MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR
ȘI A EPISCOPIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

CUPRINSUL

1986 — ANUL INTERNAȚIONAL AL PĂCII

† *TEOCTIST, Arhiepiscop și Mitropolit,* Anul Internațional al Păcii 3
Pacea în gîndirea Președintelui *NICOLAE CEAUȘESCU* (*Redacția*) 6

UNIREA — CHEZĂȘIA NAȚIUNII ROMÂNE

Iașul Unirilor românești (*Prof. dr. C. Gh. Marinescu*) . . 11

„LA TRECUTU-ȚI MARE, MARE VIITOR"

Noi trepte de bunăstare și dezvoltare a Patriei (*Arhid. I. Giosanu*) 37

STRĂDANII ECUMENICE SPRE UNITATEA CREȘTINĂ

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar,* Bisericile locale și unitatea bisericească 40
Pr. asist. dr. N. V. DURĂ, Documentul de la Lima (BEM) și evaluarea sa teologică 46

S T U D I I

Pr. conf. dr. Al. STAN, Împăcarea și înnoirea lumii în Hristos și pacea pe pămînt 59
Drd. Ioan Mircea IELCIU, Viața și valoarea ei după Sfinții Părinți Capadocieni 68
Adrian GABOR, Mărturii arheologice privind vechimea creștinismului în sudul Moldovei 83

PE TĂRÎM PASTORAL

† *TEOCTIST, Arhiepiscop și Mitropolit,*
Pe urmele părinților și înaintașilor noștri . . . 92
Învățătura colindelor 99

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

inv. 116
BIBLIOTECA MITROPOLIEI IAŞI
P. I 2

Mitropolia Moldovei şi Bucovinei
Biblioteca "Dumitru Stăniloae" Iaşi
M00116

ANUL LXII, Nr. 1 — 2 IANUARIE — FEBRUARIE 1986

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† **I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei**

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor
† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor
P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași
P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț
P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex. 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

ANUL INTERNAȚIONAL AL PĂCII

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

Am păşit într-un An Nou. Pe lîngă semnificaţiile obişnuite unui început de an, legate de aspiraţiile fiecărui om şi fiecărui popor în parte, noul an, 1986, a fost învestit de Forul Mondial al popoarelor, O.N.U., şi cu marea şi arzătoarea nădejde în posibilitatea făuririi unei lumi mai bune şi mai drepte, de a intra în marea cronică a istoriei omenirii — şi aceasta pentru prima dată — ca An Internaţional al Păcii. *Este impresionantă această unanimitate de opţiuni şi este reconfortant, ca un minunat răsărit de soare, acest fericit gînd şi această luminoasă iniţiativă venită ca de pe tărîmul pe care sălăşluieşte Duhul lui Dumnezeu şi din înălţimea slăvilor cereşti, din împărăţia de dincolo de zare, în care „mila şi adevărul s-au întîmpinat, dreptatea şi pacea s-au sărutat“ (Psalmul 84, 11).*

Inspirat de conştiinţa adîncă a responsabilităţii faţă de viaţa şi de viitorul lumii şi, deopotrivă, faţă de însăşi existenţa planetei noastre ospitaliere, O.N.U., cel mai înalt for al popoarelor dă, în fapt, glas voinţei de pace a tuturor fiilor globului pămîntesc şi exprimă, totodată, îngrijorarea generală faţă de pericolul crescînd al unei catastrofe nucleare. Această proclamare învederează pe de altă parte cît de iminentă poate fi primejdia unei încărcături de arme în cazul izbucnirii unui conflict militar, cînd la îndemîna unor state se află adevărate arsenale. Şi, de aceea, actului atît de binevenit al numirii anului 1986, Anul Internaţional al Păcii, *trebuie să i se confere neapărat şi însemnătatea unui* apel. Apel cu caracter de urgenţă, *care se cuvine să pătrundă în cele mai tainice colţuri ale simţirii umane ; să străbată şi să biruie întunericul care stăpîneşte mintea celor ce şi-au împovărat conştiinţa cu starea de înapoiere a milioanelor de oameni, victime ale nedreptăţii, lipsurilor, sărăciei şi suferinţelor de tot felul, răpindu-li-se dreptul la viaţă al acestora din cauza risipirii unor cheltuieli imense în aberanta cursă a înarmării. E de la sine înţeles cît de mult ar progresa omenirea şi cît de frumoasă ar fi viaţa omului dacă aceste sume — sau cel puţin o parte — ar fi îndreptate spre uşurarea vieţii celor lipsiţi şi spre izbăvirea lor din ghiarele foametei, bolilor şi morţii.*

Nu trebuie ca cineva să fie specialist pentru a-şi da seama de pasul uriaş pe care omenirea l-ar face în cultură, tehnică şi civilizaţie, dacă minunatele descoperiri ale ştiinţei ar fi consacrate înfrumuseţării şi cerinţelor vieţii tuturor fiilor acestui pămînt. Izvorul ştiinţei, al binefacerilor ei, cu nesfîrşitul şir de slujitori chemaţi să o slujească necontenit, acest izvor şi aceste binefaceri, încă nebănuite, sînt departe de a se fi epuizat. Secolul XX a dăruit omenirii numeroase surse şi căi ale ştiinţei, creînd posibilitate omului acestui sfîrşit de secol să urce cu repeziciune pe treptele prosperităţii materiale şi spirituale, să pătrundă în cosmos şi să păşească pe lună.

Între aceste descoperiri este și energia atomică, oferind popoarelor cele mai neașteptate rezultate, binefăcătoare și în stare să procure noi și felurite îndemînări umanității demne de chemarea și rolul ființei omenești, creată să stăpînească natura și să se bucure de tot ceea ce ea oferă atît de generos. Dar cîtă contradicție și dezamăgire trebuie să suporte nu numai fiecare om în parte, îndreptățit la o viață demnă și îndestulată, ci și însăși mult zbuciumata omenire față de felul cum este folosită energia atomică!

Acest rod al gîndirii și dăruirii a numeroși oameni de știință, care deseori s-au sacrificat pentru a oferi semenilor un atare bun cum este energia atomică, nu și-a ajuns decît în parte scopul nobil. Din nefericire este folosită nu la înflorirea vieții, ci la stingerea ei, nu la ușurarea muncii omului, ci la distrugerea acestuia, nu la îmbunătățirea naturii, a roadelor pămîntului, a folosirii chibzuite a tot ce crește din el, ci la distrugerea a tot ceea ce îndestulează traiul ființei umane și îi desfătează privirea și inima și o inspiră în a-și așterne simțirea în viers și slove. Înmănunchind, așadar, o bogăție de semnificații, Anul Internațional al Păcii *acordă prioritate străduaniilor hotărîte de a se salva pacea și viața, de a se păși de la cuvinte la fapte; de a se îndrepta, fără întîrziere, toate eforturile spre dezarmare, în primul rînd a celei nucleare. Aceste înfăptuiri ar pune pecetea nemuritoare a păcii pe acest an. Dispărînd orice fel de rachete, prin dialog și rațiune, s-ar însenina climatul politic, s-ar realiza încrederea reală și astfel Europa s-ar despovăra de amenințarea pericolului nuclear. Este singura cale, singurul mijloc de a se înfăptui dorința unanimă a popoarelor, aceea de a se făuri o lume fără războaie, o lume în stare să prefacă săbiile în pluguri, cum spune Sfînta Scriptură.*

Pacea este mesajul dumnezeiesc, pe care îl slujim cu statornicie și cu dăruire cum slujim Sfîntul Altar. Pacea, după cum știm, este una din temele fundamentale ale Bibliei, ale Cuvîntului lui Dumnezeu. În apărarea acestui bun și combaterea războaielor a fost strigătul stăruitor al sfinților scriitori din Vechiul Testament, care prin harul poetic al lui David glăsuiesc: „Veniți și vedeți lucrurile lui Dumnezeu, faptele săvîrșite de Dumnezeu pe pămînt. Pune-va capăt războaielor pînă la marginile pămîntului, arcul va sfărîma și va frînge arma, iar pavăzele în foc le va arde“ (Psalmul 45, 8-9). Încă din acele vremuri îndepărtate calea spre pace se deschidea numai prin sfărîmarea și distrugerea armelor. „Și voi încheia în ziua aceea un legămînt — proclama un alt cuvînt inspirat — și voi sfărîma arcul și sabia și voi face să nu mai fie război“ (Osea 2, 20). Războaiele n-au încetat a răni viața popoarelor, pentru că distrugerea armelor nu s-a împlinit. Existența și înmulțirea lor au înlesnit izbucniri și confruntări armate și au făcut să cadă victime milioane de vieți nevinovate. Apare și mai limpede cît de îndreptățită este și acum îndatorirea de a se pune capăt înarmărilor, spre a se ajunge la așezarea păcii trainice pe pămînt.

Pătrunși de adevărul că strădania pentru menținerea și înfăptuirea păcii înseamnă împlinirea voii lui Dumnezeu, „Care atît de mult a iubit lumea încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca lumea viață să aibă“ (Ioan 3, 15-16), precum și de conștiința răs-

punderii față de soarta omenirii amenințate de primejdia unei confruntări atomo-nucleare și, mai cu seamă, față de munca și înfăptuirile harnicului nostru popor, credincioșii și slujitorii Bisericii noastre de pe înfloritoarele plaiuri ale Moldovei și Bucovinei alături de toți fiii Patriei vor face din cugetul și cuvîntul lor faptă și hotărîre consacrate acțiunilor de apărare a păcii și vieții pe pămînt. Chezășii vrednice de crezare sînt strădaniile depuse în anii trecuți pentru sprijinirea luptei poporului nostru pe arena internațională. De aceea, mesajul celor trei Adunări ale Cultelor din țara noastră, *cu o largă participare internațională, pentru dezarmare și pace, adresat tuturor Bisericilor și Confesiunilor religioase din lume, a avut un ecou adînc.*

Anul Internațional al Păcii *ne arată cu claritate că salvgardarea păcii este mai mult decît posibilă, că strădaniile unite ale tuturor celor ce iubesc pacea și viața omenirii și că, de asemenea, dîrzenia cu care luptă fiecare om și fiecare popor pot birui forțele oarbe ale armelor. Să nu pregetăm în a ne spori eforturile și în a nutri încrederea neabătută în biruința păcii, dreptății, binelui și adevărului. Ne-au rămas întipărite cuvintele din magistralul* Mesaj de Anul Nou al Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, *care cu clarviziunea și prestigiul său, ca Erou al păcii, exprima convingerea întregului popor român cînd spunea: „Intrînd în noul an — proclamat de Organizația Națiunilor Unite ca* Anul Internațional al Păcii — *să ne unim forțele cu toate popoarele lumii și să facem totul pentru ca el să răspundă pe deplin așteptărilor și speranțelor întregii omeniri de a se ajunge la înțelegeri care să deschidă calea dezarmării, a înlăturării pericolului nuclear".*

Pășind cu încredere pe acest drum de slujire a vieții și păcii, împreună cu harnicul și pașnicul nostru popor, nădăjduim că anul 1986 va merita numele de Anul Internațional al Păcii.

PACEA ÎN GÎNDIREA
PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU

Cu îndreptățită mîndrie de a fi contemporani celei mai măreț epoci din istoria multimilenară a acestui pămînt străbun, care poartă strălucire de aur, veșnicind destinul nou al poporului și țării noastre — datorită gîndirii, clarviziunii și spiritului realist ale Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, viteazul între vitejii acestui neam și recunoscut erou al păcii în întreaga lume pentru inițiativele, acțiunile și propunerile constructive ale României, izvorîte dintr-o mare responsabilitate și dintr-un profund umanism, susținute și argumentate cu intransigență, în toate ocaziile —, mărturisim întreaga noastră gratitudine față de cel mai iubit fiu al poporului nostru, pe care întreaga suflare românească l-a sărbătorit la începutul acestui an, cu prilejul aniversării zilei sale de naștere.

Purtînd în inimi și în suflete bucuria acestei alese aniversări din luminosul ianuarie, ne îndreptăm privirile cu recunoștință către întreaga activitate a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, pusă în slujba marilor năzuințe naționale și a apărării păcii în lume. Izvorîte din pătrunderea clarvăzătoare a menirii neamului nostru între națiunile lumii, care voiesc să se spună o dată pentru totdeauna un Nu *hotărît războiului și cursei nesăbuite a înarmărilor, toate acțiunile pentru dezarmare și pace ale României, inițiate de Președintele țării noastre, sînt expresia înaltei și deplinei angajări responsabile, în numele viitorului întregii omeniri și al tinerei generații, pentru statornicirea păcii în lume, pentru apărarea vieții și asigurarea progresului și fericirii tuturor oamenilor și popoarelor lumii. Prin glasul Domnului Nicolae Ceaușescu, România se pronunță cu hotărîre pentru ca O.N.U. și alte organizații și organisme internaționale, foruri care trebuie să asigure participarea tuturor statelor lumii la dezbaterea și soluționarea problemelor complexe care se pun în fața omenirii de azi, să-și aducă o contribuție de preț la realizarea destinderii în lume, la stimularea schimburilor de valori materiale și spirituale între națiuni, la afirmarea și respectarea principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.*

Datorită Președintelui Nicolae Ceaușescu România și-a adus o contribuție de primă mărime la promovarea acțiunilor care au dus la schimbări democratice în organizarea și funcționarea Conferinței pentru dezarmare de la Geneva, *ca unicul organ multilateral de negociere în domeniul dezarmării. Aportul distinct și de esență al României, personal al Domnului Nicolae Ceaușescu, la eliminarea confruntărilor militare din viața internațională și-a găsit o expresie strălucită în adoptarea, prin consens, în 1982, a* Declarației Adunării Generale a O.N.U. *cu privire la reglementarea pașnică a diferendelor internaționale. Nu poate să nu fie amintită în acest context contribuția larg prețuită pe continent și în lume pentru elaborarea conceptului de securitate și cooperare în Europa a Președintelui*

țării noastre, care a avut un rol deosebit în pregătirea și desfășurarea Conferinței de la Helsinki, *acum zece ani, dar mai ales la adoptarea* Actului final. *Data de 1 august 1975, cînd Președintele României, Domnul Nicolae Ceaușescu, a urcat la tribuna Conferinței, va rămîne înscrisă pentru totdeauna ca un moment de referință marcat, în primul rînd, de adoptarea unor norme noi, democratice, de desfășurare a Conferinței — incluzînd regula consensului în adoptarea hotărîrilor, principiul rotației în conducerea lucrărilor, participarea egală în drepturi, în afara alianțelor politico-militare.*

În anii care au urmat, România a depus eforturi susținute pentru asigurarea continuității procesului de făurire a securității pe continent, promovînd inițiative de larg răsunet internațional în cadrul reuniunilor general-europene de la Belgrad și Madrid, *precum și al* Conferinței pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare în Europa, *ale cărei lucrări au început în ianuarie 1984, la Stockholm, și vor fi reluate în sesiunea care va avea loc între 28 ianuarie și 14 martie 1986, pentru a se păși, nemijlocit, la redactarea textului unui acord, care să corespundă intereselor legitime ale tuturor statelor participante. În concepția unitară a Domnului Nicolae Ceaușescu fenomenele internaționale legate de problema păcii și securității sînt, citățm:* „indisolubil legate de problema dezvoltării, viața demonstrînd că nu poate fi vorba de o pace adevărată atîta timp cît în lume continuă să persiste grave inechități".

Așa cum aprecia Javier Perez de Cuellar, Secretarul general al O.N.U., „activitatea României a exercitat o deosebită influență asupra țărilor membre O.N.U. Ea a obținut rezoluții de o importanță extraordinară pentru viața internațională, pentru comunitatea internațională", pentru realizarea destinderii în lume și, mai ales, în Europa. Respectarea principiilor de drept internațional este subliniată adeseori de Președintele țării noastre ca o cerință de prim ordin, în conformitate cu aspirațiile de pace ale omenirii, de a participa cu drepturi egale la viața comunității popoarelor lumii. Noua ordine internațională presupune în acest sens „o revoluție în relațiile dintre state, *cum sublinia Domnul Nicolae Ceaușescu,* presupune să se pună capăt dominației unor țări asupra altora". *Ca o oglindire concretă a acestei reale contribuții a României la statornicirea unor raporturi noi, democratice, sînt cele peste o sută de tratate de prietenie și cooperare, declarațiile solemne comune și declarațiile comune semnate în țara noastră, în ultimele două decenii, cu state de pe toate continentele în spiritul angajamentelor și principiilor de pace și securitate în lume. Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu a subliniat în dese rînduri că nu sînt de-ajuns numai declarațiile de intenție și propunerile formulate în vederea stopării cursei înarmărilor, în primul rînd a celei nucleare și a plasării armamentului nuclear în cosmos, făcînd apel la conducătorii S.U.A. și U.R.S.S. de a trece cît mai urgent de la declarații la tratative reale, sincere, purtate cu înalt spirit de răspundere, în vederea realizării unor acorduri care să răspundă așteptării popoarelor:* „În loc de cercetări pentru militarizarea spațiului cosmic și producerea de noi arme de distrugere în masă, nu ar fi mai normal să se finanțeze cercetarea pentru apărarea vieții, a mediului înconjurător, a liniștii

și păcii planetei noastre ?". *De asemenea, Președintele României s-a pronunțat permanent cu fermitate în favoarea desființării blocurilor militare, a căror consfințire în viața internațională a constituit o greșeală și nu a servit intereselor colaborării și dezvoltării unor relații noi în lume în vederea statornicirii unui climat de pace.*

Constituirea Balcanilor într-o zonă a păcii, a bunei-înțelegeri și colaborării, afirmată și în Declarația-Apel *ca și în* Apelul solemn, *din decembrie anul trecut, adresate șefilor de stat și de guvern din țările balcanice, consecvent promovată de Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, își găsește o concretă oglindire și în reactivarea sau înființarea unor noi organisme permanente neguvernamentale cum sînt:* Asociația geologică carpato-balcanică (1922), Uniunea medicală balcanică (1932), Uniunea balcanică a matematicienilor (1934), Comitetele naționale pentru colaborarea dintre țările balcanice (1960), Asociația internațională de studii sud-est europene (1963), Conferința arhitecților din țările balcanice (1966) și Conferința permanentă a inginerilor din sud-estul Europei (1972), *constituind un mijloc important de cunoaștere reciprocă, de creștere a încrederii, prieteniei și conlucrării între țările și popoarele din Balcani. Însăși convocarea primei* reuniuni la nivel de experți de la Atena, *din ianuarie-februarie 1984, este rodul activității Președintelui țării noastre preocupat de transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, înțelegerii și bunei-vecinătăți, lipsită de arme nucleare, de baze militare și forțe armate străine. Această inițiativă fiind în deplin consens cu documentul prezentat de delegația română la cea de-a XXX-a sesiune a Adunării Generale O.N.U., document elaborat din inițiativa Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, care cuprinde propuneri concrete în vederea statornicirii păcii în lume, prin dezarmare și rezolvarea tuturor diferendelor dintre state prin tratative, și anume : a. înghețarea și reducerea bugetelor militare ; b. interzicerea, reducerea treptată și, în perspectivă, lichidarea armamentului nuclear ; c. crearea de zone de pace și colaborare, lipsite de arme nucleare ; d. măsuri de dezarmare și dezangajare militară, parțiale și la nivel regional ; e. reluarea negocierilor pentru încheierea unui Tratat de dezarmare generală și totală ; f. sporirea rolului Organizației Națiunilor Unite în domeniul dezarmării, îmbunătățirea și democratizarea activității celorlalte foruri de dezarmare ; g. mobilizarea tuturor forțelor societății pentru înfăptuirea dezarmării.*

Ca reflectare concretă a preocupărilor Președintelui României, Domnul Nicolae Ceaușescu, pentru găsirea celor mai realiste modalități în vederea instaurării păcii în lume amintim contribuția valoroasă la promovarea conceptului de zonă liberă de arme nucleare,

în 1975, la pregătirea, desfășurarea și încheierea cu succes a primei Sesiuni speciale a Adunării Generale O.N.U. (23 mai-30 iunie 1978) și a celei de a doua Sesiuni speciale a Adunării Generale a O.N.U. 7-10 iulie 1984) consacrate dezarmării și la elaborarea Documentului final al primei sesiuni, la hotărîrea în cadrul celei de a XXXIV-a sesiuni, din 1979, a Adunării Generale O.N.U. de a se desemna anul 1985, anul celei de a XX-a aniversări a Declarației privind promovarea în rîndul tineretului a ideilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare, ca „An Internațional al Tineretului". De asemenea, Președintele Nicolae Ceaușescu și-a adus contribuția la declararea perioadei 1976-1985 ca „Deceniul Națiunilor Unite pentru femei" și buna pregătire și desfășurare a Conferinței mondiale a femeilor, ținută la Nairobi în iulie 1985, la adoptarea, prin consens, în cadrul celei de a XL-a sesiuni a Adunării Generale O.N.U. a Apelului solemn adresat statelor în conflict de a pune capăt neîntîrziat ostilităților și de a trece la reglementarea pașnică a diferendelor dintre ele, concomitent cu Angajamentul solemn al tuturor statelor de a se abține de la utilizarea forței și de la ingerințe în treburile altor state și de a reglementa problemele în litigiu numai pe căi pașnice, de o deosebită importanță pentru destindere și colaborare internațională. Apelul constant, persistent, la pace, la conlucrare, la destindere și colaborare internațională al Președintelui țării noastre, cu convingerea că războiul nu este inevitabil, că se poate asigura pacea, că se pot înlătura definitiv războaiele de pe planeta noastră, iar balanța să se încline continuu și definitiv în favoarea forțelor rațiunii, ale păcii și colaborării, privit prin prisma marilor interese ale omenirii, a dreptului ei fundamental la viață, izvorăște, așa cum sublinia recent politologul francez Jean-Pierre Marechel, dintr-un „ansamblu unitar de teze, de idei și principii, de mare actualitate", care au consacrat personalitatea Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu între eroii păcii de renume mondial, impunînd prestigiul țării noastre, participantă activ, cu dinamism și efort creator și constructiv, la soluționarea durabilă și realistă a marilor probleme ale omenirii, a asigurării destinului pașnic, liber și independent al tuturor popoarelor.

Prezentarea la început de an a inițiativelor pentru statornicirea păcii, promovate consecvent de Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, fervent luptător pentru pace, care în numele poporului nostru militează neobosit și ferm pentru înfăptuirea idealurilor de pace, de progres și colaborare ale umanității, pentru afirmarea și respectarea tuturor principiilor care stau la baza bunei conviețuiri internaționale, ne prilejuiește satisfacția că tuturor acestora se adaugă rodnicul bilanț al inițiativelor și acțiu-

nilor pentru dezarmare și pace din anul 1985, cărora s-a înscris și cea de a treia Adunare a Cultelor pentru dezarmare și pace din luna septembrie, încredințîndu-ne, o dată mai mult, că problema fundamentală a epocii noastre care este oprirea cursei înarmărilor, îndeosebi a înarmărilor nucleare, apărarea dreptului suprem al oamenilor, al popoarelor, la existență, la viață, la libertate și pace, face mai necesară ca oricînd unirea și conlucrarea strînsă, solidaritatea activă a tuturor popoarelor, a forțelor democratice, progresiste de pretutindeni, pentru oprirea cursului periculos al evenimentelor spre confruntare și război și reluarea politicii de destindere, de înțelegere și largă conlucrare pentru asigurarea păcii în lume.

Împărtășind aceste chemări, adresate tuturor fiilor Patriei noastre în Mesajul de Anul Nou *de Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, și noi, slujitorii și credincioșii Bisericii strămoșești, intrînd în noul an — proclamat de Organizația Națiunilor Unite ca* Anul Internațional al Păcii, *ne angajăm cu toată fermitatea și responsabilitatea, izvorîte din conștiința noastră religioasă și de cetățeni ai României înfloritoare, să ne unim forțele cu întregul nostru popor pentru ca 1986 să răspundă pe deplin așteptărilor și speranțelor întregii omeniri de a se ajunge la înțelegeri care să deschidă calea dezarmării, a înlăturării pericolului nuclear, pentru progres și pace în lume, pe baza principiilor deplinei egalități, „independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale respectării dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur destinele, fără nici un amestec din afară".*

Fie ca anul 1986 să ducă la realizarea unor progrese reale pe calea dezarmării, a destinderii, colaborării și păcii!

REDACȚIA

IAȘUL UNIRILOR ROMÂNEȘTI

În literatura noastră s-a scris și se scrie, cu legitim temei, despre numeroase localități din țară ca fiind veritabile vetre spirituale naționale, așezări încărcate de istorie grație locului și rolului proeminent pe care acestea l-au avut în procesul devenirii noastre pe coodonatele timpului, al făuririi propriului nostru destin, a propriei noastre civilizații.

La un popor ca al nostru cu o existență bimilenară, cu o istorie impresionantă, sui generis, așezat „în calea răutăților", cum se exprimau cronicarii, la confluența intereselor contradictorii ale marilor imperii, și de aceea confruntat cu numeroase vitregii istorice, fiecare așezare geografică a fost implicată într-o formă sau alta, într-un grad sau altul, în procesul luptelor seculare pentru salvgardarea ființei naționale, ca expresie a identității intereselor și aspirațiilor de libertate, independență și unitate politică, statală a tuturor românilor.

Despre istoria vieții politice, social-economice și spirituale a capitalei Moldovei s-au scris deja numeroase studii și lucrări de referință *, de către personalități de prestigiu ale culturii românești care au marcat cu deosebită competență poziția sa de avangardă, rolul său axial, fundamental în decursul istoriei, în promovarea și apărarea intereselor, a valorilor naționale perene, atitudinea militantă a locuitorilor și conducătorilor politici și spirituali ai Iașului în toate momentele de cumpănă ale neamului românesc.

În ceea ce privește rolul Iașului în înfăptuirea *Marilor Uniri* românești istoricii noștri cei mai reputați în frunte cu Al. Xenopol, N. Iorga, V. Pârvan, Gr. Tocilescu, C. C. Giurescu și alții au scris pagini memorabile, de excepțională valoare științifică, documentară. În ultimii ani cercetătorii ieșeni au consacrat o culegere de studii de riguroasă ținută metodico-științifică contribuției Iașului la înfăptuirea *Unirii românilor*, lucrare apărută sub coordonarea istoricilor Gh. Buzatu, Aurel Karetki și Dumitru Vitcu [1].

Prin lucrarea de față ne propunem să înfățișăm o sinteză a locului și rolului pe care l-a avut Iașul, personalitățile vieții sale politice și spirituale, în trezirea și dezvoltarea conștiinței unității

---

* D. Bădărău, I. Caproșu, *Iașii vechilor zidiri, pînă la 1821*, Iași, 1974; N. Bejenaru, N. Bogdan, *Originea Iașilor. Orașul Iași, odinioară și astăzi. Schițe istorice și administrative*, Iași, 1924 ; N. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, ediția a 2-a, 1913-1914 ; Idem, *Tîrgul Iașilor*, Iași, 1923 ; C. Cihodaru, *Începuturile vieții orășănești în Iași*, Iași, 1975 ; Emil Condurachi, *Jassy et ses environs*, București, 1945 ; Gh. Ghibănescu, *Originea Iașilor. Studii istorice, Dacia*, Iași, 1904 ; N. Iorga, *Ce a fost, ce este și ce poate fi Iașul*, București, 1935 ; George Ivașcu, *Jurnal ieșean*, București, 1971 ; A. Leon, *Iașii*, București, 1965 ; A. Loghin, I. Agrigoroaie, Em. Bold, *Iașul contemporan. Scurt istoric 1910-1969*, Iași, 1969 ; I. Maftei, *Personalități ieșene*, vol. I, II, III, IV ; Gh. Platon, *Poziția orașului Iași de la jumătatea secolului al XVIII pînă la 1859*, Cluj, 1972 ; I. Șandru, V. Băcăuanu, Al. Ungureanu, *Județul Iași*, București, 1972.

1. *Iași 1600, 1859, 1918. Aspecte ale luptei pentru unitate națională*, Coordonatori : Gh. Buzatu, A. Karetki, D. Vitcu, Iași, 1983, 407 p.

naționale, în mobilizarea și polarizarea maselor largi populare din întreaga Moldovă la lupta pentru Unire, în atragerea opiniei publice internaționale de partea cauzei unității naționale a românilor [2].

Una din cele mai sugestive caracterizări a Iașului istoric și cultural aparține savantului Nicolae Iorga, care scria în acest sens : „Sînt români care n-au fost niciodată la Iași, deși n-ar trebui să fie nici unul, căci cine n-a fost aici nu poate străbate cu înțelegere foile celor mai frumoase cronici, nu se poate pătrunde după cuviință de spiritul trecutului nostru care trăiește în acest loc mai viu și mai bogat decît oriunde aiurea. În conștiința lui națională ar fi o lipsă dacă n-ar fi văzut orașul care a fost și-și zice încă astăzi, cu mîndrie, capitala Moldovei“ [3]. În literatura beletristică, o imagine de aleasă simțire și sensibilitate poetică o datorăm lui G. Topîrceanu, care prin versuri nepieritoare a sintetizat rolul Iașului în spiritualitatea românească : „Te salut oraș de dascăli, de poeți și cronicari / Leagănul atîtor gînduri și-atîtor fapte mari / Care-ai adunat în juru-ți ca un far incandescent / Tot ce-i inteligență, suflet mare și talent“ [4].

Într-adevăr, românul de pretutindeni venit la Iași, trăiește aici un sentiment aparte, de puternică reverberație a conștiinței naționale, patriotice, sentimentul unei redescoperiri a vestigiilor istoriei și culturii noastre naționale, deoarece Iașul este, poate, orașul cu cea mai densă, mai puternică încărcătură istorică. La Iași, așa cum releva Nicolae Iorga, spiritul trecutului nostru trăiește mai viu, este mai pregnant și mai bogat decît în oricare altă parte a țării. Poate nici unul dintre marile noastre centre spirituale nu concentrează atîtea vestigii care vorbesc cu elocvență despre luptele și jertfele înaintașilor, despre idealurile noastre naționale, dar și despre spiri-

---

2. Studiul de față dezvoltă pe baza unor date noi unele idei din lucrările noastre dedicate Unității naționale a românilor : *Liga Culturală și unirea Transilvaniei cu România* (în colaborare cu V. Netea), Iași, 1978; *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitatea națională* (în colaborare cu Șt. Pascu), Cluj, 1980 ; *Conștiința națională și valorile patriei* (în colaborare cu Al. Tănase), Iași, 1982 ; *Transilvania în istoria și conștiința românilor* (Sub redacția și coordonarea...), Iași, 1985 ; *Un secol de învățămînt medical superior la Iași*, Iași, 1979 ; *90 de ani de la moartea lui C. Negri* (în colaborare cu I. Berezeanu), Galați, în „Pagini dunărene“, 1968 ; *Pagini din lupta studențimii pentru Unirea Transilvaniei cu România (1890-1900)*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“, XVII, Iași, 1980; *Contribuția unor medici pentru făurirea statului național unitar român*, în „Revista Medico-Chirurgicală“, nr. 1/1979; *Secțiile din străinătate ale Ligii Culturale în sprijinul luptei de eliberare națională a românilor transilvăneni (1890-1900)*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“, XV, Iași, 1978; *Aportul societății „Carpați“ la dezvoltarea conștiinței naționale, la lupta poporului român pentru unirea Transilvaniei cu Țara*, în „Cercetări istorice“ (serie nouă), IX-X, 1978-1979; *Contribuția maselor populare din Moldova la cucerirea independenței de stat a României*, în „Cercetări istorice“, vol. II, 1977; *Cucerirea independenței naționale, moment crucial în evoluția României moderne*, în „Revista medico-chirurgicală“, nr. 2/1977; *Pagini din activitatea Ligii culturale pentru desăvîrșirea unității de stat a României*, în „Studii și materiale de istorie“, Suceava, 1971.

3. *Institutul de Medicină și Farmacie-Iași (1879-1979)*, Album, texte și fotografii, de Cristina Ionescu, C. Romanescu, C. Gh. Marinescu (și colaboratorii), București, 1979, p. 1.

4. *Ibidem*, p. 106.

tul creator, despre valori inestimabile și inegalabile de cultură și civilizație ale neamului nostru, în pofida tuturor vicisitudinilor istorice cărora a trebuit să le facă față.

Parafrazîndu-l pe îndrăgitul nostru poet G. Topîrceanu, unul din marii iubitori ai acestor plaiuri, putem afirma că Iașul a fost leagănul istoriei și spiritualității naționale, locul de unde au iradiat marile noastre idealuri, de unde au pornit „întru românime" marile proiecte de emancipare politică, națională și culturală, cu puternic răsunet internațional.

* * *

Înainte de toate Iașul ocupă un loc aparte în constelația localităților țării noastre puternic angajate în lupta pentru Unirea românilor, în desfășurarea și triumful unor evenimente istorice cruciale pentru destinele neamului nostru și anume : Prima Unire de sub Mihai Vodă Viteazul din anul 1600; Unirea Moldovei și Țării Românești de la 1859 și Marea Unire din anul 1918.

Conform strategiei sale militare strălucite, Mihai Viteazul, în cîteva zile, ajunge cu armatele sale din Transilvania la Suceava. „...Îndată ce a sosit la Suceava i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului" [5].

În timpul campaniei din Moldova armatele voievodului Mihai Viteazul au întîmpinat, nu întîmplător, o slabă rezistență militară. În procesul confruntării dintre cele două armate, numeroși moldoveni militari sau civili, printre care și boieri, au trecut de partea lui Mihai, conștienți fiind de caracterul retrograd al domniei lui Ieremia Movilă, care înfeudase țara turcilor și polonilor și mai ales de actul istoric unificator pe care-l săvîrșea domnitorul Țării Românești.

Locuitorii Iașului, dealtfel ca și populația celorlalte localități din Moldova, au făcut o primire călduroasă viteazului domnitor și armatelor sale, manifestîndu-se solidare cu misiunea sa istorică, cu opera sa politică unificatoare a tuturor românilor. Nu întîmplător, în armata lui Mihai Viteazul s-au înrolat atît în campania din Transilvania cît și în aceea din Moldova cîteva mii de moldoveni animați de puternice sentimente de simpatie și solidaritate cu cauza acestuia. *

Mihai Viteazul a sosit la Iași pe data de 27 mai 1600 și și-a stabilit aici centrul cîrmuirii sale. De aici domnitorul a emis toate documentele interne care priveau cîrmuirea Moldovei, spre deosebire de predecesorul său, Ieremia Movilă, care-și avea reședința po-

---

5. M. Costin, *Letopiseţul Țării Moldovei,* în *Opere,* Ed. P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 51.

* În armata lui Mihai, respectiv în tabăra de la Prejmer, se găseau înainte de campania din Moldova 1452 de călăreți moldoveni și aproximativ 1500 moldoveni pedeștri, iar în tabăra de la Bistrița erau alți 2000 moldoveni. În jur de 2500 de moldoveni luptaseră alături de Mihai Viteazul la Șelimbăr (18/20 octombrie 1599), iar între 1000 și 1500 de oșteni din Moldova au pornit în ajutorul lui Mihai în timpul luptelor de la Mirăslău (8/18 septembrie 1600), deși n-au putut ajunge la timp (apud I. Toderașcu, *Unirea politică a Țărilor Române sub Mihai Viteazul și orașul Iași,* în volumul *Aspecte ale luptei pentru unitatea națională,* Iași, 1985, p. 52).

litico-administrativă la Suceava. În orașul Iași a fost redactat primul document prin care Mihai Viteazul se intitula, în virtutea dreptului istoric, al aspirațiilor seculare legitime ale românilor, „domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei“ [6]. Cu alte cuvinte, aici, la Iași, are loc pentru prima oară în istoria noastră politică materializarea acelui vis de aur : *Unirea în granițele Daciei tradiționale*, ideal care a pus stăpînire, timp de secole, pe cugetele și inimile românilor de pretutindeni.

Acest titlu de excepțională semnificație politică pe care și-l atribuia Mihai Viteazul în baza dreptății istorice făurite cu prețul atîtor eforturi și jertfe, a fost înscris și pe sigiliul construit acum de către domnitorul unificator al românilor. El cuprindea stemele Țării Românești, Moldovei, precum și unele elemente simbolizînd Transilvania [7].

La scurt timp după instalarea sa la Iași, locuitorii orașului în frunte cu marii boieri au venit cu toții să i se închine și „ca unui domnitor al lor, i-au jurat credință“ [8], în cadrul unei mari adunări populare. La rîndul său domnitorul a adoptat o serie de măsuri în favoarea moldovenilor, scutindu-i de bir timp de șase ani pe locuitorii din tîrgurile și satele afectate în timpul campaniei sale [9]. Mihai Viteazul s-a preocupat în scurta perioadă de timp cît a rămas la Iași și de noua alcătuire, structură a Sfatului domnesc, de instalarea în funcțiile publice ale statului a unor conducători destoinici, capabili și devotați cauzei sale, de reorganizarea conducerii Bisericii etc.

După ce a lăsat la conducerea Moldovei o locotenență domnească alcătuită din sfetnicii săi cei mai apropiați care s-au distins în campaniile militare antiotomane, Mihai Viteazul părăsește Iașul, la 24 iunie 1600, îndreptîndu-se spre Alba Iulia, unde prezența sa era reclamată de acțiunile destabilizatoare ale forțelor adversare, reacționare austro-ungare.

Marele unificator al românilor desăvîrșise actul său politic cu rezonanțe peste secole în conștiința noastră națională în capitala Moldovei, schițînd astfel cadrul, spațiul teritorial-geografic și politic în care se va forma, în cursul anului 1918, statul național unitar al românilor. Nicolae Bălcescu, sintetizînd semnificația națională, politico-militară a acestui mare eveniment din istoria românilor, în lucrarea consacrată domniei marelui voievod, scria : „Acum românul s-a înfrățit cu românul și toți au una și aceeași patrie, una și aceeași cîrmuire națională, astfel cum ei n-au fost din vremile uitate de vechime“ [10].

După cum remarcă Acad. prof. Ștefan Pascu, „cea dintîi Unire a Țărilor Române se înfăptuise prin vrednicia aceluia ce se socotea și era socotit „restitutor Daciae“. „Pohta ce-o pohtise“ și-o îndeplini

---

6. *Documente privind istoria României. Veacul al XV-lea, B. Țara Românească*, vol. VI, București, 1953, p. 385.
7. I. Toderașcu, *op. cit.*, p. 40.
8. *Ibidem*, p. 41.
9. *Ibidem*.
10. Nicolae Bălcescu, *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, în *Opere*, II, București, 1953, p. 208.

marele voievod, deoarece stăpînea „hotarul Ardealului, Moldovei și Țara Românească“ [11].

„Actul lui Mihai Viteazul s-a circumscris în conștiința națională ca o faptă exemplară, avînd parcă „valoarea arhetipală a mitului“ [12]. Mihai Viteazul a făcut ca pentru „o clipă“ un vis milenar să prindă viață, să devină realitate. O clipă ce răsfrînge în ea o întreagă istorie. Vis milenar, deoarece Unirea s-a născut pe însuși temeiul esenței noastre etnice și culturale ca alcătuire firească, organică [13]. Chiar dacă acest act politic de semnificație crucială a avut o durată efemeră, datorită vicisitudinilor istoriei, ideea în sine a Unirii tuturor provinciilor românești a dobîndit valoarea unui simbol și a continuat să dăinuie peste veacuri, să strălucească ca o stea magică în conștiința poporului român. Deși temporară, vremelnică, această Unire era izvorîtă din nevoia adînc simțită de înmănunchere a tuturor forțelor națiunii române prin înlăturarea dominației străine. Ea a răsunat ca un îndemn și ca o îmbărbătare în lupta pentru făurirea statului național unitar român de mai tîrziu.

După cum acțiunea de răsunet european a lui Mihai Viteazul nu a rămas doar un capitol de istorie ca multe altele, ci a pătruns puternic în fibra conștiinței noastre naționale, tot astfel Iașul și Alba Iulia legate organic de acest mare eveniment istoric, veritabile sanctuare ale unității noastre politice și naționale, au însuflețit generații după generații, în lupta lor pentru înfăptuirea marilor acte istorice de la 1859, 1877 și 1918. Aici, la Iași ca și la Alba Iulia, s-au scris primele pagini ale *Unirii românilor*, s-au conturat structurile unității noastre politice, statale ceea ce va face ca aceste centre ale vieții noastre politice și spirituale să exercite un rol proeminent și în secolele următoare în cadrul mișcării pentru unitatea și independența națională de pe ambele versante ale Carpaților.

*

* *

Ideea unității, fie a Țării Românești și a Moldovei, fie a acestora cu Transilvania a fost exprimată tot mai frecvent și hotărît în secolele XVII-XIX ceea ce pune în relief viabilitatea *conștiinței naționale*. Ea a fost susținută prin argumente de ordin istoric, prin argumente politice, lingvistice, spirituale, religioase, adesea conjugate.

Proiectul reconstituirii unui regat al Daciei, apărut în negocieri ale diplomației secrete la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, izvorît neîndoielnic din realități românești, proiectele de *Unire a Moldovei și Țării Românești* ale unor boieri din primul deceniu al secolului al XIX-lea, preocuparea lui Tudor Vladimirescu pentru o strînsă conlucrare politică cu Moldova, includerea în *Regulamentele Organice* a cîte unei *secțiuni consacrate sprijinirii procesului de unificare* [14] etc. sînt tot atîtea dovezi că realizarea unității naționale

---

11. Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român, 1918*, vol. I, București, 1983, p. 41.
12. C. Gh. Marinescu, Al. Tănase, *Conștiința națională și valorile patriei*, Iași, 1982, p. 147.
13. *Ibidem*.
14. *Ibidem*.

a reprezentat obiectivul fundamental în principalele momente ale istoriei acestei perioade, cu particularități de la o provincie la alta.

Orașul *Iași* va continua să joace un puternic rol istoric și în procesul înfăptuirii, peste trei veacuri și jumătate, a statului român modern constituit prin *Unirea Moldovei cu Țara Românească*. Atît masele populare care au reprezentat factorul decisiv, fundamental, cît și personalitățile proeminente, conducătorii lor politici în frunte cu M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, Al. I. Cuza, N. Ralet, N. Mavrodin ș. a., *adevărați apostoli ai Unirii*, au exercitat un rol proeminent în înfăptuirea marelui act politic, național de la *24 Ianuarie 1859*, cînd în mod plebiscitar s-a hotărît Unirea pe veci a Principatelor Române sub sceptrul unui singur domnitor.

Spațiul rezervat analizei de față nu ne permite o tratare exhaustivă a locului și rolului pe care l-a exercitat Iașul, populația și conducătorii săi în realizarea „*Unirii celei mici*“ de la 1859, cum se exprima B. P. Hașdeu [15] și tocmai de aceea, vom releva, aici, doar unele aspecte esențiale privind dorința arzătoare a locuitorilor capitalei Moldovei de a asigura triumful *Primei Uniri* ca și demersurile, acțiunile, formele și metodele de luptă ale acestora pentru materializarea idealului lor național.

Deși în literatura istorică s-a subliniat uneori, poate cu temei, rolul mai activ al moldovenilor, în particular al Iașului în *înfăptuirea Unirii* de la 1859, considerăm însă că eforturile au fost de aceeași intensitate în Țara Românească, respectiv la București ca și-n celelalte provincii românești, în principalele orașe ale acestora, masele populare fiind deopotrivă animate de aceleași sentimente și aspirații naționale. Este în afara oricărei îndoieli că actul politic înfăptuit de Mihai Viteazul a avut valoarea unui simbol care a pus stăpînire pe conștiința, simțirea și gîndirea tuturor generațiilor, a animat deopotrivă pe moldoveni, munteni și transilvăneni, chiar dacă în diferite momente istorice, acțiunile puse în slujba cauzei *Unirii* s-au particularizat sub raportul metodelor, căilor și al intensității manifestărilor.

În Moldova, dorința de *Unire* se reflectă pregnant sub forma conștiinței *originii comune daco-romane* a tuturor locuitorilor din spațiul geografic al fostei Dacii, *în conștiința comunității de limbă, cultură, tradiții, obiceiuri, aspirații* etc. Dovada acestei conștiințe a genezei și identității de limbă și cultură, a unității teritorial-geografice, apare cu pregnanță din scrierile marilor noștri cronicari și cărturari moldoveni: Gr. Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir ș. a.

O preocupare majoră, constantă a partidei unioniste și a exponenților săi cei mai autorizați, a constituit-o formarea și dezvoltarea conștiinței naționale a maselor populare, cultivarea sentimentului de solidaritate și unitate în cuget și în simțiri a moldovenilor cu muntenii, transilvănenii, bucovinenii, bănățenii etc.

Ideile cronicilor, îndeosebi celebra afirmație a lui Gr. Ureche că „de la Rîm ne tragem“ [16], evocînd descendența noastră daco-ro-

---

15. Ștefan Pascu, C. Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitatea națională*, Cluj, 1980, p. 28.

16. A. Răduțiu, P. Teodor, *Ideea de unitate politică la români*, București, 1968, p. 56.

mană, a dobîndit valoare de simbol și s-a imprimat adînc în conștiința maselor largi populare prin articole publicate în ziare și reviste, lucrări de istorie și beletristică, conferințe publice etc. Cărturarii moldoveni, după terminarea studiilor făcute în străinătate, au venit cu noi și puternice argumente pentru a demonstra în țară și peste hotare originile comune ale românilor de pretutindeni și totodată *legitimitatea Unirii* lor în spațiul *fizico-geografic al vechii Dacii.*

Ideea *Daco-României, a Unirii Principatelor române,* anima intens conștiința națională a maselor populare și a revoluționarilor români de la 1848. Profesorul sas Ludwig Roth scria, în mai 1848, că „ideea unui stat al românilor trăiește în mii de inimii“ [17]. Încă din 1847 consulul austriac de la Belgrad semnala în rapoartele sale trimise la Viena existența în Principatele române a două societăți secrete *Tînăra Dacie* și *Tînăra Românie,* urmărind același proiect al Daco-României [18].

Revoluționarii români de la 1848 n-au putut, datorită condițiilor externe nefavorabile, să formuleze expres în programele lor obiectivul *Unirii tuturor românilor.* Dar dovada elocventă că au urmărit cu pertinență acest deziderat este și prezența unora dintre fruntașii moldoveni și munteni, între care Al. I. Cuza, C. Negri, N. Bălcescu ș. a. la *Adunarea Națională de la Blaj,* cît și la cea de la *Lugoj,* sfătuindu-se cu Avram Iancu, *Crăișorul munților,* asupra căilor de urmat pentru victoria cauzei naționale.* O colaborare strînsă în timpul Revoluției de la 1848 a existat între românii din Bucovina și Transilvania [19].

Între personalitățile proeminente ale mișcării unioniste din Moldova, care și-a dăruit întreaga energie idealului Unirii românilor, trebuie rînduit cu prestigiu *Costache Negri,* despre care învățatul francez Saint Marc Girardin afirma, în urma unei convorbiri cu patriotul moldovean, că a rămas surprins de judecata și înțelegerea nevoilor poporului [20]. El a jucat un însemnat rol polarizator al conducătorilor mișcării revoluționare și unioniste, bucurîndu-se de simpatie și prestigiu în rîndurile acestora. Bunăoară, Costache Negri a reușit să reunească la 21 mai 1845, cu prilejul zilei sale onomastice (Sfîntul Constantin) numeroși exponenți ai mișcării naționale din Moldova și Țara Românească : V. Alecsandri, M. Kogăl-

---

17. N. Adăniloaie, A. Petric, *Unirea de la 1859 și însemnătatea sa istorică,* București, 1974, p. 18.

18. C. Gh. Marinescu, Al. Tănase, *op. cit.,* p. 152; Șt. Pascu, C. Gh. Marinescu, Iași, 1985, p. 120-129.

* În ianuarie 1849, Ion Ionescu și C. Golescu au mers și ei în tabăra română din Munții Apuseni spre a discuta cu Avram Iancu despre cauza comună a revoluției și unității naționale.

19. În acest sens vezi studiul : *Colaborarea dintre românii din Bucovina și Transilvania în timpul Revoluției de la 1848,* în volumul: *Transilvania în istoria și conștiința românilor,* sub redacția și coordonarea C. Gh. Marinescu ,Iași, 1985, p. 120-129.

20. P. D. Popovici, Gh. N. Munteanu-Bîrlad, *Comemorarea lui C. Negri la Galați,* Galați, 1912, p. 16-17, vezi și C. Gh. Marinescu, Al. Tănase, *op. cit.,* p. 154.

niceanu, Alecu Russo, C. Negruzzi, Ion Ionescu de la Brad, Lascăr Rosetti, N. Ralet, C. Rolla (din Moldova), N. Bălcescu, maiorul Constantin Filipescu, Ion Ghica (din Muntenia) ca și alți revoluționari și militanți unioniști, ceea ce a prilejuit noi conciliabule privind cauza revoluției și a Unirii românilor.

Casa lui N. Negri de la Mânjina (județul Covurlui) a devenit locul de unde au pornit cele mai curajoase planuri de unitate națională, unde s-a plămădit mișcarea revoluționară și unionistă. „La Mânjina, tineri osteniți și descurajați de greutățile misiunii lor prindeau o nouă putere pentru luptele viitoare ; moldovenii și muntenii aveau ocazia de a se cunoaște de aproape, de a se stima, a se iubi, a pune la un loc speranțele lor, a face proiecte mărețe pentru renașterea patriei comune... Zic patrie comună, zic țară, pentru că la Mânjina nu mai erau moldoveni și munteni, ci numai români ; nu erau două țări pentru români ci o singură țară, o patrie comună. Unirea exista în inimi, ea se tălmăci în cuvinte și prinse rădăcini ca o plantă pe acel loc ars de soare și lipsit de plante nemuritoare ale pământului“ [21].

După înăbușirea Revoluției de la 1848 conducătorii revoluționari și unioniști din Moldova, refugiați în Transilvania, au redactat la Brașov un program intitulat : *Principiile noastre pentru reformarea patriei*, care preconiza continuarea luptei antifeudale și *Unirea Moldovei și Valahiei* într-un singur stat, independent. Unirea Principatelor era inclusă ca un obiectiv fundamental și în programul revoluționarilor moldoveni refugiați în Bucovina, la Cernăuți, intitulat *Dorințele partidei naționale din Moldova*, redactat de către M. Kogălniceanu, cel care a fost în mod permanent un veritabil „spiritus rector“ al luptei pentru Unire [22]. Istoricul și strălucitul om de stat, M. Kogălniceanu, a emis o concepție originală asupra ideii de unitate națională în această perioadă. În optica sa unirea reprezenta „cheia bolții fără de care s-ar prăbuși tot edificiul național“ [23], o condiție fundamentală, determinantă „sine qua non“, în procesul manifestării plenare a capacităților creatoare și a idealurilor unei națiuni. Unirea Principatelor era considerată un obiectiv politic major de către marele patriot, „singurul mod în stare de a consolida naționalitatea românilor, de a le da demnitate, putere și mijloace pentru a împlini misia lor“ [24] de progres și civilizație în acest perimetru european. Mihail Kogălniceanu considera, totodată, că unirea „este dictată atît de vederat, prin aceeași origine, limbă, obiceiuri și interese“ și este „dorită de veacuri de toți românii“.

La rîndul său, marele patriot C. Negri, aflat în exil la Paris, după înfrîngerea Revoluției de la 1848, va continua să militeze cu o energie sporită pentru cauza *Unirii*, pentru trezirea și consolidarea conștiinței naționale a românilor. Adresîndu-se unui grup de

---

21. C. Gh. Marinescu, Al. Tănase, *op. cit.*, p. 154.

22. Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihail Kogălniceanu*, București, 1979, p. 140-185.

23. *Antologia gîndirii social-politice, revoluționare și democratice românești și problema națională*, București, 1975, p. 61.

24. *Ibidem*, p. 69 ; cf. „Steaua Dunării“, nr. 1, octombrie, 1885.

compatrioți aflați la studii în capitala Franței el afirmă : „Fraților, sîntem milioane de români răzleți. Ce ne lipsește ca să fim un neam tare ? *Unirea*, numai Unirea. Trăiască Unirea românilor“ [25]. Inițial, acest amplu discurs în care a evocat necesitatea obiectivă a Unirii românilor din toate provinciile istorice fusese rostit de C. Negri la 27 decembrie 1847/8 decembrie 1848 la Biblioteca română din Paris [26], cu prilejul comemorării lui Ștefan cel Mare, căruia oratorul i-a făcut un strălucit portret, considerîndu-l simbolul Unirii românilor, subliniind că figura lui va rămîne neștearsă în „inimile fiilor României“ [27]. Dealtfel, în acest discurs ca și în cel rostit la 20 februarie 1848, din care am citat mai sus, C. Negri, adresîndu-se studenților, pe care-i numește „frați români“, menționează expres și concludent numele de *România*. El subliniază sugestiv faptul că în visurile sale de nădejde „înflorit se arată *viitorul României*“ [28], ca rezultat al luptei victorioase pentru *Unire*.

Conducătorii mișcării revoluționare unioniste din Moldova aflați în emigrație au colaborat îndeaproape cu cei rămași la Iași și alte orașe, pentru înfăptuirea idealului național.

Sub domnia lui Grigore Ghica, care la rîndul său era un partizan al Unirii, forțelor unioniste din capitala Moldovei și restul țării și-au intensificat activitatea, mai ales după revenirea din exil a conducătorilor ei, în frunte cu M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Al. I. Cuza ș. a. După cum se știe, datorită luptelor neobosite al maselor populare din țară, precum și activității susținute de conștientizare a opiniei publice europene desfășurate de cărturarii români aflați peste hotare, problema *Unirii Principatelor* a devenit treptat o chestiune de interes internațional. Dovada acestui fapt este aceea că la Congresul de la Paris (18/30 martie 1856) s-a hotărît consultarea poporului în privința *Unirii,* cu atît mai mult cu cît unele puteri europene, denaturînd realitățile din țară, aspirațiile poporului, se postau pe poziții antiunioniste, susținînd că românii n-ar dori să formeze un singur stat. În aceste condiții favorabile interne și internaționale problema Unirii Principatelor a ajuns în centrul vieții social-politice a Moldovei, a Iașului. Forțele unioniste s-au pronunțat și au acționat cu deosebită intensitate apelînd la o gamă variată de mijloace și forme, metode pentru triumful celei mai mari cauze a românilor.

Elementele cele mai avansate ale partidei unioniste de la Iași, ca Mihail Kogălniceanu [29], Vasile Alecsandri [30], Al. I. Cuza [31], C. Negri [32], Vasile Mălinescu ș.a. legau idealul Unirii de înfăptuirea unor reforme sociale adînci în structurile societății moldovenești,

---

25. C. Gh. Marinescu, *Conștiința națională-conștiința patriotică, patriotismul socialist și solidaritatea internațională,* în volumul *Conștiința națională și valorile patriei,* sub redacția și coordonarea C. Gh. Marinescu, Iași, 1985, p. 184; P. Păltînea, *Viața lui C. Negri,* Iași, 1985, p. 87 și Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget și simțire românească,* București, 1981, p. 320-324.
26. P. Păltînea, *op. cit.*, p. 86.
27. *Ibidem.*
28. *Ibidem,* p. 87.
29. Augustin Z., N. Pop, *op. cit.*
30. C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă,* București, 1966, passim.
31. P. Păltînea, *op. cit.*, p. 140-176.
32. V. Alecsandri, *Proză,* București, 1967, p. 570-571.

cu caracter burghezo-democratic, cerînd în mod deosebit împroprietărirea țăranilor pe seama exproprierii pămînturilor marilor latifundiari, democratizarea sistemului electoral, emanciparea politică și spirituală a maselor țărănimii etc. Deși Unirea reprezintă un ideal suprem al întregii națiuni, sprijinit de toate clasele și categoriile sociale, coloana vertebrală, forța principală a luptei pentru *Unire* o reprezentau masele populare, țăranii, meseriașii, lucrătorii din ateliere și manufacturi, intelectualii și funcționarii etc.

La Iași a fost înființată în luna mai 1856, din inițiativa lui M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, C. Negri, în strînsă conlucrare cu emigranții pașoptiști din străinătate, o societate a *Unirii*, „urmînd ca lucrările ei să se încredințeze unui comitet diriguitor", care a devenit apoi Comitetul Central al Unirii din Moldova [33]. Noua societate, de fapt organizația politică, statul major al luptei unioniste va acționa prin ziare, reviste, foi volante, broșuri, adunări în săli publice, mitinguri și trimiterea de delegați în județe care să conducă campania pentru Unirea Principatelor. Dintre organele de presă prounioniste se cuvine să consemnăm contribuția de seamă a celui fondat de M. Kogălniceanu, *„Steaua Dunării"*.

Un rol important în conștientizarea maselor privind legitimitatea cauzei *Unirii Principatelor* l-a avut literatura beletristică ca și creația artistică scrisă cu tematică adecvată evenimentului. În anul 1856 Vasile Alecsandri compune *Hora Unirii*, care devine cîntecul cel mai popular intonat la toate marile adunări populare de către mii și mii de participanți.

Unele puteri europene participante la Congresul de la Paris din 1856 au încercat să influențeze negativ lupta maselor pentru Unire recurgînd la imixtiuni în treburile interne ale Moldovei, la presiuni și abuzuri, pentru a sprijini în felul acesta acțiunile forțelor minore antiunioniste, separatiste, în frunte cu caimacanul N. Vogoride, secondat de boieri reacționari ca Alecu Balș, N. Istrate, Costin Catargiu, N. Cantacuzino ș. a.

În această situație, conducătorii unioniști din capitala Moldovei au protestat vehement pe lîngă guvern, împotriva tuturor măsurilor frenatorii, arbitrare ale autorităților, ale antiunioniștilor. Concomitent au fost adresate proteste marilor puteri europene și *Comisiei de informare* din București, unele semnate de sute de cetățeni din întreaga Moldovă prin care se dezvăluiau manevrele caimacanului Vogoride pentru a torpila și denatura rezultatele alegerilor.

Mai mult decît atît, Comitetul Central al mișcării unioniste din capitala Moldovei, în primăvara anului 1856, a decis trimiterea la București a unei delegații alcătuite din M. Kogălniceanu, V. Alecsandri și D. Ralet, pentru a informa direct Comisia europeană permanentă de supraveghere a alegerilor pentru Divanurile Ad-hoc. De asemenea, o amplă activitate politico-diplomatică a fost continuată în principalele state europene de către exponenții și simpatizanții mișcării unioniste. Demersul unioniștilor moldoveni a fost de bun augur deoarece reprezentanții puterilor europene au acceptat să se deplaseze la Iași, pentru a se edifica la fața locului

33. N. Adăniloaie, A. Petric, *op. cit.*, p. 32.

asupra celor semnalate. Prin toate localitățile străbătute, populația le-a făcut o entuziastă primire.

Pentru a-și exprima deschis protestul său față de uneltirile administrației caimacanului Vogoride, împotriva Unirii, Al. I. Cuza și-a dat demisia din funcția de pîrcălab de Covurlui, deși acesta îl promovase în înalta demnitate, avansîndu-l într-un interval de 10 zile cu trei grade. Gestul lui Cuza avea să aibă rezonanțe și peste hotare, deoarece Victor Place, consulul Franței la Iași, a expediat o copie după această demisie, cu motivația respectivă, guvernului de la Paris. Dealtfel, acesta raportase în mai multe rînduri ministrului său Walewski despre gravele abuzuri și condițiile inadmisibile în care se alcătuiau listele electorale.

Cu toate protestele și intervențiile partizanilor *Unirii*, alegerile pentru Divanul Ad-hoc al Moldovei, din ziua de 7 iulie 1857, s-au ținut în condiții de cruntă teroare. Foarte mulți reprezentanți ai mișcării unioniste erau radiați de pe listele electorale, iar o bună parte dintre cei înscriși pe liste au refuzat să se prezinte la vot.

În aceste condiții s-a asigurat denaturarea grosolană a rezultatelor votului și ca atare o falsă și vremelnică majoritate în alegeri a forțelor antiunioniste.

Statele europene favorabile *Unirii:* Franța, Rusia, Sardinia și Prusia, informate asupra acestui simulacru de consultare politică, a falsurilor grosolane la care s-a recurs*, au intervenit pe lîngă Poarta Otomană, căreia i-au cerut *anularea alegerilor din Moldova.* După multe tergiversări, refuzuri, poziții obstrucționiste, Turcia a fost nevoită să cedeze, în urma presiunilor interne și externe, să țină seama de elocvența documentelor care probau falsificarea alegerilor și să accepte ca atare o nouă consultare electorală [34].

După cum se cunoaște, pe baza unor documente istorice intrate în conștiința și istoriografia națională, cu prilejul noilor alegeri pentru Divanul ad-hoc al Moldovei, organizate și conduse de la Iași, masele populare au avut o participare imensă, determinînd înfrîngerea zdrobitoare a forțelor retrograde antiunioniste și restabilind astfel adevărul istoric, edificînd opinia publică europeană asupra adevăratelor aspirații de Unire ale națiunii noastre. „Entuziasmul popular, serbările, iluminațiile, reprezentările alegorice (inițiate îndeosebi de tineretul ieșean), imnurile naționale n-au contenit în oraș pînă a doua zi, cînd aveau să înceapă efectiv lucrările Adunării elective (22 septembrie/4 octombrie 1857) [35]. Un corespondent al publicației „L'Etoile du Danube" consemna de la Iași că în ziua deschiderii Adunării orașul era deșteptat încă din zori

---

* Aceasta a rezultat atît din rapoartele diplomatice cît și din scrisorile primite de N. Vogoride de la Constantinopol și prin care era îndemnat să măsluiască rezultatele alegerilor, să apere interesele Turciei pînă ce va veni vremea ca aceasta „să se declare pe față în contra Unirii". Corespondența a fost sustrasă, după majoritatea informațiilor existente, de către Cocuța Vogoride, soția Caimacanului, dar soră vitregă a lui C. Negri, fiica poetului C. Conachi. P.Păltînea menționează și alte ipoteze cu privire la persoanele care ar fi sustras aceste scrisori de importanță cardinală pentru interesele naționale (*op. cit.*, p. 154).

34. C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 155.

35. D. Vitcu, *Iașii și Unirea Principatelor*, în volumul *Aspecte ale luptei pentru unitate națională*, Iași, 1983, p. 105.

cu un „adevărat stup de zumzet", roind în jurul vechii catedrale (biserica Sfîntului Neculai Domnesc), unde deputații urmau să asiste, în prezența consulilor străini, la slujba oficiată de mitropolit [36]. Mulțimea adunată în preajmă „făcea să răsune văzduhul de urale și ovații", mai ales la trecerea deputaților unioniști [37].

Chiar în ședința din 7 octombrie 1857, marele patriot M. Kogălniceanu avea să pună în dezbaterea parlamentului Moldovei problema *Unirii*, arătînd că aceasta este „dorința cea mai mare, cea mai generală, aceea hrănită de toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care împlinită va face fericirea generațiilor viitoare...". Același orator releva, în numele tuturor deputaților unioniști, că „în Moldova și în Valahia sîntem același popor omogen, identic, ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri..., aceleași hotare de păzit, același viitor de asigurat și, în sfîrșit, aceeași misie de împlinit" [38].

Punîndu-se la vot problema de importanță istorică inestimabilă a *Unirii Principatelor*, deputații în imensa lor majoritate, care reprezentau în *Divan* masele largi populare, au votat o rezoluție prin care se exprima hotărîrea de înfăptuire grabnică a acestui deziderat național (81 de voturi, contra două). În felul acesta se dădea curs voinței neclintite a electoratului de a se realiza *Unirea Moldovei cu Țara Românească*. Dar materializarea în sine a acestui obiectiv strategic, de primă importanță politică, națională, avea să mai întîrzie datorită unor noi opreliști create de forțele ostile interne și internaționale.* Dealtfel, chiar în zilele premergătoare deschiderii Adunării elective, s-a realizat un intens schimb de opinii între unioniștii din Moldova și cei din Țara Românească, atît pe calea corespondenței cît și a unor întrevederi, semnificativă fiind în acest sens venirea la Iași a lui D. Brătianu.

După Conferința de la Paris a celor șapte puteri europene, din vara anului 1858, care practic nu a creat decît parțial condițiile necesare *Unirii* în fapt a *Principatelor*, asistăm la o nouă acțiune ofensivă a forțelor progresiste, unioniste împotriva forțelor retrograde, conservatoare, antiunioniste care reprezentau o minoritate infimă, dar se bazau pe sprijinul unor state europene potrivnice Unirii depline.

Centrul principal al acestor puternice confruntări politice ca și-n perioadele anterioare a fost *Iașul*. Forțele unioniste au reușit

---

36. *Ibidem*, p. 104.
37. *Ibidem*, p. 104-105.
38. I. Adăniloaie, A. Petric, *op. cit.*, p. 37-38.

* Așa de pildă, deși în Divanurile Ad-hoc se ceruse cu fermitate unirea celor două țări, Convenția de la Paris, elaborată de cele șapte puteri europene în vara anului 1858, se limita să stabilească doar o uniune formală a lor sub denumirea de Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești, acestea continuînd să rămînă sub suzeranitatea Porții otomane. Deși Convenția recunoștea deplina autonomie a Principatelor, garantată de puterile semnatare, celelalte prevederi ale Convenției, și îndeosebi înființarea la Focșani a unei Comisii centrale avînd scopul să elaboreze proiectele de legi comune ambelor Principate, înființarea Curții de Justiție și Casație unică etc., au netezit treptat drumul spre înfăptuirea Unirii.

în cele din urmă să promoveze în căimăcănia Moldovei (însărcinată prin Convenția de la Paris cu pregătirea și efectuarea alegerilor pentru așa-numitele Adunări elective, care, la rîndul lor trebuiau să desemneze pe viitorii domni ai celor două Principate) doi partizani ai *Unirii*, din cei trei membri, ceea ce a avut o influență cu totul favorabilă cauzei naționale. Astfel, această situație a permis numirea în guvern a unor miniștri și funcționari superiori dintre partizanii Unirii, între care Alexandru Ioan Cuza, Vasile Alecsandri ș.a., liberalizarea presei, reapariția unor publicații democratice prounioniste și militante pentru reforme sociale adînci etc.

În virtutea acestor prezențe notabile, ale unor exponenți de vază ai *Unirii* în organismele politice, statale, alegerile din Moldova pentru Adunarea electivă, menită la rîndul ei să desemneze viitorul domn, s-au desfășurat într-un climat propice deznodămîntului urmărit de forțele unioniste. Ele s-au încheiat cu un strălucit succes, cu o majoritate hotărîtă de partea deputaților care reprezentau partida unionistă [39].

Conform înțelegerilor convenite, viitorul domn urma să primească mandatul de a înfăptui Unirea Moldovei cu Țara Românească. Pentru alegerea în înalta funcție de domn al Moldovei, în Adunarea electivă au fost făcute de către aripa conservatoare în mod tendențios numeroase propuneri de candidați pentru a pulveriza forțele politice și a recurge la noi manevre obstrucționiste.

În primele propuneri ale partidei unioniste, pe primul loc al candidaturilor s-a aflat neobositul militant pentru *Unire*, poetul național Vasile Alecsandri. El avea însă să transfere această onoare în favoarea lui C. Negri pe care-l propune în înalta funcție, evocînd meritele sale excepționale de om politic și de aleasă cultură, patriot înflăcărat, militant de seamă în țară și în străinătate pentru înfăptuirea *Unirii* celor două Principate românești.

Propunerea lui Vasile Alecsandri s-a bucurat de o largă audiență fiind susținută de ceilalți deputați. S-au opus doar cîțiva deputați, mari latifundiari, în frunte cu Lascăr Catargiu care deși era de acord cu *Unirea* îi reproșa lui C. Negri faptul că este un partizan învederat al exproprierii pămînturilor moșierești și al împroprietăririi țăranilor. Totuși, C. Negri avea cele mai multe șanse, mai mulți sorți de izbîndă după retragerea lui Vasile Alecsandri.

Aflînd despre această propunere, patriotul moldovean, dînd dovadă de o rară modestie și generozitate, printr-o scrisoare aducea la cunoștință refuzul său, argumentînd că sînt alți bărbați destoinici, oameni politici cărora să li se încredințeze suprema funcție de conducere a destinelor Moldovei.

O nouă întrunire a avut loc la casa lui Costache Rolla, fruntaș unionist, care locuia în clădirea *Muzeului de istorie naturală* din Iași, într-o încăpere de lîngă *sala Elefantului*. Aici reprezentanții partidei naționale au hotărît, în seara zilei de 3 ianuarie 1859, să propună candidatura *colonelului Al. I. Cuza, comandantul oștirii*, unul din colaboratorii apropiați ai lui V. Alecsandri și C. Negri, *militant consecvent și neînfricat pentru cauza Revoluției de la 1848*, și apoi a *Unirii* și a cărui demisie din postul de pîrcălab de Covurlui,

---

39. N. Adăniloaie, A. Petric, *op. cit.*, p. 47.

în semn de protest față de administrația lui Vogoride, făcuse o impresie adîncă și favorabilă în toată țara.

Adunarea electivă, întrunită în ziua de 5 ianuarie 1859, a întreprins un mare act istoric, alegînd, în unanimitate, ca domnitor al Moldovei pe Alexandru I. Cuza. Anunțarea rezultatului alegerii a declanșat un puternic entuziasm, deputații au aclamat timp de cîteva minute pe noul domnitor al Moldovei și al Unirii Principatelor.

Miile de oameni aflați în tribune, pe coridoarele și în curtea palatului au primit cu urale nesfîrșite decizia istorică a deputaților aleși de popor.

A urmat, după cum se știe, ceremonialul depunerii jurămîntului de către noul domnitor într-o atmosferă de vibrantă manifestare a conștiinței naționale, patriotice. Marele bărbat de stat M. Kogălniceanu, a adresat, în numele *Adunării elective*, un discurs patetic, cu valoare programatică și totodată de o aleasă simțire patriotică, exprimînd domnitorului sentimentele de prețuire ale poporului suveran, dar și ceea ce aștepta acesta de la domnia lui Al. I. Cuza: promovarea *Unirii*, a unor ample reforme în structurile societății, a justiției și echității sociale. „Alegîndu-te pre tine domn, în țara noastră — releva M. Kogălniceanu — am vroit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește : la legi nouă, om nou... Fii, dar, omul epocii... fă ca legea să fie tare, iar tu, Măria Ta, ca domn, fii bun, fii blînd, fii bun mai ales pentru acei pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi. Nu uita că dacă cincizeci de deputați te-au ales domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni. Fă dar ca domnia ta să fie cu totul de pace și dreptate ; împacă patimile și urile dintre noi și reintrodu în mijlocul nostru strămoșeasca frăție. Fii simplu, măria ta, fii bun, fii demn cetățean ; urechea ta fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și la lingușire...“ [40]. Cînd M. Kogălniceanu își încheia discursul, toată lumea plîngea în tribune. Iașul, capitala Moldovei unde se consumau aceste momente istorice excepționale, impresionante, a îmbrăcat haine de sărbătoare.

Evenimentul alegerii lui Al. I. Cuza a avut un efect electrizant asupra ieșenilor. Mii și mii de oameni au invadat străzile, au manifestat de bucurie ore întregi în tot timpul cît a durat parada, în onoarea noului domnitor. În Piața Palatului erau peste 10.000 de oameni, iar Strada Mare (azi Ștefan cel Mare) gemea de lume [41]. Principele era profund impresionat, avînd lacrimi în ochi în tot timpul paradei [42].

Iașul a fost iluminat timp de patru zile și în fiecare zi au avut loc noi procesiuni. Seara, la lumina a sute de torțe, populația venea să felicite pe principe. Un număr mare de telegrame au sosit la Iași din toate provinciile istorice românești [43].

După cum relatează N. Gane, „văzduhul clocotea de sunetul clopotelor tuturor bisericilor din oraș și de bubuitul a 101 lovituri

---

40. Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui M. Kogălniceanu*, p. 178.
41. D. Vitcu, *Iașii și Unirea Principatelor*, în volumul *Aspecte ale luptei pentru unitate națională*, Iași, 1983, p. 124.
42. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 48.
43. *Ibidem.*

de tun...“ [44]. „Niciodată — relata acesta — n-am avut o mai puternică strîngere de inimă ca în fața acestui mare act care era prima piatră așezată în temeliile statului român. În acel moment am simțit individualitatea mea de român sporită, neamul meu înălțat ; am văzut din negurile trecutului răsărind un soare nou care avea să ne încălzească și să ne lumineze spre un viitor și mai frumos“ [45].

În fața națiunii române se deschidea o strălucită perspectivă istorică. Aceasta va fi confirmată prin alegerea, la 24 Ianuarie 1859, în unanimitate, a lui Al. I. Cuza și ca domn al Țării Românești de către cei 64 deputați ai Adunării elective.

Îndată după proclamarea votului, președintele Adunării elective din Muntenia a expediat o telegramă „Înălțimii sale Alexandru Ioan I domnul Moldovei și Țării Românești“, la Iași, în care, anunțîndu-i alegerea „în unanimitate“, îi comunica și că Adunarea „salută cu respect și onor pe domnul său și îl invită să ia cîrma țării“ [46]. La rîndul său, Cuza răspundea de la Iași telegrafic că mulțumește Adunării elective, „pentru votul său unanim de încredere“ și declara că primește „cu mîndrie și recunoștință de a fi domn al Țării Românești, precum sînt domn al Moldovei“ [47].

Era o victorie românească epocală, o strategie politică ingenioasă care a eludat practic prevederile Convenției de la Paris, punînd puterile europene în fața unui fapt împlinit, a unui fenomen politico-diplomatic fără precedent, care dădea curs simțămintelor și voinței seculare nestrămutate de *Unire* a poporului nostru.

*

* *

Unirea Moldovei și Țării Românești în anul 1859 și crearea statului modern România au constituit pîrghia de susținere a tuturor eforturilor spre realizarea Marii Uniri din 1918, cînd aveau să se alătura la Patria-mamă celelalte provincii istorice, prin atracția exercitată de noul stat pentru românii ce mai trăiau sub stăpînire străină.

În acest amplu proces de luptă, în cadrul mișcării pentru desăvîrșirea unificării statului național român, *Iașul a continuat să îndeplinească un rol de prim ordin* prin patrioții, cărturarii săi, oamenii politici, societățile cultural-patriotice, științifice etc. susținute îndeaproape de masele largi populare. Vechea capitală a Moldovei, reprezentînd al doilea centru politico-administrativ și spiritual al țării, nu a cunoscut nici un moment de pauză, de întrerupere în lupta pentru înfăptuirea Unirii celei mari.

„Liga pentru unitate culturală a tuturor românilor“, înființată în anul 1890 și care avea să adopte din 1914 denumirea de *Liga pentru unitate politică, națională a tuturor românilor*, exprimînd astfel direct scopul pe care-l urmărea, dispunea la Iași de o puternică secțiune care a desfășurat o vie activitate în sprijinul cauzei *Unirii* celei mari de la 1 Decembrie 1918 [48].

---

44. N. Gane, *Scrieri*, p. 404 și D. Vitcu, *op. cit.*, p. 124.
45. *Ibidem.*
46. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 55.
47. *Ibidem.*
48. C. Gh. Marinescu, *Rolul Ligii Culturale în unirea Transilvaniei cu România*, în „Cronica“, nr. 48 (670), din 1. XII. 1930.

Secțiunea ieșeană, prin structura și componența sa, a contribuit la înființarea și sprijinirea altor secții din Moldova. Ea reunea în rîndurile sale numeroase cadre didactice universitare, profesori de liceu și învățători, preoți, studenți, artiști, funcționari, ingineri, muncitori, negustori etc.

Chiar din primul an, din comitetul de conducere al acesteia au făcut parte personalități de prestigiu, ca matematicianul și astronomul N. Culianu, rectorul Universității, istoricul A. D. Xenopol, istoricul literar Aron Densușianu, Teohari Antonescu, V. Săghinescu, T. Burada, T. Gîrcineanu, studenții M. Brăiescu, C. Veliciu, C. Florescu, I. Văculescu, Al. Poni, I. Tărăbuță, V. Gribescu, G. Botez, O. Carp, d-na E. Erbiceanu, d-ra M. Cocea ș.a.[49].

Ca și celelalte secțiuni din țară, secțiunea ieșeană, inițiind desfășurarea unei ample activități culturale și-a propus să facă temeinic cunoscut maselor largi populare trecutul istoric al poporului nostru, comunitatea originii daco-romane, unitatea și continuitatea lor pe teritoriul fostei Dacii, identitatea tradițiilor, obiceiurilor, a aspirațiilor tuturora, deci să dinamizeze și să dezvolte conștiința națională ca element hotărîtor în lupta pentru înfăptuirea unității politice, statale.

Secțiunea din Iași a *Ligii Culturale* a desfășurat în acest sens o amplă propagandă prin reviste, ziare, albume, manifeste, foi volante, conferințe publice, mitinguri în săli publice, demonstrații de stradă în semn de solidaritate cu românii asupriți din provinciile românești aflate sub dominație străină, aniversarea unor evenimente istorice și personalități naționale, ridicarea unor statui și busturi în memoria marilor voievozi și domnitori, altor personalități militante pentru Unire etc.

Îndeosebi propaganda prin conferințe a ocupat un loc aparte în cadrul activității ligiștilor ieșeni. Ele au fost ținute în primul rînd de profesori universitari, membri ai societății, de numeroși cărturari, precum și de către studenți, atît la Iași cît și în alte localități din Moldova, inclusiv la sate. Populația localităților vizitate a făcut pretutindeni primiri entuziaste echipelor de conferențiari, conducîndu-i adeseori de la gară pe străzile orașelor cu steaguri naționale și fanfare[50].

Deși activitățile inițiate de Liga Culturală din Iași în linii generale erau similare acelora din marile centre economice și spirituale ale țării, totuși unele dintre acestea au depășit prin amploarea și particularitatea lor, respectiv prin mobilizarea unui mare număr de participanți, îndeosebi studenți, manifestările din alte orașe.

În cursul anului 1892, documentele vremii consemnează desfășurarea în capitala Moldovei a mai multor mitinguri de protest de mari proporții împotriva respingerii Memorandumului prezentat Curții imperiale de la Viena de către delegația memorandistă, alcătuită din fruntașii Partidului Național Român din Transilvania, document prin care era dezvăluită și condamnată politica de oprimare a românilor din Imperiul austro-ungar. De asemenea, ieșenii

---

49. V. Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga Culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Iași, 1978, p. 131.

50. *Ibidem*, p. 324; cf. și C. Gh. Marinescu, *Pagini din lupta studențimii pentru Unirea Transilvaniei cu România*, loc. cit.

protestau împotriva represiunilor, violențelor autorităților imperiale în diferite orașe transilvănene față de militanții P.N.R. [51].

Cu prilejul mitingului din 14/26 ianuarie 1892 au luat cuvîntul în semn de solidaritate cu memorandiștii, cu cauza românilor transilvăneni, Aron Densușianu, profesor la Universitate, vicepreședintele secțiunii Ligii Culturale ieșene, un neobosit militant pentru Unirea Transilvaniei cu Țara, Andrei Vizanti, Ștefan Emilian, I. Tarnoviceanu, precum și doi ofițeri superiori în rezervă. Aron Densușianu, venit de peste Carpați în capitala Moldovei pentru a contribui la dezvoltarea vieții spirituale de aici și mai ales a mișcării pentru Unirea Transilvaniei cu Țara, a fost sufletul secțiunii din Iași a Ligii pentru unitatea culturală și politică a românilor, unul din fondatorii și conducătorii săi cei mai dinamici. Presa vremii, ca și corespondența personală, scot în relief energia deosebită pe care a depus-o în organizarea tuturor manifestațiilor de solidaritate cu cauza românilor transilvăneni, contribuția sa neobosită la cultivarea sentimentului patriotic, de unitate națională [52].

La 25 aprilie 1893 s-a organizat un mare miting și o manifestație de stradă la care au participat peste 5 000 de persoane. Printre oratori s-au remarcat N. Culianu, președintele secțiunii și rectorul Universității, marele istoric A. D. Xenopol, G. M. Macri, Al. Bădărău ș. a., care au condamnat vehement politica de asuprire a românilor din Transilvania și Bucovina, solicitînd celor prezenți să le acorde tot sprijinul moral și material necesar în lupta lor de eliberare și unitate națională [53].

În timpul procesului Memorandumului de la Cluj și mai ales după pronunțarea odioasei sentințe de condamnare a autorilor acestui document istoric de rezonanță internațională, secțiunea de la Iași a Ligii Culturale a organizat o suită de mitinguri și demonstrații de solidaritate cu cauza celor condamnați. La mitingul din 24 aprilie 1894 au rostit discursuri vibrante de înfierare a farsei judiciare de la Cluj, îndreptate împotriva națiunii române, N. Culianu, A. D. Xenopol, G. Macri și Aron Densușianu.

În anii care au urmat, Liga Culturală ieșeană va adăuga noi acțiuni de răsunet bogatei sale activități politice și cultural-patriotice. Astfel studenții și cadrele didactice, membri ai Ligii organizează vizite în Transilvania și Bucovina, care în pofida a numeroase opreliști se transformă în momente emoționante de solidaritate și înfrățire românească. La rîndul lor, studenți și profesori români de peste Carpați vizitează locurile și monumentele istorice ale Iașului, plecînd de aici cu conștiința și speranța întărite în marea luptă pentru făurirea unității naționale a poporului nostru.

Un aport remarcabil în sprijinul acestui ideal național îl aduc profesorii universitari ieșeni care elaborează și publică o serie de lucrări, unele adresate străinătății pentru a demonstra legitimitatea luptei românilor pentru Marea Unire. În acest sens un aport remarcabil îl aduce A. D. Xenopol prin valoroasa sa lucrare *Istoria românilor din Dacia Traiană*, tradusă și în limba franceză și difuzată în principalele capitale europene. Ultimii ani ai secolului tre-

51. V. Netea, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 131.
52. Cf. George Antonescu, *Aron Densușianu*, Cluj, 1974.
53. *Calendarul pentru toți românii pe anul 1895*, București, p. 94.

cut sînt marcați de o intensificare a activităților cultural-patriotice, științifice, publicistice și politice puse în slujba cauzei Unirii. Ziarele și revistele care apăreau la Iași, lucrările de istorie, de limbă și literatură, cu caracter religios etc., erau difuzate pe diferite căi, legale și ilegale fraților de peste Carpați. De asemenea, acestora li se transmiteau diverse sume de bani pentru ajutorarea școlilor și bisericilor, a revistelor românești, pentru acordarea de burse elevilor și studenților merituoși și lipsiți de mijloace.

În toamna anului 1897, din inițiativa Comitetului Central al Ligii Culturale s-a elaborat un vast program menit să intensifice mijloacele și formele de activitate politico-patriotică pentru cauza eliberării provinciilor românești aflate sub dominație străină. Secțiunea din Iași se afla în fruntea acestor acțiuni de revigorare a mișcării naționale care, între altele, își propunea să sublinieze pe această cale desolidarizarea sa cu vizita lui Carol I la Budapesta și decorarea unor miniștri, între care și a lui Jeszensky, ministrul de interne, principalul autor al măsurilor de oprimare a românilor din Transilvania.

Cu prilejul unui mare miting de protest față de poziția monarhiei românești, ce a avut loc în septembrie 1897, ligiștii ieșeni au expediat la București o telegramă de solidaritate în care se arăta : „Comitetul Ligii Culturale secțiunea Iași aderă în totul la manifestarea patriotică din capitala României“ [54]. La cîteva zile, 25 de membri de prestigiu, dintre cei mai activi ai Ligii ieșene, în marea majoritate profesori universitari, expediau o altă telegramă în care subliniau : „Felicitîndu-vă pe Dumneavoastră și pe inițiatorii mitingului pentru curajul cu care luptați în momentul critic, cînd chestiunea națională este amenințată... urăm succes deplin pentru întreținerea focului sacru al sentimentului național pînă va veni momentul fericit, ca cuvintul vostru să fie decisiv în sfaturile conducătorilor țării (referința directă la atitudinea sfidătoare a lui Carol I față de interesele noastre în relațiile cu Austro-Ungaria — n. n.) și cu sprijinul întregului neam și al Europei luminate să punem capăt lungului martiriu al fraților noștri“ [55].

În luna decembrie 1897 a avut loc în capitala Moldovei o întrunire de solidaritate națională, organizată de secțiunea locală a Ligii Culturale în incinta vechii Universități la care a participat un numeros public, căruia i s-au adresat, relatînd noi aspecte reprobabile ale oprimării românilor din Imperiul dualist, exponenți de seamă ai vieții politice și spirituale în frunte cu N. Culianu, Aron Densușianu și A. D. Xenopol. Studenții au recitat poezii de aleasă sensibilitate patriotică dedicate Transilvaniei, lui Mihai Viteazul, marelui voievod unificator și altor eroi ai neamului. Participanții la întrunirea de solidaritate au adoptat în unanimitate, o moțiune de protest prin care condamnau abuzurile, discriminările și îndeosebi măsurile de maghiarizare a populației românești majoritare din Transilvania [56].

În anul următor, în luna mai 1898, documentele vremii con-

---

54. „Liga Română“, an. II, nr. 38 din 28. IX. 1897, p. 382.
55. *Ibidem*, p. 383.
56. *Calendarul pentru toți fiii României*, București, 1900, p. 99.

semnează organizarea la Iași a unei impresionante manifestații prin conținutul programului și amploarea participării locuitorilor orașului, cu prilejul aniversării semicentenarului Revoluției din 1848 din Transilvania. A. D. Xenopol avea să evoce în cuvinte de o rară sensibilitate patriotică semnificația evenimentului, relevînd între altele : „Sînt acum 50 de ani din ziua de 3 mai, cînd 40.000 de români frați ai noștri din Transilvania se adunară la Blaj, în cîmpia numită atunci Cîmpia Libertății, proclamînd sus și tare dorința și hotărîrea de a trăi ca popor liber și de sine stătător și nu mai mult ca iobagi și robi în propria lor țară“ [57].

Oratorul avea să prevadă în încheierea discursului său prăbușirea inevitabilă a colosului multinațional care înăbușea dorința de libertate a atîtor națiuni și realizarea pe această cale a dorinței exprimate de românii transilvăneni la Alba Iulia : „Noi vrem să ne unim cu Țara“.

După terminarea adunării, populația Iașului a demonstrat pe străzi, intonînd cîntece patriotice [58]. În Piața Unirii au fost organizate mitinguri omagiale în cadrul cărora au rostit cuvîntări profesorii universitari Aron Densușianu, A. D. Xenopol, Gr. C. Butureșcu, I. Paul și studenții Mihăileanu și Brăescu. În calitate de delegat al Asociației Studenților din România a luat cuvîntul, în încheiere, studentul Zăgănescu [59].

În 1899, la Iași a fost organizat un mare spectacol istoric, educațional-patriotic cu piesa „Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia“, scrisă de neobositul militant pentru Unirea românilor, cărturarul și patriotul ardelean Aron Densușianu. Lucrarea în sine ca și spectacolul nu aveau un caracter strict evocator al evenimentului de la 1600, ci și un scop prevestitor și în același timp mobilizator al maselor pentru desăvîrșirea actului unificator al lui Mihai Viteazul [60].

În primele decenii ale secolului al XX-lea în întreaga țară asistăm la creșterea în amploare și intensitate a mișcării pentru unitate națională.

Astfel, la Iași, la 8 noiembrie 1901, sub patronajul Ligii Culturale, societate condusă din Capitală și care exercită în întreaga țară rolul de port-drapel, de stat major al mișcării pentru unitate națională, are loc o altă serbare patriotică impresionantă cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul. „De Mihai Viteazul — releva unul dintre oratori — ne leagă idealurile scumpe ale neamului nostru : neatîrnarea și unirea românilor“ [61]. După festivitatea organizată în localul Universității ieșene, a urmat un miting în Piața Unirii, la care au luat cuvîntul mai mulți reprezentanți ai mișcării de eliberare națională din Transilvania și Bucovina, între care studenți. Aceștia exprimau credința că „idealul pentru care marele fiu al neamului și-a sacrificat viața se va realiza

---

57. *Ibidem.*
58. V. Netea, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 135.
59. „Arhiva Societății științifice și literare din Iași“, IX, 1898, nr. 5-6, p. 346-350.
60. *Ibidem.*
61. A. Loghin, *Iașul în istoria constituirii statului național unitar român*, în „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza“-Iași, 1978, p. 47.

prin însăși unirea poporului român“ [62], pentru vecie în granițele Daciei lui Burebista.

Manifestații entuziaste de solidaritate națională au fost prilejuite și de dezvelirea la Iași, la 15 octombrie 1906, a statuii lui V. Alecsandri, poetul revoluționar și unionist, la care au participat pe lîngă cărturarii ieșeni în frunte cu bătrînul N. Gane și Iacob Negruzzi, N. Iorga, scriitorul C. Morariu care a adus la Iași și numeroși compatrioți, Al. Macedonski și Barbu Ștefănescu Delavrancea. În semn de adeziune și solidaritate, societatea studenților români „Petru Maior“ din Budapesta a trimis organizatorilor festivității o entuziastă telegramă prin care evocau aspirațiile naționale comune. Revista transilvăneană „Luceafărul“ a închinat poetului numărul său din iunie 1905 (sperînd că monumentul va fi ridicat pînă la finele anului), reproducînd cîteva din poeziile sale patriotice : Hora Ardealului, Hora Unirii, cugetări, scrisori, amintiri, precum și ample date biografice.

În vara anului 1904, militanții pentru unitatea națională din Iași și-au adus o contribuție remarcabilă, substanțială la organizarea manifestărilor patriotice de la Putna, prilejuite de comemorarea a 400 de ani de la trecerea lui Ștefan cel Mare la cele veșnice.

La începutul anului 1909 Secția din Iași a Ligii Culturale și-a reînnoit eforturile pentru grăbirea ridicării unui monument în amintirea lui Alexandru Ioan Cuza și în același timp a unui muzeu al Unirii. Un rol deosebit de important în cadrul Comitetului pentru adunarea fondurilor necesare l-a avut istoricul A. D. Xenopol, cel care a scris monumentala lucrare „Domnia lui Cuza Vodă“ (1903).Pentru a scoate autoritățile din inerția și indiferentismul lor, Xenopol a cerut în anul 1908 o audiență la Carol I pentru a-i obține concursul. Regele, pentru a atenua poziția sa din trecut față de Cuza, cînd i-a refuzat revenirea în țară din Italia, a dăruit comitetului, în urma audienței lui Xenopol, suma de 20.000 lei. Cu ocazia aniversării semicentenarului Unirii Moldovei cu Țara Românească s-a organizat de către ligiștii ieșeni și un pelerinaj la Ruginoasa, unde se afla atunci mormîntul lui Cuza, la care au participat și cîteva sute de patrioți din întreaga țară, îndeosebi studenți [63].

În același an, în zilele de 17-19 mai, Iașul avea să găzduiască congresul anual al Ligii Culturale — primul congres organizat de N. Iorga în calitatea sa de secretar general al acestei societăți cultural-patriotice. Motivînd alegerea Iașului ca loc pentru desfășurarea lucrărilor congresului, comitetul „Ligii“, prin N. Iorga, ținea să precizeze: „Inima noastră ne-a mînat să venim aici căci aici găsim cîmp prielnic pentru încolțirea seminței sănătoase ce aruncăm, aici găsim tradiții istorice care ne încălzesc și ne călăuzesc în lupta mare și sfîntă ce întreprindem“ [64].

În întîmpinarea delegaților la Congresul celei mai puternice și active societăți care milita pentru unitate națională, au venit mii de oameni care au pregătit o primire emoționantă. „Un cap al co-

---

62. *Ibidem.*

63. Vezi și *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1910*, Vălenii de Munte, p. 29.

64. A. Loghin, *Dreptatea istoriei*, în „Cronica“, nr. 46 (145), din 16. IX. 1968.

loanei de manifestanți era în Piața Unirii pe cînd celălalt abia plecase din gară“ [65]. Practic, au luat parte toate societățile și cluburile muncitorilor, funcționarilor, intelectualilor, foarte mulți studenți și elevi etc.

* * *

Izbucnirea primului război mondial în vara anului 1914 ridica și în fața poporului român probleme de mare însemnătate pentru destinul politic al națiunii române. „Unirea într-un singur stat — aspirație seculară a românilor, cauză înălțătoare pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași — devenise un obiectiv imediat, o necesitate stringentă impusă de însuși mersul înainte al societății românești“ [66].

Întreaga activitate a mișcării pentru unitate națională era desfășurată sub semnul hotărîrilor Congresului Ligii Culturale Centrale (societate ce reprezenta coloana vertebrală a Mișcării pentru Unitate Națională), de la 1 septembrie 1914, care în rezoluția adoptată preciza „nevoia unei acțiuni imediate pentru dezrobirea ținuturilor românești din Austro-Ungaria prin eliberarea lor“ [67] de către armata română.

De asemenea, într-o moțiune adoptată în septembrie 1914, cu prilejul unei adunări pentru unitate națională, organizată la Iași, se cerea abandonarea neutralității și intrarea imediată în război, precizîndu-se că momentul era unic și împrejurările istorice cunoscute care prevesteau prăbușirea imperiilor multinaționale opresive. „Declarăm — se afirma în aceeași moțiune — că nu înțelegem să renunțăm la nici unul din drepturile noastre naționale pe care istoria ni le-a făurit, iar conștiința ne ordonă să le înfăptuim. În aceste momente intrarea fără șovăire în război pentru eliberarea ținuturilor românești din Austro-Ungaria, care nu le mai poate stăpîni și, prin urmare, cooperarea noastră cu Tripla Înțelegere e indicată de împrejurări. Cerem guvernului să înceapă o imediată acțiune pentru a asigura țara și neamul“ [68].

Participanții la această grandioasă întrunire au manifestat pe străzile Iașului strigînd în repetate rînduri : „Vrem să trecem Carpații“. La statuile lui Ștefan cel Mare și Cuza Vodă s-au rostit alte cuvîntări înflăcărate de către fruntașii mișcării locale pentru unitate națională [69].

În continuarea acestor acțiuni, la 15 martie 1915, a fost organizată la Iași o manifestație de mare răsunet [70] cu participarea lui Vasile Lucaciu, eroul transilvănean care primise cea mai mare condamnare cu prilejul procesului memorandiștilor de la Cluj, ales în

---

65. *Ibidem.*

66. Nicolae Ceaușescu, *O jumătate de secol de la marea epopee națională a Mărășeștilor,* în lucrarea *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste,* vol. II, București, p. 467.

67. Arhivele Statului București, *Fond Direcția Poliției și Siguranței generale,* nr. 519/1914, f. 30 L.

68. *Ibidem,* p. 33-36.

69. V. Netea, C. Gh. Marinescu, *op. cit.,* p. 265.

70. Arhivele Statului București, *Fond Direcția Poliției și Siguranței generale,* dosar nr. 159/1914, f. 132-134.

mod semnificativ președinte al *Ligii pentru unitatea națională a românilor* la Congresul extraordinar din septembrie 1914. Liga Culturală adoptase această denumire pentru a exprima deschis țelurile sale. Au mai luat parte N. Filipescu, O. Goga, Ion Grădișteanu, N. Iorga și alți fruntași ai Ligii Centrale, care în discursul lor au cerut intrarea neîntîrziată a României în război alături de Antantă pentru eliberarea Transilvaniei și Bucovinei.

Adunarea s-a încheiat cu o moțiune de solidaritate citită de N. Iorga și cu trimiterea unei telegrame adresate regelui Ferdinand I și primului ministru I. I. C. Brătianu, pentru a le comunica aspirațiile legitime ale poporului român [71].

De la 1 octombrie 1915 a început să apară la Iași „*Revista neamului*", publicație patriotică care-și propunea, alături de cele existente și altele care se vor înființa, să sprijine sub raport politico-ideologic lupta pentru Marea Unire a românilor. Aceasta a fost înființată de Ioan Ursu, originar din Transilvania (județul Făgăraș), unul din principalii conducători ai Ligii Culturale ieșene [72]. Toate revistele ieșene, inclusiv „Convorbiri literare" și „Viața românească", erau răspîndite și peste Carpați. Aceasta din urmă avea în fiecare număr o rubrică intitulată : „Viața românească din Transilvania".

Documentele vremii semnalează, de asemenea, rolul important al Bisericii Ortodoxe Române și al slujitorilor săi în trezirea și dezvoltarea conștiinței unității naționale din cele mai vechi timpuri și care s-a intensificat între anii 1914 și 1916. Bunăoară, la hramul Mănăstirii Neamț, din anul 1914, au participat și în semn de solidaritate națională cîteva mii de români din toate provinciile istorice, inclusiv din cele aflate sub stăpînirea străină. Manifestarea religioasă a dobîndit însemne pronunțat naționale, patriotice atît prin structura, numărul imens al participanților, cît și prin cuvîntările rostite de către slujitorii de cult. Întrucît primul război mondial abia începuse, preoții care s-au adresat mulțimilor au exprimat, cu toată forța de simțire și aleasă vibrație patriotică, speranța că a sosit momentul ca națiunea noastră să-și rezolve idealurile sale seculare de unitate politică, statală prin alipirea provinciilor înstrăinate la Patria-mamă [73].

Propaganda vizînd intrarea României în război alături de Antantă, care se angaja să semneze tratate diplomatice menite să garanteze întregirea unității noastre naționale prin alipirea Transilvaniei și Bucovinei, a fost susținută pe cele mai diverse căi de către exponenții vieții publice, politice și spirituale a Iașului, precum și de numeroase ziare și reviste care apăreau aici. Se poate spune că adversarii acestei orientări, respectiv gruparea filogermană reprezentată pe plan național de Petre Carp și Al. Marghiloman, au avut o poziție neînsemnată la Iași, nu au avut o bază de masă, deoarece nu exprimau adevăratele interese și idealuri naționale.

Tocmai de aceea hotărîrea Consiliului de Coroană privind ală-

---

71. V. Netea, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 257.

72. V. Netea, *O viață închinată dragostei de țară — Ioan Ursu*, în „Magazin istoric" nr. 8, 1975, p. 54-55.

73. C. Gh. Marinescu, Al. Tănase, *Conștiința națională și valorile patriei*, p. 177.

turarea României la gruparea militară alcătuită din Franța, Anglia și Rusia și declararea războiului împotriva Austro-Ungariei începînd din ziua de 15 august 1916, a fost primită cu indescriptibilă satisfacție, cu un entuziasm clocotitor de către populația Iașului ca și a întregii țări, care vedea, după atîtea tergiversări, împlinirea unei dorințe vii de eliberare cu arma în mînă a fraților asupriți de peste Carpați.

Pe baza acestei decizii istorice, adoptată sub presiunea maselor de bază ale națiunii, la orele 1 noaptea, trupele române, urmînd calea lui Mihai Viteazul, intrau în Transilvania. Întregul nostru popor, toate clasele și partidele politice, inclusiv socialiștii,* au sprijinit desfășurarea cu succes a acestui război drept de eliberare și unitate națională, săvîrșind acte elocvente de patriotism, de eroism atît pe front, în procesul eliberării pămîntului strămoșesc al Transilvaniei cît și în spatele frontului. Oameni provenind din toate generațiile și categoriile sociale au înțeles să se alăture și să susțină cu toată vigoarea cauza unității noastre naționale, în aceste momente de încleștare militară și politică.

Populația românească, și cea a naționalităților conlocuitoare a întîmpinat cu sentimente de profundă bucurie armata română eliberatoare. La intrarea trupelor române în Brașovul eliberat, toți românii din oraș le-au ieșit înainte cu flori și discursuri, „era o însuflețire nemaipomenită“ [74], consemnează presa locală.

Dar sorții victoriei n-au fost de partea noastră pînă la capăt, în prima campanie de eliberare națională întreprinsă de armata română peste Carpați, din motive independente de noi, îndeosebi datorită faptului că Aliații nu și-au respectat obligațiile de cooperare și ajutor militar stabilite prin tratate. De aceea, în fața unui adversar incomparabil superior a trebuit adoptată, temporar, strategia retragerii treptate a armatei române și organizarea rezistenței eroice ca și a contraofensivei în Moldova.

Iașul a devenit din nou în aceste împrejurări istorice dramatice centrul vieții noastre politice, naționale, capitala „rezistenței pînă la capăt“, cum se exprimă sugestiv reputatul istoric ieșean Gh. Buzatu, deoarece aici s-au retras autoritățile din capitală, respectiv guvernul, parlamentul, familia regală, ministerele, toate autoritățile centrale, precum și legațiile, reprezentanțele diplomatice etc. Aici s-au elaborat noile strategii militare, demersurile diplomatice, întreaga operă de salvgardare națională. Tot acum este adus la Iași, ca simbol al credinței în victoria luptelor pentru unitate națională, capul lui Mihai Viteazul de la Mănăstirea Dealu.

Populația Iașului s-a triplat în acești ani de restriște, întrucît alături de autoritățile civile și militare se refugiaseră aici zeci de mii de oameni de diverse vîrste și categorii sociale din teritoriile ocupate vremelnic de inamic.

În aceste condiții de supraaglomerare, una din problemele acute ale anilor 1917-1918 a constituit-o aprovizionarea populației și

---

* Cu excepția grupării filogermane din partidul conservator, P. Carp declarase, manifestînd o falsă conștiință patriotică, în Consiliul de coroană : „Mă voi ruga la Dumnezeu ca armata română să fie bătută“.

74. „Gazeta Transilvaniei“, din 7. IX. 1916.

armatei, la care se adăuga combaterea unor epidemii generate de precaritatea măsurilor de igienă, a subnutriției etc. Îndeosebi tifosul exantematic a făcut adevărate ravagii, secerînd mii de vieți omenești pe front și în spatele frontului (cca 400.000 de oameni în partea de țară neocupată de germani)[75].

Eforturile guvernului, ale autorităților locale se conjugau cu cele ale populației care a înțeles să suporte toate consecințele unui război drept, ale retragerii impuse de un inamic net superior, înzestrat cu tehnică modernă de luptă și în același timp să sprijine toate măsurile pentru depășirea acestor situații deosebit de grele pentru națiunea noastră.

Secțiunea din Iași a Ligii Culturale a acordat un larg sprijin autorităților locale pentru soluționarea problemelor cazării refugiaților, înființării unor cantine, spitale, în asigurarea funcționării acestora etc.

Moralul armatei de pe front ca și al populației din spatele frontului a fost în permanență susținut prin aportul celor mai reputați scriitori, artiști, oameni de știință și politici ai țării noastre veniți aici, la Iași, din întreaga țară, să fie alături de durerile neamului și să-l ajute să le depășească.

O amplă cohortă de exponenți ai vieții noastre politice și spirituale în frunte cu N. Iorga, O. Goga, M. Sadoveanu, G. Enescu se adresează soldaților și ofițerilor pe front și în spitale, în unități militare, populației orașelor și satelor Moldovei rămase libere de ocupație, le cultivă prin conferințe, articole de presă publicate în reviste și ziare speranța în marea cauză a înfrîngerii dușmanului, a trupelor germano-austro-ungare cotropitoare, credința în făurirea unității naționale depline a poporului român. Printre publicațiile ieșene din această perioadă care au exercitat un important rol în îmbărbătarea maselor, în întărirea conștiinței naționale, se cuvin consemnate : „Neamul românesc“ și „România“. George Enescu, marele muzician patriot, avea să străbată spitalele oferind alinare celor răniți prin concertele sale generoase și dătătoare de speranțe în cauza națională.

De asemenea, cuvîntările din parlament ale elementelor democratice progresiste ale națiunii prin care cereau adînci reforme sociale, în primul rînd reforma agrară și electorală, au însuflețit pe toți cei zdruncinați în credința biruinței și au dat ostașilor români elanul necesar în luptele ce se vor desfășura la Mărășești, Mărăști, și Oituz, în cadrul marii contraofensive românești din vara anului 1917.

N. Iorga avea să îndemne poporul să creadă cu convingere în destinul său, printr-un discurs de mare sensibilitate patriotică, rostit în Parlamentul de la Iași, la 14 decembrie 1916. Într-un moment în care Oltenia, Muntenia și Dobrogea fuseseră ocupate, iar armatele dușmane băteau la porțile Moldovei, savantul, neobositul patriot militant pentru Unire, invocînd învățămintele istoriei, afirma profetic : „În colțul acesta unde ne-am strîns, să păstrăm cu scumpătate sămînța de credință și vom vedea și noi la rîndul nostru dispărînd negura stăpînirii străine și vom putea zice ca Petru

---

75. Ștefan Pascu, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 202-203.

Rareș, fiul lui Ștefan cel Mare, că „vom fi iarăși ce am fost și mai mult decît atît“ [76].

Într-adevăr, cuvintele lui N. Iorga s-au dovedit a fi profetice, deoarece evenimentele care au urmat au confirmat încrederea sa tonică în dreptatea implacabilă a istoriei, în destinul strălucit al poporului român.

Primele semne ale previziunii n-au întîrziat să apară. Intervalul de timp — iarna 1916 — vara 1917 — a fost folosit din plin pentru reorganizarea armatei și refacerea capacității de luptă. Trupele române au fost înzestrate în această perioadă cu tehnică de luptă trimisă de aliați. Un sprijin important l-a acordat misiunea militară franceză sub conducerea generalului Berthelot [77]. La intervențiile guvernului au început să se îndrepte spre Iași mii de români transilvăneni și bucovineni, prizonieri veniți din Rusia, care luptaseră, în pofida voinței lor, în armata austro-ungară și care vor spori cadrele armatei române și vor lupta apoi la Mărășești. Acestora li s-a făcut o emoționantă manifestare în momentul sosirii lor la Iași. În Piața Unirii, în luna iunie 1917, a avut loc un mare miting de solidaritate națională în cadrul căruia au luat cuvîntul membrii guvernului, precum și personalități de seamă ale mișcării pentru unitate națională din toate provinciile istorice, între care menționăm pe N. Iorga, O. Goga, Lupu, V. Deleu ș. a. [78]. Întîmpinarea ardelenilor la Iași a fost într-adevăr zguduitoare. Participanții, de la miniștri și generali pînă la oameni de rînd, s-au prins și au jucat Hora Unirii, consemnează un cronicar. Șeful misiunii militare franceze, generalul Berthelot, care lua parte la această vibrantă festivitate patriotică a românilor de pretutindeni, a fost profund impresionat, după cum consemnează în memoriile sale [79].

Marea epopee de la Mărășești, Mărăști, Oituz, a reprezentat începutul contraofensivei românești pentru înlăturarea ocupației străine și reluarea campaniei de eliberare a Transilvaniei și Bucovinei, care s-a înfăptuit cu aportul românilor de pretutindeni. Spațiul nu ne permite o analiză a cursului evenimentelor de după acel magistral discurs al istoricului N. Iorga, dar este în afara oricărei îndoieli că previziunea sa era fundată pe elemente obiective, în primul rînd pe justețea cauzei noastre naționale, ceea ce s-a exprimat sub forma eroismului cu care au luptat ostașii români în încleștarea cu armatele lui Makensen, în vara anului 1917, ca și în toamna anului 1918 în condițiile ofensivei generale declanșate de Antantă împotriva Puterilor centrale.

Cu legitim temei s-a afirmat că soarta războiului purtat de poporul nostru împotriva armatelor germano-austro-ungare s-a hotărît în focul luptelor de la Mărășești, Mărăști și Oituz, în rezistența organizată de poporul român și condusă din capitala Moldo-

---

76. N. Iorga, *Pentru întregirea neamului*, p. 235.

77. Ștefan Pascu, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 203.

78. Nicolae Iorga, *Memorii. Însemnări zilnice (mai 1917-martie 1920)*, vol. I, București, f. a., p. 33-34.

79. *Ibidem.*

vei, că acestea au constituit premisa victoriilor românești ulterioare, argumentul suprem în cadrul eforturilor interne și internaționale pentru făurirea statului național unitar român. Generalul Cristescu, comandantul Armatei I-a, adresîndu-se, în iulie 1917, soldaților și ofițerilor săi, pe frontul marilor bătălii de pe Siret, explica scopul războiului purtat de poporul nostru și își exprima desăvîrșita încredere în „victoria finală care ne va aduce eliberarea Transilvaniei și a celorlalte teritorii (aflate sub dominație străină, n. n.), va duce la realizarea visului de aur al neamului nostru, întregirea lui pentru totdeauna“ [80].

Marea noastră Unire din 1918 nu este deci rezultatul tratativelor diplomatice, al generozității sau concesiilor puterilor europene, cum pretind unii pseudo-istorici, revizioniști și iredentiști, ci al luptelor și jertfelor incomensurabile ale întregului nostru popor, ale tuturor localităților țării noastre și ale populației lor în cadrul cărora Iașul a ocupat un loc deosebit. Altfel spus, idealul nostru secular de Unitate național-statală, făurirea statului național-unitar român, s-a materializat, i-a fost pusă temelia, în cadrul victoriei strălucite obținute de armata română în tranșeele de la Mărășești, Mărăști și Oituz și a fost apoi consfințit de către Adunarea Națională de la Alba Iulia și Cernăuți, care au hotărît unirea pe veci a Transilvaniei și Bucovinei cu România.

Populația orașului Iași a primit cu o bucurie fără margini, cu o vie satisfacție actul istoric de la Alba Iulia. În numele acesteia, rectorul Universității, unul din principalii conducători ai mișcării locale pentru Unitate Națională, a trimis, la 1 Decembrie 1918, atunci cînd acest vis secular românesc a fost înfăptuit, o telegramă de felicitare și solidaritate națională Consiliului Dirigent, în care sublinia „neîntrecuta însemnătate istorică în care se înfăptuiește întregirea neamului pe care dumneavoastră și Marea Adunare Națională ați proclamat-o pentru totdeauna în cetatea lui Mihai Viteazul“ [81].

Prof. dr. C. Gh. MARINESCU

---

80. Constantin Chirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea neamului*, vol. II, ediția a 2-a, p. 89-90.

81. I. Căpreanu, *Iașii în lupta pentru Unirea Transilvaniei cu România*, în volumul *Transilvania în istoria și conștiința românilor*, Iași, 1985, p. 136-137.

NOI TREPTE DE BUNĂSTARE ȘI DEZVOLTARE A PATRIEI

Manifestări culturale. *În marea carte a istoriei patriei noastre, în conștiința și memoria afectivă a poporului sînt înscrise cu litere de aur, în veci nepieritoare, acele zile care au marcat destinul neamului românesc, afirmarea și devenirea națiunii noastre libere, independente și suverane. Încununînd lupta multor generații, proclamarea Republicii, la 30 Decembrie 1947, a constituit actul viguros al poporului nostru care a făcut să se stabilească în țara noastră climatul, dorit de veacuri, în care viața poporului să cunoască un permanent urcuș spre progres și civilizație.*

În cinstea acestei zile, în întreaga țară s-au organizat diferite manifestări culturale, dintre care amintim desfășurarea la Bacău, în organizarea Universității cultural-științifice și a Complexului muzeal județean, a lucrărilor simpozionului intitulat „Republica — o cucerire revoluționară a poporului român“, în cadrul căruia cercetători în domeniul istoriei și oameni de cultură și artă au relevat importanța înfăptuirii actului epocal de la 30 Decembrie 1947, iar la Comănești și Moinești, precum și în mai multe comune băcăuane au avut loc expuneri cu tema: „30 Decembrie 1947 — 30 Decembrie 1985 — 38 de ani de muncă și realizări ale poporului român“.

Numeroase manifestări culturale închinate zilei Republicii au avut loc și în județul Neamț, dintre care amintim pe cele de la Roman — „Omagiul Republicii“, iar la Piatra Neamț — „Slăvită fii patria mea“. La Tg. Neamț s-a organizat o gală de poezie patriotică sub genericul „Dragoste de țară“, iar la Bicaz a avut loc spectacolul omagial „Te slăvim Republică iubită“.

În așezăminte culturale, cluburi muncitorești, școli și instituții din județul Suceava s-au organizat simpozioane, expuneri, recitaluri de versuri, montaje și expoziții de carte, toate dedicate zilei Republicii, evidențiind semnificația istorică majoră a actului de la 30 Decembrie.

La Casa de cultură a sindicatelor din Iași a avut loc vernisajul Salonului anual al Cenaclului de artă plastică „Th. Pallady“, care grupează cei mai buni creatori amatori ieșeni. Actuala ediție a Salonului ieșean, dedicată aniversării Republicii, a reunit 100 de lucrări de pictură, sculptură, grafică și arte aplicative. Tot la Iași, la Întreprinderea de mătase „Victoria“ a fost organizat simpozionul „30 Decembrie 1947 în conștiința poporului român“, în cadrul că-

ruia s-a evocat epocalul eveniment din istoria României. Manifestări similare au mai avut loc la Întreprinderea de Textile, Clubul muncitoresc al Combinatului de Utilaj Greu, Tehnoton, Universitatea „Al. I. Cuza", precum și la alte instituții, relevîndu-se în imagini evocatoare marea sărbătoare a Republicii noastre.

Alte manifestări culturale. *La sfîrșitul anului 1985 la Muzeul de istorie din Piatra Neamț s-a organizat simpozionul național de istorie, care s-a bucurat de participarea multor istorici din întreaga țară, avînd ca temă centrală: „Cercetarea istoriei — permanență a vieții sociale".*

La Liceul industrial din Tg. Frumos s-a organizat o manifestare culturală „Vrem să muncim, vrem să trăim, vrem să cîntăm", în cadrul căreia s-au expus dorințele tinerilor, aspirațiile lor pentru un viitor pașnic, lipsit de pericolul înarmării și al tensiunii războiului.

În orașul Tg. Neamț, în luna decembrie a anului trecut s-a organizat cea de a XVI-a ediție a „Sărbătorilor de la Humulești", consacrate memoriei marelui povestitor Ion Creangă.

Aniversări. *Anul acesta se împlinesc 520 de ani de la fondarea Mănăstirii Putna. În volumul „Viața lui Ștefan cel Mare", marele romancier Mihail Sadoveanu reproduce legenda fondării mănăstirii: „Cum au ajuns primăvara în munte și s-au scurs puhoaiele, Ștefan Vodă a poruncit lui Ion Vistiernicul să sloboadă cheltuielile zidirii Mănăstirii Putna. Ștefan Vodă ieșise de mai multe ori în poenile desfătate de sub munte, cu curtenii săi, căutînd un loc potrivit. Așa se oprise la Putna și după obiceiul vremii hotărîse împrejmuirea trăgînd însuși Măria Sa cu arcul... Unde a căzut săgeata urma să se așeze altarul... și au pornit lucrările...".*

Liceul pedagogic „Vasile Lupu" din Iași și-a sărbătorit în luna decembrie 130 de ani de existență. Bogatul program de manifestări a cuprins sesiuni de referate ale elevilor și cadrelor didactice, o întîlnire cu participanții la Congresul științei și învățămîntului, vernisajul unei expoziții de artă plastică și decorative, programe artistice etc.

Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la nașterea pictorului Nicolae Tonitza. „Cred nestrămutat în valoarea artei noastre — scria pictorul în 1937 — și mai ales cred în valoarea de mîine a artei noastre. Datoria fiecărei generații noi este să desăvîrșească aportul artistic al înaintașilor". Nicolae Tonitza a studiat pictura la Academia de arte din Iași, apoi la München și Paris. Printre marile sale realizări este și pictarea Schitului Durău.

Descoperire senzațională. *La Doljești (Neamț), recent s-a descoperit cel mai mare tezaur cunoscut pînă în prezent în Moldova, datînd din secolele al XIV-lea și al XV-lea. Este vorba de un impresionant fond numismatic însumînd nu mai puțin de 1735 monede, dintre care cca 90% sînt groși de argint din perioada domnitorului Petru I Mușat, precum și multe podoabe din metale prețioase de o neasemuită frumusețe.*

Realizări industriale. *La Întreprinderea „Tehnoton“ din Iași a fost introdus în fabricație de serie un nou echipament electronic de uz industrial. Este vorba de un nou tip de adaptor telex pentru stațiile de radiocomunicații navale, executat în întregime cu componente indigene.*

La C.U.G. Iași au fost finalizate montajul pe standul de probe și recepția unuia dintre utilajele cu un înalt grad de complexitate necesar Combinatului Siderurgic din Galați. Este vorba despre prima cajă quarto, un utilaj în greutate de circa 400 tone, ale cărui subansamble au fost turnate și prelucrate integral la cunoscutul combinat ieșean.

La Roman, în cadrul cunoscutului laminor de țevi a intrat în funcțiune o nouă instalație de confecționare a unui nou sortiment de țevi. Este vorba de producerea țevilor din oțel inox și refractar pentru cazane energetice în premieră națională.

Loc de agrement și sănătate. *În cunoscuta stațiune balneoclimaterică Bălțătești din județul Neamț se află în construcție un nou pavilion cu o capacitate de 70 locuri de cazare. Noua construcție va purta numele primului medic balneolog care a lucrat aici, în urmă cu 175 de ani, Dimitrie Cantemir, originar din Roznov (Neamț).*

Personalitatea unui județ. *În ultimii cinci ani zestrea edilitară a localităților sucevene însumează 15.000 apartamente, 272 săli de clasă, 1.400 locuri în internate școlare, 8 dispensare medicale și un mare număr de unități comerciale și prestatoare de servicii. Au fost, de asemenea, definitivate noile centre civice urbane din orașele Suceava, Fălticeni și Siret. În același timp s-au conturat nuclee arhitecturale moderne într-o serie de comune în curs de urbanizare: Dumbrăveni, Ostra, Putna, Frasin, Dolhasca și Iacobeni.*

Arhid. Ioachim GIOSANU

Străduanii ecumenice spre unitatea creștină

BISERICILE LOCALE ȘI UNITATEA BISERICEASCĂ

Fiul lui Dumnezeu întrupîndu-Se „întru ale Sale a venit... și celor cîți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu“ (Ioan 1, 11-12) ; El a venit ca cei ce cred în El, oile Sale cuvîntătoare, „să aibă viață și din belșug să aibă“ (Ioan 10, 10). Cei ce cred în El au viață din belșug numai dacă rămîn în El, precum vițele de vie în butuc, iar de nu, se aruncă afară... și se usucă (Ioan 15, 4-6). Cei ce credem în El sîntem „trupul lui Hristos, mădulare (fiecare) în parte“ (I Corinteni 12, 27) ale trupului Său; acest trup al lui Hristos se numește Biserică, al cărui cap este El, iar, ea, Biserica, „plinirea Celui ce plinește toate întru toți“ (Efeseni 1, 23). Între mădularele trupului lui Hristos, adică între membrii Bisericii, trebuie să fie unitate și nu „dezbinare în trup“ (I Corinteni 12, 25). Mîntuitorul, la Cina cea de Taină, S-a rugat „ca toți să fie una“ (Ioan 17, 21). Această vrere a Mîntuitorului, ca toți să fie una, a călăuzit permanent, de-a lungul veacurilor, inimile credincioșilor, Bisericile locale, întreaga Biserică, știindu-se și aceasta că Mîntuitorul a zidit o singură Biserică, potrivit cuvintelor Sale : „Pe această piatră voi zidi Biserica Mea...“ (Matei 16, 18). Biserica, trupul lui Hristos, este una pentru că Unul este și capul ei, Hristos ; Bisericile locale rămînînd în deplina unitate de dogmă, cultică și canonică formează o singură Biserică, Biserica lui Hristos și ea se roagă permanent nu numai pentru bunăstarea, rămînerea lor în adevărul revelat, dar și pentru unirea tuturor, pentru păstrarea lor într-o deplină unitate bisericească.

În decursul istoriei vieții Bisericii lui Hristos, unele mădulare ale trupului ei, din cauza păcatelor, cel dintîi fiind mîndria, s-au desprins de trupul, de unitatea ei, lepădînd Sfintele Taine și preoția sacramentală, rămînînd numai cu cuvîntul Evangheliei, interpretîndu-l fiecare după mintea sa și nu după învățătura Bisericii, care este „stîlp și temelie a adevărului“ (I Timotei 3, 15) ; aceștia nu au luat aminte la cuvîntul Evangheliei rostit de Mîntuitorul, care zice : „Dacă rămîneți în Mine și cuvintele Mele rămîn în voi“ (Ioan 15, 7), deci cuvintele Lui rămîn în noi numai dacă și noi rămînem în El, de vreme ce cuvîntul rostit trebuie să rămînă permanent legat de persoana care l-a rostit, altfel el își pierde din autoritatea lui și îl înțelegem de multe ori greșit. Rămînem în El și El în noi, numai dacă ne împărtășim cu Trupul și Sîngele Său în chip euharistic și aceasta are loc cum bine știm la Sfînta Liturghie, în Sfînta Taină a Euharistiei pe care Mîntuitorul a instituit-o la Cina cea de Taină. slujită numai de „iconomii Tainelor lui Dumnezeu“ (I Corinteni 4, 1), de slujitorii sfințiți cu preoție sacramentală.

Cei care s-au desprins de trupul Bisericii, de unitatea bisericească, unii din aceștia s-au îndepărtat așa de mult, înstrăinîndu-se de Biserică încît s-au grupat nu în Biserici locale, ci în „comunități nebisericești“ [1]. Aceștia acum simt nevoia,

---

1. Prof. Teodor M. Popescu, *Despre Biserică*, în „Ortodoxia“, VII (1955), 3, p. 428.

lipsa unității bisericești. Potrivit învățăturii Bisericii Ortodoxe (una și nedespărțită), prin desprinderea acestora de Biserică, unitatea Bisericii a păgubit, „mădularele ei suferă", unitatea ei însă a rămas pentru că Biserica este Trupul lui Hristos și Hristos nu S-a împărțit niciodată (I Corinteni 1, 12-13), pentru că Biserica lui Hristos nu va fi biruită de porțile iadului, de răzvrătirea celor care s-au desprins de ea. De aceea, ei trebuie să se străduiască să revină și să se integreze în unitatea Bisericii care a rămas așa cum era atunci cînd ei s-au despărțit de ea, să se străduiască să devină Biserici locale cu ierarhie bisericească cu succesiune apostolică, cu Sfintele Taine ale Bisericii lui Dumnezeu.

Știm că „adunarea este omenească, Biserica este dumnezeiască. Biserica mîntuiește, adunarea nu mîntuiește. Adunarea este Biserică numai dacă face parte din Biserică" [2]. Nu mîntuiește pentru că în mijlocul ei nu este decît cuvîntul și nu persoana, în chip euharistic, a Celui care a rostit cuvîntul Evangheliei, chiar dacă ei pretind, așa cum a spus Mîntuitorul „că unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor" (Matei 18, 20). Dar Mîntuitorul este în noi chiar și cînd este numai unul, potrivit cuvîntului Său: „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru" (Luca 17, 21) o prezență mult mai intimă; mai știm și cuvintele Mîntuitorului: „Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu rămîne întru Mine și Eu întru el" (Ioan 6, 56). Acești doi-trei nu pot forma și înlocui Biserica; Biserica este una, iar grupările de doi sau trei sînt multe și cu atît mai mult cu cît ele sînt desprinse de unitatea trupului lui Hristos, de Biserică — „plinirea Celui ce plinește toate întru toți" (Efeseni 1, 23).

„Interpretarea literală ce se dă textului citat mai sus este evident imposibilă. Cum s-ar putea crede că Mîntuitorul a lăsat învățătura și opera Sa la puterea de înțelegere și de înfăptuire a oricăror doi-trei adunați așa-zicînd în numele Lui? Ce poate fi o Biserică de doi-trei credincioși? Ce ar fi însemnat și putut creștinismul în fața păgînismului și a altor religii, dacă nu s-ar fi organizat ca Biserică? Ce misiune religios-morală poate să îndeplinească o fracțiune minusculă, disparentă în fața oamenilor?

Cu cîteva versete mai înainte de locul citat mai sus, Mîntuitorul învață pe creștini ca fratele vinovat, care nu ascultă de mustrarea făcută între patru ochi și care nu ascultă apoi nici de cuvîntul a doi sau trei martori, să-l supună judecății Bisericii, iar de nu va asculta nici de Biserică, să fie ca un păgîn și vameș (Matei 18, 15-17). Din importanța și rolul ce se dau Bisericii în aceste cuvinte, rezultă că ea este cu mult mai mare, mai autoritară și mai eficientă decît orice grupare mică, ce poate fi de doi-trei cum vor unii să înțeleagă" [3]. Chiar dacă acești doi-trei își sporesc numărul grupării lor, ei nu-și sporesc autoritatea pentru că ei sînt organizați din duhul răzvrătirii față de Biserică, sînt desprinși de Biserica una și nedespărțită.

Vorbind de unitatea bisericească înțelegem unitatea Bisericii care se păstrează prin unirea și unitatea Bisericilor locale-autonome sau autocefale, îngrijindu-se și respectîndu-se reciproc, precum mădularele trupului (I Corinteni 12, 25), „desăvîrșind sfințenia în frica lui

2. *Ibidem*, p. 424.
3. *Ibidem*, p. 421-422.

Dumnezeu“ (II Corinteni 7, 1). Lucrarea de sfințire, îndumnezeire a mădularelor trupului tainic al lui Hristos, păstrarea și creșterea lor într-o unitate deplină Dumnezeu o săvîrșește în Biserică ca cea care este „plinirea Celui ce plinește toate întru toți“ (Efeseni 1, 23) prin Sfintele Sale Taine slujite de iconomii Săi (I Corinteni 4, 1), care au preoție sacramentală. În afară de aceste Sfinte Taine, Biserica mai are și ierurgii prin care împărtășește mădularelor trupului tainic al lui Hristos darul și binecuvîntarea lui Dumnezeu. Toate acestea, Biserica le-a rînduit în slujbele ei. Aceste slujbe săvîrșite și ascultate în comun „reprezintă unitatea bisericească“ [4]. La aceste sfinte slujbe ale Bisericii ne simțim apropiați sufletește unii de alții, într-o desăvîrșită unitate bisericească ; conștiința unității noastre, mai ales la Sfînta Liturghie ne-o dă Sfînta Taină a Euharistiei. „Sfînta Euharistie mijlocește nu numai harul lui Iisus Hristos (cum fac celelalte Sfinte Taine), care este puterea de viață, care unește pe cei ce o primesc în trupul său tainic : Biserica. Ea împărtășește pe Însuși izvorul dumnezeiescului har, pe Domnul Iisus Hristos... ea oferă prezența personală în noi a Domnului nostru Iisus Hristos și odată cu aceasta — cea mai intimă unire cu El... oferă posibilitatea maximă a unității creștine aici pe pămînt“ [5]. Această unitate creștină o numim bisericească, pentru că ea se realizează de Biserică prin Sfintele sale Taine și în locașul de închinare numit biserică. „Ca taină a unității creștine, Sfînta Euharistie îi face părtași pe cei ce o primesc cu vrednicie de puterea de a simți și de a trăi sentimentul unității reale. Căci toți cei ce se cuminecă cu vrednicie se adună ca într-un singur trup, temeluind și zidind această unitate nu numai în chip religios-haric, ci și în chip moral și social. Așa se ajunge la o mare familie creștină, străbătută adînc de duhul unității, deși fiecare creștin rămîne în Biserica sa...“ [6].

Biserica noastră Ortodoxă a stat și este într-o permanentă și deplină comuniune cu toate Bisericile Ortodoxe surori locale-naționale și apostolice, de bună seamă și în primul rînd cu Patriarhia Ecumenică. Datorită acestei comuniuni autonomia și apoi autocefalia ei au fost recunoscute de Patriarhia Ecumenică pentru că Biserica noastră strămoșească a păstrat permanent tezaurul comun de credință : dogmele, cultul și canoanele. Mai mult, chiar și după adoptarea îndreptării calendarului hotărîtă în Conferința panortodoxă de la Constantinopol, în anul 1923, aplicată în Biserica noastră în anul 1924 octombrie 1, Biserica Ortodoxă Română a rămas mai departe în aceeași comuniune și unitate bisericească cu celelalte Biserici care n-au purces la îndreptarea calendarului, aceasta pentru că îndreptarea calendarului nu este pricină de despărțire, de rupere a unității bisericești, mai ales că îndreptarea a fost socotită ca necesară de către toate Bisericile Ortodoxe. Acest adevăr a fost înțeles cel mai bine de credincioșii prezenți în ziua de 24 iunie 1982 la Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou din Suceava, cînd, cu ocazia vizitei făcute Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Diodor al Ierusalimului, însoțit de ierarhi, preoți și diaconi ai Patriarhiei

4. Pr. prof. Corneliu Sîrbu, *Sfînta Euharistie și unitatea creștină*, în „Ortodoxia“, XIX (1967), 1, p. 60.

5. *Ibidem*, p. 55.

6. *Ibidem*, p. 56.

Ierusalimului, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, însoțit de mai mulți membrii ai Sfîntului Sinod al Bisericii noastre, între care amintim pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei în calitate de gazdă, la slujba hramului de Sînziene, în văzul dreptmăritorilor creștini, slujba oficiindu-se, potrivit tradiției, afară, în incinta mănăstirii, au slujit cu toți și s-au împărtășit din același potir. Un an mai tîrziu, Biserica noastră a fost vizitată de Sanctitatea Sa Pimen, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, vizitînd și Moldova, în ziua Prea Cuvioasei Maici Parascheva, hramul Catedralei mitropolitane din Iași. Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen însoțit de ierarhi, preoți și diaconi a slujit împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin însoțit de mai mulți membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii noastre, împărtășindu-se cu toții din același potir. Cum știm, nici Biserica Ierusalimului și nici Biserica Ortodoxă Rusă nu au purces pînă acum la îndreptarea calendarului, dar aceasta nu a fost o piedică de a nu sluji și a se împărtăși din același Sfînt Potir pentru că unitatea bisericească între Biserica noastră și Bisericile amintite este păstrată permanent.

Pe cînd eram la Ierusalim, ca locțiitor al reprezentantului Bisericii noastre la Locurile Sfinte, întrebînd pe Marele Dragoman al Sfîntului Mormînt, părintele Arhimandrit Atanasie de ce nu lasă la biserica Sfîntului Mormînt și slujitorii stiliști din țara noastră pentru că aceștia țin tot calendarul neîndreptat ca și Ierusalimul, Marele Dragoman a răspuns : „Pentru că ei — stiliștii din țara noastră — au ieșit de sub ascultarea Bisericii Ortodoxe Române, refuzînd să primească calendarul îndreptat așa cum s-a hotărît de întreaga Biserică Ortodoxă, ei sînt ieșiți din unitatea bisericească".

Din discuțiile pe care le-am purtat cu unii membri ai grupării stiliste, aceștia au recunoscut că situația în care se află nu este cum trebuie, dar ei nădăjduiesc că la Sinodul al VIII-lea ecumenic vor fi primiți și ei, prin iconomie în comunitatea creștină ortodoxă. Pînă atunci ei preferă să stea în această izolare și desprindere de unitatea bisericească săvîrșind, pentru justificarea poziției lor, Tainele : Botezul și Cununia, a doua oară. Ei justifică repetarea Tainei Botezului prin faptul că cei atrași în gruparea lor, fiii Bisericii noastre strămoșești, au fost botezați nu prin afundare, ci prin stropire ; acești credincioși atrași în grupare provin în marea lor majoritate din părțile în care nu se practică Botezul prin stropire sau turnare ; orice Botez, indiferent de formă, este valid dacă este făcut în numele Sfintei Treimi.

În Biserica Greciei sînt două grupări stiliste, una care stă sub ascultarea Bisericii, alta care este ieșită de sub ascultarea Bisericii. Și pentru noi această desprindere a credincioșilor stiliști este o rană, fiind o rupere de unitatea bisericească. Fapta ascultării lor de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române le-ar oferi posibilitatea reintrării lor în unitatea bisericească, în unitatea Bisericii strămoșilor. Atitudinea celor doi patriarhi, Diodor și Pimen, nu poate să nu miște inimile celor conștienți de importanța unității bisericești care chezășuiește însăși mîntuirea noastră.

Pentru noi unitatea bisericească a contribuit, de-a lungul veacurilor, și contribuie permanent și „la unitatea sufletească a neamului și a societății". Biserica adună și unește, comunitățile sec-

tare dezbină și destramă. Un neam care în trecutul lui a crezut în aceeași credință a fost unitar și liniștit din punct de vedere religios, ceea ce a avut mare importanță și pentru coeziunea lui morală, politică, socială și culturală. Grupările anarhice și sectare nu întăresc, ci slăbesc. Fiecare din ele se găsește în opoziție cu Biserica și cu celelalte, fiecare din ele vine în concurență și luptă cu ele și cu Biserica, prin prozelitismul și pretenția lor că reprezintă creștinismul primar. Ele nu adună sufletele credincioșilor la un loc cu tot neamul, ci-l rup și împart. Această acțiune este contrară celei a Bisericii, în care credincioșii formează religios-moral o unitate, fără de care ei nu pot trăi și lucra normal.

Prin caracterul ei universal, prin învățătura ei larg și bine cunoscută, prin cultul ei public, prin acțiunile ei umanitare, prin participarea ei la toate marile acțiuni de folos obștesc și patriotic, Biserica dreptmăritoare se integrează și dă expresie unității morale a credincioșilor.

Unitatea bisericească cuprinde nu numai pe cei vii, ci și pe cei adormiți întru nădejdea învierii și a vieții veșnice, moșii și strămoșii noștri.

Cultul morților temeluit pe cuvintele Sfintei Scripturi (Baruh 3, 4; II Macabei 12, 42, 44-46) atît de frumos îmbogățit de Biserică de-a lungul veacurilor este una din trainicele verigi ale unității noastre bisericești de o cuprindere rar întîlnită în viața altor Biserici locale. Ziua calendaristică a cinstirii morților poporul nostru o numește „moșii“: „moșii de iarnă“, în sîmbăta lăsatului de carne, înaintea Duminicii Înfricoșatei Judecăți și „moșii de vară“, în Sîmbăta Rusaliilor, arătînd prin aceasta, între altele, că și cei adormiți trebuie să se împărtășească de harul Sfîntului Duh coborît la Duminica Cincizecimii. Moșii noștri, părinții părinților noștri, înaintașii, începătorii neamului nostru sînt pomeniți în Biserică. De ziua „moșilor“, potrivit obiceiului din moși-strămoși, fiii, nepoții și strănepoții, fiii satului se adună din orice colț al țării să aprindă o lumînare și să se roage cu toții la mormintele „moșilor“ ; este o obligație morală și o dorință arzătoare a fiecărui fiu al Bisericii noastre strămoșești. Ei au conștiința că dacă ar lipsi de la această zi de prăznuire ar da un semn de slăbire sau desprindere de unitatea familiei și a satului, de unitatea bisericească, a Bisericii strămoșești.

Lumea creștină desprinsă de unitatea bisericească năzuiește mai mult ca oricînd după unitate. Această lume creștină care se împărtășește de Cuvîntul lui Dumnezeu este conștientă că deplinătatea unității bisericești o dă numai împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului nostru Iisus Hristos, Împărtășirea euharistică, apelînd mereu la intercomuniune, adică primul pas de intrare a lor în unitatea bisericească să înceapă cu împărtășirea euharistică. Aceasta nu este posibil pentru creștinii care cred despre pîinea și vinul euharistic altfel decît învață Biserica, potrivit cuvintelor Mîntuitorului, ele fiind Trupul și Sîngele Mîntuitorului și nu simboale ale prezenței Lui sau o prezență a Lui în ele. Apoi potrivit punctului de vedere ortodox în legătură cu intercomuniunea, termenul de intercomuniune nu are nici un înțeles din moment ce Biserica este considerată ca una și nedespărțită ; intercomuniunea în sensul folosit — în concepțiile celor din afara Bisericii (n. n.) — nu poate exista.

În Biserica una, sfîntă, sobornicească și apostolească, nu poate exista decît comuniune deplină care este în același timp o comuniune închisă ce implică unitatea de evidență și unitatea de slujire preoțească. Această concepție se bazează pe învățătura deplinătății Bisericii locale înăuntrul Bisericii celei una a lui Hristos. În adevărata concepție a cuvîntului nu există decît o singură Biserică și în Biserica cea una a lui Hristos trebuie găsită deplinătatea adevărului și a preoției. Comuniunea în această Biserică este „deplină" numai pentru membrii Bisericii celei una care pot aparține oricărei Biserici Ortodoxe locale sau autocefale, cu condiția ca aceste Biserici să fie în comuniune cu Biserica cea una și universală.

Această învățătură a Bisericii Ortodoxe face cu neputință acceptarea intercomuniunii atîta vreme cît aceasta nu e legată de unitatea deplină dogmatică în Biserica una. De aceea, primirea în comun a Euharistiei la același altar, urmată de întoarcerea celor împărtășiți (în cadrul unei așa-zise intercomuniuni) la diferitele lor Biserici separate, apare ca un nonsens. Comuniunea înseamnă unitatea totală și nu poate fi separată în nici un fel. A te împărtăși în Biserica una înseamnă a recunoaște și mărturisi că aparții în mod irevocabil acelei Biserici.

Pe de altă parte, deplinătatea Bisericii implică o deplină comuniune în adevăr și acceptarea preoției unice, rînduită în deplinătatea episcopatului Bisericii. Comuniunea în Biserica una presupune credința în ortodoxia ei și recunoașterea că numai preoții ei au succesiunea apostolică autentică, în îndeplinirea administrării Sfintelor Taine și a rînduielilor bisericești, care este garantată de succesiunea apostolică și de episcopatul istoric, „adică neîntreruperea în exercitarea funcțiunii episcopale" [7].

Documentul B. E. M. — Botez, Euharistie, Preoție —, publicat de C.E.B. pentru studierea membrilor acestui organism ecumenic arată, din partea celor care vor să intre în unitatea bisericească, importanța Sfintelor Taine ale Bisericii pentru păstrarea unității bisericești. Neajunsul este, între altele, că cei din afara unității bisericești nu au înțelegerea Bisericii celei una cu privire la înțelesul dogmatic al acestor Sfinte Taine ; Biserica mai are încă patru Sfinte Taine. Este un început pe calea cea bună făcut de cei ce doresc să facă parte din Biserica cea una a lui Hristos.

Unitatea bisericească cunoaște și o diversitate în tradiția ei în slujbele Bisericilor autocefale fără ca acestea să dăuneze unității ; ele îi dau varietate în formele de exprimare ale conținutului teologic-dogmatic pe care ele îl poartă [8].

Prezența Bisericii noastre, ca și a celorlalte Biserici Ortodoxe, în cadrul Mișcării ecumenice și al celorlalte organisme similare, este o faptă a dragostei creștine de deschidere către cei ce doresc să reintre în unitatea bisericească, în unitatea Trupului tainic al lui

---

7. Drd. Petru I. David, *Aspecte noi în legătură cu „intercomuniunea"*, în „Ortodoxia", XIX (1967), 3, p. 400-401.

8. Pr. prof. D. Stăniloae, *Unitate și diversitate în tradiția ortodoxă*, în „Ortodoxia", XXII (1970), 3, p. 333-346, și Pr. prof. Ene Branișteu, *Unitate și varietate în cultul liturgic al Bisericilor Ortodoxe Autocefale*, în „Studii Teologice", seria a II-a, VII (1955), nr. 7-8.

Hristos, Biserica cea una și nedespărțită. Aceeași dragoste o arătăm și credincioșilor stiliști care sînt desprinși vremelnic de unitatea Bisericii noastre strămoșești și a întregii Biserici. Unii dintre ei au revenit sub ascultarea Bisericii strămoșești, dobîndindu-și pacea sufletului și avînd siguranța beneficierii de mijloacele mîntuirii oferite de Biserică.

Unitatea bisericească se păstrează sau se reintră în ea printr-un efort omenesc, dar și prin darul și ajutorul lui Dumnezeu care vrea „ca toți să fim una“ (Ioan 17, 21). Cele ce sînt cu neputință la oameni „la Dumnezeu toate sînt cu putință“ (Matei 19, 26).

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

DOCUMENTUL DE LA LIMA (B.E.M.) ȘI EVALUAREA SA TEOLOGICĂ

I. EVALUAREA B.E.M.-ULUI ÎN CADRUL ÎNTRUNIRILOR TEOLOGICE ECUMENICE

La întrunirea de la Accra (1974), Comisia „Credință și Constituție“ a Consiliului Ecumenic a dat publicității trei texte, intitulate „Botez, Euharistie și Ministeriu“. În urma dezbaterilor, Comitetul Central al Consiliului Ecumenic a cerut Comisiei „Credință și Constituție“ să pregătească „o revizuire a declarațiilor de la Accra despre Botez, Euharistie și Ministeriu“, pentru a VI-a Adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi, din anul 1975 [1]. La întrunirea de la Bangalore (India), din august 1978, Comisia „Credință și Constituție“ a îndemnat Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic să continue „conversațiile bilaterale despre cele trei Taine, într-un context deosebit“ [2]. Procedura de revizuire a durat pînă în anul 1982, cînd la întrunirea de la Lima au fost redactate textele actuale. În anul 1982, Comisia „Credință și Constituție“, din cadrul Unității I-a a Consiliului Mondial al Bisericilor, a elaborat, la Lima (Peru), un Document de convergență doctrinală creștină asupra „Botezului, Euharistiei și Ministeriului“ (B.E.M.), care a fost trimis spre studiere și evaluare tuturor Bisericilor membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Între 6 și 14 aprilie 1984, Comitetul Executiv al Comisiei „Credință și Constituție“, întrunit în ședință ordinară de lucru la Academia Teologică din Creta (Patriarhia Ecumenică), a stabilit

---

1. *Towards an Ecumenical Consensus on Baptism, the Eucharist and the Ministry*, în „Bangalore“, 1978. Sharing in One Hope. Reports and Documents from the Meeting of the Faith and Order Commission, Geneva, 1978, p. 247-248.
2. *Ibidem*, p. 252.

orientările generale privind procesul de receptare a textului B.E.M. și a studiat tema intitulată „Spre o expresie comună a credinței apostolice astăzi“ [3].

Comisia „Credință și Constituție“ a organizat un Simpozion [4], între 11 și 18 iunie 1985 la Boston (Colegiul Holy Cross), la care au participat reprezentanți ai tuturor Bisericilor Ortodoxe din lume, inclusiv Bisericile Vechi-Orientale. Scopul acestui Simpozion a constat „în clasificarea punctelor asupra cărora Bisericile Ortodoxe sînt încă ezitante în vederea răspunsurilor pe care ele trebuie să le trimită Consiliului Ecumenic al Bisericilor“ [5]. Rezultatele acestui Simpozion au fost trimise Bisericilor Ortodoxe sub formă de sugestii, în vederea alcătuirii proprilor lor răspunsuri [6].

Direcția de Studii a Conferinței Bisericilor Europene a organizat Colocvii teologice, care au studiat factorii neteologici în atitudinea și concepția Bisericilor în procesul de receptare a Documentului de la Lima [7].

Procesul de receptare a celor trei texte redactate la Lima a angajat Bisericile și teologii lor la o evaluare teologică a conținutului lor [8]. Pînă în prezent, Conferința Bisericilor Europene a organizat două Colocvii teologice, avînd ca temă „receptarea B.E.M.-ului“. Primul Colocviu, care s-a întrunit la Institutul Teologic Universitar din București (25-27 iunie 1984), a avut ca temă „Influența filosofiei europene și a dezvoltării gîndirii asupra receptării B.E.M.-ului“. Al doilea Colocviu s-a întrunit la Iserlohn (R.F.G.), între 9 și 14 decembrie 1984, cu tema „Influența înțelegerii confesionale și eclesiastice proprii fiecărei Biserici asupra receptării B.E.M.-ului și a consecințelor unei astfel de receptări“. La Iserlohn s-a relevat faptul că înțelegerea strict confesională și eclesiastică, proprie fiecărei Biserici, privind receptarea Documentului de la Lima, „rămîne închisă în ea însăși, făcînd abstracție de credința apostolică în totalitatea ei; în felul acesta, ea transformă procesul receptării B.E.M.-ului într-un proces de reconfesionalizare a Documentului de la Lima“ [9]. Din nefericire, acest proces de reconfesionalizare poate fi identificat în fiecare Biserică creștină, întrucît teologii acestor Biserici se străduiesc să dea B.E.M.-ului o interpretare confesională, o identitate confesională. Evident, printr-o astfel de înțelegere confesională nu se va putea ajunge niciodată la o expre-

---

3. *Le Comité Exécutif de „Foi et Constitution“ en Crète,* în „Episkepsis“, XV (1984), nr. 315, p. 6-7.

4. Vezi, *La Faculté Théologique de Holy Cross accueillera un symposium sur le B.E.M.*, în „Episkepsis“, nr. 336/1985, p. 6-7.

5. *Un Symposium Théologique Interorthodoxe sur Baptême, Eucharistie, Ministère,* în „Episkepsis“, XVI (1985), nr. 330, p. 7.

6. Vezi, † Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Simpozion ortodox la Boston-S. U. A. asupra Documentului B. E. M.*, în „Telegraful român“, nr. 27-30/1985, p. 2.

7. Vezi, *Le Colloque de la Direction d'Etudes de la Conférence des Eglises Européennes sur le Document „Baptême, Eucharistie, Ministère“*, în „Romanian Orthodox Church News“, XIV (1984), nr. 2, p. 55-57.

8. Vezi, Pr. prof. I.Ică, *Convergența în credință după Documentul ecumenic „Botez, Euharistie, Ministeriu“*, în „Studii Teologice“, XXXVI (1984), 5-6, p. 429-437; Pr. N. V. Dură, *Sensul receptării textelor rezultate din dialogurile teologice ecumenice*, în „Ortodoxia“, XXXVI (1984), 3, p. 379-390.

9. *Un Colloque de la K.E.K. examine les influences confessionnelles sur la réception du B.E.M.*, în „Episkepsis“, nr. 329/1985, p. 6-7.

sie comună a credinței apostolice astăzi. Documentul de la Lima nu trebuie deci să ducă la un proces de reconfesionalizare, ci la unul de îmbogățire spirituală reciprocă între Biserici, în vederea realizării unităților depline în credință. Evaluarea Documentului de la Lima trebuie să ajute Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic, să aprofundeze credința lor, „să cunoască mai bine pe a altora, să respecte poziția doctrinală a altora, și să pregătească o mai mare comunitate de credință și mărturie“ [10].

B.E.M.-ul a constituit obiectul unui studiu de evaluare și în cadrul unor seminarii teologice — la care au participat studenți și profesori din diferite Biserici — și unde s-au prezentat rapoarte și comunicate [11]. Tematica B.E.M.-ului a fost dezbătută și în cadrul unor Simpozioane organizate de diferite Facultăți de Teologie. De pildă, între 28 ianuarie și 11 februarie 1984, Facultatea de Teologie Protestantă a Universității din Geneva a organizat un Simpozion consacrat textului de convergență redactat la Lima. Din partea ortodoxă au participat Prof. Nikos Nissiotis și Pr. prof. Ion Bria. Cu acest prilej, Prof. Nissiotis a declarat că însăși Comisia „Credință și Constituție“ este o „comunitate teologică de consens“, iar „comunitatea teologică interconfesională... se impune fiecărei Biserici printr-o necesitate interioară profundă a ființei eclesiale“ [12]. Despre textul B.E.M., teologul grec a declarat că acesta este produsul „unei evoluții care a durat cinci decenii...“ și „consensul teologic reprezentat prin B.E.M. actualizează comunitatea conciliară în mers spre realizarea ei“ [13]. De aceea, textul B.E.M.-ului trebuie înțeles „ca un document exprimînd consensul teologic al unei comunități conciliare în mers spre materializarea ei“ [14]. După părerea aceluiași teolog, B.E.M.-ul propune și un „consensus“ pentru a depăși dificultatea „privind relația dintre Botez și Mirungere“ [15]. Relevînd că textul despre Ministeriu exprimă încă multe puncte divergente [16], Prof. Nissiotis a conchis că textul de la Lima „nu intenționează să satisfacă pozițiile dogmatice ale diferitelor confesiuni. Scopul său este acela de a angaja Bisericile să procedeze în comun la o evaluare a conținutului său, ca expresie a credinței apostolice pe care ele o împărtășesc în comun...“ [17]. Totuși, rămîne întrebarea dacă toate Bisericile, participante prin teologii lor la Lima, împărtășesc aceeași credință apostolică. În cazul în care acest fapt ar fi o realitate, n-ar mai exista divergențe privind relația dintre Botez și Mirungere și mai ales privind Preoția harică.

Textul B.E.M. a fost studiat și de ortodocșii și protestanții din Franța, la a IV-a întrunire anuală de dialog teologic de la Versailles,

---

10. *Ecumenical Council of Churches in Hungary,* în „Service de Documentation“, (Conférence des Églises Européennes, Geneva), vol. IX, nr. 18/1984, p. 12-13.

11. Vezi, *Communiqué du Séminaire des enseignants et étudiants des écoles de théologie de l'Église Orthodoxe russe et des Facultés de Théologie des Universités de Heidelberg et d'Erlangen,* în „Service de Documentation“ (Conférence des Églises Européennes, Geneva), vol. IX, nr. 18/1984, p. 19-20.

12. *Le B.E.M. analysé par deux théologiens orthodoxes,* în „Episkepsis“, XV (1984), nr. 309, p. 9.

13. *Ibidem,* p. 10.

14. *Ibidem,* p. 10-11.

15. *Ibidem,* p. 11.

16. *Ibidem,* p. 12.

17. *Ibidem,* p. 13.

din 4 octombrie 1984. Teologii respectivi — ortodocși, reformați și luterani — au ajuns la concluzia că un astfel de studiu cere o reflexie teologică îndelungată și „o sensibilitate teologică comună“ [18].

A XLIII-a Conferință Teologică Interconfesională de la Cluj (17-18 mai 1984), a evidențiat „elementele pozitive oferite de Documentul B.E.M. pentru a stimula eficiența dialogurilor teologice bilaterale în care sînt angajate Bisericile noastre...“ [19]. A XLIV-a Conferință Teologică Interconfesională —c are a avut loc la Institutul Teologic Universitar din București, la 27-28 noiembrie 1984 — a relevat că „convergențele teologice realizate de Documentul B.E.M. sînt semnificative, cerînd din partea Bisericilor o metodologie specifică de receptare, care să le permită o mai mare și reală apropiere de ceea ce este inclus în noțiunea Tradiției apostolice. Documentul B.E.M. nu este echivalentul unui consens teologic, nici al unei declarații de unire a Bisericilor, nici al unei mărturisiri de credință comună — se precizează în concluziile acestei Conferințe —, ci reprezintă un pas înainte sau o nouă etapă spre consensus, unitate și mărturisire a credinței comune, fără a epuiza alte posibilități, căi și mijloace care duc la unitate“ [20].

Între 3 și 10 ianuarie 1985, peste 60 de reprezentanți ai marilor tradiții teologice creștine s-au reunit la Chantilly (Franța) — sub președinția Prof. J. Deschner (metodist), moderatorul Comisiei „Credință și Constituție“ — pentru a examina procesul de receptare a Documentului de convergență doctrinală de la Lima [21].

B.E.M.-ul a reținut atenția și a alimentat și reflecția teologică ortodoxă. Referindu-se la „sensul receptării celor trei texte rezultate din dialogurile teologice ecumenice“, a XLIV-a Conferință Teologică Interconfesională (București, 27-28 noiembrie 1984) a învederat preocuparea teologilor români — ortodocși protestanți și catolici —, pentru teologia ecumenică [22] și produsul ei, Documentul de la Lima.

II. COMENTARII ȘI OPINII ALE TEOLOGILOR ORTODOCȘI ASUPRA DOCUMENTULUI DE LA LIMA

După cum era și firesc, Documentul de la Lima a incitat la reflecție și pe teologii ortodocși. O prezentare a acestor reflecții nu are numai darul să ne introducă în gîndirea teologică ortodoxă ecumenică actuală, ci ne ajută să cunoaștem și diferitele opinii teologice despre conținutul Documentului de la Lima.

Un teolog grec din S.U.A. își exprima convingerea că Biserica Ortodoxă „va fi realmente capabilă să aprobe fără reținere acest Document pentru dialogul mai îndepărtat“ [23]. După părerea sa,

---

18. Vezi, *Versailles : Dialogue entre orthodoxes et protestants sur le B.E.M.*, în „S.O.P.“, nr. 92/1984, p. 3-4.

19. *La 43-e Conférence Théologique Interconfessionelle,* în „Romanian Orthodox Church News“, XIV (1984), nr. 2, p. 76.

20. *La 44-e Conférence Théologique Interconfessionnelle,* în „Romanian Orthodox Church News“, XIV (1984), nr. 4, p. 74.

21. Vezi, *Rencontre à Paris de „Foi et Constitution“ sur le Credo et le B.E.M.*, în „Episkepsis“, nr. 329/1985, p. 5.

22. Vezi, Pr. N. V. Dură, *op. cit.*, p. 379-390.

23. J. Jorgenson, *Reflections on the Lima Statement,* în „St. Vladimir's Theological Quarterly“, vol. XXVII, nr. 4/1983, p. 240.

punctul crucial al textului îl constituie „recunoașterea reciprocă a preoției“ [24]. Din nefericire, Documentul de la Lima nu vorbește despre preoția harică, ci despre „Ministeriu“. În acest caz nu poate fi vorba de o recunoaștere reciprocă a preoției, în înțelesul propriu teologiei ortodoxe.

Un alt teolog ortodox se întreabă, în comentariul său: „Ce înseamnă pentru noi a accepta botezul unul altuia și, în același timp, a rămîne fermi și hotărîți în înțelegerea noastră despre intercomuniune?“ [25]. Într-adevăr, intercomuniunea nu mai poate păstra unitatea în diversitate. Noi, ortodocșii, căutăm realizarea unei comuniuni sacramentale, fiindcă „comunicatio in sacris“ presupune și mărturisirea aceluiași crez dogmatic.

După părerea altui teolog ortodox, deși Documentul de la Lima nu este „o declarație ortodoxă de credință despre Euharistie, terminologia și limba autorilor ortodocși contemporani sînt evident acolo“ [26]. Dar, această părere nu exprimă întru totul realitatea, fiindcă în comentariile 14 și 15 epicleza nu este pusă în relație cu cuvintele de instituire ale Euharistiei. Același teolog constata că „unii teologi ortodocși au fragmentat Liturghia. Cuvintele de instituire fără epicleză nu pot fi acceptate, nici epicleza fără cuvintele de instituire“ [27].

Comentînd textul de la Lima, Robert G. Stephanopoulos evidențiia că acesta nu ia „o poziție pro sau contra hirotoniei femeilor“, ci se mulțumește „să plaseze această problemă în contextul slujirii bărbaților și femeilor în Biserică“ [28]. Ar fi deci de dorit ca teologii protestanți — Bisericile și denominațiunile lor — să prezinte în prealabil un document oficial despre hirotonia femeilor. Atunci s-ar putea ști precis ce înțeleg teologii protestanți prin „Ministerium“, întrucît majoritatea acestor teologi identifică Ministeriul cu o slujire funcțională în Biserică, în sensul de vocație a întregului popor creștin de a sluji Biserica lui Hristos. Același teolog observa că, în Documentul de la Lima, nu se face mențiune despre așa-zisul „rol conducător“ al Sfîntului Apostol Petru între cei doisprezece [29]. Să fie oare o altă concesie a teologilor romano-catolici participanți la Lima? Înclinăm să credem că este mai de grabă o recunoaștere peremptorie a realității din epoca apostolică, de către teologii romano-catolici.

Pentru Thomas Hopko „există o lipsă de claritate privind relația Botezului și ungerii cu Sfîntul Mir cu Euharistia“ [30]. El își exprimă rezerva și în privința limbajului folosit, și anume acela de „Botez al credincioșilor și al adulților“, fiindcă nu se poate considera „că copii sînt necredincioși — preciza teologul menționat — mai ales atunci cînd ei sînt membri ai familiilor de credincioși“ [31].

---

24. *Ibidem*, p. 249.
25. Alkiviadis Calivas, *The Lima Statement on Baptism*, în „St. Vladimir's Theological ...“, p. 263.
26. G. S. Bebis, *The Lima Statement on the Eucharist*, în „St. Vladimir's Theological Quarterly“, vol. XXVII, nr. 4/1943, p. 265.
27. *Ibidem*, p. 270.
28. *The Lima Statement on Ministry*, în „St. Vladimir's ...“, p. 276.
29. *Ibidem*.
30. *The Lima Statement and the Orthodox*, în „St. Vladimir's ...“, p. 284.
31. *Ibidem*.

Cu privire la Euharistie, același teolog afirma că avem de-a face „cu ceea ce se numește în limbajul modern apusean, categoriile și problematica Bisericilor Apusene“ [32]. Referitor la Ministeriu, Th. Hopko precizează că „răspunsul la întrebările privind hirotonia femeilor conține răspunsul la toate aspectele teologice. Pînă în prezent, deși ortodocșii caută să găsească o explicare teologică pentru poziția lor, ei se opun categoric hirotoniei femeilor la prezbiterat și episcopat. Aceasta nu înseamnă — declara teologul ortodox — că printr-o formulare teologică acceptată, sau fără de ea, ortodocșii ar fi pregătiți să recunoască propria lor credință și viață într-o Biserică care a hirotonit femei“ [33]. Sinceră, ortodoxă și tranșantă afirmație !

Comentînd Documentul B.E.M., Prof. J. H. Erickson afirmă că teologilor ortodocși le revine sarcina „de a explora semnificația practicii Botezului copiilor și de a o prezenta într-un cadru ecumenic“ [34]. Desigur, nu-i de dorit un ton triumfalist în expunerea acestor practici. Ea trebuie prezentată în contextul ecumenic al realităților vremurilor noastre, dar în deplină conformitate cu rînduiala și practica apostolică, pe care Biserica Ortodoxă o urmează pînă în prezent.

După părerea Prof. Nikos Nissiotis, Documentul de la Lima a realizat o „comunitate teologică de consens, de convergență“ [35]. Dar, poate exista acest consens atîta timp cît teologii protestanți nu recunosc un Ministeriu sacramental în înțelesul recunoscut de noi, ortodocșii și romano-catolicii, adică de preoție harică de succesiune apostolică ? Sîntem încă prea mult legați de teologiile noastre confesionale, de identitățile noastre confesionale, pentru ca să putem vorbi deja despre o „comunitate teologică“ !

Un teolog protestant declara că „B.E.M.-ul întîmpină la noi o serioasă opoziție, întrucît emană dintr-o ecleziologie ierarhică și prea centrată pe Euharistie“ [36]. Într-adevăr, se poate sesiza „tendința în unele teologii ortodoxe actuale de a subsuma toată reflecția teologică experienței euharistice și, mult mai vădit, să evidențieze că dintre toate resursele teologice izvoarele vieții creștine ortodoxe sînt în exclusivitate euharistice“ [37]. Pr. prof. Th. Stylianopoulos sesiza, cu îndreptățire, că unii teologi ortodocși „tind să înlocuiască centralitatea lui Hristos în Biserică cu centralitatea Euharistică“ [38].

Un alt teolog ortodox releva că Documentul de la Lima evită să facă mențiune despre „schimbarea ontologică a Darurilor eu-

---

32. *Ibidem*, p. 285.
33. *Ibidem*, p. 286.
34. *Ecumenical Perspectives on Baptism, Eucharist, Ministry*, Edit. M. Thurian, Faith and Order Paper, nr. 116, World Council of Churches 1983, în „St. Vladimir's Theological ...“, vol. XXVII, nr. 4/1983, p. 305.
35. *Foi et Constitution. Une Communauté Théologique de Consensus à la Lumière du texte de Foi et de Constitution“ : Baptême, Eucharistie, Ministère*, publicat de Universitatea din Geneva sub titlul : *B.E.M., une étape décisive vers l'unité chrétienne ?*, Janvier-Février, 1984, p. 4-21.
36. Soeur Évangéline, *Vers l'Unité*, în „Irénikon“, nr. 4/1983, p. 504-505.
37. S. S. Harakas, *Reflections on the Ethical Dimensions on the Topics of the Great and Holy Synod*, în „The Greek Orthodox Theological Review“, vol. XXIV (1979), nr. 2-3, p. 139.
38. *Christ, Church and Eucharist*, în „Diakonia“, vol. XVIII, nr. 2, New York, 1983, p. 111.

haristice și identitatea lor cu Trupul și Sîngele Domnului preaslăvit. Pentru Documentul de la Lima — conchidea teologul respectiv — pîinea și vinul ... sînt doar semne ale Trupului și Sîngelui lui Hristos. Și ... rămîn așa pentru scopul comuniunii“ [39]. Pentru noi, ortodocșii, această schimbare este reală, și „modul prezenței lui Hristos cel euharistic nu implică o prefacere fizico-chimică, ci o schimbare sacramentală-mistică“ [40]. Această prefacere sacramentală face din Sfintele Daruri Trupul și Sîngele Domnului și nu semne sau simboluri comemorative.

Documentul de la Lima a fost studiat și analizat și de teologii ortodocși români, care au relevat atît punctele convergente, cît și pe cele divergente. Referindu-se la textul Botezului, un teolog ortodox român afirma că teologia Botezului este prezentată ambiguu „și pe alocuri în termeni echivoci“ [41], iar termenul de „semn“ nu redă noțiunea de „Taină“. Dar, ceea ce lipsește este și „precizarea unui moment distinctiv, de invocare a Duhului peste cel botezat și de ungere a lui cu untdelemnul sfințit, implicit — desigur — credința comunității că aceasta aduce relația directă a noului creștin cu Duhul înfierii“ [42]. Despre Euharistie, același teolog ortodox român menționa că, în B.E.M., nu se prezintă caracterul ei de „jertfă“ și nici momentul sfințirii elementelor euharistice. Mîntuitorul Hristos „nu a spus să se rostească acele cuvinte ale Sale pentru ca pîinea să fie Trupul Său, ci a zis „aceasta să o faceți întru pomenirea Mea“. Apoi, „între momentul instituirii și prima Liturghie euharistică săvîrșită de Biserică, s-a petrecut jertfa și darul, învierea și înzestrarea cu o arhierie hristică. După jertfă, El trimite și Duhul care să le asigure urmașilor prezența sa euharistică“ [43]. Același teolog ortodox român reproșa Documentului de la Lima „lipsa de precizare și insistență în a declara ștergerea prin Botez a păcatului adamic și intrarea într-o altă ontologie, aceea a harului. Și apoi — legat de acesta, conchide teologul român — lipsește în Document o luare în serios a forțelor răului, cum și precizarea conținutului acestei angajări a creștinului, ca fiind lupta contra lui satana și a lucrării lui în lume...“ [44]. În legătură cu Sfînta Euharistie, releva că „este cazul să se reia discuțiile privind momentul sfințirii elementelor, al epiclezei euharistice“ [45], fiindcă Biserica Ortodoxă nu poate accepta doctrina romano-catolică, potrivit căreia rostirea cuvintelor de instituire a Euharistiei ar și transforma pîinea și vinul în Trupul și Sîngele Domnului. În capitolul al III-lea al B. E. M.-ului — intitulat „Slujirea“ — se face confuzie „între conceptele de har și harismă“, și nu se precizează diferențierea „între tradiția apostolică și succesiunea apostolică“ [46]. Se conchidea, cu îndreptățire, că despre preoție „încă nu se poate vorbi. Aspectul de Taină este încă indescifrabil, iar caracterul încă predominant descriptiv al textului, cu numeroasele sale sugestii și consolidări de poziții protestante, nu lasă să se întrevadă o apropiată formulare comună a temei“ [47].

---

39. *Ibidem*, p. 105.
40. *Ibidem*, p. 106.
41. Anca Manolache, *Opinii asupra Documentului Botez, Euharistie, Slujire*, în „Mitropolia Banatului“, XXXIII (1983), nr. 5-6, p. 297.
42. *Ibidem*, p. 302.
43. *Ibidem*, p. 305.
44. *Ibidem*.
45. *Ibidem*.
46. *Ibidem*, p. 315.
47. *Ibidem*, p. 316.

Mai mult, „dat fiind faptul că protestanții nu recunosc taina confirmării, ... fără ea nici preoția obștească nu poate fi atribuită cu deplin drept, celor botezați din aceste Biserici“ [48]. Referitor la afirmațiile făcute în textul B.E.M.-ului despre preoție, teologul amintit menționa că „Bisericile Ortodoxe nu vor putea accepta validitatea unei preoții care nu derivă din succesiunea apostolică neîntreruptă, oricît ar recunoaște vrednicia personală și valoarea etică a slujirii atîtor pastori protestanți. Și nu se pune atît problema instituirii de proveniență episcopală cît faptul că acești episcopi, ei înșiși trebuie să fi fost hirotoniți de ierarhi-succesori direcți ai harului apostolic, transmis neîntrerupt în decursul istoriei Bisericii“ [49].

Comentînd Documentul de la Lima, un alt teolog ortodox român considera că „tot ce trebuie cerut unor anume Biserici sau „bisericuțe“ este ca să vină la Botezul unic, ca Taină, în Biserică și la Tainele ei autentice, nefalsificate, spre a se ajunge la comuniunea vizibilă a tuturor. Numai așa Ortodoxia poate subscrie Documentului“ [50]. Acest Document nu este însă rezultatul unui acord în materie de formulare și exprimare a credinței, ci o „convergență în credință — așa după cum se precizează de altfel și în subtitlu — care are încă multe probleme deschise. Referindu-se la actul ungerii cu Sfîntul Mir, același teolog remarca că autorii Documentului de la Lima nu au Taina Mirungerii și de aceea „aceștia nu cunosc nici oficierea, timpul și efectele ei, fapt pentru care și atribuie ungerea și pecetluirea ei Botezului“ [51].

După părerea altui teolog ortodox român, B.E.M.-ul trădează tendința de a „conceptualiza elaborarea doctrinei“ [52]. De aceea, „o exegeză atentă a textului va ajuta Bisericile să înțeleagă că este vorba de o tradiție comună, de ceea ce creștinii pot, în prezent, să spună împreună (...). În B.E.M., creștinii pot descoperi esențialul care-i unește în această etapă a Mișcării ecumenice, precum și esențialul care ar trebui să-i unească“ [53]. Trebuie însă reținut faptul că B.E.M.-ul nu exprimă încă o „tradiție comună“, ci doar un consens al convergențelor tradiției Bisericii primare, care trebuie să fie comună tuturor Bisericilor pentru a fi împreună. Acest consens este totuși o realizare fericită a zilelor noastre, la care teologul român și-a adus cu prisosință contribuția.

Un ierarh al Bisericii noastre a evidențiat faptul că „B.E.M.-ul nu prezintă rezultate ..., ci teme de discuție“ [54]. De aceea, el nu este un „document de consens, ... document de acord ... sau ... document de convergență, ci e un document de propuneri și de invitație la convergență“ [55].

La Conferința Bisericilor Europene, întrunită la Institutul Teologic din București, între 25 și 27 iunie 1984, unii teologi ortodocși români au declarat că B.E.M.-ul este tributar „doctrinei pne-

---

48. *Ibidem*, p. 308
49. *Ibidem*, p. 314.
50. Pr. dr. Ioan Mircea, *Comentariu la Documentul „Botez, Euharistie, Slujire“, (Lima-1982)*, în „Ortodoxia“, XXXVI (1984), nr. 3, p. 438.
51. *Ibidem*, p. 437-438.
52. Rev. prof. Ion Bria, *La Reception du B.E.M.*, în „Episkepsis“, XV nr. 309, 1984, p. 14.
53. *Ibidem*, p. 15.
54. I.P.S. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Momentul B.E.M. în mișcarea ecumenică*, în „Îndrumător bisericesc“, Sibiu, 1984, p. 5.
55. *Ibidem*.

vmatologice occidentale, datorită distincției dualiste ... între spirit și materie", și „ca urmare B.E.M.-ul ar fi dat preoției rolul lui Hristos pe pămînt: slujitorul acționează „in persona Christi". De acolo ar proveni și accentul care se pune în totalitate pe transsubstanțiere și nu pe epicleză" [56]. Același teolog ortodox român — Pr. prof. D. Popescu — a relevat că, în Occident, Botezul are un „caracter mai mult antropologic decît hristologic" [57].

Documentul de la Lima [58], trebuie studiat și analizat îndeosebi de dogmatiști și canoniști, pentru a releva atît convergențele cît și divergențele doctrinale. În cele ce urmează, vom evidenția cîteva divergențe pentru a arăta că paternitatea și duhul lor rămîn străine de învățătura ortodoxă, dogmatică și canonică.

În primul rînd ,B.E.M.-ul evită să precizeze numărul și locul Tainelor în viața sacramentală a Bisericii. Este adevărat că autorii Documentului de la Lima îl atenționează pe cititor să nu se aștepte „a găsi acolo un expozeu teologic complet asupra Botezului, Euharistiei și Preoției" [59]. O mărturisire sinceră și adevărată de care trebuie să ținem seama! Dar, în prefața aceluiași Document se spune: „Ca semn al angajamentului lor ecumenic, Bisericile sînt invitate a face posibilă participarea, într-o cît mai mare măsură, a poporului lui Dumnezeu, la toate nivelurile vieții Bisericii, în procesul spiritual de receptare a acestui text" [60]. Așa-zisul proces spiritual de receptare a Documentului B.E.M. nu poate fi însă inițiat atîta timp cît textul de la Lima nu a fost încă suficient cercetat, analizat și apoi aprobat de Bisericile respective. Folosirea acestui text „în cult" [61] — așa după cum preconizau autorii Documentului de la Lima — nu poate fi însă posibilă pentru noi ortodocșii.

În textul de la Lima, Botezul este denumit „un rit al angajării față de Domnul" [62]. Pentru un ortodox, Botezul este actul de intrare în creștinism, act prin care respectivul devine subiect de drept al Bisericii. Apoi, fără Botez nu poate exista mîntuire. De aici și practica pedobaptismului încă din epoca apostolică. Mirungerea baptismală este considerată de Documentul B.E.M. un gest prin care se transmite darul Duhului. „Creștinii diferă în înțelegerea lor asupra locului pe care îl ocupă semnul darului Duhului. Transmiterea Duhului a fost asociată unor diferite gesturi. Pentru unii — se precizează în text — este însuși ritualul apei. Pentru alții este Ungerea cu Mir sau punerea mîinilor, pe care multe Biserici o numesc confirmare. Iar pentru alții sînt toate trei, căci ei consideră că Duhul lucrează prin întreaga ceremonie" [63]. Textul nu face deci mențiune expresă de Taina Mirungerii. Ungerea cu Sfîntul Mir este considerată doar un gest, un semn al darului Duhului, și nu o împărtășire reală și efectivă a harului Duhului Sfînt. Dealtfel, lipsește cu desăvîrșire noțiunea de Taină.

Sfînta Euharistie este încadrată între „Cinele la care Iisus a

---

56. *Entre Chrétiens*, în „Irénikon", tom. LVII, nr. 3/1984, p. 370.
57. *Ibidem*, p. 370-371.
58. „*Foi et Constitution*", *Conseil Oecuménique des Eglises. Baptême, Eucharistie, Ministère. Convergence de la Foi.* Texte français établi par Fr. Max Thurian, Editions du Centurion, Paris, 1982.
59. *Ibidem*, p. 9.
60. *Ibidem*, p. 10.
61. *Ibidem.*
62. *Ibidem*, p. 13.
63. *Ibidem*, p. 22.

participat în decursul slujirii sale pământești". Euharistia „se află în continuitate cu aceste Cine ale lui Iisus din timpul vieții Sale pământești și după Învierea Sa, care sînt și ele semne ale Împărăției" [64]. Evident, este de prisos orice comentariu, fiindcă teologia euharistică ortodoxă nu se regăsește în asemenea afirmații protestante. Dealtfel, textul B.E.M.-ului afirmă că „cea mai bună cale spre unitate în celebrarea euharistică și comuniune este însăși înnoirea euharistiei în diferite Biserici, la nivelul învățămîntului și oficiilor" [65]. Poate, oare, fi vorba de o convergență în această privință? Indiscutabil că pentru noi, ortodocșii, nu există o asemenet cale care să ducă spre unitate, ci spre afirmarea identității confesionale.

Referitor la Ministeriu, B.E.M.-ul precizează că „termenul Ministeriu consacrat se referă la persoanele care au primit o harismă și pe care Biserica le instituie pentru o slujire prin instituire, prin invocarea Duhului și punerea mîinilor" [66]. Preoția transmite harul preoției și nu o harismă, o slujire de instituire. Invocarea Duhului și punerea mîinilor nu sînt acte sau gesturi rituale, ci elemente constitutive ale Tainei.

Pentru textul B.E.M.-ului „slujitorii instituiți participă ca toți creștinii, în același timp la sacerdoțiul lui Hristos și la sacerdoțiul Bisericii" [67]. Prin asemenea afirmații se acreditează teza protestantă privind preoția universală. Dealtfel, textul respectiv menționează și practica unor Biserici Protestante „în ceea ce privește admiterea femeilor la slujirea instituită" [68]. Preoția de instituire divină — episcopi, preoți și diaconi — este considerată doar o „formă a slujirii instituite de către Biserică" [69], iar succesiunea episcopilor este considerată a fi „unul dintre modurile în care ... s-a exprimat tradiția apostolică a Bisericii" [70]. Din Documentul de la Lima reiese deci că preoția este o funcție harismatică și nu o Taină. Dar nici conceptul de Biserică nu este suficient lămurit. Prin aceasta nu se recunoaște Bisericii calitatea de garant al Tradiției și învățăturii adevărului evanghelic [71].

Așa după cum am precizat, teologia baptismală este deficitară în textul B.E.M.-ului. Pentru Documentul de la Lima, Botezul creștin nu este diferențiat de „Botezul lui Ioan". De aceea este considerat un „rit", un „semn", un „simbol" și nu o Sfîntă Taină care transmite harul mîntuitor, efect al Jertfei de pe Cruce care împacă pe om cu Dumnezeu și-l înfiază (Marcu 16, 16; Tit 3, 5). Afirmația că „Botezul implică mărturisirea păcatelor și pocăința", exclude Botezul copiilor și necesitatea spălării prin apa Botezului a păcatului strămoșesc (originar). Pentru Documentul de la Lima, „cei botezați sînt iertați, curățiți și sfințiți de Hristos". Așadar, Botezul nu se săvîrșește în numele Sfintei Treimi, ci cel botezat primește „o orientare etică, sub diriguirea Duhului Sfînt". Rolul Duhului Sfînt pare deci redus sau exclus. Se confundă Taina Botezului cu Taina Ungerii cu Sfîntul și Marele Mir sau a Mirungerii. Scriptura ne adevereste însă că prin această Ungere și Dar al Sfîntului Duh, pe care îl împărtășeau numai Apostolii prin „punerea mîinilor peste

64. *Ibidem*, p. 29. 65. *Ibidem*, p. 43. 66. *Ibidem*, p. 50.
67. *Ibidem*, p. 56. 68. *Ibidem*, p. 58. 69. *Ibidem*, p. 60.
70. *Ibidem*, p. 71.
71. Vezi, *Les Dialogues Oecuméniques hier et aujourd'hui: V-e séminaire théologique de Chambésy*, în „Episkepsis", 1 juin 1984, p. 10.

cei botezați — care primeau diferite harisme (Fapte 8, 17; 19, 6) — se primea pecetluirea și „arvuna Duhului în inimi“ (II Corinteni 1, 21-22 ; I Ioan 2, 21-27).

Deși nu face vreo mențiune expresă despre Taina Ungerii cu Sfîntul Mir, Documentul de la Lima conține totuși unele afirmații care lasă să se întrevadă posibilitatea recunoașterii acestei Sfinte Taine într-un viitor text teologic ecumenic îmbunătățit. Astfel, în textul B.E.M.-ului se precizează că „semnul Crucii evocă însemnarea cu pecetea Duhului și este semn eshatologic și arvună a moștenirii împărăției lui Dumnezeu“.

Referitor la momentul instituirii Euharistiei, teologia ortodoxă precizează că acesta nu este și cel al instituirii Preoției. Acest moment implică „doar preoția — dar n-o instituie —, după cum o implică și cel al trimiterii Apostolilor la propovăduire și la Botezul celor ce vor crede (Matei 28, 19 ; Marcu 16, 15-16). Nici chiar Rugăciunea Arhierească prin care-i sfințește Hristos pe Apostoli (Ioan 17, 17) nu este act al instituirii lor. Acestea sînt doar fapte și momente de anticipare a acesteia, care arată și implică necesitatea actului instituirii, propriu-zis, care este unic; și anume cel din ziua Învierii, săvîrșit de Însuși Arhiereul-Hristos, prin viu grai, după binecuvîntare : „Pace vouă!“ și prin suflarea Duhului Sfînt asupra lor, dîndu-le odată cu Harul apostolesc și preoțesc și puterea harică a iertării păcatelor“ (Ioan 20, 21-23) [72].

Cît privește termenul „slujire“, el este inacceptabil pentru teologia ortodoxă. Scriptura și Tradiția apostolică ne adeveresc faptul că în epoca apostolică toate se făceau „spre zidirea Bisericii“ (I Corinteni 14, 12). Apostolii n-au prefigurat Biserica (pct. II A 10 din B.E.M.), ci ei s-au autointitulat „întemeietori de Biserici“ (Efeseni 2, 20). Întreita slujire a lui Hristos a fost transmisă Apostolilor în ziua Învierii, „prin viu grai și prin suflarea Duhului Sfînt asupra lor“ (Ioan 20, 21-23), iar aceștia au transmis puterea harică a preoției — prin hirotonie — episcopilor, preoților și diaconilor. Preoția harică nu este deci o diaconie, o simplă slujire în cadrul agapei creștine.

În comentariul redactat de autorii Documentului de la Lima se spune că ar fi fost și alte slujiri, ca de pildă, „profeții și dascălii“ sau „învățătorii“ (Fapte 13, 1-3). În realitate, aceștia aveau o preoție harică, primită prin Taina Hirotoniei. Deși purtau aceste nume, ei exercitau atît puterea învățătoarească, cît și pe cea sacramentală. Ei primiseră harisma profeției de la Duhul Sfînt pentru a veni în ajutorul comunității creștine primare. De exemplu, despre preoții Iuda și Sila, delegați de Sinodul apostolic să însoțească pe Pavel și Barnaba în Antiohia, se spune că erau și proroci (Fapte 15, 22-23).

Prin urmare, Biserica Ortodoxă nu poate subscrie la unele afirmații făcute în textul și comentariul Documentului de la Lima.

Desigur, nu ne așteptăm ca acest Document „de compromis“ să prezinte teologia ortodoxă privind cele trei Taine de inițiere creștină, ci doar „puncte de convergență“ în credință. Dealtfel, Documentul B.E.M. are și un subtitlu, sugestiv formulat : „Convergența în credință“. Dar, putem oare rămîne în starea aceasta de convergență în credință ? Scriptura — izvorul documentar recunoscut

72. Pr. dr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 450.

de toți cei implicați în dialogul teologic ecumenic — ne adevărește că primii creștini aveau, cu toții, „o inimă și un cuget", avînd aceeași credință (Fapte 4, 32).

Un document rezultat dintr-un dialog teologic ecumenic nu mai are nevoie de glose, de comentarii arbitrare. Ori, Documentul B.E.M. abundă în astfel de comentarii, care vădesc efortul protestantinizant al teologiei ecumenice de a desacraliza misteriologia Bisericii Ortodoxe.

Cei aproape 100 de teologi — ortodocși, vechi-orientali, romano-catolici, luterani, reformați, anglicani, reformați-uniți, baptiști, metodiști, ucenicii lui Hristos, adventiști etc. — întruniți la Lima cu prilejul redactării Documentului B.E.M., între 3 și 15 ianuarie 1982 — au cerut Bisericilor „un răspuns oficial, la nivel de autoritate competentă, care să ia poziții și să prezinte comentarii" asupra a ceea ce este numit „textul de la Lima sau B.E.M."[73]. Răspunsul oficial, la nivel de autoritate competentă, cerut de alcătuitorii B.E.M.-ului a fost precedat — după cum era și firesc — de studii, conferințe, comentarii și luări de poziție. Prin acestea, teologii ecumeniști au pregătit, într-un fel, atmosfera adecvată pentru prima etapă a procesului de receptare a Documentului de la Lima. Realizarea acestui proces de receptare este însă condiționată de criteriile de evaluare pe care fiecare Biserică le aplică acestui Document, în lumina propriei ecleziologii. Rămîne de văzut dacă răspunsul oficial — pe care fiecare Biserică trebuie să-l înainteze Comisiei „Credință și Constituție" pînă la 31 decembrie 1985 — rămîne tributar sau nu propriei ecleziologii, propriei identități confesionale.

Deși Documentul de la Lima are un caracter sincretist și ambiguu, totuși constatăm cu satisfacție că, față de Documentul de la Accra (Ghana), din anul 1974, s-au realizat mari progrese pe drumul convergențelor doctrinare. De aceea, B.E.M.-ul rămîne Documentul ecumenic ce a cunoscut cea mai largă difuzare. Textul de convergență redactat la Lima a fost tradus „în mai mult de 25 de limbi și imprimat în mai mult de 200.000 exemplare"[74].

Larga participare a ortodocșilor, protestanților și romano-catolicilor a determinat afirmația că Adunarea de la Lima a fost „forul teologic cel mai reprezentativ" de la Sinodul VII ecumenic[75]. Dincolo de aceste afirmații exagerate, rămîne cert faptul că Documentul de la Lima este rezultatul unui dialog multilateral și primul text de convergență doctrinală. Deși în acest Document identificăm tribulațiile unei gîndiri aflate la răspîntia dintre scolastică și formarea unui limbaj teologic ecumenic, B.E.M.-ul a pus totuși în circulație și expresii patristice. Acest fapt dovedește interesul teologiei ecumenice pentru gîndirea patristică, care, o dată cu trecerea timpului, s-a nuanțat, s-a amplificat și principializat tot mai mult.

Textul B.E.M.-ului a conceptualizat deziderateleunității creștine și a cîștigat coerență și fundamentare doctrinală. Documentul

---

73. *Churches Asked to Affirm Agreement*, în „Ecumenical Press Service", Geneva, 1-31 ianuarie 1982, 49/II, p. 1.

74. Conseil Oecuménique des Eglises (C.O.E. 1985), *Rapport illustré des programmes et activités réalisés depuis la Sixième Assemblée, Vancouver-1983*, p. 15.

75. Vezi, D. Wright, *The Lima Report: Baptism and Eucharist Compared*, în „Theology", vol. LXXXVII, nr. 719, London, 1984, p. 330.

învederează disponibilități reale de comunicare și înțelegere a noului limbaj teologic ecumenic care, din nefericire, rămîne deocamdată accesibil doar teologilor, nu și credincioșilor Bisericilor respective.

În textul B.E.M.-ului, teologii Bisericilor respective au inoculat afirmații făcute prin prisma exclusivismului confesional. Dar, numai o depășire a identității confesionale este în măsură să conceptualizeze la nivelul unui proces de autoexaminare colectivă dezideratele refacerii unității creștine.

Mîntuitorul Hristos S-a rugat Tatălui ceresc să-i sfințească pe Sfinții Săi Apostoli „*întru adevăr*“ (Ioan 17, 17). Acest adevăr, integral și nealterat — primit și mărturisit de Apostoli — trebuie să-l propovăduim și noi. Este credința apostolică, transmisă de tradiția Bisericii Ortodoxe, care a rămas străină de influențele scolasticii și de raționalismul protestant excesiv.

În anul 1925, teologul și scriitorul Gala Galaction declara că în relațiile cu alte confesiuni este nevoie de o „riguroasă contabilitate dogmatică“ [76]. Astăzi, cînd unii teologi ecumeniști sînt contaminați cu diferite idei eterodoxe, această necesitate a devenit evidentă și urgentă. Această riguroasă contabilitate dogmatică este necesitată și de redactarea unor texte teologice comune, care trebuie să exprime credința apostolică și patristică.

★

După cum am amintit mai sus, Documentul de la Lima a fost trimis Bisericilor membre ale Consiliului Ecumenic spre a-și exprima poziția lor față de conținutul textului acestuia : acord sau dezacord și propuneri de îmbunătățire sau de respingere. Pentru procesul de receptare a B.E.M.-ului, evaluarea acestui Document în cadrul diferitelor întruniri teologice ecumenice (Colocvii, Simpozioane, Seminarii, Conferințe teologice interconfesionale etc.) a pregătit prima etapă. Comentariile și opiniile teologilor ortodocși au dat expresie procesului de receptare a B.E.M.-ului în această etapă. Evaluările respective urmează a fi prezentate autorității bisericești — în cazul nostru, Sfîntului Sinod — care-și va exprima opinia definitivă [77]. În lumea teologică protestantă — unde guvernează principiul quod capita, quod sensu — este necesar ca, mai întîi, să se precizeze statutul „Autorității bisericești“ și sfera „competenței“ sale în Bisericile și denominațiunile protestante și să se ajungă la o „Declarație“ de credință comună. Numai după această etapă se va putea trece la evaluarea Documentului de la Lima, și, implicit, la o receptare a sa.

Chiar și în cazul în care nu va fi receptat, B.E.M.-ul rămîne totuși un document teologic ecumenic de o importanță orientativă și directorie pentru viitoarele dialoguri teologice și ecumenice.

Pr. asist. dr. Nicolae V. DURĂ

---

76. Pr. Gh. Cunescu, *Gala Galaction, precursor al ecumenismului actual*, în „Biserica Ortodoxă Română“, LXXXIX (1971), 5-6, p. 660.

77. Vezi, † Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Sesiunea ordinară a lucrărilor Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor — Geneva, 28 II-24 III 1983*, în „Mitropolia Ardealului“, XXVIII (1983), 3-4, p. 210.

ÎMPĂCAREA ȘI ÎNNOIREA LUMII ÎN HRISTOS ȘI PACEA PE PĂMÎNT

Una dintre condițiile esențiale pentru apropierea noastră de altarul lui Dumnezeu este împăcarea, însoțită de înnoirea sufletească. Această condiție esențială ne-a fost revelată de Însuși Mîntuitorul Hristos, primitorul jertfei noastre, zicînd : „Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi întîi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău“ (Matei 5, 23-24).

Citind și revenind la această condiție nou-testamentară a apropierii noastre de altar, ajungem să înțelegem că în toată lumea creștină, în toate Bisericile, realismul ei este departe de a fi egalat în actele noastre cultice. Căci, într-adevăr, împăcarea presupune un efort considerabil, este privită ca un prag greu de trecut, ca o culme aproape insurmontabilă. Dar, este clar, neîmplinind această condiție, darul nostru, oricît ar fi de mare și de prețios, chiar și viața noastră adusă ca jertfă la altar, nu se acceptă. Și nici un creștin nu este scutit de observarea condiției amintite, atîta vreme cît intră într-un locaș de cult spre a aduce jertfa sa la altarul Bisericii. Situația generală a creștinismului actual arată că în Bisericile care au altare ale împăcării în locașurile lor de cult și îndeamnă pe credincioșii lor să aducă dar și jertfă la altar, obligația împăcării cu aproapele este acum mai necesară ca oricînd.

În puțină vreme după încheierea celui de-al doilea război mondial, îndeosebi în Bisericile creștine din Europa și Apus, termenul de *împăcare* sau *reconciliere* a început să dobîndească mai multă substanță în relațiile interbisericești și în cult. Concret, s-a ajuns chiar la rezidirea unei uriașe catedrale a reconcilierii, catedrala de la Coventry-Anglia, chiar lîngă ruinele sumbre ale zidurilor arse și zdrențuite de bombardamentul vrăjmaș. Și chiar în această catedrală, unde contribuțiile Bisericilor de pe continent au fost considerabile, există o capelă a reconcilierii sau a împăcării, unde un altar simplu și imaginile simbolurilor din pardoseala de mozaic invită la reflecție și rugăciune pentru împăcare și pace.

Catedrala de la Coventry este doar o împlinire fizică a dorinței de împăcare a popoarelor și Bisericilor europene după marele măcel, după acel măcel care a pus față în față creștini și, printr-o forță diabolică distrugătoare, a dus la extrem diviziunile lor anterioare, într-o implacabilă ritualizare a morții.

Întrebarea pe care ne-o punem acum în mod firesc ar fi, desigur, dacă împăcarea propusă astfel, în numele lui Hristos, rămîne doar o temă a creștinismului apusean, împreună cu tema rezidirii sufletești, sau este o temă mereu actuală a întregii creștinătăți și chiar a lumii întregi.

Formularea ce s-a dat articolului de față pare să confirme că există un consens creștin privind împăcarea și înnoirea lumii în

Hristos și strădaniile tuturor oamenilor de bine depuse cu toată insistența pentru menținerea și consolidarea păcii pe pămînt. La acest consens creștin al împăcării, al înnoirii lumii și al păcii, ne vom referi în cele ce urmează :

I. *Împăcarea în Hristos.* Omul, întîiul Adam, a cunoscut — potrivit Sfintei Scripturi — armonia inițială a cosmosului creat de Dumnezeu prin cuvînt. El a văzut cu ochii săi, a admirat ceea ce mai înainte de el Dumnezeu „a văzut că este bine“ pentru că Dumnezeu i-a supus lui întreaga făptură, spre a o conduce către desăvîrșire (Facere 1, 28-30). Cunoașterea călăuzitoare spre desăvîrșire și luarea în stăpînire a ceea ce i s-a încredințat îi erau suficiente omului pentru ca în el să se reunească întreaga făptură numai cu condiția propriei osteneli spre desăvîrșirea proprie, îndată ce Dumnezeu i-a încredințat conducerea creației. Aici, la îngemănarea zilei a șasea cu ziua a șaptea se prind de umerii omului însemnele viitoarei străluciri, ca făgăduință, înspre viitoarea asemănare. Aici, cînd începe ziua „odihnei“ lui Dumnezeu — fiindcă El a creat totul, de la macrocosmos la microcosmos, și a plăsmuit pe om și a încheiat creația ca act —, începe ziua responsabilității omului, dar nu fără ajutorul proniei divine. Omul cel vechi, Adam, își pierde însă buna cumpănire primită prin creare și lunecă, vădit conștient, pe panta neascultării. Neascultarea aduce în creație *vrăjmășia*, „spinii și pălămida“ (Facere 3, 15 și 18), îndepărtarea din „binele“ inițial.

Paralel cu deteriorarea continuă a stării de fapt a creației prin inversarea modului ei firesc de întrebuințare de către om, chipul din ființa omului se deteriorează și el. Rătăcirea minții, devierea voinței către crimă sau omucidere, tocirea sentimentelor pînă la dispariția conștiinței paterne, materne și filiale, — toate duc, implicit, la declanșarea unei lupte lăuntrice între dorința de a face binele și stăruința în a face rău, a acelei lupte pe care Sfîntul Apostol Pavel a descris-o magistral în capitolul VIII al Epistolei către Romani : „Căci dorința cărnii este moarte, dar dorința Duhului este viață și pace. Fiindcă dorința cărnii este vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu, căci nu se supune legii lui Dumnezeu, că nici nu poate“ (v. 6-7). Consecința acestei stări păcătoase, în care omul devine sieși vrăjmaș, se extinde la întreaga făptură : „Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri pînă acum“ (v. 22). Omul nu se poate izbăvi singur din strînsoarea ontologică în care s-a prins prin păcat, „Pentru că ceea ce fac nu știu, căci nu săvîrșesc ceea ce voiesc, ci fac ceea ce urăsc“ (7, 15). Judecata, raționamentul, puterea de pătrundere a lucrurilor, toate slăbite prin păcat — ajung într-o atît de mare stare de decădere încît omul confundă Creatorul cu creatura și i se închină ei : „...au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună și s-au închinat și au slujit făpturii, în locul Făcătorului“ (1, 25). Inversarea în mintea omului, a ordinii ontologice, produce o inversare a lucrărilor omului în natura creată, precum și la o depărtare a lui de punctul inițial din care a plecat spre desăvîrșire, către o negare intenționată, gîndită și repetată a *binelui* pus de Dumnezeu în făptura Sa. Această situație afectează ceea ce Pr. prof. D. Stăniloae numește „maleabilitatea“ liberă și activă a omului în raport cu lumea, căci „maleabilitatea“ devine sub-

jugată păcatului deși rămîne activă, fără ca să mai fie în folosul creației, ci devenind vrăjmașă ei.

În starea primordială, Omul „e o ființă limitat și activ contingentă sau maleabilă pentru sine însuși. Dumnezeu a creat lumea total contingentă, pentru sine, iar în raport cu omul, ca pasiv maleabilă pentru om, pentru ca el să-și poată exercita maleabilitatea lui liberă și activă în raport cu ea, punînd în ea virtualități alternative pasive multiple, pentru ca omul să poată exercita un rol în parte creator chiar asupra sa însuși“ [1]. Pe măsură ce el se rătăcește tot mai mult în păcat ca într-un labirint, prin succesiunea generațiilor, apare o considerabilă stare de rigiditate față de sine, față de semeni, față de creație și față de Dumnezeu. De aici rezultă, în final, și conflictul din sine, dintre „legea minții și legea cărnii“, conflictul cu creația și cu Dumnezeu, reflectat cu deosebire în relațiile dintre om și semenii săi. Acestora din urmă, datorită înstrăinării de păcat, nu le mai cunoaște firea comună, le încalcă stările ființiale, îi silește să se situeze într-o poziție ostilă atît față de el cît și față de făptura creată. Într-un cuvînt, starea conflictuală generată de păcat este o stare destructivă, amplificată și tensionată la extrem. De aceea, mîntuirea apare, în ultimă instanță, ca *anagenesis* (ἀναγέννητις), o naștere din nou, din apă și din Duh (Ioan 3, 5).

Ieșirea din strînsoarea păcatului este însă posibilă numai înspre Hristos, căci numai prin El se ajunge la Tatăl : „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decît prin Mine“ (Ioan 14, 6). La fel a mărturisit și Sfîntul Apostol Petru sub inspirația Duhului Sfînt, „Și întru nimeni altul nu este mîntuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mîntuim noi“ (Fapte 4, 12). Numele Mîntuitorului Hristos, Persoana Sa, constituie punctul de convergență al umanității în perspectivă prezentă, viitoare și eshatologică. Acest lucru este recunoscut și de unul dintre principalii promotori ai ecumenismului contemporan, anume W. A. Visser't Hooft, care a scos în relief, cu multă vigoare, modul cum omenirea, trecînd peste cîteva praguri de convergență și neconvergență religioasă, a aflat în singurul nume — al lui Iisus Hristos — mîntuirea sau împlinirea făgăduinței religioase fundamentale date de Dumnezeu omului căzut în păcat. Este vorba de cartea intitulată *No Other Name* (Nici un alt nume), prin care W. A. Visser't Hooft a afirmat loialitatea Mișcării ecumenice și a Consiliului Ecumenic al Bisericilor față de Bisericile membre, ca mărturisitoare ale Domnului nostru Iisus Hristos, singurul Mîntuitor al lumii din starea postlapsară.

Sfinții Părinți au arătat în scrierile lor că în Hristos se împacă *Lumea de sus* — spirituală — cu *cea de jos* sau omenească. Astfel, avînd mereu în minte imaginea împăcării și unirii *prin* și *în* Hristos, Sfîntul Maxim Mărturisitorul afirmă că Dumnezeu unește întîi prin om „cele inteligibile și cele sensibile prin desăvîrșita egalitate cu îngerii, în cunoștință. Astfel face întreaga creațiune o singură creațiune, nedespărțită pentru el din punct de vedere al cu-

---

1. *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. I, București, 1978, p. 359.

noașterii și necunoașterii. Căci a dobîndit o știință cunoscătoare (γνωστική) a rațiunilor din lucruri, liberă de orice lipsuri întocmai cu a îngerilor, prin care, venind revărsarea nesfîrșit de darnică a înțelepciunii adevărate, se dăruiește drept urmare celor vrednici nemijlocit și în chip curat cunoștința de neînțeles și de netălmăcit despre Dumnezeu“ [2]. Apoi, tot Sfîntul Maxim arată că Fiul lui Dumnezeu, întrupîndu-Se, vine în lume să mîntuiască pe omul pierdut prin păcat. El „unind prin Sine Însuși părțile naturale sfîșiate ale firii universale în totalitatea ei și rațiunile generale manifestate în părți, prin care se înfăptuiește unirea celor despărțite, împlinește marele sfat al lui Dumnezeu și Tatăl, readunînd (recapitulînd) toate în Sine, cele din cer și cele de pe pămînt. Căci în Sine au fost și create [3].

Împăcarea între divin și uman se înfăptuiește chiar în decursul vieții pămîntești a Mîntuitorului prin întrupare ca temei al mîntuirii. Ea culminează în momentul Învierii, cînd omenescul atinge, alături de dumnezeiesc, starea slavei Fiului lui Dumnezeu întrupat, a împăcării cu Dumnezeu Tatăl prin Fiul : „Întreaga viață a Mîntuitorului, începînd cu nașterea și terminînd cu Învierea, se înscrie în iconomia mîntuirii neamului omenesc dar, dintre momentele vieții pămîntești a Fiului lui Dumnezeu întrupat, îndeosebi Jertfa de pe Cruce și Învierea, se leagă de finalizarea mîntuirii. Mîntuirea înseamnă izbăvirea omului de sub povara păcatului și înzestrarea acestuia cu harul vieții și al creșterii duhovnicești. Aceasta se realizează în jertfa de pe Golgota și Învierea Domnului“ [4].

În Iisus Hristos, așadar, pe măsură ce ne adunăm către Dumnezeu Tatăl, ca Părinte iubitor al întregii omeniri, ne împăcăm unii cu alții printr-o reunire dinamică „Readunarea dinamică a tuturor în Hristos, prin puterea Duhului care strălucește și lucrează din umanitatea lui Hristos înviat și înălțat, în toți, constituie stadiul final al mîntuirii. Între Învierea lui Hristos și învierea noastră se întinde intervalul lucrării lui Hristos de a ne aduna pe toți în El în chip desăvîrșit și al străduințelor noastre în această direcție, susținute și stimulate de lucrarea lui în Duhul Său, prin Biserică“ [5]. Împăcarea angajează ontologic întreaga umanitate restaurată în Hristos, pe o cale mereu ascendentă, într-un *excelsior* continuu, trecînd de la moarte, ca plată a păcatului (Romani 6, 23), la viață, ca rodire în sfințire (6, 22), la „viață veșnică în Iisus Hristos, Domnul nostru“ (6, 23).

Intrarea în intimitatea comuniunii cu Hristos sau împărtășirea cu Trupul și Sîngele lui Hristos este, pentru aceea, posibilă numai după ce fiecare dintre noi ne-am împăcat cu semenul nostru ca purtător al chipului lui Hristos, adică după ce am desființat și noi vrăjmășia din trupurile noastre. Căci Hristos — spune Sfîntul

---

2. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* I 106, trad. Pr. prof. D. Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1983, p. 262.

3. *Ibidem,* I 106, trad. cit., p. 264.

4. Pr. prof. Constantin Cornițescu, *Învierea Domnului și însemnătatea ei pentru viața creștină,* în „Ortodoxia“ XXXV (1983), nr. 2, p. 209.

5. Pr. lect. Dumitru Radu, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii* (teză de doctorat), în „Ortodoxia“ XXX (1978), nr. 1-2, p. 53.

Apostol Pavel — a desființat „vrăjmășia din trupul Său, legea poruncilor și învățăturile ei ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea“ (Efeseni 2, 15). Iar pacea se întemeiază în unitatea de cuget și de faptă în planul uman numai după ce Hristos, luînd asupra Sa păcatul strămoșesc și nimicindu-l în firea umană asumată la întrupare, a surpat peretele cel din mijloc ce despărțea divinul de uman și umanul de ceea ce este divin (2, 14). Împăcarea devine, prin urmare, o *împreună-zidire* proprie pentru a fi „locaș al lui Dumnezeu în Duh“ (2, 22). Ea este și o *rezidire* a semenului în noi și a noastră în semeni, astfel încît locașul este unul în toți și în același locaș se adună toți, căci Dumnezeu locuiește în Duhul Lui și acolo unde este Duhul Lui Dumnezeu, noi sîntem împreună cu Dumnezeu, fiind locașuri ale Duhului Său. Mai mult, tot după spusa Apostolului, noi nu mai sîntem străini și locuitori vremelnici, ci sîntem împreună cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu.

II. *Înnoirea lumii în Hristos.* În convorbirea Sa cu Nicodim, Mîntuitorul Hristos a scos în relief importanța schimbării fundamentale a ființei umane dornice de comuniunea cu Dumnezeu. Astfel, Nicodim — om învățat și ajuns la o vîrstă considerabilă — jenat parcă auzind cuvintele Mîntuitorului despre „nașterea de sus“ (Ioan 2, 3), ca precondiție pentru intrarea în Împărăția lui Dumnezeu, a întrebat îngrijorat : „Cum poate omul să se nască, fiind bătrîn ? Oare poate să intre a doua oară în pîntecele mamei sale și să se nască ?“ (3, 4). Dar Mîntuitorul Hristos i-a dat un răspuns pe care Biserica îl poate da și lumii contemporane, repetîndu-l cuvînt cu cuvînt : „Adevărat, adevărat zic ție, de nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu“ (3, 4).

Nașterea din apă și din Duh, prin Botez, este echivalentă cu intrarea umanului într-un alt plan ontologic, în care temelia este pusă de Hristos. Ea este o răstignire cu Hristos, pentru ca Hristos să înnoiască toate înăuntrul ființei noastre, prin Cruce și Înviere. Viața Lui devine viața noastră pentru că în noi se află credința în El : „M-am răstignit împreună cu Hristos și nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine. Și viața mea de acum, în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit și S-a dat pe Sine Însuși pentru mine“ (Galateni 2, 20). Prin Botez și prin toate celelalte Sfinte Taine, primind harul Sfîntului Duh, devenim tot mai mult oameni noi, hristofori, hristoși după har, fiind ai lui Dumnezeu prin har, după cum Hristos este Fiul Tatălui, Fiu întrupat în lume pentru ca noi să ne îmbrăcăm cu El și să devenim liberi din strînsoarea păcatului, cum ne-o arată Sfîntul Apostol Pavel : „Căci toți sîntem fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus. Căci cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat“ (Galateni 3, 27).

Schimbarea ce se produce în noi prin părtășia cu Hristos în răstignire, moarte și înviere este o schimbare de înnoire, într-un Trup nou care este Biserica și avînd un cap nou — Hristos. Ea se produce continuu în lume, astfel încît Biserica însăși să fie mereu nouă și întreagă pe pămînt și în cer, cum spune Sfîntul Simeon Noul Teolog : „Deci trupul lui Hristos și mireasa Lui și lumea de sus și locașul sfînt a lui Dumnezeu este Biserica, iar mădularele

trupului Lui sînt toți sfinții. Dacă e așa, dar nu toți au venit la existență, e vădit că nici trupul lui Hristos, nici lumea de sus, adică Biserica lui Dumnezeu nu s-a împlinit întreagă. Sînt azi în lume mulți care nu cred sau și dintre cei care cred în Hristos sînt mulți păcătoși și risipitori care trebuie să se schimbe făcînd pocăință, mulți neascultători care vor trebui să se facă ascultători, mulți care vor avea încă să se nască și să placă lui Dumnezeu pînă la trîmbița din urmă. Trebuie deci să se nască și să fie aduși la existență toți cei mai înainte cunoscuți și să se plinească lumea mai presus de lume a Bisericii celor întîi născuți. Ierusalimul întru cele cerești" (Evrei 12, 22-29) [6].

Înnoirea este văzută de Nichita Stithatul din interiorul Bisericii ca o îmbinare a paternității duhovnicești cu filiația duhovnicească, asemenea unei continuități fără sfîrșit, a unei succesiuni sufletești, fără de care nu este posibilă „nașterea de sus", înnoirea în Hristos. Iată cum justifică el acest adevăr filocalic : „Iar dacă nu se naște de sus, nu poate nici intra în Împărăția cerurilor" (Ioan 3, 5). Această naștere însă vine din ascultarea părinților duhovnicești. Căci de nu vom da întîi chip în noi seminței cuvîntului prin învățătura părinților și nu se vor face fii ai lui Dumnezeu prin ei, nu vom putea să ne naștem de sus. Așa s-au născut cei doisprezece din Hristos cel Unul, iar cei șaptezeci s-au născut din cei doisprezece și s-au făcut fii ai lui Dumnezeu și Tatălui, după cuvîntul Domnului"; „Voi sînteți fiii Tatălui Meu Celui din Ceruri" (Matei 5, 45). De aceea și Pavel zice către noi: „Măcar că aveți mulți învățători, dar nu mulți părinți. Eu v-am născut pe voi, fiți următori mie" (I Corinteni 4, 15-16) [7].

Într-adevăr, Biserica este înnoirea omului în Hristos, prin nașterea de sus a fiecăruia și prin părtășia la viața lui Hristos cu semenii noștri. În ea, firea noastră cea veche se înnoiește, întinerește, se frăgezește, se redimensionează, se înalță și se maturizează. Despre aceste aspecte ale transformării firii umane în Biserică ne vorbesc pe larg cele cinci „vedenii" din *Păstorul lui Herma*. Astfel, Biserica apare la început ca o femeie bătrînă, îmbrăcată cu o haină foarte strălucitoare, apoi cu fața mai tînără, dar cu trupul și părul capului de bătrînă, după aceea tînără, foarte frumoasă și foarte veselă, dar cu părul încă încărunțit, iarăși — în vedenia a patra — ca o fecioară împodobită și toată îmbrăcată în alb, și, în fine, sub chip de înger. Aceste chipuri ale Bisericii — cel dintîi reprezentînd Biserica dinainte de crearea lumii sau, cum s-a spus de unii teologi, „Biserica în planul lui Dumnezeu", iar cel din urmă fiind chipul desăvîrșirii noastre în stare de *isanghelie* — sînt, de fapt aspectele chipului pe care l-am primit prin creație și înfăptuirea asemănării cu Dumnezeu, trecînd prin toate etapele istoriei mîntuirii. Dar nu e vorba aici de chipul unui singur individ izolat, ci de chipul întregului neam omenesc recapitulat în Hristos, cum ne spune Sfîntul

---

6. Sfîntul Simeon Noul Teolog, *Întîia cuvîntare morală*, 7, în *Filocalia*, trad. de Pr. prof. D. Stăniloae, vol. VI, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1977, p. 151-152.

7. Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*. Suta a doua, nr. 53, în *Filocalia cit.*, p. 278-279.

Irineu : „A recapitulat și a făcut în chip tainic și de negrăit un trup împreună cu Sine (în Sine) toată firea omenească“ [8].

Macarie Egipteanul compară înnoirea noastră în Hristos cu o nouă naștere, din Hristos. El afirmă că Domnul nostru Iisus Hristos, preocupat de mîntuirea noastră, a întreprins orice a fost necesar de la început, prin protopărinți, prin patriarhi, prin lege și prin profeți. Iar în cele din urmă, venind El Însuși la noi, și disprețuind rușinea crucii, a răbdat moartea. Și și-a dat toată osteneala cu toată stăruința, ca să nască din Sine, din propria fire, fii în Duhul, binevoind ca ei să se nască de sus, din dumnezeirea Lui.

Precum Părinții de aici s-ar umple de tristețe și de durere dacă nu ar naște, tot așa și Domnul, iubind neamul omenesc ca pe propriul Să chip, a voit ca ei (oamenii) să se nască din propria sămînță a dumnezeirii Sale. Iar dacă unii, așadar, nu vor să vină la o astfel de naștere, și să se nască din pîntecele Duhului dumnezeiesc, multă durere îl cuprinde pe Hristos, pătimind și răbdînd pentru ei, ca să-i mîntuiască [9]. Tot Macarie spune că pentru ca noi să dobîndim în persoana noastră chipul lui Hristos, trebuie să avem ochii vieții noastre ațintiți la Hristos, ca la un pictor dumnezeiesc și care voiește să picteze, după chipul Său, pe omul ceresc ; din Duhul Său, din ipostasul luminii Sale celei netîlcuite conturează figura Εἰκόνα οὐγάνων) cerească și îi dă ei pe Mirele cel frumos și bun. Dar dacă cineva nu privește drept la Hristos neglijînd totul, atunci nici Hristos nu-i va mai picta chipul din propria lumină [10].

Prin urmare lumea înnoită prin Hristos trebuie să fie o lume a chipurilor de lumină, în care-L vedem pe Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu, întrupat și slăvit, dar preocupat de mîntuirea fiecărui om pentru care S-a jertfit pe Cruce. Astfel devine explicită afirmația Sfîntului Apostol Pavel, că noi sîntem din neamul lui Dumnezeu (Fapte 17, 29), reluînd în discuție, în Areopag, ceea ce spusese despre înrudirea neamului omenesc cu Divinitatea [11]. Extinsă la dimensiunea actuală a lumii, asemănarea cu Hristos prin primirea Lui în noi are o semnificație extraordinară din punct de vedere religios. Fiecare semen este văzut în perspectivă hristică, soteriologică. Aceeași Cruce, aceeași Jertfă și aceeași Înviere se străvede în orice semen recapitulat în Hristos prin Duhul Sfînt lucrător în Biserică și în lume. Nimeni nu mai poate fi, ontologic vorbind, în afara lui Hristos pentru că Hristos i-a cuprins virtual în Sine pe toți, prin firea omenească asumată și îndumnezeită. Astfel, lumea este, ontologic, mereu nouă pentru că și omenitatea lui Hristos nu se învechește niciodată. Trupul și Sîngele lui Hristos, euharistia cu care ne împărtășim, este mereu nouă și ne înnoiește și pe noi, trup și sînge ori de cîte ori ne împărtășim. Ca urmare, și trupul și sîngele nostru nu mai sînt exclusiv și individualist posesie umană ; dimpotrivă, prin împărtășire cu Trupul și Sîngele lui Hristos, sîntem și noi Trup și Sînge al lui Hristos față de noi înșine și față de aproa-

---

8. *Elenchos kai anatropé tou pseudonymou pisteos*, III, 18, 7; în Migne P. G., VII, col. 938 și la I. Karmiris, *Eclesiologia ortodoxă*, V. Atena, 1973 p. 81.
9. Macarie Egipteanul, *Omilia XXX*, Migne P. G., t. IV, col. 721 B.
10. Idem, *op. cit.*, vol. cit., col. 723 B.
11. Prof. Iustin Moisescu, *Activitatea Sfîntului Apostol Pavel în Atena, (Fapte 17, 16-34)*, în „Candela“, LVII (1946), p. 218.

pele în care se află chipul lui Dumnezeu, chipul de lumină al lui Hristos. Căci astfel înnoindu-Se El înlăuntrul nostru, ne înnoim atît față de noi înșine, prin El, dar și față de aproapele de care Se preocupă El prin iubirea dumnezeiască față de toți oamenii. Hristos din noi iubește, pentru aceea, pe Hristos din celălalt, pentru că Hristos, ca Dumnezeu, este iubire și își iubește chipul creat din nou în noi, ca chip omenesc plăcut lui Dumnezeu Tatăl, în actul mîntuirii, în actul îndumnezeirii omenescului din noi.

Multitudinea chipurilor umane înnoite în Hristos constituie însă Biserica; iar Biserica este trupul lumii înnoit și avînd Cap pe Însuși Hristos. Lumea este Biserică în devenire comună, iar Biserica este lume în continuă înnoire. De aceea Berdiaev socotea că Biserica *este cosmosul încreștinat*, adică înnoit în Hristos. „Biserica — spune el — nu este o realitate existînd în paralel cu altele ; ea nu este doar un component a tot ce este istoric și universal, ea nu este o realitate obiectivă divizată. Biserica este totul, ea constituie plenitudinea existenței, a vieții lumii și a umanității, dar într-o stare de încreștinare. Ea posedă natură cosmică, iar unitarea acestei naturi este un semn de decădere a conștiinței sale. Concepția despre Biserică drept instituție terapeutică, în care sufletele ar urma să primească un tratament, ar fi o concepție lamentabilă. Cei ce nu văd în Bsierică decît un așezămînt oarecare, îi neagă natura ei cosmică. În Biserică iarba crește și florile se desfac. *Biserica este cosmosul încreștinat*“ [12].

Viața Bisericii în spațiu și timp este o trecere de la Cruce la Mormînt și, apoi, la înviere pentru fiecare mădular al ei, deoarece făcîndu-se mădulare ale Trupului lui Hristos, la vremea cînd venim pe lume — deci în spațiu și în timp — trebuie să ne împărtășim din Cruce, din Mormînt și din Înviere, ca și Hristos — Capul Bisericii. Iar starea de înviere este starea veșnică a lumii înnoite în Hristos.

III. *Împăcarea și înnoirea în Hristos și pacea pe pămînt.*

Învățătura creștină privind cele trei direcții ale comportamentului uman, față de sine, față de Dumnezeu și față de aproapele întotdeauna este și învățătură a păcii. Pacea cultică, aceea care trebuie statornicită în fața lui Dumnezeu la aducerea jertfei, este insuficient realizată dacă ea are numai dimensiune orizontală sau numai verticală. Mai mult, dimensiunea verticală a păcii sufletești — pacea dintre om și Dumnezeu — nu este posibilă decît după înfăptuirea păcii, a împăcării cu aproapele. Există și pace fără împăcare, însă acea pace este unilaterală, trăită numai de una din părți, lăsînd cealaltă parte în stare de conflict, de tensiune vrăjmașă asupra noastră. Iar Sfînta Evanghelie ne previne clar asupra unei astfel de situații care ne pune în conflict, în continuare, cu semenul care nu cunoaște pacea din sufletul nostru. Împăcarea, pentru aceea, are rostul de a face pacea evidentă și deplină, ca premisă a comunicării cu Dumnezeu prin jertfă sau prin rugăciune.

Împăcarea este fundamentul înnoirii. Omul împăcat cu sine, cu aproapele și cu Dumnezeu este un om nou, un om al păcii, un făcător de pace. În creștinism, el este un alt Hristos, după har, pen-

---

12. Nicolae Berdiaeff, *Esprit et liberté.* Essai de Philosophie Chrétienne. Traduit de russe par I. P., ot., H. M., Editions „Je sers“, Paris, 1983, p. 348-349.

tru că este refăcut sau născut din nou prin nașterea mîntuirii, prin nașterea păcii. Iar ca făcător de pace se va chema fiu al lui Dumnezeu, ca și Hristos, Domnul păcii: „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema“ (Matei 5, 9). Dar împăcarea este un act sfînt, o renaștere în Hristos, fie că este vorba de naștere din nou, din apă și din Duh, la Botez, fie că este o menținere a acestei stări postbaptisale de-a lungul întregii vieți a credinciosului prin fapte ale păcii, asemenea faptelor lui Hristos.

Sfinții Părinți și scriitorii bisericești în vremea mai veche, dar și teologii mai noi din vremea noastră, au scos în relief cu prisosință legătura dintre împăcare și înnoire, lăsîndu-ne nouă să înțelegem că mîntuirea subiectivă, deci a fiecăruia dintre noi și a tuturor, nu se poate realiza decît prin împăcare și înnoire în *Biserică*, adică în Trupul cel Unul al lui Hristos, în care numărul mădularelor coincide cu numărul tuturor oamenilor mîntuiți în Hristos și al tuturor îngerilor ca slugi ale lui Hristos pentru mîntuirea noastră. De aceea se poate afirma că lucrarea Bisericii în lume nu poate fi considerată împlinită pînă cînd împăcarea și înnoirea nu vor fi instaurate în toată lumea creată, pe pămînt și în cosmos. Iar întrucît lumea are într-adevăr nevoie de împăcare și înnoire, acum mai mult decît oricînd, este firesc să vedem toate Bisericile creștine angajate în lucrarea păcii, în acea convergență de care lumea duce lipsă cu fiecare an tot mai acut. Numai așa Bisericile, împăcîndu-se, vor putea aduce jertfă bineprimită la Altarul lui Hristos.

Sfîntul Grigorie de Nyssa, în lucrarea sa intitulată *Frumusețea desăvîrșirii creștine*, subliniază că „Hristos este *pacea* (subl. în text), acea pace divină pe care nici cel mai înțelept suflet n-o poate bănui. Creștinii trebuie să trăiască acea pace și să nu reînvieze niciodată ura pe care a omorît-o Hristos. Nu se cuvine — zice el — ca prin mînie și prin aducerea aminte de răul ce ni s-a făcut, să redeșteptăm ura nimicită *(ucisă* în text) de Mîntuitorul. Omorînd în noi ura, să practicăm pacea în viața noastră, acea pace sinceră, ideală, din care Domnul a făcut blazonul nobleței creștine... Pentru ca să domnească pacea în lume, se cuvine ca, înainte de a liniști pe dușmanii noștri din afară, să împăcăm pe cei dinlăuntrul nostru“ [13].

Pacea lumii este astăzi în pericol mai mult decît oricînd. Instrumentele morții se află în jurul nostru, amplasate pe pămînt, în pămînt, în apă, și urmează să fie și dincolo de văzduh, în spațiul cosmic. Puterea lor de distrugere este mult prea mare față de capacitatea omenirii de a se apăra de ele. Toate popoarele, toți oamenii pot să piară, fără să aibă posibilitatea să-și împlinească aspirațiile și dorințele lor. Pămîntul este amenințat să nu mai rodească nici măcar spini și pălămidă, ci să rămînă sterp în veșnicie.

În fața unei astfel de perspective sumbre, amenințătoare, creștinii din toate Bisericile pot și trebuie să se roage lui Dumnezeu pentru „pacea a toată lumea“, să se alăture ferm tuturor forțelor iubitoare de pace. Nimeni nu poate trăi liniștit atîta vreme cît în

---

13. Migne P. G., t. XLVI, col. 261 A B, la Pr. prof. Ioan Coman, *Probleme de filozofie și literatură patristică*, București, 1944, p. 252-253.

mîinile aproapelui său se află instrumentele sigure ale morții și știe că acestea pot să-și înceapă lucrarea lor în orice moment, dintr-o mică eroare de control.

* * *

Biserica Ortodoxă Română și, împreună cu ea, celelalte Culte din țara noastră și-au însușit pe deplin ideea de apărare a păcii în Europa și în lume. Ele au primit cu deosebită bucurie inițiativele de pace ale Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, și au ținut trei Adunări pentru pace și dezarmare, ultima în zilele de 16-18 septembrie 1985, toate cu o largă participare locală și internațională.

Mesajul de pace al Cultelor din România, în special *Apelul* lor către toate Bisericile și Organizațiile creștine din lume, către toate religiile lumii și către toți oamenii de bună credință de pretutindeni, constituie o vibrantă chemare pentru omul cel dinlăuntru, ca să-și exterioreze puternic voința sa de pace în lume. Este momentul în care creștinii pot să se manifeste ca făcători de pace, înnoiți în Hristos și împăcați cu toți semenii. Este momentul ca ei să-și manifeste legătura lor de dragoste și de pace, care i-a făcut cunoscuți în lumea veche ca pe o excepție pentru blîndețea lor, iar ultimele decenii printr-o incontestabilă contribuție la pacea lumii și la realizarea cu succes a dezarmării în cel mai scurt timp posibil.

Pr. conf. dr. Alexandru STAN

VIAȚA ȘI VALOAREA EI DUPĂ SFINȚII PĂRINȚI CAPADOCIENI

Viața, miracolul existenței, suflare din suflarea divină, darul cel mai de preț al lui Dumnezeu, este un cuvînt sfînt. A spune că viața este doar existența ca atare, faptul de a fi viu, înseamnă a surprinde doar un aspect al vieții și, poate, cel mai comun. În lumina învățăturii creștine, *a trăi,* nu înseamnă numai a-ți desfășura într-un timp istoric, concret, curgerea vieții, ci și a fi în comuniune cu Dumnezeu-Izvorul vieții.

Viața — *hayim* în ebraică, ἡ ζωή în grecește, *vita* în latină, este starea unei ființe dotată cu activitate proprie și în măsură să o exercite. Compusă din diferite stadii sau trepte — viață fizică, psihică, morală ori viitoare sau în slavă — viața este un tot unitar, existînd de fapt o singură viață, care-și are obîrșia și țelul final în Dumnezeu, Creatorul și Viața prin excelență. Dumnezeu are viață în Sine și o comunică făpturii, de aceea „îndepărtarea de Dumnezeu, Părintele și Izvorul vieții, înseamnă moarte“ [1].

1. *Dictionnaire encyclopédique de la Théologie catholique,* tome XXV, (termenul = vie), Paris, 1866, p. 71-72.

Sfinții Părinți Capadocieni, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazians și Grigorie de Nyssa, cunoscuți și sub denumirea de „cei trei mari Capadocieni“ [2], au fost scriitori de primă mărime ai perioadei a doua patristice, avînd un aport hotărîtor la victoria credinței niceene asupra ereziei ariene și pnevmatomahe [3].

În veacul lor, în problemele puse lor și cu mijloacele care le-au stat la îndemînă, Sfinții Părinți Capadocieni, în afară de înalta lor gîndire teologică au produs și valoroase opinii asupra noțiunii de viață, opinii dublate de un „modus vivendi“ autentic creștin. Personalități uriașe pe tărîm teologic, ei n-au fost mai puțin îndemînatici slujitori ai vieții practice. Neîncetat, prin cuvînt și faptă, ei au propoveduit ideea imperioasă a apărării vieții, care este factorul indispensabil al susținerii societății și lumii.

Față de toate religiile și concepțiile filosofice ale antichității, Sfinții Părinți Capadocieni au elaborat o doctrină în care au dat un sens și o valoare nouă vieții umane, nu numai în perspectiva veșniciei, ci și în aceea a existenței și duratei sale efemere, căci ea a permis creștinului să realizeze plenitudinea demnității sale de fiu al lui Dumnezeu, răscumpărat din robia păcatului și a morții prin jertfa Mîntuitorului Iisus Hristos.

Afirmarea valorii vieții umane a luat un mare avînt în epoca noastră, sub forma marilor descoperiri și invenții științifice ale ultimelor decenii care au deschis perspective noi pentru dezvoltarea și perfecționarea vieții omenești sub toate aspectele. Pentru însemnătatea și actualitatea ce o prezintă problema vieții în lumea contemporană, vom căuta să reliefăm în lucrarea de față dimensiunile cu care Părinții Capadocieni au îmbogățit conceptul de viață, nu înainte însă de a face o prezentare pe scurt a sensului vieții în Sfînta Scriptură.

I. SENSUL VIEȚII ÎN SFÎNTA SCRIPTURĂ: VIAȚA CA DAR AL LUI DUMNEZEU

1. Din revelația biblică a Vechiului Testament aflăm că Dumnezeu este „Cel Viu“, „Izvorul vieții“. Dumnezeu S-a descoperit, S-a definit pe Sine ca „Cel ce este“ — „Eu sînt Cel ce sînt“. Această definiție reduce toate atributele lui Dumnezeu la cea mai importantă caracteristică a ființei Sale — a exista, a fi, a avea viață — „contrar neantului, nonexistenței, vidului“ [4]. Dumnezeu este Viață, deci, are viață de la Sine și în Sine. El o comunică făpturii, fără să rămînă lipsit de viață sau cu mai puțină viață. Fiind Viață, Dumnezeu nu poate împărtăși omului decît viața, întrucît în Dumnezeu moartea nu există. El nu o dă nimănui, căci pe toate le-a creat spre viață. Astfel, expresia „Dumnezeul Cel Viu“ rămîne ca-

---

2. Justo L. Gonzales, *A history of Christian Thought,* volume I, Abingdon-Nashville, 1981, p. 311.

3. Chiar dacă Sfîntul Vasile cel Mare moare cu doi ani înainte de Sinodul II ecumenic, sinod care a redat Bisericii ordinea și unitatea, el a avut un rol deosebit la pregătirea „acestei mari zile a istoriei creștine“ (Cf. J. Quasten, *Initiation aux Pères de l'Eglise,* volume III, Traduction de l'anglais par J. Laporte, Paris, Edition du Cerf, 1963, p. 299).

4. † Metropolitan Antonie of Transylvania, *The Lord — the Giver of Life,* în vol. „Jesus Christ — The Life of the World. An orthodox contribution to the Vancouver Theme“, World Council of Churches, Geneve, 1982, p. 73.

racteristică Vechiului Testament (Deuteronom 5, 26; 32, 40; Iov 27, 2; Psalm 41, 1-2; III Regi 17, 1; Ieremia 46, 18 etc.). Omul a fost creat de Dumnezeu ca „ființă vie", el primind viața prin creație ca dar, de la Creator, căci a suflat asupra lui „suflare de viață" (Facere 2, 7). Acest dar este desăvîrșit[5], fiind împodobit de Dumnezeu cu atributele superioare ale cugetării și sensibilității, cu puterea de a înțelege, a cunoaște, a vibra în fața suferinței, bunătății sau frumuseții. În această dublă împuternicire pe care omul a primit-o de la Dumnezeu — de a stăpîni lumea și de a o conduce — stă rolul deosebit al omului ca „partener al lui Dumnezeu"[6].

Moartea intervine ca un stigmat asupra vieții omului, în urma păcatului, fiind o consecință a acestuia (Facere 2, 17). Cu toate acestea Vechiul Testament evidențiază caracterul dinamic, activ al vieții în opoziție cu moartea. „Moartea se opune vieții tocmai prin imobilitate. Morții nu mai acționează, de aici Șeolul — ca loc al petrecerii lor, ca țară a petrecerii și liniștii"[7]. În fața omului, Dumnezeu pune „calea vieții" și „calea morții" (Ieremia 21, 8), locul clasic referitor la cele două căi fiind din Deuteronom, unde Iahve pune înaintea lui Israel „viața și moartea, binele și răul", îndemnîndu-l să aleagă viața pentru a trăi el și urmașii lui (Deuteronom 30, 15 și 19). Ascultarea de Dumnezeu, cu împlinirea poruncilor, asigură viața, binecuvîntarea și lungimea de zile: „Să asculți glasul Lui și să te alipești de El, căci în aceasta-i viața ta și lungimea zilelor tale" (30, 20).

În legătură cu modul în care trebuie să traducă omul această poruncă în faptul concret al viețuirii sale, Psalmistul precizează că „omul care iubește viața și vrea să vadă zile bune să-și oprească limba de la rău, buzele sale să nu grăiască vicleșug, să se ferească de rău, să caute pacea și să o urmeze" (Psalm 33, 12-13). Observăm că încă din Vechiul Testament este subliniată legătura intrinsecă dintre viață și pace.

Putem conchide afirmînd că, pe lîngă înțelesul fizic-biologic, ca viață comună omului și tuturor viețuitoarelor, Vechiul Testament a subliniat și un sens spiritual, duhovnicesc al noțiunii de viață, ca viață specifică omului, deoarece numai omul este capabil de o viață superioară, duhovnicească, de comuniune cu Dumnezeu. Omul, avînd o natură dihotomică, nu trăiește numai cu trupul ci, avînd suflet nemuritor, înzestrat cu rațiune, voință și simțire, trăiește și o viață spirituală.

2. În Noul Testament noțiunea de viață dobîndește profunzime și desăvîrșire. A doua Persoană a Sfintei Treimi — Logosul preexistent —, Cel „prin care toate s-au făcut" (Ioan 1, 3), făcîndu-Se om, a arătat omului și lumii întregi sensul adevăratei vieți. Viața lui Hristos este viața veșnică (Ioan 5, 26). Fiul lui Dumnezeu este

---

5. † Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *„În El era viață și viața era lumina oamenilor" (Ioan 1, 4)*, în „Ortodoxia", XXXII (1980), nr. 1, p. 6.

6. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 352.

7. Cf. Edmond Iacob, *Théologie de l'Ancien Testament*, Paris, 1961, p. 145, apud drd. Eugen Moraru, *Noțiunea de „viață" în lumina Noului Testament*, în „Mitropolia Ardealului", XXVII (1982), nr. 10-12, p. 624.

trimis în lume să se identifice cu oamenii, în lupta dintre bine și rău, dintre viață și moarte.

Învățătura Mîntuitorului Hristos este izvorul de apă vie, care dă credinciosului viață veșnică (Ioan 4, 14)[8]. Viața lui Hristos a dat omului și lumii viață și înviere, omul devenind făptură nouă, chemată la viață, iar firea se înviorează, primind putere de viață din Hristos.

Termenul ἡ ζωή — definește cel mai clar viața în Noul Testament, derivînd de la verbul ζάω care are atît sensul de a trăi, sub aspect biologic, cît și sensul de a trăi sub aspect spiritual, duhovnicesc.

a. În sensul de a trăi sub aspect biologic, de a fi viu, Avraam îi spune bogatului: „Adu-ți aminte că ai primit cele bune în viața ta“ (Luca 16, 25), iar Sfîntul Apostol Pavel zice că „nici moartea, nici viața ... nu va putea să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu“ (Romani 8, 38).

b. În înțeles spiritual, Iisus Hristos este Viața (Ioan 14, 6), este „Pîinea cea vie“ care S-a pogorît din cer și a dat lumii viață (Ioan 6, 33). Noul Testament evidențiază și înțelesul eshatologic al vieții, viața veșnică pe care o dobîndește omul, împlinind porunca cea mare a iubirii (Ioan 12, 50). Mîntuitorul a definit plastic și succint viața veșnică în Rugăciunea arhierească, cînd a spus: „Aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis“ (Ioan 17, 3), iar semnul distinctiv al celor care cunosc pe Dumnezeu îl constituie păzirea poruncilor.

Ascultarea cuvintelor Mîntuitorului, credința în El și păzirea poruncilor Lui, de care se condiționează posedarea vieții celei veșnice, sînt virtuți pe care omul le practică în viața sa pămîntească. Așadar, între viața pămîntească și viața veșnică nu există separare sau discontinuitate, cea veșnică nu se realizează prin distrugerea celei pămîntești, ci prin transcenderea acesteia, viața veșnică reprezentînd deplinătatea de viață pe care a promis-o Mîntuitorul atunci cînd a spus: „Eu am venit ca lumea viață să aibă și din belșug să aibă“ (Ioan 10, 10). În persoana lui Iisus Hristos, Logosul a împărtășit această viață veșnică naturii Sale umane într-o deplinătate eshatologică. Nouă, însă, ea ni se comunică treptat, anumite calități ale acestei vieți veșnice fiind deja prezente în viața noastră pămîntească, ele dezvoltîndu-se în noi în perspectivă eshatologică[9]. „Împlinirea vieții pămîntești în viața veșnică se face după ce viața pămîntească și-a realizat în grad deplin potențele ei omenești, după ce a fost deplin umanizată sau, folosind cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, după ce a ajuns la statura bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos (Efeseni 4, 13). Viața omenească de-

---

8. Abbé Bergier, *Dictionnaire de Théologie*, tome VI (termenul = vie), Paris, 1854, p. 483.

9. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Învățătura ortodoxă despre mîntuire și concluziile ce rezultă din ea pentru slujirea lumii*, în „Ortodoxia“, XXIV (1972), nr. 2, p. 199; Idem, *The Faces of our Fellow Human Beings*, în „The International Review of Mission“, LXXI (1982), nr. 281, p. 29.

plină și autentică înseamnă în același timp umanizarea și îndumnezeirea acelei vieți [10].

c. Un alt aspect al noțiunii de viață, care se desprinde de pe paginile cărților Noului Testament, este acela al „*Vieții în Hristos*". Desăvîrșirea omului credincios nu se poate face decît prin unirea lui cu Hristos — Viața și Lumina, Calea, Adevărul și Învierea.

Prin împreună-lucrare cu harul, eliberîndu-se de patimi și agonisindu-și virtuțile, omul ajunge să trăiască o viață nouă, trăiește în Hristos. „A rămas după fire om, dar a devenit Hristos, după puterile prin care trăiește acum" [11]. Această viață nouă, trăită în unire, în comuniune cu Hristos — Viața, este numită „*Viață în Hristos*".

Sfîntul Apostol Pavel reliefează clar faptul că „Viața în Hristos are pe lîngă caracterul ei hristocentric și o dominantă eclesiologică. Trebuie să reținem că creșterea în Hristos se face în Biserică, întrucît aici lucrează Hristos prin Duhul Sfînt, „revărsînd viața dumnezeiască asupra Bisericii și asupra mădularelor ei care participă la viața Capului Hristos" [12]. Lucrarea lui Hristos și cea a Duhului în Biserică nu pot fi disociate, cum nu pot fi disociate, de altfel, nici în Hristos, Dumnezeu-Omul, și în întreaga lucrare soteriologică a Mîntuitorului, înfăptuită prin Întrupare, Patimi și moartea pe cruce, Învierea din morți și Înălțarea la ceruri [13].

Biserica, prin Duhul, face posibilă trăirea mădularelor în comuniune cu Hristos-Capul și întreolaltă. Mădular al lui Hristos nu poate deveni cineva și nici nu poate rămîne, decît dacă face parte din Trup, din Biserică al cărei cap unic este Hristos-Viața.

Numai așa se naște „omul cel nou" care se înnoiește „după chipul Celui ce l-a zidit" (Galateni 3, 10), omul duhovnicesc (I Corinteni 2, 15).

Locul și timpul, prin excelență, în care creștinii, ca persoane și mădulare eclesiale, se împărtășesc de viața lui Hristos, îl constituie Sfînta Euharistie, prin care se realizează o creștere în Hristos, iar întreaga lume se află într-un proces prin intermediul căruia ea este menită să devină „ecclesia". Liturghia constituie punctul culminant al Bisericii, ea fiind o realitate care aparține atît Bisericii cît și eshatologiei [14].

Pregătirea pentru Liturghie afectează profund viața creștinului : viața sa de familie, bunurile sale, raporturile sale sociale iar participarea la Liturghie transformă viața creștinului într-o „Liturghie de după Liturghie" [15]. Așadar, Liturghia trebuie continuată în viața de fiecare zi, fără această continuare ea rămînînd incompletă.

---

10. Asist. dr. Aurel Jivi, *Iisus Hristos — Viața Lumii*, în „Studii Teologice", XXXV (1983), nr. 1-2, p. 116.

11. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia morală ortodoxă*, vol. III, București, 1981, p. 23.

12. Pr. prof. Dumitru Radu, *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine*, în „Biserica Ortodoxă Română", XXX (1978), nr. 1-2.

13. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Sfîntul Duh și sobornicitatea Bisericii*, în „Ortodoxia" XIX (1967), nr. 1, p. 44-48.

14. Ion Bria, *The Liturgy after the Liturgy*, în „The International Review of Mission", LXVII (1978), nr. 265, p. 87, apud Asist. dr. Aurel Jivi, *op. cit.*, p. 116.

15. Idem, *op. cit.*, p. 86 și următoarele ; *Ibidem*, p. 117.

Jertfa euharistică trebuie să se extindă în sacrificiile personale pe care le facem pentru cei aflați în nevoie. Întrucît Liturghia înseamnă participare la eliberarea de puterile răului, continuarea Liturghiei în viața de fiecare zi înseamnă o continuă eliberare de structurile nedreptății și exploatării, înseamnă crearea unei comunități a dragostei între oameni. Așa făcînd, viața de fiecare zi devine liturgică, în sensul că își trage puterea din participarea la Sfînta Liturghie, constituind cea mai bună pregătire pentru o nouă participare și mai consistentă la Sfînta Euharistie și o expresie a transformării vieții oamenilor.

Subliniem, de asemenea, faptul că sfințirea euharistică întărește și menține „legămîntul de viață și de pace“ (Maleahi 2, 5), întărește legătura omului cu Dumnezeu, cu semenul său, cu sine însuși și cu firea înconjurătoare, ține pe toți și pe toate în legătura vieții și a bunei învoiri. Euharistia hrănește de veșnicie adîncurile firii, afirmînd cu putere adevărul că toate cele ce sînt în lume, sînt spre folosul omului, că trebuie să slujească viața, „ca omul să facă din trupul pămîntului un potir oferit lui Dumnezeu“ [16].

Rezultă deci, că, în lumina scrierilor Noului Testament, „Viața în Hristos“ este înviere și viață, trăire în lumină și adevăr, omul credincios fiind chemat să o trăiască în lume, purtînd trup și viețuind pe pămînt, urcînd treptele asemănării cu Dumnezeu.

II. VIAȚA, DUPĂ SFINȚII PĂRINȚI CAPADOCIENI

1. **Originea vieții. Viața și omul ca rod al dragostei lui Dumnezeu**

Sfinții Părinți Capadocieni, mergînd pe linia învățăturii Mîntuitorului și Sfinților Apostoli afirmă că autorul vieții este Dumnezeu. În concepția lor Logosul este o „esență gînditoare“, generatoare de viață, înzestrată cu voință proprie și creatoare a lumii [17]. Dumnezeu nu este o ființă egoistă, ci un nesfîrșit izvor de iubire — Însăși Treimea fiind sinteza și structura supremei iubiri [18] —, care se revarsă necontenit asupra făpturii. Iubirea face parte, deci, din ființa lui Dumnezeu, ea manifestîndu-se mai întîi între Persoanele Sfintei Treimi și apoi în afara Sfintei Treimi, în făpturi. Prima manifestare a acestei iubiri în afara ființei Sale este creația însăși. Întreaga creație are drept cauză iubirea lui Dumnezeu, iar această iubire se manifestă mai ales în om.

Sfîntul Grigorie de Nyssa spune în acest sens că: „Dumnezeu, Cuvîntul, Înțelepciunea, Puterea S-a arătat că este făcător al firii omenești, dar fără să fie dus de vreo constrîngere să zidească pe om ci, dimpotrivă, din prisosința dragostei Sale a pus în lucru crearea unui astfel de viețuitor“ [19].

Omul își primește viața prin creație, de la Dumnezeu-Izvorul

---

16. Olivier Clément, *Questions sur l'homme*, Paris, 1972, p. 159-160, apud † Episcop dr. Vasile Coman, *Probleme de antropologie creștină*, în „Mitropolia Banatului“, XXV (1975), nr. 7-9, p. 328.

17. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Marele cuvînt catehetic*, I, 5, 9, ed. L. Méridier, Paris, 1908, p. 10-12.

18. Cf. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Sfînta Treime, structura supremei iubiri*, în „Studii Teologice“, XXII (1970), nr. 5-6, p. 333-356.

19. *Marea cuvîntare catehetică*, trad. de Pr. D. Cristescu și N. I. Barbu, București, 1947, p. 36.

vieții. Sfîntul Vasile cel Mare, pornind de la cele relatate în cartea Genezei, afirmă că omul este creatura lui Dumnezeu și a fost creat de Acesta în virtutea iubirii de care a fost însuflețit [20].

Fiind creat să se împărtășească de bunurile dumnezeiești omul, spune Sfîntul Grigorie de Nyssa, „trebuia să aibă, în firea sa, ceva înrudit cu Acela de care ține. Din această pricină a fost împodobit și cu viață“ [21]. El își primește viața direct de la Dumnezeu (Facere 2, 7), care este izvorul vieții, ca cel mai prețios dar (Isaia 42, 5).

Referindu-se la „suflarea lui Dumnezeu“, prin care omul primește viața, Părintele Stăniloae afirmă: „Suflarea lui Dumnezeu sădește în om nu atît viața biologică, căci aceasta o au și animalele care nu primesc o insuflare de la Dumnezeu ci viața înțelegerii și a comuniunii cu Sine, adică viața spirituală. Dumnezeu insuflă în organismul biologic suportul spiritual al sufletului, căruia i se adresează chemarea Sa și, în același timp, îi dă capacitatea să răspundă. Prin suflarea lui Dumnezeu, apare în om un „tu“ al lui Dumnezeu, care e „chipul lui Dumnezeu“, căci acest „tu“ poate să spună și el „eu“ și-i poate spune și el lui Dumnezeu „Tu“. Dumnezeu Își dă din nimic un partener al dialogului, dar într-un organism biologic. Suflarea spirituală a lui Dumnezeu produce o suflare spirituală ontologică a omului, sufletul spiritual înrădăcinat în organismul biologic, în dialog conștient cu Dumnezeu și cu semenii. Iar acest dialog e menit să dureze continuu“ [22].

Ori, tocmai acest mod de existență spirituală, sufletească îl deosebește pe om de toate celelalte viețuitoare și-l face superior oricărei alteia. Dumnezeu a voit ca în acest mod de existență, al dialogului și comuniunii cu El, omul să rămînă veșnic.

Reiese clar că viața și omul sînt rod al iubirii lui Dumnezeu, El fiind autorul atît al uneia, cît și al celuilalt.

2. Dimensiunea spirituală a vieții

Spre deosebire de celelalte creaturi, omul are o dublă alcătuire: una materială și alta spirituală [23], putînd duce o viață spirituală.

În al doilea element alcătuitor al ființei umane — compus din suflet cu partea rațională — este imprimat „chipul lui Dumnezeu [24], în virtutea căruia omul este stăpîn al tuturor celor văzute, are conștiința de sine și a locului său în univers, este chemat să-și croiască în libertate destinul și se învrednicește de a cunoaște și a fi în comuniune cu Creatorul său.

În virtutea „chipului“ și „asemănării“, Sfîntul Grigorie de Nyssa spune despre om că este un lucru mare și de cinste [25]. De

---

20. *La Hexaémeron*, 1, 7, P. G., 29, 17 C.
21. Sfîntul Grigorie Episcopul Nyssei, *op. cit.*, p. 36.
22. *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 392-393.
23. Sfîntul Vasile cel Mare, *La Psalmul 32*, 6. P. G., t. 29, col. 337 D, 340 A; definiții pe scurt, întrebarea 176, p. 6, t. 31, col. 1200 A.
24. *Ibidem, Că Dumnezeu nu este autorul răului*, P. G., t. 31, col. 333 A; *Despre Sfîntul Duh*, p. 6, t. 32, col. 109 AB; apud Pr. prof. Constantin Cornițescu, *Antropologia Sfîntului Vasile cel Mare*, în „Glasul Bisericii“ XXXVII (1978), nr. 1-2, p. 83, n 21.
25. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, II, Migne, P. G., t. 44, col. 132 D.

fapt, în „chipul lui Dumnezeu“ este imprimată dimensiunea spirituală a vieții.

Fiind creat „după chipul lui Dumnezeu“, omul este chemat în același timp să dobîndească asemănarea cu El. Este chemat să fructifice sporii virtuții, puși la creație în sufletul său și să facă din sfințenie mediul său obișnuit de viață. Omul are, deci, posibilitatea să devină asemenea lui Dumnezeu, printr-o viață virtuoasă, omul este un microtheos, omul este un Dumnezeu creat, omul este un Dumnezeu prin har [26].

Analizînd pe larg problema chipului și asemănării, Sfîntul Grigorie de Nyssa precizează că natura umană este chipul viu care participă la demnitatea și numele modelului ; această demnitate stă în capacitatea de a fi stăpîn prin virtute, în fericirea nemuririi, în puritate, în nepătimire și în depărtarea de orice rău. Acestea sînt florile pe care Creatorul propriului Său chip le-a imprimat firii noastre [27].

Chipul lui Dumnezeu trebuie să se realizeze în fiecare dintre noi, deoarece noi sîntem creați după chipul lui Dumnezeu, adică înzestrați cu rațiune și capabili de desăvîrșire morală. De aceea, omul este chemat, prin creație, să ducă o viață de comuniune cu Dumnezeu pentru că numai printr-o viață autentică, desăvîrșită, omul poate experia prezența lui Dumnezeu în el.

Sfîntul Vasile cel Mare insistă asupra frumuseții vieții omului dinainte de cădere, arătînd că boala și stricăciunea încă nu stigmatizaseră viața lui. Viața omului era scutită de griji, neavînd nici măcare grija îmbrăcămintei. Oamenii erau goi, însă goliciunea lor era acoperită de virtute [28]. Sfîntul Grigorie de Nyssa, de asemenea, subliniază faptul că în Rai omul trăia o viață fericită, potrivită cu firea lui și cu chipul lui Dumnezeu din el [29].

În vremea păcatului, chipul lui Dumnezeu din om este alterat, întunecat, viața lui pierzîndu-și dimensiunea de comuniune, deoarece pierde harul. Căci poate să stea diamantul în cărbune și perla în vîscozitatea scoicilor, dar nu harul lui Dumnezeu în această stare [30].

Rostul întrupării Fiului lui Dumnezeu este tocmai acesta, de a restaura pe om și viața lui. Sfîntul Vasile cel Mare evidențiază acest adevăr, susținînd că actul întrupării Mîntuitorului are două urmări : în primul rînd, eliberarea omului de sub stăpînirea diavolului, a păcatului și a morții, iar în al doilea rînd, restabilirea în starea dintîi a firii umane și a vieții de comuniune cu Dumnezeu [31].

Astfel, prin Iisus Hristos, viața omului este pusă din nou în legătură cu Izvorul ei, cu Dumnezeu, de la care primim puterea de a realiza „asemănarea“ cu El. Apa Botezului ne spală de întinăciunea

---

26. Jérome Gaïth, *La conception de la liberté chez Grégoire de Nysse*, Paris, 1958, p. 45-46.

27. Jean Daniélou, *Platonisme et théologie mistique*, Essai sur la doctrine spirituelle de Saint Grégoire de Nysse, Aubier, 1944, p. 53.

28. *Că Dumnezeu nu este autorul răului*, P. G. t. 31, col. 349 ABC, apud Pr. prof. Constantin Cornițescu, *op. cit.*, p. 84.

29. *Marele cuvînt catehetic*, III, Migne, P. G., t. 45, col. 24 B.

30. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Despre desăvîrșire și cum trebuie să fie creștinul*, III, Migne, P. G., t. 46, col. 284 D.

31. Sfîntul Vasile cel Mare, *La Psalmul 7, 2*, Migne, P. G., vol. 29, col. 232 B, la Pr. prof. Constantin Cornițescu *op. cit.*, p. 86, n. 59.

păcatului și ne îmbracă în veșmîntul cel strălucitor adus de Iisus Hristos : „Cîți în Hristos ne-am botezat, în Hristos ne-am și îmbrăcat“ (Galateni 3, 37). După Sfîntul Grigorie de Nyssa prin Botez ne dezbrăcăm de tunicile cele de piele și ne îmbrăcăm în Iisus Hristos [32]. El este Acela care ne dă puterea ca printr-o viață curată și prin harul lui Dumnezeu să dobîndim asemănarea cu Dumnezeu. Viața curată devine condiția „sine qua non“ a dobîndirii asemănării cu Dumnezeu, iar la această viață curată nu se poate ajunge decît prin îndepărtarea de patimi și înstrăinarea de orice rău.

Precum floarea soarelui se îndreaptă mereu spre marele luminător al zilei, așa se îndreaptă și sufletul credincioșilor mereu spre Dumnezeu, ca să devină asemenea cu El.

Sfîntul Grigorie de Nyssa, tîlcuind *Cîntarea Cîntărilor,* spune că sufletul nostru caută pe Dumnezeu precum caută mireasa pe mire, căci Dumnezeu singur are cu adevărat dulceața, dorirea și iubirea. Gustarea continuă din Dumnezeu devine pricină a unei dorințe și mai mari, pentru că o intensifică prin participarea la bunuri“ [33].

Sfinții Părinți Capadocieni accentuează ideea că viața creștinului trebuie să fie un necontenit urcuș spre desăvîrșire și o continuă reeditare a vieții Domnului. Desăvîrșirea este, de fapt, dimensiunea spirituală a vieții.

Cei ce poartă numele lui Hristos — creștinii —, spune Sfîntul Grigorie de Nyssa, trebuie să actualizeze în viața lor, să fie mai întîi ceea ce vrea numele și pe urmă să-și ia această denumire. Cea mai odioasă postură a unui creștin este aceea a lipsei sau a simulării în viața lui a atributelor lui Hristos. Viața spirituală a creștinului trebuie trăită la un așa grad de desăvîrșire, încît să devină oglinda în care să se reflecte atributele lui Hristos, altfel creștinul se aseamănă cu maimuța din anecdotele povestite de păgîni [34].

Tot Sfîntul Grigorie de Nyssa este cel care accentuează sensul

---

32. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Tîlcuirea amănunțită la Cîntarea Cîntărilor, Omilia XI*, Migne, P. G., t. 44, col. 1004. Vezi pe larg această problemă în volumul *Sfîntul Grigorie de Nyssa,* partea I, *Tîlcuire amănunțită la Cîntarea Cîntărilor,* în traducerea Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae și Pr. Ioan Buga, București, 1982, p. 256-270.

33. *Ibidem,* col. 777 B.

34. În anecdotă se povestește cum un dresor de animale din Alexandria dresase, prin agilitate, o maimuță să danseze pe scenă ca o dansatoare, îi punea masca de rigoare și costumul potrivit rolului și pe muzică ea dansa. În timp ce toți aclamau și aplaudau evoluția maimuței care se mișca în perfectă armonie cu cîntecul, un glumeț inteligent aruncă pe scenă migdale. Cînd a văzut migdalele, maimuța s-a repezit asupra lor, uitînd de cîntec și de scenă. Pentru ca masca să nu-i incomodeze gura, ea și-o scoase iute, sfîșiind cu unghiile înfățișarea-i falsă. Isprava maimuței provoacă în loc de aplauze și admirație, un imens hohot de rîs între spectatori, iar ea apărea hidoasă și ridicolă dintre rămășițele măștii. Așa după cum acestui animal nu i-a fost suficientă înfățișarea falsă pentru a fi socotită om, fiindcă și-a trădat firea prin lăcomia după lucrurile de mîncare, tot așa și cei care nu și-au format cu adevărat, prin credință, propria fire, cu ușurință vor fi dovediți prin lăcomiile diavolului (Cf. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Despre sensul numelui sau profesiunii de creștin,* Migne, P. G., t. 46, col. 240, CD-241 AB. Apud Pr. Ioan G. Coman, *Probleme de filosofie și literatură patristică,* București, 1944, p. 239-240).

și modelul desăvîrșirii. Sensul desăvîrșirii, spune el, este nevinovăția[35] și frumusețea spirituală a omului din momentul ieșirii din mîinile Creatorului, iar modelul spre care trebuie să tindem este Mîntuitorul Iisus Hristos; de aceea se cuvine să modelăm chipul vieții noastre după exemplul ce ne stă înainte, al vieții lui Hristos.

Modelarea vieții umane după viața lui Hristos înseamnă două lucruri fundamentale: mistuirea în iubire și trăirea în afară de păcat. În ce privește modul cum se face această modelare, Sfîntul Grigorie ne lămurește printr-o minunată comparație cu pictura: „După cum, dacă am vrea să învățăm arta picturii, maestrul ne propune pe planșa sa un chip frumos pictat, iar noi trebuie să copiem, să imităm fiecare pe tabloul nostru, frumusețea acelui chip, astfel încît tablourile tuturor să exprime frumusețea chipului propus, tot așa, fiindcă fiecare dintre noi este pictorul propriei sale vieți, trebuie să fie atent să nu degenereze, schimonosind în viața sa chipul Stăpînului. De aceea trebuie ca atît cît e cu putință, culorile virtuților să fie curate, îmbinate după o compoziție artistică, pentru a reda frumusețea în așa fel, încît noi să fim chipul Chipului, exprimînd, pe cît va fi posibil, prin imitație activă, frumusețea primară, așa cum făcuse Pavel, imitatorul lui Hristos, prin viața sa trăită după virtute“ [36].

Sfîntul Grigorie evidențiază că autorul tabloului este libera noastră alegere, iar culorile tabloului perfecțiunii sînt virtuțile[37], care se dobîndesc prin încordarea continuă a puterilor sufletești împotriva poftelor și ispitelor. El ne îndeamnă să luăm chipul dumnezeiesc și să ne facem „curați cu inima“, pentru a cîștiga sfințenia, ultima treaptă a desăvîrșirii[38].

Creștinul trebuie să întrupeze în viața sa adevărata desăvîrșire, care constă în a nu se opri niciodată în progresul spre mai bine și a nu delimita prin nici un hotar acest mai bine.

Un merit deosebit al Părinților Capadocieni este și acela de a fi arătat că între viața pămîntească și viața veșnică nu există disociere, separare sau discontinuitate, viața veșnică nu se realizează prin distrugerea celei pămîntești ci prin transcenderea acesteia, ea reprezentînd deplinătatea de viață pe care a promis-o Mîntuitorul.

Astfel, Sfîntul Vasile cel Mare consideră viața viitoare ca fiind scopul trudei din acest veac, ea fiind precedată de învierea și judecata obștească. Atunci cei aleși vor primi deplinătatea harului și a bunurilor de care în viața pămîntească s-au bucurat ca de o arvună și pregustare, iar cei păcătoși vor fi lipsiți definitiv de harul Sfîntului Duh[39].

Viața dreptților în veșnicie va fi un permanent urcuș, din trupești vor deveni duhovnicești și transformați din slavă în slavă vor

---

35. Idem, *„Despre desăvîrșire și cum trebuie să fie creștinul“*, Migne, P. G., t. 46, col. 277 A.

36. *Ibidem*, col. 272 AB.

37. *Ibidem.*

38. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Comentar la Fericiri*, col. 112 D-113 A, la Pr. drd. Mircea Nișcoveanu, *Doctrina Sfîntului Grigorie de Nyssa, în Comentariul său „La Fericiri“*, în „Glasul Bisericii“, XXVI (1967), nr. 5-6, p. 504, n. 43.

39. Sfîntul Vasile cel Mare, *Despre Sfîntul Duh*, Migne, P. G., t. 32, col. 141 AB-144 A, apud Pr. prof. Constantin Cornițescu, *op. cit.*, p. 87.

ajunge la îndumnezeire. Desigur că îndumnezeirea nu înseamnă depășirea cadrelor omenescului și participarea la natura lui Dumnezeu, ci desăvîrșirea pînă la sfințenie, prin harul Sfîntului Duh, a sporirii virtuților puse de Dumnezeu în om încă de la creație. În veșnicie, cel ce a avut pe pămînt o viață autentic creștină, poate participa nu la natura ci la viața Sfintei Treimi.

3. **Dimensiunea socială a vieții**

Adîncind învățătura Mîntuitorului și a Sfinților Apostoli, Părinții Capadocieni au căutat să surprindă și implicațiile sociale ale vieții omenești, bine știind că omul este chemat să ducă o viață de comuniune, de relație cu semenii săi. De aceea, este foarte important să știm care a fost atitudinea lor față de această latură practică a existenței, asta cu atît mai mult cu cît o parte din problemele cu care au fost confruntați ei mai sînt și problemele noastre, probleme care confruntă omenirea de azi.

Cea mai importantă latură a vieții sociale pe care au constatat-o cu amărăciune și despre care au vorbit cu timp și fără timp, denunțînd-o ca pe o calamitate nedemnă de viața și societatea creștină, a fost inegalitatea socială, „inegalitatea celor destinați să fie egali și frați“ [40], bucurîndu-se deopotrivă de bunurile pămîntești.

Sfîntul Vasile cel Mare critică cu vehemență pe bogați, arătînd că săracii sînt victimele bogaților. El insistă mult asupra „celor necesare“. La acestea au dreptul toți în mod egal. Cel ce din lăcomie ia mai mult decît cele necesare, strică echilibrul și introduce inegalitatea și nedreptatea, desconsiderînd voia și legea lui Dumnezeu. „Dacă fiecare om posedă numai ceea ce îi este necesar, iar ceea ce i-ar prisosi ar lăsa celor în nevoie, nimeni n-ar mai fi legat, nimeni n-ar mai fi sărac, nimeni n-ar mai fi nevoiaș“ [41]. Textul întregii omilii este relevant în privința concepției despre proprietate. Oamenii în general nu au ca proprietate personală decît ceea ce au adus cu ei venind pe lume, adică nimic. Totul este proprietate comună. „Nu ai venit gol din pîntecele mamei tale? Nu te vei întoarce gol în pămînt?“ [42].

Sfinții Părinți Capadocieni insistă și recomandă ca viața oamenilor să stea sub imperiul egalității și dreptății. Dacă Sfîntul Vasile cel Mare vedea o normalizare a situației în milostenia și mărinimia bogaților față de cei săraci [43], Sfîntul Grigorie de Nyssa militează pentru instaurarea dreptății. Dreptatea este aceea care redă vieții adevărata dimensiune comunitară. El definește dreptatea

---

40. Cf. † Dr. Antonie Plămădeală, *Idei sociale în opera Sfîntului Vasile cel Mare*, în vol. „Sfîntul Vasile cel Mare, 1600 de ani de la săvîrșirea sa“, București 1980, p. 288.

41. Sfîntul Vasile cel Mare, *Homil in divites*, 4, P.G., t. 31, col. 292 B, apud † Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, în vol. cit., p. 291.

42. *Ibidem*.

43. *Homil in divites*, P.G., t. 31, col. 277-304, *Homil dicta tempore famis...*, p. 6, t. 31, col. 304-328; *Homil*, In illud: Destonom..., p. 6, t. 31, col. 261-277; „Ai dat celui flămînd: ceea ce ai dat devine bunul tău; îți revine crescut. Ca și grîul care, aruncat în pămînt, e un cîștig pentru cel care l-a semănat, tot așa și pîinea pe care o dai în mîinile celui flămînd îți aduce nenumărate servicii“, col. 265 C, la † Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, în vol. cit., p. 289, n. 5.

ca fiind „deprinderea ce împarte tuturor egal și fiecăruia după vrednicie“ [44]. Dreptatea trebuie să fie prezentă în toate ramurile de activitate ale vieții creștine. „Cel ce militează și dorește dreptatea lui Dumnezeu — zice el — a descoperit ceea ce e cu adevărat de dorit“ [45]. Iată de ce omul, care este „plantă cerească“ [46], cum îl definește Sfîntul Vasile cel Mare, trebuie, este chemat să pună dreptatea la temelia vieții, pentru ca aceasta să aibă consistență și splendoare.

Sclavia, flagelul care a ultragiat în gradul cel mai înalt viața multor oameni, coborînd-o cu mult sub minima demnitate existențială, a fost combătută cu vehemență de Sfinții Părinți Capadocieni, ei, ca și Sfinții Apostoli, nefiind niciodată de acord cu ea.

La baza acestei stări de fapt, Părinții Capadocieni au considerat că stă tot inegalitatea și sărăcia.

Într-una din omilii, vorbind despre sărăcia multora din concetățenii săi, Sfîntul Vasile arată că unii din ei ca să poată supraviețui erau nevoiți să-și vîndă copiii, să-i prefacă în sclavi, condamnîndu-i la o viață animalică. Situația i se pare intolerabilă și vedem cum își pune în joc tot geniul său literar, dramatizînd-o, dar nu fără a rămîne strîns legat de realitățile cele mai evidente, pentru a fi cît mai convingător. El demonstrează că aceasta e o anomalie, o încălcare flagrantă a celui mai elementar drept : dreptul la o viață demnă și liberă. E foarte semnificativ faptul că în vorbirea sa și în scrierile sale, apelul la umanitate, la omenie e foarte frecvent [47].

Adevărul evanghelic că toți oamenii sînt egali în fața lui Dumnezeu și au dreptul la același mod de viață, sub auspiciile egalității și demnității, a fost cu putere evidențiat de Părinții Capadocieni și prin hirotonirea în treapta de preot și episcop a numeroși sclavi. Este cunoscut episodul hirotonirii în episcop a sclavului unei matroane, Simplicia, de către Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie de Nazians, care au avut mult de luptat cu recalcitranța și reclamațiile acestei matroane și căreia Sfîntul Grigorie îi făgăduiește pînă la urmă o indemnizație [48]. Sfîntul Grigorie de Nazianz mustră și sfătuiește pe bogați să nu privească cu dispreț că a botezat odată cu nobilul și pe omul de jos și stăpînul o dată cu sclavul său. „Tu nu te vei smeri niciodată atît cît S-a smerit Hristos, cu Care te botezi astăzi și Care a luat chip de sclav pentru tine“ [49].

---

44. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Comentar la Fericiri, Omilia IV*, trad. cit., p. 358. Se străvăd aici principiile dreptului roman : „Suum cuiqua tribuire“ și „Sine ira et studio“. E o contrazicere chiar între cele două părți ale propoziției : 1. a da fiecăruia în mod egal și 2. fiecăruia după vrednicia sa. Dreptatea din lume, orientîndu-se după ambele aceste reguli, nu e dreptatea adevărată. „Vrednicia“ e supusă la tot felul de interpretări. În realitate nu e om care să nu fie „vrednic“ în vre-o privință sau alta.

45. *Ibidem*, p. 363.

46. St. Giet, *Basile de Césarée, Homélies sur l'Hexaéméron* „Sources chrétiennes“, nr. 26, Paris, 1949, p. 486.

47. *Homil in divites*, 2-5, P. G., t. 31, col. 284-293, apud † Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, în vol. cit., p. 295.

48. Sfîntul Grigorie de Nazians, *Scrisoarea LXXIX*, Migne, P. G., t. 37, col. 149 A-153 AB; precum și Sfîntul Vasile cel Mare, *Scrisoarea LXV*, Migne, P. G., t. 32, col. 529 CD, 532 AB.

49. Idem, *La Sfîntul Botez*, 27, Migne, P. G., t. 36, col. 396 D-397 A.

Iubirea față de semeni și *solidaritatea cu cei în nevoi și necazuri* sînt alte două aspecte ale dimensiunii sociale a vieții asupra cărora Părinții Capadocieni au insistat. E de ajuns dacă ne gîndim la marea operă de asistență socială inițiată de Sfîntul Vasile cel Mare, din care emană o mare dragoste față de oameni, un profund umanism. Sfinții Părinți au înțeles că iubirea creștină trebuie coborîtă din sfera cugetării pe tărîmul vieții practice. Dacă nu se realizează lucrul acesta ea rămîne ceva static și neroditor. Iubirea trebuie să împodobească ca o cunună de diamant viața personală și comunitară a oamenilor. Vorbind despre importanța ei pentru viața umană, Sfîntul Vasile spune că „lipsa ei din viață e la fel de păgubitoare ca și lipsa luminii pentru ochi“ [50].

Părinții Capadocieni au căutat aplicabilitatea învățăturii Mîntuitorului pentru toate domeniile vieții umane, fiind preocupați în mod deosebit de relația dintre viață și pace. Ei au arătat corelația dintre viață și pace, insistînd asupra faptului că pacea este nu numai fundamentul vieții și premisa fericirii acesteia, ci și poruncă a lui Dumnezeu, a cărei împlinire este necesară pentru mîntuire.

Părinții Capadocieni mai precizează că pacea socială, sub diversele ei aspecte, este intim conexă păcii individuale și lăuntrice, cu care stă într-un raport genetic. Astfel, Sfîntul Grigorie de Nyssa consideră „făcător de pace“, în primul rînd, „pe cel ce reduce războiul dintre trup și duh (suflet) din sine la o armonie pașnică, cînd nu mai e lucrătoare legea trupului, care luptă împotriva legii minții, ci cea din urmă, supusă împărăției, mai bună se face slujitoare a poruncilor dumnezeiești“. În continuare, Sfîntul Grigorie afirmă că „pentru a fi făcător de pace — deci pentru a împărtăși pace altuia —, trebuie să fii în primul rînd tu în posesia ei“ [51].

Tot în sensul acesta Sfîntul Vasile cel Mare îndeamnă pe Paladie și pe Inochentie zicînd : „Rugați-vă pentru noi să avem pace cu noi înșine și cu Dumnezeu și nici o tulburare să nu întunece gîndurile noastre“ [52]. Referindu-se la dezbinări și războaie, atît Sfîntul Vasile cît și Sfîntul Grigorie de Nyssa consideră originea lor ca fiind înlăuntrul omului. Ei spun că la naștere noi mai avem niște înclinări naturale, aptitudini particulare, care nu sînt nici vicii, nici virtuți. Ele devin una sau alta după cum știm să le întrebuințăm. Sînt ca o sabie care ni s-a dat și cu care putem sau să ne rănim singuri, sau să luptăm împotriva dușmanilor“ [53].

Dată fiind importanța păcii pentru menținerea vieții, pentru realizarea fericirii și chiar a mîntuirii, Sfîntul Grigorie de Nazianz sfătuiește că „e mai bine să ne facem mijlocitori de unire și iubire decît de despărțire și dezbinare a vieții“ [54]. Pacea trebuie căutată cu tot dinadinsul pentru că „ce este mai dulce de auzit decît numele

---

50. Sfîntul Vasile cel Mare, *Omilie la Psalmul 44, 2,* P. G., t. 29, col. 392 B.

51. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Omilia la Fericirea a VII-a,* în vol. „Scrieri“, Partea I, trad. cit., p. 330.

52. Sfîntul Vasile cel Mare, *Scrisoarea 259,* Migne, P. G., t. 32, col. 953 BC.

53. Idem, *Omilia 11,* Migne, P. G., t. 31, apud Jean Rivière, *Saint Basile, 2-e* édition, Paris, 1925, p. 162.

54. Sfîntul Grigorie de Nazianz, *Scrisoarea 145, Către Verian,* Migne, P. G., t. 47, col. 248.

păcii ? Sau ce este mai sfînt și mai plăcut Domnului decît să trudești pentru ea ?“ [55] — întreabă Sfîntul Vasile cel Mare pe contemporani și pe creștinii dintotdeauna.

Părinții Capadocieni, nu numai că au fost conștienți de importanța păcii în procesul susținerii vieții, dar au combătut cu vehemență războiul, care fură și mutilează viața sustrăgîndu-i acesteia elementul principal — bucuria — și înlocuind-o cu teama și teroarea. Războiul este condamnat, socotit fiind drept crimă. Sfîntul Vasile cel Mare consideră că toate războaiele au cauze economice și se întreabă cu justificată mîhnire : „Pînă cînd bogăția va fi cauza războiului, pentru care se fabrică arme și se ascut săbii?“ [56], Referindu-se la aceeași problemă, Sfîntul Grigorie de Nyssa spune că : „Războiul este iadul urii; ura menține și produce războiul, care ucide viața. Războiul este tatăl dezastrului și al morții“ [57].

4. Apărarea vieții — îndatorire a creștinului. Actualitatea problemei

Viața fiind dar divin, nu putem dispune de ea cum dorim și mai ales nu avem dreptul să ne distrugem propria viață și, cu atît mai puțin, pe acea a semenilor. În acest sens, porunca Decalogului este categorică : „Să nu ucizi !“ (Ieșire 20, 13 ; Deuteronom 5, 17). Personal omul nu are drept absolut asupra vieții, acest drept fiind rezervat numai Celui ce ne-a dat viața, adică Creatorului. Fiind un dar al atotbunătății divine, asupra vieții nimeni nu are nici un drept, singur Dumnezeu putînd să o dea sau să o ia (Deuteronom 32, 30).

Iisus Hristos a prețuit viața pămîntească și ne-a învățat și pe noi să o prețuim. Cum am putea înțelege altfel „Rugăciunea domnească“, lăsată de El Însuși, prin care sîntem învățați să cerem și cele trebuincioase vieții pămîntești sau hrănirea mulțimilor în pustie, ori, mai ales, învierile din morți, dacă nu ca pe o prețuire a vieții ? Dacă în Evanghelia de la Matei cap. 26 v. 24, Mîntuitorul vorbește și de o „lepădare de sine“, aceasta nu înseamnă „negația sau disprețuirea vieții exterioare“, nici fuga de lume, nici desconsiderarea efortului uman concretizat în cultură, știință, artă și nici renunțarea la mijloacele de existență.

În „lepădarea de sine“, nu-i vorba de lucrurile în sine, ci de atitudinea interioară a credinciosului față de ele ; de eliberarea de sub stăpînirea unei concepții de viață care nu concordă cu cea autentic creștină ; eliberarea de sub stăpînirea gîndurilor rele, a patimilor, a păcatului, pe de o parte și dăruirea totală a credinciosului în mîinile Mîntuitorului, de trăirea învățăturii Sale, pe de altă parte [58].

Prin modul cum au slujit viața și au apărat-o, aprofundînd dimensiunea spirituală și cea socială a acesteia, Părinții Capadocieni au o mare actualitate astăzi, cînd, viața este amenințată de spectrul

---

55. Sfîntul Vasile cel Mare, *Scrisoarea 156*, Migne, P. G., t. 32, col. 613.

56. *Ibidem, Cuvînt către cei bogați*, Migne, P. G., t. 31, col. 277-304, trad. Pr. prof. Constantin Cornițescu, în „Glasul Bisericii“ (XXXVII (1978), nr. 5-6, p. 494-495.

57. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Cuvîntul VII la Fericiri*, Migne, P. G., t. 44, col. 1281 B.

58. Diac. prof. Orest Bucevschi, *Iisus Hristos în viața bisericească*, în „Studii Teologice“, VII (1955), nr. 7-8, p. 516.

sumbru al unui război care ar însemna sfîrșitul vieții pe pămînt și cînd „milioane de oameni trăiesc o moarte zilnică, în sensul că viața lor se desfășoară în lipsuri, în condiții care despersonalizează, care fură din întregul acestei vieți“ [59].

În acest context, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, în cuvîntarea de deschidere a Adunării Cultelor din Republica Socialistă România pentru dezarmare și pace (București, 23-26 mai 1981), spunea :„*Așadar este nu numai în firea lucrurilor ci și în voința lui Dumnezeu să alegem viața și binele, să apărăm propria noastră viață și pe cea a semenilor noștri. Nimeni nu are dreptul să ridice viața semenului, nici pe a sa proprie, pentru că nu el și-a dat-o ; nu el este creatorul ei. Desigur am putea face și altfel, pentru că sîntem înzestrați cu libertate, dar făcînd așa, călcăm legea firească a dreptății și porunca lui Dumnezeu de a nu ucide.*

Libertatea, în concepția noastră — a continuat Prea Fericirea Sa —, *nu trebuie să devină un „acoperămînt al răutății“* (I Petru 2, 16) *și nici nu poate fi confundată cu pasivitatea față de bine sau de rău, de viață sau de moarte ori dreptul de a alege binele sau răul, viața sau moartea. Omul are sădită în sine înclinarea spre bine, întărită mereu de puterea lui Dumnezeu, pentru că* — spune Sfîntul Apostol Pavel — „*el este cel care lucrează în voi*“ (Filipeni 2, 13) [60].

Iată de ce Bisericile, Organizațiile bisericești și creștinii, ca membri ai societății, trebuie să demonstreze în mod categoric și permanent opțiunea lor în favoarea păcii și în favoarea unor acțiuni care să contribuie la dezvoltarea vieții oamenilor, discernînd semnele prezenței lui Hristos în lume, unul din aceste semne fiind și nădejdea într-o viață mai bună.

Biserica are sacra îndatorire de a apăra viața, de a sădi în sufletul credincioșilor încrederea și înfrățirea, pacea și dragostea, bucuria și fericirea.

„A preamări viața — scria I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului — înseamnă a preamări pe Dumnezeu. A sluji viața înseamnă a sluji pe Dumnezeu. Este de la sine înțeles că cel care amenință sau distruge viața comite un păcat împotriva lui Dumnezeu Tatăl, a Fiului care a spus „Eu sînt Viața“ și a Sfîntului Duh, Domnul de viață făcătorul“ [61].

Fiecare viață este o chemare făcută de Dumnezeu către om pe care îl aduce astfel de la neființă la existență. Fiecare om reprezintă și actualizează într-o formă unică chipul lui Dumnezeu sau frumusețea și bogăția spirituală nesfîrșită. De aceea, a ucide un om — spunea Părintele Stăniloae — înseamnă a opri revelația prin actualizarea umană a întregii frumuseți a lui Dumnezeu [62].

Iată de ce Biserica lui Hristos nu-i străină și indiferentă de

---

59. Asist. dr. Aurel Jivi, *op. cit.*, p. 118.

60. „Biserica Ortodoxă Română“, XCIX (1981), nr. 11-12, p. 1255.

61. † Dr. Antonie Plămădeală, *Jésus Christ — la vie du monde*, în „Romanian Orthodox Church News“, XII (1982), p. 62.

62. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Să nu ucizi ! Temeiuri creștine pentru pace*, în „B.O.R.“ LXXXII (1964), nr. 1-2, p. 87.

frămîntările lumii, ale unei lumi doritoare de pace, dreptate și bună înțelegere, slujind de pe pozițiile ei omul, viața și pacea. (Aceasta fiind poate cea mai închegată slujire pe care o împlinește astăzi Biserica). Și are acest drept și această menire, pentru că ea însăși este plinătatea de viață ce se comunică făpturii, spre „mai multă viață".

Drd. Ioan Mircea IELCIU

MĂRTURII ARHEOLOGICE PRIVIND VECHIMEA CREȘTINISMULUI ÎN SUDUL MOLDOVEI

Pătrunderea și răspîndirea creștinismului în sudul Moldovei prezintă pentru istoria veche a acestei regiuni o importanță deosebită.

Răspîndirea învățăturii creștine în această regiune s-a făcut fie prin negustori, fie prin elementele creștine din cadrul trupelor romane, staționate în sudul acestei regiuni, fie în mod organizat prin misionari.

Se știe acum, după materialul epigrafic recoltat în urma săpăturilor arheologice de la Barboși-Galați, din anul 1959, că în fortăreața (castellum) scoasă la iveală aici au staționat patru unități militare romane și anume: două detașamente (vesullatio) aparținînd legiunii I-a Italica și legiunii a V-a Macedonica și două unități auxiliare : cohors II Matiacorum și classis Flavia Moesia.

După profesorul Radu Vulpe cea mai veche unitate care ar fi staționat la Barboși ar fi fost classis Flavia Moesia, prezentă aici înainte de războaiele dacice purtate de Traian, mai precis din timpul împăratului Vespasian (69-79 d. Hr.), sau în timpul urmașului acestuia Titus (79-81 d. Hr.) [1].

În aceste unității militare vor fi fost soldați creștini care au exercitat o activitate misionară în rîndul populației din apropierea zonei unde erau așezate. Aceasta cu atît mai mult cu cît Legiunea V Macedonica a fost adusă spre sfîrșitul secolului I din Palestina la Troesm (Iglița) în Dobrogea, iar de acolo a fost mutată la Potaisa (167-168 d. Hr.) [2].

Activitatea mai tîrzie, în secolul al IV-lea, a unor misionari, cum au fost Audius, Sfîntul Sava, Sfîntul Niceta de Remesiana, Ulfila, „extinzîndu-se desigur și în Moldova unde era aceeași populație și aceeași organizație social-economică la fel ca în Dobrogea și în Cîmpia Dunării" [3], a facilitat pătrunderea creștinismului și în aceste locuri.

Singurele date certe pe care le avem astăzi la îndemînă și pe

---

1. N. Gostar, *Unitățile militare din castellum roman de la Barboși*, în „Danubius", I, Galați, 1967, p. 108.
2. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol I, București, 1980, p. 57.
3. Ion Nestor, *Istoria poporului român*, București, 1970, p. 107-112.

care ne putem efectiv sprijini pentru a cunoaște vechimea creștinismului în Moldova de sud sînt cele oferite de descoperirile arheologice.

Pămîntul Moldovei și-a deschis vistieriile și mărturiile creștine, scoase la iveală prin munca cercetătorilor. Deși puține, datorită insuficienței cercetărilor intreprinse, sînt totuși „suficiente și edificatoare dacă se ține seama de aria geografică a răspîndirii lor în contextul teritoriului României, cu atît mai mult cu cît Moldova n-a făcut parte efectiv din Imperiul roman“ [4].

Cea mai veche mărturie care atestă prezența creștinismului în Moldova de sud socotim că este cruciulița descoperită în așezarea geto-dacică Cîndești-Vrancea [5], din anul 1968, de cercetătorul Victor Bobi de la Complexul muzeal al Județului Vrancea. Cruciulița se află expusă la Muzeul județean de istorie și etnografie din Focșani și este de mărime modestă. Lungimea ei este de 4, 1 cm, brațele mici de 13 mm. Cruciulița este din bronz, avînd în partea superioară un orificiu special făcut pentru a fi atîrnată sau purtată la gît.

Cu privire la vechimea acestei cruciulițe trebuie să amintim că descoperitorul ei nu a constatat nici o ruptură în stratul respectiv și nici în împrejurime. Alături de cruciuliță au fost descoperite alte obiecte datate cu certitudine din secolele I-II d. Hr. [6].

Se poate admite că a fost adusă aici de un negustor sau chiar de un localnic, care a avut legături comerciale cu sudul Dunării. Datarea vechimii, din secolele I-II d. Hr., a acestei cruciulițe s-a făcut prin metoda stratigrafică și credem că este demnă de crezare, știut fiind faptul că multe descoperiri au fost datate astfel și datele au coincis cînd au fost reexaminate cu C 14.

Tot din secolul al II-lea, sau poate de la începutul secolului al III-lea, este datată o cupă getică, care pare a fi o imitație locală după cupele deliene, avînd ca excizie pe partea interioară o cruce de mărimea 2/2 cm. Obiectul a fost descoperit tot în așezarea geto-dacică de la Cîndești-Vrancea [7].

În paginile oricărei încercări de a înfățișa aspectele romanității pe teritoriul Moldovei de sud apare adeseori toponimul Barboși, o modestă localitate situată în preajma Siretului și Dunării, la sud de vatra orașului Galați, acum închisă în perimetrul municipiului dunărean. Ruinele așezării romane de la Barboși au fost consemnate de Miron Costin, Dimitrie Cantemir și descrise apoi de Gh. Săulescu într-o lucrare ce-și va păstra totdeauna autoritatea [8]. Localitate identificată de N. Gostar cu vechea Piroboridava [9], Barboșilor îi sînt atribuite o serie de denumiri („bastion militar transdanubian“ sau „cap de pod al Moesiei Inferioare“), ce definesc una

---

4. Ghenuță Coman, *Mărturii arheologice privind creștinismul în Moldova secolelor VI-XII*, în „Danubius“, V, Galați, 1971, p. 75.

5. Informațiile provin de la autorul descoperirii, cercetătorul Victor Bobi de la Complexul muzeal al Județului Vrancea.

6. *Ibidem.*

7. *Ibidem.*

8. S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei. Sec. II-III e. n.*, Iași, 1981, p. 76.

9. N. Gostar, *Cetăți dacice în Moldova și cucerirea romană, la nordul Dunării de Jos*, în „Apulum“, V, Alba Iulia, 1964, p. 146.

din funcțiile principale îndeplinite de complexele romane din sudul Moldovei.

Am amintit aici prezența unor detașamente aparținînd unor legiuni militare sau unități auxiliare. În cursul săpăturilor arheologice din ultimii 10 ani au fost descoperite aici patru obiecte cu apartenență paleocreștină sigură sau posibilă.

Primul dintre ele este o cruce de sidef de dimensiuni mici (1,7 cm), care a fost găsită în S 1 în 1974 la 2, 25 m într-o locuință la S-E de castrum [10]. Crucea este lucrată cu multă minuțiozitate într-o încercare de a modela cruciform fiecare extremitate. A fost probabil aplicată pe un material perisabil (lemn, pînză, piele) sau purtată în vreun săculeț, pentru că nu are nici un orificiu pentru prindere.

Cea mai tîrzie monedă din această așezare datează de la împăratul M. Aurelius Antonius Elagabalus (218-222 d. Hr.), dar au fost găsite în nivelul respectiv și monede ulterioare lui Elagabalus. „Toate materialele descoperite în locuință, care prezintă elemente utile pentru stabilirea unei cronologii, nu depășesc limitele secolului al III-lea, iar în profilul secțiunii nu poate fi observat vreun deranjament“ [11].

Al doilea obiect descoperit la Barboși, în cursul aceleiași campanii, este o parte din corpul unei oale de mici dimensiuni avînd incizate după ardere — graffitate — literele M. T. PM aproximativ egale [12], ulterior descoperindu-se și un alt fragment cu litera X. Înainte de a fi descoperit și fragmentul cu litera X, s-a considerat inscripția „ca o eventuală dedicație latinească către Magna Mater. Litera P fiind fragmentată în zona mediană exclusă citim P și M[altrli] M[agne]“ [13].

Se poate interpreta că X ar fi una din multiplele forme de scriere a lui X și P cunoscute abrevieri pentru Χριστός, P fiind pe hasta din dreapta. Însemnarea ar fi paleocreștină și, în cazul acesta, literele M.T.P. pot fi citite M(ή)τ(η)ρ iar celălalt M ar putea fi interpretat ca făcînd parte din numele Μαρία μήτηρ[υεοῦ?] Χρ(ιστοῦ)[14].

Se admite și o explicație profană a însemnării de pe vas, M.T. ar fi literele din numele unei persoane M(ι)τ(ρισάτης) iar P.M.X-140 denari [15].

Cel de-al treilea obiect descoperit în anul 1975 este o cruce pandativ din sidef, cu înălțimea de 2 cm [16]. În partea centrală a fost traforată o cruce de formă numită inmisa, crucea dreaptă grecească iar două din extremitățile bazei au fost modelate de asemenea cruciform. În partea superioară are prevăzut un orificiu pentru prindere. Noua descoperire a crucii, a cărei apartenență creștină e socotită incontestabilă, sprijină și descoperirile anterioare din așezarea civilă. Moneda cea mai tîrzie din locuința unde a fost descoperită crucea este din timpul lui Alexandru Sever (223-235 d. Hr.). Descoperirea cruciuliței sub pereții dărîmați ai locuinței, deci în condiții stratigrafice sigure, precum și faptul că necropola din zona

---

10. S. Sanie, *op. cit.*, p. 220. 11. *Ibidem.* 12. *Ibidem.*
13. S. Sanie, T. T. Dragomir, *Inceputurile creștinismului în sudul roman al Moldovei*, în „De la Dunăre la Mare“, Galați, 1979, p. 118-119.
14. S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați...*, p. 220.
15. *Ibidem.* 16. *Ibidem.*

nord-vestică este mai veche decît locuința, ultima monedă lizibilă din necropolă fiind un sesterțius de la Antoninus Pius (138-161 d. Hr.), înlătură orice dubiu privitor la cronologia descoperirii.

„Această cruciuliță, datînd din prima jumătate a secolului al III-lea, este printre cele mai timpurii exemplare din această zonă a Europei“ [17]. Aceste cruci portative, puteau fi ușor ferite de ochii prigonitorilor întrucît erau puțin voluminoase. Deși nu se poate stabili cu certitudine perioada apariției primelor reprezentări ale crucii, totuși unii cercetători din cîmpul arheologic creștin menționează prezența acestor obiecte încă din timpul lui Septimius Sever (193-211 d. Hr.). Se poate afirma deci existența unor cruciulițe din perioada ante-constantiniană. Cruciulița nu este însă unicul simbol religios din locuință. S-a mai descoperit un opaiț cu porumbelul și creanga de măslin, obiect poate de semnificație cultică [18].

Al patrulea obiect descoperit la Barboși, de apartenență paleocreștină, este o amforă de dimensiuni mijlocii. A fost descoperită într-un mormînt în anul 1966 și are pictate cu vopsea roșie literele grecești B II și X P [19].

Amforele și mormintele din zonă aparțin, după opinia descoperitorilor, secolului al III-lea. Literele X și P sînt astfel dispuse încît abrevierea pentru Χριστος pare indiscutabilă. Cunoscuta monogramă XP a fost utilizată în epoca anterioară lui Constantin cel Mare (305-337 d. Hr.).

Pe amforă ar fi o posibilă semnificație B(α)π(τισες) Χρ(ῖστου) [20]. (Botezul lui Hristos).

Acestor patru mărturii creștine li se alătură și un mormînt descoperit în 1978, tot la Barboși [21]. Scheletul dezvelit, bine conservat, era orientat cu o mică deviere vest-est, brațul drept era adus lîngă piept, iar stîngul întins atingea corpul pe direcția bazinului. Cele mai importante obiecte găsite în mormînt sînt : o fibulă de aur avînd o inscripție pe arc și trei monede dispuse pe gura, umărul stîng și pieptul defunctului.

Monedele găsite datează din vremea lui Claudius II Goticus (268-270 d. Hr.) [22]. Pe arcul fibulei, la partea opusă fixării arcului în portagrafă sînt incizate literele : *Innocens* [23]. Numele Innocens, la fel ca alte antroponime care indicau calități morale a fost, în ultimele decenii ale secolului al III-lea, caracteristic onomasticii creștine [24].

Orientarea vest-est nu est prima atestare între mormintele descoperite la Barboși, dar alăturată numelui Innocens vine în sprijinul ipotezei că defunctul, un fruntaș autohton romanizat, făcea parte dintr-o familie în curs de încreștinare. Mormîntul datează, după toate cele trei monede, dintr-o perioadă de după domnia lui Claudius II Goticus (268-270 d. Hr.), limită care nu poate fi mult

---

17. *Ibidem.* 18. *Ibidem*, p. 221. 19. *Ibidem*,
20. *Ibidem.* 21. *Ibidem*, p. 13. 22. *Ibidem.*
23. *Ibidem.*
24. N. I. Marran, *Actes du colloque International sur l'onomastique latine* (ed. N. Duval), 1977, Paris, p. 433 ; Abföldy, *Die Personen nomen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg, 1969, p. 222, apud, S. Sanie, *Civilizația romană...*, p. 83.

mai ridicată, pentru că anul 271 d. Hr. este un moment al retragerii, revenirile fiind acceptate în epoca constantiniană [25]

Tot la Barboși s-a descoperit o plăcuță de formă rectangulară, cu lungimea de 10,7 cm, lățimea 7,3 cm. și grosimea de 1,1 cm, avînd colțurile retezate [26]. Plăcuța are pe ea imaginea unui personaj uman și cap de măgar, cu brațele lăsate pe lîngă corp și picioarele distanțate. Mijlocul acoperit cu o pînză cu falduri către centru. Această imagine a fost interpretată ca fiind de proveniență creștină. Totuși este o imagine batjocoritoare la adresa creștinilor cunoscut fiind faptul că în epoca răspîndirii creștinismului, primilor creștini le-a fost atribuită credința în capete de măgari, acuzație combătută vehement de Tertulian [27].

Din toate aceste mărturii constatăm că la Barboși încă din secolele II-III au existat creștini ce au lăsat, fie urme pe diferite obiecte, fie unele obiecte pe care le venerau.

Dacă în secolul al IV-lea în Dobrogea se construiau poate primele bazilici creștine și se puneau chiar pietre de mormînt cu monogramă creștină, iar în Transilvania se întîlnește un donarium cu monogramă creștină, în Moldova știrile despre existența creștinismului sînt mai puține, dar nu lipsesc. Din această perioadă în Moldova de sud, pe baza săpăturilor arheologice întreprinse în unele cimitire aparținînd civilizației geto-autohtone — denumită și „de tip Sîntana de Mureș“ [28] — și datînd din secolele IV-V, se poate presupune că încă din această vreme ritul și ritualul creștin începuseră să fie adoptate de populația locală. Existența unor vase de lut ca la Tăcuta-Vaslui [29], avînd incizat semnul crucii ca și poziția și orientarea unor morminte — care se deosebește net de altele din restul necropolelor cercetate prin săpături —, constituie mărturii elocvente despre răspîndirea creștinismului în această parte a țării.

Din secolul al IV-lea avem unele urme ale prezenței creștinismului la Galați. Aici a existat o biserică încă din secolul al IV-lea, care avea pereții zugrăviți în frescă. Urmele bazilicii au fost descoperite cu ocazia săpăturilor pentru fundația unui liceu. Odată cu ridicarea liceului vestigiile au fost acoperite astfel încît astăzi deținem doar știrile de la martorii oculari [30].

Din secolele V-VI avem alte mărturii ale prezenței creștinismului în Moldova de sud.

Din numeroasele așezări și necropole datînd din această vreme s-au scos la iveală numeroase vase de lut păstrate întregi sau fragmentar, avînd pe ele semnul Sfintei Cruci dispus în diferite poziții. Semnele incizate nu sînt întîmplătoare, deoarece marea lor majoritate au fost incizate în lutul crud, înainte de arderea oalelor. Ele aveau sigur un scop evident de cult și nu au fost folosite ca simplu ornament. Descoperiri de acest fel au fost semnalate în multe

---

25. S. Sanie, *Civilizația romană...*, p. 83.
26. *Ibidem*, p. 106.
27. Tertulian, *Apologeticus XVI* și *Ad nationes* I, 14.
28. Gh. Diaconu, *Despre vechimii culturii Sîntana-Cerneahov*, în „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie“, tomul 34, nr. 3, București, 1983, p. 235 și urm.
29. Dan Gh. Teodor, *Cele mai vechi urme creștine în Moldova*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, L (1974), nr. 7-8, p. 563.
30. Informația o deținem de la Profesorul Emil Giurgea din Focșani.

locuri în sudul Moldovei, cum ar fi la Bacău, Horga-Vaslui, Dodești-Vaslui, Murgeni-Vaslui [31], de unde provin numeroase fragmente de ceramică și vase întregi cu astfel de semne.

Tot din această perioadă provine și interesantul vas de lut descoperit la Horga-Epureni, județul Vaslui [32], avînd incizate pe el cruciulițe dispuse cardinal.

Asemenea vase de lut, avînd incizate pe ele simbolul crucii, simplu sau dispus în diferite poziții, sînt cunoscute și în alte regiuni ale țării, dîndu-se în general aceeași interpretare [33].

Printre mărfurile de import din Bizanț, pentru noi o importanță deosebită o prezintă opaițele creștine atestate în numeroase așezări și cimitire, îndeosebi în perioada secolelor V-VI d. Hr. [34]. Ele sînt elegante, lucrate cu mult simț artistic, cu migală, avînd un aspect deosebit. Eleganța lor este dată fie de formele geometrice, fie de cruci, de frunze de vie sau alte simboluri creștine.

Secolele V-VI ne dovedesc că practica înhumării se extinde. În acest sens sînt concludente mormintele descoperite la Dănești-Vaslui [35], unde scheletele au fost orientate V-E, iar inventarul mormintelor este bogat, mai ales în obiecte de import. Acestora li se adaugă un mormînt descoperit în anul 1979 la Coroteni-Vrancea [36], care avea de asemenea orientare creștină. Identificat lîngă vatra de foc a unei locuințe, scheletul era întins pe spate în poziție ușor arcuită, picioarele întinse, mîinile încrucișate pe piept, capul înclinat spre sînga și orientat V-E. Mormîntul datează, după fragmentele ceramice descoperite în stratul respectiv, din secolele VI-VII d. Hr.

Putem afirma că trăsăturile creștine pe care le prezintă unele morminte menționate, la care se adaugă și existența unor simboluri creștine — peștele, porumbelul —, incizate pe obiectele și vasele descoperite la Horga-Vaslui și la Curtea Domnească-Bacău, arată destul de clar că religia creștină începuse să se răspîndească din ce în ce mai mult la populația autohtonă din această regiune a României, ca o consecință a multiplelor și permanentelor legături pe care aceasta le avea cu Imperiul Bizantin.

Apropierea geografică față de Dobrogea pe teritoriul căreia în cursul secolelor V-VII au existat numeroase centre religioase creștine a facilitat desigur într-o însemnată măsură extinderea învățăturii creștine și în regiunile din sudul Moldovei.

---

31. Dan Gh. Teodor, *Elemente și influențe bizantine în Moldova în secolele V-XI*, în „Studii și cercetări de istorie veche", 21, 1, București, 1970, p. 124; I. Mitrea și Al. Artimon, *Descoperiri prefeudale de la Curtea Domnească Bacău*, în „Carpica", IV, Bacău, 1971, p. 225 și urm. fig. 16/1-2, 17/1-2; Gh. Coman, *op. cit.*, p. 76, fig. 2; 4/1.

32. Gh. Coman, *Evoluția culturii materiale din Moldova de sud în lumina cercetărilor arheologice cu privire la secolele V-XIII*, în „Memoria Antiquitatis", III, Piatra Neamț, 1971, p. 481-484, fig. 2/4.

33. M. Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI-VII*, în „Studii și cercetări de istorie veche", 17, 4, 1966, p. 674-675, fig. 6.

34. Dan Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e. n.*, Iași, 1981, p. 29.

35. Idem. *Teritoriul est-carpatic în secolele V-XI e. n.*, Iași, 1978, p. 19.

36. Victor Bobi, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Vrancea (Dovezi ale continuității de locuire din secolele II-VII e. n.)*, în „Studii și comunicări", IV, Focșani, 1981, p. 112; *Ibidem*, fig. 16, p. 129.

Din această perioadă a secolelor VI-VII avem o serie de mărturii mai bogate. Simbolurile cultului creștin se prezintă în diverse feluri și pe materiale diferite, dar în chip deosebit reține atenția semnele cruciforme și obiectele de cult propriu-zise. Dintre acestea pot fi menționate : cruci incizate sau în relief, de pe vase de lut ars, porumbei, pești, ramuri de măslin sau de palmier, literele α și ω executate pe inele, aplici sau alte obiecte, sub formă de ornamente, de obicei incizate. Vase purtînd semnul crucii incizat pe ele, datînd din secolul al VI-lea, s-au descoperit la Murgeni-Vaslui [37]. La Dănești-Vaslui [38], într-un mormînt de incinerație, s-a descoperit placa unei catarame datînd din secolul al VI-lea avînd pe ea o cruce ajurată.

În localitatea Traian-Bacău [39] s-a descoperit un tipar avînd o înălțime de 9 cm, destinat turnării unor aplici. Respectivul tipar, ce datează din secolul al VII-lea, prezintă pe suprafața sa un ornament floral stilizat, capetele lujerilor de floare de crin încadrează o cruce cu brațele rotunjite și ornamentate în interior cu cercuri concentrice. Ornamentul cruciform este creștin, imaginea fiind scoasă în evidență de întreaga desfășurare a desenului de pe aplici.

Perioada culturii Hlincea, a secolelor VII-VIII, ne-a lăsat destule mărturii care atestă nu numai continuitatea populației pe acest teritoriu, dar și viața spirituală a populației din Moldova. Provin din această perioadă a secolului al VII-lea oale de lut lucrate la roată, frumos ornamentate, avînd pe umăr, dar mai ales pe fundul lor incizate sau „ștampilate“ semne de cruci, care nu au numai un simplu rol decorativ. Amplasarea lor anume pe suprafața vaselor întărește constatarea că ele au avut o funcție de cult, putînd fi considerate în mod sigur creștine. Asemenea vase s-au descoperit în multe locuri din această zonă: la Fălciu-Vaslui, Dodești-Vaslui [40], Socodor-Bacău, Podul Turcului-Bacău [41].

De asemenea, s-a descoperit la Dodești-Vaslui [42], într-o așezare prefeudală, o mărgică (rondea) de plumb, avînd incizată pe ea o cruce mică.

În secolele IX-XI se impune în Moldova cultura de tip Dridu [43]. Din perioada culturii Dridu se păstrează și trei obiecte de bronz, trei inele care au pe ele incizate semne sau simboluri creștine. Unul dintre ele s-a descoperit într-un mormînt la Stoicani-Galați [44], avînd pe el incizată o cruce cu brațele în formă de petală.

---

37. Ghenuță Coman, *Mărturii arheologice privind...*, p. 76.

38. *Ibidem*, p. 78.

39. Dan Gh. Teodor, *Elemente și influențe bizantine în Moldova...*, p. 101, fig. 6/12.; Ion Barnea, *Les monuments paleochrétiens de Roumanie*, Città del Vaticano, 1977, p. 255.

40. Dan Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei*, în „Studii și cercetări de istorie veche“, 19, 2, 1968, p. 267, fig. 7/1-2; Ghenuță Coman, *Cercetări arheologice în sudul Moldovei cu privire la secolele V-XI*, în „Studii și cercetări de istorie veche“, 20, 2, 1969, p. 287 și urm.

41. Ghenuță *Coman, Mărturii arheologice privind...*, p. 77.

42. Dan Gh. Teodor, *Cele mai vechi urme*, p. 568, fig. 6/4.

43. Idem, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu...*, p. 227 și urm.

44. M. Petrescu-Dîmbovița și Marin Dinu, *Noi cercetări arheologice la Stoicani, jud. Galați*, în „Studii și cercetări de istorie veche“, 25, 1, 1974, p. 91 și urm.

Al doilea inel s-a descoperit la Fedești-Vaslui [45], avînd incizată o ramură de măslin și o cruce. Ultimul dintre ele a fost descoperit la Bîrlălești-Vaslui [46], cu imaginea unui porumbel, un cunoscut simbol creștin.

În prima etapă a culturii Dridu se constată o continuare a practicii înhumării în ritul creștin, după cum reiese prin descoperirile din cimitirele de la Vinețești-Vaslui, Stoicani-Galați, Scidom-Galați [47], Arsura-Vaslui [48]. Orientarea scheletelor, unele particularități ale mormintelor, existența unui inel din bronz descoperit la Stoicani [49], avînd pe suprafața sa ornamentată o cruce, pledează convingător pentru caracterul evident creștin al necropolei de aici.

Din a doua etapă a culturii Dridu datează două obiecte de cult de o excepțională însemnătate. Acestea sînt două cruciulițe duble relicvar (engolpioane) din bronz. Prima dintre ele, păstrată în întregime, s-a descoperit la Adjudul Vechi-Vrancea [50]. Cea de a doua cruciuliță, păstrată doar fragmentar, s-a descoperit la Dănești-Vaslui [51].

În mod deosebit atrage atenția cruciulița de la Adjudul Vechi, datată cel mai devreme în secolul X. Cruciulița este executată în două părți de aceeași mărime, avînd înălțimea de 8, 2 cm și fiind turnată din bronz. Prin închiderea celor două părți se formează o cavitate în care se așezau, de obicei, relicve considerate creștine. Urechiușele din partea de jos se îmbină fiind fixate pe un ax din același metal. Deasupra, fiecare posedă cîte o urechiușă care se prindea cu o verigă de un lanț, cu ajutorul căruia se atîrna de gît. Brațele crucii sînt tăiate drept. Pe ambele părți se află incizată imaginea unui personaj în costumație monahală. După Prof. I. Barnea ar fi vorba de Maica Domnului [52].

Pe partea considerată din față se află personajul principal, în jurul capului fiind incizat, cu litere grecești, numele său ὁ αγιος Γεὁργῆος (sic !) [53], Sfîntul Gheorghe, în dublă.

Pe revers se deosebește imaginea și nu este inscripție. Este posibil ca acest personaj să reprezinte același sfînt, sens în care s-ar putea interpreta dubla inscripție din față. De remarcat preferința pentru reprezentarea Sfîntului Gheorghe [54]. Nu este exclusă nici posibilitatea ca pe fața cu inscripție să fie reprezentarea Sfîntului Gheorghe, iar pe cealaltă parte reprezentarea Maicii Domnului.

Cea de a doua cruce dublă relicvar de la Dănești-Vaslui are

---

45. Ghenuță Coman, *Mărturii arheologice privind...*, p. 78.
46. Dan Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu...*, p. 238, fig. 25/13; Gh. Coman, *Mărturii arheologice...*, p. 78-79.
47. M. Petrescu-Dîmbovița și Marin Dinu, *op. cit.*, p. 92.
48. Dan Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană...*, p. 47.
49. Idem, *Cele mai vechi urme...*, p. 571-572.
50. Idem, *Romanitatea carpato-dunăreană....*, p. 71 ; Gh. Coman, *Mărturii arheologice...*, p. 80, fig. 6/4; Idem, *Evoluția culturii materiale*, p. 400, fig. 7/11.
51. Dan Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană...*, p. 71.
52. I. Barnea, *Arta creștină în România*, vol. II, București, 1981, p. 186, planșa 79, fig. 1.
53. *Ibidem.*
54. Dan Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană...*, p. 71; Idem, *Teritoriul est carpatic...*, p. 110.

de asemenea incizată imaginea unui sfînt. Inscripția în litere grecești de deasupra capului, prescurtată și parțial deteriorată de o perforare ulterioară, nu ne oferă posibilitatea identificării cu precizie a acestui nume. Crucile relicvar de acest tip sînt produse în mod sigur în atelierele din Imperiul bizantin, îndeosebi în Siria și Egipt, unde începînd din secolul VI au avut o largă circulație.

În cursul veacurilor IX-X ele se difuzează și în regiunile Dunării de Jos și Mijlocii, fiind întîlnite în mod frecvent mai ales în secolele X-XI. Cele mai apropiate analogii pentru aceste cruci relicvar se găsesc la Dinogeția, în Dobrogea [55]. Dată fiind raritatea și valoarea lor se consideră că aceste cruci duble relicvar au aparținut unor episcopi, conducători ai unor comunități creștine, relativ numeroase, avînd o organizare proprie.

Din toate cele expuse se constată lipsa unor vestigii sau resturi ale unor locașuri de cult.

Chiar dacă se are în vedere caracterul restrîns al cercetărilor nu înseamnă nicidecum că populația creștină de la nordul Dunării de Jos nu ar fi avut locașuri de cult. Este de presupus că autohtonii creștini au folosit întotdeauna biserici de lemn, ale căror urme s-au putut mai greu păstra [56].

Mărturiile străvechi privind apariția și răspîndirea creștinismului în Moldova de sud, deși nu prea numeroase în comparație cu alte provincii românești, sînt totuși semnificative, avînd pentru istoria poporului român o însemnătate deosebită.

Aceste mărturii atestă pătrunderea creștinismului în aceste locuri încă din secolele II-III, precum și răspîndirea și acceptarea lui pe scară largă în secolele următoare.

Unele dintre aceste mărturii arheologice atestă existența unei ierarhii superioare în această parte a țării înaintea scrisorii papei Grigore al IX-lea, datată 14 noiembrie 1234.

Toate aceste mărturii dovedesc foarte convingător nu numai continuitatea populației autohtone dar și caracterul unitar al credinței creștine, răspîndită atît de timpuriu în această zonă a patriei noastre.

Adrian GABOR

---

55. P. Diaconu, *Păcuiul lui Soare*, București, 1972, p. 160-162.
56. Dan Gh. Teodor, *Cele mai vechi urme...*, p. 572.

PE URMELE PĂRINȚILOR ȘI ÎNAINTAȘILOR NOȘTRI

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

Cu bucurie am așteptat acest prilej, spre a săvîrși Sfînta Liturghie în această catedrală reînnoită atît de frumos de Părintele Gh. Baltag cu enoriașii parohiei. Am mai slujit aici cînd am sfințit biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil"-Grădini, din Fălticenii Vechi. Mi-a rămas în suflet acest oraș ca o icoană de păstrare a dreptei credințe încă din vara anului 1947 — cea de a doua vară secetoasă, peste lipsurile și suferințele dureroase pricinuite de război cu șirul lui de greutăți. În calitate de delegat al Mitropoliei Moldovei, am condus în acea vară Moaștele Prea Cuvioasei Parascheva la parohii și mănăstiri, răspunzînd astfel la cererile stăruitoare ale credincioșilor. Ei au aflat o mare mîngîiere în posibilitatea unică în decursul celor peste trei sute de ani de a primi în bisericile lor acest odor al Ortodoxiei românești. Față de acele vremuri, orașul Fălticeni, cu un trecut cultural bogat, a îmbrăcat veșmîntul nou-lui, ca întreaga țară. Oriunde privești te întîmpină noul și frumosul. Parcă nu-ți vine să crezi că toate aceste înfăptuiri epocale sînt făurite acum. Ne dăm seama ce a însemnat descătușarea tuturor energiilor poporului nostru în anii vieții celei noi, încît s-a schimbat cu desăvîrșire viața de pe aceste plaiuri. Fălticenii sînt astăzi o adevărată urbe modernă cu bulevarde și clădiri de o arhitectură impresionantă care îi dau orașului o personalitate aparte.

Mulțumesc lui Dumnezeu că a rînduit să fiu astăzi în mijlocul dumneavoastră și vă mulțumesc tuturor pentru primirea pe care mi-ați făcut-o. Mi-aduc aminte ce impresie deosebită au produs aceste locuri unui oaspete de la Geneva, Domnul Lukas Vischer, cînd a luat parte la sfințirea noii biserici de la Țarna Mare. Folosesc și această întîlnire spre a mărturisi prețuirea mea pentru dumneavoastră și pentru acest oraș, așezat nu departe de străvechea capitală a Moldovei, Baia, din secolul al XIV-lea. Evlavia fiilor Bisericii noastre strămoșești ne este cunoscută prin curăția credinței, statornicia și bunătatea lor, așa cum trebuie să strălucească acestea în sufletul și viața fiecărui credincios sau preot al Altarului străbun. Inimile credincioșilor pe care le întîlnesc la slujbe se arată a fi adevărate chivote în care sălășluiește Mîntuitorul Hristos, creștini care primesc Trupul și Sîngele Său și celelalte Sfinte Taine ale Bisericii prin lucrarea cărora Duhul Sfînt rodește în suflete virtuți, fapte bune și mîntuitoare.

În Hristos aflăm și trăim unitatea noastră de credință, iar Biserica ne călăuzește spre lucrarea acestei unități. De aceea, întreaga noastră slujire și trăire tălmăcesc mărturisirea unității pentru păstrarea și întărirea căreia Mîntuitorul S-a rugat „ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și

aceștia să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis" (Ioan 17, 29). Sîntem cu toții slujitori și credincioși ai acestei chemări la unitate, sîntem purtătorii și vestitorii vrerii Fiului lui Dumnezeu, ai unității și iubirii Lui în comuniunea de credință a Bisericii celei adevărate. De aceea ne și numim noi cu numele lui Hristos, căci în El avem ungere și sfințenie, în El avem viață și mîntuire prin Tainele rînduite pentru fiecare fiu al Bisericii. El este „calea, adevărul și viața" noastră (Ioan 14, 6) și pe această cale ne-a chemat; acest adevăr să-L mărturisim și această viață, cea în Hristos, să o trăim.

Cine nu înțelege însemnătatea unității de credință și cine nu se străduiește să o trăiască, acela nu poate vesti Evanghelia lui Hristos, nu poate aduce o mărturie deplină a Jertfei Lui mîntuitoare. Numai în Biserică, în lumina Sfintelor Taine, împreună cu toți frații noștri, în fața dumnezeiescului altar și a împărtășirii cu Trupul și Sîngele Său, viețuirea noastră creștină se îmbogățește și crește spre desăvîrșire. De unde am lua această tărie, această apă vie decît de la Biserica Sa așezată pe piatra cea din capul unghiului temelia pe care se înalță tot edificiul credinței noastre? Acest mesaj al lui Hristos trebuie să-l purtăm în mărturisirea credinței celei adevărate, în trăirea comuniunii Bisericii Sale, așa cum a fost ea trăită de Sfinții Apostoli, de martirii primelor veacuri creștine, de Părinți apostolici, de Sfinții Părinți ai Bisericii, de mărturisitorii și viețuitorii, care s-au ostenit să-și împodobească sufletele cu virtuți, cu post și rugăciune.

Asemenea părinților și înaintașilor noștri sîntem purtători ai acestor frumuseți de viață creștină a cărei coroană strălucitoare a fost și a rămas unitatea de credință totdeauna vie în viața credincioșilor și preoților de pe aceste mănoase plaiuri românești. Fii Bisericii noastre strămoșești și-au aflat în trăirea acestui mesaj împlinirea ființei lor de la leagăn pînă la mormînt. În suflete și în cugete L-au avut viu pe Hristos Mîntuitorul, Marele nostru Arhiereu, Care unește și adună pe toți în aceeași comuniune de iubire și sfințenie și aceasta se săvîrșește în Biserică, păstrînd învățătura și rînduielile ei statornicite de Sfinții Părinți și Sinoadele ecumenice. În acest chip Biserica este chezășia sfințeniei și mîntuirii noastre, cum Se roagă Mîntuitorul: „Pentru ei, adică pentru noi, Eu Mă sfințesc pe Mine Însumi, ca și ei să fie sfințiți întru adevăr" (Ioan 17, 19). Cei care nu năzuiesc spre trăirea deplină a învățăturii Bisericii, deși mărturisesc ca și noi pe Hristos, nu pot dobîndi darurile Duhului Sfînt, adevăratele izvoare ale mîntuiri noastre. Cel mai des, din necunoaștere sau greșită părere asupra rînduielilor bisericești, a datelor sărbătorilor, acești frați ai noștri stau risipiți în afara staulului credinței noastre strămoșești ajungînd — cum spune Sfîntul Apostol Pavel — „să umble din rătăcire în rătăcire, fiind ei înșiși rătăciți și rătăcind și pe alții" (II Timotei 3, 13). Numai prin credință luminată prin dragoste și bunăvoință „le va da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului" (II Timotei 2, 25), spre redobîndirea comuniunii Duhului adevărului (Ioan 14, 17). Permanent se vor întreba, întrebînd și pe alții ca să-i abată de la dreapta credință, dar niciodată nu vor afla și înțelege „ce este adevărul" (Ioan 18, 38), pentru că s-au îndepărtat de „calea, adevărul și viața" (Ioan 14, 6) lui Hristos, de trăirea dreptei credințe, de

comuniunea harului Duhului Sfînt și au zdruncinat unitatea Bisericii, așa cum s-a întîmplat cu Arie și cu alți ereziarhi.

Acest har dumnezeiesc pe care îl purtăm în noi de la Botez, Mirungerea și Sfînta Împărtășanie și prin celelalte Taine ale Bisericii pînă la moarte ne adună și ne ține ca pe mlădițele de trunchi în comuniune cu Biserica noastră dreptmăritoare, în jurul Altarului credinței noastre strămoșești și în păstrarea vechilor rînduieli ortodoxe. Astfel ne împodobim viața, familia, locașurile de rugăciune cu podoabele slavei dumnezeiești, cu podoaba cea negrăită a Duhului Sfînt și cu asemenea înfrumusețări făcute prin evlavia dumneavoastră acestei biserici. La baza acestor împliniri de întreținere și înzestrare a sfîntului locaș stă dragostea și atașamentul preotului slujitor și al tuturor enoriașilor, ca o mărturie a dragostei pentru Însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos și pentru Biserica întemeiată de El pentru mîntuirea noastră. Această Biserică, ne învață Sfinții Părinți, este Biserica cea adevărată —, Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească, păstrătoarea întregului tezaur de credință, în învățătură, ierarhie, practică ortodoxă, în succesiune apostolică și în unitate cu toate Bisericile Ortodoxe surori. Așa este privită și stimată Biserica Ortodoxă Română, care anul acesta a aniversat o sută de ani de la recunoașterea autocefaliei bisericești de către Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Legătura neîntreruptă de har și învățătorească de la Mîntuitorul și Sfinții Apostoli se păstrează prin episcopat, prin Sfîntul Sinod, prin Taina Hirotoniei, care prin împărtășire ne unește cu Mîntuitorul Hristos.

Dumnezeiesc cuvînt de îndemn îndrepta către credincioșii din Smirna, în secolul al doilea, Sfîntul Ignatie Teoforul: „Această Euharistie numai să fie apreciată ca legitimă — adică săvîrșită de episcopul și preoții canonici — care se face sub conducerea episcopului — canonic — sau a celui pe care el îl va însărcina. Căci acolo unde apare episcopul, acolo să fie și comunitatea, după cum acolo unde este Iisus Hristos, acolo este și Biserica universală" (Smirna 8, 2). Iată cît de proaspete și actuale sînt aceste cuvinte ale arhiereului și martirului Ignatie, după aproape două mii de ani, privind unitatea noastră bisericească. Acest îndemn ni-l dă și nouă permanent Biserica noastră de a păstra unitatea de credință cu întreaga Ortodoxie, cu Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Am trăit astăzi acest sfînt adevăr. Ne-am împărtășit din bucuria duhovnicească a acestei sărbători pe care ne-a prilejuit-o sfințirea bisericii închinate Maicii Domnului, avînd în mijlocul nostru pe Mîntuitorul Iisus Hristos. Privindu-ne și văzîndu-ne unii pe alții la Sfînta Liturghie devenim mereu fiii buni ai Aceluiași Tată Ceresc și ai aceleiași Mame care este Sfînta noastră Biserică. Dîndu-ne sărutarea păcii, Îl avem pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, cel Unul-Născut în mijlocul nostru, acum și pururea și în vecii vecilor. Și prin invocarea Duhului Sfînt, pîinea și vinul pregătit la Proscomidie se prefac în însuși Trupul și Sîngele Mîntuitorului Hristos cu care ne împărtășim spre iertarea păcatelor și viața cea veșnică.

Așadar, iubiții mei, înțelegem că orice adunare religioasă, care Îl mărturisește pe Hristos, nu se poate lipsi de lucrarea Sfintelor

Taine, de preoția harică, avînd neîntreruptă legătura apostolică și canonică așa cum se păstrează în toată Ortodoxia. Pentru noi prezența și tăria lui Hristos este Sfînta Liturghie, care are în mijlocul ei Sfînta Euharistie, adică Trupul și Sîngele Mîntuitorului. Deci fără Jertfa lui Hristos nu poate fi nici adunare creștină și nici Biserică în care să lucreze Duhul lui Dumnezeu. Un mare teolog al zilelor noastre afirmă că „dacă creștinii ar pierde Sfînta Scriptură, dar le-ar rămîne Sfînta Liturghie, încă s-ar putea mîntui, căci Hristos și Duhul ar fi cu ei, „în mijlocul lor, pînă la sfîrșitul veacurilor" (Matei 28, 20). Adevărul și sfințenia lui Dumnezeu deci le avem în Sfînta Liturghie, în Tainele Bisericii și în lucrările ei sfințitoare — ierurgiile, pe care moșii și strămoșii noștri le-au păstrat, de-a lungul veacurilor, cu statornică și neclintită mărturie a credinței celei adevărate.

De aceea, niciodată n-a lipsit succesiunea apostolică din viața Bisericii noastre așa cum se vede și din pictura mănăstirilor bucovinene, unde sînt pictați ierarhii liturghisitori și Soboarele ecumenice. Și de adîncul înțeles al acestor picturi va fi fost pătruns marele Mitropolit al Moldovei Dosoftei care, la 1679 și 1681, a tradus și tipărit pentru prima dată în Moldova Liturghierul în limba română devenind ctitorul limbajului liturgic românesc. Prezența lui Hristos în mijlocul nostru, ca „Cel ce Se aduce și Cel ce slujește", radiază și în privirile noastre, a unora față de alții, în bucuria de a fi împreună în aceeași comuniune de credință, de rugăciune și de har. Prezența Lui în mijlocul nostru ne cheamă și ne adună la fiecare Sfîntă Liturghie și ne îndeamnă la orice faptă bună și virtute a căror frumusețe se vădește în lumina fețelor dumneavoastră din tot timpul slujbei. Hristos, Cel prezent în mijlocul nostru și în Biserică, săvîrșește unitatea cu El, cu Biserica și între noi și simțim un cuget și o lucrare în trăirea dreptei credințe. Dumnezeiasca Liturghie împărtășește harul Duhului Sfînt din care izvorăște puterea și plenitudinea vieții noastre bisericești. Ea face să izvorască în inimi tăria spre sfințenie, slujirea și propovăduirea cu timp și fără timp a adevărului credinței noastre. Tot darul desăvîrșit care se pogoară de sus de la Părintele luminilor la Sfînta Liturghie îl primim și pururea rodește în Biserica lui Hristos, în Biserica unde El este prezent pînă la sfîrșitul veacurilor.

Sfîntul Irineu de Lugdunum spunea că unde este Duhul Sfînt, acolo este Biserica și unde este Biserica este Duhul Sfînt, ca cea care este Trupul tainic al lui Hristos. Unitatea noastră cu Mîntuitorul Hristos, deci, se săvîrșește în Biserică, prin lucrarea Persoanelor Prea Sfintei Treimi. În acest sens Biserica este plină de slava cea dumnezeiască a Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh, „lumina cea în trei străluciri care luminează lumea", cum spune una din rugăciunile noastre. În frunte cu omul, întreaga făptură este hărăzită îndumnezeirii, prin lucrarea Duhului Sfînt și a lui Hristos, în Biserica slavei lui Dumnezeu. Sfîntul Maxim Mărturisitorul vorbește chiar de o Liturghie cosmică, *la care ia parte întreaga făptură a lui Dumnezeu. Marea familie a Bisericii este nucleul purificator al întregii creații, care devine astfel plină de harul lui Dumnezeu. La rîndul său, Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că însăși familia creștină este o „mică biserică". Așa cum marea familie — Biserica —*

este plină de Hristos și Duhul Sfînt și familia creștină este plină de harul lui Dumnezeu și de lucrarea Duhului Sfînt. Asemenea unei sanctuar al sfințeniei familia este cea în care odrăslesc mugurii sfințeniei în fiecare dintre noi, la cea mai fragedă vîrstă. Așa s-a închegat și a crescut familia românească, în mijlocul căreia a fost plantat, sfințit și împlinit Însuși Hristos, ca și în Biserica Sa, unde prin lucrarea Duhului Sfînt se săvîrșesc Tainele și ierurgiile, cărora ne facem părtași toți, slujitorii și credincioșii deopotrivă. Izvorul sfințeniei și al mîntuirii noastre este prezent în fiecare familie creștină, prin lucrarea și iconomia lui Dumnezeu, prin Arhiereul nostru cel Mare, Mîntuitorul Iisus Hristos, „Care a străbătut cerurile" făcîndu-ne părtași sfințeniei Sale, Bisericii Sale și bunătăților Sale (Evrei 4, 14). „Preotul cel Mare" (Evrei 10, 21), Care a împărtășit Sfinților Apostoli preoția cea netrecătoare și tuturor celor ce cred în El, „lucrarea preoției împărătești" (I Petru 2, 9). Fiecare familie este o mică biserică avînd la temelia unității ei lucrarea preoțească a slujirii Bisericii lui Hristos, împărtășită prin Tainele și ierurgiile ei, prin care Hristos este prezent în mijlocul nostru al tuturor, așa cum L-am avut și noi astăzi. Această prezență a trăit-o neîncetat Biserica lui Hristos de la Sfinții Apostoli. Ca o mărturie văzută a acesteia este Jertfa Mîntuitorului, nelipsită din viața noastră duhovnicească, legată ființial de succesiunea apostolică, transmiterea harului preoției, de puterea de a săvîrși Jertfa cea fără de sînge, Sfînta Liturghie. Succesiunea apostolică presupune unitatea credinței și împărtășirea din același har sfințitor al lui Iisus Hristos, în comuniunea Bisericii pe care o mărturisim în rostirea Crezului.

Biserica Ortodoxă Română, cu Sfîntul ei Sinod, cu preoții și teologii ei, cu credincioșii, cu călugării și călugărițele din mănăstirile ei este părtașă unității panortodoxe, bucurîndu-se cu toate Bisericile surori de aceeași succesiune apostolică. Deci succesiunea apostolică, iubiții mei, este păstrarea deplinei unități de credință și viață, de tradiții și datini ortodoxe. Chiar dacă se păstrează unele rînduieli creștine, dar nu există această succesiune apostolică, nu se poate bucura nimeni de binefacerile unității cu Bisericile surori, cea a Ierusalimului, Antiohiei, Alexandriei, Constantinopolului, cu Muntele Athos, dntre care unele încă păstrează calendarul pe stil vechi, dar cu care Biserica noastră are legături liturgice și canonice.

Mărturisind credința Bisericii, trăim unitatea ei de credință și ne integrăm rînduielilor pe care i le-au statornicit Sfinții Părinți și Sfintele Sinoade. Mîntuitorul, Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți au învățat că noi nu ne rugăm cu rugăciunile făcute de noi, ci cu cele

ale Bisericii; nu slăvim pe Dumnezeu cu cîntările noastre, ci cu cele ale Bisericii. De asemenea, în Biserică nu îndeplinim rînduieli care ni se par nouă că sînt potrivite, ci numai cele pe care Biserica singură le-a rînduit pentru întărirea noastră în credință, cum îndruma Sfîntul Apostol Pavel în „lucrarea de evanghelist" pe ucenicii săi (Timotei și Tit (II Timotei 4, 5). Și Sfînta Liturghie, și Sfintele Taine, și slujbele Bisericii, și predica, și respectarea rînduielilor noastre creștine ortodoxe, și mărturisirea statornică a credinței, și lucrarea de slujire, după pilda Maicii Domnului și a tuturor Sfinților,precum și împodobirea vieții noastre cu virtuți și înfrumusețarea locașurilor de rugăciune arată tăria credinței și prezența lui Hristos în mijlocul nostru și libertatea de credință, în același timp, de care ne-am bucurat și ne bucurăm în acești ani de viață înfloritoare.

Roadelor unității noastre li se adaugă roadele libertății. Unde este libertate, devine rodnică unitatea. Și aceasta se vede din împlinirile noastre bisericești din ultimii ani, cînd întregul nostru popor a făurit cea mai măreață epocă, dintre toate epocile sale istorice. Slăvim și credem în Dumnezeu așa cum ne-a lăsat Mîntuitorul și Sfinții Apostoli. Aceasta este încredințarea libertății pe care o trăim noi în adevărul credinței. Nici o altă adunare religioasă nu are cîntările acestea frumoase, pe care le-ați auzit astăzi și care sînt și mai frumoase dacă sînt cîntate de toți credincioșii ca o „jertfă de laudă" înălțată din inimile tuturor.

Felicit corul dumneavoastră, dar dorința mea este ca fiecare credincios să ia parte la Sfînta Liturghie cîntînd : Doamne miluiește, Sfinte Dumnezeule, Tatăl nostru *sau rostind împreună* Crezul. *Vă felicit pentru lucrări, pe Părintele Gh. Baltag și pe dumneavoastră, pentru unitatea și comuniunea cu care ați participat la Sfînta Liturghie. La rugăciune întotdeauna să trăiți unitatea duhovnicească pe care să o aveți și în viața de toate zilele. Să adăugați elanului de evlavie și dragoste dăruirea și atașamentul față de țară și de munca întregului nostru popor. Viața creștină de zi cu zi să însemne permanentă înnoire, un necontenit urcuș.*

Țara și poporul nostru trăiesc epoca unor mărețe împliniri. Și orașul Fălticeni cu localitățile din jur, prin frumusețile lor, este o mărturie a înnoirilor de care ne bucurăm cu toții. De cîte ori delegațiile străine trec prin acest oraș își exprimă via lor admirație pentru înflorirea care se vede peste tot, pentru talentul și hărnicia fiilor acestor ținuturi care le-au transformat în adevărate „guri de rai". Niciodată Biserica noastră n-a cunoscut, asemenea țării și poporului nostru, împliniri mai măreți ca în acești ani de viață nouă. Ea se străduiește să fie focar de coeziune morală, de unitate

a tuturor fiilor acestor plaiuri, luînd parte activă prin slujitorii și credincioșii ei la toate inițiativele și acțiunile poporului nostru pentru apărarea păcii și a vieții în lume. Fiii ei își manifestă răspunderea față de vremurile care le trăiesc, aducîndu-și întreaga lor contribuție la făurirea unui viitor liber și prosper pentru întregul nostru popor. Acestora li se adaugă rugăciunile lor pentru pace și strădaniile pentru ca prin slujirea lor specifică să se facă părtași tuturor acestora mărețe împliniri — simboluri ale unității și elanului creator puse în slujba binelui obștesc.

Noi credem că Mîntuitorul Iisus Hristos, Dumnezeu cel în Treime slăvit, Maica Domnului și toți sfinții vor feri lumea de un cataclism atomo-nuclear. De aceea ne rugăm ca ceea ce s-a întîmplat la Hiroshima și Nagasaki să nu se mai întîmple niciodată. Să ne ferească Bunul Dumnezeu de un asemenea holocaust, în urma căruia n-ar mai rămîne nici o urmă de viață pe planeta noastră. Pentru a fi pilde vii de urmat pentru cei din jur în trăirea dreptei credințe și în slujirea binelui obștesc, să fiți cetățeni buni și loiali ai Patriei noastre dragi, întotdeauna în fruntea oricăror acțiuni obștești și patriotice. Vă binecuvîntez pe toți cu toată dragostea, pentru aceste minunate clipe pe care ni le-a prilejuit întîlnirea noastră și vă doresc tuturor multă sănătate, spor și rîvnă, o putere de dăruire în lucrarea de slujire. Totodată vă rog să transmiteți binecuvîntarea mea și celor din familiile dumneavoastră, dragostea mea părintească. Să vă rămînă înscris în inimi îndemnul Sfîntului Apostol Pavel: „Deci orice îndemn care este în Hristos, cu orice mîngîiere a dragostei, cu orice împărtășire a Duhului, cu orice milostivire și îndurare, împliniți bucuria mea ca să gîndiți la fel, avînd aceeași iubire, un suflet, aceeași cugetare" (Filipeni 2, 1-2). Amin.*

---

* Cuvînt rostit la resfințirea bisericii „Adormirea" din Fălticeni, duminică 1 septembrie 1985.

ÎNVĂȚĂTURA COLINDELOR

Ca fiecare fiu al Bisericii noastre, cînd auzim colindele, trăim același sfînt fior trăit odinioară de păstorii și de magii prezenți în preajma ieslei modeste în care Fiul lui Dumnezeu a luat chipul nostru. Îndătinate atît de frumos în viața poporului nostru, ele vin pe plaiurile noastre străbune din adînci vremuri. Aceste minunate imne își au izvorul în Sfînta Scriptură și în izvoarele nesecate ale sufletului românesc, ale credinței și vieții poporului nostru care a tălmăcit cu atîta măiestrie și limpezime adevărurile ortodoxe. Mesajul divin al întrupării lui Hristos a străbătut peste veacuri modelat în cuvinte și melodii gingașe pe măsura și cuprinderea inimii și înțelegerilor drepte și convingătoare.

Fiecare popor își are valorile și creațiile lui nemuritoare. Și cu cît are mai multe valori, cu atît acel popor se face mai cunoscut în lume și poate astfel să-și aducă contribuția proprie în tezaurul culturii universale. Spiritualitatea noastră românească, mai cu seamă cea legată de credința ortodoxă, de bogăția expresiilor acesteia în viața de toate zilele și momentele sale însemnate, a făcut ca Biserica și poporul român să fie cunoscut încă de la închegarea sa și să fie prețuit în lume. Din același izvor al spiritualității românești ca și colindele se trage întreaga comoară de folclor, datini și obiceiuri de o rară frumusețe; cîntecele și colindele au conținut și forme de manifestări nesfîrșite, care sînt mărturiile puternice ale statorniciei și nobleței unui popor. Numai legat de glie, tare în credință și încrezător în energiile neamului său, un popor poate fi inspirat din vița adîncă a unor asemenea creații, unor idei de largă cuprindere teologică cum sînt colindele bisericești de aceeași valoare ca și imnologia Bisericii din primele veacuri creștine.

Colindele au împletit atît de înălțător mesajul credinței strămoșești cu idealurile poporului din graiul căruia ele au răsărit. Ele sînt vechi ca și sufletul și graiul românesc. Sînt tot atît de prețioase ca și celelalte mărturii spirituale ale poporului, ca și primele scrieri patristice de pe pămîntul nostru strămoșesc, ca și primele locașuri de rugăciune, biserici și mănăstiri descoperite în multe ținuturi de la noi, ca și primele cruci așezate la paraclisele închinate martirilor.

După cum ați luat aminte la cuprinsul lor, acesta este adînc teologic, redînd cu claritate adevărul de credință al Evangheliei, dar în același timp, foarte apropiat de înțelegerea, bunătatea și simțirea curată a fiilor Bisericii noastre. Din frumusețea literară și harul poetic ne putem imagina bogăția sufletească, forța creatoare și tăria de cuget cu care poporul nostru, autorul colindelor, a viețuit pe întinsul pămîntului românesc, a crescut și și-a închegat existența sa, ca urmaș al daco-romanilor. Purtînd în inimă învățătura ortodoxă, mărturisită și doxologită pe graiul scump moștenit de la părinți — și din neam în neam, încreștinat prin cuvînt apostolic —, din convingere și din voia inimii, autorul colindelor, poporul nostru a cîntat Nașterea Mîntuitorului ca pe un act tot atît de sfînt ca

al unui prunc din familia lui, văzînd în iubirea Maicii lui Dumnezeu și starea modestă a Întrupării Fiului lui Dumnezeu, starea, gingășia și nădejdea, trăite aievea în familia și localitatea lor. De o rară simțire și emoție sînt colindele din toate laturile noastre românești. Ca și însăși credința, ele exprimă unitatea trăită de toți fiii pămîntului românesc, unitatea lor în datini și obiceiuri, deși se aflau între hotare străine și sub stăpîniri haine — colindele au fost, pe lîngă alte mărturii, o pîrghie puternică în păstrarea conștiinței de neam și a aspirațiilor de libertate și unitate. De aceea ne sînt scumpe și le prețuim cum se cuvine.

Trăim, iubiții mei, an de an, nu numai această gingășie a prunciei Fiului lui Dumnezeu, ci și satisfacția unanimă că de la Nașterea Domnului, prin mesajul păstrat cu sfințenie de înaintași, fiecare clipă a momentului de atunci, al Nașterii Domnului, este întruchipat în Sfînta Liturghie, săvîrșită zilnic în bisericile și mănăstirile noastre. Cînd preotul în taina Sfîntului Altar, la Proscomidie — partea de început a Liturghiei —, pregătind săvîrșirea Sfintei Jertfe din cadrul Liturghiei credincioșilor, rostește rugăciuni și texte scripturistice auzite în cîntările și colindele de la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos. Partea bisericii unde se săvîrșește Proscomidia reprezintă peștera și ieslea de lîngă Betleem unde se naște Mîntuitorul nostru Iisus Hristos spre mîntuirea tuturor. Lucrarea aceasta tainică actualizează împlinirea proorociilor și în același timp se pomenesc toți credincioșii spre a se bucura de prezența Pruncului Iisus în sălașul inimilor și sufletului lor. Într-un alt chip mai apropiat sărbătoarea Nașterii Domnului strălucește în fiecare suflet creștinesc și în fiecare cămin prin colinde. Ele transmit clar și precis venirea Mîntuitorului Hristos pe pămînt, mesajul împăcării omului cu Dumnezeu.

Față de alte religii cunoscute în istoria universală creștinismul a adus învățătura cea nouă a iubirii, întruparea Logosului, a Cuvîntului lui Dumnezeu, cum învață Sfîntul Evanghelist Ioan și Sfinții Părinți. Pruncul Iisus din ieslea modestă este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat. El Se naște, la plinirea vremii din Sfînta Fecioară Maria, hărăzită să împlinească acest rol sfînt, ca cea pe care îngerul a aflat-o „plină de har". Ca Fiu al ei, Iisus a devenit Fiul Omului „să Se nască și Să crească și să ne mîntuiască". Cît de frumos ne prezintă Sfîntul Evanghelist Ioan acest minunat fapt în prologul Evangheliei scrisă de el: „La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul... Și Cuvîntul S-a făcut Trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr" (Ioan 1, 1, 14)! Sfîntul Evanghelist Matei ne prezintă chiar și arborele genealogic, „Cartea neamului lui Iisus", înșirînd generațiile din care S-a născut Hristos, ca Fiu al lui David și al patriarhului Avraam. În chip strălucit au tălmăcit Cartea neamului lui Hristos autorii frescelor exterioare de la celebrele noastre mănăstiri bucovinene, prin zugrăvirea arborelui lui Iesei — tatăl lui David — din care arbore odrăslesc, neam după neam, prooroci și drepți, pînă la Iosif, cel care a primit veste și poruncă îngerească să fie ocrotitorul Maicii Domnului. Cînd mărturisim în Crez că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria, exprimăm adevărata învăță-

tură relatată de Sfinții Evangheliști și formulată încă de la primul Sinod ecumenic de la Niceea, din anul 325.

Colindele la rîndul lor ne transmit și ele, după cum am văzut, acest mesaj al întrupării Fiului lui Dumnezeu, colorate literar cu descrierea împrejurărilor și ținutului sfînt, martor al acestei împliniri mîntuitoare. Bethleemul, păstorii, magii, imnele îngerești, mînia și atrocitățile lui Irod cu omorîrea pruncilor, fuga în Egipt sînt înfățișate în spațiul nostru românesc cu vorbe blînde și cu îmbrăcăminte la fel cu a păstorilor de mioare de pe gurile de rai străbune.

Proorocii Vechiului Testament au avut și ei darul de a primi și vesti mesajul venirii în lume a Fiului lui Dumnezeu cu mult înainte de întruparea Sa. Între aceștia Isaia zice: „Iată Fecioara va avea în pîntece și va naște Fiu și vor chema numele lui Emanuel, care se tîlcuiește: Cu noi este Dumnezeu" (Matei 1, 23). Alți proroci, la rîndul lor, au descris toate momentele din viața lui Iisus, arătînd cu multă limpezime, locul, timpul, chipul nașterii Fiului lui Dumnezeu. Oricine rămîne impresionat de claritatea cu care colindele transmit acest adevăr al venirii lui Hristos în lume. Acesta a fost păstrat și prin aceste colinde bisericești de poporul nostru cu aceeași claritate în tot cursul îndelungatei sale existențe. Cu toate că de-a lungul vremurilor peste poporul nostru s-au abătut vitregii, nenorociri, influențe străine, totuși el a păstrat cu sfințenie credința lui dreaptă așa cum a primit-o din gura apostolilor. Atunci cînd Transilvania și alte provincii românești se aflau sub stăpîniri străine, strămoșii noștri păstrau adevărul de credință și prin colindele de la sărbători, cîntate în dulcea limbă românească, în bisericuțele lor de lemn sau de zid și la vetrele lor calde.

Iată de ce ele ne adună să le cîntăm cu duioșie și respect în aceste luminate zile ale Crăciunului. Respectul nostru pentru ele trebuie să fie evident pentru că în ele strămoșii noștri au aflat mîngîiere și alinare în suferințele lor. Le respectăm și le dăm viață pentru că ele prezintă unitatea de cultură a poporului nostru, unitatea de credință, atît de prețioasă vieții, societății și familiei poporului român.

De aceea, participînd la această vecernie continuăm tradiția străveche a cîntării lor, a împrospătării cunoștințelor despre înțelesul și rolul lor important în credința noastră ortodoxă în care ne-am născut și în viața poporului nostru. Ne dăm seama și mai bine cît trebuie să iubim țara, pămîntul românesc, mormintele strămoșilor, ctitoriile înaintașilor și întreaga zestre spirituală cu care a intrat în istorie poporul nostru, aducîndu-și toată vrednicia lui și în zilele noastre, la înțelegere, apropiere și pace, bunul suprem al omenirii.

M-am bucurat și acum de prezența dumneavoastră, și de aceea am dorit să vă întîmpin cu mereu tinerele colinde în Catedrala mitropolitană. M-am bucurat apoi că sînteți părtași la păstrarea tezaurului Ortodoxiei noastre românești și sînteți receptivi la tot ceea ce este sensibil și frumos în spiritualitatea noastră românească. Mă bucur nespus că astfel de hrană căutați mereu, hrană care vă face părtași la comuniunea harică cu înaintașii. Să vă bucurați cu toții de clipele frumoase de acum, ca cei ce sînteți fiii și fiicele Bisericii noastre Ortodoxe. Sînt convins că dragostea dumneavoastră este mereu îndreptată spre unitatea de credință, spre bogăția istoriei de mai multe ori milenară a poporului nostru, spre iubirea pămîntului scump al patriei noastre, spre tradițiile noastre atît de frumoase și atrăgătoare. Să ne bucurăm cu toții că cerul patriei noastre este senin, iar atașamentul pentru pace în lume înmiresmează strădaniile poporului nostru pentru continua înălțare și înflorire a patriei.

*Mesajul de pace și de viață al colindelor străbune de la Nașterea Domnului să-l simțim și să-l trăim creștinește și românește cu voioșie specifică nouă românilor. Acest mesaj de pace și de lumină, de credință dreaptă și nădejde să-l transmitem urmașilor, urmașilor noștri pe această vatră străbună în care a odrăslit și rodit ca un arbore biblic Sfînta noastră Biserică Ortodoxă Română. Fie ca noi toți să ne aflăm mereu în lumina Bethleemului, a păcii și a bunei stări, la care ne îndeamnă colindele noastre strămoșești.**

* Cuvînt rostit la Vecernia duminicii din 22 decembrie 1985.

LA DUMINICA DUPĂ BOTEZUL DOMNULUI

După Botezul în Iordan, Mîntuitorul Iisus Hristos începe activitatea Sa. Acest fapt se petrece după ce Însuși Dumnezeu-Tatăl L-a adeverit din cer: „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru care bine am voit" (Matei 3, 17). Pentru prima dată în istoria omenirii Dumnezeu vorbea cu „tu" cuiva; I-a spus Fiului Său: „Tu ești Fiul Meu cel iubit".

În noaptea de Crăciun Dumnezeu n-a vorbit direct cu Iisus și cu cei din jurul Lui, ci prin îngeri. Acum însă Iisus ca om la vîrsta maturității și responsabilității, adeverit de Dumnezeu prin voce de sus, a început lucrarea cea mare pentru eliberarea sufletelor oamenilor „din întuneric și din umbra morții". (Matei 4, 16). Logosul lui Dumnezeu, a doua Persoană a Prea Sfintei Treimi coboară la popoare. Acesta este Fiul lui Dumnezeu pentru că ceea ce n-a izbutit să facă poporul lui Israel în pustie, în cei 40 de ani de peregrinare, Hristos o face în 40 de zile în pustiul Carantaniei. Cele 40 de zile simbolizează cei 40 de ani ai poporului ales petrecuți în pustie.

Mîntuitorul Iisus Hristos prin Botez repetă istoria lui Israel din pustiul Sinai. Poporul ales, după ce s-a botezat în Marea Roșie a ieșit în pustie, însă n-a rezistat la ispita ei. Toți cei care au ieșit din primul botez, n-au putut răbda al doilea botez, botezul pustiei, adică lupta cea mare cu puterile întunericului, fiind înfrînți în războiul cel nevăzut de care vorbeau Sfinții Părinți și de aceea oasele lor au căzut în pustie. Deci Iisus Hristos a făcut în 40 de zile ceea ce a făcut Israel în 40 de ani avînd aceeași luptă cu puterile cele nevăzute. A biruit mai întîi *ispita lăcomiei,* pentru că atunci cînd diavolul i-a zis după cele 40 de zile de post: „Zi ca pietrele acestea să se facă pîine, El a răspuns: Scris este, nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul ce iese din gura lui Dumnezeu" (Matei 4, 3). Mîntuitorul deci nu acceptă ispita, pe cînd Israel în pustie a cîrtit împotriva lui Dumnezeu, care îi hrănise cu mană (Ieșire 16, 13-19). A dorit carne și astfel s-a lăsat biruit de lăcomie.

A doua ispită este a *mîndriei.* Sfînta Evanghelie spune că Iisus a fost dus pe aripa templului de unde I S-a propus să Se arunce jos, căci Dumnezeu va porunci îngerilor Săi să-și tindă mîna și să-L salveze. Dar Mîntuitorul nu Se lasă amăgit, ci răspunde: „Să nu ispitești pe Domnul Dumnezeul Tău" (Matei 4, 6-7).

A treia ispitire și ultima a fost cea a *neascultării,* pe care Mîntuitorul o înlătură. „Toată lumea este a mea și ți-o voi da Ție, dacă vei cădea și Te vei închina mie" (Matei 4, 8-9), i-a zis diavolul Mîntuitorului: „Atunci Iisus i-a zis: Mergi înapoia mea satano, Domnului Dumnezeului Tău să te închini, și numai pe El Unul să-L slujești" (Matei 4, 10). Poporul Israel n-a rezistat tentației în pustie și s-a închinat vițelului celui de aur în Horeb (Ieșire 32, 4); de aceea Dumnezeu i-a pedepsit cu aspră pedeapsă și *oasele lor au rămas în pustie.* Iată deci că ascultarea și închinarea se cuvine numai lui Dumnezeu (Ieșire 20, 1-6) față de care trebuie să fim ascultători, căci neascultarea și nesupunerea față de adevăr, asemenea lui Adam și celor de după dînsul, au dus la moarte.

Sfinții Părinți au vorbit de acel război nevăzut cu puterile demonice și au înțeles că ispitele vin din trei părți și anume de la trup, de la lume și de la diavol, povățuindu-ne să le înlăturăm prin viață curată și pocăință. Primul cuvînt din activitatea Mîntuitorului a fost: „Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie" (Marcu 1, 5). Iisus, coborînd de pe Muntele Carantaniei, vine deci „în Galileea neamurilor" (Matei 4, 15), între popoarele care „erau întru întuneric și în umbra morții" (Isaia 9, 1) pentru ca să binevestească săracilor izbăvirea, să vindece pe cei „zdrobiți cu inima, să propovăduiască robilor dezrobirea, celor orbi vederea și să slobozească pe cei apăsați" (Luca 4, 18). Cel mai mare cuvînt care s-a spus vreodată în istoria lumii este acesta: „Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie". Poate ne-am fi așteptat ca Iisus să binevestească mai întîi dumnezeirea Sa și scopul venirii Sale, sau poate am fi dorit

să lămurească pe cei ce-L ascultau cele despre Dumnezeu. Totuși nici una din aceste idei și nici un fel de răspuns la astfel de întrebări nu găsim în cele dintîi cuvinte ale Domnului. El Se adresează cu totul deosebit față de înțelepții lumii de pînă atunci. Iar prin aceasta a voit să arate că n-a venit să strice nici o lege (Matei 5, 17). Înainte de a vorbi despre Dumnezeu, Iisus ne cheamă să ne pregătim lăuntric spre a primi pe Dumnezeu în noi. Ne îndeamnă mai întîi să-L căutăm și astfel Îl vom găsi în sufletul nostru. De aici îndemnul Mîntuitorului : „Pocăiți-vă !" ; de aici vestirea că „împărăția lui Dumnezeu se apropie" (Matei 4, 17), căci împărăția lui Dumnezeu nu este una din lumea aceasta (Ioan 18, 36). Nu este o împărăție care să se ia la întrecere cu împărățiile lumești, ci împărăția lui Dumnezeu este de ordin spiritual, iar „pocăința" este un act sufletesc, o privire spre interior, o înnoire a vieții omului cu ajutorul lui Dumnezeu. E drept că și înțelepții din lumea veche socoteau „cunoașterea de sine" ca începutul înțelepciunii și formulau îndemnul „cunoaște-te pe tine însuți". Dar cîtă deosebire este între îndemnul la cunoașterea de sine și îndemnul la pocăință! Cunoașterea de sine este un act rațional, care poate duce la deznădejde sau la orgoliu. Omul se poate înfricoșa de sine și de nevrednicia sa sufletească, se poate considera un nefericit neaflînd nimic bun în el ; sau se poate umple de sine, de încredere oarbă în sine, de mîndrie. O astfel de cunoaștere nu restabilește nimic în făptura omenească, ci o umple de vanitate sau o duce la disperare.

Pocăința propovăduită de Iisus este mai mult decît cunoașterea de sine, e mai mult decît un efort omenesc oricît de lăudabil ar fi el. Pocăința este o cale de cunoaștere prin credință, o cale de întîlnire cu Dumnezeu în suflet. Ea este un act în care se întîlnește harul cu sufletul nostru, de aceea ea rămîne o taină, o lucrare dumnezeiască. Pocăința nu este numai un act omenesc unilateral, ci este un act de restaurare a împărăției lui Dumnezeu în suflet, prin harul divin (Ioan 17, 3). Dar pocăința nu este posibilă dacă nu crezi mai întîi în Evanghelie (Marcu 1, 15). Evanghelia cum se știe, înseamnă „veste bună" sau „veste fericită". Mîntuitorul cînd a venit și a zis : „Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie", a venit să aducă „bucuria" (Luca 2, 10) „pacea" (Ioan 14, 27) și „iubirea" (Ioan 13, 34). Acesta este scopul venirii Sale pe pămînt — iertarea păcatelor prin pocăință — îndumnezeirea (Matei 3, 2), împlinirea împărăției lui Dumnezeu în noi (Matei 6, 33 ; 7, 21).

Prin pocăință se reface împărăția lui Dumnezeu pentru că Dumnezeu este în noi și noi în El. Chemarea la pocăință și la împărăția lui Dumnezeu o face, în numele lui Iisus și cu puterea Lui, Biserica. Picioarele sfinte ale Mîntuitorul nu calcă pragul lumii din zilele noastre, nici chemarea Lui nu o auzim direct din gura Lui. Ea este dusă și propoveduită de Biserică, prin care Hristos Domnul este cu noi. În mintea și în inima noastră, există atîtea gînduri, idei, dorințe, pasiuni, interese, care alungă din viață liniștea, pacea, credința, dragostea, bună-înțelegerea. Iisus Hristos, prin Biserica Sa, ne cheamă și ne oferă hrana și liniștea necesară, puterea de a împlini binele în viața noastră, adică a realiza în noi „împărăția lui Dumnezeu". Pocăința înseamnă calea și mijlocul de reînnoire a minții, înseamnă comuniunea cu Dumnezeu și cu oamenii prin har, înseamnă renașterea spirituală și înnoirea vieții.

Un sfînt părinte din Pateric ne dă o pildă edificatoare ca să învățăm ce valoare are pocăința pentru sufletul omenesc. Se spune că un înger rău căzut din cer la început a vrut să se întoarcă la Dumnezeu, pentru că nu voia să mai petreacă în disperare și în tristețe. Mergînd la Împăratul dreptății, L-a întrebat ce trebuie să facă ca să se poată întoarce iarăși la lumina și la cîntecul cetelor cerești. I s-a spus: „Te vei duce pe pămînt și dacă vei aduce ceea ce este mai de preț în ochii mei, atunci ai să te izbăvești". Și a venit îngerul pe pămînt și a văzut numai lucruri rele și pline de silnicie în lume. Mergînd aproape deznădăjduit pe malul mării, la un moment dat, a văzut plutind o scoică rănită, asupra căreia cădea o rază de soare. Iar în durerea ei a făcut o perlă extraordinară. Și a zis îngerul: „Aceasta este o faptă mai mare decît fac oamenii". A luat perla și a dus-o la cer. Acolo îngerii i-au zis: „Este un lucru minunat ca o scoică să se salveze de la durere prin transformarea ei într-o perlă, dar nu este acesta cel mai plăcut lucru la Dumnezeu. Deci du-te și adu de pe pămînt ceva mai de preț decît această perlă". Și a venit îngerul pe fața pămîntului întristat, să caute lucrul cel mai plăcut înaintea lui Dumnezeu. Mergînd într-o zi prin munți a văzut la un moment dat doi copilași ce se jucau la o cascadă. Deodată pe cel mai mic

l-a luat vîrtejul, iar celălalt a sărit spre salvarea lui, însă a murit salvîndu-l totuși pe cel mic. Iată o faptă extraordinară, își zise îngerul. A luat inima copilului în aripi și călătorind spre cer l-au umplut lacrimi de bucurie pentru faptul că pămîntul încă nu-i pierdut, dacă cineva este în stare să-și dea viața pentru semenul său. Acolo i s-a spus: „Într-adevăr este un lucru extraordinar acesta, dovadă că sufletul pruncului e în paradis, dar încă ceva mai de preț este înaintea lui Dumnezeu". S-a întors îngerul și a peregrinat ani de-a rîndul pe pămînt și și-a dat seama că n-a găsit ceva mai de preț înaintea lui Dumnezeu. Aproape de deznădejde, cînd mergea printr-un pustiu, a văzut deodată o umbră, care se mișca mereu. Era o făptură omenească de care s-a apropiat și și-a dat seama că era de fapt un călugăr pustnic. Acesta și-a întors capul spre el, l-a privit în față, iar îngerul a observat pe fața bătrînului curgînd din ochi niște picături ca de aur, care erau de fapt lacrimile pustnicului. A luat o lacrimă din aceasta și a zburat la cer. Porțile paradisului s-au deschis, iar calea s-a făcut luminoasă și fără opreliști pînă în fața tronului lui Dumnezeu. Atunci o voce îngerească i-a spus: „Ai găsit cel mai de preț lucru de pe fața pămîntului — *lacrima de pocăință*". Nu-i decît o istorioară intuitivă, dar plină de înțeles duhovnicesc, fiindcă de aici înțelegem că toți sîntem sub povara păcatului, că sîntem muritori, avînd însă nădejde în Mîntuitorul, cel ce zice: „Vă iau păcatele voastre asupra Mea". De aceea cît vor fi stele pe cer avem o nădejde neclintită. Venim și ne spunem neputințele noastre, păcatele noastre, iar El ni le topește în dragostea Sa, obținînd darul lacrimilor de care Sfinții Părinți spun că „îngrașă sufletul". Tot El ne dă bucuria întoarcerii ca și fiului risipitor. Lacrima de pocăință este cea mai bună mireasmă; să venim înaintea lui Dumnezeu și dacă am crezut în Evanghelie și ne-am pocăit, am plinit în noi împărăția lui Dumnezeu, vom petrece numai în dragostea Lui, căci cele crezute vor fi văzute și cele nădăjduite vor fi împlinite. Numai Dumnezeu să ne învrednicească de aceasta. Amin.

Arhid. Ioachim GIOSANU

LA ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

Patruzeci de zile au trecut de cînd razele dumnezeirii, prin Soarele dreptății, luminau și încălzeau întreaga făptură, care de veacuri aștepta „plinirea vremii". De mii de ani urmașii lui Adam așteptau ziua cea mare a mîntuirii din robia păcatului. Cu veacuri înainte proorocii o preziseseră, patriarhii nădăjduiau în ea, iar drepții o așteptau în adîncă suspinare. Și iată că în trecerea unei nopți tainice, deasupra staulului din Betleem, lumină mare a strălucit pe pămînt, Lumină din Lumina cea adevărată. Emanuel, care se tîlcuiește cu noi este Dumnezeu, S-a născut din Fecioara Maria. Și cea care a fost în nedumerire și adîncă uimire, în neliniște și spaimă, cînd i s-au vestit de îngerul Gavriil cele ce se vor întîmpla, în cele din urmă, sub înrîurirea Sfîntului Duh, se va arăta întru toate supusă rînduielii lui Dumnezeu și va răspunde prin acel categoric „FIE!".

Și iat-o astăzi pe Sfînta Fecioară cu Iosif venind, întru ascultarea Legii, spre a închina Pruncul în templul lui Solomon. Într-adevăr, potrivit Legii Vechi, toți pruncii de parte bărbătească, întîi-născuți, urmau să fie închinați Domnului în a patruzecea zi de la naștere. De asemenea, pentru curăție se aducea un miel de un an, sau doi pui de porumbel, drept jertfă pentru păcat (Levitic 12, 6-8).

Pruncul Iisus, Dătătorul Legii, Se arată și Împlinitorul ei. Prin Legea Veche s-a menținut trează conștiința venirii Sale; Legea a fost călăuză întru așteptarea zilei celei mari. De aceea, de la Naștere și pînă la sfîrșitul vieții Se va arăta, întru toate, supus Legii, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere. Aceasta o va spune în mod categoric El Însuși. „Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau Proorocii, n-am venit să stric, ci să plinesc" (Matei 5, 17).

Astfel, vine să se curețe de păcat cea care este Preacurata Fecioară. Cea care a născut pe Mîntuitorul. Se arată supusă Legii, cea care a născut pe Rodul Vieții. Rodul cel nou care ne-a readus în raiul cel de demult; nu

se vatămă și nici nu se întinează pomul după nașterea rodului său ; nevătămată și neîntinată a rămas și Maica Domnului după nașterea Fiului său. Precum raza soarelui trece prin sticlă și n-o strivește, ci mai multă strălucire dobîndește, tot așa și Maica Domnului, prin nașterea Fiului, o fericesc toate neamurile pămîntului ; „cu curăția pecetluită și cu fecioria păzită", mai presus de fire a născut Fecioara pe Hristos, Soarele dreptății.

Și s-au prezentat la templu și cu jertfa curăției : nu cu un miel de un an, ci cu o pereche de turturele, sau doi pui de porumbel. Aduc jertfă ca cei săraci și nu ca cei bogați. Vedem și aici smerenia și modestia. Porumbelul din timpul lui Noe, care a vestit încetarea potopului și împăcarea omului cu Dumnezeu, vestește, acum, la intrarea Domnului în biserică, pacea cea adevărată, care a venit oamenilor de la Dumnezeu. Au adus pe Prunc, ca Cel întîi-născut de parte bărbătească, Să-L închine Domnului ; au adus pe Dumnezeu lui Dumnezeu, ale Sale pentru ale Sale, ale Tale pentru ale Tale!

O minune ca aceasta văzînd Maica Domnului și dreptul Iosif se minunau. Prunc de patruzeci de zile închină Domnului și Pruncul este primit cu cinste ca Cel vechi de zile; Prunc tînăr aduc în Casa Domnului și I se dă slavă Celui Născut mai înainte de toți vecii ; Prunc este și Dumnezeu al nostru Îl cunoaștem ; Prunc plîngînd intră în Casa Domnului și Casa Domnului de slavă se umple primind pe marele Arhiereu ; Prunc înfășat în scutece fiind și pe noi de scutecele păcatului izbăvindu-ne ; El este darul ; El este și Biserica ; El este Jertfa cea vie ; El este și Jertfitorul ; El arderea; El sabia Duhului celui Sfînt; El Mielul cel fără prihană, El și Păstorul cel Bun.

Cerul era sus, la înălțimi nebănuite ; pămîntul întru cele mai de jos ! Vrăjmășia era mare, prăpastia era adîncă ! Numai Hristos putea să apropie cerul de pămînt, numai El putea să aducă pacea cea adevărată. O face acum, la plinirea celor patruzeci de zile, la intrarea în biserică, la închinarea Domnului.

Actul Întîmpinării Domnului se prelungește prin prezența la templu a bătrînului Simeon și a proorociței Ana.

Tradiția ne spune, că acest bătrîn, la timpul Întîmpinării Domnului avea vîrsta de 360 de ani ; cei de vîrsta lui plecaseră de mult în casa strămoșilor lor ; el singur întîrzia și rătăcea stingher printre cei tineri, amestecîndu-se cu strănepoții săi la templu. Nedumerire ! Ce semn, ce minune se întîmpla cu el, ce rînduială dumnezeiască făcea ca acest bătrîn „drept și temător de Dumnezeu" să întîrzie atîția ani în templu pentru a întîmpina pe Pruncul Iisus ? !

Aceeași Tradiție ne spune că Simeon făcea parte din grupul celor 70 de bărbați învățați, care pe vremea lui Ptolemeu Filadelful trebuiau să tălmăcească Sfînta Scriptură a Vechiului Testament din limba ebraică în limba grecească. Lui Simeon i s-a dat să traducă cartea proorocului Isaia. Cînd a ajuns la capitolul 7, a dat peste cuvintele profetice : „Iată, Fecioara va lua în pîntece și va naște un Fiu și vor chema numele lui Emanuel" (Isaia 7, 14). Simeon a înțeles că este prorocie referitoare la venirea lui Mesia. Dar a socotit că cuvîntul „fecioară" este greșit și că trebuie tradus și înlocuit prin expresia „femeie tînără, ascunsă de bărbatul său". Simeon nu putea să înțeleagă cum o fecioară putea naște, fără prihană și a tradus așa cum a înțeles. Atunci o minune s-a săvîrșit : cuvintele ce le-a scris în tălmăcire proprie le-a aflat a doua zi șterse de o mînă necunoscută, iar în locul lor a găsit scris cuvîntul „fecioară". Fiind în spaimă și în nedumerire i s-a descoperit printr-o vedenie că nu va vedea moartea pînă ce nu va vedea cu ochii săi pe Fecioara Maria care va naște pe Mesia — Hristos.

Și iată că anii treceau. Oamenii se nășteau și îmbrătrîneau. Oamenii de vîrsta lui Simeon erau de mult uitați. Dar rînduiala omenească este altcum decît iconomia dumnezeiască. „O, adîncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu ! Cît sînt de necercetate judecățile Lui și cît de nepătrunse căile Lui !", va zice Sfîntul Apostol Pavel (Romani 11, 33).

Ziua cea mare a sosit și pentru bătrînul și dreptul Simeon. Iată că minunea mare se săvîrșește astăzi : Fecioara Maria purtînd în brațe pe Cel ce poartă toate intră în Casa Domnului și este întîmpinată de bătrînul Simeon ! E greu de spus în cuvinte omenești ce simțăminte stăpîneau atunci pe bătrînul Simeon. Noian de gînduri și străfulgerări puternice au cuprins sufletul bătrînului, cînd în brațe tremurînde a primit pe Pruncul Iisus ! E clipa astrală a omenirii ; este momentul cînd stau față în față nu doar două persoane, ci o lume veche întîmpină o lume nouă. Este timpul

descărcării veacurilor celor de demult ; Legea Vechiului Testament primește. în casa sa cea mai de preț, în templul sfînt, Legea Noului Testament. În casa lui David, în templul măreț a lui Solomon, unde profețiile despre Mesia țineau trează conștiința „plinirii vremii", bătrînul Simeon ridică în brațe pe Pruncul Iisus, spre adeverirea celor prezise.

„Acum slobozește pe robul Tău în pace. că văzură ochii mei mîntuirea Ta !... zice bătrînul Simeon ; slobozește-mă Stăpîne că s-au împlinit anii cei mulți de așteptare întru venirea Ta ! Dezleagă veacurile care au dorit să Te vadă Om adevărat și Dumnezeu adevărat ! Acum mă slobozește, Stăpîne, de neputința trupească adunată în anii cei mulți ai așteptării, dar mă slobozește și de gîndul cel tainic ce l-am purtat în mine, care m-a robit și pace cu mine n-am avut pînă ce nu Te-am văzut pe Tine în brațele mele ! Și împreună cu mine slobozește pe toți cei din veac, care au dorit să Te vadă, precum Te văd eu, care au dorit să Te poarte pe brațele lor, precum Te port eu și nu li s-a dat lor ! Slobozește-mă, deci Tu pe mine Pruncule și Fiule al lui Dumnezeu, să mă întorc în pămîntul din care am fost luat, să mă întorc în pămîntul făgăduinței, la frații mei, la cei de o rudenie și o seminție cu mine, la cei de o credință cu mine, să vestesc tuturor celor din veac slobozirea ! Că mă voi duce să vestesc lui Adam, părintele nostru a tuturor, venirea lui Adam cel Nou, să-i arăt lui Avraam, tatăl semințiilor, Pămîntul cel Nou, lui Moisi, dătătorul Legii, pe făcătorul Legii, lui Aron arhiereul, pe marele Arhiereu, lui David împăratul, pe Împăratul tuturor, să arăt tuturor celorlalți părinți, prooroci și drepți negrăita bucurie a venirii Tale.

Slobozește-mă, zice cel drept și temător de Dumnezeu, să vestesc, împreună cu Isaia, celor ce locuiesc întru întuneric și celor ce locuiesc în umbra morții că lumina mare strălucește acum peste dînșii, căci Prunc S-a născut nouă, un Fiu S-a dat nouă, a Cărui stăpînire e pe umărul Lui și Se cheamă numele Lui Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie" (Isaia 9, 1-5).

Slobozească-se în pace și Ieremia proorocul că astăzi prin venirea Fiului în Casa Domnului i s-a împlinit cuvîntul : „Dar iată legămîntul pe care-l voi încheia cu casa lui Israel după zilele acelea : voi pune legea mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și le voi fi Dumnezeu, iar ei îmi vor fi popor" (Ieremia 31, 33).

Tresalte acum de bucurie, la ziua Întîmpinării Domnului și vestitorul Iezechiel căci slava Domnului a umplut de lumină Casa lui Israel. „Și slava Domnului a intrat în templu pe poarta care este cu fața spre răsărit. Și m-a ridicat Duhul și m-a dus în curtea cea dinăuntru și iată slava Domnului umplea tot templul" (Iezechiel 43, 4-5).

Bucurie, mîntuire și slobozire ai adus astăzi și robului tău Daniel, care în glas de tînguire și de nerăbdare Te chema pe Tine în numele poporului Tău Israel : „O, Doamne, ascultă ! O, Doamne iartă ! O, Doamne, ia aminte și lucrează ! Nu întîrzia pentru numele Tău, Dumnezeul meu ; că numele Tău îl poartă cetatea poporului Tău" (Daniel 9, 9).

În casa lui David bucurie mare este astăzi, prin intrarea Pruncului, prin Întîmpinarea Domnului de bătrînul și dreptul Simeon ; să cînte psalmi de bucurie, în trîmbiță și alăută duhovnicească proorocul David la intrarea cea mare a Domnului în locașul lui Israel ! La ceasuri de seară, în miez de noapte, din straja dimineții pînă în noapte ai chemat numele Domnului și L-ai așteptat. Bucură-te, că astăzi în casa ta a intrat.

Cine oare se va bucura mai mult în această sfîntă zi decît Psalmistul David, care cu inimă înflăcărată, stare exprimată cu măiestrie poetică — a dorit curțile Tale, Doamne : „Pînă cînd Doamne mă vei uita pînă în sfîrșit ? Pînă cînd vei întoarce fața Ta de la mine ? Caută, auzi-mă Doamne, Dumnezeul meu, luminează ochii mei, ca nu cumva să adorm întru moarte" (Psalm 12, 1 și 4).

Să se veselească acum David că în umbra Legii fiind, a dat slavă lui Dumnezeu pentru toate cîte a primit : „Așteptînd, am așteptat pe Domnul și S-a plecat spre mine. A auzit rugăciunea mea. M-a scos din groapa ticăloșiei și tina noroiului... Multe ai făcut Tu, Doamne, Dumnezeul meu, minunile Tale, și nu este cine să se asemene gîndurilor Tale" (Psalm 39, 1-2).

Potolit să-i fie sufletul lui David, odihnească-se în pace, el, care în alăută duhovnicească a strigat : „În ce chip dorește cerbul izvoarele sale, așa Te dorește sufletul meu pe Tine Dumnezeule. Însetat-a sufletul meu de

Dumnezeu cel viu ; cînd voi veni și mă voi arăta feței lui Dumnezeu" (Psalm 41, 1-2).

Se bucură, astăzi, David, că bătrînul Simeon în Casa Domnului, cu nădejde puternică a așteptat venirea Celui făgăduit, iar cuvintele i s-au împlinit : „Cît de iubite sînt locașurile Tale, Doamne al puterilor ! Dorește și se sfîrșește sufletul meu după curțile Domnului ; inima mea și trupul meu s-au bucurat de Dumnezeu cel viu. Că pasărea și-a aflat casă și turtureaua cuib unde-și va pune puii săi; altarele Tale, Doamne al puterilor, Împăratul meu și Dumnezeul meu ; fericiți cei ce locuiesc în casa Ta ; în vecii vecilor te vor lăuda" (Psalm 83, 1-5).

Să se bucure dar popoarele toate și să se veselească că astăzi bătrînul Simeon ține în brațe pe Mîntuitorul lumii ; ascultați popoare mărturia și bucuria lui Simeon care vă vestește că ochii lui au văzut mîntuirea Domnului, pe care El a gătit-o înaintea feței „tuturor popoarelor".

„Lumină spre descoperirea neamurilor... Bucurați-vă toate popoarele că și voi cu negrăite suspine ați așteptat pe Izbăvitorul, voi care fără lege fiind, din fire cele ale legii ați împlinit. Să se bucure astăzi, la Întîmpinarea Domnului, tîlcuitorii aștrilor cerești din Babilon și Egipt, înțelepții Greciei și ai Persiei văzînd pe Soarele Dreptății și cuvîntul întrupat ! Împreună cu vestitorii lui Mesia, Isaia, Iezechiel, Ieremia și Daniel să se bucure de întruparea Cuvîntului dintre neamuri care L-au întrezărit în înțelepciunea lor, că astăzi Cuvîntul „trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr"(Ioan 1, 14).

Lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel Te-ai arătat, astăzi, în casa lui David, Doamne ! Popoarelor lumină, învățătură și înțelepciune, poporului Tău Israel slavă, cinste și mărire. Acelora lumină, fiindcă erau în adîncul necunoștinței, acestora slavă, că din veac Te-au așteptat să vii.

Toate acestea văzîndu-le Sfînta Maică se cutremura, iar Iosif în nedumerire se afla. La Betleem magii se închinau, îngerii din cer cîntau, iar acum la patruzeci de zile bătrînul Simeon cu profetice cuvinte, în brațe L-a ținut. De o taină ca aceasta minunîndu-ne și noi, la această sfîntă zi, împreună cu Biserica cîntăm : „Nu pricep, Curată, nici îngerii, nici oamenii, Maică și Fecioară, ceea ce s-a săvîrșit în tine !".

„Și i-a binecuvîntat Simeon și a zis către Maria, mama Lui : Iată, acesta este pus spre căderea și ridicarea multora din Israel și ca un semn care va stîrni împotriviri și prin sufletul său va trece sabia, ca să se descopere gîndurile din multe inimi" (Luca 2, 34-35).

Acesta este pus pentru căderea și ridicarea multora din Israel fiindcă mulți din cei vechi, din cei prezenți și din cei ce vor fi ai lui Israel n-au crezut că se vor împlini cele făgăduite lor, iar multora spre ridicare fiindcă au crezut în venirea Lui, L-au primit pe El, au crezut în El, s-au botezat, au trăit și au murit pentru El.

L-ai născut Prea Curată Maică fără durere, prin puterea și adumbrirea Sfîntului Duh; dar inima ta de Maică se va sfîșia de durere la vederea Fiului tău pe Cruce, moarte pătimînd și prin sufletul tău sabia durerii va trece. Prin Biserica lui Hristos lumea se va preface; oamenii vor veni la credința cea adevărată; martirii, mucenicii, cuvioșii, pustnicii, pruncii nevinovați, femei și bărbați cucernici de la ziua Cincizecimii și pînă la sfîrșitul veacurilor vor crede și se vor boteza în Cel născut din Fecioara Maria.

„Și era și Ana proorocița, fiica lui Fanuel, din seminția lui Așer, ajunsă la adînci bătrînețe și care trăise cu bărbatul ei șapte ani de la fecioria sa. Și era văduvă, în vîrstă de optzecișipatru de ani și nu se depărta de templu, slujind noaptea și ziua în post și rugăciuni. Și venind și ea în acel ceas, lăuda pe Dumnezeu și vorbea despre Prunc tuturor celor ce așteptau mîntuirea în Ierusalim" (Luca 2, 36-38).

Toate cele rostite de bătrînul Simeon erau însoțite de cuvinte de laudă din partea proorociței Ana. Este de observat și de înțeles o taină ca aceasta, care după ani se descoperă nouă: la începutul neamului omenesc apare o pereche de oameni, Adam și Eva. La începutul mîntuirii o altă pereche de oameni: bătrînul Simeon și proorocița Ana ; aceia izgoniți din raiul fericirii, aceștia ținînd în brațe pe Izvorul Fericirii.

Saara, Rabeca, Rahila, Lia, Debora, Rut și tot lanțul lung al celor ce au adormit întru așteptarea lui Mesia, femei din Legea veche, primesc astăzi

prin proorocița Ana, în templu, pe Mîntuitorul lumii. Slavă iconomiei Tale, iubitorule de oameni, Doamne, slavă Ție !

La acest praznic dreptul Simeon și proorocița Ana, cu proorocul Isaia au cîntat : „Luminează-te, luminează-te Ierusalime, că vine lumina ta și slava Domnului peste tine a răsărit !“ (Isaia 60, 1). Întîmpinînd pe Pruncul Iisus, bătrînul Simeon și proorocița Ana îi aduceau cuvinte de laudă ca unui Dumnezeu adevărat: Acesta este Cel ce este și Cel ce mai înainte era și care de-a pururi va fi împreună cu Tatăl de o ființă și de un scaun, de o slavă și de o putere, atotputernic, nevăzut, negrăit, necuprins, nepipăit, neînțeles și neasemuit. Veniți toate neamurile și vă plecați, strigă bătrînul Simeon, că Acestuia i se închină Arhanghelii, de Acesta tremură stăpînirile, pe Acesta Îl slăvesc puterile; Acestuia slujesc heruvimii, pe acesta Îl teologhisesc Serafimii, Acestuia cu toții să ne închinăm.

*

* *

Dar și noi cei din legea Harului, și a adevărului, a credinței, a nădejdei și a dragostei sîntem întru așteptarea venirii Sale întru slavă, să judece viii și morții. Acest lucru l-a înțeles Sfîntul Apostol Pavel cînd a spus : „Căci cetățenia noastră este în ceruri, de unde așteptăm Mîntuitor pe Domnul Iisus Hristos“ (Filipeni 3, 20). Același Apostol ne spune despre venirea Sa, cea de a doua : „După aceea noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți, împreună cu ei în nori, ca să întîmpinăm pe Domnul în văzduh și așa pururea cu Domnul vom fi“ (Tesaloniceni 4, 17). Trăirea în Hristos, primirea harului Sfîntului Duh, prin Sfintele Taine, în comuniunea Sfinților și luînd har peste har vom ajunge vase de cinste la ospățul cel mare cînd Mirele Hristos, la glasul Arhanghelului și întru trîmbița lui Dumnezeu, Se va pogorî din cer; „Căci voi ați murit și viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu. Iar cînd Hristos, Care este viața voastră, Se va arăta, atunci și voi, împreună cu El, vă veți arăta întru mărire“ (Coloseni 3, 3-4). Iar Sfînta Biserică, în simbolul de credință, mărturisește : „Și iarăși va să vină cu mărirea să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfîrșit. Aștept învierea morților și viața veșnică ce va să fie. Amin“.

Prin această mărturisire Însuși Mîntuitorul Hristos „ne-a slobozit de gîndurile cele deșarte care ar putea să ne stăpînească gîndind neîncetat la ziua venirii Sale, făcînd calcul și precizări, care să ne întrerupă de la activitatea noastră, de la ocupațiile noastre zilnice. Timpul venirii celei de a doua, rămîne o taină a lui Dumnezeu-Tatăl.

Ceea ce trebuie să reținem ca principiu de viețuire în Hristos, cu raportare la cea de a doua Sa venire este privegherea, trezvia sufletească de care vorbesc Sfinții Părinți, grija de a ne menține în lumina Sfintei Treimi, grija ca mereu candela credinței să fie aprinsă, din straja dimineții pînă în noapte, mereu în locașul lui Dumnezeu, în post și rugăciune, asemenea cu bătrînul Simeon cel drept și temător de Dumnezeu, asemenea cu proorocița Ana, asemenea tuturor celor ce au adormit întru nădejdea învierii și a vieții celei veșnice. Acestea făcîndu-le, vom fi în liniște, în pace și în siguranța mîntuirii. Indiferent de ziua și ceasul acela.

Mare a fost credința celor din Legea Veche care, în umbra legii fiind, au așteptat învierea și venirea Mîntuitorului. Aceia așteptau în Ierusalimul pămîntesc, noi în Ierusalimul ceresc, ei așteptau în templul lui Solomon, noi în Biserica lui Dumnezeu, aceia cu jertfele sîngeroase, noi cu Tainele cele mîntuitoare, aceia prin cuvîntul proorocilor, noi prin Hristos.

Meditînd la dulcea cîntare din ziua Întîmpinării Domnului să zicem și noi : „Nu pricep, Curată, nici îngerii, nici oamenii, Maică Fecioară, ceea ce s-a săvîrșit în tine nu pricep, Curată, nici oamenii, nici îngerii și nici Fiul tău cînd va veni iarăși întru slavă să judece viii și morții“.

Noi știm că Mîntuitorul Hristos ca un bun Părinte ne-a lăsat toate cele necesare mîntuirii. Aceasta este absolut necesar să știm, noi cei ce sîntem întru așteptarea venirii Sale, că ne-a îndestulat cu toate cele necesare mîntuirii. Înainte, cu puțin înainte de a pleca de la noi, ne-a asigurat că nu ne va lăsa orfani (Ioan 14, 1-8). Apoi, ne-a încredințat Mîngîietorului, Duhului Adevărului, care ne va învăța și ne va aduce aminte despre toate cîte ne-a învățat El (Ioan 14, 26). „Încă multe am a vă spune, dar acum nu puteți să le purtați. Iar cînd va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi

la tot adevărul ; căci nu va vorbi de la Sine, ci cîte aude va vorbi vouă și cele viitoare vă va vesti" (Ioan 16, 12-13).

Duhul Adevărului lucrează în Biserica lui Dumnezeu al cărei cap este Hristos. Pînă la marea Întîmpinare a Domnului din ziua judecății, fiecare credincios întîmpină pe Domnul în Biserica cea sfîntă, se întîlnește cu El în Sfintele Taine. Marea Întîmpinare a Domnului de la sfîrșitul veacurilor nu-i decît o sumă a tainicelor întîmplări ale fiecărui credincios de la prima Întîmpinare și pînă la cea de pe urmă, în Sfînta Biserică și prin Sfînta Biserică, limanul mîntuirii noastre. Timpul venirii în lume a găsit pe bătrînul Simeon în biserică, iar pe proorocița Ana în post și rugăciune, fără a se depărta de templu. Siguranța că și noi vom fi întru slavă la venirea lui pe norii cerului ne-o dă corabia mîntuirii, Sfînta Biserică ai cărei fii credincioși să fim întotdeauna. Amin.

Prot. M. MOCANU

LA DUMINICA VAMEȘULUI ȘI FARISEULUI

„...Oricine se va înălța pe sine se va smeri ; iar cine se va smeri pe sine va fi înălțat"

(Luca 18, 14).

Sfînta Biserică, arătîndu-ne astăzi calea pocăinței, ca model de urmat, ne înfățișează doi oameni : un fariseu și un vameș, un fariseu care se laudă cu isprăvile sale, care osîndește și hulește pe alții: „Dumnezeule, Îți mulțumesc că nu sînt ca ceilalți oameni, hrăpăreți, nedrepți, preadesfrînați, sau chiar ca vameșul acesta" — și care din această pricină este osîndit de Dumnezeu — și ne pune înainte și un vameș, care se căiește, își mărturisește cu smerenie păcatele sale: „Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului" și pentru aceasta se întoarce la casa sa iertat și îndreptat.

Prin pilda acestor doi oameni, Sfînta Biserică ne arată ce anume trebuie să facem și de ce să ne ferim în timpul postului, în timpul pocăinței. Prin pilda fariseului, care pentru mîndrie a fost osîndit, Sfînta Biserică voiește a ne face să pricepem că toată dreptatea și cuviosia noastră, dacă nu va fi însoțită de smerenie, n-are nici un preț înaintea dreptății dumnezeiești. Voiește să ne arate că pentru a dobîndi mila și îndurarea dumnezeiască, noi avem numai un singur mijloc — pocăința și credința în Răscumpărătorul.

Fariseul acesta, om semeț și plin de mîndrie, voiește, pînă și în rugăciunea sa către Dumnezeu, să arate că el ar fi ceva mai mult decît alți oameni, pentru că se laudă spunînd: „Eu postesc de două ori în săptămînă și dau zeciuială din ce am".

De ce însă fariseul acesta se aseamănă cu cei hrăpăreți nedrepți, preadesfrînați și chiar cu acest vameș ? Pentru ca din neasemănare cu aceia să iasă el cu o viață sfîntă deasupra tuturor. Dacă vrei să te măsori cu oamenii, fariseule, de ce nu te măsori cu un Avraam, cu un David, cu un Isaia, cu Ilie ? De ce ? Știu de ce ; pentru că alături de aceștia, nu te mai poți lăuda. Nu ai faptele lor și nici nu le faci. Tu spui că nu ești ca ceilalți oameni, dar nu spui nici un bine ce faci ; că numai dai zeciuială și că postești, nu-i de ajuns.

Dacă în mijlocul lumii în care trăim, am alege pe cei mai răi oameni și ne-am asemăna cu ei, noi am fi poate un fel de îngeri pe pămînt. Un semen al nostru are obicei să bea, eu nu beau, deci eu sînt mai bun. Un altul este desfrînat, înșeală, spune minciuni și face numai rău, eu nu sînt ca el, deci sînt mai bun. Despre altul se vorbește în fel și chip, despre mine nimeni nu poate să zică nimic. Dar oare, dacă eu nu fac ce fac unii semeni, sînt prin aceasta mai bun ? E adevărat că poate n-am astfel de păcate, dar poate am altele mai grele.

Dacă Dumnezeu ar alege pe cei mai răi dintre oameni și ne-ar judeca după ei, atunci negreșit că n-am merita decît laudă. Dar, după cum la tribunale oamenii nu sînt judecați în comparație cu alți oameni, ci după legi, așa și Dumnezeu ne va judeca, nu în comparație cu oamenii, ci după legile Lui.

A posti două zile pe săptămînă și a da la templu a zecea parte din toate veniturile era ceva, era chiar mult, asta dovedea că fariseul avea credință. Și cu toate acestea, iată ce spune Mîntuitorul; „Vai de voi, cărturari și farisei fățarnici! Pentru că voi dați zeciuială din izmă, din mărar și din chimen și lăsați nefăcute cele mai însemnate lucruri din Lege: dreptatea, mila și credincioșia. Pe acestea trebuia să le faceți și pe acelea să nu le lăsați nefăcute. Povățuitori orbi, care strecurați țînțarul și înghițiți cămile... Pentru că voi curățiți partea de afară a paharului și a blidului, dar înlăuntru sînt pline de răpire și nedreptate. Fariseu orb! Curăță întîi partea dinlăuntru a paharului, pentru ca și partea de afară să fie curățită!“ (Matei 2, 3, 23-26).

Deci Mîntuitorul considera aceste lucruri ca zadarnice, atîta vreme cît înlăuntrul lor, inima lor nu era curată... Dumnezeu se uită la partea din lăuntru, la inimă; acolo trebuie să se facă o adîncă schimbare, acolo trebuie să ardă un foc a cărui văpaia să încălzească pe om în întregimea ființei și a vieții lui.

Felul cum se roagă fariseul e inadmisibil pentru că el este mîndru. Bine fariseule, înaintea oamenilor care nu-ți cunosc inima, tu poți să te lauzi, căci ei nu știu cine ești; este însă o mare cutezanță să te lauzi înaintea lui Dumnezeu, Care te cunoaște, te știe și-ți vede faptele ascunse. La drept vorbind dacă tu ești fără de nici un cusur, nici n-ai nevoie de Dumnezeu. În felul cum te lauzi tu că ești, poți trăi foarte bine și fără Dumnezeu. Tu nu zici : „Doamne, îți mulțumesc că mi-ai dat părinți care s-au îngrijit de mine, de creșterea mea, m-ai ferit să nu cad în păcate și în obiceiuri urîte, mi-ai dat putința să am plăcere de legea Ta...“. Dacă te-ai fi rugat așa, am fi văzut în tine un om care-și pune toată încrederea și lauda în Dumnezeu. Atunci mîndrie n-ar fi fost.

Prin faptul că se socotea fără cusur, fariseul singur s-a osîndit. Ani de zile de ar fi trăit de atunci încolo, ani de zile ar fi făcut același lucru, și-ar fi spus aceeași rugăciune. Nu cumva și tu omule, ești în starea lui ? Nu cumva și tu pui preț numai pe unele lucruri din afară și nu pe ceea ce este în inima ta ? Nu cumva și tu ești cuprins în mrejele mîndriei ? Mare păcat este mîndria !

Mîndria este cel dintîi și cel mai mare păcat de moarte. Mîndria a făcut din îngeri diavoli. Mîndria a dus pe oamenii cei dintîi la cădere și a schimbat pe omul de la început în om păcătos și supus morții. Mîndria e balaurul cel cu șapte capete, care a făcut toate relele pe pămînt... Mîndria nu este numai cel mai vechi păcat, dar și cel mai greu. Căci mîndria nu numai desfigurează relațiile interumane ci și relația omului cu Ziditorul său, cu Dumnezeu. Cel mîndru și trufaș, nu numai că se ridică peste cei din jurul lui, ci el în răutatea sa uită că este o ființă neputincioasă față de Cel Atotputernic și în loc să facă cele bune și pentru mîntuire, înoată mereu în noroiul păcatelor.

Mîndria îi închide omului cerul și-i deschide iadul. Ea ne depărtează de Dumnezeu, ea ne izolează de oameni și de durerile lor, ea ne coboară din rîndul oamenilor în rîndul demonilor și din rai în iad. Vîntul trufiei răstoarnă, întunecă și stinge toate virtuțile. Mîndria e fructul iubirii de sine.

Cu cît mai mult te mîndrești, omule și te mîndrești sigur, cu atît mai mult ești defăimat și urît înaintea lui Dumnezeu, Care stă împotriva celor mîndri și smerește și risipește cugetele inimii lor... „Pentru ca să te vindeci, omule, de acest mare păcat, te lasă Dumnezeu și cazi într-altele și aceasta n-ar fi făcut-o Domnul, dacă nu era mai rea decît toate celelalte. S-a lăudat David zicînd: „Nu am zis în inima mea, nu mă voi clăti în veac“, adică nu voi greși. Și pentru ca să-l smerească Domnul și să-i vindece mîndria, l-a lăsat de a căzut în desfrînare și ucidere. S-a mîndrit Petru cînd zicea Domnul către Apostoli, că toți îl vor părăsi și vor fugi, iar el a zis : „Deși toți te vor lăsa, eu nu te voi părăsi, măcar de aș ști că voi fi omorît pentru dragostea Ta“. Și pentru această înălțare a lui, Domnul l-a lăsat, iar el s-a lepădat de trei ori, pentru ca apoi să se smerească și să deplîngă slăbiciunea lui. Încă mulți și mari sihaștri în pustie, care erau plini de bunătăți și făceau multe semne și minuni, mai pe urmă au căzut în mari greșeli.

Omule, cînd vei birui toate patimile, toate păcatele, gătește-te să dai război slavei deșarte, adică mîndriei de care dacă te vei birui, nimic n-ai folosit, nimic n-ai săvîrșit... Mîndria niciodată nu fuge de la om, ci îl luptă pînă la ceasul morții, atunci cînd nici un păcat nu mai cutează să se apropie de muribund, mîndria nici atunci nu-l părăsește. Dacă nu te vei păzi de aceasta, ai păgubit toate ostenelile tale. Cel dintîi, care se depărtează de la Dumnezeu și cel din urmă care se întoarce, este mîndrul.

Dumnezeu, pentru păcatul mîndriei, a smerit pe Petru printr-o slujnică. Pe Goliat, prin David. A smerit pe Olofern și i-a tăiat capul lui o femeie. A izgonit pe Adam din rai ; a lipsit pe Saul de împărăție ; a înecat pe Faraon și toată oastea lui în mare. Deci, de vreme ce mîndria a făcut pe îngeri, diavoli și smerenia îndumnezeiește pe om.

Creștine, păzește-te să nu te mîndrești niciodată, căci nici o pricină n-ai ca să te înalți, pentru că în păcate te-ai născut și viața ta toată este cu supărare și necazuri și sfîrșește în moarte... Căci pămînt ești și în pămînt te vei întoarce. „Tot ce ai tu, avere, înțelepciune, frumusețe și toate darurile sufletești și trupești, sînt daruri de la Dumnezeu. Numai păcatele și greșelile sînt ale tale. Nu socoti bunătăți ale tale greșelile.

Micile noastre virtuți ni se par adesea mari, din pricină că noi le comparăm cu scăderile altora, cum a făcut fariseul din Evanghelia de astăzi, care zicea, că el nu e ca ceilalți oameni. Dreaptă este oare o astfel de comparație ? Nu. Virtutea nu trebuie să fie comparată cu viciul, adică cu păcatele altora, ci cu virtuțile. Compară deci, creștine, postul tău cu postul lui Ioan Botezătorul, compară credința ta cu credința lui Avraam, compară răbdarea ta cu răbdarea lui Iov, compară blîndețea ta cu blîndețea lui Moise, compară faptele tale bune cu ale sfinților și atunci nu se poate să nu vezi în tine o mulțime de neajunsuri. Însuși fariseul, negreșit, că nu s-ar fi mîndrit cu faptele sale, dacă în loc să se compare cu un vameș s-ar fi comparat cu un drept, din istoria poporului ales.

Apoi trebuie să mai știm însă că virtuțile sînt lăudate de oameni asemenea nouă. Dar oare pentru oameni trebuie să fim virtuoși ? În lumea aceasta și lucrurile mici pot să pară mari. Dar, oare tot așa va fi și în acea lume nouă, unde vom merge cu toții ? Sîntem noi oare destul de curați pentru aceasta ? Nu se vor topi oare virtuțile noastre înaintea lui Dumnezeu ? Isaia proorocul toată viața și-a petrecut-o în fapte bune și s-a învrednicit a fi prooroc și, cu toate acestea, cînd s-a văzut înaintea tronului lui Dumnezeu, cuprins fiind atunci de groază, a strigat: „Vai mie, că sînt... om cu buze spurcate... Și pe Domnul Savaot L-am văzut cu ochii mei“ (Isaia 6, 5) și n-a vrut să se liniștească, pînă cînd îngerul nu l-a curățit prin atingerea de buzele lui a unui cărbune de pe jertfelnicul dumnezeiesc. Prin urmare, creștine, cînd îți vine duhul mîndriei închipuiește-ți că te afli nu în adunări de vameși și farisei, ci înaintea tronului lui Dumnezeu celui Atotperfect și desigur vei striga, ca și Isaia, văzînd sărăcia sufletului tău și necurăția inimii tale.

Dacă vei face așa, atunci să știi că vei putea birui acest păcat viclean, care omoară și pe cei mai aleși. Și pentru ca să te convingi că numai acest singur păcat te poate pierde, măcar de ai avea toate celelalte fapte bune, ascultă : „Era un sihastru în pustie și aflînd că a murit fratele lui, care avea un copil ca de trei ani, s-a hotărît să-l ia la el. Și ducîndu-se bătrînul a luat pe copil la chilia lui și l-a crescut cu multă îngrijire, învățîndu-l rînduiala vieții monahicești și viețuind cu multă asprime și nevoință, atît cît se mira bătrînul mult, văzîndu-l că are mare rîvnă fierbinte la cele duhovnicești : postea, priveghea, făcea metanii și altele asemenea. Pentru aceea, bătrînul slăvea pe Dumnezeu socotind că este om sfînt. Cînd tînărul a ajuns în vîrstă de 18 ani a murit. Iar bătrînul se ruga lui Dumnezeu în toate zilele să-i arate în care loc al raiului a învrednicit pe nepotul său. Așa, de multe ori rugîndu-se, i s-a arătat vedenie și zărește pe tînăr într-un loc foarte întunecos și prea pîngărit. Și a strigat bătrînul cu glas mare către Domnul, zicînd acestea cu lacrimi : „O, Dumnezeule Multmilostive, ce strîmbătate ai făcut de ai băgat pe acest om virtuos în iad, căci el era feciorelnic și înfrînat ; pîine n-a mîncat niciodată și numai cu buruieni și cu apă se hrănea și alte fapte bune a săvîrșit totdeauna. Deci, pentru ce să-l osîndești în iad, nenorocitul ?“ Acestea spunînd, a auzit un glas zicînd : „Nu

huli, bătrînule, căci Dreptul Judecător nu face nici o strîmbătate. Cînd învățai pe copil rînduiala sihăstriei, pentru ce nu l-ai învățat și smerenia? Să știi că el se socotea în mintea lui că era om sfînt și pentru aceea pe dreptate a pierit. Căci Domnul mîndrilor le stă împotrivă".

Creștinilor, să nu vă minunați de acest lucru, nici să vă înfricoșați sau să vă deznădăjduiți, căci Dumnezeu nu caută să înspăimînte pe cineva. Să nu cugetați cumva că poate nu-i adevărat, sau că pentru un păcat atît de mic să piardă toată osteneala și să fie lipsit de fericire. Ci să credeți acest lucru cu toată seriozitatea. Păcatul mîndriei nu este mic, așa cum ni se pare nouă, ci cel mai mare păcat și cel mai vechi.

Cu ce au greșit o parte din îngeri, înainte de cădere? Cu nimic. N-au avut nici un fel de păcat. Atunci pentru ce au fost pedepsiți să devină din îngeri luminați, diavoli întunecați? Pentru ce au fost izgoniți din cer? Pentru un singur păcat, pe care noi îl socotim foarte mic, pentru mîndrie. Așa și acest tînăr deși a avut toate faptele bune, dar din cauza mîndriei și-a pierdut fericirea veșnică.

Să căutăm să nu ne mîndrim, chiar dacă toate virtuțile le-am avea. Nu te mîndri, omule, nici cu frumusețea, nici cu hainele, nici cu rangul ce-l ai, nici cu înțelepciunea, nici cu meseria, nici că ai fost cineva în viață, nici cu postul. Dacă te ispitește cumva gîndul mîndriei, caută și măsoară faptele tale cu ale sfinților și atunci vezi dacă te mai poți mîndri. Leacul mîndriei este virtutea umilinței: „Inimă înfrîntă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi". Umilința este temelia și rădăcina tuturor faptelor bune, este izvorul și reazimul unei vieți plăcute lui Dumnezeu, căci numai ea îl dispune pe om la o credință adevărată, la o dragoste nefățarnică și la o speranță neclintită în Dumnezeu. Numai ea îl poate împăca pe om cu sine însuși, cu aproapele și cu Dumnezeu. Numai ea îi poate aduce omului fericirea și îndestularea aici pe pămînt și mărire în cer. Prin umilință s-au făcut Abel și Noe plăcuți lui Dumnezeu; prin umilință și ascultare a cîștigat Avraam și toți patriarhii harul și binecuvîntarea Domnului prin umilință și ascultare s-au învrednicit și toți proorocii de lumina și insuflarea cea de sus de a fi solii lui Dumnezeu pe pămînt. De aceea, și Sfînta Scriptură zice: „Că în foc se lămurește aurul, iar oamenii cei primiți în cuptorul umilinței" (Sirah 2, 5).

Mîndria a adus păcatul în lume, iar umilința a frînt puterea lui. Eva ne-a adus prin mîndrie la moarte, iar Fecioara Maria prin umilință la viață.

Iată ce trebuie să facem și de ce să ne ferim în timpul pocăinței. Astăzi se deschid „ușile pocăinței". De astăzi în zece săptămîni sînt Paștile. Trebuie să știm, că, în acest timp, Biserica ne face cele mai stăruitoare și călduroase chemări la pocăință, la pace, la bunătate și iubire. Ascultați-le cu dragoste și veniți aici, în casa Domnului și în fața Sfîntului Altar, tot mai mulți creștini închinători, tot mai buni frați uniți unii cu alții și tot mai mulți pe buze, în minte și în inimă cu rugăciunea vameșului, care este rugăciunea tuturor vremurilor și a tuturor oamenilor: „Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului" și mă miluiește, ca să fiu cu Tine, în Împărăția Ta, în vecii vecilor. Amin.

Protos. Clement IACOB

Dreapta învățătură a Bisericii

ÎNDATORIREA PREOTULUI DE A PREDICA

În Biserică preotul desfășoară întreita slujire, de liturghisitor sau sfințitor, de conducător sau îndrumător și de propovăduitor sau învățător, continuînd astfel de-a lungul veacurilor opera Mîntuitorului nostru Iisus Hristos de răscumpărare a omenirii din robia păcatului și a morții.

Din istoria creștinismului, se constată însă că slujirea de predicator, învățător sau propovăduitor al cuvîntului lui Dumnezeu premerge celorlalte. Dacă nu există predică prin care se naște credința în sufletele ascultătorilor (Romani 10, 17), nu poate exista nici comunitate creștină pe care preotul să o sfințească și să o conducă pe calea mîntuirii

Datorită acestui raport ontologic între propovăduirea cuvîntului divin și nașterea credinței creștine, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a trimis pe Sfinții Apostoli să predice, să învețe mai întîi, apoi să săvîrșească Sfintele Taine (Matei 28, 19 ; Marcu 15-16).

Activitatea învățătorească trebuie să premeargă tuturor celorlalte pentru că ea luminează sufletele pregătindu-le să primească cu vrednicie harul nevăzut al Duhului Sfînt. Ea a fost factorul dinamic așezat la temelia Bisericii primare și în toate epocile de înflorire a vieții creștine, fiind practicată atît în cadrul cultului divin, cît și ocazional, la diferite servicii divine în parohie.

Din Sfînta Scriptură, vedem că Mîntuitorul Iisus Hristos a ales pe cei doisprezece Sfinți Apostoli ca „să-i trimită să propovăduiască" (Marcu 3, 14) — ei fiind martorii învățăturii, morții și învierii Sale —, în Ierusalim, Iudeia și Samaria, pînă la marginile lumii (Fapte 1, 8). De aceea, după o pregătire intensă de trei ani și jumătate, i-a supus unui examen trimițîndu-i cîte doi, prin ținuturile Palestinei, iar ei „propovăduiau" (Marcu 6, 12) mulțimilor să se pocăiască. Iar ultima poruncă pe care le-a dat-o constituie un adevărat testament predicatorial: „Mergînd învățați toate neamurile" (Matei 28, 19).

Pentru a demonstra necesitatea predicii, Sfîntul Ioan Gură de Aur se folosește de următoarea comparație: „Un somn binefăcător, spune el, venit la timp peste bolnav, scapă adesea pe doctor de orice osteneală", cuvinte care vor să arate că odihna, un somn liniștit reconfortează pe cel bolnav, făcîndu-l să treacă cu bine peste situații critice, cărora adesea medicii cu greu le pot face față. Dar pentru cei care vindecă trupul lui Hristos — continuă Sfîntul Părinte —, nu s-a născocit nimic asemănător. Afară de pilda prin faptă, preoții n-au decît un singur mijloc, o singură cale de vindecare: învățătura cu cuvîntul, predica. Acesta este instrumentul, aceasta este hrana, aceasta ține locul de cauterizare ține locul de bisturiu. „Predica este deci medicamentul, este aerul curat, este bisturiul preotului, pentru că prin ea se ridică sufletul deznădăjduit, prin predică smerim sufletul celui îngîmfat, prin predică tăiem ce-i de prisos, prin predică plinim cele de lipsă, prin predică lucrăm toate care ne ajută la însănătoșirea sufletului. Viața îmbunătățită a unuia, subliniază Sfîntul Ioan Gură de Aur, poate să îndemne pe altul la o viață îmbunătățită asemănătoare, dar cînd sufletul se îmbolnăvește de învățăturile rele (erezii, credințe deșarte, superstiții etc.) atunci este mare nevoie de predică".

Așa se face că încă în Vechiul Testament se dorea ca preoții să fie „cu știință și pricepere" (Ieremia 3, 15), pentru a fi în stare „a abate pe cel rău de la calea lui cea rea, ca să trăiască" (Iezechil 3, 17-18). Sau cum spune profetul Maleahi: „Buzele preotului cumpără știință și din gura lui căutăm să iasă învățătura căci el este vestitorul Domnului Savaot" (Matei 2, 7).

Că propovăduirea cuvîntului dumnezeiesc este o datorie fundamentală a slujitorilor bisericești, o constatăm din cărțile neotestamentare. Sfîntul Pavel, marele predicator al secolului apostolic, scria corintenilor: „Dacă urzesc Evanghelia nu-mi este laudă pentru că stă asupra mea datoria. Căci vai mie dacă nu voi binevesti" (I Corinteni 9, 16). Tot acest rîvnitor propoveduitor, cînd s-a despărțit de preoții din Efes, plecînd la Ierusalim i-a îndemnat stă-

ruitor să privegheze și să poarte grijă de hrana sufletească a credincioșilor încredințați lor, zicînd: „Drept aceea privegheați aducîndu-vă aminte că timp de trei ani n-am încetat noaptea și ziua să vă îndemn cu lacrimi pe fiecare dintre voi" (Fapte 20, 31), dîndu-se prin aceasta, totodată, pe sine exemplu viu de propovăduitor neobosit al cuvîntului.

Datoria de a propovădui cuvîntul lui Dumnezeu a trecut de la Sfinții Apostoli la ucenicii lor. Sfîntul Apostol Pavel scria lui Timotei numit episcop al Efesului, următoarele: „Te îndemn deci, stăruitor, în fața lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos, care va să judece vii și morții la arătarea Lui și în împărăția Lui, propovăduiește cuvîntul cu timp și fără timp; mustră, ceartă, îndeamnă cu toată îndelunga-răbdare și învățătură" (II Timotei 4, 1-2). Dascălul său îl asigură că dacă va păstra învățătura neschimbată și se va face „pildă credincioșilor prin cuvînt, cu puterea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția" (I Timotei 4, 12), va cîștiga autoritate în fața tuturor și nimeni nu va disprețui tinerețile lui.

Mai mult, ca să binevestească roditor, îl povățuiește ca să aprofundeze învățătura cea dumnezeiască, prin meditarea ei neîncetată (I Timotei 4, 6). De asemenea, în Epistola a doua, ca printr-un testament îl îndeamnă, „fii treaz în toate, suferă răul, fă lucru de evanghelist, slujba ta fă-o deplin" (II Timotei 4, 5), iar lui Tit îi recomandă ce trebuie să învețe „pe bătrîni, pe femei, pe tineri și pe sclavi" (Tit 2, 1-11).

Vorbind despre preoți, Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă pe Timotei să acorde mai mare cinste „celor care se ostenesc cu cuvîntul și cu învățătura" (I Timotei 5, 17). Deci predicatorii destoinici, care își îndeplinesc slujirea predicatorială, merită laudă și cinste.

Iată ce zice despre aceștia proorocul: „De voi zice celui rău: vei muri! și tu nu-l vei înștiința, nici nu-i vei grăi pentru a abate pe cel rău de la calea lui cea rea, ca să trăiască, cel rău va muri în nelegiurea sa și Eu voi cere sîngele lui din mîna ta" (Iezechil 3, 17-18).

Credința că mîntuirea sufletească a preotului depinde și de împlinirea cu conștiinciozitate a misiunii sale predicatoriale o afirmă și Sfîntul Apostol Pavel, scriind lui Timotei: „Păzește-te pe tine însuți și învățătura, strălucește în ea, că făcînd aceasta și pe tine te vei mîntui și pe cei care te ascultă" (I Timotei 4, 16).

Datoria de a propovădui cuvîntul lui Dumnezeu a fost transmisă de ucenicii Sfinților Apostoli la urmașii lor, episcopilor și preoților. Cei care aveau dreptul să săvîrșească Sfînta Euharistie și predica erau nedespărțiți, după cum citim în Faptele Apostolilor. „În ziua întîi a săptămînii (Duminica), adunîndu-ne noi să frîngem pîinea, Pavel, care avea de gînd să plece a doua zi, a început să le vorbească și a prelungit cuvîntul pînă la miezul nopții" (Fapte 20, 7).

Asupra acestor elemente fundamentale ale cuvîntului divin, revine și Sfîntul Apostol Pavel în Epistola către Romani. Aici, el folosește un vocabular sacerdotal pentru a exprima misiunea predicatorială, zicînd: „În puterea harului ce mi-a fost dat de Dumnezeu, ca să fiu slujitor lui Iisus Hristos între păgîni, slujind preoțește Evanghelia lui Dumnezeu, pentru ca jertfa neamurilor să fie bine primită, sfințită întru Duhul Sfînt" (Romani 15, 16).

Convinși de valoarea predicii pentru viața credincioșilor, Sfinții Părinți dau nenumărate îndemnuri preoților pentru a-i determina să-și îndeplinească datoria de predicatori. Astfel, Sfîntul Vasile cel Mare scria în învățăturile morale că: „Se cade neînfricat și fără să ne fie rușine, să cutezăm a mărturisi pe Domnul nostru Iisus Hristos și învățătura Lui", iar în Regulile Mici: „Cel care este însărcinat cu vestirea cuvîntului lui Dumnezeu și nu-l va vesti, va fi pedepsit ca ucigaș de oameni".

Sfîntul Ioan Gură de Aur, cel mai mare predicator al amvonului Bisericii Ortodoxe, definește predica: „O datorie care cuprinde pe toate celelalte". El consideră, și pe bună dreptate, că „nu-i greu a administra Sfintele Taine celui instruit și credincios, problema este să înveți și să convertești pe cel necredincios". Și exclamă în continuare: „Cîtă muncă și cîtă înțelepciune trebuie!" De aceea insistă mereu ca preotul să cunoască în profunzime învățătura dumnezeiască. „Trebuie să ne dăm toată silința — zice marele predicator — ca să facem să locuiască în noi din belșug cuvîntul lui Hristos".

Motivul pentru care stăruie atît de mult asupra datoriei de a stăpîni preotul cuvîntul divin în toată dimensiunea lui, îl explică în Tratatul despre preoție, unde scrie: „În afară de pilda prin faptă, preoții n-au decît un singur mijloc, o singură cale de vindecare: învățătura cu cuvîntul predicat".

Chiar dacă preotul este înzestrat cu toate calitățile unui liturghisitor admirabil și al unui conducător cu tact pastoral desăvîrșit, predica tot nu poate fi neglijată. Unui asemenea preot Sfîntul Ioan Gură de Aur se adresează astfel: „Dacă ai avea sabia Duhului (Efeseni 6, 17) și pavăza credinței (v. 16), încît să poți face minuni și prin minuni să închizi gurile celor nerușinați, ei bine, atunci n-ai avea nevoie de ajutorul predicii. Dar mai bine spus, nici atunci nu este fără de folos predica, ci chiar de neapărată trebuință. Și Fericitul Pavel a întrebuințat-o, deși uimea pretutindeni pe toți cu minunile sale". Convins de puterea și necesitatea predicii rostește într-una din omiliile sale: „Mare lucru este predica!".

Deși Sfîntul Ioan Gură de Aur insistă ca „preotul să facă totul ca să dobîndească puterea de a predica", el nu-i cere pregătire oratorică deosebită, ci numai dragoste față de cuvîntul lui Dumnezeu și cunoașterea învățăturii creștine. Pentru justificarea acestei concepții, aduce ca pildă pe Sfîntul Apostol Pavel, care scria Corintenilor că este „neiscusit în cuvînt, nu însă în cunoștință". „Să fie preotul sărac în cuvînt, să-și aranjeze simplu și fără meșteșug cuvintele în față! Numai să nu fie necinstit în știință, să nu fie necinstit în învățătura cea adevărată; nici să răpească Fericitului Pavel cea mai mare din bunătățile lui, capul laudelor lui, știința, ca să-și acopere propria-i trîndăvie".

Și conchide Sfîntul Ioan: „Atunci ești un învățător desăvîrșit cînd și prin cele ce faci și prin cele ce înveți duci pe ucenicii tăi, pe credincioși, la viața fericită pe care a poruncit-o Hristos. Pentru a învăța nu-i de ajuns numai să faci. Nu-i al meu cuvîntul acesta, ci chiar al Mîntuitorului. El a spus: „Cel ce va face și va învăța, acela mare se va chema" (Matei 5, 19).

Îndatorirea preotului de a predica este prevăzută și de canoanele bisericești. Cele mai importante referitoare la această problemă, sînt: Canonul al 58-lea apostolic și Canonul al 19-lea de la Sinodul Trullan, ținut la Constantinopol la 691. Primul declară că „Episcopul sau prezbiterul neavînd grijă de cler sau de popor și neînvățîndu-i pe ei dreapta credință, să se afurisească, iar persistînd în neglijență sau lenevie să se caterisească", al doilea de asemenea hotărăște: „Întîistătătorii Bisericilor trebuie să învețe în toate zilele, și mai ales în duminici întreg clerul și poporul cuvintele dreptei credințe, culegînd ideile și judecățile adevărului din dumnezeiasca Scriptură fără să treacă peste hotarele puse deja, sau peste tradiția de Dumnezeu purtătorilor Părinți".

În Biserica noastră această îndatorire a preotului este reglementată și de Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și de Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului, acceptînd necesitatea propovăduirii cuvîntului lui Dumnezeu în cadrul cultului divin.

Propovăduirea reclamă deci din partea noastră, a slujitorilor bisericești, preocuparea mereu vie de a zăbovi cu timp și fără timp asupra învățăturii Bisericii în slujba căreia stăm, spre a-i pătrunde cît mai bine conținutul și înțelesurile ei profund umane, în vederea însănătoșirii vieții sufletești și trupești a obștii încredințată spre păstorire, „pentru ca să se deschidă ochii lor (ai credincioșilor) și să se întoarcă de la întuneric la lumină" (Fapte 26, 18). „Pornesc la lucru în ogorul duhovnicesc dintr-un așezămînt al lumii teologice — spune Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, la instalarea ca mitropolit al Ardealului în 1956 — unde am deprins să învăț cu nesaț, ca la rîndul meu să pot aprinde în suflete dragostea de adevăr, de muncă, de dreptate", gînduri pe care trebuie să le avem fiecare slujitor bisericesc, pe tot parcursul activității noastre, ca povață și îndemn.

Se știe că un preot cu credință luminată, împodobit cu o viață aleasă. înseamnă păstoriți cu credință clară, credincioși optimiști, corecți, harnici, iubitori și lucrători a ceea ce este bine și frumos, orientați în problemele vieții, buni cetățeni ai țării, iubitori de pace și lucrători pentru ea.

Există parohii în care oroarea de furt, de desfrîu, de divorț, de trîndăvie este opinie de masă, sădită de părinți de timpuriu în sufletele copiilor lor, așa cum acești părinți au învățat la biserică predica ziditoare a preotului, sau conținutul cazaniei, după caz, fiind comentate duminica „la poartă"

sau chiar peste săptămînă. Erau deci întemeiate cuvintele vrednicului de pomenire Patriarhul Justinian, cînd spunea că „ne trebuie preoți călițI, plini de zel apostolic, capabili să-și ajute păstoriții în drumul lor spre lumină și spre mîntuire".

Pe cît ne stă în putință, vom evita așadar cu desăvîrșire urcarea în amvon sau prezentarea în fața altarului cu improvizații de moment, cu ceea ce ne va veni în atenție, în minte în acele clipe, căci păcătuim enorm de mult, oricît de dotați am fi. Este bine ca preoții să aibă un bogat material omiletic, cules de la rubrica respectivă a revistelor centrale sau mitropolitane. Acest sistem este potrivit cînd ne pregătim cuvîntările la botez, la cununie, dar mai ales la înmormîntare.

La înmormîntare, cu deosebire, cuvîntul nostru trebuie să fie cît se poate de frămîntat, de gîndit, de ziditor. Există extrem de multe texte biblice și liturgice care pot fi valorificate în acest scop.

Dîndu-i o seamă de sfaturi ucenicului său Timotei, Sfîntul Apostol Pavel îi scria și aceste cuvinte: „Pînă voi veni, îndeletnicește-te cu cititul, cu povățuirea, cu învățătura" (I Timotei 4, 13). Oare nu știa episcopul Timotei că, pentru a-și îndeplini cu succes misiunea în Efes, este necesar să citească și să studieze tot mai mult ? Știa, de bună seamă, așa cum desigur știa și Sfîntul Apostol Pavel că Timotei nu va neglija această latură în activitatea sa. Consideră totuși necesar să-i reamintească acest lucru, conștient fiind de marea importanță pe care lectura, împrospătarea și îmbogățirea continuă a cunoștințelor o ocupă în viața unui slujitor bisericesc.

Dealtfel, Sfîntul Apostol Pavel însuși nu neglija „cititul", cu toate alergările sale, cu toate comunitățile creștine înființate de el în Asia Mică, în Spania, cu toată harisma sa specială de Apostol și cu toată munca fizică pe care o depunea pentru a-și întreține existența, în bagajele sale misionale figurînd, după cum știm, și o seamă de cărți-manuscrise care circulau în acel timp (cf. II Timotei 4, 13).

Pentru ca propovăduirea noastră să fie la înălțimea exigențelor credincioșilor noștri de astăzi, se cuvine așadar ca, pe lîngă rugăciune, pe lîngă meditație deasă, cînd ni se limpezesc multe probleme care ne frămîntă, să citim zilnic din Sfînta Scriptură, să studiem cît mai multe din materialele ce se publică în revistele noastre teologice și în alte lucrări avînd în permanentă atenție și revistele laice, precum și cărți cu conținut apropiat de lucrarea noastră care este atît de complexă.

În felul acesta vom fi mereu cu fruntea sus, în înțelesul frumos al cuvîntului, înaintea credincioșilor încredințați nouă spre păstorire, vom fi mereu proaspeți, vom fi mereu la curent cu marile probleme care frămîntă lumea de astăzi, capabili să dăm „răspuns bun", competent, ziditor, la frămîntările sufletești ale credincioșilor noștri.

Mai presus de toate, lucrînd astfel, nu vom „strica" ceea ce Mîntuitorul atît de luminat ne-a învățat, ci, potrivit poruncii Sale, „cel ce va face și va învăța, acela mare se va chema" (Matei 5, 19) în Împărăția „dragostei Sale" cea fără de sfîrșit.

Prot. Anton FRUNZĂ

Însemnări

O MĂRTURIE DE DEMULT „CRUCEA LUI FERENȚ"

Călătorul care pornește din Iași spre Ciurea — Grajduri — Scînteia — Vaslui, pe calea Nicolina, odinioară „drumul cel mare al Țarigradului", vede, la stînga, după ce a trecut pîrîul de la care atît strada, cît și cartierul și-au luat numele, pe o movilă, un monument de piatră cu o împrejmuire metalică, pe laturile căruia este dăltuită, cu slove vechi, o istorioară referitoare la un eveniment care a zguduit orașul, petrecut în luna ianuarie 1717, pe cînd „din mila lui Dumnezeu" era, pentru a treia oară, „domn și stăpînitor țării Moldovei" Mihai Racoviță. Însemnarea, prin cuprinsul ei concis și prin forma sa arhaică, pare o pagină desprinsă dintr-un letopiseț. Acest monument este cunoscut, sub numele de „cerdacul" sau „crucea lui Ferenț".

Altădată, din preajma monumentului, ieșenii, care veneau la plimbare, priveau Iașul, iazul de la Frumoasa, cu „opustul" său șubred, branișteа domnească și mănăstirile Galata, Balica (Frumoasa) și Cetățuia. Liniștea locuitorilor era întreruptă, doar, de strigătele surugiilor, de pe drumul Țarigradului, ori de toaca de la locașurile pomenite. Astăzi, în vecinătatea monumentului, se desfășoară viața nouă a vechii cetăți de scaun într-un ritm trepidant : fabrici și combinate industriale în zumzet necurmat, artere de circulație intens solicitate, freamăt pe care nici cea mai înflăcărată imaginație nu-l întrezărea mai înainte.

Negreșit, călătorul care trece pe lîngă acest monument, își pune întrebarea : Cine l-a înălțat, cînd și, mai cu seamă, ce fapte, ce evenimente, ce împrejurări istorice sînt evocate de însemnarea de pe cele patru laturi ale sale? Răspunzînd la o astfel de întrebare, în cele ce urmează, amintesc că monumentul a fost înălțat de Mihai Racoviță, în intervalul 1717-1726, timp în care el a domnit, pentru a treia oară, în Moldova. Acest monument evocă o întîmplare dureroasă, care a tulburat țara, în contextul condițiilor politice din Europa de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea.

Iată, sumar, faptele : În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, „cu prețul unor uriașe sforțări", cîrmuitorii Imperiului otoman au recucerit unele teritorii din Europa, pierdute mai înainte, și au cucerit noi teritorii, dar, spre sfîrșitul acelui secol ,mai ales, după asedierea neizbutită, din anul 1683, a Vienei ei au suferit unele înfrîngeri. Pacea încheiată la Carlowitz, în 1699, a pecetluit retragerea turcilor din Europa Centrală și a deschis habsburgilor cale liberă spre Ungaria și Principatul Transilvaniei. Deși puterile occidentale nu doreau pătrunderea Austriei în Balcani și nici înaintarea Rusiei spre strîmtori, proclamînd că „integritatea imperiului otoman" trebuie asigurată ca un factor care contribuie la păstrarea „echilibrului european", cu toate acestea, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, Austria, avînd o conjunctură politică favorabilă, libertatea de acțiune în Orient, a declarat război Turciei. „Prin două campanii fulgerătoare, Eugen de Savoia" a învins pe turci, în anul 1716, la Petrovaradin și în 1717 a cucerit Belgradul. Prin pacea încheiată la Passarowitz, în anul 1718, habsburgii puneau stăpînire, între altele, pe Banat și Oltenia.

Declinul puterii otomane și, mai cu seamă, victoriile austriecilor au avut un răsunător ecou în Țările Române, vădit de unele mișcări împotriva domnilor și întocmirilor statornicite de „înalta poartă". Astfel, în Muntenia, mai mulți boieri de divan, filoaustrieci, au condus la București „un detașament de nemți" care au răpit pe domnitorul Nicolae Mavrocordat, ducîndu-l la Sibiu, „ca prizonier de război". În Moldova, de asemenea, ia naștere „un partid austrofil", în rîndurile căruia erau „boieri călcați și batjocoriți de rudele domnului" Mihai Racoviță cîțiva boiernași de la munte : Vasile Ceaurul, căpitanul Conțescu, Nicolae Soldan, serdarul Miron Cuza ș.a. În toiul războiului austro-turc (1716-1718), partidul austrofil din Moldova a cerut generalului austriac Steinville, care se afla în Transilvania, să trimită armată ca să prindă pe domnitorul Mihai Racoviță spre a-l preda nemților. „Cătanele" trimise, împreună cu moldovenii răsculați, au pus stăpînire pe teritoriul Moldovei, pînă la Siret, și au întreprins diferite acțiuni la răsărit de acest rîu. La începutul anului 1717, un corp de „catane", comandat de un

căpitan anume François Ernaut, a pătruns în Iași cu intenția de a răpi pe domnitor. În ziua de 8 ianuarie 1717, surprins de evenimente, domnitorul, împreună cu cîțiva boieri credincioși înfruntînd unele peripeții primejdioase, a putut ajunge la Mănăstirea Cetățuia care oferea, pentru un timp, un bun adăpost. Înconjurați de „catane", ei „se apărau din pistoale", în timp ce asediatorii căutau „loitre și pripilece", spre a urca pe ziduri. „Tîmplîndu-se și o samă de tatari la sfînta mănăstire la Aron Vodă au venit și ei întru ajutor" celor adăpostiți la Cetățuia. „Văzînd tatarii, catanele își pierdură sfatul... le slăbi semeția ce aveau și dedară toți la vale bulucindu-se la capul iazului". Domnitorul a ieșit din Cetățuia împreună cu „slujitorii seimeni și vînători și negustori și alții toți" sosiți din tîrg „au început a da din sînețe în gloata catanelor" care „au sosit la rîpa pîrîului cea adîncă și pînă acolo au sfîrșit și iarba de sînețe și nu mai avea cu ce slobozi focul sînețelor". Cronicarii contemporani spun că „războiul a ținut pînă la 3 ceasuri de noapte". In această încleștare „a fost prins și Ferenț căpitanul" catanelor (François Ernaut), apoi judecat, a doua zi „la curte". Ali aga, care asistase la judecată, „l-au luat cu hierbinte inimă și... dinaintea porții celei mari a curții singur el i-au tăiat capul, iar trupul lui au zăcut gios pe pămînt multe zile".

După ce lucrurile s-au potolit, trupurile celor morți în luptă, între care și al căpitanului François Ernaut, au fost strînse la un loc, alături de drumul cel mare al Țarigradului „și au pus pămînt peste dînsele și au făcut movilă și lîngă movilă au făcut și un cerdac de piatră și au îngropat și o cruce de piatră în mijlocul cerdacului pe care au scris toată povestea aceasta cum se vede" [1], ca să fie de „suvenir generațiilor viitoare".

Apreciată ca un succes pentru Imperiul otoman și pentru domnul Moldovei, Mihai Racoviță, și, totodată, ca un eșec pentru habsburgi și pentru moldovenii austrofili, lupta din ianuarie 1717 de la marginea de sud-vest a Iașului, ca și acțiunile de izgonire a catanelor, conduse de Mihai Racoviță, în Moldova și în regiunea Năsăudului, au avut în încrengătura evenimentelor de atunci un larg ecou. Despre aceste lupte, cronicarii contemporani [2] — cei greci folosind ton encomiastic [3] — au lăsat multe amănunte.

În jurul monumentului s-a clădit un foișor „acoperit cu un pompos uranisc". Un rachier grec care primise cu embatic, la începutul secolului al XIX-lea, locul pe care se află monumentul, „a dărîmat foișorul întrebuințînd pietrile la clădirea pivniței de la crîșma sa" și a deschis chiar lîngă movilă „cuptoare de olărie". Mitropolitul Veniamin Costachi a înaintat o anafora domnitorului Scarlat Callimache pentru buna păstrare a monumentului, dar fără rezultatele dorite [4]. O parte din materiale au fost luate de locuitori pentru folos propriu și pentru pardosirea bisericii „Sfîntul Andrei" din Iași [5]. Pentru a proteja monumentul, care aduce în conștiința celui ce-l privește un episod trist din istoria Moldovei, s-a construit, între timp, în jurul său, un grilaj de fier.

Ca atîtea alte mărturii ale trecutului din cetatea de scaun a Moldovei, „Cerdacul" și „Crucea lui Ferenț" evocă sugestiv „vremile cumplite" la care „au ajuns și la ce cumpănă au căzdut" Mihai Vodă Racoviță și țara, acum două sute cincizeci de ani, în vîltoarea evenimentelor generate, în mare măsură, de strădaniile marilor puteri europene pentru propria lor securitate, pentru mai multă influență în țările mici și chiar pentru unele cîștiguri teritoriale.

Fără îndoială, faptele dramatice din istoria poporului nostru în amintirea cărora a fost înălțat monumentul cheamă la coeziune națională, la hotărîrea de a sluji strîns uniți patria.

Pr. Scarlat PORCESCU

---

1. Însemnarea dăltuită în piatră — o relatare succintă a evenimentelor din ianuarie 1717 — a fost publicată în „Dacia literară", I, 1840, anexa p. 3-8, „Uricarul" IV/1857, p. 311-312, de T. Codrescu, „Buletinul Comisiei Istorice", nr. 6/1913, p. 156-157 de Virgil Drăghiceanu, „Orașul Iași", 1913, p. 330, de N. A. Bogdan, „Ion Neculce", 1930, p. 178-179.

2. Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei,* Pseudo N. Muste, *Letopisețul Țării Moldovei,* Pseudo Amiras, *Cronica (anonimă) a Moldovei* și Nicolae Chiparissa, *Povestirea celor întîmplate în Moldova în anul 1716 (17).*

3. Pseudo Amiras și Nicolae Chiparissa.

4. T. Codrescu „Uricarul" IV/1857, p. 310-314.

5. „Gazeta de Moldavia" 1850, p. 147.

UNELE PARTICULARITĂȚI ÎNTÎLNITE LA MĂNĂSTIREA VORONA, JUDEȚUL BOTOȘANI

În liniștea tainică a unei păduri, într-o frumoasă poiană, împodobită cu felurite flori și presărată de viguroși stejari seculari și tei argintii, lăsînd spre nord „Stejarul lui Cuza", la 22 km de Botoșani, parcurși pe șoseaua spre Liteni-Fălticeni, prin Orășeni, sau numai la 14 km de gara Liteni, și apoi cale de 3 km spre sud-est, prin codrul des, trecînd peste pîrîul omonim [1], se află Mănăstirea Vorona [2].

Cadrul feeric natural completează întregul complex de artă al celor trei biserici ale mănăstirii, precum și cea a schitului Sihăstria Voronei, ce se impun prin marea valoare documentară, arhitectonică și picturală.

Întîia biserică de zid cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", clădită din piatră brută, în formă de navă, dăinuie din anul 1803 [3], în conti-

---

1. Pîrîul Vorona coboară lin prin fața mănăstirii, spre nord-vest, luîndu-și denumirea fie după numele stolurilor de păsări cernite ce populau odinioară aceste locuri, sau poate după aspectul întunecat al undelor pîrîiașului umbrite de malurile înalte ale acestuia, ori după întunecimea codrilor (deoarece în dicționar cuvîntul slavon „Varona" are două sensuri : cioară dar și negru). E interesant și faptul că în zona celui mai vechi sat numit Vorona, actuala Vorona Mare, toți localnicii, atît copiii cît și bătrînii întodeauna i-au zis pîrîului „Voronca", iar nu Vorona cum este trecut în catagrafie, fapt ce prezintă interes deosebit pentru specialiști geografi și etnografi, filologi și istorici.

2. În rîndul unor săteni din Vorona Mare, circulau unele interesante legende în legătură cu atribuirea acestui nume (provenit de la cuvîntul slavon „varoná", care înseamnă „cioară", dar și „negru") ce-l poartă pîrîul cu fostul iaz mare de 20 ha, pădurea, satul și mănăstirea. a. Se spune că în această poiană, unde este situată Mănăstirea Vorona, înainte de a se înființa vechiul schit, se aflau mari stoluri de ciori ce-și aveau clădite cuiburile prin arbori. Și de aceea schitul de odinioară, precum și mănăstirea, au primit acest nume. b. O altă legendă cuprinde o variantă mai nouă : Înălțîndu-se întîia biserică de zid din incinta mănăstirii, pe locul mai ridicat spre nord și fixîndu-i-se crucea la turlă (de fapt sînt trei turnulețe), se întrebau atunci călugării și meșterii : Cum să-i pună numele ? Dar deodată, legănîndu-se în zbor ușor, se și așează pe cruce o cioară și așa i-a rămas numele pînă în ziua de astăzi. Satul exista purtînd deja acest nume și la anul 1403 ianuarie 7, fiind „Ioan Bătrînul de la Vorona" (cf. M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, Urice, Iași, 1931, p. 370). Apoi, pe la anul 1600 se înfățișează Schitul Vorona din acea poiană, primind numele pădurii și al pîrîului. Deși denumirea „Vorona" este de origine slavonă, nu străinii i-au pus numele, ci așa au lăsat strămunii noștri, romanii, deoarece inițial locul se numise „Cioroiul", apoi acest cuvînt îmbracă numai haina slavonă „Varona" de unde i s-a zis Vorona.

3. Despre istoricul acestei mănăstiri s-a tratat în lucrările : a. *Cultul ortodox din județul Botoșani*, 1906, p. 219-220 ; b. Monografia *„Mănăstirea Vorona"*, de Pr. Al. H. Simionescu, Botoșani, 1922. c. Trei teze de licență susținute de : Ciubotaru P. Gheorghe la Suceava în iunie 1948, la Facultatea de teologie a Universității din Iași, iar două la Institutul teologic din București. d. *Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, 1974, p. 361-362. Deoarece în această monumentală lucrare la p. 361, rîndul 4 de jos, s-a strecurat o eroare, confundîndu-se data începerii cu cea a terminării bisericii, considerăm o datorie a noastră să facem cuvenita precizare : La actuala biserică a mănăstirii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", primei clădiri de zid de aici, în anul 1793, i s-a pus numai piatra fundamentală ; însă în nici un caz nu putea fi terminată în același an o asemenea construcție ce are de ctitor doar un dregător, și mai ales că fusese începută toamna, la data de 30 septembrie... Abia după un deceniu „au fost săvîrșită la anul 1803 aug. 28", dată sigură, cuprinsă în pisania de deasupra ușii de la intrare, ctitor fondator fiind „paharnicul Iordache Panaite cu soră-sa Safta și soția sa Maria".

nuarea vieții monahale a vechiului schit de lemn de la începutul secolului al XVII-lea.

Deosebită impresie lasă vizitatorului de la prima vedere fațada cu pisania, precum și prea frumoasele bolți cu nervuri în stil neogotic. Putem admira o pictură a Mîntuitorului în stil bizantin, precum și cele două icoane mari înfățișînd pe Dumnezeu-Tatăl, unice în felul lor (acestea posedă și tricolorul, ceea ce denotă că pictorul este român. Apoi „Patimile Domnului Iisus", o pictură pe pînză în 12 scene și altele.

Nu întîmplător sînt depozitate aici, pentru păstrare, obiecte de cult cu mare valoare de patrimoniu național, pînă la terminarea noii clădiri înălțate special în acest scop.

La biserica mănăstirii zidită din cărămidă în anul 1835, cu forme barocizate, observăm la exterior stîlpi falși cu capiteluri în stil ionic. Catapeteasma se distinge prin valoroasa pictură în stil neoclasic ; apoi interiorul e învești mîntat cu pictură în frescă realizată de pictorul N. Gavrileanu de la Gura Humorului, prin osîrdia monahiei Teofana Scîntei, stareța mănăstirii, cu sprijinul material al Sfintei Mitropolii din Iași și al multor credincioși.

În Sfîntul Altar se păstra renumita icoană a „Maicii Domnului cu Pruncul", cunoscută de către marii noștri critici de artă, ce cuprinde o triplă îmbinare : a influenței grecești, veșmîntul în stil bizantin, iar celelalte elemente în stil neoclasic.

Aici, pe „Pomelnicul ctitorilor", sînt pomeniți și Constantin Voievod Basarab Brîncoveanu și Marica Doamna, datorită schimonahiei Safta Gr. Brîncoveanu (de la Mănăstirea Varatec, județul Neamț), care înainte de anul 1835 dăruise importante sume bănești ; apoi, pe cînd se înălța clopotnița mănăstirii, venind de la Mănăstirea Coșula, a donat clopotul cel mare de 900 kg cu inscripția : „Acest clopot s-au afierosit de sfinția sa schimonahia Safta Brîncoveanu de la Sfînta Mănăstire „Nașterea Maicii Domnului", spre pomenirea sa și a tot neamului sfinției sale, 1840".

Amvonul, executat în anul 1854 de către vorniceasa Profira Iordache Cristescu cu 30 de galbeni, are 13 icoane : Sfîntul arhid. Ștefan, 11 Sfinți Apostoli și în mijlocul Mîntuitorul. Ca motiv a servit modestul amvon al Bisericii „Sfîntul Nicolae" din comuna Liteni, județul Suceava, din anul 1785 (ctitoria lui Th. Vîrnav ban și a soției sale Safta), cu cele 7 iconițe : Sfîntul arhid. Ștefan și Laurențiu și Sfinții Evangheliști cu Mîntuitorul în mijlocul lor.

La Mănăstirea Vorona se afla o însemnată colecție de manuscrise, predate în anul 1936 Academiei Române de către savantul N. Iorga. De asemenea, se mai găseau pe atunci valoroase obiecte de cult, cu unele inscripții, precum și multe cărți bisericești cu valoroase însemnări, toate prezentate în anul 1922 de către destoinicul protoiereu Al. H. Simionescu.

Și picturile murale din trapeză sînt unice prin tematică.

Cea de a treia biserică, cu hramul „Sfîntul Ierarh Nicolae", de la cimitirul mănăstirii, zidită în același an cu catedrala, la 1835, de arhim. Rafael, se remarcă prin pictura tîmplei, dar și sculptura, mai ales renumitele coloane în torsade aurite ce împodobesc catapeteasma, cît și sistemul boltirii.

Se zice că din catapeteasma bisericii vechiului schit de pe la anul 1600 s-ar păstra :

1. Parte din tîmplă, care se află la biserica din 1803 a mănăstirii;
2. Trei icoane împărătești aflate în registrul întîi al tîmplei la biserica de la Chiscovata, comuna Vorona ;
3. Crucea mare pictată cu Sfinții Evangheliști ce încununează iconostasul bisericii din Poiana Voronei ;
4. O frumoasă cruce pictată, însă foarte veche și de dimensiuni reduse (14 × 16 cm),se păstrează acum la biserica lui Ioan Dobrovolschi, filială a parohiei Vorona-Mare.

De această mănăstire aparține și fostul schit Oneaga, desființat în anul 1860 [4], apoi și biserica „Întîmpinarea Domnului" din municipiul Boto-

---

4. La 16 august 1860, printr-o ordonanță domnească s-au desființat 31 de schituri și 2 mănăstiri din Moldova, iar bisericile acestora au fost prefăcute în biserici de mir (cf. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 114).

șani, pe care, „după 1851, ctitorul C. Rosetti Spatar, prin testament, a făcut-o ca metoc Mănăstirei Vorona“ [5].

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, printre vieţuitorii mănăstirii se afla talentatul zugrav schimonahul Vladimir Macedon, care pictase interiorul bisericii în anul 1870 și icoana în strană a Maicii Domnului ; însă în răstimp de 15 ani (de la 10 mai 1861 pînă în 1876), execută pictura murală a bisericii schitului Sihăstria Voronei, tăinuită într-un codru des la 4 km spre sud-est.

Biserica acestui schit fusese zidită la 1851, alături de o biserică mai veche, la îndemnul arhiereului Chesarie Răzmeriță Sinadon [6], avînd o frumoasă pictură pe tîmpla curbată în stil neobizantin.

Deși tîrnosirea acestui sfînt locaș s-a făcut abia în anul 1878, există aici două icoane unice prin tematică : „Maica Domnului cu Pruncul de mînă“ în strană cu ramă metalică (de 90 × 120 cm) și „Pruncuciderea“, ovală, de dimensiuni reduse (30 × 40 cm), în partea de sud, jos la tîmplă, ambele fiind picturi de mare valoare artistică.

Policandrul și sfîntul epitaf se păstrează din anul 1960 la Mănăstirea Dragomirna, județul Suceava.

De o parte și de alta a Paraclisului înălțat de cuviosul părinte Ghedeon [7] se află locul bisericii vechi, dar și mărul cel nou, în amintirea cuviosului Onufrie († 1789).

Dintre vieţuitorii Mănăstirii Vorona, alături de cuviosul Onufrie, fost egumen pe la anul 1779, amintim : monahii Ioanichie și Mardarie, precum și ierod. Nicanor Pustnicul, Ioan Schivnicul sau distinsul arhimandrit Rafael.

Alături de bisericile monumente istorice botoșănene : „Sfîntul Nicolae“ din Dorohoi (1495) și „Sfîntul Nicolae“-Popăuți de la Botoșani (1496) ale voievodului Ștefan cel Mare, apoi fosta Mănăstire Coșula (1535) a vistiernicului Matei Coșovlei, ori „Mănăstirea Doamnei“ (refăcută), precum și ctitoriile Doamnei Elena Rareș : bisericile „Sfîntul Gheorghe“ și „Uspenia“ (de la 1551 și 1552) din Botoșani, Mănăstirea Vorona este un distins locaș de evlavie și închinare cu valoroase obiecte patrimoniale.

Pr. D. MIHĂILESCU

ALFABET DACO-ROMAN CU CARACTERE PREGLAGOLITICE

Profesorul Vittorio Peri, friulian din Gorizia, cunoscător al culturii friulano-istriene, cercetînd *Breviarul* lui Hieronymus Histrus — manuscris latin din colecţiile Bibliotecii Apostolice a Vaticanului, Fond Regienensis, din secolul al VIII-lea, care a fost atribuit multă vreme Fericitului Ieronim (347-

---

5. *Cultul ortodox din județul Botoșani*, 1906, p. 10.

6. Acest arhiereu fusese locţiitor de mitropolit la Iași, de la sfîrșitul anului 1860 pînă în 1863 mai 7, cînd se retrage la biserica „Sfinții Voievozi“ din Botoșani, pe care a înzestrat-o și a sfințit-o în anul 1862, la 8 noiembrie, împreună cu arhiereii botoșăneni : Marchian „Sardion“-Folescu și Iosif „Sevastias“-Bobulescu. Vlădica Chesarie, în anul 1869, figurează între ctitorii Mănăstirii Vorona, iar la 1874 se retrage la Mănăstirea Agafton († 19 august 1888).

7. Cuviosul părinte protosinghel Ghedeon Verenciuc s-a remarcat prin deplină ascultare și lucrare în „ogorul Domnului“. Era de loc din Oneaga, comuna Cristești, județul Botoșani. Prin 1915 făcea ascultare la Mănăstirea Slatina, județul Suceava, cînd mitropolitul Pimen Georgescu l-a chemat la Mitropolia din Iași, unde va sluji timp de 5 ani ca ierodiacon. Îl întîlnim ca slujitor și la Mănăstirea Agafton. Este egumen la schitul Sihăstria Voronei timp de peste 25 de ani, remarcîndu-se prin calităţile sale : iscusit xilograf, bun predicator și slujitor. Deși în „Patericul românesc“ e amintit doar în treacăt, în lucrarea *Vetre de sihăstrie românească*, București, 1982, de Ierom. Ioanichie Bălan, e apreciat astfel : „Ultimul sihastru trebuie considerat protosinghelul Ghedeon Verenciuc, egumenul Sihăstriei, mare nevoitor și împlinitor al Evangheliei lui Hristos“ (p. 168).

420 e. n.) —, a stabilit că acesta este un inedit document despre cultura daco-romană care demonstrează aportul acesteia la cultura universală. Aethicus Histrus, amintit în Breviar, este o personalitate importantă a culturii daco-romane din cetatea Istriei pontice, care a trăit în secolul al IV-lea, după a cărui operă a fost interpolat textul în schema ritualului, încît *Breviarul* lui Hieronymus Histrus este „numai o structură editorială din secolul VIII" [1].

Dovada cea mai concludentă că Breviarul lui Hieronymus Histrus preia textul de la Aethicus este „tabelul a patru alfabete de epocă: ebraic, latin, grecesc și un alfabet local cu caractere preglagolice" [2]. Așadar o inedită probă materială, rod al unor ani de judicioase studii și coroborări de date obținute de-a lungul a numeroși ani de profesorul V. Peri despre existența semnelor grafice ale unei scrieri înainte de a fi ajuns slavii la Dunăre.

Totodată, numelor Sfîntul Ioan Casian, Dionisie Exiguul și „călugărilor sciți", cunoscuți istoriei universale pentru valoroasele lor contribuții, se adaugă cele ale lui Hieronymus și Aethicus Histrus ca incontestabile mărturii ale unei înfloritoare culturi daco-romane în Sciția Mică, unde predica Sfîntul Andrei a făcut să înflorească o Biserică cu un prestigiu recunoscut în secolele IV-V în păstrarea unității de credință și în apărarea Ortodoxiei, prin Betranion, Teotim și alți episcopi de Tomis, prin sfinții răsăriți din sînul acestui neam latin de sînge și de grai, de care aveau cunoștință „marii dascăli ai Răsăritului", în frunte cu Sfîntul Vasile cel Mare. Se identifică astfel „elemente de cultură proprie românească preluate ca bază pentru scrierile medievale patristice, rituale etc." [3], cărora se adaugă cele datorate unui alt cercetător, profesorul Jean Gribomont de la Universitatea Gregoriană din Roma, unul din cei mai prestigioși romaniști din lume care, împreună cu profesorul Jean Mallet, publică un documentat studiu despre *Latina biblică în mîinile neromanilor* [4], în care a consacrat „arhetipul în comun" al mai multor manuscrise și influențelor latinei daco-romane vorbite de la începutul secolului al V-lea, aprofundîndu-se astfel studiul limbii vorbite de daco-romanii timpului din părțile cetății Novae de la Dunăre, din Dacia Ripensia, localizată prin împrejurimile Șistovului de astăzi cetate legată de numele lui Laurențiu Novorum, considerat pînă acum a fi fost ierarh de Novara. Astfel profesorii Vittorio Peri și Jean Gribomont, prin contribuțiile lor, repun în drepturile ei firești — cu dovezi de o certă probitate și judiciozitate izvorîte dintr-o recunoscută acrivie științifică — cultura și spiritualitatea unui popor a cărui statornică ființare în vatra strămoșească și contribuție la cultura universală sînt de necontestat. Că spațiul carpato-danubiano-pontic nu a fost lipsit de confluența marilor culturi [5], ceea ce explică și scrierea preglagolică, în care au fost antrenați în primul rînd ierarhii episcopiilor daco-romane care în secolul al V-lea — după *Notitiae Episcopatuum* (sec. VIII) — erau în număr de 14, ceea ce corespunde în cea mai mare parte celor 15 orașe citate în lucrarea *Synekdemos* a lui Hieracles : „Tomis, Dionysopolis, Akrai, Kallatis, Istros, Constantiniana, Zeldepa, Tropaeum, Axiopolis, Capidava, Carsos, Troesmis, Noviodunum, Aegissus, Halmyris" [6].

Forța cu care adevărul istoric se impune oricărui doritor de a cunoaște

---

1. Dr. I. Dumitriu-Snagov, *Un alfabet local cu mult înaintea celui chirilic. Noi probe de limbă, scriere și cultură daco-romană,* în „Contemporanul", nr. 52 (2041), din 27 decembrie 1985, p. 11.

2. *Ibidem ; Vestigia Studi in onore di Giuseppe Bilanovick,* a cura di R. Avesani, Ol. Ferrari, T. Foffano, P. Fraso, A. Sottili, Ediz. Storia e letteratura, Roma, 1984.

3. Dr. I. Dumitriu-Snagov, *art. cit.,* p. 11.

4. În „Romano barbarica", 4, 1979, p. 31-106.

5. V. Pârvan, *Dacia,* București, 1972, p. 150-151 afirmă că geto-dacii „primeau puternice înrîuriri grecești pe Dunăre în sus — și apoi romane pe Dunăre în jos —, dar în aceeași vreme ofereau, la rîndul lor, și grecilor și romanilor o consistență spirituală superioară și foarte caracteristică, pe care literatura antică a consemnat-o uneori cu mirare și admirație, făcînd din geto-daci aproape un popor fabulos, prin vitejie, înțelepciune și spiritul lui de dreptate".

6. *Acte martirice,* Studiu introductiv, traducere, note și comentarii de Pr. prof. Ioan Rămureanu, în „Părinți și scriitori bisericești", vol. 11, București, 1982, p. 350-351.

istoria românilor și înflorirea Bisericii strămoșești, încă din primele veacuri creștine, ne încredințează și mai mult de contribuția permanentă și susținută a credinței ortodoxe în întărirea unității de neam, de grai și de simțire românească a poporului nostru și afirmarea universală a culturii noastre naționale de-a lungul veacurilor, în ciuda tuturor vicisitudinilor vremilor tulburi pe care le-au adus peste leagănul nostru părintesc furiile invaziilor celor care au căutat — cum spune marele nostru poet, M. Eminescu — pămînt și apă. Ele deschid „o nouă poartă a speranțelor de studiu al limbii vorbite de dacoromanii timpului", al contribuției creștinismului la afirmarea noastră ca popor latin în sud-estul Europei și al culturii sale avansate, suprapusă unei străvechi moșteniri spirituale din imemorabile vremuri, înflorită în aceste părți — cum spune N. Iorga — încă din zorii istoriei umane.

Pr. V. NECHITA

Recenzii

† Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei, **Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor,** ediția a 2-a, Oradea, 1984, 717 p.

După ce, în 1980, văzuse lumina tiparului prima ediție a acestei lucrări, de fapt o culegere de cuvîntări și articole, rostite de întîistătătorul Eparhiei Oradiei în diferite ocazii, cartea fiind mult apreciată și căutată de preoți și credincioși, Prea Sfințitul Vasile de la Oradea răspunde acum solicitărilor prin a doua ediție îmbunătățită.

Sînt bine cunoscute multiplele preocupări ale unui ierarh în administrarea eparhiei, în problemele ecumenice, dar iată întîlnim și pana iscusită de scriitor a autorului acestei cărți. Prea Sfințitul Vasile publică încă din anii tinereții, de acum 45 de ani, pe cînd dădea la lumină: „Hristos în familie". A tipărit și retipărit „Cuvîntări liturgice", „Biserici de lemn din Eparhia Oradiei" (1978), a scris despre Roman Cioregaru și iată acum, pentru a doua oară, publică cuvîntările și o parte din articolele din ultimii zece ani. Deci recenta ediție este mai mare ca format față de prima ediție din anul 1980. Cartea este o reproducere fidelă a textului primei ediții, avînd în plus doar pastoralele de la Sf. Paști din anii 1981-1984 și de la Nașterea Domnului din anii 1980-1983.

Actuala lucrare cuprinde „o parte din cuvîntările și îndrumările rostite în diferite biserici, sau publicate" de P. S. Vasile pe timpul a zece an de slujire arhierească, „izvorîte din același gînd de a veni în ajutorul preoțimii". Necesitatea de a fi adunate la un loc au determinat pe chibzuitul ierarh să le publice într-un singur volum. Intre cuvîntările celor cinci părți există o strînsă legătură. Ele se explică, se completează, se interpătrund și se condiționează între ele. În *Cuvîntul înainte*, autoru arată scopul acestor culegeri, „de a veni în ajutor preoțimii în vestirea Cuvîntului lui Dumnezeu în lume", pentru a feri pe credincioși de interpretările greșite ale Sfintei Scripturi, căci „misiunea de a vesti oamenilor Cuvîntul lui Dumnezeu este una din datoriile principale ale slujirii preoțești". Prin aceasta preotul slujește deopotrivă lui Dumnezeu și oamenilor, scrie Prea Sfinția Sa, referindu-se la conceptul de slujire, atît de discutat în zilele noastre. Se pune accent în teologia modernă tot mai mult pe această latură a slujirii, slujind pe Dumnezeu prin oameni, sau altfel zis slujind pe oameni, care sînt „chipul și asemănarea lui Dumnezeu", slujim de fapt pe Dumnezeu. Foarte

sugestiv în acest sens este nu numai titlul pe care l-a dat autorul lucrării, ci şi celelalte titluri din cuprinsul lucrării, încît aruncîndu-ţi privirea în fugă asupra cuprinsului, eşti frapat de vasta tematică pe care o abordează autorul. Sînt dezbătute teme cu caracter doctrinal, moral, liturgic şi îndeosebi pastoral-misionar. Fiecare cuvîntare în parte şi apoi toate la un loc poartă girul vastei şi impresionantei activităţi şi experienţe a înaltului orator, acumulate în lunga activitate de dascăl, preot, protopop şi arhiereu. Toate aceste sînt o chemare la a rămîne sub „bolta de har a Bisericii strămoşeşti" şi „de a sluji cu dragoste şi devotament Patria care se înalţă zi de zi, pe noi trepte de progres şi lumină". Biserica şi Patria au aceeaşi boltă şi cînd ştii că te afli sub o boltă, înseamnă că ai ceva deasupra care te ocroteşte şi te fereşte de vînturi şi furtuni năprasnice. Fiind sub boltă şi încă boltă cu har, înseamnă că eşti în pază, că ai pe cineva deasupra „bolţii" care îţi apără şi-ţi ocroteşte paşii. E mîna cea nevăzută şi ochiul lui Dumnezeu, care a privit şi ocrotit în trecut şi azi Biserica şi Patria, amîndouă scumpe sufletului nostru românesc. E Pronia cerească, cea care doreşte „nu să-l piardă, ci să-l mîntuiască pe om".

În toate aceste culegeri, autorul izbuteşte să realizeze o operă variată, cu implicaţii în toate domeniile: teologic, istoric, social, patriotic. Găsim aici exegeză, liturgică, dogmatică, omiletică, morală, patristică, muzică chiar. Pornind de la adevărurile tradiţionale ale Bisericii din acea parte a Transilvaniei, Prea Sfinţia Sa, cu înalt simţămînt patriotic, le aduce în contemporaneitate.

Întreaga lucrare este străbătută la fiece pas de un optimism real şi de o speranţă lăuntrică, ca „toţi să fie una". Pretutindeni se remarcă zelul de harnic propoveduitor şi iscusit orator al vrednicului vlădică. Şi aceasta cu atît mai mult, cu cît autorul îndeplineşte cu sîrg această misiune în „Ogorul Domnului" de aproape 50 de ani.

Volumul de faţă cuprinde cinci părţi, între care: Pastorale la Naşterea şi Învierea Domnului; partea a II-a: 57 predici la duminicile de peste an; partea a III-a: 21 cuvîntări la Praznice împărăteşti şi sfinţi cu polieleu; partea a IV-a: 15 predici ocazionale şi ultima parte, 36 meditaţii puse sub titlul „Pîine pentru suflet".

A face o prezentare separată a fiecărei părţi e lucru anevoios pentru că fiecare predică în sine ar merita un rezumat sau o prezentare aparte. Oricum, precum am mai menţionat, prin titlurile atît de bine gîndite, autorului nu i-a scăpat din vedere nici una din problemele ce confruntă azi omenirea şi sufletul preotului slujitor. Găseşti în ea tot ce vrei. În capitolul al III-lea găsim temeiuri de cinstire a Maicii Domnului, a Sfintei Cruci, a sfinţilor. In următoarele capitole P. S. Vasile aminteşte şi insistă asupra marilor probleme naţionale trăite din plin de ierarh, preoţii şi credincioşii Bihorului, cum ar fi: 125 de ani de la Unirea Principatelor (p. 597-600); Unirea de la Alba Iulia din 1918 (p. 707-708) etc. Sînt arătate bucuriile şi neajunsurile preoţilor pe baricadele vieţii de toate zilele, în bucăţi ca: „Lumesc şi duhovnicesc în activitatea preotului", „Răspunderea preotului", „In mijlocul credincioşilor şi pentru credincioşi" etc. In toate se cere eroism, căci vremea noastră este, fără îndoială, o vreme de mult şi mare eroism. Fie că ne gîndim la numeroasele descoperiri ştiinţifice, la dezvoltarea tehnicii, la zborurile în cosmos, la cercetările de cunoaştere a tainelor universului, la munca din laboratoare, uzine şi fabrici, peste tot omul zilelor noastre este şi „trebuie să fie în stare de mult spirit de sacrificiu, de multă abnegaţie şi dăruire de sine, de mult eroism" (p. 654). Şi cît de frumos continuă, spre sfîrşit, că „viaţa nu-i nici comedie şi nici tragedie, ca să ne batem joc de ea. Ea este dar divin şi trebuie să o preţuim ca atare". La aceasta ne ajută eroismul moral. Sîntem „fii ai Cerului şi fii ai acestui pămînt strămoşesc — precizează P. S. Sa — şi ca atare avem o îndoită chemare, o îndoită cetăţenie" (p. 655). Problemele majore şi dificile sînt tratate cu măiestrie artistică şi în puţine cuvinte. Aparent, cuvîntările sînt scurte, dar spun mult, enorm de mult şi într-un stil original, necopiat şi neîmprumutat de la nimeni. E stilul P. S. Vasile care îl clasifică printre mînuitorii de condei de reputaţie clasică. Spune multe, dar în cuvinte puţine, încît predicile de faţă n-ar trebui să lipsească din biblioteca nici unui slujitor sau lucrător în „Via Domnului".

Protos. Şt. GUŞĂ

Vasile Chirica, Marcel Tanasachi, **Repertoriul arheologic al județului Iași**, vol. II, Iași, 1985.

După apariția în anul 1984 a primului volum al Repertoriului arheologic al județului Iași, distinșii autori Vasile Chirica și Marcel Tanasachi, din cadrul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol"-Iași, ne oferă posibilitatea de a cerceta și folosi și volumul al II-lea. În acest volum autorii prezintă rezultatul cercetărilor arheologice în 38 de localități, inclusiv orașele Pașcani și Tg. Frumos. Întrucît în timpul redactării lucrării noi piese și documente arheologice au apărut la suprafață, autorii au întocmit Addenda I pentru localități necuprinse în vol. I și Addenda II pentru localități ce se cuvin introduse în vol. II.

Atît volumul I cît și volumul II nu pot fi cercetate fără a lua în considerare sinteza cercetărilor prezentată de autori în volumul pe care-l semnalăm. Autorii au fost preocupați, în mod aparte, de a urmări existența unei anumite continuități de locuire, începînd cu etapa finală a paleoliticului inferior și pînă în prima epocă a fierului. „Din această perioadă, poate chiar de la sfîrșitul epocii bronzului și pînă în zilele noastre, permanența locuirii populației locale este foarte bine atestată de mărturii arheologice și apoi și de izvoarele scrise" (p. 467).

Rămășițele arheologice de pe teritoriul județului Iași, supuse atenției în cele două volume, vin și completează, întregesc și accentuează rezultatele cercetărilor efectuate pe tot cuprinsul țării noastre, cu precădere urmărindu-se existența populației în vetrele de locuire.

Sînt analizate și prezentate, succint, evoluția așezărilor umane din zona geografică a județului Iași, raportate la cele trei unități naturale ale Podișului Moldovei: Cîmpia Moldovei, Podișul Sucevei și Podișul Central Moldovenesc. Încadrarea obiectelor arheologice în studiul sinoptic se face pe perioade istorice, de la paleoliticul inferior pînă în secolul al XVII-lea.

O atenție deosebită s-a acordat obiectelor arheologice care se încadrează în „explozia demografică" cucuteniană. S-a ajuns la concluzia că numai în județul Iași sînt cunoscute, pînă în prezent, nu mai puțin de 572 așezări de tip cucutenian. De asemenea, un loc important îl ocupă cetățile geto-dacice. Ultimele cercetări au ca rezultat descoperirea a încă 6 noi cetăți geto-dacice (Oțeleni, Bazga-Răducăneni, Vînători, Todirești, Comarna și Țibana).

Se remarcă faptul că pe cuprinsul Podișului Moldovei au fost identificate 172 obiective din sec. II-III e.n., perioada coabitării daco-romane. Se face mențiunea că această cifră nu exprimă realitatea întru totul, deoarece cercetările n-au cuprins întreaga suprafață și chiar cele cercetate încă mai pot oferi, pentru viitor, noi argumente privind intensitatea de locuire a dacilor liberi în zona extracarpatică răsăriteană a României.

Este evidențiat și rolul creștinismului, ca element al păstrării și continuării romanizării la populația nord-dunăreană începînd chiar cu sec. al III-lea. Se apreciază și corespondența purtată de Sfîntul Vasile cel Mare cu episcopii de la Tomis „în legătură cu anumite situații la care erau supuși localnicii de către goții încă necreștinați" (p. 473).

Sînt evaluate cercetările și materialul arheologic rezultat din perioada popoarelor migratoare, cu evidențierea continuității populației romanice nord-dunărene și relațiile sale permanente cu Imperiul bizantin.

Începînd cu sfîrșitul secolului al XIV-lea și cu precădere în cele următoare, descoperirile arheologice sînt dublate de izvoarele documentare medievale scrise, care se întregesc și se completează unele pe altele.

De reținut și faptul că în datarea așezărilor rurale autorii nu s-au oprit la atestarea documentară, deoarece s-a constatat că „în fața domnitorului și a sfatului țării s-au adus acte doveditoare privind existența proprietății respective încă din vremea lui Alexandru cel Bun și a urmașilor săi" (p. 476). Deci vechimea unor localități rurale merge cu mult înainte de atestarea documentară.

Autorii Repertoriului arheologic al județului Iași fac un serviciu de mare utilitate prin întocmirea tabelelor cu satele județului, care au uric de la Alexandru cel Bun, cu 64 sate, (tabel I), Ștefan cel Mare (tabel II), cu 28 sate, sate cu prima atestare cunoscută în sec. al XVI-lea (tabel III), cu 61 de sate și sate cu prima atestare documentară cunoscută în sec. al XVII-lea (tabel IV), cu 131 sate.

Cititorii din străinătate, care do-

resc să afle date sintetizate asupra Repertoriului arheologic al județului Iași, pot folosi rezumatul în limba franceză.

Pentru facilitarea folosirii acestei lucrări, autorii au alcătuit un „indice de descoperiri", precum și un indice al localităților.

Și acest volum se încheie cu 28 planșe, cu desene, pe epoci și culturi.

Autorii mărturisesc că, pentru realizarea acestui Repertoriu arheologic al județului Iași, au depus o susținută muncă pe parcursul a șase ani pe teren, în arhive și biblioteci. Numai așa a putut să apară această lucrare-instrument de cercetare, care se adresează tuturor celor ce sînt dornici să cunoască cîte ceva din obîrșia localității în care trăiesc sau activează, sau și mai mult, modul în care moșii și strămoșii noștri au rămas credincioși, cu toată vitregia timpului, care a păstrat și încă mai păstrează mărturii ale vredniciei lor.

Autorii fac îndemnul ca și pe viitor iubitorii de adevăr istoric, toți iubitorii de cultură, cu simț patriotic și cu responsabilitate și pasiune să vină în ajutorul specialiștilor, ori de cîte ori vor simți că în preajma lor se află piese, obiecte, care ar putea să aducă in adîncul pămîntului lumină și adevăr referitoare la localitatea respectivă, sau, și mai mult, obiecte de interes major pentru istoria neamului.

Prot. Mihai MOCANU

Cronica bisericească

Arhiepiscopia Iașilor

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

În ziua de 1 decembrie 1985 a avut loc, în sala de festivități a Centrului eparhial Iași, ședința de lucru a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor.

După slujba Te-Deum-ului din Catedrala mitropolitană oficiată de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, membrii Adunării eparhiale au trecut în sala de ședință, unde I.P.S. Mitropolit Teoctist, președintele Adunării eparhiale, a invitat pe membrii biroului Adunării eparhiale să treacă la lucrări.

P.C. Pr. Teodor Irimia face apelul nominal al membrilor Adunării eparhiale și se constată prezența a 28 de membri și două absențe motivate.

Adunarea eparhială fiind legal constituită, I.P.S. Mitropolit Teoctist declară ședința deschisă și în continuare arată că lucrările Adunării eparhiale au loc într-o atmosferă sărbătorească prilejuită de aniversarea a 67 de ani de la unirea tuturor românilor într-un singur stat unitar, apoi salută pe membrii Adunării. La lucrări este prezent și Prea Sfințitul Pimen Suceveanul și membrii Permanenței Consiliului eparhial.

I.P.S. Mitropolit Teoctist își exprimă bucuria pentru prezența membrilor Adunării eparhiale, care sînt reprezentanții clerului și credincioșilor din Arhiepiscopia Iașilor, cînd Biserica noastră are prilejul să-și împărtășească marea mulțumire pentru rezultatele obținute de cele două mari puteri, la întîlnirea de la Geneva a conducătorilor de state ai U.R.S.S. și S.U.A., întîlnire așteptată cu deosebit interes. I.P.S. Sa a amintit de faptul că Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele R. S. România, în ajunul acestei întîlniri la nivel înalt a făcut apel la cele două mari puteri, de a găsi calea bunei înțelegeri spre înlăturarea pericolului nuclear din viața omenirii. Referin-

du-se la lucrările Congresului științei și învățămîntului, care a avut loc zilele acestea în țara noastră, I.P.S. Mitropolit Teoctist dă o înaltă apreciere cuvîntării Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele R.S.R., prin care își exprimă speranța că faptele și viața demonstrează încrederea că cele două mari puteri pot și trebuie să înlăture definitiv primejdia unei catastrofe nucleare din viața omenirii, pentru asigurarea păcii în lume.

Referindu-se la aniversările care au avut loc anul acesta, I. P. S. Mitropolit Teoctist remarcă inițiativa țării noastre în cadrul O.N.U., cu prilejul Anului Internațional al Tineretului, inițiativă care a trezit mult interes, fiind o contribuție însemnată la cauza păcii și înțelegerii între popoare. De asemenea arată că Biserica Ortodoxă Română de curînd a sărbătorit aniversarea a 75 de ani a Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care atît la nivelul Patriarhiei cît și la Mitropolia Moldovei și Sucevei, unde Prea Fericirea Sa a păstorit peste 20 de ani, a în-

Membrii Adunării eparhiale

scris în cronica Bisericii noastre mari și importante realizări pe tărîm bisericesc și social. Tot în acest an, a spus I.P.S. Sa, s-au sărbătorit de către Biserica Ortodoxă Română 100 de ani de la recunoașterea autocefaliei și 60 de ani de la ridicarea ei la rangul de patriarhie, momente de adevărată înălțare spirituală pentru Biserica noastră, cu mari înrîuriri asupra vieții Bisericii noastre, care astăzi este plenar angajată în problemele ecumenice teologice, aducîndu-și contribuția prin lucrări de o importanță majoră, care sînt apreciate de toate Bisericile din lume.

În continuarea cuvîntului său, I.P.S. Mitropolit Teoctist își exprimă, în numele Bisericii, *recunoștința față de Conducerea de stat, personal pentru* Domnul Nicolae Ceaușescu, *Președintele R. S. România și propune Adunării eparhiale trimiterea următoarei telegrame :*

„În atmosfera înălțătoare pe care o trăiește întregul popor român la 1 Decembrie, cînd se aniversează făurirea statului național unitar român, membrii Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor, întruniți în ședință anuală de lucru, ne

îndreptăm gîndul către Dumneavoastră, Mult Stimate Domnule Președinte Nicolae Ceaușescu, spre a Vă adresa sentimentele noastre de adîncă recunoștință pentru acțiunile energice și inițiativele unanim receptate pe plan internațional privind apărarea vieții prin statornicirea unei păci trainice între țări și popoare, singura cale de apărare a civilizației umane.

Am aprofundat Apelul recent al Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România, adresat Secretarului general al C. C. al P. C. U. S., Mihail Gorbaciov și Președintelui Statelor Unite ale Americii, Ronald Reagan, și sîntem hotărîți să sprijinim toate inițiativele care duc la reducerea armelor nucleare, la oprirea amplasării și retragerea militarizării cosmosului și astfel să triumfe spiritul de încredere reciprocă, destindere și colaborare pașnică.

Totodată, Vă încredințăm că vom face totul pentru ca, prin strădaniile lor, dreptmăritorii creștini din Moldova și Bucovina să fie vrednici cetățeni ai scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România, să-și aducă contribuția lor la promovarea păcii pe pămînt și a bunei-înțelegeri între țări și popoare.

În astfel de simțăminte pentru unitate și pace, pe care le trăiește întregul nostru popor, Vă asigurăm că nu vom precupeți nimic întru slujirea coeziunii morale și a unității spirituale a poporului, făuritorul vieții celei noi din scumpa noastră Patrie, Republica Socialistă România, și vom stărui pentru statornicirea unei păci trainice în lume, pentru viață și propășire".

S-a trimis o telegramă *Prea Fericitului Iustin*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române :

„Întruniți în sesiune anuală de lucru și trăind bucuria aniversării actului istoric de la 1 Decembrie 1918, făurirea statului național unitar român, membrii Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor și Noi personal ne îndreptăm gîndurile către Prea Fericirea Voastră, spre a Vă adresa cele mai alese doriri de sănătate deplină, viață îndelungată și arhipăstorire binecuvîntată.

Totodată, Vă asigurăm că vom continua strădaniile noastre pentru apărarea dreptei credințe și a unității spirituale a dreptmăritorilor creștini de pe frumoasele și istoricele plaiuri ale Moldovei și Bucovinei, nutrind ferma convingere că prin aceasta ne aducem contribuția noastră la păstrarea și promovarea unității naționale, la înălțarea scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România, pe cele mai înalte trepte de cultură și civilizație".

I.P.S. Mitropolit Teoctist, președintele Adunării eparhiale, dorind deplin succes membrilor Adunării eparhiale la lucrările ce se vor desfășura potrivit ordinei de zi, propune și Adunarea eparhială aprobă ca lucrările să fie studiate în comisii, cărora li se înmînează dările de seamă cu activitatea Consiliului eparhial al Arhiepiscopiei Iașilor pe anul 1985, astfel :

a. Comisia bisericească, avînd ca președinte pe P. C. Prot. Ioan Boca ;

b. Comisia culturală, avînd ca președinte pe P. C. Preot Teodor Bodnar și

c. Comisia economică, avînd ca președinte pe P.C. Preot Petru Ciobanu.

I.P.S. Mitropolit Teoctist invită pe membrii Comisiilor să treacă la lucrări.

După o pauză, la redeschiderea lucrărilor în plen, I.P.S. Mitropolit Teoctist invită raportorii comisiilor să prezinte referatele asupra dărilor de seamă cu activitatea Consiliului eparhial pe anul 1985, după cum urmează :

a. Domnul dr. Constantin Varganici prezintă raportul comisiei bisericești ;

b. Domnul prof. dr. I. D. Lăudat prezintă raportul comisiei culturale;

c. P.C. Prot. Grigore Diaconu prezintă raportul comisiei economice, cuprinzînd și

— Contul de execuție bugetară pe anul 1984 și pe cele trei trimestre din anul 1985,

— Bilanțul pe anul 1984 și

— Planul financiar pe anul 1986 al Centrului eparhial Iași și al instituțiilor anexe (fond asigurare, Seminarul Teologic etc.).

În legătură cu activitatea Consiliului eparhial prezentată de către cele

În timpul lucrărilor Adunării eparhiale

trei comisii ale Adunării eparhiale, I.P.S. Mitropolit Teoctist, președinte, dă cuvîntul membrilor Adunării eparhiale, după cum urmează :

1. Prof. univ. dr. doc. Gheorghe Chipail-Iași apreciază activitatea depusă de către Consiliul eparhial Iași, în cele trei sectoare de activitate, din care s-au desprins spiritul de devotament și competență din partea ostenitorilor, dar, mai cu seamă, clarviziunea și înțelepciunea I.P.S. Mitropolit Teoctist, care a coordonat și supravegheat întreagă această activitate. Evidențiază grija Centrului eparhial pentru buna păstrare și conservare a monumentelor istorice din întreaga Arhiepiscopie, care se prezintă într-o formă excepțională. Mulțumește I.P.S. Mitropolit Teoctist și colaboratorilor săi, pentru această bogată activitate și propune aprobarea dării de seamă prezentată.

2. P. C. Pr. Teodor Bodnar, de la Gura Humorului, luînd cuvîntul, arată că este plăcut impresionat de felul cum s-au desfășurat lucrările Adunării eparhiale, de conținutul cuvîntului rostit de I.P.S. Mitropolit Teoctist la deschiderea ședinței și desigur de bogata activitate depusă de Consiliul eparhial în anul 1985. Evidențiază activitatea I.P.S. Mitropolit Teoctist în cadrul Arhiepiscopiei Iașului cît și în viața ecumenică, în dialog cu celelalte Biserici. În continuarea cuvîntului P. C. Sa se referă la rezultatele obținute de Mitropolia Moldovei în împlinirile de pe teren. Încheie cuvîntul său cu

mulțumiri pentru activitatea depusă și adresează felicitări și urări de viață îndelungată I.P.S. Mitropolit Teoctist cu prilejul aniversării celor 8 ani de înțeleaptă arhipăstorire în scaunul Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

3. P.C. Pr. Petru Ciobanu de la parohia Slatina-Fălticeni aduce cuvinte de mulțumire conducerii Centrului eparhial pentru activitatea desfășurată în anul 1985 și evidențiază în mod deosebit grija I.P.S. Mitropolit Teoctist pentru buna întreținere a bisericilor și mănăstirilor din întreaga Arhiepiscopie, pentru ajutoarele acordate în acest sens de Centrul eparhial și pentru îndrumarea preoților de a fi buni gospodari.

4. P. C. Prot. Grigore Diaconu, protopopiatul Botoșani, se referă la actul Unirii de la 1 Decembrie 1918, la care și-a adus contribuția și clerul Bisericii noastre, pentru ca visul de veacuri al românilor să se îndeplinească. Printre frumoasele înfăptuiri ale Centrului eparhial din anul 1985 se numără la loc de toată cinstirea noua casă de la Mănăstirea Vorona, construită pentru adăpostirea bunurilor de patrimoniu din județul Botoșani, inaugurată la 8 septembrie 1985. Se referă la construcțiile din întreaga Arhiepiscopie și apreciază preocuparea pentru buna întreținere a bisericilor, caselor parohiale și a tuturor obiectivelor bisericești. Aduce mulțumiri pentru activitatea depusă în anul 1985 și propune aprobarea dării de seamă prezentată de Consiliul eparhial.

5. P. C. Prot. Ioan Pricop, protopopiatul Piatra Neamț, își exprimă bucuria de a participa la lucrările Adunării eparhiale, vorbește apoi despre bogata activitate a I. P. S. Mitropolit Teoctist, mai cu seamă activitatea de teren, în dialog cu preoții și credincioșii, fapt care a adus frumoase rezultate în activitatea pastoral-misionară.

6. P.C. Prot. Vasile Hrestic, protopopiatul Fălticeni, în numele preoților și credincioșilor din cuprinsul acestui protopopiat, aduce mulțumiri pentru permanenta grijă ce se acordă îndrumării preoților din această parte a Arhiepiscopiei, unde sînt probleme misionare mai deosebite, asigurîndu-l pe I.P.S. Mitropolit Teoctist de ascultare și rîvnă în munca preoțească pe toate tărîmurile. Mulțumește înaltei Conduceri de stat pentru larga înțelegere acordată Bisericii și se angajează ca împreună cu preoții și credincioșii din acest protopopiat să-și aducă aportul la efortul comun cu toți fiii patriei pentru continua înflorire a țării și statornicirea păcii în lume.

7. Dl. prof. Aurel Buzilă-Știrbu (Piatra Neamț), elogiază activitatea Consiliului eparhial, care, după cum rezultă din actele prezentate, s-a făcut din îndemnul conștiinței și dăruirii, cu timp și fără timp. Enumeră lucrările de construcție și reparații efectuate la bisericile din cuprinsul protopopiatului Piatra Neamț și dă amănunte despre frumoasele rezultate obținute în această privință la Mănăstirea Bistrița și biserica Tazlău. Propune aprobarea dării de seamă a Consiliului eparhial pe anul 1985.

8. Dl. prof. Pantelimon Socaciu, din Rădăuți, aprobă întru totul dările de seamă prezentate și este de acord cu aprecierile făcute de antevorbitori, evidențiind activitatea gospodărească depusă în cuprinsul protopopiatului Rădăuți, pentru buna întreținere a bisericilor și cimitirelor. În continuare vorbește de ecoul în rîndul credincioșilor a slujbelor arhierești care s-au oficiat în cuprinsul protopopiatului Rădăuți de I. P. S. Mitropolit Teoctist, de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul și de Prea Sfințitul Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul, care au avut darul să stimuleze activitatea pastoral-misionară a preoților și să trezească un viu interes din partea credincioșilor în păstrarea dreptei credințe.

9. P. C. Pr. prof. Mihai Vizitiu — directorul Seminarului Teologic din Mănăstirea Neamț, în cuvîntul său se referă la munca didactică depusă de toți profesorii seminarului, pentru instruirea tinerilor teologi și la marea contribuție dată în acest sens personal de I.P.S. Mitropolit Teoctist, care are permanent în grija sa părintească acest așezămînt teologic pentru formarea și pregătirea tinerilor preoți. Aduce smerite mulțumiri I. P. S. Mitropolit Teoctist pentru aprobarea dată de a funcționa la Seminarul Teologic un cabinet medical, de absolută necesitate elevilor seminariști și pentru viețuitorii din Mănăstirea Neamț.

I.P.S. Mitropolit Teoctist mulțumește membrilor Adunării eparhiale care au luat cuvîntul și mai ales pentru contribuțiile aduse la buna desfășurare a lucrărilor Adunării eparhiale. Mulțumește colaboratorilor de la Cen-

trul eparhial, părinților protopopi și tuturor preoților din Arhiepiscopia Iașilor, ca și tuturor ostenitorilor care și-au adus contribuția la realizarea cu succes a activităților din anul 1985, din întreaga Arhiepiscopie.

I.P.S. Mitropolit Teoctist, președintele Adunării eparhiale, pune la vot și Adunarea eparhială în unanimitate aprobă dările de seamă și documentele prezentate.

În încheierea lucrărilor Adunării eparhiale, I.P.S. Mitropolit Teoctist mulțumește onoraților membri ai Adunării eparhiale pentru participare, declară ședința Adunării eparhiale închisă și invită pe participanți la agapa tradițională, care are loc la reședința mitropolitană.

La agapa oferită au mai luat cuvîntul alți membri din Adunare. În bucuria așteptării slăvitelor sărbători, toți cei prezenți au dat slavă lui Dumnezeu și au dus în suflete atmosfera de comuniune creștinească și românească a acestei zile semnificative pentru viața bisericească din Arhiepiscopia Iașilor.

Prot. Anton FRUNZĂ

O A S P E Ț I

Sîmbătă, 21 decembrie 1985, orele 13,30, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, a primit, la reședința mitropolitană, pe Eminența Sa Ioan Robu, Episcop romano-catolic din București, însoțit de Monseniorul Petru Gherghel-Iași și preotul A Fekete, rectorul Institutului teologic catolic-Iași.

Legat de Moldova, prin origina sa, și de orașul Iași în care și-a făcut studiile, distinsul oaspete, mulțumit că are prilejul de a-l vedea pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, Întîistătătorul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, ierarh de prestigiu al Ortodoxiei, a accentuat că legăturile frățești între Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică, în mare măsură, contribuie la statornicirea păcii și bunăvoirii pe pămînt.

Deplin încredințat că fiii Bisericii Ortodoxe Române și ai Bisericii Romano-Catolice din țara noastră, păstrînd unitatea duhului întru legătura păcii, pot sluji vrednicul nostru popor și întreaga unitate în strădaniile pentru o lume fără arme și fără încleștări cu urmări dramatice, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a întîmpinat pe Întîistătătorul Arhiepiscopiei Romano-Catolice a Bucureștilor cu dragoste frățească întru Hristos, dorindu-i prisos de roade în misiunea pe care a primit-o.

Pr. Scarlat PORCESCU

NAȘTEREA DOMNULUI, ANUL NOU ȘI BOTEZUL DOMNULUI LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ IAȘI

Sfîrșitul unui an și începutul altuia, aducînd cu sine bucuria realizărilor și nădejdea unor mai rodnice împliniri, își dobîndește plinătatea frumuseții duhovnicești prin salba sărbătorilor Nașterii Domnului (25 decembrie), Anului Nou, Tăierii împrejur și Sfîntului Vasile cel Mare (1 ianuarie), Botezului Domnului — Boboteaza (6 ianuarie) și Sfîntului Ioan Botezătorul (7 ianuarie), aducînd fiecare la bucuria acestui moment de cumpănă între ani cununa comuniunii sfintelor slujbe, la care se adaugă bogăția obiceiurilor românești și creștinești.

Catedrala mitropolitană din Iași — cu neprețuitul ei odor duhovnicesc racla cu Sfințitele Moaște ale Prea Cuvioasei Maicii noastre Parascheva — a îmbrăcat iarăși veșmînt luminat ca zăpada, împodobindu-se ca o mireasă cu alese podoabe, alcătuite din sufletele evlavioase, din cîntările de praznic și rugăciuni înălțătoare, toate încununate fiind de prezența arhipăstorului ei, a bunului nostru părinte duhovnicesc, Înalt Prea Sfințitul Teoctist,

Mitropolitul Molodovei și Sucevei, care slujind la aceste sărbători în fruntea soborului Catedralei mitropolitane din Iași, cu bunătatea și blîndețea, cu seninătatea și optimismul ce-l caracterizează, dar mai ales prin predica plină de miez și semnificații creștinești și românești, ne-a făcut deopotrivă, pe preoți și credincioși, să trăim cu adevărat din bucuria fiecăreia din sărbătorile amintite, să ne simțim una cu vrednicii noștri strămoși și cu trecutul glorios al neamului nostru românesc.

Cît de neuitate ne-au rămas colindele cîntate după slujba Vecerniei din duminica dinaintea Nașterii Domnului! Vedem în catedrală cum credincioșii prezenți, trăind marea taină a Nașterii Fiului lui Dumnezeu, murmurau colindele.

„*Originalitatea și frumusețea de neegalat a colindelor românești* — spunea Înalt Prea Sfințitul Teoctist, în cuvîntul pe care l-a rostit — *este mărturia autentică a frumuseții sufletului strămoșilor noștri, cum de fapt este și întreaga artă bisericească, prezintă în pictură, broderie, sculptură sau arhitectură la vestitele mănăstiri — monumente istorice din întreaga țară și îndeosebi la cele din Moldova. Colindele, asemenea motivului mioritic, avînd ca autor însuși poporul cu măiestria lui poetică, prin obîrșia lor comună cu formarea poporului român stau mărturii neclintite ale caracterului unitar și latinității limbii noastre românești, ale conștiinței românilor ca popor, de națiune stăpînă dintotdeauna în spațiul carpato-danubiano-pontic*“.

Slujba praznicului Nașterii Domnului, cu Vecernia mare din seara de ajun și Utrenia din dimineața zilei de praznic, urmate de Sfînta și dumnezeiasca Liturghie, s-a desfășurat cu adevărat într-o atmosferă sărbătorească.

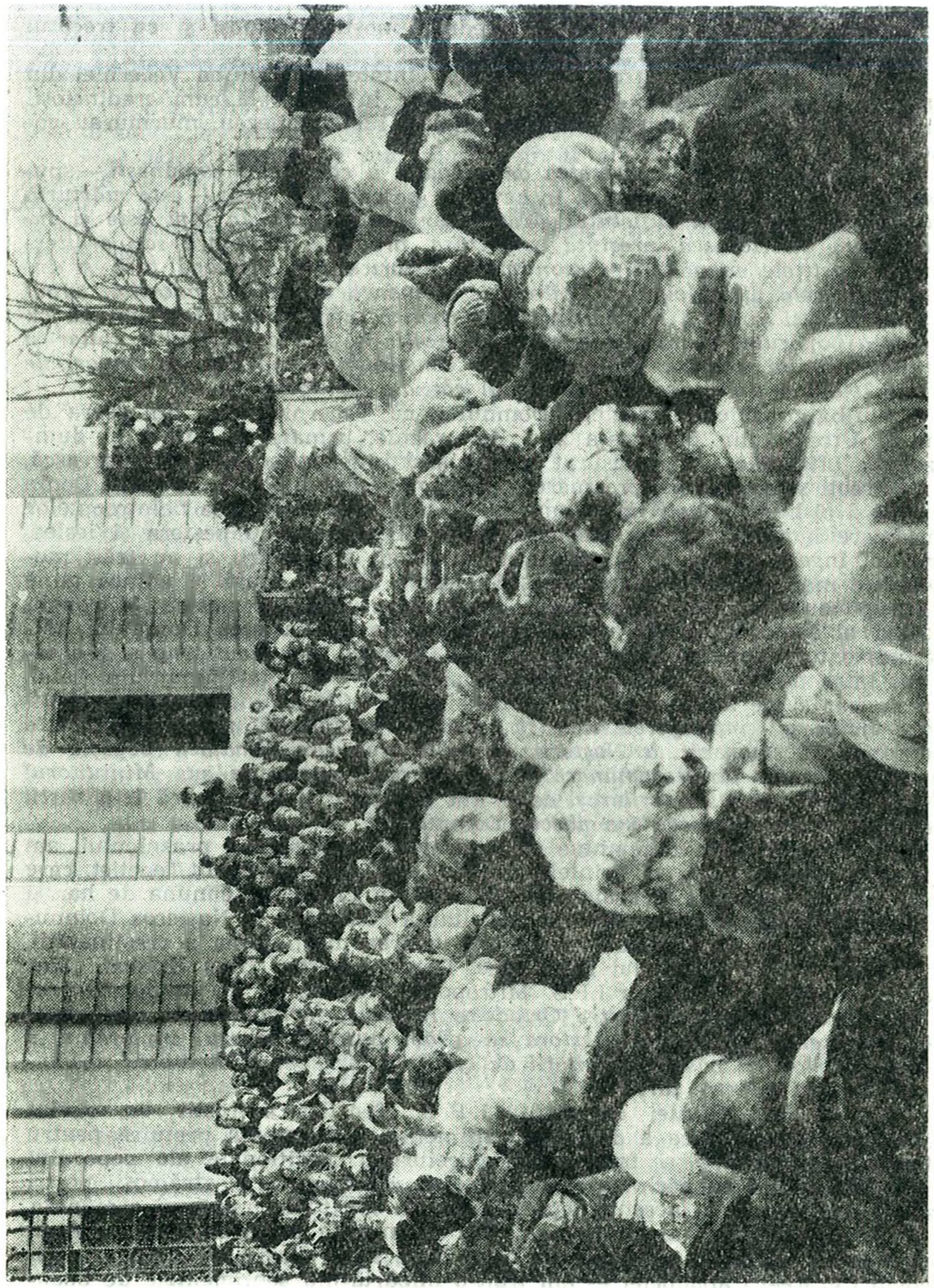
Preoți și credincioși preamăresc pe dumnezeiescul Prunc Iisus, ca Domn al păcii și al bunei învoiri între oameni, ascultînd psalmodierea neîntrecutelor imne, care laudă pe Sfînta Fecioară Maria, Betleemul cu peștera și ieslea, cerul cu îngerii și steaua și pămîntul cu magii și păstorii și au trăit momente de mare bucurie duhovnicească. Despre această mare și adîncă taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu, Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei în Pastorala de la Nașterea Domnului, tălmăcind textul Evangheliei de la Ioan : „Și Cuvîntul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr“ (1, 14) arăta, zicînd : „*Cît de mult a uimit și uimește neîncetat înțelegerea noastră această desăvîrșită modestie, această dumnezeiască smerenie a Nașterii Mîntuitorului care iradiază bogăție de slavă și măreție fără asemănare*“, căci „*cercetatu-ne-a de sus Mîntuitorul nostru, Răsăritul Răsăriturilor și celor din întuneric și din umbră le-a vestit adevărul, că din Fecioară S-a născut Domnul*“.

În atmosfera de comuniune și de dragoste frățească a praznicului, am avut în mijlocul nostru pe Părintele duhovnicesc, I.P.S. Mitropolit Teoctist, care înconjurat de soborul Catedralei a oficiat Sfînta Liturghie, cununa de har și de sfințenie a acestui mare praznic. Ascultarea Pastoralei la Nașterea Domnului ne-a făcut să ne adîncim sufletele în trăirea marii taine a creștinătății, venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos. „*Sînt convins, iubiții mei*, spunea I.P.S. Mitropolit Teoctist, *că în inima fiecărui fiu sau fiică a Bisericii noastre Ortodoxe Române, făclia acestor sentimente arde necontenit. În trăirea acestora să aflăm pururea izvorul înviorător al slujirii Bisericii, al păstrării unității de credință, precum și al iubirii neamului și scumpei noastre țări*“.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, I. P. S. Teoctist a rostit un cuvînt de învățătură, prin care a dat glas sentimentelor de aleasă prețuire pentru statornicia în credință și frumusețea obiceiurilor tradiționale ale poporului nostru, îndemnînd cu părintească dragoste să rămînem ca și strămoșii noștri păstrători neabătuți ai acestui neprețuit tezaur spiritual, creștin și românesc.

Ziua de început a noului an, 1986, cu întreita ei sărbătorire — Anul Nou, Tăierea împrejur și pomenirea celui între sfinți Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cezareei Capadociei — am trăit-o împărtășind sentimentele de bucurie izvorîte din bilanțul rodnicelor împliniri ale întregului nostru popor român, făcînd rugăciuni de preamărire, de cerere și de mulțumire către Atotputernicul și Milostivul Dumnezeu, spre a binecuvînta „cununa anului“ cu pace, sănătate și belșug, cu bun spor și ajutor spre binele și fericirea ocîrmuitorilor vrednicului nostru popor și a întregii omeniri. După săvîrșirea Sfintei Liturghii, I.P.S. Teoctist, înconjurat de soborul preoților și diaconilor

Catedralei mitropolitane, a oficiat tradiționalul Te-Deum de Anul Nou, cu ectenii și rugăciuni speciale pentru pacea și propășirea țării și a Bisericii, a

De Bobotează la Catedrala mitropolitană

Conducătorilor noștri bisericești și de stat, iar în încheiere s-a rostit Polihroniul pentru Conducătorii țării și I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist.

I.P.S. Mitropolit Teoctist în cuvîntul rostit, a spus, între altele :

„Este binecuvîntarea Bisericii, este harul Bisericii, care ne adună la

acest răsărit de soare al primei zile din Anul Nou, 1986, în care am păşit astăzi spre a ne ruga, a mulţumi lui Dumnezeu pentru tot ceea ce ne-a dăruit în viaţă şi pentru a-I implora mila, ca în anul acesta să dobîndim toate cele de folos pentru viaţa fiecăruia dintre noi, a Bisericii, pentru viaţa şi pacea întregii lumi. Este o rînduială străveche a poporului român de a întîmpina noul an cu multă voie bună".

A fost subliniată apoi semnificaţia praznicului Tăierii împrejur în a opta zi a dumnezeiescului Prunc Iisus, care adevereşte şi mai convingător realitatea întrupării Fiului lui Dumnezeu.

În continuare, I.P.S. Sa a arătat că tripticul sărbătorii cuprinde şi pomenirea celui între sfinţi Vasile cel Mare, a cărui viaţă plină de sfinţenie şi de strădanii încununate de roade îmbelşugate ne este pildă vie nouă de slujire creştină şi de trăire a sfinţeniei, hrănindu-ne duhovniceşte din scrierile sale mai dulci decît mierea şi mai de preţ decît aurul. În încheiere, adresînd cu bucurie părintească tradiţionalele urări de bine şi arhiereşti binecuvîntări celor prezenţi, I.P.S. Sa a spus : *„Rugăm pe Bunul Dumnezeu, iubiţii mei, acum la început de an să se milostivească cu dragoste şi iubire de oameni şi să dăruiască pace pe pămînt şi bunăvoire".*

De aceeaşi duhovnicească bucurie ne-a împărtăşit vrednicul nostru ierarh, Întîistătătorul Bisericii din Moldova şi Bucovina, I.P.S. Mitropolit Teoctist şi la praznicul Botezul Domnului, săvîrşind Sfînta Liturghie după care, însoţit de soborul preoţilor şi diaconilor şi credincioşi, s-a ieşit afară în faţa Catedralei unde s-a oficiat slujba de sfinţire a aghiazmei celei mari. În cuvîntul rostit cu acest prilej sărbătoresc, I.P.S. Teoctist a subliniat sensurile şi implicaţiile spirituale şi morale ale venirii la Iordan a Mîntuitorului spre a primi Botez de la Ioan, El, Stăpînul Domnul cerului şi al pămîntului.

Sfîrşitul şi începutul de an, aureolate de strălucirea şi măreţia acestor mari sărbători creştine, care înviorează duhovniceşte pe toţi fiii Bisericii noastre strămoşeşti, întărindu-le inimile cu nădejdile de mai bine în împlinirea lucrării de slujire, ca expresie concretă a iubirii faţă de Dumnezeu şi faţă de făptura Sa, pentru slujitorii şi credincioşii care au luat parte la slujbele de la Catedrala mitropolitană din Iaşi a fost prilej de mulţumire pentru toate binefacerile primite de la Dumnezeu şi de invocare a milostivirii Sale spre a binecuvînta pe poporul Său cu darurile Sale cele bogate, spre înnoirea vieţii şi statornicirea păcii şi a bunei-voiri între oameni şi popoare spre înflorirea permanentă a Patriei noastre şi spre slava Bisericii noastre dreptslăvitoare.

Ierom. Iustin NEAGU

ÎNTÎLNIREA CU PREOŢII DE ANUL NOU

Stăpîniţi încă de bucuria luminosului praznic al Naşterii Domnului, vestită credincioşilor de colinde, apoi de slujbele înălţătoare din zilele Crăciunului, precum şi de atmosfera sfîntă a unui an bogat în roade duhovniceşti, am păşit încrezători în noul an 1986.

În ziua de Anul Nou, după tradiţie, dînd glas inimilor noastre, slujitorii sfintelor altare din Municipiul Iaşi, personalul administrativ de la Centrul eparhial şi slujitorii Catedralei mitropolitane am venit să ne întîlnim cu Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, adresîndu-i tradiţionalele urări de Anul Nou şi să ne împrospătăm sufleteşte de duhovnicescul cuvînt de învăţătură, cu părinteşti îndemnuri şi binecuvîntare arhierească.

Cu acest prilej, cuvîntul festiv a fost rostit de Preotul Vasile Vaida, paroh al parohiei „Sfinţii Atanasie şi Kiril"-Podgoria Copou-Iaşi, care, în numele celor prezenţi, la cumpăna dintre ani, a adus îndătinatele urări I.P.S. Mitropolit Teoctist, făcînd o trecere în revistă a principalelor înfăptuiri din

anul 1985 ale fiilor întregului nostru popor, a bilanțului rodnic al slujirii Altarului străbun încununată de aniversările măreț e : 100 de ani de la recunoașterea autocefaliei și 60 de ani de la înălțarea ei la rangul de Patriarhie, precum și de aniversarea a 75 de ani de viață a Prea Fericitului Patriarh Iustin și de 70 de ani de viață, din care 35 de ani închinați slujirii ca arhiereu a I.P.S. Mitropolit Teoctist și încredințînd pe I.P.S. Sa că slujitorii Altarului strămoșesc vor depune toată strădania ca și în anul acesta să fie cu toată solicitudinea în slujirea Patriei, a binelui obștesc, a făuririi unui viitor luminos pentru toți fiii poporului nostru și a Bisericii noastre dreptslăvitoare.

Apoi, cu multă căldură sufletească, a răspuns felicitărilor I.P.S. Mitropolit Teoctist. Subliniind însemnătatea Anului Nou în viața fiecăruia dintre noi a spus că slujitorii Bisericii noastre trebuie să arate toată responsabilitatea și angajarea în împlinirea lucrării lor de slujire în aceste timpuri noi. I.P.S. Sa a îndemnat pe cei prezenți să fie adevărați luptători și împlinitori ai păcii, mai ales că noul an, 1986, este „Anul Internațional al Păcii", așa cum reiese din chemările *Mesajului de Anul Nou* al Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, sprijinind cu cuvîntul și cu fapta pe credincioșii noștri la realizarea binelui obștesc.

În continuare, I.P.S. Sa a insistat asupra activității pastoral-misionare, la continua împrospătare a acesteia pentru întărirea și menținerea unității de credință a fiilor Bisericii strămoșești, garanție temeinică a contribuției noastre unitare la înflorirea Patriei și făurirea bunăstării poporului român.

În încheiere, I.P.S. Mitropolit Teoctist ne-a transmis tuturor celor de față, familiilor noastre, credincioșilor pe care-i păstorim, binecuvîntări arhierești cu urări de succese în anul care a început și care să ne fie un an de instaurare a păcii pe pămînt, de înălțare a Patriei noastre pe noi trepte de bunăstare și înflorire, de progres și rodnice împliniri pentru Biserica noastră.

Pr. C. BARNA

LITURGHIE SĂVÎRȘITĂ DE ÎNALT PREA SFINȚITUL MITROPOLIT TEOCTIST LA SUCEAVA

Cum se cunoaște bine, la Suceava, capitala istorică a Moldovei, a fost așezat, acum șase sute de ani, cel dintîi mitropolit al țării, care slujea lui Dumnezeu și oamenilor în biserica Mirăuți din acea cetate voievodală. Domnitorul de fericită amintire, Alexandru cel Bun, spre a da măreție capitalei sale, a strămutat de la Cetatea Albă la Suceava, în primii ani ai secolului al XV-lea, cinstitele moaște ale Sfîntului Ioan cel Nou, adăpostindu-le în Catedrala mitropolitană. După un secol, întîistătătorul bisericesc al Moldovei, împreună cu el și moaștele sfîntului, au trecut la noua și impunătoarea Catedrală a Sucevei, cu hramul „Sfîntul Gheorghe", ctitoria dreptcredincioșilor voievozi Bogdan al III-lea și Ștefăniță.

La jumătatea secolului al XVI-lea, domnitorul Alexandru Lăpușneanu a mutat capitala țării la Iași. Spre a fi lîngă scaunul domnesc, cum statorniceau canoanele și datinile ortodoxe pentru o căpetenie bisericească, mitropolitul Moldovei, la rîndul său, a trecut în noua capitală a țării. De atunci, privirile oblăduitorului duhovnicesc al Moldovei și Sucevei se îndreaptă necontenit, cu atenția cuvenită, la istorica reședință a înaintașilor săi și la toată Bucovina, în laturile căreia se află vestitele ctitorii ale evlaviei străbune.

Spre a săvîrși Sfînta Liturghie și spre a rosti cuvînt de folos în fața dreptcredincioșilor Sucevei, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, marți 6 ianuarie 1986, după slujba Iordanului oficiată la Catedrala mitropolitană a Iașului, a plecat spre biserica mitropolitană din acel oraș, unde a luat parte la Vecernie, sfințirea litiilor și slujba privegherii în cinstea Sfîntului Ioan Botezătorul. A doua zi, 7 ianuarie, prăznuirea acestui sfînt și înaintemergător, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, înconjurat de Prea

Sfințitul Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor, fost stareț al Mănăstirii Sfîntul Ioan cel Nou în intervalul 1966-1972 și de ieromonahii acestei așezări călugărești săvîrșea Dumnezeiasca Liturghie.

Împărtășind tuturor celor ce-l ascultau cu luare-aminte arhierească și părintească sa binecuvîntare, după otpustul Sfintei Liturghii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a mulțumit Celui Atotputernic că i-a ajutat să fie în acea zi scumpă în mijlocul dreptcredincioșilor suceveni. Continuînd cuvîntul său, în fața acestui sfînt altar al Bisericii strămoșești, Înalt Prea Sfințitul a readus în conștiința tuturor celor ce-l ascultau, chipul încununat de înaltă vrednicie al Sfîntului Ioan Botezătorul prăznuit în acea zi. S-a referit apoi la locașul sfînt în care se află, înălțat la începutul secolului al XVI-lea, scoțînd în relief măreția sa arhitectonică și faptul că, în ultimii ani, această ctitorie a fost îmbrăcată în haină nouă ca, dealtfel, aproape toate monumentele istorice bisericești din regiune, cu sprijinul și ajutoarele acordate de stat și de Mitropolia Moldovei și Sucevei. Înalt Prea Sfințitul și-a îndreptat privirile și spre cinstitele moaște ale Sfîntului Ioan cel Nou, arătînd că acest vlăstar al Ortodoxiei este un izvor, o pildă grăitoare pentru toți cei care-și pleacă genunchii în fața raclei sale. În sfîrșit, Arhipăstorul bisericesc al Moldovei, subliniind că „Arătarea Domnului" este o sărbătoare a păcii, a sfătuit părintește pe ascultătorii săi să activeze, fiecare, în duhul ascultării și al hărniciei pentru înțelegere și bunăvoire în lume.

După încheierea cuvîntului său, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a săvîrșit hirotesia în arhimandrit a Prea Cuviosului Protos. Grigore Halciuc, starețul Mănăstirii Sfîntul Ioan cel Nou, ca semn de cinstire a străduințelor și înfăptuirilor sale în această mănăstire. Noul arhimandrit a adus fiești mulțumiri Sfîntului Sinod pentru că a aprobat să i se confere această distincție și Înalt Prea Sfințitului Teoctist pentru că l-a propus și l-a hirotesit, apoi a făgăduit că va lucra cu puteri sporite, călăuzit de chiriarhul său, în fruntea acestei mănăstiri.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie a mulțumit Întîistătătorului bisericesc al Moldovei și Sucevei pentru că i s-a făcut poftirea de a lua parte la această prăznuire atît de impresionantă. Mărturisind că este strîns legat de Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou, pe care a condus-o ca stareț timp de 6 ani, Prea Sfinția Sa a împărtășit dreptcredincioșilor suceveni binecuvîntări arhierești.

În după-amiaza aceleiași zile de 7 ianuarie, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a primit cîțiva istorici și cercetători ai trecutului nostru, cu care a purtat discuții în legătură cu editarea unui volum *Monumente istorice bisericești din județul Suceava.*

Pr. Scarlat PORCESCU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

CÎNTĂREȚUL BISERICESC GRIGORE FRUNZĂ

În ziua de 25 decembrie 1985, a trecut la cele veșnice după o scurtă suferință cîntărețul bisericesc Grigore Frunză. S-a născut la 15 martie 1902, în comuna Tomești, satul Goruni, județul Iași, dintr-o familie numeroasă. A urmat școala de cîntăreți bisericești din Iași.

În continuare, cu diploma obținută, a funcționat cîntăreț în orașul Iași la parohiile : „Sfinții Voievozi"-Roșca și „Sfîntul Ștefan"-Țicău. După pensionare și-a făcut simțită prezența cu vocea sa plăcută la strana parohiei „Sfîntul Nicolae"-Ciurchi. S-a dovedit o fire blîndă și comunicativă.

Corpul său neînsuflețit a fost depus în biserica „Sfîntul Nicolae"-Ciurchi.

La slujba înmormîntării au luat parte cîntăreți bisericești din municipiul Iași. Despre viața sa, despre blîndețea, credința sa aleasă, despre comportamentul său în familie și în societate și despre activitatea sa la strana Bisericii strămoșești, a vorbit Preotul paroh Ioan Vîrlan de la parohia „Sfîntul Nicolae"-Ciurchi.

Sicriul cu rămășițele sale pămîntești a fost adus la cimitirul „Eternitatea", unde a avut loc înhumarea.

Asistent

CÎNTĂREȚUL BISERICESC IOAN MUNTEANU

În dimineața zilei de 25 decembrie 1985, a trecut la cele veșnice cîntărețul bisericesc Ioan Munteanu, care a slujit timp de 50 de ani strana parohiei Belcești.

S-a născut în 22 septembrie 1903 din părinții Ioan și Maria Munteanu, în comuna Belcești, județul Iași. După serviciul militar, în 1927, se înscrie la Școala de cîntăreți bisericești-Iași, absolvind după patru ani, primul din serie.

În 1931 este numit la parohia Onești-Plugari. După doi ani, în 1933, este numit prin transfer la parohia Belcești, unde slujește 50 de ani.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 28 decembrie 1985 la cimitirul din Belcești.

Despre viața și activitatea cîntărețului Ioan Munteanu au vorbit preoții: Ioan Stoian de la parohia Tansa-Belcești, Mihai Zaharia de la parohia Belcești și Vasile Partenie de la parohia Satul Nou-Belcești.

Viața și activitatea cîntărețului Ioan Munteanu rămîn un model pentru toți.

Pr. M. ZAHARIA

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXIIe No. 1 — 2 janvier — fevrier 1986

SOMMAIRE

1986 — ANNEE INTERNATIONALE DE LA PAIX

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite,* L'Année internationale de la Paix 3

La Paix dans la pensée du Président *NICOLAE CEAUŞESCU* (*La rédaction*) 6

L'UNION — GARANTIE DE LA NATION ROUMAINE

Le Jassy des Unions roumaines (*Prof. dr. C. Gh. Marinescu*) . 11

„A TON GRAND PASSE, GRAND AVENIR"

Nouveaux échelons du bien-être et du développement de la Patrie (*Archid. I. Giosanu*) 37

EFFORTS OECUMENIQUES VERS L'UNITE CHRETIENNE

† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire,* Les Eglises locales et l'unité ecclésiastique 40

P. asist. dr. N. V. DURĂ, Le document Lima (BEM) et son évaluation théologique 46

E T U D E S

P. maître de conférence dr. Al. STAN, La réconciliation et la restauration du monde en Christ et la paix sur la terre . 59

Candidat au doctorat Ioan Mircea IELCIU, La vie et sa valeur selon les Saints Pères Cappadociens 68

Adrian GABOR, Preuves archéologiques concernant l'ancienneté du christianisme au sud de la Moldavie . . . 83

AU DOMAINE PASTORAL

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite,*

Sur les traces des parents et de nos devanciers . . 92

L'enseignement des cantiques de Noël 99

HOMELIES

Archid. Ioachim GIOSANU, Au Dimanche de l'Epiphanie . . 103
Prot. M. MOCANU, A la Présentation du Seigneur . . . 105
Protos. Clement IACOB, Au Dimanche du Pharisien et du Publicain 110

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

Prot. Anton FRUNZĂ, Le devoir du prêtre de prêcher . . 114

NOTES 118

Un vieux témoignage, la Croix de Ferenț (*P. Scarlat Porcescu*); Certaines particularités connues au Monastère de Vorona-Botoșani (*P. D. Mihăilescu*); L'Alphabet daco-roman à caractères préglagolitiques (*P. V. Nechita*).

COMPTES RENDUS 124

† *Dr. Vasile Coman, Evêque d'Oradea*, Etre au service du Dieu, c'est au service des gens, 2-e édition, Oradea, 1984, 717 p. (*Protos. Șt. Gușă*); *Vasile Chirica, Marcel Tanasachi*, Répertoire archéologique du département de Jassy, II-ème volume, Jassy, 1985 (*Prot. M. Mocanu*).

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 127

Les travaux de l'Assemblée éparchiale (*Prot. Anton Frunză*); Hôtes (*P. Scarlat Porcescu*); La Nativité du Seigneur, Le Nouvel An et L'Epiphanie à la Cathédrale métropolitaine de Jassy (*Iérom. Iustin Neagu*); Accueil des prêtres au Nouvel An (*P. C. Barna*); Messe célébrée par S. Em. le Métropolite Teoctist à Suceava (*P. Scarlat Porcescu*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le chantre d'église Grigore Frunză (*Assistent*); Le chantre d'église Ioan Munteanu (*P. M. Zaharia*).

P R E D I C I

Arhid. Ioachim GIOSANU, La Duminica după Botezul Domnului . 103
Prot. M. MOCANU, La Întîmpinarea Domnului . . . 105
Protos. Clement IACOB, La Duminica Vameșului și Fariseului . 110

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Prot. Anton FRUNZĂ, Îndatorirea preotului de a predica . 114

Î N S E M N Ă R I . . . 118

O mărturie de demult, Crucea lui Ferenț (*Pr. Scarlat Porcescu*); Unele particularități întîlnite la Mănăstirea Vorona-Botoșani (*Pr. D. Mihăilescu*); Alfabet daco-roman cu caractere preglagolitice (*Pr. V. Nechita*).

R E C E N Z I I . . . 124

† *Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei*, Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor, Ediția a 2-a, Oradea, 1984, 717 p. (*Protos. Șt. Gușă*); *Vasile Chirica, Marcel Tanasachi*, Repertoriul arheologic al județului Iași, vol. II, Iași, 1985 (*Prot. M. Mocanu*).

C R O N I C A B I S E R I C E A S C Ă

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 127

Lucrările Adunării eparhiale (*Prot. Anton Frunză*); Oaspeți (*Pr. Scarlat Porcescu*); Nașterea Domnului, Anul Nou și Botezul Domnului la Catedrala mitropolitană din Iași (*Ierom. Iustin Neagu*); Întîlnirea cu preoții de Anul Nou (*Pr. C. Barna*); Liturghie săvîrșită de I.P.S. Mitropolit Teoctist la Suceava (*Pr. Scarlat Porcescu*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Cîntărețul bisericesc Grigore Frunză (*Asistent*); Cîntărețul bisericesc Ioan Munteanu (*Pr. M. Zaharia*).

P. I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXII, Nr. 3 — 4 MARTIE — APRILIE 1986

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR
ȘI A EPISCOPIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

CUPRINSUL

CA LUMEA PACE SĂ AIBĂ

„Pace vouă celor de departe și celor de aproape“ *(Pr. Costache Buzdugan)* 143

TRĂIND ÎNTRU BUCURIA IUBIRII DE PATRIE

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar*, Îndatoririle creștinești față de Patrie 146

POPAS ANIVERSAR

TREI DECENII de arhipăstorească slujire a Prea Fericitului Patriarh *IUSTIN* (*Redacția*) 152

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar*, Pacea — statornică preocupare în slujirea Prea Fericitului Părinte Patriarh *IUSTIN* 154

Ierom. Iustin NEAGU, Întruparea Fiului lui Dumnezeu oglindită în Pastoralele de la Nașterea Domnului ale Prea Fericitului Patriarh *IUSTIN* 163

STUDII

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar*, Icoana Bunei Vestiri . 173

Monahia Eustochia Ciucanu, Femeia în teologia ortodoxă, rolul și misiunea ei 184

I. D. LĂUDAT, Unitatea în credință și origine a poporului român oglindită în predosloviile și cărțile vechi românești 194

PE TĂRÎM PASTORAL

† *TEOCTIST, Arhiepiscop și Mitropolit*, „Iată Mielul lui Dumnezeu“ 205

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

Pr. Victor MOISE, Despre glosolalie sau vorbirea în limbi . 211

PREDICI

Protos. Clement IACOB, La Duminica fiului risipitor . . 230

Diac. prof. E. CORNIȚESCU, La Duminica izgonirii lui Adam din rai 234

Arhid. Ioachim GIOSANU, La Duminica a IV-a din Post . . 236

Protos. Ioasaf GANEA, La Duminica a V-a din Post. . . 238

Pr. prof. C. CORNIȚESCU, La Buna Vestire 241

Pr. D. PANAITE, Golgota 243

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXII, Nr. 3 — 4 MARTIE — APRILIE 1986

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† **I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei**

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor
† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor
P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași
P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț
P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex, 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

„PACE VOUĂ CELOR DE DEPARTE ȘI CELOR DE APROAPE“

Nicicînd aceste cuvinte — cu valoare ontologică dacă ne gîndim la darul făcut de Domnul nostru Iisus Hristos omului și umanității și, deopotrivă, cu valoare profetică dacă aprofundăm, și trebuie aceasta, nu în timp, ci cu timp și fără timp — nu au fost mai actuale ca acum cînd medităm adînc și încercăm să ne întrupăm *lumii care freamătă, fiind amenințată de neliniște și* neființă, *simțăminte care o arată cu atît mai mult înfometată de pace.*

Hristologic avem dreptul și îndatorirea la pace pentru că tot ceea ce despărțea odinioară omenirea era faptul că exista deosebirea între oameni și popoare. Se vorbea drept urmare nu de om și de lume, ci de lumi. Și venind Iisus Hristos, Care este „pacea noastră“, a dat omului renaștere ființială și împlinire eshatologică și „a făcut din cele două lumii — una, adică a surpat peretele din mijloc al despărțiturii“ (Efeseni 2, 14).

Avem îndatorirea deci de a ne arăta „făcători de pace“ spre a putea fi chemați „fii ai lui Dumnezeu“ (Matei 5, 9) și ne stă aceasta, obiectiv, în putință pentru că Mîntuitorul Iisus Hristos a desființat „în timpul Său“ vrăjmășia, *legea poruncilor și mai ales învățăturile ei pentru ca „pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea“ (Efeseni 2, 15).*

Dar om nou nu poate fi cineva dacă nu trăiește într-o lume nouă și dacă nu se străduiește pentru ca lumea întreagă să devină „lume nouă“. *Și nu putem vorbi de o* lume nouă *dacă nu există structuri sociale care să garanteze dreptatea și libertatea socială și națională, buna înțelegere și colaborarea între oameni, țări și popoare. Nu întîmplător sînt* fericiți făcătorii de pace ca fii ai lui Dumnezeu *în rîndul al șaptelea, social vorbind după realizarea unei orînduiri mai bune și mai drepte, a unei noi ordini economice în lume, iar pe plan spiritual dacă bucurîndu-se de aceste drepturi și libertăți se desăvîrșește ca om de omenie, cum spunem noi românii, ca om al păcii, al dreptății și al muncii pe care nu o consideră pedeapsă sau povară, ci dar al lui Dumnezeu, pentru că prin muncă omul este chemat să fie aici și acum, dar pentru veșnicie „împreună-creator cu Dumnezeu“.*

Noi, românii, care nu am rîvnit niciodată ceva străin și care ne-am făcut prin veacuri cunoscută dorința de a fi una, de a fi liberi, de a trăi în pace, de a vesti pace celor de departe și celor de

aproape, suferim pentru toți cei ce se află în suferințe și ne exprimăm nădejdea că atunci cînd toate și pretutindeni se vor înnoi, va fi și omul, om nou și lumea, lume nouă.

Pătrunși și convinși de astfel de sentimente, noi, fiii Bisericii strămoșești împărtășim din convingerea religioasă năzuințele poporului, făuritor de viață nouă, liberă și prosperă și alăturîndu-ne tuturor celor ce doresc statornicirea unei păci trainice în lume ne vom arăta în toate și prin toate „făuritori de pace" și vom stărui ca în lume să sălășluiască dreptatea socială și națională, chezășia dezvoltării, bunăstării și împlinirii ființei umane și a întregii omeniri. Nu trebuie să mai existe „de departe și de aproape" în viața oamenilor, ci apropiere și unitate spre a birui „vrăjmășia" dintre țări și popoare. Cît de nobilă este inițiativa României socialiste, a Președintelui ei, Domnul Nicolae Ceaușescu, cînd se susține că „în viața internațională s-a conturat și a început să se dezvolte, mai ales în ultima parte a perioadei „războiului rece", o tendință nouă, de destindere, de înlăturare a tensiunii și încordării internaționale, de creștere a încrederii între state și care a creat, în același timp, posibilități concrete de realizare a unui cadru nou, democratic desfășurării vieții internaționale care să garanteze eliminarea pericolului de război; s-a creat totodată o stare nouă de spirit care evoluează în același plan cu destinderea și care generează și consolidează tendința de folosire a mijloacelor pașnice pentru reglementarea diferendelor, a conflictelor dintre state, pentru prevenirea unor asemenea stări conflictuale, tendință ce se opune folosirii forței și amenințării cu forța în relațiile dintre state și care poate contribui din plin la consolidarea păcii și securității popoarelor lumii" [1].

Stă în firea românului să nu considere pe nimeni a fi „de departe", ci dimpotrivă „de aproape" și pentru aceasta cuvîntul, inițiativele, acțiunile și faptele lui vor fi întotdeauna pașnice, odrăslitoare de pace. Sentimentul fraternității umane, greu încercat de-a lungul istoriei noastre, copleșită de nedrepte vitregii este o stare de conștiință pentru orice român, de aproape sau de departe, și hotărîrea fiecăruia în parte și a tuturor împreună este de a face totul pentru ca în lume să fie bună înțelegere, colaborare și pace trainică.

Credincioșii și slujitorii Bisericii dreptmăritoare de pe plaiurile Moldovei și Bucovinei, asemeni tuturor celorlalți de pe înnoitoarele și înfloritoarele plaiuri ale scumpei noastre patrii, avem

---

1. Ionel Cloșcă, *Reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state*, București, 1980, p. 12.

convingerea că, așa cum spunea Prea Fericitul Patriarh Iustin, „pacea ca și primăvara este o problemă de climat. Vine îndată ce pămîntul se dezgheață. Poate întîrzia dar cu certitudine va veni“ [2] *și dînd făptuire chemării pe care Arhipăstorul nostru, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, ne-o adresează permanent de a vesti* „tuturor pacea, adevărul și dreptatea, iubirea, jertfelnicia, înțelegerea și frățietatea“ [3], *propoveduitorii și făcătorii de pace sînt hotărîți ca să apere tot ceea ce au împlinit de-a lungul anilor, și mai ales în ultimele două decenii, în Epoca Eroului păcii, „Epoca Ceaușescu“, știind că „sub faldurile uriașei mișcări pentru pace, în care s-a înrolat și poporul țării noastre, nu se ascunde nici teama, nici lașitatea, ci dragostea omului pentru semenii săi, pentru fericirea și bunăstarea lor“* [4].

Iată de ce și pentru ce simțim și spunem, precum odinioară Apostolul neamurilor, tuturor : „Pace vouă celor de departe și celor de aproape“. Aceste cuvinte, crez și pururea mărturisire fiind, vor trebui să rodească în inimile noastre și să radieze către inimile tuturor oamenilor duhul păcii și al bunei înțelegeri, al respectului și ajutorului reciproc, al colaborării și progresului în și spre folosul întregii omeniri.

Pr. C. BUZDUGAN

---

2. *Cuvîntarea la ședința plenară a Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R. P. Română (aprilie 1962),* în „M.M.S.“, XXXVIII (1962), nr. 3-4, p. 114.

3. *Pe treptele slujirii creștine,* Partea I, Mănăstirea Neamț, 1980, p. 77.

4. † Iustinian Patriarhul, *Pastorală la Nașterea Domnului,* în „B.O.R.“, 1954, nr. 11-12 ; cf. † Teoctist, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *op. cit.*

ÎNDATORIRILE CREȘTINEȘTI FAȚĂ DE PATRIE

Pentru noi românii cuvîntul Patrie este tot atît de scump sufletului nostru ca și cuvîntul mamă sau tată; ceea ce este tata și mama aceeași este pentru noi și Patria; ea este țara (locul) în care ne naștem și ne realizăm ca persoane în comuniune cu toți fiii țării. Patria este un loc, un teritoriu geografic și istoric, un mod de viață specific, o limbă, o cultură, tradiții, bogății spirituale, bogății materiale.

Legea firii ne îndeamnă să ne iubim Patria, așa cum ne iubim părinții. Iubirea de Patrie trebuie să o vădim în atașamentul nostru față de ea, în devotamentul față de popor, față de tradițiile, limba, cultura ei, mergînd pînă la sacrificiul în apărarea libertății și independenței ei; cuvintele Patrie și țară sînt sinonime, arată același lucru, dar pentru inima noastră cuvîntul Patrie pare mai scump decît cuvîntul țară.

Prin nașterea trupească noi devenim fiii Patriei în care ne-am născut, iar prin aceasta avem nu numai dreptul de a ne numi fiii Patriei, ci și îndatoriri, așa cum avem față de părinții care ne-au născut. Prin nașterea noastră spirituală în baia Botezului noi devenim fiii Bisericii, mădulare ale trupului tainic al lui Hristos (I Corinteni 12, 27), avînd îndatoriri unul față de altul și toți față de Capul trupului (I Corinteni 12, 25; Efeseni 5, 21, 24).

Ca fii ai Bisericii nu încetăm niciodată de a rămîne mai departe fii ai Patriei, pentru că trăim pe pămînt, iar împărăția lui Dumnezeu începe de pe pămînt, fiind în inimile noastre (Luca 17, 22).

De aceea avem îndatoriri față de Patrie nu numai cetățenești ci și creștinești.

Învățătura creștină temeluită pe cuvintele Sfintei Scripturi privind Împărăția lui Dumnezeu care, cum s-a amintit mai sus, începe aici pe pămînt, nu desființează patria sau popoarele ca organisme ale lumii pămîntene. Mîntuitorul Iisus Hristos a avut patria Sa: „Și venind în patria Sa — Capernaumul“ (Matei 13, 54) sau „cîte am auzit că s-au făcut în Capernaum, fă și aici în patria Ta“ (Luca 4, 23). Capernaumul era numit patria Mîntuitorului nostru fiindcă în el locuiau — împreună cu El — verii și verișoarele și chiar Iosif și Maica Domnului (Matei 13, 55-56), iar Nazaretul era socotit, de asemenea, patria Mîntuitorului pentru că în el copilărise.

Popoarele, prin cultura lor specifică, dau lumii o frumusețe cu nuanțe și forme variate, asemenea unui cîmp cu flori diferite prin culoare, parfum și formă, înțelegînd prin aceasta că Dumnezeu a dat talanți nu numai persoanelor în mod individual, ci și în colectiv, popoarelor. Cuvintele: „Nu mai este iudeu, nici elin... pentru că voi toți sînteți una în Hristos“ (Galateni 3, 2), sau „nu mai este ...barbar, scit, rob ori liber, ci toate și întru toți Hristos“ (Coloseni 3, 11) nu desființează popoarele ci, dimpotrivă, le păstrează, dar într-o unitate și unire în Hristos în care fiecare om, indiferent de naționalitatea sa — barbar, scit —, prin întruparea lui

Hristos „s-a îmbrăcat cu omul cel nou care se înnoiește spre deplină cunoștință după chipul Celui ce l-a zidit“ (Coloseni 3, 10). Dumnezeu S-a întrupat ca toți să fie una (Ioan 17, 21), iar a fi toți una presupune pluritatea mai departe a popoarelor, așa cum și în unitatea trupului lui Hristos nu toate mădularele pot și trebuie să fie un singur mădular, căci dacă ar fi așa n-ar mai fi trupul (I Corinteni 12, 19). Dumnezeu cheamă prin gura Psalmistului ca „toată suflarea să laude pe Domnul“ (Psalmul 150, 6) și chiar „toate popoarele să laude pe Domnul“ (Psalmi 67, 33; 134, 4; 148, 11).

Trupul lui Hristos, Biserica are un Cap, Iisus Hristos; la fel și un popor, o țară sau patrie are o autoritate conducătoare, deoarece autoritățile conducătoare ale unui stat sînt acelea care garantează și păstrează ordinea în țară. Ordinea, de orice natură ar fi ea: bisericească, de stat, economică, socială, administrativă este de la Dumnezeu (I Corinteni 14, 33); numai anarhia, dezordinea, sînt de la diavol. De aceea se cere ca fiii țării, deci și fiii Bisericii, fiind și fiii țării, să asculte de Conducerea de stat așa cum ne învață Însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos: „Dați Cezarului cele ce sînt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu“ (Matei 22, 21).

Pornind de la această regulă de aur privind îndatorirea creștinului atît față de Dumnezeu, cît și față de țară, Sfîntul Apostol Pavel îndrumă pe creștini să-și îndeplinească îndatorirea de a se supune Conducerii de stat, arătînd totodată cît de mare este păcatul încălcării acestei îndatoriri: „Tot sufletul să se supună înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire decît de la Dumnezeu; iar cele ce sînt de Dumnezeu sînt rînduite. De aceea cel ce se împotrivește stăpînirii, se împotrivește rînduielii lui Dumnezeu. Iar cei ce se împotrivesc își vor lua osîndă. Căci dregătorii nu sînt frică pentru fapta bună, ci pentru cea rea. Voiești deci să nu-ți fie frică de stăpînire? Fă binele și vei avea laudă de la ea! Căci ea este slujitoare lui Dumnezeu spre binele tău. Iar dacă faci răul, teme-te; căci nu în zadar poartă sabia; pentru că ea este slujitoare a lui Dumnezeu și răzbunătoare a mîniei Lui, asupra celui ce săvîrșește răul. De aceea este nevoie să vă supuneți, nu numai pentru mînie, ci și pentru conștiință“ (Romani 13, 1-5). Aceste îndrumări sînt atît de limpezi, încît oricine le înțelege și le pune în practică cu deplină conștiință că se supune lui Dumnezeu.

Cuvintele Apostolului „cel ce se împotrivește stăpînirii se împotrivește rînduielii lui Dumnezeu“ ne trimit la cuvintele Mîntuitorului spuse Apostolilor și prin ei urmașilor lor ca iconomi ai tainelor lui Dumnezeu (I Corinteni 4, 1). „Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi se leapădă de Mine; iar cel ce se leapădă de Mine se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine“ (Luca 10, 16). Dăm dovadă de ascultare față de Dumnezeu ascultînd de oamenii rînduiți de El. Apostolii sînt aleși de Mîntuitorul (Ioan 15, 16) ca „iconomi ai tainelor lui Dumnezeu“ (I Corinteni 4, 1), iar înaltele stăpîniri sînt rînduite de Dumnezeu ca să fie slujitoare lui Dumnezeu spre binele nostru.

Sfîntul Apostol Petru dă îndemnul creștinilor de a se supune stăpînirii lor „pentru Domnul“, aceasta fiind voia Domnului. „Supuneți-vă pentru Domnul oricărei orînduiri omenești, fie împăra-

tului, ca înalt stăpînitor, fie dregătorilor, ca unora ce sînt trimiși de el, spre pedepsirea făcătorilor de rele și spre lauda făcătorilor de bine, să închideți gura oamenilor fără cunoștință și fără de minte. Trăiți ca oamenii liberi, dar nu ca și cum ați avea libertatea ca drept acoperămînt al răutății, ci ca robi ai lui Dumnezeu“ (I Petru 2, 13-16). Supunerea față de înaltele stăpîniri nu înseamnă privarea de libertatea noastră ci, dimpotrivă, integrarea libertății noastre în voia lui Dumnezeu, Care vrea să ne supunem înaltelor stăpîniri care sînt rînduite de Dumnezeu. Integrarea libertății noastre în voia lui Dumnezeu înseamnă plinirea libertății noastre și ferirea ei de ispita de a o folosi „ca drept acoperămînt al răutății“.

Îndatorirea de a ne supune înaltelor stăpîniri nu trebuie să fie o supunere pasivă, ci una activă așa cum îndeamnă Apostolul : „Adu-le aminte — spune lui Tit, ca la rîndul său să învețe pe păstoriții săi — să se supună stăpînirilor și dregătorilor, să asculte, să fie gata la orice lucru bun“ (Tit 3, 1). „Să fie gata la orice lucru bun“ înseamnă să ia parte activă la toate acțiunile inițiate de înaltele cîrmuiri al țării. Munca este fapta prin care ne integrăm în viața poporului din care facem parte; munca este aceea care aduce prosperitate economică și spirituală țării. Prin muncă ne agonisim pîinea cea de toate zilele știind că „dacă cineva nu vrea să lucreze, acela nici să nu mînînce“ (II Tesaloniceni 3, 10), Cine nu vrea să muncească acela este un leneș și „umblă fără rînduială“. Munca este un drept dar și o onoare pentru fiecare fiu al patriei; munca înfrățește și fericește pe oameni.

O altă îndatorire a creștinului față de înaltele stăpîniri este și aceea de a se ruga: „Vă îndemn deci, înainte de toate să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri, pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru toți care sînt în înalte dregătorii, ca să petrecem viață pașnică și liniștită în toată cuviosia și buna cuviință, că acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, Care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină“ (I Timotei 2, 1-4). Dacă Dumnezeu cuprinde în dragoste pe toți oamenii și noi sîntem datori, arătînd dragostea față de Dumnezeu, să cuprindem în dragostea rugăciunilor noastre pe toți oamenii. În rugăciunile noastre să cerem petrecerea noastră în pace, liniște, cuviosie și bună cuviință. Tocmai Conducerea țării este aceea care asigură pacea și liniștea publică ; numai în pace și liniște putem să ne trăim viața în cuviosie și bună cuviință. Astăzi pacea și liniștea este o cerință a întregii omeniri amenințate de cursa înarmărilor cu arme nucleare. Contribuția fiecăruia dintre noi la stabilirea unei păci durabile în întreaga lume este cerută ca cea dintîi condiție pentru a fi salvați de la un cataclism printr-un război nuclear.

Potrivit învățăturii Sfintei Scripturi avem și îndatorirea de a plăti impozitele către stat. Cînd ucenicii fariseilor împreună cu irodianii (esenienii), avînd să-L prindă în cuvînt pe Mîntuitorul, L-au întrebat dacă se cade să dea dajdie Cezarului sau nu, li s-a răspuns afirmativ : „Dați Cezarului cele ce sînt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu“ (Matei 22, 21). Dacă luăm aminte la felul cum s-au adresat Mîntuitorului: „Învățătorule, știm că ești omul adevărului și întru-adevăr înveți calea lui

Dumnezeu și nu-ți pasă de nimeni, pentru că nu cauți la fața oamenilor" (Matei 22, 16) și din răspunsul dat de Mîntuitorul, înțelegem că superioritatea trăirii personale morale nu poate justifica o atitudine de nesupunere față de îndatoririle, legile pe care conducerea unui stat le rînduiește și hotărăște. Plata impozitului Mîntuitorul a pilduit-o și în cazul cînd El, „ca fiu", era scutit să-l plătească : „Venind ei în Capernaum, patria Mîntuitorului, s-au apropiat de Petru cei ce strîng darea (pentru templu) și i-au zis : Învățătorul vostru nu plătește darea ? Ba da ! a zis el. Dar intrînd în casă Iisus i-a luat înainte, zicînd: Ce ți se pare, Simone? Regii pămîntului de la cine iau dări sau bir ? De la fiii lor sau de la străini? El i-a zis: De la străini. Iisus i-a zis: Așadar fiii sînt scutiți. Ci ca să nu-i smintim pe ei, mergînd la mare, aruncă undița și peștele care va ieși întîi, ia-l și, deschizîndu-i gura, vei găsi un statir (un ban de argint) Ia-l și dă-l lor pentru Mine și pentru tine" (Matei 17, 24-27). Mîntuitorul ne învață că trebuie să plătim impozitul chiar și atunci cînd printr-o lege a pămîntului am fi scutiți de el ; el trebuie plătit nu numai de cei care sînt străini, ci și de cei care sînt fiii patriei, cum Mîntuitorul a dat pildă, El fiind fiul patriei Sale Capernaumul. Plata impozitului să o facem cu toată dragostea pentru a zidi pe oameni și nu pentru a-i sminti, așa cum îndrumă Apostolul: „Celui cu vamă, vamă; celui cu teamă, teamă; celui cu cinstea, cinste ; Nimănui cu nimic să nu fiți datori, decît cu iubirea unuia față de altul..." (Romani 13, 7-8).

Serviciul militar este o altă îndatorire a noastră, a creștinilor, față de patrie. Citind în Sfînta Scriptură, atît a Vechiului cît și a Noului Testament, vedem prezența ostașilor în viața oricărui popor pentru apărarea țării împotriva cotropitorilor sau pentru păstrarea ordinii în țară. Poporul ales în vremea Mîntuitorului fiind sub ocupația Imperiului roman se înțelege că nu mai avea armata sa, ordinea era asigurată de armatele romane. Față de serviciul militar Mîntuitorul nu a avut cuvînt împotrivă așa cum a avut cuvînt de mustrare pentru farisei, fiii poporului evreiesc. Dacă serviciul militar ar fi fost socotit de Mîntuitorul ca ceva împotriva voii lui Dumnezeu atunci El nu ar mai fi vindecat pe sluga — ostașul sutașului din Capernaum, comandantul de oști romane, oști de ocupație care erau cartiruite tocmai în patria Sa, Capernaumul. Cînd sutașul a venit la Mîntuitorul să-L roage să-i vindece sluga, Mîntuitorul nu l-a respins, nu i-a reproșat că este ostaș de ocupație, și încă în patria Sa, nu a condiționat vindecarea de lepădarea de ostășie, ci dimpotrivă, i-a spus : „Venind, îl voi vindeca" (Matei 8, 7). Dar sutașul, simțindu-se nevrednic de a primi pe Mîntuitorul sub acoperișul casei lui, a rugat pe Mîntuitorul să-i vindece sluga, nu venind în casa lui, ci numai cu cuvîntul. Auzind aceasta Iisus S-a minunat și a zis celor care veneau după El : „Adevărat grăiesc vouă, nici în Israel n-am găsit atîta credință" (Matei 8, 10). Serviciul militar nu este o pricină de sminteală în credința noastră. Serviciul militar trebuie făcut pentru că este o poruncă a țării și o lege a vieții popoarelor ; el trebuie făcut cu toată demnitatea și cinstea, așa cum îndruma Sfîntul Ioan Botezătorul pe ostașii care, și ei simțind nevoia sufletească de a-și îndrepta viața, întrebau ce să facă pentru a se pregăti și ei ca să primească pe Mielul lui Dumnezeu

Care ridică păcatele lumii : „Să nu asupriți pe nimeni, nici să nu învinuiți pe nedrept și să fiți mulțumiți cu solda voastră“ (Luca 3, 14), deci să-și facă mai departe serviciul militar, conștiincios, fără a-l părăsi.

Dacă serviciul militar, ca mercenari, cum erau ostașii romani din vremea Mîntuitorului în Țara Sfîntă, nu a fost dezaprobat, cu atît mai mult este necesar serviciul militar făcut de fiii țării nu pentru a păstra ordinea în altă țară, ci în țara lor proprie și la caz de nevoie pentru apărarea țării. Ostașii căzuți pe cîmpurile de luptă pentru apărarea patriei se numesc eroi, eroi ai neamului lor. Biserica noastră strămoșească pomenește totdeauna la Sfînta Liturghie pe ostașii căzuți pe toate cîmpurile de luptă pentru apărarea patriei, întregirea și slava sfintei noastre Biserici. Apărarea patriei este o îndatorire a fiecărui fiu al ei. Integritatea teritorială, suveranitatea și independența națională ale unui stat se cer mereu să fie apărate în fața cotropitorilor ; aceasta este legea înscrisă în viața oricărui popor. Dacă statele nu sînt desființate de Dumnezeu, nici legea care obligă pe fiii lor să apere statele împotriva cotropitorilor nu poate fi desființată. Oamenii unei țări au nevoie nu numai de a fi apărați împotriva cotropitorilor, ci și de a li se asigura securitatea vieții și ordinea, pacea, avutul personal și obștesc ; fără asigurarea acestora nu poate fi prosperitate într-o țară. Cine își iubește familia o apără și ia măsurile cuvenite împotriva celor care ar primejdui-o într-un fel sau altul. Patria este marea noastră familie și trebuie să o apărăm. Numai cine nu este legat de familie și patria în care s-a născut și din care face parte nu este conștient de îndatoririle pe care le are față de ele.

Iubirea de Patrie se numește patriotism, pe care îl arătăm în prețuirea, îmbogățirea, apărarea moștenirii trecutului nostru spiritual. Numai cunoscînd și prețuind, valorificînd moștenirea și experiența înaintașilor noștri, putem înainta pe calea progresului material și spiritual al Patriei. Prețuirea trecutului și angajarea noastră prin faptele cerute de conducerea Patriei, „să fim gata la orice lucru bun“, ne păstrează în comuniunea marii noastre familii — Patria, în unitatea de limbă, simțire și lucrare cu moșii și strămoșii noștri.

Ca fii ai Bisericii Ortodoxe Române cărora prin Constituția țării ni se garantează deplina libertate religioasă, îndeplinirea îndatoririlor noastre creștinești față de Patrie este o permanență de crez și trăire. La aceasta avem pildă și pe moșii și strămoșii noștri care au fost fiii Bisericii Ortodoxe Române, pentru care Biserica noastră se numește și Biserică strămoșească. Conducerea țării noastre a luat inițiativa și a creat legea pentru păstrarea patrimoniului național din care fac parte și obiecte bisericești. Prezența acestor obiecte bisericești în tezaurul de patrimoniu național este o dovadă în plus că slujirea noastră a fost a unui frumos și întru totul cuprinzător — național și bisericesc. Legea patrimoniului național îndatorează pe fiecare fiu al Bisericii noastre strămoșești să contribuie la conservarea moștenirii naționale dar și la apărarea ei.

Trăim într-o lume amenințată de forțele întunericului războiului nuclear. Este prea bine cunoscută și apreciată contribuția Președintelui țării noastre în lupta pentru pace. Alături de el este

întregul nostru popor din care facem parte și noi fiii Bisericii Ortodoxe Române. Este o îndatorire creștinească de a ne aduce obolul nostru, alături de întregul popor, în lupta pentru pace. Acest obol Biserica noastră strămoșească îl concretizează în activitatea pe care o desfășoară în cadrul organizațiilor religioase și bisericești : Conferința Creștină pentru Pace de la Praga, Conferința Bisericilor Europene, Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

În îndeplinirea îndatoririlor noastre creștinești față de Patrie ne stă permanent la inimă îndemnul Sfîntului Apostol Pavel : „Fraților, cîte sînt adevărate, cîte sînt vrednice de iubit, cîte sînt cu nume bun, orice virtute, orice laudă, la acestea să vă fie gîndul“ (Filipeni 4, 8). Supunerea față de Conducerea de stat — înaltele cîrmuiri, cum zice Apostolul —, munca în folosul Patriei, plata impozitelor, serviciul militar, apărarea Patriei și a păcii, rugăciunile pentru Conducerea Patriei sînt adevărate, cinstite, drepte, curate pentru că ele sînt cerute de Conducerea Patriei, care, ca orice înaltă stăpînire, este de la Dumnezeu, slujitoare lui Dumnezeu spre binele nostru (Romani 13, 1-4). Îndeplinirea îndatoririlor noastre creștinești față de Patrie este o slujire pe care sîntem datori să o facem „ca pentru Domnul“, căci Domnului Hristos slujim. „Orice ați face, lucrați din toată inima, ca pentru Domnul și nu ca pentru oameni, bineștiind că de la Domnul veți primi răsplata moștenirii ; căci Domnului Hristos slujiți“ (Coloseni 3, 23-24).

Cuvintele „judecați dacă este drept înaintea lui Dumnezeu să ascultăm de voi mai mult decît de Dumnezeu“ (Fapte 4, 19), se referă la o grupare de oameni cu convingeri religioase (sinedriul din Ierusalim) care se temeau că prin predica Apostolilor vor îmbrățișa toți credința creștină și nu se referă la Conducerea de stat, înaltele stăpîniri care sînt de la Dumnezeu (Romani 13, 1). Sinedriul, cei care închiseseră pe Apostoli, nu făceau parte din înaltele stăpîniri, care pentru vremea lor erau romanii. Textul din Fapte precizează: „Mai mult decît de Dumnezeu“. Adică atunci cînd oamenii ne poruncesc să facem ceea ce este împotriva lui Dumnezeu să nu-i ascultăm. Înaltele stăpîniri sînt de la Dumnezeu, slujitoare lui Dumnezeu spre binele nostru dar și răzbunătoare a mîniei lui Dumnezeu, asupra celor ce săvîrșesc răul. Dumnezeu nu poate să se contrazică în Sfînta Scriptură, într-un loc să spună să te supui (Romani 13, 1-4), iar în alt loc să nu te supui (Fapte 4, 19).

Un credincios adevărat știe să-și îndeplinească îndatoririle sale creștinești față de Patrie, aceasta fiind voia lui Dumnezeu, mai știe că „cel ce se împotrivește stăpînirii, se împotrivește rînduielii lui Dumnezeu“ (Romani 13, 2).

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

Popas aniversar

TREI DECENII DE ARHIPĂSTOREASCĂ SLUJIRE A PREA FERICITULUI PATRIARH IUSTIN

Anul acesta se împlinesc trei decenii de cînd profesorul de Exegeză și Noul Testament, Dr. Iustin Moisescu, *unanim apreciat pentru competența dascălului de teologie în accepție exegetico-patristică, pătrunzător adînc al Noului Testament și al literaturii patristice și recunoscut cunoscător al teologiei ortodoxe și simbolice, primea harul arhieriei. Vocația dumnezeiască pe care o avea se împlinea la „plinirea vremii" (Galateni 4, 4), la 26 februarie 1956, cînd a fost ales mitropolit al Ardealului.*

Sosiseră vremuri noi și înfloritoare pentru viața întregului nostru popor. Biserica dreptmăritoare, oblăduită de către vrednicul de pomenire Patriarhul Justinian, pășea pe o nouă treaptă de dezvoltare și își rînduia integral viața în structurile sociale noi, deschizîndu-se, prin aceasta, un nemaiîntîlnit și vast cîmp de activitate, Biserica „apostolatului social" întrupîndu-se ca o Biserică „a slujirii" și prin aceasta dîndu-se viață Cuvîntului lui Dumnezeu.

Arhieria, despre care vorbea cu patos, mobilizînd la orice prelegere atenția tuturor studenților, era teoria, dar acum devenea slujire. Totul era limpede și lămurit. Vocația era o realitate. Convingerea, un adevăr. Chemarea, un imperativ și o mărturie a vremurilor noi, cînd Bisericii dreptmăritoare i se deschidea „seceriș bogat".

Acum înțelegem mai adînc cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos: „Iată zic vouă: Ridicați ochii voștri și vedeți holdele că sînt albe pentru seceriș". Iar convingerea era aceea despre care dă mărturie Mîntuitorul cînd zice că și „cel care seceră primește plată și adună roadă spre viața veșnică ca să se bucure împreună și cel care seamănă și cel care seceră" (Ioan 4, 35-36). Aceste adevăruri ale credinței noastre erau binecunoscute exegetului biblic. Aduceau rod ca știință teologică și urmau să se plinească în slujire arhierească.

Într-adevăr, reputatul exeget vorbea despre arhierie, însemnătatea și rolul acesteia în istoria mîntuirii și în chip deosebit în viața Bisericii. Epistola către Evrei a Sfîntului Apostol Pavel era un dreptar și, în același timp, un motiv de adîncă meditație pentru că, după cum se știe, Prea Fericirea Sa a consacrat un studiu de probitate științifică teologică Apostolului neamurilor, o lucrare ce va rămîne în scrisul teologic românesc.

Prea Fericirea Sa rostea, referindu-se la legătura dintre învățămîntul teologic și slujirea Bisericii, următoarele: „Toată truda mea cărturărească la Seminar, în țară și la Facultăți de Teologie de peste hotare, a fost strîns legată de viața Sfintei noastre Biserici. Cu slujirea Bisericii, ca profesor în învățămîntul teologic universitar, am fost totdeauna deplin împăcat în sufletul meu" [1].

---

1. *Cuvîntare rostită la alegerea ca mitropolit al Ardealului*, în „B.O.R.", LXXIV (1956), nr. 3-4, p. 226.

Arhieria, dar al lui Dumnezeu și îndreptar de viață bisericească, a aflat în concepția Prea Fericitului Patriarh Iustin explicitări care împodobesc această slujire de-a lungul a trei decenii.

Se adeverea astfel legămîntul făcut la întronizarea ca mitropolit al Ardealului : „Mă leg să-mi fac din păstorie o cunună care să-mi împodobească viața și să-mi slujesc Biserica și Patria spre slava și înălțarea lor, după porunca dată nouă de Domnul Hristos, cînd zice : „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune și să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceruri. Așa să-mi ajute Dumnezeu“ [2].

Ierarhul tînăr reflecta asupra întreitului aspect al arhieriei : „Lucrarea de sfințire a slujirii arhierești a fost împerecheată de Mitropolitul Nicolae cu lucrarea învățătorească. Pentru a fi completă slujirea arhierească la aceste două lucrări se adaugă și latura de păstor. Se înțelege că nu voi neglija niciuna din aceste laturi ale slujirii arhierești și voi continua pe calea pe care au mers înaintașii mei, ținînd pas cu vremea și cu nevoile poporului ardelean“ [3]. *Iar la instalarea ca Mitropolit al Moldovei spunea :* „Un Mitropolit este mare prin serviciul sacerdotal pe care-l deține. De aceea toți mitropoliții Moldovei au fost oameni mari ca deținători și administratori ai harului deplin“ [4].

Arhipăstorul Bisericii noastre Ortodoxe, care adusese mărturie prin scrisul teologic despre „ierarhia bisericească în epoca apostolică“, *a pus în lumină în nenumărate rînduri responsabilitatea și profunzimea slujirii arhierești.* „Dacă toți credincioșii se unesc strîns cu Dumnezeu prin Taina Botezului, slujitorii bisericești sînt însă chemați, prin hirotonie, să împlinească împreună cu Hristos lucrarea de mîntuire a lumii. De aceea a spus Apostolilor Săi Mîntuitorul că va fi cu ei în toate zilele pînă la sfîrșitul veacurilor. Așadar, toți credincioșii sînt uniți strîns sau „afundați“ în Dumnezeu. Hristos însă împlinește lucrarea Sa mîntuitoare în lume în chip deosebit cu slujitorii Săi“ [5].

Astfel de meditații care ne aduc aminte de gîndirea patristică sînt nenumărate în scrisul Prea Fericitului Patriarh Iustin. Citirea lor se face cu multă plăcere, iar cunoașterea acestora este un cîștig pentru cugetarea ortodoxă.

La împlinirea celor trei decenii de slujire arhierească gîndurile celor de pe plaiurile moldovene și bucovinene se îndreaptă cu admirație și spun Întîistătătorului Bisericii noastre Ortodoxe, din toată inima : „Întru mulți și fericiți ani, Prea Fericirea Voastră !“.

Redacția
„Mitropolia Moldovei și Sucevei“

---

2. *Ibidem*, p. 242.
3. *Ibidem*, p. 263.
4. *Cuvîntare rostită la instalarea ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei*, în „M.M.S.“, XXXIII (1957), nr. 1-2, p. 34.
5. În „M.M.S.“, L (1974), nr. 1-2, p. 20.

PACEA — STATORNICĂ PREOCUPARE ÎN SLUJIREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH IUSTIN

Cronicarul nepărtinitor va nota, la timpul potrivit, în cartea vremii sale multele și alesele vrednicii cu care Dumnezeu l-a împodobit pe cel de al patrulea patriarh al Bisericii nostre strămoșești. Pentru a putea contura deplina și covîrșitoarea personalitate a *Prea Fericitului Patriarh Iustin*, istoricul va trebui să scrie despre vasta cultură teologică și filozofică, despre marea dăruire în slujirea idealurilor creștine, despre marea sa bunătate și înțelegere arătate semenilor; vor trebui reliefate calitățile Prea Fericirii Sale de exeget al Noului Testament, de patrolog, de chivernisitor al bunurilor materiale și duhovnicești moștenite de la strămoși, de purtător de grijă al noilor generații de slujitori ai Bisericii.

Nu în ultimul rînd se va scrie despre strădaniile Prea Fericirii Sale de ostenitor în slujba păcii, pentru bunăvoire și înțelegere între oameni și popoare.

Mîntuitorul Hristos a venit în lume ca să aducă pace, să ne unească cu Dumnezeu, punînd capăt războiului vechi și mîntuind lumea. El ne-a dat pacea Sa pentru a face din ea zid Bisericii, ca să avem scut și sabie împotriva diavolului.

Păstrătoare fidelă a învățăturii Mîntuitorului Hristos, Biserica Ortodoxă Română îndeamnă pe credincioși să caute pacea și să o apere cu statornicie, pentru că nimic nu este mai folositor, nimic nu este mai adevărat, nimic nu este mai drept, mai aproape de sufletul omului, ca năzuința spre pace. Totodată, nimic nu este mai înalt și mai sfînt în învățătura creștină ca porunca păcii [1], după cum spunea Prea Fericirea Sa în clipa înscăunării ca mitropolit al Ardealului.

Înțelegînd că lucrarea păcii este o parte integrantă a slujirii la care a fost chemat, Prea Fericitul Patriarh Iustin poartă de aproape patru decenii mesajul păcii în lume ostenindu-se, în țară și peste hotare, pentru întemeierea unei păci izvorîte din dragoste și avînd la temelia ei dreptatea, ceea ce i-a adus renumele unui adevărat „făcător de pace“, atît printre credincioșii Bisericii noastre, cît și printre iubitorii de pace din întreaga lume.

Ca unul care de copil a cunoscut urmările nefaste ale lipsei păcii — tatăl Prea Fericirii Sale a căzut luptînd în războiul pentru făurirea României mari —, Prea Fericitul Patriarh Iustin iubește pacea, îi este scumpă, pentru că „pacea este legea firii și poruncă a Mîntuitorului“ [2].

Mîntuitorul a descoperit lumii că pacea se împlinește în chip

---

1. I. P. S. Mitropolit Iustin, *Cuvîntare rostită în ziua de 18 martie 1956, în Catedrala mitropolitană din Sibiu, la solemnitatea înscăunării sale ca mitropolit al Ardealului,* în „Biserica Ortodoxă Română“ (= B. O. R.), LXXIV (1956), nr. 3-4, p. 257.

2. I. P. S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pastorală la Sfintele Paști, 1957,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“ (= M. M. S.), XXXIII (1957), nr. 3-4, p. 198.

desăvîrșit în viețuirea omului cu Dumnezeu [3]. De aceea, pacea a fost idealul tuturor popoarelor care, deși erau străine de revelația supranaturală, de care se bucuraseră vechii iudei, au năzuit totuși din toate timpurile spre viața pașnică, datorită voinței de pace zidite în om, fruct al revelației naturale, voință al cărei temei se află în însăși legea firii [4].

Exeget de mare profunzime al Noului Testament, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin dezvăluie sensurile adînci ale cuvintelor Sfîntului Apostol Pavel : „Împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie“ (Romani 14, 17). Apostolul nu pune aici în chip simplist în balanță viața duhovnicească a Împărăției cerești și materialitatea vieții omenești, ci insistă atît asupra temeiului spiritual, cît și asupra manifestării în faptă a dreptății, a păcii și a bucuriei. Pacea între oameni se naște din plinirea dreptății, iar rodul ei este bucuria, așa cum spusese mai înainte și proorocul Isaia : „Pacea va fi lucrul dreptății, iar roada dreptății va fi liniștea și nădejdea în veci de veci“ (32, 17) [5]. Tot într-o scriere a dumnezeiescului Apostol iluminat pe drumul Damascului găsește Prea Fericirea Sa cea mai frumoasă definiție a păcii : „Zidirea a doi oameni într-un singur om nou“ (Efeseni 2, 15). Această zidire nouă, îndumnezeită prin harul mîntuitor revărsat asupra lumii de către Iisus Hristos, este chemată să se împărtășească din viața lui Dumnezeu, în această împărtășire aflîndu-și idealul sublim al păcii desăvîrșite [6].

Cu pătrundere filosofică, dar și cu poetică sensibilitate, Prea Fericirea Sa înfățișează armonia firii, pacea care domnește în univers, dar și pacea mult mai frumoasă și mai folositoare pe care o aduce înțelegerea între oameni, pacea — lege înnăscută în însăși ființa omenească [7]. Pierzînd această pace lăuntrică, omul pierde armonia interioară, buna voire dispare dintre oameni, iar dreptatea nu-și mai află loc în lume.

Vasta cultură clasică îi îngăduie Întîistătătorului Bisericii noastre să ne înfățișeze cu ușurință nădejdile dintotdeauna ale popoarelor într-o lume a păcii și a dreptății, fără războaie și certuri, într-o societate în care să domnească „dragostea în casă, înțelegerea în cetate, pacea între oameni“ (Epictet), nădejdea în venirea unui Sfînt al Sfinților care să restabilească armonia între cer și pămînt și epoca de aur de la începutul lumii, asemenea dumnezeiescului Prunc a cărui naștere o vestea Vergilius [8].

Făcînd apel mereu la textul Sfintei Scripturi, la temeiurile biblice, Prea Fericirea Sa arată cu limpezime că nici un alt popor nu a năzuit mai mult spre pace între oameni și popoare decît poporul ales, că nicăieri nu este mai vie decît în Vechiul Testament dorința omului de a se împăca cu sine și cu Dumnezeu. Ideea de pace stră-

---

3. Prof. Iustin Moisescu, *Temeiurile lucrării Bisericii pentru apărarea păcii*, în „Studii Teologice“ (= S.T.), V (1953), nr. 3-4, p. 250.
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem*, p. 260-261.
6. *Ibidem*, p. 261. Vezi și I.P.S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pastorală la Nașterea Domnului, 1957*, în „M.M.S.“, XXXIII (1957), nr. 10-12, p. 722.
7. *Temeiurile lucrării Bisericii...*, p. 250-251.
8. *Ibidem*, p. 252-253.

bate ca un fir roșu Vechiul Legămînt [9], peste tot se folosește salutarea „Pace“, „Pace ție“, „Pace casei tale“ etc. [10], urări întîlnite și în cărțile Noului Testament [11].

După învățătura Bisericii Ortodoxe, Dumnezeu Însuși este pace prin armonia desăvîrșită ce stă la temelia unirii celor trei Persoane în unitatea Dumnezeirii [12]. Pacea este un dar a lui Dumnezeu, o binecuvîntare cerească pentru om [13] și Dumnezeu o revarsă peste lume din dorința Sa ca pe pămînt să domnească, precum în cer, armonia, rînduiala, buna înțelegere [14]. „*Pacea pe care Mîntuitorul o numește apăsat „pacea Mea“* — spunea Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin — *este darul dumnezeiesc al împăcării pămîntului cu cerul, care s-a revărsat în lume prin coborîrea Fiului lui Dumnezeu printre oameni și din care izvorăște pacea în suflete, pacea între oameni și pacea cu Dumnezeu*“ [15].

Mîntuitorul a lăsat Apostolilor pacea Sa: „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă. Nu precum dă lumea, vă dau Eu“ (Ioan 14, 27). Acesta este un adevărat testament lăsat de Mîntuitorul ucenicilor Săi. De aceea El este numit și „Domnul păcii“, învățătura adusă de El este numită și „Evanghelia păcii“, iar Sfinții Apostoli sînt „slujitorii păcii“. Mîntuitorul nu ne dă însă o pace oarecare, ci una „care covîrșește orice minte“, păzește inimile și cugetele (Filipeni 4, 7), stăpînește sufletele (Coloseni 3, 15), umplîndu-le cu prisosință de nădejde, prin puterea Duhului Sfînt (Romani 15, 13), „*nu pacea aceea pe care unii oameni o rostesc numai cu buzele, în timp ce cugetele lor sînt pline de vicleșuguri și uneltiri de războaie, ci pacea cea adevărată, care covîrșește orice cunoștință, care stăpînește inimile, din care izvorăște dragostea între oameni, înțelegerea frățească între popoare și fericirea în întreaga lume*“ [16]. Pentru aceasta și noi trebuie să ne arătăm „*vrednici fii ai păcii, ca să putem dovedi pacea cu Dumnezeu, pacea cu semenii și pacea în sufletele noastre*“ [17].

*

În nenumărate rînduri, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și-a mărturisit crezul său de luptător activ pentru pace. Astfel, cînd a fost învestit și înscăunat mitropolit al Ardealului, Prea Fericirea Sa declara: „*Ascultînd chemarea Mîntuitorului și mergînd pe urmele marilor dascăli ai creștinătății, nu voi conteni să propovăduiesc pacea, strîngînd în jurul meu pe toți clericii și credincioșii, pentru a aduce obolul nostru curat la înfăptuirea unei păci trainice în lume... Voi priveghea asupra preoțimii, de la care așteptăm această strajă neadormită... pentru întărirea și apărarea păcii... Biserica este chemată să semene din belșug sămînța dumnezeiești lor porunci ale*

9. *Ibidem*, p. 253.
10. *Ibidem*, p. 254.
11. *Ibidem*.
12. Idem, *Pastorală la Nașterea Domnului, 1959*, în „M.M.S.“, XXXV (1959), nr. 9-12, p. 537.
13. *Temeiurile lucrării Bisericii...*, p. 254.
14. *Ibidem*, p. 262.
15. *Ibidem*, p. 258.
16. Idem, *Pastorală la Sfintele Paști, 1962*, în „M.M.S.“, XXXVIII (1962), nr. 3-4, p. 102.
17. Idem, *Pastorală la Învierea Domnului, 1961*, în „M.M.S.“, XXXVII (1961) nr. 3-4, p. 142-143.

păcii și dragostei în inimile credincioșilor, pentru a rodi din veșnicia lor un mare crez de viață“ [18].

Același crez de viață îl mărturisea Prea Fericirea Sa la începerea lucrării de arhipăstor al Moldovei și Sucevei: „*Ne va fi scumpă acțiunea de apărare și întărire a păcii, deoarece sîntem convinși că pacea este climatul în care se construiesc bisericile, școlile și spitalele, în care înfloresc artele și științele, în care se dezvoltă literatura, în care bunul credincios se apropie de Dumnezeu*“ [19].

Pacea însă nu trebuie confundată cu pacifismul. Prea Fericirea Sa a combătut părerile acelor teologi care consideră că pacea creștină se deosebește de pacea politică. În calitatea sa de conducător al delegației Bisericii Ortodoxe Române la Conferința Mondială „Biserica și Societatea“, ținută la Geneva între 12 și 26 iulie 1966, Întîistătătorul Bisericii noastre a demonstrat că lumea este una singură, că toate popoarele sînt egale și că toate au îndatorirea vitală și sacră de a face totul pentru asigurarea păcii și interzicerea războiului, iar Biserica trebuie să se afle în rîndul luptătorilor pentru pacea lumii [20], deoarece „*în fața primejdiei de război, noi, creștinii, ne simțim responsabili față de frații noștri, oamenii de pretutindeni, de azi și de mîine, în virtutea solidarității noastre umane*“ [21].

Amintind slujitorilor Bisericii și credincioșilor ortodocși să nu trăiască izolați de popor, Prea Fericitul Patriarh Iustin scria: „*Sîntem slujitorii lui Hristos în veacul nostru și în țara noastră; de aceea trebuie să ținem seama de bătăile inimilor veacului nostru, de năzuințele înalte ale poporului și de vrerile Apostolilor noștri*“ [22].

Făcînd din aceste cuvinte, un adevărat program de acțiune, Prea Fericirea Sa a lucrat fără răgaz în țară și peste hotare pentru crearea unui climat de încredere între popoare, pentru o pace trainică și durabilă.

De-a lungul anilor, ca membru în Comitetul Național pentru Apărarea Păcii, Prea Fericitul Patriarh Iustin a expus poziția Bisericii Ortodoxe Române în lupta pentru înlăturarea oricărei violențe, oricărei folosiri a forței în relațiile dintre oameni și popoare, pentru statornicirea păcii în lume. „*Ca cetățeni devotați ai scumpei noastre Patrii și ca slujitori ai Bisericii lui Hristos, noi sîntem hotărîți să sprijinim cu toate puterile noastre izbînda măreței lupte pentru apărarea păcii. Sfîntul Sinod, clerul și toți credincioșii B.O.R. sprijină cu toate puterile lor lupta pentru apărarea vieții, cea mai nobilă luptă a popoarelor din toate veacurile care au drept scop înfăptuirea fericitei vremi cînd oamenii „preface-vor săbiile în fiare de pluguri și lăncile lor în cosoare*“ (Isaia 2, 4) [23] — declara Prea

---

18. Vezi, „B.O.R.“, LXXIV (1956), nr. 3-4, p. 240-241, 257.

19. *Cuvîntare rostită la masa oferită de Consiliul eparhial cu prilejul instalării ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei,* în „M.M.S.“, XXXIII (1957), nr. 1-2, p. 54.

20. Vezi Șt. Alexe, *Conferința Mondială „Biserica și Societatea“ (Geneva, 12-26 iulie 1966),* în „M.M.S.“, XLII (1966), nr. 9-12, p. 634-639.

21. *Declarația I.P.S. Mitropolit Iustin la postul de T. V. din Paris, în ziua de 5 august 1962,* în „M.M.S.“, XXXIX (1963), nr. 1-2, p. 41.

22. I.P.S. Mitropolit Iustin, *Cuvîntare rostită la instalarea P. S. Episcop Partenie Ciopron, 4 martie 1962,* în „M.M.S.“, XXXVIII (1962), nr. 3-4, p. 146.

23. *Ședința plenară a Comitetului Național pentru Apărarea Păcii,* în „B.O.R.“, LXXVI (1958), nr. 3-4, p. 363.

Fericirea Sa în acest for al păcii în 1958, iar în 1976 insista asupra sensului profund pe care îl are starea de pace pentru a fi viabilă : „*Pacea nu este un eveniment trecător în istoria lumii; ea este o stare de viețuire a oamenilor și a popoarelor în comuniune deplină. La o asemenea stare a omenirii nu se poate ajunge decît prin eforturi comune, pe care întreaga omenire este chemată să le facă*“ [24].

Ca deputat în Marea Adunare Națională, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a înălțat și de la tribuna parlamentului glasul Prea Fericirii Sale în numele clerului si credinciosilor Bisericii noastre strămoșești, pentru pace, pentru dezarmare și coexistență pașnică [25].

Împletindu-și de-alungul veacurilor destinele sale cu destinele neamului român, Biserica Ortodoxă nu putea să rămînă departe de popor nici în zilele noastre. Identificîndu-se cu năzuințele și idealurile de bunăstare, de libertate, independență și unitate națională ale poporului nostru, Biserica Ortodoxă Română s-a integrat firesc, organic, în Frontul Democrației și Unității Socialiste, sprijinind cu mijloacele și pe căile ei specifice acțiunile Conducerii noastre de stat pentru promovarea păcii, pentru înțelegere și colaborare între toate popoarele lumii.

„*Pacea în lume* — declara Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin de la tribuna celui de al III-lea Congres al F.D.U.S. —, *idealul de totdeauna al omenirii, este pentru noi o rînduială a firii, o cerință a rațiunii, o necesitate a vieții. De ea avem trebuință în toată vremea existenței noastre pe pămînt. În zilele de acum însă, cînd plutește în văzduh umbra amenințării unui nou război cu înspăimîntătoare unelte de distrugere, nu avem o altă datorie mai sfîntă de îndeplinit decît apărarea propriei noastre ființe, apărarea vieții semenilor noștri, apărarea tuturor bunurilor de pe pămînt. De aceea nu vom înceta niciodată acțiunile pentru menținerea păcii în lume. Pacea nu se înfățișează numai ca o simplă absență de război; ea este o stare de existență a oamenilor și popoarelor în prietenie, bună înțelegere și colaborare. Ea face parte din bunurile omului, din conținutul vieții. De aceea o dorim, o iubim, ne străduim să o păstrăm cu toate puterile noastre*“ [26].

Străduințele Prea Fericitului Patriarh Iustin în slujba păcii s-au concretizat și în inițiativa convocării celor trei Adunări ale Cultelor din România pentru dezarmare și pace (București, 25-26 noiembrie 1981; 21-23 iunie 1984; 16-18 septembrie 1985), la care au participat și delegați de seamă din străinătate. „*Pacea nu se realizează singură* — sublinia Prea Fericirea Sa la prima Adunare a Cultelor din R.S. România pentru dezarmare și pace —, *ea trebuie cucerită. Pentru aceasta este necesară, în primul rînd, crearea unei atmosfere de pace, a unui climat favorabil viețuirii popoarelor*

---

24. *Plenara Comitetului Național pentru Apărarea Păcii (București, 27 februarie, 1976)*, în „M.M.S.“, LII (1976), nr. 1-2, p. 8-12.

25. Vezi Pr. Scarlat Porcescu, *Pacea — porunca ceasului de față*, în „M.M.S.“, XXXIII (1952), nr. 10-12, p. 738; *Declarația Marii Adunări Naționale a R.P.R., cu privire la problema încetării experiențelor cu arma nucleară*, în B.O.R.“, LXXVI (1958), nr. 3-4, p. 358-360; C.S., *Toată omenirea cere stăruitor încetarea experiențelor cu arma de exterminare în masă*, în „M.M.S.“, XXXIV (1958), nr. 5-6, p. 371-377.

26. „B.O.R.“, CIII (1985), nr. 1-2, p. 34.

în bună înțelegere, în prietenie, în dragoste“ [27]. Cultele nu numai că pot, dar au chiar datoria să se angajeze în viața omenirii pentru a contribui la crearea atmosferei de pace în lume [28]. Idealul suprem al popoarelor iubitoare de viață este astăzi pacea întemeiată pe dreptate. Dar ea se dobîndește și se păstrează cu greu, pentru că nu toți oamenii ascultă porunca deuteronomică de a alege viața, binele și pacea și din libertate, din dreptul de a alege își fac acoperămînt al răutății (I Petru 2, 16), încălcînd legea firească a dreptății și porunca lui Dumnezeu, Care a zis: „Să nu ucizi“ [29].

Poporul român a dorit întotdeauna pacea. „*Pacea a fost totdeauna un element constitutiv al sufletului românesc, al concepției și practicii noastre de viață* — spunea Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin în cuvîntarea de deschidere a celei de a doua Adunări a Cultelor pentru pace și dezarmare. *Însăși așa numita omenie, specifică neamului românesc, poate fi înscrisă în fruntea virtuților noastre tradiționale. Ea se referă la pacea și buna înțelegere între oameni, la prietenie și ajutorare, la ospitalitate, la bunătatea și dragoste frățească între ei*“ [30]. Poporul român dorește să fie pace, dorește să-și făurească o viață nouă. Deplin integrată în viața, idealurile și năzuințele credincioșilor ei, Biserica Ortodoxă Română se străduiește mereu să contribuie și la zidirea vieții celei noi în țară și la apărarea păcii în lume. Ea este solidară cu întregul nostru popor și ia parte la toate eforturile lui pentru pace și progres [31].

Pacea, spune Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, se obține numai prin luptă, cu mari eforturi, trebuie înlăturate cauzele care zădărnicesc pacea: înarmările de orice fel, discriminarea rasială, neîncrederea între popoare.

Trebuie ajutați conducătorii de state pentru a se afirma încrederea, dreptatea, întrajutorarea, dragostea frățească; trebuie preîntîmpinat nu numai războiul, ci și orice încercare de amenințare și teroare și mai ales trebuie desființate armele. Numai astfel apărăm și slujim viața, numai astfel trăim pe deplin mesajul de pace al Mîntuitorului Hristos [32].

„*Pacea este viețuire a oamenilor și popoarelor în bună înțelegere, bazată pe dreptate, egalitate și respect reciproc, dar ea este în același timp și dar de sus, de la Dumnezeu, Care întărește și sprijină năzuința firească a oamenilor spre tot ceea ce este bun, drept, frumos și adevărat* — afirma Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin în cuvîntul de închidere a celei de a treia Adunări a Cultelor din România pentru dezarmare și pace. *De aceea astăzi, cînd pacea este amenințată mai mult ca oricînd de cursa înarmărilor nucleare, e necesar să se acționeze cu toate forțele, pretutindeni și în orice loc al lumii, pentru stăvilirea războiului, pentru apărarea dreptului sacru al tuturor popoarelor la viață, la pace, la existență demnă și liberă. Indiferent de convingerile religioase, ideologice și*

27. „B.O.R.“, XCIX (1981), nr. 11-12, p. 1251.
28. *Ibidem.*
29. *Ibidem*, p. 1254-1255.
30. *Pentru dezarmare și pace. Adunarea Cultelor din România. București, 21-23 iunie 1984*, București, 1984, p. 18.
31. *Ibidem*, p. 19.
32. *Ibidem*, p. 21-22.

filosofice, în întreaga lume trebuie să primeze interesele păcii, colaborării și înțelegerii“ [33].

Glasul Întîistătătorului Bisericii noastre strămoșești în lucrarea de apărarea păcii s-a făcut auzit și în cadrul unor organisme internaționale în care Prea Fericirea Sa a desfășurat de-a lungul anilor o rodnică activitate.

Membru în Comitetul Consultativ al Conferinței Creștine pentru Pace, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a luat parte la lucrările adunărilor generale ale Conferinței Creștine pentru Pace și ale organismelor ei reprezentative.

În 1960 a condus delegația Bisericii Ortodoxe Române la Adunarea generală a acestui organism internațional și a subliniat, în cuvîntarea Prea Fericirii Sale, că preocuparea majoră a popoarelor este pacea și eliberarea de coșmarul războiului; totodată a afirmat dorința arzătoare a poporului român, a Bisericii Ortodoxe Române, de a sprijini orice inițiativă menită să apere viața omului și să zidească un viitor fericit [34].

În 1961 Prea Fericitul Patriarh Iustin conduce delegația Cultelor din România la Adunarea pancreștină pentru pace de la Praga, prilej cu care, în cuvîntul rostit la festivitatea de deschidere a adunării, își exprimă din nou nădejdea și încrederea că omul are destulă putere, suficientă forță sufletească pentru a învinge răul, atrăgînd în același timp atenția că pacea lumii nu se statornicește de la sine, ci sînt necesare eforturi trudnice pentru a înlătura toate primejdiile care stau în calea unei păci drepte și trainice, eforturi care vor fi totdeauna binecuvîntate de Dumnezeul păcii : „*Nu socotim că dificultățile și primejdiile care stau în calea unei păci drepte și trainice n-ar putea fi înlăturate din pricina slăbiciunii și a vicierii firii omenești stăpînite de păcat. Din contră, sîntem convinși că, precum nici un obstacol nu este de netrecut și nici o primejdie de nebiruit pentru cel ce vrea să-și dobîndească mîntuirea, tot la fel, pentru cei ce vor cu adevărat să trăiască în pace și să înlăture războiul, nici o piedică nu este de neînlăturat*“ [35].

Ținînd seama de personalitatea, de vastă cultură teologică și laică și de ideile valoroase, cu aplicabilitate în viață, ale Prea Fericirii Sale, prima Adunare pancreștină pentru pace i-a încredințat responsabilitatea de președinte al Comisiei de lucru nr. 1 cu tema : „Pacea și dragostea“.

Începînd din 1962, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin va participa permanent, de-a lungul anilor, la lucrările Conferinței Creștine pentru Pace și ale diferitelor ei organisme, la Adunările mondiale creștine pentru pace (1964-1968), insistînd totdeauna asu-

---

33. „M.M.S.“, LXI (1985), nr. 7-9, p. 535.

34. Vezi Pr. prof. Milan Șesan, *Creștinul adevărat este pentru pace. Conferința Creștină pentru Pace — Praga, 6-11 septembrie 1960*, în „M.M.S.“, XXXV (1960), nr. 9-12, p. 518-529; Idem, *Noi contribuții creștine la opera de zidire a păcii în lume. Lucrările celei de a treia Conferințe Creștine pentru Pace de la Praga, din septembrie 1960*, în „B.O.R.“, LXXVIII (1960), nr. 9-10, p. 773-781.

35. Prof. Șt. Alexe, *Adunarea pancreștină pentru pace de la Praga (13-18 iunie 1962)*, în „M.M.S.“, XXXVII (1961), nr. 5-6, p. 333.

pra faptului că pacea este starea normală a omenirii, în vreme ce războiul este numai un accident provocat în viața popoarelor [36].

Omenirea trebuie să fie statornică în urmărirea păcii și a înțelegerii pe pământ, mai ales că, prin Mîntuitorul Hristos, Dumnezeu ne-a lăsat deschisă calea spre pace și noi creștinii, toți oamenii, trebuie să răspundem voinței Creatorului prin părtășia noastră la eforturile generale pentru pace. „*Noi înaintăm pe drumul păcii și slujim uniți marelui, sfîntului scop, care duce spre fericire omenirea întreagă*“ [37].

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a participat ca membru al delegațiilor României și la organisme internaționale laice pentru pace: Congresul Mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm (16-22 iulie 1958) [38], Congresul Mondial pentru dezarmare generală și pace de la Moscova (9-14 iulie 1962) [39], Congresul Mondial pentru pace, independență națională și dezarmare generală de la Helsinki (10-15 iulie 1965) [40], Congresul Mondial al forțelor păcii de la Moscova din 1973 [41].

Stăruitor și permanent, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin îndeamnă pe credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, pe toți oamenii de bine, să urmărească roadele păcii, să fie pururi angajați în lupta pentru crearea unei stări de pace întemeiată pe dreptate și pe respectarea drepturilor tuturor popoarelor. Numai în felul acesta generația noastră va fi binecuvîntată de generațiile viitoare [42]. Pentru aceasta să ne unim cu Mîntuitorul Hristos, Domnul păcii, să devenim fii ai păcii și făcători de pace.

În această lucrare, un rol deosebit revine slujitorilor bisericești care trebuie să propovăduiască pacea și bunăvoirea în rîndurile credincioșilor, explicîndu-le și temeiurile care justifică lucrarea în slujba păcii [43]. „*Nici o altă latură a misiunii Bisericii lui Hristos pe pămînt nu poate arăta mai limpede divinitatea ei ca acțiunea de statornicire și apărare a păcii. Fiind rînduită să împlinească în lume însăși lucrarea pentru care Întîistătătorul ei... a venit printre oameni, de aproape două mii de ani... adevărata*

---

36. *Sesiunea Comisiei „Pacea și dreptatea“, Hoechst-Odenwald (R.F.G.), 20-22 februarie 1964*, în „M.M.S.“, XL (1964), nr. 3-4, p. 103-107.

37. *A treia Adunare generală a Conferinței Creștine pentru Pace. Praga, 31 martie-5 aprilie 1968*, în „M.M.S.“, XLIV (1968), nr. 3-4, p. 131.

38. Vezi, *Congresul Mondial pentru dezarmare și colaborare internațională de la Stockholm (16-22 iulie 1958)*, în „B.O.R.“, LXXVI (1958), nr. 7-8, p. 780-787.

39. Vezi, *Congresul Mondial pentru dezarmare generală și pace (9-14 iulie 1962, Moscova)*, în „B.O.R.“, LXXX (1962), nr. 7-8, p. 627-654 și Pr. prof. V. Ignătescu, *Congresul Mondial pentru dezarmare generală și pace (9-14 iulie 1962)*, în „M.M.S.“, XXXVIII (1962), nr. 7-8, p. 541-544.

40. Vezi T.N.M., *Congresul Mondial pentru pace de la Helsinki*, în „B.O.R.“, LXXXIII (1965), nr. 7-8, p. 694-702 ; *Congresul Mondial pentru pace, independența națională și dezarmare generală, Helsinki, 10-15 iulie 1965*, în „M.M.S.“, XLI (1965), nr. 9-10, p. 453-461.

41. Vezi, Pr. Laurențiu Popovici, *Congresul Mondial al forțelor păcii*, în „M.M.S.“, XLIX (1973), nr. 11-12, p. 742-748.

42. *Sesiunea anuală a Prezidiului și a Comitetului Consultativ ale Conferinței Bisericilor Europene (4-8 martie 1968, Gwatt-Elveția)*, în „M.M.S.“, XLIV (1968), nr. 9-10, p. 499.

43. Prof. Iustin Moisescu, *Biserica Ortodoxă Română în lupta pentru apărarea păcii*, în „S.T.“, V (1953), nr. 7-8, p. 555.

Biserică n-a încetat nici o clipă să propovăduiască Evanghelia păcii [44].

Atît preotul, cît și creștinul trebuie să lupte pentru apropiere între oameni și popoare, pentru spargerea zidului despărțitor dintre neamuri: „*Toți cei care cunosc neliniștea sufletului omenesc împovărat de suferință și își dau seama de durerea pe care o provoacă separarea dintre indivizi și popoare nu pot rămîne cu brațele nemișcate dacă sînt oameni animați de un spirit umanitar. Și cine poate să-și dea mai bine seama de tulburările sufletului omenesc de astăzi decît preotul în fața căruia se închină creștinul cu inima deschisă? Apoi, cine poate să sesizeze mai bine adîncimea despărțirii dintre oameni și popoare decît creștinul care măsoară dimensiunile lumii cu îndreptarul dragostei pe care o propovăduiește Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos?*“ [45].

*

Nu putem și nici nu este intenția rîndurilor de față să prezentăm întreaga, bogata și statornica activitate a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin în slujba păcii și prieteniei între popoare. Contribuțiile Prea Fericirii Sale în vasta și plina de răspundere problematică a păcii sînt recunoscute și răsplătite nu numai în țară, ci pe toate meridianele lumii unde există oameni voitori de bine care se ostenesc întru lucrarea de statornicire a păcii. O dovadă de netăgăduit în acest sens o constituie distincțiile, ordinele și medaliile acordate de Statul nostru, de Consiliul Mondial al Păcii și de Biserici din străinătate.

Nu putem însă încheia acest scurt omagiu adus Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin fără să reliefăm marea sa încredere în puterea omului de a birui răul, optimismul său sănătos că, străduindu-ne pentru pace, pentru înțelegere între oameni și popoare, va veni ziua cînd vom culege roadele mult dorite, deoarece „*pacea, ca și primăvara, este o problemă de climat. Vine îndată ce pămîntul se dezgheață. Poate întîrzia, dar cu certitudine va veni*“ [46]. Dar avem datoria să ne străduim pentru a o dobîndi, avem datoria să luptăm pentru ea, după cum, în cuvinte de îngerească frumusețe, ne îndeamnă Prea Fericitul Părinte Patriarh: „*Pururea să înălțăm rugăciunea către Părintele nostru din ceruri pentru pace, neîncetat să vestim tuturor binefacerile păcii, pretutindeni să facem cunoscută voința noastră de a păzi neclintită pacea pe care ne-a dăruit-o Dumnezeu prin Fiul Său iubit, Domnul nostru Iisus Hristos. Fiecare dintre noi, prin păstrarea dreptei credințe, să viețuiască în pace cu Dumnezeu; să păzească și să întărească fiecare din noi, prin viețuirea în curăție, pacea din sufletul său; fiecare din noi, prin facerea de bine, să trăiască în pace cu semenii săi. Cu toții să*

---

44. *Ibidem*, p. 554.

45. *Sesiunea anuală a Prezidiului și a Comitetului Consultativ ale Conferinței Bisericilor Europene (4-8 martie 1968, Gwatt-Elveția)*, în „M.M.S.“, XLIV (1968), nr. 9-10, p. 497.

46. *Cuvîntarea I.P.S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, la ședința plenară a Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R.P.R. (9 aprilie 1962)*, în „M.M.S.“, XXXVIII (1962), nr. 3-4, p. 114.

ne dovedim împreună-lucrători cu Domnul nostru Iisus Hristos la statornicirea păcii veșnice în lume, binevestind că făcătorii de pace, fiii lui Dumnezeu se vor chema“ [47]. Lupta aceasta este grea, este îndelungată, dar este cea mai frumoasă luptă a oamenilor din toate vremurile [48] și necesară deoarece „*cheia vieții liniștite și fericirii stă în pacea cu Dumnezeu, în pacea cu noi înșine, în pacea cu semenii noștri*“ [49].

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

ÎNTRUPAREA FIULUI LUI DUMNEZEU OGLINDITĂ ÎN PASTORALELE DE LA NAȘTEREA DOMNULUI ALE PREA FERICITULUI PATRIARH IUSTIN

Împlinirea a trei decenii de slujire arhierească a Întiistătătorului Bisericii noastre a prilejuit o aprofundare a numeroase aspecte ale activității Prea Fericirii Sale pe tărîm pastoral, teologic, ecumenic și administrativ-bisericesc izvorîte din convingerea și zelul slujirii jertfelnice a lui Dumnezeu și a oamenilor. Personalitatea Prea Fericirii Sale a îmbinat într-o sinteză impresionantă slujirea de la catedră cu cea de la Altarul Ortodoxiei, dăruirea întru valorificarea tradiției ortodoxe și românești, a reînnoirilor administrativ-gospodărești cu prisosință reliefate în chipul nou al bisericilor și mănăstirilor, așezăminte de viață monahală și monumente istorice și de artă, încoronate de mărețele edificii ctitorite la Centrul mitropolitan Iași sau la așezămîntul de cultură teologică de la Mănăstirea Neamț, lucrări care îi vor învești numele în cronica de aur a Bisericii din Moldova.

Structura lăuntrică a personalității Prea Fericirii Sale vădește o timpurie vocație spre înțelegerea profundă a tainei mîntuirii oamenilor prin întruparea „la plinirea vremii“ (Galateni 4, 4) a Fiului lui Dumnezeu, pe care o va expune cu o înaltă competență teologică de fiecare dată în îndătinatele pastorale la slăvitul praznic al Nașterii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Lectura atentă a fiecăreia dintre aceste pastorale, impresionînd prin originalitate, adîncime teologică și claritatea expunerii ne duce cu gîndul la timpul scrierii epistolelor cuprinse în canonul Noului Testament,

---

47. *Pastorală la Nașterea Domnului 1960*, în „M.M.S.“, XXXVI (1960), nr. 9-12, p. 516.

48. Vezi „M.M.S.“, XXXIII (1957), nr. 1-2, p. 44.

49. I.P.S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Cuvîntare rostită în Catedrala mitropolitană din Iași, cu prilejul înmînării de către P. S. Episcop Vasile Samaha a Ordinului „Sfinții Apostoli Petru și Pavel“, acordat de P. F. Alexandru al III-lea, patriarhul Alexandriei și al întregului Orient*, în „M.M.S.“, XXXIV (1958), nr. 1-2, p. 153.

menite să edifice și să întărească pe credincioșii primelor comunități creștine, întemeiate tocmai pe adevărul întrupării Fiului lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos din Preacurata Sa Maică, Sfinta Fecioară Maria. În tot ceea ce a scris Prea Fericirea Sa, *„orice cuvînt și orice rînd din Sfînta Evanghelie se află la locul și rostul său, întregind și învederînd neîncetat același veșnic și dumnezeiesc adevăr al întrupării Fiului lui Dumnezeu și al învierii și îndumnezeirii omului“* [1]. Iar aceasta este o reflectare elocventă a adevărului fundamental mărturisit și trăit de comunitatea credincioșilor, care, în credința și simțămintele lor evlavioase — de la cei mai tineri pînă la cei mai vîrstnici —, „vestesc“ an de an și din casă în casă începutul mîntuirii, întruparea Fiului lui Dumnezeu, prin nemuritoarele versuri ale colindelor noastre românești. Cît de sfîntă și de neuitat este și va fi noaptea Crăciunului pentru poporul nostru și mai ales pentru copiii care, neobosiți, — cu toată gingășia lor — din faptul serii și toată noaptea, din casă în casă mergînd, vestesc „că ni S-a născut Domnul Cel făr-de-început“, împlinindu-se cele zise de prooroci despre Nașterea lui Hristos, „Mesia chip luminos“ !

Bogăția, varietatea și frumusețea colindelor străbune ridică la sublim simțirea creștină și românească și fac, încă o dată, dovada unității noastre de credință, de grai și de neam dintotdeauna aceeași pe versantele Carpaților. Această hrană duhovnicească a făcut ca Hristos să prindă chip în sufletul nostru românesc încă din leagănul etnogenezei, ceea ce Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, o circumscrie noțiunii de „Ortodoxie românească“. „Cînd auzim colindătorii ne simțim una în credință cu moșii și strămoșii noștri, cu toți fiii Bisericii noastre Ortodoxe“ [2].

Frumusețea și semnificația teologică a celor prezentate în pastorală situează Nașterea lui Mesia, Cel așteptat de către neamuri, alături de Învierea Domnului, în centrul Evangheliei propoveduite pînă „la marginile pămîntului“. Prin întruparea Sa „Hristos a săvîrșit împăcarea noastră, a oamenilor, cu Dumnezeu, mai bine zis cu întreaga Sfîntă Treime“ [3].

Ideile dogmatice ale Pastoralelor P. F. Patriarh Iustin constituie o temeinică aprofundare a adevărului întrupării Fiului lui Dumnezeu. Ele ating aspectele diverse ale acestui adevăr dogmatic cu implicații teologice majore pentru viața și slujirea creștină. Astfel Nașterea Mîntuitorului Iisus Hristos este o împlinire a profețiilor Vechiului Testament și mesaj de bucurie al îngerilor și al oamenilor ; Nașterea Mîntuitorului este o taină de necuprins, ea reprezintă „descoperirea tainei celei din veac ascunse“ ; prin ea Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului Se face, asumînd în ipostasul Său dumnezeiesc natura noastră omenească mărginită. Deșertîndu-Se pe Sine, chip de rob luînd, Se face asemenea oamenilor (Filipeni 2, 7)

---

1. † Teoctist, Arhiepiscop și Mitropolit, *Din vistieria inimii*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“ (= M.M.S.), LIX (1985), nr. 1-3, p. 52.
2. † Vasile Coman, Episcopul Oradiei, *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor*, Ediția a 2-a, Episcopia Oradiei, 1984, p. 97.
3. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, București, 1978, p. 30.

pentru ca să-i ridice la asemănarea cu Sine. Totodată, întruparea revelează dimensiunile negrăite la care este chemată omenirea, prima fiind iubirea, urmată de pacea adusă lumii căci Cel ce Se face Fiul Omului este Însuși „Domnul Păcii" (Isaia 9, 5). El este pacea noastră, surpînd peretele cel din mijloc al despărțiturii și zidind un om nou (Efeseni 2, 14-15). Prea Fericirea Sa evidențiază rolul Născătoarei de Dumnezeu în lucrarea mîntuirii. Adevărul întrupării reprezintă pentru creștini temeiul teologic al unei vieți de înnoire spirituală, în dreptate și iubire, cu implicații social-umanitare, de slujire a lumii și a aspirațiilor ei de mai bine. Toate acestea sînt redate cu competența ilustrului profesor de Teologie biblică, întemeiate pe o exegeză scripturistică vastă îmbinată armonios cu interpretarea patristică tradițională, ceea ce conferă textului o bogăție teologică admirabilă, o clarviziune a expunerii îmbrăcate într-un stil liber elevat, calități ce sensibilizează deopotrivă sufletul teologului și al simplului credincios, înlesnind astfel înțelegerea, atît cît este posibilă nouă, oamenilor, a tainei de necuprins a întrupării Domnului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu — Fiul Omului.

Adevărul întrupării Fiului lui Dumnezeu este prezentat cu multiplele și profundele implicații religios-morale pentru viața creștină, pentru viața socială, pentru unitatea creștină. La baza întrupării Cuvîntului stă dragostea lui Dumnezeu față de omenire, dragoste care trebuie să aureoleze și ființa umană în structura sa ființială și în relațiile interumane, dragostea fiind adevăratul temei al existenței. *„Pe dragoste este întemeiată întreaga noastră viață creștină, din dragoste a izvorît zidirea și mîntuirea noastră; pe dragoste se clădește fericirea noastră în lumea de acum și în viața viitoare. Buna înțelegere între oameni, prietenia între popoare și pacea pe toată fața pămîntului sînt roade ale dreptății în inima căreia strălucește dragostea. Cea mai aleasă podoabă a dragostei este jertfa omului pentru semenul său, pentru fericirea Patriei, pentru binele întregului neam omenesc... Avînd începutul ei în Dumnezeu dragostea se măsoară în înălțime cu cerul; în înțelesul ei adînc ea este „mai presus de orice cunoștință"; în întindere ea nu are margini, iar ca durată este veșnică"* [4].

Acesta este mesajul dumnezeiesc, dar și autentic uman al întrupării Cuvîntului, prevestit de profeții Vechiului Testament, intonat de cetele îngerești în zorii zilei ce ne-a deschis calea spre veșnicie: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bunăvoire" (Luca 2, 14). Întruparea, culminînd cu Jertfa de pe Golgota și cu Învierea, înseamnă instaurarea unei relații noi între Dumnezeu și om, Dumnezeu-Omul coborînd spre lume pentru ca omul să se înalțe spre Dumnezeu, spre desăvîrșire pînă la îndumnezeire, chemare pe care Dumnezeu a sădit-o în om de la creație.

Persoana Mîntuitorului nostru Iisus Hristos reprezintă misterul insondabil și, în același timp, perceptibil al sensului vieții omului, împlinit în comuniunea Dumnezeu-Om. Unitatea Dumnezeu-Om în Persoana Logosului întrupat își răsfrînge înțelesul și dinamismul asupra relației Dumnezeu-om în general. *„Fiind de o ființă cu*

4. *Pastorală la Nașterea Domnului*, în „M.M.S.", L (1974), nr. 9-12, p. 666.

Dumnezeu-Tatăl și cu Dumnezeu-Duhul Sfînt, Dumnezeu-Fiul este pururea părtaș al sfințeniei desăvîrșite dumnezeiești. Dar la întrupare Tatăl „L-a sfințit și L-a trimis" în lume (Ioan 10, 36), ca pe Dumnezeu-Omul, apoi făcîndu-Se ascultător pînă la moarte Domnul nostru Iisus Hristos prin jertfa Sa cu trupul pe Cruce S-a sfințit pe Sine pentru noi, pentru ca și noi să fim în adevăr sfinți" (Ioan 17, 19)" [5].

Întruparea Fiului lui Dumnezeu instaurează în existența lumii o dimensiune nouă, o dimensiune în care Dumnezeu nu mai reprezintă doar o transcendență absolută, ci El este alături de noi, împreună cu noi. Expresia profetului Isaia, „Emanuel" — Dumnezeu cu noi —, își află sensul în întrupare, izvorul unității și al comuniunii, al iubirii desăvîrșite pe care le-a statornicit Hristos în lume. Iar Isaia cînd vorbește de nașterea lui Emanuel din fecioara, mînat de Duhul Sfînt, prevestește Nașterea Domnului, după cum ne spune Evanghelistul Matei, adică la venirea în lume a Celui Care S-a făcut ca și noi oamenii „părtaș sîngelui și trupului", cum zice Sfîntul Ioan Hrisostom. Astfel, Domnul nostru Iisus Hristos este Singurul Emanuel, Dumnezeu-Omul [6].

Emanuel reflectă sublim lucrarea soteriologică în timpul vieții pămîntești a lui Hristos prelungită și în Biserica Sa pînă la sfîrșitul veacurilor, ca prelungire în lume a actului întrupării, actualizat în Sfintele Taine, prin lucrarea Sfîntului Duh, ca împreună-lucrare la mîntuirea noastră a lui Mesia, Hristos Cel Uns, Fiul Omului și Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, Dumnezeu-Omul [7].

Întruparea Fiului lui Dumnezeu revelează un aspect nou al atotputerniciei divine — acela de a se manifesta într-un mod adecvat ființei mărginite a omului.

Coborînd de pe tronul măririi Sale cerești, Fiul lui Dumnezeu S-a smerit pe Sine sau S-a umilit, nu numai față de Tatăl Său ceresc ci și față de oameni, pentru a putea înfrînge mîndria din care a izvorît neascultarea, care a dus la moarte pe cei dintîi oameni. Prin ascultarea Sa de Părintele ceresc, Mîntuitorul a ispășit pentru noi păcatul neascultării și ne-a izbăvit și pe noi, din pricina unirii Sale cu noi în trupul Său. Totodată, prin jertfa Sa, Domnul nostru Iisus Hristos ne-a dăruit și curățire de toată întinăciunea păcatului, făcîndu-ne și pe noi sfinți în fața lui Dumnezeu.

Temeiurile patristice, gîndirea clarvăzătoare a Sfinților Părinți înmiresmează de fiecare dată Pastoralele Prea Fericirii Sale.

Pe lîngă interpretarea scripturistică, apelul la Sfinții Părinți, dă vigoare scrisului teologic al Prea Fericirii Sale care este viu prin numeroasele referiri la Sfinții Părinți, ca o importantă contribuție a Prea Fericirii Sale de integrare a preocupărilor teologice ortodoxe în unitatea Bisericii lui Hristos dintotdeauna, presărînd pastoralele cu gîndirea teologică a Sfîntului Chiril al Alexandriei, secolul V, că „Fiul lui Dumnezeu S-a făcut asemenea nouă pentru ca noi să ne facem asemenea Lui, pe cît este cu putință firii noastre și pe cît o îngăduie iconomia reînnoirii noastre cea după har. El S-a făcut ceea ce sîntem noi, adică om, pentru ca noi să ne facem ce este

---

5. *Pastorală la Nașterea Domnului,* ibidem, XLVIII (1972), nr. 9-12, p. 690.
6. *Pastorală la Nașterea Domnului,* ibidem, XLIV (1968), nr. 11-12, p. 596.
7. *Pastorală la Nașterea Domnului,* ibidem, XLIII (1967), nr. 11-12, p. 655.

El, adică Dumnezeu“ [8]; sau a Sfîntului Ioan Hrisostom referitoare la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos. „S-a smerit pe Sine ca să prefacă necinstea în cinste, ca să îmbrace ceea ce este neslăvit cu slavă, să arate chip de viețuire desăvîrșită... A luat trupul nostru pentru ca noi să facem loc Cuvîntului Său; și luînd trupul nostru ne-a dat Duhul Său, ca dînd și luînd să ne aducă vistieria vieții ; ia duhul nostru ca să ne sfințească, ne dă Duhul Său ca să ne mîntuiască“ [9] ; cea a antropologului patristicii, Sfîntul Grigore de Nyssa, potrivit căruia „cum firea noastră fiind bolnavă avea nevoie de un tămăduitor ; omul căzut avea nevoie de cineva care să-l ridice ; păcătuind de moarte el avea nevoie de cineva care să-i dea viață, cel care alunecase de la părtășia cu binele avea nevoie de o Călăuză spre bine ; cel închis în întuneric avea trebuință de arătarea luminii ; cel ținut în robie căuta un Răscumpărător, cel legat un ajutor în luptă, cel supus păcatului robiei un eliberator“ [10]. Toate acestea au un puternic ecou pentru sufletul credincios și valoare teologică în mărturisirea mîntuirii, adeverind astfel identitatea mesajului evanghelic pentru totdeauna.

Prea Fericitul Patriarh Iustin, credincios și mărturisitor al adevărului dumnezeiesc mîntuitor în bipolaritatea sa, ca adevăr istoric și ca adevăr de credință, aspecte unitare ale lucrării dumnezeiești în lume, prezintă cu o profundă analiză exegetică — care dă mărturie despre dascălul de la catedră și despre arhipăstorul înțelept și chivernisitor — „taina străină și preamărită“ a Nașterii lui Hristos. *„Fără nici o îndoială, „taină străină și preamărită“ este Nașterea Domnului, pentru că întruparea Fiului Părintelui nostru ceresc s-a săvîrșit prin puterea lui Dumnezeu la Care „nimic nu este cu neputință“ (Luca 1, 37), ea încadrîndu-se în atotputernicia lui Dumnezeu. De aceea, ea nu este numai străină, adică neobișnuită pentru noi, dar și vrednică de toată cinstea noastră, îndemnîndu-ne să preamărim pe Dumnezeu în faptele Sale. „Taina străină și preamărită“ este nașterea cea mai presus de fire, fiindcă Domnul nostru Iisus Hristos, Cel născut în peștera din ținutul Betleemului, este Dumnezeu desăvîrșit și Om desăvîrșit. Înfășat în scutece și culcat în iesle El Se înfățișează ca oricare alt prunc, dar în El „locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii“ (Coloseni 2, 9).*

Într-adevăr, „taină străină și preamărită“ este Nașterea Domnului, căci prin ea Cel nevăzut Se face văzut, Cel necuprins de ceruri, în peșteră Se cuprinde, Cel fără de margini în scutece Se înfașă, Cel ce șade pe scaun de Heruvimi stă culcat în peșteră săracă, Fiul lui Dumnezeu, Fiul Fecioarei Se face. Cel înconjurat de slavă dumnezeiască Se îmbracă cu chipul robului pentru a fi mai aproape de noi. Dacă felul de întrupare a Fiului lui Dumnezeu este taină pentru noi, în schimb rostul venirii Lui în lume nu este străin cunoștinței noastre. Însuși Mîntuitorul Hristos a arătat limpede motivul întrupării Sale, cînd spunea că „atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Unul-Născut L-a dat ca tot cel ce crede Într-Însul să nu piară ci să aibă viața veșnică“ (Ioan 3, 16) [11].

---

8. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XXXIV (1958), nr. 11-12, p. 855.
9. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XL (1964), nr. 11-12, p. 551.
10. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem XLV (1969), nr. 11-12, p. 553.
11. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XLVII (1971), nr. 9-12, p. 621-622.

Prezentarea cu o înaltă competență teologică a întrupării lui Hristos, cuvîntul înaripat al Prea Fericirii Sale, abundînd în înțelesuri teologice și duhovnicești de mare profunzime a acestui eveniment mîntuitor se integrează în unitatea lucrării de răscumpărare săvîrșite de Hristos, nedespărțită fiind de jertfa de pe Golgota, Învierea Sa din morți, Înălțarea la cer și șederea de-a dreapta Tatălui, trimiterea Sfîntului Duh, Mîngîietorul, în lume și lucrarea Sa, în unire cu Tatăl și cu Fiul, în Biserica slavei Sale. Astfel, după cum venind în lume n-a părăsit cerul, tot așa *„înălțîndu-Se la cer, după Înviere, Domnul nostru Iisus Hristos n-a părăsit lumea... El n-a încetat totuși să fie Dumnezeu, după cum intrînd din nou în mărirea Sa dumnezeiască, El nu S-a despărțit de Sfîntul Său Trup. Domnul nostru Iisus Hristos a înviat cu firea Sa omenească îndumnezeită și S-a așezat cu Trupul Său ceresc la dreapta Tatălui. Ca părtaș al firii noastre pe care a luat-o la întrupare Mîntuitorul ne trage pe toți către Sine (Ioan 12, 32), voind „să fim și noi cu El împreună“, ca să privim mărirea Sa dumnezeiască (Ioan 17, 24) și să ne facem părtași vieții Sale cerești“* [12].

Un alt adevăr mîntuitor ce se desprinde apriat din Pastoralele de Crăciun ale Prea Fericitului Patriarh Iustin este cel referitor la Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu.

Hristologia este nedespărțită de mariologie în teologia ortodoxă și aceasta pentru că la lucrarea dumnezeiască, la lucrarea Sfîntului Duh în actul întrupării trebuie să se aibă în vedere și răspunsul omenesc, primirea lucrării dumnezeiești de către umanitate, prin Sfînta Fecioară Maria, cea care în ieslea Betleemului, a dat naștere mai presus de fire Celui fără de început, Celui prin Care toate au fost aduse din neființă întru ființă (Ioan 1, 3).

Bucuria sfîntă adusă în lume de cea despre care proorocul Isaia spune : „Iată Fecioara va lua în pîntece și va naște fiu“ (7, 14), Sfînta Fecioară Maria, va aureola mai întîi ascultarea și smerenia ei, „cea plină de har“, știind lămurit că Iisus este Fiul Celui Preaînalt, fiindcă despre aceasta îi grăise îngerul Gavriil.

Apoi, față de Elisabeta, în casa lui Zaharia — tatăl Sfîntului Ioan Botezătorul, Maica Domnului și-a arătat, cu smerenie, marea ei bucurie pentru negrăita mărire pe care i-a făcut-o Dumnezeu alegînd-o ca maică a Domnului cînd a rostit în graiul vechilor profeți : „Mărește suflete al meu pe Domnul“ și „s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu Mîntuitorul meu“ (Luca 1, 46-53). Iar acum, în vremea nașterii, ea înțelegea toate cele care se petreceau în jurul ei dar către nimeni nu grăia nimic. Alături de dreptul Iosif, în văpaia dragostei de Fiul ei, cugetul o purta numai către Dumnezeu. „Ea păstra toate aceste cuvinte, punîndu-le în inima sa“ (Luca 2, 19) [13]. De asemenea, Preacurata Maică înconjurîndu-L cu dragostea maternă pe Fiul său vedea cum Copilul creștea și se întărea umplîndu-Se de înțelepciune. Și harul lui Dumnezeu era peste El (Luca 2, 40) [14].

În Biserica Ortodoxă Sfînta Fecioară Maria este cinstită cu

---

12. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, LII (1976), nr. 9-12, p. 602.
13. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XLII (1966), nr. 9-12, p. 623-624.
14. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, LII (1976), nr. 9-12, p. 599.

adîncă pietate, îndeosebi ca Maică a Domnului, și de aceea în icoanele în care Mîntuitorul nostru Iisus Hristos este zugrăvit ca Prunc vedem și pe Preacurata Sa Maică purtîndu-L în brațe [15].

Prăznuirea Nașterii lui Hristos din Preasfînta Fecioara Maria, *„care s-a arătat locaș sfînt al Fiului lui Dumnezeu pe pămînt“* [16], reprezintă pentru credincioșii creștini prilej de aleasă trăire duhovnicească în preacinstirea celei care, fecioară fiind, a fost învrednicită a fi Născătoare de Dumnezeu. Adevărurile teotochiei și al pururea-fecioriei Maicii Domnului sînt exprimate cu clarviziune și profunzime teologică în scrisul Prea Fericitului Patriarh Iustin.

„Plină de har și binecuvîntată între toate femeile Sfînta Fecioară Maria este Născătoare de Dumnezeu. Plină de sfințenie, aceea care a fost aleasă pentru a fi Maica lui Dumnezeu reprezintă culmea cea mai înaltă a sfințeniei Vechiului Testament“. Nici o altă ființă creată nu s-a putut ridica la sfințenia ei. De aceea ea este numită Panaghia. *„Ea s-a înălțat, în adevăr, deasupra tuturor făpturilor, născînd pe Emanuel, Dumnezeu-Omul, Care a apropiat pămîntul de cer. În cîntările noastre bisericești, se spune că ea este „mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii“* [17].

Explorînd asiduu și cu o pătrundere exemplară vastul tezaur al scrierilor patristice și în deplină unitate cu duhul acestora în Tradiția vie a Bisericii dintotdeauna, analizînd textul Sfîntului Ioan Damaschin, potrivit căruia „Cuvîntul ziditor al lui Dumnezeu unindu-Se cu firea omenească S-a unit prin ea cu întreaga zidire“, Prea Fericirea Sa spune că *„făcîndu-se Maică a Fiului lui Dumnezeu, Sfînta Fecioară Maria este în același timp și Maică a noastră, a tuturor celor care am dobîndit înfierea de la Dumnezeu prin Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos“* [18]. Apoi Prea Fericirea Sa arată rolul Sfintei Fecioare Maria în Biserica lui Hristos, mijlocirea ei la Fiul său pentru mîntuirea credincioșilor. Ea este *„rugătoare, călăuzitoare, apărătoare, biruitoare, miluitoare... îndeosebi cînd noi intrăm sub acoperămîntul ei, se roagă stăruitor pentru noi Domnului nostru Iisus Hristos, ridică rugăciunile noastre slabe la picioarele tronului ceresc, pentru iertarea păcatelor și potolirea durerilor noastre, pentru îndelunga răbdare și milostivire a lui Dumnezeu față de noi; sub acoperămîntul Maicii Domnului, sufletele noastre se luminează, iar cugetele drepte se ridică la cer; inimile noastre se lărgesc pentru a face loc în ele fraților noștri pe care se cuvine să-i acoperim și noi cu dragostea, îndrumarea și binefacerea noastră față de ei. Prin rugăciunile ei, pacea desăvîrșită de care sînt însetate sufletele noastre se revarsă din cer ca ploaia pe pămînt uscat, rodind dreptate, dragoste și fericire în lume“* [19].

Nașterea lui Hristos în staulul oilor din peștera Betleemului, preaslăvită cu bucurie sfîntă de îngerii din cer și vestită de magi și de păstori, este „pentru noi și pentru a noastră mîntuire“. Întruparea are valoare soteriologică absolută și prin aceasta și implicații morale și sociale, lumea fiind chemată la o viață nouă, la împărăția lui Dumnezeu în Biserică — Trupul Domnului. Evocînd textul paulin (Efeseni 1, 22-23; 4, 4-6, 15-16), Prea Fericirea Sa eviden-

15. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XLIV (1968), nr. 11-12, p. 597.
16. *Ibidem*. 17. *Ibidem*. 18. *Ibidem*. 19. *Ibidem*.

țiază unitatea umană în Biserica lui Hristos; *„într-un singur trup sînt înmănuncheați toți credincioșii — în Trupul Mîntuitorului; un singur Duh străbate în ei — Sfîntul Duh; o singură nădejde au toți cei chemați la Hristos — nădejdea dobîndirii fericirii veșnice; există un singur Domn — Domnul nostru Iisus Hristos; există o singură credință — dreapta credință descoperită lumii de Mîntuitorul și păstrată de Sfînta noastră Biserică; există un singur Botez — Botezul rînduit de Mîntuitorul; există un singur Dumnezeu — Părintele nostru din ceruri, Care este stăpîn a toată zidirea, Se află pretutindeni și sălășluiește în fiecare din noi“* [20].

Iată sintetizarea magistrală a condițiilor obiective ale mîntuirii, Hristos, Biserica, Tainele, cu un cuvînt Dumnezeu cel întreit în milostivirea Sa față de noi și în împărtășirea, prin Hristos în Duhul Sfînt, harului mîntuitor spre desăvîrșirea omului. Totul este rodul întrupării Fiului lui Dumnezeu. Prin lucrarea Sa mîntuitoare ca *„Învățător, Arhiereu și Domn, începînd cu nașterea Sa cea minunată și apoi prin viața Sa cea neprihănită, prin patimile Sale cele înfricoșătoare, prin Învierea Sa cea luminată și prin Înălțarea Sa cea slăvită, Mîntuitorul Iisus Hristos ne-a izbăvit pe noi de greșeli și ne-a împăcat cu Dumnezeu, deschizîndu-ne din nou porțile raiului spre viața fericită, fără de sfîrșit în Dumnezeu“* [21].

Comuniunea de viață cu Hristos cel înviat în Biserica Sa, cu Hristos Care este „ființa virtuților“ înseamnă pentru creștin participarea la viața lui Hristos, desăvîrșire spirituală prin lucrarea virtuților. Ceea ce Hristos este prin ființă devin și credincioșii prin împărtășire din atotbunătatea harului Său sfințitor. Întruparea înseamnă revelarea însușirilor lui Dumnezeu, manifestate și în natura umană atît cît este posibil acesteia. Reluînd ideea Sfîntului Ioan Damaschin, potrivit căruia prin trimiterea în lume a Fiului Său Dumnezeu Și-a arătat față de noi oamenii bunătatea, înțelepciunea, dreptatea și puterea Sa, Prea Fericitul Patriarh spune: *„Bunătatea, pentru că n-a trecut cu vederea slăbiciunea făpturii Sale, ci S-a îndurat de ea ca un Părinte bun, întinzîndu-i mîna Sa ocrotitoare spre veșnică mîngîiere și bună nădejde prin harul Său. Înțelepciunea, pentru că a găsit calea cea mai potrivită pentru răscumpărarea și mîntuirea omului. „Cel de o ființă cu Tatăl și cu Duhul“, Cel ce era dintru început la Dumnezeu și era Dumnezeu (Ioan 1, 1-2), „Cel ce avea chipul lui Dumnezeu“ (Filipeni 2, 6) a pogorît aplecînd cerurile și S-a smerit, fără să smerească înălțimea Sa cea nesmerită și a ridicat pe cel căzut în prăpastie la înălțimea măririi Sale dumnezeiești. Dreptatea, pentru că omul fiind biruit, n-a îngăduit ca altcineva decît omul să învingă pe pricinuitorul răutății. Pe cel care moartea îl subjuga prin păcat, adică pe om, l-a mîntuit prin Unul asemenea Lui, adică prin Fiul Său întrupat în om. Puterea, pentru că fiind Dumnezeu desăvîrșit, Se face om desăvîrșit „ca să mîntuiască desăvîrșit pe cei ce se apropie printr-Însul de Dumnezeu“ (Evrei 7, 25)* [22].

Ceea ce a arătat Dumnezeu față de noi, dragostea Sa, trebuie să dovedim și noi în relațiile interumane. La baza principiilor vieții

---

20. *Pastorală la Nașterea Domnului,* ibidem, XXXIV (1958), nr. 11-12, p. 854.
21. *Pastorală la Nașterea Domnului,* ibidem, XLV (1969), nr. 10-12, p. 553.
22. *Pastorală la Nașterea Domnului,* ibidem, LI (1975), nr. 9-12, p. 621.

morale trebuie să stea adevărul, dreptatea, iubirea, pacea aduse de Mîntuitorul, Cel care este Domnul păcii. Dimensiunea păcii este realitatea nouă, copleșitoare și strălucită adusă lumii prin întruparea lui Hristos și vestită de proorocii Vechiului Testament înainte de întruparea Sa. „*De la Moise pînă la Maleahi, aproape în toate cărțile Vechiului Testament se vestește în diferite chipuri hotărîrea lui Dumnezeu de a trimite pe Mîntuitorul pentru a aduce pacea pe pămînt. Astfel, în cea dintîi scriere a Legii vechi (Facere 49, 10) ca și în proorocia lui Isaia (9, 5), Mesia este numit Domn al păcii, iar în Cartea Psalmilor adeseori se înalță cuvinte de laudă și mulțumire lui Dumnezeu, fiindcă prin Mîntuitorul avea să se pună capăt războaielor pînă la marginile pămîntului, dăruind lumii belșug de pace cît va sta luna pe cer*“ *(Psalm 45, 5; 81, 7)* [23].

Întruparea însăși înseamnă realizarea păcii dintre Dumnezeu și oameni [24] și prin aceasta și între oamenii înșiși. Iar această dimensiune hristică profundă trebuie să prindă viață cît mai elocvent în lumea de astăzi, amenințată atît de greu de povara înarmărilor. Mesajul biblic, propoveduirea păcii lui Hristos, este astăzi mai actual decît oricînd. Și aceasta pentru că pacea este sinonimă astăzi cu însăși viața lumii, cu existența umană. Orice amenințare a păcii reprezintă o amenințare a omului și a vieții în condițiile existenței unui impresionant arsenal atomonuclear pe planeta noastră. Mesajul Nașterii Domnului este astfel de o stringentă actualitate conștiinței umane și acțiunii omului din zilele noastre.

Îndemnurile adresate de Prea Fericirea Sa din scaunul mitropolitan moldav sînt mișcătoare și emoționante, pornite din convingerea fermă a slujirii lui Hristos și a oamenilor, a dragostei nemărginite față de păstoriții săi. „*Făcătorii de pace fiind fii ai lui Dumnezeu, asemenea Mîntuitorului nostru — Domnul păcii — se străduiesc să păzească fiecare pacea în sufletul său; ca adevărați frați, viețuitori în pace desăvîrșită unul cu altul, cu toți rugați-vă fierbinte pentru pace între oameni și popoare*“ [25].

Alături de acest înflăcărat, umanitar și creștinesc îndemn la pace Prea Fericitul Patriarh Iustin se referă și la numeroasele aspecte ale vieții religioase, la păstrarea unității de credință și a unității de neam a fiilor Bisericii noastre strămoșești. „*Slăviți pe Hristos în această sfîntă zi a praznicului Nașterii Sale, fiindcă prin lucrarea Sa mîntuitoare El ne-a ridicat pe noi toți la slava lui Dumnezeu. Întîmpinați-L cu bucurie, punîndu-I înainte ca daruri curate: credință neclintită, nădejde stăruitoare și dragoste fierbinte. Înălțați-vă la vrednicia la care El vă cheamă, de fii ai lui Dumnezeu, viețuind ca mădulare ale trupului Său. Dreapta credință a sfintei noastre Biserici să o păstrați fără știrbire; pe ea să întemeiați cugetele curate, iar din acestea să rodească faptele cele bune. Înlăuntrul tuturor să domnească duhul bunăvoirii și înțelegerii frățești, cu rîvnă muncind în comun pentru dobîndirea celor de trebuință; pentru un trai îmbelșugat, fiecare să nu se gîndească numai la sine ci și la semenii săi. Prin trudă înfrățită bunurile obștești vor*

---

23. *Pastorală la Nașterea Domnului* ibidem, XXXVI (1960), nr. 9-12, p. 511.
24. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XXXV (1959), nr. 9-12, p. 535.
25. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XLI (1965), nr. 11-12, p. 543.

spori zi de zi în scumpa noastră Patrie, asigurînd o viață fericită tuturor fiilor ei“ [26].

Viața religioasă, viața duhovnicească nu poate să nu se manifeste în toată plenitudinea sa la îndemnurile fierbinți ale ierarhului slujitor lui Dumnezeu pînă la jertfă, temei al unității de credință a celor pe care îi conduce pe calea mîntuirii. „*De păcat să ne ferim. Înclinările spre deșartă desfătare, pornirile spre nedreptățire sau vătămare a aproapelui nostru și spre păgubire a avutului obștesc, să le nimicim de îndată ce prind chip în sufletele noastre. Iar facerile de bine, omenia și hărnicia să împodobească frunțile noastre*“ [27].

Îndemnînd la înfrîngerea pornirilor egoiste, vădește din nou afinitate față de tezaurul filocalic, patristic al Bisericii, înclinații concretizate cu mulți ani în urmă în lucrarea de excepție despre *Evagrie Ponticul*. „*Între voi, iubiții mei, umblați „cu toată smerenia și blîndețea, cu îndelungă-răbdare, îngăduindu-vă unii pe alții în dragoste, silindu-vă să țineți „unitatea duhului întru legătura păcii*“ *(Efeseni 4, 2-3). Unii față de alții purtați-vă frățește, fiindcă la aceeași mărire de fii ai lui Dumnezeu am fost chemați noi, toți oamenii*“ [28]. Sînt cuvintele calde, adresate cu dragoste părintească tuturor și celor care au primit „puterea de sus“ ca să conducă pe credincioși la mîntuire și credincioșilor, în comuniunea iubirii din Biserica lui Hristos.

★

Prezentarea exhaustivă a gîndirii și lucrării Prea Fericitului Patriarh Iustin nu se poate face, și aceasta datorită profunzimii teologice, a angajării sale ferme în ogorul Bisericii, a activității ecumenice inepuizabile, a înaltului patriotism de care este însuflețit, a înmănuncherii în personalitatea Prea Fericirii Sale a aleselor virtuți creștinești și românești, care au aureolat pe mulți fii ai acestui popor, la care dragostea este prima dintre virtuțile care îl împodobesc în chip strălucit. Iar această virtute, „cheia de boltă a pastorației, acoperă întreaga lucrare a ilustrului ierarh“ [29].

Întreaga viață a Prea Fericirii Sale a fost și este pusă în slujba idealurilor creștine, a desăvîrșirii omului într-o lume a dreptății, a iubirii și a păcii, a unității tuturor în Hristos, în Biserica Sa. Toate aceste măreț idealuri sînt răsfirate bogat în cuvintele adresate timp de peste douăzeci de ani credincioșilor din Moldova și Bucovina, clerului de pe aceste frumoase plaiuri românești, care nutresc și vor nutri pentru Prea Fericitul Patriarh Iustin cele mai alese sentimente de dragoste și prețuire pentru lucrul bine făcut în ogorul Domnului spre slujirea integrală, fiind „o personalitate teologică complexă, de primă mărime și de înalt prestigiu în gîndirea și viața Bisericii“ [30].

Ierom. Iustin NEAGU

---

26. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XL (1964), nr. 11-12, p. 552.
27. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XLIX (1973), nr. 11-12, p. 730.
28. *Pastorală la Nașterea Domnului*, ibidem, XLII (1966), nr. 9-12, p. 628.
29. Pr. prof. Ilie D. Brătan, *Activitatea Prea Fericitului Patriarh Iustin, închinată pastorației*, în „Mitropolia Olteniei“, XXXII (1980), nr. 3-6, p. 353.
30. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Prea Fericitul Patriarh Iustin în teologia românească*, în „Biserica Ortodoxă Română“, XCVIII (1980), nr. 3-4, p. 364.

ICOANA BUNEI VESTIRI

Această icoană își are locul rînduit de liturgiști în rîndul icoanelor împărătești din catapeteasmă, pe pereții bisericii în compoziția Imnului-Acatist al Maicii Domnului și în ciclul Sinaxarului; ea este zugrăvită mai rar pe sfintele uși împărătești ale altarului — așezarea ei aici poate fi motivată de stihul din Icosul al IV-lea al Acatistului Bunei Vestiri: „Bucură-te, deschizătoarea ușilor raiului", ca și de cuvintele proorocului Iezechil: „Poarta aceasta va fi închisă și nu se va deschide și nimeni nu va trece printr-însa. Că Domnul Dumnezeul lui Israel va intra printr-însa și va fi închisă. Că povățuitorul, acesta va ședea într-însa, să mănînce pîine înaintea Domnului. Pe calea pridvorului porții va intra și pe calea lui va ieși" (Iezechil 44, 1-3); icoana Bunei Vestiri o întîlnim și în casele credincioșilor împreună cu alte sfinte icoane.

Temeiul scripturistic și cadrul iconografic ale zugrăvirii ei le avem în însăși relatarea dumnezeiescului fapt făcută de Sfîntul Evanghelist Luca: „Iar în a șasea lună, a fost trimis îngerul Gavriil de la Dumnezeu, într-o cetate din Galileea, al cărei nume era Nazaret, către o fecioară logodită cu un bărbat care se chema Iosif, din casa lui David; iar numele fecioarei era Maria. Și intrînd îngerul la ea, a zis: Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei. Iar ea văzîndu-l s-a tulburat de cuvîntul lui și cugeta în sine: Ce fel de închinăciune poate să fie aceasta? Și îngerul i-a zis: Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Și iată vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt Se va chema și Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Său. Și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția lui nu va avea sfîrșit. Și a zis Maria către înger: Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat? Și răspunzînd îngerul i-a zis: Duhul Sfînt Se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și sfîntul ce Se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu Se va chema. Și iată Elisabeta, rudenia ta, a zămislit și ea fiu la bătrînețea ei și aceasta este a șasea lună pentru ea, cea numită stearpă. Că la Dumnezeu nimic nu este cu neputință. Și a zis Maria: Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău! Și îngerul a plecat de la ea" (Luca 1, 26-38).

Creștinii, odată cu primirea cuvîntului Evangheliei, au zugrăvit și evenimentele — faptele dumnezeiești — consemnate de ea, ca un mijloc de o mai lesnicioasă și adîncă înțelegere și, în același timp, ca o mărturisire a adevărului lor istoric și cinstire a persoanelor făptuitoare sau martore ale evenimentelor respective.

Icoana Bunei Vestiri o întîlnim foarte de timpuriu în catacombe; Maica Domnului este înfățișată în stînga scenei, stînd pe scaun, ascultînd cuvintele îngerului. În secolul V este înfățișată cu un caier de purpură torcînd. În secolul VI, în Siria și Țara Sfîntă, e pictată în dreapta scenei, în picioare, torcînd, concentrată. La venirea îngerului se întoarce și, de frică, scapă din mîini caierul de purpură. Îngerul își ia zborul.

În aceeași vreme, în biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol (sec. VI) apare : „Uimită de venirea neașteptată a Arhanghelului Gavriil, Maria s-a ridicat de pe scaun. Lucra... stă acum dreaptă, ca și cum ar asculta o poruncă împărătească și se sfiește să răspundă, fiindcă se gîndește la căderea Evei... Cuvîntul îngerului pătrunde în capul Fecioarei. Ea îl pricepe și inima îi este atinsă. Se tulbură și gîndurile se îmbulzesc în sufletul ei feciorelnic. Cugetă la înțelesul salutării și îl cercetează“ [1]. Cum vedem, icoana în care Maica Domnului este înfățișată stînd pe scaun și torcînd ilustrează tradiția Țării sfinte, iar cea în care este înfățișată stînd în picioare și făcînd gesturi de sfială și ascultare, concepția elenistică și bizantină. Aceasta din urmă a pătruns devreme și în Orient.

Încă din secolele V și VI Maica Domnului, în icoana Bunei Vestiri, este înfățișată la fîntînă, unde a mers să scoată apă și acolo arhanghelul îi binevestește. Această înfățișare este luată din apocrife [2]. Construcția bisericii ortodoxe grecești din Nazaret include și fîntîna-izvor, mai sus-amintită.

În secolul XII, apocrifele orientale inspiră pe predicatori și pe iconografi și înrîuresc iconografia Apusului. În aceeași vreme, pictorii pun uneori o carte în mîinile Mariei, arătînd prin aceasta evlavia Maicii Domnului scufundată totdeauna în rugăciuni și meditații. O vedem uneori înfățișată stînd în picioare, ascultînd vestirea îngerului iar alături este înfățișat un mic tetrapod cu o carte de rugăciuni pe el.

Arhanghelul Gavriil este înfățișat încă din secolul XIV alergînd spre Maica Domnului cu pași mari; izvorul acestei atitudini este în Orient. În secolul XIV, Arhanghelul Gavriil este pictat în picioare, drept, în fața Maicii Domnului, uneori învești mîntat în hlamidă sau cu loros împărătesc. Drept cadru al scenei, zugravii au schițat, la origine, bazilica din Nazaret înălțată pe locul unde, potrivit tradiției, fusese casa Maicii Domnului ; mai tîrziu, zugravii schițează numai unele elemente ale bazilicii — un portic, coloane sau o cupolă.

În erminia lui Dionisie din Furna, icoana Bunei Vestiri este descrisă în cîteva linii : „Case, Fecioara stă în picioare în fața unui scaun, cu capul ușor înclinat. În mîna stîngă ține un fus înfășurat cu mătase ; mîna dreaptă deschisă e întinsă către înger. În fața ei stă Sfîntul Gavriil, care o salută cu mîna dreaptă și ține în stînga o lance. Deasupra casei, cerul. Din acesta iese Sfîntul Duh, pe o rază ce se îndreaptă spre capul Fecioarei“ [3].

În Moldova ca și în celelalte părți ale țării, icoana Bunei Vestiri urmează atît tradiția bizantină, cît și cea orientală.

Știm că arta icoanei, ca și cea a arhitecturii, în vremea lui Ștefan cel Mare își atinge apogeul de desăvîrșire prin bogăția și adîncimea conținutului teologic exprimat în forme artistice pe cît de simple pe atît de expresive. În încercarea de a deslușI înțelesul atît de adînc și bogat al teologiei icoanei Bunei Vestiri vom lua ca model de cercetare icoana brodată în fir de aur, argint și mătase de pe

---

1. I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești,* București, 1973, p. 90.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem,* p. 91.

dvera donată Mănăstirii Putna de Ștefan cel Mare, lucrată în Mănăstirea Putna înainte de anul 1500[4].

Arhanghelul Gavriil, cu aripile strînse, vine din dreapta și înaintează cu pași mari către Maica Domnului, în mîna stîngă ține o vargă, cu mîna dreaptă binecuvîntează ; deasupra mîinii arhanghelului, cu care acesta binecuvîntează, este brodat textul cuvintelor : „Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine". Maica Domnului stă în picioare, sfioasă și demnă, schițînd cu mîna dreaptă un gest al stării ei sufletești, potrivit celor relatate de cuvintele Sfintei Evanghelii și comentate de slujba sărbătorii, cum vom vedea puțin mai departe ; în mîna stîngă ține un mănunchi de fire de purpură ; haina este de culoare roșie, iar maforionul de culoare aurie. În planul al doilea, David și Solomon, cu coroane pe cap, înfățișați apărînd pe jumătate din spatele zidului despărțitor, desfășurînd rotulul cu inscripțiile în limba slavonă din profețiile lor cu privire la întruparea Fiului lui Dumnezeu din Sfînta Fecioară Maria. Pe rotulul lui David este scris : „Zis-a Domnul Dumnezeul Meu", continuarea fiind „Șezi de-a dreapta Mea pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale" (Psalmul 109, 1), iar pe rotulul lui Solomon : „Și-a clădit sieși casă", textul complet fiind : „Înțelepciunea și-a clădit casă rezemată pe șapte stîlpi" (Pilde 9, 1). Tot în planul al doilea, la colțuri, sînt înfățișate două edificii cu portaluri. Din cercul cerului coboară trei raze deasupra capului Maicii Domnului ; pe cele trei raze, înscris într-un cerc, coboară un porumbel — simbolul Sfîntului Duh — îndreptîndu-se în zbor către Maica Domnului.

Maica Domnului este înfățișată în partea dreaptă a icoanei, potrivit vechii tradiții iconografice ; locul din dreapta este locul cel mai de cinste acordat unei persoane ; acest loc și această cinste dată de Dumnezeu Maicii Domnului este arătată prin glasul psalmistului : „Șezut-a împărăteasa de-a dreapta, îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată" (Psalmul 44, 11). Cinstea locului din dreapta i se cuvine fiind Maica Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ea fiind Născătoare de Dumnezeu, a lui Dumnezeu întrupat; este locul Fiului lui Dumnezeu, potrivit cuvintelor psalmistului spuse mai înainte: „Zis-a Domnul Domnului Meu, șezi de-a dreapta Mea...", fără ca Maica Domnului să stea în locul Fiului; locul din dreapta este locul celor binecuvîntați de Dumnezeu care moștenesc împărăția pregătită lor de la întemeierea lumii (Matei 25, 34).

Între chipul Sfintei Fecioare Maria și cel al arhanghelului pe de o parte, și între chipurile celor doi împărați ai Vechiului Testament, iconarul — teolog — brodeur a plasat, în acest spațiu liber, cuvintele Bunei Vestiri, rotulii cu profețiile, cercul cerului ca la icoana Nașterii, amintind de norul din care Dumnezeu-Tatăl a grăit la Botez sau la Schimbarea la Față ; din nor pornesc cele trei raze, simbol al Sfintei Treimi, care ating creștetul capului Sfintei Fecioare, și Sfîntul Duh, sub chipul porumbelului, care vine să adumbrească pe Sfînta Fecioară în care Se întrupează Fiul lui

---

4. Cristian Moisescu, Maria Ana Musicescu, Adriana Șirli, *Putna*, Editura Meridiane, București, 1982, p. 42.

Dumnezeu. Prezența Sfintei Treimi, cum vedem, este arătată destul de limpede în icoana Bunei Vestiri.

Omul a fost creat de Dumnezeu prin sfatul treimic: „Și a zis Dumnezeu: Să facem om după chipul și asemănarea noastră“ (Facerea 1, 26). Buna Vestire, pe care Arhanghelul Gavriil, trimis de Dumnezeu, o face Sfintei Fecioare Maria, este, așa cum o cîntă troparul praznicului, „începutul mîntuirii noastre și arătarea tainei celei din veac. Fiul lui Dumnezeu fiu Fecioarei Se face“. „Fiul lui Dumnezeu, zice altă cîntare a Bisericii, fiu al omului Se face, ca, luînd ce este mai rău, să-mi dea mie ce este mai bun. Amăgitu-s-a de demult Adam și, poftind să fie Dumnezeu, nu a fost; iar Dumnezeu Se face om, ca să facă pe Adam dumnezeu“ (Slava glas 2 de la Acatistul Bunei Vestiri). Restaurarea omului, întoarcerea chipului omului întinat, prin păcatul neascultării, la chipul cel dintîi și cu dumnezeiască podoabă amestecat, îmbrăcat, cum o rostește condacul din Duminica Ortodoxiei, se face, cum vedem în icoana Bunei Vestiri, începutul mîntuirii noastre, tot cu sfatul, cu prezența treimică a lui Dumnezeu.

Atitudinea Sfintei Fecioare Maria în fața arhanghelului care-i binevestește, linia corpului, privirea, înclinarea capului, gestul mîinii drepte, sînt înfățișate de iconar cu o măiestrie artistică neîntrecută pentru a exprima pe cît i-a fost posibil întreaga ei stare sufletească. Pentru o înțelegere cît mai bună apelăm, ca întotdeauna, la comentarul liturgic știind prea bine că icoana este nedespărțită de textul slujbelor bisericești, icoana și cultul liturgic fiind întruparea, plasticizarea celor relatate de Evanghelie.

„Neobișnuit este cuvîntul și înfățișarea ta; și neobișnuite, cuvintele și vestirile tale, a zis Maria către înger. Nu mă amăgi! Că sînt fecioară ce nu știu de nuntă. Îmi spui că voi zămisli pe Cel necuprins; dar cum va încăpea, oare, pîntecele meu pe Acela pe Care mărirele cerești nu pot să-L încapă? Cortul lui Avraam să te învețe pe tine aceasta, a răspuns îngerul, care mai întîi a încăput pe Dumnezeu și care a închipuit, Fecioară, de mai înainte pîntecele tău cel primitor de Dumnezeu“ (Stihira glas 4, de la *Vecernia mică* a praznicului). Și dialogul este reluat și adîncit de imnograf, pornind de la cel pe care-l consemnează Evanghelia: „Te arăți mie ca un om, zis-a curata Fecioară către marele voievod, și cum îmi grăiești mie cuvinte mai presus de înțelegere? Că ai zis că Dumnezeu va fi cu mine și se va sălășlui în pîntecele meu. Dar cum voi fi sălaș desfătat, spune-mi, și loc de sfințenie al Celui ce șade mai presus de heruvimi? Nu mă amăgi cu înșelăciune... Nu cunosc nimic din cele ale nunții, deci cum voi naște prunc? Acolo unde voiește Dumnezeu, a zis cel fără de trup, se biruiește rînduiala firii și se lucrează cele ce sînt mai presus de înțelegere. Crede cuvintelor mele celor adevărate, preasfîntă, ceea ce ești cu totul fără prihană. Iar aceea a strigat: Fie mie, acum, după cuvîntul tău și voi naște pe Cel fără de trup, Care va lua trup din mine, ca să ridice, ca un puternic, pe om la cinstea cea dintîi, prin împreunarea cu trupul“ (Stihiri la Doamne strigat-am de la *Vecernia* praznicului).

Imnograful ca și iconarul arată teama Sfintei Fecioare atît la vederea îngerului cît și, mai ales, la auzul vestirii ce i se aduce de a naște pe Fiul lui Dumnezeu (Luca 1, 35). Demnitatea și smerenia

cu care vorbește arhanghelul, ascultarea, supunerea liber-consimțită cu care primește vestirea, acceptînd să se facă părtașă începutului mîntuirii lumii prin întruparea Fiului lui Dumnezeu în pîntecele ei cel pururea fecioresc : „Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău !“ (Luca 1, 38), sînt subliniate de iconograf cu toată vigoarea măiestriei lui. De aceea putem spune că icoana Bunei Vestiri este atît icoana întrupării Fiului lui Dumnezeu, dar și a smereniei, a ascultării și a demnității omenești, virtuți care au fost întrupate de Maica Domnului în chipul cel mai plenar.

Fără acel *fie* rostit de Sfînta Fecioară Maria, mărturisirea acceptării liber-consimțite de a „lua în pîntece“ sub adumbrirea Sfîntului Duh și a naște pe „Fiul Celui Preaînalt“, Fiul lui Dumnezeu nu putea să Se întrupeze, nu ar fi avut loc întruparea, „tainei celei din veac ascunse și de îngeri neștiută“. În nemăsurata Sa iubire, Bunul Dumnezeu lasă libertate omului.

Dumnezeu poate totul, învață Sfinții Părinți ai Bisericii, în afară de a constrînge libertatea omului la fapta cea bună, aceasta din cauza respectării libertății omului din partea lui Dumnezeu. Dumnezeu cheamă pe om la îndreptare în orice clipă și dacă omul răspunde prin fapta îndreptării, a pocăinței, Dumnezeu îl ajută cu harul Său să ducă fapta sa de îndreptare la bun sfîrșit. Starea de curăție sufletească și trupească a Sfintei Fecioare a fost săvîrșită prin lucrarea Sfîntului Duh ; „Cel împreună-veșnic cu Tatăl și împreună fără de început și împreună pe scaun șezător... S-a coborît spre deșertare și S-a sălășluit în pîntece fecioresc, mai înainte curățit de Duhul...“ (Slava glas 8, de la *Litia* praznicului), dar această stare de curăție a fost și o faptă de participare personală a Sfintei Fecioare : „Grăitor de adevăr mi te arăți, a zis Fecioara : căci ai venit vestitor de bucurie tuturor. Deci, pentru că sufletul mi-am curățit prin Duhul, fie mie după cuvîntul tău“ (Troparul Născătoarei, din *Canonul îngerului* de la peasna 8, de la *Utrenia* praznicului). Libertatea voinței a fost întărită tocmai de starea ei de curăție prin Duhul, fără de Care nu putea rosti : Fie mie după cuvîntul tău !

Iconarul nostru înfățișează pe Sfînta Fecioară stînd în picioare în fața unui scaun, jilț, ea însăși devenind scaun, odată cu rostirea, „Fie mie după cuvîntul tău“, al Împăratului Ceresc ; scaunul este liber, pregătit pentru șederea în el și preînchipuie pe adevăratul scaun al Împăratului — Sfînta Fecioară Maria. Acest înțeles îl desprindem și din rostirea imnografului : „Pogorînd cerurile, acum la noi Te pogoară ! Căci iată s-a gătit Ție scaun, Cuvinte, pîntecele Fecioarei. Întru care, ca un împărat preafrumos vei ședea, ca să ridici din cădere zidirea dreptei Tale“ (Troparul peasna 9 din *Canonul Utreniei* înaintea prăznuirii). În slujba Acatistului Bunei Vestiri Maica Domnului este numită „scaun al Împăratului“ (Icos 1) sau „scaunul cel de foc al Aceluia ce este Atottțiitor“ (Peasna 1, din *Canonul Acatistului).*

În mîna stîngă, Maica Domnului ține un mănunchi de fire de purpură [5]. În secolul V, Maica Domnului este înfățișată în icoana

---

5. I. D. Ștefănescu, *Broderiile de stil bizantin și moldovenesc în a doua jumătate a sec. XV. Istorie, iconografie, tehnică,* în vol. *„Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare“*, Culegere de studii îngrijită de M. Berza, București, 1964, p. 501.

Bunei Vestiri, cu un caier de lînă torcînd. Unii istorici de artă leagă prezența caierului de istoria nașterii Mariei, evanghelia apocrifă, în care se relatează că Sfînta Fecioară Maria lucra, alături de alte tinere alese, în atelierul templului. I se rezervase cinstea de a lucra tapiseria de purpură din Sfînta Sfintelor. Pe cînd țesea i s-a arătat îngerul pentru a doua oară ; prima dată i se arătase la fîntînă și văzîndu-l Maria a fost cuprinsă de frică și a început să tremure dar el i-a zis : „Nu te teme Marie, Dumnezeu te-a ales. Vei lua în pîntece și vei naște un rege a Cărui împărăție se va întinde pe tot pămîntul“ [6]. Prezența caierului de lînă trebuie să o legăm de lîna pusă de Ghedeon în arie, pe care s-a pogorît rouă (Judecători 6, 37), prefigurare a nașterii Mîntuitorului din Fecioara, așa cum arată și cîntarea, prin cuvintele puse de imnograf în gura arhanghelului: „Cu teamă, ca o slugă stau înaintea ta, Doamnă, și cu frică, Fecioară, mă străduiesc să te fac să înțelegi : ca ploaia pe lînă se va pogorî la tine Cuvîntul Tatălui, precum a binevoit“ (Troparul, peasna 4 din *Canonul* prazniculuiu) ; „Născătoare de Dumnezeu, Ghedeon te-a văzut ca pe o lînă...“ (Tropar, peasna 9 de la slujba *Utreniei* prazniculuiu) ; „Mai înainte a spus Ghedeon zămislirea și David a tîlcuit nașterea ta, Născătoare de Dumnezeu, că S-a pogorît ca ploaia pe lînă Cuvîntul în pîntecele tău și ai odrăslit fără de sămînță, pămîntule sfinte, lumii mîntuire, pe Hristos Dumnezeul nostru, ceea ce ești plină de har“ (Troparul Născătoarei de Dumnezeu, glas 6, de sîmbătă dimineața).

Mănunchiul de fire de purpură, prin culoarea lui roșie, simbolizează zămislirea cea mai presus de fire în pîntecele ei, din sîngiurile ei cele pururea fecioresti, a Fiului lui Dumnezeu, așa cum o lămurește un stih din canonul Acatistului Bunei Vestiri (Peasna 4) : „Bucură-te roșeală, care a văpsit din sîngele tău veșmîntul cel dumnezeiesc al Împăratului puterilor“. Însăși culoarea roșie a veșmîntului Sfintei Fecioare simbolizează acest înțeles. Culorea aurie a maforion-ului și aureola din jurul capului o arată pe Sfînta Fecioară ca cea împărtășită de sfințenia lui Dumnezeu și învesmîntată în plenitudinea ei. „Venirea asupră-mi a Preasfîntului Duh mi-a curățit sufletul și mi-a sfințit trupul, m-a făcut Biserică de Dumnezeu încăpătoare, cort de Dumnezeu împodobit, templu însuflețit și curată Maică a vieții“ (Troparul Născătoarei de Dumnezeu din *Canonul* prazniculuiu, peasna a 7-a). Ea este chipul omului înnoit prin lucrarea Duhului Sfînt ca har al întrupării.

În fresca imnului Acatist al Bunei Vestiri, de exemplu la Moldovița, Maica Domnului ține în mîna stîngă o carte deschisă; aceasta plasticizează stihul : „Bucură-te, cartea în care s-a scris Cuvîntul cu puterea Tatălui“ (Peasna 7 din *Canonul Acatistului*), simbolizare a Tainei întrupării.

Arhanghelul Mihail este înfățișat cu pași mari spre Maica Domnului, cu mîna dreaptă ridicată, făcînd semnul binecuvîntării odată cu rostirea : „Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine“, cuvinte pe care iconarul le-a brodat deasupra mîinii cu care binecuvîntează. Arhanghelul rostește cuvintele în chip liturgic, adică însoțite de semnul binecuvîntării pe care îl face orice slujitor

6. I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine...*, p. 90.

sfințit, semn văzut prin care se împărtășește în chip nevăzut harul lui Dumnezeu. Aici se pogoară Însuși Sfîntul Duh peste Sfînta Fecioară ca să o adumbrească pentru ca prin lucrarea Sa să Se întrupeze Dumnezeu „mai presus de cuvînt și de înțelegere precum Însuși știe“ (Tropar de la peasna a 8-a a slujbei *Utreniei* praznicului). Cuvintele, Tainele lui Dumnezeu ne sînt împărtășite de El numai în chip liturgic, chiar Trupul și Sîngele Său dumnezeiesc. Buna Vestire este marea taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu pe care Fecioara căutînd să o înțeleagă, adică „înțelegerea cea neînțeleasă“, a primit-o în cugetul și inima ei ca pe o taină prin credință și tăcere : „Bucură-te tăinuitoarea sfatului celui nespus ; bucură-te încredințarea celor ce au trebuință de tăcere“ *(Imnul Acatist al Bunei Vestiri,* icos 2). Tainele lui Dumnezeu ni se părtășesc în tăcerea inimii și încredințarea sufletului curățit prin harul Sfîntului Duh; împărtășindu-ne în acest chip, dobîndim și cunoașterea lor, pe măsura darului lui Dumnezeu și a voii Sale așa cum exclamăm, mărturisind după ce ne-am împărtășit cu dumnezeiescul Trup și Sînge al Mîntuitorului Iisus Hristos, la sfîrșitul Sfintei Liturghii (după ce am petrecut cu mintea și cu inima întreaga istorie a iconomiei mîntuirii lumii): „Am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel Ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi, închinîndu-ne, că aceasta ne-a mîntuit pe noi“. Buna Vestire, „taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută“, se face cunoscută Sfintei Fecioare, deci, în chip liturgic : semnul binecuvîntării arhanghelului însoțește rostirea cuvintelor și coborîrea Sfîntului Duh sfințește trupul, îi curățește sufletul și o împodobește, îi împărtășește frumusețea cea dintîi a omului creat de Dumnezeu după chipul și asemănarea Sa.

Arhanghelul ține în mîna stîngă o vargă terminată la capătul de sus cu o cruce cu două brațe, iar sub brațul inferior al crucii două ornamente care arată a fi motive vegetale sau florale. Dacă la origine Arhanghelul Gavriil era înfățișat ținînd în mîna stîngă o vargă simplă de argint, semn al demnității lui, ca „trimisul Domnului“, mai tîrziu, pictorii au prefăcut-o în lance și au dat-o Arhanghelului Mihail „arhistrategul oștilor cerești“, care a înlocuit astfel pe Gavriil. Cu vremea vîrful lăncii a devenit o floare. De aceea, o floare, crin îndeobște, apare în scena Bunei Vestiri, în mîna lui Gavriil (în Apus mai întîi). În unele monumente, floarea este într-o glastră, așa cum o vedem pe ușile împărătești la paraclisul de la Snagov, pe care este înfățișată icoana Bunei Vestiri. La început, arată în continuare I. D. Ștefănescu, nu e vorba de un crin și nu simbolizează, ca atare, curăția Mariei. Teologii medievali au amintit însă că Buna Vestire s-a petrecut primăvara, în vremea florilor. Cuvîntul Nazaret înseamnă floare.

La Nazaret, în ziua praznicului Bunei Vestiri și astăzi credincioșii adunați la slujbă țin în mînă buchete de flori. Maica Domnului este numită în slujba *Acatistului* „floarea nestricăciunii“ (Icos 7), iar în slujba *Utreniei* praznicului „crin cu dulce miros“ (Peasna 3).

În vîrful vergii iconarul teolog pune, cum am amintit, crucea cu două brațe, ea vestind mai dinainte Maicii Domnului, ca și

Simion la Întîmpinarea Domnului, durerea pe care ea o va trăi în timpul Patimilor și răstignirii Fiului ei (Luca 2, 35). Prezența crucii la Buna Vestire vrea să arate că faptul întrupării este fapta dragostei nemărginite a lui Dumnezeu față de lume, cum a spus Însuși Mîntuitorul : „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică“ (Ioan 3, 16). Dragostea lui Dumnezeu față de om s-a arătat în chenoza, smerenia Sa pînă la moartea pe cruce, cum scrie Sfîntul Apostol Pavel : „Gîndul acesta să fie în voi care era și în Iisus Hristos, Care, Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor și la înfățișare aflîndu-Se ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte și încă moarte de cruce“ (Filipeni 2, 5-8). Chipul smerit al Maicii Domnului din icoana Bunei Vestiri arată că ea înfăptuise mai înainte ceea ce Apostolul neamurilor îndemna : „Gîndul acesta să fie în voi, care era și în Hristos Iisus...“.

Crucea din vîrful vergii este așezată de iconarul-teolog deasupra zidului prevăzut cu un portal care sugerează interiorul unei case în care Arhanghelul binevestește Fecioarei Maria, zid ce împarte prin copertina sa compoziția în două planuri. În spatele zidului se ridică David și Solomon privind și arătînd cu o mînă spre Maica Domnului, iar cu cealaltă ține fiecare rotulul său desfășurat cu spusele proorociei cu privire la Nașterea Fiului lui Dumnezeu din Sfînta Fecioară Maria, proorocie care acum s-a împlinit. Parcă și ei vor să încredințeze, împreună cu arhanghelul, pe Sfînta Fecioară de adevărul celor vestite, rugînd-o să primească mesajul Bunei Vestiri spre bucuria tuturor drepților Vechiului Testament. Acum ei pot să privească peste zidul vrăjmășiei între Dumnezeu și om, zid ridicat de păcatul neascultării, care, prin ascultarea Maicii Domnului și odată cu aceasta întruparea Fiului lui Dumnezeu, începe să se surpe ; zidul va fi surpat cu desăvîrșire prin cruce, de aceea deci ea este figurată de iconar chiar deasupra zidului. „Căci El este pacea noastră, El Care a făcut din cele două lumi una, adică a surpat peretele din mijloc al despărțiturii. Desființînd vrăjmășia în trupul Său, legea poruncilor și învățăturile ei, ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om și să întemeieze pacea și să-i împace cu Dumnezeu pe amîndoi, uniți într-un singur trup prin cruce, omorînd prin ea vrăjmășia“ (Efeseni 2, 14-16). Cîntarea Bisericii o rostește cu aceeași adîncime de gîndire teologică: „Aceasta — Maica Domnului, n. n. — peretele cel din mijloc al vrajbei surpîndu-l, pacea a adus și împărăția a deschis-o...“ (Dogmatica, glas 1). Cum vedem, Maica Domnului este făcută părtașă, „pricinuitoare“, cum zice un cuvînt mai vechi, mîntuirii lumii, săvîrșită de Însuși Dumnezeu întrupat din sîngiurile ei pururea fecioresti. Pe brățarele jilțului sînt figurate două cruci, simbolizînd cele mai sus arătate.

Cele două motive de sub brațele crucii care arată a fi doi muguri sau boboci de floare ne trimit la toiagul lui Aaron care a odrăslit (Numeri, 17), prefigurare a Nașterii Mîntuitorului din fecioară ; acest înțeles ne este arătat și de cîntarea Bisericii din *Imnul Acatistului Bunei Vestiri :* „Bucură-te mireasă dumnezeiască,

toiagul cel de taină, care ai înflorit floarea cea nevestejită“ (Peasna a 7-a).

Cele două construcții prefigurează spusele de mai înainte ale proorocilor cu privire la Maica Domnului pe care au numit-o „casă a înțelepciunii“ (Pilde 9, 1), „fiică a Împăratului..., îmbrăcată cu țesătură de aur și prea înfrumusețată“ și dusă, însoțită de fecioare, „în locul Împăratului“, în toată slava ei (Psalmul 44, 18); numirile date de prooroci în Vechiul Testament au fost preluate și de imnografi, în Noul Testament, numind-o: „Încăperea lui Dumnezeu Celui neîncăput“ (Icos 8 din *Acatist),* „Sălașul Înțelepciunii lui Dumnezeu“ (Icos 9, din *Acatist),* „Turnul fecioriei“ (Icos 10 din *Acatist).* Cele două construcții sînt terminate în partea superioară cu o retragere sugerînd forma unui turn, prefigurînd-o pe Fecioară care a fost numită „turnul fecioriei“, cum s-a amintit. Cele două construcții au, bine marcate de iconar, cîte o ușă-portal ; chiar și în zidul despărțitor este marcat un portal trasat de iconar la locul central, între Arhanghel și Fecioara Maria ; aceste uși-portaluri prefigurează, potrivit celor spuse mai înainte de proorocul Iezechiil (44, 1-4), pe Maica Domnului, pururea fecioria ei, Nașterea Mîntuitorului din Fecioară ; imnograful o cîntă în Acatistul Bunei Vestiri ca „ușa tainei celei de cinste“ (Icos 8), „ușa mîntuirii“ (Icos 10). Troparul Născătoarei de Dumnezeu de la sfîrșitul *Utreniei* de luni, (glas 8) preia spusele proorocului Iezechiil : „Bucură-te ușa Împăratului slavei, prin care singur Cel Preaînalt a trecut și pe tine singură pecetluită te-a păzit, spre mîntuirea sufletelor noastre“.

Zăbovind cu luare-aminte la chipul Maicii Domnului și cel al Arhanghelului vedem că ei sînt înfățișați purtînd dialogul, privindu-se față în față, așa cum se privesc persoanele pentru a-și comunica ceva : înfățișarea din profil înseamnă refuzul comuniunii, al dialogului. Mai observăm că fețele lor sînt puțin întoarse și către noi cei care privim; aceasta este arta teologiei vizuale a iconarului bizantin, care pentru noi înseamnă arta teologiei vizuale a icoanei ortodoxe, care cultivă permanent importanța comuniunii, persoanele între ele pe de o parte, între persoane și Dumnezeu pe de alta. Numai comuniunea interpersonală crește persoana ca personalitate și aceasta numai în legătură permanentă, tot personală, cu Dumnezeu. Icoana este făcută nu ca să o admirăm ca artă plastică și nici ca frumusețe estetică prin culorile, liniile desenelor care conturează niște chipuri cu fizionomii frumoase, reflectări palide și sugerări firave ale frumuseții etice, ci icoana este pentru a vedea persoana sfîntă înfățișată în ea, înfățișată iconografic și nu fotografic, înfățișată pentru a-i vorbi, prin mijlocirea chipului ei zugrăvit. De aceea persoana în icoană este întoarsă și către noi, pentru a o privi și mai ales pentru a-i vorbi în rugăciunile pe care i le adresăm. Însuși Dumnezeu vorbea lui Moise din mijlocul celor două chipuri ale heruvimilor, făcuți și așezați din porunca și la locul poruncit de Dumnezeu (Ieșire 25, 22). Privirile și gesturile arhanghelului ca și ale proorocilor sînt îndreptate către Maica Domnului cu cel mai înalt sentiment de respect și evlavie adîncă, arătînd cinstirea care i se cuvine ca Născătoare de Dumnezeu. Dacă privirile și inimile lor se îndreaptă către Maica Domnului cu cinstea

cuvenită, privirea interiorizată a Maicii Domnului se îndreaptă către Cel care Se întrupează în ea, Domnul nostru Iisus Hristos. În iconografia ortodoxă Maica Domnului nu este înfățișată niciodată singură, ci totdeauna purtînd în brațe sau zugrăvit pe pieptul ei chipul Fiului lui Dumnezeu, arătîndu-se prin aceasta că cinstirea pe care noi i-o aducem trece dincolo de persoana ei la Cel pe Care ea L-a născut cu trup ; ea este Maica lui Dumnezeu, însă a lui Dumnezeu întrupat ; ea este Născătoare de Dumnezeu (Matei 2, 11). În icoana Bunei Vestiri este arătată deci învățătura atît de adîncă și cumpănită cu privire la cinstirea Maicii Domnului ca Născătoare de Dumnezeu ; chipul ei smerit și ascultător ne învață cum să privim și să primim în sufletele noastre Tainele lui Dumnezeu, pe Dumnezeu Însuși Care ni Se împărtășește în Tainele Sale.

În picturile bisericilor noastre din Moldova icoana Bunei Vestiri urmează și tradiția din Țara sfîntă, potrivit căreia Maica Domnului este înfățișată nu în picioare — tradiția bizantină —, ci stînd într-un scaun și torcînd, așa cum vedem la Probota în Sinaxar. Gestul mîinii drepte exprimă nedumerirea ei în fața prezenței și vestirii arhanghelului, dar și acceptarea, supunerea, ascultare ei : „Fie după cuvîntul tău". Dacă mîna dreaptă deschisă poate să arate emoția care a făcut-o să scape din mînă caierul, iar veșmintele care sînt mișcate de o adiere de vînt exprimă tulburarea de care era cuprinsă, expresia feței, privirea ei interiorizată exprimă pacea lăuntrică, știindu-se cu totul curată, roaba Domnului Căruia trebuie să-I arate desăvîrșită ascultare, „căci unde vrea Dumnezeu se biruiește rînduiala firii".

În icoana de la Probota arhanghelul este înfățișat binevestindu-i Maicii Domnului care nu era la rugăciune, ci lucrînd cu mîinile ; în această stare ea primește binevestirea, face ascultare, se supune voii lui Dumnezeu. Poate că de aici în viața de obște a mănăstirii noastre orice muncă a luat numele, cum știm, de ascultare, iar cea mai mare parte a timpului în viața de obște este consacrată ascultărilor, lucrărilor manuale sau altor preocupări și mai puțin la rugăciune în biserică ; mai știm că orice monah are îndatorirea duhovnicească, ca în timpul desfășurării oricărei munci să rostească în șoaptă sau cu mintea și cu inima rugăciuni și mai ales rugăciunea lui Iisus, „Doamne Iisus Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, milostiv fii mie păcătosul". Ortodoxia nu a cunoscut mănăstiri de monahi contemplativi, fără să lipsească totuși monahi care aveau și au pururea pe buzele și în inimile lor rugăciunea, sub diferite forme, iar participarea fiecărui monah la slujbele Bisericii este zilnică.

Iconografia *Acatistului Bunei Vestiri* din frescele exterioare ale bisericilor din Moldova cuprinde 24 scene, după numărul icoaselor și condacelor imnului (12 + 12). Primele patru scene înfățișează faptul propriu-zis al Bunei Vestiri; în prima scenă Maica Domnului este înfățișată stînd în picioare, iar în următoarele trei stînd într-un jilț. Fiecare scenă înfățișează conținutul icosului sau condacului respectiv. În prima icoană se înfățișează intrarea arhanghelului în casa Sfintei Fecioare, binevestindu-i : „Îngerul cel mai întîi stătător din cer a fost trimis să-i zică Născătoarei de Dumnezeu: Bucură-te... Bucură-te prin care Prunc Se face Făcătorul..." (Icos 1) ;

în icoana a doua Sfînta Fecioară Maria este înfățișată nedumerită și întrebînd : „Preaslăvitul tău glas cu anevoie se arată a fi primit sufletului meu ; că naștere cu zămislire fără sămînță, cum îmi spui ?“ (Condac 2) ; În icoana a treia, Arhanghelul Gavriil vestește atotputernicia lui Dumnezeu, adică ceea ce i se vestește Fecioarei este o taină care întrece puterea de înțelegere a minții omenești : „Înțelegerea cea neînțeleasă... Bucură-te tăinuitoarea sfatului celui nespus“ (Icos 2) ; În icoana a treia Sfînta Fecioară primește cuvîntul și „puterea celui de sus a umbrit-o atunci, spre zămislire...“ (Condac 3).

Înfățișarea icoanei Bunei Vestiri în patru scene subliniază și mai mult dialogul care a avut loc între arhanghel și Sfînta Fecioară Maria, care a întrebat nu pentru a ispiti taina, ci pentru a nu se lăsa ispitită de vreo nălucire, pentru a nu fi amăgită, deoarece i se spuneau cuvinte și lucruri mai presus de fire ; ea a întrebat pe arhanghel cu bună-cuviință și smerenie. Dumnezeu a vrut, așa cum s-a mai amintit, ca primirea Bunei Vestiri să fie făcută de către Sfînta Fecioară cu deplina ei libertate. Dumnezeu poate totul, învață Sfinții Părinți ai Bisericii, în afară de constrîngerea libertății de decizie și înfăptuire a omului ; aceasta pentru că El vrea să respecte cu desăvîrșire libertatea omului. Dacă primii oameni au greșit din propria lor voință, îndreptarea, mîntuirea adusă de Dumnezeu, trebuia să fie primită tot cu deplină libertate de alegere.

Icoana Bunei Vestiri înfățișată într-o singură scenă este tot atît de cuprinzătoare ca și cea înfățișată în mai multe scene, cum este cazul în compoziția *Imnului Acatist* al Bunei Vestiri.

Icoana Bunei Vestiri este icoana smereniei și a ascultării prin care s-a făcut începutul mîntuirii lumii ; prin aceste două virtuți se pune început bun oricărei înfăptuiri chezășuitoare unității, progresului, fericirii și păcii fiecărui om și lumii întregi.

Icoana Bunei Vestiri este icoana arătării tainei lui Dumnezeu — „cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută“ —, începutul mîntuirii noastre, început care se face prin voia lui Dumnezeu și ascultarea omului, vădită în acel „*fie*“ al Sfintei Fecioare Maria, cu smerenie, cu demnitate și întru desăvîrșită curăție sufletească, prin lucrarea Sfîntului Duh.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

FEMEIA ÎN TEOLOGIA ORTODOXĂ, ROLUL ȘI MISIUNEA EI

În general, toți istoricii lumii antice, ca și cei de mai tîrziu, ne înfățișează în culori triste situația femeii la popoarele păgîne. Femeia antică era ținută în stare de sclavie. Ea a fost tratată mereu în chip necorespunzător, supusă la tot felul de încercări și umilințe. Mai mult decît atît, bărbatul avea dreptul de viață și de moarte asupra femeii, ca și asupra copiilor.

În lumea iudaică deși femeia era tratată aproape ca în lumea păgînă, totuși prin rolul ei profetic dobîndește un alt statut.

Numai în creștinism femeia își află restabilite raportul ei față de bărbat, valoarea ei adevărată și menirea ei pentru care a fost creată de Ziditorul.

Mîntuitorul Iisus Hristos, vrînd să răscumpere omenirea din robia păcatului și a morții, S-a întrupat la „plinirea vremii“ din femeie, din Sfînta Fecioară Maria, restabilind, prin nașterea Lui dintr-însa, starea decăzută a femeii, ridicînd-o la demnitatea ei primordială de creatură a lui Dumnezeu, în care strălucește chipul Său.

Ea va străluci de acum înainte slujind Mîntuitorului, prin dragostea ei nețărmurită, de la leagăn pînă la mormînt. Fecioara devine mama lui Iisus, îi aduce daruri, cuvintele I le soarbe cu nesaț, Îl însoțește peste tot și apoi spre Golgota, stîndu-I alături pînă la punerea Lui în mormînt.

Încă de la începutul misiunii Sale în lume, Mîntuitorul își îndreaptă toată atenția asupra femeii, știind prea bine că eliberînd pe femeie din cătușele sclaviei și ale corupției, va elibera familia de dezbinare, restaurînd-o în unitate și iubire.

Mîntuitorul știe că mîntuind femeia, mîntuiește familia, iar prin aceasta societatea, deci întreg neamul omenesc. De aceea, El S-a lăsat înconjurat și slujit și de femei, care au depus drept recunoștință la picioarele Lui toată dragostea, abnegația și devotamentul lor. Ele au stat tot timpul în preajma Lui, rostindu-I: „Iisuse, Fiule al lui David, miluiește-mă“ (Matei 15, 22). Ele n-au încercat niciodată să-L ispitească și să-L prindă în cuvînt, cum făceau mereu cărturarii și fariseii. Ce vom spune de Claudia, soția Procuratorului Pilat, care a transmis soțului cînd îl judeca pe Iisus: „Nimic să nu faci Dreptului Acestuia, că multe am pătimit astăzi în vis pentru El“ (Matei 27, 19)?

Soldații Îl biciuiesc, Îl lovesc peste față, Îl scuipă, Îl îmbracă în hlamidă roșie și-I pun pe cap coroană de spini; iar femeile Îi ies înainte pe cale, în drumul spre Golgota și-L plîng, încît Iisus le-a zis: „Fiice ale Ierusalimului, nu Mă plîngeți pe Mine, ci plîngeți-vă pe voi și pe fiii voștri“ (Luca 23, 28).

După Învierea Sa din morți, Domnul nostru Iisus Hristos Se arată mai întîi femeilor mironosițe pe cale, zicîndu-le „Bucurați-vă!“ Spuneți ucenicilor Mei că am înviat...“, cu toate că, așa cum adevărește Sfînta Scriptură, „cuvintele acestea au părut înaintea lor ca o poveste și nu le-au crezut“ (Luca 24, 11).

Prin întruparea Fiului lui Dumnezeu din Sfînta Fecioară

Maria, femeia este ridicată la adevărata ei demnitate, se pune în valoare sufletul ei de creatură a lui Dumnezeu, după cum precizează și Sfîntul Apostol Pavel, cînd zice: „Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici slobod; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sînteți în Hristos Iisus" (Galateni 3, 28). Textul Sfîntului Apostol Pavel arată că înaintea lui Dumnezeu toți sînt egali, fie ei bărbați sau femei, fie stăpîni sau sclavi sau de alt neam. Valoarea sufletului este foarte mare: „Pentru că ce-i va folosi omului, dacă va cîștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26). Sufletul femeii este de aceeași valoare cu al bărbatului, căci Dumnezeu cînd a creat pe bărbat, a creat și femeia din ființa bărbatului, din coasta lui, așa cum precizează textul biblic: „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie" (Facere 1, 27). Prin aceste cuvinte, Dumnezeu a precizat o dată pentru totdeauna ca bărbatul și femeia, încă de la existența lor primordială, să fie una și aceeași ființă, ambii alcătuind un tot desăvîrșit, complet și perfect. Dar egalitatea femeii cu bărbatul nu înseamnă uniformizare. Etalonul umanității este alcătuit din bărbat și femeie în ceea ce are specific fiecare. Nici bărbatul nu reprezintă umanitatea întreagă, nici femeia, ci amîndoi într-o completare care nu-i confundă.

Femeia se deosebește de bărbat, atît sub raport fizic, cît și psihologic-spiritual, deosebiri care se manifestă concret pe plan comportamental. Bărbatul este mai rațional. Femeia, dimpotrivă, analizează și rezolvă aceleași probleme, trecîndu-le mai mult prin sentiment. De aceea femeia, mai ales ca mamă, se arată mai plină de abnegație, de iubire și jertfelnicie, gata oricînd să-și dea viața pentru copii săi, pentru bărbatul său, pentru părinți sau aproapele său.

Fecioara Maria a stat timp îndelungat în templu, rugîndu-se și slujind Domnului și astfel s-a pregătit pentru a fi vrednică a naște și a dărui lui Dumnezeu-Tatăl pe Fiul Lui, ca om. „Maica Domnului se dăruiește deplin Cuvîntului, nu numai prin cuvînt, ci prin punerea sa integrală la dispoziția Lui" [1]. Ea a rămas mulți ani în templu, urcînd, treptat, prin rugăciune, la unirea cu Cuvîntul lui Dumnezeu. Fiind aleasă dinainte de veci, a fost pregătită de la nașterea ei să îndeplinească această slujire în opera mîntuirii și să ajungă la această unire maximă cu Fiul lui Dumnezeu, prin faptul că S-a făcut Fiul ei. „Cine nu se dăruiește integral Lui Dumnezeu, într-o deplină eliberare de pasiuni, nu-L poate primi integral pe Dumnezeu ca Persoană, pentru a-și afla în El personalizarea deplină" [2]. Leonțiu de Bizanț precizează că „numai Născătoarea de Dumnezeu este în particular cea care a avut pe Duhul Însuși, umbrind-o și sălășluind în ea și L-a născut pe Cel conceput ca Ipostas al trupului luat din ea. Căci nu a născut pe cineva sfințit, ci pe Sfîntul, Care născîndu-Se din ea a și sfințit-o" [3]. Prin fru-

---

1. Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol .II, București, 1978, p. 84.
2. *Ibidem*, p. 85.
3. *Ibidem*, p. 86.

musețea și puritatea ei a arătat lui Dumnezeu frumusețea comună a firii.

„O ! covîrșitoare curăție, suirea în vîrstă a fost o scară a cuviinței spre înălțimile cerului, prin care Cuvîntul S-a coborît într-un minunat pogorămînt, prin care cortul pămîntesc al firii aflat jos a fost înălțat la ceruri“ [4]. Viața Sfintei Fecioare a fost total închinată lui Dumnezeu, din voia ei proprie, pregătindu-se astfel continuu pentru a deveni Maica Fiului lui Dumnezeu, așa cum o descrie și Sfîntul Ioan Damaschin în cuvîntul de la Buna Vestire : „Ai avut mintea cîrmuită numai de Dumnezeu și lipită numai de El, toată dorința întoarsă numai spre El, Cel singur vrednic de dorit și de iubit ... Căci n-ai trăit ție, nu te-ai născut pentru tine“ [5]. Maica Domnului a îndeplinit cea mai importantă slujire în realizarea operei de mîntuire de către Fiul lui Dumnezeu, prin întruparea Sa.

Sfînta Fecioară a primit de la Dumnezeu o învestire proprie și specială, ca slujitoare directă a Tainei întrupării Cuvîntului lui Dumnezeu : „Căci nașterea lui Dumnezeu-Cuvîntul, ca om, este o naștere unică, neavînd nimic din nașterea celorlalți oameni“ [6]. Odată cu zămislirea Domnului nostru Iisus Hristos ea este curățită și de păcatul strămoșesc. Ea a fost înainte de naștere Fecioară, în naștere Fecioară și după naștere a rămas Fecioară.

Prin ea și din ea S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu, făcîndu-Se om și deci prin ea „a venit ca Arhiereu al bunătăților celor viitoare“ (Evrei 9, 11). Din ea și-a luat El sîngele pe care l-a adus, curățit prin Duhul Sfînt în calitate de Arhiereu desăvîrșit, lui Dumnezeu-Tatăl pe Golgota și pe care în aceeași calitate de Arhiereu veșnic îl aduce pentru noi și ni-L dă nouă spre curățirea noastră de păcate, prin dumnezeiasca Euharistie. Sfîntul Apostol Pavel ne-o spune lămurit aceasta, cînd zice : „Căci dacă sîngele țapilor și al taurilor, stropind pe cei întinați îi sfințește spre curăția trupului, cu cît mai mult sîngele lui Hristos, Care, prin Duhul cel veșnic S-a adus lui Dumnezeu pe Sine jertfă fără de prihană, va curăți cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiți Dumnezeului celui viu ?“ (Evrei 9, 13-14).

Prin întruparea Fiului lui Dumnezeu din Sfînta Fecioară, ea este prin aceasta în Hristos și prin Duhul Sfînt Maica noastră a tuturor, mai bine-zis o nouă Maică în comparație cu Eva, iar „Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiul Fecioarei, El S-a făcut Fiul Omului și Fratele oamenilor și prin aceasta i-a făcut pe oameni fiii lui Dumnezeu prin har“ [7].

În Maica Domnului rămine unirea ei culminantă cu Hristos, la care este ridicată prin nașterea Lui din ea și prin ea, rămînînd, în veci, unirea culminantă a creaturii cu Creatorul. „Căci nimic nu e la mijloc între ea și Fiul“, spune Sfîntul Ioan Damaschin [8].

---

4. Sfîntul Gherman al Constantinopolului, *Cuvînt de laudă la Buna Vestire*, în *Cartea de cuvînt pe luna martie*, Mănăstirea Neamț, 1813, p. 182.
5. Prof. I. Coman, *Curs de Mariologie*, 1953-1954, ms. p. 78.
6. Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 79.
7. *Ibidem*, p. 77.
8. Pr. prof. I. Coman, *op. cit.*, p. 79.

Sfînta Fecioară este mai aproape de Hristos decît toți îngerii și deci mai sus decît ei, cum se cîntă zilnic în Sfînta Biserică, la laudele Maicii Domnului : „Ceea ce ești mai cinstită decît Heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decît Serafimii, care fără stricăciune pe Dumnezeu-Cuvîntul ai născut...“. Ea este mai aproape de Hristos și mai plină de Duhul Lui cel Sfînt, decît toți ceilalți sfinți, pentru că ea a fost instrumentul prin care s-a realizat iconomia mîntuirii noastre de către Fiul lui Dumnezeu.

Sfîntul Andrei Criteanul numește pe Sfînta Fecioară „ofrandă care aduce bucuria mîntuirii tuturor, năstrapa de aur a aromatelor cu adevărat inteligibile, în care se află parfumul inteligibil, Hristos, compus din dumnezeire și umanitate în chip neamestecat și neîmpărțit. Cort nefăcut de mînă omenească, ci făcut de Dumnezeu și în care o singură dată, la sfîrșitul veacurilor, a intrat numai Dumnezeu și primul Arhiereu ; altar pe care se aduce în chip tainic jertfa vie, Mielul Hristos“ [9]. Comparația făcută de Sfîntul Andrei, întrebuințînd termeni liturgici, ne destăinuie unirea nedespărțită și culminantă între Hristos și Maica Sa și slujirea ei superioară tuturor slujitorilor.

În timpul patimilor Mîntuitorului, nimeni dintre oameni n-a suferit mai mult ca Sfînta lui Maică, căci cu iubirea ei de mamă, ea rămîne în suferință sub povara jertfei de pe Sfînta Cruce a Fiului ei. Apostolii au fugit de frică, iar ea nu se desparte de Sfînta Cruce nici o clipă, pentru că ea înțelegea mai bine decît toți Jertfa lui Hristos pe cruce. Suferințele lui Iisus sînt și suferințele ei. Suferințele Fecioarei în timpul pătimirilor lui Iisus le-a descris Mitropolitul George al Nicomidiei, astfel: „Fiecare săgeată îndreptată spre El înainte de moartea Lui se înfigea și în ea, rănind-o. Dar durerea ei era suportată cu puterea Celui ce pătimea. Pe Golgota, cuiele ce erau bătute în mîinile și picioarele Lui erau ca o suliță înfiptă în ființa ei. Lacrimile îi curgeau din ochi mai abundent decît picăturile de sînge din rănile Lui. După ce ostașii s-au retras de lîngă El, ea Îi îmbrățișa picioarele neprihănite și-I săruta rănile însîngerate. Durerea ei era atît de sfîșietoare, că sufletul ei n-ar fi putut rămîne în trup, dacă n-ar fi fost ținut de Însuși Fiul ei Care pătimea“ [10].

Superioritatea iubirii ei față de Hristos, manifestată prin calitatea ei de Maică a Lui, rezultă din slujirea ei constantă, din dăruirea ei de Maică iubitoare, în lucrarea de mîntuire împlinită de Mîntuitorul, atît în cursul vieții Lui pămîntești, cît și după înălțarea Sa la cer, pînă la sfîrșitul veacurilor.

În ultimele clipe ale vieții Lui pămîntești, deși era în chinurile cele mai cumplite, Iisus Își încredințează pe iubita Sa mamă ucenicului Ioan, pentru protecție și îngrijire, zicînd : „Femeie, iată fiul tău!“ și ucenicului „Iată mama ta!“ (Ioan 19, 26, 27), făcîndu-ne pe toți fiii Fecioarei.

Sfînta Fecioară a rămas stăruind lîngă Sfînta Cruce, dar a rămas apoi străjuind și mormîntul care închidea pe soarele Hristos, închidea pentru puțin timp pe Dătătorul de viață. „Numai ea a

---

9. *Ibidem*, p. 78.
10. *Ibidem*, p. 107.

trăit cutremurul din momentul Învierii, zice Mitropolitul George al Nicomidiei, căci ea a fost cea dintîi care a primit Evanghelia Învierii și s-a împărtășit cea dintîi de bucuria vederii lui Hristos, îmbrăcat în strălucirea Învierii cea mai deplină. Ea a înțeles cel mai mult taina Învierii, mai mult decît Apostolii și femeile purtătoare de mir, mai mult decît toți îngerii, pentru că de la început ea păstrase toate aceste taine ale iconomiei lui Dumnezeu în sufletul său și cu iubirea sa cea sfîntă le-a slujit“ [11].

Maica Domnului, împreună cu femeile mironosițe, au fost cele dintîi propoveduitoare ale Învierii Domnului, pentru că lor li S-a arătat Domnul mai întîi după Învierea Sa. Sfînta Scriptură arată că mironosițele se sîrguiau să meargă la mormînt în zorii zilei să ungă cu miruri scumpe trupul Domnului. Îngerul li s-a arătat lor la mormînt și după ce le-a încredințat că Iisus înviase, le-a trimis zicînd : „Duceți-vă degrabă și spuneți ucenicilor Lui că S-a sculat din morți“ (Matei 28, 7). Dar întorcîndu-se ele, li S-a arătat lor Însuși Domnul, întîmpinîndu-le cu cuvîntul rostit de înger, la Buna Vestire, Fecioarei : „Bucurați-vă !“. Ce minunat cuvînt, „bucurați-vă“, căci Eu ca un Dumnezeu am înviat, le spune femeilor. „Ci ele venind aproape au cuprins picioarele Lui și s-au închinat Lui“ (Matei 28, 5).

Ne mai spune apoi Sfînta Evanghelie că Iisus le-a zis : „Duceți-vă și dați de veste fraților Mei ca să meargă în Galileea și acolo Mă vor vedea“ (Matei 28, 5-10).

Iată, deci, că Domnul, după Înviere, S-a arătat Sfintei Sale Maici și femeilor purtătoare de mir, lor celor pline de credință care I-au slujit pînă la mormînt și încă și acolo mai aveau ele de împlinit o misiune tot atît de sfîntă, aceea de a-I aduce mirul scump al credinței și parfumul iubirii vărsat într-un alabastru, cu care doreau să-I ungă sfîntul trup. Atît îngerul care străjuia mormîntul, cît și Însuși Mîntuitorul le trimite pe femeile mironosițe să vestească Apostolilor și celorlalți frați ce erau împreună cu ele Învierea Domnului.

După Înălțarea Mîntuitorului la cer și după Pogorîrea Sfîntului Duh, Maica Domnului a fost luată de ucenicul iubit întru ale sale, rămînînd mîngîierea sufletească a Apostolilor și a celorlalți creștini. Dar și după mutarea Fecioarei de pe pămînt la cer, ea este mereu în apropierea Fiului ei, Cel care a îndumnezeit firea omenească și a ridicat-o pe scaunul slavei, la Dumnezeu Tatăl. Ea se bucură de strălucirea cea negrăită a Sfintei Treimi, prin omenescul dăruit de ea cerului.

În Omilia a treia la Adormirea Maicii Domnului, Sfîntul Gherman, Patriarhul Constantinopolului, ne încredințează că Maica Domnului și după ducerea ei la Fiul a rămas ocrotitoarea și mijlocitoarea tuturor creștinilor, a celor ce aleargă cu credință și cer ajutorul ei. Ea s-a făcut nouă, tuturor pămîntenilor, scară înțelegătoare de suire la cele cerești. Sfîntul Gherman pune în gura îngerului, ce vestește Sfintei Fecioare adormirea Sa, aceste cuvinte ale lui Iisus : „E timpul să te iau la Mine, mamă ! Așa cum ai umplut de bucurie pămîntul și pe cei de pe pămînt, tu, cea cu

---

11. *Ibidem*, p. 79.

dar dăruită, tot așa bucură acum și pe cele cerești. Fă să strălucească sălașurile Tatălui Meu. Fă bucurie și duhurilor sfinților. Ci, așa precum Eu Care nu sînt din lume, privesc ocrotitor și conduc cu grijă lumea, tot așa și protecția ta nu se va lua de la cei din lume, pînă în sfîrșit. Unde sînt Eu, acolo vei fi și tu. Dumnezeiescul tău suflet va vedea slava Tatălui Meu. Trupul tău neîntinat va vedea slava Unuia-Născut Fiului tău. Duhul tău pur va vedea slava Prea Sfîntului Duh“ [12]. Iar în alt cuvînt de laudă, același Sfînt Părinte zice: „Toată casa și toată cetatea și laturea, cu lumina ta cea din lumina Celui născut din tine, se luminează“. „Căutat-au păcătoșii prin tine pe Dumnezeu. Tu ești cu adevărat Maică a vieții celei adevărate“ [13].

Arătînd Sfîntul Gherman, de cîtă cinstire se bucură Fecioara din partea Fiului, prin trecerea de pe pămînt la cerești locașuri, spune: „Și tu, Împărăteasa împăraților și Doamna domnilor, te-ai hotărît a sta de-a dreapta Lui, precum s-a scris: A stătut de față Împărăteasa de-a dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată, împodobită“ [14].

În toată iconografia bizantină, Maica Domnului este zugrăvită în icoana „Deisis“ stînd în dreapta veșnicului Arhiereu. Sfinții Părinți ridică fecioria și slujirea Sfintei Fecioare la o înălțime excepțională, drept care au împodobit slujbele sărbătorilor închinate ei cu omilii, condace și imne liturgice de o frumusețe devenită clasică în imnografia creștină.

Noul Testament nu ne oferă însă numai pilda Maicii Domnului și a raportului ei cu Hristos și apoi cu Apostolii, ca prototip al rolului de slujire al femeii în lucrarea mîntuitoare a lui Hristos prin Biserică. Noul Testament ne oferă pilda a mai multor femei, care, împreună cu Maica Domnului, urmau lui Hristos și-I slujeau. „Și erau acolo multe femei, privind de departe, între ele: Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacob cel Mic și a lui Iosi și Salomea, care, pe cînd era El în Galileea, mergeau după El și Îi slujeau și multe altele care se suiră cu El la Ierusalim“ (Marcu 15, 40-41). Aceste sfinte femei, nu numai că L-au urmat cu credință, ascultîndu-I cuvîntul Lui dumnezeiesc, ci ele au sprijinit și materialicește această sfîntă misiune. Și Marta și Maria surorile prietenului Său Lazăr, în casa cărora mergea foarte des, au slujit lui Iisus. El stă de vorbă la fîntîna lui Iacob cu femeia samarineancă și I se descoperă ei drept Mesia cel prezis de prooroci. Iisus îi promite pentru credința ei „apa cea vie“, pe care cine o va bea „nu va mai înseta în veac“. Femeia samarineancă slujește asemenea Apostolilor, prefigurînd misiunea lor, căci aleargă în cetate și propovăduiește compatrioților ei dumnezeirea lui Iisus. „Nu cumva Acesta este Hristosul?“ „Iar din cetatea aceea mulți au crezut în cuvîntul femeii care mărturisea: Mi-a spus toate cîte am făcut“ (Ioan 4, 29, 39).

El vindecă pe fiica canaaneencii și, ca Stăpîn peste viață și

---

12. Sfîntul Gherman Patriarhul Constantinopolului, *Cuvînt la Adormirea Maicii Domnului*, în *Viețile Sfinților pe luna august*, Mănăstirea Neamt, 1815, p. 128.
13. Pr. prof. I. Coman, *op. cit.*, p. 81.
14. Sfîntul Gherman, *op. cit.*, p. 125.

moarte, îi este milă de văduva din Nain și-i învie copilul. Primește pe femeia păcătoasă cu aceeași dragoste divină care însetează veșnic pentru întoarcerea păcătoșilor și o lasă să-I spele cu lacrimi picioarele, ștergîndu-le cu părul capului și ungîndu-le cu mirul cel mai de preț. Păcătoasa, care se socotea pierdută, se regăsește pe sine și își înnoiește firea ei întinată prin milă și dragoste dumnezeiască, primind răspunsul Domnului: „Iertate îți sînt păcatele tale, pentru că ai iubit mult“ (Luca 7, 47). Nu numai că Iisus i-a iertat păcătoasei toate păcatele ei, dar a poruncit să se vestească pretutindeni și ce a făcut această femeie.

Evanghelia cuprinde convertiri mișcătoare, ca cea a femeii păcătoase sau a Mariei din Magdala, căci drept recunoștință ea devine zeloasă și cea mai devotată dintre femei în slujirea lui Iisus, făcînd parte din grupul mironosițelor.

Importanța lucrării femeilor în Biserică este mare, dar nu identică cu a bărbaților, ci, potrivit harismelor împărțite în Biserică tuturor deopotrivă: „S-au împărțit de același Sfînt Duh daruri felurite, pentru felurite lucrări și slujiri“ (I Corinteni 12, 1-2). De aceea se poate spune că sînt multe forme și chipuri prin care femeia poate sluji lui Hristos și Bisericii Lui, în orice timp și în orice loc, fără a îndeplini slujirea de preot.

În actele de binefacere și jertfelnicie, femeile își au partea lor de rîvnă și devotament, de lumină, de căldură sufletească.

După Înălțarea Domnului la cer, sfintele femei, care L-au urmat și I-au slujit, au rămas în comunitatea Apostolilor, lucrînd cu toată dăruirea pentru răspîndirea învățăturii celei mîntuitoare a lui Hristos, care deschidea femeilor o viață nouă. Împreună cu Sfinții Apostoli, „ele stăruiesc în posturi, rugăciuni și privegheri“ (Faptele Apostolilor 1, 14). Numărul lor creștea în comunitatea creștină, căci „se adăugau din ce în ce mai mult cei care credeau în Domnul, mulțime de bărbați și femei“ (Fapte 5, 14). Ele deveniseră niște zeloase propoveduitoare ale învățăturii lui Hristos, încă de timpuriu. Sfîntul Apostol Pavel mărturisește că, mai înainte de a fi chemat la apostolat, între cei pe care i-a legat și i-a torturat el, erau și multe femei. „Eu am prigonit această învățătură pînă la moarte, legînd și dînd spre închisoare bărbați și femei“ (Fapte 22, 4). După ce persecutorul Saul devine cel mai devotat propoveduitor al creștinismului, aproape neîntrerupt îl vedem înconjurat și ajutat în misiunea sa de femei, cărora le aduce mari laude, pentru devotamentul lor de slujire. Vedem că, în Tesalonic, multe femei pioase îl ajută pe Apostolul Pavel și pe Sila (Fapte 17, 4), în Atena e ajutat de Damaris (Fapte 17, 54), în Filipi este ajutat de Evodia și Sintihi (Filipeni 4, 2), iar în Corint el este găzduit cu cinste și înconjurat cu toată dragostea creștină de către Acvila și Priscila, în casa lor. Ei îl urmează și ajută pe Pavel la predică și la organizarea Bisericii din Corint, pentru care Apostolul le-a arătat atîta recunoștință, făcîndu-le cele mai frumoase laude.

Dar, dacă femeile din Evanghelie care au slujit Mîntuitorului, ca și celelalte de după ele, care au slujit Apostolilor în misiunea lor sfîntă de propoveduire a Evangheliei la neamuri, au îndeplinit o lucrare înscrisă în planul iconomiei lui Dumnezeu, mucenicia

femeilor în timpul marilor persecuții este minunată îngerilor și oamenilor.

Credința atît de puternic statornicită în sufletele lor, curajul lor neobișnuit de mare cu care au înfruntat pe judecători și răbdarea chinurilor martirice, pe care le-au suportat cu tărie, sînt mărturii grăitoare în puterea de jertfă a vieții lor pentru Hristos.

Aceste femei, considerate de lumea păgînă ca niște ființe slabe și neputincioase, au fost transformate total de noua învățătură creștină care le-a aprins în suflet flacăra vie a credinței în Hristos. Ele sfidau moartea și încurajau și pe alți sfinți să rabde cu bărbăție chinurile ca să primească cununa muceniciei. Actele martirilor și Viețile sfinților sînt pline de asemenea mărturii grăitoare, care ilustrează curajul neînchipuit al femeilor martire, pe care Biserica le cinstește împodobind slujba muceniciei lor cu cîntări de laude după cuviință.

Cu aceeași intensitate de credință, cu voință neclintită și minte înțelegătoare, cu privirea fixă spre lumina cea neînserată a Mirelui Hristos, și-au trăit viața aceasta vremelnică mulțimea fără de număr a cuvioaselor femei ; în posturi și privegheri, în aspre nevoințe, ele au trăit în trup, ca și cînd ar fi fost fără de trup. Viața lor minunează chiar și pe cei mai înalți trăitori ai spiritualității creștine.

În creștinism, femeia ca soție nu mai este o sclavă a bărbatului, ci partenera lui de viață, prețuită și stimată, ajutorul și mîngîierea lui. Femeia, ca mamă, este pătrunsă de acea dragoste maternă, care o face capabilă de mari sacrificii chiar pînă la jertfă de sine, în creșterea și educarea copiilor ei, iar ca fecioară consacrată, devine gloria și coroana creștinismului și floarea cea mai aleasă a Bisericii.

Se știe că sufletele mari s-au format pe genunchii mamelor lor. Dacă cercetăm viețile sfinților, constatăm că sfinții creștini sînt fiii și ucenicii mamelor lor sfinte care au cultivat în sufletele lor, cu grijă, marile virtuți creștine, valorile morale și spirituale, aprofundînd toate acestea în sufletele copiilor prin puterea exemplului personal. Numai aceste mame sfinte, care au fost ele însele capabile mai întîi să urce treptele sfințeniei spre desăvîrșire, au crescut și au dat Bisericii pe marii părinți și ierarhi, „stîlpii creștinătății“, așezînd cu grijă maternă nimbul sfințeniei pe chipurile lor.

Istoria Bisericii ne zugrăvește în culori luminoase și cu cuvinte alese chipurile ilustrelor mame creștine, ca modele vrednice de urmat pentru toate mamele creștine. Vom aminti aici doar cîteva, deoarece spațiul nu ne permite mai mult.

Femeile și mamele creștine se deosebeau de femeile necreștine prin cuviosia și înțelepciunea lor, încît un mare învățat și orator necreștin, Libaniu, profesorul Sfîntului Ioan Gură de Aur, aflînd că el este fiul unei văduve, Antuza, și uimit de puritatea vieții ei morale, a exclamat : „Ah ! Ce femei și ce mame au creștinii !“. Educația morală și formarea intelectuală a fiului ei au constituit pentru Sfînta Antuza preocuparea și idealul permanent al vieții sale. A fost minunată munca ei de educatoare în formarea Sfîntului Ioan. Cît de armonios a știut ea să sădească în sufletul lui mila și adevărul, dreptatea și blîndețea, modestia și înfrînarea, curajul și prietenia, dragostea și „frica de Dumnezeu care este începutul înțelepciunii“ (Pilde 9, 40) ! Sfînta Antuza a trăit alături de fiul

ei adevărată viață de ascet. Familia pentru ea a fost „o mică biserică“ la al cărei altar a slujit cu cele mai alese simțăminte [15].

Sfîntul Grigore Teologul, scriind despre Sfînta Nona, mama sa, zice: „Unele femei își cîștigă laudă și slavă pentru ostenelile lor casnice, altele pentru bunătate și curăție, altele pentru blîndețe și înfrînarea trupului, unele pentru lacrimi, evlavie și îndurare de cei săraci, iar Nona a fost împodobită cu toate. Pentru ea nu era vreme nepotrivită pentru rugăciune și pentru orice faptă bună“ [16]. Și din tulpina ei cea binecuvîntată a strălucit marele ierarh, teolog și părinte bisericesc, Sfîntul Grigore de Nazianz.

Cei doi mari și renumiți ierarhi, Sfîntul Vasile și Sfîntul Grigore de Nyssa au fost inspirați spre sfințenie de sora lor mai mare, Sfînta Macrina, care a ajutat pe mama ei, Emilia, la creșterea și educația fraților și surorilor ei. Sfîntul Grigore, în tratatul său „Despre suflet și înviere“, numește pe Macrina „profesorul meu“ și spune despre ea că „l-a ajutat să-și limpezească gîndurile și înțelegerea, ce este sufletul, precum și relația lui cu întreaga existență și locul lui în înviere“.

Sfîntul Grigore a fost influențat și de sfințenia vieții Sfintei Macrina, încît, după moartea ei, el a scris „Viața Sfintei Macrina“, spunînd că „ea a filozofat cu o înaltă inteligență asupra a ceea ce s-a hotărît pentru ea de la început, pînă la ultima ei suflare. Mi s-a părut că a făcut clară divina și pura ei dragoste pentru Mirele nevăzut, pe care a nutrit-o în taină, în adîncul sufletului ei, și păstra dorința de a merge la Acela pe care-L dorea“.

Lucrările au fost puțin mai complicate în cazul Sfintei Monica, cea care a supravegheat și îndreptat ieșirile firii clocotitoare a Fericitului Augustin, fiul ei, și ruga cu lacrimi pe Dumnezeu pentru întoarcerea din rătăcirile sale la credință și înțelepciune.

În afară de acestea mai sînt și alte multe femei care au împodobit aureola creștinismului cu frumoasele lor exemple de trăire adevărată a celor mai înalte virtuți creștine. Amintim pe Gorgonia, diaconița Olimpiada, Evsevia, Melania cea bătrînă, Paula și Cecilia din Roma, Eftimia din Chalcedon, Iulita din Cezareea Capadociei și altele care au strălucit prin credința și virtuțile lor.

Înaltele însușiri ale marilor personalități creștine se datoresc aproape în întregime influenței binefăcătoare a mamelor lor înțelepte și sfinte. Chiar dacă femeia nu îndeplinește în Biserică slujirea preoției sacramentale, pe care o îndeplinește numai bărbatul, ea are și aici de îndeplinit un rol și o misiune slujitoare. Femeia naște pe viitorul preot, îi dă viață din viața ei și îl formează sufletește pentru a deveni preot adevărat, vrednic de sacerdoțiu, educîndu-l în spiritul cel mai curat al evlaviei și credinței în Hristos.

Întocmai arhitectului iscusit, mama modelează în sufletul copilului chipul preotului în devenire, sedimentează în suflet cu răbdare, zi de zi, nobilele virtuți, îi insuflă cu aceeași grijă frica de Dumnezeu, dar și credință puternică numai în El. Cînd copilul ei a devenit deja preot, atît mama cît și soția preotului, îl ajută

---

15. Pr. Vasile Irimia, *Chipuri de mame creștine, Sfînta Antuza,* în „Învierea“, octombrie-decembrie 1982, Ierusalim.

16. *Vieţile sfinţilor pe Ianuarie — Cuvînt asupra vieții Sfîntului Grigore de Nazianz,* p. 232, Mănăstirea Neamț, 1810.

și-l înțeleg cel mai bine, îi fortifică mereu credința care-i susține puterea de slujire în mijlocul comunității.

Orice preot adevărat are la temelia credinței și rîvnei lui de slujire o mamă cu suflet tot atît de devotat și de dăruit lui Dumnezeu. Orice preot este chemat să reprezinte pe Hristos nu numai în mod exterior, formal, ci și prin participarea cu jertfa lui, la Jertfa lui Hristos. În această jertfire a preotului, în această perpetuă slujire lui Hristos, nimeni nu-l poate înțelege, nimeni nu-l poate ajuta și susține mai bine în exercițiul preoției lui, ca soția lui. Fără această înțelegere și ajutor moral din partea soției, cu greu va putea să-și împlinească, în chip desăvîrșit, chemarea lui de preot.

Femeia trebuie să fie, prin excelență, mamă, soție, educatoare a copiilor, izvor alinător al durerilor celor bolnavi și singuri, vatră a focului liniștit dar statornic al credinței și al iubirii de Hristos și de oameni. Ea creează atmosfera căminului, ea cultivă sentimentele religioase și umanitare, la temelia personalității fiecărui om existînd jertfa iubitoare a mamei pline de dăruire.

Dacă în Legea veche bărbații construiau scheletul cortului sfînt din lemn, iar pentru interior confecționau din lemn și metal piesele destinate cortului, femeile, „iscusite la țesut", împodobeau cu țesături acest schelet, dîndu-i frumusețea lui concretă (Ieșire 35, 25-26). Femeile din Legea nouă pun suflet în întreținerea și împodobirea bisericii, ornînd icoanele cu broderii sau țesături alese, țes covoare, confecționează veșmintele preoțești sau alte lucruri destinate cultului divin. În comuniunea Bisericii femeile își au slujirea lor, împacă familiile dezbinate, încurajînd deopotrivă pe bărbați și pe femei în clipele de descurajare și, în general, pe toți cei ce trec prin momente de slăbire, de îndoială, ajută pe săraci și orfani. Pretutindeni, prezența femeii înseamnă o garanție a milei, a dăruirii și a răbdării. Femeii i-a fost dat să cunoască durerea mai mult decît bărbatului. Femeii îi este dat să poarte povara fiului ei înainte și după naștere sau chiar să-și jertfească viața, dînd naștere vieții pe pămînt. Femeia e înzestrată cu o putere mai presus de orice. A fi „mamă" e începutul și sfîrșitul chemării și al ființei ei. „Mamă" e numele cel mai înalt și mai frumos ce i se poate da, iar cuvîntul mamă e cel dintîi cuvînt ce-l rostește copilul cînd începe a gînguri.

Soră, mamă, femeia este terenul fertil în care sămînța caritații, a milei, a dragostei și a facerii de bine germinează și rodește în iubirea de Dumnezeu și de semeni.

Femeia are un mare rol în cultivarea bunelor moravuri, în viața familiei și, implicit, a societății, a Patriei prin insuflarea a tot ceea ce este bun și frumos în sufletul fiilor ei. Datoare să se dedice integral apostolatului educației familiei, făcînd, din aceasta, școală ideală, ea pregătește pe cetățenii de mîine ai țării, pe fiii Bisericii din vatra străbună de viețuire și închinare.

Monahia Eustochia CIUCANU

UNITATEA ÎN CREDINȚĂ ȘI ORIGINE A POPORULUI ROMÂN OGLINDITĂ ÎN PREDOSLOVIILE ȘI CĂRȚILE VECHI ROMÂNEȘTI

Cultura românească a apărut și s-a dezvoltat sub influența bizantino-slavonă.

Încă din timpul cînd teritoriul nostru se afla sub stăpînirea romană primisem creștinismul. Dovadă e faptul că în limba noastră cuvintele fundamentale privitoare la creștinism sînt de origine latină (Dumnezeu, înger, cruce, botez, cuminecătură ș. a.).

Trecerea slavilor — veniți din răsăritul țărilor române — în Sudul Dunării, într-o vreme cînd erau încă păgîni și așezarea lor în Bulgaria și Serbia de azi, a rupt legătura noastră cu imperiul roman de răsărit.

Datorită legăturilor religioase cu țările sud-dunărene, domnitorii noștri, au introdus în cancelariile lor limba slavonă, în care se oficia și serviciul divin în biserică.

Sfîrșitul veacului al XV-lea ne-a dat cele dintîi manuscrise românești, între care menționăm : *Psaltirea Scheiană* (după numele lui Sturza Scheianul, care a dăruit-o Bibliotecii Academiei Române), *Codicele Voronețian* (Faptele Apostolilor) după numele Mănăstirii Voroneț, unde a fost găsit. Limba lor este greoaie.

Sfîrșitul veacului al XVI-lea ne aduce primele cărți tipărite în limba română. Sînt scrierile diaconului Coresi, dintre care amintim: *Întrebarea creștinească* (1560), *Tetraevanghelul* (1561), *Apostolul* (1653), două *Evanghelii cu învățătură (Cazanii)* (1564, 1581), două *Psaltiri* (1570, 1577). Coresii tipărește *Psaltirea slavo-română* (1577), reproducînd textul slavon alături de cel românesc, încredințînd pe cititor că nu se îndepărtează de textul original. În 1581, tipărește o Cazanie intitulată : *Evanghelie cu învățătură*, cea mai importantă lucrare a sa. Este o carte bisericească a cărei limbă este apropiată de limba vorbită. „Cărțile tipărite la Brașov au dus graiul din apusul Țării Românești pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țărilor românești și au făcut ca el să fie adoptat ca bază a limbii literare comune a tuturor românilor“ [1]. Diaconul Coresi a căutat în limba românească expresiile care i se păreau nu numai corecte, potrivite și firești, dar și frumoase, totodată, pentru ca astfel textul religios să fie lesne înțeles și cu plăcere citit. Se constată în limba cărților lui Coresi cele dintîi sforțări de modelare artistică a limbii.

Prin cărțile tipărite în limba română Coresi dă prestigiu limbii naționale, în sensul încrederii că ele reproduc fidel textele de autoritate ecleziastică. De aici înainte, cartea românească do-

---

1. Gh. Nedioglu, *Istoria literaturii române vechi*, Cartea românească, 1940, p. 43.

bîndește autoritate de necontestat de la un veac la altul. Și încă un merit al activității lui Coresi : „Pe cînd în alte părți unitatea politică a determinat pe cea lingvistică, la noi limba literară comună — realizată înaintea unității politice — a deșteptat conștiința unității românilor de pretutindeni“ [2]. Cînd preotul dintr-o parte a pămîntului românesc vedea că înțelege cartea tipărită la Brașov, în mintea lui se năștea ideea că e de un neam cu cel ce a tipărit cartea citită de el.

Trecînd în veacul al XVII-lea, Moldova ne dă pe *Mitropolitul Varlaam* († 1657), de numele căruia se leagă zidirea Mănăstirii Secu, acolo unde se află el înmormîntat. El a dăruit culturii noastre o *Cazanie* intitulată „*Carte românească de învățătură*“, tipărită în 1643. Aceasta cuprinde 74 de predici „pentru toate duminicile de peste an și pentru sărbătorile mai însemnate“. Plecînd de la explicarea pasajului din Evanghelia citită în ziua respectivă, predicile cuprind sfaturi de înfrînarea viciilor și a patimilor. Cazania cuprinde și două legende legate de pămîntul Moldovei ; a Sfîntului Ioan cel Nou, protectorul Moldovei, ale cărui Moaște au fost aduse din Cetatea Albă la Suceava, pe vremea lui Alexandru cel Bun (tradusă după o versiune scrisă de Grigore Țamblac) și a Cuvioasei Parascheva, ale cărei Moaște fuseseră aduse de Vasile Lupu și așezate la biserica „Trei Ierarhi“. Ridicîndu-se peste mentalitatea contemporanilor, care înțelegeau neamul românesc numai pe cel din hotarele strîmte ale țării lor, el se hotărăște să tipărească lucrarea sa — *Cazania* — pentru tot neamul românesc. De aceea o intitulează „*Carte românească de învățătură*“ — nu „Carte moldovenească de învățătură“, iar în „*Prefață*“ se adresează către „*toată semințiia românească*“.

Varlaam a căutat să se apropie în „*Cazania*“ sa de limba vorbită. El folosește o construcție sintactică firească și cuvinte din vorbirea populară, ca să fie înțeles de întreg poporul român.

„Opera nu este numai o simplă traducere, ci o prelucrare“. Întocmind-o după Cazania patriarhului Calist, Varlaam o completează cu elemente adunate de la toți interpreții ei — „dascălii bisericești“ — și chiar cu „fapte din viața istorică și religioasă a neamului său, cum este relatarea aducerii Moaștelor Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava“.

În privința relatării faptelor, el reușește să ne impresioneze prin puterea evocatoare a lor. Iată exemplu în acest sens, „Judecata din urmă“ : „Cînd se va arăta din ceriu svănta cruce, vor plînge toți oamenii pre lume“. „Plînge-vor necredincioșii și ceia ce l-au răstignit. Plînge-vor și creștinii ce s-au chemat numai cu numele așa. Plînge-vor și cei buni care nu s-au nevoit mai mult pentru bine. Atunci, Se va arăta Domnul Iisus Hristos pre nouri de aur, cu îngeri nenumărați. Și înaintea lui se va face judecata. Atunci vor veni cei avuți și vor fi judecați pentru ce n-au dat celor lipsiți și neavuți. Atunci se vor despărți părinte de fecior și fată de mamă și frate de soră și prieten de prieten și soț de soț. Atunci, jale și amar va cădea pe păcătoși, care vor vedea pe cei proști pe

2. *Ibidem*, p. 46.

care i-au înfruntat și asuprit îmbrăcați în podoabe, în cinste, cum nu se poate spune. Și pre sine în amar și durere și vor plînge. Atunci își vor blestema păcătoșii ziua în care s-au născut și viața ce au viețuit". Varlaam scrie într-o limbă cu un ușor colorit moldovenesc. „Aceasta ne face să ne gîndim la faptul că limba lui ar fi impus graiul moldovenesc ca limbă literară, dacă cu șase decenii mai înainte n-ar fi împînzit pămîntul românesc Coresi cu tipăriturile lui, care au pus bazele limbii noastre literare. Ea intrase în tradiție și cărturarii din celelalte părți ale pămîntului românesc lucrau pe brazda trasă de Coresi" [3].

Mitropolitul Simion Ștefan. Este ales în scaunul mitropolitan al Bălgradului (Alba Iulia) în 1643. Sub îngrijirea lui se tipărește la Alba Iulia, în 1684, *Noul Testament.* În „Predoslovia către cetitori" se găsesc cîteva idei înaintate pentru vremea respectivă. Mai întîi, el spune că a făcut traducerea Noului Testament ținînd seama de textele : grecești, sîrbești și latinești. Dintre acestea, mai multe au avut în vedere textul grecesc „știind că Duhul Sfînt a îndemnat Evangheliștii și Apostolii să scrie în limba greacească Noul Testament". (Deci „cartea greacească este izvorul celorlalte"). În privința acelor cuvinte pe care unii le-au folosit într-un fel, iar alții în alt fel, „noi le-am folosit cu înțelesul din grecește". În privința folosirii cuvintelor, el spune că le-a folosit pe acelea care sînt înțelese de toți românii, căci cuvintele trebuie să fie ca banii : „banii aceia sînt buni, care umblă în toate țările". Așa și cuvintele : „acelea sînt bune care le înțeleg toți". Și completează : „Noi, derept aceia ne-am silit... să izvodim așa cum să înțeleagă toți ; iară de nu vor înțelege toți, nu-i din vina noastră, ce-i din vina celuia ce a răsfirat rumânii prin alte țări, de s-au amestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăiesc toți într-un chip".

Ieromonahul Silvestru care a făcut traducerea „*Noului Testament*" este tipograful muntean pe care Matei Basarab îl trimite mitropolitului Ardealului, la Alba-Iulia (Bălgrad), cu litere și teascuri ca să execute acolo tipăritura. Este sprijinul pe care-l dă voievodul muntean Matei Basarab mișcării culturale din Ardeal.

Preocupat de grija de a reda cît mai fidel în românește textul *Noului Testament,* a cărui tălmăcire se întemeia pe textul grecesc, latinesc și sîrbesc, Mitropolitul Simion Ștefan semnalează pentru prima oară în istoria literaturii noastre chestiunea neologismelor. „Întîlnind în textul grecesc cuvinte ca : sinagoga, poblican, gangrena și neputîndu-le găsi un echivalent în limba română, el le primește, în traducerea sa, sub forma lor greacească și rezolvă astfel, în chip rațional, după modelul textului latinesc și slavonesc, chestiunea neologismelor".

Meritul mare al Mitropolitului Simion Ștefan este grija de a-și face traducerea într-o limbă înțeleasă de toți românii. Această înțelegere o compară cu banii („aceia sînt buni care circulă peste tot"), iar cînd nu reușește de a găsi cuvîntul cel mai potrivit el se apără, spunînd cu durere că vina nu este a lui, ci a aceluia „care a răsfirat rumânii prin alte țări, de și-au amestecat cuvintele cu alte limbi".

---

3. *Ibidem,* p. 78.

În sfirșit, spre deosebire de alte traduceri, în care se traduceau mai mult cuvintele decît ideile, Mitropolitul Simeon Ștefan caută să redea mai ales „înțelesul", pentru că, zice el, „Scriptura fără înțeles iaste ca trupul fără suflet". Gîndul lui este, deci, de a prinde în primul rînd sensul textului și de a-l reda apoi prin cuvinte întrebuințate de toți românii.

Mitropolitul Dosoftei. La cîțiva ani după retragerea lui Varlaam din scaunul de mitropolit al Moldovei este înscăunat Dosoftei. Era de origine — după părinți — aromână. Se numea, ca mirean, Dimitrie Bărilă. Intrînd în monahism luă numele de Dosoftei. Ajunge episcop al Hușilor, în 1658, apoi al Romanului, în 1660 și, în sfîrșit, mitropolit al Moldovei, în 1671. A avut parte de o viață zbuciumată. Împreună cu domnitorul Moldovei — Petriceicu Vodă — aliatul polonezilor, ia drumul Poloniei, cînd aceștia sînt înfrînți de turci. Stabilit la Uniew — în apropierea Varoșoviei — își tipărește, în 1673, *Psaltirea în versuri.*

Se întoarce în Moldova în vremea lui Duca-Vodă. Turcii încredințează domnitorului moldovean misiunea de a media pacea dintre ei și ruși. Cînd solia moldovenească pleacă în Rusia, în acest scop, Dosoftei trimite, prin această solie, o scrisoare lui Nicolae Milescu — sfetnic al țarului — cu rugămintea să intervină pe lîngă patriarhul Moscovei să-l ajute să refacă la Iași vechea tipografie din vremea lui Varlaam, acum ruinată. Mulțumită acestui ajutor, tipografia este reînființată și din teascurile ei vor ieși o serie de cărți de slujbă religioasă scrise în limba română : *Liturghia* (1679), *Molitvenicul* (1681). Prin aceste cărți se reintroduce slujba religioasă în limba română, înlocuind oficierea serviciului religios în slavonește ajutînd astfel la realizarea unității de credință și de limbă a poporului român. Pe lîngă aceste cărți, Dosoftei a mai tipărit, „*Viața și petrecerea sfinților*" — carte de lectură, tradusă din grecește. Prin ele, viața bisericească din Moldova se „români". Ele circulau și în Țara Românească.

Altă carte bisericească ce a contribuit la unitatea în credință și limbă a poporului român este *Biblia* de la București din 1688. Traducerea ei începe în vremea lui Șerban Cantacuzino și se termină în vremea lui Constantin Brîncoveanu. Este rodul muncii a cinci ani, la care au luat parte cărturarii români ai vremii. Este destinată tuturor românilor, fapt specificat în titlul ei. („S-a dăruit neamului românesc pentru cea de obște priință").

Mișcarea pornită de primii noștri traducători, continuată de Coresi, se transformă cu Varlaam, Simeon Ștefan și Dosoftei într-un adevărat curent național, care ajunge la apogeu cu „*Biblia*" lui Șerban Cantacuzino. Prefața cuprinde o caldă pledoarie pentru unitatea de credință și originea comună a poporului român. „Tălmăcită și controlată după vechile texte grecești, latine și slave, Biblia din 1688 nu reprezintă o traducere nouă pe de-a întregul, ci folosește tot ce se publicase pînă atunci în românește : Noul Testament, ardelenesc — prin Simion Ștefan —, lucrările lui Dosoftei al Moldovei". Ea sintetizează sforțările traducătorilor munteni, moldoveni și ardeleni, dînd expresie sufletului românesc, unul și nedespărțit, nu numai sub raportul credinței, dar și ca neam, afir-

mînd unitatea românilor (moldoveni și ungrovalahi). Biblia respectivă este limpezită într-o mare măsură prin înlăturarea construcțiilor obscure, prin întrebuințarea unei limbi unitare românești, înțeleasă de românii din cele mai îndepărtate colțuri ale pămîntului lor. Pentru aceasta *Biblia lui Șerban Cantacuzino* este socotită un adevărat monument de limbă românească.

Și activitatea lui *Antim Ivireanul* se încadrează în tema ilustrată de înaintașii săi : lupta pentru unitate în credință a cărturarilor români de la începuturile culturii noastre.

Vîndut de copil în robie la turci Antim, care, pe atunci, se numea *Andrei*, este adus la Constantinopol, de unde se eliberează și-și începe cariera de meșter tipograf. Auzind de el Constantin Brîncoveanu îl aduce pe la 1690 în București, pentru tipografia țării. Deprinde repede limba țării, începe să facă traduceri. Se călugărește luînd numele de Antim. I se dă conducerea Mănăstirii Snagov în 1696. Ajunge episcop de Rîmnic în 1705 și mitropolit al Țării Românești în 1708 după moartea mitropolitului Teodosie. Domnitorul fanariot Nicolae Mavrocordat îl caterisește pentru vini imaginare, îl trimite în exil la Muntele Sinai, dar pe drum este ucis de turcii care-l escortau, aruncîndu-l apoi în fluviul Marița.

A fost un cărturar ales și cu dragoste de poporul în mijlocul căruia venise.

Predicile sale adunate mai tîrziu în volumul *Didahii*, au avut o semnificație culturală deosebită. Atît predicile, cît și întregul serviciu religios se românizează. Tipărește *Molitvelnicul* și *Liturghiile* în 1713, dînd preoților putința să oficieze toată slujba în limba română, deci pe înțelesul poporului și în spiritul unității în credință și de neam.

*

Opera tuturor cărturarilor prezenți pînă aici s-a rezumat în special în lupta pentru unitate în credință. Această tendință este clar exprimată mai ales în prefețele cărților religioase tipărite, și în special în izbînda clericilor de a introduce seriviciul religios în limba română.

În partea a doua a lucrării vom sublinia rezultatele cercetărilor pentru dovedirea originii latine a poporului român și pentru impunerea acestei idei vecinilor, care ne-o contestau și urmăreau să ne cotropească.

Primele însemnări despre istoria țărilor române sînt niște forme rudimentare în care se menționează doar numele domnitorilor și al membrilor familiei lor. Se numesc pomelnice.

Ele evoluează în sensul că se fac însemnări mai numeroase despre evenimentele din viața domnitorului.

Faza următoare o constituie însemnările din ce în ce mai bogate cu privire la viața și faptele domnitorilor : urcarea pe tron, războaiele purtate, moartea domnitorului.

Cea mai veche cronică de acest fel este *Cronica Mănăstirii Bistrița*, ctitoria lui Alexandru cel Bun. Ea cuprinde o înșirare a domnitorilor și a evenimentelor mai însemnate din istoria Moldovei, de la descălecat pînă la începutul veacului al XVI-lea (1359-1506).

Cînd, sub Ștefan cel Mare, mănăstirea domnească ajunge

Putna, în ea se continuă letopisețul oficial, aducîndu-l pînă la anul 1417.

Cu vremea, cronicile nu se mai scriu pentru a slăvi pe voievodul ctitor de mănăstire, ci din dragostea de neam, din nevoia sufletească de a consemna evenimentele trecutului în folosul generațiilor viitoare „ca să nu se uite cele petrecute". De aceea, imparțialitatea în povestirea evenimentelor va fi normă pentru cronicari.

Cea dintîi cronică de acest fel este aceea alcătuită de *Grigore Ureche*. Cuprinde relatarea evenimentelor din Moldova de la descălecatul țării (1359) pînă la 1595.

N-o avem în forma în care a scris-o Ureche, ci, într-o copie a unui adnotator al ei: Simion Dascălul. Acesta a amplificat-o, adăugîndu-i pasaje noi, ca acelea tendențioase despre originea românilor, socotiți descendenți ai tîlharilor pe care Laslău, craiul unguresc, i-ar fi căpătat ca ajutor de la împăratul Rîmului împotriva tătarilor. P. P. Panaitescu atribuie cronica numai lui Grigore Ureche, iar pe Simion Dascălul îl consideră un simplu copist și adnotator fără valoare.

„Dîndu-și seama de originea neamului, Grigore Ureche este primul scriitor român care exprimă ideea latinității noastre. Deși în chip vag, el afirmă totuși că „au trecut pe aice Traian, împăratul Rîmului, a căruia se cunosc semnele puterii lui, pre unde au lăsat troian" și caută să-și dovedească afirmația „că de la Râm ne tragem", prin asemănările lexicale pe care le găsește între limba română și cea latină: „De la Rimleni ce le zicem latini, adică limba latinească, noi zicem pâne, ei zis panis; noi zicem carne, ei zic caro; găină, galina; muere, mulier; femeiă, femina; al nostru, noster și altele multe den limba lătinească. Și de am socoti cu de-amănuntul, toate cuvintele le-am înțelege". Alături și în legătură cu această mare idee, apare în opera cronicarului nostru conștiința originii comune a românilor din Ardeal, Țara Ungurească și Maramureș, care sînt un singur neam cu Moldovenii". „Românii cîți se află lăcuitori în Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramureș, de la un loc cu Moldovenii sînt și toți de la Rîm se trag"[4].

Miron Costin. Cel care duce mai departe opera începută de Grigore Ureche este Miron Costin.

Lucrarea care ne interesează pe noi — pe care o urmărim —, aceea în legătură cu „unitatea ca origine" a poporului român, este *„De neamul Moldovenilor, din ce țară se trag strămoșii lor"*. Are următoarele capitole: „1. De Italia, 2. De împărăția Rîmului, 3. De daci, 4. De Traian împăratul, 5. De numele neamului acestor țări și de port și de legea creștinească de unde au luat". Este o monografie asupra originii latine a românilor.

„Două mari idei se desprind din opera lui Miron Costin: ideea latinității și aceea a unității neamului românesc.

Pornind de la numele de Valahi, pe care străinii îl dau tuturor popoarelor latine, Miron Costin face dovada latinității noastre prin argumente în legătură cu graiul, firea și obiceiurile românilor. El știe că limba românească își are „temeiul" în „limba latinească stricată" și citează în sprijinul afirmației sale un număr destul de

4. *Ibidem*, p. 146.

mare de cuvinte, dînd unele etimologii juste, ca : supercilia — sprîncene, manduce — mănînce, perambulo — primblu. Și astfel, neamul nostru s-a lămurit asupra strălucitei descendențe romane, pentru întîia oară". Dar nu numai asupra trecutului de nobilă origine română îndreaptă el gîndul cititorilor săi, ci și asupra prezentului, nu mai puțin dătător de mîndrie. Deși scrie despre descălecatul dintîi al Moldovei, el nu uită obîrșia comună cu celelalte ramuri de români, frați buni cu moldovenii și întocmind laolaltă cu ei un singur neam" [5].

În același timp cu ideea latinității, Miron Costin afirmă unitatea etnică a românilor de pretutindeni : moldoveni, munteni, ardeleni, maramureșeni și chiar cuțovlahi, despre care spune că sînt și ei „o colonie romană de aceeași limbă cu cei menționați mai înainte".

„Miron Costin, deși nu este un istoric, în pură accepție a cuvîntului, se ridică totuși deasupra înaintașilor. Vede mai clar problema originii romane a neamului. Prin împrejurările vieții sale, el avusese prilejul să cunoască toate cuprinsurile pămîntului românesc : trecuse prin Țara Românească pe la Turnu-Severin, unde văzuse pragurile podului lui Traian în apele Dunării ; călătorise prin Ardeal și Maramureș și astfel a putut să-și dea bine seama despre unitatea neamului nostru. Este întîiul, care a văzut limpede problema unității și romanității neamului românesc. Chiar despre Macedoneni are știre că sînt o ramură a Romanilor în Orient" [6].

Dimitrie Cantemir. Începîndu-și activitatea cu o lucrare teologică — „*Divanul*" (1698), continuînd-o cu o încercare de roman „*Istoria ieroglifică*" (1705), se dedică cu totul studiilor istorice : „*Istoria imperiului otoman*" („Istoria pentru creșterea și descreșterea curții aliosmănești") (1715-1716), „*Hronicul vechimii Romano-Moldo-Vlahilor*", „*Vita Constantini Cantemyrii*", „*Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*" (lucrare din domeniul geografiei și istoriei). Dimitrie Cantemir este mintea cea mai strălucită ieșită din sînul poporului român, din perioada veche a existenței sale.

„*Hronicul vechimii Romano-Moldo-Vlahilor*" a fost scris la îndemnul academicienilor din Berlin. După o privire etnografică asupra străvechilor locuitori ai Daciei, Cantemir face o expunere a istoriei romanilor — pe care o începe cu războiul Troiei și cu așezarea lui Eneas în Italia — și, ajungînd la Traian, tratează cucerirea Daciei, nașterea poporului român și retragerea lui la munte în timpul năvălirilor barbare. Cartea se sfîrșește cu „înturnarea la locurile lor ceale de moșie", a lui Dragoș Vodă în Moldova și a lui Radu-Vodă Negrul în Țara Muntenească. *Hronicul* are marele merit de a fi așezat istoria neamului nostru pe baze cu totul noi, într-o vastă operă, care se impune prin măreția concepției, înălțarea ideilor și diversitatea problemelor tratate.

Făcîndu-l cunoscut în Apus, această monumentală operă i-a creat lui Cantemir „o reputație europeană, pe care nici un alt istoric român n-a avut-o".

Din expunerea faptelor trecutului nostru, se desprind o sumă

5. *Ibidem*, p. 166.
6. N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, vol II, p. 78.

de idei. Reluînd chestiunea latinității noastre, el o susține cu o puternică argumentare și o completează totodată. „Neamul nostru nu s-a născut dintr-o strînsură de coloniști adunați din toate părțile imperiului", „ce din cetățeni romani, din ostași veterani și din mari familii" și și-a păstrat „a sîngelui curățenie și a neamului evghenie (noblețe), nestricată și nebetejită", pentru că nu s-a amestecat cu dacii, care au fost exterminați. Cantemir susține, deci, puritatea latină a românilor și este, din acest punct de vedere, un precursor al istoricilor ardeleni, cari vor da naștere, la finele veacului al XVIII-lea, școlii latiniste. Colonizați în Dacia de către Traian, marele împărat, „săditoriul și răsăditoriul nostru", noi am rămas „de atunce pînă acum, pentr'atîtea clătiri și mutări de vremi, nestîrpiți și nedezrădăcinați". Continuitatea romanilor în Dacia este, deci, pentru Cantemir în afară de orice îndoială. „Adrian pre aceiași romani din Dachia să-i ridice s-au temut și i-au lăsat acolo, să lăcuiască unde Traian i-au fost pus". Din ei se trag Romano-Moldo-Vlahii, cari, ca vrednici urmași ai strămoșilor lor, au jucat un mare rol istoric la Dunăre. Pe cînd atîtea „împărății" și „crăii" au fost îngenuncheate de „zmeul cu șapte capete, Turcul, iar din puterea și slobozenia lor de odinioară n-a mai rămas nici urmă", țările noastre „măcar că ascultătoare sînt tiraniei turcești, însă nici stăpînirea nici slobozenia gios și-au lăsat", iar „puterea monarhicească nici cum puternicii monarhii turcești pînă astăzi nu și-au plecat-o. Ceva mai mult, rămînînd „înfipți și nesmulți" din hotarele străbune, Românii „cu pieptul lor, ca un zid prea vîrtos și nebiruit" au apărat neamurile Apusului, sfărîmînd „în cîmpii moldovenești" pe „Muhamezi, pe Baeziți și pe Murați", și înnecînd „mii și mii de turci în valurile Dunării, a Prutului, a Siretului, a Bîrladului și a Nistrului". Această măreață priveliște se desfășoară în fața istoricului nostru, nu numai cînd își privește neamul în vasta perspectivă a trecutului, ci și cînd privirile lui îmbrățișează marea răspîndire geografică a aceluiași neam. Cu un sentiment de întemeiată mîndrie națională, el proclamă atunci unitatea etnică a tuturor românilor. „Moldovenii, Muntenii, Maramureșenii, Românii de peste Dunăre și Coțovlahii din Țara Grecească... toate aceste noroade dintr'aceiași Romani a lui Traian să fie, nu numai limba, ce și a tuturor vremurilor istorii mărturisesc".

Această mare idee a unității fusese exprimată și de înaintașii săi : Grigore Ureche și mai ales Miron Costin. Dar Dimitrie Cantemir aduce un element nou în ordinea aceasta, la care el ajunge printr-o concepție mai modernă : ideea dreptului de proprietate ancestrală a românilor asupra întreg teritoriului lor.

Astfel, două legături sînt stabilite de Cantemir : legătura între românii de pretutindeni și legătura românilor de pretutindeni cu pămîntul românesc. Aceasta este una din cele mai mari idei ale trecutului nostru, apreciază N. Iorga.

În felul acesta, Dimitrie Cantemir subliniază cu o argumentare superioară tuturor predecesorilor săi unitatea de origine a poporului român răspîndit în granițele cunoscute de istorie.

Ultimul reprezentant al vechii istoriografii românești de care ne mai ocupăm este *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, care a trăit între anii 1650 și 1716. Principala sa scriere : *„Istoria Țării Românești"* — neterminată — este alcătuită ca și operele înaintașilor săi.

Pornește de la Geți și Daci și de la cele dintîi lupte cu romanii. Înfățișează ridicarea pe tron a lui Traian și războiul dintre romani și daci. Ajungînd la colonizarea Daciei prezintă în capitolul al IV-lea hotarele acestei provincii. Așează rădăcina neamului în descălecarea romanilor pe pămintul dac. Îl preocupă și problema continuității. Aduce o serie de argumente în sprijinul persistenței elementului daco-roman în părțile fostei Dacii. Opera Stolnicului este neterminată. Ultimele două capitole tind să deslușească soarta coloniștilor în perioada de cotropire a năvălirilor barbare. Se încheie cu năvălirea hunilor, conduși de Atila. Stolnicul folosește izvoare bizantine și latine pe parcursul desfășurării istoriei prefacerilor din perioada formării poporului român.

Însuflețit de ambiția de a scoate la lumină originea neamului său, el caută argumente pentru dovedirea latinității noastre, așa cum vor face mai tîrziu reprezentanții Școlii Ardelene. Iată un text edificator în acest sens : „Însă Valahii, adică Românii, cum că sînt rămășițele romanilor, celor ce i-au adus aicea Traian, și cum că dintr-aceia se trag și pînă astăzi, adevărat și dovedit este de toți mai adevărați crezuți istorici". Și alt fragment tot așa de edificator: „Valahii, cum le zic ei, iar noi, Românii, sînt adevărați romani în credință și în bărbăție, din cari Ulpie Traian i-au așezat aici în urma lui Decebal, după ce de tot l-au supus și l-au pierdut. Și dintr-acelora sămîință se trag pînă astăzi rumânii aceștia".

Mai citățm un alt pasaj, în care se subliniază ideea că toți românii întocmesc un singur neam și vorbesc una și aceeași limbă : „Și mai limpede vedem că rumânii din Ardeal, Moldovenii și ceștia din țara aceasta sînt tot un neam, tot o limbă fiind".

Revenind asupra aceleiași idei, el ține s-o sublinieze, ca să scoată mai bine în relief unitatea etnică a neamului său : „Însă Rumânii să înțeleg nu numai ceștia de aici, ci și cei din Ardeal, cari încă și mai neaoși sînt, și Moldovenii și toți cîți într-altă parte să află și au această limbă... Că toți aceștia dintr-o fîntînă au izvorît și cură".

În privirea cu care îmbrățișează pe toți românii, el nu uită nici pe aromâni, pe care-i cunoaște de aproape și de a căror frăție cu restul neamului românesc este pe deplin convins : „Cuțovlahii, românii aceștia și limba lor rumânească ca a acestora este".

N. Iorga observă că : „Pentru Constantin Cantacuzino Stolnicul, Muntenia, Moldova, Ardealul înseamnă tot o țară. Pentru el, națiunea moldovenească, nația românească înseamnă tot o nație. Pentru dînsul nația moldovenească, nația românească de dincoace sau de dincolo de munți sînt lucruri care nu au sens decît laolaltă, pe care le-au despărțit împrejurările, dar pe care scriitorul care se gîndește la principii nu trebuie să le osebească".

Tot pentru întîia dată în istoriografia noastră apare în opera Stolnicului Constantin Cantacuzino ideea continuității elementului roman în Dacia, pe care o susține cu argumente de bun simț, reluate apoi de istoricii ulteriori.

*

Unitatea de credință și origine a poporului român a fost în atenția cărturarilor clerici și laici din trecutul nostru. Cu precădere

a fost expusă de diaconul Coresi, de Mitropoliții: Varlaam, Simion Ștefan, Dosoftei, Antim Ivireanul, precum și de istoriografii timpului: Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Stolnicul Constantin Cantacuzino ș. a.

Introducerea limbii române in Biserică s-a făcut cu greu, deoarece vlădicii noștri de pe vremuri îndepărtate se izbeau de două mari dificultăți: întîi, prejudecata că numai limbile slavă și greacă sînt limbi liturgice pentru Ortodoxie. În al doilea rînd, oficierea serviciului religios în limba națională impunea tălmăcirea cărților de cult în limba respectivă. Ori, tălmăcirea acestor cărți s-a făcut abia în veacul al XV-lea, în ținuturile Maramureșului, așezate în drumul curentului husit, care milita pentru oficierea serviciului religios în limba fiecărui popor. Traducerile au circulat la început în copii manuscrise. Coresi, în a doua jumătate a veacului al XVI-lea, sub influența luteranismului începe tipărirea cărților religioase în limba poporului.

Abia în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, Mitropolitul Dosoftei — în Moldova — și Mitropolitul Antim — în Țara Românească — sînt în fruntea marii reforme de a introduce graiul românesc în biserică, traducînd amîndoi cărțile necesare cultului ortodox.

Activitatea începută timid în secolul al XV-lea în Maramureș după trei veacuri se maturizează, generalizîndu-se oficierea serviciului religios în biserică în limba română.

Odată acceptată ideea de introducere a limbii române în biserică, clerici ca Simion Ștefan, Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul sînt preocupați de continua ei perfecționare, ajungînd la limba *Bibliei* lui Șerban Cantacuzino și a *Didahiilor* lui Antim Ivireanul.

Folosirea limbii române în biserică, prin traducerea cărților religioase în limba poporului, reprezintă un pas mare în istoria culturii românești. Aceasta va duce la unitatea de credință a poporului român.

Al doilea eveniment important petrecut în istoria culturii românești o formează începutul de a scrie istoria poporului nostru în limba națională.

Cronicile reprezintă contribuția boierimii pămîntene la crearea istoriei poporului român. Ele vor pune în circulație ideea unității poporului român și a originii noastre latine.

Ecourile mai îndepărtate ale acestei idei vor fi evenimentele mari din viața poporului român: Unirea Principatelor în 1859 și Unirea cea mare din 1918.

Privind ecourile și mai îndepărtate ale acestor evenimente

vom spune că situația culturii române de azi, în contextul mondial, este efectul acestor îndepărtate evenimente din trecut.

Unitatea în credință și originea latină a poporului român sînt pilonii de rezistență pe care evoluăm între popoarele lumii.

BIBLIOGRAFIE

Cele dintîi monumente de limbă românească : *Psaltirea Scheiană,* text publicat de Ion Bianu, București, 1889 ; idem, ediția critică de I. A. Candrea, vol. II, 1916.

Codicele Voroneţian, text cu vocabular de studiu, publicat de Ion Sbiera, Cernăuți, 1885.

Diaconul Coresi, *Tetraevanghelul,* Brașov, 1561; *Psaltirea slavo-română,* Brașov, 1577 ; *Evanghelia cu învățătură,* Brașov, 1581, Ediție de Sextil Pușcariu și Al. Procopovici, București, 1914.

Mitropolitul Varlaam, *Carte românească de învățătură,* Iași, 1643.

Mitropolitul Simion Ștefan, *Noul Testament (Bălgrad),* 1648.

Mitropolitul Dosoftei, *Psaltirea...,* Uniev, 1673 ; *Psaltirea în versuri,* publicată de pe manuscrisul original de Ion Bianu, București, 1887; *Dumnezeiasca Liturghie,* Iași, 1679 ; *Psaltirea de'nțăles,* Iași, 1680 ; *Molitvelnic...,* Iași, 1681 ; *Viața și petrecerea sfinților,* vol. IV, Iași, 1682-1686 ; *Octoih...,* Iași, 1683 ; *Paremiile preste an,* Iași 1683.

Biblia adecă dumnezeiasca Scriptură, 1688 *(Biblia de la București),* 1688.

Antim Ivireanul, *Predice,* manuscript publicat de Ion Bianu în 1886 și de C. Erbiceanu cu o biografie de Melchisedec, vol. II, 1889 ; Ediție școlară cu o biografie de I. Cornoiu, 1895; Idem, Văleni, 1911; Idem, Minerva, 1908; *Molitvelnic,* Rîmnic, 1706 ; *Octoih,* 1712 ; *Dumnezeieștile și sfintele Liturghii,* 1713.

Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron-Vodă,* întocmit după Grigore Ureche, Istratie Logofătul și alții de Simion Dascălul, publicat de C. Giurescu, București, 1916 ; Grigore Ureche Vornicul și Simion Dascălul, *Letopisețul Țării Moldovei,* Ediție de C. C. Giurescu.

Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-Vodă, de unde l-au părăsit Ureche Vornicul de Țara de Jos,* izvodit de M. Costin (în colecțiunea M. Kogălniceanu), Ediția întîi, vol. I, 1852; *Viața lumii,* poemă în versuri românești ; *De neamul moldovenilor...,* ediție critică de C. Giurescu, București, 1914.

Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimii Romano-Moldo-Vlahilor,* editat de G. Săulescu, Iași, 1835-1836.

Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Rumânești* și alte opere, editate de N. Iorga, București, 1901.

N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi,* București, 1939.

Gh. Nedioglu, *Istoria literaturii române vechi,* București, 1938.

I. D. LĂUDAT

„IATĂ MIELUL LUI DUMNEZEU“

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP ŞI MITROPOLIT

„Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii“
(Ioan 1, 29)

Pentru prima dată, în dumnezeiasca pregătire a mîntuirii nostre, cuvintele acestea au răsunat pe malul Iordanului biblic. Pentru prima dată auzul omenesc a fost străbătut de această mărturisire despre dumnezeirea Domnului nostru Iisus Hristos și despre slujirea Sa mîntuitoare. Pentru prima dată de la Nașterea Domnului, glasul Sfîntului Ioan Înaintemergătorul dă mărturie în auzul tuturor că Cel despre care se vorbea atît de stăruitor în scrierile străvechi ale lui Isaia și în jurul Căruia se adunau acum toți cei doritori să-L vadă și să-L audă este Mielul lui Dumnezeu. Este Mesia cel prezis de prooroci, este Cel care, asemenea mielului pascal, trebuia să Se aducă pe Sine jertfă de bunăvoire pentru a vindeca de rana păcatului întregul neam omenesc. Cît de sfîntă și de măreață este misiunea Sfîntului Ioan! Îndreptată spre cei ce veneau să-i ceară botezul, să-i îndemne spre pocăință, Sfîntul Ioan tălmăcea voia lui Dumnezeu și arăta cine este Hristos, despre Care se știa că S-a născut la Bethleem și a început a predica. „Nu sînt eu Hristosul, răspundea Ioan celor ce îl întrebau, ci sînt numai glasul care strigă: „Îndreptați calea Domnului, precum a zis Isaia proorocul“ (Ioan 1, 23).

Prin multe fapte Iordanul a intrat în lunga și bogata istorie a mîntuirii noastre, fapte și împliniri descrise în Sfînta Scriptură. De data aceasta, undele lui au primit pe Însuși Izvorul vieții, iar țărmul a slujit drept loc al arătării Sfintei Treimi, cum s-a învrednicit a fi Taborul, muntele cel cu umbră deasă. El, Iordanul, a devenit, prin rînduiala dumnezeiască, nu numai locul preferat de Ioan Botezătorul pentru săvîrșirea botezului, ci și spațiul binecuvîntat al întîlnirii cu Mîntuitorul Iisus Hristos.

Ca și luceafărul dimineții, Ioan a vestit apropierea Soarelui dreptății, a Cărui lumină nu va apune niciodată. În acest cadru pașnic al Iordanului, din apropierea Betabarei, înconjurat, ca de obicei, de ochi sfredelitori și de întrebările celor din jur, Sfîntul Ioan, „văzînd pe Iisus venind către el, a zis: Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii“ (Ioan 1, 29). Este prima și cea mai directă mărturie adusă de acest sfînt prooroc încă înainte ca Domnul Hristos să primească botezul.

Ziua de astăzi este închinată cinstirii Sfîntului Ioan, ultimul prooroc aparținînd Vechiului Testament și contemporan cu Mîntuitorul. Rînduiala Bisericii de a se serba pomenirea Sfîntului Ioan a doua zi după Bobotează arată cît de mare însemnătate are acest prooroc în viața noastră creștinească. Ca unul care s-a învrednicit a fi „glasul Cuvîntului“, „pecetea proorocilor“, „noul Ilie“, cum

îl slăvește Biserica astăzi, „îngerul lui Dumnezeu gătind calea venirii lui Hristos", cum a fost numit în Sfînta Scriptură (Matei 3, 1) acest prooroc, „cel mai mare dintre toți", (Luca 7, 28) este rodul credinței și rugăciunilor de fiecare clipă ale părinților săi, Zaharia, preotul templului din Ierusalim și ale Elisabetei, ruda apropiată a Sfintei Fecioare Maria.

În timpul slujirii sale la templu, pe cînd rîvnitorul preot Zaharia săvîrșea tămîierea, a primit vestea că va avea un fiu al cărui nume va fi Ioan, fapt care va fi pentru mulți prilej de bucurie și veselie. Prin apropierea și legătura de rudenie și de har, stabilite de Sfînta Evanghelie, între această binecuvîntată familie preoțească din seminția lui Iuda și Maica Domnului, între misiunea Sfîntului Ioan, ca Înaintemergător și Botezător al Fiului lui Dumnezeu și între nașterea și începutul activității publice a Mîntuitorului Iisus Hristos, trebuie să înțelegem cît de mari și sfinte au fost rolul și misiunea acestui mare prooroc. Însuși Domnul nostru Iisus Hristos a afirmat acest adevăr, cînd a spus mulțimilor: „Între cei născuți din femei, nimeni nu este mai mare decît Ioan; dar cel mai mic în împărăția lui Dumnezeu este mai mare decît el" (Luca 7, 28). A fost și a rămas mai mare decît toți, pentru că el este pecetea tuturor proorocilor. El singur a văzut ceea ce ei n-au văzut, el însuși s-a atins la botez de creștetul Stăpînului și auzul său a tresăltat, în numele tuturor, de bucurie la glasul ce se revarsă deasupra Iordanului: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit". Minunat de frumos și de limpede înfățișează unul din imnele închinate Sfîntului Ioan prezența și mărturia lui față de veșnicia învățăturii Mîntuitorului Iisus Hristos. „Darul și legea, se spune în acest imn, mijlocitor cinstit, arătat te pun înainte, pe tine, cel ce pe aceea — adică legea —, o ai pecetluit și pe acesta — pe Har — l-ai început, pe cel ce ești mai cinstit de Cuvîntul decît toți proorocii".

Hărăzit a da mărturie despre venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu și a săvîrși, în numele tuturor proorocilor dinaintea lui, proclamarea publică a misiunii mîntuitoare a lui Hristos, Sfîntul Ioan a dus o viață de post, de rugăciune, de adîncire a Scripturilor și de propoveduire dreaptă a conținutului acestora înfățișîndu-l tuturor celor ce îl ascultau cu autoritate ca ales al Domnului. Spre a se pregăti mai deplin în vederea sfintei lui misiuni profetice, Sfîntul Ioan s-a retrat în deșertul Iordanului, unde cuvîntul și botezul lui atrăgeau mulțimile. Cu acest zel de prooroc și fiu de prooroc, Ioan a început să „meargă înaintea feței Domnului..., să dea poporului său cunoștința mîntuirii prin iertarea păcatelor" (Luca 7, 76-77), cum se spune în binecuvîntarea lui Zaharia, îndată după ce i-a pus fiului său numele Ioan.

Despre predica sa din pustie a profețit și Isaia spunînd: „În pustiu gătiți calea Domnului, drepte faceți în loc neumblat cărările Lui" (Isaia 40, 3). Inspirat de Duhul Sfînt și plin de smerenie, el nu și-a atribuit meritul de a fi urmat și ascultat de mulțime multă de popor, ci cerea tuturor fapte vrednice de pocăință, căci, întărea el, „Eu vă botez cu apă, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decît mine; Lui nu sînt vrednic să-I desleg cureaua încălțămintelor. El va boteza cu Duh Sfînt și cu foc" (Luca 3, 16).

„Glasul Cuvîntului, sfeșnicul luminii", este numit Sfîntul Ioan, deoarece cuvîntul său se arată necruțător față de nedreptățile și abuzurile lui Irod, „o pleavă care va arde cu foc nestins". De aici de pe malurile Iordanului, de atîtea ori pomenit în preajma venirii la botez a Mîntuitorului, Sfîntul Ioan profetic vedea că înfăptuirea lumii în care să domnească dreptatea, frățietatea, pacea, o lume în care „căile cele strîmbe să se facă drepte și cele colțuroase să devină drumuri netede", impunea nu numai pocăință și curăția inimii, ci mistuirea ca și în foc a păcatului, a răului și a slujitorilor lui. O asemenea lucrare nu o putea face decît Cel care avea puterea să zdrobească, Iisus Hristos, Cel ce de la Duhul Sfînt și din Fecioara S-a întrupat și a luat chipul nostru. El, Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu, avea să nimicească moartea, cu patimile și moartea Sa de pe Cruce și să mîntuiască neamul omenesc din robia diavolului. Ca o adevărată revărsare de lumină cerească se răsfrînge din glasul lui Ioan, cînd acesta Îl arată tuturor pe Iisus: „Iată Mielul lui Dumnezeu Cel ce ridică păcatul lumii" (Ioan 1, 29). Dacă acest cuvînt era cunoscut și tălmăcit de vechii profeți ca îndreptar spre jertfa mîntuitoare, acum acest cuvînt indică Persoana, pe Dumnezeu-Omul, pe Unul din Treime gata să intre în repejunile Iordanului, să intre în natură și să atingă pămîntul, ca nu numai chipul omului să se împărtășească de viața cea veșnică, ci și firea apelor și pămîntul să se sfințească. Pentru ca și din creație să fie îndepărtat și zdrobit diavolul și înrîurirea lui nefastă asupra zidirii lui Dumnezeu.

În clipa Botezului lui Iisus, am putea spune că apare în toată măreția ei misiunea mărturisitoare a Sfîntului Ioan. Icoana Botezului zugrăvită în paginile Sfintei Evanghelii și în Sfînta Tradiție arată pe Mîntuitorul intrat în Iordan avînd alături pe Sfîntul Ioan în atitudine de copleșitoare smerenie săvîrșind de pe mal dumnezeiasca lucrare a botezului, iar deasupra creștetului lui Iisus pe Sfîntul Duh în chip de porumbel, înconjurați de îngeri. Cugetul credincios încearcă să străpungă întreaga semnificație a actului de iubire dumnezeiască a Fiului lui Dumnezeu față de noi. Iar auzul se îmbogățește din dialogul înfiripat între Iisus și Ioan. Cîtă smerenie la Unul și la celălalt! Unul dintre marii alcătuitori ai imnelor Botezului, monahul Cozma, exprimă această stare prin vorbele Sfîntului Ioan: „Cum voi tinde mîna mea și mă voi atinge de creștetul Celui ce stăpînește toate? Că deși ești Prunc din Maria, dar Te știu Dumnezeu mai înainte de veci. Pe pămînt umbli, Cel ce ești lăudat de serafimi; iar eu, rob fiind nu m-am învățat a boteza pe Stăpînul".

Măreția sfințeniei acestui unic moment este încoronată de săvîrșirea Botezului Mîntuitorului de către Sfîntul Ioan și de cuvintele Tatălui ceresc: „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit" (Matei 3, 17).

Cu adevărat, de Dumnezeu a fost trimis acest Ioan, care a venit, scrie Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, „ca să mărturisească despre lumină, ca toți să creadă în El" (Ioan 1, 7). Împlinitor al spuselor celorlalți profeți, el s-a dovedit a fi „glasul Cuvîntului", Mergătorulînainte și săvîrșitorul botezului Mîntuitorului Hristos. Ca Prooroc, Înaintemergător și Botezător este cinstit de Biserică și așezat a fi prăznuit a doua zi după Bobotează, iar sfîrșitul, prin mucenicie, la 29 august.

Ultimul și cel mai mare prooroc, cum l-a numit Însuși Mîntuitorul Iisus Hristos, Sfîntul Ioan a fost acela prin care „s-a împlinit toată dreptatea“ și ales de Dumnezeu să-L boteze și să-L arate ca pe Mielul lui Dumnezeu Care ridică păcatul lumii. Din acest moment, Iisus își începe lucrarea Sa publică, mărturisit și arătat de Dumnezeu-Tatăl ca Fiul Său cel iubit, în prezența Duhului Sfînt; Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt, Treimea cea de o ființă și nedespărțită, într-un glas și o putere Se arată și proclamă începutul operei Sale mîntuitoare.

Chemarea la pocăință a Sfîntului Ioan, ca și botezul său, a slujit drept lucrare pregătitoare a adevăratei pocăințe și a adevăratului Botez, aduse și rînduite de Mîntuitorul Iisus Hristos și de Sfinții Săi Apostoli ca Taine ale Bisericii strict necesare pentru nașterea cea din nou, nașterea cea de sus. Pocăința înseamnă căință sinceră pentru păcatele săvîrșite, înseamnă recunoașterea și mărturisirea lor în fața duhovnicului cu hirotonie canonică, învestit cu harul preoției, de iertare a păcatelor, potrivit cuvintelor Mîntuitorului: „Luați Duh Sfînt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute“ (Ioan 20, 23). Adevărata pocăință nu poate fi doar cea a îndeplinirii unor formalități cultice, cunoscută și în Vechiul Testament, ci aceea a credinței și faptelor bune, a dragostei, a mărturisirii păcatelor, prin îndepărtarea de ele și prin hotărîrea de a cădea în fața Mîntuitorului și a duhovnicului, martorul acestei îndreptări și a unirii cu El, prin împărtășirea cu Sfînta Euharistie. Acesta este rodul vrednic de pocăință, care se dobîndește în Biserică și nu în afară de învățătura și practica ei neîntreruptă în cele aproape două milenii de viață creștină.

Împărăția lui Dumnezeu, întrezărită de Sfîntul Ioan Proorocul, pentru care el cerea pocăință, a fost întrupată de Mîntuitorul și învățătura Sa, de Jertfa și Învierea Sa cea de a treia zi, și de aceea cel mai mic din această împărăție a dragostei și comuniunii harice a Bisericii întemeiată de El, acela este mai mare decît Ioan Botezătorul în împărăția cerurilor (Matei 11, 11). Precum pocăința cerută de Sfîntul prooroc Ioan însemna pregătire pentru cei ce trebuiau să creadă în Cel ce avea să vină după el, adică în Mîntuitorul Hristos, tot astfel Taina Pocăinței, una din cele șapte Taine ale Bisericii noastre, este necesară în drumul nostru duhovnicesc pe care pururea îl facem către Mîntuitorul, către neîncetata viețuire și unire cu Trupul și Sîngele Său. Pe acest drum de unitate a credinței și spre această împărtășire a Duhului Sfînt se află în mișcare cetele sfinților în frescele exterioare, zugrăviți pe pereții mănăstirilor noastre din Bucovina. Spre această reînnoire, primenire și renaștere ne cheamă Biserica fără răgaz, pentru a ne învrednici de Sfintele ei Taine și Ierurgii. „Căci toate sînt pentru noi, scrie Sfîntul Apostol Pavel, pentru ca înmulțindu-se harul să prisosească prin mai mulți mulțumirea spre slava lui Dumnezeu... ca omul nostru cel dinlăuntru să se înnoiască din zi în zi“ (II Corinteni 4, 15-16).

Se cuvine să luăm aminte, de asemeni, că Sfîntul Ioan a botezat pe Mîntuitorul Hristos nu ca pe ceilalți oameni care veneau la el pentru iertarea păcatelor, ci spre a „împlini toată dreptatea“, cum a spus Iisus. Căci Fiul lui Dumnezeu nu avea nevoie de iertarea păcatelor, ci să împlinească mîntuirea noastre; El, Care „în chipul

lui Dumnezeu fiind, învață același dumnezeiesc Apostol Pavel, n-a socotit o răpire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor și la înfățișare aflîndu-Se ca un om" (Filipeni 2, 6-7). Sfîntul Ioan este deci Prooroc, Înaintemergător și Botezător. Temeiul Tainei Sfîntului Botez aici îl avem și în porunca Mîntuitorului Iisus Hristos (Matei 28, 19-20). Aici Sfînta Treime mărturisește pe Fiul lui Dumnezeu, ca Om adevărat și Dumnezeu adevărat. Prin întreita afundare în apa Botezului, făcută în numele Sfintei Treimi, noul botezat se naște din nou spre a intra în curțile Domnului, în Biserică.

De aceea, intrarea aceasta se împlinește, așa cum cunoașteți, în același timp cu a doua Taină, a ungerii cu Sfîntul și Marele Mir, punîndu-se acum pecetea darului Duhului Sfînt, și se desăvîrșește prin Taina Sfintei Împărtășanii, comuniunea deplină cu Trupul Domnului Hristos. Astfel, fiii Bisericii noastre strămoșești „au primit din început pe Hristos, Iisus Domnul, cum scrie Sfîntul Apostol Pavel, și au umblat întru El, înrădăcinați și ziditi fiind într-Însul, întăriți în credință" (Coloseni 2, 6, 7), păstrînd cu sfințenie de-a lungul timpului întregul tezaur de credință ortodoxă. În acest fel și rostim în Simbolul de credință : *„Mărturisesc un Botez spre iertarea păcatelor... și viața veșnică ce va să fie".*

Așadar, numai în Biserică și prin Biserică credem și nădăjduim întru dobîndirea mîntuirii, pentru că în ea ne împărtășim cu harul Duhului Sfînt, lucrător în Sfintele ei Taine. În ea, credința noastră trece dincolo de egoism, mîndrie și îngustime, adevărate piedici în calea iubirii frățești, a unității de credință. În Biserică, împreună apropiindu-ne de același Sfînt Potir, evlavia fiecăruia devine mai limpede și mai lucrătoare în iubire și vredniciile fiecăruia dintre noi, arătate față de semeni, de familie, de țară, devin puternice în osîrdia de a fi fii și moștenitori ai împărăției lui Dumnezeu. Sfîntul Ioan mai este numit „Îngerul lui Dumnezeu" (Matei 11, 10). El s-a identificat cu această cinstire profetică, atît ca vestitor al voii lui Dumnezeu, cît și ca fel de viețuire ; în post, rugăciune și viață neprihănită. Ca înger îl și pictează zugravii bisericești, fie în stînga Mîntuitorului — în dreapta fiind Maica Domnului —, fie în icoana din rîndul celor împărătești, în dreapta noastră, unde biserica are hramul său, sau totdeauna în stînga — lîngă ușa diaconească, la toate bisericile. Ca înger în trup el este model pentru viețuitorii mănăstirilor, care își asumă înalta chemare de a respecta rînduielile de viețuire ale Sfîntului Vasile cel Mare, cunoscute și trăite pe pămîntul țării noastre încă din primele secole, așa cum arată scrierile Sfinților Ioan Casian și Dionisie cel Mic, călugări din părțile Dobrogei de astăzi.

În Biserică aflăm, drept aceea, tot ceea ce se cade să împlinim pentru a avea încredințarea ajutorului lui Dumnezeu și a tuturor sfinților Lui. De are cineva dorință întru curăția inimii și a unei viețuiri în pocăință, în Biserică avem mijloace de îndreptare, de iertarea păcatelor și de sfințire. Năzuiește cineva să afle înțelesul cel adevărat al cuvîntului lui Dumnezeu, al Sfintei Scripturi, la slujbele, cîntările și predicile sfințiților slujitori ai Altarului au prilejul binecuvîntat de dreaptă luminare a minții și îmbogățire a cunoștințelor ziditoare de suflet. În timpul dumnezeieștii Liturghii,

orice fiu și fiică a Bisericii poate intona cîntările noastre bisericești alcătuite de Sfinții Părinți sub puterea și călăuza Duhului Sfînt. Biserica, numită de Sfîntul Apostol Pavel „stîlp și temelie a adevărului" (I Timotei 3, 15), este și rămîne pentru noi locul sfînt de unde ni se revarsă toate darurile mîntuitoare. Tot ceea ce cugetul creștin nădăjduiește, tot ceea ce inima lui așteaptă spre luminarea și pacea ei, tot ceea ce năzuiește el să împlinească întru dobîndirea bunătăților pămîntești, sub bolțile sfintelor locașuri de închinare se revarsă și din izvorul cel pururea curgător al învățăturii ei își îndestulează starea duhovnicească. Către acest luminos tărîm de viețuire ne cheamă și marele Prooroc Ioan, Înaintemergătorul și Botezătorul Domnului nostru Iisus Hristos.

* * *

Cu multă dragoste am poposit în această mănăstire în care sălășluiesc Moaștele Sfîntului Ioan cel Nou. Bucuria sărbătorii este sporită de prezența P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, care a diriguit cu pilduitoare pricepere și rîvnă Mănăstirea Sfîntul Ioan, înainte de a fi chemat de Sfîntul Sinod la înalta treaptă a arhieriei. În cea de a doua zi a Botezului Domnului, la prăznuirea Sfîntului Ioan Botezătorul, am săvîrșit, cum ați văzut, hirotesia în gradul de arhimandrit a Părintelui stareț Grigorie. Înzestrat cu alese însușiri sufletești, cu îmbunătățită viață monahală, ascultător și smerit, arhimandritul de acum s-a dovedit harnic și înțelept în conducerea sfîntului locaș și în slujirea credincioșilor. Fiu al Mănăstirii Putna, sub îndrumarea noastră, Părintele Grigorie a făcut lucrări de mare valoare la biserica mare, paraclis și clădirile din jur. În fruntea lor se află refacerea întregului acoperiș al bisericii, a zidăriei exterioare și restaurarea frescelor, cu punerea în valoare a celor dinspre vest, descoperite în acești ani. Noile încăperi destinate păstrării în cele mai bune condiții a vechilor cărți cu valoare patrimonială din județul Suceava s-a dovedit a fi o lucrare de mare importanță. Sfîntul Sinod a aprobat ridicarea sa la acest rang monahal, săvîrșită astăzi, ca o binemeritată prețuire pentru Prea Cuvioșia sa personal, pentru viețuitorii și colaboratorii săi, ca și pentru toți bunii credincioși legați de această mănăstire. Din rîndul lor a fost, de asemenea, promovat la rangul de protosinghel Părintele Vasile Pleșcan, cunoscut protopsalt al Moldovei, talentat tălmăcitor al cîntărilor de strană și neobosit la slujbele liturgice.

Iată momente luminoase și prilej de a da slavă lui Dumnezeu și cinstire conducătorilor țării noastre pentru aceste minunate și neuitate clipe trăite astăzi la această ctitorie voievodală. Felicitîndu-l pe noul Arhimandrit Grigorie îi dorim viață binecuvîntată cu sporite roade gospodărești și duhovnicești, spre cinstea Bisericii noastre strămoșești și bucuria noastră.

*Sfîntul prooroc Ioan, cel ce se află pururea în preajma Sfintei Treimi, să ne fie tuturor mijlocitor și înger călăuzitor pe drumul vieții noastre. Amin.**

* Cuvînt rostit la Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, 7 ianuarie 1986.

DESPRE GLOSOLALIE SAU VORBIREA ÎN LIMBI

Vorbirea în limbi sau „glosolalia" este unul din „darurile extraordinare și supranaturale ale Duhului Sfînt" [1], Care prin „însăși coborîrea Lui dă existență reală Bisericii", pentru că „prin Duhul curge și crește viața cea dumnezeiască în Biserică", într-un cuvînt „crește Biserica însăși" [2]. Pentru că „numărul lor depinde de nevoile speciale ale fiecărei comunități și de voia Domnului", aceste harisme, cum sînt numite de teologia creștină, pot fi diferite sau legate unele de altele după cum împrejurările vieții creștine o cer și, mai ales, pronia divină o rînduiește. De aceea, ele pot fi întîlnite cu totul diferențiat „de la o Biserică la alta și de la o epocă la alta" [3].

Totodată, aceste harisme, ca și profeția, deși izvorăsc din lucrarea Duhului Sfînt, nu privesc vrednicia celor care le dețin și nici mîntuirea lor subiectivă, ci viața Bisericii în diferite epoci și împrejurări. În acest sens harismele, deși sînt lucrări ale Duhului Sfînt în Biserică, se diferențiază de Sfintele Taine și de ierurgii, lucrări fără de care Trupul lui Hristos nu poate crește. Harismele sînt legate de Sfintele Taine, căci se dau de către Duhul Sfînt numai celor renăscuți duhovnicește, avînd pecetea sfințeniei Mîntuitorului Hristos, și numai în comuniunea și unitatea Bisericii în afara căreia nu este Duhul Sfînt. Dar harismele nu presupun o anumită parte văzută, cum au Sfintele Taine, săvîrșite după rînduiala Bisericii, și nici un săvîrșitor sau un primitor, în vederea dobîndirii „mîntuirii subiective" prin împărtășirea harului care dă putere credinciosului de a recapitula în sine viața lui Hristos, adică de a „parcurge", împreună cu El, calea pe care a parcurs-o cu trupul Său, „pînă la proslăvire" [4]. Ci, așa cum s-a subliniat deseori, „în vederea edificării trupului tainic al Bisericii, Sfîntul Duh înzestrează pe unii membri din cadrul Bisericii cu un dar special numit harismă" [5]. Pentru viața Bisericii aceste harisme sînt deci necesare. Dar asta nu înseamnă că cel care are una din aceste harisme este mai vrednic decît un alt membru al Bisericii, căci „darurile sînt felurite, dar același Duh" (I Corinteni 12, 4). Asemenea și slujirile, dar trupul este același. „Căci precum trupul unul este și are mădulare multe, iar toate mădularele trupului multe fiind, sînt un trup, așa și Hristos" (I Corinteni 12, 12). Cel ce are și cel ce nu are o asemenea harismă se va mîntui însă numai dacă se împărtășește din Tainele și lucrările sfințitoare ale Bisericii, prin care ni se împărtășește harul Sfîntului Duh, absolut necesar pentru mîntuirea fiecărui mădular al trupului tainic al lui Hristos, slujitor sau credincios, săvîrșitor sau primitor, propoveduitor sau ascultător, căci Tainele izvorăsc din patimile și învierea Mîntuitorului, prelungind pînă la sfîrșitul veacurilor lucrarea Sa cea mîntuitoare. Fără Taine și ierurgii nu putem deci vorbi de harisme, pentru că locul lor de manifestare — viața Bisericii — nu există fără acestea. Dar fără harisme putem vorbi de lucrarea mîntuitoare și sfințitoare a Bisericii. „Din perspectivă hristologică, Biserica învață că lucrările Fiului și Sfîntului Duh rămîn mereu organic unite ; harul lui Hristos, dăruit lumii prin actele istorice ale întrupării, morții și învierii, este perpetuat ca fapt eficient prin Sfîntul Duh. Așadar, Biserica creștină nu este privată de harisme, dacă se menține pe linia autentică a desfășurării vieții religioase, dacă nu exclude structurile sacramentale sau dacă nu cade în extreme care înlătură contactul, legătura cu așezămintele Bisericii : ierarhia, Sfintele Taine, dogme, practici liturgice" [6]. Privite astfel harismele sînt

---

1. Pr. dr. Șt. Slevoacă, *Harismele în Biserica primară*, în M.M.S. XXXIV (1958), nr. 9-10, p. 699.
2. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, București, 1978, p. 302.
3. L. Cerfaux, *Le chrétien dans la Théologie paulienne*, Les Edition du Cerf, Paris, 1962, p. 223.
4. Pr. D. Ailincăi, *Harismele și rolul lor în viața Bisericii primare*, în „M.M.S.", LVIII (1981), nr. 10-12, p. 738.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, p. 747.

„darul de nuntă cu care Hristos și-a împodobit mireasa la Cincizecime“ [7]. Iar „glosolalia“ este prima manifestare a acestor daruri la Cincizecime, la Ierusalim, cînd ucenicii plini de Duhul Sfînt au început a vorbi în limbile tuturor neamurilor din lumea de atunci (Fapte 2, 4).

Sfîntul Evanghelist Marcu prezintă glosolalia ca pe un semn, printre alte semne, al celor care vor crede. „Iar celor ce vor crede, le vor urma aceste semne : în numele Meu demoni vor izgoni, în limbi noi vor grăi“ (Marcu 16, 17).

Porunca dată Apostolilor de Mîntuitorul Hristos : „Mergînd învățați toate neamurile“ (Matei 28, 19) trebuie corelată cu cea de la Sfîntul Evanghelist Luca : „Eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu ; voi însă ședeți în cetate pînă ce vă veți îmbrăca cu putere de sus“ (Luca 24, 49) și ambele porunci trebuie privite ca avînd începutul la Pogorîrea Duhului Sfînt, în ziua Cincizecimii.

Meditînd asupra acestui fapt, Sfîntul Ioan Gură de Aur zice : „Cînd Apostolii auziseră vocea Domnului : „Mergînd învățați toate neamurile“ erau nedumeriți și nu știau în care parte să se îndrepte fiecare și în care regiune a lumii trebuiau să predice cuvîntul ; cînd erau deci într-o astfel de nedumerire, vine Duhul cel Sfînt, în chip de limbi, împărțind fiecăruia regiunile în care aveau să învețe lumea ; iar prin limba dată fiecăruia au cunoscut, ca într-o hartă, hotarul stăpînirii și învățăturii ce s-a încredințat fiecăruia“ [8].

Pînă la Cincizecime Apostolii nu cunoșteau decît limba aramaică și le-ar fi fost foarte greu să predice și să învețe „toate neamurile“, neputînd vorbi în limbile lor. În vederea acestei misiuni, „puterea de sus“ care avea să „îmbrace“ pe Apostoli a constat în harismele pe care Duhul Sfînt le-a dat în ziua Cincizecimii.

Din Fapte 2, 4 constatăm că Sfinții Apostoli, plini de Duhul Sfînt, „au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea Duhul a grăi“. În ziua aceea „erau în Ierusalim locuitori iudei, bărbați cucernici, din toate neamurile care sînt sub cer“ (Fapte 2, 5).

Este evident că Sfinții Apostoli au vorbit în alte limbi pentru dînșii, căci ei au ieșit din casa unde erau adunați și vorbirea lor a fost adresată acelor „bărbați cucernici din toate neamurile de sub cer“, bărbați care, la rîndul lor, „s-au tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei în limba sa. Și erau uimiți toți și se minunau zicînd : iată, nu sînt aceștia care vorbesc toți galileeni ? Și cum auzim noi fiecare în limba noastră în care ne-am născut ? (Fapte 2, 6-8). Iar versetul 11 repetă la plural : „Îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre, despre faptele minunate ale lui Dumnezeu“.

Pe lîngă faptul că aceste texte precizează cu claritate fondul glosolaliei și rostul ei, ele conțin și diferitele numiri care s-au dat glosolaliei. Astfel, Mîntuitorul o numește „putere de sus“ (Luca 24, 49) și „limbi noi“ (Marcu 16, 17), Sfîntul Luca îi zice „alte limbi“ (Fapte 2, 4) și cei ce ascultau vorbirea i-au zis „limba sa“ (Fapte 2, 6), „limba noastră în care ne-am născut“ (Fapte 2, 8) și „limbile noastre“ (Fapte 2, 11). Toate aceste numiri se raportează la unicul fapt al Cincizecimii și deosebirea dintre ele nu reprezintă decît privirea faptului glosolaliei din diferite perspective.

Glosolalia, ca limbă nouă, ar putea fi o limbă atunci creată de Duhul Sfînt, limbă ce nu a mai existat, limbă pe care pînă atunci n-a mai vorbit-o nimeni. În acest caz însă nu s-ar mai fi putut spune despre vorbirea Sfinților Apostoli că fiecare îi auzea vorbind „în limba sa“, ori „în limba noastră“. Împotriva acestei păreri se opune și cuvîntul care este folosit în Sfînta Scriptură pentru a arăta că limba este nouă. În Marcu 16, 17 este scris în limba greacă γλώσσως καιναῖς și nu cu νεατς.

Ori numai adjectivul νεατς are înțelesul de nou, adică de ceva care n-a existat mai înainte, pe cînd καινῖς însemnează nou în înțeles subiectiv, adică nu nou în sine, ci nou pentru cineva [9].

Singularul „limba sa“ este mărturia unui singur auditor, pluralul „lim-

---

7. Diac. prof. N. I. Nicolaescu, *Actualitatea Epistolei I către Corinteni a Sfîntului Apostol Pavel,* în „Studii Teologice“, III (1951), nr. 3-4, p. 190.

8. Sfîntul Ioan Hrisostom, *Cuvîntări la praznice împărătești,* trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1942, p. 259.

9. Prot. dr. P. Deheleanu, *Manual de sectologie,* Arad, 1948, p. 524 ; Idem, *Glosolalia sau „vorbirea în limbi“,* Arad, s. a. ; Magistrand Dumitru Vasilescu, *Glosolalia,* în „Studii Teologice“, XVI (1964), nr. 7-8, p. 477-479.

ba noastră" este mărturia unei colectivități. Ușor s-ar putea aduce învinuire unui ins că i s-a părut și că de fapt nu s-ar fi vorbit în limba sa, în timp ce mărturia a doi sau trei nu mai poate fi infirmată. Cînd colectivitatea vorbește de „limba noastră", ea se referă la o singură limbă, în timp ce faptul că Duhul Sfînt le-a dat să vorbească „în alte limbi" arată că mai multe colectivități cu limbi diferite i-au auzit vorbind în limbile lor.

Pentru Sfinții Apostoli au fost noi limbile parților, mezilor, elamiților, cretanilor și arabilor, care erau de față, îi ascultau, pentru că nu cunoșteau de mai înainte aceste limbi în care le-a dat Duhul Sfînt să vorbească. Se apreciază că la Cincizecime Sfinții Apostoli au vorbit în peste 15 limbi [10].

Expresia „alte limbi" arată că vorbirea Sfinților Apostoli, prin lucrarea și cu puterea Duhului Sfînt, s-a făcut în alte limbi decît acelea pe care le cunoșteau ei pînă atunci, deci în limbi noi pentru ei, dar în limbi pe care le vorbeau alte popoare. Expresia „fiecare îi auzea vorbind în limba sa" arată că Duhul Sfînt le-a dat Sfinților Apostoli să vorbească în limbile celor care erau de față și care nu înțelegeau limba maternă a vorbitorilor.

Dacă Sfinții Apostoli ar fi vorbit sub inspirația Duhului Sfînt, într-o altă limbă decît a celor de față, cei prezenți nu ar mai fi zis că îi aud vorbind în „limba sa", ori „în limba noastră". „Iar alții", batjocorindu-i, ziceau că sînt plini de must" (Fapte 2, 13). Acești „alții" sînt ierusalimitenii care vorbeau aramaica, localnicii care nu știau limbile perșilor, mezilor, elamiților, a celor din Mesopotamia, din Pont, din Asia, din Frigia, din Pamfilia. Acești „alții" îi văd pe Sfinții Apostoli vorbind cu însuflețire mare, dar nu înțeleg nimic din vorbirea lor și presupun că vorbesc ca niște oameni beți. Acestora la răspunde Sfîntul Apostol Petru nu în altă limbă, nu în limbă insuflată, ci în limba lor, în aramaică și le explică ce s-a petrecut, și anume că Iisus „înălțîndu-Se prin dreapta lui Dumnezeu și primind de la Tatăl făgăduința Duhului Sfînt, L-a revărsat pe Acesta, cum vedeți și auziți voi acum" (Fapte 2, 33).

Sfinții Părinți au făcut o paralelă între amestecarea limbilor la Turnul Babel și darul vorbirii în limbi de la Cincizecime [11]. Sfîntul Chiril al Ierusalimului arată că la Cincizecime s-a produs o altă tulburare, în locul celei rele care a fost la Turnul Babel. În timpul amestecării limbilor a fost o împărțire a voinței, pentru că gîndul era împotriva voinței lui Dumnezeu; aici însă este o restabilire și o unire a voințelor. Prin amestecul limbilor de atunci s-a întîmplat căderea, iar prin aceasta de acum (s-a petrecut) întoarcerea [12]. Sfîntul Ioan Hrisostomul folosește termenii de „unire și împăcare" în locul celui de „întoarcere", întîlnit la Sfîntul Chiril. „Cînd în vechime oamenii au fost cuprinși de nebunie și au voit să construiască un turn, Dumnezeu a distrus unirea lor cea rea, prin împărțirea limbilor. Pentru aceasta și acum Duhul cel Sfînt zboară peste ei în chip de limbi de foc, pentru ca prin El să unească lumea împărțită" [13]. „Și s-a întîmplat un lucru nou și minunat: după cum atunci în vechime limbile au împărțit lumea și au nimicit unirea cea rea, tot astfel și acum limbile au unit lumea și pe cele despărțite le-au adus într-o unire" [14].

Pentru că toate celelalte texte din Sfînta Scriptură, referitoare la vorbirea în limbi, nu sînt atît de clare și de complete ca acestea din Fapte cap. 2, se cuvine să scoatem concluziile care rezultă din acest text și să le folosim ca mijloc de orientare pentru interpretarea celorlalte texte referitoare la vorbirea în limbi. Astfel vorbirea în limbi este dată de Duhul Sfînt ca o putere excepțională, absolut necesară la întemeierea Bisericii, pentru convertirea la credință a neamurilor, este actul sinergic al conlucrării omului cu Dumnezeu la sfințirea lumii prin puterea Duhului Sfînt care „îl mișcă pe credincios la colaborare" [15]. Glosolalia este o limbă articulată, inteligibilă, o limbă alcătuită din sunete diverse, de la cele mai simple pînă la cele mai

---

10. Prot. dr. P. Deheleanu, *Manual de sectologie*, p. 525.
11. Conf. Pr. I. Bria, *Prezența și lucrarea Sfîntului Duh în Biserică*, în „Ortodoxia", XXXVIII (1978), nr. 3, p. 493.
12. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*, partea a II-a, traducere de Pr. D. Fecioru, București, 1945, p. 483.
13. Sfîntul Ioan Hrisostom, *op. cit.*, p. 276.
14. *Ibidem.*
15. Prof. dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 329.

complexe [16]. Ea „este atît o acțiune spirituală și invizibilă a Sfîntului Duh, cît și o expresie, un semn sensibil care poate fi sesizat de „necredincioși" [17], fiind „ca un gaj al credinței în care se converteau" [18].

Sfinții Apostoli nu învățaseră mai dinainte, nu cunoșteau limbile în care le-a dat Duhul Sfînt să vorbească și deci, din acest punct de vedere, ei au vorbit în limbi noi.

Limbile în care au vorbit Sfinții Apostoli sub însuflarea Sfîntului Duh erau limbile pe care le înțelegeau cei prezenți, tocmai limbile lor materne, deci nu erau niște limbi neînțelese de cei prezenți. Sau, după cum zice Sfîntul Vasile cel Mare, „limba dreptului, în timpul în care Duhul Sfînt o mișcă scrie cuvintele vieții veșnice în inimile credincioșilor. Ea nu este înmuiată în cerneală, ci în Duhul Dumnezeului celui viu" [19].

Împreună cu cei care înțelegeau limbile insuflate în care vorbeau Sfinții Apostoli se aflau și oameni care nu înțelegeau acele limbi. Acestora le-a vorbit Sfîntul Apostol Petru în limba aramaică. Astfel s-a făcut tălmăcitorul limbilor insuflate pentru cei de un neam și de o limbă cu el. În cazul vorbirii în limbi, tălmăcitorul nu-și are rostul decît atunci cînd auditorii sînt de limbi diferite și cînd unora dintre ei nu li se vorbește în limba lor.

Vorbirea în limbi face dovadă că în creștinism toate popoarele sînt chemate la mîntuire [20], că „creștinătatea are dreptul și îndatorirea de a traduce Sfînta Scriptură în limba oricărui popor" [21], că Sfîntul Duh vine la Cincizecime în lume pentru a aduna toate neamurile într-o singură familie [22].

Aceste înțelesuri le desprindem și de la Sfinții Părinți care aduc precizări de mare valoare. Sfîntul Chiril al Ierusalimului zice : „Galileenii Petru și Andrei vorbeau în limba persiană sau medică. Ioan și ceilalți Apostoli vorbeau orice limbă a celorlalte popoare" [23]. Deci, pe la jumătatea secolului IV, la Ierusalim se știa și în ce limbi a dat Duhul Sfînt Apostolilor să vorbească. Către sfîrșitul aceluiași secol, în Antiohia, Sfîntul Ioan Hrisostomul explica : „Cel botezat grăia îndată în limba Indienilor, în a Egiptenilor, în a Perșilor, în a Sciților, în a Tracilor și omul primea darul vorbirii în multe limbi" [24].

Potrivit acestor însemnări, noi am accepta și astăzi vorbirea în „limba insuflată" a aceluia care, de exemplu, fără să cunoască limba arabă, s-ar duce între musulmani și le-ar predica în limba lor credința creștină. Este însă de neînțeles, este absurd [25] ca un român care se află într-o adunare de români să le vorbească acestora într-o „limbă neînțeleasă". Tocmai pentru aceasta zice Sfîntul Ioan Hrisostomul că acolo unde sînt numai localnici glosolalia nu este necesară [26].

Vom analiza, în cele ce urmează și celelalte mărturii scripturistice despre vorbirea în limbi.

La convertirea sutașului Cornelie, pe cînd Sfîntul Apostol Petru vorbea, „Duhul Sfînt a venit peste toți cei care ascultau cuvîntul. Iar credincioșii tăiați împrejur, care veniseră cu Petru, au rămas uimiți, văzînd că darul Duhului Sfînt s-a revărsat și peste păgîni, căci îi auzea pe ei vorbind în limbi și slăvind pe Dumnezeu" (Fapte 10, 44-46). Această vorbire în limbi nu este relatată cu amănuntele din care să putem formula niște concluzii, totuși constatăm că așa cum este expusă nu exclude încadrarea în principiile vorbirii în limbi din ziua Cincizecimii. În acest caz se împlinește cuvîntul Sfîntului Evanghelist Marcu, „iar celor care vor crede le vor urma aceste semne" (Marcu 16, 17). Această vorbire în limbi este semnul că și păgînii

---

16. Diac. prof. N. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 193.
17. Sfîntul Ioan Hrisostom, *op. cit.*, p. 259.
18. *Ibidem.*
19. Sfîntul Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi*, traducere de Pr. dr. Olimp N. Căciulă, București, 1939, p. 211.
20. Mag. Dumitru Vasilescu, *op. cit.*, p. 480.
21. *Ibidem*, p. 482.
22. Pr. conf. Ilie Moldovan, *Sfîntul Duh și dialogul ecumenic teologic*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LV (1979), nr. 1-2, p. 31.
23. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 482.
24. Sfîntul Ioan Hrisostom, *op. cit.*, p. 258.
25. Prot. dr. P. Deheleanu, *Glosolalia*, p. 10.
26. Mag. Dumitru Vasilescu, *op. cit.*, p. 483.

sînt primiți la creștinism și la darurile lui [27]. Această vorbire în limbi este semnul care confirmă Sfîntului Apostol Petru înțelesul vedeniei sale că „Dumnezeu mi-a arătat să nu numesc pe nici un om spurcat sau necurat" (Fapte 10, 28). Această vorbire în limbi este semn de încurajare pentru păgînii care ascultau cuvîntul și este, totodată, semn supranatural de la Dumnezeu dat credincioșilor tăiați împrejur, care au văzut (prin acest semn al vorbirii în limbi) că „darul Duhului Sfînt s-a revărsat și peste păgîni", ca să nu i se mai reproșeze Sfîntului Apostol Petru „că a intrat la oameni netăiați împrejur și că a mîncat cu ei" (Fapte 11, 3). Subliniem însă că acest semn, atît de necesar atunci, s-a dat numai la primirea primilor păgîni la creștinism și nu fiecărui păgîn la botezul său [28]. Această vorbire în limbi s-a petrecut la o adunare mixtă de iudeo-creștini și păgîni. Nu este exclus, ci din contră este de presupus, că cei adunați vorbeau limbi diferite. Pluralul „în limbi" ne face să presupunem că cei prezenți vorbeau cel puțin trei limbi diferite și că s-a vorbit prin Duhul Sfînt în cel puțin două din aceste limbi. De asemenea presupunem că toți cei de față au înțeles vorbirea în limbi, pentru că nu a fost trebuință de un tălmăcitor pentru cei cărora nu li s-ar fi vorbit în limba lor.

Ceea ce s-a petrecut în Cezareea, la convertirea sutașului Cornelie, se petrece și în Efes cu „ucenicii" care nici nu auziseră dacă este Duh Sfînt (Fapte 19, 1-2). După ce aceștia s-au botezat, pe cînd Sfîntul Apostol Pavel își punea mîinile peste ei, „Duhul Sfînt a venit asupra lor și ei vorbeau în limbi și prooroceau" (Fapte 19, 6). Și în acest caz, vorbirea în limbi, deși nu este descrisă, ci doar constatată, se încadrează în normele stabilite pentru glosolalia de la Cincizecime.

O prezentare aparent diferită de cele expuse pînă acum asupra vorbirii în limbi se află în prima Epistolă către Corinteni a Sfîntului Apostol Pavel. Fragmente, expresii izolate de context, luate din această epistolă sînt folosite mai ales în vremea noastră pentru a justifica o pretinsă vorbire în limbi.

Nu este ușor să urmărești firul roșu al expunerii Sfîntului Apostol Pavel despre vorbirea în limbi a corintenilor. Expunerea, pe lîngă elementele absolut clare, pe lîngă expresiile categorice, mai conține și afirmații greu de înțeles și greu de integrat în context. Credem că la o astfel de expunere se referă și Sfîntul Apostol Petru cînd scrie că în epistolele Sfîntului Apostol Pavel „sînt unele lucruri cu anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi spre a lor pierzare" (II Petru 3, 16).

Pentru o cît mai clară înțelegere a celor scrise de Sfîntul Apostol Pavel despre vorbirea în limbi a corintenilor este necesar să facem cîteva precizări preliminarii și anume : să stabilim poziția vorbirii în limbi în cadrul harismelor Bisericii primare ; să determinăm climatul general în care trăiesc și comunitatea creștinilor din Corint și Sfîntul Apostol Pavel și, în sfîrșit, să cunoaștem relațiile dintre corinteni și Sfîntul Apostol Pavel. „Puterea de sus" cu care Sfinții Apostoli urmau să se îmbrace nu se reduce numai la vorbirea în limbi, chiar dacă s-a început cu aceasta. În aceeași zi, Sfîntul Apostol Petru predică cu multă însuflețire, cu mult curaj și cu deplin succes (Fapte 2, 41). Sfîntul Apostol Petru vindecă în numele lui Iisus Hristos ologul ce cerșea la Poarta Frumoasă (Fapte 3, 2). Sfîntul Petru, care în timpul judecății Mîntuitorului s-a temut și de o slujnică (Luca 22, 56-57) vorbește cu îndrăzneală în fața sinedriului din Ierusalim (Fapte 4, 13). Prin mîinile Sfîntului Apostol Pavel se făceau minuni neobișnuite (Fapte 19, 12). În adunările lor, creștinii cer prin rugăciune harisme. „Doamne, dă robilor Tăi să grăiască cuvîntul Tău cu toată îndrăzneala, întinzînd dreapta Ta spre vindecare și săvîrșind semne și minuni, prin numele Sfîntului Tău Fiu Iisus" (Fapte 4, 29-30). Ca urmare a acestei rugăciuni „s-a cutremurat locul unde erau adunați și s-au umplut toți de Duhul Sfînt și grăiau cu îndrăzneală cuvîntul lui Dumnezeu" (Fapte 4, 31). Și în acest caz creștinii cer și primesc nu vorbirea în limbi, ci îndrăzneală, vindecare, semne și minuni.

Cunoașterea de către Sfîntul Apostol Petru a minciunii soților Anania și Safira este de la Duhul Sfînt (Fapte, 5, 3). „Prin mîinile Apostolilor se fă-

---

27. Prot. dr. P. Deheleanu, *Manual de sectologie*, p. 525.
28. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 181/489.

ceau semne și minuni multe în popor" (Fapte 5, 12). Apostolii sînt scoși din închisoare în chip minunat de un înger al Domnului tot pentru zidirea Bisericii (Fapte 5, 19). O lucrare harică face ca în fața sinedriului Sfîntul Arhidiacon Ștefan să aibă fața „ca o față de înger" (Fapte 6, 15). Convertirea lui Saul este tot o lucrare a Duhului Sfînt pentru zidirea Bisericii. În Faptele Apostolilor sînt consemnate lucrări felurite ale Duhului Sfînt pentru întărirea Bisericii. A se vedea : Fapte 11, 28-29 ; 21, 8-9 ; 14, 9-10 ; 21, 10-11 ; 15, 32 ; 16, 18 ; 16, 26 ; 20, 9-12 ; 28, 5-7, 9. O cercetare atentă a vieții Bisericii primare ne arată că lucrarea harului nu s-a manifestat numai prin vorbirea în limbi, ci ne arată că „harul a fost împărțit în cîte vase erau și după puterea celor care l-au primit" [29]. Toate aceste daruri extraordinare și supranaturale ale Duhului Sfînt (și nu numai vorbirea în limbi) fac nota specifică a timpurilor apostolice [30].

În Epistola către Romani, Sfîntul Apostol Pavel citează o parte din aceste daruri supranaturale, fără să amintească de vorbirea în limbi. Dacă vorbirea în limbi ar fi fost darul cel mai important desigur că l-ar fi citat. El însă amintește numai proorocia, slujirea, învățătura, îndemnarea, împărțirea, conducerea și milostivirea (Romani 12, 6-8). În Epistola către Efeseni, Sfîntul Apostol Pavel de asemenea nu citează vorbirea în limbi (Efeseni 4, 11-12). Numai în prima Epistolă către Corinteni, Sfîntul Apostol Pavel menționează între darurile Duhului Sfînt „feluri de limbi" și „tălmăcirea limbilor" (I Corinteni 12, 9-10 ; 28-30).

Mîntuitorul aseamănă lucrarea Duhului Sfînt cu niște „rîuri de apă vie" (Ioan 7, 37-39). Legat de acest text, felurimea darurilor Duhului Sfînt este explicată de Sfîntul Chiril al Ierusalimului astfel : „Una și aceeași ploaie se coboară peste toată lumea, dar ea ajunge albă în crin, roșie în trandafir, porfirie în violete și în zambile și felurită și variată în diferite feluri de plante : într-un fel în finic, în alt fel în vița de vie și cu totul diferită în toate lucrurile, deși este de un singur fel și nu se deosebește în sine însăși" [31]. În continuare Sfîntul Părinte se referă direct la harismele Bisericii primare. „Unuia îi ajută ca limba sa să rostească cuvinte de înțelepciune ; altuia îi luminează sufletul pentru a profeți ; altuia îi dă putere de a alunga demoni și altuia putere de a interpreta dumnezeiești Scripturi ; pe unul îl întărește să trăiască în curăție, iar pe altul îl învață să facă milostenie. Este diferit în oameni cu toate că este același în El Însuși" [32].

Climatul general în care trăiesc și creștinii din Corint și Sfîntul Apostol Pavel este dominat, cu autoritate, de viața, învățătura, minunile și mai ales de patima, moartea și învierea Domnului și de extraordinara lucrare a Duhului Sfînt pentru zidirea Bisericii.

Corintenii, locuitorii așa-zisei „capitale a desfrîului" [33] obișnuiți cu cele peste 1.000 de ierodule de pe lîngă templul Afroditei, se adaptează cu greu moralei sobre a creștinismului și sînt dispuși să dea mai mult crezămînt miracolului decît predicii Apostolilor. Și, care sînt conștienți de păcătoșenia vieții lor, nu pot renunța la „demnitatea" lor de cetățeni ai marelui oraș și acceptă cu ușurință aparențele salvatoare.

În afară de aceasta, „la Corint, creștinismul dă piept cu filosofia elenă, cu antinomismul epicureic, cu idololatria păgînă și, în general, cu principalele metehne ale lumii greco-romane, ale iudaismului din diaspora și ale vulgului din centrele cosmopolite și comerciale din răsăritul Imperiului Roman" [34].

Sfîntul Apostol Pavel, antrenat cu toată ființa sa în munca de răspîndire a Evangheliei, este preocupat de „lățirea Bisericii" și face totul ca pe aceia pe care i-a dobîndit să nu-i piardă din nou. El știe că, pentru a strînge ajutoare pentru frații din Ierusalim, trebuie să se găsească în cît mai bune relații cu comunitățile la care apelează ; știe că rezultatul acestei strîngeri de ajutoare depinde de tactul, de munca și de înțelepciunea sa, și toate acestea îl determină să se comporte ca un diplomat care își ascunde temerile și durerile personale și astfel el împarte laude cu multă dărnicie și evită să dea sentințe aspre.

---

29. *Ibidem*, p. 149/457.
30. Pr. dr. Șt. Slevoacă, *op. cit.*, p. 599.
31. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 134/442.
32. *Ibidem*, p. 135/443.
33. Pr. mag. Gheorghe N. Bălana, *Sfîntul Apostol Pavel și creștinii din Corint*, în „Studii Teologice", III (1951), nr. 3-4, p. 168.
34. Diac. prof. N. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 168.

Relațiile Sfîntului Apostol Pavel cu credincioșii comunității din Corint sînt binecunoscute. Sfîntul Apostol Pavel a venit pentru prima dată în Corint în toamna sau la începutul iernii anului 52 și a stat acolo pînă în primăvara anului 54, cînd a plecat la Ierusalim [35]. În acest timp (un an și șase luni) (Fapte 18, 11) a apărut o neînțelegere gravă între Sfîntul Apostol Pavel și evreii din Corint (Fapte 18, 5-6). În vara anului 54, din Efes, el scrie corintenilor prima sa epistolă (I Corinteni 5, 9) care s-a pierdut. Știm că în acea epistolă tema principală era combaterea desfrînării (I Corinteni 5, 9).

În urma acelei epistole, Sfîntul Apostol Pavel a primit o delegație de corinteni care i-au înmînat și o scrisoare (I Corinteni 7, 1) în care i se cereau mai multe lămuriri asupra vieții religioase din comunitatea lor. Sfîntul Apostol Pavel le-a răspuns printr-o altă epistolă, și anume prin cea cunoscută de noi sub denumirea de „Epistola I către Corinteni".

În comunitatea din Corint erau anumite persoane, iudei de origine, veniți din afară cu scrisori de recomandare și care duceau o luptă aprigă împotriva Sfîntului Apostol Pavel [36]. Astfel, „credincioșii comunității creștine din Corint se aflau în pragul unei dezbinări" [37]. Și după cea de a doua scrisoare trimisă Corintenilor de Sfîntul Apostol Pavel situația rămîne destul de gravă, ceea ce a făcut ca Sfîntul Apostol Pavel să se decidă să meargă personal la Corint.

Sosit la Corint, în față, dușmanii săi n-au avut curajul să-l calomnieze, iar el n-a făcut caz de autoritatea sa, ci s-a purtat cu foarte mare blîndețe (II Corinteni 10, 1), cu toate că a observat răceala unora dintre ei (II Corinteni 2, 1).

După plecarea Sfîntului Apostol Pavel din Corint însă, intrigile s-au agravat, Apostolul a aflat și le-a scris din nou. „Și v-am scris vouă aceasta, ca nu cumva la venirea mea să am întristare" (II Corinteni 2, 3). „Căci cu multă supărare și cu inima strînsă de durere v-am scris cu multe lacrimi" (II Corinteni 2, 4). „Și dacă m-a întristat cineva, nu pe mine m-a întristat, ci în parte — ca să nu spun mai mult — pe voi toți" (II Corinteni 2, 5). Cauza unei atît de mari întristări o găsim explicată în II Corinteni 7, 12. „Deci, deși v-am scris, aceasta n-a fost din cauza celui ce a nedreptățit, ci ca să se învedereze la voi sîrguința voastră pentru noi, înaintea lui Dumnezeu". Acest verset a fost interpretat de critica textului în sensul că unul dintre dușmanii Apostolului, un iudaizant, l-a ofensat pe Sfîntul Apostol Pavel în fața adunării și că nimeni nu i-a luat apărarea, că nimeni nu a protestat. Și această scrisoare, despre care am amintit cu citate din II Corinteni, s-a pierdut [38].

Învinuirile pe care iudaizanții le aduceau Sfîntului Apostol Pavel par a fi : a. că își schimbă planurile de la o zi la alta (I Corinteni 4, 18-19), b. că nu este elocvent (I Corinteni 2,1), c. că se laudă, d. că-i exploatează (I Corinteni 9, 7-19), e. că el nici nu este apostol cu adevărat, fiindcă nici nu L-a cunoscut pe Hristos (I Corinteni 9, 2) [39].

Toate acestea, aflate de la Tit, care stătuse mai mult în Corint, au determinat pe Sfîntul Apostol Pavel să compună cea de a treia epistolă și pe care o avem sub denumirea de II Corinteni [40]. În această situație complicată, apăsătoare, Sfîntul Apostol Pavel, care „tuturor toate s-a făcut, ca pe unii în orice chip să-i mîntuiască" (I Corinteni 9, 19-22), este foarte prudent în expresii, merge pînă în pragul echivocului, pe care-l folosește ca pe o armă de apărare, caută să nu jignească pe nimeni, ca nu cumva să înstrăineze pe cineva de la Biserica lui Hristos. („Nu ca să vă rușinez vă scriu aceasta, ci ca să vă dojenesc ca pe niște fii ai mei prea iubiți" (I Corinteni 4, 14). El știe că apostolia sa îi cheamă pe oameni la Hristos și de aceea se ferește ca nu cumva jignind în numele adevărului pe cineva, să-l piardă. Spre exemplu, Sfîntul Apostol Pavel a auzit că între Corinteni sînt dezbinări (I Corinteni 11, 18) și le scrie cu prudență că „trebuie să fie între voi și eresuri" (I Corinteni 11, 19). Potrivit zicalei că „în tot răul e și un bine", Apostolul neamurilor nu

---

35. Pr. conf. mag. Gh. N. Bălana, *op. cit.*, p. 493.
36. *Ibidem.*
37. Pr. conf. Ilie Moldovan, *op. cit.*, p. 42.
38. Pr. mag. Gh. N. Bălana, *op. cit.*, p. 493.
39. *Ibidem*, p. 494.
40. *Ibidem.*

se referă deloc la răul pe care-l prezintă eresurile și ca să-i liniștească, conclude că eresurile au rolul de a învedera pe cei încercați (I Corinteni 11, 19).

El, Pavel, i-a născut pe Corinteni prin Evanghelia lui Iisus Hristos, el este părintele lor (I Corinteni 4, 15) și trecînd peste toate necazurile, li se adresează ca unor copii prea iubiți (I Corinteni 4, 14). El se laudă cu ei (voi sînteți pecetea apostoliei mele în Domnul (I Corinteni 9, 2) deși își mărturisește și amărăciunea : „Mi se pare că Dumnezeu pe noi apostolii ne-a arătat ca pe cei din urmă oameni, ca pe niște osîndiți la moarte" (I Corinteni 4, 9). „Noi sîntem nebuni pentru Hristos ; voi însă înțelepți în Hristos ; noi sîntem slabi, voi însă sînteți tari. Voi sînteți strălucițI, iar noi sîntem de necinste" (I Corinteni 4, 10). „Am ajuns ca gunoiul lumii, ca măturătura tuturor pînă azi" (I Corinteni 4, 13).

Sfîntul Apostol Pavel le scrie Corintenilor ținînd seamă și de dreapta învățătură a Bisericii și de starea în care se află adresanții săi și de situația specială a raporturilor sale cu ei.

Misiunea sa este pe cît de grea pe atît de delicată.

Dacă va apăra adevărul, față de care greșesc Corintenii, cu rigiditate, va risca să-i descurajeze. Dacă va combate cu asprime abaterile lor, va da prilej adversarilor săi să ademenească turma. Dacă va fi necruțător va risca să-i îndepărteze pe Corinteni de la Hristos.

În această situație Apostolul procedează cu maximum de prudență, cu un neegalat tact pastoral. Pe tot parcursul scrierii se străduiește să nu-i scandalizeze, să nu le arate greșelile în mod direct, ci așa ca și cum nici n-ar fi făcute de ei, sau ca și cum unele din greșelile lor el nici nu le-ar socoti greșeli.

Printre alte păcate care-i făceau inapți pentru a fi vase ale harismelor [41] Corintenii îl aveau și pe acela de a se lăuda cu vorbirea în limbi, fiind atrași de „caracterul ei deosebit de frapant și miraculos" [42] prin care glosolalia „se făcea dorită cu ardoare de neofiții nedesăvîrșiți și neexperimentați" [43]. Dar, de fapt, așa cum o practicau ei, nici nu era o vorbire în limbi, ci o răstălmăcire a darurilor Duhului Sfînt.

Greșeala aceasta era așa de mare încît dacă Sfîntul Apostol Pavel le-ar fi spus-o direct, fără menajamente, dacă i-ar fi mustrat cum se cuvenea pentru aceasta și dacă le-ar fi interzis-o cu desăvîrșire, foarte probabil că ei ar fi părăsit religia creștină. Ca să evite acest deznodămînt nedorit, și ca să remedieze această stare de lucruri [44], cu tactul său, caută să-i scoată din rătăcirea lor fără să le spună direct că au greșit și fără ca interzicerea să fie pronunțată. În fond trebuia combătută „dorința lor copilărească de a face paradă cu darurile spirituale" [45].

Toate aceste criterii de care ține cont Sfîntul Apostol Pavel constituie greutăți pentru noi în căutarea de a descifra scrierea sa, mai ales că noi căutăm în ea un răspuns pentru problemele noastre din veacul XX, deși el nu a avut intenția ca prin această epistolă să dea instrucțiuni generațiilor viitoare de creștini [46].

Socotesc că problema cea mai grea pe care și-a propus Sfîntul Apostol Pavel să o rezolve în această epistolă este tocmai vorbirea în limbi. Numai ultimele două capitole ale epistolei nu poartă încărcătura acestei probleme. Tot ceea ce expune Sfîntul Apostol Pavel în primele 11 capitole se prezintă ca o minuțioasă și iscusită pregătire pentru ceea ce urmează. Prezentarea darurilor duhovnicești din capitolul 12 are rolul de a pune vorbirea în limbi în rînd cu celelalte harisme; imnul dragostei, expus cu neegalată frumusețe, este prezentat pentru a lua, în inima Corintenilor, locul de întîietate din care el vrea să le scoată vorbirea în limbi. Abia după ce le-a dat ceva mai bun, trece Apostolul la vorbirea în limbi, pe care însă nici acum nu o atacă frontal, ci o analizează gradat și cu cuvinte dintre cele mai alese, tot ca să nu jignească.

---

41. A se vedea : I Corinteni, 1, 10-11; 3, 1, 3, 18, 21; 4, 3, 5, 7, 18; 5, 1-2, 6, 8; 6, 4-8; 10, 9-10; 11, 34.

42. Diac. prof. N. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 200; Pr. dr. Șt. Slevoacă *op. cit.*, p. 710.

43. Pr. Constantin I. Gheorghe, *op. cit.*, p. 29.

44. Diac. prof. N. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 200.

45. Pr. Constantin I. Gheorghe, *op. cit.*, p. 29.

46. Pr. dr. Șt. Slevoacă, *op. cit.*, p. 700.

Chiar de la începutul epistolei, după ce-i laudă că nu sînt lipsiți de nici un dar (1, 7) le scrie : „Vă îndemn fraților, pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toți să vorbiți la fel și să nu fie dezbinări în sînul vostru, ci să fiți cu totul uniți în același cuget și în aceeași înțelegere "(1, 10). Este aici evidentă legătura pe care o face Sfîntul Apostol Pavel (fără să o exprime) între vorbirea în limbi și dezbinările din Corint.

Pentru că știa că vorbirea în limbi este folosită de Corinteni ca semn, ca dovadă că Duhul Sfînt lucrează în ei, tot de la început le spune că „Iudeii cer semne iar Elinii caută înțelepciune" (1, 22).

Mustrîndu-i indirect pentru presupusa lor vorbire în limbi, pe care nimeni nu o putea verifica, îi întreabă : „Cine dintre oameni știe cele ascunse ale omului, decît duhul omului ?" (2, 11).

Cu această întrebare Apostolul a arătat că cel care practică o falsă vorbire în limbi poate amăgi pe cei din jur, dar el în cugetul lui nu se poate amăgi, că deci conștiința lui totuși îl învinuiește. Referindu-se la harisme le spune : „Omul firesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu" (2, 14). „Și eu fraților, n-am putut să vă vorbesc ca unor oameni duhovnicești, ci ca unora trupești" (3, 1-3). Oamenii trupești deci nu pot primi cele ale Duhului, iar Apostolul, pe parcursul scrisorii le arată de ce îi socotește trupești. Ei au dezbinări (1, 10), certuri (1, 11), pizmă (3, 3), la ei este „amăgire" (3, 18), ei se laudă cu oamenii (3, 21), ei îl judecă pe Pavel (4, 3, 5), ei se fălesc (4, 6, 7), ei se semețesc (4, 18), la ei este desfrînare (incest) (5, 1), ei umblă cu aluatul răutății (5, 8) și cu aluatul vicleșugului (5, 8). „Voi înșivă faceți strîmbătate" (6, 8), ei ispitesc pe Domnul (10, 9), ei cîrtesc (10, 10), ei se adună spre osîndă (11, 34). Pentru toate acestea este o singură concluzie : „Voi nu puteți primi cele ale Duhului" (2, 14), deci nici adevărata vorbire în limbi.

O anumită dispoziție și activitate sufletească era absolut necesară pentru primirea harismelor [47]. Sfîntul Duh se află întotdeauna cu cei vrednici. Creșterea în Duhul Sfînt se dobîndește prin îndepărtarea patimilor [48].

Ca o subliniere a concluziei zice Apostolul : „Domnul cunoaște gîndurile înțelepților (aluzie la 2, 14) că sînt deșarte" (3, 20). „El prinde pe cei înțelepți în viclenia lor" (3, 19).

Tot la falsa vorbire în limbi, care nu poate fi verificată de oameni, se referă și cuvintele : „Domnul va lumina cele ascunse ale întunericului și va vădi sfaturile inimilor" (4, 5) și pentru aceasta „să nu vă făliți unul cu altul" (4, 5).

„Să nu prăznuiți cu aluatul cel vechi, nici cu aluatul răutății și al vicleșugului, ci cu azimile curăției și ale adevărului" (5, 8). Și această prăznuire cu aluatul răutății și al vicleșugului arată că ei nu puteau să primească harisma vorbirii în limbi, că ei practicau o falsă vorbire în limbi.

Fără să afirme că ei, Corintenii, ar fi piatră de poticnire pentru cineva le zice : „Nu fiți piatră de poticnire nici Iudeilor, nici Elinilor, nici Bisericii lui Dumnezeu" (10, 32). De la „a fi piatră de poticnire" și pînă la „a nu-ți lipsi nici un dar" (1, 7) este distanța elasticității cu care operează Sfîntul Apostol Pavel față de Corinteni.

Vorbindu-le despre cuviința cu care se cuvine să stea în biserică le spune: „Nu vă laud că vă adunați, nu spre mai bine, ci spre mai rău" (11, 17). Oare nu în biserică la adunare se practica vorbirea în limbi ? Să ne punem întrebarea : Ce l-a determinat pe Sfîntul Apostol Pavel să-i întrebe pe Corinteni : „N-aveți oare case, ca să mîncați și să beți ? Sau disprețuiți Biserica lui Dumnezeu și rușinați pe cei ce nu au ?" (11, 22). În această formă îndulcită prin întrebare Corintenii sînt avertizați că ei ar disprețui Biserica lui Dumnezeu. Și totuși, deși este evidentă durerea Apostolului, el se stăpînește să nu mustre dar le arată că nici nu are motive ca să-i laude : „în aceasta nu vă laud" (11, 22).

Ca să combată temeinic greșita vorbire în limbi a Corintenilor, Sfîntul Apostol Pavel dezbate problema darurilor duhovnicești în întreg capitolul 12. În această expunere se scot în evidență două idei : I. că vorbirea în limbi nu este cel mai de preț dar și II. că toate darurile Duhului Sfînt au rostul lor, spre zidirea Bisericii, că nimic nu se face numai din dorul de a arăta lucruri minunate.

---

47. *Ibidem*, p. 714.

48. Pr. prof. C. Cornițescu, *Învățătura Sfîntului Vasile cel Mare despre Sfîntul Duh*, în „Ortodoxia", XXXI (1979), nr. 1, p. 114.

Fără să o arate direct, Apostolul știe că în comunitatea din Corint se punea cel mai mare preț pe vorbirea în limbi.

Ca să combată această apreciere eronată, Sfîntul Pavel vorbește despre mai multe harisme, între care fixează și locul vorbirii în limbi.

Indirect, le spune Corintenilor că despre darurile duhovnicești ei sînt în necunoștință (12, 1) și apoi le arată că sînt „daruri felurite" (12, 4), „slujiri felurite" (12, 5) și „lucrări felurite" (12, 4). Urmează citarea cîtorva harisme printre care, către sfîrșit, pune și „feluri de limbi" (12, 10). Parcă Sfîntul Pavel i-ar privi să vadă cum reacționează la faptul că n-a început enumerarea harismelor cu vorbirea în limbi.

În versetul următor stabilește că Duhul Sfînt împărțește darurile fiecăruia deosebit, „după cum voiește" (12, 11), deci nu după cum doresc credincioșii. (Corintenii doreau vorbirea în limbi).

Compararea feluritelor daruri duhovnicești cu mădularele trupului pune din nou în evidență greșeala Corintenilor de a căuta toți vorbirea în limbi. „Dacă piciorul ar zice...", „și urechea dacă ar zice...", „Dacă tot trupul ar fi ochi...", „Și dacă ar fi tot auz ?" (versetul 17).

Urmează o ierarhizare a persoanelor purtătoare ale darurilor Duhului Sfînt, care trebuie cercetată cu multă luare aminte. „Pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică". Expresia „pe unii", care se referă la purtătorii harismelor, stabilește că nu toți creștinii sînt purtătorii darurilor Duhului Sfînt, ci numai „unii". Expresia de mai sus arată apoi că nu oamenii își aleg darurile Duhului Sfînt ci că Dumnezeu îi pune pe unii să fie purtători ai acestor daruri dumnezeiești.

„Întîi apostoli, al doilea prooroci, al treilea învățători ; apoi pe cei ce au darul de a face minuni ; apoi darurile vindecărilor, ajutorările, cîrmuirile, felurile limbilor" (12, 28).

Potrivit celor de mai sus primii purtători ai darurilor Duhului Sfînt, sînt deci Apostolii, apoi proorocii și apoi învățătorii, deci ierarhia bisericească. Ca nicăieri în altă parte, în acest verset Sfîntul Pavel face clasificarea, ierarhizarea persoanelor și a darurilor Duhului Sfînt după importanța lor pentru Biserică. Ca la orice concurs, se citează primele persoane situate pe primele locuri unul după altul și ca să nu creadă cineva că ceea ce urmează ar putea fi socotit de aceeași valoare cu primele trei locuri, zice „apoi", adică „după aceștia" sau „în urma acestora". Versetele 29 și 30 sînt o întărire a expresiei „pe unii" din versetul 28. „Oare toți sînt... ?".

Prin această formă interogativă repetată, de fapt Sfîntul Pavel atrage atenția Corintenilor că nu toți creștinii pot fi purtători ai darurilor Duhului Sfînt, ai harismelor.

Trebuie să subliniem că și cu acest prilej vorbirea în limbi este citată la urmă. „Apostoli, prooroci, învățători, cei cu puterea de a săvîrși minuni, cei cu darurile vindecărilor" și apoi vine întrebarea : „Oare toți vorbesc în limbi ?" (12, 30). Răspunsul este clar : „Nu toți vorbesc în limbi".

După ce, pe scara valorilor, a lăsat felurimea limbilor pe ultimul loc, Apostolul continuă : „Rîvniți însă la darurile cele mai bune" (12, 31) căci Corintenii rîvneau după daruri duhovnicești (14, 12). În context, această expresie le cere Corintenilor să renunțe la vorbirea în limbi, pe care el a situat-o pe ultimul loc și să se străduiască după „darurile cele mai bune".

Fiind situată pe ultimul loc (versetul 28), vorbirea în limbi nu poate fi, în nici un caz, cuprinsă între darurile cele mai bune, deci ea rămîne singura harismă pe care el nu o recomandă Corintenilor.

„Și vă arăt o cale care le întrece pe toate" este sfîrșitul capitolului în care s-a făcut fixarea locului vorbirii în limbi față de celelalte harisme și nădejdea care trebuie să țină pe Corinteni după ce nădejdea lor în vorbirea în limbi le-a fost redusă în mare măsură.

Neegalatul imn al dragostei din capitolul 13 este diamantul pe care Marele Pavel îl oferă Corintenilor în locul sticlei colorate a falsei vorbiri în limbi, pe care încă n-a supus-o unei analize critice de fond, dar pe care a coborît-o de la locul de onoare pe care i-l oferiseră Corintenii.

În primele trei versete ale capitolului 13, dragostea este comparată cu unele daruri duhovnicești. Primul termen de comparație este tocmai vorbirea în limbi. De ce ? Răspunsul are o întreită motivare : 1. Pentru că în ierarhia darurilor duhovnicești ea a fost menționată pe ultimul loc ; 2. Pentru că ea era căutată de Corinteni în mod special și 3. Pentru că tocmai vorbirea în limbi îl preocupa pe Apostol și el căuta să o înlocuiască (în conștiința lor)

cu iubirea. Pentru Sfîntul Apostol Pavel, harisma vorbirii în limbi, fie în limbile oamenilor, fie în limbile îngerilor, fără dragoste, nu este decît aramă sunătoare și chimval răsunător (versetul 1). Că despre glosolalie este vorba în versetul 1 ne-o spun versetele următoare, în care dragostea este comparată cu alte harisme, cu darul proorociei, al cunoașterii, al credinței, al facerii de bine, al răbdării (versetele 2-3). Versetul 8 pune din nou față în față dragostea cu darurile duhovnicești dar ceva mai apăsat. „Dragostea nu cade niciodată. Cît despre proorocii, se vor desființa ; darul limbilor va înceta ; știința se va sfîrși" (13, 8). Deci veșnicia dragostei este pusă în comparație cu încetarea, de la un timp a proorociei, a darului vorbirii în limbi și a științei.

Observăm și aici grija Apostolului de a nu caracteriza nefavorabil numai darul vorbirii în limbi. Pentru a reduce gradul de neplăcere pentru Corinteni, el situează darul vorbirii în limbi între cel al proorociei și cel al științei, deși ceva mai tîrziu nu se va sfii să le spună că proorocia este mai de preț decît vorbirea în limbi (14, 1).

După ce i-a obișnuit pe Corinteni cu încadrarea darului vorbirii în limbi între alte daruri duhovnicești, după ce a făcut o ierarhizare a acestora, în care vorbirii în limbi i-a oferit ultimul loc, după ce a precizat că nu toți vorbesc în limbi (așa cum era tendința în Corint), după ce a arătat neegalata valoare a dragostei pentru creștini și i-a îndemnat să caute dragostea (14, 1) în locul vorbirii, ea fiind mai de preț decît aceasta, după ce le-a spus că darul limbilor va înceta, Sfîntul Apostol Pavel trece la analiza de fond a vorbirii în limbi pe care o practicau Corintenii.

În această analiză, pentru a cărei acceptare i-a pregătit pe tot parcursul epistolei sale, vom observa aceeași grijă de a nu jigni pe nimeni și aceeași gradare precaută a pedagogului care își duce elevul pe nesimțite la scopul propus, așa fel ca elevul nici să nu bănuiască unde va ajunge și să aibă impresia că el singur a mers la ținta propusă și apoi atinsă. În felul acesta Sfîntul Apostol Pavel cruță suspiciunea Corintenilor, dar respectă principialitatea darului vorbirii în limbi socotind că totuși printre credincioșii din Corint vor fi fost „unii" care să aibă adevăratul dar al vorbirii în limbi.

În capitolul 14, versetele 1 și 2 se dau îndrumări Corintenilor ca dintre darurile duhovnicești să rîvnească mai mult proorocia decît vorbirea în limbi, „pentru că cel ce vorbește în limbi, nu vorbește oamenilor ci lui Dumnezeu, căci nimeni nu-l înțelege, ci el în duh, grăiește taine". Deși vorbirea în limbi are ca scop să-i învețe pe oameni, să ușureze predicarea Evangheliei celor ce nu vorbesc aceeași limbă, potrivit practicii lor, Sfîntul Apostol Pavel le arată că la ei (nu și în altă parte) cel ce vorbește în limbi, nu vorbește oamenilor, ci lui Dumnezeu. Astfel este prezentată deosebirea dintre vorbirea în limbi de la Cincizecime, cînd oamenii declarau „îi auzim vorbind în limba noastră" și denaturarea Corintenilor, care cu vorbirea lor în limbi nu se mai adresau oamenilor, vorbire în limbi care nu mai era înțeleasă de oameni. În numele dragostei care „toate le suferă, toate le crede, toate le rabdă" (13, 7) Sfîntul Pavel acceptă că vorbirea lor, deși neînțeleasă de oameni ar fi o vorbire adresată lui Dumnezeu și că astfel ar putea să aibă un conținut tainic. Dar, ca să vorbești lui Dumnezeu nu este nevoie de limbă insuflată, căci „auzul cel dumnezeiesc nu are nevoie de vreun glas oarecare pentru ca să poată înțelege", după cum zice Sfîntul Vasile cel Mare[49]. Vorbirea, indiferent în care limbă, este un mijloc de comunicare între oameni, cît despre vorbirea noastră cu Dumnezeu, Mîntuitorul ne-a spus că „știe Tatăl vostru de ce aveți trebuință mai înainte ca voi să cereți de la El" (Matei 6, 8). Expresia „vorbește lui Dumnezeu" arată mai întîi inutilitatea vorbirii în limbi a Corintenilor și apoi le atrage atenția că ei pe Dumnezeu nu-L pot amăgi ca pe oameni. Tocmai în aceasta constă superioritatea proorociei față de vorbirea în limbi, că cel ce proorocește vorbește oamenilor spre zidire, îndemn și mîngîiere (14, 3), „Cel ce grăiește în limbi pe sine se zidește" (14, 4).

Oare nu arată Sfîntul Apostol Pavel că în această vorbire în limbi este ascunsă o formă de egoism ? Ca să răspundem vom compara lucrarea celui care vorbește în limbi ca să se zidească pe sine cu cuvintele Mîntuitorului :

---

49. Sfîntul Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi*, p. 302.

„Cine ține la viața lui o va pierde" (Matei 10, 39), iar cuvintele : „Cel ce proorocește zidește Biserica" le vom compara cu cuvintele Mîntuitorului : „Cel ce își urăște viața în lumea aceasta o va păstra pentru viața de veci" (Ioan 12, 25). Tocmai pentru aceasta conclude Sfîntul Apostol Pavel : „Cel ce proorocește este mai mare decît cel ce grăiește în limbi" (14, 5).

Asemenea proorociei, scopul adevăratei vorbiri în limbi nu este sfințirea și desăvîrșirea personală și nici să dovedească cuiva această sfințire și desăvîrșire, ci scopul ei este să folosească întregii Biserici, să-i unească pe oameni, să desființeze barierele puse între oameni de diferitele limbi ale popoarelor ; scopul ei este „zidirea trupului lui Hristos" (Efeseni 4, 12).

În vederea acestui scop „voiesc ca voi toți să grăiți în limbi" însă pentru că ați denatura acest dar, doresc, „mai cu seamă să proorociți" (14, 5). După ce a stabilit că proorocia este mai de preț decît vorbirea în limbi, Apostolul mai face un pas în care însă își atribuie lui ceea ce fac Corintenii, ca să ia asupra sa concluzia neplăcută pentru ei. „Iar acum fraților, dacă aș veni la voi grăind în limbi (ca voi, nu ca la Cincizecime) de ce folos v-aș fi dacă nu vă vorbesc sau în descoperire, sau în cunoștință, sau în proorocie, sau în învățătură ?" (14, 6). Cînd zice Apostolul : „De ce folos v-aș fi" de fapt el stabilește că vorbirea în limbi a lor este fără de folos, că este „o sterilă agitație în adunările creștine" [50]. Vorbirea lor în limbi nu este de folos pentru că „precum cele neînsuflețite, dacă dau sunet, fie fluier, fie chitară, de nu vor da sunete deslușite, cum se va cunoaște ce este din fluier sau ce este din chitară ? Și dacă trîmbița va da un sunet nelămurit, cine se va pregăti de război ?" (14, 7-8).

Dacă mai sus s-a arătat că felul de vorbire în limbi al Corintenilor nu este de folos pentru că nu aduce nici descoperire, nici cunoștință, nici proorocie și nici învățătură, versetele 7 și 8 arată că vorbirea lor în limbi se compune din sunete nelămurite, fără de înțeles. Deși, mai întîi a luat asupra sa fapta lor (dacă aș veni la voi) iar apoi s-a folosit de „cele neînsuflețite", versetul 9 arată pentru cine a făcut aceasta. „Dacă prin limbi nu veți da cuvinte lesne de înțeles, cum se va cunoaște ce ați grăi ? Veți fi niște oameni care grăiesc în vînt". Și aici, strădania Sfîntului Apostol Pavel de a nu-i strivi cu cruzimea adevărului li se adresează cu optativul „aș grăi" și cu viitorul „veți fi", dar fondul este clar, și anume că prin vorbirea lor în limbi Corintenii nu rosteau cuvinte lesne de înțeles și că din această pricină nu se înțelegea nimic din vorbirea lor. Optativul din expresiile de mai sus diminuează duritatea indicativului, pe care, din tact pastoral, Apostolul îl evită.

Și, cu toate acestea, și după toate acestea, el le spune Corintenilor că prin vorbirea lor în limbi ei sînt niște oameni care grăiesc în vînt. A grăi în vînt, a grăi fără rost, este o mare durere, este o foarte tristă constatare.

În continuare se reia ideea din versetele 7 și 8 folosindu-se o altă argumentare. „Sînt în lume cine știe cîte feluri de limbi, dar nici una din ele nu este fără sunet. Prin această frază vorbirea în limbi a Corintenilor este comparată cu limbile naturale din lume și este arătată în dezacord cu ele tocmai din cauza sunetelor sale nelămurite, fără de înțeles ; este comparată cu vorbirea în limbi a Sfinților Apostoli de la Cincizecime.

Concluzia din versetul 11, introdusă cu „deci, dacă", deși este învesmîntată în forma ipotetică a condiționalului, arată că așa cum se prezintă vorbirea lor în limbi, nu-și ajunge scopul pentru că cel ce vorbește nu se poate înțelege cu cel ce ascultă. „Dacă nu voi ști însemnarea glasului, voi fi barbar pentru cel care vorbește, și cel care vorbește va fi barbar pentru mine" (versetul 11). Versetul următor (12), deși face aplicarea în practică a concluziei de mai sus, are o formă dintre cele mai politicoase. Concluzia reală și subînțeleasă pe care o conține acest verset este că ei nu trebuie să mai practice acea vorbire în limbi, dar în loc ca să le prezinte ceea ce vrea ca ei să nu mai facă, le spune ce ar trebui să facă în locul vorbirii în limbi. „Așa și voi, de vreme ce rîvniți după daruri duhovnicești, căutați să prisosiți în cele spre zidirea Bisericii". Versetul 13 „cel ce grăiește în limbi să se roage ca să și tălmăcească" presupune că într-o adunare sînt două feluri de credincioși din punct de vedere al limbii materne, și un singur credincios cu darul vorbirii, care, după ce a vorbit în limba sa pe care o cu-

---

50. Mag. Dumitru Vasilescu, *op. cit.*, p. 482.

noaște prin lucrarea Duhului Sfînt, este îndatorat să le spună celorlalți în limba sa maternă ce învățături a dat prin limba insuflată pe care și ei au auzit-o dar pe care n-au înțeles-o nefiind limba lor.

Versetele 14 și 15 pun problema rugăciunii în limbi. Se prea poate ca în scrisoarea pe care Corintenii i-au trimis-o la Efes Sfîntului Apostol Pavel să se fi aflat o astfel de motivare a vorbirii în limbi din Corint, nu ca o vorbire adresată oamenilor, ci ca o rugăciune. Se prea poate ca membrii delegației Corintenilor care i-au adus scrisoarea să fi justificat în felul acesta vorbirea în limbi din comunitatea lor. Apostolul nu putea să afirme că oamenii nu se pot ruga lui Dumnezeu în orice limbă, dar sesizează ceva nesănătos și de aceea le scrie : „Dacă mă rog în limbi duhul meu se roagă dar mintea mea este neroditoare". „Atunci ce voi face ? Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga și cu mintea ; voi cînta cu duhul, dar voi cînta și cu mintea" (14, 13-14).

Versetele 16 și 17 prezintă însă neajunsul practic al acestei rugăciuni pe care Corintenii pretind că o fac în limbi. Conținutul acestor versete ne obligă să ne gîndim nu la Cincizecime ci la Turnul Babel, căci acolo după amestecarea limbilor nu se mai înțelegeau unul cu altul (Facere 11, 7), iar aici în Corint, Sfîntul Pavel constată : „Dacă vei binecuvînta cu duhul, cel ce ține locul omului de rînd cum va zice amin, după mulțumirea ta, cîtă vreme el nu știe ce zici ?" (14, 17). Sfîntul Chiril al Ierusalimului ca și Sfîntul Ioan Hrisostom ne învață că prin vorbirea în limbi la Cincizecime s-au înțeles și s-au unit oamenii dezbinați la Turnul Babel [51], iar Pavel le arată Corintenilor că ei prin vorbirea lor în limbi nu se pot înțelege.

Mergînd mai departe pe firul pledoariei sale, Sfîntul Apostol Pavel se prezintă pe sine ca exemplu pentru Corinteni. „Mulțumesc Domnului meu că vorbesc în limbi mai mult decît voi toți ; dar în Biserică vreau să grăiesc cinci cuvinte cu mintea mea, ca să învăț și pe alții, decît zece mii de cuvinte în limbi" (14, 19).

Luată în întregime, această frază exprimă în primul rînd indignarea Sfîntului Pavel împotriva comportării glosolalilor din Corint care abuzau de îngăduința comunității,... întreținînd o sterilă agitație în atmosfera întrunirilor creștine [52].

În amănunte, desprindem din cele de mai sus mai întîi faptul că deși Pavel vorbește atît de mult în limbi, aceasta nu o face în Biserică. El vorbește în limbi către necredincioșii la care se duce să vestească Evanghelia lui Hristos și care nu cunosc limba sa. Acolo, la necredincioși, el vorbește cu ajutorul Duhului Sfînt în limba celor care-l ascultă.

Expresia : „Dar în Biserică vreau să grăiesc cinci cuvinte cu mintea mea ca să învăț și pe alții" arată că fiecare comunitate este organizată și după limbă și că acolo nu e nevoie de altă limbă, ci de cuvinte pe care oamenii să le înțeleagă. Dacă zece mii de cuvinte în limbă insuflată (după practica celor din Corint) nu valorează nici cît cinci cuvinte gîndite și spuse în limba poporului, atunci care mai este valoarea acestei vorbiri în limbi a Corintenilor ? Sfîntul Apostol Pavel nu dă acest răspuns. El așteaptă ca răspunsul să fie dat de Corinteni prin renunțarea la așa zisa „vorbire în limbi" reflectînd la acest contrast : zece mii de cuvinte „în limbi" sînt mai fără de preț decît cinci cuvinte pe înțeles, în limba celor de față.

Apostolul socotește că ceea ce a spus este ușor de înțeles de niște oameni maturi, de niște oameni cu mintea întreagă și de aceea, cu o dureroasă mustrare la care să nu fie copii la minte ci la răutate (20), adică să înțeleagă ce vrea el să le spună fără ca el să fie obligat să rostească acel cuvînt care i-ar jigni.

„Limbile sînt spre semn nu credincioșilor, ci necredincioșilor" (14, 22). În adunare, în biserică sînt numai credincioși, deci nu trebuie folosită vorbirea în limbi în biserică, sau mai concret : vorbirea în limbi a Corintenilor în biserică trebuie să înceteze ca ceva nepotrivit. Astfel Sfîntul Apostol Pavel „subliniază inutilitatea cuvintelor netîlcuite ale glosolaliei" [53].

Aceasta nu înseamnă că în Biserică nu lucrează darurile Duhului Sfînt,

---

51. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 175/484; Sfîntul Ioan Hrisostom, *op. cit.*, p. 276.

52. Diac. prof. N. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 201.

53. *Ibidem.*

ci numai că această harismă a vorbirii în limbi nu se folosește în biserică ci în misiunea externă, în cîmpul misionar. Proorocia, predicarea cu însuflețire, este o harismă mereu recomandată a se folosi în biserică, pentru întărirea credincioșilor. Dar „unele dintre harismele cele duhovnicești sînt nevăzute și se înțeleg numai prin credință“ [54]. Ori, după cum a subliniat încă din vechime și Sfîntul Ioan Hrisostom, „vorbirea în limbi diferite dă un semn văzut și ușor de priceput de cei necredincioși“ [55].

Ca să arate că, în mod normal, în biserică nu este nevoie de vorbirea în limbi și implicit că din această pricină nici nu o dă Duhului Sfînt, (din motive de tact pastoral Apostolul nu spune că este greșită vorbirea în limbi a Corintenilor care știau că atunci Sfinții Apostoli foloseau vorbirea în limbi în misiunea lor de răspîndire a creștinismului) el se folosește din nou de un exemplu practic și zice : „Deci, dacă s-ar aduna Biserica toată laolaltă și toți ar vorbi în limbi și ar intra neștiutori sau necredincioși, nu vor zice oare, că sînteți nebuni ?“ (14, 23). Iată un verset cu o gravă încărcătură ! Durerea, priveliștea sinistră, gravitatea situației comunității din Corint, toate concentrate în acest verset. Acest verset se leagă organic cu alte afirmații presărate de Sfîntul Pavel de-a lungul epistolei sale printre alte învățături. „Nu este oare între voi nici un om înțelept ?“ (6, 5) ca să-și dea seama că greșiți ? „Nu vă amăgiți ! Nici desfrînații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici batjocoriții, nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu“ (6, 10). „Nu voiesc ca voi să fiți părtași cu demonii“ (10, 20). „Oare vrem să întărîtăm mînia lui Dumnezeu ?“ (10, 22). „Nu fiți piatră de poticnire nici Iudeilor, nici Elinilor și nici Bisericii lui Dumnezeu“ (10, 32). Subliniem că deși în 12, 30 le-a arătat că nu toți vorbesc în limbi, aici în 14, 23 le zice : dacă toți ar vorbi în limbi. Textul din 14, 23 arată că nu toți vorbesc în limbi, că în biserică nu se vorbește în limbi și că pretenția Corintenilor de a vorbi în limbi în biserică îi pune în rînd cu nebunii care nu-și mai dau seama de ce fac.

Iată cum aceste manifestări „în loc să lumineze mințile, le întunecă și le orbesc“ [56]. În fond, Sfîntul Apostol Pavel prin versetul de mai sus le spune Corintenilor că vorbirea lor în limbi îi arată mai degrabă nebuni decît plini de Duhul Sfînt.

În urma acestei analize la care a fost supusă vorbirea în limbi pe care o practicau Corintenii, Apostolul le cere din nou ca „toate spre zidire să se facă“ (14, 26) și îi roagă ca dacă totuși și după această analiză vor mai fi din cei care să vorbească în limbi în adunarea lor, să nu vorbească decît unul sau doi și unul să tălmăcească. „Se dau deci sfaturi practice menite să curme abuzurile și să restabilească pacea, ordinea și disciplina“ [57]. Singura restricție este : „Iar dacă nu e tălmăcitor, să tacă în biserică și să-și grăiască numai lui și lui Dumnezeu“ (14, 28).

În comentariul său asupra acestui text, Sfîntul Ioan Hrisostom spune că acolo unde sînt numai localnici, glosolalia nu este necesară fiindcă ea poate fi înlocuită cu proorocia care se face în limba maternă și care aduce mai mult folos decît glosolalia [58]. În adevăr, Sfîntul Ioan Hrisostom zice : „E absurd să vorbești în limbi neînțelese de cineva. E absurd să predici unei adunări în limbi neînțelese de vreunul din cei de față. E absurd să te rogi în limbă neînțeleasă de tine însuți“ [59].

Și totuși, marea iubire de oameni a Sfîntului Apostol Pavel, nețărmurita sa încredere în oameni îl face să se gîndească la adevărata vorbire în limbi, care nu trebuie oprită și pe care Duhul Sfînt o poate da oricînd și oriunde este nevoie și conchide : „Așa că, frații mei, rîvniți a prooroci și nu opriți să se grăiască în limbi. Dar toate să se facă cu cuviință și după rînduială“ (14, 39-40).

Socotim că nu este lipsit de semnificație să arătăm că pe linia evitării termenilor care ar supăra (ceea ce face Sfîntul Apostol Pavel în tratarea

---

54. Sfîntul Ioan Hrisostom, *op. cit.*, p. 259.
55. *Ibidem.*
56. Pr. dr. P. Deheleanu, *Glosolalia*, p. 62.
57. Diac. prof. N. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 202.
58. Mag. D. Vasilescu, *op. cit.*, p. 483.
59. Pr. dr. P. Deheleanu, *Glosolalia*, p. 71.

problemei vorbirii în limbi de către Corinteni) s-a situat și Sfîntul Vasile cel Mare care se reține de la unele afirmații categorice în tratatul său „Despre Duhul Sfînt" din motive de „iconomie", pentru a nu supăra pe adversari și a-i face să respingă orice dialog și mai ales pentru a nu fi îndepărtat de ei de pe scena apărătorilor dreptei credințe [60].

Din cele expuse rezultă că Sfîntul Apostol Pavel le dovedește Corintenilor că ei practicau o vorbire în limbi neadevărată, străină de cea din ziua Cincizecimii, vorbire în limbi pe care el nu o aprobă, pe care chiar o interzice, dar fără să pronunțe cuvîntul; aceasta o face din motive de tact pastoral, pentru ca prin răbdarea sa, prin tenacitatea sa, să oprească răul fără a jigni, fără a răni pe cineva. Aceasta cu atît mai mult cu cît o impun și starea comunității din Corint și relațiile sale cu Corintenii răvășiți de dușmanii săi, cît și angajamentul pe care și l-a asumat de a strînge daruri pentru Biserica din Ierusalim (Fapte 11, 29-30; Galateni 2, 10). Referitor la modul în care se produce vorbirea în limbi, s-au emis mai multe păreri care însă nu pot să clarifice fenomenul în structura sa. Părerea cu circulația cea mai mare în rîndul teologilor este cea a lui Aug. Bisping, Richard și Oswald care afirmă că glosolalia ar fi o vorbire sub inspirația Duhului Sfînt în limba adamică. Această părere o socotim total greșită. Biserica lui Hristos nu are nevoie de părerea lui Bisping, nici de părerile criticilor raționaliști protestanți și nici de încîlcirile pe care le fac în zilele noastre oameni nepregătiți și fără trăire duhovnicească. Vorbirea în limbi a fost o minune pe care o constatăm, de care luăm act, o circumscriem din exterior și cu smerenie nu ridicăm pretenția de a înțelege structura și mecanismul său intim.

Durata vorbirii în limbi. Sfîntul Apostol Pavel spune fără nici un înconjur că „darul limbilor va înceta" (I Corinteni 13, 8). Pentru ca să găsim răspuns la întrebarea : De ce va înceta ? este necesar să stabilim motivul pentru care a fost dat acest dar al vorbirii în limbi.

La întemeierea Bisericii Duhul Sfînt a intervenit în mod supranatural [61]. Glosolalia era un semn ceresc prin care se adeverea originea supranaturală a creștinismului. „Se dădeau semne unor necredincioși ca să ajungă credincioși" așa cum zice Sfîntul Ioan Hrisostom [62]. Pregătirea oamenilor ca să înțeleagă noua învățătură și mai ales pregătirea acelora care erau chemați să conducă, să sfințească și să învețe în cadrul Trupului tainic al lui Hristos nu se putea face în mod natural. „Evanghelia era propovăduită de către niște slujitori simpli, fără cultură, fără artă oratorică" [63]. „Duhul Sfînt nu numai că îndepărtează neștiința, dar dă și cunoștință. El luminează sufletele" [64]. „Duhul Sfînt învață deodată pe mulți, multe limbi pe care ei nu le cunoșteau pînă atunci" [65].

Ceea ce nu puteau să facă oamenii așa de repede și de bine, a făcut Duhul Sfînt prin harisme cu scopul de a zidi Biserica.

În afară de aceasta, „oamenii erau atunci mai fără minte, erau încîntați și atrași de toate cele trupești, nu aveau încă nici o idee despre darurile netrupești și nici nu știau ce este harul spiritual, care se contemplă numai prin credință. Pentru aceasta se făceau atunci semne, zice Sfîntul Ioan Hrisostom [66]. Prin lucrarea Duhului Sfînt care începe în ziua Cincizecimii, se adevărește cuvîntul pe care Mîntuitorul l-a rostit cu mult timp înainte către ucenicii Săi : „Secerișul e mult dar lucrători sînt puțini. Rugați deci pe Domnul secerișului ca să scoată lucrători la secerișul Său" (Matei 9, 37-38). Aceste holde în spic sînt miile de oameni din ziua Cincizecimii din Ierusalim. Lucrătorii cei puțini sînt Sfinții Apostoli. Rezolvarea este aceea că Domnul secerișului a scos lucrători minunați la secerișul Său. Și trebuie să recunoaștem că glosolalia are un puternic caracter misionar [67].

Dar pe măsură ce Biserica se întărea și avea de acum credincioși din

---

60. Pr. prof. C. Cornițescu, *op. cit.*, p. 112.
61. Pr. dr. Șt. Slevoacă, *op. cit.*, p. 713.
62. Sfîntul Ioan Hrisostom, *op. cit.*, p. 260.
63. Pr. dr. Șt. Slevoacă, *op. cit.*, p. 708
64. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 151/459.
65. *Ibidem*, p. 174/482.
66. Sfîntul Ioan Hrisostom, *op. cit.*, p. 258-259.
67. Pr. dr. P. Deheleanu, *Glosolalia*, p. 58.

toate neamurile, pe măsură ce Sfinții Apostoli rînduiau episcopi și preoți din toate limbile, darul vorbirii scădea. Dumnezeu a pus și în natură și în oameni legile Sale numite naturale, după care să se nască, să se dezvolte și prin care să-și îndeplinească rostul existenței lor. A face totul în mod extraordinar, în chip minunat, înseamnă a suspenda legile firii și a le infirma și deci înseamnă a face ceva care să încalce o rînduială dată tot de Dumnezeu. În momentul în care Dumnezeu a văzut că oamenii cu puterile lor naturale nu pot realiza Biserica Hristosului Său, i-a ajutat prin harisme. Cînd voiește Dumnezeu, se biruiește rînduiala firii. Astfel „cel ce a fost învrednicit de Domnul Sfînt, i se luminează sufletul și vede cele supraomenești pe care mai înainte nu le cunoștea. Omul cel mic vede începutul și sfîrșitul lumii și cele ce s-au petrecut în cursul anilor și șirurile de împărați, cunoaște ce n-a cunoscut" cum scrie Sfîntul Chiril al Ierusalimului [68].

Un nou născut nu poate să vorbească, nu poate să meargă, nu poate să se ajute singur la nimic. Dacă n-ar fi iubirea părinților și grija lor, manifestată prin puteri uluitor de mari în comparație cu puterile copilului, acesta n-ar putea dăinui. Iubirea părintească este, pentru un nou născut, asemănătoare cu lucrarea extraordinară a Sfîntului Duh la întemeierea Bisericii. Laptele de la pieptul mamei sale este pentru copil asemănător cu harismele de la întemeierea Bisericii. Dacă mama copilului mic îi dă mîncare cu linguriță în gură, ea nu mai face acest lucru cînd copilul poate să mănînce singur. Ce-am zice oare de un bărbat de 30 de ani care ar pretinde mamei sale să-i dea piept? N-am zice oare ceea ce a zis Sfîntul Apostol Pavel despre vorbirea în limbi a Corintenilor „că sînt nebuni?".

Dacă atunci cînd copilul începe să meargă tata îl ține de mînă ca să nu-și piardă echilibrul, această ocrotire nu-și mai are rostul mai tîrziu cînd copilul s-a învățat să meargă singur.

Dacă unui pom de curînd răsădit i se pune un sprijin ca să nu-l rupă vîntul, cînd pomul este matur nu mai are nevoie de acel sprijin. Dacă pentru a se turna beton este nevoie de cofraje pentru ca pasta moale să ia forma pe care o doresc constructorii, după 8-10 zile cofrajele se scot, căci pasta s-a întărit și ele nu mai sînt necesare.

Acest ajutor extraordinar al harismelor și în special al vorbirii în limbi se aseamănă cu schela unei construcții care-i ajută pe zidari să se înalțe și ei odată cu construcția și să se mențină la înălțimea edificiului care se construiește prin munca lor. După ce construcția a fost terminată schela trebuie desfăcută pentru că nu mai e nevoie de ea, prezența ei devine chiar ceva incomod pentru construcția terminată.

Așa se face că „în timpurile apostolice focul Duhului dumnezeiesc străfulgera vizibil diferitele manifestări de viață ale Bisericii. Dar după ce credința a fost vestită tuturor oamenilor, după ce creștinismul a prins rădăcini tari și adînci, el nu mai avea trebuință de același sprijin supranatural, fiindcă dădea alte dovezi despre divinitatea lui" [69].

Străvechiul document creștin „Învățătura celor doisprezece apostoli" vorbește despre harisma profeției [70], dar arată că îndeosebi ierarhia Bisericii era și purtătoarea harismelor [71].

Sfîntul Ignatie mărturisește că Biserica din Smirna nu este lipsită de nici o harismă [72].

Sfîntul Iustin Martirul și Filosoful, în „Dialogul cu iudeul Trifon" zice: „La noi sînt chiar și pînă acum harisme profetice" [73]. Expresia „chiar și pînă acum" ne arată că Sfîntul Iustin știa că harismele vor înceta, că ele încetaseră deja, cu excepția profeției.

Despre o dăinuire a harismei profeției ne vorbește și Sfîntul Chiril al

---

68. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 141/449.
69. Pr. dr. Șt. Slevoacă, *op. cit.*, p. 719.
70. *Învățătura celor doisprezece Apostoli,* în „Scrierile Părinților Apostolici", București, 1979, cap. 10, 6; 11, 7, 12, p. 30.
71. *Ibidem,* p. 31.
72. Sfîntul Ignatie, *Epistola către Smirnieni,* în „Scrierile Părinților Apostolici", p. 182.
73. Sfîntul Iustin Martirul și Filosoful, *Dialogul cu iudeul Trifon,* în „Apologeți de limbă greacă", București, 1980, cap. 82, p. 190.

Ierusalimului în una din catehezele sale [74], lăsînd a se înțelege că celelalte, deci și glosolalia, încetaseră.

În tratatul „Despre preoție" Sfîntul Ioan Hrisostom spune, referindu-se la harisme în general, că : „N-a mai rămas nici urmă din puterea facerii de minuni" [75]. Afirmația se referă la preoți și arată că un timp harismele erau date ierarhiei, idee pe care am semnalat-o și mai sus la Sfîntul Chiril al Ierusalimului [76].

În primul „Cuvînt la Rusalii" Sfîntul Ioan Hrisostom spune : „De la mulți aud aceasta și adeseori și pururea se întreabă: Pentru ce atunci toți cei botezați vorbeau în limbi, dar acum nu ?" [77].

Ceva mai departe întrebarea se repetă : „Pentru care pricină dar a fost luat dintre oameni acum harul acesta" ? [78]. Deci, putem conchide că pe vremea Sfîntului Ioan Hrisostom darul vorbirii în limbi încetase. Și la întrebarea „de ce încetase" ni se dă un răspuns de Sfîntul Ioan Hrisostom în aceeași cuvîntare. „Acest dar a fost luat nu pentru motivul că Dumnezeu ne necinstește ci pentru că ne cinstește foarte mult" [79]. După ce dă explicațiile necesare Sfîntul Ioan continuă : „Eu acum nu am nevoie de semne, pentru că am fost învățat să cred în Stăpînul, fără de semne. Cel care nu crede are nevoie de zălog, dar eu, care cred, n-am nevoie de zălog și nici de semn. Știu că am fost curățit de păcate chiar dacă n-aș vorbi în limbi. Cei de atunci însă, nu credeau dacă nu primeau semn. Prin urmare nu se dădeau semne ca la niște credincioși, ci ca la niște necredincioși ca să ajungă credincioși" [80].

Socotim ca foarte interesant, și pentru acest motiv subliniem, că Sfîntul Ioan Hrisostom nu socotește că harismele ar fi încetat pentru că Duhul Sfînt n-ar mai lucra în Biserică din cauza nevredniciei credincioșilor din vremea sa (și din timpurile următoare), ci din motive diametral opuse. „Chiar aceștia de acum, dacă ar fi fost botezați atunci i-ai fi auzit grăind în diferite limbi" [81]. Concluzia la care ajunge Sfîntul Ioan Hrisostom este că cei care pretind semnul vorbirii în limbi sînt necredincioși. „Cei de la început, dacă n-ar fi luat mai întîi semn și gaj n-ar fi crezut în El cu privire la cele nevăzute. Eu, însă, și fără semn îmi arăt toată credința. Aceasta este pricina pentru care nu se mai fac semne acum" [82]. După ce Sfîntul Toma a văzut și a pipăit coasta și ranele Mîntuitorului a primit și mustrarea: „Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut" (Ioan 20, 29).

Încetarea darului vorbirii în limbi nu înseamnă că în Biserică nu mai lucrează Duhul Sfînt. Duhul Sfînt lucrează în Biserică și în fiecare dintre mădularele Bisericii în chip corespunzător. „El este în mijlocul nostru, vede felul de viață al fiecăruia, vede ce vorbim și ce gîndim" [83]. Duhul Sfînt călăuzește episcopii, preoții, diaconii, pe monahi, fecioarele și pe ceilalți laici. El împarte în întreaga lume, „unuia credința, altuia fecioria, altuia milostenia, altuia sărăcia de bună voie, altuia alungarea duhurilor potrivnice" [84]. Prin Duhul Sfînt ne izbăvim de robie, sîntem chemați la libertate, sîntem urcați în înfiere, ne plăsmuim de sus. „Prin Duhul cel Sfînt vedem soboare de preoți, avem cete de dascăli ; din izvorul acesta curg și darurile revelațiilor și harismele vindecărilor; și de aici își au izvorul toate celelalte cu cîte se împodobește Biserica lui Dumnezeu" [85].

Duhul Sfînt lucrează nevăzut prin cele șapte Sfinte Taine ale Bisericii. Deci să nu ne socotim rușinați că nu vedem o lucrare trupească, ci din contra să sesizăm lucrarea spirituală, nematerială a Sfîntului Duh, după roa-

---

74. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 194/502.
75. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, traducere de Pr. D. Fecioru, în „Biserica Ortodoxă Română", LXXV (1957), nr. 10, p. 971.
76. *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, p. 31.
77. Sfîntul Ioan Hrisostom, *op. cit.*, p. 258.
78. *Ibidem.*
79. *Ibidem.*
80. *Ibidem*, p. 259.
81. *Ibidem*, p. 258.
82. *Ibidem*, p. 260.
83. Sfîntul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 146/454.
84. *Ibidem*, p. 147/455.
85. Sfîntul Ioan Hrisostom, *Cuvîntări*, p. 270.

dele pe care le vedem în Biserica lui Hristos. Vrednic de crezare este cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel adresat Galatenilor : „Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția" (Galateni 5, 22-23). Sfîntul Ioan Hrisostom, care vorbește despre încetarea darului vorbirii în limbi constată că totuși în Biserică „mari și covîrșitoare sînt harismele dăruite nouă astăzi" [86].

Harisma vorbirii în limbi, ca și celelalte harisme, s-a rărit pe măsură ce n-a mai fost de trebuință Bisericii [87]. Datorită acestui fapt, „Biserica apostolică nu a făcut din darul glosolaliei o regulă universal obligatorie și nici un criteriu de autenticitate pentru credință; nu a considerat de necreștin pe cel care nu a avut această harismă și nu a afirmat vreodată că mîntuirea ar fi condiționată de harul vorbirii în limbi" [88].

Cînd se afirmă că harismele au încetat prin secolul IV, implicit se face aceasta și pentru glosolalie [89], deși sînt teologi care susțin că glosolalia ar fi încetat chiar din primul veac al erei creștine, iar alți teologi pretind că glosolalia s-a manifestat numai în ziua Cincizecimii [90].

S-a afirmat de unii [91] că vorbirea în limbi ar fi dovada Botezului cu Duhul Sfînt. Botezarea Sfinților Apostoli rămîne ceva umbrit de negura vremii, încît se putea spune că înainte de Cina cea de Taină, la spălarea picioarelor de către Mîntuitorul ei au fost botezați înainte de a se împărtăși. La aceasta ne dă îndreptățire cuvîntul Domnului adresat Sfîntului Apostol Petru : „Dacă nu te voi spăla nu ai parte de Mine" (Ioan 13, 8). Botezul fiind poarta mîntuirii și prima condiție ca să poată cineva să primească Sfînta Împărtășanie. Dealtfel și după Înviere (deci înainte de Cincizecime) Mîntuitorul a săvîrșit „frîngerea pîinii" față de Luca și Cleopa (Luca 24, 30) și aceștia s-au împărtășit tot în urma Botezului. La Cincizecime Sfinții Apostoli, prin pogorîrea Duhului Sfînt în chip de limbi de foc, mai degrabă au primit hirotonia în episcopi, căci acesteia îi este proprie conducerea Bisericii și răspîndirea credinței. Vorbirea în limbi ar putea fi mai ușor acceptată ca o dovadă a Hirotoniei decît ca o dovadă a Botezului.

Vorbirea în limbi de la Cincizecime nu a fost o dovadă pentru Sfinții Apostoli că au fost acceptați împreună-moștenitori ai Împărăției prin Botez, ci ea a fost o dovadă pentru cei necredincioși că ei au devenit organe de lucru ale Duhului Sfînt, ceea ce se dă prin hirotonie.

În afară de aceasta, dacă nu ar fi fost de față acei străini care nu vorbeau limba aramaică, dacă de față ar fi fost numai auditori care înțelegeau limba aramaică, Sfinții Apostoli n-ar fi vorbit în alte limbi.

Dacă se pot cita cazuri în care la Botez, sau înainte de Botez s-a produs vorbirea în limbi, apoi mai multe cazuri se pot cita de Botez neurmat de vorbirea în limbi.

După predica Sfîntului Apostol Petru, chiar în ziua Cincizecimii s-au botezat ca la trei mii de suflete și nu se spune nici măcar de unul dintre cei botezați că ar fi făcut dovada vorbirii în limbi. Atunci cînd „numărul bărbaților s-a făcut ca la cinci mii (Fapte 4, 4) tot nu se spune că vreunul dintre ei ar fi vorbit în limbi. Famenul din Etiopia care a fost botezat de Sfîntul Filip s-a dus bucurîndu-se (Fapte 8, 40) dar fără să vorbească în limbi. Nici Sfîntul Apostol Pavel nu a primit la botez semnul vorbirii în limbi (Fapte 9, 18-19). La botezul Lidiei și al celor din casa ei (Fapte 16, 15), la botezul temnicerului (Fapte 16, 33-34), la botezul mai multor corinteni (Fapte 18, 8), la botezul lui Crispus, al lui Gaius și la botezul celor din casa lui Ștefana (I Corinteni 1, 16) nu se vorbește de semnul vorbirii în limbi. În schimb ni se relatează că păgînii cărora le vorbea Sfîntul Apostol Petru au primit semnul mai înainte de Botez (Fapte 10, 44-48). Dacă Sfinții Apostoli au făcut botezuri neurmate de semnul vorbirii în limbi, dacă darul acesta s-a dat și unor oameni nebotezați înseamnă că darul vorbirii în limbi nu poate fi socotit

---

86. *Ibidem*, p. 269.
87. Citat după Pr. dr. Șt. Slevoacă, p. 718.
88. Mag. Dumitru I. Vasilescu, *op. cit.*, p. 487.
89. Pr. dr. Șt. Slevoacă, *op. cit.*, p. 720.
90. Pr. dr. P. Deheleanu, *Glosolalia*, p. 42.
91. P. C. Nelson, *Învățăturile biblice — serie de studii bazate pe principiile adevărurilor fundamentale adoptate de Consiliul General al Bisericilor lui Dumnezeu* — ediție revăzută de P. C. Nelson, fără an și locul tipăririi.

ca un semn al Botezului cu Duhul Sfînt decît în dezacord cu cele relatate de Sfînta Scriptură. Credem că în fiecare caz relatat de botez urmat de darul vorbirii în limbi au fost alte cerințe decît acela de a fi un semn. Dacă în primul caz, darul vorbirii în limbi a fost necesar ca să le arate evreilor că și „păgînii" sînt primiți de Hristos (Fapte 10, 45) poate că în celelalte cazuri s-a arătat că persoanele peste care s-a revărsat lucrarea Duhului Sfînt urmau să fie hirotonite, să fie folosite în misiunea de răspîndire a creștinismului, căci, precum am mai afirmat, vorbirea în limbi este un dar necesar ierarhiei Bisericii, este necesar activității misionare.

La oferirea darurilor duhovnicești ni se arată în I Corinteni 12, 11 că ele se dau cum voiește Duhul nu cum voim noi. Deci, noi sîntem îndatorați să ne încredem în Sfîntul Duh și să nu pretindem nici un semn, sau dacă acceptăm un semn, acesta nu poate fi stabilit de noi, ci de Duhul Sfînt care dă fiecăruia deosebit, după cum voiește (I Corinteni 12, 11). Și totuși, unii creștini nu vor să se lase în voia lui Dumnezeu, fără rezerve, și fără semne, fără dovezi. Și dacă ei pretind un semn, o dovadă, aceasta nu este decît dovada neîncrederii lor în Dumnezeu, neîncredere care face imposibilă lucrarea Duhului Sfînt în astfel de vase, înainte ca ele să fie curățite, prin smerenie.

Despre limbile îngerilor. S-a pretins că așa-zisa „vorbire în limbi" din zilele noastre este asemenea vorbirii în limbi a corintenilor care, ar fi vorbit în limbi îngerești (I Corinteni 13, 1) și că astfel această vorbire ar fi în limba nouă, pe care oamenii nu o cunosc, pentru că ei nu pot înțelege vorbirea în limbă îngerească. Teza de mai sus nu poate fi acceptată de Biserică pentru următoarele considerente: Sfîntul Apostol Pavel nu spune că în Corint se vorbea o limbă îngerească, ci el spune că dragostea este superioară nu numai vorbirii în limbi a corintenilor pe care nu o înțelegea nimeni, ci că dragostea este superioară și vorbirii în limbi omenești și chiar vorbirii îngerești, pentru bunele relații dintre oameni. Acest verset, în loc să fie un argument că ei vorbeau în limbi îngerești, este o dovadă că ei nu vorbeau nici măcar niște limbi omenești.

Vorbirea îngerilor nu se face cu sunete, nu se face sonor, atunci cînd își comunică între ei, sau cînd ei vorbesc cu Dumnezeu. Îngerii sînt ființe nemateriale, spirituale, ei nu au nici gură, nici limbă și nici urechi așa cum au oamenii. Vorbirea îngerească este o comunicare de idei sau de simțăminte pure, este un transplant de idei și de simțăminte fără ajutorul cuvintelor.

În relațiile cu oamenii, îngerii vorbesc fiecărui om în limba sa maternă, așa cum au vorbit Sfinții Apostoli la Cincizecime și pentru această asemănare s-a dat darului vorbirii în limbi denumirea de „vorbire îngerească". Fiecare dintre oamenii cu care au vorbit îngerii a înțeles perfect ceea ce i-au transmis îngerii. Cu Avraam a vorbit îngerul în limba sa, cu proorocul Moise a vorbit în limba lui, cu Daniel în limba lui, cu Tobit în limba acestuia, cu Maica Domnului și cu Zaharia în limba lor, cu dreptul Iosif și cu Sfinții Apostoli, îngerii au vorbit pe înțelesul acestora.

Cînd Sfinții Apostoli la Cincizecime, prin lucrarea Duhului Sfînt, au vorbit în limbile celor de față, ei s-au comportat ca niște îngeri; într-un anumit fel ei au vorbit celor de față în „limbi îngerești". Această idee a fost sesizată de multă vreme de Sfinții Părinți ai Bisericii. Astfel, Sfîntul Ioan Hrisostom exclamă: „Cei care au primit o picătură din aceste daruri, îndată și-au uitat firea lor și deodată tot pămîntul s-a umplut de îngeri. Nu s-a umplut cu îngeri din cer, ci cu îngeri care au arătat în corp omenesc virtutea puterilor netrupești. Nu s-au pogorît pe pămînt îngerii, ci cei de pe pămînt s-au urcat la virtutea acelora"[92]. Desigur că Sfînta Scriptură arată că îngerii vorbesc, că ei își spun cuvinte, că Dumnezeu le poruncește prin cuvinte așa cum se spune că Însuși Dumnezeu are urechi, că aude, că are ochi cu care vede, dar toate acestea sînt expresii improprii și pentru Sfinții Îngeri și pentru Dumnezeu, dar ele sînt necesare pentru noi oamenii, pentru care s-a și dat Sfînta Scriptură, pentru că noi n-am putea să înțelegem altfel decît prin mijlocirea organelor noastre de comunicare.

„Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr" (Ioan 4, 24). Sfîntul Vasile cel Mare a arătat la vremea sa că „auzul cel dumnezeiesc nu are nevoie de vreun glas oarecare pentru ca

---

92. Sfîntul Ioan Hrisostom, *Cuvîntări*, p. 250.

să poată înțelege, deoarece El știe să înțeleagă cele de care are nevoie cineva chiar și numai din mișcarea inimii lui“ [93].

Cît despre Sfinții Îngeri ne spune Sfîntul Apostol Pavel că ei „sînt duhuri slujitoare“ (Evrei 1, 14), iar ceea ce spune arhanghelul Rafael despre vedere, este tot atît de adevărat și despre auzire. „În toate zilele am fost văzut de voi, dar eu n-am mîncat nici n-am băut, ci numai ochilor voștri s-a părut aceasta“ (Tobit 12, 19).

*

Biserica are „sete după o permanentă Cincizecime, cu efecte înnoitoare în viața duhovnicească“ [94] dar nu-și amăgește această sete cu falsuri, ci și-o potolește cu „apa cea vie“.

Biserica știe că Sfîntul Duh nu intervine doar în anumite momente de entuziasm... și (Sfîntul Duh) nu devine izvor de inspirație numai pentru cîteva clipe, „ci El lucrează în viața noastră în tot timpul“ [95].

Biserica știe că „numai acolo unde se află smerenie sînt și iluminările Duhului Sfînt, ea fiind sămînța, talantul care înmulțindu-se aduce cu sine harismele Duhului Sfînt“ [96], precum ne învață și Sfîntul Simeon, Noul Teolog.

Adevărul despre darul vorbirii în limbi, glosolalia, trebuie bine cunoscut, interpretat și prezentat credincioșilor, pentru prevenirea oricăror răstălmăciri păgubitoare pentru credința și viața noastră creștină. Prin aceasta ne facem împlinitori ai cuvîntului și îndemnului Sfîntului Apostol Iuda care zice : „Luptați pentru credința dată sfinților o dată pentru totdeauna“ (Iuda 3), credință care se păstrează în Biserica Dumnezeului celui viu, care este „stîlp și temelie adevărului“ (II Timotei 3, 15).

Pr. Victor MOISE

P r e d i c i

LA DUMINICA FIULUI RISIPITOR

„Tată, greșit-am la cer și înaintea ta ; nu mai sînt vrednic a mă chema fiul tău, ci fă-mă ca pe unul din argații tăi...“
(Luca 15, 18-19)

Într-un singur capitol din Evanghelia de la Luca, și anume capitolul 15, se cuprind trei pilde în care Mîntuitorul Hristos ne arată bucuria cerului pentru pocăința păcătoșilor și anume : pilda cu oaia rătăcită, drahma pierdută și fiul risipitor. După cum se bucură păstorul de oaia aflată, femeia de drahma găsită și tatăl de întoarcerea fiului rătăcit, așa Se bucură Dumnezeu și îngerii de pocăința păcătoșilor : „Zic vouă : Că așa și în cer va fi mai multă bucurie pentru un păcătos care se pocăiește, decît pentru 99 de drepți, care n-au nevoie de pocăință“ (Luca 15, 7). Răsunetul și bucuria pocăinței este așa de mare încît este prilej de sărbătoare în cer: „Căci acest fiu al meu mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat...“ (Luca 15, 24). Pocăința este una din căile mîntuirii.

Se spune că această pildă, a fiului risipitor, este cea mai frumoasă din

---

93. Sfîntul Vasile cel Mare, *op. cit.*, p. 302.
94. Drd. Emanuel Banu, *Lucrarea Sfîntului Duh în opera Sfîntului Simeon Noul Teolog*, în „Studii Teologice“, XXXII (1980), nr. 1-2, p. 94.
95. Pr. conf. Ilie Moldovan, *op. cit.*, p. 46.
96. Drd. Emanuel Banu, *op. cit.*, p. 86.

toate pildele din Evanghelie. În ea ni se arată că prin pocăință, omul cel mai păcătos este primit la sînul părintesc al Bisericii lui Hristos.

Tatăl, din această parabolă, este Dumnezeu. Fiul cel mai mare închipuie pe creștinii cei ascultători, care trăiesc după voia lui Dumnezeu. Fiul cel mai mic, care și-a luat partea de moștenire și s-a dus în altă țară, închipuie pe creștinii care se despart, adică se depărtează de Dumnezeu, nu ascultă de Biserică și duc o viață plină de păcate. Foametea care a venit după terminarea banilor arată lipsa și nenorocirea care vine peste cei ce trăiesc în întunericul păcatelor. Slujba în care a intrat, păstor la porci, ne arată în ce hal a ajuns fiul neascultător. Hotărîrea de a se întoarce acasă este începutul pocăinței. Părerea de rău se trezește în sufletul său, adică îl mustră conștiința și el dorește ca să se ridice din păcat. Dumnezeu, atunci, ascultă pocăința celui păcătos și-l iartă. Cînd se apropie fiul de casă, tatăl îl vede și-i iese înainte, îl îmbrățișează și-l sărută. Deci nu-l mustră pentru neascultare.

Ni se arată prin aceasta cît de mare e îndurarea și bunătatea lui Dumnezeu față de păcătoșii care se pocăiesc. Haina cea nouă și încălțămintea înseamnă că el a dobîndit înaintea tatălui său harul pe care îl pierduse, se înnoiește, adică e gata de a începe o viață nouă. Inelul înseamnă legămîntul reînnoit între cel ce s-a căit și tatăl său. Ospățul înseamnă bucuria ce o are Biserica pentru întoarcerea celor greșiți, precum și împărtășirea cu Sfîntul Trup și Sînge al Mîntuitorului, semn al împăcării.

Fiul cel mai mare, care nu vrea să vină la ospăț, închipuie pe acei creștini care încă n-au atins culmea desăvîrșirii morale. Aceștia se întristează văzînd că păcătoșilor le merge în viață adesea mai bine decît lor și încep a cîrti împotriva lui Dumnezeu, că lor nu li se dă, ca răsplată pentru faptele lor, oarece bunuri pămîntești de care să se bucure. Acestora le pare rău că frații lor s-au îndepărtat de păcate și au scăpat de moarte. Invidia că fratele său s-a întors, că n-a murit în păcatele lui, l-a pironit în drum. Gîndul că-i va lua din averea părintească l-a întristat îndată. Mai bine i-ar fi părut lui ca să-l știe pe fratele său mort, decît să-l vadă pocăit și reîntors din străini îndărăt la cuibul părintesc. Iată, cît de departe merge dorul de avere, invidia și lipsa de dragoste între frați.

Fiul cel risipitor, care-și ia partea de avuție, este chipul și înfățișarea oricărui om căzut în păcat. În adevăr, orice om e înzestrat de Dumnezeu cu viață, cu trup, cu simțuri, cu mădulare, cu suflet, cu puteri sufletești: minte, inimă și voință. Ce se întîmplă însă? Omul nu ține seamă că acestea sînt bunuri date lui spre folosință și de a căror folosire, bună sau rea, va trebui să dea seama odată. Urmînd pornirilor lui rele, omul înlătură cu totul pe Dumnezeu și trăiește după placul lui. De aceea toți avem nevoie de pocăință și de îndreptare.

Prin pocăința și întoarcerea fiului risipitor, Hristos ne-a arătat chipul pocăinței și al mărturisirii adevărate. Dacă ne vom cerceta pe noi înșine și ne vom gîndi la chipul în care noi ne pocăim și ne mărturisim, vom găsi că sîntem atît de departe de pocăința fiului risipitor, pe cît este cerul de pămînt. Începutul pocăinței fiului risipitor a avut loc cînd și-a venit în fire. Într-adevăr, aceasta este începutul pocăinței adevărate și fără aceasta nimeni nu poate veni la pocăință, pentru că de nu-ți vei recunoaște păcatele tale, cum te vei pocăi? Și de nu te vei gîndi la cele ce ai făcut, cum vei recunoaște păcatele tale? Și de nu-ți vei aduna mintea ta și n-o vei pune spre a te cerceta pe tine însuți, cum vei putea să-ți cunoști faptele tale?

Fiul risipitor, depărtîndu-și mintea sa de la gîndurile păcătoase, a adunat-o spre privirea și cercetarea stării sale. Și cercetînd starea sa, adică gîndurile, cuvintele și faptele sale, a văzut îndată toate fărădelegile pe care le săvîrșise. De aceea a cunoscut pe cine a mîniat, de cine s-a despărțit, de unde a căzut și în ce a căzut. Venindu-și în sine și-a adus aminte de nevinovăția și buna lui stare, cînd era lîngă tatăl său; și-a adus aminte de slava, de cinstea și de bunătățile cele dumnezeiești, de care sînt îndestulați toți cei care slujesc lui Dumnezeu și-și duc viața împreună cu El și atunci a zis aceste cuvinte de umilință: „Cîți argați ai tatălui meu sînt îndestulați de pîine, iar eu pier aici de foame!" (Luca 15, 17).

Oare care dintre noi pune început pocăinței sale, întorcîndu-și mintea sa spre chipul vieții și trăirii sale, ca fiul cel risipitor? Care dintre noi, vrînd să se pocăiască, smulge mai întîi mintea sa de la gîndurile trupești

și lumești apoi își cercetează conștiința sa și recunoaște cîte a păcătuit cu mintea, cîte cu cuvîntul și cîte cu lucrul? Cine dintre noi socotește că, pentru păcatele sale, s-a făcut nevrednic de Împărăția lui Dumnezeu? Cine dintre noi pune față în față starea în care se găsește, cu viața și fericirea dreptilor?

Mulți zic: Mă duc să mă mărturisesc și face aceasta fără nici o pregătire și fără nici o socoteală. Cum poți să mergi la mărturisire fără nici o pregătire și să ceri iertarea păcatelor tale? Cum îndrăznești să vii, fără să-ți socotești mai dinainte numărul și greutatea păcatelor tale și fără să te gîndești cum să grăiești și cu care cuvinte să ceri iertare? Cu gîndul și cu cuvintele: Mă duc să mă mărturisesc fără nici o cercetare a greșelilor și fără nici o pregătire, aceasta nu este un început de pocăință, ci o nesocotință, o îndrăzneală și o defăimare a mîntuirii.

Să căutăm de aceea la chipul pocăinței fiului risipitor. El a zis: „Sculîndu-mă, mă voi duce la tatăl meu..." (Luca 15, 18). Pentru că nu ședea pe temelia faptelor bune, ci era pierdut și zăcea în prăpastia păcatului, s-a hotărît să se scoale din locul păcatului și să se întoarcă către Dumnezeu. De aceea, după ce a zis: „Scula-mă-voi", a adăugat îndată: „și mă voi duce la tatăl meu". Apoi și-a pregătit cuvintele mărturisirii sale, zicînd: „...și-i voi spune: Tată, am greșit la cer și înaintea ta; nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău", adăugînd și cuvintele prin care avea să ceară de la Dumnezeu iertare: „...Fă-mă ca pe unul din argații tăi" (Luca 15, 18-19). Oare, înainte de mărturisire, zicem și noi cuvintele fiului risipitor: „Scula-mă-voi"? Adică ne hotărîm noi, înainte de mărturisire, să ne ridicăm și să ne îndepărtăm cu totul de păcate, ca fiul risipitor?

Mai înainte de mărturisire, noi nici nu ne gîndim, nici nu ne aducem aminte de păcatele noastre, nici nu ne hotărîm să ne îndepărtăm cu totul de păcat, nici nu ne pregătim cuvintele mărturisirii și nici altceva din cele care se cuvin pentru pocăință și mărturisire; ci, venim la duhovnic, de multe ori, în ziua cea din urmă a postului, cînd vine atîta lume și nu mai poate dovedi. Și stînd înaintea lui, noi așteptăm ca duhovnicul să ne cerceteze adîncurile inimii noastre și să ne întrebe în care păcate am căzut, de cîte ori, cînd și cum. Așteptăm ca el să pună în gura noastră făgăduința depărtării de păcate și cuvintele pocăinței, ca și cum noi n-am avea nici minte, nici voință, nici cuvînt, nici gură? O, cît este de îndoielnică iertarea păcatelor cu acest fel de mărturisire! O, cum îndrăznim să ne apropiem de altarul lui Dumnezeu, cu acest fel de pocăință și mărturisire și să ne împărtășim cu Sfintele Taine! E adevărat că milostivirea lui Dumnezeu este nemărginită. Însă numai spre aceia se milostivește, care se fac vrednici de milostivirea Lui.

De te vei pocăi ca fiul risipitor, vei dobîndi iertarea păcatelor și harurile cele dumnezeiești, pe care le-a dobîndit acela. Caută spre tine însuți mai înainte de mărturisirea ta, ca și fiul cel risipitor; adună-ți mintea ta cea risipită în desfătările și plăcerile trupului și socotește toate păcatele tale cu întîmplările lor. Gîndește-te la Acela pe care L-ai mîniat și de cîte bunătăți te-ai lipsit. Hotărăște-te din tot sufletul și din toată inima să părăsești păcatul și să te întorci la Dumnezeu. Pregătește-ți cuvintele mărturisirii tale, smerește-ți inima ta și varsă lacrimi din ochii tăi. Atunci astfel pregătit, urmînd să te mărturisești, zi: „Scula-mă-voi, și mă voi duce la tatăl meu". Astfel fiind pregătit du-te la duhovnic. Venind însă la dînsul, să nu aștepți, ca unul care ai fi fără glas, să te întrebe el și tu numai să răspunzi, da sau nu, ci cu gura ta spune tu păcatele tale, cu întîmplările lor; să nu le tăinuiești, să nu osîndești pe alții, ci pe tine însuți să te mărturisești că ești greșit, zicînd: „Greșit-am la cer și înaintea lui Dumnezeu". În chipul acesta te vei urca din treaptă în treaptă pe scara mîntuitoare a pocăinței adevărate și vei afla milostivirea lui Dumnezeu, Care îți va ierta ție toate păcatele tale și te vei învrednici de harurile Sale cele dumnezeiești.

Tînărul nostru din pildă, cînd a zis „mă voi duce", a și luat toiagul și așa cum era, a pornit îndată fără nici o întîrziere. Așa a pus el capăt stării în care se găsea și s-a întors acasă. Tocmai aceasta o cere și Evanghelia: să întorci spatele spre păcat și fața spre Dumnezeu. Unii or fi crezînd că întoarcerea la Dumnezeu este doar o părere de rău pentru un păcat sau altul și o cunoștință ceva mai mare despre Dumnezeu, despre Iisus Hristos și Evanghelie, în timp ce viața le rămîne aceeași, trăind adică tot în vechile lor păcate. Dacă aceasta ar fi întoarcerea la Dumnezeu, atunci

tînărul nostru din parabolă ar trebui să vină nepăsător la tatăl său. Ar mai fi fost aceasta pocăință? N-ar fi fost mai degrabă o defăimare a tatălui său și o mai mare durere pentru el? Alții așteaptă întîi să se facă mai buni și apoi să se hotărască a urma lui Iisus. În parabola noastră, dacă tînărul ar fi așteptat pînă să facă rost de ceva haine, de ceva ghete, de ceva hrană pentru drum și apoi să pornească acasă, ar fi murit desigur și pe tatăl său nu l-ar mai fi văzut. El însă a pornit acasă așa cum era și bine a făcut.

Un pictor voia odată să zugrăvească chipul fiului risipitor. A căutat pe la închisori, pe la casele de adăpostire a săracilor, pe stradă, un om care să semene, după părerea lui, cu fiul risipitor și după al cărui chip să-l poată picta, dar n-a găsit. Într-una din zile, întîlnește pe stradă un cerșetor care i s-a părut nimerit pentru ce își pusese în gînd să facă. Apropiindu-se de cerșetor îi spune că-i va da o bună plată, dacă va veni a doua zi la el, căci are de gînd să zugrăvească ceva după chipul lui. Cerșetorul primi. A doua zi, chiar veni în atelierul pictorului. Cum îl văzu, pictorul se uită lung la el ca și cum l-ar fi întrebat ce caută acolo. „Dumneavoastră mi-ați zis să vin", zice cerșetorul. „Eu? Nu te cunosc. Cum era să-ți zic să vii la mine?" „Mi-ați spus să vin la ora zece la dumneavoastră". „Poate altul, dar nu eu. La ora asta eu aștept pe un cerșetor". „Apoi eu sînt acela". „Cum?" „Da". „Ce ai făcut?" „M-am curățit și eu puțin, m-am îmbrăcat cu ce am mai bun și așa am venit". „Dacă este așa, atunci nu mai am nevoie de dumneata. Voiam să vii așa cum erai, căci numai așa îmi puteai fi de folos".

Așa voiește Dumnezeu să primească pe păcătoși, așa cum sînt. Gîndul de a te face mai bun și apoi să primești pe Iisus ca stăpîn și Mîntuitor înseamnă amînare și amînarea e foarte primejdioasă.

Pilda din Evanghelia de astăzi ne arată în chip foarte lămurit cît de nemărginită este bunătatea lui Dumnezeu pentru fiecare dintre noi. Calea spre mîntuire nu este închisă niciunuia, căci Dumnezeu, în marea Sa dragoste, nu aruncă pe nimeni în focul pierzării. Dacă în sufletul risipitorului de daruri dumnezeiești se naște părerea de rău pentru viața ticăloasă pe care a dus-o, dacă în inima lui încolțește căință adevărată pentru toate păcatele săvîrșite și dacă în cugetul lui crește hotărîrea nezdruncinată de a se întoarce la Tatăl său, de a-i mărturisi greșelile sale, rugîndu-l să-l ierte, atunci Dumnezeu îl primește cu milă și îndurare, ca pe un fiu rătăcit, care s-a întors la vatra părintească. Iată cît este de mare bunătatea Tatălui; iată cît de nemărginită este dragostea Lui către noi; iată cîtă părintească iubire revarsă El peste fiecare dintre noi, chiar dacă am nesocotit poruncile Sale și am alunecat pe calea risipirii nesocotite a darurilor cu care ne-a înzestrat. A fost destul să ne întoarcem la El, să-I spunem tot zbuciumul sufletului nostru copleșit de păcate, pentru ca El să ne primească în brațele Sale de Părinte bun și iertător. Să luăm aminte, toți, că drumul spre casa părintească, spre Părintele nostru, niciodată nu este închis. Oricît de mare ar fi depărtarea de ea, oricît de îndelungată ar fi rătăcirea noastră în locuri străine, dar, de este mare hotărîrea de a ne reîntoarce, vom găsi oricînd ușa deschisă înaintea noastră și pe Tatăl Însuși, gata să ne îmbrățișeze din prag. Să nu șovăim, deci, ci să căutăm, cît mai degrabă, reîntoarcerea spre casa Părintelui celui bun. Oricît de păcătoși am ajunge, dacă ne căim cu lacrimi, ca fiul pierdut, Dumnezeu ne primește cu mare bucurie. „Pe cel ce vine la Mine nu-l voi scoate afară". Prin Taina Mărturisirii și a Împărtășaniei intrăm din nou în casa părintească. Pe malul prăpastiei de ar fi cineva, și de strigă după ajutorul ceresc, Dumnezeu îi întinde mîna Sa iubitoare. În viață să nu pierdem niciodată nădejdea în bunătatea și iertarea lui Dumnezeu. Deci, ca fiul risipitor să ne întoarcem și noi, prin pocăință, la Dumnezeu. De cîte ori cădem, să ne ridicăm; de cîte ori greșim, să ne pocăim strigînd ca și fiul cel risipitor: „Tată, greșit-am la cer și înaintea Ta! Nu mai sînt vrednic a mă chema fiul Tău; ci fă-mă ca pe unul din argații Tăi" (Luca 15, 18-19), ca să fiu cu Tine în Împărăția Ta, în vecii vecilor. Amin.

Protos. Clement IACOB

LA DUMINICA IZGONIRII LUI ADAM DIN RAI

„Tu însă, cînd postești, unge capul tău și fața ta o spală“
(Matei 6, 17)

O parte din cuvintele rostite de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos pe Muntele Fericirilor au fost rînduite de Sfînta Biserică în pericopa evanghelică din această duminică a Izgonirii lui Adam din rai, și ele au menirea să ne arate felul în care trebuie să ne pregătim în timpul Sfîntului și Marelui Post al Paștilor. Aceste cuvinte dumnezeiești pun în lumină valoarea postului în viața creștinului care se străduiește să urmeze cît mai fidel învățătura Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții pentru ca, în felul acesta, să sporească în el virtutea dragostei față de Dumnezeu și semenii săi.

Pentru a fi vrednici de marea sărbătoare a Învierii, Sfînta noastră Biserică a rînduit, în fiecare an, înaintea Postului Sfintelor Paști, cele patru Duminici pregătitoare, privind felul nostru de preamărire a lui Dumnezeu, cu gîndul curat și sincer ca al vameșului, de reîntoarcere de la căile rătăcitoare ale păcatului, ca și fiul cel risipitor, de gîndire asupra celor viitoare, cînd, la judecata obștească, cei buni vor fi răsplătiți cu fericirea raiului, iar cei răi vor suferi în focul iadului și de a lua aminte că din Edenul pămîntesc, ca imagine a celui ceresc, au fost izgoniți protopărinții noștri Adam și Eva. Prin Jertfa Mîntuitorului pe Cruce, Edenul cel ceresc, sau împărăția cerurilor, este deschis tuturor creștinilor care, prin har, credință și fapte bune, inclusiv postul, sînt răsplătiți, după moarte, cu bunurile fericirii veșnice.

După învățătura creștină, rostul petrecerii noastre pe pămînt este să trăim în bună pace cu Dumnezeu și semenii noștri, pentru ca Ziditorul să ne miluiască și să ne întărească în viața de apoi, neîncadrată în legile materiei. Ca să fim părtași acestei vieți, unul dintre mijloacele care ne înlesnesc această trecere spre limanul mîntuirii este și postul, care nu înseamnă o torturare a trupului sau a sufletului, ci un medicament foarte folositor acestora.

Dacă postul înseamnă o înfrînare a noastră de la bunuri materiale și de la vorbele rele, am putea spune că originea lui o găsim chiar în grădina raiului. El apare atunci cînd Dumnezeu a poruncit primilor oameni ca din pomul binelui și răului — așezat în mijlocul raiului — să nu mănînce (Facere 3, 3) pentru ca, prin respectarea acestei porunci, să poată gusta din pomul vieții. Din cauza diavolului n-au ținut acest post. Adam și Eva au fost izgoniți din raiul păzit de heruvimi cu săbii de foc (Facere 3, 24).

Comentînd aceste texte biblice, un mare Sfînt Părinte din secolul IV ne învață că Dumnezeu cel Atotputernic și Atotbun a permis diavolului să ispitească pe Adam și Eva, însă cel rău, socotind că aceștia vor fi părtași morții celei veșnice, n-a bănuit că din iubire de oameni Tatăl cel ceresc va ridica creatura Sa rațională la o demnitate și mai mare — îndumnezeirea după har prin Întruparea lui Hristos.

Pierderea raiului de către primii oameni a avut loc, așadar, în urma încălcării postului. De aceea, Dumnezeu a rînduit ca tot prin post urmașii lor să ajungă la bunătățile Sale, tot așa după cum a rînduit ca păcatul Evei să fie șters tot printr-o descendentă a ei — Fecioara Maria — sau, după cum ne învață Sfîntul Apostol Pavel : dacă prin Adam a intrat păcatul și moartea în lume, prin Adam cel nou — Domnul Hristos — au fost înlocuite cu viața, „căci precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia“ (I Corinteni 15, 22).

În rai primii oameni au fost amăgiți de diavol, tatăl minciunii. De aceea, minciuna își are izvorul în el și totdeauna ocolește adevărul pentru ca în felul acesta lumea să sufere. Răutatea împrăștiată de satana în lume este ca o picătură care, dacă sporește și se adună la un loc, devine amenințătoare, pierzătoare de suflete. De aceea, în pragul Postului Sfintelor Paști avem prilejul să ne îndepărtăm de suferință și moarte prin post și fapte bune, comori sufletești pe care nici molia, nici rugina nu le strică și nici furii nu le răpesc. Acum este momentul să părăsim drumul păcatului, al poftelor deșarte și să ne îndreptăm spre calea mîntuirii, căci ușile pocăinței ne sînt deschise și Mîntuitorul Hristos ne cheamă să venim la El (Matei 9, 28). Postul este cheia cu care putem deschide poarta cerească ; de aceea

Domnul Hristos s-a referit în mod special la el și chiar l-a practicat în pustiul Carantaniei înainte de a-și începe activitatea publică. El este foarte util credinciosului, întrucît îl sfințește și îi sensibilizează sufletul și trupul pentru comoara nepieritoare a paradisului și cît este hărăzit de Dumnezeu să trăiască în trup să nu se înfricoșeze de frica inexistenței după moarte, de neantul sau tăcerea ce se așterne dincolo de mormînt.

Potrivit Sfintei Scripturi, postul înnobilează firea umană, o salvează de la necazurile pricinuite de duhurile rele care nu se îndepărtează decît prin rugăciune și post (Matei 17, 21 ; Marcu 9, 29).

Din istoria timpurilor vechi-testamentare știm că Moise, înainte de a primi Legea pe Muntele Sinai, a postit 40 de zile (Ieșire 34, 28), iar regele David, cînd era amenințat de dușmani, își smerea sufletul cu post (Psalmul 108, 23-24). De asemenea, toți drepții și profeții din Vechiul Testament, precum și Sfîntul Ioan Botezătorul și-au petrecut viața numai în post și rugăciune, ceea ce înseamnă că la temelia vieții noastre duhovnicești ele sînt foarte necesare. Postul, împletit cu rugăciunea și faptele bune, îmbogățește sufletele noastre cu acele comori cerești pe care „nici molia, nici rugina nu le strică și unde furii nu le sapă și nici nu le fură" (Matei 6, 20).

Postul redus numai la un regim alimentar nu este potrivit cu preceptele Sfintei Scripturi. El trebuie unit și cu abținerea de la poftele rele, adică să umblăm în mod cuviincios, nu în ceartă și în pizmă, nu în fapte de rușine, „ci să ne îmbrăcăm în Domnul Iisus Hristos și grija de trup să nu o facem spre pofte" (Romani 13, 13-14). Sfîntul Ioan Gură de Aur subliniază acest lucru prin cuvintele : „Zadarnic este postul tău material, tu nu mănînci din carne de animal, ci carne din fratele tău".

Îmbinarea celor două posturi — material și spiritual — transformă viața credinciosului, îndreptîndu-l pe drumul mîntuirii, beneficiind de la primul de sănătate trupească, lungirea zilelor sale, iar de la cel de al doilea de desăvîrșirea în viața morală și liniștea conștiinței sale.

Sensul adevăratului post — care va începe de mîine — este, prin urmare, dublu. Canonul ce se va citi în săptămîna ce urmează nu trebuie să-l privim ca pe o chinuire a trupului, ci ca un ghid folositor lui. Înfrînarea trupului și a cugetelor noastre este cel mai potrivit mijloc de a trece cu bine zilele Postului Mare și de a primi cu mare bucurie duhovnicească Sfintele Paști.

Pe lîngă nenumăratele exemple din Sfînta Scriptură mai avem și pe Sfinții Părinți, trăitori și păstrători fideli ai vieții și învățăturii Domnului Hristos. Astfel, Sfîntul Ioan Scărarul, căruia i s-a rînduit Duminica a IV-a din Post, definește sensul postului : „Postul este o silire a firii, curăția rugăciunii, luminător al sufletului, pază a minții, pierderea nesimțirii din inimă, ușa umilinței, suspinarea smerită, zdrobire plină de bucurie, străjerul ascultării, ușurarea somnului, sănătatea trupului, pricinuitor nepătimirii, dezlegare de păcate, ușa raiului și desfătare trupească". Sfîntul Vasile cel Mare adaugă că cel ce postește numai de mîncare și ziua păcătuiește, nu se deosebește de diavol, care nu mănîncă, fiindcă este ființă spirituală, și totdeauna se împotrivește lui Dumnezeu.

De acum înainte ni se deschide drumul desăvîrșirii morale și Dumnezeu-Fiul ne cheamă să privim cu dragoste spre semenul nostru, să urcăm mereu spre culmile desăvîrșirii spirituale și să fim mesagerii păcii, pentru ca în lume să se topească toată răutatea și să fie asigurată pe pămînt viața liberă și îmbelșugată. Să perseverăm în facerea faptelor bune, pentru că numai așa vom evita căderea în păcat, postul nostru nu va fi zadarnic și vom avea o adevărată înnoire lăuntrică, renunțînd la lăcomie și la alte lucruri răutăcioase care slăbesc și întunecă orizontul vieții creștinești.

Din cele expuse mai înainte înțelegem, așadar, cît de însemnat este rostul postului în viața credinciosului.

Postul este de o importanță covîrșitoare în viața omului pentru că, prin el, credinciosul, ajutat de har și credință, poate vedea cu ochi spirituali prin cortina imobilă a morții atît cît Dumnezeu socotește că trebuie cunoscut din cealaltă lume. În el trebuie să vedem o reînviorare și o întărire a puterilor noastre trupești și sufletești, pentru ca să celebrăm cu inima curată preaslăvita zi a Învierii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine toată cinstea, slava și închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

Diac. prof. Emilian CORNIȚESCU

LA DUMINICA A IV-A DIN POST

Pe cînd Iisus era cu cei trei ucenici ai Săi, pe muntele Taborului — înainte de patima Sa — ceilalți nouă ucenici, care-L însoțeau, au rămas în așteptare la poalele muntelui. Dar, iată că, deodată, își face apariția un om ce purta cu sine un copil bolnav de epilepsie. „Doamne, dacă poți ceva ajută-ne nouă, fiindu-ți milă de noi", striga tatăl copilului după Iisus Hristos, Care i-a răspuns: „De poți crede, toate sînt cu putință credinciosului". Atunci omul, printre suspine, a strigat din adîncul sufletului : „Cred, Doamne, ajută necredinței mele" (Marcu 9, 22-24). Apoi îndată a fost izgonit duhul necurat și copilul a fost ridicat sănătos de tatăl său.

Ca dintr-un izvor nesecat de haruri divine și din acest fapt minunat se pot scoate multe învățături frumoase de călăuză sufletească. Însă mă voi opri la aceea reieșită din acest dialog purtat de tatăl copilului cu Mîntuitorul, din care se vede grija și datoriile părinților față de copiii lor.

Deci, mare a fost grija părintelui pentru sănătatea fiului său stăpînit de duhul necurat, grijă pornită din sentimentul de iubire părintească, căci fiul era făptura lui, carne din carnea lui, os din oasele lui. Știa că pentru sine copilul este o fărîmă din el, înfiripată alături zi de zi, în preajma sa și în căldura căminului său. Generalizînd, se pare că așa este. Copilul este o prelungire, o desăvîrșire, o întregire a ființei părintești. Fiecare tată mai trăiește în continuare prin fiul său ; trecutul se oglindește în viitor ; cel ce a trăit s-a jertfit pentru cel ce continuă să trăiască. Părintele trăiește pentru copil, se bucură de el, se descoperă lui, e în culmea fericirii că îl are, fiindcă l-a văzut crescînd la picioarele sale, la sînul său ; i-a încălzit mîinile reci în ale sale ; i-a auzit cea dintîi vorbă ; i-a văzut cei dintîi pași șovăielnici pe podea ; a văzut în chipul lui gingaș născîndu-se, înmugurind și lămurindu-se un suflet — un nou suflet omenesc — care este comoară unică pe care cu nimic nu o poți cumpăra. Părintele știe că trebuie să trăiască pentru el, să sufere pentru el, să se îngrijească de el. Părintele e un dumnezeu pămîntesc pentru copilul său, iar copilul e un dumnezeu pentru tată.

„Doamne, de poți ceva ajută-mi, fiindu-ți milă de fiul meu" (Marcu 9, 22). În aceste cuvinte se vede punctul de interferență între grija și iubirea ce stăpînește o inimă de tată sau de mamă, iubire care trebuie să fie curată, sinceră fără pată, fără cusur, desprinsă de amestecul oricăror gînduri străine de curățenia sa.

S-ar părea că astfel de părinți grijulii față de odraslele lor întîlnim adesea în zilele noastre. Aproape că toți se preocupă de sănătatea fiilor lor. Fiecare se îngrijorează cînd vreo boală necruțătoare se abate asupra odraslelor. Se agită, nu dorm, aleargă la doctor ca să revadă înmugurind din nou sănătatea în obrajii celor ce le sînt fericirea lor, bucuria lor, nădejdea lor. O mamă ce-și știe copilul bolnav sau pierdut sau dispărut, nu se mai gîndește la sine, nu simte oboseală, nădușeală sau foame, nu-și scutură pulberea de pe haină, nu-și netezește părul, nu-i pasă de iscodirea trecătorilor, pentru că ochii ei nu văd decît chipul celui ce îi este drag.

Da, este bine aceasta. A avea grijă de bunăstarea trupească a fiilor, e cea dintîi datorie a părinților față de copiii lor. Dar o datorie mai importantă ca aceasta este creșterea sufletească a copiilor. Cel mai mare neajuns este acela de a nu te îngriji de sănătatea sufletească a copiilor. Căci nu-i suficient, ca tată de fii, să-ți hrănești copiii ca să crească frumoși și sănătoși. Nu-i destul să le dai îmbrăcăminte, să le faci un rost în viață, căci datoria cea mai înaltă este să se dea copiilor o creștere aleasă și creștinească.

Știm cu toții că noi oamenii nu creștem din pămînt, așa cum ies copacii pădurii sau florile cîmpului, ci Dumnezeu prin iconomia Sa a voit ca pînă la o vreme destul de înaintată să fim legați de alți semeni ai noștri, să depindem de ei. Cînd ne naștem, sîntem mai neputincioși ca orice altă vietuitoare a pămîntului. Nu-i mai puțin adevărat că de la început în ființa noastră sînt ascunse însușiri, posibilități și virtuți măreațe. Însă tot atît de adevărat este că datorită firii înclinate spre păcat, zac încă din pruncie porniri urîte sau fapte pătimașe. Iată că acestea trebuie stîrpite, smulse de timpuriu, pînă a nu se înfiripa în odrasla aceasta atît de minunată — copilul. Cine este chemat la această lucrarea atît de anevoioasă ? O știm cu toții. Părinții. Ei trebuie să fie aceia care, prin tactul lor deosebit, să se stră-

duiască ca „cei șapte ani de acasă" să fie pecetea vieții lor de mai tîrziu. Bine ar fi ca fiecare părinte să-și dea seama de acest mare adevăr. Pentru că de creșterea aleasă din casa părintească atîrnă fapte inegalabil de mari. Prin aceasta se asigură viitorul neamului, se garantează viața publică, binele societății și al patriei. Oamenii cinstiți, muncitorii buni, slujbașii credincioși, preoții devotați sînt roadele educației de acasă. Părinții, deci, sînt pietrele de temelie care susțin edificiul întregii omeniri. Însă tot în mîna părinților stă și soarta sufletelor lor, căci sufletele copiilor sînt proprietatea Împăratului ceresc. Ei trebuie să facă în așa fel ca aceste suflete să se întoarcă în locașurile cerești luminate de puritate așa cum au fost ele la început.

Da, fiecare suflet de copil este menit pentru împărăția lui Dumnezeu (Matei 19, 14) și de părinți depinde, în cea mai mare parte, dacă se face un creștin bun sau un necredincios, un ucenic al lui Hristos sau o unealtă a lui mamona, un sfînt sau talpă de iad. Iată deci, ce însemnătate uriașă are educația bună dată copiilor de către părinții lor.

Să mai vedem acum ce mijloace trebuie folosite pentru o creștere aleasă a copiilor.

Cel dintîi mijloc de educație este învățătura sau povața. Copiii trebuie învățați tot ce este bun și frumos. Izvorul de învățătură cel mai sfînt rămîne de-a pururi Sfînta Scriptură și scrierile Sfinților Părinți.

Să se silească părinții deci ca să sădească în inimile copiilor poruncile Sfintei Evanghelii și pilda vieții lui Iisus, Care, la rîndul Său, a fost copil ascultător în casa părinților Săi pămîntești. Iisus a învățat de la ei să muncească, mai înainte de a veni timpul de a ieși la propoveduirea Evangheliei Sale. De acele mîini care mai apoi au binecuvîntat pe cei săraci cu duhul, care au vindecat pe leproși, pe orbi, pe șchiopi, acele sfinte mîini străpunse apoi de cuie, erau mîini scăldate în sudoarea muncii, mîini care bătuseră cuie în lemn, în casa părinților săi.

Așa că cea mai autentică pildă o dă părinților creșterea lui Iisus în în casa părinților Săi pămîntești. Aceleași virtuți ca : munca cinstită, dragostea, mila, bunătatea, blîndețea, trebuie sădite în inimile copiilor, ca niște flori mirositoare, încă din primăvara vieții lor. Iar păcatul, deprinderile rele, furtul minciunile, înjurăturile, trebuie stîrpite din vreme ca niște buruieni vătămătoare.

Însă învățătura nu ajunge, căci la învățătură trebuie să se adauge pilda vieții părinților. Se știe, copilul este un bun imitator. Ceea ce vede aceea și face. Povața rămîne fără corespondent pozitiv în viața copilului, dacă el nu vede concret ce trebuie să facă. Așa că la învățături frumoase, trebuie și comportament adecvat, fiindcă faptele vorbesc mai mult decît învățăturile. Nu se poate arăta în cuvinte, cît de mult pot strica părinții pe fiii lor prin faptele lor rele. Dacă ei sînt alcoolici, certăreți, dacă nu se duc la biserică, dacă viața lor este plină de tot felul de vicii, cum pot să dea o creștere aleasă copiilor lor ? În felul acesta, negreșit, astfel de părinți ucid sufletește pe cei ce i-au născut. Deci, pilda bună edifică sufletele mari în trupurile firave ale copiilor.

Dar nu trebuie uitată și disciplina ca mijloc de creștere aleasă a copiilor. Bineînțeles, nu trebuie folosită brutalitatea în educație, însă uneori, datorită faptului că mai sînt copii care nu înțeleg de cuvînt, atunci părinții trebuie să fie mai aspri și să folosească și pedeapsa. Ea nu trebuie aplicată des, ci ca un medicament folositor, rar, cu chibzuință și cu dreaptă socoteală. Nu întîmplător înțeleptul Solomon zice : „Cine cruță varga, își urăște copilul" (Proverbe 13, 24). Este întru totul adevărat acest fapt pentru că, astfel făcînd, sădești încă din pruncie demnitatea omenească și sfințenia vieții, din care va ieși mai tîrziu comportamentul frumos și mîntuirea sufletului.

Așadar, părinților, care aveți pe umerii voștri misiunea frumoasă de creștere și educare a copiilor, duceți această cruce cu cinste și demnitate, căci mare răsplată veți lua. Rugați-vă pentru copiii voștri, ajutați-i în neputințele lor, faceți din viața voastră pildă pentru viața lor.

Trudiți-vă ziua și noaptea, nu numai pentru hrana și îmbrăcămintea lor, ci și pentru formarea lor sufletească. Mare răsplată veți lua, dacă veți face din copiii voștri creștini buni, fii devotați țării, societății, neamului nostru românesc cinstit și curat. Lăsați copiii, cît sînt mici, să se joace, să se bucure, să slăvească pe Dumnezeu. Nu le spuneți necazurile vieții. Ascundeți-vă lacrimile de privirile lor. Împliniți-vă cu cinste și demnitate meni-

rea la care v-a chemat Dumnezeu. Pentru că trebuie să știți că viitorul Patriei și al Bisericii stă în mîinile voastre. Siliți-vă ca acest viitor să fie cît mai luminos și mai fericit. Învățați-i să se roage, să fie curați, să cinstească pe tată, pe mamă, pe preot, pe bătrîn. Să nu înjure, să nu mintă, să nu fure, să muncească cinstit și cu sîrguință. Căci întru aceasta veți cunoște că v-ați făcut datoria și astfel veți avea satisfacția datoriei împlinite.

Fie ca Bunul Dumnezeu să binecuvînteze această strădania a voastră și să socotească, „cu dreptate", tot ce ați înfăptuit în îndeplinirea acestei chemări sfinte. Amin.

Arhid. Ioachim GIOSANU

LA DUMINICA A V-A DIN POST

Sîntem aproape la sfîrșitul Marelui Post, în Duminica a V-a și sîntem pe ultimele trepte ale scării desăvîrșirii, ale ascensiunii la cer, a îndumnezeirii și mîntuirii, sîntem, putem zice, pe scara pe care a văzut-o patriarhul Iacob de demult, întărită cu un capăt pe pămînt și care ar însemna jertfa noastră a fiecăruia, jertfă de rugăciune, de post, de fapte bune, crucea noastră pe care o purtăm zilnic și cu celălalt atingînd cerul, de unde primim harul lui Dumnezeu.

Și cît de minunat este pictată de pictorii noștri această scară, mai ales, în Nordul Moldovei, pe pereții exteriori ai sfintelor mănăstiri !

În curînd, cu aceste bogății duhovnicești, vom păși în Duminica Floriilor și vom întîmpina pe Domnul în Ierusalim și totodată și în Ierusalimul sufletului nostru, cu stîlpări și cîntări. Dar pentru ca urcarea noastră spre Ierusalim, spre Golgota Domnului și slăvita Sa Înviere din morți să fie cît mai deplină, Sfînta noastră Biserică ne pune la îndemînă în această duminică încă o metodă de desăvîrșire și anume „pocăința" cea adevărată în persoana Mariei Egipteanca și pe care s-o urmăm. Prestigiul ei de sfințenie, însă, fiind așa de mare, sfințenie dobîndită prin pocăință, Duminica aceasta s-a numit „Duminica Mariei Egipteanca".

În această duminică se citește și Evanghelia cu „femeia cea păcătoasă" care a uns cu mir picioarele Domnului și a dobîndit iertare de păcate, pericopă pe care de multe ori a ascultat-o și Maria Egipteanca, în tinerețea ei, cînd mult păcătuia. Ea a căutat să se identifice cu această femeie și în ceea ce privește pocăința ei, cum era identică și în ceea ce privește păcătuirea ei : „Și iată, era în cetate o femeie păcătoasă și aflînd că Iisus șade la masă, în casa fariseului, a adus un alabastru cu mir. Și stînd la spate, lîngă picioarele Lui, plîngînd, a început să ude cu lacrimi picioarele Lui, și cu părul capului ei să le șteargă. Și săruta picioarele Lui și le ștergea cu mir" (Luca 6, 37-38). Iar Domnul văzînd toate acestea s-a îndurat de ea și a iertat-o zicîndu-i : „Iertate sînt păcatele tale" (Luca 7, 48). Însă, pentru a auzi aceste cuvinte așa de scumpe inimii sale, că era afundată în multe păcate grele, ea, cum am văzut din Evanghelie, a urmat o întreagă scară a pocăinței. Mai întîi, ea a crezut cu tărie că Mîntuitorul este Mesia, Fiul lui Dumnezeu, și poate să mîntuiască pe cei păcătoși care se pocăiesc, lucru ce-l va arăta mai tîrziu și Sfîntul Apostol Pavel, zicînd : „Hristos a venit în lume, ca să mîntuiască pe cei păcătoși, dintre care cel dintîi sînt eu" (I Timotei 1, 15) și știm că fără credință, nimeni nu poate dobîndi ceva de la Dumnezeu ; după aceea, îndată a pus într-un vas miresme de mare preț, vas de „alabastru", „semnul luminii" și în care vas poate de atîtea ori își oglindea privirile pătimașe, dar acum i se oglindeau privirile pocăinței, ale remușcărilor. Nu zice nimic nici cînd intră în casa fariseului, nici cînd iese și nici nu se acuză public, știind că Cel în fața Căruia sta cunoștea gîndurile și lacrimile pocăinței lăuntrice ; numai crede, cu umilință nădăjduiește și iubește cu înfocare.

Și cu vasul plin de miruri de mare preț, ea unge picioarele Domnului (în Orient era mare cinste pentru cineva să i se ungă picioarele) și în același timp le sărută și le unge nu numai cu miruri, ci deopotrivă cu lacrimi multe. Ea își făcuse, arată Sfîntul Efrem Sirul, din pumni lighean, iar din părul capului său ștergar de mare preț. Și „niciodată, de la începutul omenirii, astfel de lacrimi nu curseseră pe picioarele cuiva" și să fie șterse

cu părul capului. Este drept, în decurs de veacuri multe femei își aduseseră, ca ofrandă părul lor unui zeu, sau în semn de doliu, dar nu în semn de pocăință. Ea, pentru prima dată „consfințește părul ei acestui serviciu de duioșie și de mîntuire".

Iar toate acestea le făcea din inimă și cu smerenie și a fost iertată, cum arată Sfînta Evanghelie. După iertare, buzele ei nu mai au petele păcatelor, se ating, cu vrednicie de picioarele feciorelnice ale Mîntuitorului; la fel nici inima nu mai are aburii amintirilor pătimașe.

Modul ei de pocăință adîncă a fost imitat de mulți, chiar din primele veacuri. Cu aproximativ șase veacuri mai tîrziu, a fost nu numai imitat, ci reeditat în forme mai extinse și variate de o tînără din Alexandria, Maria, numită Maria Egipteanca. Ea, cum ne arată și sinaxarul duminicii, cu viața ei, a păcătuit mult, se rușinează să-i spună duhovnicului Zosima toate păcatele săvîrșite, dar și mult s-a pocăit, timp de 47 de ani, în pustiul Iordanului, încît mîinile ei la rugăciune deveneau flăcări de foc, iar inima altar a Lui Dumnezeu. Și ea a adus Mîntuitorului nu numai miruri de mare preț, ci întreaga ei viață și a fost iertată și restabilită, în stare de inocență și de sfințenie.

În secolele de mai tîrziu, a fost urmat și drumul de pocăință al femeii din Evanghelie, ca și al Sfintei Maria Egipteanca, la fel și astăzi, ele devenind icoane vrednice de urmat, pentru orice credincios care voiește să vină la Iisus Hristos.

Să vorbim astăzi despre *pocăință,* care se face ,în cadrul Bisericii, conform învățăturilor ei, Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții, cu ajutorul Sfintelor Taine, al Sfinților, al Sfintelor Moaște, al Sfintei Cruci, al Maicii Domnului. În pocăința ei și Maria Egipteanca a cerut ajutorul la toate acestea al Ierurgiilor și tot ce este ortodox și care nu se confundă cu noțiunea de : „pocăit", departe de toate cele amintite.

Pocăința este veche . „Sentimentul pocăinței apare cu cel dintîi om păcătos", apare, o dată cu căderea în păcat a strămoșilor noștri, Adam și Eva. Aceștia, după ce au păcătuit, s-au pocăit îndelungat. S-a pocăit și Cain omorîtorul de frate și alți păcătoși ; s-a pocăit și împăratul David, care-și „uda cu lacrimi așternutul patului său", pentru moartea lui Urie heteul. O icoană ni-l prezintă pe David plîngînd cu amar și lacrimile lui erau culese de îngeri, în potire de aur și duse la Dumnezeu, în cer, pentru iertare, s-a pocăit o viață întreagă și a scris „Imnul pocăinței", (Psalmul 50). Acte de pocăință au făcut și cetatea Ninive în sac, cenușă și post și Dumnezeu a iertat-o, mulți conducători ai poporului iudeu, patriarhi, întreg poporul și chiar împărați păgîni, Nabucudonosor etc.

Proorocii Vechiului Testament mereu îndemnau la pocăință și prin cuvînt și prin scris : „Pocăiți-vă și vă întoarceți de la nelegiuirile voastre", zice proorocul Iezechil (18, 30-31). Actul pocăinței dobîndește și mai mare însemnătate în Noul Testament. Sfîntul Ioan Botezătorul pregătește lumea prin pocăință, în vederea noii împărății. El zice : „Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor" (Matei 3, 2). Și chiar Mîntuitorul îndeamnă la pocăință prin acele cuvinte „Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor" (Matei 14, 17) sau : „N-am venit să chem pe cei drepți, ci pe cei păcătoși la pocăință" (Luca 5, 30-32). El laudă orașele ce s-au pocăit și mustră pe cele ce persistă în păcate ; laudă persoane ce s-au pocăit : pe tîlharul de pe Cruce, zicîndu-i : „Astăzi vei fi cu Mine în rai" ; pe Zaheu vameșul, căruia i-a spus „Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia" (Luca 19, 9) ; primește pe Maria Magdalena, care îi devine ucenică, rostește parabole cu fiul pierdut, arătînd prin aceasta că El, ca Dumnezeu, va primi pe toți păcătoșii la pocăință.

Pocăința a fost cerută și susținută și de Sfinții Apostoli. Sfîntul Petru la Cinzecime, cînd mulți erau „pătrunși la inimă ascultînd cuvîntul lui și au întrebat, ce să facă, el le-a zis : „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos" (Fapte 2, 38) și mai departe, susține pocăința, spunînd : „Prin neștiință ați făcut rău... Deci pocăiți-vă și vă întoarceți, ca să se șteargă păcatele voastre" (3, 19).

Este susținută și de Sfinții Părinți. Fericitul Augustin a pus să i se scrie pe toți pereții casei lui psalmi, care vorbeau despre pocăință și pe care, avîndu-i în față mereu, îl determinau la pocăință, de scriitori bisericești. Unul dintre ei, Tertulian († 240), a scris și „Un tratat despre pocăință".

Dar ce este pocăința, va întreba cineva ? Pocăința este o lucrare adîncă, e virtute aleasă, o lucrare de curățire a omului — a credinciosului — de păcate, ajutat de harul lui Dumnezeu. Prin pocăință „omul cel vechi este lepădat, iar în locul lui se zidește o făptură nouă, așa cum pe ruinele unei case dărîmate se înalță o altă casă mai frumoasă și mai luminoasă. Pocăința este opera de stabilire în har, de reparare a trecutului și de reîntoarcere la puritatea Botezului, o necesitate individuală și socială o binefacere morală", o renaștere în duh și în adevăr, o nouă creație, (omul cel nou) sau o învoială cu Dumnezeu, după Sfîntul Ioan Scărarul, pentru a doua viață, curățirea întregii firi omenești. Același Sfînt Părinte spune că „pocăința este împăcarea cu Dumnezeu, prin lacrimi și prin lucrarea cea bună, potrivnice păcatelor". Ea este răbdare, jertfă smerenie, rugăciune, post, osîndire de sine, părăsirea celor dinainte și întristarea pentru ele", înfrînarea patimilor și ușurarea sufletului de apărarea lor.

Cum vedem, pocăința este o coroană de virtuți, de jertfe, de înălțări spre cele înalte, pînă la pragul de sus, la sfințenie și este cu atît mai imperios cerută cu cît nu există nici un om fără de păcat; atunci nu există nici om care să nu aibă nevoie de pocăință. De aceea și ușa pocăinței nu este închisă nimănui de Dumnezeu, chiar pînă la ușa mormîntului ; și în ceasul al doisprezecelea Dumnezeu primește pe cel păcătos, dacă se pocăiește.

Considerînd toate acestea, putem spune că pocăința este și mai mult, o reînviere din morți, o reînviere a sufletului din moartea păcatelor dacă cel mort numai cu trupul va învia, la ziua de apoi, cel mort cu sufletul, fiind mort veșnic, nu va mai învia. Este deci mult mai periculoasă moartea sufletului, decît a trupului. Să ne ferim de ea, de păcate.

Și Sfîntul Ioan Scărarul, în opera sa, „Scara" vorbește de cele două morți, de cea sensibilă și cea spirituală. El zice, „este mort cel ce a murit, pentru că este nemișcat și nelucrător ; și este mort cel mort cu sufletul pentru că nu urmează vieții" (lui Dumnezeu). Despre moartea sufletului prin păcate vorbește și Sfîntul Apostol Pavel, cînd spune : „Iar pe voi v-a făcut vii, cei care erați morți prin greșeli și prin păcatele voastre" (Efeseni 2, 1). De asemenea, în Apocalipsă se spune „Știu că ai nume și că trăiești, dar ești mort" (Apocalipsa 3, 1), mort sufletește din cauza păcatelor, cum morți sufletește erau și Adam și Eva, după ce au păcătuit și toți cei cu păcate grele și s-au pocăit.

Dacă pocăința este reînviere din moartea pricinuită de păcate să nu mai stăm în această moarte, să ne ridicăm cît mai grabnic și să ridicăm și pe semenii noștri și vom primi plată de la Dumnezeu, cum arată și Sfîntul Iacob, care zice : „Cel ce a întors pe un păcătos de la rătăcirea căii lui, își va mîntui sufletul din moarte" (5, 20), să zicem pentru fiecare semen adus la Hristos : „Mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat" (Luca 15, 21). Să zicem și pentru noi aceste cuvinte mîntuitoare, și să le îndeplinim; să ne împăcăm cu Dumnezeu, prin pocăință. Frumos obicei avea poporul nostru: de întrebai pe un bătrîn, unde se duce îți răspundea că se duce la biserică să se împace cu Dumnezeu prin spovedanie și împărtășirea cu Sfintele Taine, obicei care se mai ține și astăzi și să nu-l pierdem.

Să ne ridicăm, că avem atîtea exemple și multe mijloace, preoți, duhovnici, învățăturile Sfintei Biserici, Sfintele Taine și Ierurgii, Sfintele Sărbători, ajutorul Sfinților, icoane, sfinte Moaște, cum am menționat și al Sfinților îngeri, „Că în cer va fi mai multă bucurie, pentru un păcătos care se pocăiește" (Luca 15, 12), apoi rugăciuni speciale, postul, faptele bune.

După ce am văzut ce este pocăința și că ea poate să ne renască din nou, să ne reînvieze din moartea păcatelor, să vedem și care sînt treptele ei.

În actul pocăinței distingem mai multe trepte și anume : 1) *Pocăința,* din suflet, pentru păcatele săvîrșite, cum a făcut și femeia din Evanghelia de astăzi și Maria Egipteanca; 2) *părerea de rău* că ți-ai pătat haina Sfîntului Botez, ai supărat pe Dumnezeu și te-ai îndepărtat de El, de izvorul tuturor bunătăților și ai răstignit a doua oară pe Fiul lui Dumnezeu prin păcatele tale; 3) *hotărîrea de a nu mai păcătui,* Domnul zice : „Iată te-ai făcut sănătos, să nu mai greșești, ca să nu-ți fie ceva mai rău". Ne-am făcut sănătoși, am înviat din moartea păcatelor, se cade să nu mai greșim din nou, că orice lucru ce se repetă devine *„habitudine"*, a doua fire aproape și cu greu se mai poate îndrepta. Și o haină murdară, după ce a fost curățită, ne păzim să n-o murdărim din nou, că se poate întîmpla să nu se mai

curețe ușor, murdăria intrînd adînc în toate fibrele ei. Și păcatul repetat intră adînc în toate cutele sufletului și cu greu se mai poate scoate. Și dacă ne păzim haina, un lucru trecător, cu cît se cade să ne păzim sufletul, care este nemuritor și mai scump ca orice comoară și întreaga lume!

Îndeplinind aceste trepte de pocăință individuală, se cere să mergem apoi la părintele nostru duhovnicesc, să ne mărturisim, ca să dobîndim dezlegare de păcate și să ne unim cu Iisus Hristos, prin Taina Sfintei Euharistii.

Sîntem, cum am spus la început, pe ultimele trepte ale desăvîrșirii și aceasta va fi mai împlinită și prin pocăința noastră, pe care o putem face și mai roditoare prin fapte bune, pe care fiecare din noi le cunoaștem: să fim făcători de pace în familie și în societate, să fim milostivi cu cei în suferință, indiferent de neam și religie, ca un adevărat Samarinean milostiv cum ne cere Domnul, să muncim cu dragoste, indiferent unde, în fabrici și uzine și pe ogoarele scumpei noastre Patrii, și să fim lumină pentru cei din jurul nostru, valori morale, pentru a transforma lumea în mai bine. Iar pentru îndeplinirea acestor deziderate să cerem și ajutorul lui Dumnezeu, al Sfinților Săi și al Mariei Egipteanca, icoană strălucitoare de pocăință, de schimbare în omul cel nou și pe care o cinstim în această duminică, a V-a din Postul Mare. Amin.

Protos. Ioasaf GANEA

LA BUNA VESTIRE

În fiecare an, la 25 martie, sărbătorim Buna Vestire, momentul în care îngerul Gavriil a anunțat pe Fecioara Maria că s-a învrednicit de mare har înaintea lui Dumnezeu și că din ea Se va naște, mai presus de fire și de cuvînt, Fiul lui Dumnezeu.

Sărbătorim unul din cele 12 praznice împărătești, care ne amintește de începutul mîntuirii noastre, prin arătarea „tainei din veac ascunse și de îngeri neștiute" — așa cum se spune într-o cîntare bisericească.

Momentul Bunei Vestiri este redat simplu, însă deosebit de sugestiv de Sfîntul Evanghelist Luca. Fecioara Maria, care-și petrecuse anii copilăriei în preajma templului, în rugăciune și curăție trupească și sufletească, este la un moment dat vizitată de înger, care îi adresează salutul, pe cît de măgulitor, pe atît de surprinzător: „Bucură-te cea plină de har. Domnul este cu tine, binecuvîntată ești tu între femei... Iată, vei lua în pîntece și vei naște fiu, căruia Îi vei pune numele Iisus. El va fi mare și Fiul Celui Prea Înalt Se va chema. Și-I va da Domnul Dumnezeu scaunul de domnie al tatălui Său David și va domni în veac".

La întrebarea Fecioarei, izvorîtă dintr-o firească nedumerire: „Cum se va face aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?", îngerul o asigură că „Duhul Sfînt și puterea celui Prea Înalt o vor umbri, de aceea Pruncul ce Se va naște dintr-însa Fiul lui Dumnezeu Se va chema". Familiarizată cu profețiile Vechiului Testament referitoare la Mesia și deplin conștientă de harul ce i se făcea, Fecioara exclamă cu umilință: „Iată roaba Domnului, facă-se mie după cuvîntul tău" (Luca 1, 26-35, 38).

Evenimentul relatat de evanghelist, eveniment pe care-l sărbătorim astăzi, este mare și minunat, atît prin felul în care se săvîrșește, cît și prin urmările lui.

Întruparea Fiului lui Dumnezeu, mai presus de rînduiala firii, înseamnă împlinirea promisiunii făcute de Dumnezeu primilor oameni — după călcarea poruncii și izgonirea lor din rai —, că le va trimite un Izbăvitor, însemna, în același timp, împlinirea celor spuse de profeții Vechiului Testament referitoare la nașterea lui Mesia dintr-o fecioară și la rostul venirii Lui.

Călcarea poruncii a însemnat îndepărtarea omului de la fața lui Dumnezeu, necazuri și moarte, a însemnat întreruperea mersului ascendent al omului către desăvîrșire. Greșeala săvîrșită era atît de mare, încît nimeni și nimic din rîndul creaturilor nu putea reface această stare, în afară de o intervenție de sus, din partea lui Dumnezeu. Iar această intervenție n-a întîrziat să se arate.

Promisiunea făcută Evei că din semința ei se va naște Izbăvitorul (Geneză 3, 15) — promisiune care a mîngîiat și a întraripat cugetele a numeroase generații din antichitate, se împlinește acum, în momentul în care îngerul Gavriil vestește pe Fecioara Maria că ea este aleasa lui Dumnezeu, din care Se va naște Mesia.

Întruparea Fiului lui Dumnezeu, Cel necuprins de ceruri și de cuvînt, Cel care împreună cu Tatăl și cu Duhul a făcut și ține lumea, Cel spre care heruvimii cei cu șase aripi și serafimii cei cu ochi mulți a privi nu pot, înseamnă împăcarea omului cu Dumnezeu, cu readucerea firii noastre celei răvășite de păcat la strălucirea ei cea dintîi.

Întruparea Fiului lui Dumnezeu aducea iertarea lui Adam și izbăvirea Evei, echivala cu o refacere din temelii a lumii, cu o re-creare a ei. Pentru că luînd firea noastră, umanitatea lui devenea aluatul care transformă întreaga noastră frămîntătură. Fiul lui Dumnezeu, Care Se întrupa acum din Fecioară, avea să fie începătura unei alte lumi, un nou protopărinte, Care naște pentru nemurire, un nou Adam, așa cum Îl prezintă Sfîntul Apostol Pavel într-una din epistolele sale (Romani 5, 14). El readucea omenirea la posibilitatea de a-și împlini menirea pentru care a fost creată, de a deveni asemenea Lui după har.

Contemplînd acest moment și urmările sale, Sfîntul Ioan Gură de Aur spunea, cuprins de admirație : „Cînd mă gîndesc cît de jos se afla omul, de unde mai jos nu era posibil să coboare și unde a fost înălțat de Hristos, încît mai sus nu este posibil să fie ridicat, mă minunez văzînd lucruri mari și strălucite și multa grijă a lui Dumnezeu pentru firea noastră. Din abisul pierzării, Fiul lui Dumnezeu, luînd firea noastră, a ridicat-o la Stăpînul tuturor și prin această pîrgă a făcut să fie binecuvîntat întreg neamul nostru. Acolo unde este Dumnezeu, deasupra puterilor celor de sus, acolo a ridicat firea Sa umană luată dintre noi. S-a făcut roabă omului întreaga fire creată, din cauza lui Dumnezeu-Cuvîntul care locuiește în ea“ [1].

Avînd în vedere rolul providențial pe care l-a avut Prea Curata Fecioară la împlinirea acestei taine, pe bună dreptate imnografii o aseamănă cu o scară care unește cerul cu pămîntul, cu o năstrapă de mare preț în care se păstrează mana cea duhovnicească, cu un rug pururea aprins, dar niciodată mistuit de focul Dumnezeirii. Pe bună dreptate o numesc cămară a nemuririi, cortul lui Dumnezeu, sfeșnicul luminii, tăria care poartă pe Soarele cel duhovnicesc. Pe bună dreptate o numesc ocrotitoare a celor năpăstuiți și Maică a lui Dumnezeu.

Mare și strălucită este sărbătoarea de azi, dreptmăritori creștini, și îndreptățită este bucuria care ne încălzește astăzi inimile !

Strălucirea acestei zile ne îndreaptă inima și cugetele spre Jertfa Sa de pe Sfînta Cruce și spre slăvita Sa Înviere.

Între vestea cea bună a Întrupării Fiului lui Dumnezeu și răstignirea Sa este o strînsă legătură și cele două evenimente se presupun reciproc : Întruparea fără răstignire ar fi fost de prisos, iar răstignirea și biruința vieții asupra morții ar fi fost imposibilă fără întrupare.

Din înălțimea cerului Prea Curata Fecioară ne privește acum cu blîndețe și ne ascultă cu bucurie. Ea ne cunoaște mai bine decît oricare altul lipsurile și aspirațiile, ea știe că avem nevoie de mijlocirile ei.

La acest popas duhovnicesc să alergăm cu încredere către Maica noastră a tuturor și s-o rugăm să vindece neputințele noastre trupești și sufletești. Să ne izbăvească de încercarea celui rău. Să mijlocească pe lîngă Fiul ei și Dumnezeul nostru să aducă în lume pacea și armonia — de care acum este atîta nevoie — spre binele și propășirea tuturor. Amin.

Pr. prof. C. CORNIȚESCU

---

1. *Omilia a 2-a la Înălțare*, P. G., 50, 445 ; *Omilia 40 la Faptele Apostolilor* 3, P. G., 60, 285.

G O L G O T A

„Fiindcă atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît a dat pe singurul Lui Fiu, pentru ca oricine crede în El, să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică“

(Ioan 3, 16)

Oarecînd, generalul păgîn, întors victorios din bătălie, intra în cetate, în uralele mulţimii, mîndru, încălecat pe calu-i alb, sub copitele căruia părea că se cutremură pămîntul. Învingătorul, cu cununa de lauri pe frunte, în trufia lui, se credea un semizeu.

Iisus, Stăpînul lumii, pe care o cucerise prin smerenie şi jertfă, conform spuselor Lui : „Îndrăzniţi, Eu am biruit lumea“ (Ioan 16, 33), cu cununa de spini pe frunte, Şi-a dus Crucea pe drumul Calvarului dintre Ierusalim şi Golgota, singur, părăsit de toţi cei dragi, umilit şi batjocorit.

Proorocul Isaia prevedea jertfa de bună voie a lui Iisus în folosul omenirii cînd zicea : „Disprețuit şi părăsit de oameni, om al durerii şi obişnuit cu suferinţa, era aşa de disprețuit că îţi întorceai faţa de la El şi noi nu L-am băgat în seamă. Totuşi El suferinţele noastre le-a purtat şi durerile noastre le-a luat asupra Lui şi noi am crezut că este pedepsit, lovit de Dumnezeu şi smerit dar El era străpuns pentru păcatele noastre şi zdrobit pentru fărădelegile noastre... Ca o oaie spre junghiere S-a dus şi ca un miel nevinovat, împotriva celui ce-l tunde, nu Şi-a deschis gura Sa“ (Isaia 53, 3-7).

Cu obrazul scuipat, cu trupul biciuit şi sleit de puteri, cu sufletul îndurerat pentru nerecunoştinţa oamenilor, Iisus înaintează greoi, apăsat de povara Crucii. Nu suferinţa Lui Îl copleşea, ci înstrăinarea celor care rămîneau de-acum „orfani“. Iisus Se opreşte, Se întoarce spre femeile care-L plîng şi le zice : „Fiice ale Ierusalimului, nu Mă plîngeţi pe Mine, ci plîngeţi-vă pe voi şi pe copiii voştri“ (Luca 23, 28).

Crucea este grea de povara păcatelor omenirii. Iisus trebuia să-Şi urmeze destinul tragic al Golgotei pentru că ardea în El vîlvătaia dragostei pentru oamenii care gemeau sub piciorul celui rău. Prin neascultare, omul îşi semnase sentinţa cu sînge, pe zapisul ce se afla în mîna diavolului. Putea Iisus să încredinţeze această misiune de salvare unei alte persoane care să se jertfească în locul Lui ?

Se zice că un ostaş din armata lui Alexandru Macedon, fiind într-o situaţie disperată, cînd, datorită unei învinuiri grave, trebuia să fie dus la eşafod, îşi exprimă, ca ultimă dorinţă, aceea de a-l vedea pe împărat. Ajungînd în faţa stăpînului, îi cere, umilit, clemenţă. Văzînd că împăratul se împotriveşte soldatul sare în picioare, îşi sfîşie hainele, dezvelindu-şi pieptul brăzdat de o imensă cicatrice şi zice : „Împărate, cînd sulița duşmană se îndrepta spre tine, ameninţîndu-ţi viaţa, eu te-am apărat cu acest piept, punîndu-mi viaţa mea pentru tine. N-am trimis pe altcineva în locul meu să te salveze“. Îndată a primit graţierea.

Iisus n-a trimis pe altcineva în locul Lui, pe Golgota, pentru că ne iubea şi din această iubire a izvorît jertfa Sa desăvîrşită. Dacă s-ar fi jertfit pe Golgota un om cu viaţa cea mai îmbunătăţită, jertfa era imperfectă pentru că „nu este om fără de păcat“. Dacă s-ar fi jertfit pentru noi un înger, de asemenea, jertfa era imperfectă pentru că, fiind numai spirit, n-ar fi putut suferi cu trupul. Trebuia să se sacrifice cineva care să aibă trup ca al nostru, dar să fie fără de păcat şi acesta a fost Iisus Hristos.

Trupul Lui a atîrnat pe Cruce de la ceasul şase din zi pînă la ceasul nouă. A fost rănit în cinci locuri ; în mîini, în picioare şi în coaste.

În suferinţă a rostit şapte cuvinte care sînt scumpe şi formează, pentru noi, un Testament lăsat în căldura iubirii şi în fulgere de putere dumnezeiască.

1. „*Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac*“ (Luca 13, 34). În aceste cuvinte se cuprinde Evanghelia iertării și a iubirii fără de margini. Este aici un exemplu unic de iertare care întărește cuvintele : „Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc, și rugați-vă pentru cei ce vă prigonesc“ (Matei 5, 44).

Iisus a iubit omul și l-a iertat, dar a urît păcatul și fățărnicia fariseilor. Iertarea este semn de noblețe și gingășie sufletească. Cineva spune că „iertarea este mireasma pe care o răspîndește floarea cînd este strivită“. Ștefan cel Mare, fiind mînios, îi spune, la un moment dat, lui Manole Jder : „Să-l trimiți pe Ionuț la mine ca să-l judec, să-l cert și-apoi să-l iert“.

Iisus nu supărase pe nimeni. El era cel ofensat și tot El S-a jertfit și a iertat.

2. „*Femeie, iată Fiul tău*“ *și ucenicului Ioan :* „*Iată mama ta*“ (Ioan 19, 26-27).

Ucenicii fug dar mama stă lîngă Fiul său, cu inima străpunsă de „sabia durerii“ (Luca 2, 35). Dacă ar mai fi avut alți copii, Sfînta Fecioară ar fi rămas la unul dintre ei. Dar așa, ea este încredințată unuia care nu făcea parte din familie — Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan.

Domnul Iisus Hristos a respectat-o și a iubit-o pe mama sa. De aceea a avut grijă de ea în toată viața Lui și chiar în momentele suferinței.

Atunci cînd „o femeie din popor și-a ridicat glasul și a zis : „Fericit este pîntecele care Te-a purtat și pieptul pe care l-ai supt“, El a răspuns : „Așa este“ (Luca 11, 27).

Cînd Se întorcea din Ierusalim cu maica Sa și cu dreptul Iosif, „le era supus“ (Luca 2, 51).

La nunta din Cana Galileii cînd s-a isprăvit vinul, mama lui Iisus i-a zis : „Nu mai au vin“ (Ioan 2, 3). Iisus a ascultat-o și i-a îndeplinit dorința. De aici și obligativitatea copiilor de a-și cinsti părinții : „Dacă cineva nu poartă grijă de ai săi, mai ales de cei ai casei, s-a lepădat de credință și este mai rău decît un necredincios“ (I Timotei 5, 8).

3. *Amin, grăiesc ţie, astăzi vei fi cu mine în rai*“ (Luca 23, 43).

Tîlharul este cel dintîi om ce intră, din nou, în rai, mîntuit și dezlegat de Însuși Mîntuitorul. Căința lui se manifestă prin cuvintele : „Pomenește-mă, Doamne, cînd vei veni întru Împărăția Ta“. Tîlharul s-a căit și întors în ceasul din urmă, „în al unsprezecelea ceas“ al vieții, pentru că „Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină“ (I Timotei 2, 4).

4. „*Mi-e sete*“ (Ioan 19, 28).

Orice muribund, pe cîmpul de luptă, cerea apă, înainte de a muri. Supraviețuitorii nu se uitau la culoarea uniformei lui, nu-i interesa în ce limbă a cerut o picătură de apă, nu-și puneau întrebarea dacă le este prieten sau dușman. Își scoteau plosca și-și jertfeau ultima picătură de apă pentru cel care mai avea puțin de trăit, zbătîndu-se în agonia morții. Atunci, pe Golgota, nu s-a găsit un om care, țîșnind din mulțime să-I umezească buzele, cu o picătură de apă, Marelui Răstignit. Cîtă rușine pentru omul pe care Dumnezeu l-a făcut atît de mîndru, atît de falnic, pășind pe verticală și înălțîndu-și fruntea semeață spre înălțimile de unde vine !

Ne vin în minte cuvintele lui Michelangelo, dintr-o scrisoare adresată prietenului său, Vasari, recent descoperită : „Dacă s-ar muri de rușine, n-ași mai fi viu“.

În loc de apă, a fost adăpat cu oțet.

5. *Eli, Eli, lama sabahtani*“ (Matei 27, 46).

Era strigătul de durere al Omului Iisus. Se aducea Jertfă un Om fără de păcat. Simțea durerea, groaza în fața morții, ca orice om. Lui Iisus I-a fost groază, întotdeauna, de această clipă a morții, rugîndu-Se Tatălui astfel : „Părinte, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta, însă nu precum voiesc Eu, ci precum voiești Tu... A ajuns într-un chin ca de moarte... și sudoarea I se făcuse ca niște picături mari de sînge, care cădeau pe pămînt“ (Luca 22, 42-44).

Cuvîntul acesta ne amintește de omul disperat care strigă, îngrozit, după ajutor. Ajutorul nu vine și groaza i se mărește. Acum se adevărește

că trupul este neputincios. Latura omenească a lui Iisus s-a comportat ca orice om în timpul unei cumplite suferințe. Dumnezeu nu-L părăsise, era cu El. El Însuși era Dumnezeu, dar omul din El pătimea și se comporta, în suferință, ca orice om.

6. „*Săvîrșitu-s-a*“ (Ioan 19, 30).

Trupul lui Iisus este din ce în ce mai slăbit. Peste cîteva clipe va fi mort. Printre ultimele șoapte slabe, se aude un cuvînt dureros: „Săvîrșitu-s-a“.

„Oameni buni, de acum înainte am terminat cu aceste chinuri groaznice dar și voi ați terminat cu durerea voastră. Se bucură îngerii, dimpreună cu voi, pentru că am reușit să înfrîng puterea celui rău și să calc în picioare zapisul învoielii spre păcat. Ridicați-vă, oameni, priviți spre cer ! Vi s-a luat jugul apăsător al păcatului și lacrimile voastre nu mai sînt ale deznădejdii ci ale bucuriei. Recăpătați-vă demnitatea căci, prin smerenie și jertfă, am biruit“. Acum s-a realizat pacea cu Dumnezeu (Romani 5, 1).

7. „*Părinte, în mîinile Tale îmi dau duhul meu*“ (Luca 23, 46). Sînt ultimele cuvinte rostite de Domnul Hristos pe Cruce. Aceste ultime cuvinte ne învață să trăim și să murim creștinește. Ultimul Lui cuvînt este rugăciunea către Tatăl de a-I primi sufletul. Cît de bine ar fi ca orice creștin să poată spune la fel, cînd îi sosește sfîrșitul. Cel ce adoarme cu surîsul pe buze, cu conștiința datoriei împlinite pentru că toată viața și-a acordat faptele cu voința lui Dumnezeu, acela poate avea curajul și îndrăzneala de a-și încredința sufletul Tatălui ceresc. La moartea lui Iisus, ca și la nașterea Sa, natura a participat și ea, vibrînd de durere : „S-a făcut întuneric peste toată țara... soarele s-a întunecat, catapeteasma Templului s-a rupt în două, pămîntul s-a cutremurat, stîncile s-au despicat, mormintele s-au deschis“ (Matei 27, 51-53 ; Luca 23, 44-45). La nașterea Sa, cerul și-a trimis mesagerul său ca să fie călăuză magilor. Acum pămîntul freamătă de o durere surdă, unită cu multitudinea de inimi legate de soarta Marelui Sacrificat.

Cele șapte cuvinte de foc lăsate ca testament omenirii, ne obligă să răspundem prin dragoste și jertfă față de semeni și față de El. Viața însăși fiind o jertfă, să ardem jertfind celor două altare : Biserică și Patrie. Dacă Hristos S-a jertfit pentru semenul meu, cum pot eu să-l urăsc ? Nu sînt trimis în lume pentru a gusta clipa care fuge, ci, ca om și creștin, trebuie să depășesc statura fizică, să ajung la statura spirituală a „bărbatului desăvîrșit“. Să fim „fierbinți“ pentru Hristos pentru ca să ne împărtășim de Marea Sa Jertfă.

Cînd Iisus murea și pămîntul era cuprins de întuneric o singură lumină mai strălucea. Era Crucea de pe Golgota care cuprindea, cu brațele Sale, pe toți cei ce-L iubeau. Cu latura orizontală îi unește pe oameni în jurul Sfîntului Potir, iar cu latura verticală leagă pământul de cer.

O rază a Crucii de pe Golgota să ne inunde ființa cu lumina ei caldă, pentru a putea să zicem și noi, cu Sfîntul Apostol Pavel : „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decît numai în Crucea lui Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine iar eu pentru lume“ (Galateni 6, 14). Amin.

Pr. Dumitru PANAITE

UN MONUMENT DE ARTĂ DIN SECOLUL AL XVIII-LEA DE LA GOLĂEȘTI, JUDEȚUL IAȘI

În bisericile satelor Medeleni și Petrești ale comunei Golăești, județul Iași, s-au păstrat într-o stare de conservare relativ bună fragmente ale iconostasului aparținînd bisericii „Sfîntul Nicolae" din Cilibiu-Golăești. Aceasta, ctitorie a marelui logofăt Cilibiu (Iordache Ruset) [1], a fost zidită în jurul anului 1770, absența pisaniei lipsindu-ne de cunoașterea datei certe a construcției ei.

Aparținînd stilistic grupului de monumente baroce moldovenești tîrzii, ridicate în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, începînd cu anul 1761 — bisericile „Sfîntul Gheorghe" și „Sfinții Teodori" din Iași, precum și celor din localitățile Răducanu, Horecea, Bălănești, Tîrgu Ocna și Dolhești — arhitectura acestora reprezintă sinteza unor elemente din decorația brîncovenească și a unor forme ale barocului occidental și oriental, îndeosebi constantinopolitan, grefate pe fondul tradițional moldovenesc [2]. Aceste caracteristici s-au manifestat mai ales în repertoriul decorativ îmbogățit acum cu noi motive ornamentale vegetal-florale și figurative, repertoriu utilizat în decorația exterioarelor, a interioarelor și a pieselor de mobilier, în broderia și argintăria vremii.

Încă din secolul al XVII-lea, datorită influențelor renascentiste și baroce, caracterul decorativ al pieselor laice și de cult se accentuează, cîștigînd în eleganță și rafinament. Începînd cu secolul al XVIII-lea, decorativismul, care devine una din caracteristicile principale ale artei laice și de cult, îl întîlnim și în sculptura în lemn a iconostaselor, decorativism manifestat aici prin creșterea considerabilă a spațiului destinat suprafeței sculptate în raport cu suprafața pictată. Din această categorie face parte și iconostasul bisericii „Sfîntul Nicolae" din Cilibiu — Golăești, din care se păstrează ușile împărătești și o ușă diaconească, cîteva fragmente din brîul I și II, cadrele medalioanelor frizelor I, II și III de icoane și coronamentul, cu excepția unei molenii.

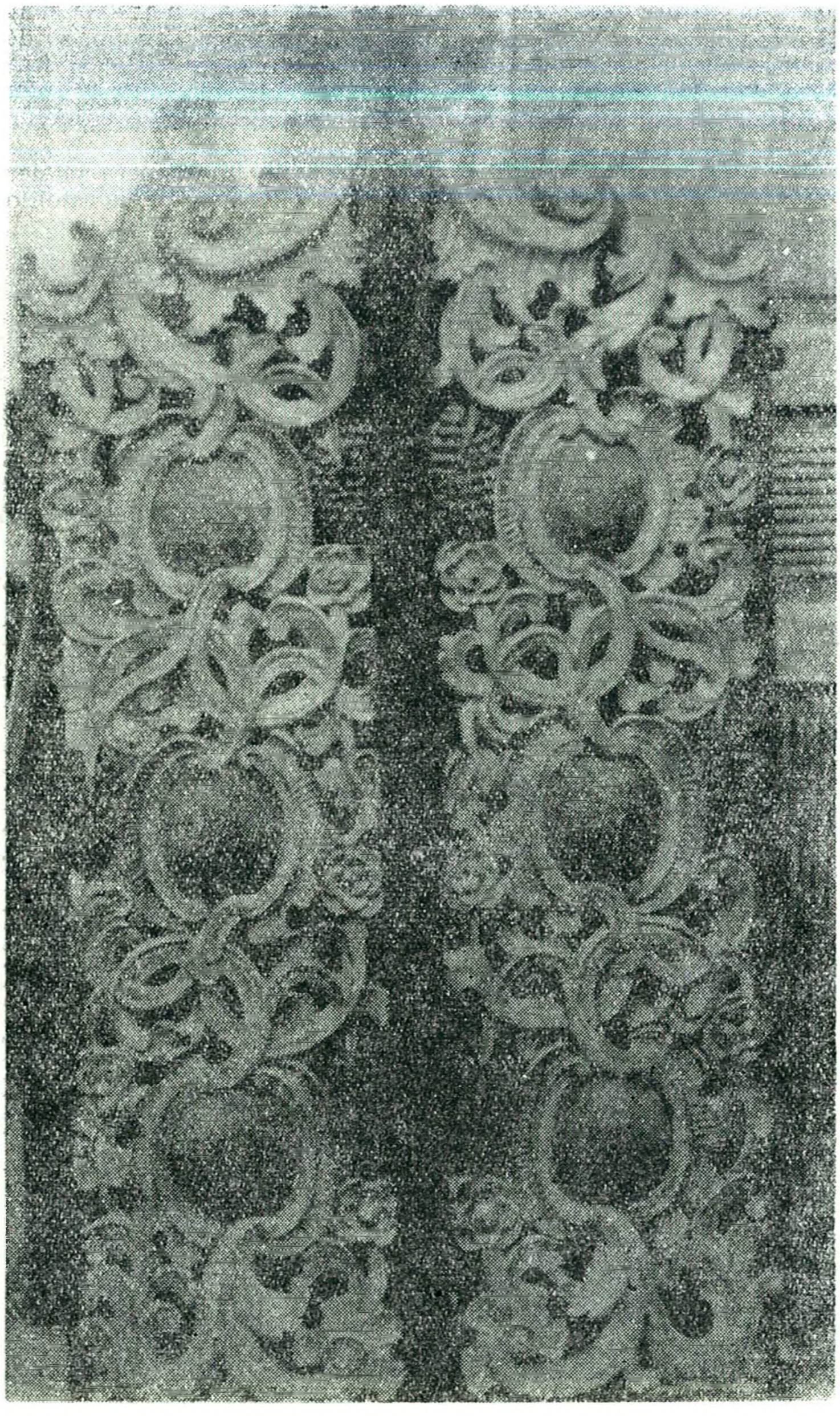
Realizată în lemn de tei, ornamentica sa, preponderent vegetală, este compusă dintr-o împletitură de volute vegetale, printre care apar floarea de mac și de crin, frunza de acant, de viță de vie, de stejar și motivul ciorchinelui. Aceste motive, stilizate și distribuite într-o ordine logică, pe baza principiilor simetriei, ritmului și alternanței, creează o compoziție armonioasă, echilibrată. Prezentarea elementului ornamental este făcută sintetic, cursiv, calități care fac ca părțile componente ale iconostasului să apară strîns legate între ele, ca un tot unitar. Lucrate în tehnica basoreliefului și a ajurului, în scopul creării impresiei de volum și spațiu, motivele își păstrează, cu excepția ușilor împărătești, coloritul original : în majoritatea lor poleite, unele motive sînt colorate în tempera ocru-galben și verde de China. Din ornamentica coronamentului s-au păstrat cei doi balauri afrontați de mari dimensiuni, sculptați în ronde-bosse, motiv frecvent întîlnit în decorația iconostaselor secolului al XVIII-lea și socotit tot ca un împrumut din repertoriul brîncovenesc. Meșterul anonim a realizat o interesantă stilizare a motivului zoomorf care impresionează prin capacitatea de sintetizare, prin armonia părților componente și simetria perfectă.

Deosebit de interesant și mai puțin întîlnit în compoziția iconostaselor moldovenești ni se pare modul în care sînt concepute medalioanele cu reprezentările proorocilor și praznicelor împărătești ; de formă ovală și de dimensiuni reduse, acestea au o oblicitate accentuată față de icoana centrală, oblicitate subliniată și de traseul vrejurilor ce le încadrează, imprimîndu-le astfel un oarecare dinamism specific barocului. Dacă în ceea ce privește sculptura în lemn a iconostasului constatăm preferința pentru forme

---

1. Gheorghe Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 260.

2. Vasile Drăguț, *Dicționar de artă medievală românească*, București, 1977, p. 173-174.

Ușile împărătești

și motive noi, de influență barocă occidentală, filtrate prin filiera Țării Românești, care țin de o nouă concepție, deci, dacă în acest domeniu se înregistrează îndepărtarea de tradiție, în schimb, pictura rămîne fidelă în linii mari tradiției bizantine.

Icoanele păstrate din ansamblul iconostasului bisericii „Sfîntul Nicolae", deși aparțin secolului al XVIII-lea, secol caracterizat în pictura religioasă prin creșterea procesului de laicizare și europenizare a moștenirii

tradiționale, păstrează încă schema iconografică bizantină, exprimată printr-un stil elegant, rafinat. Autorul, un zugrav moldovean anonim, se dovedește un bun cunoscător al erminiei, care, posedînd un desen sigur și fiind dotat cu o mare sensibilitate în culoare, reușește să redea, într-o interpretare proprie, încadrîndu-se însă spiritului artei bizantine, cîteva lucrări de o reală valoare artistică.

Dintre piesele iconostasului amintit, realizate în tempera pe lemn, lipsesc, din nefericire, icoanele împărătești și opt icoane ale apostolilor. S-au

Buna Vestire

păstrat în schimb toate celelalte, într-o bună stare de conservare, cu excepția crucii și moleniei, unde fondul a fost repictat în ulei în decursul secolului al XIX-lea. Analizînd prăznicarele, concepute după schema iconografică tradițională, constatăm calități plastice incontestabile, dovedite în primul rînd în știința compoziției, spațiul fiind dozat în funcție de numărul persoanelor legate între ele prin rețeaua liniilor de construcție. Compozițiile sînt organizate în funcție de tema iconografică ; cele mai multe sînt desfășurate pe orizontală, întîlnim însă, ca în cazul „Schimbării la față", compoziție cir-

culară și compoziție semicirculară în tratarea temelor „Înălțării Fecioarei la cer" și a „Botezului". Distribuția personajelor este clară și armonioasă. Pentru a înlătura monotonia succesiunii temelor, ele sînt prezentate în atitudini variate, de cele mai multe ori în mișcare, cu o gestică expresivă a mîinilor. Fizionomiile nu sînt stereotipe ; respectînd tipologia convențională, zugravul reușește să le individualizeze, conferindu-le o expresie de laicitate. Cadrul desfășurării compozițiilor îl constituie fundalurile arhitectonice și de peisaj. În reprezentarea fundalurilor arhitectonice, constatăm apariția unor elemente baroce atît în scenele exterioare, cît și în cele de interior, în tratarea unor piese de mobilier. Trebuie subliniată tendința de redare a adîncimii prin folosirea perspectivei liniare în reprezentarea clădirilor și mobilierului. Acest sistem de sugerare a spațiului este specific picturii postbizantine[3]. Fundalurile de peisaj sînt realizate convențional, prin stînci abrupte reprezentate în formă de piramidă în trepte și

Învierea lui Lazăr

3. Victor Lazarev, *Istoria picturii bizantine*, vol. III, București, 1980, p. 96.

colorate printr-o armonie delicată de griuri și brunuri voalate. Culorile, în gamă restrînsă, sînt așternute în pete mari, peste care sînt realizate convențional, prin hașuri de aur, modeleul draperiilor. Tonurile

Apostolul Marcu

calde sînt vibrate pe fondul de aur, ceea ce conferă icoanelor o notă de prețiozitate, de strălucire, asemănătoare mozaicurilor. Culorile folosite sînt: roșurile stinse, griurile violacee, albastrul ceruleum, verdele oliv, alburile

diferit nuanțate, ocrurile și brunurile. Zugravul dovedește un deosebit simț al raporturilor atît ca volum, cît și ca cromatică. De asemenea, dovedește multă măiestrie în redarea detaliilor. Elementele constitutive ale compozițiilor sînt subliniate prin linii grafice puternice. Desenul este sintetic. Linia sinuoasă, care conturează personajele și fundalul arhitectonic, detaliile de peisaj și cele ale veșmintelor suplinesc pierderea viziunii monumentale în favoarea efectului narativ.

Din friza cu reprezentările apostolilor, s-au păstrat doar patru. Încadrați în arcade, cu fizionomii perfect diferențiate, ei sînt reprezentați în mișcare pusă în valoare de atitudinea corpului și redarea fluturîndă a draperiilor veșmintelor. Aceleași trăsături prezintă și reprezentările celor doisprezece prooroci, în care atitudinea dinamică, poziția diferită a mîinilor, cu rotulurile desfășurate, marea varietate tipologică, vigoarea expresiei, le apropie de pictura laică.

Inscripțiile, cuprinzînd numele personajelor reprezentate sau denumirea scenei iconografice, sînt făcute în limba greacă.

Considerînd monumentul de la Cilibiu-Golăești în contextul creației artistice moldovenești din secolul al XVIII-lea, putem conchide următoarele :

Ca arhitectură, biserica „Sfîntul Nicolae“ constituie o noutate stilistică, reprezentînd momentul sintezei unor influențe ale barocului occidental, venite, fie direct, fie filtrate prin filiera Țării Românești și ale barocului oriental de proveniență constantinopolitană ;

În ceea ce privește sculptura în lemn a iconostasului, constatăm o îmbogățire a repertoriului ornamental, care dovedește o înrudire atît ca motive, cît și ca factură, cu sculptura brîncovenească ;

Pictura icoanelor ce alcătuiesc ansamblul iconostasului, deși aparține secolului al XVIII-lea, se încadrează, în linii mari, schemei tradiționale bizantine, cu unele înnoiri resimțite în evoluția picturii religioase moldovenești încă în secolul al XVII-lea. Ne referim la accentuarea caracterului narativ al reprezentărilor, tendința spre decorativism în care recunoaștem multe elemente baroce și mai ales conferirea unei expresii de laicitate figurilor reprezentate.

Lucia IONESCU

DOUĂ MONUMENTE DE ARTĂ RELIGIOASĂ DE LA SFÎRȘITUL SECOLULUI XVIII, ÎNTEMEIATE DE EGUMENUL MĂNĂSTIRII VORONEȚ, MACARIE

Aceste două ctitorii ale egumenului Macarie, cu unele modificări de construcție suferite pe parcursul celor 200 ani de existență, se află în prezent una în satul Lisaura, distanță de 3 km de orașul Suceava, iar cealaltă în satul Iacobești, distanță de 18 km de Suceava, în dreapta șoselei Suceava-Dărmănești-Rădăuți ; dar la construcția lor de început au existat, prima în satul Buninți (azi împreună cu satul Mihoveni formează satul Mihoveni-județul Suceava), iar a doua în satul Capu Cîmpului, comuna Valea Moldovei, județul Suceava.

Existența lor este amintită în Șematismele diocezane ale Bisericii Ortodoxe a Bucovinei, pe anul 1882 și pe anul 1885 [1], cît și de mărturiile din „*Inscripțiuni de pe manuscripte și cărți vechi din Bucovina*“, anul 1899, ale lui Simion Florea Marian. Pentru biserica din Capu Cîmpului (sat la distanță de 5 km de orașul Gura Humorului), atestarea documentară este făcută de inscripția votivă, păstrată în foarte bune condițiuni la ușa de intrare.

I. Primul monument a fost clădit în satul Buninți în anul 1768, dar în anul 1894 locuitorii satelor Buninți și Mihoveni l-au donat satului Lisaura, după ce ei aveau deja o nouă biserică, a cărei piatră fundamentală a fost pusă la 14 august 1871 și biserica terminată în 1877, tîrnosirea și predarea cultului făcută la 25 octombrie 1885. Pictura iconostasului este făcută de renumitul pictor bucovinean Epaminonda Bucevschi (născut în Iacobeni la 1843, decedat în anul 1891). Remarcăm o serie de tablouri pictate de acesta, toate cu subiecte românești : „Deșteaptă-te Române“, „Păstorul în-

1. *Schematismus der Bukovinaer ortodox-orientalische Diocese für das Jahr 1882*, p. 55 și *1885*, p. 58.

tristat", „Colindătorii", „O întîlnire la fîntînă" și altele[2]. Zugrăveala interioară a bisericii a fost executată în tempera, de pictorul sucevean Anton Crobio, între anii 1885 și 1888.

Biserica din 1768, era o construcție din lemn de stejar, în formă de navă, cu altar și naos, acoperită cu șindrilă.

Pe locul unde a fost clădită atunci biserica, azi este cimitirul vechi al satului, teren arat; o singură cruce de piatră din 1829, a unui ieromonah din Sucevița, cu inscripție în românește, litere chirilice, amintește de existența cimitirului din Buninți, cît și de preotul Gheorghe Lazăr, înmormîntat aici în 1820 și a cărui carte de preoție din 1779 o găsim la Biblioteca mănăstirii Sfîntul Ioan din Suceava.

Biserica, de la bun început, a fost înzestrată de întemeietor cu toate cele necesare exercitării cultului, obiecte care din păcate au fost pierdute în timpul celui de al doilea război mondial.

Dintre aceste obiecte de cult, care au existat și care indicau pe Macarie ca fondator al acestei biserici, menționăm:

— O cruce din lemn de chiparos, cu ferecătură de argint pe laturi și cu o inscripție care arată pe fondator ;

„† Aceast[ă] Sf. Cruce este făcută de mine eromonach Macarie egumen ot. Voronețu și amu dato Sf. miele biseric[i] unde să prăznuiește chramu Sfinților Voievozi Mich[ail] și Gav[ril], Macarie 1768".

— însemnările de pe un Apostol, folosit la acea biserică, care a fost tipărit în anul 7251 (1743) de Dimitrie Pandohi Tip[o]graful, cu o notiță care se încheie cu un „blăstăm" pentru acel ce ar îndrăzni să-l înstrăineze, cu încheierea : „.... să fie blăstămat și legat în veci amin. Anul 7277 (1769) iuni 7 zile. Macarie eg. ot. Voroneț".

Locuitorii din Lisaura au desfăcut biserica din Buninți, au transportat lemnul, precum și iconastasul, au reclădit-o în Lisaura, și au dat-o în funcție la 26 octombrie 1896.

Cu ocazia reclădirii, i-au adăugat un pronaos și o turlă falsă, acoperind biserica cu tablă.

Acest monument de artă religioasă păstrează în Lisaura, în bune condițiuni, întreaga construcție și frumosul iconastas cu picturi în ulei pe lemn, din anul 1768, printre care și o pictură cu chipul Arhanghelului Mihail, patronul vechii biserici de la Buninți.

În biblioteca Mănăstirii din Suceava se păstrează un fragment de pictură, provenit de la vechea catapeteasmă a bisericii din Buninți (1768) reprezentînd pe „cei trei tineri la stejarul din Mamvri" cît și o carte de preoție din 24 martie 1779, dată preotului Gheorghi din Buninți, de către mitropolitul Moldovei, Gavriil (Gavriil Călimachi).

II. Al doilea monument de artă, întemeiat tot de ieromonahul Macarie, egumenul Mănăstirii Voroneț, este biserica din lemn de stejar din Capu Cîmpului (azi face parte din comuna Valea Moldovei).

Era o construcție în formă de navă, cu altar, cu naos și pronaos, fără turlă, care însă a fost adăugată mult mai tîrziu.

La 5 septembrie 1938, locuitorii satului Capu Cîmpului, vînd biserica satului Iacobești, județul Suceava, cu 28.000 lei. A fost desfăcută, iar materialul, iconostasul și un vechi jilț de lemn au fost transportate în Iacobești. La reclădire biserica a rămas în forma avută la Capu Cîmpului ; a fost dată în funcțiune la 10 septembrie 1939. Acoperișul de tablă îi depreciază frumusețea.

La această biserică aflăm în original inscripția votivă, în românește, cu litere chirilice, pe usciorii de stejar de la ușa principală de intrare în biserică ; o inscripție frumoasă, foarte bine păstrată, ne spune următoarele :

a) Pe usciorul de deasupra ușii aflăm mai întîi anul, atît cu cifre latine, cît și cu chirilice : „1782 + 7290" Continuînd pe al doilea rînd, de la stînga la dreapta, citim : „Să se știe că această sfîntă biserică s-au făcut de ieromonah Macarie, egumen sfintei Mănăstiri Voronețul și s-au făcut întru numele ieromonahului Nicolai în zilele preasfinției sale părintelui Kirio Kir Gavriil Mitropolit".

b) Pe usciorul din stînga ușii, inscripția, tot pe lemn : „Această biserică o au făcut Mihaiu Cihonte" meșter dulgher. Ceva mai jos, pe același

---

2. A se vedea p. 231 din „Minerva, Enciclopedie Română", Cluj 1930.

uşcior, inscripţia : „Toader Olariu". Pare a fi numele sculptorului, dacă nu şi al pictorului iconastasului.

Catapeteasma bisericii este cea originală din 1782, cu picturi în ulei pe lemn ; culorile sînt vii, foarte bine păstrate. O icoană din dreapta iconostasului, partea cea mai de jos, prezintă în românește, cu litere chirilice, următoarea inscripție: „Minune ce lu făcut Sfîntul Nicolae cu cele cinci feti".

Biserica păstrează şi un jilţ de lemn sculptat, din 1782.

Catapeteasma e în parte atacată dt carii ; se impune luarea urgentă de măsuri pentru a nu lăsa să se distrugă frumoasele picturi de aproape 200 ani.

CINE A FOST EGUMENUL MACARIE, CTITORUL CELOR DOUĂ MONUMENTE ?

Din datele de care dispunem, Macarie a fost egumenul Mănăstirii Voroneţ, cel puţin cu începere din anul 1768, anul înfiinţării bisericii sale din Buninți şi pînă în anul 1783, iulie 1, cînd a fost înlocuit de egumenul Inochentie, devenit astfel ultimul egumen al Mănăstirii Voroneţ.

Scriitorul Frantz Adolf Wickenhauser, în lucrarea sa, *Istoricul Mănăstirilor : Homor, Sf. Onofri, Horodnic şi Pătrăuţi,* editată la Cernăuți-1881, îl arată pe ieromonahul Macarie, egumenul Voronețului, ca inițiatorul provocărilor de nesupunere a tuturor egumenilor față de stăpînirea habsburgică, în legătură cu planurile acesteia de desființare a schiturilor și mănăstirilor și secularizare a averilor mănăstirești [3].

Pentru a ilustra această acuzație, trebuie să începem cu acțiunea de pregătire și înfăptuire a secularizării averilor mănăstirești din Bucovina și desfășurarea pe parcurs a acestei acțiuni, pînă în momentul înlocuirii lui Macarie de la egumenia Mănăstirii Voroneţ, precedată de trecerea lui în Moldova.

Încă din 1776, guvernatorul Bucovinei, baronul Spleny, general, a dispus ca vornicii (primarii) tuturor satelor din cuprinsul Bucovinei, să efectueze recensămîntul capilor de familie, caselor și toate acestea în scopul pregătirii secularizării averilor mănăstirești. Atunci s-a constatat că Bucovina avea o populație de 75.000 de locuitori, din care 55.000 români, 8.000 ruteni, armeni, evrei, țigani și restul alte naționalități. Tot atunci existau în Bucovina 13 schituri și 10 mănăstiri, cu 466 călugări și în schitul Voloca și Mănăstirea Pătrăuţi un număr de 88 călugărițe.

La 12 octombrie 1777 a avut loc prestarea jurămîntului de credință al Bucovinei față de împărat, urmînd ca după aceasta să înceapă secularizarea averilor mănăstirești.

Dar această acțiune de secularizare a trebuit să întîrzie ca urmare a multiplelor nemulțumiri ale clerului și chiar ale locuitorilor.

Începînd din 1782 și-a desfășurat activitatea o comisie austriacă de inventariere a moșiilor mănăstirești și determinarea hotarelor acestora.

La 9 martie 1792, la Voroneţ, își începe această comisie activitatea de inventariere, dar egumenul Macarie, dichiul Nifon și monahul Teodosie, fratele egumenului, ezită să declare averea mobilă a mănăstirii, ceea ce supără pe membrii comisiei austriece. Au trebuit să întrerupă lucrul, revenind la 17 martie, însă și acum nu pot afla realitatea, de aceea prin anumiți informatori află că egumenul Macarie nu a declarat 104 oi.

Același lucru se întîmplă și la alte mănăstiri, ceea ce a atras mînia nu numai asupra comisiei, ci și asupra autorităților centrale habsburgice. Arătăm că și la Mănăstirea Sfîntul Ilie s-a întîmplat la fel ; aici era egumen un alt Macarie, care anterior a fost arestat, judecat la Lemberg și condamnat la închisoare sub acuzația de înaltă trădare. După aceea a fost eliberat din închisoare din ordinul împăratului, acuzațiile puse în sarcina sa dovedindu-se neadevărate.

La 11 aprilie 1783, zelosul episcop al Rădăuțului predase deja moșiile Episcopiei Rădăuți, împreună cu uricile și alte documente originale care

---

3. Isidor Onciu „Fondul religionar al Bucovinei" din „Candela" — Foaie bisericească — literară din Cernăuți — an. VIII, nr. 12 — 1880, p. 801-809; an. IX, nr. 1 — 1890, p. 1-20; an. IX, nr. 2 — 1890, p. 65-81; an. IX, nr. 3 — 1890, p. 139; an. IX, nr. 8 — 1890, p. 489-493.

dovedeau înzestrarea acestei Episcopii cu moșii de către Domnitorul Moldovei și alții.

La 4 iulie 1783, apare ordinul Consiliului aulic de război din Viena, care printre altele prevedea ca „fără amînare să se împuțineze mănăstirile de călugări, pămînturile lor și fondurile lor să se ia în administrare, de asemenea averea preoților care nu trăiesc în țară (Bucovina) adică a celor străini să se confisce și din întregul fond ce se va forma să se susțină întregul cler ortodox și să se creeze cel puțin o școală, fie la Cernăuți, fie la Suceava, și ce ar mai întrece să se păstreze pentru alte întrebuințări folositoare".

La 12 august 1783, episcopul Dositei Herescul dispune desființarea tuturor schiturilor, cu excepția Schitului Mare din Galiția. Tot atunci a fost desființată mănăstirea de călugărițe din Pătrăuți, iar din restul mănăstirilor au rămas provizoriu 9, în final însă au supraviețuit reformei numai mănăstirile Putna, Sucevița și Dragomirna, fără nici un schit.

Acum nemulțumirile egumenilor devin foarte mari și, la 19 ianuarie 1784, egumenii tuturor mănăstirilor (exceptînd pe Macarie, care mai înainte fusese înlocuit cu Inochentie) au înaintat episcopului de Rădăuți un memoriu, prin care cereau ca egumenii, împreună cu călugării, să fie lăsați să plece liberi în Moldova și să poată lua cu ei : odoare de cult, veșminte bisericești, vite, cît și din cerealele adunate din munca lor.

Un consiliu ce a avut loc la 6 martie 1784, convocat de episcop, s-a desfășurat într-o atmosferă furtunoasă, discuțiile din partea egumenilor au fost aprinse.

Același episcop convoacă la 8 martie 1784 o altă ședință, dar toți egumenii au refuzat să ia parte.

Acest fapt a făcut pe episcop să ia măsuri de pedepsire a tuturor egumenilor, cu excepție lui Ioanichie de la Dragomirna.

Egumenul Antonie Grigorovici de la Humor a fost expulzat în Moldova, Macarie de la Sfîntul Ilie mutat ca monah la Dragomirna, alții au fost mutați la Schitul Mare (Galiția), iar ceilalți urmau încă — începînd cu iulie 1784 — să fie judecați și penal.

În iulie 1785, au rămas în Bucovina numai 8 mănăstiri cu 8 egumeni și 128 călugări.

Singurii care au rămas nepedepsiți au fost cei de la Mănăstirea Voroneț, anume egumenul Macarie, fratele său Teodosie monah și dichiul Nifon. Aceștia, încă din 1783, urcînd pe Valea Voroneţului în sus (în vechime se numea Valea Corbului și diecii vremii au fost aceia cari au tradus numele din Corbul în Voroneț, pe slavonește), au trecut creasta muntelui și pe valea pîrîului Maghernița au ajuns la Mănăstirea Slatina, ctitorie a voievodului Moldovei Alexandru Lăpușneanu.

Revista Arhiepiscopiei Iașilor „Mitropolia Moldovei și Sucevei", din martie-aprilie 1959, la p. 179-197 publică: „Pomelnicul triptic a lui Alexandru Lăpușneanu din Mănăstirea Slatina". După acest pomelnic aflăm că Macarie a fost stareț al Mănăstirii și este amintit, „Eromonahul Macarie ot Voroneț", de asemenea și fratele său" „Monahul Teodosie ot Voroneț", Aceasta după 1792, respectiv înainte de 1791.

Același pomelnic ne arată că de la mănăstirile din Bucovina s-au așezat aici, după 1783, un număr de 12 ieromonahi și 12 călugări și anume :

De la mănăstirile	Ieromonahi	Monahi	Total
— Voroneț	4	4	8
— Dragomirna	—	1	1
— Putna	1	—	1
— Moldovița	4	7	11
— Solca	1	—	1
— Homor	2	—	2
Total :	12	12	24

Wickenhauser, în lucrarea amintită mai sus, ne spune că „... de cu

bun început, încărcînd ce putu din mănăstire, trecu în Moldova, la mănăstirea Slatina"[4].

Din *„Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor"* a lui N. Iorga, desprindem că Macarie, la 17 iulie 1787, a candidat la funcția de episcop al Romanului, alături de Varlaam de la Agapia, dar a fost ales episcop Antonie, fost proegumen de la Putna.

În aceeași lucrare, la p. 176, N. Iorga ne arată că „sub bătrînii ochi îngăduitori ai lui Dosoftei, începe prigonirea egumenilor de la Voroneț și Sfîntul Ilie, izgoniți fiind fără nici un drept".

Așa cum s-au petrecut faptele în legătură cu egumenii mănăstirilor, pe Macarie, ctitor a două biserici din ținutul Sucevei, trebuie să-l considerăm un bun patriot care de la început și-a dat seama de urmările nefaste ale desființării mănăstirilor, de secularizarea averilor mănăstirești cît și de constituirea fondului religionar ort. din Bucovina, fond care pînă la urmă a fost manevrat de autoritățile habsburgice cum au dorit, folosindu-l chiar și pentru alimentarea unor cheltuieli cu războaiele duse de imperiu, în același timp contra Prusiei și Italiei și cînd au pus „pe altarul patriei 30.000 florini" din resursele fondului religionar în anul 1867. Cu garanția fondului religionar au luat de la Banca Națională 500.000 de florini, împrumut suportat din fondul religionar, căci statul habsburgic nu l-a restituit.

Folosirea banilor fondului în alte scopuri decît acela pentru care a fost creat a constituit o frînă în construcția de localuri de școală, în dezvoltarea învățămîntului și în culturalizarea maselor.

Pînă în 1786, pentru școala românească perioada a fost deosebit de grea, dar și mai mult între 1786 și 1844, parte din perioada administrației galițiene de la Lemberg ; între 1867 și 1875 au fost înființate prea puține școli la sate, iar dezvoltarea celor existente a fost prea înceată. Un puternic impuls a intervenit abia după Revoluția de la 1848.

Putem spune cu toată certitudinea că ultimul stareț al Mănăstirii Voroneț, legal ales, a fost Macarie, căci Ioanichie a fost impus de autoritățile habsburgice.

Nicolae COJOC

SPRIJINUL ACORDAT DE MĂNĂSTIREA VORONA UNOR BISERICI DE MIR

„Meritul nostru nu e în ceea ce știm, ci în ceea ce săvîrșim"
(Proverb românesc)

Mănăstirile, vechi focare de cultură și artă românească, precum și de înaltă trăire duhovnicească, și-au lăsat amprenta prin însăși bogăția vieții spirituale trăită în mijlocul poporului român.

Astfel, pe plaiuri botoșănene, Mănăstirea Vorona [1] și-a adus o prețioasă contribuție nu numai prin slujirea spirituală, dar mai ales și prin sprijinul material acordat unor biserici de mir.

---

4. Frantz Adolf Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna,* Cernăuți, 1886, p. 28-29.

1. Întrucît este singura mănăstire cu obște organizată de monahii din județul Botoșani, alături de schitul de monahi Gorovei, considerăm că este o datorie a noastră a scoate în relief anumite trăsături distincte și fapte deosebite întîlnite și în aceste locuri, pentru afirmarea spiritualității românești pe plaiurile Moldovei străbune. A se vedea articolul *„Unele particularități întîlnite la Mănăstirea Vorona"*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LXII (1986), nr. 1-2, p. 120.

I. Au fost adesea rînduiți anumiți părinți ieromonahi care au slujit periodic în unele biserici de enorie, uneori ca titulari sau suplinind în timp ce unele parohii erau vacante. Așa întîlnim și în cele mai vechi sate numite Vorona, din județul Botoșani, existente la data înființării vechiului schit Vorona (de la începutul secolului al XVII-lea).

a. Biserica parohială de la Vorona Mare (cea mai veche clădire de zid păstrată din această zonă a Botoșanilor, înălțată după anul 1785 de Vasile Crupenschi „bi vel spătar" și soția sa Maria, născută Vîrnav), „în cursul timpului, după spusa bătrînilor a fost deservită de preot Ioil" [2], ieromonah, întîiul slujitor sfințit de aici, servind chiar de la tîrnosirea ei, la 4 iunie 1794.

b. Și la biserica filială (ctitoria lui Ioan Dobrovolschi și a soției sale Elena, născută Tăutu [3], veniți de la Molnița-Dorohoi), în timp de 4 decenii, de la întemeierea ei și pînă la înființarea parohiilor, deci între anii 1852 și 1893, „n-a fost deservită decît de doi preoți proprii ai ei, servind pe timp de vacanță ieromonahi de la Mănăstirea Vorona și alți preoți, după cerințele ctitorilor" [4], părinți rămași necunoscuți.

S-ar putea ca sprijin asemănător să fi primit la rîndul lor și bunicii și străbunii credincioșilor care au aparținut de bisericile mai vechi, ce au existat și în aceste locuri, precum și la bisericuța ce fusese pe locul mai ridicat din mijlocul vechiului cimitir din cătunul Pancu, numit acum Vorona Teodoru [5].

II. Într-adevăr, sprijin spiritual direct și permanent au primit evlavioșii credincioși din satul Oneaga, numit și Slobozia... (în secolul al XIX-

---

2. *Cultul ortodox din județul Botoșani*, 1906, p. 145.

3. Ambele biserici sînt ctitorii ale unor dregători și dăinuie din epoci diferite (sfîrșitul secolului al XVIII-lea și de la mijlocul secolului al XIX-lea), fiind la distanță de 2 km, dar sînt unite cele două vechi cătune prin șirul de case noi și mai ales prin unitatea de credință. Ctitorii, deși sînt de origine polonă : V. Crupenschi și I. Dobrovolschi, însă soțiile lor făceau parte din două mari familii distinse românești: Tăutu și Vîrnav. Vezi articolul „*Inscripții și unele însemnări de la bisericile din parohia Vorona Mare...*", în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LX (1984), nr. 7-9, p. 649-652.

4. *Cultul ortodox...*, p. 143.

5. Și vechiul cătun Pancu în secolul al XIX-lea se va numi Vorona, adăugînd și numele foștilor proprietari ai moșiei satului, astfel : „Vorona lui Costachi Mustață", apoi „Vorona lui Vasile Mustață" și în cele din urmă succede Pavel Teodoru, deci „Vorona Teodoru". Acest cătun vechi avusese o bisericuță acoperită cu stuf, pe care la începutul secolului al XIX-lea a sprijinit-o proprietarul înzestrînd-o cu un policandru de bronz cu 6 brațe, cu inscripția : „1809 decembrie 6, hramul Sfîntul Ierarh Nicolae lasă ctitor Costachi Mustață, soția Safta, Vorona lui Mustață, ținutu Botoșani". Prin anul 1870, ultimul proprietar, parvenit, Pavel Teodoru, un cămătar grec ce ipotecase moșia lui V. Mustață, vine la ultima slujbă și ridică sfinte vase liturgice. Bisericuța stă un timp închisă, apoi e dărîmată ; însă la biserica veche de la Icușeni (de care depindea atunci ca filie) se păstrează unele obiecte de cult, ușile împărătești și cîteva icoane bine conservate, precum și policandrul amintit. Timp de peste un veac cătunul și-a păstrat cimitirul propriu, aparținînd de biserica lui Dobrovolschi.

lea) de la fostul schit Oneaga [6], ce depindea de Mănăstirea Vorona, deoarece ani de-a rîndul, timp de vreo șapte decenii, pînă-n 1862, credincioșii de aici mergeau la rugăciune „în deal, la mănăstire", la numai 900 de m spre nord, în pădurea de „pe podiș", iar pînă la 1838, ieromonahii le oficiau toate serviciile religioase. La acea dată întîlnim primul preot al satului, apoi biserica proprie se va sfinți abia în anul 1875, ctitoră fiind schimonahia Safta Gr. Brîncoveanu [7] de la Mănăstirea Varatec, județul Neamț.

„Cel întîi preot de mir a fost Ioan Popovici, care la 1838 a venit de la Stănești împreună cu vreo 50 poporeni și s-a așezat în această Slobozie" [8]. Treptat s-au așezat noi familii, satul singur alcătuind noua comună, fiind cîte doi preoți. Apoi „preoții de mir săvîrșeau serviciul divin cu săptămîna la schitul Oneaga împreună cu ieromonahii, unde se ducea și poporul" [9], fiind preoții : Ioan Popovici și Iordache Mascan (1842-1870), împreună cu preotul Gheorghe Simion Cernescu (1846-1852) și cu preotul Teodor Mascan din anul 1853. (...) „Această situație deosebită a durat un sfert de veac (1838-1862), cînd s-a desființat acest schit de monahi.

Strînsa colaborare dintre credincioșii satului și acest schit, dar mai ales dintre sfinții slujitori, preoții de mir ai satului și ieromonahii, precum și ieroschimonahii fostului schit de la Oneaga, părinți care doar slujiseră împreună ani în șir și la același sfînt altar, tot împreună sînt cuprinși și pe pomelnicul făcut în anul 1870 de presbitera Spiridona (văduva preotului Gheorghe S. Cernescu). Acesta este scris cu slove chirilice majuscule și cuprinde, înfrățite, numele celor „adormiți întru Domnul", astfel : „...preotu Gheorghe, Ioil ieroschimonah, Ioanichi preot, ieromonahu Galaction, Ieronim ierom.,Gheorghe preot, Dumitru preot, Ioan preot, Gheorghe preot ; și presbiterele : Maria, Zoița, Ecaterina, Elisabeta, Elena" ș. a.

III. *Sprijinul material acordat de către Mănăstirea Vorona unor biserici de enorie.* Datorită posibilităților materiale de care dispuneau, în general, mănăstirile în prima jumătate a secolului al XIX-lea, precum și strînsele relații ce existau între mănăstiri și unele biserici de enorie, avem cazuri cînd acestea din urmă au primit și un substanțial sprijin material. Astfel s-a petrecut la Mănăstirea Vorona sub stăreția destoinicului arhimandrit Rafael, care, din fondurile de care dispunea pe atunci această mănăstire, întemeiază trei biserici parohiale din comuna Vorona în satele : Icușeni (1801) [10], la Chiscovata (1841) și la Poiana Lungă (1850). Biserica veche de la Icușeni „cu patronul „Sfinților Voievozi", a fost întemeiată în anul 1801 de către Rafael arhimandritul Mănăstirii Vorona, fiind făcută din lemn și tencuială" [11].

---

6. Acest schit s-a desființat la anul 1862, stareț fiind ierom. Galaction, iar biserica de lemn a fost mutată în satul Vînători, din județul Botoșani.

7. Mărinimoasa schimonahie pune piatra fundamentală în anul 1849, dar o zidește după 7 ani, aflîndu-se în ultimul an al vieții sale, 1856 și pînă în august 1857, cînd a încetat din viață. Biserica rămăsese acoperită cu șindrilă, iar turnul clopotniței zidit pînă la ferestre. Timp de 13 ani, credincioșii satului au îndurat grele încercări, schitul fiind desființat din anul 1862, iar biserica lor fiind neterminată.

8. *Cultul ortodox...*, p. 193.

9. *Ibidem.*

10. Moșia acestui sat fusese proprietatea vechiului schit Vorona. Localnicii numeau satul și „Văratec", deoarece aici se vărau bine turmele de oi de odinioară ale mănăstirii.

11. *Cultul ortodox...*, p. 142.

Și biserica de la Chiscovata, „din informațiile bătrînilor, a fost întemeiată de arhim. Rafail, în anul 1841, cu banii mănăstirii Vorona“ [12].

Asemenea și biserica de la Poiana Voronei (numită atunci comuna Poiana Lungă) „a fost întemeiată în anul 1850, de către arhimandritul Rafail, fost superior al mănăstirei Vorona, din averea acestei mănăstiri, și care este și primul ctitor“ [13]. Grija deosebită pentru această biserică se dovedește și prin obiectele de cult lăsate de acel egumen : cărți bisericești (Octoih și Mineie) cu însemnări și semnătura sa din anul 1844, mai 1, apoi Sfîntul Potir poartă incripția din anul 1847.

Astfel s-a petrecut sub stăreția părintelui arhim. Rafael care, din fondurile de care dispunea pe atunci această mănăstire, înfățișează mai întîi biserica satului Icușeni, la 1801, apoi în anul 1835 zidește în incinta mănăstirii încă două biserici din cărămidă, alături de cea de piatră existentă. În 1840 se înalță turnul masiv al clopotniței și corpul de chilii, în anul următor biserica de la Chiscovata, iar în anul 1850 întemeiază biserica de la Poiana Voronei.

Acest egumen s-a dovedit a fi un bun gospodar, cît și un mare filantrop, înființînd trei biserici de mir, dar și la școala primară din Poiana Lungă a suportat cheltuielile unei reparații capitale.

Și astăzi se păstrează ca biserici parohiale la Poiana și Chiscovata, fiind construcții de cărămidă, trainice și încăpătoare.

La Icușeni, în hotar cu Protopopeni, s-a înălțat noua biserică de zid prin osîrdia P. C. Pr. iconom stavrofor Larion Neagoe, cu sprijinul material al Sfintei Mitropolii de la Iași și obolul multor credincioși, fiind sfințită la 16 noiembrie 1975 de către I.P.S. Arhiepiscop Adrian (pe atunci Episcop-vicar la Mitropolia Moldovei și Sucevei).

Pr. D. MIHĂILESCU

12. *Ibidem*, p. 168.
13. *Ibidem*, p. 167.

Mărturii arheologice ale credinței noastre

NOI DESCOPERIRI DE PROVENIENȚĂ BIZANTINĂ ÎN SPAȚIUL EST-CARPATIC AL ROMÂNIEI

După căderea Imperiului roman de apus, faptul este bine știut, păstrarea romanității nord-dunărene s-a datorat influențelor pe care noua putere militară politică, economică și culturală a exercitat-o asupra populației romanizate sau în curs de romanizare, de la răsărit de Carpați. Pledează, în acest sens, intervențiile împăraților bizantini la Dunărea de Jos, pentru restabilirea autorității Imperiului în această zonă.

Materialele arheologice, a căror importanță istorică este uneori cu totul excepțională, constituie noi mărturii, deosebit de elocvente, cu privire la continuarea relațiilor populației locale din zonele est-carpatice ale României cu Imperiul bizantin. Prezența amforelor și a monedelor bizantine în stațiunile arheologice din secolele VI-XII relevă intensitatea schimburilor comerciale ale Imperiului cu populația autohtonă.

O importanță cu totul particulară o reprezintă obiectele de cult. În spațiul geografic la care ne referim, au fost descoperite, în ultimii ani, alte patru cruci-relicviar pe care, alături de un vas de cult, le prezentăm în cele ce urmează.

Engolpionul de la Lunca (județul Botoșani) [1] are două părți identice ca formă, deosebindu-se doar motivele ornamentale, obținute prin gravare. Pe una din fețe este figurat Iisus Hristos răstignit, cu nimb în jurul capului, deasupra căruia se află imaginea crucii, de o parte și de alta a părții superioare fiind imaginate soarele și luna. La cele două capete orizontale ale crucii sînt redate busturile Maicii Domnului și al Sfîntului Evanghelist Ioan. Suprafața opusă redă, în plan central, pe Sfînta Maria, la cele patru extremități ale engolpionului fiind înfățișați patru sfinți, cu nimb, probabil cei patru evangheliști (fig. 1/1).

Din engolpionul de la Dănești (județul Vaslui) [2] se păstrează doar una din cele două părți, unde este înfățișată Maica Domnului în atitudine de orantă, iar la capătul superior al crucii se află inscripția prescurtată a Maicii Domnului (fig. 2/1).

Recent, în județul Iași, au fost descoperite alte două engolpioane, ambele în stare fragmentară. Astfel, din crucea de la Belcești [3] se păstrează doar una din părți, avînd și urechiușele de fixare cu partea opusă (fig. 2/3). Imaginea centrală o redă pe Maica Domnului cu Pruncul Iisus în brațe, la extremitățile părților laterale și a celei superioare fiind redate busturi de sfinți, probabil tot evangheliști. Veșmîntul Maicii Domnului, care îi acoperă picioarele, nu a mai permis și înfățișarea celui de al patrulea evanghelist.

Din ultimul engolpion, descoperit în comuna Focuri [4], se păstrează doar brațul inferior al uneia din cele două părți, decorat cu triunghiuri sau trapeze, realizate din linii ușor incizate, întreaga suprafață fiind acoperită cu șiruri de puncte (fig. 2/2).

În sfîrșit, vasul de cult, descoperit la Iași [5], are formă de ploscă, cu două torți, fiind decorat, pe una din suprafețe, cu o cruce dublă înscrisă într-un chenar rotund, mărginit de linii scurte, dispuse în zig-zag. Partea opusă are redat în centru tot o cruce cu brațele egale, ornamentate cu cîte un cerculeț punctat în centru. Chenarul circular în care este înscrisă crucea este realizat din cercuri concentrice, decorate cu motive diferite (fig. 1/2).

---

1. Victor Spinei și Paul Sadurschi, *Două engolpioane bizantine descoperite în Moldova și cîteva observații pe marginea lor*, în „Studii de Istorie Veche și Arheologie", 33, 1982, 2, p. 182-190, fig. 1.
2. Idem, fig. 2.
3. Vasile Chirica, Marcel Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. I, 1984, p. 52, fig. 11/3.
4. Idem, p. 150, fig. 11/2.
5. Victor Macarie, *Un vas bizantin de cult descoperit la Iași*, în „Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie", 32, 1981, 2, p. 299-302, fig. 1.

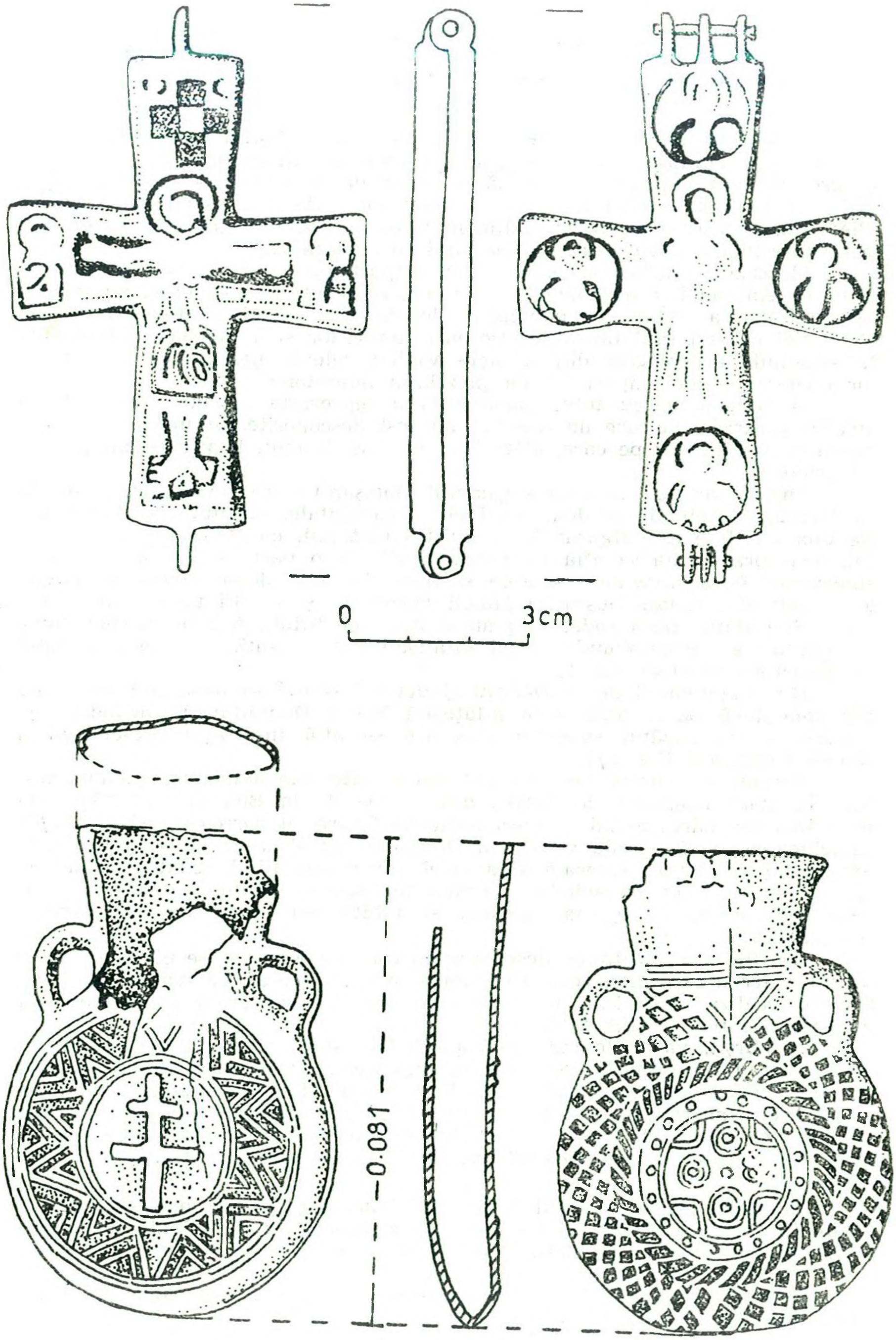
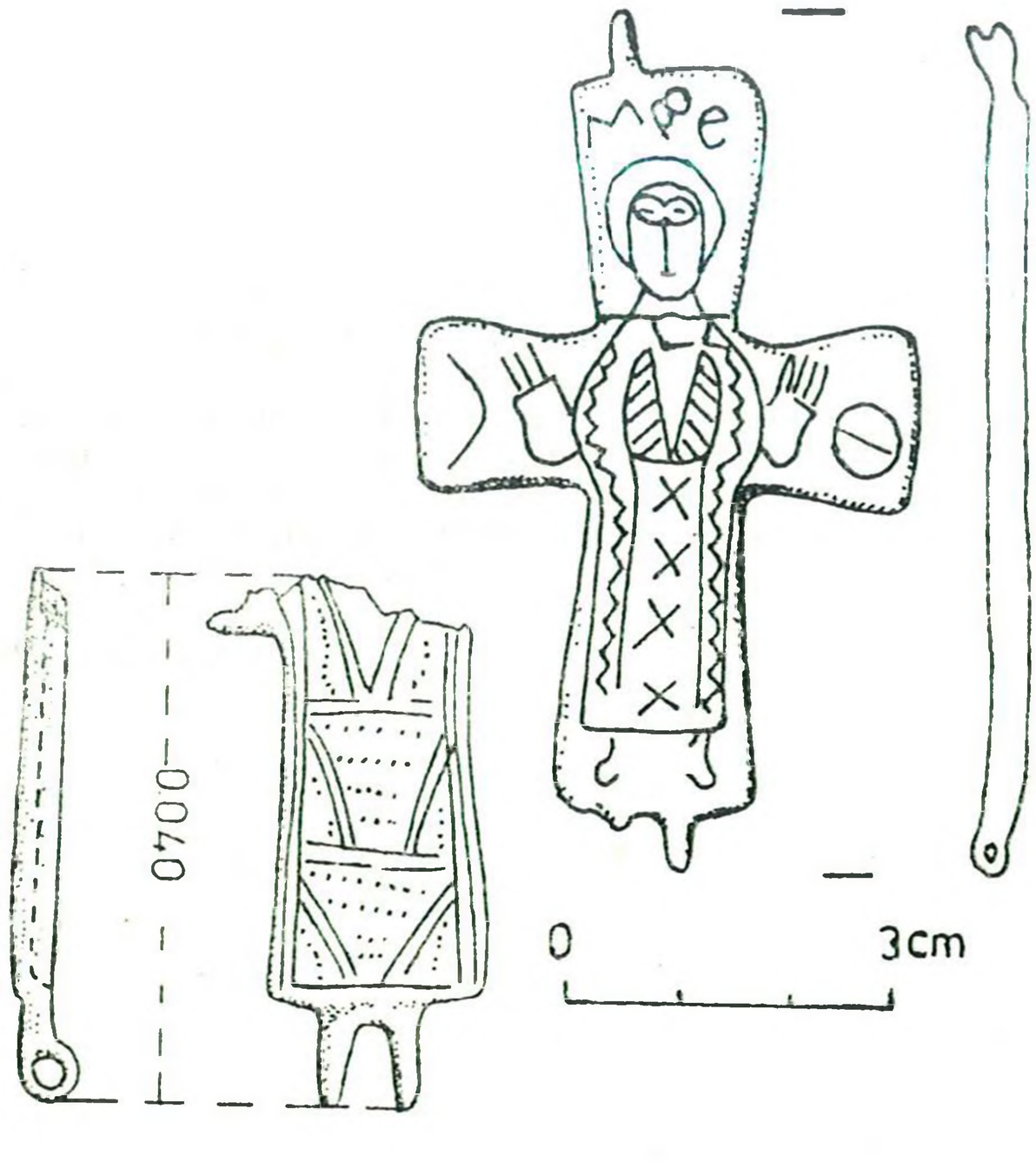

Fig. 1/1 și 1/2

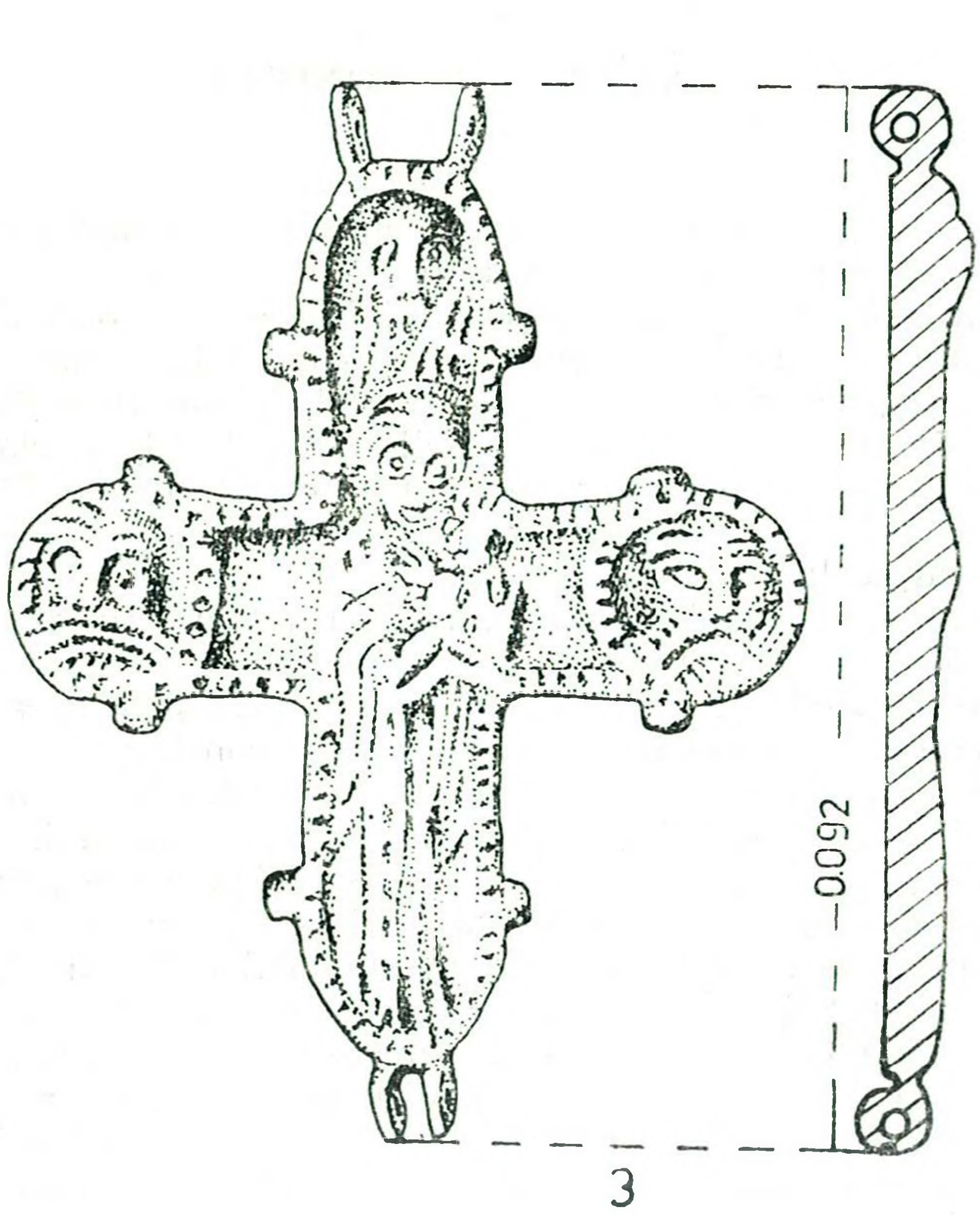

Fig. 2/1, 2/2 și 2/3

Primele trei engolpioane sînt prelucrate din bronz, iar al patrulea pare să conțină o cantitate mai mare de argint; vasul de cult este din plumb, realizat, ca și decorul, prin turnare.

În ceea ce privește datarea, vasul de cult este încadrat în secolele X-XI, iar crucea-relicviar de la Belcești și Focuri, ca și acelea de la Lunca și Dănești, în secolele XI-XII.

Socotim necesar să mai precizăm faptul că engolpioanele de la Belcești, Focuri și Dănești au fost descoperite în perimetrul unor așezări cu materiale arheologice (îndeosebi ceramică) datate în secolele IX-X și XI-XII, ceea ce ne permite să considerăm că piesele de cult respective au fost utilizate chiar în cadrul comunităților sătești din localitățile menționate; acest fapt presupune existența unor lăcașuri de cult cu două-trei secole înainte de construirea primelor biserici cunoscute astăzi. Valoarea lor istorică — proveniența din centrele meșteșugărești bizantine — este dublată de aceea privind unitatea religiei creștine a populațiilor nord și sud-dunărene.

Dr. Vasile CHIRICA

Aniversări

NICOLAE N. TONITZA
(1886 — 1940)

Nicolae N. Tonitza, pictor cu ample deschideri către peisajul românesc și expresivitatea chipului uman, s-a născut la Bîrlad, la 13 aprilie 1886, ca fiu al postăvarului Neculai I. Toniția și al Anastasiei, născută Vasiliu. Copilăria și-o petrece la Bîrlad. Școala primară ca și gimnaziul le urmează în Bîrlad, dar, în 1902, împotriva voinței părinților, se înscrie la Belle-Arte din Iași, clasa profesorului Gheorghe Popovici, avînd colegi de studii pe Ștefan Dimitrescu, C. Bacalu, Zamfiropol, Negoșanu, Viorescu, Pavlu ș. a. Director al școlii era Em. Bardasare.

În anul răscoalei țărănești, 1907, fiind amenințat cu exmatricularea din cauza atitudinii sale protestatare în ceea ce privește metodele de predarea desenului după ghipsuri și în ceea ce privește ideile sale revoluționare, pleacă pentru continuarea studiilor la München, unde intră, prin concurs, la Academia de artă, în atelierul lui Hugo von Habermann, studiind aici doi ani. Participă la prima sa expoziție de la Kunstverein și colaborează prin corespondență cu desene și caricaturi la revista „Furnica". În anul 1908 publică primul său articol „Importanța criticii de artă", în revista „Arta Română" din Iași. În anul 1909 părăsește Münchenul și vizitează din nou Italia, cu muzeele reprezentative în ceea ce privește arta plastică și arhitectura din nordul Italiei pînă la Roma. În toamna anului 1909 se stabilește la Paris, unde lucrează în atelierul profesorului Ed. Jean Aman, colindînd cu șevaletul și cutia de culori tot Parisul și împrejurimile. În același timp, prin corespondență, cola-

borează la revista „Arta Română“ din Iași, trimițînd diferite articole, ce-au apărut în coloanele revistei pînă în 1912. În 1911 revine în țară, la Iași, unde începe o bogată activitate picturală și publicistică. În acest an a debutat în pictură bisericească, împodobind biserica din Poeni (Bacău) și apoi pe cea din Scorțeni (Bacău).

În 1912 își dă examenul de diplomă la Școala de Belle-Arte din Iași, expune lucrări de pictură, grafică și caricatură la Salonul oficial din București și obține premiul al III-lea, iar în toamna aceluiași an își începe stagiul militar la Școala pregătitoare de ofițeri de rezervă din infanterie de la București. După terminarea școlii militare, în 1913, se căsătorește cu Ecaterina Climescu și își reia activitatea publicistică și plastică la Iași. S-a angajat ca profesor de desen la Liceul militar din Iași și apoi ca redactor la ziarul „Iașul“, unde publică o suită de articole referitoare la artă, cum și diferite reportaje. În vara anului 1913 pictează biserica din Netezești-Ilfov. În februarie 1916, împreună cu Ștefan Dimitrescu, deschide o expoziție personală în sala C a Pasajului Majestic, București, lîngă Teatrul Comedia, apoi expune la grupul „Tinerimea artistică“-București. În august 1916 este concentrat și trimis pe front, unde cade prizonier la bulgari, în luptele de la Turtucaia, fiind deținut în lagărul de la Kîrdjali pînă în aprilie 1918. În timpul captivității în lagăr publică împreună cu pictorul Vlădescu o revistă manuscrisă, umoristică, ilustrată și concomitent își fixează în numeroase schițe și desene momente, aspecte și impresii din prizonierat. În aprilie 1918 se reîntoarce din prizonierat și își reia activitatea publicistică și plastică, colaborînd la ziarul „Iașul“ și expunînd la expoziția grupării „Arta Română“ din Iași. În toamna anului 1918, împreună cu familia (soția Ecaterina Tonitza și cei trei copii ce se născuseră în intervalul 1914-1916), se mută la București. Aici, locuiește cu întreaga familie în două camere în str. Mihail Cornea. Ziua picta, iar noaptea desena și scria pentru ziarele și periodicele vremii, spre a-și cîștiga existența familiei. Trei ani de zile a dus această aprigă luptă pentru existență, colaborînd la „Cuvîntul liber“, „Socialismul“, „Avîntul“, „Izbînda“ ș. a. Concomitent pictează și expune singur sau în colaborare cu Ștefan Dimitrescu sau în expoziții colective la „Arta Română“. În anul 1921 creează modele de vase decorate cu motive românești pentru „Expoziția olăriei de artă românească“, inițiată de fabrica de ceramică „Troița“. Din cauza greutăților materiale și din setea de a picta în mijlocul naturii se mută la Vălenii de Munte (Prahova), unde lucrează intens în pictură, în grafica militantă și în publicistică, colaborînd la ziarele „Avîntul“ și „Rampa“, fiind și prim-redactor la revista „Artele frumoase“, publicată de cercul artistic „Ion Mincu“. În 1922 întreprinde o călătorie în Transilvania spre a stabili o legătură cu artiștii plastici de dincolo de munți, în care scop a început a colabora cu desene la ziarul „Ifjuruunkas“ (Tînărul muncitor) din Cluj și cu grafică militantă la „Hiena“ și „Socialismul“, tot din Cluj.

În 1923 a făcut un puseu de reumatism acut poliarticular, pentru care, pe targă, a fost trimis la Techirghiol pentru tratament, de unde s-a reîntors ameliorat și-și reîncepe activitatea de pictor, desenator și publicist, făcînd a treia expoziție personală în 1924 și participînd la „Salonul oficial“ în 1924, 1925, 1926, 1927, 1930, 1931,

1937, 1939 și la Expoziția internațională de la Veneția. În 1925 a făcut o altă expoziție personală la „Sindicatul artelor frumoase“ și a participat la colonia de pictori de la „Sîmbăta de Sus“ (Făgăraș), de unde a adus un bogat material, mai ales desene, ce i-a fost un nesecat tezaur de preocupări și realizări plastice în anii următori.

Din producția picturală a perioadei de la Vălenii de Munte participă cu două picturi la a XIV-a expoziție de la Veneția. În 1925 părăsește Vălenii de Munte și se mută din nou la București.

În noiembrie 1925 participă cu lucrări de pictură la „Expoziția grupului de pictori moldoveni din București“, organizată la Iași. Tot în 1925 începe colaborarea săptămînală la „Universul literar“, unde, în decurs de doi ani, cu regularitate, săptămînal, publică aproape o sută de articole și cronici plastice.

În anul 1925 a publicat un splendid poem în proză, intitulat: „Cînd moare Darimé“, după fanteziile orientale, în care se vede clar că Tonitza dispunea de un deosebit talent literar. Un singur exemplu va fi destul de edificator: „Am hotărît să smulg din părul ei toate pietrele prețioase, fiindcă în părul ei, pietrele prețioase păreau hîrburi netrebnice“.

În 1926, înființează cu pictorii Șt. Dimitrescu, Fr. Șirato și sculptorul O. Han „Grupul celor patru“, a cărui primă expoziție a avut loc la sala „Ileana“ — Cartea Românească — București.

În același an, preocupat de dezvoltarea simțului estetic la copii, organizează, timp de trei ani, din proprie inițiativă și prin proprii mijloace, un concurs larg, național (cu mare participare) de desene libere ale copiilor pînă la 13 ani, pe care le răsplătește cu trei categorii de premii (I, II și III).

În 1927 își publică volumul „Cronici fanteziste neliterare“ în editura Brănișteanu-București.

Tot în 1927 are loc a doua expoziție a „Grupului celor patru“, devenită tradițională.

În 1928 are o expoziție personală, iar cu două luni mai tîrziu expune și la a treia expoziție a „Grupului celor patru“ la „Căminul artei“, din Calea Victoriei nr. 83, București. În același an publică numeroase articole (cronici plastice și studii critice) la „Cuvîntul“ și „Adevărul“, iar la „Proletarul“ desene militante.

Anul 1929 începe cu a patra expoziție a „Grupului celor patru“, urmată de o expoziție personală și apoi una de acuarele și desene (studii din Mangalia). Tot în acest an participă la „Salonul oficial“ cu desen și gravură și apoi cu trei lucrări de pictură la „Expoziția internațională“ de la Barcelona, unde obține „Grand Prix“.

În tot cursul anului 1929 publică articole, critică plastică și cronici fanteziste în ziarul „Adevărul“.

În 1930 are o expoziție personală și o nouă participare la o expoziție anuală a „Grupului celor patru“, devenită tradițională.

În același an participă cu șapte lucrări la expoziția de artă românească modernă de la Haga, Amsterdam și apoi Bruxelles și, totodată, continuă seria graficii politice la ziarul „Proletarul“.

În 1931 ilustrează cărți didactice pentru copii și cartea „Fram ursul polar“ de Cezar Petrescu. În 1931 și 1932 execută în cola-

borare pictura murală interioară a bisericii „Sfîntul Gheorghe“ din Constanța.

În 1931 s-a dus pentru prima oară la Balcic, care prin pitorescul său îi deveni un bogat tezaur de inspirație și lucru, și, apoi, șapte ani consecutiv, a mers la Balcic, executînd aici cele mai frumoase tablouri din natură.

În toamna anului 1933 ocupă, prin concurs, catedra de profesor la Academia de Belle-Arte din Iași, rămasă vacantă prin moartea lui Ștefan Dimitrescu. Tot în 1933 publică articole la „Progresul social“.

În 1934 participă la ultima expoziție — a șaptea — a „Grupului celor patru“. Stabilit în Iași, temporar, din anul 1934, desfășoară în continuare activitatea multilaterală de pictor, publicist și profesor, publicînd cronici de artă la ziarul „A.B.C.“, notîndu-și multiple schițe și desene din Piatra Neamț și Valea Bistriței pentru viitoare tablouri și ține cursuri de pictură la Academia de Belle-Arte.

În luna mai 1935 are loc expoziția grupului Tonitza, Han, Șirato. Tot în anul 1935 participă la Expoziția Internațională de la Bruxelles și scrie cronici de artă la „Zorile“.

Din anul 1935 pînă în 1937, pictează biserica Schitului Durău din județul Neamț, antrenînd în această muncă voluntară pe elevii săi preferați de la Academia de arte frumoase din Iași, Alupei, Popa, Baba, Cămăruț, Clavel, Botnariuc și Țolea.

În 1937 este numit rector al Academiei de Belle-Arte din Iași. Tot în acest an expune la Expoziția internațională de la Paris portrete și peisagii, obținînd „Diploma de onoare“ și colaborează tot anul 1937 la „Însemnări ieșene“.

În 1938 expune împreună cu Fr. Șirato la Sala Dalles. În iunie 1938 primește premiul Academiei „E. și G. Vlasto“ pentru activitatea și opera sa artistică și pictează frumosul tablou intitulat „Flori la Durău“. Dar în același an se îmbolnăvește și nu mai poate relua în toamnă cursurile la Academie, iar în luna iulie 1939 este eliberat și din postul de rector al Academiei. Deși bolnav, participă la Expoziția românească de la New York.

În februarie 1940 boala se agravează și este internat în clinica medicală a Spitalului Colentina-București, unde decedează la 28 februarie 1940, în vîrstă de 54 ani, după o viață zbuciumată și după o continuă și istovitoare muncă, fiind înmormîntat în Cimitirul Ghencea-București.

Postum, figurează la salonul oficial din 1940 și la Expoziția de artă românească modernă din București, apoi la Căminul artei-București, la expozițiile de artă românească contemporană de la Berna, Zürich și Stockholm (1943), la Budapesta (1947), la Expoziția din New-Delhi (1956), precum și la „Expoziția 1907“, organizată la București.

În 1959 au fost expuse trei lucrări la Belgrad și Budapesta, iar în 1960 opt lucrări la expozițiile de artă românească de la Bratislava, Praga, Berlin și la expoziția de peisaje de la Helsinki. În același an, Editura Tineretului îi publică albumul „Desenul alfabetului viu pentru copiii mici și copiii bătrîni“, cu prefață de Tudor Arghezi și text de B. Brezianu.

În 1957, Muzeul Brukenthal din Sibiu organizează o expoziție

de grafică, iar în 1961 o comemorativă a pictorilor Th. Palladi, Gh. Petrașcu, J. Steriadi și N. Tonitza. În mai 1961 este reprezentat cu 13 lucrări la retrospectiva de grafică militantă organizată de Muzeul de Artă, expoziție care a fost deschisă și la Moscova, cu prilejul aniversării zilei de 23 August. În același an este reprezentat la expoziția de artă plastică românească de la Sofia și în octombrie la Paris.

În 1962, apare în Editura Meridiane volumul „*Scrieri despre artă*“, cu adnotări și prefață de Raul Șerban.

În 1963 figurează cu 10 lucrări la expoziția „Acuarele românești“, organizată de Academia R.P.R., iar în 1964, Muzeul de Artă organizează cu concursul colecțiilor de stat și particulare o „Expoziție retrospectivă N. N. Tonitza“.

Făcînd o privire de ansamblu asupra operei lui Tonitza vom observa următoarele: În timpul șederii în străinătate a realizat desenele „La șaptezeci de ani“ și „Procesul“. În timpul prizonieratului a creat schițele „Convoi de prizonieri“ și „Înmormîntarea prizonierului“, iar după eliberare lucrează „13 Decembrie 1918“, „Orele 31/2 p. m.“, „Lupta“, „Ora 7 seara“, „E liniște în țară“, „Revoluția rusă“, „Ce poartă muncitorul în spinare“ și „Gloanțe ne-ați dat destule, dați-ne pîine“, criticînd prin toate acestea urmările războiului. Cu același scop au fost lucrate și picturile „Cimitirul“, „Femei sărace“ și „Omul unei lumi noi“.

În pictura lui Tonitza un loc de cinste îl ocupă *portretele de copii*: „Catiușa lipoveanca“, „Fetița pădurarului“, „Fetiță citind“, „Fetița cu funda albastră“, „Olandeză“ și numeroase capete de copii de toate vîrstele. De asemenea, *florile* ocupă iarăși un loc de cinste: „Garoafe“, „Vas cu flori“, „Crizanteme“, „Trandafiri“ ș. a., din acest punct de vedere fiind continuatorul lui Ștefan Luchian, față de care avea un cult deosebit.

Din seria „Din viața celor umili“ ne sînt date portretele: „Saltimbancii“, „Clovnul“, „Soția clovnului“ și „Fata clovnului“, alcătuind un triptic ce reprezintă tristețea, însingurarea și izolarea artistului din societatea burgheză.

În peisagistică ne dă: „Peisaj din Mangalia“, „Peisaj din Techirghiol“ și „Cartier din marginea orașului“. Din timpul peregrinării lui prin Dobrogea ne-a rămas portretul „Cap de tătăroaică“.

În afară de operele indicate mai sus mai putem menționa: „Piața Sf. Spiridon-Iași“, 1906, desen colorat; „Schițe“ după Daumier și Poulbot; „Hotărăște: ori îmi dai pe fiică-ta de nevastă, ori îți scot moșia de vînzare“, desen, 1911; „De mîine nu mai am nevoie de d-ta“, desen, 1911; „Nu vinde căsuța!“, desen, 1911; „Minora“, desen, 1911; „Case vechi din Iași“, desen; „Cartier periferic din Iași“, desen; „Sărbătoarea eroilor“, desen; „Mămico, oare regele o fi avînd lemne?“, desen; „Dialogul morților“; „Ce faci tu?“, „Te înscrii în partidul țărănesc? Nu-mi sînt gata ițarii“, desen; „Din lumea celor umili“, desen; „Ar mai trebui un război, să mai descongestioneze lumea“, desen; „Fată din Făgăraș“, desen, 1926; „Țăran din Sîmbăta de Sus“, desen, 1926; „Chipuri din Țara Făgărașului“, desen, 1926; „Chipuri de copii“, desen; „Nazibe“, desen, 1934; „Case din Mangalia“, desen; „Tătăroaice“, desen; „Ali“, desen, 1936; „Nud“, desen; „Priveliște din camera artistului la Mangalia“, de-

sen colorat, 1936 ; „Autoportret“, ulei, 1912 ; „Cina copiilor“, ulei; „Autoportret“, ulei, 1923 ; „Muncitoarea“, ulei pe carton ; „Jucătorii de șah“, Paris, 1910 ; „Prin lume“, 1911; „Fratele“, 1911; „Sena la Courbevoie“, Paris, 1911 ; „Pe platou“, Paris, 1911 ; „Cîmp de grîu“, 1912 ; „Bebe“, 1916 ; „Morții de la Cașin“ (1918); „În camera copiilor“ (1920) ; „După lecție“, 1920; „Intimitate“ (1920); „Frații“, 1920; „Bolșevicul a fost achitat“, desen în tuș ; „An nou — an vechi“, desen, 1920; „Spre votul universal“, desen ; „Democrații“, desen ; „În mină“, desen, 1922; „Furtuna“, desen ; „La patul bolnavului“, tablou în ulei, 1924 ; „Femei la cimitir“, tablou în ulei, 1919 ; „Orfanii“, „Obosiții“, „Coadă la pîine“, compoziții în ulei ; „Miting“, 1920 ; „După căderea Turtucaiei“ ; „Răniți la Turtucaia“ ; „Curtea prizonierilor“; „La curtea marțială“; „Mama soldatului“; „Orfanii“, uleiuri ; „Portretul lui Gala Galaction“, ulei 1921 ; „Tristețe“, ulei, 1922 ; „Din lumea celor umili“, ulei, 1922; „Copilul florăresei“, ulei, 1922 ; „Fata cărturăresei“, ulei, 1922; „Bocitoarele“; „Pace“; „Bătrînul actor“ ; „Obosită“; „Idilă“; „Răniții“; „Priveliști de la Văleni“; „Priveliști de la București“; „Priveliști de la mare“; „Flori“; „Nuduri“; „Studii“; „La patul bolnavului“, ulei; „Femeie în cerdac“, ulei ; „Croitoreasă“ ; „Joc de copii“, „Orbii“, ulei, 1924; „În urma convoiului“ ; „Reminiscență“; „Impresii de toamnă“; „Impresii de nămează“ ; „Impresie de amurg“ ; „Oarba“ ; „Fiul cazacului“ ; „Fata starostei Bela“; „Fiica vrăjitoarei“ ; „Fata dascălului“; „Indiana“ ; „Orientală“ ; „Japoneză“ ; „Moara veche“ (de pe litoral); „Căsuța pescarului“ ; „Peisaj de la Sîmbăta de Sus“ și multe, multe altele.

Un loc de mare cinste în opera lui Tonitza îl ocupă activitatea sa militantă, manifestată prin desene, caricaturi, alegorii, pamflete, scrieri, toate cu caracter politic.

Așa precum s-a putut vedea în înșirarea operelor de mai sus, majoritatea operelor sale cu caracter militant prefigurează în mod insinuant adeziunea sa la marea luptă a proletariatului pentru o viață mai bună. Din septembrie 1919 însă, începînd colaborarea la ziarul „Socialismul“, organul Partidului Socialist și al Uniunii Sindicatelor, își dă ideile politice pe față, ilustrînd paginile ziarului cu desene, caricaturi și alegorii politice, scriind concomitent și articole politice, de așa natură încît toată lumea a înțeles adeziunea sa la lupta proletariatului.

Din perioada colaborării lui la ziarul „*Socialismul*“ (1919-1924), se păstrează o multitudine de desene și caricaturi, imposibil de înșirat aici, prin care se critică exploatatorii, guvernanții și profitorii. Tot din această perioadă se păstrează o serie întreagă de alegorii, ca : „Țarul cu coroana răsturnată“, „Țarul ca o stafie încoronată“, „Omul și ciocanul“, „Munca“ și multe altele. Tot din această perioadă se păstrează numeroase articole inserate în „Semănătorul“ și în „Flacăra“ ca : *Arta în noua societate*, *Însemnările unui pictor*, *Epistolă către ministrul artelor* (1920), *Învechitele metode din școlile de artă* (1920), *Falsul patriotism* (1920) ș. a. În ziarul „Iașul“ scrie în 1916 articolul „*Ștefan Luchian — după un jurnal intim*“, criticînd revoltătoarea situație a artistului în societatea burgheză. Același articol l-a publicat și în „Flacăra“ (1922), în „Universul literar“ (1927) și în volumul său „*Cronici fanteziste neliterare*“ (1927) și scrie

și un eseu, intitulat „*Ștefan Luchian — pagini dintr-un jurnal intim*“. În „Universul literar“ din 2 ianuarie 1927 scrie articolul: „*Artă-Escrocherie-Diletantism*“. În ziarul „Iașul“ a scris: *Romanticul, Amintiri din prizonierat, Probleme de artă, Cronici și note teatrale* ș. a.

Întreaga operă a lui Tonitza enunțată pînă aici se păstrează cu foarte multă grijă în Cabinetul de stampe al Academiei Republicii Socialiste România, în secția de grafică a Muzeului de Artă a R.S.R., în Galeria Națională a Muzeului de artă a R.S.R. și în multe alte muzee din București și din țară.

Această prodigioasă și multilaterală creație artistică a lui Tonitza i-a asigurat un loc de mare cinste în istoria artei românești, consacrîndu-l ca artist plastic de rezonanță mondială. În același timp, Tonitza și-a înscris numele și în istoria artei creștine, ca „pictor bisericesc“.

Nicolae N. Tonitza și-a închinat o bună parte din viață picturii bisericești, dovedindu-se a fi unul dintre cei mai străluciți pictori bisericești din țara noastră. În cele ce urmează, se va vedea cu prisosință în ce constă măreția artei picturale bisericești a lui Nicolae N. Tonitza, care și din acest punct de vedere este o adevărată mîndrie nu numai pentru Bîrlad, locul lui natal, ci și pentru întreaga Românie și întreaga artă picturală universală.

În pictura bisericească, Tonitza a debutat prin pictarea bisericii din Poieni-Bacău (1911)[1]. Au urmat apoi alte biserici pictate de el: biserica din Scorțeni (Bacău) (1912), biserica din Netezești-Ilfov (1914-1915), biserica „Sfîntul Gheorghe“ din Constanța (1931-1932) și biserica Schitului Durău din județul Neamț (1935-1937)[2].

În pictura bisericească a lui Tonitza, ca și în pictura lui propriu-zisă, se poate vorbi despre un stil propriu al lui, despre un limbaj propriu, inconfundabil, personal[3]. Rafinamentul cromatic, dublat de o riguroasă tehnică și știință a compoziției conferă picturii lui Tonitza atributele originalității, impresionînd prin sensibilitatea rafinată și prin acuratețea chipurilor[4]. Pictura bisericească a lui Tonitza se impune prin desenul ferm, prin linia aspră și prin suprafața compusă nu doar pe criterii pur decorative, ci printr-o totală participare afectivă, calități care au dat valoare inestimabilă operei sale, valoare autentică, producătoare de emoții[5].

Pictura bisericească a lui Tonitza se caracterizează prin stilul său realist. Atît în tehnica „ulei“, pentru icoanele pictate pe lemn, cît și în pictura murală în ulei și în pictura murală pe bază de ceară (encaustică), Tonitza reușește să modeleze chipurile sfinților cu o înfățișare realistă și expresivă, încît să pară că privirea lor te urmărește și te fixează în oricare parte a bisericii te-ai afla. În pictura lui Tonitza se observă expresiile profund îndumnezeite ale Mîntuitorului, ale Maicii Domnului și ale tuturor sfinților cu-

---

1. Dr. Petru N. Tonitza, *Date biografice cronologice asupra vieții pictorului N. N. Tonitza*, manuscris, p. 2.
2. *Ibidem*, p. 6-7.
3. Valentin Ciucă, *Tonitza*, în „Ceahlăul“ din 30 septembrie 1978, p. 6.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.

prinși în registrele de pictură ale catapetesmelor, cum și realismul scenelor biblice redate în picturile murale ale bisericilor pictate de el.

În toate bisericile pictate de Tonitza, Mîntuitorul este înfățișat în plinătatea prestigiului său divin, stînd pe tron și binecuvîntînd, iar Maica Domnului este înfățișată stînd pe tron și avînd în brațe pe Mîntuitorul ca prunc. Scenele din viața Mîntuitorului și a Sfinților Apostoli, ca și icoanele sfinților, sînt pictate în perfectă concordanță cu informatica Sfintei Scripturi a Noului Testament și a Sfintei Tradiții.

Pictura bisericească a lui Tonitza este o figurație de forme, linii și culori menite să folosească puterea ei de artă, spre a face înțelese cele mai multe învățături de credință cuprinse în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție, în scopul de-a pune la îndemîna credincioșilor o lume de idei și de simțiri nobile, citite într-o limbă universală. În toate bisericile pictate de Tonitza se observă o desăvîrșită proporționalitate între figurile pictate și între mărimea monumentului, respectîndu-se cu strictețe principiul de pictură ce poartă numele de „scară". De asemenea, Tonitza respectă și un alt aspect al „scării", în virtutea căruia, se evidențiază ierarhia temelor, personajelor și organizarea prealabilă a planului de decor, judecîndu-se dintru început locul fiecărei compoziții și a elementelor care o formează. Ansamblul este însuflețit de solemnitate și tinerețe, relevîndu-se multe însușiri artistice și încîntînd ochiul prin armonie. Tonalitatea generală a picturii interioare și nota gravă a catapetesmelor pictate strălucitor de Tonitza, predispun sufletele la rugăciune și cîntare. Siluetele personajelor reprezentate pe icoane sînt înalte și elegante, chipurile și expresiile sînt grațioase și însuflețite, capetele mici și proporționate, amintind de picturile murale ale școlii pariziene patronată de Daumier, față de care avea un adevărat cult și cu care se întîlnește pe planul acuității observației [6].

În pictura bisericească, Tonitza folosește motive decorative florale diverse și nerepetabile. Folosește motive vegetale, brîie în relief, coarde de viță cu struguri și frunze etc., totul fiind încărcat în desene puternice și mlădioase cu un colorit viu și plin de expresivitate, reușind astfel să imprime nota de originalitate.

Cel mai înalt grad de măiestrie în pictura bisericească l-a atins Tonitza prin pictarea bisericii Schitului Durău din județul Neamț.

Pictura bisericească a lui N. N. Tonitza, împreună cu întreaga lui operă artistică, i-au asigurat un loc de mare cinste în arta românească, consacrîndu-l ca artist de mare rafinament al artei plastice. Aruncînd o privire de ansamblu asupra vieții și operei lui Nicolae N. Tonitza, constatăm că a fost o personalitate cu adevărat extraordinară.

---

6. D. S., *Tonitza, Șirato și Petrașcu*, în „Ceahlăul" din 12 iunie 1976, p. 5.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Dr. Petru N. Tonitza și Dr. Paul Gotcu, *Date biografice cronologice asupra vieții pictorului N. N. Tonitza,* manuscris.
Valentin Ciucă, *Tonitza,* în Ceahlăul" din 30 septembrie 1978.
Petru Comarnescu, *N. N. Tonitza,* București, 1962.
D. S., *Tonitza,* în „Ceahlăul" din 12 iunie 1976.
I. Vătămanu, *Amintiri despre N. N. Tonitza,* în „Ceahlăul" din 9 octombrie 1976.
Diac. I. Ivan, *Vizite chiriarhale,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LVI (1980), nr. 3-5.
Tr. Nicula, *Monografia Liceului Codrescu din Bîrlad,* Iași, 1974.
8. N. N. Tonitza, *Importanța criticii de artă,* în „Arta Română", Iași, 1908.
Idem, *În ajunul unei comemorări,* în *„Mărturii despre Luchian",* București, 1966.
Idem, *De la Grigorescu la Luchian, ibidem.*
Idem, *Desenul alfabetului viu pentru copii mici și copii bătrîni,* București, 1960.
Idem, *Scrieri despre artă,* București, 1962.
Catalogul Muzeului de artă al R. S. R., „Expoziția N. N. Tonitza", București, 1964.
Tonitza, București, 1965 (prefață de C. Baba).
P. Comarnescu, *N. N. Tonitza,* Colecția „Oameni de seamă", București.
Raul Șerban, *Nicolae Tonitza,* București, 1965.
Idem, *Scrieri despre artă. Tonitza,* București, 1962.
Barbu Brezianu, *Tonitza,* București, 1967.
Amelia Pavel, *Nicolae Tonitza,* Colecția „Arta pentru toți", București, 1963.

Pr. Theodor A. LIFICIU

NICOLAE TONITZA ȘI PICTURA DE LA DURĂU

Nicolae Tonitza a fost primul copil din cei șase, care a văzut lumina zilei la 13 aprilie 1886, într-unul din tîrgurile Moldovei, Bîrlad. După absolvirea claselor elementare în orașul natal, unde s-a evidențiat, totdeauna, ca „cel dintîi" la desen, la îndemnul și cu sprijinul material al unui unchi dinspre mamă urmează gimnaziul și prin examen de admitere este declarat reușit la Școala și mai tîrziu Academia de Belle-Arte din Iași. De la părinți, datorită situației materiale precare, n-a putut primi nici cel mai mic ajutor și nici măcar înțelegere față de dragostea și chemarea sa spre desen. Începe să deseneze, așa cum singur va mărturisi de la vîrsta „cînd prinzi a sta copăcel", cînd cu o așchie de cărbune „mîzgîlea" ușile, dușumelele, prostirile de la paturi, pereții, fețele de masă etc.[1]. Orele de practică în atelierul Prof. Gh. Popovici erau pentru el „un calvar", deoarece respectivul dascăl era o fire închisă și posomorîtă, neîncrezător în aptitudinile ucenicilor, pe care îi ținea la distanță, prin aceasta umilindu-i și tăindu-le avîntul creator. Chiar directorul școlii, Em. Bardasare, care înlocuia uneori pe Popovici de la catedră, deseori zicea lui Nicolae : „Ei, Toniță, ești ca un cal

1. P. Comarnescu, *N. N. Tonitza,* București, 1962, p. 9.

nărăvaș. Ai trebuință de chingi solide, că altfel o iei razna“ [2], iar Popovici pe de altă parte îl încuraja cu vorbe ca acestea : „Lucrezi de mîntuială Tonitza ! începi bine și sfîrșești rău. Nu finisezi nimic, parcă ai fi Grigorescu. Ai să rămîi în urma tuturor“ [3].

★

Cercetătoarea Eugenia Antonescu, într-un studiu, publicat în 1968, referindu-se la pictura bisericească a lui Tonitza arăta că el, ca și Tattarescu și Grigorescu, n-avea nimic comun cu pictura bisericească și că numai siliți de motive și cauze materiale precare acceptau pictarea bisericilor care aveau fonduri. Este cunoscut faptul că bisericile pictate de Tonitza, fie singur, fie împreună cu alți artiști, au fost biserici de enorie, sărace, în sate mici și izolate. Tonitza a lucrat la Durău „de clacă“ ; el știa și mărturisea chiar că în artă trebuie pus suflet, trebuie să simți, să trăiești, ceea ce vrei să așterni sub penel, pentru că : „Arta este oglinda cea mai pură, în care se răsfrînge ireproșabil sufletul unei națiuni“ [4]. Tonitza, deși ducea dorul banilor, din puținul ce-l avea împărțea studenților, ori le cumpăra materiale de lucru. Era, așadar, un om de suflet, care nu putea lucra ceea ce nu simțea. De aceea, nu trebuie să ne mirăm dacă el pune religia alături de artă sau chiar înaintea sa. „Nici o națiie nu dispare — scria Tonitza — din cîmpul istoriei, chiar dacă s-a trecut cu plugul peste bunul și ființa materială a acestei națiii, dacă în timpul existenței ei a fost în stare să creeze două bogății : o religie înălțătoare și o artă superioară“ [5].

Acestea toate sînt mărturii că Tonitza a pictat atît la Durău cît și la celelalte 14 biserici [6], nu împins de lipsuri și nevoi, ci din dragoste, cu inimă și patos.

Deși în anii tinereții, studentul Tonitza declara profesorului Habermann că are patimi pentru decorul bizantin, pe care „l-am inhalat încă de copil, din bisericuțele Moldovei noastre“ [7], ulterior, cînd se va apuca de lucru, va încerca să dezbrace pictura bisericească de acea „împerechere de bizantinism și Renaștere italiană“ [8]. Declarîndu-se încă din primii ani ai creației sale adversarul „formelor de imobilizare și înțepenire a expresiei persoanelor sacre“, Tonitza se va strădui în pictura bisericească să redea veridicitatea

---

2. *Ibidem*, p. 38.
3. *Ibidem*, p. 43.
4. Eugenia Antonescu, *Tonitza și pictura de la Durău*, în „Carpica“, I, 1968, p. 342.
5. Vezi notițele studentului P. Hîrtopeanu, în P. Comarnescu, *op. cit.*, p. 344.
6. Într-o scrisoare din 27 aprilie 1931, către N. I. Roman, Tonitza îi spune că a pictat biserici la Grozești, Asău, Poeni, Scorțeni, Valea Rea, Silișteа, Galbeni, Văleni, Netezești, Grivița, Brigadieru (afară de concursul dat la zugrăvirea paraclisului din Palatul mitropolitan din Iași și de cavoul familiei Moruzi-Iași, precum și de la biserica „Sfîntul Gheorghe“ (Constanța) și de Durău, pe care le va picta ulterior anului 1931). Afară de aceste picturi bisericești Tonitza a pictat și icoane pe sticlă. Astfel, în 1933, participă la o expoziție cu 10 icoane pe sticlă, din care în 1967, se mai știa doar de una cu Sfînta Treime, păstrată pe atunci în colecția lui Octavian Goga de la Ciucea.
7. Barbu Brezianu, *Tonitza*, București, 1967, p. 59.
8. N. N. Tonitza, *Colecția „Apollo“*, în „Curentul“ din 19 febr. 1931.

expresiei umane, năzuind să se inspire îndeosebi, din opera zugravilor lui Ștefan cel Mare, ori Petru Rareș, recomandînd aceasta și studenților săi [9]. Dar în ciuda tuturor acestor bune intenții, Tonitza va reuși doar în parte să ajungă la fervoarea artistică a meșterilor de la Voroneț, Arbore sau Moldovița. La Durău, deși s-a realizat o pictură puțin austeră, cu un expresiv caracter realist, este totuși plină de originalitate, am spune poate chiar unică, prin aceea că a introdus elemente luate de-a dreptul din lumea înconjurătoare, atît oamenii, cît și plante și animale din flora și fauna Ceahlăului, muntele sfînt al dacilor.

Și chiar dacă și P. Comarnescu, în monografia sa despre Tonitza [10], înclină să creadă că pictorul n-a prea avut vocație pentru arta religioasă, se știe sigur că la Durău „zugravul Nicolae" a fost tot timpul animat de dragul encausticii, socotind zugrăvirea bisericii în această tehnică drept un prilej fericit de a-și exercita aspirațiile către pictura monumentală și de a învăța pe studenții săi această tehnică dificilă. În acest sens, profesorul și-a adus la Durău studenții de la Belle-Arte din Iași, printre care: C. Baba, N. Popa, Petru Hîrtopeanu, Călin Alupei, M. Cămăruț, Țolea, Serafim Botnariuc, transformînd biserica într-un vast atelier de creație plastică, contopind și antrenînd în lucru și pe unii dintre viețuitorii mănăstirii, cum ar fi pictorul bisericesc Varahil Moraru, pe atunci frate aici. Toți aceștia își vor contopi individualitatea într-o uriașă operă colectivă de sinteză dominată de personalitatea tonitziană. Și așa cum V. Pîrvan născuse școala de arheologie românească, nu de la înălțimea catedrei, ci de pe cuprinsul șantierelor arheologice, tot așa și Tonitza, la Durău, deschide un vast șantier, din care se va naște o școală de plastică românească. Pregătindu-se pentru venirea la Durău, în iulie 1935, Tonitza scria, de la București, secretarului de la Belle-Arte din Iași, confirmîndu-i că a primit listele cu studenții ce vor merge la Durău, și-l roagă să prevină pe studenți să-și ia „haine proaste sau măcar halate, carnete de schițe și materiale de pictură. Sînt formidabile motivele văzute de la poalele Ceahlăului și de pe platourile înconjurătoare. Ar fi păcat să nu profite două-trei luni cît vor sta acolo, studiind intens, mai ales că vor avea timp berechet ... De la urcarea în tren, la Iași și pînă la reîntoarcerea în Iași, am aranjat cu doctorul Gotcu să nu coste pe nici un băiat, nici măcar o centimă pentru drum și întreținere. M-am gîndit și pentru viitor; vom izbuti făcînd „clacă" artistică, să vizităm an cu an toată Moldova..." [11]. Și chiar dacă planul său de a vizita și picta toată Moldova n-a putut fi realizat, verile anilor 1935-1937, petrecute la Durău, ne dovedesc cu prisosință cîtă dragoste avea maestrul Tonitza față de Durău, față de chemarea sa și cum înțelegea el noțiunea de „școală", prin munca „în clacă" fără a profita cîtuși de puțin de pe urma lor, ci dimpotrivă, chiar prin sacrificii personale, fără a primi onoruri sau răsplată, nici profesorul, nici studenții săi. Aici, pe șantier, mai mult decît la școală, Tonitza le putea veni în ajutor cu sufletul, cu știința și cu punga sa, niciodată plină, dar împărțind puținul ei, cînd exista, cu o rară mărinimie.

9. Barbu Brezianu, *op. cit.*, p. 59.
10. P. Comarnescu, *op. cit.*, p. 276.
11. *Ibidem*, p. 268-269.

Durăul se pare că a fost singurul loc unde artistul s-a simțit într-adevăr ușurat de povara grijilor și a bolii, ce-l măcina zi cu zi tot mai apăsător. Muntele îl limpezea și îi dădea din nou încrederea în puterile sale. Era fericit să trăiască aici ceea ce nu putea reda ca pictor. În tot timpul petrecut la Durău, lui Tonitza și studenților săi nu le-a lipsit nici o clipă de măreție și de caldă comuniune sufletească, precum nu le-a lipsit nici tot soiul de dificultăți. Distanța dintre catedră și bancă dispare, fără a dispărea și respectul studenților față de dascăl. Ambianța era ca între tată și copii. Atît de academic se purta Tonitza față de discipoli, încît nu-i putea jigni niciodată. Și dacă totuși, cîte o dată, exista vreun peisaj banal făcut de vreun student mai nepriceput, maestrul exclama, ca un nou Depărățeanu, firește în ironie :

„Verde sus și verde jos,
Doamne, cît e de frumos“.

Toate aceste calități și atitudini binevoitoare, care-i atrăgeau întodeauna pe studenți, le-a redat Corneliu Baba, colaboratorul cel mai apropiat de la Durău, care, în 1960, cu ocazia împlinirii a 20 de ani de la moartea dascălului său, spunea: „Mi-a fost dascăl, îi venerez memoria pentru tot ce m-a putut învăța ; de la respectul față de meserie pînă la copilăreasca recomandare de a-mi face bilanțul zilei, în fiecare seară, înainte de a dormi. Știa nebănuit de multe lucruri legate de meșteșug. Ca profesor, nu vorbea niciodată unuia singur, ci tuturor. Intra în clasa lui înconjurat aproape de întreaga școală. În mijlocul studenților era un prieten mai mare, respectat de toți. Avea o modestie impresionantă. Dispărea după o perioadă de lucru intens, în mijlocul oamenilor simpli, între care se simțea în largul lui. Discuta la nivelul fiecăruia, inspirînd respect. Dialogurile lui erau unice“ [12].

La Durău, atît materialele de lucru, cît și hrana zilnică, i-au fost asigurate prin purtarea de grijă a părinților monahi de la mănăstire. Locuitorii ținutului Neamț au arătat un viu interes pentru realizare acestei capodopere de la Durău. Soseau mereu bani pentru procurarea materialului necesar aici. În presa vremii de atunci se găsesc și azi listele de subscripții ale diferitelor societăți sau persoane particulare. Retribuția nu a fost acceptată.

Primul lucru făcut de Tonitza a fost să răzăluiască pereții, pentru a se convinge că dedesubt nu se mai găsește o altă pictură. Apoi, pe la începutul lui septembrie 1935, pe pereții bisericii „Buna Vestire“ de la Durău, s-a așternut primul strat de ceară fierbinte. Concomitent, se perfecționau schițele pentru Pantocrator și Maica Sfîntă de pe bolta Altarului. Spre deosebire de celelalte biserici pictate de Tonitza, unde compozițiile sînt în scene mai mici, la Durău, din cauza arhitecturii bisericii, care nu permite o împărțire amănunțită, Tonitza și-a distribuit materialul în 8 scene mari.

Astfel, deasupra ușii de intrare în interior, Adormirea Maicii Domnului ; pe peretele drept (în pronaos) Pogorîrea Sfîntului Duh; pe peretele stîng (în pronaos) Botezul Domnului ; bolta pronaosului,

12. *Ibidem*, p. 272.

Sfînta Treime ; absida dreaptă a naosului, Nașterea Domnului ; absida stîngă, Învierea Domnului ; cupola altarului, Maica Domnului cu Pruncul ; cupola naosului, Pantocratorul. Pe pereții altarului sînt redați patru ierarhi, îmbrăcați în veșminte, doar omoforul lăsînd impresia arhieriei. Fiecare dintre aceștia ține, cu amîndouă mîinile, cîte un sul de hîrtie cu diferite texte patristice. Începînd de la drapta spre stînga, conținutul fiecărui text este : 1) „Nimeni din cei ce se leagă cu pofte și cu dezmierdările trupești, nu este vrednic să-ți slujească Ție, Împărate al măririi". 2) „Dezlegînd păcatele noastre cu patima cuvîntătoare, că Tu, Doamne, ești drept, smerit, cu dragoste și blînd". 3) „Un Dumnezeu și Domn în Troiță, nici chipurile amestecînd, nici esența despărțind". 4) „Mulțumim Ție, Împărate nevăzut, Carele cu nemăsurată puterea Ta toate le-ai făcut". În mijlocul ierarhilor, sub fereastra Altarului, stă Mîntuitorul Hristos. Afară de scenele amintite, la intrarea în biserică, în partea stîngă este pictat portretul mitropolitului de atunci al Moldovei, Nicodim Munteanu, iar în partea dreaptă, tabloul I.P.S. Iustin — Mitropolitul Moldovei și Sucevei, pictat de frații Mihai și Gavril Moroșanu, în anul 1976. Afară de motivele decorative care acoperă spațiile libere, Tonitza a mai realizat la Durău un număr de 16 sfinți (fără a fi identificați), tablourile celor patru Evangheliști și simbolurile lor, sub cupola Pantocratorului : doi arhangheli mari de o parte și alta a Maicii Domnului din Sfîntul Altar, unsprezece serafimi cu cîte șase aripi, patru îngeri înaripați în cele patru colțuri ale icoanei Sfintei Treimi și „Ochiul lui Dumnezeu" la proscomidiar și diaconicon.

În tot acest ansamblu, cadrul natural al scenelor biblice nu mai evocă peisajul Locurilor sfinte, ci reproduce frînturi de frumusețe montană înconjurătoare, din care nu lipsește Muntele Ceahlău. Personajele nu sînt spiritualizate, ca în pictura bizantină, ci profund umanizate. Novator, Tonitza urmărea să introducă în locul vechilor canoane specificul românesc, rustic, contemporan, moldovenesc chiar. Imaginile sînt tratate în culori palide, discrete, alcătuind simfonii de tonuri ce bat spre alb, cu reflexe cenușii, albastre și trandafirii. Peste tot predomină simplitatea și gingășia. Într-o scrisoare către Cezar Petrescu, Tonitza îi spune că la Durău, pentru „scena Nașterii am folosit țărani de-ai noștri, de la Ceahlău" [13], îmbrăcați cu bondițe, chimire și opinci în picioare. Țăranii aceștia sînt pictați la poalele muntelui Ceahlău, redat în toată splendoarea lui. La picioarele lor cîteva oi carpatine, iar de jur-împrejur flori stilizate. În părțile Durăului, scria Tonitza lui I. Teodor, în

13. B. Brezianu, *op. cit.*, p. 59.

iulie 1934, „am găsit chipuri de un pitoresc nemaiîntîlnit pe alte locuri și frumoși, minunea lui Dumnezeu“, iar lui T. Leherman îi mărturisea că i-a rămas inima la costumele fetițelor și ale copilașilor de aici [14].

Atît țăranii din scena Nașterii, cît și soldații români din scena Învierii, poartă bărbi patriarhale, dovadă că la baza etnogenezei noastre stau dacii și romanii (care de fapt nu purtau niciodată bărbi). Soldații nu sînt cuprinși de frică ci mai degrabă se odihnesc cu o expresie de istovire, ce parcă vrea să acuze acest moment de slăbiciune omenească.

De un mare farmec, pictura lui Tonitza de la Durău, unică, atît prin tehnică, cît și prin colorit, poate fi asemuită cu o melodie care te vrăjește, ori de cîte ori o asculți. Ca și Luchian, zugravul Nicolae [15] de la Durău aduce prin pictura de aici nu numai o operă artistică autentic-umană, ci și de o ținută de înaltă sinceritate și curăție sufletească. Între înnoitorii vremii sale, el se impune ca o conștiință luptătoare, înzestrată cu înalte cunoștințe și cu pilduitoare virtuți etice.

Prin varietatea temelor tratate de Tonitza, dintre care cele mai multe se referă la lumea copiilor ca : prospețimea, delicatețea, căldura, tristețea și bucuria, meditația și visarea, curiozitatea ori nevinovăția, pictura noastră s-a îmbogățit mult. De la portretul „tinerei Nacu“, cu ochii licărind ca diamantul negru, al lui Grigorescu, la „Capul de copil“ cu ochi căprui sau la „Adolescentul“, cu ochi vioi și plini de inteligență, al lui Luchian și la copii pictați de „pictorul luminilor“ sau „prietenul copiilor“ [16], cum e numit Tonitza, cu ochii atît de căutători și de pătrunzători, plastica românească se întregește într-un tot unitar, iar Tonitza este și azi pilduitor, mereu aproape de criteriile și țelurile prezentului nostru.

Protos. Ștefan GUȘĂ

---

14. *Ibidem*, p. 112.

15. În 1912, cînd Tonitza avea numai 26 de ani, a obținut prin concurs „certificat de zugrav bisericesc“.

16. I. Vasiliu, „Lumea Nouă“, din 10 martie 1940.

Recenzii

† *Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei,* **„Unde-i turma acolo-i şi păstorul". Participarea Mitropolitului Sofronie Miclescu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române, 1859,** Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1985, 130 p.

În capitolul intitulat „Preliminarii", înaltul ierarh notează faptul istoric al „restaurării unităţii originare a poporului român, a ţinuturilor româneşti sub o singură cîrmuire şi avînd o singură legislaţie", ca rezultat al „unui proces îndelungat, care a necesitat eforturi seculare conjugate ale locuitorilor acestui sfînt pămînt", cum şi numeroase sacrificii, străbătînd etape hotărîtoare de-a lungul secolului al XIX-lea, pentru ca în Ianuarie 1859 să se realizeze (materializeze) speranţele tuturor băştinaşilor din spaţiul carpato-danubiano-pontic, prin Unirea Munteniei cu Moldova sub sceptrul lui Alexandru Ioan Cuza. Acest act istoric „epocal", specifică autorul, a consolidat temelia unităţii naţionale, pregătind Marea Unire din 1918, crearea statului naţional unitar şi desăvîrşirea procesului unităţii naţionale şi sociale după eliberarea României — prin actul de la 23 August 1944.

Procesul unirii românilor a început prin „descătuşarea internă şi externă" din 1821, apoi prin realizările din 1848. Tratatul de la Paris, din 1856, a ridicat problema unirii Ţărilor române la nivel diplomatic european, deci la un grad de însemnătate internaţională. Utilizînd documentele privitoare la epoca Unirii din 1859 s-a accentuat rezonanţa actuală a marelui act, ca expresie a Adunării Ad-hoc care avea scopul să se exprime şi să expună „drepturile" şi „dorinţele" cu privire la viitoarea organizare a ţării. În Moldova poporul avea în sprijin pe domnitorul Alexandru Ghica. Dar acesta a fost înlocuit curînd cu caimacamul Teodor Balş. Aceasta deoarece Imperiul otoman vedea în împlinirea Unirii noastre — din 1859 — un exemplu contagios pentru popoarele sud-dunărene, aflate sub stăpînirea sa. De aceea reprezentanţii lor căutau să împiedice victoria în alegeri a unioniştilor pentru Adunarea Ad-hoc, vizînd îndeosebi Moldova.

În Moldova se înscrie în această perioadă remarcabila activitate a Mitropolitului Sofronie Miclescu. Mitropolitul, potrivit tradiţiei, era preşedintele Adunărilor ţării. Mitropolitul Sofronie Miclescu s-a aflat necontenit în mijlocul poporului mergînd cu hotărîre şi înţelepciune la timpul cuvenit şi în momente cruciale în fruntea păstoriţilor săi. Că în această vreme arhipăstorea în Moldova Mitropolitul Sofronie Miclescu a fost un semn cu adevărat al Proniei cereşti (p. 11). Acesta era ucenic al ierarhului de mare prestigiu Veniamin Costachi, „bun patriot român, iubitor de neamul său, exemplu de păstor" (în notele 13, 14 de la p. 11 - 12 se dau amănunte despre viaţa, studiile şi lucrările înaltului ierarh).

Din anul 1856 înaltul ierarh Sofronie Miclescu a trebuit să-şi depăşească firea sa retrasă, meditativă şi-a înţeles chemarea şi a răspuns cu toată puterea sufletului său ales şi devotat, cu alţi ierarhi, arhimandriţi şi clerici de rînd „întreţinînd raporturi sincere şi direct manifestate cu reprezentanţii de frunte ai partidei unioniste din Moldova pentru înfăptuirea actului patriotic al Unirii Principatelor Române, lucrînd pentru cîştigul sfintei cauze a poporului din toate ţinuturile româneşti" (p. 14).

Capitolul „*Activitatea Mitropolitului Sofronie în sprijinul Unirii în vremea caimacamului Teodor Balş (11 iulie 1856 - 17 februarie 1857)*" scoate la lumină faptul că în Moldova la 21 mai 1856 s-au pus bazele „Societăţii Unirii" la Iaşi, pentru combaterea separatismului care acţiona prin unii mari boieri antiunionişti, iar peste patru zile, la 25 mai, cu sprijinul domnitorului Al. Gr. Ghica se hotărî înfiinţarea Comitetului Unirii în capitala Moldovei.

Majoritatea clerului moldovean era pentru Unire. Mitropolitul era ferm susţinător al Unirii. Cu binecuvîntarea mitropolitului unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai săi, Neofit Scriban, a alcătuit şi publicat în periodicul „Zimbrul", IV (1856), nr. 117 din 1 iunie şi în „Steaua Dunării" II (1856), nr. din 5 iunie, precum şi aparte, articolul „Ad-hoc — Unirea şi

neunirea Principatelor", articol care a suscitat un mare interes și un răspuns al lui Neculai Istrati: „Despre cvestia zilei în Moldova". Cu aprobarea Mitropolitului Sofronie, Neofit Scriban a combătut publicația antipatriotică scriind despre „Foloasele Unirii Principatelor", în „Zimbrul" (IV (1856), nr. 142-143 din 3 și 4 iunie). Titlurile acestor articole conțineau termenul „Unire", exprimau cutezanța și hotărîrea sprijinitorilor Unirii, alături de înaltul ierarh; deci clerul moldovean își spunea cuvîntul în problema Unirii înainte de instalarea caimacamului antiunionist din 11 iulie 1856 (p. 17).

În textele scrise cu dispoziția Mitropolitului se combat zisele argumente ale separatiștilor și se arată foloasele de natură politică, economică, socială și administrativă ce vor rezulta în urma unirii celor două Țări Române. Ca urmare, s-a cerut exilul pentru Neofit Scriban (p. 17).

Teodor Balș era unul dintre cei mai de seamă separatiști. Abuzurile sale antiunioniste au produs vii nemulțumiri; introduce în ministere antiunioniști ca N. Istrati, N. Vorigode, N. Canta. În decembrie 1856 Divanul își dă demisia în semn de protest. Antiunioniștii au voit să atragă de partea lor și pe mitropolit pentru a-l prezenta ca separatist în fața unioniștilor și la Poarta otomană, în fața Austriei. Episcopul de Huși Meletie Istrati îi cere semnarea unui act de recunoaștere a alegerii lui T. Balș — ceea ce Mitropolitul Sofronie a refuzat (p. 19).

După decesul caimacamului Teodor Balș a urmat N. Vogoride de care unioniștii, ca și mitropolitul, trebuiau să se apere (p. 24-25).

Capitolele 2 și 3 se concentrează asupra „*Represaliilor morale împotriva Mitropolitului Sofronie Miclescu și poziția sa unionistă fermă în vremea caimacamului N. Vogoride* și asupra „*Stăruinței Mitropolitului pentru o justă și echitabilă reprezentare a clerului monahal din Moldova în Adunarea Ad-hoc*". Se insistă aici asupra precizărilor Mitropolitului Sofronie pentru dreptul egumenilor mănăstirilor închinate din Moldova ca să aleagă „doi deputați pămînteni" pentru Adunarea Ad-hoc (p. 37). Se convoacă la Mitropolie, în număr de 38 egumenii mănăstirilor închinate, și, 12 ai mănăstirilor neînchinate, — chinoviale. La 27 martie 1857 Mitropolitul Sofronie confirmă Departamentului Cultelor primirea adresei prin care se cerea pregătirea listelor egumenilor, „în conformitate cu împărătescul firman" (p. 39).

Pentru realizarea Unirii Principatelor Române, a unei „uniri naționale românești autentice", care să folosească unitatea socială și spirituală, a trebuit să întreprindă Mitropolitul Sofronie demersuri dificile, să lupte și să se străduiască fără contenire ducînd tratative și cu egumenii greci din Moldova, „ceea ce a cerut un timp îndelungat și foarte prețios, avînd de luptat cu sprijinitorii lor văzuți sau mai puțin văzuți, dar foarte activi și în aceeași măsură destructivi" (p. 42). Mitropolitul Sofronie, pentru a invalida simularea de alegeri grăbite, s-a retras la Cucuteni, fiind îndemnat să renunțe la problema „complicată" a mănăstirilor închinate. Pe de altă parte, din aceeași cauză, la Comisia Europeană de la București nu se analiza memoriul său pentru că avea și paragrafe referitoare la această problemă. Mai mult, datorită atitudinii sale unioniste energice, intransigente, datorită demersurilor ferme pentru unire, pentru „interesele legitime ale Patriei", i se adresau avertismente privind eventualitatea unor represalii asupra persoanei sale, deci „să nu fie mirat dacă se va vedea închis în vreo mănăstire sau și alte represalii", ca „odinioară împotriva lui Antim Ivireanul" (p. 43).

La începutul lunii aprilie 1857 D. Ralet scria la București către I. Ghica: „Călugării greci în Moldova au răstălmăcit cuvîntul de „mănăstiri dedicate", zicînd că acestea sînt cele dedicate la Mitropoliile din țară și la Episcopii iar în Moldova Mitropolitul nu-i ascultă, ci le-a făcut chemare pentru a se inscrie în lista alegătorilor ca urmare a firmanului". Acestei depeșe Mitropolitul Sofronie va răspunde de la Cucuteni, la 1 iulie 1857, arătînd că în privința listelor pentru votare „a respectat cu rigoare prevederile firmanului". El folosește aici expresia: „Unde-i turma, acolo-i și păstorul" (p. 46). Acesta este — subliniază autorul — ultimul cuvînt în problema înscrierii în listele electorale și a egumenilor mănăstirilor închinate din Moldova, mențiune valabilă și pentru mănăstirile din Țara Românească (p. 46).

Capitolul 4 intitulat; „*Demersuri ale partidei antiunioniste pentru destituirea Mitropolitului Sofronie*

al Moldovei" și „*O scrisoare patriarhală — avertisment*", și „*o altă scrisoare patriarhală neexpediată*" — ne relatează despre faptul că N. Vogoride se convinge că Mitropolitul Sofronie nu poate fi împiedicat să nu lucreze pentru Unire; încuraja clerul, sprijinea activitatea unor fruntași unioniști — frații Scriban; la alcătuirea listelor electorale nu omite unioniști cum se ceruse insistent, ci dimpotrivă, cheamă și pe egumenii greci să se înscrie în listele electorale — așa cum specifica firmanul otoman scris și nu cum „spuneau" sfaturile verbale (p. 48). În primăvara anului 1857 Mitropolitul Sofronie, pe cînd se pregătea să prezideze Adunarea *Ad-hoc*, trece prin încercări grele. Vogoride și partizanii săi vor ca înaltul ierarh să fie depus. În acest scop scriu Patriarhiei de Constantinopol și ei și fixează pe Meletie Istrati înlocuitor al Mitropolitului Sofronie. Patriarhul Chiril al Constantinopolului, în 19 aprilie 1857, trimite Mitropolitului Sofronie la Iași o scrisoare prin care își manifestă mîhnirea pentru „comportări neconforme cu demnitatea mitropolitană", avertizîndu-l de primejdiile care îl amenință. Mitropolitul Sofronie a convocat fruntașii unioniști, le-a făcut cunoscut conținutul scrisorii după care s-a cerut Patriarhiei să se specifice vina Mitropolitului.

Scrisoarea Patriarhiei de Constantinopol n-a avut rezultatul scontat, dar ea a pus în lumină autonomia Bisericii din Moldova, contestîndu-se dreptul Patriarhiei să se amestece în viața Bisericii noastre. A doua scrisoare a Patriarhiei a fost însă reținută la ministrul de externe al Turciei care a dat în vileag mașinațiile lui Vogoride și ale antiunioniștilor. Mitropolitul a fost încurajat de ambasadorii francez și rus, fapt pentru care Vogoride hotărăște îndepărtarea unuia dintre colaboratorii apropiați ai Mitropolitului Sofronie, arhiereul Filaret Scriban, din postul de rector al Seminarului de la Socola și de egumen al Mănăstirii de la Socola (p. 68).

Capitolul 5 accentuează protecția pe care Mitropolitul Sofronie înțelege s-o acorde arhiereului Filaret Scriban, destituit de caimacanul Vogoride. În locul aceluia a fost numit de Vogoride arhiereul Suhopan, care însă lămurit de Mitropolitul Sofronie s-a întors la mănăstirea sa Dolhești (p. 71, nota 3), Vogoride lansînd apoi zvonul că ar fi bolnav mintal. V. Place, consul francez, declara consternat „că nu poate califica astfel de procedee".

Capitolul următor, intitulat: „*Opoziția fermă a Mitropolitului Sofronie față de simulacrul de alegeri din iulie 1857 din Moldova*", scoate în evidență faptul că fixîndu-se grăbit alegerile, pentru cler la 7 iulie, pentru marii proprietari la 8 iulie, pentru micii proprietari la 9 iulie și pentru țărănime la 10 iulie, caimacamul voia să împiedice orice opoziție, dar unioniștii adoptă o tactică nouă, neparticipînd la alegeri. Însuși Mitropolitul se retrage iarăși la Cucuteni. Preoții din Iași, în număr de 120, semnează un act prin care se abțineau și ei de la vot și pe care îl trimit Chiriarhului lor la Cucuteni, astfel că din 3263 preoți din Moldova au fost înscriși 193 și au votat doar 17. La fel procedează și proprietarii. Astfel alegerile „grăbite" au fost paralizate.

Capitolul 7, intitulat: „*Proteste justificate și memorii în sprijinul acțiunilor unioniste adresate de Mitropolitul Sofronie Miclescu al Moldovei Comisiei puterilor europene de la București*", insistă asupra vizitei pe care „Comisia Europeană" o face la Iași, constatînd falsurile separatiștilor și impulsul pe care l-a dat această vizită mișcării unioniste din Moldova. În urma acestei vizite Mitropolitul Sofronie „s-a simțit înaripat spre atitudini categorice și decisive în sprijinul Unirii". La 19 mai 1857, Mitropolitul Sofronie înainta Comisiei Europene un memoriu-protest, iar la 18 iunie 1857 un alt memoriu, ambele menționînd încălcările de lege ale guvernului de la Iași, cum întărea și V. Place, consulul francez.

Capitolul 8: „*Prezidarea Adunării Ad-hoc de către Mitropolitul Sofronie Miclescu al Moldovei*", se ocupă de noile alegeri care au decurs într-o atmosferă entuziastă și „au asigurat Adunării Ad-hoc o compoziție aproape unanim unionistă" (p. 94). Istoricește, după 1859 a urmat 1877, apoi 1918, crearea statului unitar romîn (p. 96). Același Vogoride se grăbește să încunoștiințeze pe Mitropolitul Sofronie ca să păsească la deschiderea Divanului, în 22 septembrie 1857. Pentru această zi Mitropolitul Sofronie a alcătuit o rugăciune anume, „pentru Unire", care s-a folosit la Ectenia mare din cadrul Sfintei Liturghii de duminică 22 septembrie

(nota 12, p. 99 dă textul acestei rugăciuni). La Iași s-a oficiat serviciul divin în biserica „Sf. Nicolae Domnesc", la sfîrșitul căruia arhimandritul Neofit Scriban a rostit un înflăcărat cuvînt despre Unire, iar Mitropolitul Sofronie, în sala amenajată anume, a rostit Cuvîntul solemn de deschidere, „Cuvîntul pentru Unire", cerînd înfăptuirea Unirii. La 7 octombrie 1857, zi de culme în istoria poporului nostru, M. Kogălniceanu citește propunerea care exprimă dorințele țării, „autonomia Principatelor, unirea într-un singur stat — România". La 4 noiembrie 1857 Adunarea Ad-hoc de la Iași exprimă hotărîrea firească, ca Biserica Ortodoxă din Principatele Unite să fie recunoscută ca neatîrnată și să se înființeze o autoritate sinodală centrală (p. 106). Adunarea Ad-hoc de la Iași a ținut din 7 octombrie 1857 pînă la 21 decembrie, 31 ședințe, 17 prezidate de venerabilul Mitropolit Sofronie Miclescu.

Capitolul ultim (9) al acestei adevărate Cronici, intitulat: *„Prezidarea Adunării Elective din Moldova la 5 ianuarie 1859"*, înscrie biruința acelor zile. Unioniștii cer binecuvîntarea Mitropolitului Sofronie care prezidează ședința din 5 ianuarie 1859, cînd este ales Domn colonelul Alexandru Ioan Cuza, care depune jurămîntul în timp ce toate clopotele bisericilor din Iași umpleau văzduhul cu sunetele lor.

Autorul caracterizează pe Mitropolitul Sofronie astfel: „blînd, înțelept și pașnic", fixat în istorie „ca un dîrz luptător al susținătorilor cauzei nobile a unirii". La 18 mai 1861 și-a dat obștescul sfîrșit, la Iași, în casa în care a locuit apoi Titu Maiorescu. Serviciul divin de înmormîntare s-a oficiat în Catedrala „Sf. Gheorghe" și apoi a fost înmormîntat la Mănăstirea Neamț, contribuția sa rămînînd pilduitoare pentru ierarhii și toți slujitorii Bisericii Ortodoxe Române.

Studiul Înaltului ierarh, Dr. Nestor Vornicescu, folosește întreaga bibliografie a problemei și fixează în chip strălucit figura Mitropolitului Sofronie Miclescu, ca dîrz și neînfricat luptător pentru Unirea Principatelor. Studiul este însoțit de numeroase fotografii ale Iașului, de tablourile pictorilor care au folosit penelul lor zugrăvind scene ale Unirii ca: G.Popovici, Alexandrescu, Nicolae Grigorescu, D. Hatmanu, chipurile luptătorilor pentru Unire, al domnitorului Alexandru Ioan Cuza — pictură de M. Cămăruț, al domnitorului Al. I. Cuza și Moș Ioan Roată — tablou de D. Stoica, chipul arhimandritului Neofit Scriban și multe altele care dau studiului o deosebită apropiere de inima cititorului de astăzi.

Pentru lumina caldă pe care studiul o revarsă asupra figurii Mitropolitului Sofronie Miclescu, asupra epocii în care s-a făurit Unirea Principatelor, sîntem adînc recunoscători.

Pr. Grigore PEPTU
și
Pr. Iustin GASPAR

Pr. dr. Ștefan Slevoacă, **Făclii pentru dreapta credință,** Buzău, 1985, 314 p.

Din inițiativa și cu binecuvîntarea Prea Sfințitului Epifanie, Episcopul Buzăului, a apărut în editura Episcopiei Buzăului o nouă carte de predici a Părintelui dr. Ștefan Slevoacă, intitulată: *„Făclii pentru dreapta credință"*. Această lucrare se adaugă altor două cărți de predici: „Popasuri duhovnicești", apărută la Craiova, și „Predici la duminici și sărbători", București, 1979, cărți ce au fost apreciate de preoți și considerate clasice în acest domeniu („Ortodoxia" nr. XXXI (1979), nr. 3-4 p. 624-627).

Acum, Părintele Ștefan Slevoacă ne prezintă o nouă colecție de predici, formată din 60 cuvîntări cu caracter pastoral-dogmatic și moral, distribuite în cinci părți mari.

Datoria de a predica, de a învăța, este poruncită de Mîntuitorul Sfinților Apostoli și urmașilor lor. Predica a fost și este mijlocul de răspîndire și întărire a dreptei credințe, prin predică slujitorii Sfintelor Altare răspîndeau Sfînta Evanghelie și-i fereau pe credincioși de cădere în mrejele celui rău, ale dezbinărilor și eresurilor.

Episcopii și preoții sînt datori să propoveduiască „cu timp și fără timp" învățătura Domnului nostru Iisus Hristos, ceea ce au scris Sfinții Apostoli, precum și dogmele statornicite de Sinoadele ecumenice. „Tăria și vitalitatea Bisericii Ortodoxe Române se datoresc legăturii de dragoste și încredere ce s-a statornicit între păstor și păstoriți", afirmă Prea Sfințitul Episcop Epifanie în prefața acestei cărți.

În timpurile noi pe care le trăim, se cer mijloace noi de predicare. Nu mai sînt îndestulătoare Cazaniile. În

vremea noastră este necesar ca să adaptăm cuvîntul cel veșnic al lui Dumnezeu la cerințele actuale, datorie cu atît mai necesară dat fiind că au apărut „prooroci mincinoși" care, prin vorbele lor frumoase și măgulitoare, înșeală „inimile celor fără răutate" (Romani 16, 18).

Trebuie întărite și apărate crezurile sfinte ale Bisericii străbune și se cere o intervenție energică pentru stăvilirea prozelitismului.

Părintele Ștefan Slevoacă, personalitate proeminentă a clerului ortodox, ne prezintă noi cuvîntări cu caracter pastoral, originale, care apără dreapta credință în contextul vieții creștine de azi. În predicile sale combate patimile urîte, afirmînd virtuțile creștine pentru formarea omului nou, cerut deopotrivă de Biserică și de societatea noastră.

Iată conținutul acestor predici:

Partea I, intitulată *„Pacea — viața noastră"*, p. 15-20, tratează, în două predici, problema păcii, condiție fundamentală a existenței noastre. Creștinul nu poate fi decît „un făcător de pace", un cetățean care sprijină toate acțiunile pentru stoparea cursei înarmărilor, pentru colaborare și bună-înțelegere între oameni și popoare.

Partea a II-a se intitulează: *„În slujba dreptei credințe"*, p. 27-84. În 13 cuvîntări apără dreapta credință strămoșească cu argumente scripturistice și din Sfînta Tradiție: *Crezul creștinilor*, *„Ca toți să fie una"*, *Ascultați de mai marii voștri*, *Dreapta credință și eresurile*, *Biserica — locaș de închinare*, *Sfînta Liturghie*, *Botezul copiilor*, *Rugăciunile pentru cei morți*, *Prea Cinstirea Maicii Domnului*, *Cinstirea sfinților*, *a Sfintei Cruci și a Sfintelor Icoane*.

Prin apărarea dreptei credințe preoții își îndeplinesc două obiective: apărarea unității religioase și a unității naționale. „Noi românii, din vechime adîncă, din veacurile plămădirii noastre ca neam, ne știm ortodocși, adică fiii Bisericii dreptmăritoare, care ne-a fost vatră de lumină și cultură, putere și rezistență națională și izvor al iubirii de Patrie".

Partea a III-a, „În apărarea vieții morale", p. 91-206, în zece predici explică cele 10 porunci din decalog. Se combat păcatele capitale: mîndria, lăcomia, iubirea de argint, zgîrcenia, desfrînarea, invidia, mînia, lenea.

Privite în contrast, virtuțile și păcatele sînt analizate din punct de vedere ortodox, prescriindu-se rețete de tămăduire din Sfînta Scriptură, din Vechiul și Noul Testament și din Sfinții Părinți ai Bisericii.

Partea a IV-a, „Treptele desăvîrșirii creștine", p. 213-257. În predicile: *Despre pocăință*, *Taina Sfintei Mărturisiri*, *Roadele pocăinței*, *Sfînta Împărtășanie*, *Smerita cugetare*, *Martori ai lui Hristos*, *Despre răbdare*, înfățișează treptele desăvîrșirii morale creștine, folosind citate din Pateric și Filocalie, pilde din viața sfinților.

„Cu adevărat, mare este smerita cugetare și fiecare dintre sfinți a călătorit cu ea și are puterea să atragă harul lui Dumnezeu în suflet. Smerenia ne pune înaintea lui Dumnezeu și ne face fii ai lui Dumnezeu. Fără smerita cugetare departe sînt faptele noastre bune. Căci Dumnezeu vrea schimbarea inimii, a minții, deoarece în minte ne facem buni, în minte netrebnici" (p. 237).

Partea a V-a, *„Familia creștină"*, p. 253-309, cuprinde predici închinate familiei și căsătoriei ca taină și tratează următoarele subiecte de o stringentă actualitate: *Pregătirea pentru căsătorie*, *Unitatea căsătoriei*, *Împotriva divorțului*, *Nașterea de copii*, *Copiii — primăvara vieții*, *Pentru copii numeroși*, *Despre lepădarea de copii (avortul)*, *Împotriva lepădării de copii*, *Educarea copiilor*, *Dragostea părintească*, *Învățătura sănătoasă*, *Exemplul părinților*.

„Familia este căminul cald în care bărbatul și femeia se împărtășesc de roadele binecuvîntării lui Dumnezeu și ale marilor bucurii ale vieții. Familia este leagănul scump al omenirii, din care se dezvoltă mugurii tinerei generații.

Familia este nucleul de bază al Patriei. Azi, familia este amenințată de păcate rele ca divorțul, avorturile, adulterul, care slăbesc tăria morală a familiei. Datoria noastră morală este să apărăm și să întărim familia spre a păstra moralitatea și a continua viața prin nașteri de prunci, buna lor îngrijire și educare, prin exemplul părinților".

Cartea este un tezaur omiletic, binevenit, cu un material bogat pentru pastorația actuală, un îndrumător trainic în activitatea pastoral — misionară. Stilul captivant al predicilor, bogăția izvoarelor din Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție și scrierile patristice și profane sporesc frumusețea și profunzimea lucrării de față.

Părintele Ștefan Slevoacă, prin noua

carte de predici, *Făclii pentru dreapta credință,* își aduce contribuția pe linia marilor predicatori la slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor și la ridicarea predicii pe noi trepte spre afirmarea unității de credință și a unității naționale.

Pr. C. CĂLIMAN

Transilvania în istoria și conștiința românilor, sub redacția și coordonarea *Prof. dr. C. Gh. Marinescu,* Institutul de medicină și farmacie-Iași, Cabinetul pedagogic, 1985, 309 p.

A apărut recent, sub redacția și coordonarea istoricului Costantin Gh. Marinescu — autor al unor binecunoscute lucrări dedicate evocării conștiinței naționale și luptei românilor pentru unitate națională-statală —, cartea intitulată *„Transilvania în istoria și conștiința românilor"*. Volumul este o valoroasă culegere de studii și articole ale unor reputați istorici din București, Iași, Cluj-Napoca și Sibiu, care au participat cu lucrări la Sesiunea științifică a Institutului de medicină și farmacie-Iași din luna decembrie 1983, consacrată aniversării a 65 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România, precum și la manifestarea științifică ce a avut loc pe Centrul universitar Iași la 24 Ianuarie 1984, cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la Unirea Principatelor Române.

Conținutul studiilor și articolelor este prezentat și analizat cu rigoarea științifică și cu responsabilitatea profesională solicitate de epoca noastră. In ansamblul ei, lucrarea *„Transilvania în istoria și conștiința românilor"*, ai cărei consultanți științifici sînt dr. Constantin Buzatu, secretar științific al Institutului de istorie „A. D. Xenopol" Iași, și conf. dr. I. Agrigoroaie, decanul Facultății de istorie-filosofie a Universității „Al. I. Cuza" Iași, constituie o foarte reușită operă istoriografică.

Evocînd personalități și trepte pe drumul ascendent spre Marea Unire, precizînd semnificația Transilvaniei în istoria noastră, *Prefața,* semnată de istoricul V. Netea, oferă cititorului o imagine de ansamblu asupra legăturilor dintotdeauna ale luptei naționale a românilor pînă la desăvîrșirea unității statului din 1918. În *Introducere,* redactorul și coordonatorul cărții, C. Gh. Marinescu, precizează că, deși „lucrarea se particularizează prin diversitatea sa tematică, unitatea este asigurată de faptul că studiile sînt consacrate celor două mari evenimente de însemnătate istorică crucială pentru destinele neamului nostru și anume : *„Unirea din 1859 și Marea Unire din 1918"*.

Cele 28 de studii și articole ale lucrării sînt echilibrat și inteligent structurate în trei capitole : I. *Unirea Transilvaniei cu Țara în conștiința și lupta poporului român;* II. *Unirea Transilvaniei cu România în conștiința opiniei publice internaționale* ; III. *Evocări.*

Capitolul I, reunește 20 de studii și articole, majoritatea lor fiind consacrate *Unirii Transilvaniei cu România.* Din acest capitol se desprinde, cu claritate, concluzia că Unirea Transilvaniei cu Țara a reprezentat nu numai o năzuință, a fost obiectivul suprem al strategiei politico — naționale, dictat de nevoia existenței istorice, de natură să îngăduie afirmarea capacităților creatoare ale geniului național. *Unirea cea Mare* a exprimat o adîncă necesitate istorică și un deziderat secular al românilor de pretutindeni. Istoricul Gh. Platon, cunoscut prin contribuțiile sale asupra istoriei moderne a României, în studiul *Transilvania în istoria poporului român. Repere geografice și social-politice*, aprecia că a urmări „rolul Transilvaniei în istoria poporului nostru echivalează cu o operație care are drept obiectiv să sublinieze rolul *părții* în contextul general al întregului, caracterul organic, vital al interferențelor și interdependențelor ; să reliefeze cum, după separația politică, părțile întregului au năzuit continuu să se apropie, să se reconstituie, să-și reia și să-și valorifice funcțiile vitale. Este un demers fascinant deoarece aduce în lumina conștiinței substanța întregii noastre istorii" (p. 2-3). Analizîndu-se factorii care au întărit coeziunea poporului, se demonstrează convingător că linia de forță în raport cu care este orientată întreaga noastră istorie modernă este *unitatea,* nevoia de a realiza unificarea politică, resimțită conștient de națiune, înzestrată cu o conștiință națională, în care se află încorporată întreaga moștenire a celor două milenii de viață istorică. Studiul semnat de N. Adăniloaie, *Premise ale Marii Uniri. Rolul*

reformelor lui Cuza în consolidarea României moderne, demonstrează că opera reformatoare largă, fără egal pînă atunci, înfăptuită în timpul domniei lui Cuza, a contribuit la accelerarea progresului societății românești, la crearea condițiilor necesare intensificării luptei pentru independență și unire a tuturor românilor într-un singur stat. Unirea Moldovei cu Țara Românească în 1859 a întărit coeziunea națională. Istoricul Ion Agrigoroaie, în studiul *Apelul la Unirea din 1859 — argument în realizarea Marii Uniri*, evidențiază că istoria românilor de la 1859 la 1918 a fost istoria luptelor pentru pregătirea desăvîrșirii unității. România a reprezentat centrul de conducere a luptei împotriva opresiunii naționale, pentru realizarea libertății, spre care au gravitat românii, s-au orientat speranțele și năzuințele lor.

Românii și-au concentrat eforturile spre înfăptuirea *Unirii celei Mari*, sub semnul căreia s-a desfășurat întreaga dezvoltare istorică în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului al XX-lea. În cadrul acestei epopei naționale, rolul proeminent al unor personalități marcante este prezentat nuanțat, cu sensibilitate și cu obiectivitate științifică, în cinci studii și articole: *V. A. Urechia și unitatea național-statală a românilor* (*C. Gh. Marinescu*), *Nicolae Titulescu și Transilvania* (*Gh. Buzatu*), *N. Filipescu, luptător pentru înfăptuirea idealului național* (*Gh. I. Florescu*), *Reflexe transilvane în activitatea lui Barbu Delavrancea,* (*M. Vatavu*), *V. Goldiș — luptător pentru unirea Transilvaniei cu România* (I. Pogana). Autorii menționează că pe platforma meterezelor comune, naționale, clasele societății românești, națiunea, au acționat unitar. Partidele și oamenii politici din Transilvania și din țară și-au armonizat eforturile și, chiar fără să fie întotdeauna de acord asupra manierei de a acționa, au pregătit, material și spiritual, condițiile unității politice.

Studiul *Îndemnurile trecutului național în lupta pentru unitatea statală* (*V. Cristian*) semnalează că pentru poporul nostru istoria a reprezentat nu numai o preocupare spirituală majoră ci a constituit și o componentă a luptei pentru neatîrnare, pentru unitate, pentru progres. Insistîndu-se asupra militantismului istoriografiei noastre, se precizează că apelul la trecut s-a dovedit esențial în toate marile etape ale istoriei moderne, cum au fost: *Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, Independența, Făurirea statului național unitar*, atît pentru formularea tezelor programatice cît și pentru stimularea energiilor în vederea transpunerii lor în viață.

Alte studii și articole, grupate tot în primul capitol, tratează aspecte majore privind locul și rolul Transilvaniei în istoria patriei, demonstrează că solidaritatea națională a prevalat asupra adversităților politice sau de clasă, pun în lumină faptul că ideea unității, a constituirii statului național, a devenit o idee-forță, care a cuprins toate spiritele, a mobilizat toate energiile: *Colaborarea între românii din Bucovina și Transilvania în timpul Revoluției de la 1848* (*M. Iacobescu*), *Unirea românilor în conștiința mișcării muncitorești, revoluționare și democratice a P. C. R.* (*Gh. I. Ioniță*), *Manifestări ale demnității noastre naționale în lupta pentru făurirea statului național român* (*Maria* și *Moise Ignat*), *Iașii în lupta pentru Unirea Transilvaniei cu România* (*I. Căpreanu*), *Lupta românilor pentru Unirea Transilvaniei cu România reflectată în Raportul Traian Vuia din 9 aprilie 1919* (*D. Șandru, I. Saizu*), *Transilvania în cadrul României întregite* (*I. Agrigoroaie*); *Poziții privind conștiința de sine a poporului român. Prima jumătate a secolului al XX — lea* (*Elena Puha*).

Capitolul al II-lea, cuprinzînd studiile: *Oameni de litere solidari cu lupta românilor pentru unirea Transilvaniei cu Țara* (*Carmen Direscu*), *Solidaritatea opiniei publice franceze cu mișcarea memorandistă a românilor 1833-1900* (*C. Gh. Marinescu*) *Opinia publică internațională în sprijinul luptei românilor pentru Unirea Transilvaniei cu Țara* (*1914 — 1920*), (*C. Gh. Marinescu*), reprezintă o importantă contribuție la cunoașterea interferențelor istoriei naționale cu istoria universală. Studiile, fundamentate pe un bogat și divers material documentar, reconstituie ecoul internațional al luptei pentru unitatea națională, evidențiază cu competență amploarea solidarității opiniei publice străine față de sacrificiile tuturor românilor pe tărîmul luptei naționale, urmăresc atitudinea unor personalități

de prestigiu față de decizia istorică a românilor de la 1 Decembrie 1918. De asemenea, intensitatea și conștiința eforturilor românești, încrederea fără margini în caracterul plebiscitar al Marii Uniri sînt bine conturate și armonios integrate în contextul istoriei universale, în acord cu realitatea istorică.

Capitolul al III-lea, prin studiile semnate de *V. Curticăpeanu (Unele din ideile și preocupările istoriografice ale lui Onisifor Ghibu), Fr. Păcurariu (Onisifor Ghibu și problema națională), V. Ciobanu* (*Concepțiile democratice ale lui Onisifor Ghibu*), evocă aspecte din activitatea lui Onisifor Ghibu, consacrate realizării și consolidării Marii Uniri și desprinde semnificația patriotică a unor manifestări organizate în anii celui de-al doilea război mondial (Gabriel Tapoloae, *Inaugurarea monumentului lui G. Coșbuc*).

Rezumatele în limbile engleză și franceză (C. Gh. Marinescu) și indicele de nume (Victor Macarie) sînt deosebit de utile.

Lucrarea pe care o prezentăm constituie o contribuție valoroasă în reconstituirea locului și rolului Transilvaniei în istoria poporului român și în contextul universal. Documentată, bine compartimentată, cu un stil accesibil, vioi, cu o logică în expunere și în structură, cartea *Transilvania în istoria și conștiința românilor* se impune ca o lucrare de ținută, care servește, în egală măsură, specialiștilor, precum și publicului larg, atît de familiarizat astăzi cu problemele fundamentale ale istoriei patriei.

Lector dr. Gh. TĂNASĂ

Gheorghe Bratiloveanu, Mihai Spânu, **Monumente de arhitectură în lemn din ținutul Sucevei,** București, Editura Meridiane, 1985.

Atenția specialiștilor în domeniul istoriei s-a îndreptat mai mult asupra construcțiilor zidite, ctitorii care exprimă din plin istoria, arta, cultura și civilizația acestui popor atît de dăruit și iscusit.

Cum spui Suceava imediat îți apar în memorie Cetatea lui Ștefan cel Mare, cu bisericile voievodale Voroneț și Putna, Bogdana, Humorul, Moldovița, Arbore și Sucevița, Mirăuți și Dragomirna, monumente care vorbesc lumii întregi despre trecutul nostru istoric, atît de încercat veacuri de-a rîndul.

Dar Țara de Sus nu-i numai atît! Aici, ca și pretutindeni în țara noastră, în mod tainic, a lucrat cu har și pricepere meșterul popular, cel care a cunoscut ca nimeni altul „taina lemnului", ce s-a lăsat dăltuit și fasonat în mîna sa de aur. Așa au apărut aceste giuvaiere, care sînt bisericile de lemn, casa bucovineană cu toate acareturile sale, lucrate cu mult gust artistic, pe cît de simple pe atît de atrăgătoare. Aflîndu-te în preajma lor te simți copleșit de frumusețea care te cucerește.

In acest sens apreciem apariția lucrării semnate de Gheorghe Bratiloveanu și Mihai Spânu, *Monumente de arhitectură în lemn din județul Suceava.*

În primul capitol, autorii s-au oprit asupra arhitecturii în lemn din părțile Sucevei, în care ne prezintă evoluția, tipologia și tehnica de execuție, precum și elementele decorative. Ni se relevă faptul că în acest colț de țară, secol de secol, oamenii de aici, sensibili la tot ce-i frumos și durabil, au ajuns la cristalizarea unui stil autohton popular. Meșterul local, cunoscător al prelucrării lemnului, liber în creația sa, a știut să se folosească și de elementele din afară, pe care le-a integrat perfect stilului local. Așa s-a ajuns să se poată vorbi de „un proces de selectare și adaptare", sinteza rezultată fiind în spirit local.

Meșterii locali erau specializați nu numai în tehnica lucrărilor, nu stăpîneau numai meșteșugul construcțiilor, ci erau și cunoscătorii unor practici tradiționale în ce privește alegerea materialului lemnos, calitatea esențelor și perioada de recoltare; se foloseau și de cunoștințe legate de circulația sevei, ciclul de viață a insectelor parazite etc. De asemenea, alegerea locului pentru construcții, sursa de apă, curenți, orientarea, terenurile durabile etc. erau elemente cărora meșterii, legați de natură, le cunoșteau tainele, pe care le respectau și le foloseau în cumințenia lor.

Sînt prezentate cîteva case, cu planurile lor, compartimentarea, funcționalitatea, realizările artistice, inscripțiile pe grinzi etc. Se constată că meșterii care ridicau casele sînt aceiași care se pricepeau și la înălțarea bise-

ricilor de lemn. Așa se și explică cum elemente decorative treceau de la construcțiile laice la cele bisericești și invers, fără distonanță, ostentație, ci toate își găseau locul într-o armonie perfectă, fără a jena ochiul privindu-ie.

Tot în acest prim capitol este prezentată și tipologia a 31 biserici de lemn din județul Suceava, în care funcționalul se armonizează perfect cu esteticul. Nimic nu s-a făcut doar de dragul artei în sine, fără utilitate, și nimic din cele necesare unei biserici nu s-a făcut fără gust. Meșterul popular „s-a străduit să pună în valoare materialele de construcție, lemnul și piatra, să realizeze o decorație care să nu altereze formele structurale, susținînd armonios întregul edificiu. Armonia proporțiilor, concordanța între conținut și formă, raporturile între plin și gol erau principii cu care lucra cu atîta măiestrie meșterul-țăran. Acesta crea, cioplea, fasona și dispunea decorațiile cu simțul nativ al frumosului și echilibrului, care îl obliga la armonie și simplitate" (p. 22).

In capitolul II sînt prezentate cîteva case și anexe gospodărești din orașele Suceava și Cîmpulung, precum și din localitățile Mănăstirea Humorului, Frumosu, Straja, Pîrtești etc. sau cele aflate la Muzeul satului din București. Autorii remarcă faptul că arhitectura caselor de la oraș a avut ca bază de pornire, la începuturile sale, arhitectura în lemn a satului, arhitectură pe care o prelungește în timp și o îmbogățește. Acest transfer a fost cunoscut și la construcția bisericilor. Biserica de lemn a constituit model pentru biserica zidită. Săpăturile arheologice au demonstrat cu prisosință că bisericile zidite au fost construite pe locul unor biserici de lemn, sau la o distanță nu prea mare, biserici care au fost distruse în timpul migrațiilor, fie din cauza incendiilor, fie din șubrezenie etc.

Lemnul folosit în construcții de case și biserici era stejarul, mai ales în perioada secolelor XIV-XVII și bradul în secolele următoare.

Capitolul III ne prezintă instalațiile tehnice țărănești: oloinițe, piua de sumane, moară cu roată hidraulică, ferăstraie acționate cu apă etc. Și aici se poate observa iscusința și priceperea gîndirii țărănești, prin folosirea energiei naturale: vîntul, apa, focul, toate conjugate cu descoperirile tehnicii, prin asamblarea unor instalații destul de ingenioase.

Capitolul IV ne prezintă, cu suficiente date, bisericile de lemn din părțile Sucevei. Prezentarea este făcută în ordine cronologică. Se începe cu biserica de lemn de la Putna, de la începutul secolului al XVI-lea.

Pentru fiecare biserică se prezintă un scurt istoric, atestarea documentară, acolo unde există, tradiții locale legate de existența bisericii, strămutări de biserici, realizările artistice, inscripții, obiecte de cult cu valoare artistică, pictură, sculptură, ancadramente, rozete, console etc. Autorii reușesc să scoată în evidență specificul fiecărei biserici, elementele decorative care-i duc faima prin timp.

Lucrarea este întregită cu 107 ilustrații alb-negru și color, care scot în evidență aceste creații geniale, ajunse pînă la noi, din timpuri străvechi.

Cartea se recomandă de la sine prin aportul substanțial la descoperirea valorilor care exprimă simțămintele și priceperea unui popor stăpînit din plin de harul frumosului.

Zugravii Voronețului, miniaturiștii Putnei și dăltuitorii în piatră ai Dragomirnei vin de departe!

Prot. M. MOCANU

Mihail Diaconescu, Speranța, București, 1984, 612 p.

Cunoscutul scriitor Mihail Diaconescu înscrie „fenomenologiei epice românești", definitoare — după propria-i mărturisire — a spiritualității românești, care în devenirea sa se „integrează" unor dialectice deschideri ale lumii spre suflet și ale sufletului întru cunoașterea lumii, un alt moment — simbol al istoriei noastre naționale legat de „visul" pentru împlinirea căruia „au murit și moșii și părinții" — Unirea. Domnia în Moldova a lui Grigore Alexandru Ghica al X-lea (1849-1856) — „nebunul domn" care a crezut în „fondacsiile cărbunarilor" (p. 42), trăind *speranța* de a fi „domnitor al unei Românii unite, puternice, alcătuită după idealurile lui Mihai Viteazul și ale națiunii întregi" și avînd de luptat „cu Turcia dornică să-și păstreze dominația asupra Principatelor dunărene și cu casa de Habsburg care voia să înlăture Inalta Poartă pentru a le aduce cu de-a sila în împărăția austriacă și cu țarul Rusiei care nu înceta să proclame că are o misiune

universală de îndeplinit în apărarea păcii și că se va încorona odată și odată împărat la Constantinopole, pe tronul marilor basilei bizantini" (p. 56).

Cartea lui Mihail Diaconescu este deci dedicată cinstirii celui ce a fost „marele patriot și bun român" (p. 608), principele Grigore Alexandru Ghica al X-lea al Moldovei, datorită căruia Franța și dinastia Bonaparte vor exercita o „influență binefăcătoare asupra destinelor românilor" (p. 56) și care doreau realizarea unirii, și, deopotrivă, evocării momentului de „mare însemnătate pentru cunoașterea istoriei naționale a românilor", care a premers celei mai tragice, mai frămîntate epoci și mai rodnice în realizări instituționale, sociale, economice și legislative din timpul domniei lui Cuza" (p. 609) — o adevărată „uvertură" a măreței „opere" românești prin care România s-a înscris definitiv în „simfonia" marilor națiuni europene.

Ca unui adevărat vizionar „taina adînc ascunsă a trăirilor sale", speranța împlinirii milenarului vis al unirii „era pentru el un chip al visului treaz", cu atît mai mult cu cît prin „sate și prin orașe era apoi o stare generală de agitație și nerăbdare legată tot de visul Unirii, pe care toți o trăiau zi de zi tot mai adînc" (p. 57). „Prin strămoșii săi, principi vestiți, dar cu origini întunecate și modeste, pierdute pe undeva pe la sud de Dunăre..., alteța sa era preursit să fie un domnitor al Unirii, dorită și așteptată de secole de toți românii" (p. 68), gîndea Marie Leroy care, ca și oarecînd Irina lui Petru Șchiopul, îi va deveni soție, vizitînd mănăstirea Galata — simbolică moștenire artistică, ce marchează în istoria artei moldovenești un „moment de cotitură", ca și domnia lui Grigore Alexandru Ghica, în timpul căreia propaganda „pentru Unire și pentru străvechiul țel românesc *Dacia redivіva*" (p. 94) găsesc un larg ecou, ceea ce va duce la înfăptuirea Unirii în 1859 — împlinire istorică a românilor pentru toate veacurile. Așadar, *Speranța* este, în primul rînd, întruchiparea ideii — forță care a călăuzit de-a lungul veacurilor lupta pentru libertate și neatîrnare a românilor, care s-au știut totdeauna liberi și uniți. Ei n-au luptat decît ca să-și apere această unitate și libertate atunci cînd erau amenințate. Lupta lor nu-i o căutare de sine a unui popor, ci expresia nestrămutatei lor conștiințe de a fi una și nestăvilita lor voință de a-și trăi liber această unitate, care în decursul veacurilor a însemnat același grai, aceeași credință și simțire românească, neatîrnare și domnii de sine stătătoare. Cartea are ceva paradoxal, ca veșnicire a spațiului patriei în ipostaza dorului — cîntec, culoare, sînge, adevăr, strămoși — și, în sfîrșit, speranță, acea dulce visare care te poartă între real și ireal, între temporal și atemporal, pentru că unirea exista de fapt și totuși era așteptată.

Momentul prezentat are încărcătură de simbol și de mărturie în același timp, de realitate și de credință, de certitudine și de adeverire, al căror nimb dă strălucire domniei lui Grigore Alexandru Ghica: „După valurile de sînge care curseseră cu șapte ani în urmă, la Revoluție, după atîtea frămîntări ale mulțimii în anii care urmaseră, după ocupațiile militare străine și după ce toată Europa aflase că românii de pretutindeni doresc recunoașterea drepturilor istorice și mai ales Unirea într-un singur stat" (p. 101). Pro și contra in discuțiile marilor puteri, după războiul Crimeii, se punea „cauza românească", care nu putea fi decît în primul rînd o nouă recunoaștere a vechilor „drepturi și libertăți atît în raport cu Înalta Poartă, cît și cu celelalte țări ale lumii... Moldova și Țara Românească doreau acum, mai mult ca oricînd în istoria lor, unirea într-un singur stat" (p. 123). Dar Unirea o doreau și românii din Transilvania, fiindcă au luptat la 1848 pentru împlinirea acestui vis, nestins vreodată în sufletul oricărui român, care acum a devenit speranța tuturor, „grofii au ars bisericile și au omorît mulți preoți". Ei „au trebuit să plătească însă cu mult sînge faptul că au luptat alături de Iancu împotriva legării silite a Transilvaniei cu Ungaria... Mulți preoți și-au pierdut viața fără să mai vorbim de prigonirile, întemnițările și schingiuirile nemaiauzite care au început împotriva lor îndată după Adunarea de la Islaz... Protopopul Ștefan Moldovan a fost măcelărit cu topoarele în văzul lumii la Odorhei, popa Ioan Pupiu a fost spînzurat la Turda, protopopul Turcu — spînzurat și el la Cluj. La Mănăradia a fost împușcat popa Alpini; la Sibiu, popa Gregorian a fost împușcat împreună cu fiul său; la Gherla, popa Tîrlea a fost împușcat înadins înaintea credincioșilor și a celor șapte fii ai săi... În comitatul Zarandului au fost uciși

în chinuri șase preoți, iar pe cîmpie alți peste patruzeci... Alți preoți martiri ai credinței și ai cauzei românești au fost uciși în alte sate și orașe... Oștile grofilor îi căutau înadins îi chinuiau și-i ucideau în văzul lumii... Unii dintre aceștia au fost închiși și apoi uciși în altare, în timp ce bisericile ardeau peste ei" (p. 161-162).

Această mișcătoare evocare a luptei pentru înfăptuirea Unirii are însă și ceva dostoievskian, îmbinînd documentația uimitoare cu o minuțioasă analiză psihologică a lui Grigore Alexandru Ghica — „obosit și foarte bolnav".

Măreția visului care-i fierbea în inimă copleșea adeseori „sensibilitatea sa maladivă și atît de dureroasă", la la care se adăuga, ca o grea povară, „inadvertența la exigențele practice, atît de nepotrivită pentru cineva care trăiește pe seama politicii, fantezia prea ușor de aprins, naivitatea sinceră, dezarmantă, dezechilibrul sufletesc, dar mai ales plăcerea aproape morbidă cu care, terorizat de ideea neantului, se mută sufletește în alte locuri și timpuri, ba chiar și în alte alcătuiri ale lumii, în afara celor omenești" (p. 58), Mihail Diaconescu, redîndu-le pînă în cele mai puțin sesizabile amănunte contureză trăsăturile sufletești ale personajelor sale fără să îngreuieze lectura, ci dimpotrivă, realizînd acea *forma mentis* a epocii și dimensiunilor ei ideatice, de contextul căreia nu se poate desprinde voința tuturor românilor de a se înfăptui milenara lor visare și speranță, reușind prin aceasta să transmită forța care mișcă resorturile și articulațiile unei confinități.

Acestei domnii scurte, dar de o deosebită importanță în pregătirea marelui act al Unirii Principatelor, cu un subtil simț al descoperirii încărcăturii simbolice și în cele mai firești situații, Mihail Diaconescu îi găsește drept emblemă „zidurile începute și neterminate ale bisericii noi de la Mitropolia Moldovei" (p. 459).

Fiind o complexă cuprindere ideatică, *Speranța* se recomandă ca o carte a înțelesurilor adînci și a complexelor coordonate ale spiritualității, culturii și istoriei unui popor pentru care nonviolența, dorul și plaiul mioritic au fost ființarea întru libertate, neatîrnare și unitate, din care a izvorît conștiința de neînvinși și necuceritori.

Pr. V. NECHITA

Wladislaw Podlacha, Grigore Nandriș, **Umanismul picturii murale postbizantine,** București, Editura Meridiane, 1985.

Podoaba murală a monumentelor bucovinene nu a fost doar obiect de admirație, ci și obiect de cercetare și punere în valoare. Iubitorii de artă datorează Editurii Meridiane apariția unui valoros studiu, în două volume, intitulat *Umanismul picturii murale postbizantine.*

Primul volum este intitulat „Pictura murală din Bucovina" și aparține cercetătorului polonez Wladislaw Podlacha. Pentru prima dată această lucrare a apărut în anul 1902, la Liow. Despre autor, Vasile Drăguț notează în *Prefață* următoarele: „Este primul cercetător ce a supus unei analize atente marile ansambluri din vremea lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș, integrîndu-le circuitului științific european" (p. 7).

In partea întîi, intitulată „Sistemul picturilor", este analizată geneza sistemului de pictură și autorul menționează că nu a fost făcută la întîmplare, ci are o așezare ordonată în locașul de cult, pe de o parte exprimîndu-se sfințenia locului, iar pe de altă parte urmărindu-se îngemănarea cu arhitectura edificiului. Se precizează de asemenea că arta bisericească bizantină își are izvorul în Sfînta Liturghie, este deci o artă liturgică. De pildă, absida Altarului, „loc al misterului creștin, este împodobită cu picturi care evocă momentul așezării tainei altarului" (p. 59).

Un alt izvor al picturii bizantine îl constituie literatura bisericească, lucru ce ilustrează faptul că zugravii cunoșteau nu numai ritualul liturgic, dar și scrierile patristice. Comparația între temele iconografice și scrierile Sfinților Părinți este redată și în lucrarea „Pămînt cîntînd în imagini" de W. Nyssen.

Deși picturile bucovinene se încadrează în canoanele erminiilor bizantine-ortodoxe, totuși autorul descoperă că „în amănunte poartă pecetea tradiției locale din Moldova și Muntenia" (p. 69).

Cercetarea picturii pereților exteriori cuprinde un subcapitol aparte și relevă faptul că multe scene nu se găsesc nici în renumita pictură occidentală.

Analizînd pictura pronaosului din

bisericile Bucovinei, autorul conchide că această parte a locașului de cult este consacrată Maicii Domnului: ,,Pridvorul este altarul Maicii Domnului" (p. 100). Lîngă chipul Maicii Domnului sînt așezate chipurile marilor imnografi și cîntăreți ai Maicii Domnului pentru că ei ,,i-au cîntat fecioria și strălucirea" (p. 102).

Pictura naosului reprezintă scene din viața Mîntuitorului — și sînt analizate cu multă pricepere de autor —, culminînd pe turlă cu Pantocratorul ,,ca una din cele mai reușite invenții ale pictorului" (p. 129).

Partea a doua a primului volum, numită ,,Iconografia", se ocupă cu cercetarea temelor iconografice cu conținut istoric: Buna Vestire, Nașterea lui Hristos, Botezul Domnului etc., dar și a celor cu caracter ideal: Mielul lui Dumnezeu, Împărtășania Apostolilor, Deisis, Emanuel etc., arătîndu-se la fiecare motivația lor biblică, patristică, liturgică, apocrifă. De pildă, tema iconografică Deisis este pusă în legătură cu modul așezării pe Sfîntul Disc a elementelor liturgice: Sfîntul Agneț la mijloc, la dreapta mirida Născătoarei de Dumnezeu, iar la stînga mirida pentru Sfîntul Ioan Botezătorul (p. 222).

Partea a treia prezintă diferite procedee tehnice folosite în pregătirea terenului pentru pictură după care se arată particularități în pictura fiecărui monument din Nordul Moldovei.

Volumul al doilea al lucrării este rodul cercetărilor întreprinse de Grigore Nandriș și se împarte în două secțiuni:

Secțiunea A se referă la sursele temelor iconografice postbizantine, subliniindu-se că au ca izvor teologia Bisericii răsăritene (p. 21). Autorul consacră un spațiu larg ,,Filosofilor greci", temă ce apare în mai multe biserici din Bucovina, dar și în alte biserici din aria Ortodoxiei, chiar și la Muntele Athos. Filosofii sînt integrați în Arborele lui Iesei și zugravul a vrut să arate prin ei ,,niște martori profani pentru adevărul creștin" (p. 40), precum și ,,existența unei Renașteri de tip umanist în cultura Europei răsăritene" (p. 42).

Descifrînd fiecare nume de filosof în context filologic și istoric, autorul emite părerea că zugravii frescelor bucovinene ar fi de origine română (p. 53), lucru dovedit și confirmat prin descoperirile mai recente.

Secțiunea B interpretează istoric și ideologic cîteva teme iconografice și scoate în relief umanismul exprimat în picturile bucovinene, comparativ cu pictura altor monumente din alte țări ortodoxe. Astfel, Arborele lui Iesei, cuprinzînd și filosofii greci, reprezintă ,,elinizarea creștinismului" (p. 123). Scena Judecății de apoi de la Voroneț exprimă un pronunțat caracter umanist, prin faptul că Adam este înfățișat cu nimb, ca simbol al mîntuirii umanității originare (p. 134), dar mai ales prin faptul că arată mai mult iubirea de oameni a Dreptului Judecător decît mînia și răzbunarea Sa (p. 162).

Autorul subliniază și o altă caracteristică a artei bizantine și postbizantine, și anume legătura indisolubilă a acesteia cu spiritualitatea ortodoxă. Isihasmul își pune adînc pecetea în arta picturală și ca atare ,,pictura ortodoxă nu reproduce și nu slăvește corpul uman, ci îl prezintă ca pe un vehicol al harului divin" (p. 170).

Astfel, lucrarea este utilă pentru oricine dorește să-și adîncească cunoștințele despre trecutul nostru cultural și spiritual, dar și despre modul în care Țările Române au păstrat, au continuat și au înfrumusețat moștenirea bizantină, îndreptățind expresia lui Nicolae Iorga ,,Bizanț după Bizanț".

Pr. V. PĂVĂLEANU

Cronica bisericească

A. — Actualități ecumenice

INAUGURAREA DIALOGULUI OFICIAL AL BISERICII ORTODOXE CU BISERICILE ORTODOXE ORIENTALE NECALCEDONIENE

La invitația Sanctității Sale Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic, la Centrul ortodox de la Chambésy s-au desfășurat, între 10 și 15 decembrie 1985, lucrările primei reuniuni a Comisiei mixte pentru dialogul oficial între Biserica Ortodoxă și Bisericile Ortodoxe Necalcedoniene.

Din partea Bisericii Ortodoxe au participat reprezentanți ai Patriarhiei Ecumenice, ai Patriarhiilor Alexandriei, Antiohiei, Ierusalimului, Moscovei, Serbiei, României (Pr. prof. Dumitru Radu), Bulgariei, ai Bisericilor Ciprului, Poloniei, Georgiei, Cehoslovaciei și Finlandei. Din partea Bisericilor Ortodoxe Orientale Necalcedoniene au luat parte reprezentanți ai Bisericii Etiopiene, ai Bisericii Armene-Etcimiadzin, ai Bisericii Armene din Cilicia și ai Bisericii Siro-Iacobite.

Întîlnirea a avut drept scop să stabilească rezultatele contactelor anterioare (Aarhus, 1964; Bristol, 1967; Geneva, 1970 și Addis-Abeba, 1971) și să discute chestiuni de procedură ; numele ce se va da celor două tradiții în timpul dialogului, alegerea președinților și secretariatului, crearea unei subcomisii teologice, precizarea temelor și subtemelor de discutat, fixarea viitoarelor întîlniri.

Mitropolitul Chrysostomos al Mirelor (Patriarhia Ecumenică) și Episcopul Bishoy (Biserica Coptă a Egiptului) au fost aleși copreședinți ai Comisiei mixte. Secretariatul Comisiei de dialog va avea sediul la Centrul ortodox de la Chambésy.

La sfîrșitul lucrărilor a fost dat un comunicat din care aflăm că cele două familii ale Tradiției ortodoxe și-au propus ca viitoarele lor întîlniri să redescopere fundamentele lor comune în materie de Hristologie și Ecclesiologie și au hotărît ca tema principală a dialogului să fie : *Spre o Hristologie comună,* iar subtemele să fie următoarele : 1.Probleme de terminologie ; 2. Formulări sinodale ; 3. Factorii istorici ; 4. Interpretarea dogmelor hristologice astăzi.

Prima întîlnire a subcomisiei teologice va discuta subtemele *Probleme de terminologie* (Studiul complet și aprofundat al termenilor *natură* și *ipostas,* în sensul în care au fost înțeleși de Sfinții Părinți și de teologii celor două Biserici) și *Formulări sinodale* (interpretarea formulărilor sinodale hristologice, insistîndu-se asupra credinței comune) și se va reuni în toamna anului 1986, la Atena.

Cea de a doua întîlnire plenară a Comisiei mixte va avea loc în 1987, la Cairo („Episkepsis", nr. 348, 25 decembrie 1985).

INIȚIEREA DIALOGULUI ÎNTRE BISERICA ANGLICANĂ ȘI BISERICILE ORTODOXE ORIENTALE NECALCEDONIENE

La invitația Comitetului Consultativ al Bisericii Anglicane, o delegație a Bisericilor Ortodoxe Orientale Necalcedoniene s-a întîlnit prima dată cu o delegație a Bisericii Anglicane. Întîlnirea a avut loc între 7 și 11 octombrie 1985 la St. Albans, în Marea Britanie, și s-au discutat căile posibile de colaborare între cele două familii de Biserici, printre care : 1. Burse pentru studii teologice ; 2. Colaborarea pastorală în regiunile și țările în care credincioșii anglicani trăiesc împreună (mai ales în S.U.A., Canada, Australia, Noua Zeelandă și Marea Britanie) ; 3. Discuții teologice.

De asemenea, s-au făcut propuneri pentru dotarea Seminariilor orientale cu cărți și reviste teologice, pentru ajutor pastoral reciproc în marile orașe și s-a discutat posibilitatea creării unei Comisii teologice mixte pentru dialogul între cele două familii de Biserici.

La sfîrșitul întîlnirii, participanții au fost primiți de Grația Sa Robert Runcie, Arhiepiscopul de Canterbury, Primatul Bisericii Anglicane.

Delegația Bisericilor Orientale a fost formată din reprezentanți ai Bisericii Armene din Etcimiadzin, ai Bisericii Armene din Cilicia, ai Bisericilor Copte din Egipt, Etiopiene, Siriene și din India, fiind prezent și un observator din partea Bisericii asiriene. Comunitatea anglicană a fost reprezentată de o delegație condusă de Episcopul Henri Hill din Canada („Episkepsis", nr. 348, 25 decembrie 1985).

ÎNTÎLNIREA ORTODOXĂ PENTRU MISIUNE DIN 1987

În perioada 21-26 octombrie 1985, la Sofia s-a întrunit Grupul consultativ ortodox al Comisiei pentru misiune mondială și evanghelizare, din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

S-a propus ca reuniunea pentru misiune să se desfășoare în mai 1987, în Finlanda sau în Grecia, și să aibă tema „*Ortodoxia în misiune*".

Această reuniune este o parte a procesului de pregătire a Conferinței Mondiale pentru Misiune, organizată de C.E.B., și care se va ține în 1988.

Vor participa circa 50 de persoane, fiind invitați tineri și femei, precum și reprezentanți ai diasporei ortodoxe. Reuniunea va evalua „sarcinile misiunii reale și nevoile Bisericilor Ortodoxe astăzi, va formula scopurile și acțiunile misiunii de cooperare pînă la sfîrșitul secolului și va încuraja participarea ortodocșilor la eforturile misiunii ecumenice".

Grupul consultativ a dezbătut probleme ca: stimularea spiritului misionar în Bisericile Ortodoxe, înțelegerea Sfintei Euharistii ca efort misionar în sine, rolul femeilor ca diaconițe.

Printre alte propuneri, Grupul consultativ a recomandat formarea unui Comitet de coordonare a inițiativelor mondiale din domeniul misiunii ortodoxe și alegerea unei icoane care să reprezinte Conferința pentru Misiune Mondială în 1988, „deoarece icoana are o misiune puternică și este un instrument catehetic" („Ecumenical Press Service", 21-26 noiembrie 1985).

DIALOG ORTODOX-VECHI-CATOLIC

La Amersforrt s-a întrunit, în perioada 30 septembrie-5 octombrie 1985, Comisia de dialog teologic dintre ortodocșii răsăriteni și vechii catolici.

Ortodoxia răsăriteană a fost reprezentată de delegați ai Patriarhiilor de Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Moscova, Serbia și România și ai Bisericilor din Cipru, Grecia, Polonia, Cehoslovacia și Finlanda.

Vechii-catolici au avut reprezentanți din Elveția, Olanda, R.F. Germania, Austria, Statele Unite și Polonia.

După întrunire au fost publicate patru texte în care este expusă învățătura celor două tradiții despre: 1. Sfintele Taine în general; 2. Botez; 3. Mirungere; 4. Euharistie.

Comisia se va reîntîlni peste doi ani și va discuta celelalte patru Sfinte Taine, precum și condițiile și consecințele deplinei comuniuni euharistice („Ecumenical Press Service", 11-20 noiembrie 1985).

RECONSTRUCȚIA PATRIARHIEI ECUMENICE

Arhiepiscopul Iakovos, primatul Bisericii Ortodoxe Grecești din America, a anunțat la 25 octombrie 1985, la New York, că în curînd va începe reconstrucția clădirii centrale a Patriarhiei Ecumenice, care a ars în 1941. După cum se știe, în chip miraculos, flăcările nu au atins biserica patriarhală „Sfîntul Gheorghe", capela patriarhală „Sfîntul Andrei" și apartamentele personale ale patriarhului (Service Oecuménique Presse, nr. 103, decembrie 1985).

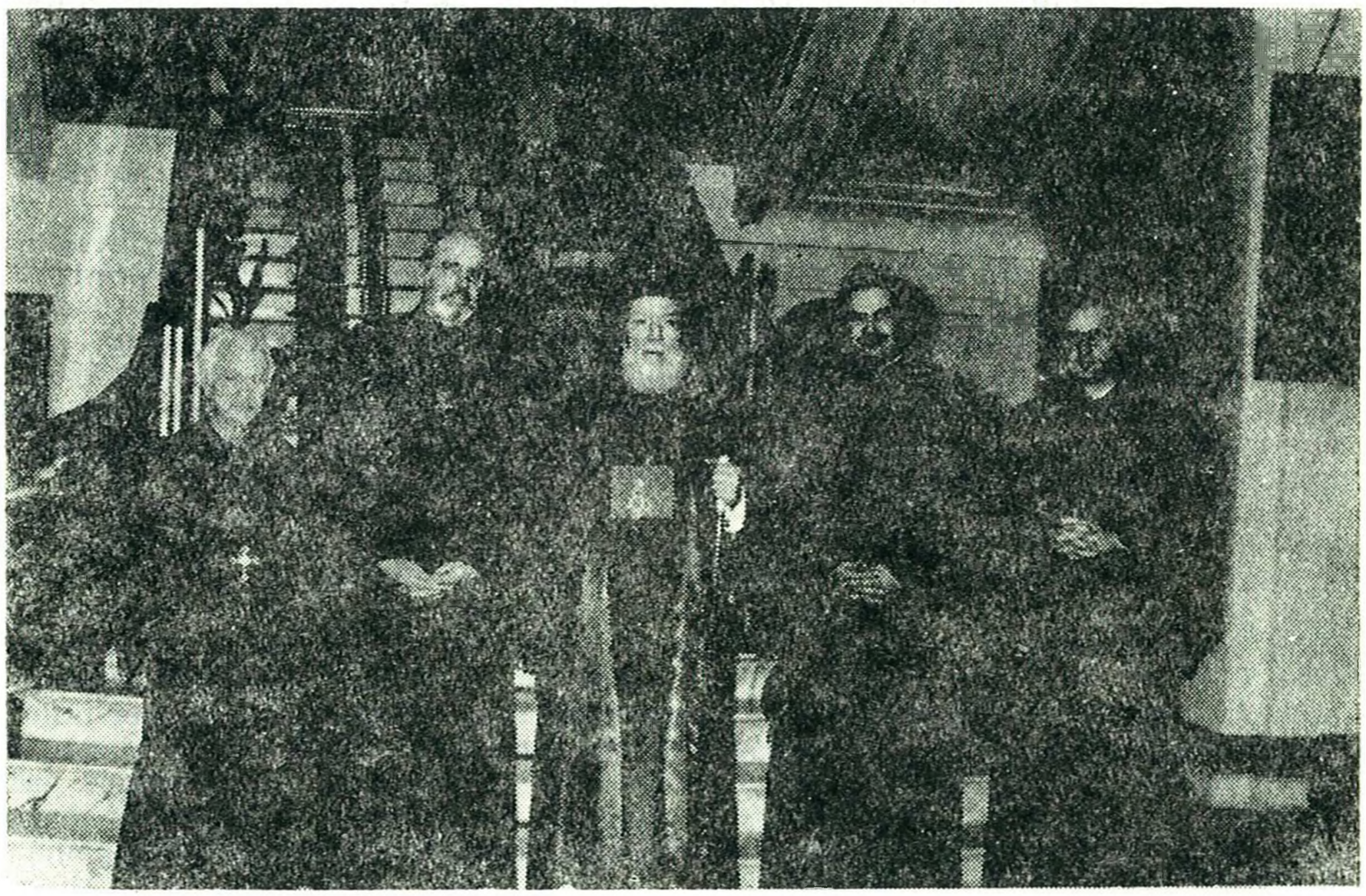
Gh. BADEA

B. — **Arhiepiscopia Iaşilor**

VIZITA PĂRINTELUI PETER KNOWLES DIN AUSTRALIA

Frumusețea plaiurilor noastre și bogăția spiritualității românești atrag tot mai mulți străini, din toate colțurile lumii, dornici de a cunoaște și de a se îmbogăți sufletește.

În luna februarie 1986 a vizitat bisericile și mănăstirile din nordul Moldovei și ale Iașului Părintele Peter Knowles, călugăr dominican, rector al Colegiului Mannix de pe lîngă Universitatea Monash-Melbourne din Australia, specialist în bizantinologie.

Peter Knowles în vizită la I. P. S.-Mitropolit Teoctist

Părintele Peter Knowles a venit cu intenția mărturisită de a cunoaște viața monastică românească.

Vizita sa a cuprins cele mai importante mănăstiri, care sînt totodată și cele mai de seamă așezăminte cu străveche tradiție de trăire monahală.

Oaspetele a fost foarte impresionat de trăinicia mănăstirilor noastre ca și de viața lor intensă, activă ; a observat și admirat organizarea vieții monahilor, călugări și călugărițe.

În mai multe rînduri a asistat la oficierea Sfintei Liturghii și la alte slujbe și a fost cucerit de căldura evlaviei slujitorilor, a monahilor și a credincioșilor.

După ce a vizitat Mănăstirea Varatec, biserica ei, după ce a văzut călugărițele țesînd covoare, lucrînd la broderii sau pictînd icoane, și după ce a asistat la Sfînta Liturghie, Părintele Peter Knowles s-a adresat maicilor, spunînd : „Aveți o viață extraordinară, neobișnuită pentru noi. Rămîneți credincioase tradițiilor și obiceiurilor pe care le aveți".

La Suceava oaspetele a fost copleșit de evlavia și jertfelnicia în rugăciune a credincioșilor ; despre Mănăstirea Putna a spus că este „o cetate a evlaviei, un loc de pelerinaj la Ierusalimul istoriei românești".

Vizitînd Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț a apreciat grija deosebită pentru pregătirea viitorilor slujitori, ca și devotamentul lor pentru Biserică și Patrie.

Mănăstirea Sihăstria este „o sinceră mărturie a evlaviei".

La Iași oaspetele a vizitat mănăstirile Cetățuia, Golia și Biserica „Sfinții Trei Ierarhi".

Sculptura Bisericii „Sfinții Trei Ierarhi" a calificat-o drept „fantastică", iar în cartea de onoare a scris : „Un mic și măreț edificiu al spiritualității românești".

Duminică 16 februarie, oaspetele a asistat în Catedrala mitropolitană la Sfînta Liturghie oficiată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

După slujbă oaspetele a fost primit de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist cu care s-a întreținut.

Părintele Peter Knowles a mulțumit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist pentru primirea ce i s-a făcut peste tot ca și pentru privilegiul de a se fi întîlnit și conversat cu Înalt Prea Sfinția Sa și a spus că vizita aceasta prin care a cunoscut viața monahală din Biserica Ortodoxă Română reprezintă pentru el o experiență de mare valoare.

La sfîrșit, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a oferit oaspetelui cărți și albume.

Diac. Mircea STOLERIU

ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ

În ziua de 2 februarie, Întîmpinarea Domnului, credincioșii ieșeni și din împrejurimi se îndreaptă cu evlavie și aleasă bucurie către Catedrala mitropolitană pentru a participa la hramul principal al Sfintei Mitropolii. Ca o încununare a veacurilor trecute, în ciuda schimbărilor ce au survenit de-a lungul vremii în zbuciumata ei istorie, fericiții ctitori, mitropoliții Veniamin Costachi și Iosif Naniescu, mai apoi, au păstrat vechiul hram și la actuala catedrală. Aceasta pentru că Stratenia sau Întîmpinarea Domnului a fost sărbătoarea bucuriei, a nădejdii și a unității naționale a poporului nostru. Așa după cum Fiul lui Dumnezeu, care a venit în lume să ne redea dreptul de a trăi cu Dumnezeu și de a ne întoarce cu sufletul nostru nemuritor acasă, la Tatăl ceresc, tot așa și înaintașii noștri au continuat ființa neamului și unitatea de credință păstrînd frumoasele tradiții moștenite din moși strămoși.

În ziua de 3 iulie 1983, cînd Mitropolitul Veniamin Costachi a pus prima mistrie de mortar la temelia măreței catedrale, s-a pecetluit încă o dată ca hramul de bază al ei să rămînă cel vechi — „Stratenia" — adăugîndu-se și „Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe", patronul Moldovei.

Toate aceste momente însemnate din viața unui neam sînt prilejuri de bucurie, de înnoire sufletească ; sînt prilejuri de apropiere de Dumnezeu, de conștiință a prezenței Lui cu noi și de îndemn de a-L urma și a îndeplini voia Lui cea sfîntă. Autohtonă prin concepție și execuție, universală prin spirit, somptuoasa Catedrală mitropolitană, ridicată în cinstea Întîmpinării Domnului, imprimă fiecăruia dintre cei ce o cercetează o datorie morală și națională și o inepuizabilă forță înnoitoare prin mărturia vie a geniului creator al înaintașilor care înnobilează graiul înmiresmat al fagurelui adevărului izvorît din acest potir al luminii naționale.

Frumusețea sărbătorii de la 2 februarie este totdeauna sporită de minunatele cîntări ale Utreniei, culminînd cu binecunoscutul „Legănuș" în cinstea Maicii Domnului. Menită să sensibilizeze sufletele credincioșilor, cîntarea Bisericii, din această zi, a aureolat și anul acesta sufletele celor pre-

zenți, spre înnoirea vieții, purificarea sufletelor și arvuna vieții celei veșnice.

Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, înconjurat de preoții și diaconii catedralei. După săvîrșirea Sfintei Liturghii I.P.S. Sa a rostit un frumos cuvînt de învățătură creștinească. S-a referit, mai întîi, la importantul moment din viața Mîntuitorului, cel al întîmpinării Lui de către dreptul Simeon în templul din Ierusalim, acest fapt reprezentînd idealul suprem al vieții sale de bătrîn care „aștepta mîntuirea lui Israel". Icoana aceasta, a arătat în continuare I.P.S. Sa, să fie modelul fiecăruia dintre noi, să trezească dorința de a fi aproape de Hristos-Dumnezeu, de a-L primi nu în brațe ca dreptul Simeon, ci în cămara inimii fiecăruia dintre noi. Pentru a ajunge la o asemenea bucurie, de a-L întîmpina pe Hristos și de a-L primi în viața noastră, trebuie să se nască în suflet dorința după Dumnezeu, așteptarea și mîngîerea sfîntă a unei asemenea întîlniri. I.P.S. Sa a arătat apoi că Biserica ne pune în față icoana Întîmpinării Domnului și ne invită să o prăznuim cu evlavie, fiindcă în ea ni se arată ținta supremă a vieții și calea care duce la aceasta. Spre a ne aduce mereu aminte de acest moment din viața Domnului nostru Iisus Hristos, Biserica a rînduit ca să se citească în fiecare slujbă de seară, la Vecernie, rugăciunea dreptului Simeon : „Acum slobozește pe robul Tău Stăpîne...". Așadar, după cum dreptul Simeon a întîmpinat pe Mîntuitorul în templu din Ierusalim și s-a simțit fericit, tot astfel și noi creștinii avem prilejul să primim pe Hristos în Biserică prin rugăciunile și binecuvîntările ei. Aici, în Biserică, la Sfînta Liturghie, primim cuvîntul lui Dumnezeu din Sfînta Evanghelie, aici primim harul Sfîntului Duh, care ne sfințește viața, și tot aici primim pe Hristos Însuși în Sfînta Împărtășanie. Iar bucuria cea mai mare este aceasta, cînd cineva se învrednicește a fi „templul Duhului Sfînt".

În continuare, I.P.S. Sa s-a referit la fericiții și pururea pomeniții ctitori ai Catedralei mitropolitane, care din veacuri străvechi au păstrat praznicul Întîmpinării Domnului ca patron al ei. În cuvinte înălțătoare și de adîncă vibrație spirituală, a arătat sensul și coeziunea gîndirii înaintașilor, care au știut să păstreze unitatea de credință și de neam, adunînd în jurul altarului străbun pe toți fiii acestui popor. Toate faptele și acțiunile lor converg în slujirea aceluiași țel comun care tinde spre pace, solidaritate, fericire și bunăstare ; iar toate acestea în perspectiva mîntuirii.

N-au lipsit din cuvîntul I.P.S. Sale îndemnurile părintești la muncă cinstită, viață curată, împodobită cu virtuți și fapte creștinești cu care fiecare credincios să-și aureoleze viața. În final, I.P.S. Sa a binecuvîntat pe credincioși, făcînd tuturor urări de bine și sănătate. Astfel s-a încheiat o zi însemnată din viața Catedralei mitropolitane din Iași.

Arhid. Ioachim GIOSANU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL MARIN BOGOS

După o necruțătoare boală și o scurtă suferință, Preotul Marin Bogoș a trecut la cele veșnice, în ziua de 25 ianuarie 1986.

S-a născut în anul 1908 octombrie 4, în satul Leoști, județul Iași, din părinții Iordache (cîntăreț bisericesc) și Smaranda.

Școala primară o urmează în satul natal, apoi intră la Seminarul Teologic din orașul Huși pe care îl absolvă în anul 1927. S-a căsătorit cu învățătoarea Ecaterina Aramă. Este hirotonit diacon și slujește un an la

Sfînta Episcopie a Hușilor. În anul 1929 este hirotonit preot pe seama parohiei Gura Bohotin, județul Iași, unde păstorește toată viața pînă la pensionare. A fost un foarte bun slujitor, iubit de enoriașii săi, pe care i-a păstorit peste 50 ani. A desfășurat în parohie o activitate bogată, construind biserică în parohie, ajutînd și contribuind cu importante sume de bani la ridicarea altor biserici din parohiile vecine, fapte pentru care autoritățile bisericești superioare i-au acordat rangul de iconom stavrofor.

Corpul neînsuflețit a fost depus în capela cimitirului Eternitatea din Iași. Marți 28 ianuarie 1986, după săvîrșirea Sfintei Liturghii în capela cimitirului Eternitatea, s-a oficiat slujba prohodului de către următorii P.P. C.C. preoți : Laurențiu, Popovici, Gheorghe Portase, Mihai Gheorghiu, Grigore Parfene, Gheorghe Popescu.

Au ținut cuvîntări, scoțînd în evidență bogata activitate a celui decedat, următorii P.P. C.C. preoți: Gheorghe Popescu, Laurențiu Popovici, Gheorghe Portase, Ioan Sîrbu și cîntărețul de la parohia Gura Bohotin.

Sicriul cu corpul neînsuflețit a fost depus în cripta familiei din cimitirul Eternitatea din Iași.

Pr. Gheorghe PORTASE

PREOTUL MIRCEA GERVESCU

În ziua de 10 februarie 1986 s-a stins din viață, după o scurtă suferință, alesul întru slujire și vrednicul de pomenire preotul paroh Mircea Gervescu de la parohia Roznov, județul Neamț, chemat la Domnul lîngă șirul unor înaintași dintr-o veche încrengătură de slujitori ai Altarului.

Astfel, în memoria timpului se păstrează la loc de cinste numele familiei de preoți Gervescu, Ioan, Costache și Victor la Roznov, Toader la Zănești, Iorgu la „Sfîntul Ioan"-Mărăței, Nicolae la Ruseni, Alexandru la Slobozia și ultimul, Mircea Gervescu, fiul preotului Victor, care își ia locul de veșnică odihnă lîngă vrednicii săi înaintași.

Născut la 19 martie 1913 în orașul Bicaz, Preotul Mircea Gervescu se formează ca un slujitor de vocație, urmînd Seminarul Nifon de la București și Facultatea de Teologie, devenind licențiat în anul 1936. La 14 noiembrie 1937 este hirotonit pe seama parohiei Sarata-Dobreni, județul Neamț, iar de la 1 noiembrie 1941 a funcționat neîntrerupt la parohia Roznov, păstorind și păstrînd cu o aleasă grijă unitatea de credință a enoriașilor săi.

În timpul vieții și activității sale s-a remarcat printr-o frumoasă pregătire profesională, printr-o devotată slujire sacerdotală, printr-un deosebit tact pastoral, făcîndu-se părtaș la toate acțiunile social-obștești, pildă de dăruire cetățenească și de iubire patriotică.

Slujind într-o biserică cu o arhitectură de o rară frumusețe, și-a etalat și priceperea sa de bun gospodar, prin lucrări de pictură și reparații și prin păstrarea unor valori de patrimoniu național.

În această biserică s-a oficiat și prohodirea sa în ziua de 13 februarie 1986, de către un sobor de preoți în frunte cu P.C. Protopop al protopopiatului Piatra Neamț, care, din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, a transmis condoleanțe familiei îndurerate și credincioșilor, scoțînd în evidență faptele defunctului.

În numele enoriașilor a mai vorbit P. C.Pr. Gheorghe Lupăcescu, care, în cuvinte alese, și-a luat rămas bun de la bunul și fostul său coleg de parohie.

În umbrele înserării și în dangătul prelung al clopotelor, corpul său neînsuflețit a fost coborît în cavoul familiei.

Cronicar

C. — **Episcopia Romanului şi Huşilor**

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL VASILE BUJOR

În ziua de 18 februarie 1986 a încetat din viață Preotul pensionar Vasile Bujor de la parohia Pîrjol, protopopiatul Moinești, județul Bacău.

El s-a născut în comuna Poduri, județul Bacău, la data de 12 mai 1902 ca fiu al lui Iordache și Ilinca Bujor. Școala primară a urmat-o în satul natal, apoi timp de 8 ani a urmat Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași și Facultatea de Teologie din Chișinău, unde în anul 1933 a obținut licența în teologie.

La data de 24 septembrie 1923 s-a căsătorit cu tînăra Ana Procopie.

A fost hirotonit diacon la 29 noiembrie 1924. La 30 noiembrie a fost hirotonit preot și numit preot paroh la aceeași parohie unde timp de 43 de ani a funcționat fără întrerupere pînă la data de 31 decembrie 1967, cînd este pensionat pentru limită de vîrstă.

În ziua de sîmbătă 22 februarie a avut loc înmormîntarea la cimitirul bisericii parohiale din Pîrjol.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de P.P.C.C. preoți : Nicolae Dragomir, urmașul în parohie al Preotului Vasile Bujor și Adrian Hagimă, de la parohia Băsești.

Despre viața și activitatea regretatului preot au ținut cuvîntări P. C. Pr. paroh Nicolae Dragomir și P. C. Pr. Gabriel Popovici de la parohia Horgești, protopopiatul Bacău.

În sunetul clopotelor, plîns de familie și de enoriași, a fost așezat în mormînt.

Prot. I. ANDRIOAIE

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXIIe No. 3 — 4 mars — avril 1986

S O M M A I R E

QUE LA PAIX SOIT DANS LE MONDE

„Paix à vous, ceux de loin et ceux de près" (*P. Costache Buzdugan*) 143

VIVRE DANS LA JOIE DE L'AMOUR POUR LA PATRIE

† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire,* Obligations chrétiennes envers la Patrie 146

MOMENT ANNIVERSAIRE

TROIS DECENNIES de sainte mission de Sa Béatitude le Patriarche *JUSTIN* (*La rédaction*) 152

† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire,* La paix — préoccupation permanente dans la mission de Sa Béatitude *JUSTIN* . 154

Hiérom. Iustin NEAGU, L'incarnation du Fils de Dieu reflétée dans les Lettres-pastorales de Sa Béatitude le Patriarche *JUSTIN* à l'occasion de la Nativité 163

E T U D E S

† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire,* L'icône de l'Annonciation 173

Moniale Eustochia CIUCANU, La femme dans la théologie orthodoxe. Son rôle et sa mission 184

I. D. LĂUDAT, L'unité de foi et d'origine du peuple roumain reflétée dans les avant-propos des vieux livres roumains 194

AU DOMAINE PASTORAL

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite,*
„Voici l'Agneau de Dieu" 205

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

P. Victor MOISE, Sur la glossolalie ou parler en langues . 211

H O M E L I E S

Protos. Clement IACOB, Au Dimanche du fils prodigue . . 230

Diacre prof. E. CORNIŢESCU, Au Dimanche de la chute d'Adam du paradis 234

Archid. Ioachim GIOSANU, Au IV-e Dimanche du Carême . . 236

Protos. Ioasaf GANEA, Au V-e Dimanche du Carême . . 238

P. prof. C. CORNIŢESCU, A l'Annonciation 241

P. D. PANAITESCU, Golgota 243

TRESORS D'ART ECCLESIASTIQUE 246

Un monument d'art du XVIII-e siècle à Golăești, département de Jassy (*Lucia Ionescu*); Deux monuments d'art religieux de la fin du XVIII-e siècle institués par Macarie, supérieur au Monastère de Voroneț (*N. Cojoc*); L'appui accordé par le Monastère de Vorona à certaines églises paroissiales (*P. D. Mihăilescu*).

TEMOINS ARCHEOLOGIQUES DE NOTRE FOI

Dr. V. CHIRICA, De nouvelles découvertes de provenance byzantine dans l'espace est-carpatique de la Roumanie . 259

ANNIVERSAIRES 262

Nicolae N. Tonitza (1886-1940) (*P. Th. Lificiu*); Nicolae N. Tonitza et la peinture de Durău (*Protos. Șt. Gușă*).

COMPTES RENDUS 276

† *Dr. Nestor Vornicescu, Métropolite d'Olténie*, „La où est le troupeau c'est aussi le pasteur". Participation du Métropolite Sofronie Miclescu à l'édification de l'Unité des Principautés Roumaines, Editions de la Métropolie d'Olténie, Craiova, 1985 (*P. Grigore Peptu* et *P. Iustin Gaspar*); *P. dr. Șt. Slevoacă*, Flambeaux pour la juste foi, Buzău, 1985, 314 p. (*P. C. Căliman*); La Transilvanie dans l'histoire et dans la conscience des Roumains, sous la rédaction et la coordination du Prof. dr. C. Gh. Marinescu, Institut de Médecine et Pharmacie de Jassy, Cabinet pédagogique, 1985, 309 p. (*Chargé de cours Gh. Tanasă*); *Gh. Bratiloveanu, Mihai Spînu*, Monuments d'architecture en bois du pays de Suceava, Bucarest, 1985 (*Prot. M. Mocanu*); *Mihail Diaconescu*, L'espoir, Bucarest, 1984, 612 p. (*P. V. Nechita*); *Wladislaw Podlacha, Grigore Nandriș*, L'humanisme de la peinture murale postbyzantine, Bucarest, 1985 (*P. V. Păvăleanu*).

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

A. ACTUALITES OECUMENIQUES (*Gh. Badea*) . . . 288

B. ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 290

Visite faite par le Père Peter Knowles d'Australie (*Diacre Mircea Stoleru*); Présentation du Seigneur à la Cathédrale métropolitaine (*Archid. Ioachim Giosanu*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le prêtre Marin Bogos (*P. Gh. Portase*); Le prêtre Mircea Gervescu (*Cronicaire*).

B. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUȘI . . . 294

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le prêtre Vasile Bujor (*Prot. I. Andrioaie*).

COMORI DE ARTĂ BISERICEASCĂ . . 246

Un monument de artă din secolul al XVIII-lea de la Golăești, județul Iași (*Lucia Ionescu*); Două monumente de artă religioasă de la sfîrșitul secolului XVIII întemeiate de egumenul Mănăstirii Voroneț, Macarie (*N. Cojoc*); Sprijinul acordat de Mănăstirea Vorona unor biserici de mir (*Pr. D. Mihăilescu*).

MĂRTURII ARHEOLOGICE ALE CREDINȚEI NOASTRE

Dr. V. CHIRICA, Noi descoperiri de proveniență bizantină în spațiul est-carpatic al României 259

ANIVERSĂRI 262

Nicolae N. Tonitza (1886-1940) (*Pr. Th. Lificiu*); Nicolae N. Tonitza și pictura de la Durău (*Protos. Șt. Gușă*).

RECENZII 276

† *Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei*, „Unde-i turma acolo-i și păstorul". Participarea Mitropolitului Sofronie Miclescu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1985 (*Pr. Grigore Peptu și Pr. Iustin Gaspar*); *Pr. dr. Șt. Slevoacă*, Făclii pentru dreapta credință, Buzău, 1985, 314 p. (*Pr. C. Căliman*); Transilvania în istoria și conștiința românilor, sub redacția și coordonarea Prof. dr. C. Gh. Marinescu, Institutul de Medicină și Farmacie Iași, Cabinetul pedagogic, 1985, 309 p. (*Lector Gh. Tanasă*); *Gh. Bratiloveanu, Mihai Spînu*, Monumente de arhitectură în lemn din ținutul Sucevei, București, 1985 (*Prot. M. Mocanu*); *Mihail Diaconescu*, Speranța, București, 1984, 612 p. (*Pr. V. Nechita*); *Wladislaw Podlacha, Grigore Nandriș*, Umanismul picturii murale postbizantine, București, 1985 (*Pr. V. Păvăleanu*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ACTUALITĂȚI ECUMENICE (*Gh. Badea*) . . . 288

B. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 290

Vizita Părintelui Peter Knowles din Australia (*Diac. Mircea Stoleriu*); Întîmpinarea Domnului la Catedrala mitropolitană (*Arhid. Ioachim Giosanu*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Marin Bogos (*Pr. Gh. Portase*); Preotul Mircea Gervescu (*Cronicar*).

C. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR . . . 294

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Vasile Bujor (*Prot. I. Andrioaie*).

P. I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

ȘI A EPISCOPIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

Anul LXII, Nr. 3 MAI - IUNIE 1986

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

INDEPENDENŢA — CHEZĂŞIA DEVENIRII NOASTRE

Lupta pentru independență — vrere a întregului popor (*Pr. Gh. Petraru*) 3
Constantin DUNĂREANU, Independența, deziderat suprem și permanent al poporului român, trăsătură esențială a conștiinței naționale 7

1986 — ANUL INTERNAŢIONAL AL PĂCII

† *TEOCTIST, Arhiepiscop și Mitropolit,*
„Fericiți făcătorii de pace" 23

TREPTE DE ÎNFLORIRE A PATRIEI

Iar tu, România mîndră, tot mereu să dăinuiești (*Arhid. Ioachim Giosanu*) 30

LA SĂRBĂTOAREA SĂRBĂTORILOR

† *TEOCTIST, Arhiepiscop și Mitropolit*, Pastorală la Învierea Domnului — 1986 36
† *EFTIMIE, Episcopul Romanului și Huşilor*, Pastorală la Învierea Domnului — 1986 41

ROADE ALE UNITĂŢII PANORTODOXE

Participarea Înalt Prea Sfințitului Teoctist la prima întîlnire a membrilor asociați ai Academiei ortodoxe din Creta-Grecia (*Pr. asist. Constantin Coman*) 46

S T U D I I

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar*, Icoana Învierii . . 62
Drd. Macedon PETRESCU, Creația și providența în cartea Psalmilor 76

P R E D I C I

Arhim. Partenie APETREI, A doua zi de Paști 83
Pr. T. BODNAR, La Duminica a IV-a după Paști . . . 84

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXII, Nr. 3 MAI — IUNIE 1986

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† **I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei**

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor
† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor
P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași
P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț
P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex, 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

LUPTA PENTRU INDEPENDENȚĂ — VRERE A ÎNTREGULUI POPOR

9 Mai este sărbătoare de răsunet în istoria și viața poporului român căci, printr-o fericită coincidență, în această zi eroicul nostru popor sărbătorește două evenimente care, deși situate la aproape trei sferturi de veac unul de celălalt, consfințesc pentru totdeauna intrarea noastră în sanctuarul libertății, al independenței și suveranității. Într-adevăr, 9 Mai 1877, Ziua Independenței, și 9 Mai 1945, Ziua Victoriei, se înscriu armonios și luminos pe același făgaș firesc marcînd devenirea noastră istorico-națională. Aceste două momente epocale ale istoriei noastre sînt crîmpeie ce realizează pregnant țelurile perene și unitare ale poporului născut în aria carpatică, înfrățit cu natura binefăcătoare, doritor de libertate și dreptate, care dacă au fost amenințate de cei care voiau „pămînt și apă“ aici, unde eram noi statorniciți, aceia erau întîmpinați cu scutul și cu sabia mînuite cu strășnicie, cu dîrzenia izvorîtă din iubirea neasemuită de glie, de către cei de un neam și de o lege, moșii și strămoșii noștri. De aceea 9 Mai 1877 și 9 Mai 1945 nu sînt două date ce constituie două entități de sine stătătoare, separate, pentru istoria noastră, ci ele sînt momente de culme înregistrate în cumpăna vremilor ce consfințesc un timp românesc și un spațiu românesc bine conturate, în care jertfa fiilor acestor plaiuri, jertfa muncii și a luptei a iubirii de bine, frumos și adevăr, a constituit întotdeauna prinosul de recunoștință față de dăruirile revărsate peste noi toți din neam în neam. Sînt două date la care comemorăm două evenimente diferite în conjuncturi istorico-social-politice distincte, dar care se regăsesc într-o unitate profundă, pentru că și la o dată și la alta sărbătorim afirmarea pe scena lumii a națiunii române, puternice, în plin avînt. Ele dau un profil propriu românilor, în două epoci diferite, dar în identitatea aspirațiilor și a împlinirilor. 9 Mai 1877 este data cînd, după multiseculara și crunta exploatare otomană care a înghițit în „templul lăcomiei“, cum numea marele nostru cărturar Dimitrie Cantemir, Istanbulul, truda pînă la sînge a zeci de generații jefuite nemilos de bunurile ce i se cuveneau, s-a putut, în sfîrșit, declara, în Parlamentul țării prin cuvintele devenite nemuritoare ale lui Mihail Kogălniceanu că „sîntem independenți, ...sîntem națiune de sine stătătoare“. Se dădea glas dorinței unanime a românilor de pretutindeni, atît a celor din Principatele Unite, din România, cît și a fraților de peste munți, din Transilvania și Bucovina, de a fi liberi și independenți. Devenea realitate, visul înaintașilor noștri de a trăi într-o țară liberă și puternică. La temelia noului edificiu regăsim, clădite „în

vremi de răstriște și jale", jertfele nepieritoare ale lui Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare sau Mihai Viteazul, a miilor și miilor de eroi ai neamului care prin sîngele lor au pecetluit libertatea și gloria lui. Lupta lui Tudor Vladimirescu, a generației de la 1848 sau a luptătorilor pentru Unirea de la 1859 sînt momentele culminante care anticipau cu încredere neclintită această măreață zi. Zi măreață care urma să fie aureolată de jertfa celor peste 10.000 de eroi căzuți la datorie în luptele crîncene pentru neatîrnarea țării, neatîrnare și independență dobîndite cu jertfa sîngelui și a vieții, la Plevna, Rahova, Smîrdan, Vidin. Fiii poporului nostru sînt cei care au cucerit laurii victoriei și prin aceasta libertatea noastră reconfirmînd virtuțile ancestrale, plămădite în ființa noastră începînd de la primele licăriri ale luptelor pentru libertate ale celor mai drepți și mai viteji dintre traci, de la a căror primă atestare documentară se împlinesc 2500 de ani.

Biserica Ortodoxă Română, ca aceea căreia aparțineau românii luptători pentru dreptate, a sprijinit lupta pentru independență, prin obolul fiilor din țară, constînd din îmbrăcăminte, medicamente și hrană pentru ostași sau în primul ajutor dat răniților pe cîmpul de luptă, ori îngrijirea lor în spitale și chiar la unele așezăminte monahale, ca o expresie a slujirii ei și a unității ei cu poporul din vatra mioritică.

Împlinirile poporului au fost și împlinirile ei, căci după independența de la 1877-1878 și creșterea prestigiului țării în lume și Biserica noastră s-a ridicat la o demnitate nouă prin recunoașterea în 1885 a autocefaliei ei de către Patriarhia Ecumenică.

Dacă 9 Mai 1877 reprezintă pentru istoria noastră cucerirea independenței de stat, cu urmări favorabile și asupra statutului politic al popoarelor din Balcani, 9 Mai 1945, Ziua Victoriei asupra fascismului, constituie un moment de aleasă măreție, de iubire față de libertatea proprie și de aceea a popoarelor lumii prin contribuția adusă, ca a patra putere beligerantă în coaliția antihitleristă, după U.R.S.S., S.U.A. și Anglia, la înfrîngerea Germaniei hitleriste.

Ziua Victoriei de la 9 Mai 1945, zi ce urma acelui 23 August ce statornicea în țara noastră climatul dreptății sociale și al libertății, ne regăsea pe noi românii în încleștare cu cea mai fioroasă forță ce a amenințat vreodată libertatea popoarelor, fascismul, care capitula în fața dorinței de dreptate, libertate și pace. Efectivele militare române, care timp de 263 de zile s-au dăruit luptei pentru victoria coaliției antifasciste, 169.822 dintre militari căzînd la datorie sfîntă, eliberarea a peste 200.000 km p de sub cotropitorii fasciști în România, Ungaria, Cehoslovacia și Austria sînt contribuția României, a acestui popor iubitor de pace, la înfrîngerea fascismului și la vic-

toria finală care, după 6 ani de război nimicitor ce a angajat 72 de state ale lumii cu 80% din populația globului, sub arme aflîndu-se circa 110 milioane de oameni, făcînd peste 60 milioane de victime și distrugînd valori spirituale și materiale inestimabile, statornicea din nou libertatea, liniștea și pacea în lumea răvășită adînc de nesiguranță și război. Datorită contribuției României pacea s-a așezat din nou, pe ruinele unei lumi ce agoniza, cu 200 zile mai devreme, renăscînd speranță, încredere spre întemeierea unei lumi noi, spre culmi de civilizație și progres.

Viața nouă din Patria noastră, anii de izbînzi care au trecut de la 9 Mai 1945 și realizările măreție din viața poporului nostru, în anii aceștia de pace, sînt expresia evidentă a potențialității creatoare a omului în condiții de securitate, libertate și pace. De aceea, astăzi cînd cerul senin al planetei, pacea și viața lumii sînt amenințate de spectrul morții atomice, determinate de escaladarea fără precedent a înarmărilor și în primul rînd a celor nucleare, ziua de 9 Mai devine zi-simbol, o zi de chemare la pace și viață, la încredere și iubire între oameni, valori ce în unitatea lor perenă salvează omenirea, restituindu-i demnitatea și înălțînd-o la plenitudinea ființării sale.

9 Mai 1986, 9 Mai al gingășiei primăverii și al bucuriei pascale din anul declarat de Organizația Națiunilor Unite „Anul Internațional al Păcii“ ne află pe noi fiii Patriei, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, înfrățiți în muncă spre continua ridicare a bunăstării noastre materiale și spirituale și „făcători de pace“ în frontul universal al păcii și vieții, chemînd pe fiii planetei la „mila păcii“, expresia și realitatea liturgică care își vădește astăzi o dată mai mult valoarea și consistența sa ontologică, spre convertirea oamenilor la cauza păcii și a vieții, în suflet și în viața lumii întregi. Căci, așa cum spunea Întîistătătorul Bisericii Moldovei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist ;

„Creștinătatea de pretutindeni se află în rîndurile făcătorilor de pace. Sfînta Liturghie este o mare rugăciune pentru pace, pentru unitate în credință și în năzuințele de împlinire a binelui pe pămînt. De aceea credem că Dumnezeu, Care este Făcătorul cerului și al pămîntului, Creatorul celor văzute și nevăzute, El, Care este izvorul vieții și al păcii, va lumina mințile conducătorilor de popoare ca lumea să fie scutită de un cataclism nuclear. Să ne rugăm și să lucrăm, căci sufletul este mult mai puternic, chiar mai mult decît orice rachetă nucleară. Dumnezeu a lăsat toate bunurile de pe pămînt și înseși toate descoperirile științei spre fericirea tuturor oamenilor și nu spre pierzania lor, nu spre stingerea vieții de pe pămînt. De aceea, să avem încredere și să sprijinim

cu hotărîre toată această largă acțiune pe care o duce întregul nostru popor, toate inițiativele lui de pace și de apărarea vieții, cu convingerea că forțele păcii vor triumfa. Aceasta întărește speranța că pacea și liniștea vor sălășlui în lumea întreagă".

Pentru fiii națiunii noastre, 9 Mai reprezintă ziua de pioasă comemorare pentru cei jertfiți la 1877 și 1945, ziua de aducere-aminte a tuturor celor jertfiți în zilele „pătimirii noastre" și ziua de angajare pentru viitor, cu speranță și încredere, cu căldura iubirii de tot ceea ce este viabil, statornic și demn pentru existența noastră proprie, pentru propășirea neamului ai cărui fii sîntem, manifestîndu-ne întotdeauna cu aceeași vigoare și cu același optimism îndreptățitele vreri spre libertate, independență, pace, viață și bunăstare, cărora le dă expresia totală Conducerea noastră de stat în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, cunoscut pe toate meridianele lumii pentru activitatea sa neobosită pusă în slujba încrederii și colaborării între popoare, a păcii și vieții și care, într-o cuvîntare solemnă, declara :

„*Singura cale pentru salvarea omenirii de catastrofa nucleară, de la pieire, este distrugerea totală a armelor nucleare! Avem obligația față de viața popoarelor noastre, a întregii omeniri, să spunem adevărul ! De aceea, indiferent de concepțiile politice, ideologice sau religioase trebuie să acționăm în deplină unitate pentru apărarea omenirii de la distrugerea nucleară, pentru asigurarea păcii pe planeta noastră. Mai mult ca oricînd, problema fundamentală a epocii în care trăim este de a face totul pentru a asigura existența omenirii, pentru a salva viața pe Pămînt !*"

Acestea sînt sentimentele, umane și patriotice ce ne însuflețesc în zilele lui Mai, zile-simbol pentru națiunea noastră, prin împlinirile și aspirațiile ei ce se regăsesc în substanța lor cu vrerile dintotdeauna ale poporului nostru într-o identitate revelatoare a sensibilității, a spiritului pașnic și a jertfelniciei fiilor din vatra străbună de viață, de lucrare și de măreațe împliniri, a fiilor poporului român, a fiilor Bisericii dreptmăritoare din aria carpato-danubiano-pontică.

Pr. Gh. PETRARU

INDEPENDENȚA, DEZIDERAT SUPREM ȘI PERMANENT AL POPORULUI ROMÂN, TRĂSĂTURĂ ESENȚIALĂ A CONȘTIINȚEI NAȚIONALE

Ideea de independență, de neatîrnare politică, economică, militară, a reprezentat una dintre componentele esențiale ale conștiinței de sine și naționale a poporului român în decursul zbuciumatei sale existențe. Este o idee care vine de departe din istorie, își are rădăcinile implantate în gîndirea și simțirea, în conștiința de sine a strămoșilor noștri daci și romani. Aceștia „luptau pentru patrie și libertate, căci marea epopee dacică a prefigurat întreaga noastră epopee națională a luptei pentru libertate, independență și unitate, pentru dreptate și adevăr“ [1].

Penru a defini în plenitudinea sa conștiința independenței și suveranității poporului nostru ar trebui să pornim de la întrebarea formulată de Gauguin, în limba tahitiană, pe unul din tablourile sale : „De unde venim, cine sîntem, încotro mergem ?“ Limitele acestei lucrări nu ne permit să realizăm însă o analiză exhaustivă a conștiinței independenței și suveranității românilor. Totuși, credem că se impun a fi subliniate cîteva idei forță ce caracterizează trecutul istoric al poporului român, pentru a înțelege particularitățile conștiinței independenței sale naționale și anume : a. una din caracteristicile esențiale, perene ale existenței de patru ori milenare a poporului nostru, cum se exprima marele istoric Nicolae Iorga, a constituit-o manifestarea vibrantă, excepțională a conștiinței de sine, patriotice, dragostea nețărmurită pentru glia străbună, conștiința necesității apărării, chiar cu sacrificiul suprem, a integrității teritoriale, statale, a neatîrnării față de oricare dintre imperiile domnitoare dintr-o epocă istorică sau alta, a conservării tradițiilor, a valorilor materiale și spirituale create de geniul național românesc ; b. românii și-au format o conștiință de neam, patriotică, exprimînd în primul rînd conștiința originii daco-romane, a continuității istorice în spațiul carpato-danubiano-pontic, latinitatea limbii și a culturii, aspirațiile de libertate, independență și unitate statală. Aceste sentimente, îmbinate organic cu dorința de emancipare națională, progres economic și spiritual, umanitate, dreptate socială și conlucrare sinceră, solidaritate cu celelalte popoare oprimate, îndeosebi cu vecinii, au constituit, laolaltă, principalele componente ale crezului lor filosofic, ale comportamentului lor istoric și social-politic [2].

Independența și libertatea se integrează în conștiința românească într-o constelație de valori, formează o unitate indestructi-

---

1. Adela Becleanu-Iancu, *Spiritualitatea românească*, București, 1980, p. 108.

2. C. Gh. Marinescu, *Conștiința națională în lumea contemporană*, în vol. *Conștiință și progres*, București, 1984, p. 148-149.

bilă. Acestea decurg una din alta, se influențează și alcătuiesc împreună punctele de lumină ale istoriei noastre, articulațiile de rezistență ale civilizației românești, manifestările exemplare ale unei conștiințe istorice. Academicianul Ștefan Pascu remarcă, cu legitim temei, într-o viziune mai amplă: „Patru idei — dreptate, libertate socială și națională, independență și unitate de stat — străbat ca un fir roșu istoria poporului român, constituind permanențele acestei istorii, una generînd-o pe cealaltă, una derivînd din alta, toate la un loc constituind coloana vertebrală a corpului național, sintetizînd trecutul, prezentul și viitorul“ [3].

Forța de vibrație, de manifestare a conștiinței independenței naționale a românilor își are originea în specificitatea condițiile istorice, existențiale, în particularismul poziției geografice a poporului nostru, așezat, cum se exprimau cronicarii, „în calea răutăților“, amplasat la confluența intereselor marilor imperii opresoare, ceea ce a făcut ca să-și dobîndească cu prețul unor mari sacrificii libertatea, independența, unitatea statală și națională. Ferdinand Lot, profesor la Sorbona, își intitula un capitol al lucrării sale „Les invasions barbares“ (1938), în mod sugestiv : „Une enigme et un miracle historique : Le peuple roumain“ [4]. După cum a înțeles pînă la urmă și autorul, miracolul și energia continuității istorice a poporului nostru, trebuie căutate în lupta neîntreruptă purtată cu o excepțională dîrzenie, abnegație, pentru înfăptuirea idealurilor sale de libertate, independență și unitate națională, ceea ce i-a conturat personalitatea, identitatea sa distinctă, inconfundabilă.

Gestul tulburător, unic în epocă al marelui patriot și om de cultură, domnitorul Constantin Brîncoveanu și al fiilor săi, de a accepta sacrificiul suprem în locul renunțării la tradițiile și credința neamului lor reprezintă o expresie vie, elocventă a valențelor conștiinței de sine, a conștiinței demnității românești în plină epocă feudală. În aceeași arie de manifestări pilduitoare, revelatoare a conștiinței libertății și independenței naționale se înscrie și martiriul conducătorilor răscoalei țăranilor ardeleni din anul 1784, în frunte cu Horia, eroul din Zarand.

Independența a reprezentat o permanență a istoriei poporului român, a constituit cheia de boltă a dăinuirii noastre milenare, problema problemelor fiecărei epoci istorice, obiectivul major al spiritelor celor mai luminate ale neamului nostru. „În măreața epopee a luptei pentru dezvoltarea și păstrarea ființei naționale a poporului nostru, pentru libertate și neatîrnare, un loc de cinste îl ocupă eroicele războaie purtate sub conducerea lui Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul — care a realizat pentru prima oară, în 1600, unitatea celor trei provincii românești — precum și a altor voievozi ce n-au pregetat să-și jertfească viața pentru apărarea pămîntului străbun“ [5].

Deși Țările Române s-au aflat sub presiunea și dominația unor

---

3. Ștefan Pascu, *Independența — caracteristică fundamentală a istoriei poporului român*, în vol. *Independența României*, București, 1977, p. 9.

4. Apud Gh. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric : poporul român*, București, 1940, p. 13-14.

5. NICOLAE CEAUȘESCU, *Expunere la Congresul educației politice și culturii socialiste*, 2 iunie 1976, p. 11.

puteri străine, timp de aproape 500 de ani, fiind obligate să plătească uneori biruri grele Imperiului otoman, aceasta nu a reușit să le suprime autonomia, să le transforme în pașalîcuri, cum a procedat cu multe alte popoare balcanice și din Centrul Europei. Cunoscutul regim politic-diplomatic al capitulațiilor a fost acordat de către Poarta otomană, în mod excepțional numai Principatelor Române. Încă în timpul domniei lui Mircea cel Mare, poporul nostru a reușit să încheie cu Imperiul otoman tratate care prevedeau obligația acestuia „de a respecta organizarea țării și a nu se amesteca în treburile sale interne, și chiar angajamentul de a apăra țara împotriva atacurilor străine“ [6]. Tratate relativ asemănătoare au încheiat domnitorii români și cu Rusia țaristă, precum și cu alte state vecine. În tratatele încheiate de Mircea cel Mare, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul, sînt stipulate prevederi, privind „dreptul fiecărei țări de a se guverna după propriile sale legi ; de a acționa potrivit voinței și în conformitate cu interesele poporului și de a-și organiza dezvoltarea în neatîrnare“ [7]. Bunăoară, în Tratatul intervenit între Mircea cel Mare și Baiazid I, acesta din urmă, declara că Țara Românească se poate guverna după propriile sale legi, iar domnitorul român dobîndea libertatea deplină „pentru a declara război vecinilor săi și pentru a încheia pace cu ei cînd și cum ar dori“ [8]. Același domnitor român avea să încheie tratate de asistență mutuală în condiții de deplină egalitate, independență și suveranitate cu Sigismund — regele Ungariei — în care se stipulau expres principiile menționate în eforturile militare comune îndreptate împotriva Imperiului otoman [9]. De asemenea, tratatele semnate de Mircea cel Mare cu Vladislav al II-lea, regele Poloniei, sînt bazate pe principiile independenței și egalității în drepturi ale părților [10]. Iancu de Hunedoara, român de origine a avut un rol proeminent, nu numai în asigurarea neatîrnării, a independenței Transilvaniei, a menținerii autonomiei statale, ci și în unirea eforturilor tuturor provinciilor românești în lupta antiotomană. După cum se știe, el s-a impus, totodată, ca o personalitate militară de talie europeană, prin strălucitele campanii îndreptate împotriva dominației otomane, în care a demonstrat ingeniozitatea concepției sale strategice. Vlad Țepeș s-a afirmat la rîndul său ca un continuator al politicii de independență națională a înaintașului său la tronul Țării Românești, Mircea cel Mare. El a înfrînt în cîteva lupte de mare ecou internațional trupele invadatoare otomane, ceea ce l-a determinat pe sultan să recunoască ființa statală a Țărilor Române [11]. În tratatele sale cu statele vecine, voievodul valah

---

6. Dumitru Mazilu, *Independența națională. Gîndire și acțiune românească*, București, 1978, p. 12; v. și Mircea Malița, *La diplomatique roumaine, Aperçu historique*, București, 1970, p. 2.

7. D. Mazilu, *op. cit.*, p. 13.

8. D. A. Sturdza, Ghenadie Petrescu, C. Golescu-Vartic, *Acte și documente relative la renașterea istoriei române*, vol. VI/2, p. 144 (încheiate la Nicopole în 1391, 1392-1393).

9. Ștefan Pascu, Vladimir Hanga, *Crestomație*, vol. II, p. 409-411, nr. 729 (încheiat la Brașov, 1395, la 7 martie).

10. E. Hurmuzaki, N. Densușianu, *Documente*, vol, 1-2, p. 427-473, nr. 391.

11. Ștefan Ștefănescu, *Ștefan cel Mare — personalitate marcantă a istoriei românești*, în „Revista de istorie“, nr. 1, 1975, p. 7.

avea să consacre principiul autonomiei și al neamestecului în treburile interne.

O mare și strălucită epocă a independenței statale a Moldovei inaugurează Ștefan cel Mare („Ștefan al nostru, Mare și Sfînt", cum îl numea cu mare îndreptățire savantul Nicolae Iorga). El avea să pornească de la principiul după care apărarea independenței și libertății țării trebuia să se bazeze pe tăria internă [12], precum și pe acțiuni diplomatice integrate într-un sistem unitar. În mod și mai pregnant, Ștefan cel Mare este preocupat de a „înscrie în tratatele încheiate cu vecinii sau cu alte state, respectarea independenței, a integrității teritoriale, a neamestecului în treburile interne. Cu prilejul reînnoirii tratatului politico-militar al Moldovei cu Polonia, la conducerea căreia se afla regele Cazimir al IV-lea, s-a menționat că Ștefan nu datora domnia sa „nici regelui polon, nici celui maghiar, nefiind supus nici turcilor" [13], ceea ce semnifica dreptul la deplină independență și suveranitate a marelui voievod al românilor moldoveni, faptul că el nu se subordona acestor monarhi ai statelor lor.

Un moment crucial în lupta românilor pentru dobîndirea independenței și făurirea unității politice, statale este marcat în opera lui Mihai Viteazul, intrat în conștiința noastră națională ca „restitutor Daciae", iar în conștiința europeană ca un desăvîrșit strateg și abil diplomat. Datorită campaniilor sale militare victorioase, Poarta a fost constrînsă să încheie pace cu viteazul voievod și să recunoască dreptul Țărilor Române la liberă dezvoltare, la autonomie politică, statală. Mihai Viteazul avea să încheie, pentru materializarea proiectelor sale de independență și unitate a țărilor române, importante tratate bi- și multilaterale cu alte state, îndeosebi cu Germania, Ungaria și Austria [14].

Pe parcursul istoriei, în perioadele care au urmat, ceilalți domnitori, decantînd învățămintele, experiența înaintașilor au manifestat aceeași stăruitoare preocupare pentru conservarea ființei naționale, autonomiei politice, pentru apărarea integrității Principatelor, a fruntariilor lor, împotriva diverselor forțe invadatoare. Eforturile acestora s-au concentrat, permanent, spre realizarea statului național unitar, care reprezenta condiția sine qua non a dobîndirii unei independențe politice prin lichidarea suzeranității Porții otomane. Acesta a devenit obiectivul fundamental al românilor din toate provinciile istorice. Marele act politic al Unirii tuturor românilor, înfăptuit de Mihai Viteazul în anul 1600, deși de scurtă durată, avea să exercite o influență puternică și permanentă asupra conștiinței românești, să strălucească ca o stea magică în cugetul și simțirea românească. Din acest moment lupta pentru unitate statală și independență nu a cunoscut nici un moment de pauză. Toate marile evenimente și proiecte românești, toate programele politice au fost dominate de aceste idealuri naționale supreme, toți marii noștri cărturari au militat într-o formă sau alta

---

12. Ș.Papacostea, *Etienne le Grand, Prince de la Moldavie, 1457-1504*, București, 1975, p. 12-21 ; apud D. Mazilu, *op. cit.*, p. 18.

13. I Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II/2, p. 421-425, nr. 366 (încheiat la Cracovia, la 15 aprilie 1499); apud D. Mazilu, *op. cit.*, p. 18.

14. E. Hurmuzache, N. Iorga, *Documente*, vol. 12, p. 689, 690, nr. 1054 (încheiat la Pilsen, la 1/11 februarie 1600).

pentru materializarea lor. În gîndirea și acțiunea practică a revoluționarilor timpului, lupta pentru Unire s-a împletit organic cu lupta pentru Independență, pentru scuturarea jugului străin și asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea de sine stătătoare a poporului. În acest sens, în doctrina românească cu privire la modalitățile și căile de înfăptuire a independenței statale, un loc aparte îl ocupă concepțiile lui Simion Bărnuțiu, Eftimie Murgu, Avram Iancu, Al. Papiu-Ilarian, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, care au exercitat, totodată, și un rol politic proeminent în înfăptuirea practică a independenței naționale, ca și a unității statale [15]. Eftimie Murgu, condamnat pentru ideile sale patriotice, revoluționare, în „Manifestul către Români", considera necesară emanciparea națională, ca o condiție a formării, a întemeierii statului românesc, subliniind că, după aceasta, întregul popor trebuie să fie stăpîn în țara sa. În același document, marele patriot pledează pentru înarmarea poporului, arătînd că „de voim a rămîne oameni slobozi, toți cu toți să apucăm arme, ca pentru la o întîmplare, însine să ne putem apăra drepturile noastre. Armata așadar, sau garda națională, să o socotiți ca o chezășie a acestor drepturi ale slobozeniei noastre" [16].

Simion Bărnuțiu exprima ideea de independență subliniind că „niciodată nu se poate învoi întru aceea un popor ca să fie șerb altui popor" [17]. În „Principiile noastre pentru reformarea patriei", revoluționarii moldoveni, cereau, între altele, „Unirea Moldovei și Valahiei într-un singur stat neatîrnat românesc" [18]. În Proclamația Adunării Naționale de la Blaj, se menționează în mod expres și solemn că: „Națiunea română se declară și se proclamă de națiune de sine stătătoare și de parte întregitoare a Transilvaniei pe temeiul libertății egale" [19]. Același document, în primul articol, sublinia că: „Națiunea Română, răzimată pe principiul libertății, egalității și fraternității, pretinde independența națională" [20].

Marele nostru patriot revoluționar Nicolae Bălcescu avea să dezvolte o amplă gîndire cu privire la problematica independenței și suveranității naționale a românilor.

În concepția sa exista o unitate organică între independență și naționalitate și invers. Astfel, luînd cunoștință de teza lui M Kogălniceanu emisă în lucrarea „Histoire de la Valachie", după care „Nu este independență fără naționalitate", N. Bălcescu o completează cu următorul postulat: „Și naționalitate fără independență" [21]. În lucrarea sa monumentală, „Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul", Bălcescu relevă marea importanță a luptei popoarelor subjugate de Imperiul otoman pentru dobîndirea independenței și formarea de state naționale unitare și suverane. El arată în alt context: „Cînd inima lui (a poporului) va fi aprinsă de acea mare idee a regene-

---

15. D. Mazilu, *op. cit.*, p. 35.
16. I. Lupu, *Lecturi din izvoarele istoriei române*, Cluj, 1968, p. 267.
17. Ș. Bărnuțiu, *Românii și ungurii*, Cluj, 1924, p. 42.
18. *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, p. 226.
19. Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, II, Viena, 1852, p. 293.
20. *Ibidem.*
21. Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. II, p. 289.

rării naționale și cînd el va fi hotărît de a o apăra cu sîngele său, nici o putere din lume nu-l va putea birui“ [22]. Dorințele și străduințele, eforturile și năzuințele de realizare a acestor mari idealuri de libertate, independență și suveranitate națională n-au fost nutrite doar de mințile unor voievozi, conducători de oști ori de cărturarii neamului nostru, ele au cuprins conștiința mulțimilor, conferindu-le mai mare trăinicie și totodată garanția și satisfacția împlinirii lor [23].

Libertatea și independența și-au apărat-o acele „Romanii populare“ — obști sătești și uniuni de obști din perioada migrațiilor —, cnezatele și voievodatele din secolele X-XII, poporul român în întreg evul mediu, înscriind o impresionantă epopee sub conducerea marilor voievozi și domni, stîrnind admirația prietenilor, invidia neprietenilor. Și în toate cazurile, mulțimile, țăranii luați de la plug, transformați în viteji, au conferit temei puternic luptei pentru libertate și independență, precum și solidarității poporului român cu această luptă [24].

*

Un moment crucial în istoria poporului român, care a creat condiții favorabile dobîndirii independenței totale și depline, l-a reprezentat Unirea Moldovei cu Țara Românească în anul 1859. Crearea statului modern România a constituit pîrghia de susținere a tuturor eforturilor spre înfăptuirea independenței noastre statale ca și spre realizarea Marii Uniri din 1918, prin atracția exercitată de noul stat pentru romînii ce mai trăiau sub stăpînire străină.

Perioada istorică ce a trecut după Unirea Principatelor (1859-1877) se caracterizează prin concentrarea eforturilor întregului nostru popor în direcția consolidării statului, în vederea transformării sale într-o pîrghie de susținere a acțiunilor destinate să ducă la dobîndirea independenței naționale, la suprimarea oricărei dependențe față de Poarta otomană.

Cucerirea independenței era o cerință fundamentală a afirmării multilaterale a țării noastre în concertul națiunilor europene, a împlinirii aspirațiilor vitale ale maselor populare. Românii din toate provinciile istorice, toate clasele și categoriile sociale și-au exprimat în cele mai variate forme, mai ales după Unire, dorința fierbinte de a milita pentru înfăptuirea deziderатului secular al independenței naționale.

Dînd curs acestor deziderate, domnitorul Al. I. Cuza a procedat, treptat, la eludarea conștientă a prerogativelor suzeranității turcești, adoptînd fără consultarea Porții otomane importante și cutezătoare măsuri politice și economice, cum ar fi : secularizarea averilor mănăstirești (1863); adoptarea unui statut de organizare interioară care aducea modificări Convenției de la Paris (1856); desființarea regimului jurisdicției consulare, potrivit căreia, începînd

---

22. Apud D. Mazilu, *op. cit.*, p. 44.

23. Ștefan Pascu, C. Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională*, Cluj-Napoca, 1980, p. 10.

24. *Ibidem.*

din 1865, cetățenii străini au fost supuși legilor românești, acreditarea de agenți diplomatici pe lîngă guvernele europene etc. [25].

Cu toate acestea, ansamblul dezvoltării economico-sociale interne a României, precum și relațiile sale comerciale pe plan internațional, erau încă serios frînate de persistența rămășițelor feudale în agricultură și mai ales de dependența țării față de Poarta otomană, de statutul său de țară aflată sub suzeranitatea acesteia.

Înlăturarea jugului turcesc devenise, după Unire, o evidentă necesitate obiectivă impusă de mersul istoric al societății românești. Neatîrnarea statului național modern era una dintre condițiile capitale ale dezvoltării pe planuri superioare a națiunii române, a promovării în continuare și în ritm susținut a progresului economico-social.

Întregul popor român dinăuntrul ca și din afara granițelor statului național, toate clasele și grupurile sociale și-au manifestat, în diverse forme, dorința de împlinire a acestui ideal național.

Lupta României pentru independență se integra organic în ansamblul mișcărilor de eliberare națională a popoarelor din Peninsula Balcanică pentru înlăturarea jugului dominației otomane, respectiv a bulgarilor, sîrbilor, muntenegrenilor etc. Oficial, România a adoptat o politică de neutralitate față de aceste mișcări pentru a evita reacția puterilor europene. În practică, poporul român a acordat însă un sprijin substanțial multilateral răsculaților sîrbi, albanezi, greci și îndeosebi bulgari. Aceste mișcări s-au format încă de la începutul secolului și chiar au pornit de pe teritoriul țării noastre [26].

În timp ce unele state europene urmăreau să mențină integritatea Imperiului otoman, Rusia, ale cărei interese de stat cereau slăbirea Turciei, a acordat un sprijin direct luptei de eliberare națională a popoarelor din Balcani.

La 4 aprilie 1877, România a încheiat cu Rusia, la București (după tratative prealabile purtate la Livadia, în Crimeea) [27], o convenție prin care se stabileau condițiile trecerii prin țara noastră a trupelor rusești care se îndreptau spre Balcani, pentru a lupta împotriva armatelor otomane. Prin această convenție nu se realizase însă un acord asupra modului de colaborare militară a armatei ruse cu cea română în sudul Dunării, asupra unei eventuale participări a României la războiul antiotoman, deși guvernul român a făcut propuneri concrete și repetate în acest sens. Încă din fazele preliminarii ale tratativelor de la Livadia, atît domnitorul Carol cît și primul ministru, I. C. Brătianu, au insistat, în cadrul discuțiilor purtate cu Marele Duce Nicolae, comandantul suprem al armatei ruse de operațiune din Balcani, ca armata română — colaborînd pe plan general cu cea rusă — să aibă peste Dunăre o bază proprie de operațiuni, un sector distinct de front la vest de Plevna și o comandă națională. Această cerere care exprima dorința de dobîndire prin luptă a independenței noastre naționale, nu a fost acceptată

---

25. N. Adăniloaie, I. Gh. Cupșa, *Războiul de independență națională a României*, București, 1967, p. 22-39, 76.

26. *Ibidem*.

27. N. Adăniloaie, *Cucerirea independenței de stat a României 1877-1878*, București, 1973, p. 38-58, 81-98.

inițial. Așa cum vom vedea, numai desfășurarea defavorabilă și la un moment dat eșecurile ofensivei armatelor rusești, aveau să-l determine pe comandantul suprem al acestora, să ceară sprijinul, intervenția imediată a armatei române pentru a evita o catastrofă în fața contraofensivei turcești. Guvernul rus se obliga însă, prin documentul semnat la Livadia, să respecte integritatea teritorială a României, să apere drepturile politice ale statului român.

La 11 aprilie 1877, armatele ruse au trecut frontiera României, iar la 12 aprilie Rusia a declarat război Turciei [28]. După intrarea armatelor rusești în țară, drept represalii, turcii au început să bombardeze orașele românești și să facă incursiuni pe malul stîng al Dunării. Ținînd seama de această situație, la 29 aprilie 1877, Adunarea Deputaților a declarat stare de război între România și Poarta otomană. La 30 aprilie, Senatul a ratificat această hotărîre, votînd o moțiune similară. În acest document se menționa că „războiul între România și Turcia, ruperea legăturilor cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea oficială“ [29].

Ca o încoronare a acestor decizii istorice, în ziua de 9 mai 1877, dînd curs voinței întregii națiuni, în timp ce clădirea parlamentului era înconjurată de mii de cetățeni, Adunarea deputaților a proclamat independența de stat a României. Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe, declara în această memorabilă zi în Adunarea deputaților : „Sîntem independenți, sîntem o națiune de sine stătătoare, sîntem o națiune liberă și independentă. Noua noastră condițiune cu definirea independenței... trebuie să fie acceptată de Europa. Aici încep greutățile și aici e nevoie de patriotismul românilor. Noi trebuie să dovedim că sîntem în stare să facem și noi sacrificii ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri și aceasta în momentele de față este încredințată fraților și fiilor care mor la hotare“ [30].

Acest act de însemnătate politică incomensurabilă pentru viitorul României, a fost primit cu satisfacție profundă, cu un entuziasm indescriptibil. Mărturiile vremii consemnează că oamenii demonstrau pe străzile orașelor, aplaudau, se îmbrățișeau, fraternizau, sub imboldul împlinirii acestui străvechi deziderat național. În capitală sute de studenți, meseriași, funcționari și alte categorii sociale au arborat drapele și au manifestat cu torțe pe străzi, cîntînd „Deșteaptă-te Române“ [31]. Actul de la 9 mai s-a făcut, după cum relevă documentele vremii, „în cea mai mare înfrățire..., deputații fraternizînd cu tribunele“. Mulțimea alcătuită din toate straturile sociale dar dominată de muncitori și studenți, care asistase în curtea și pe dealul Mitropoliei așteptînd proclamația, se revărsa spre centrul Capitalei, într-un entuziasm de mare sărbătoare, de puternică trăire și simțire românească. Asemenea manifestări patriotice nu mai avuseseră loc de la Unirea Principatelor.

După hotărîrea corpurilor legiuitoare, proclamarea indepen-

---

28. *Ibidem.*

29. *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 603-613.

30. *Ibidem, Documentele privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. II, București, 1952, p. 669.

31. „Românul“ din 12. VI. 1877 și 13. VI. 1877 ; cf. N. Adăniloaie, Gh. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 22-39.

denței naționale trebuia pecetluită, consfințită și impusă pe cîmpul de luptă, pe teatrul operațiunilor militare de război împotriva Imperiului otoman. De aceea, guvernul român a întreprins, după 9 mai 1877, acțiuni energice de pregătire pentru luptă a armatei. Armata română și-a mărit simțitor efectivele ajungînd la circa 100.000 de oameni din care 58.700 de soldați și ofițeri formau armata operativă [32]. Ei proveneau în imensa majoritate din rîndurile țărănimii, clasă socială, care, la noi, a jucat un rol determinant, decisiv, în apărarea ființei naționale și conservarea celor mai autentice virtuți și interese ale neamului, care a dus pe umerii săi povara războaielor de apărare a gliei străbune, în decursul istoriei [33].

Trupele de linie au fost puse pe picior de război într-un timp relativ scurt, datorită mai cu seamă contribuției maselor în fondul de înzestrare a armatei, sprijinirii rechizițiilor, creditelor votate de parlament, împrumuturilor contractate de către stat etc [34].

Se cuvine să subliniem modul în care poporul român, de pe ambii versanți ai Carpaților, a înțeles să sprijine acțiunile de înzestrare a armatei, chiar în condițiile în care războiul deja începuse [35]. Numai în felul acesta au putut fi învinse greutățile enorme, rezultate din nepăsarea condamnabilă a claselor conducătoare în privința înzestrării armatei [36]. În fiecare județ s-au organizat comitete de cetățeni care au lansat liste de subscripție. M. Kogălniceanu a lansat un apel patetic, istoric, către națiune, intitulat: „Avem brațe, n-avem puști" [37]. Acesta a fost publicat în întreaga presă și apoi multiplicat și răspîndit în toate colțurile țării. Sute de învățători, preoți, profesori, funcționari au oferit o parte din salariul lor lunar pe tot timpul războiului. Numeroși artiști patrioți au organizat spectacole, turnee în țară iar fondurile adunate le-au donat pentru înzestrarea armatei. Mihai Eminescu, geniul poeziei românești, a adresat apeluri vibrante și totodată cu adresă critică, vizînd clasele potentate: „Suprimați plăcerile, lipsiți-vă de surplus, dați-l pentru sărmanii noștri frați care au dat pentru noi sîngele și-l vor mai da încă" [38]. Aceste cuvinte de adîncă simțire patriotică a celui mai mare poet al românilor au avut o puternică rezonanță în conștiința națiunii. Românii din Transilvania și Bucovina au organizat colecte, ofrande, subscripții pentru sprijinirea războiului de independență [39]. Femeile din toate unghiurile țării s-au constituit în comitete pentru a veni în sprijinul armatei române. Țărănimea a contribuit substanțial nu numai prin jertfele sale pe cîmpul de luptă, ci și la aprovizionarea armatei cu produse agricole și animale de rechiziții etc [40].

---

32. C. Gh. Marinescu, *Cucerirea independenței naționale, moment crucial în evoluția României moderne*, în „Revista medico-chirurgicală", nr. p. 324.

33. Idem, *Contribuția maselor populare în cucerirea independenței de stat a României*, p. 170.

34. „Telegraful" din 25. V. 1877; cf. *Memoriile regelui Carol al României (de un martor ocular)*, în *Istoria României*, vol. IV, p. 603-615 și vol. X, p. 38-39.

35. *Ibidem.*

36. *Ibidem.*

37. Cf. C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 170.

38. *Ibidem.*

39. *Istoria României*, p. 603-615; cf. C. Gh. Marinescu, *loc. cit.*, p. 170.

40. N. Adăniloaie, I. Gh. Cupșa, *op. cit.*, p. 38-98.

O altă expresie elocventă a puternicei conștiințe naționale a maselor populare o reprezintă numărul mare de voluntari din toate județele țării care au cerut înrolarea imediată pentru a putea participa la războiul de neatîrnare [41]. În Bucovina, un grup de elevi de liceu din clasele superioare s-au hotărît să se înroleze în armata română, trecînd granița și prezentîndu-se la comisariatele militare. De asemenea, mii de transilvăneni au trecut munții, devenind comandanți în rîndurile trupei sau ale ofițerilor români. La Oltenița, soldații regimentului 16 Dorobanți nemulțumiți de prelungirea stării de expectativă au ieșit pe străzi și au cerut să treacă Dunărea pentru a lupta împotriva turcilor. Într-o declarație semnată de 300 de români bucovineni se arăta: „Salutăm cu frățească cordialitate România liberă și independentă" [42]. Sentimente de bucurie erau exprimate de presa românească din întreaga Austro-Ungarie și îndeosebi de: „Gazeta Transilvaniei", „Telegraful român", „Familia" ș. a. Românii transilvăneni și bucovineni își exprimau totodată speranța că vor fi eliberați de frații lor din România; ei vedeau în cucerirea independenței țării propria lor cauză, propriul lor viitor, pîrghia de susținere a luptei lor de eliberare națională [43].

În luna iunie 1877, după insuccesul bătăliilor purtate de armatele turcești pentru cucerirea Plevnei, comandamentul rus, prin Ducele Nicolae, este determinat să ceară insistent intrarea directă în luptă a armatelor române [44]. Cînd, după a doua înfrîngere de la Plevna, trupele ruse au ajuns într-o situație critică, marele Duce Nicolae a trimis domnitorului Carol o telegramă în care arăta: „Turcii, adunînd cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești. Între Jiu și Corabia, demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară, pentru înlesnirea mișcărilor mele" [45]. Peste cîteva zile, la 9 august, Ducele Nicolae a trimis o nouă telegramă domnitorului Carol, rugîndu-l „să treacă Dunărea cît mai repede cu putință" [46], iar la 19 august o a treia telegramă, în care se sublinia că este absolut necesar ca „armata română oriunde ar fi, să treacă Dunărea și să meargă înainte asupra Plevnei, pentru a ataca pe turci" [47].

Animată de puternice sentimente patriotice, armata noastră a trecut Dunărea, acoperindu-se de glorie pe cîmpurile de luptă de la Grivița, Rahova, Plevna, Smîrdan etc., zdrobind rezistența trupelor otomane și pecetluind, astfel, cu sîngele ei, proclamarea independenței naționale. Maiorul George Șonțu și căpitanul Walter Mărăcineanu au căzut eroic în fruntea batalioanelor lor, jertfindu-se pentru interesele supreme ale patriei [48].

41. *Ibidem.*
42. V. Curticăpeanu, *Formarea națiunii române*, București, 1974, p. 65.
43. Ștefan Pascu, *Lupta pentru unitatea politică în secolul al XIX-lea*, în vol *Desăvîrșirea unificării statului național. Unirea Transilvaniei cu Vechea Românie*, București, 1968, p. 45.
44. N. Adăniloaie, Gh. I. Cupșa, *op. cit.*, vol. X, *loc. cit.*, p. 22-39; cf. și *Memoriile regelui Carol I al României...*, *loc. cit.*,
45. *Ibidem.*
46. *Ibidem.*
47. *Ibidem.*
48. C. Gh. Marinescu, *Cucerirea independenței naționale, moment crucial...*, în rev. cit., p. 342.

Pildele de eroism ale ostașilor români sînt însă nenumărate și nemăsurate. Martori oculari, deseori străini, relatau că răniții după ce erau pansați, fugeau noaptea de la ambulanță pentru a lua parte din nou la luptă [49]. Domnitorul Carol, comandantul suprem al oștirii române, printr-un înalt ordin [50], adresa următoarele cuvinte de laudă, mulțumire și încurajare soldaților și ofițerilor care s-au acoperit de glorie în luptele de la Plevna pentru independență națională :

Ostași !

„Străduințele voastre nobile, nobilele și eroicele suferințe ce ați îndurat, sacrificiul generos ce ați făcut cu sîngele și viața voastră, toate acestea au fost răsplătite și încununate în ziua în care îngrozitoarea Plevnă a căzut înaintea vitejiei voastre, în ziua în care cea mai frumoasă oaste a sultanului, cel mai ilustru și brav general al său, Osman biruitorul, au fost biruiți și au depus armele înaintea voastră și a fraților voștri de glorie, soldații majestății sale împăratul Rusiei. Povestea faptelor mărețe ale trecutului nostru voi ați îmbogățit-o cu povestea faptelor nu mai puțin mari ce ați săvîrșit ; și cartea veacurilor va păstra pe neștersele ei foi numele acestor fapte alături de numele vostru.

În curînd vă veți întoarce în țară, purtînd fiecare scris pe pieptul său virtutea sa de ostean și devotamentul lui pentru patrie, Crucea trecerii Dunării și Medalia Apărătorilor Independenței României. Atunci cînd veți ajunge la căminele voastre, în orașele, satele și cătunele în care v-ați născut, veți spune părinților, fraților, rudelor voastre, ce ați făcut pentru țară. Bătrînii vă vor asculta amintindu-și de vremile de mărire ale neamului românesc, de care, din moși strămoși, au auzit ; tinerii vor vedea în voi exemplul însuflețit al datoriilor lor viitoare, iar măreața figură a României va privi mîndră și liniștită că veșnică îi va fi viața, pe cît va avea fii cu inimile calde și brațe voinice ca ale voastre.

În numele țării, domnul și căpetenia voastră, vă mulțumește și vă dă fiecărui din voi sufleteasca îmbrățișare a vitejilor.

Dat în Plevna, în 2 decembrie 1877“ [51].

La rîndul său Marele Duce Nicolae, comandantul suprem al trupelor ruse făcea următoarele aprecieri la adresa armatei române cu privire la competența și vitejia sa : „Am fost întodeauna fericit a recunoaște vitejia și solidele calități militare ale oștirii românești. Izbînda de la Rahova aparține întreagă armatelor române“ [52], desigur ca și celelalte bătălii intrate în istoria universală de la Grivița, Plevna, Smîrdan etc., care i-au acoperit de glorie pe români.

După înfrîngerea suferită de turci la Plevna, sub loviturile

---

49. *Ibidem.*

50. Apud, D. Ivănescu, *Document, Cercetări agronomice în Moldova,* vol. 2/1977, p. 172.

51. Documentul original se păstrează la Arhivele Statului București, *fond Marele Stat Major,* dosar 432/1877, fila 406-407, conținutul lui fiind făcut cunoscut în presa vremii. Comunicat de D. Ivănescu, Arhivele Statului-Filiala Iași.

52. C. Gh. Marinescu, *op. cit.,* p. 342.

combinate ale armatelor române și ruse, Osman Pașa, comandantul frontului otoman predîndu-se colonelului român Grigore Cerchez declara : „Capitulez cu armata mea, predîndu-mă în mîinile junei și bravei armate române“ [53].

Împreună cu armata rusă și cîteva batalioane de voluntari bulgari, care s-au organizat și instruit pe teritoriul țării noastre, dînd o grea jertfă de sînge (cca. 10.000 de soldați și ofițeri români morți și răniți), armata română (cuprinzînd un efectiv de 100.000 de oameni, din care 58.700 de soldați și ofițeri combatanți) a reprezentat o importantă forță operativă care și-a adus o contribuție substanțială la dobîndirea independenței noastre naționale, la eliberarea națională a poporului bulgar și totodată la crearea condițiilor pentru eliberarea celorlalte popoare balcanice de sub dominația otomană. După bătăliile de la Plevna, Grivița și Rahova, armata română și-a continuat lupta pînă la zdrobirea completă a armatelor turcești, înscriind noi fapte de arme, momente de glorie și strălucire în bătăliile de la Vidin, Belogradgic și Smîrdan [54].

În cadrul eforturilor generale ale armatei și ale poporului român se înscrie și aportul medicilor, al corpului medico-sanitar, prin activitatea depusă pe front sau în spatele frontului. Serviciul sanitar român, organizat și condus cu deosebită competență și pasiune patriotică de către doctorul Carol Davila [55], personalitate proeminentă a medicinii românești, a avut o contribuție remarcabilă, meritorie la îngrijirea răniților, la asigurarea condițiilor igienico-sanitare, la combaterea epidemiilor. Lipsa de medici și personal sanitar calificat se reflectă și în faptul că la izbucnirea războiului, armata română activă dispunea doar de 69 medici militari de carieră, 117 subchirurgi și alt personal medico-chirurgical. Această penurie de specialiști a fost suplinită de studenți mediciniști voluntari ca și de un număr de medici voluntari veniți din Franța, Suedia și Germania [56].

În tot timpul războiului personalul medico-sanitar, înfruntînd numeroasele greutăți legate de aprovizionarea cu medicamente, alimente, de mijloace de transport anevoioase, punîndu-și permanent viața în pericol, a vegheat cu abnegație la căpătîiul răniților și al bolnavilor, la redarea sănătății acestora. Serviciul sanitar militar a acordat îngrijire la peste 11.000 de răniți și bolnavi ai armatei noastre, la 1500 de răniți și bolnavi turci și la cîteva sute de ruși [57]. Un mare număr de medici distinși, „de un talent superior, medici care promiteau mult pentru țară au rămas sub pămîntul rece al Bulgariei“ [58], jertfindu-se pentru o cauză nobilă.

Numeroși oameni de cultură, artiști, scriitori, muzicieni și-au

---

53. Constantin Daicoviciu, M. Constantinescu, *Istoria României*, București, 1969, p. 236.

54. N. Adăniloaie, *Cucerirea independenței de stat a României...*, p. 38-98.

55. *Istoria României*, vol. IV, p. 603-615; cf. V. Bologa și colab, *Istoria medicinei românești*, București, 1972, p. 207 ; Gh. Barbu, *Carol Davila și timpul său*, București, 1958, p. 315.

56. C. Gh. Marinescu, *Cucerirea independenței naționale, moment crucial...*, p. 343.

57. G. Barbu, *op. cit.*, p. 315.

58. V. Bologa, *Contribuții la istoria medicinei*, p. 273.

pus talentul în slujba idealului nostru național prin crearea unor opere de o valoare inestimabilă care evocă faptele de eroism ale ostașilor români în războiul de independență.

*

Opinia publică europeană, numeroase personalități politice și cultural-științifice, presa de mare tiraj au elogiat vitejia armatei române. Engels afirma că : „Românii făcură posibilă victoria rușilor la Plevna“, iar marchizul de Gramez de Wardes, martor ocular al luptelor de la Grivița, consemna că „dorobanții de la Grivița au dat dovadă de un curaj și de o vitejie care nu putea fi bănuită“ [59].

Independența de stat a României a fost dobîndită, pecetluită cu sîngele vărsat pe cîmpurile de bătălie de cei mai buni fii ai țării, cu prețul unei jertfei de 10.000 soldați și ofițeri morți și răniți. El a fost cîștigat cu prețul unor eforturi incomensurabile ale întregului nostru popor, conștient de însemnătatea acestui act istoric, de necesitatea lichidării dominației otomane, a lichidării suzeranității Porții otomane și a obținerii neatîrnării depline în viața politică internă și internațională.

Războiul de independență a reprezentat și reprezintă un act istoric de semnificație excepțională cu profunde rezonanțe în conștiința patriotică, națională, a întregului nostru popor, se înscrie cu litere de aur în istoria Patriei. Acest eveniment a reprezentat un moment crucial în evoluția ulterioară a României pe drumul dezvoltării sale moderne, al progresului continuu, economic, social și spiritual, precum și al desăvîrșirii unității naționale.

Poporul român se integrează în rîndurile acelor popoare care și-au dobîndit neatîrnarea nu prin „bunăvoința și generozitatea“ marilor puteri, ci cu arma în mînă împotriva opresorilor, contribuind totodată la eliberarea și asigurarea independenței altor popoare balcanice. Pe această bază, prin tratatul de la Berlin din 1877, s-a recunoscut nu numai independența României, ci și suveranitatea sa, dreptul legitim al statului român asupra Dobrogei, străvechi teritoriul românesc cotropit de turci încă din secolul al XVII-lea. Odată cu cucerirea independenței începea și procesul desăvîrșirii unificării statului național român, proces care s-a încheiat la finele anului 1918 prin unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România.

„Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva Imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă o dată marea capacitate de luptă — dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare“, așa cum sublinia în una din cuvîntările sale Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu.

*

Idealurile de libertate și independență națională au fost și sînt continuate pe planuri superioare de către statul nostru socialist,

59. N. Adăniloaie, *op. cit.*, p. 81-98.

în noile condiții istorice, conferind astfel poporului nostru o autentică independență națională, ridicînd la noi cote și valențe suveranitatea națională, precum și demnitatea națională, creind condițiile pentru o existență națională — statală deplin independentă, pentru o prezență și o activitate prestigioasă în lumea contemporană.

În Expunerea la Adunarea jubiliară consacrată aniversării Centenarului Independenței de stat a României, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu a emis considerațiuni teoretice de o valoare deosebită în problema independenței și suveranității naționale. Între altele, cu acest prilej s-a relevat faptul că istoria universală demonstrează în mod elocvent, că un popor nu poate fi îngenuncheat sau înfrînt atunci cînd el luptă cu perseverență pentru conservarea ființei naționale, pentru apărarea suveranității și independenței sale. Deci acțiunea fermă, consecventă a popoarelor pentru înlăturarea dominației străine, perseverența și hotărîrea lor în lupta pentru neatîrnare și libertate sînt cerințe imperioase și totodată concluzii care se desprind din analiza proceselor istorice ale evoluției națiunilor.

Dobîndirea independenței de stat a României nu este rezultatul bunăvoinței marilor puteri europene, nu a fost obținută la masa tratativelor, ci impusă de lupta de veacuri a poporului român, care a culminat cu victoria pe cîmpul de bătălie împotriva imperiului otoman, în „Războiul de independență națională din anii 1877-1878". Și tot astfel Marea Unire a românilor din anul 1918 nu a fost consfințită ci a fost hotărîtă și impusă în viața internațională de Marea Adunare Națională a celor peste 100.000 de români transilvăneni, de la 1 Decembrie 1918, de la Alba Iulia. Lupta pentru independență și unitate politică, statală, a călăuzit permanet acțiunile poporului român, a reprezentat o dominantă a existenței sale [60]. Cu atît mai valabilă este această concluzie în zilele noastre cînd raportul de forțe s-a schimbat pe plan mondial ceea ce reprezintă o premisă favorabilă pentru toate popoarele să poată beneficia de o suveranitate autentică, reală, nealterată, nelimitată. Cucerirea independenței și suveranității naționale se dovedește a fi o legitate obiectivă a dezvoltării sociale, o necesitate a progresului omenirii, un imperativ fundamental al istoriei. „Nu poate fi vorba de nici un drept — arată Domnul Nicolae Ceaușescu — cînd nu există dreptul fundamental de a fi stăpîn la tine acasă, de a fi stăpîn pe destinele tale" [61]. Este un imperativ major al timpurilor noastre să se respecte independența și suveranitatea tuturor statelor indiferent de mărimea sau vechimea acestora, de potențialul economic, spiritual, tehnico-științific sau militar, ca o condiție sine qua non a menținerii și consolidării păcii și bunei colaborări în viața internațională. De asemenea, au devenit un fapt de largă recunoștere și rezonanță internațională demersurile teoretice și practice ale Președintelui României precum și pozițiile oficiale ale țării noastre

---

60. Ștefan Pascu, *Independența — caracteristică fundamentală a istoriei poporului român*, în vol. *Independența României*, București, 1979, p. 9.

61. NICOLAE CEAUȘESCU, *Expunere la sesiunea solemnă consacrată aniversării centenarului Independenței de stat a României*, București, 1977, p. 21.

reflectate în numeroase documente internaționale în care au fost consacrate principiile independenței, suveranității, neamestecului în treburile interne, respectarea integrității teritoriale, renunțarea la forță și la amenințarea cu forța.

În ultimii ani asistăm, nu numai la recrudescența nihilismului național, ci și la manifestările grave, periculoase de revizionism și iredentism, care cer revizuirea, rectificarea actualelor frontiere, unele îndreptate împotriva istoriei și unității noastre naționale-statale, teritoriale. Demonstrînd caracterul nociv al acestora, Președintele Nicolae Ceaușescu sublinia că orice „punere în discuție a felului în care s-a rezolvat problema granițelor după primul sau al doilea război mondial, înseamnă de fapt a te alia, vrînd-nevrînd cu acele cercuri revanșarde, iredentiste, cu acei care pun în primejdie pacea și securitatea popoarelor din Europa“ [62], din întreaga lume. În problema frontierelor, țara noastră pornește de la principiile consacrate ale dreptului internațional, respectiv de la principiul : „Pacta sunt servanta“ considerînd hotărîrile tratatelor de la Trianon, Versailles și Paris ca fiind ireversibile. „Țara noastră are o poziție clară în această privință. Noi considerăm că în Europa postbelică frontierele stabilite după război sînt rezultatul istoricește determinat al acestei conflagrații [63]. Avînd o existență de peste 40 de ani, „aceste frontiere constituie o parte integrantă esențială a relațiilor europene contemporane. Recunoașterea actualelor frontiere, asigurarea inviolabilității lor, respectarea principiului integrității teritoriale sînt condiții ale interzicerii agresiunii și ale oricăror manifestări de forță, ale dezvoltării relațiilor prietenești și ale colaborării între state, ale menținerii păcii și realizării securității europene și internaționale“ [64].

Chiar unii autori occidentali susțin cu pertinență necesitatea respectării prevederilor tratatelor de pace postbelice. Așa de pildă Pierre Hassner sublinia că „trebuie să se pornească de la recunoașterea frontierelor existente, a statu-quo-ului teritorial din Europa contemporană. Fondul problemei constă în necesitatea realizării unui progres în însuși caracterul acestor frontiere“ [65].

Ținînd seama de faptul că revizionismul și iredentismul prin

---

62. NICOLAE CEAUȘESCU, *Cuvîntare la ședința comună a oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană*, Scînteia, nr. 13172 din 28. XII. 1984.

63. Elena Florea, *Națiunea română și socialismul*, p. 79.

64. *Ibidem*.

65. *Securitatea europeană — un deziderat care întrunește o largă adeziune internațională*, interviu acordat de Pierre Hassner, Scînteia, nr. 8450, din 9. VI. 1970, p. 4.

manifestările lor lezează grav suveranitatea și independența națională, combaterea, respingerea fermă a lor reprezintă nu numai o datorie statală ci și patriotică a fiecărui istoric, om de știință, a fiecărui cetățean [66].

În ultimii ani s-au extins tendințele și chiar acțiunile de imixtiune, de amestec în treburile interne ale altor țări ceea ce afectează grav suveranitatea statelor.

În acest sens, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu a supus unei critici întemeiate și a respins cu fermitate unele încercări care se fac, pe planul teoriei și practicii politice pentru a susține teza aberantă conform căreia „de problemele naționalității dintr-o țară sau alta, trebuie să se ocupe partide sau guverne din alte țări". Apare limpede, de la început, caracterul tendențios al unor asemenea aserțiuni, faptul că ele vin în contradicție flagrantă cu principiile imuabile ale relațiilor interstatale, ale neamestecului în treburile interne, ale independenței și suveranității naționale. Acestea constituie teze străine de spiritul dreptului, al justiției internaționale, al colaborării între state suverane, sînt emanația cercurilor reacționare.

O dominantă a epocii actuale este vocația națiunilor de a-și afirma ființa proprie, hotărîrea de a trăi în raporturi de deplină libertate, egalitate, suveranitate și independență. Acestea au devenit prerogative inalienabile ale națiunilor, ele fac parte intrinsecă, organică, din viața acestora, din personalitatea, identitatea lor, au dobîndit valoare obiectivă. În viziunea societății românești contemporane, epoca în care trăim este o epocă de redeșteptare a conștiinței naționale, de manifestare plenară a personalității, a suveranității unor națiuni care sute de ani la rînd nu au fost obiecte și subiecte de drept internațional, iar altele au avut o poziție fictivă formală în cadrul marilor confruntări internaționale. Viitorul națiunilor nu este dezagregarea suveranității și independenței lor ci consolidarea și manifestarea plenară a acestora, atribute fundamentale, imprescriptibile și inalienabile.

Constantin DUNĂREANU

66. C. Gh. Marinescu (sub red. și coord.), *Spiritul creator și valorile naționale*, p. 193-194.

1986 — Anul Internațional al Păcii

„FERICIȚI FĂCĂTORII DE PACE!"

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT

De aceeași vechime cu Predica de pe munte (Matei 5, 6-7), cu rădăcini adînci în înțelepciunea biblică a Vechiului Testament, deci din același izvor nesecat al Duhului Sfînt, acest cuvînt rostit, acum aproape două mii de ani, de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, continuă să-și păstreze valoarea, prospețimea și actualitatea, pe măsura timpului și cerințelor vremurilor. Din acest motiv această binecuvîntare a și fost reluată în decursul secolelor, spre a se da o nouă și hotărîtoare înviorare preocupărilor și strădaniilor îndreptate spre menținerea și apărarea păcii pe pămînt. Și cînd nu s-a ivit cerința pentru astfel de atitudini? Totdeauna și pretutindeni pe fața pămîntului s-au săvîrșit nedreptăți, abuzuri; s-au nesocotit drepturile oamenilor și popoarelor la libertate, la viață, la independență și, prin aceasta, pacea, atît de mult evocată și slăvită în antichitate, a fost pusă în primejdie, iar luminile și binefacerile ei au fost nesocotite și întunecate. Pîlpîirile păcii, deși palide, au continuat să semnalizeze — chiar în vremurile cele mai învolburate — existența ideii de pace, ca și a apărătorilor ei.

Slăvită ca stare de echilibru, armonie și înțelegere, ca răgaz și impuls de prosperitate spirituală și materială, pacea a constituit ideal de viață pentru popoare, determinînd adesea popoarele să ofere jertfe neprețuite, viețile fiilor lor, spre a o dobîndi. Fresca istoriei omenirii este încărcată de războaie, de cotropiri și de asupriri infinit mai mult decît puținele limanuri și răstimpuri pașnice. Și totuși, datorită acestor intermitente luminișuri pașnice ale umanității, a fost de ajuns să se arate însemnătatea păcii, care a înlesnit făurirea de-a lungul mileniilor a unor impresionante culturi, a unei bogate civilizații, mărturii puternice în favoarea păcii și împotriva războiului.

Însăși istoria poporului nostru ne stă și în această privință drept povață și învățătură de inimă și de viață. La răscrucea celor mai îngrozitoare cotropiri abătute deseori asupra vetrei sale strămoșești, ivite dintr-o zare sau alta a punctelor cardinale, înrădăcinat în această glie, poporul român și-a păstrat credința cea dreaptă, și-a făurit o spiritualitate proprie, oglindită într-un adevărat tezaur, presărat pe tot întinsul țării, ca patrimoniu cultural național și întruchipată în ființa și omenia lui, în bunătatea și vocația sa de pace, slujită pururea cu statornicie pilduitoare. În viața tuturor fiilor săi se află pe primul loc, pînă astăzi, problemele păcii și ale războiului, problemele bunăstării, ale propriului său viitor și al lumii întregi. Și este îndreptățită această preocupare, întrucît spectrul unui nou război, după cele două cataclisme mondiale rămase atît de negre în amintirea tuturor, este acum prevestit

de existența unor uriașe arsenale — de arme și rachete, în plină creștere — care ar putea degenera într-un război atomic, nimicindu-se astfel nu numai toată agonisita de mai multe ori milenară a geniului uman, ci ar fi atacată însăși identitatea reală și de toate categoriile a vieții planetare, totul căzînd sub imperiul neființei.

Emblema Anului Internațional al Păcii, cuprinzătoare a multor înțelesuri pentru viața și viitorul omenirii, la elaborarea căreia se află printre inițiatori și țara noastră, constituie pentru fiecare fiu al pămîntului un mesaj hotărît întru apărarea celui mai de preț bun al omenirii: pacea — legată în mod firesc de viață, de asemenea darul suprem al omului și dreptul său fundamental. Bunuri sfinte ale ființei umane, prin urmare, de pe orice meridian s-ar afla aceasta, pacea și viața sînt daruri dumnezeiești, izvorîte din însăși iubirea lui Dumnezeu și dăruite omului ca drepturi sacre și inalienabile, cu îndatorirea ca acesta să le păstreze, să le ocrotească, să le cultive și să se bucure în veci el și seminția lui de roadele lor.

Dacă în timpurile biblice, proorocii, psalmiștii și înțelepții lumii, în general, își hrăneau adesea setea lăuntrică cîntînd și invocînd pacea, ca necesitate de viață, ca împlinire a acesteia, atît pe plan individual, cît și pe cel social, pe tărîmul vieții popoarelor, în gîndul și cuvîntul Mîntuitorului Hristos, ideea de pace dobîndește valențe noi, dimensiuni practice pentru care se impun și eforturi corespunzătoare. Esența acestei perspective noi asupra necesității păcii, ca izvor a tot binele și ca definire a omului, care este chemat să se bucure de pace, se vădește mai ales în cea de a șaptea fericire de pe munte: „Fericiți făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema“ *(Matei 5, 9). Din clipa rostirii ei, în cadrul cuprinzător al cunoscutei Predici de pe munte, adevărată perlă a învățăturii lui Iisus, legată strîns de aspirațiile mulțimilor, această fericire, ca de altfel întreaga învățătură predicată de El, îndreaptă atenția asupra dinamismului faptei, asupra factorului de pe pămînt, care are îndatorirea să zidească pacea — aici și acum — spre responsabilitatea întreagă a acestui factor, a omului de pretutindeni.*

Aflăm și aici noutatea trăsăturilor adevăratului credincios — ca și la porunca cea nouă a iubirii — depășind cadrul personal, individual și formalist. Același îndemn la faptă îl găsim și în alte învățături ale Mîntuitorului Hristos, arătînd prioritatea acțiunilor, prioritatea nu numai a ceea ce se predică, ci mai ales a ceea ce, constant, se împlinește: „Trăiți în pace unii cu alții“ *(Marcu 9, 50), îndreptînd atenția asupra cerinței de a se păstra constant raporturile pașnice, idee care va fi marcată și întărită de gîndirea și scrisul Sfinților Apostoli și ale Părinților Bisericii. Pacea se cade a se înfăptui de om, de însuși cel care din cauza egoismului său insuficient controlat tulbură pacea. Omul reprezintă desigur — după sfînta noastră credință — o valoare inestimabilă, o forță morală în a-și crea climatul de pace pentru dezvoltarea sa și cea a semenilor săi. Greutatea cuvîntului în această fericire cade pe voința și hotărîrea omului, care, ca personalitate morală, trebuie să se afle, practic, permanent în slujba binelui. Lui i se încredințează misiunea de a face totul, de a acționa cu toate posibilitățile lui, pentru menține-*

rea păcii, ca și cum aceasta ar fi recreată de el, pentru fericirea lui, a poporului în mijlocul căruia trăiește și a naturii înconjurătoare. Numai astfel el se învrednicește să fie numit „fiu al lui Dumnezeu", suprema răsplătire pe care o poate primi o ființă omenească conștientă de chemarea sa pe lume. Valorile neprețuite ale păcii, fără de care ființa umană nu se definește ca factor creator, ca făptura cea mai de cinste a lui Dumnezeu, această întreagă salbă de valori trebuie să se întrupeze în gîndirea și viața fiecărui credincios al Evangheliei, fiecărui fiu al Bisericii, fiecărui ucenic al Domnului Hristos.

Cu mult adevăr se invocă, deseori, adevărul că pacea este un dar sfînt și, ca orice asemenea dar, se cucerește și se menține cu efortul stăruinței, cu efortul cugetului curat, al conștiinței neînfricate pentru zdrobirea răului, a fărădelegilor și păcatului. Descoperită profetic în Vechiul Testament și proclamată de îngeri la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos și, prin urmare, legată încă de atunci de pacea și bunăvoirea dintre oameni, de viabilitatea și roadele ei de aici, din lume, roade care trebuie să înnobileze viața și năzuințele oamenilor, prin realizarea unor raporturi de dreptate, egalitate și frățietate, pacea este cu adevărat dar al Duhului Sfînt. Înfățișînd puterea Duhului Sfînt, marele Apostol Pavel scrie: „Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pace, îndelungărăbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința etc." (Galateni 5, 22). Ea este însă și mesaj și îndatorire permanentă în învățătura Mîntuitorului Hristos. Întruparea ei în viața noastră, a Bisericilor și creștinilor, însemnează misiune, una dintre îndatoririle de căpetenie, care implică preocupare și efort fără răgaz. Ca și alte daruri spirituale care se mențin și rodesc în Biserică, pe măsura credinței și faptelor închinate acestui scop, tot astfel și acest atît de felurit tărîm al păcii și războiului și tot atît de urgent și important pentru prezentul și viitorul omenirii, se realizează prin străduinii sporite și reînnoite necontenit.

În ierarhia valorilor creștine, rostite de Fiul lui Dumnezeu în frumoasa Sa Predică de pe munte, demnitatea făcătorilor de pace este nimbată cu suprema apropiere de Dumnezeu, numindu-i fiii Săi. Valoarea străduaniilor pentru înfăptuirea păcii este atît de cinstitoare pentru om, încît acesta trebuie să o săvîrșească deplin, ca pe o chemare sfîntă, adevărată componentă a ființei și menirii lui pe pămînt. Pacea este și rămîne de-a pururi dar dumnezeiesc. Ea își descoperă însă frumusețile și binefacerile ei prin vrednicia noastră, prin efortul mereu sporit pus în dobîndirea acestor binefaceri ale păcii. Iar cei ce se ostenesc în împlinirea acestui mesaj se învrednicesc și de cuvîntul atît de adînc și bogat al Mîntuitorului: „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema" (Matei 5, 9).

În categoriile răsplătirilor rostite de Iisus, El îi înalță pe „făcătorii de pace" la treapta supremă de „fii ai lui Dumnezeu". Sînt numiți fiii lui Dumnezeu, ca făcători de pace, pentru că Fiul lui Dumnezeu este „pacea noastră, El care a făcut din cele două lumii — una, adică a surpat peretele cel din mijloc al despărțiturii" (Efeseni 2, 14). De aici rezultă valoarea celor ce fac pacea, valoarea muncii și vredniciei lor, valoarea faptei. Neîncetat adeverindu-se

în viață și neîncetat cu o tot mai arzătoare actualitate, această „fericire" rămîne, de aceea, pentru noi mesaj și poruncă dumnezeiască îmbrăcînd în viața noastră haina preocupării și îndatoririi de zi cu zi. Cel ce se află în slujba păcii, nu-i de ajuns numai să o contemple, să o slăvească, și nici nu-i de ajuns numai să se roage pentru realizarea ei — ceea ce însemnează foarte mult —, ci trebuie să pășească pe treapta unor eforturi și acțiuni efective și concrete. Din acest cuvînt de răsplătire al Mîntuitorului, se vede însemnătatea și valoarea noastră, se vede încredințarea dată nouă de cel ce a zis: „Pacea Mea dau vouă" (Ioan 14, 27). Și această încredințare, și această pace sîntem chemați să o împlinim. Sîntem chemați astfel să fim „colaboratorii lui Dumnezeu" (I Corinteni 3, 9). Ce demnitate mai înaltă pe lume este, decît aceea de a fi împreună-lucrători cu Însuși Dumnezeu, pe făgașul binecuvîntat al dragostei și păcii între oameni și popoare?

Cît de sublimă este învățătura noastră de credință! Cîtă încredere revarsă ea în sufletele noastre împreună cu dumnezeiasca încredințare de a fi numiți și a deveni „fiii lui Dumnezeu", toți cei ce se străduiesc pentru așezarea și statornicirea păcii și de a li se recunoaște astfel părtășia lor, vrednicia lor, în această lucrare dumnezeiască a păcii între oameni și a roadelor ei în lume. Așezată pe una din cele mai înalte trepte de credință și de înfăptuire, făurirea păcii, aici pe pămînt și acum, în vremea noastră, cînd omenirea poate ușor deveni „o umbră a morților" (Luca 1, 79), înseamnă cea mai înaltă îndatorire creștină și umană actuală și cea mai adîncă responsabilitate contemporană. Chemările păcii trebuie să afle ecou puternic și hotărîre nezdruncinată în gîndirea și voința tuturor fiilor acestui pămînt!

Ca și la înălțarea unui edificiu măreț care impune preocupări stăruitoare și spirit de dăruire, cu atît mai mult acestea se impun din partea tuturor, atunci cînd este vorba de înălțarea edificiului păcii, cel mai necesar, cel mai actual din cîte trebuie să înalțe omenirea spre a se bucura de propria sa agonisită culturală și de propriul ei viitor. Iar pentru zidirea păcii, care este însăși rațiunea de a fi a omenirii, nici un fel de efort nu poate fi de neînvins. Necesitatea menținerii păcii pe pămînt, a valorii ei pentru soarta omenirii și a devenirii ei este subliniată și de Sfinții Părinți ai Bisericii, nu numai prin adevărate ode închinate ei, ca cele scrise de Sfîntul Grigorie de Nazianz, ci și prin îndemnuri foarte categorice întru apărarea ei. Sfîntul Vasile cel Mare, cunoscut prin spiritul său dinamic și practic, spune: „Noi nu vrem să auzim nimic decît despre pace și cîte duc la ea. Nimic din cele ce se săvîrșesc în natură, sau în viața liberă, nu se realizează fără înțelegerea celor de aceeași simțire... Am hotărît ca pentru pace să nu las la o parte nici o osteneală, nici o vorbă sau o faptă de smerenie, să nu ținem seama de lungimea drumului, să nu ocolesc nici o neplăcere pentru a obține răsplata împăcării" [1]*. Se vede limpede, în acest atît de actual cuvînt, ecoul viu al Predicii de pe munte: „Fericiți făcătorii de pace!". Este limpede, de asemenea, că tot ceea ce este menit reali-*

---

1. *Scrisoarea* 97, Migne, P. G., 32, col. 493.

zării păcii nu are hotar. În acest înțeles apar cuvintele proorocului Isaia referitoare la Iisus ca „Domn al păcii...“ și „Pacea Lui care nu va avea hotar“ (Isaia 9, 5-6). Același imbold întru strădania închinată menținerii păcii și apărării păcii, precum și valoarea acestora le aflăm la Sfîntul Ioan Gură de Aur : „Toate bunurile nu servesc la nimic fără pace, spune el. Cînd distrugi pacea și armonia, aceasta ne păgubește mai mult decît dacă ne-ar lua avutul. Pacea și înțelegerea atrag o admirație generală mai mare decît aceea cu care se încoronează desăvîrșirea. Pacea e mai presus decît desăvîrșirea“ [2].

Dar asemenea perle de gîndire strălucesc, cu îmbelșugare, în toate paginile Sfinților Părinți ai Bisericii. Toate sînt mărturiile grăitoare că acești împlinitori ai Cuvîntului lui Dumnezeu n-au trecut cu vederea zbuciumul de totdeauna al oamenilor spre libertate și dreptate și setea lor de pace și bună înțelegere. Ei au fost cei mai iscusiți tălmăcitori ai Evangheliei și au cunoscut, tot atît de bine și preocupările vremii lor, nedreptățile și abuzurile, izvoarele neînțelegerilor, conflictelor și războaielor.

Însuși primul ctitor al versului cult românesc, Mitropolitul Dosoftei, a închinat stihuri de o cuceritoare simțire românească. Pe aceasta tălmăcind-o, ca pe o convingere și vocație a poporului nostru de totdeauna, talentatul ierarh psalmodiază: „Cine face zid de pace, turnuri de frăție, / Duce viață fără greață, într-a sa bogăție. / Că-i mai bună, dimpreună, viața cea frățească, / Decît arma ce destramă oastea vitejească“. Însăși invocarea acestor versuri urzite de marele părinte al poeziei românești culte revarsă raze de lumină, de înțelepciune, de clarviziune în acest vast tărîm al strădaniilor pentru pace. Îndemnul la înălțarea „zidului de pace, turnuri de frăție“ este de o urgentă actualitate. Într-un glas cu toți vestitorii și făcătorii păcii, mesajul Mitropolitului Dosoftei și al întregului sobor de ierarhi ai Bisericii noastre strămoșești întru promovarea acțiunilor mișcării pentru pacea lumii strălucește puternic și aduce rod îmbelșugat.

Sprijinind lupta pentru pace a poporului nostru, credincioșii și slujitorii Bisericii Ortodoxe Române au participat, prin cuvînt și faptă, la întreaga strădanie depusă în acest scop. Cu cît pericolul unui nou război s-a întețit, pe măsură ce norii negri au întunecat zarea lumii și înmulțirea armelor au stîrnit îngrijorare îndreptățită, cu atît activitatea de combatere a acestui flagel al morții a fost tot mai vie, mai susținută. Pacea este stăruitor invocată nu numai din fața altarelor noastre străbune și vestită din toate amvoanele

---

2. *Omilia la Psalmul 127*, Migne, P. G., 35, col. 370.

sfintelor locașuri, ci și fundamentată, dezvoltată și tălmăcită în numeroase studii publicate în toate revistele teologice ale Patriarhiei și Mitropoliilor. Nu este cuvînt pastoral, predică, meditație rostite de înalții ierarhi ai Bisericii noastre, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, fără a se insista asupra primatului spiritului de pace în lume, asupra rolului hotărîtor pe care îl au, în împiedicarea războiului, eforturile unite ale iubitorilor de pace, din rîndul cărora fac parte conducătorii și slujitorii Bisericilor și Confesiunilor religioase din lume. Urmînd cuvîntul Mîntuitorului Hristos, care spune: „În orice casă veți intra întîi ziceți: pace casei acesteia! Și de va fi acolo un fiu al păcii, pacea voastră se va odihni peste el" (Luca 10, 5-6; Matei 10, 12-13), numeroase au fost casele în care cuvîntul de pace al reprezentanților Bisericii noastre, a fost primit cu prilejul Conferințelor internaționale pentru pace și dezarmare și mulți au fost fiii din ținuturile îndepărtate ale globului pămîntesc peste care s-a odihnit duhul păcii, duhul apărării vieții, hotărîrea de a lupta împotriva forțelor războinice și a cursei înarmărilor.

Din conștiința slujirii păcii și vieții, din hotărîrea nestrămutată de a fi în rîndul ziditorilor de pace, a acelor „turnuri de frăție", imagine dragă ctitorului versului românesc, la inițiativa Prea Fericitului Patriarh Iustin s-au organizat la București trei Adunări pentru pace și dezarmare ale Cultelor din țara noastră, cu o largă participare a unor conducători de Biserici și reprezentanți ai Confesiunilor religioase din lume. De aici s-au îndreptat apeluri pentru pace, pentru salvarea vieții din fața cataclismului nuclear, care nu se poate înfăptui decît prin dezarmare și în primul rînd a celei nucleare.

Ne aflăm în Anul Internațional al Păcii. O opțiune de mare valoare, nu numai pentru că a fost proclamată de reprezentanții tuturor popoarelor lumii și, deci, voința de pace a ajuns o forță planetară, ci și pentru ceea ce trebuie să însemne pentru mult zbuciumata omenire această proclamare — adică bazele unei păci trainice, durabile, drepte. Fi-va oare de o atît de scurtă durată raza de lumină a acestei istorice proclamări? În loc de a se face pași spre consolidarea și promovarea căilor pașnice, a dialogului, a unor posibilități care să deschidă drumul înțelegerii și păcii, se fac pași către înmulțirea armelor tot mai distrugătoare, către amplasarea a noi rachete în Europa, către militarizarea spațiului extraterestru.

În fața acestei situații, Bisericile și confesiunile religioase din lume, împreună cu credincioșii lor, trebuie să-și unească eforturile cu cele ale marelui șuvoi al partizanilor păcii de pretutindeni pentru a zăgăzui tendințele războinice, pentru a frîna cursa înarmărilor, pentru a face ca uriașele resurse umane și materiale să fie îndrep-

tate spre ținuturile a căror populație se află încă pradă foametei, bolilor și suferințelor de tot felul. Numeroase organizații bisericești de pe întreg globul pămîntesc, conducători de Biserici și Conferințe episcopale, se preocupă tot mai stăruitor de a elabora metode de mobilizare a opiniei publice pentru sprijinirea și promovarea acțiunilor îndreptate spre dezarmare și făurirea păcii. Însăși Conferința panortodoxă presinodală, pentru Sfîntul și Marele Sinod de la Chambésy-Elveția, are pe ordinea de zi a sesiunii sale din 4-11 noiembrie 1986, tema păcii, cu formularea: „Contribuția Bisericilor Ortodoxe locale la realizarea păcii, libertății, fraternității și dragostei între popoare și la înlăturarea discriminărilor rasiale". *E cazul să reamintim că reprezentanții Bisericii noastre au inițiat și susținut includerea pe ordinea de zi a forului suprem al Ortodoxiei a acestei teme, aprobată în unanimitate. Edificiul măreț al păcii nu poate fi decît rodul acțiunilor unitare săvîrșite de fiecare om de pe pămînt, de fiecare popor și de toți, solidar, la un loc. E de la sine înțeles că Bisericile au o mare responsabilitate și un mare rol de îndeplinit: de a face pacea, de a salva viața lumii.*

Cu această uriașă responsabilitate credincioșii și slujitorii Bisericii noastre strămoșești sprijină cu încredere și însuflețire lupta pentru pace a poporului român, străjer convins al bunei înțelegeri între toate neamurile pămîntului și făuritor de viață nouă, pe vatra de mai multe ori milenară a neamului nostru. În slujba viitorului lui, a idealurilor lui de pace și prosperitate, ne vom spori eforturile, convinși că forțele păcii sînt cu mult mai presus decît forțele oarbe ale armelor, că strădania pentru pace va fi încoronată cu roadele așteptate de întreaga omenire și că făcătorii de pace sînt într-adevăr „fiii lui Dumnezeu".

Trepte de înflorire ale Patriei

IAR TU, ROMÂNIE MÎNDRĂ, TOT MEREU SĂ DĂINUIEȘTI

Manifestări culturale. Concursul de poezie și critică literară „Porni luceafărul“ este integrat manifestărilor anuale care au loc la Botoșani și care se dedică omagierii celui mai mare poet român. Ajuns anul acesta la a XIV-lea ediție, concursul își propune să stimuleze creația originală a tinerilor și interesul pentru investigarea exegetică a operei eminesciene.

În cadrul manifestărilor prilejuite de împlinirea a 50 de ani de la nașterea lui N. Labiș, în orașele sucevene : Fălticeni, Cîmpulung, Siret, Rădăuți și Suceava au avut loc o serie de sesiuni de comunicări, simpozioane și referate privind personalitatea proeminentă a tînărului poet sucevean, dispărut prematur din cultura românească.

O revistă de mare prestigiu național „Viața Românească“ împlinește anul acesta 100 de ani. Primul său număr a apărut în luna martie la Iași, iar în cuvîntul introductiv citim că revista „nu are alt scop decît munca pe cîmpul culturii naționale“.

La împlinirea a 100 de ani de la apariția celui dintîi număr al revistei literare științifice „Viața românească“, la Iași, poetul I. Alexandru, în fața unui public numeros, a recitat din creația sa literară, omagiind astfel evenimentul.

Punerea în valoare a trecutului național. Printre obiectivele de amplă rezonanță istorică din județul Neamț, incluse în planul de restaurare pe acest an, se află și așa numita „Cetatea nouă a Romanului“ (spre a nu fi confundată cu vechea cetate construită de Roman Mușat) construită de Ștefan cel Mare în 1466, așezată pe malul stîng al rîului Siret, la sud de oraș.

Tot la Roman, Muzeul de istorie al municipiului și-a îmbogățit patrimoniul cu un important tezaur de obiecte de podoabă din epoca neolitică, respectiv de acum mai bine de 5000 de ani. Descoperirea de excepție s-a făcut în cadrul unor săpături arheologice întreprinse în localitatea Brad și cuprinde 480 piese de o rară frumusețe.

„Tribuna României“ informează cititorii că la Mănăstirea Bogdana din județul Bacău, ctitorită în 1670 de boierul Solomon Bîrlădeanu, s-a organizat un depozit pentru păstrarea și conservarea bunurilor de patrimoniu din cuprinsul județului Bacău : cărți, icoane, artă decorativă, odoare, veșminte etc. Cele mai numeroase sînt cărțile, peste 4000 exemplare. Cea mai veche este „Cazania lui Varlaam“ (1643). De asemenea există Evanghelia și Apostolul lui Șerban Cantacuzino, Evanghelia lui Antim Ivireanul, Octoihul și Antologhionul de Rîmnic, Evangheliarul lui Veniamin Costachi, adevărate comori din patrimoniul vechii limbi românești.

Aceeași publicație recomandă nordul Bucovinei, ca cel mai pitoresc loc al țării noastre. După ce face o prezentare a fiecărui monument de artă și arhitectură românească, scriitorul Dan Mediarau înmănunchează cîteva metafore la adresa celebrelor biserici: Voroneț, Humor, Sucevița, Arbore, Moldovița și Putna.

În „autograful" său din „Convorbiri literare", poetul I. Alexandru își destăinuie un crez al său: „Sînt fericit să fi fost om pe pămînt, să fi putut petrece în zile și nopți grele de trudă, pe pagina albă, să fi putut scrie Imnele Moldovei și Imnele Putnei, cîțiva ani legat cu sufletul și luni de-a rîndul adesea și cu trupul pe pămîntul și văzduhul dens de sfințenie și jertfă al lumii voievozilor și intelectualilor Bucovinei, prezența de nedistrus a moștenirii Voronețului, a Putnei și Dragomirnei".

Casă-muzeu. În satul Tîrpești, județul Neamț, trăiește și creează, de mai bine de jumătate de secol, artistul popular Nicolae Popa, distins sculptor în lemn și piatră, precum și pasionat arheolog și numismat. Împreună cu soția sa, Elena, și ea creatoare de costume naționale, au organizat în locuința lor un inedit muzeu cuprinzînd, în momentul de față, peste 4000 piese. Anual casa-muzeu este vizitată de mulți turiști din țară și străinătate.

Omagiu. La împlinirea a 84 de ani de viață și cinci decenii de muncă asiduă în domeniul restaurării monumentelor istorice bisericești, „Tribuna României" dedică reputatului arhitect Ștefan Balș cuvinte evocatoare. Din 1930, cînd restaurează biserica „Sfîntul Elefterie" din București și pînă astăzi cînd lucrează la restaurarea bisericii „Sfîntul Gheorghe" din capitală, a pridvorului vechii Catedrale mitropolitane din Iași și a Casei domnești a lui Ștefan cel Mare de la Mănăstirea Putna, arhitectul Ștefan Balș a restaurat 48 de monumente istorice și de artă, printre care merită amintite: Mănăstirea Neamț, bisericile din Borzești, mănăstirile Moldovița, Rîșca, Humor, palatul episcopal din Huși, Mănăstirea Bistrița etc.

În slujba sănătății. La Întreprinderea de antibiotice din Iași a fost realizat un nou produs farmaceutic — Brofimen. Medicamentul cu întrebuințări curative în cazul bronșitelor acute este obținut în condiții tehnico-economice de înaltă eficiență.

Tot aici, în fază înaintată de pregătire a fabricației, se află un nou sortiment de ampicilină (ampicilină pulbere, granulată, efervescentă). Față de ampicilina obișnuită (în capsule), acest nou sortiment este mai eficient în aplicabilitatea lui.

Tot în faza de pregătire a fabricației este unguentul cu indometacin care va fi folosit în terapia afecțiunilor reumatismale.

Prin funcționalitatea deosebită, prin înaltul grad de complexitate profesională a corpului medical de aici, Clinica de stomatologie infantilă din Iași, adăpostită într-o somptuoasă clădire ce străjuiește strada Lăpușneanu, condusă competent de reputatul Prof. dr. Mircea Rusu, din anul 1985 a fost cooptată ca centru de colaborare al Organizației Mondiale a Sănătății (O.M.S.).

Noutăți edilitare. În ceea ce privește programul edilitar al județului Neamț, săptămînalul „Ceahlăul“ informează cititorii că pe lîngă cele 2000 de apartamente care sînt prevăzute a se da beneficiarilor în acest an se va construi o școală la Piatra Neamț cu 16 săli de clasă, alta la Tg. Neamț cu alte 16 săli de clasă, apoi se va extinde la Piatra Neamț actuala Policlinică, la Bicaz actualul spital cu încă 100 paturi, iar la Roman se va realiza o nouă stație de salvare.

Comuna Roznov, județul Neamț, va deveni un oraș agro-industrial. Blocurile de locuințe înălțate aici pentru muncitorii din cunoscutele întreprinderi industriale ale localității, însumează la ora actuală atîtea apartamente cîte se aflau altădată într-un oraș ca Romanul sau Piatra Neamț.

Localitățile sucevene în cincinalul trecut și-au sporit zestrea edilitară cu peste 15.000 apartamente, 272 săli de clasă, 1400 locuri în internate școlare, 8 dispensare medicale și un mare număr de unități comerciale prestatoare de servicii. Au fost, de asemenea, definitivate noile centre civice urbane din Suceava, Fălticeni și Siret.

Premiere industriale. Specialiștii de la întreprinderea „Electrocontact“ din Botoșani au pus la punct o instalație originală de exhaustare a aerului poluat din întreprinderi, care practic înlocuiește total ventilatoarele electrice. Concepută într-o structură de tuburi, utilizîndu-se „efectul Coandă“, instalația este „conectată“ la viteza vîntului. La o viteză a vîntului de 10 metri pe secundă instalația elimină 7000 m. c. aer toxic pe oră din halele industriale fără consum de energie electrică.

După îndelungi cercetări și experimentări, cadrele didactice și studenții de la catedra de electrotehnică și calculatoare din cadrul Institutului Politehnic din Iași au realizat un nou tip de radiogoniometru naval automat. Noul echipament electronic va fi utilizat la determinarea direcției și a sensului undelor radio. Finalizat în întregime după o tehnologie proprie, cu piese și subansamble de proveniență indigenă, noul produs, se înscrie printre cele mai reușite performanțe tehnice mondiale.

După microhidrocentralele Săvinești și Bistrița, un nou obiectiv energetic de interes local a fost pus în funcțiune în județul Neamț: microhidocentrala Pîngărați 1. Înscrisă, alături de alte 25 microhidrocentrale în programul județean de valorificare energetică a apelor de munte, ea are o putere instalată de 290 kw și este acționată de apele pîrîului cu același nume. În pragul punerii în funcțiune se află și microhidrocentrala Pîngărați 2, căreia în scurtă vreme i se vor alătura alte două unități aflate în construcție.

La Vaslui a intrat în funcțiune un important obiectiv energetic. Este vorba de darea în folosință a modernei centrale de termoficare pe bază de cărbuni, care asigură agentul termic pentru încălzirea tuturor locuințelor din orașul de reședință de județ, întreg necesarul de abur tehnologic și apă fierbinte pentru unitățile și întreprinderile amplasate în principalele zone ale municipiului.

„Conveol — 5“ este o instalație de valorificare a energiei vîntului realizată în cadrul Intreprinderii de Utilaj Greu pentru

transporturi din municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Instalația, construită în cea mai mare parte din materiale recuperabile, dezvoltă o putere de 65 kw energie electrică.

La Mestecăniș-Suceava, în cadrul unei festivități, a fost marcat un important eveniment privind dezvoltarea traficului pe calea ferată din zonă : integrarea în circulație feroviară a celui de-al doilea tunel, modernă magistrală subterană, care asigură sporirea substanțială a capacității de transport din zona obcinelor bucovinene. Tunelul, una dintre cele mai lungi magistrale subterane din țară, constituie și una dintre cele mai mari lucrări de acest gen realizate la noi în țară.

La Intreprinderea de panouri electropneumatice din Bacău s-a realizat, în premieră națională, un nou și valoros produs ; echipamentul de automatizare pentru turbopompele utilizate la petrolierele de 150.000 TDW.

Tot o noutate în această unitate economică o constituie și asimilarea echipamentului de automatizare a strungului Carusel Sc-33 cu comandă numerică, fabricat la Roman.

„Arzătoarele ciclon“, „Coja duoreversibilă“, „Vagon termos“, „Vagon basculant oală zgură“, „Turbina Kotr“ sînt doar cîteva din recentele premiere ale platformei ieșene cu marca „Fortus“-C.U.G.

La cunoscuta Intreprindere de celuloză din Piatra Neamț a fost omologat un nou și valoros produs. Este vorba de celuloza electrotehnică pentru cartoanele utilizate la fabricarea transformatorilor electrici, sortiment pînă acum importat.

Specialiștii Întreprinderii de chimie macromoleculară „Petru Poni“ din Iași au obținut, în premieră pe țară, copolimeri sintetici poroși. Noul produs va fi utilizat cu succes în procesul de purificare a unor antibiotice sau a altor compuși biologici activi, precum și la denocivizarea unor ape reziduale.

Alte realizări industriale. Renăscută din „cenușa“ unui vechi și rudimentar atelier, Întreprinderea Mecanică Roman se numără astăzi printre cele mai moderne și mai puternice unități industriale din județul Neamț. Cea mai spectaculoasă realizare a întreprinderii este, după cum se știe, renumitul strung „Carusel“ a cărui producție în acest an se va situa la nivelul mondial de 50 %.

La Piatra Neamț, unde funcționează una din cele mai moderne stații de epurare mecanică și biologică a apei din țară, în instalația existentă se realizează o cantitate de biogaz echivalentă cu 420 tone combustibil convențional.

În orașul Huși a intrat în funcțiune o nouă și importantă capacitate de producție. Este vorba de secția de producere și îmbuteliere a oxigenului cu un volum de 300.000 m c, în măsură să asigure necesarul secției de utilaj complex al altor intreprinderi și unități economice din localitate.

Secția de mașini unelte din cadrul Întreprinderii de rulmenți din Bîrlad a devenit în ultimii ani o adevărată fabrică de mașini dintre cele mai moderne, atît pentru nevoile întreprinderii cît și pentru alte unități din țară. De curînd aici au fost date în folosință

două linii complet automatizate pentru strunjirea inelelor de rulmenți.

Colectivul Combinatului de prelucrare a lemnului din Piatra Neamț, datorită promptitudinii în execuția lucrărilor impuse, precum și a calității lor superioare este din ce în ce mai cunoscut peste hotare. În cursul acestui an au fost oferite la export 160 noi sortimente de mobilă.

La cunoscuta Întreprindere mecanică de material rulant din Pașcani a fost realizat în primul trimestru al anului cel de-al 7000-lea vagon marfă. De remarcat faptul că, pînă acum, la această întreprindere s-au produs 7 tipuri de vagoane marfă cu însușiri constructive și funcționale deosebite, apreciate pentru înaltul grad de siguranță în transporturile de mărfuri pe magistralele feroviare ale țării.

Începînd cu anul 1970, în Bacău funcționează Întreprinderea de Mașini Unelte, care a fost orientată prioritar către producția de mașini de alezat și frezat, mașini de rectificat cu ax vertical, linii automate, mașini de găurit cu comandă numerică etc. Recent însă, ziarele au consemnat un succes internațional al electroniștilor, mecanicilor și automatiștilor de aici : Medalia de aur la Tîrgul Internațional de la Brno (Cehoslovacia) pentru „Centrul de prelucrare cu ax orizontal tip CP-FH-R 500“, o instalație complet automatizată, cu o mare precizie în prelucrarea unei largi game de piese complexe, prin operații de frezare, alezare, găurire, filare, zencuire etc.

Anul acesta se împlinesc 105 ani de viață a uneia dintre cele mai vechi întreprinderi băcăuane. Este vorba de renumita întreprindere de hîrtie „Letea“, înființată în 1881. Aici s-a organizat „prima societate pentru fabricarea hîrtiei“ din țară. Întreprinderea și-a început activitatea cu 38 de oameni, acum personalul întreprinderii numără peste 2500 muncitori. Întreprinderea realizează hîrtia cu cel mai ridicat indice de albire, într-o gamă largă de sortimente : hîrtie pentru bancnote, pentru calculatoare, hîrtie filigran, cartoane fotografice, hîrtie pentru ziar, hîrtie de scris etc.

În conexiune cu marile platforme chimice și tehnice ale județului Bacău amintim că cei mai experimentați căutători de zăcăminte de petrol din țară sînt cei din județul Bacău. Așa se justifică faptul că prima sondă instalată din țară a fost în 1862 la Mosoarele, lîngă Tg. Ocna.

Tot o veche tradiție a județului este și exploatarea cărbunelui, în zona orașului Comănești, precum și exploatarea sării, principalele zăcăminte, practic inepuizabile, aflîndu-se la Tg. Ocna. O cifră semnificativă : în anul 1985 în județul Bacău a fost extrasă o cantitate de circa 800.000 tone sare.

Specialiștii de la C.F.S. Iași au finalizat cu succes și au început livrarea unei noi instalații de etirare, care constituie o premieră tehnică, destinată prelucrării fibrei de poliacril-nitril. Prin parametrii tehnici și funcționali de care dispune, linia complexă de etirare este comparabilă cu cele similare de pe piața mondială.

Nomenclatorul de fabricație al Întreprinderii „Tehnoton“ din Iași s-a îmbogățit recent cu un nou și valoros produs. Este vorba de

picup-ul cu amplificator stereo, asimilat aici și introdus în producția de serie.

Specialiștii de la C.U.G. au elaborat o nouă și eficientă tehnologie de obținere a lingourilor rotunde de oțel, utilizate îndeosebi la producerea de pietre forjate pentru utilaje chimice. Noua tehnologie aplicată cu bune rezultate în cadrul oțelăriei electrice, constă în realizarea unor viteze variabile de turnare pe înălțimea lingourilor, în scopul dirijării solidificării uniforme a acestora pe întreaga lor suprafață.

Din 1885 de cînd întreprinzătorul Eugen Alcar a pus bazele Întreprinderii de Postav din Buhuși, pînă astăzi această citadelă a industriei textile românești a ajuns să fie una dintre cele mai cunoscute în lume.

Ritmul schimbării producției, în funcție de solicitările partenerilor comerciali este impresionant. Anual sînt expediate în mulțe țări europene și din alte continente aproximativ 800 noi sortimente de postavuri.

Noutăți din agricultură. La Stațiunea de cercetări agricole Podul Iloaiei a fost omologat un nou soi de grîu, „Moldova 83", cu o bună rezistență la temperaturi scăzute și la secetă, mai viguros la măcinare și foarte rezistent la boli. Acestor calități se adaugă conținutul ridicat de substanțe proteice, însușiri superioare de panificație, precum și o înaltă plasticitate ecologică.

Harnicii lucrători ai ogoarelor din Dumbrava Roșie (Neamț), începînd cu acest an folosesc pentru fertilizarea solului un nou tip de îngrășămînt natural de o valoare deosebită. Este vorba de nămolul fermentat de la stația de epurare a apelor uzate din municipiul Piatra Nemț.

De pe băncile Liceului agroindustrial din Roznov (Neamț) va ieși în vara acestui an prima promoție de zootehniști-mecanizatori, o premieră absolută a învățămîntului românesc. Absolvenții își vor etala cunoștințele în fermele zootehnice ale județului.

Arhid. Ioachim GIOSANU

Ca dintr-un ecou prelung deslușim și înțelegem de aici limpede dumnezeiescul adevăr al Învierii lui Hristos, pe care îl auzim din Sfînta Evanghelie de astăzi și din fiecare duminică de peste an, trăit neîncetat cu neîmputinată bucurie și încredere. Îl trăim astfel deoarece îndelungata viață a Bisericii noastre strămoșești este o continuă descoperire a lucrării Duhului Sfînt în ea, în Biserică și în sufletele noastre, putînd rosti și noi că „ceea ce am văzut, ceea ce am privit cu ochii noștri și cu mîinile noastre am pipăit" — adică ceea ce ochii și luminile dreptei credințe cuprind în clipa cînd ne atingem de Sfîntul Potir și ne împărtășim cu Sfintele și Preacuratele Sale Taine — aceasta este chezășia că sîntem fiii vieții, că sîntem hărăziți să moștenim viața cea fără de sfîrșit, „viața care viețuiește", cum îl auzim spunînd în aceste zile pe Sfîntul Ioan Gură de Aur.

Fericiții noștri strămoși aflau în adevărul Învierii belșug de dreaptă învățătură pentru îmbogățirea viețuirii lor creștinești și românești. Ne imaginăm cu ușurință, cît balsam turna în sufletul lor curat și bun primul cuvînt auzit în limba cea dulce a neamului, îndreptat către ei de Paști de vrednicul Mitropolit al Moldovei, Varlaam. În cunoscuta sa Cazanie „pentru toată semințiа românească", la anul 1643, marele nostru înaintaș tălmăcește, în gîndire autentic patristică, însemnătatea Sfintei Învieri, astfel: „Că astăzi Hristos a învins și cu Învierea Sa a făcut veselie netrecută celor scîrbiți și mîngîiere celor ce plîng; ridicare celor căzuți; slobozire celor robiți; răscumpărare celor vînduți; lumină celor întunecați, viață celor morți și ne-a mutat din întuneric la lumină; din moarte la viață; de pe pămînt la cer. Și aceasta ne învață Pavel Apostolul, de zice că viața noastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu. Deci cînd va veni Hristos la judecată și Se va arăta întru slava Sa, atunci și viața noastră se va arăta întru slava Lui. Întîi se va arăta mărirea trupurilor noastre că vor fi neputrede și luminate mai vîrtos decît soarele și ne vom veseli în veci, văzînd frumusețile noastre și cinstea întru care vom petrece în mijlocul îngerilor. Și vom auzi cîntarea lor cea dulce și frumoasă" [2]*. Din graiul limpede al ctitorului limbii române literare apare credința sa nestrămutată, cunoștințele teologice de mare dascăl al Ortodoxiei, bogăția limbii noastre și grija arhipăstorului de a împărtăși fiilor săi duhovnicești „Cuvîntul vieții" (I Ioan 1, 2).*

Aceasta este și astăzi mărturia noastre despre „Cuvîntul vieții", Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, „Izvorul vieții" întru Care „era viață și viața era lumina oamenilor" (Ioan 1, 4). Să ne bucurăm, drept aceea, de această viață în Hristos, ca de o lumină care luminează pururea și pretutindeni. Cuvîntul vieții, pe care Biserica îl proclamă și îl sărbătorește, îl avem drept preț și dar întru zdrobirea morții și a păcatului. Prin Învierea lui Hristos, deci, „prăznuim omorîrea morții și începătura altei vieți, veșnice". Cu o bucurie fără seamăn și cu o adevărată izbucnire de gînduri despre nesfîrșita iubire a lui Dumnezeu față de noi, Sfîntul Ioan Gură de Aur face din sărbătoarea Paștilor un minunat prilej de

---

2. *Cazanie*, 1643, Ediție îngrijită de I. Byck, p. 94.

trăire a bunătății dumnezeiești, tălmăcind în cuvîntul său din Duminica Învierii înrîuririle ei minunate în viața Bisericii și a noastră, a fiilor ei. „Masa este plină, zice marele ierarh, ospătați-vă toți. Vițelul este mult, nimeni să nu iasă flămînd. Toți vă îndulciți de ospățul credinței, toți luați bogăția bunătății, nimeni să nu plîngă, că s-a arătat împărăția cea pentru toți. Nimeni să nu se tînguiască pentru păcate, că iertarea din mormînt a răsărit“[3]. *De fiecare dată cînd prăznuim Sfintele Paști, ascultăm cu nesaț acest cuvînt și ne dăm tot mai bine seama de bogăția învățăturii noastre de credință și de frumusețile ei duhovnicești. Ca de pe o culme de lumină și bunătate strălucesc de-a lungul secolelor roadele Învierii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și mesajul dumnezeiesc de viață și pace.*

★

Păstrătoare și propoveduitoare statornică a acestui mesaj, Biserica noastră strămoșească se străduiește să-i dea strălucire și în zilele noastre. Și am putea spune, fără a greși, că în acest timp de neliniște și teamă, prin care trece omenirea din pricina cursei înarmărilor, mesajul apărării vieții, al menținerii păcii în lume, trebuie să constituie pentru fiecare dintre noi o sporire a eforturilor, o mai susținută străduință în a ne exprima voința de a da valoare acțiunilor menite să apere viața și să se aleagă drumul, dorit de întreaga omenire, drumul înțelegerii, printr-o dezarmare urgentă, în primul rînd a celei nucleare. Niciodată omenirea nu s-a aflat la o atît de primejdioasă răscruce, nu s-a apropiat atît de orbește de prăpastia unei catastrofe atomo-nucleare ca în vremea aceasta de sub zodia nefastă a creșterii înarmărilor. Și aceasta, în ciuda faptului că ne aflăm în anul proclamat cu deplină legitimitate de Organizația Națiunilor Unite ca Anul Internațional al Păcii. Dacă viața unui singur om prețuiește atît de mult și se cade a se face totul pentru îndreptățitele ei împliniri, într-o măsură nesfîrșit mai mare trebuie să nu se precupețească nimic atunci cînd este vorba de viața omenirii și chiar de existența planetei.

Conștiința luminoasă a salvării vieții o exprimă și o susține harnicul nostru popor român prin strălucitele inițiative de pace și de înțelegere, de dialog și apropiere proclamate cu prestigiu internațional de Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele României, care cu claviziune și înțelepciune dă mereu glas vocației strămoșești de pace și veghează cu dăruire la continua înflorire a scumpei noastre Patrii. Asemenea tuturor fiilor poporului român, și noi, slujitorii și fiii Bisericii strămoșești, să sprijinim noua sa inițiativă de pace în lume, prin Apelul Marii Adunări Naționale îndreptat către toate popoarele lumii spre a se traduce prin fapte înțelesul înalt al Anului Internațional al Păcii.

Nu ne îndoim că uriașa mișcare de pace, pentru apărarea vieții, crește tot mai mult, iar forțele ei, cele ale sufletelor, ale credinței și convingerii depășesc mult forțele oarbe ale armelor, precum lumina depășește și biruie întunericul. Ataşamentul nostru

---

3. *Penticostar*, Ediția a VI-a, București, 1973, p. 26.

statornic pentru apărarea vieții și păcii să-l arătăm prin munca noastră devotată, înțeleaptă și cu tragere de inimă. Ca arhipăstor al credincioșilor și slujitorilor altarelor străbune din aceste minunate ținuturi străvechi românești ale Moldovei și Bucovinei, nu încetez a slăvi acest pământ strămoșesc și pe harnicii săi fii. Cu devotament pilduitor mintea și brațele lor au adăugat acestor frumoase plaiuri, mai cu seamă în ultimele două decenii și mai bine. noi și noi ctitorii, adevărate izvoare de bunăstare și lumină. Să pășim cu încredere și hotărîre pe drumul epocalelor înfăptuiri, pe drumul muncii avîntate și creatoare, pe drumul unității de gînd și de faptă a tuturor fiilor țării noastre.

De la acest sfînt și străbun Altar, an de an, luăm lumină din Lumina cea veșnică a lui Hristos cel a treia zi înviat. De la acest „izvor de apă vie" de la care s-au îndestulat moșii și strămoșii noștri ne îndestulăm și noi, fiii și nepoții lor, din neam în neam. Aici, în fața lui, ca înaintea Sfintei Sfintelor dreptei noastre credințe, cu ochii inimii și cu privirile credinței, mărturisim și rostim „Cuvîntul vieții" și din El plinim însăși viața noastră. Și tot aici, ca la „muntele cel sfînt, cel cu umbră deasă" (Psalm 42, 3), ne îndreptăm pașii și ne aducem ofranda evlaviei, prin cîntări, rugăciuni și slujiri pentru bunăstarea Sfintelor lui Dumnezeu Biserici și pentru unirea tuturor, pentru îmbelșugarea roadelor pămîntului și pentru pacea a toată lumea. Să rămînem statornici fii ai acestui Altar străbun. Să fim pururea uniți în jurul Conducerii de stat și să prisosim în vrednicii creștinești și românești.

În acest chip să „rămîneți în dragostea Mea" (Ioan 15, 4) după cuvîntul Mîntuitorului Hristos, iar eu, părintele vostru duhovnicesc, sînt și rămîn în dragostea dumneavoastră, înălțînd pururea cu o inimă și într-un cuget imnul Cuvîntului vieții: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din mormînturi, viață dăruindu-le".

În această comuniune vă îmbrățișez părintește, dorindu-vă belșug de bucurii de Sfintele Paști, prăznuindu-le cu sănătate și pace, la mulți ani.

HRISTOS A ÎNVIAT!

ADEVĂRAT A ÎNVIAT!

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI — 1986

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI ŞI HUŞILOR

„Înfăţişaţi-vă pe voi lui Dumnezeu, ca vii, sculaţi din morţi, şi mădularele voastre ca arme ale dreptăţii lui Dumnezeu“
(Romani 6, 13)

HRISTOS A ÎNVIAT !

De 40 de zile călătorim pe calea cea îngustă a postului, cu popasuri în cele şase duminici, cînd ne-am întărit duhovniceşte prin exemplele sfinţilor şi prin Sfînta Cruce, ridicată ca un stindard duhovnicesc la mijlocul postului. De 6 zile luăm parte la deniile din săptămîna sfintelor Patimi. Tînguitoarele şi melodioasele cîntări, podoabe scumpe ale Bisericii noastre străbune, citirea celor 12 Evanghelii, cîntarea în cor a prohodului Domnului, ne-au purtat cu mintea şi cu inima la cele întîmplate în Ierusalim cu aproape 2000 de ani în urmă. Ca şi sfintele femei mironosiţe şi Sfînta Maică a Domnului şi noi am privit cu ochii sufletului şi am suspinat aievea la chinuirea, pironirea pe cruce şi moartea trupească a Celui ce este „făcătorul cerului şi al pămîntului“, izvorul vieţii, Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos.

Acum însă cînd pădurile şi livezile, pajiştile şi cîmpiile se trezesc din mormîntul iernii şi, sub razele calde şi mîngîietoare ale soarelui, îşi pun veşmintele înverzite ale primăverii, acum cînd păşim în luna mai, luna „Florar“, *cea în care* „se preface totu-n rai“, *acum cînd florile şi păsările ne îmbie cu frumuseţea lor, iată-ne cu toţii adunaţi în miez de noapte în faţa sfîntului altar străbun, care înseamnă şi mormîntul Domnului, aşteptînd să vedem pe Hristos.*

Deodată „toate se umplu de lumină“... Preotul, în veşminte strălucitoare, v-a chemat: „Veniţi de primiţi lumină...“. Sufletele tuturor au tresăltat. Făcliile s-au aprins. Creştineasca salutare cu care de aproape două mii de ani se salută neamul nostru, de la Sfîntul Apostol Andrei începătorul încreştinării strămoşilor noştri, acea salutare v-a adresat-o preotul, ca şi îngerul, mironosiţelor oarecînd: „Hristos a Înviat !“.

Veselul şi evlaviosul răspuns în cor: „Adevărat a înviat !“, adevereşte credinţa neclintită în Învierea Domnului Iisus. Această credinţă este sufletul întregii învăţături creştine şi chezăşia învierii noastre. Ne încredinţează aceasta Însuşi Domnul prin glas Apostolului: „Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovedu irea noastră, zadarnică şi credinţa voastră“ *(I Corinteni 15, 14).*

Frumuseţea slujbei din această noapte ne înfăţişează şi mai clar pe Domnul Hristos cel înviat. Ne alăturăm şi noi creştinilor din veacul al patrulea cărora episcopul lor, Sfîntul Grigore de Nyssa, le spunea: „că prin tot ce se săvîrşeşte amintirea Învierii, prin cele ce am văzut, prin cele ce am ascultat, prin cele ce cu inima veselă

am primit, prin făcliile purtate în această noapte, prin auzul nostru care a sorbit pîrîul duhovnicești cîntări, prin toate acestea inimile noastre s-au înălțat cu bucurie la cele cerești“ [1].

Intruparea Fiului lui Dumnezeu, moartea și Învierea Lui au dat tuturor celor ce cred în El „putere să se facă fii ai lui Dumnezeu“ *(Ioan 1, 12); au semănat în întreaga fire a neamului omenesc semințele nemuririi și dorul nestăvilit de trăire cuviincioasă după asemănarea lui Hristos. Foarte bine spunea un sfînt patriarh în vremurile dinspre începutul Bisericii: „Prin credință și dragoste ne înrădăcinăm în Hristos cel mort, înviat și înălțat la cer“* [2]. *Iar acest Hristos Înviat devine lucrător în noi prin Botez, Mirungere, Pocăință, Împărtășanie și celelalte Taine și rînduieli bisericești creștine-ortodoxe.*

Credința devine lucrătoare în noi prin fapte bune căci „credința fără fapte este moartă“ *(Iacob 2, 26). Învierea Domnului este lumină,* „lumina care luminează pe tot omul ce vine în lume“ *(Ioan 1, 9); este lumina pătrunsă în fiecare din noi creștinii odată cu Botezul. De aceea se cuvine* „ca fii ai luminii să umblăm, căci roada luminii este orice bunătate, dreptate și adevăr“ — *învață apostolul (Efeseni 5, 8-9). Prin cuvintele, prin purtarea, prin faptele noastre, să fim lumină cum ne poruncește Însuși Mîntuitorul Iisus:* „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor ca *(oamenii)* să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri“ *(Matei 5, 16).*

Credința în Hristos cel înviat a umplut de înțelepciune, de rîvnă, de răbdare și de dragoste pe Sfîntul Apostol Ștefan. Lumina Învierii l-a făcut strălucitor la față ca pe „un înger“ *și i-a deschis cerurile de* „a văzut pe Fiul Omului de-a dreapta lui Dumnezeu“ *(Fapte 6, 15; 7, 56).*

Credința în Hristos cel înviat și făclia nestinsă a Învierii a întreținut rîvna și strădaniile sfinților apostoli și tuturor sfinților slujitori ai altarelor creștine în propoveduirea învățăturii creștine cu cuvîntul și cu exemplul vieții lor. Aceeași credință în Înviere s-a revărsat cu prisosință în Sfinții Martiri de au răbdat cu dragoste, cu duh de rugă și iertare ca sămînța lui Hristos să rodească în sufletele oamenilor; a dat curaj și lacrimi mulțimii de sfinți nevoitori în pustie și în păduri, de s-au ridicat la multă sfințenie și au ajuns calzi rugători pentru noi toți, au pus și pun rîvnă și osîrdie în sufletele noastre.

---

1. *Cuvînt la luminata Înviere,* în „Viețile sfinților“, Mănăstirea Neamț, 1812, p. 283.

2. Sfîntul Chiril al Alexandriei, la Pr. prof dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. II, București, 1978, p. 178.

Credința în Înviere a prefăcut în creștini desăvîrșiți, în sfinți chiar, marea mulțime a poporului de jos, de toate vîrstele și de toate ocupațiile. Frumusețea vieții lor morale, vădită în purtare, muncă, cinste, dragoste, îi deosebea de lumea cea păgînă de atunci, aducea această lume la Hristos.

În toți acești creștini, înmugureau, înfloreau și rodeau semințele Învierii Domnului. Sufletele și trupurile lor se îmbibau de mireasma lui Hristos și-i făcea părtași la nemurire încă din această viață. Neîncetat răsunau în sufletele lor cuvintele Mîntuitorului: „Cel ce crede în Mine, de va și muri, viu va fi“ *(Ioan 11, 25).*

Viața creștină, pătrunsă de lumina Învierii Domnului, este o viață de tihnă duhovnicească, de liniște în adîncul inimii noastre, de împăcare a sufletului cu trupul, de bună înțelegere cu cei ai noștri, cu semenii; este o viață de pace. Este acea „pace a lui Dumnezeu, care covîrșește orice minte“, *cum adevărește Apostolul (Filipeni 4, 7). Primul cuvînt cu care Domnul, după Înviere, întîmpină pe ucenicii Săi, este acela de* „Pace vouă“. *În învățătura Mîntuitorului și a Sfinților Apostoli cuvîntul* „pace“ *este folosit de 86 de ori în diferitele lui sensuri. Sfinții Părinți ai Bisericii lui Hristos proslăvesc „pacea“ în cuvîntările lor, iar slujitorii altarelor noastre vă binecuvîntează cu cuvintele: „Pace tuturor“. Sfîntul Ioan Gură de Aur*[3]*, învață că „Pacea este maica tuturor bunurilor..., atît de mare fiind bunul ei, încît cei ce o înfăptuiesc sînt numiți* fiii lui Dumnezeu“ *(Matei 5, 9). Tot în acele vremuri de aur ale Bisericii, un alt sfînt spunea că frumusețea păcii o dă virtutea dreptății. „Nu putem numi pace pe aceea care nu este împodobită cu dreptate“*[4]*. Sfinții frați — Vasile cel Mare și Grigore de Nyssa — învață că „pacea“ este același lucru cu „dragostea“. Nu putem să ne numim adevărați servi ai lui Hristos „fără dragostea unuia față de altul și fără să fim în pace cu toți, atît cît depinde de fiecare din noi“*[5]*. Așadar, „pacea“ este roditoarea „dragostei“ care niciodată nu piere (I Corinteni 13, 4-8).*

Iată de ce Biserica noastră străbună, toți cei ce cred în Domnul nostru Iisus Hristos, se alătură cu inima deschisă, cu devotament și strădanii tuturor celor ce trudesc „pentru pacea a toată lumea“.

Anul acesta este „Anul Internațional al Păcii“ care, în Patria noastră, a fost marcat prin plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste din ziua de 28 martie, plenară în care eminentul Conducător al țării noastre spunea că tre-

---

3. I. P. S. Mitropolit Nicolae Mladin, *Studii de Teologie morală*, Sibiu, 1969, p. 116.
4. Sfîntul Isidor Pelusiotul.
5. Idem.

PARTICIPAREA ÎNALT PREA SFINȚITULUI TEOCTIST LA PRIMA ÎNTÎLNIRE A MEMBRILOR ASOCIAȚI AI ACADEMIEI ORTODOXE DIN CRETA-GRECIA

(8-15 mai 1986)

Între 8 și 15 mai a. c., Înalt Prea Sfințitul Teoctist a participat la prima întîlnire a membrilor asociați ai Academiei Ortodoxe din Creta-Grecia. Înalt Prea Sfințitul Teoctist a fost ales membru al Academiei Ortodoxe din Creta în anul 1979, cu prilejul celei de a VIII-a adunări generale a Conferinței Bisericilor Europene.

În Creta Înalt Prea Sfinția Sa a fost însoțit de Pr. asistent Constantin P. Coman, spiritual II al Institutului Teologic Universitar din București.

Socotim necesar să facem o scurtă prezentare a Academiei din insula mare a Greciei, precum și a instituției membrilor asociați ai acesteia. Academia Ortodoxă din Creta, așa cum se arată în Statutul ei de organizare, este „un așezămînt bisericesc de utilitate publică", aflat sub tutela spirituală a Patriarhiei Ecumenice. După cum este știut, Biserica Cretei se află sub jurisdicția canonică a Patriarhiei Ecumenice, avînd un statut de semiautonomie. Arhiepiscopul Cretei este ales de către Patriarhia Ecumenică din trei candidați prezentați de către Sinodul local al Bisericii Cretei, dar ierarhii locului sînt aleși de către Sinodul local.

Academia Ortodoxă din Creta a fost fondată de către I.P.S. Irineos, Mitropolit de Kisamos și Selinos, și de către teologul și sociologul Dr. Alexandros Papaderos. Ea a fost inaugurată la 13 octombrie 1968. Așezată în apropierea Mănăstirii Gonia, care a și oferit terenul necesar pentru construcție, cu o vedere minunată spre Marea Cretei de o parte și spre Munții Albi de cealaltă parte, ea oferă vizitatorului o priveliște de neuitat, care invită la meditație și la reculegere spirituală. Tradițiile arhitecturale ale Cretei, cerințele estetice și climatice ale cadrului natural în care a fost așezată, precum și nevoile funcționale ale așezămîntului, au fost armonizate într-un edificiu cu o arhitectură simplă, dar nu lipsit de impozanță. Capacitatea de cazare a Academiei este de 80 de locuri, în camere cu unul sau două paturi. Sala de conferințe are o capacitate de 150 de locuri, dar la nevoie poate fi extinsă în salonul de zi, ajungîndu-se astfel la o capacitate de aproximativ 500 de locuri. La acestea se mai adaugă o bibliotecă, o sală de mese, birourile conducerii, o bucătărie, centru telefonic și, bineînțeles, paraclisul Academiei, sfințit cu prilejul acestei prime întîlniri a membrilor asociați.

Conducerea Academiei este asigurată de către un Consiliu adiministrativ, format din nouă membri, al cărui președinte este din

oficiu, Mitropolitul de Kisamos și Selinos, actualmente I.P.S. Irineos Galanakis, iar director general Prof. dr. Alexandros Papaderos.

Membri asociați ai Academiei au fost aleși în anul 1979, cu prilejul celei de a VIII-a Adunări generale a Conferinței Bisericilor Europene care a fost găzduită de către Academia Ortodoxă din Creta.

În prezent Academia Ortodoxă din Creta are un număr de 17 membri asociați, între care amintim : I.P.S. Meliton, Mitropolit de Calcedon, Patriarhia Ecumenică ; I.P.S. Hrisostom de Mira, Patriarhia Ecumenică ; I.P.S. Parthenie, Mitropolit de Cartagina, Patriarhia Alexandriei ; I.P.S. Alexie, Mitropolit de Talin și Estonia, Patriarhia Moscovei ; I.P.S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Patriarhia Română ; I.P.S. Calinic, Patriarhia Bulgară ; I.P.S. Hrisant, Mitropolit de Lemesou, Biserica Ciprului ; I.P.S. Hrisostom, Mitropolit de Peristeri, Biserica Greciei; I.P.S. Nicolae, Arhiepiscop de Suhum și Avgazia, Biserica Georgiei ; P.C. Arhim. Simeon Romanciuk, Biserica Ortodoxă a Poloniei ; P.C. Ambrozie, Biserica Ortodoxă din Finlanda ; Pandelis Prevelakis, academician-Grecia ; Pierre Duprey, Secretarul Secretariatului pentru Unitatea Creștinilor-Roma; Dr. Garfield Glen Williams, Secretarul General al Conferinței Bisericilor Europene ; Dr. Eberhard Müller ; Nikolaos Panaghiotakis, profesor universitar-Grecia.

În intenția Academiei Ortodoxe din Creta, Adunarea membrilor asociați se vrea a fi o autoritate spirituală, o tutelă spirituală a așezământului, care să îndrume și să estimeze lucrarea acestuia dintr-o prespectivă mai largă, ce depășește spațiul național grec și chiar pe cel al Ortodoxiei.

Răspunzînd invitației Președintelui Academiei, I.P.S. Irineos și directorului general al acesteia, Dl. Alexandros Papaderos, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, însoțit de Pr. asist. Constantin Coman, au plecat în ziua de joi 8 mai, cu avionul, în Creta. La plecare, pe aeroportul Otopeni, I. P. S. Teoctist a fost condus de către P. C. Pr. Tudor Alexandru, consilier patriarhal, și P. C. Pr. Ioan Protopopescu. După o scurtă escală la Atena, unde delegația română a fost așteptată de Diac. dr. Ilie Frăcea și drd. Eugen Moraru, bursieri ai Patriarhiei Române la Atena, s-a continuat drumul spre Creta cu un avion al Liniilor aeriene Elene „Olimpiaki“. La sosirea în Creta, pe aeroportul din orașul Chania, al doilea oraș ca mărime din insulă, înaltul oaspete român a fost întîmpinat de Dl. director general al Academiei, Alexandros Papaderos, și de P. C. Arhim. Gavriil Nikiforidis, licențiat al Institutului Teologic din București. Sosirea a fost în jurul orei 21,00. De la aeroport s-a mers în mașini la sediul Academiei, care se află la o distanță de cca. 30 km de orașul Chania.

Vineri, 9 mai, sărbătoarea Izvorul Tămăduirii, invitații Academiei au asistat la săvîrșirea Sfintei Liturghii în biserica Mănăstirii Gonia din apropiere. După terminarea slujbei oaspeții au vizitat mănăstirea și s-au întreținut cu frații din mănăstire.

Reîntorși la Academie, înalții oaspeți au participat la prima ședință de lucru a Consiliului administrativ și a Comisiei financiare, în care Dl. Alexandros Papaderos a făcut o dare de seamă și o prezentare de ansamblu a activității Academiei, analizînd în amă-

nunt unele programe ale acesteia, cu rugămintea ca cei prezenți să se pronunțe asupra celor expuse, să aducă eventuale amendamente și propuneri la programele așezămîntului. Luînd cuvîntul, I. P. S. Teoctist a apreciat în mod deosebit bogata și multilalterala activitate a Academiei, elogiind strădaniile susținute ale ostenitorilor acesteia, făcînd observația că programele existente sînt foarte bune și cu multă iscusință elaborate, că ele acoperă o gamă destul de largă de probleme ale vieții bisericești și sociale și că nu sînt necesare schimbări. Pot fi însă îmbunătățite și înnoite metodele și mijloacele de realizare ale acestora. În acest sens, experiența membrilor asociați ai Academiei, a Bisericilor Ortodoxe suroni, pe care aceștia le reprezintă, pot fi de un real folos.

În continuare a avut loc un interesant schimb de opinii și analize ale unor aspecte din viața Academiei, în scopul unei informări cît mai exacte a participanților. S-au discutat de asemeni, probleme curente ale așezămîntului.

În după-amiaza zilei de 9 mai, membrii Academiei au făcut o vizită la reședința Mitropoliei de Kisamos și Selinos, aflată în orașul Kastelli, la invitația I.P.S. Irineos, Mitropolitul locului și Președinte al Academiei Ortodoxe din Creta. După primirea la mitropolie, prilej cu care I.P.S. Irineos a salutat prezența distinșilor oaspeți în Creta, la Academie și în eparhia Înalt Prea Sfinției Sale și le-a dorit ședere plăcută în insulă, precum și rezultate bune în discuții, membrii Academiei au fost invitați să viziteze extremitatea vestică a insulei. La ora apusului de soare, această parte a insulei Creta, oferă vizitatorului momente de o frumusețe greu de descris. Pe drum și în timpul cît s-au admirat privelиștile minunate ale coastei de vest a Cretei, oaspeții s-au întreținut cu Mitropolitul Irineos în legătură cu viața bisericească din Creta și, în general, despre istoria și viața de azi a cretanilor. După tradiție, aceste ținuturi ar fi adăpostit pe Sfîntul Apostol Pavel, cînd în drumul său spre Roma, spre captivitatea romană, a făcut o mică oprire în insula Creta. La întoarcere s-a vizitat Mănăstirea de maici Sfînta Treime, din apropierea orașului Kastelli.

La reședința mitropolitană, I.P.S. Irineos a oferit o cină în onoarea oaspeților, la care au mai luat parte și cîțiva din colaboratorii apropiați ai Înalt Prea Sfinției Sale. Salutînd pe invitați, I.P.S. Irineos a exprimat bucuria și cinstea clerului și a credincioșilor eparhiei Kisamos și Selinos de a avea ca oaspeți personalități de seamă ale vieții bisericești ortodoxe și ecumeniste, așa cum sînt membrii asociați ai Academiei. S-a subliniat faptul că Mitropolia de Kisamos și Selinos, deși nu este mare, a avut cinstea deosebită ca în nenumărate rînduri să găzduiască personalități de seamă din toată lumea creștină și cadre de conducere ale organismelor ecumenice, făcîndu-se pomenirea marelui patriarh ecumenic Atenagoras I, care a și dat binecuvîntarea pentru înființarea Academiei din Creta. Răspunzînd în numele celor prezenți, I.P.S. Teoctist a mulțumit călduros Mitropolitului Irineos pentru după-amiaza atît de frumoasă petrecută ca invitați ai Înalt Prea Sfinției Sale, pentru minunata plimbare făcută împreună, pentru căldura și dragostea creștinească cu care a primit pe membrii Academiei la reședința mitro-

polie. I.P.S. Teoctist a elogiat personalitatea distinsă a Mitropolitului Irineos, cunoscut tuturor pentru activitatea sa multilaterală, ce acoperă mai toate domeniile vieții credincioșilor săi, pentru deschiderea sa realistă față de întreaga lume creștină, dar și față de problemele majore cu care este confruntată omenirea în zilele noastre. Cina s-a desfășurat într-o atmosferă plăcută, oaspeții întreținîndu-se mult timp cu Mitropolitul Irineos și cu colaboratorii Înalt Prea Sfinției Sale. Seara tîrziu a fost întoarcerea la Academie.

Sîmbătă, la orele 11,00 a avut loc ședința de lucru oficială a membrilor asociați ai Academiei ortodoxe din Creta, prezidată de către I.P.S. Irineos, Președinte al Academiei. La întrunire au luat parte toți membrii Consiliului administrativ și ai Comisiei financiare. Ședința a fost deschisă de către I.P.S. Irineos printr-un călduros cuvînt de bun venit adresat tuturor participanților. Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit celor prezenți pentru faptul că au răspuns cu amabilitate invitației Academiei, relizîndu-se astfel prima întrunire a membrilor asociați ai acesteia, moment de o importanță deosebită din viața așezămîntului, care marchează trecerea la o fază nouă în activitățile și programele acestuia. Referindu-se la scopul inițial al Academiei, Mitropolitul Irineos a subliniat faptul că aceasta s-a străduit să rămînă credincioasă orientărilor sale programatice, adică să slujească Biserica și lumea, slujind dialogul Bisericii cu lumea contemporană, căutînd mereu și cultivînd o mărturie și o slujire vie a Ortodoxiei în contextul lumii de astăzi. Academia ortodoxă din Creta, a spus Înalt Prea Sfinția Sa, s-a străduit să ofere un model, demn de urmat, în ceea ce privește integrarea Bisericii în lume, armonizînd practic slujirea lui Dumnezeu cu slujirea omului, creștinismul meditativ cu creștinismul practic. Biserica nu trebuie să fie absentă din nici un domeniu al vieții omului de astăzi. Înalt Prea Sfinția Sa a încheiat exprimîndu-și convingerea și dorința, totodată, că Adunarea membrilor asociați ai Academiei, constituită într-o tutelă spirituală, va aduce un suflu nou în viața acesteia.

În continuare I.P.S. Irineos a dat cuvîntul Domnului Alexandros Papaderos, directorul general al Academiei, care a prezentat o dare de seamă amănunțită a activităților și a tuturor programelor Academiei. Domnia Sa a spus, printre altele, că în viața Academiei se pot distinge clar două etape, una de la începuturile acesteia pînă în anul 1974, anul înlăturării dictaturii militare de la conducerea Greciei și al instaurării democrației, și o a doua din 1974 pînă astăzi.

Mai departe, Dl. Papaderos a trecut la prezentarea principalelor domenii de activitate ale Academiei, în care se materializează scopurile inițiale, programatice, ale acesteia.

Primul loc între acestea îl ocupă formarea și reciclarea continuă a clerului din eparhia Kisamos și Selinos și din toată insula Creta. Aceasta se realizează prin organizarea de seminarii și conferințe pentru preoți, pentru predicatori, duhovnici, responsabili cu presa religioasă și alte categorii de credincioși ai Bisericii, toate avînd drept scop o mai profundă înțelegere a problemelor majore ale lumii contemporane și a modului în care Biserica trebuie să răspundă acestora.

Un alt domeniu de activitate al Academiei este acela al re-

înnoirii parohiei. Academia și-a propus ca, prin diverse programe, organizate fie la sediul acesteia, fie la diferite centre eparhiale sau chiar în parohii să cultive conștiința și viața parohială, conștiința participării parohienilor, a poporului lui Dumnezeu, la viața Bisericii locale și a Bisericii universale.

Mișcarea ecumenică este un alt sector în care Academia ortodoxă din Creta este prezentă. În spiritul orientărilor ecumeniste ale Patriarhiei Ecumenice și ale celorlalte Biserici Ortodoxe, Academia organizează sau găzduiește conferințe, reuniuni, congrese ecumeniste ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Conferinței Bisericilor Europene, ale dialogurilor teologice bilaterale și multilaterale. S-a făcut referire la cea de a VIII-a Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene, la cea de a III-a Întrunire a comisiei mixte de dialog între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, la Adunarea generală a organizației mondiale a tinerilor ortodocși creștini „Syndesmos“ și altele.

Tot pe această linie, Academia a inițiat de cîțiva ani un program special intitulat „Ortodoxia vie“, care se materializează prin organizarea de cursuri destinate teologilor neortodocși doritori să cunoască viața creștină ortodoxă la ea acasă. Aceste cursuri sînt organizate de fiecare dată în colaborare cu Bisericile din partea cărora vin participanții.

Dl. director general s-a referit la programele Academiei care au drept obiect educația și învățămîntul. Academia organizează, în colaborare cu organele de resort, conferințe locale sau naționale pe teme ce privesc educația și învățămîntul, organizează de asemeni seminarii cu cadrele didactice, tabere pentru elevi și studenți etc.

Femeia în viața Bisericii și în viața societății contemporane este un alt program pe care Academia îi desfășoară în colaborare cu asociațiile de femei din insulă.

Un program, căruia Academia îi acordă în ultimii ani din ce în ce mai multă atenție, este acela intitulat „Știință-Credință-Viață“ în cadrul căruia se încearcă realizarea unui dialog între teologie și științele contemporane.

Ar mai trebui amintite, dintre programele la care s-a referit pe larg Dl. Papaderos în expunerea sa, programul intitulat „Cuvînt și artă“, prin care se sprijină mișcarea artistică din insulă. Apoi, problemele emigranților, programul intitulat „Dezvoltare-calitatea vieții“, „Ortodoxia și ideologiile contemporane“ etc.

„Academia ortodoxă din Creta, a subliniat Dl. Papaderos, încearcă să fie prezentă la modul cel mai eficient posibil în toate domeniile vieții sociale, culturale și spirituale ale credincioșilor Bisericii, străduindu-se în același timp ca această prezență a ei să fie o prezență creștină, o prezență și o mărturie permanentă a Evangheliei lui Hristos. Această scurtă privire asupra programelor Academiei, a încheiat vorbitorul, nu poate firește să dea o imagine completă a activității acesteia în toată amploarea ei. Oricum, sper că am reușit să creez o impresie anume în legătură cu ceea ce facem noi aici. Dezvoltarea în viitor a Academiei, a spus domnia sa, depinde în mare măsură de solidaritatea și sprijinul pe care i-l acordă cei care aprobă și susțin aceste scopuri și aspirații ale ei“.

Membrii asociați ai Academiei au urmărit cu deosebit interes expunerea D-lui director general. În continuare au luat cuvîntul toți membrii Academiei, între care și I.P.S. Teoctist, exprimînd elogii la adresa ostenitorilor Academiei, a președintelui acesteia, I.P.S. Irineos, a directorului general, Dr. Alexandros Papaderos și a tuturor membrilor Consiliului administrativ pentru programele atît de variate și bogate și pentru realizările impresionante ale Academiei. În discuțiile care au urmat s-au dat lămuriri suplimentare asupra unor aspecte din activitatea Academiei și mai ales asupra programelor viitoare ale acesteia.

A doua parte a lucrărilor reuniunii a fost consacrată discuțiilor asupra proiectului de regulament al Adunării membrilor asociați ai Academiei.

S-a discutat, de asemeni, în legătură cu frecvența întrunirilor membrilor asociați ai Academiei. I.P.S. Teoctist a cerut să se țină cont de faptul că toți membrii sînt persoane cu înalte răspunderi în Bisericile lor și că volumul de preocupări al acestora nu va permite ca întrunirile să se realizeze la un interval de timp prea mic. Ar exista riscul ca mulți dintre aceștia să fie reținuți de interese majore și să nu poată participa, așa cum s-a întîmplat deja cu unii dintre ei chiar la această primă reuniune. Pe de altă parte, intervalele prea mari prezintă riscul pierderii contactului cu Academia și cu programele acesteia. S-a avansat și ideea organizării unor întruniri extraordinare, atunci cînd nevoile Academiei ar reclama acest lucru. S-a propus de asemeni ca, atunci cînd unul dintre membrii Academiei nu poate fi prezent, acesta să aibă dreptul să trimită un delegat al său.

Un moment important al reuniunii l-a constituit înmînarea medaliilor de membri asociați ai Academiei ortodoxe din Creta tuturor participanților la această primă întrunire. Înmînarea medaliilor s-a făcut de către Președintele Academiei, I.P.S. Irineos, Mitropolit de Kisamos și Selinos. Aceste medalii se adaugă diplomei de membru, care au fost înmînate membrilor asociați cu prilejul alegerii lor, în anul 1979.

În continuare, Dl. Papaderos a prezentat proiectul de scrisoare adresată de către participanții la prima întrunire a membrilor asociați ai Academiei membrilor acesteia care nu au putut fi prezenți, scrisoare în care li se făcea cunoscut conținutul lucrărilor și hotărîrilor luate. Scrisoarea a fost adoptată și semnată de toți participanții.

În aceeași zi, la timpul vecerniei, ierarhii oaspeți și ceilalți invitați au fost prezenți în biserica Mănăstirii Gonia, unde s-a săvîrșit vecernia de către I.P.S. Teoctist, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

La sfîrșitul slujbei a avut loc procesiunea solemnă pentru strămutarea Sfintelor Moaște de la mănăstire la noul paraclis, în sunetele clopotelor și a imnelor pascale.

În seara zilei de sîmbătă, 10 mai, participanții la prima întrunire a membrilor asociați ai Academiei au luat parte la o importantă manifestare organizată de către Academia ortodoxă în colaborare

cu Primăria orașului Chania, în cadrul unui program intitulat „Pentru apărarea păcii și a vieții". Acest program se desfășoară anual în luna mai, cu prilejul aniversării „Luptei din Creta", moment crucial în desfășurarea luptelor din zonă în timpul celui de-al doilea război mondial și cuprinde o serie întreagă de manifestări. Au fost prezenți în sala de întruniri a Primăriei, Primarul orașului Chania, primarul județului Chania, alte oficialități ale orașului, reprezentanți ai puterii locale de stat, iar din partea Bisericii I.P.S. Timotheos, Arhiepiscopul Cretei, și alți membri ai Sinodului Bisericii Cretei, preoți și mulți credincioși. A conferențiat Pr. Pierre Duprey, Secretar al Secretariatului pentru Unitatea Creștinilor de la Roma, pe tema: „Biserica în slujba păcii". În continuare au luat cuvîntul majoritatea membrilor Academiei. I.P.S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în cuvîntul Înalt Prea Sfinției Sale, a mulțumit în mod deosebit organizatorilor pentru prilejul minunat pe care l-au oferit membrilor asociați ai Academiei de a participa la o astfel de manifestare, ce se înscrie în rîndul manifestărilor prioritare ale omului contemporan și ale creștinilor, dat fiind faptul că are în vedere problema fundamentală cu care este confruntată omenirea în zilele noastre, aceea a apărării vieții pe planeta noastră. În continuare Înalt Prea Sfinția Sa s-a referit la legăturile istorice care au existat nu numai între poporul grec și poporul român, dar și între poporul român și poporul cretan; a subliniat faptul că popoarele noastre în tot cursul istoriei lor au fost două popoare pașnice și că, așa cum s-a întîmplat întodeauna, și astăzi ele sînt animate de cele mai nobile sentimente de pace și de bună înțelegere, angajîndu-se plenar în lupta pentru asigurarea unei păci trainice în lume.

În încheiere a vorbit I.P.S. Timotheos, Arhiepiscopul Cretei și Președintele Sinodului local al Bisericii Cretei, care a mulțumit tuturor vorbitorilor în numele Bisericii Cretei și al Academiei ortodoxe și a menționat faptul că participarea înalților ierarhi și a înaltelor personalități bisericești, membri ai Academiei, la această manifestare de pace a poporului cretan și a Bisericii din Creta, este o mărturie a unității și solidarității lumii creștine în slujba idealurilor de pace ale lumii.

A urmat o masă oficială, oferită de către Primăria orașului Chania în cinstea participanților la prima întrunire a membrilor asociați ai Academiei la unul din restaurantele din oraș.

Parte integrantă din programul reuniunii a constituit și inaugurarea și sfințirea paraclisului Academiei, amenajat în ultimii ani în incinta Academiei, cu osteneala directorului general al acesteia, pentru nevoile stricte ale participanților la diferite întruniri organizate sau găzduite de către Academie.

Sfințirea paraclisului, închinat pomenirii Sfinților întocmai cu Apostolii Chiril și Metodiu, a avut loc duminică 11 mai. Slujba sfințirii a fost oficiată de un sobor de înalți ierarhi format din: I.P.S. Timotheos, Arhiepiscopul Cretei, I.P.S. Partenie, Mitropolit de Cartagina, I.P.S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, I.P.S. Hrisant, Mitropolit de Lemesou-Cipru și I.P.S. Irineos, Mitropolit de Kisamos și Selinos, înconjurat de preoți și diaconi, din care

au făcut parte, printre alți: P.C. Arhim. Ghenadios Limouris, reprezentant al Patriarhiei Ecumenice, P.C. Pr. Sivarov, rectorul Academiei teologice din Sofia, P.C. Pr. Constantin Coman, asistent la Institutul Teologic din București și alții. Predica zilei a fost rostită de către I.P.S. Irineos, Mitropolit de Kisamos și Președinte al Academiei, care a vorbit despre însemnătatea evenimentului, despre rolul important pe care l-au avut Sfinții Chiril și Metodiu în răspîndirea creștinismului în Europa, în rîndul popoarelor slave, subliniind în mod deosebit semnificația ecumenistă a activității lor, motiv pentru care Academia a hotărît să pună acest paraclis sub patronajul acestora. Slujba sfințirii și Sfînta Liturghie a fost transmisă integral de postul de radio național în toată Grecia și a fost precedată de un scurt cuvînt al directorului general al Academiei, Dl. Alexandros Papaderos, care a vorbit despre întrunirea membrilor asociați ai Academiei și despre activitatea din ultimii ani desfășurată de către așezămînt.

Duminică la prînz a avut loc masa oficială oferită de Academie în cinstea invitaților săi. La această masă au mai luat parte pe lîngă membrii Academiei membrii Consiliului administrativ și ai Comisiei financiare, I.P.S. Timotheos, Arhiepiscopul Cretei, înalți ierarhi, membri ai Sinodului local al Bisericii Cretei, oficialități ale conducerii locale de stat, reprezentanți ai diferitelor organizații de masă din insulă etc. Toți membri asociați au rostit cuvîntări, vorbind despre rolul important pe care îl are Academia ortodoxă din Creta în viața Bisericii Ortodoxe și în dialogul acesteia cu celelalte Biserici și confesiuni creștine precum și cu lumea contemporană. S-au transmis de asemeni mesajele conducătorilor de Biserici, care au fost reprezentate la această primă întrunire a membrilor asociați ai Academiei.

I.P.S. Teoctist, în cuvîntarea Sa, urmărită cu un deosebit interes de cei prezenți și subliniată în repetate rînduri cu aplauze, a subliniat printre altele bunele relații care au existat dintotdeauna și care există și astăzi între Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică, care patronează Academia ortodoxă din Creta, între Biserica Ortodoxă Română și celelalte Biserici Ortodoxe. Înalt Prea Sfinția Sa a transmis conducerii Academiei, Sinodului local al Bisericii Cretei și tuturor participanților la întrunire mesajul de dragoste și prețuire al Prea Fericitului Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române spunînd :

„Atît în reuniunile din zilele precedente cît și cu acest neuitat prilej al sfințirii noului paraclis am dat glas mulțumirii de a fi fost cinstit de conducerea Academiei ortodoxe din Creta cu calitatea de membru de onoare al acestei prestigioase fundații bisericești. Am rămas impresionat de tot ceea ce s-a înfăptuit și de proiectele de viitor expuse în fața noastră de cunoscutul teolog ortodox Prof. dr. Alexandru Papadoros, directorul general al Academiei. Prezența mea la acest popas istoric și aici, pe binecuvîntatul pămînt cretan, continuă firul unor legături rodnice, încă de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și următoarele, cînd numeroase personalități află ospitalitate pe lîngă domnitorii din Țările Române. Din rîndul lor amintesc doar pe unul dintre înaintașii noștri, ma-

rele ierarh Dionisie Rally-Paleologul, mitropolitul Moldovei, fost mitropolit al Tîrnovei, sfetnic înțelept al neînfricatului luptător împotriva puterii otomane, domnitorul Țării Românești, Mihai Viteazul, cel ce la anul 1600 a înfăptuit unirea celor trei Principate românești, Muntenia, Transilvania și Moldova, proclamată la Iași în luna mai. În același an, Dionisie Rally a fost așezat în jilțul mitropolitan de la Suceava, orașul de reședință al Mitropoliei Moldovei.

Prilej și îndreptățire neprețuită este pentru mine să transmit conducerii Academiei ortodoxe, Înalt Prea Sfințitului Președinte Mitropolit Irineu de Kisamos și Selinos, D-lui prof. dr. Alexandros Papaderos, directorul general al Academiei, I.P.S. Arhiepiscop Timotei, Întîistătătorul Bisericii Cretane, înalților ierarhi, reprezentanților autorităților de stat de față la această agapă a dragostei cuvînt de prețuire din partea Prea Fericitului Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, însoțit de mesajul pascal: „Hristos a înviat!".

ÎNALT PREA SFINȚITE PREȘEDINTE,
ÎNALT PREA SFINȚIȚI IERARHI,
DOMNULE DIRECTOR GENERAL,

Onorați comeseni,

Prin întocmirea și așezarea în incinta Academiei a noului Altar și prin tîrnosirea lui de astăzi, ca și prin săvîrșirea dumnezeiestii Liturghii, am înscris o pagină nouă în viața acestui așezămînt. Ierarhi, slujitori și credincioși aparținînd diferitelor Biserici Ortodoxe, ne-am împărtășit din Unul și același Potir, uniți în comuniunea Duhului Sfînt, afirmînd astfel unitatea noastră panortodoxă, rol sfînt îndeplinit de altarul închinat Sfinților întocmai cu Apostolii Metodiu și Chiril. Prea Fericitul Patriarh Iustin personal, teolog de largă cuprindere patristică și ecumenică, înalta ierarhie și clerul Bisericii Ortodoxe Române se bucură de activitatea bogată desfășurată de Academia ortodoxă din Creta, de sub oblăduirea Patriarhiei de Constantinopol, activitate îndreptată spre o prezență vie a Ortodoxiei în lumea contemporană, spre apropierea Bisericilor prin organizarea unor conferințe, congrese și simpozioane pe teme de actualitate, nelipsind cele ale dialogului teologic și ale așezării unei păci trainice în lume. Valorează mult aceste strădanii acum cînd Bisericile și Confesiunile religioase sînt chemate la un limbaj comun, sînt chemate să dea expresie spiritului de unitate dintre ele, a unității de învățătură, de trăire creștină și de cult și în final să se împlinească voia Mîntuitorului Iisus Hristos „ca toți să fie una" (Ioan 17, 21). Sîntem conștienți că în vremea noastră Bisericile Ortodoxe trebuie să se prezinte lumii creștine și omenirii cu tezaurul nestirbit, cu învățătura și viața lor duhovnicească, cunoscute și trăite cu puterea și lucrarea Duhului Sfînt, în unitate de credință, în unitate liturgică și în deplină înțelegere.

Datorită inițiativei Patriarhiei Ecumenice, a neuitatului mare Patriarh Athenagoras, continuată cu rîvnă de Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios I, Bisericile Ortodoxe de mai bine de două decenii se află într-o tot mai strînsă colaborare, pe făgașul creat de Con-

ferințele panortodoxe din Rodos pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod. Fruct al aceleiași inițiative a Patriarhiei Ecumenice, în consens cu toate Bisericile Ortodoxe, este și dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, precum și dialogul cu celelalte Biserici Ortodoxe desfășurate cu rezultate încurajatoare. Atît pe plan interortodox, cît și pe cel al dialogului intercreștin, Biserica Ortodoxă Română se străduiește să-și aducă aportul ei, din conștiința slujirii unității creștine și a lumii.

Pe acest drum al slujirii Ortodoxiei, al apropierii dintre Biserici, al slujirii năzuințelor omenirii din vremea noastră legate de pacea lumii și de viitorul ei, Academia din Creta, sub binecuvîntarea Patriarhiei Ecumenice, își aduce un foarte prețios sprijin. Participînd la unele din aceste conferințe și întruniri, noi înșine și alți reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române, ne-am bucurat de atenția, ospitalitatea și de condițiile de lucru create în acest așezămînt datorită spiritului întreprinzător al Înalt Prea Sfințitului Irineu, Președintele Academiei și a eminentului teolog Prof. dr. Alexandru Papaderos.

Apreciem în mod deosebit orientarea teologică a Academiei ortodoxe din Creta spre redescoperirea și răspîndirea pe orice cale a bogăției tradiției ortodoxe autentice, a tradiției patristice care exprimă, la nivelul cel mai înalt, duhul înțelegerii plenare ortodoxe al mesajului evanghelic al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Într-adevăr în această epocă plină de tentațiile înstrăinării din pricina marilor decalaje materiale existente, eforturile îndreptate spre o definire și o delimitare cît mai clară și cît mai exactă a identității spirituale a Ortodoxiei, a valorificării duhului ei patristic, trebuie să fie mereu sporite spre a ajuta căutările semenilor, setea lor pentru dreptate, pentru dobîndirea valorilor morale și spirituale, a frățietății și păcii. Convingerea că în aceste eforturi ale noastre Sfinții Părinți cu bogata lor teologie și trăirea filocalică se cade să ne stăpînească neîncetat. Pentru aceste considerente, Biserica Ortodoxă Română, din inițiativa și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Patriarh Iustin, consecventă ideii fondării teologiei și a vieții bisericești pe temelia trainică a spiritualității patristice, traduce și tipărește în limba română cea mai mare parte din tezaurul patristic. În frunte cu cele zece volume ale Filocaliei, au apărut pînă acum cca 20 de volume din cele peste o sută de lucrări cîte are în vedere planul editorial al Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii noastre. Întîlnirea noastră, a reprezentanților Bisericilor noastre pe terenul comun al tradiției și al teologiei patristice este o mărturie în plus a justeței drumului pe care împreună mergem în slujirea poporului lui Dumnezeu pe calea păcii și mîntuirii.

Biserica Ortodoxă Română, ierarhi și teologi români își exprimă, ori de cîte ori se ivește ocazia, recunoștința vie față de Marea Biserică ecumenică a Constantinopolului care a dat creștinătății mari ierarhi și învățați, a căror gîndire este acum trăită de clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române. O facem și noi acum, aducînd un pios omagiu eroilor poporului cretan, luptei lui seculare pentru libertate și independență, ca și întregului popor grec.

Aceeași luptă dîrză împotriva asupritorilor a purtat-o, secole

de-a rîndul, și poporul român, iar acum stăpîn deplin pe soarta sa. independent și suveran, zidește și înalță în unitate desăvîrșită prezentul și viitorul său trainic. Ortodoxia și setea de libertate ne-au apropiat. În vremurile de răstriște pentru poporul cretan, o seamă de ierarhi și învățați au aflat ospitalitate și împliniri spirituale în Țările Române. Cu bucurie arătăm că Biserica Ortodoxă Română sprijină legăturile de prietenie stabilite de Conducătorii popoarelor noastre, român și grec, și strădania lor de transformare a Balcanilor într-o zonă a păcii fără nici un fel de arme și, îndeosebi, fără arme nucleare sau chimice.

★

Exprimîndu-ne încă o dată satisfacția participării noastre la această întrunire dorim ca ea să se constituie într-o dovadă în plus a unității ortodoxe, a vitalității și a resurselor nesecate ale spiritualității noastre ortodoxe, dar și a deschiderii sincere iubitoare a Bisericii către lume în general, către ecumenism, dar și către probleme cu care se confruntă omenirea astăzi, apărarea vieții, a păcii, prin dezarmare. Dumnezeu să ne trimită Duhul Său cel Sfînt spre a călăuzi pașii noștri spre o slujire rodnică a Bisericii Sale și a omului de astăzi, a fratelui nostru de pretutindeni.

Cuvînt de felicitare conducerii Academiei, înalților ierarhi ai Bisericii din Creta și caldă salutare tuturor celor de față".

Lucrările primei întruniri a membrilor asociați ai Academiei din Creta au fost urmărite cu viu interes de presa locală și de reprezentanți ai lumii culturale și sociale din insulă. Astfel ziarele locale „Agonas" din 10 și 11 mai, „Chiniotika Nea" din 10 și 11 mai și „Chaniotiki Elevtherotypia" din 10 mai au prezentat reportaje și comentarii de la întrunirea membrilor Academiei și de la sfințirea paraclisului, precum și de la manifestarea de pace organizată de Academie la Primăria orașului Chania.

Această primă întrunire a membrilor asociați ai Academiei a oferit participanților, pe lîngă programul oficial, posibilitatea unui bogat schimb de opinii asupra problemelor care preocupă astăzi lumea creștină și omenirea întreagă deopotrivă.

Reuniunea membrilor asociați ai Academiei s-a constituit, așa cum s-a subliniat în repetate rînduri în cursul lucrărilor, într-o manifestare a spiritului de solidaritate și colaborare care există între Bisericile Ortodoxe, a unității de vederi care animă Ortodoxia astăzi și care se concretizează în maniera unitară în care Bisericile Ortodoxe abordează problematica bisericească, dar și problemele lumii contemporane.

Următoarea întrunire, așa cum s-a mai subliniat, va avea loc în anul 1988, an în care Academia ortodoxă din Creta serbează 20 de ani de existență. Data exactă a întrunirii se va stabili ulterior și va fi comunicată membrilor asociați ai Academiei.

După terminarea lucrărilor propriu-zise ale întrunirii, I.P.S. Teoctist s-a bucurat de o atenție deosebită din partea gazdelor, fiind invitat să mai petreacă cîteva zile, ca oaspete de onoare ai Bisericii Cretei, în această minunată insulă.

Luni, 12 mai, I.P.S. Teoctist a fost oaspetele I.P.S. Irineos, Mitropolit de Kisamos și Selinos. Cei doi înalți ierarhi, însoțiți de către P.C. Arhim. Ghenadie Limouris, reprezentant al Patriarhiei Ecumenice și de P.C. Pr. Constantin Coman, au făcut o vizită în eparhia Kisamos, care a avut ca obiectiv principal cea mai veche biserică ce s-a păstrat pînă astăzi în insula Creta și care este cunoscută sub numele „Rotonda" din localitatea Episkopi. I.P.S. Irineos a informat pe I.P.S. Teoctist că insula Creta păstrează un număr impresionant de biserici bizantine, fapt pentru care a fost caracterizată ca un imens muzeu bizantin în aer liber. Arheologul Gerola semnala la începutul secolului nostru peste 800 de astfel de biserici, majoritatea conservate într-o stare foarte bună. Multe dintre ele păstrează încă picturi murale de o importanță și de o valoare istorică deosebită. Biserica cunoscută sub numele de „Rotonda", ne informează I.P.S. Irineos, are hramul „Sfîntul Arhanghel Mihail" și este datată cu aproximație din secolul III-IV. Ea este în formă de cerc, în jurul bisericii principale fiind adăugate ulterior multe alte încăperi intrate după aceea în alcătuirea bisericii. Așezată într-un cadrul natural foarte frumos, într-un loc ferit, pe un platou înconjurat de păduri, această biserică a servit mult timp ca reședință mitropolitului de Kisamos, dovadă și numele satului din apropiere Episkopi — episcopie, precum și unele mărturi arheologice. Episcopul locului și-ar fi instalat reședința în această veche biserică din cauza năvălitorilor care bîntuiau insula. Biserica „Rotonda", la care se continuă săpăturile arheologice și astăzi, scoțînd la iveală o serie întreagă de dovezi istorice privitoare la viața bisericească și la istoria acelor locuri, este un monument istoric de o valoare inestimabilă. Înalții ierarhi s-au întreținut cu arheologii care făceau săpături în legătură cu vechimea și cu valoarea arheologică și istorică a monumentului. I.P.S. Irineos a vorbit despre viața bisericească de pe aceste ținuturi, care urcă pînă la Sfîntul Apostol Pavel și care se continuă neîntrerupt pînă astăzi în ciuda vicisitudinilor istoriei. Biserica „Rotonda", dată fiind vechimea ei considerabilă, stă mărturie pentru cea mai mare parte din istoria Bisericii Cretei.

După vizita făcută la acest important monument bisericesc și istoric, oaspeții au fost invitați să ia masa de prînz la o familie de credincioși din satul Episkopi.

Reîntorși la Academie, cei doi ierarhi și-au luat rămas bun, I.P.S. Teoctist mulțumind mitropolitului de Kisamos pentru frumoasa și interesanta vizită și pentru momentele frumoase petrecute în eparhia Înalt Prea Sfinției Sale.

Spre seară, după o scurtă vizită la reședința Mitropolitului de Chania, I.P.S. Irineos, la care a fost prezent și P.C. Pr. Dimitrios Katapidis, licențiat al Institutului Teologic din București, delegația română a plecat spre Iraklion cu o mașină oferită de mitropolitul de Chania, însoțită fiind și de P.C. Pr. D. Katapidis.

La Iraklion, capitala Cretei și al cincilea oraș ca mărime din Grecia, I.P.S. Teoctist a fost oaspetele I.P.S. Timotheos, Arhiepiscopul Cretei, și a fost găzduit la reședința arhiepiscopală.

La sosire, oaspeții au fost întîmpinați de către I.P.S. Timotheos.

Seara, cei doi înalți ierarhi au purtat discuții în diverse probleme ale vieții bisericești din insulă.

A doua zi, marți 13 mai, însoțiți de vicarul Sfintei Arhiepiscopii, P.C. Arhim. Nektarios Papadakis, oaspeții românii au vizitat muzeul de arheologie din Iraklion și apoi palatul de la Knossos.

La muzeul de arheologie, I.P.S. Teoctist a fost întîmpinat de către directorul muzeului și a fost ghidat de unul din ghizii autorizați ai acestei instituții, care, dealtfel, a însoțit pe Mitropolitul român și la Knossos. Muzeul de arheologie din Iraklios este unul din cele mai mari muzee de acest fel din lume. El a fost construit între anii 1937 și 1940 și adăpostește exponate de o importanță istorică excepțională, ce acoperă toate epocile istoriei cretane antice, începînd cu perioada neoliticului și pînă în perioada romană. Obiectele expuse în muzeu au fost colecționate începînd cu anul 1883 și ele provin în cea mai mare parte din săpăturile arheologice efectuate în insulă de cunoscutul arheolog englez Sir Arthur Evens și continuate de către Școala Engleză de Arheologie din Atena. Muzeul însumează un număr de 21 de galerii și este greu să spună cineva care dintre ele sînt mai interesante. Vizitatorii români s-au oprit cu deosebit interes în fața exponatelor din galeriile II și III, care reprezintă civilizația numită „propalatină" — 300-200 î. Hr. — și provin în special de la Knossos și Mallia: vase, obiecte de cult etc. Este admirat aici celebrul disc de la Phaestos, datat în secolul XVII î. Hr., care conține o scriere hieroglifică nedescifrată încă pînă astăzi. Sînt admirate, de asemeni, diferite piese provenite de la Knossos, dar reprezentînd perioada minoică mijlocie, cum sînt: zeița cu șerpi, motiv decorativ cu delfini, ce împodobea dormitorul reginei de la Knossos, o tablă de joc încrustată în fildeș, cu foiță de aur și argint, joc considerat ca fiind un strămoș al șahului, vestitul acrobat din fildeș, piesă de o rară frumusețe, care după cum ne explică ghidul, inițial, a fost învelit în foiță de aur. În galeria a VII-a oaspeții sînt reținuți în fața a trei vase, devenite de asemeni celebre, care provin de la palatul din Ayia Triadha, din perioada neopalatină: vasul prințului, vasul pugiliștilor și vasul secerătorilor. Aceste trei vase sînt considerate ca fiind cele mai frumoase creații ale artei minoice, fiecare dintre ele reprezentînd scene din viața de fiecare zi a cretanilor din acea perioadă. Se vizitează în continuare galeria a X-a, ilustrînd perioada de declin a artei minoice — 1350-1100 — , apoi galeriile XI-XII, unde sînt expuse obiecte reprezentînd perioada numită „geometrică" (1100-1650). Vasele de lut descoperite în regiunea Knossos sînt decorate cu motive geometrice. În vitrina 170 este expusă o colecție de bijuterii, datînd din secolele VII-VI a. Hr. și conținînd numeroase piese din aur, cristal și argint. Urmează galeria XIII, a sacrofagelor și galeriile XIV, XV, și XVI unde sînt expuse fresce minoice găsite în palatul de la Knossos. Galeriile XVII, XIX și XX sînt rezervate epocii greco-romane, cu care se încheie istoria antică a Cretei.

Pe tot parcursul vizitei muzeului de arheologie, I.P.S. Teoctist a făcut aprecieri la adresa unor exponate de o importanță deosebită, cerînd deseori informații suplimentare, mai ales în ceea ce privește exponatele ce provin din vechile sanctuare minoice. Înalt Prea Sfinția Sa și-a exprimat satisfacția de a fi avut prilejul să facă cunoștință cu civilizația minoică, care alături de cea micenian̆ă, reprezintă cele

două mari civilizații antice care au preamers civilizației clasice grecești propriu-zise.

De la muzeul de arheologie s-a plecat la Knossos, aflat la 5 km distanță de Iraklion, pentru a se vizita celebrul palat regal, ale cărui ruine au traversat o istorie de peste 3500 de ani, ajungînd pînă în zilele noastre ca o mărturie a geniului uman creator. Săpăturile arheologice, care aveau să dea la iveală ruinele palatului, au început în anul 1900 și au fost efectuate de către arheologul englez Sir Arthur Evens. Ghidul care ne însoțește ne informează că primul palat construit pe locul acela datează din anii 1900-1850 î. Hr. și că el ar fi fost distrus de un cutremur de pămînt pe la anul 1700. După aceea se construiește palatul ale cărui ruine au ajuns pînă astăzi. Oaspeții români sînt conduși în încăperile palatului, care se desfășoară în jurul unei curți interioare. Puțin în afara palatului a fost descoperită o încăpere în care se depozitau obiectele de cult după întrebuințarea lor. I.P.S. Teoctist remarcă respectul deosebit pe care îl aveau locuitorii palatului față de obiectele sacre, dovedit de faptul că acestea nu erau aruncate după ce nu se mai foloseau ci erau păstrate într-o încăpere specială.

Palatul de la Knossos, împreună cu celelalte palate descoperite în insula Creta, dintre care cele mai importante sînt cele de la Phestos, Ayia Triada și Mallia, constituie vestigii arheologice de o însemnătate deosebită pentru istoria insulei ca și pentru istoria geniului uman în general.

De la palatul Knossos, la întoarcere spre reședința arhiepiscopală, Părintele vicar ne invită să vizităm biserica Sfîntului Tit, unde slujește Prea Cuviosia Sa ca preot. Biserica de astăzi cum ne-a spus P.C. Arhim. Nektarios, a fost construită de către turci ca moschee în anul 1872, după ce un cutremur de pămînt distrusese la 1856 vechea biserică bizantină închinată Sfîntului Tit, primul episcop al Cretei. Aici oaspeții români au avut prilejul să se închine la racla cu moaștele Sfîntului Tit, restituit Cretei în anul 1966, de către biserica San Marco din Veneția, unde se afla din 1669, cînd fusese capturat de către venețieni.

În apropierea catedralei arhiepiscopale se vizitează biserica Sfînta Ecaterina, construită în anu 1555, ca metoc al Mănăstirii Sfînta Ecaterina din Muntele Sinai, care astăzi adăpostește o impresionantă colecție de icoane bizantine, aparținînd celebrilor maeștri ai școlii cretane de pictură. Cele mai valoroase sînt icoanele ce provin de la Michailis Damaskinos, pictor cretan bizantin, care a trăit în secolul XVI. Explicațiile sînt date de către P.C. Arhim. Nektarios.

De aici se trece la Catedrala arhiepiscopală, cu hramul Sfîntul Mina, în care I. P. S. Teoctist a slujit în anul 1979, cu prilejul celei de a VIII-a Adunări generale a Conferinței Bisericilor Europene. Catedrala Sfintei Arhiepiscopii a Cretei este una din cele mai mari biserici din Grecia. Ea a fost construită între anii 1862 și 1895. Este împodobită cu o pictură bizantină monumentală, executată în zilele noastre.

La prînz, I.P.S. Teoctist a mulțumit I.P.S. Timotheos în mod deosebit pentru programul atît de bogat al zilei, care i-a permis

să viziteze două din marile obiective turistice ale orașului Iraklion, muzeul de arheologie și palatul de la Knossos precum și trei din bisericile Sfintei Arhiepiscopii.

În după-amiaza aceleiași zile, I.P.S. Teoctist, însoțit de P.C. Arhim. Nektarios și de P.C. Pr. Constantin Coman, au vizitat Mănăstirea de maici „Nașterea Maicii Domnului", cunoscută și sub numele de „mănăstirea savatienilor". La mănăstirea savatienilor, se ajunge după o jumătate de oră de mers cu mașina din Iraklion, pe un drum în serpentină ce urcă la o altitudine de peste 1500 de metri și vara oferă vizitatorului o vedere panoramică asupra întregului oraș Iraklion. Așezată într-un cadru natural de o frumusețe rară, „mănăstirea savatienilor" apara ca un colț de rai în vîrful muntelui, cu o vegetație nespus de bogată, unde poți întîlni portocali și lămîi împreună cu chiparoși și conifere, viță de vie ca să nu mai amintim de varitatea și frumusețea florilor de grădină cu multă dragoste îngrijite de maici. Se vizitează biserica mare, închinată Nașterii Maicii Domnului și bisericuța mică, săpată parcă în stîncă, unul din pereții acesteia fiind într-adevăr format de muntele în coasta căreia este așezată, bisericuță închinată Sfîntului Sava. Înalt Prea Sfințitul Teoctist este invitat să viziteze atelierele de stofă pentru veșminte preoțești din incinta mănăstiririi. Înalt Prea Sfința Sa apreciază calitatea și frumusețea artistică a țesăturilor. La plecare ni se servește cunoscuta cafea grecească cu iarăși la fel de cunoscuta portocaladă. I.P.S. Teoctist binecuvîntează pe viețuitoarele și pe duhovnicul mănăstirii, dorindu-le totodată multă sănătate și spor în activitatea lor.

Ultimul popas, în cadrul vizitei în Arhiepiscopia Cretei, va fi un nou așezămînt tipografic realizat de către I.P.S. Thimotheos în ultimii ani. Este vorba de un edificiu recent construit, în incinta căruia se află o biserică, nespus de frumos împodobită, care își aștepta sfințirea și inaugurarea. Acest așezămînt este destinat unor scopuri filantropice, el servind și ca tipografie a Sfintei Arhiepiscopii, unde se tipărește revista acesteia „Sfîntul Tit". Aici, I.P.S. Teoctist a fost așteptat de către I.P.S. Timotheos cu care s-a întreținut pe terasa cu vedere la mare a așezămîntului discutînd pe marginea celor vizitate, precum și în legătură cu diverse probleme din viața bisericească a celor două Biserici.

Cu acest ultim popas, vizita I.P.S. Teoctist în Biserica Cretei se încheie. Reîntorși la sediul Sfintei Arhiepiscopii, oaspeții români sînt conduși la aeroportul internațional din Iraklion de către I. P. S. Timotheos și de către P. C. Arhim. Nectarios, vicarul Sfintei Arhiepiscopii. I.P.S. Teoctist mulțumește încă o dată înaltelor gazde pentru prilejul ce i s-a oferit de a vizita cîteva din frumusețile acestei minunate insule a Greciei și de a se bucura de dragostea și filoxenia, ospitalitatea Bisericii Cretane și a poporului cretan.

La Atena, I.P.S. Teoctist a fost găzduit de Biserica Greciei. Aflînd de trecerea Înalt Prea Sfințitului Teoctist prin Atena, Prea Fericitul Serafim, Arhiepiscopul Atenei și Primat a toată Grecia, a ținut în mod deosebit să ofere găzduire înaltului ierarh român. La aeroport delegația română a fost întîmpinată de P.C. Pr. Constantin Karaisaridis, secretar pe lîngă Secretariatul Sfîntului Sinod al

Bisericii Greciei, și a fost condusă la hotelul „Theixenia", unde a fost cazată. În ziua de 14 mai, I. P. S. Teoctist a fost primit de către P. F. Serafim înconjurat de toți membrii Sinodului permanent, care se aflau în ședință. I. P. S. Teoctist a transmis Întîistătătorului Bisericii Greciei salutul Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române și i-a mulțumit pentru primire. P.F. Serafim a rugat să se transmită Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române cele mai călduroase salutări, urări de bine și îmbrățișări cordiale. Înaltul ierarh român s-a întreținut cu P.F. Serafim și cu ceilalți membri ai Sinodului permanent al Bisericii Greciei. I.P.S. Teoctist s-a întîlnit de asemeni cu Secretarul Comisiei Sinodale pentru relațiile interortodoxe și intercreștine, Protopresbiterul Ștefanos Avramidis, cu care s-a întreținut pe tema schimbului de burse care există între cele două Biserici. I.P.S. Teoctist s-a interesat de bursierii români aflați la studii în Atena, ca bursiri ai Bisericii Greciei.

În continuare, miercuri 14 mai, I.P.S. Teoctist, însoțit de P.C. Arhim. Ignatios, secretar al Sfîntului Sinod, și de P.C. Pr. Constantin Karaisaridis, a vizitat cîteva mănăstiri din Peloponez.

Joi, 15 mai, delegația română s-a întors în țară cu un avion al Liniilor Aeriene Române. La plecare pe aeroportul internațional din Atena I.P.S. Teoctist a fost condus și salutat de P.C. Pr. Constantin Karaisaridis, P.C. Diac. Ilie Frăcea, P.C. Pr. Ioan Voicescu și Dl. Eugen Moraru, bursieri români la Atena.

La sosire pe aeroportul Otopeni, I. P. S. Teoctist a fost întîmpinat de către P.C. Pr. Alexandru Tudor, consilier patriarhal, și P.C. Pr. Ioan Protopopescu.

Participarea I.P.S. Teoctist la prima întrunire a membrilor asociației Academiei ortodoxe din Creta, precum și contactele care s-au realizat cu acest prilej cu reprezentanții Bisericilor Ortodoxe prezenți la întrunire, dar și cu ierarhii Bisericii Cretei, în cadrul vizitei efectuate de către Înalt Prea Sfinția Sa în Biserica Cretei, se înscriu ca o manifestare a spiritului de colaborare frățească și de unitate care caracterizează Biserica Ortodoxă Română în relațiile ei cu celelalte Biserici Ortodoxe.

Cinstea acordată Înaltului Ierarh român, prin alegerea sa ca membru asociat al Academiei din Creta, alături de alte mari personalități ale Bisericii Ortodoxe și ale lumii creștine în general, este o cinste adresată în același timp Bisericii Ortodoxe Române, slujitorilor și credincioșilor acesteia.

În același timp, vizita I.P.S. Teoctist, efectuată cu acest prilej în Biserica Cretei și în Biserica Greciei, se înscrie ca o nouă filă în istoria relațiilor dintre cele două Biserici Ortodoxe surori, a contactelor frecvente dintre reprezentanți ai ierarhiei acestora, în spiritul comuniunii și legăturilor frățești promovate de Biserica Ortodoxă Română.

Pr. asist. C. COMAN

ICOANA ÎNVIERII

Cînd vorbim în vremea noastră de icoana Învierii, avem, de obicei, în minte imaginea întîlnită des în bisericile pictate în secolul al XIX-lea și chiar în primele decenii ale secolului nostru, imagine reprodusă și în litografii; ea este conturată chiar de îndrumările Erminiei lui Dionisie din Furna: „Un mormînt doar puțin deschis și doi îngeri înveșmîntați în alb șezînd pe marginea lui și Hristos pășind pe lespedea mormîntului, binecuvîntînd cu dreapta și în stînga o flamură — un steag n. n. — cu cruce de aur iar sub el ostașii, unii fugind alții zăcînd la pămînt ca și morți iar în depărtare aducătoarele de mir cu uleiuri sfinte“ [1].

Dionisie, în a sa Erminie, face descrierea picturilor murale care se vedeau la Athos pe pereții bisericilor, la vremea cînd el a scris cartea [2], între anii 1729 și 1733, la sfîrșitul culturii bizantine, sau, mai precis, în „epoca de declin a celei post-bizantine“ [3].

„Cu autoritatea erminiei, acest... tip iconografic nesprijinit pe nici unul din izvoarele canonice sau apocrife ale tradiției bizantine și orientale s-a impus în Țara Românească și Moldova ca și în unele monumente ale Balcanilor. Originea lui trebuie căutată în Apus. Aici, pînă în secolul XIII, unele picturi murale și sculpturi au înfățișat pe Hristos ieșind din mormînt; soldații de pază dorm adînc însă în jurul sarcofagului. Curînd după această epocă, și anume întîi în vitralii, vedem pe Hristos ieșind din mormînt, în timp ce e privit de cîțiva soldați, martori ai evenimentului. Hristos înviază, în unele vitralii, în fața a cinci soldați: doi sînt uluiți cînd Îl văd, un altul parcă încearcă să priceapă ce vede, iar un al patrulea urmărește cu privirea pe Hristos care Se înalță în zbor. Cel de al cincilea soldat pune însă mîna pe lance și se străduie să străpungă pe Hristos. Socotim că ne aflăm în fața unei compoziții inspirate de teatrul religios medieval. Descoperim astfel caracterul compozit al Erminiei lui Dionisie din Furna. Ni se lămurește și originea unui tip iconografic, altul decît cel cuprins în izvoarele canonice, precum și în tradiția mai mult decît milenară a Bisericii bizantine și lumii orientale“ [4].

Analizînd icoana Învierii prezentată de Erminia lui Dionisie din Furna observăm că unele elemente ale ei își au totuși temei în Sfintele Evanghelii: prezența îngerilor la mormînt, doi (Luca 24, 4) sau unul (Matei 28, 2), femeile mironosițe venind la mormînt (Marcu 16, 1; Luca 24, 1). În schimb, înfățișarea Mîntuitorului

---

1. Dionisie din Furna, *Carte de pictură*, traducere de Smaranda Bratu Stati și Șerban Stati, Cuvînt înainte de Vasile Drăguț, Studiu introductiv și antologie de ilustrații de Victor Stoichiță, București, 1979, p. 147-148.

2. I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii medievale românești*, București, 1973, p. 135.

3. Victor Ieronim Stoichiță, *Studiu introductiv* la Dionisie din Furna, *op. cit.*, p. 13.

4. I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 135.

înviat păşind pe lespedea mormîntului dată puţin la o parte sau mormîntul „puţin deschis“ nu-şi mai au temei scripturistic. Înfăţişarea Mîntuitorului, în felul arătat de Erminia lui Dionisie, păşind pe lespedea mormîntului puţin dată la o parte, poate să conducă la gîndul că lespedea a fost dată puţin la o parte anume pentru a ieşi Mîntuitorul din mormînt. Sfintele Evanghelii arată limpede că „îngerul Domnului, coborînd din cer şi venind, a prăvălit piatra şi şedea deasupra ei“ (Matei 28, 2); deci deasupra pietrei mormîntului a stat un înger şi nu Mîntuitorul, iar piatra pe care a stat îngerul a fost nu dată puţin la o parte ci ridicată de pe mormînt, prăvălită de la uşa mormîntului (Marcu 16, 4; Luca 24, 2; Ioan 20, 1). Cîntările Bisericii subliniază că Mîntuitorul a înviat din mormînt „piatra fiind pecetluită“ şi leagă minunea Învierii de cea a Naşterii Sale din pururea Fecioara Maria: „Păzind peceţile întregi, Hristoase, ai înviat din mormînt, Cel ce n-ai stricat cheile Fecioarei prin naşterea Ta şi ne-ai deschis nouă uşile raiului“ [5].

Dacă ar fi ca Mîntuitorul înviat să fie înfăţişat păşind deasupra pietrei mormîntului în care a fost îngropat, atunci ar trebui ca piatra pusă deasupra mormîntului să fie pecetluită şi nu dată puţin la o parte „mormîntul, doar puţin deschis“.

Prezenţa unei flamuri-steag în mîna stîngă a Mîntuitorului exprimă o concepţie triumfalistă despre Învierea Mîntuitorului, concepţie care este străină gîndirii şi scrisului Sfinţilor Părinţi ai Bisericii; prezenţa crucii în icoana Învierii îşi are o îndreptăţire, cum vom vedea mai departe, dar nu în vîrful suportului flamurei — steagului — ci în mîna Mîntuitorului; biruinţa Mîntuitorului o vedem coborînd în iad, călcînd cu moartea pe moarte şi scoţînd din iad pe cei adormiţi cu credinţa în El; semnul biruinţei Lui este crucea şi nu steagul şi mai ales starea de înnoire obiectivă pe care ne-a dăruit-o. De aceea acest fel de înfăţişare a icoanei Învierii, tradiţia iconografică „mai mult decît milenară“ a picturii bizantine, nu-l cunoaşte [6].

Sfintele Evanghelii nu spun nimic despre momentul însuşi al Învierii sau mai bine zis al ieşirii Domnului din mormînt. Iconografia păstrează în chip fidel această tăcere dintr-un mare respect faţă de taină; aceasta o urmează şi tradiţia liturgică: „Doamne, pecetluit fiind mormîntul de cei fără de lege, ieşit-ai din mormînt precum Te-ai născut din Născătoare de Dumnezeu. N-au cunoscut cum Te-ai întrupat îngerii Tăi cei fără de trup. N-au simţit cînd ai înviat astăzi cei ce Te-au slujit, că amîndouă au fost pecetluite pentru cei ce ispiteau. Dar minunile s-au descoperit celor ce se închină cu credinţă tainei“ [7].

Biserica ne pregăteşte şi introduce în atmosfera tainei însă în ziua Sîmbetei mari: „Să tacă tot trupul omenesc şi să stea cu frică şi cu cutremur şi nimic pămîntesc întru sine să nu gîndească...“ [8]. Sfîntul Epifanie al Ciprului, în Omilia pentru Sîmbăta Mare, încearcă să pătrundă adîncul tainei: „Ce este aceasta? O

---

5. *Tropar*, Cîntarea a VI-a de la slujba Învierii.
6. I. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 135.
7. Stihira glas 5, a Învierii, de la Laude.
8. Cîntarea Heruvicului de la Liturghia zilei.

mare tăcere domnește astăzi pe pămînt și o mare singurătate... O mare tăcere pentru că Împăratul doarme. Pămîntul a tremurat și s-a liniștit pentru că Dumnezeu a adormit în trup și pentru că El S-a dus să trezească pe cei ce dormeau de veacuri. Dumnezeu a murit în trup și iadul a tresărit. Dumnezeu a dormit puțin timp și El a trezit din somn pe cei care ședeau în întuneric... El merge să caute pe Adam, primul nostru părinte, oaia cea pierdută. El vrea să meargă să cerceteze pe toți cei care stau în întuneric și în umbra morții... să coborîm deci cu El pentru a vedea legămîntul între El și oameni... Acolo se află Adam, Noe, Avraam, Moise, Daniil, Ieremia și Ioan... Și printre prooroci este unul care strigă : „Din pîntecele iadului ascultă cererea mea, auzi strigătul meu!“ și un altul : „Dintru adîncuri am strigat, Doamne, Doamne auzi glasul meu“ și un altul : „Strălucește fața Ta și vom fi mîntuiți... !“.

Adam, captiv, mult mai la adînc decît toți ceilalți... a vorbit așa : „Aud pașii cuiva care vine către mine! Și în timpul cît el vorbea, Domnul intră ținînd arma biruitoare a crucii. Plin de uimire, Adam strigă către ceilalți : „Domnul meu să fie cu voi cu toți“. Și Hristos răspunde lui Adam : „Și cu duhul tău...“. Scoală din morți, Eu sînt Dumnezeul tău, căci tu ești în Mine și Eu sînt în tine, noi alcătuim amîndoi o persoană unică și nedespărțită... Sculați-vă și să plecăm de aici și să mergem de la durere la bucurie... Părintele Meu cel ceresc așteaptă oaia cea pierdută... cămara nunții este gătită... corturile veșnice sînt ridicate... această împărăție a cerurilor care exista înaintea tuturor veacurilor vă așteaptă“ [9].

Astfel, urmînd Sfintelor Scripturi, Bizanțul și Orientul, singurele două compoziții iconografice ale Învierii pe care le-a conceput sînt „Coborîrea la iad“ și „Femeile mironosițe la mormînt“ [10].

Icoana Învierii în compoziția „Femeile mironosițe la mormînt“ își are ca izvor Sfintele Evanghelii : „După ce a trecut Sîmbăta, cînd se lumina de ziua întîi a săptămînii (Duminica) a venit Maria Magdalena și cealaltă Marie, ca să vadă mormîntul. Și iată s-a făcut cutremur mare că îngerul Domnului, coborînd din cer și venind, a prăvălit piatra și ședea deasupra ei. Și înfățișarea lui era ca fulgerul și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada. Și de frica lui s-au cutremurat cei ce păzeau mormîntul și s-au făcut ca și morți. Iar îngerul, răspunzînd, a zis femeilor: „Nu vă temeți, că știu că pe Iisus cel răstignit Îl căutați. Nu este aici;căci S-a sculat precum a zis, veniți de vedeți locul unde a zăcut și degrabă mergînd, spuneți ucenicilor Lui că S-a sculat din morți și iată va merge înaintea voastră în Galileea; acolo Îl veți vedea — și ele au mers să vestească ucenicilor. Dar cînd mergeau ele să vestească ucenicilor, iată Iisus le-a întîmpinat zicînd : „Bucurați-vă“. Iar ele apropiindu-se au cuprins picioarele Lui și I s-au închinat. Atunci Iisus le-a zis : Nu vă temeți. Duceți-vă și vestiți fraților Mei, ca să meargă în Galileea și acolo Mă vor vedea“ (Matei 28, 1-10). „Și după ce a trecut ziua Sîmbetei, Maria Magdalena, Maria lui Iacov

---

9. P. G., XLIII, 440-464, la Paul Evdokimov, *L'art de l'icône. Théologie de la Beauté*, Desclée de Brouwer, traducere manuscris, cap. VII, Icoanele Învierii, p. 190.

10. I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 135, P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 190.

și Salomea au cumpărat miresme, ca să vină să-L ungă. Și dis-de-dimineață, în prima zi a săptămînii (Duminică) pe cînd răsărea soarele, au venit la mormînt. Și ziceau între ele : Cine ne va prăvăli nouă piatra de la ușa mormîntului ? Dar, ridicîndu-și ochii, au văzut că piatra fusese răsturnată ; căci era foarte mare. Și intrînd în mormînt, au văzut un tînăr șezînd în partea dreaptă, îmbrăcat în veșmînt alb și s-au spăimîntat. Iar el le-a zis : Nu vă spăimîntați ! Căutați pe Iisus Nazarineanul, Cel răstignit ? A înviat ! Nu este aici. Iată locul unde L-au pus. Dar mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că merge în Galileia, înainte de voi ; acolo Îl veți vedea după cum v-am spus. Și ieșind au fugit de la mormînt, că erau cuprinse de frică și de uimire, și nimănui nimic n-au spus, căci se temeau. Și înviind dimineața, în ziua cea dintîi a săptămînii (Duminica) El S-a arătat întîi Mariei Magdalena, din care scosese șapte demoni. Aceea mergînd, a vestit pe cei ce fuseseră cu El .." (Marcu 16, 1-10). „Iar în prima zi de după Sîmbătă (Duminică), foarte de dimineață, au venit ele la mormînt, ducînd miresmele pe care ele le pregătiseră. Și au găsit piatra răsturnată de pe mormînt. Și intrînd nu au găsit trupul Domnului Iisus. Și fiind ele încă nedumerite de aceasta, iată doi bărbați au stat înaintea lor, în veșminte strălucitoare. Și înfricoșîndu-se ele și plecîndu-și fețele la pămînt au zis aceia către ele : De ce căutați pe cel viu cu cei morți ? Nu este aici, S-a sculat... și întorcîndu-se ele de la mormînt, au vestit acestea celor unsprezece și tuturor celorlalți. Iar ele erau: Maria Magdalena și Ioana și Maria lui Iacov și celelalte împreună cu ele, care ziceau către Apostoli acestea" (Luca 24, 1-10). „Iar în ziua întîi a săptămînii (Duminica), Maria Magdalena a venit la mormînt dis-de-dimineață, fiind încă întuneric și a văzut piatra ridicată de pe mormînt. Deci a alergat și a venit la Simon Petru și la celălalt ucenic pe care-l iubea Iisus și le-a zis : Au luat pe Domnul din mormînt și nu știu unde l-au pus. Deci a ieșit Petru și celălalt ucenic și veneau la mormînt... Iar Maria stătea afară lîngă mormînt plîngînd. Și pe cînd plîngea s-a aplecat spre mormînt. Și a văzut doi îngeri în veșminte albe, șezînd, unul către cap și altul către picioare, unde zăcuse trupul lui Iisus. Și aceia i-au zis : Femeie, de ce plîngi ? Pe cine cauți ? Ea le-a zis : Că au luat pe Domnul meu și nu știu unde L-au pus. Zicînd acestea ea s-a întors cu fața și a văzut pe Iisus stînd, dar nu știa că este Iisus. Zis-a ei Iisus: Femeie, de ce plîngi? Pe cine cauți? Ea, crezînd că este grădinarul, I-a zis : Doamne, dacă tu L-ai luat, spune-mi unde L-ai pus și eu Îl voi ridica. Iisus i-a zis : Maria ! Întorcîndu-se aceea i-a zis evreiește : Rabuni ! (adică Învățătorule). Iisus i-a zis : Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu. Mergi la frații Mei și le spune : Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru, la Dumnezeul Meu și Dumnezeul vostru. Și a venit Maria Magdalena, vestind ucenicilor că a văzut pe Domnul și acestea i-a spus ei" (Ioan 20, 1-18).

Cum vedem, sfintele femei mironosițe sînt cei dintîi martori, mărturisitori și vestitori ai Învierii Mîntuitorului. De aceea iconografia Bisericii înfățișează icoana Învierii sub chipul „Femeile mironosițe la mormînt". În această icoană mironosițele (în număr diferit, 2, 3, 4 sau mai multe) sînt înfățișate purtînd vasele cu

aromate pentru a unge trupul Domnului Iisus îngropat ; în icoană se înfățișează și un înger sau cel mai adesea doi stînd deasupra pietrei de mormînt prăvălite (Matei 28, 2), sau „unul de către cap și altul de către picioare, unde zăcuse trupul lui Iisus“ (Ioan 20, 12), vestindu-le că a înviat Domnul. Ei arată femeilor mironosițe mormîntul gol cu giulgiurile de îngropare lăsate de Domnul în mormînt după Învierea Sa. În unele icoane, giulgiurile sînt înfățișate de iconar ca o găoace în care a fost trupul Domnului și înfășurate în niște fețe, în forma în care se înfașă un copil, așa cum vedem înfășat pe Pruncul Iisus în icoana, de tip clasic, a Nașterii Mîntuitorului. Aici observăm cum icoana Învierii trimite la cea a Nașterii Mîntuitorului și invers. Mîntuirea lumii a fost săvîrșită de Mîntuitorul în mai multe etape, în cadrul mai multor fapte dumnezeiești ; fiecare faptă a Sa pentru noi apare în timp, într-o înșiruire cronologică. La Dumnezeu însă timpul este un permanent prezent și icoana ortodoxă, cînd înfățișează mai multe evenimente pe aceeași planșă, tocmai acest adevăr al permanentului prezent dumnezeiesc îl exprimă. Același lucru îl observăm și în textele liturgice. Slujba Praznicului Învierii ne aduce în minte faptul Nașterii Mîntuitorului : „Să mergem să ne sîrguim ca și magii și să ne închinăm și să aducem miruri în loc de daruri, Celui ce nu în scutece, ci în giulgiu a fost înfășurat...“ [11]. Vedem, deci, cu ochii minții, pe Mîntuitorul înviat din morți dar și născut în peștera din Betleem. Mormîntul Mîntuitorului este numit în cîntările slujbei Învierii chiar peșteră: „Doamne, încuietorile cele veșnice zdrobindu-le și legăturile rupîndu-le, din mormînt ai înviat... Și ai mers mai înainte în Galileea, Cel ce ai fost străjuit în peșteră...“ [12]. De altfel, în icoana Nașterii, adîncul peșterii trimite la adîncul iadului; în ambele icoane Mîntuitorul este înfățișat deasupra acestui adînc sugerat de iconar prin acea pată de culoare neagră ; coborîrea în iad a Mîntuitorului este capătul final al coborîrii (al chenozei anunțate deja de icoana Nașterii Sale). Acest drum al coborîrii îl face cunoscut El Însuși : „M-am coborît din cer nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis pe Mine... să-i înviez pe ei în ziua cea de apoi“ (Ioan 6, 38-40). Învierea în ziua cea de apoi își are începutul și temeiul, gajul, în însăși Învierea Mîntuitorului, „începătura altei vieți veșnice“, cum învață Biserica în cîntările slujbei Praznicului Învierii [13].

Înfățișarea în icoană a celor doi îngeri este rînduită de iconar, potrivit relatării Sfintei Evanghelii, de o parte și de alta a mormîntului ; ea ne trimite la felul cum Moise a așezat chipurile celor doi Heruvimi, potrivit poruncii lui Dumnezeu, de o parte și de alta a chivotului Legii, acoperind cu aripile lor capacul chivotului. Dumnezeu Se arată și vorbea lui Moise dintre chipurile celor doi heruvimi (Ieșire 25, 20). În acest caz chivotul Legii era o prefigurare a mormîntului Domnului. În Legea Noului Testament, Sfîntul Prestol din altar este străjuit, potrivit rînduielilor liturgice, de cele două ripide pe care sînt înfățișate chipurile heruvimilor,

---

11. Icosul Praznicului Învierii.
12. Stihira Învierii, gl. 5, de la Laude.
13. Troparul de la cîntarea a 7-a din canonul Utreniei.

Sfîntul Prestol simbolizînd, cum se știe, mormîntul Domnului. Textul liturgic pe care slujitorul sfințit îl rostește ori de cîte ori cădește Sfîntul Prestol evocă îngroparea și coborîrea la iad a Mîntuitorului : „În mormînt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în rai cu tîlharul și pe scaun împreună cu Tatăl și cu Duhul, toate umplîndu-le, Cel ce ești necuprins".

Mîntuitorul, îndată după Înviere, Se arată deci femeilor mironosițe, dintre care, potrivit cuvîntului Evangheliei, mai întîi Mariei Magdalena din care scosese șapte demoni (Marcu 16, 9). „Tradiția bisericească veche mărturisește că Mîntuitorul S-a arătat Maicii Sale chiar în clipa ridicării Lui cu trupul din mormînt. În cîntarea slujbei Paștilor se spune că ea a văzut pe Iisus „sculîndu-Se prea frumos din mormînt, biruitor...". Atunci „s-a umplut de bucurie și a strigat: „Fiul meu și Dumnezeul meu, măresc Învierea Ta cea mai presus de cuvînt".

„Fără îndoială, fiind cea dintîi care a văzut pe Mîntuitorul înviat din morți, Maica Domnului va fi fost și cea dintîi propoveduitoare a Învierii Lui. Sfinții Evangheliști stăruiesc mai mult asupra îngerilor ca vestitorii dintîi ai Învierii Domnului, iar asupra Apostolilor ca „martori ai Învierii" [14]; iar cînd ei vorbesc despre femeile mironosițe la mormînt, fără să amintească expres de Maica Domnului, lasă să înțelegem că ea a fost înaintea lor la mormînt pentru că nu putea lipsi de la fapta slujirii Fiului ei, ungînd trupul Lui, așa cum nu a lipsit nici în timpul răstignirii și îngropării, cum o arată Sfintele Evanghelii, tradiția liturgică și cea iconografică.

Mîntuitorul, după Înviere, se arată apoi Sfinților Apostoli, lui Luca și Cleopa, în drum spre Emaus, făcîndu-li-se cunoscut la frîngerea pîinii (Luca 24, 13-32); lui Simon (Luca 24, 34); celor zece, nefiind de față Toma și apoi celor unsprezece, de față fiind și Toma pe care l-a încredințat de Învierea Lui (Ioan 20, 19, 29); celor unsprezece, cînd ședeau la masă (Luca 24, 36-43; Marcu 16, 14); la Marea Tiberiadei (Ioan 21, 1-14) prînzind cu ei; apoi tot acolo întrebîndu-l pe Petru de trei ori dacă Îl iubește (Ioan 21, 15-17); pe Muntele Galileei (Matei 28, 16-28). Toate arătările Domnului după Înviere, pe care Biserica le-a grupat în cele 11 voscresne, constituie tot atîtea teme ale icoanei Învierii alături de cea a femeilor mironosițe la mormînt. Tradiția iconografică a cultivat mai mult pe aceasta din urmă; cei doi apostoli, Petru și Ioan, la mormînt, constituie, de asemenea, temă iconografică a Învierii Domnului : Petru... plecîndu-se a văzut giulgiurile singure zăcînd. Și a plecat mirîndu-se în sine de cele ce se petrecuseră" (Luca 25, 12) și „atunci a intrat și celălalt ucenic, Ioan, care sosise întîi la mormînt și a văzut și a crezut" (Ioan 20, 8).

Femeile mironosițe la mormînt, aducînd miresmele pentru a unge trupul Domnului Iisus, sînt martore nu numai ale Învierii, ci și ale morții și punerii în mormînt a Mîntuitorului : dacă moartea Sa nu a fost adevărată, atunci nici Învierea Sa nu a fost adevărată căci sînt legate între ele ființial (Fapte 2, 23-24). Sfîntul Apostol

---

14. † Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pastorală la Învierea Domnului 1984*, p. 6.

Pavel pune în centrul propoveduirii sale Crucea, Răstignirea și Învierea Mîntuitorului (I Corinteni 2, 2; 15, 14; Galateni 6, 14).

De aceea icoana Învierii sub chipul „Femeile mironosițe la mormînt“ este atît de cuprinzătoare a faptului dumnezeiesc, a bogăției învățăturii lui teologice temeluite, cum am văzut, pe Sfînta Scriptură. Faptul dumnezeiesc al Învierii este o taină a lui Dumnezeu pe care noi o primim prin credință, dar și pe baza adeveririi ei de către martori direcți, în primul rînd femeile mironosițe cărora S-a arătat nu înviind, faptul în sine al Învierii rămînînd taină a lui Dumnezeu, ci după ce a înviat. El a lăsat în mormînt semnele de îngropare — giulgiurile —, a pus pe îngeri să vestească Învierea Sa femeilor mironosițe, iar acestea Apostolilor. Toate acestea alcătuiesc elementele, cadrul autentic și cuprinzător al Învierii pe care icoana de tipul „Femeilor mironosițe la mormînt“ ni-l înfățișează în tăcerea și cumințenia ei plină de adevăr a cărei plinire și adeverire o conferă bucuria cea negrăită din noaptea Paștilor.

A doua compoziție a icoanei Învierii la fel de veche ca și cea amintită mai sus este cea de tipul „Pogorîrea Mîntuitorului la iad“, sau la „limbi“ (termenul de „limbi“ înseamnă pragul pridvorului de la intrare al iadului) [15]. În Erminia lui Dionisie din Furna ea este prezentată după icoana Răstignirii, denumind-o „Pogorîrea la iad“ și înaintea icoanei Învierii distingînd-o, deci, de aceasta din urmă, adică de icoana Învierii, pe care o descrie, așa cum s-a amintit mai sus. Ea este conturată de Erminie astfel: „Iadul zugrăvit asemenea unei peșteri întunecoase, dedesubtul unui munte și niște îngeri înveșmîntați cu strălucire ce-l ferecă cu lanțuri pe Belzebut (domnul întunericului), iar pe diavoli îi fugăresc ori îi lovesc cu sulițele; și mulți oameni despuiați, prinși în lanțuri, ce se uită în sus; și mulțime de lacăte fărîmate și porțile iadului prăbușite, iar Iisus păsind asupra lor ține cu dreapta pe Adam și cu stînga pe Eva; iar de-a dreapta Lui se află Botezătorul care arată spre El și alături de acesta David și alți regi sfinți cu ghirlande și cununi; iar la stînga proorocii Iona, Isaia, Ieremia și dreptul Abel și mulți alții, toți cu nimb, iar în jurul Lui nesfîrșită lumină și mare mulțime de îngeri“ [16].

Istoricii de artă observă că această icoană în Moldova nu a suferit modificări de seamă de-a lungul veacurilor [17]. Istoricii văd izvorul de inspirație a icoanei de tipul „Coborîrea la iad“ în evanghelia apocrifă a lui Nicodim [18]. Povestirea, arată I. D. Ștefănescu, se datorește, după tradiție, lui Carinius și lui Leucius, fiii lui Simion, cel ce a ținut pe Hristos în brațe cînd a fost dus de Maria la templu și cel ce a făcut cunoscutele proorocii privitoare la Hristos. Leucius și Carinius, morți de mai multă vreme, ar fi înviat în ziua punerii în mormînt a Mîntuitorului Iisus Hristos, cînd s-au deschis mormintele. Trăiau în Arimateia fără să se întîlnească cu nimeni, închiși în casa lor. Chemați de preoți la templu și obligați să lămurească taina vieții lor au scris ceea ce văzuseră după moarte: „Ne găseam cu părinții noștri în adîncul întunericului morții cînd,

---

15. I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 131.
16. *Ibidem*, p. 147.
17. *Ibidem*, p. 135.
18. *Ibidem*.

deodată, am fost învăluiți de o lumină aurită asemenea aceleia a soarelui și luminați de o lucire împărătească. Adam, părintele neamului omenesc, a tresărit de bucurie de îndată și, laolaltă cu patriarhii și proorocii, au spus: „Lumina aceasta este lumina fără amurg, pe care ne-a făgăduit-o Creatorul lumii veșnice".

„Cînd am auzit cuvîntul Lui puternic, zicea el, m-am înfiorat. N-am putut să-l oprim pe Lazăr; zmuncindu-se cu iuțeala vulturului, a plecat dintre noi". „Cum vorbea așa a răsunat un glas asemenea tunetului și zvonului furtunii: „Ridicați-vă porți, stăpîni (ai iadului), deschideți-vă porți veșnice, ca să intre împăratul slavei...". Stăpînul iadului a zis însă nelegiuitelor lui slugi: „Închideți porțile de aramă și puneți zăvoarele de fier; luptați vitejește". Și din nou a răsunat glasul cel asemenea cu tunetul: „Deschideți porțile, dați de o parte porțile veșnice, ca să intre Împăratul slavei...". Și Împăratul măririi S-a ivit, sub chip de om și a luminat întunericul veșnic. A zdrobit lanțurile și puterea Lui de neînvins ne-a cuprins pe toți, pe noi cei ce eram cufundați în adîncul întunericului păcatelor și în umbra de moarte a greșelilor noastre".

Stăpînul iadului (moartea) și toate puterile cele de jos au fost cuprinse de spaimă: „Cine ești Tu și de unde vii", strigau lui Iisus, iar Acesta: „Veniți la Mine, toți sfinții, voi cei ce ați purtat chipul și asemănarea Mea".

„Cînd au isprăvit de scris, Carinius și Leucius au dat pergamentul lui Nicodim, care era însoțit de Iosif. Îndată după aceasta s-au schimbat la față și au stat înveșmîntați în lumini orbitoare și nu i-am mai văzut" [19].

În afară de povestirea detaliată, cu unele elemente neconforme cu textul canonic al Evangheliei — cum este învierea lui Lazăr care a fost, potrivit Sfintei Evanghelii, cu mult timp înainte de cea a Mîntuitorului, cu șase zile — textul apocrif de mai sus al evangheliei nu aduce nimic nou față de textele canonice ale Sfintelor Evanghelii. De aceea spunem că izvorul de inspirație, temeiul canonic al icoanei Învierii de tipul *Pogorîrii la iad* este Sfînta Scriptură, iar forma de exprimare este cea a textelor liturgice, sobră și concisă, exprimînd în limbajul liniilor desenului și culorilor învățătura dogmatică cu privire la pogorîrea la iad a Mîntuitorului și Învierea Sa, explicitată în scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii una și nedespărțită. Temeiul scripturistic — textele canonice — al icoanei „Pogorîrea la iad" îl observă și I. D. Ștefănescu" [20].

„Suitu-S-a la înălțime, scrie Sfîntul Apostol Pavel, a robit robime și a dat daruri oamenilor. Iar aceea că „S-a suit" ce înseamnă decît că S-a pogorît în părțile cele mai de jos ale pămîntului? Cel ce S-a pogorît, Acela este Care S-a suit mai presus de toate cerurile, ca pe toate să le umple" (Efeseni 4, 8-10). Sfîntul Apostol Petru, și el, vorbește, de asemenea, de coborîrea la iad a Mîntuitorului: „... omorît fiind cu trupul, dar viu făcut de Duhul, cu Care S-a coborît și a propoveduit și duhurilor ținute în închisoare care fuseseră neascultătoare altădată..." (I Petru 3, 18-19):

---

19. *Ibidem*, p. 131.

20. *Ibidem*.

„... că spre aceasta s-a binevestit și morților, ca să fie judecați ca oameni, după trup, dar să învieze după Dumnezeu cu duhul“ (I Petru 4, 6). Cîntarea liturgică din noaptea Paștelui reia aproape textual cuvîntul Sfintei Scripturi : „Pogorîtu-Te-ai întru cele mai de jos ale pămîntului și ai sfărîmat încuietorile cele veșnice care țineau pe cei legați, Hristoase... iar a treia zi ai înviat din mormînt“ [21].

Sfîntul Apostol Petru, vorbind mulțimilor la Cincizecime, adresîndu-se evreilor, zice : „... voi l-ați luat și, pironindu-L, prin mîinile celor fără de lege, L-ați omorît. Pe Care Dumnezeu L-a înviat, dezlegînd durerile morții — ale iadului n. n. —, întrucît nu era cu putință ca Mîntuitorul să fie ținut de moarte. Căci David zice despre El : „Totdeauna am văzut pe Domnul înaintea mea... De aceea s-a bucurat inima mea ... chiar și trupul meu se va odihni întru nădejde. Căci nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel sfînt al Tău să vadă stricăciune... cu înfățișarea Ta mă vei umple de bucurie“ (Fapte 2, 23-28). Toate acestea sînt referiri limpezi la pogorîrea în iad și Învierea Mîntuitorului pe care David mai înainte le-a văzut cu Duhul. „Pe pămînt ai venit, cîntă Biserica, pe Adam să-l mîntui. Și pe acesta negăsind, jos Te-ai pogorît, pînă la iad, Stăpînul meu, l-ai căutat“ [22]. „În mormînt Te îngropi și în iad Te cobori, dar mormintele, Iisuse, le-ai deșertat și întregul iad, Hristoase, l-ai golit“ [23].

Lucrarea de răscumpărare a Mîntuitorului trebuia să cuprindă pe toți oamenii dîndu-le înfierea : „Iar cînd a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobîndim înfierea“ (Galateni 4, 4-5). Drumul răscumpărării străbătut de Mîntuitorul este foarte lung și cuprinzător „Dintru înălțime Te-ai pogorît, Milostive, îngropare ai luat de trei zile, ca să ne izbăvești pe noi din patimi“ [24].

Adîncimea de necuprins a tainei dumnezeiești, Sfinții Părinți o teologhisesc întru înțelepciunea Duhului adevărului: „Hristos S-a coborît în cele ce sînt sub pămînt, scrie Sfîntul Irineu, și le-a binevestit iertarea păcatelor celor ce au crezut în El. Și au crezut în El toți care au sperat în El, adică au prevestit venirea Lui și au îndeplinit poruncile Lui : drepții, patriarhii, proorocii, cărora li s-au iertat păcatele ca și nouă“ [25]. „Sufletul îndumnezeit se coboară la iad, spune Sfîntul Ioan Damaschin, ca, precum a răsărit celor de pe pămînt Soarele dreptății, tot astfel să lumineze și celor ce stau sub pămînt în întunericul și în umbra morții ; că precum a predicat celor de pe pămînt pace... devenind celor credincioși cauză a mîntuirii veșnice, iar celor neascultători mustrare pentru necredință, tot astfel și celor din iad“ [26].

„Dar pogorîndu-Se Domnul la iad, nu a înviat pe toți cîți erau acolo, ci numai pe cei care au voit să creadă în El; și sufletele

---

21. Irmos, Cîntarea a VI-a.
22. Prohodul din Vinerea Patimilor.
23. *Ibidem.*
24. Troparul Învierii, glas 8.
25. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1952, p. 110.
26. *Ibidem.*

sfinților, din veac ținute cu sila în iad, le-a slobozit și a dăruit tuturor putința să se urce la ceruri“ [27].

Învierea Domnului este precedată de coborîrea la iad, iar aceste două evenimente dumnezeiești, icoana, potrivit învățăturii Bisericii, temeluită pe cuvintele Sfintei Scripturi, cum am văzut, le unește și le înfățișează într-o singură temă pe aceeași planșă; în icoana Nașterii, dînd alt exemplu, unește evenimentul cu venirea magilor, cu venirea păstorilor și chiar cu scăldarea Pruncului, oglindind, prin aceasta, cum s-a amintit mai înainte, veșnicul și permanentul prezent al lui Dumnezeu.

Potrivit învățăturii ortodoxe coborîrea în iad și învierea țin de demnitatea împărătească a Mîntuitorului. Această demnitate s-a vădit și cît a trăit El viața pămîntească prin autoritatea ce emana din El, prin minunile săvîrșite, prin actele minunate prin care dăruia iertarea păcatelor. În mod principal această demnitate se arată în biruința Sa asupra morții, prin coborîrea la iad și înviere, în șederea de-a dreapta Tatălui, în Judecata de apoi. Dacă Mîntuitorul ar fi înviat îndată după moarte și îngropare ar fi părut unora ca o moarte iluzorie, aparentă. Părăsind trupul în mormînt și trăind trei zile numai prin suflet, Iisus a vrut să învețe că este posibilă o viață spirituală, biruitoare și fericită fără trup. Murind cu trupul și coborînd în iad cu sufletul, fără să fie cuprins de chinurile iadului, constituie însăși biruința asupra iadului. Iisus n-a intrat în iad ca să fie stăpînit de el, deși iadul L-a primit, dar s-a arătat neputincios în a-L ține: „Astăzi iadul strigă suspinînd; zdrobitu-s-a stăpînirea mea! Păstorul S-a răstignit și pe Adam l-a înviat. De cei peste care eram împărat sînt lipsit și pe care i-am înghițit, puternic fiind, pe toți i-am vărsat. Deșertat-a mormintele Cel ce a fost răstignit, slăbit-a puterea morții. Slavă, Doamne, Crucii și Învierii Tale!“ [28]. Pășind în iad, Mîntuitorul a rămas deasupra iadului, adică nu a fost cuprins de el. Această icoană o arată destul de limpede; pe un fond negru sînt figurate puterile iadului, încuietorile lui sfărîmate iar deasupra acestui fond este figurat Mîntuitorul, călcînd peste ușile iadului sfărîmate. Lumea dreptților, pe care Mîntuitorul o scoate din iad, este figurată de iconar în zonele din afara acestui fond negru. „Iisus a coborît în iad pentru a scoate de acolo sufletele celor ce au murit cu credința în El, dar erau ținute totuși în solidaritatea sufletelor condamnate, în virtutea faptului că „legea morții, ca trecere spre iad, nu fusese sfărîmată. Iisus le-a scos nu printr-o acțiune exterioară ci datorită credinței și nădejdii lor unite cu puterea și dragostea Sa dumnezeiască, iubirea Sa de oameni“ [29].

Din cuvintele Sfintei Scripturi și cîntările bisericești înțelegem că Iisus n-a stat în răstimpul de la moarte pînă la înviere numai în iad, ci și în rai: „Astăzi vei fi cu mine în rai“ asigură Iisus pe tîlharul pocăit (Luca 23, 43), iar cînd slujitorul sfințit cădește Sfîntul Prestol rostește troparul: „În mormînt cu trupul, în iad cu

---

27. Sinaxarul în Sfînta și Marea Duminică a Paștilor.

28. Stihira la Vecernia de la Liturghia Sfîntului Vasile cel Mare din Sîmbăta Mare.

29. Pr. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau Restaurarea omului*, Sibiu, 1943, p. 314-319.

sufletul ca un Dumnezeu, în rai cu tîlharul și pe scaun împreună cu Tatăl și cu Duhul, Hristoase Dumnezeule, toate umplîndu-le, Cel ce ești necuprins". „Mîntuitorul a fost în rai nu ca Dumnezeu, căci ca atare a fost oricînd pretutindeni, ci ca Dumnezeu-Om; în răstimpul cît trupul i-a rămas în mormînt, Iisus n-a biruit numai iadul, ci a și inaugurat viața fericită a drepților după moartea cu trupul" [30]. „Petrecerea Mîntuitorului în iad nu a fost de o clipă; trebuia să dea și acelor suflete bucuria de a sta mai mult în preajma Lui și a se îndulci cu privirea Lui; cu cei de pe pămînt a petrecut 30 ani și 3 luni; El a mers acolo în înfățișarea Celui ce S-a răstignit pe Cruce; de rodul jertfei Lui trebuiau să se bucure în primul rînd sufletele celor răposați în așteptarea și întru nădejdea Învierii Lui" [31].

Mîntuitorul este înfățișat coborînd în iad cu crucea, sfărîmînd cu ea porțile și încuietorile iadului; în unele icoane este înfățișat lovind cu tărie porțile de aramă ale iadului; porțile sînt înfățișate scoase din țițînile lor și puse cruciș iar Mîntuitorul stă pe ele. Crucea este puterea cu care Mîntuitorul a biruit moartea, simbolul, semnul dragostei, dar, potrivit cîntărilor bisericești, ea este și pomul raiului sau pomul vieții: „Bucură-te Cruce purtătoare de viață, raiule cel frumos al Bisericii, pomul nestricăciunii, care ne-ai înflorit desfătarea slavei celei veșnice. ...Arma cea nebiruită împotriva demonilor..." [32].

În icoană, Mîntuitorul este înfățișat înviind, ieșind din adîncurile iadului nu singur, ci împreună cu toți drepții care au crezut în El. Cîntările Bisericii arată că Mîntuitorul a înviat din mormînt, dar troparul Paștilor precizează că Mîntuitorul a înviat din morți: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le", deci a înviat din morți sau din mormînt nu singur, ci împreună cu cei morți (Matei 27, 52-53). Aici vedem limpede că de Învierea Sa s-au bucurat toți cei pentru care El S-a smerit pînă la moarte, pentru ca să dea viață celor ce au crezut și cred în El. „Învierea începe încă în iad, Sîmbăta. Acest act de biruință e de fapt o manifestare activă a Domnului nostru Iisus Hristos. Hristos nu e în iad în stare pasivă, din care va fi ridicat de Tatăl, Duminică. Propriu-zis, Hristos biruiește întîi cu sufletul iadul, pentru că Duhul Sfînt unit cu ipostasul Său dumnezeiesc produce întîi îndumnezeirea sau pnevmatizarea deplină a sufletului după ce acesta a suportat pînă la capăt moartea pentru Dumnezeu și pentru oameni, intrînd în comuniune desăvîrșită cu Dumnezeu și făcînd loc Duhului Sfînt în Sine în mod deplin. Din sufletul Său astfel umplut de Duhul Sfînt iradiază și în sufletele celor ce au nădăjduit în El, din iad, puterea care le scapă de stăpînirea iadului. Din sufletul lui Hristos îndumnezeit deplin sau pnevmatizat va iradia apoi puterea care va învia sau va pnevmatiza și trupul din mormînt. De aceea învierea începe din iad. Acest lucru e spus în mod implicit în Epistola I Petru 4, 6: „Că

---

30. *Ibidem*, p. 316-317.
31. *Ibidem*, p. 318.
32. Stihiri la „Doamne strigat-am....", de la Vecernia Duminicii a treia din post, gl. 5.

spre aceasta s-a binevestit și morților ca să fie judecați ca oameni, după trup, dar să învieze după Dumnezeu cu Duhul“ [33]. Puterea care iradiază din sufletul Mîntuitorului celor ce erau în iad, iconarul teolog o înfățișează, așa cum îndrumă și Erminia, prin acel nimb mare de lumină în formă de mandorlă — migdală — care învăluie întreg trupul Mîntuitorului. Forma de mandorlă a nimbului cu care este învăluit chipul Mîntuitorului seamănă cu forma bobului de grîu care, în Noul Testament, este simbolul morții și învierii trupurilor noastre (I Corinteni 15, 36-37); la acest înțeles ne îndrumă și cîntările Bisericii de la slujba Prohodului Domnului : „Bob cu două firi. Dătătorul de viață, astăzi, în adînc pămînt cu lacrimi se seamănă, răsărind El iar, lumea va bucura“.

Lumina este atributul trupului proslăvit și simbol al slavei dumnezeiești ; coborînd în iad Mîntuitorul luminează pe cei dintru întuneric pentru a-i vedea și a fi văzut de ei, pentru a-L cunoaște ca pe Cel ce stăpînește și peste cei vii și peste cei morți; această luminare nu se referă la simțurile trupești, ci la cele sufletești; ea înseamnă o curăție, o sensibilizare, pnevmatizare, îndumnezeire a lor.

Evanghelia de la Liturghia din prima zi de Paști vorbește de prezența Mîntuitorului în iad, luminînd pe cei din întunericul cel de acolo. „Întru El era viață și viața era lumina oamenilor și lumina luminează întru întuneric și întunericul nu a cuprins-o“ (Ioan 1, 4-5). Cuvîntul grec *katelaben* de la *katalambano* înseamnă a primi dar și a birui. Vulgata urmează primul sens: „Întunericul nu L-a primit“, adică lumina întîlnește în iad un mare obstacol ; prin această traducere se arată o stare foarte îngrijorătoare. Răsăritul ortodox, urmînd pe Origen, alege al doilea sens : „Întunericul nu a biruit-o, nu a cuprins-o“ [34]. Această realitate, această biruință a luminii, Erminia îndrumează să fie sugerată recomandînd pictorilor: „În jurul Lui nesfîrșită lumină“. „Ca să umpli toate de slava Ta, Te-ai pogorît în cele dedesubtul pămîntului“ [35]. „Acum toate s-au umplut de lumină și cerul și pămîntul și cele dedesubt“, auzim la cîntările Învierii în ziua de Paști [36]. Mîntuitorul coboară în iad cu autoritatea pe care o are peste cei vii și peste cei morți; aceasta este arătată prin înfățișarea veșmîntului cu care este îmbrăcat fluturînd, arătînd o mișcare grăbită cu care coboară din marea sa iubire de oameni ; El coboară, cum s-a mai amintit cu Crucea, ea fiind nu numai semnul puterii, ci și al dragostei : „Așa de mult a iubit Dumnezeu lumea încît și pe Fiul Său Unul-Născut L-a dat la moarte și încă moarte pe cruce“ (Efeseni 2, 15-16). În unele icoane nimbul din jurul capului Mîntuitorului poartă și semnul Sfintei Cruci, tot strălucind de lumină. Ținînd Crucea sub braț cu o puternică mișcare a mîinilor trage din morminte pe Adam și Eva ; în alte icoane, Mîntuitorul este înfățișat întinzînd o mînă lui Adam de care se prinde și Eva, iar cu cealaltă mînă lovește cu Crucea

---

33. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, București, 1978, p. 171-172.

34. P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 192.

35. Tropar, Cîntarea I din canonul Utreniei din Sfînta și Marea Sîmbătă.

36. Cîntarea a III-a de la Utrenie.

porțile iadului pentru a le sfărîma ; porțile, sfărîmate, sînt puse cruciș una peste alta.

Ceata drepților din dreapta Mîntuitorului : David, Solomon, Sfîntul Ioan Botezătorul ș.a., au capetele învăluite cu nimburi, pe cînd ceata celor din stînga unde sînt înfățișați Adam, Eva, dreptul Abel și alții nu poartă nimburi pe capete ; în icoana de la Arbore, de exemplu, și în altele, poartă nimburi pe capete și Adam și Eva și încă două persoane ; nimburile sînt, cum s-a mai amintit, simbolul pnevmatizării, îndumnezeirii persoanei umane.

Mîntuitorul vorbind ucenicilor Săi mai înainte de patimile, moartea și îngroparea Sa le numește pe acestea botezul Său : „Foc am venit să arunc... și cu botez am a Mă boteza și cîtă nerăbdare am pînă ce se va împlini“ (Luca 12, 50). „Nu știți ce cereți, spune fiilor lui Zevedeu. Puteți oare să beți paharul pe care-l voi bea Eu (Matei 26, 39) și cu botezul cu care Mă botez Eu să vă botezați ?“ (Matei 20, 22). Moartea Mîntuitorului este nu numai Botezul Său, ci și al nostru, sau, spune Sfîntul Apostol Pavel, că noi ne botezăm în moartea Lui, Botezul fiind atît moartea față de păcat, cît și învierea întru înnoirea vieții : „Au nu știți că toți cîți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat. Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, pentru ca precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții“ (Romani 6, 2-4), fiind îmbrăcați în Hristos (Galateni 3, 27).

Mîntuitorul este înfățișat în icoană coborînd în adîncurile iadului, așa cum a coborît mai înainte în apele Iordanului în care erau ascunse puterile răului, Iordanul fiind pentru Mîntuitorul un „mormînt lichid“ [37]. Peisajul stîncos din icoana coborîrii la iad este asemănător celui din icoana Botezului la Iordan ; aici, în icoana coborîrii la iad, adîncul este sugerat, ca și în icoana Nașterii, cum s-a mai amintit, de acea pată de culoare întunecată, deasupra căreia stă Mîntuitorul, cu Crucea în mînă sfărîmînd puterile celui rău, încuietorile iadului. Sfîntul Ioan Gură de Aur o spune limpede : „Fapta de coborîre în apă și apoi de urcare — adică întreita afundare în apa botezului, n. n. — simbolizează coborîrea în iad și ieșirea din acest locaș“ adică învierea (înnoirea noastră, n. n.) [38]. De aceea, potrivit învățăturii Bisericii, una și nedespărțită, Botezul nostru trebuie să fie săvîrșit prin întreita afundare al cărui chip și temei ni-l dă și icoana Învierii de tipul coborîrii la iad a Mîntuitorului (I Petru 3, 18-21).

Bogăția teologică și temeinicia autenticității icoanei Învierii sub chipul coborîrii la iad a Mîntuitorului au descoperit-o și mărturisit-o și marii teologi ai Apusului : „În vreme ce icoanele occidentale ale Paștilor arată pe Hristos înviind totdeauna singur — așa cum o prezintă și Dionisie în a sa Erminie, n. n. —, Răsăritul ne face să vedem latura soteriologică și socială a operei de răscumpărare“ [39]. „De fapt, cele două moduri de reprezentare iconografică a Învierii sînt solidare cu cele două concepții despre mîntuirea în

---

37. P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 192.
38. *Ibidem.*
39. Hans Urs von Balthasar, citat la Pr. dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 172.

Hristos; neavînd nici o putere în El Însuși care să se arate în Înviere, e ridicat singur din neputința extremă a morții de către Tatăl, Acesta avînd apoi să atribuie celor ce cred o grație creată, acordată lui Hristos pentru fapta Lui meritorie, dar de care El nu are nevoie. În teologia ortodoxă, Hristos iradiază din El Însuși, sau din sufletul și din trupul Lui, energia necreată, începînd această iradiere încă din iad și penetrîndu-i prin ea pe cei ce au nădăjduit în venirea Lui în trup. Prin Jertfa Lui a intrat, îndată ce ea s-a săvîrșit pe Golgota, nu numai în comuniune cu Tatăl, ci și cu oamenii, deocamdată cu sufletele celor fără trupuri, înainte de a-Și învia trupul“ [40]. Hristos eliberează sufletele din iad nu mutîndu-le locul numai, ci radiindu-le puterea Duhului de pe urma jertfirii Lui cu trupul. Puterea Mîntuitorului manifestată acolo nu e dezlegată de Jertfa Sa, deci nici de trupul Său“ [41].

Acesta fiind tezaurul învățăturii teologice pe care-l poartă icoana Învierii în înfățișarea „Coborîrea la iad“ a Mîntuitorului, înțelegem de ce Biserica a păstrat de-a lungul veacurilor această icoană cu toată scumpătatea în toată curăția și sobrietatea formelor ei de exprimare ; faptul că în Moldova ea n-a suferit modificări de seamă, de-a lungul veacurilor — cum s-a amintit la început — arată curăția credinței și statornicia iconografiei din acest binecuvîntat colț al țării noastre. Tot cu aceeași credincioșie s-a păstrat și icoana Învierii sub chipul *Femeile Mironosițe la mormînt*, icoane purtătoare ale aceluiași tezaur de teologie atît de bogat. Sobrietatea formelor artistice și adîncimea conținutului teologic sînt evidente, cum am văzut și ele urmează cu cea mai deplină fidelitate textul canonic al Sfintelor Evanghelii purtînd mireasma și bogăția de exprimare a textelor liturgice.

Prin întîmpinarea pascală : Hristos a înviat ! și răspunsul : Adevărat a înviat ! noi închipuim icoana Învierii de tipul femeilor mironosițe la mormînt, făcîndu-ne ca și ele, martori și vestitori ai Învierii, iar prin slujba în noaptea de Paști, cînd întunericul nopții este biruit de lumina lumînărilor din biserică și la cimitire, Biserica închipuie icoana Învierii de tipul *Coborîrii la iad a Mîntuitorului*, așa cum o mărturisim în glasul cîntării Bisericii : „Acum toate s-au umplut de lumină, și cerul, și pămîntul, și cele dedesubt“, lumina a biruit întunericul (Ioan 1, 5).

Lumina și bucuria Învierii din noaptea de Paști ne împărtășesc cunoștința preacurată a tainei morții și Învierii Domnului, taină pe care Biserica ne-o arată în prea curata icoană a Învierii sub chipul celor două înfățișări: *Femeile mironosițe la mormînt* și *Coborîrea la iad a Mîntuitorului*.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

---

40. Pr. dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, vol. II, p. 172.
41. *Ibidem*, p. 170.

CREAȚIA ȘI PROVIDENȚA ÎN CARTEA PSALMILOR

Generalități. Creația și providența sînt două dintre temele centrale, pe care se axează revelația Vechiului Testament. În anumite pasaje sînt conturate direct, descriindu-se cu amănunte care exclud orice îndoială ; în altele sînt afirmate indirect, lăsînd să se înțeleagă că sînt fapte bine cunoscute.

Despre creație vorbește pe larg Moise în Cartea Facerii. El descrie creația lumii într-o ordine firească, de la elementele cele mai simple pînă la ființa cea mai complicată, omul. Acesta este prezentat ca întrunind în sine cele două elemente, spiritual și material, cu un rost aparte în univers și cu menirea de a colabora cu Creatorul său la guvernarea lumii văzute.

„La început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul. Pămîntul era pustiu și gol ; peste fața adîncului de ape era întuneric și Duhul lui Dumnezeu se mișca pe deasupra apelor ... Apoi a zis Dumnezeu : „Să facem om după chipul și asemănarea noastră ; el să stăpînească peste păsările cerului, peste vite, peste tot pămîntul și peste toate tîrîtoarele care se mișcă pe pămînt“ (Facere 1, 1-30).

Ideea pe care vrea s-o sublinieze aghiograful, în această înfățișare plastică a succesiunii imaginilor, este că Dumnezeu este autorul și stăpînul absolut a tot ceea ce există, că lumea este creată, că are un început și că va avea un sfîrșit.

Această idee este reluată apoi de către profeți, ca de exemplu de Isaia 44, 24 ; de Ieremia 10, 12 ; de autorul cărții Iov 38, 4 și de alții.

Strîns legată de ideea de creație este ideea de providență. Dumnezeu nu numai creează, ci și poartă de grijă de creația Sa. De grija lui Dumnezeu se bucură toate creaturile, însă, în mod deosebit, omul.

Acest adevăr reiese cu prisosință din iconomia mîntuirii, care străbate ca un fir călăuzitor întreg Vechiul Testament.

Cele două idei, ideea de creație și cea de providență sînt pe larg dezvoltate în Cartea Psalmilor, carte atît de prețuită în decursul veacurilor, pentru cuprinsul ei doctrinal. Pentru că, zice Sfîntul Vasile cel Mare : „Ce nu poate învăța cineva din psalmi ? Măreția bărbăției, exactitatea dreptății, însemnătatea înfrînării, desăvîrșirea judecății, chipul în care trebuie cineva să se pocăiască și tot ceea ce se poate spune despre lucrurile bune. Aici poate să găsească cineva teologia cea desăvîrșită, precizarea venirii în trup a Domnului Hristos, amenințarea judecății celei veșnice, nădejdea învierii, teama iadului, făgăduința măririi ce ne așteaptă ca și dezvăluirea tainelor celor neajunse, căci toate se găsesc adunate aici în

Cartea Psalmilor, întocmai ca într-o comoară bogată, care este pusă la îndemîna tuturor [1].

Cap. I. LUMEA ȘI MENIREA EI

1. *Lumea este creată.* Din bogăția afirmațiilor Psaltirii referitoare la începuturile lumii, desprindem două idei : a) Lumea nu-și are principiul existenței în sine, nici nu este produsul întîmplării. Este finită și supusă schimbării. b) Lumea este opera lui Dumnezeu.

a) *Faptul că lumea nu-și are principiul existenței în sine* este dedus de către psalmist din însăși contingența ei. Deși impunătoare în ansamblul ei, ea este totuși mărginită, atît ca spațiu, cît și ca durată, schimbătoare și trecătoare. „Tu ai întemeiat în vechime pămîntul", zice psalmistul „și cerurile sînt lucrarea mîinilor Tale. Ele vor pieri... toate se vor învechi ca o haină, le vei schimba ca pe un veșmînt și se vor schimba" (102, 25-26). „Toate cîte există au o margine" spune altă dată (109, 96). Faptul că lumea n-a fost creată dintru început perfectă este explicabil, spune Sfîntul Ioan Gură de Aur. El zice : „După cum cei aleși au fost supuși la diferite ispite, pentru a nu fi socotiți dumnezei, la fel și lumea a fost făcută mărginită și trecătoare, pentru a nu fi adorată de către oameni" [2].

Singurul care își are cauza existenței în sine, singurul care există din veac și nu trece, este Dumnezeu și cuvintele Lui. „Tu rămîi Același, anii Tăi nu se vor sfîrși" (102, 27), „Nici poruncile Tale" (109, 96).

b) *Lumea este opera lui Dumnezeu.* Dumnezeu — Care există „mai din-nainte de a se face munții și a se zidi pămîntul..., din veac și pînă în veac" (89, 2) — este autorul și stăpînul suprem a tot ceea ce există (24, 1-2). El a făcut îngerii (148, 2), cerurile, marea și uscatul cu tot ce există pe ele (74, 13-15; 95, 5).

Pentru aducerea la existență a lumii, Creatorul n-a fost impulsionat de vreo putere exterioară Lui, ci de însuși sfatul voii Sale. „Domnul a făcut toate cîte a voit în cer și pe pămînt, în mări și în adîncuri" (134, 6).

A creat lumea din nimic, prin Cuvîntul Său [3]. „Cu Cuvîntul Domnului s-au întemeiat cerurile și cu Duhul gurii Sale toată podoaba lor" (32, 6-7).

Fiind opera înțelepciunii lui Dumnezeu, lumea era „bună foarte" [4] (Geneza 1, 31), cu posibilitatea, pentru ființele raționale,

---

1. Sfîntul Vasile cel Mare, *Comentar la psalmi*, trad. de Pr. Olimp N. Căciulă, București, 1939, p. 26.

2. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Omilia X adresată poporului din Antiohia*, (Pentru opera Sfîntului Ioan Gură de Aur am folosit traducerea lui J. Bareille, Paris, 1865, după care facem trimiterile), vol. III, p. 183. Idem *Omilia X la Geneză*, vol. VII, p. 125.

3. Idem, *Omilia II la Geneză*, vol. VII, p. 26. Pentru învățătura creștină despre creația lumii, se va vedea : I. Mihălcescu, *Manual de Teologie Dogmatică*, București, 1924, p. 103.

4. Sfîntul Ioan Gură de Aur ține să precizeze, în nenumărate rînduri, că lumea nu este rea. El zice : „Diavolul este, într-adevăr, rău, întru toate... Creația, însă, nu este rea, ci bună și stă mărturie pentru înțelepciunea și puterea, iubirea de oameni a lui Dumnezeu". *Omilia III adresată poporului din Antiohia*, vol. III, p. 139.

de a dezvolta puterile puse în ele, cu ajutorul și sub supravegherea lui Dumnezeu.

„Cît de minunate sînt lucrurile Tale, Doamne!“ exclamă psalmistul. „Toate cu înțelepciune le-ai făcut“ (104, 24).

2. *Menirea lumii.* Lumea nu este produsul întîmplării, nici n-a fost creată la întîmplare, ci a fost creată cu un rost care avea să-i marcheze întreaga existență. Două sînt motivele pe care le subliniază în mod deosebit psalmistul : a) Pentru a se face cunoscută și a se împărtăși bunătatea și iubirea lui Dumnezeu ; b) Pentru a se pregăti un loc adecvat de viețuire a omului.

a) Dumnezeu este prezent în Sfînta Scriptură ca întruparea, prin excelență, a bunătății, iubirii și milostivirii. „Bun este Domnul și din veac pînă în veac este mila Lui“ (94, 4; 105, 1; 106). Bunătatea însă, prin însăși natura ei, nu poate rămîne neîmpărtășită. Ea presupune existența unui partener, căruia să i se facă cunoscută și transmisă. Or, un astfel de partener s-a făcut lumea creată, și, în mod deosebit, ființele raționale. „Dumnezeu n-a creat ceva din cele existente pentru trebuințele Sale. Pentru că El nu are nevoie de nimic. El a creat toate din iubire ; datorită iubirii Sale de oameni și bunătății Sale“ [5].

b) Dintre toate creaturile, însă, omul se bucură de o grijă deosebită din partea lui Dumnezeu.

Impresionează mai întîi felul aparte în care a fost creat.

Spre deosebire de celelalte creaturi care au apărut la simpla poruncă a lui Dumnezeu, în situația omului se vorbește de o participare directă a Lui : „Domnul Dumnezeu a făcut pe om din țărîna pămîntului, i-a suflat în nări suflare de viață și omul s-a făcut suflet viu“ (Geneza 2, 7) ; apoi alcătuirea lui psiho-fizică (din trup și suflet, avînd în suflet, ca semn de noblețe, chipul lui Dumnezeu [6] (Geneza 1, 27) ; și rostul pe care i l-a hărăzit între celelalte creaturi „să umple pămîntul, să-l supună și să-l stăpînească“ (Geneza 1, 28).

Aceeași grijă față de om se reflectă și în Cartea Psalmilor. Aceasta se vădește în primul rînd în actul creației omului. Omul, zice psalmistul, a fost făcut de către Dumnezeu (100, 3) de înseși „mîinile“ Sale (119, 73). Se vădește apoi din grija pe care i-o poartă în tot timpul vieții sale (22, 10 ; 71, 6 ; 139, 15-16), ca și din „planurile“ urzite în jurul persoanei sale (40, 5). În sfîrșit, se vădește din locul pe care i-l atribuie în rîndul celorlalte creaturi. Astfel, dacă „cerurile sînt ale Domnului, pămîntul l-a dat (spre stăpînire) fiilor oamenilor“. (115, 16) [7].

Este adevărat că uneori omul este prezentat ca o ființă plăpîndă față de celelalte creaturi (8, 3-8; 90, 5-9; 103, 14-16; 144, 3-4; 146, 4); superioritatea lui, însă, constă în chipul divin de care a fost înzestrat, în virtutea căruia supune și stăpînește firea înconjurătoare.

---

5. Idem, *Omilia III la Geneză,* vol. VII, p. 37.

6. Pe larg despre creație, să se vadă : H. Pinard, art. *Création,* în „*Dictionnaire de Théologie catholique*“, vol. III, Paris 1938, col. 2042-2050, R. Guelly, *La création,* ed. Desclée, Tournai, 1963.

7. Sfîntul Ioan Gură de Aur aseamănă creația cu o doică a unui prinț împărătesc. Ea îl ajută să se dezvolte, iar el o face să se împărtășească de slavă. *Omilia XIV la Romani,* vol. XVI, p. 43.

Cap. II. PROVIDENȚA DIVINĂ

Creînd lumea, Dumnezeu n-a lăsat-o pradă întîmplării și nimicirii, ci i-a pus legi care o conduc necontenit către împlinirea menirii ei. Acest fapt se vede în întregul univers, de la cele mai mici și neînsemnate elemente care alcătuiesc natura și pînă la mișcarea de ceasornic a aștrilor.

Două lucruri impresionează în mod deosebit pe psalmist: a) Ordinea și b) finalitatea din univers.

a) *Ordinea din univers.* Ordinea nu poate fi produsul întîmplării; ea presupune totdeauna existența unei rațiuni care pune fiecare lucru la locul lui potrivit cu firea și cu scopul lui.

Or, măreția cerului înstelat și ordinea care domnește în univers este, pentru psalmist, una dintre dovezile cele mai sigure în legătură cu existența unui Creator și Pronietor al lumii. „Cerurile spun slava lui Dumnezeu", zice, „iar facerea mîinilor Lui o vestește tăria" (18, 1). Frumusețea și ordinea din univers ne conduc, în mod firesc, la ideea existenței unui Conducător înțelept al lumii, spune Sfîntul Ioan Gură de Aur. „Nu este oare, neînțelept, se întreba el, a susține că atîtea lucruri și atîta frumusețe poate exista fără o gîndire care le conduce și fără o mînă care le guvernează? O corabie nu poate brăzda mările, dacă nu este condusă de un căpitan; o armată nu poate obține victorii, dacă nu are un general; o casă nu poate dăinui, dacă nu are un cap al familiei. Iar acest vast univers, acest tot armonios, poate fi oare produsul, care ține și conduce pe toate cîte se văd?" [8]. Pămîntul, de asemeni, este opera lui Dumnezeu și legile lui (puse în el) sînt valabile pînă astăzi" (119, 90-91). „El a poruncit și toate s-au făcut... le-a dat legi și nu le vor călca" (148, 5-6).

b) *Finalitatea în univers.* „Orînduirile Domnului sînt fără prihană" (19, 8) și au în vedere lumea pînă în cele mai mici amănunte ale ei. Nu este nimic fără scop, nimic de prisos. Chiar și elementele care, la prima vedere, nu-și arată utilitatea lor, au un loc anume în cadrul creației și își aduc contribuția lor la armonia și frumusețea universului [9].

Primele elemente care impresionează și pe care le menționează psalmistul sînt aștrii, luminătorii cerului. Scopul acestora este văzut în faptul de a marca timpul și de a face să alterneze munca și odihna în viața omului (74, 16-17; 104, 19). În rîndul al doilea, are în vedere pămîntul cu munții (104, 18), apele și vietățile care îl înconjoară. Ba chiar și „focul și grindina, zăpada, ceața și vînturile cele năpraznice", toate împlinesc un rost, deși nu totdeauna este la prima vedere sesizat (148, 7-9).

Copleșit de admirație față de această capodoperă minunată care este lumea și care cu glas de tunet vestește existența și înțelepciunea Creatorului (14, 1; 53, 1), psalmistul exclamă: „Cît

---

8. Idem, *Omilia III la Geneză*, vol. VII, p. 37-38; cf. *Omilia XIX la Efeseni*, vol. XVIII, p. 370-371; Explicarea psalmului XI, vol. IX, p. 118; Explicarea psalmului XLIX, vol. IX, p. 289 și 292; *Omilia III adresată poporului din Antiohia*, vol. III, p. 440; *Omilia II la Geneză*, vol. VII, p. 26.

9. Cf. G. W. Anderson, *The Psalm Peace's Commentary on the Bible*, ed. Thomas Nelson, London, 1962, p. 419.

de înfricoșătoare sînt lucrurile tale, Doamne“ (65, 2); „Doamne Dumnezeul puterilor, cine este asemenea Ție ?“ (88, 9).

MANIFESTAREA PROVIDENȚEI DIVINE

Providența divină este socotită un adevăr mai presus de orice îndoială. Fără providența divină, orice lucru este zadarnic. „Dacă nu zidește Domnul o casă, degeaba lucrează cei care o zidesc ; dacă nu păzește Domnul o cetate, degeaba veghează cel ce o păzește“ (127, 1-2). De asemenea, încetarea proniei lui Dumnezeu înseamnă întoarcerea făpturilor în neant (103, 30).

Pronia divină se manifestă sub trei aspecte : a) de conservare; b) de guvernare; c) de perpetuare.

a) *Conservarea.* Psalmistul este categoric în acest sens. „Dumnezeu“, zice, „privește din înălțimea cerurilor și vede pe fiii oamenilor ; din lăcașul locuinței Lui El privește pe toți locuitorii pămîntului“ (32, 13-14; 14, 2; 53, 2). „Ochiul Său privește peste cei care se tem de El, peste cei ce nădăjduiesc în bunătatea Lui“ (33, 18). Și nu numai omul se bucură de grija lui Dumnezeu, ci și celelalte vietăți, păsările și animalele [10]. „El dă hrană vitelor și puilor cerbului, atunci cînd strigă“ (147, 9). „Toate viețuitoarele primesc hrana lor, la vremea cuvenită, de la stăpînul lor“ (104, 27-28). Ba chiar și elementele cele neînsuflețite se conservă datorită intervenției lui Dumnezeu. Această idee o exprimă laudativ psalmistul cînd zice : „Tu umpli de veselie răsăritul și apusul. Tu cercetezi pămîntul și-i dai belșug, îl umpli de bogății și de rîuri dumnezeiești, pline cu apă. Tu le dai grîu, pe care iată cum îl faci să rodească, îi uzi brazdele, îi sfărîmi bulgării, îl înmoi cu ploaie și-i binecuvîntezi răsadul. Încununezi anul cu bunătățile Tale și pașii Tăi varsă belșug. Cîmpiile pustiei sînt adăpate și dealurile sînt încinse cu veselie. Pășunile se acoperă cu oi și văile se îmbracă cu grîu : toate strigă cu bucurie și cîntă“ (65, 6-13) [11].

Am putea spune că actul conservării este actul prin care se continuă cel de creare al lumii. Se deosebește doar prin faptul că, pe cînd cel al creației aduce lucrurile la existență, cel al conservării le menține în existență. Această realitate o subliniază Sfîntul Ioan Gură de Aur, care zice : „Conservarea lumii nu este o faptă inferioară creării ei, ci, dacă vrem să spunem ceva deosebit, ea este chiar superioară acesteia. Pentru că este un lucru mare a crea ceva din nimic, dar faptul de a menține niște lucruri care tind spre inexistență și a le ține laolaltă cînd ele vor să se împrăștie, este o faptă mare și minunată și un semn de mare putere“ [12].

b) *Guvernarea.* Fiind stăpîn absolut al lumii, Dumnezeul ei și conducătorul ei, spre împlinirea scopului pentru care a fost creată,

---

10. *Ibidem.*

11. Se va vedea pe larg la E. Paunier, *Livre des Psaumes,* art. în „*Dictionnaire de la Bible*“, publié par F. Vigourox, tom. VI, Paris 1913, col. 823-825.

12. Sfîntul Ioan Gură de Aur, apud H. Pinard, *op. cit.*, col. 2046.

ea Îl urmează tăcută supunîndu-se legilor pe care „dintru început i le-a pus“ (119, 90-91 ; 148, 5-6).

Însă, ca și în cazul creației și în cel al guvernării, de o grijă cu totul aparte se bucură omul. Atît de mare, încît psalmistul se întreabă la un moment dat cu uimire : „Ce este omul ca să te gîndești la el ? Și fiul omului ca să-l bagi în seamă ? L-ai făcut cu puțin mai prejos decît Dumnezeu și l-ai încununat cu mărire și cu slavă. I-ai dat stăpînire peste lucrurile mîinilor Tale, toate le-ai pus sub picioarele lui : oile și boii laolaltă, fiarele cîmpului, păsările cerului și peștii mării și tot ce străbate cărările mărilor“ (8, 4-8 ; 143, 3). Răspunsul la această copleșitoare frămîntare îl găsește psalmistul atît în alcătuirea unică a omului, cît și în menirea lui deosebită în univers [13].

Psalmistul exprimă convingerea că Dumnezeu poartă grijă de neamul omenesc în general și de fiecare ins în parte.

Așadar, de exemplu, în urma păcatului strămoșesc, El poartă o grijă deosebită poporului Israil, purtătorul peste veacuri al ideii monoteiste și al celei mesianice (78, 13-6), dar și de toate popoarele (62, 8) și de fiecare ins în „parte“. El este „Tatăl orfanilor“, „Apărătorul văduvelor“ (68, 5; 146, 7-8). „Cînd strigă un nenorocit, Domnul îl aude și-l scapă din toate nenorocirile lui“ (34, 6). „Ochii lui sînt peste cei fără prihană și urechile Lui iau aminte la strigătele lor“ (34, 15). Într-un cuvînt, „El este asemenea unui adăpost și asemenea unui turn împotriva vrăjmașilor“ (1, 3 ; 62, 2 ; 3, 3 ; 7, 10 ; 18, 23).

În această acțiune de guvernare, mersul omului n-a fost mereu ascendent, nici măcar unitar.

„Inima lui n-a fost puternic atașată de El, nici nu s-a arătat totdeauna credincios Legămîntului Lui. Totuși, în îndurarea Lui, El a iertat fărădelegea și nu l-a nimicit ; și-a oprit de multe ori mînia și nu a dat drumul întregii Lui urgii“ (78, 37-38).

Pentru că Domnul este bun, gata să ierte, gata să arate îndurare față de toți cîți îl cheamă (86, 5 ; 145, 8 ; 100, 5). „El nu ceartă fără încetare și nu ține mînia în veac“ (103, 8-9). „Cum se îndură un tată de fiii săi, așa se îndură Dumnezeu de cei ce se tem de Dînsul“ (103, 13).

Dar răspunsul adecvat la iubirea arătată de Dumnezeu față de om, nu poate fi altul decît tot iubirea și împlinirea poruncilor lui [14]. Într-adevăr, „de mila Domnului este plin pămîntul“ (32, 5;

---

13. Reflexiuni în legătură cu această temă la Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste* (suta întîi) 96, în „Filocalia românească“, trad. Pr. D. Stăniloae, vol. II, Sibiu, 1947, p. 53.

14. E. Paunier, *op. cit.*, col. 821.

118, 64); Domnul este „îndelung-răbdător și milostiv“ (85, 4), însă în mod deosebit față de cei ce „nu umblă întru răutate“ (83, 14) și „cheamă numele Lui“ (85, 4). În același timp, urăște fărădelegea și pe cei care se complac în ea (5, 5), „își întoarce fața de la cei răi, ca să se șteargă pomenirea lor de pe pămînt“ (34, 16).

Nu omite psalmistul să vorbească și despre ispite. Fără să cîrtească împotriva lui Dumnezeu, el vede în ele un mijloc de călire spirituală, în lupta cu cel rău“ [15]. „Ne-ai încercat, Dumnezeule“, zice „ne-ai trecut prin cuptorul cu foc, ca argintul. Ne-ai adus laț și ne-ai pus o grea povară pe coapse. Ai lăsat pe oameni să ne calce pe cap, am trecut prin foc și prin ape, iar Tu ne-ai scos și ne-ai dat belșug“ (66, 10-12; 71, 20). Totuși, „dacă se întîmplă (ca omul) să cadă, nu este doborît de tot, pentru că Domnul îl apucă de mînă“ (37, 24).

În sfîrșit conchide psalmistul, departe ca ispita să fie un rău în sine, ea este chiar un bine (119, 71) [16].

c) *Perpetuarea.* Creînd mediul necesar pentru menținerea și dezvoltarea creaturilor, Dumnezeu realizează al treilea act al providenței, anume pe acela al perpetuării speciei lor.

Într-un paragraf în care laudă pe Dumnezeu, pentru faptele Lui minunate, psalmistul împletește cele trei aspecte ale providenței, deci inclusiv pe cel de perpetuare.

Dumnezeu — zice — face să țîșnească, întocmai ca la început, izvoarele din munți și să se strecoare prin văi ; el trimite ploaia binefăcătoare care face să crească verdeața, atît de necesară pentru conservarea și perpetuarea vietăților și inclusiv a omului (104, 10-15).

Concluzii. 1. Problema creației și a providenței au preocupat întodeauna mintea omenească. Cartea Psalmilor este o dovadă în acest sens.

2. Psalmistul „rezolvă ortodox“ aceste două probleme, stăruind pe de o parte asupra atotputerniciei și bunătății divine, pe de altă parte asupra mărginirii și perisabilității celor create.

3. Cartea Psalmilor a fost cartea cea mai des folosită în cultul și în viața creștină. Și, pe bună dreptate, dată fiind valoarea ei permanentă pentru omul de totdeauna.

Drd. Macedon PETRESCU

---

15. I. Mihălcescu, *op. cit.*, p. 123.

16. H. Pinard, *op. cit.*, col. 2052 ; Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Omilia, LIV, la Faptele Apostolilor*, vol. XV, p. 424, afirmă că ispitele sînt folositoare, pentru că oțelesc spiritul omenesc.

A DOUA ZI DE PAŞTI

Trei sînt învierile din morţi pe care le-a făcut Mîntuitorul nostru Iisus Hristos: Învierea fiicei lui Iair, imediat după moartea ei, învierea fiului văduvei din Nain pe cînd îl aducea să-l îngroape şi a Lui Lazăr cel mort de patru zile, îngropat şi atins de putreziciune.

În marea Sa înţelepciune dumnezeiască, Iisus Hristos trebuia să încredinţeze pe oameni mai bine despre marea taină a Învierii şi de aceea a înviat din morţi pe fiica lui Iair, pe tînărul din Nain şi pe Lazăr cel din Betania. Şi pentru că ne aflăm timp de patruzeci de zile în lumina, bucuria şi mîngîierea acestui mare praznic, al Învierii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, se cuvine să evidenţiem unele aspecte ale acestei negrăite realităţi.

Învierea înseamnă biruinţa vieţii asupra morţii, biruinţa virtuţii asupra păcatului, biruinţa lumii vii asupra întunericului, dar mai presus de toate biruinţa asupra morţii prin minunea Învierii lui Hristos, căci Însuşi Domnul zice în cuvîntul Său : „Cine crede în Mine are viaţă veşnică".

Istoria omenirii este formată dintr-o înlănţuire de evenimente şi întîmplări, care se desfăşoară în timp, de cînd a apărut lumea. Dacă avem răgaz şi cu migală ne plecăm peste filele istoriei, vedem un noian de fapte care s-au petrecut pe faţa pămîntului, dar deasupra tuturor acestor evenimente cel mai important dintre toate acestea pentru noi creştinii este Învierea Mîntuitorului Iisus Hristos, „Minunea minunilor".

Această minune neasemuită din istoria omenirii se impune prin importanţa ei faţă de toate evenimentele, aşa precum strălucirea luminii soarelui se impune strălucirii celorlalte corpuri cereşti. Sfîntul Apostol Pavel zice despre acest eveniment : „Dacă nu credem că Hristos a înviat, zadarnică este credinţa voastră, zadarnică este şi propoveduirea noastră" (I Corinteni 15, 14).

Credinţa în Învierea Mîntuitorului Iisus Hristos dă sens vieţii noastre creştine şi face ca viaţa noastră să fie trăită în Hristos şi cu Hristos.

Dintre realităţile existenţei noastre omeneşti, cea care ne îngrozeşte mai mult, cea care ne înspăimîntă şi cea care ne scandalizează cel mai puternic este moartea. Ea taie firul vieţii noastre şi parcă reduce în noi dorinţa de a trăi înspăimîntîndu-ne prin necunoaşterea şi taina ei. Moartea este taina de care mintea omului se înfioară, se îngrozeşte şi nu o poate înţelege. Datorită ei fiinţa noastră strigă după viaţă şi dincolo de mormînt, strigă după viaţă în eternitate — strigă după nemurire. Învierea Mîntuitorului corespunde tocmai acestui strigăt după nemurire al omului. Ea ne arată că şi noi vom învia ; că şi noi vom trăi veşnic ; că şi noi, asemenea Mîntuitorului, avem suflet nemuritor, care se va uni din nou cu trupul, înviind pentru judecata de apoi şi pentru a trăi veşnic. Dorinţa noastră de a trăit la nesfîrşit, dorinţă care este semănată în mintea noastră de Dumnezeu, nu este un simţ înşelător, ci este o realitate vie şi adevărată. Aşa cum există pîinea care astîmpără foamea noastră, aşa cum există apă care astîmpără setea noastră, aşa există şi o viaţă veşnică care să astîmpere foamea noastră de a nu muri niciodată şi de a trăi veşnic. Însuşi Domnul a zis : „Adevărat, adevărat vă spun, cel ce crede în Mine, are viaţă veşnică" (Ioan 6, 47).

Înainte de viaţa veşnică a rînduit Dumnezeu învierea din morţi, cea de obşte a tuturor celor adormiţi, de la începutul şi pînă la sfîrşitul lumii. Dumnezeu, prin cuvîntul Sfintei Scripturi, a zis : „Nu va muri sufletul tău omule, căci nemuritor l-am făcut Eu dintru început, nemuritor îi dau fiecăruia din voi şi chiar trupul tău mort va învia". Despre această înviere a noastră nimeni să nu se îndoiască, căci Dumnezeu ne va învia şi pe noi, aşa cum a înviat pe Iisus Hristos. Cine crede cu toată fiinţa lui în Iisus Hristos, Care este viaţa noastră, cine crede în puterea lui Hristos şi în

lumina Lui, acela nu se îngrozește de întunericul morții. Cine crede în Hristos și trăiește cu Hristos, aceia să aibă credința că nu va muri niciodată și chiar murind cu trupul, el nu intră singur în mormînt, ci intră cu Hristos, deodată cu Hristos, pentru ca să învieze cu El întru slava cea fără de sfîrșit. Iisus Hristos cel înviat, trebuie să fie în centrul vieții noastre. Cea mai mare binecuvîntare pe care Dumnezeu Atoatefăcătorul a dat-o oamenilor este fără îndoială aceea că ne-a făcut nemuritori și că ne-a menit să avem o viață veșnică.

Hristos este viața noastră, Care din iubire de oameni S-a pogorît din cer pentru noi și ne-a izbăvit din tina și stăpînirea morții.

Crezînd în învierea din morți a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, sufletele noastre să fie pline de speranță, de bucurie pentru că învierea este suprema noastră bucurie. Mîntuitorul ne înviază din morți și odată cu învierea Lui ne dă garanția că noi vom învia. Credința în Mîntuitorul este credința în învierea Lui, iar credința în învierea Lui este credința întru învierea morților. Credința întru învierea morților este credința întru învierea noastră proprie. Dacă noi credem în Învierea Mîntuitorului, iar în propria noastră înviere nu credem, apoi sîntem cei mai nefericiți oameni fiindcă nefericirea omului este moartea — moartea veșnică.

Dacă privim natura vedem cum toamna ea moare, iar primăvara înviază din nou. Arborii, florile, iarba, toate sînt iarna cuprinse de un fel de moarte, pentru ca primăvara să învieze din nou. Firul de iarbă năvălește primăvara de sub greutatea enormă a pămîntului. Vedem cum înfloresc primăvara pomii și iarăși mor în timpul iernii pentru ca primăvara să revină din nou la viață. Privind și meditînd la acest circuit al naturii ne întrebăm și noi oamenii cu îndreptățire : „Numai omul poate să moară pentru totdeauna și să nu mai învieze niciodată" ?

O, vom învia! Așa cum credem în Învierea Mîntuitorului Iisus Hristos tot astfel să credem și în învierea noastră.

Încheiem cuvîntul nostru cu îndemnul fierbinte de a crede în Învierea lui Hristos și în învierea noastră, mărturisind învățătura milenară a Bisericii noastre și rostind : „Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie". Amin.

Arhim. Partenie APETREI

LA DUMINICA A IV-A DUPĂ PAȘTI

„Doamne, om nu am, ca să mă arunce în scăldătoare, cînd se tulbură apa ; că, pînă cînd vin eu, altul se coboară înaintea mea..."
(Ioan 5, 7)

Este glasul îndurerat al celui paralizat de la scăldătoarea Vitezda ; este un aspru rechizitoriu, dar și un grav avertisment dat celor care-și fac din interesele lor personale, din egoismul lor sălbatic un idol căruia i se închină, sfidînd cu dispreț pe cei în suferință, pe toți semenii lor !

Cuvintele biblice „om nu am" au devenit un trist aforism, o negare a celor mai înalte sentimente, a celor mai scumpe sentimente ale ființei umane; dragostea, mila, întrajutorarea!

Să ne gîndim la jalnica priveliște de lîngă lacul Vitezdei unde „zace o mulțime de bolnavi". Suflete chinuite, trupuri schilodite, pline de plăgi dureroase, ființe naufragiate pe valurile suferințelor, istovite și deznădăjduite, așteptînd cu înfiorare clipa supremei lor dorințe : intrarea cel dintîi în scăldătoare după „tulburarea apei".

Deodată, ca la un semnal, încetează vocile tînguitoare, vaietele și suspinele celor în suferință : Mîntuitorul Iisus Hristos Își face apariția înconjurat de Sfinții Săi Apostoli. Despre Dînsul au auzit toate ținuturile acelea și, cu siguranță, bolnavii de la Vitezda că „este Doctorul pentru cei bolnavi"

că este „blînd și smerit cu inima", că în fața glasului Său „orbii își recapătă vederea și șchiopii umblă, leproșii se curățesc și surzii aud, morții înviază..." (Matei 11, 5).

Un freamăt de bucurie a cuprins inimile tuturor. „O, scumpă virtute a nădejdii, cîte inimi zdrobite și descumpănite n-ai alinat, n-ai întărit cu mireasma suflării tale ! Nădejdea, zice un cugetător, e pîinea zilnică a celor nenorociți ; e cel din urmă bun ce mai rămîne omului". Dar Iisus își îndreaptă pașii Săi spre un singur pat, spre acela unde zace slăbănogul. Dar, de ce tocmai spre dînsul ? Oare să fi fost mai curat la suflet, mai vrednic de milă, mai îndurerat decît cei fără lumina ochilor, decît alții din acea mulțime mare de bolnavi ? „După cum mierea care e făcută din florile de cimbru, iarbă mică și amară, este cea mai bună miere, astfel virtutea care se formează în amărăciunea umilințelor și a nevoilor, este cea mai aleasă dintre toate", zice un mare orator. Cîtă umilință și amărăciune n-a îndurat acest paralizat care de peste 38 ani zăcea în patul său de suferință și totuși, acest îndelungat răstimp, nimeni, absolut nimeni nu l-a ajutat nu l-a mîngîiat ! Stătea trist și izolat, fără rude, fără prieteni, singur, orfan al suferinței și durerii trupești și sufletești ! El n-a căutat în fața lui Iisus să se vaiete, să se tînguiască de suferința sa ; să se arate curat și vrednic ; nici n-a acuzat pe cei din jur pentru atitudinea lor lipsită de milă, de dragoste frățească ; ci a spus doar sincer și senin, deschis : „Doamne, om nu am, ca să mă arunce în scăldătoare".

Cel care cunoaște inima fiecăruia a cunoscut și S-a înduioșat de profunda suferință trupească și mai ales sufletească a celui paralizat, resemnarea senină, remușcarea pentru cele săvîrșite în viață, dar și încrederea, nădejdea în vindecare, în pofida unor zadarnice așteptări prin treizeci și opt de ani de amare decepții : „Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă !" Un balsam de ușurare, de bucurie și năvalnică fericire a cuprins sufletul slăbănogului ; dar aceste cuvinte dumnezeiești au căzut și ca un năpraznic trăsnet de mustrare, peste inimile celor din cele cinci pridvoare, asupra omenirii de peste veacuri din întreaga lume, asupra acelora care calcă brutal porunca cea mai mare, datoria cea mai sfîntă a ființei omenești : „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău". Aceasta este marea și întîia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta : „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți" (Matei 22, 37-39).

Este greu să se poată pătrunde chiar cu cea mai puternică imaginație în extazul de bucurie și fericire ce a învăluit sufletul slăbănogului scos pe neașteptate, ca și un muribund din spasmele morții, și readus la viața sănătoasă din tinerețe ! Uluit și înfiorat de cele întîmplate, un val de bucurie i-a cuprins întreaga ființă. Plin de recunoștință ar fi dorit, desigur, mai întîi să mulțumească Celui ce l-a vindecat, dar Iisus „Se dăduse la o parte, în mulțimea care era la locul acela".

Din cuprinsul pericopei rezultă multe și folositoare învățături pentru suflet, pentru viața noastră duhovnicească. Să încercăm, în cele ce urmează, a arăta cîteva din ele.

1. Lacul Vitezda preînchipuia Taina Sfîntului Botez, iar tulburarea apei prin înger preînchipuia, de asemenea, sfințirea apei prin coborîrea Duhului Sfînt. Se vindeca numai unul, voind a se arăta că Legea Veche s-a dat numai unui neam, lui Israel, în timp ce Legea Nouă s-a dat tuturor popoarelor : „Mergeți în toată lumea și propoveduiți Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede și se va boteza se va mîntui" (Marcu 16, 15-16).

2. Această pericopă se citește la sfințirea apei tocmai din motivul arătat mai înainte. Este un temei clar pentru adevărul Botezului, al ierurgiilor pentru cei ce nu cred nici în Taina Botezului pe care o consideră doar ca o formalitate, ca o ceremonie, ca un simbol pe care îl administrează asupra unor persoane vîrstnice și care pot să creadă personal. Domnul Iisus Hristos arată limpede : „Cine nu se va naște din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu" (Ioan 3, 5).

Se știe că fiecare om are în el păcatul strămoșesc și păcate personale, cum arată atît de clar Sfînta Scriptură : „Că iată întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea" (Psalmul 50). „Dacă zicem că nu avem păcat, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi" (I Ioan 1, 8).

3. De ce l-a întrebat Domnul Hristos pe bolnav : „Voiești să te faci sănătos ?“ Această întrebare s-ar părea că este inutilă fiindcă orice bolnav dorește, în mod firesc, să se facă sănătos. Totuși, întrebarea are o semnificație adîncă. În actul mîntuirii și omul trebuie să contribuie neapărat cu credința sa, cu voința sa, cu rugăciunile și căința sa. Dacă ar lucra numai harul lui Dumnezeu, fără contribuția omului, ce valoare morală ar avea faptele bune și ce justificare ar avea pedepsirea faptelor rele ? N-ar avea nici un merit eroul Patriei, întors de pe front acasă mutilat, dar cu pieptul împodobit de decorații ca semn al vitejiei sale și nici o vină trădătorul de Patrie, dezertat de pe frontul onoarei, adică n-ar avea merit cel ce a săvîrșit toată viața fapte bune de dragoste și milostenie și nici o vină impostorul provocator numai de rele.

Faptele omului sînt determinate de voința lui liberă : „Iată, Eu stau la ușă și bat. Dacă aude cineva glasul Meu și deschide ușa, voi intra la el, voi cina cu el și el cu Mine“, zice Domnul (Apocalipsă 3, 20).

4. „Iisus l-a aflat în templu și i-a zis : „Iată, te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuiești, ca să nu-ți fie ceva mai rău“.

Fără îndoială slăbănogul s-a dus în templu, în biserică, să mulțumească lui Dumnezeu pentru miraculoasa și neașteptata sa vindecare. Este un gest de recunoștință și un exemplu de urmat de fiecare om în urma binefacerilor ce le primește de la Tatăl ceresc, „Părintele îndurărilor și a toată milostivirea“. Desigur Domnul S-a bucurat de această atitudine, după cum altădată S-a întristat mult cînd nouă leproși, din cei zece vindecați, n-au manifestat nici un fel de recunoștință. „Oare nu zece s-au curățit ? Dar cei nouă unde sînt ? Nu s-a găsit să se întoarcă să dea slavă lui Dumnezeu, decît numai acesta care este de alt neam ?“ (Luca 17, 17).

Boala celui vindecat era urmarea păcatelor sale. Dumnezeu, în îndelunga Sa răbdare, nu l-a pedepsit imediat pentru păcatele sale, ci i-a dat, iată, un răstimp de îndreptare de 38 de ani ca prin suferință, prin voință și căință să se facă vrednic de îndurarea Sa.

În istoria creștinismului s-au văzut foarte multe cazuri cînd cei ce au trăit o viață întreagă în fărădelegi „într-o țară îndepărtată“, a păcatului, în pragul bătrîneții, uneori în ultima clipă a vieții, s-au întors cu lacrimi de căință, ca și fiul cel rătăcit, la Biserica lui Hristos, la Tatăl ceresc Care i-a așteptat cu dragoste și bucurie, ca Unul ce „nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu“.

Avertizarea dată de Iisus să nu mai păcătuiască spre a nu-i fi „mai rău“ vrea să însemne că odată ce ne-am îndepărtat de viața păcătoasă și am obținut iertarea și îndurarea lui Dumnezeu, trebuie să rămînem în această stare ca să nu ne periclităm mîntuirea.

Sfînta Scriptură arată limpede în această privință : „Cînd duhul cel necurat iese din om, umblă prin locuri fără apă căutînd odihnă și, negăsind, zice : „Mă voi întoarce la casa mea, de unde am ieșit. Și venind, o află măturată și împodobită. Atunci merge și ia cu el alte șapte duhuri, mai rele decît el și, intrînd, locuiește acolo ; și se fac cele de pe urmă ale omului mai rele decît cele dintîi“ (Luca 11, 24-26).

Rămîi, iubite frate, oricine ai fi tu, cu sufletul curat, purificat de miasma păcatelor ! Fii mereu treaz, privegheză, te luptă cu hotărîre împotriva „duhurilor rele“, a păcatelor ce vor să-ți recucerească cetatea sufletului tău cunoscînd că „dacă ai ucis păcatul în tine — cum spune Sfîntul Ioan Gură de Aur —, dacă ai sfărîmat puterea lui Satan, ai călcat pe capul lui, ai împrăștiat oastea lui și atacurile lui și atunci în tine s-a petrecut cea mai mare minune“.

5. „Deci ziceau iudeii către cel vindecat : Este zi de sîmbătă și nu-ți este îngăduit să-ți iei patul“. Se știe că fariseii și cărturarii pe care Mîntuitorul îi combătea cu aprigă înverșunare, considerau că orice muncă făcută în zi de sîmbătă constituie un grav păcat. Ei i-au acuzat pe Apostoli, cînd aceștia smulgeau sîmbăta spice de grîu și le mîncau (Luca 6, 1-2) ; au acuzat pe Iisus cînd a vindecat pe femeia gîrbovă, bolnavă de 18 ani (Luca 13, 11-16), cînd a vindecat pe alt bolnav cu mîna uscată (Matei 12, 9), cînd a vindecat pe orbul din naștere, făcînd tină și ungîndu-i ochii (Ioan 9, 16).

Ura lor era așa de mare încît s-au sfătuit să-L omoare tocmai fiindcă dezlega sîmbăta. Aceasta rezultă chiar și din pericopa evanghelică despre care vorbim : „Atunci omul a plecat și a spus iudeilor că Iisus este Cel

ce l-a făcut sănătos. Pentru aceea iudeii prigoneau pe Iisus și căutau să-L omoare că făcea acestea sîmbăta" (Ioan 5, 15-16). Ei au făcut acestea în baza citatului din Legea Veche : „Păziți deci ziua sîmbetei, căci ea este sfîntă pentru noi, Cel ce o va întina, acela va fi omorît, sufletul acela va fi stirpit din poporul meu" (Ieșire 31, 14).

Este însă de necrezut că și astăzi unii creștini interpretează greșit, ca și fariseii și cărturarii de odinioară, acest citat și altele și nu înțeleg sau nu vor să înțeleagă că și în zile de sîmbătă, de duminică sau alte sărbători nu este păcat cînd se depune o muncă cinstită în folosul colectivității, și, mai ales, în cazuri excepționale, de calamitate și interese naționale. Doar Însuși Iisus a arătat : „Sîmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sîmbătă. Astfel că Fiul Omului este domn și al sîmbetei" (Marcu 2, 27-28), precizînd, ca o îndrumare pentru toți și pentru toate timpurile : „De aceea se cuvine a face sîmbăta bine" (Marcu 12, 12).

Acestea ar fi cîteva din învățăturile desprinse din cuprinsul Sfintei Evanghelii de astăzi și desigur ar mai putea fi încă și altele. Din toate rezultă, ca o îndrumare prețioasă pentru viața noastră, să luptăm, cu toată tăria, împotriva egoismului care, după cuvîntul unui cugetător, „este izvorul și sîmburele tuturor greșelilor și nenorocirilor de tot felul" deoarece „omul egoist este, fără îndoială, „o speță inferioară a omenirii și se apropie, cu toată firea sa, de bestia cea neînțelegătoare".

Cu adevărat, omul ferecat în cătușele unui feroce egoism se aseamănă unei înfiorătoare bestii și constituie o rușine și o povară grea pentru societate. Pot fi oare altfel considerați cei ce provoacă deliberat măceluri și războaie sîngeroase tocmai pentru a stoarce profituri materiale fabuloase din sîngele și suferințele altora ?

Să iubim, așadar, pe aproapele nostru cu toată dragostea și să-l ajutăm în nenorocirile sale și atunci, numai atunci, vom binemerita laudă, cinste și respect de la oameni, iar de la Domnul Iisus Hristos ne vom învrednici să primim suprema binecuvîntare cînd ne va zice : „Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă, de la întemeierea lumii, căci flămînd am fost și Mi-ați dat să mănînc, însetat am fost și Mi-ați dat să beau ; străin am fost și M-ați primit ; gol am fost și M-ați îmbrăcat ; bolnav am fost și M-ați cercetat..." (Matei 25, 34-36).

Așa cum se arată în una din rugăciunile de la Sfînta Taină a Maslului, să zicem și să ne rugăm și noi cu evlavie : „Doamne, Iisuse Hristoase, Împărate Sfinte, Îndurate și Multmilostive, Cel ce dai mîngîiere celor slabi la suflet și viață celor zdrobiți ; Cel ce ai dăruit vindecare slăbănogului, împreună cu iertarea păcatelor lui, vino și la noi și ne mîntuiește". Amin !

Pr. T. BODNAR

165 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DIN 1821 CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU

Au trecut 165 de ani de la 1821, cînd, într-o zi geroasă de ianuarie, „norodul românesc“ a pornit din Cîmpia Padeșului în cea mai mare ridicare pe care a înfăptuit-o vreodată pînă atunci împotriva tiraniei, după instaurarea domniilor fanariote. Au trecut 165 de ani de la 1821, cînd, la sfîrșitul lunii mai, a fost curmată în chip tragic viața, nu însă și fapta, conducătorului revoluției, a călăuzei în drumul spre obținerea „dreptăților norodului“, care a fost Tudor Vladimirescu.

„Adunarea norodului“, cum s-a numit forma de organizare politică a Revoluției din 1821, a fost cea dintîi reprezentanță națională și democratică a poporului. Prin ea poporul român și-a exprimat voința în mod democratic. Atunci și pentru totdeauna s-a cristalizat conștiința, exprimată de către conducătorul revoluției, în acele cuvinte celebre: „Patrie se cheamă poporul, iar nu tagma jăfuitorilor“.

Patriotismul lui Tudor Vladimirescu, jertfirea lui pentru realizarea dreptății poporului se pot înțelege astăzi, mai bine ca oricînd, dintr-o serie de acte, cugetări și intenții ale lui, care, tălmăcite mai just în lumina noilor date, întăresc afirmația lucidă și nicidecum exagerată, făcută de însuși Tudor Vladimirescu, că el era un adevărat „fiu al patriei“.

Prin articolul de față, aducem omagiul și prinosul nostru de recunoștință eroului Tudor Vladimirescu, erou al cărui nume face cinste poporului român.

Înainte de a trece la evocarea propriu-zisă a evenimentului ce ne interesează consider ca foarte indicat să facem o mică incursiune în anii și evenimentele premergătoare revoluției.

Intensificarea exploatării de la sfîrșitul secolului XVIII și din primele două decenii ale secolului al XIX-lea, cumulate cu adîncirea contradicțiilor economice și sociale în această perioadă de descompunere a feudalismului și de apariție a elementelor noi, capitaliste, nu putea trece fără o efervescență a păturii de jos și mijlocii.

Acea „tagmă a jefuitorilor“, de care amintea Tudor Vladimirescu, a secătuit pur și simplu țara, aducînd-o la o stare de înapoiere și decădere îngrozitoare.

Așa cum arată Tudor Vladimirescu, în 1821, boierii fiind nărăviți au sărăcit țara, „au adunat din toate laturile hoți și oameni de nimic din toate treptele, i-au înavuțit, i-au poleit cu ranguri și cu privileghiurile dobîndite și cumpărate cu sîngele strămbunilor noștri“ [1].

---

1. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. I, București, 1959, p. 125-133.

Principatele Române dispuneau de mari bogății naturale, încît puteau „să hrănească un număr de trei și de patru ori mai mare de locuitori", care atunci se ridica la 1.200.000 de oameni (aprecia o expunere bine documentată din 1819)[2].

Bogățiile lor însă nu foloseau decît Porții, interpușilor lor din Fanar și boierimii, în timp ce poporul era obidit pe pămîntul său, în țara-i proprie.

Din pricina îngrădirii negoțului — pentru a mulțumi așa-zisele „capane" pentru Constantinopol și pentru folosul propriu al cîrmuirii —, finanțele erau sleite și secătuite. „Capanul" însemna aprovizionarea capitalei otomane, cu produse achiziționate la prețuri impuse de Poartă și care nu erau decît a patra parte din prețul pieței interne...

Necesitățile sporite ale pieței atrag după ele, în condițiile feudalismului, agravarea sarcinilor feudale ale țărănimii.

Acest fapt se oglindește în primul rînd în creșterea numărului zilelor de clacă cerute țăranilor dependenți, ajungînd de la 3, cîte erau în vechime, la 6 și apoi 12 pe an, ca să se fixeze la 14 prin legiuirea lui Caragea, alcătuită în anul 1818[3].

Arendășia, ca procedeu nou de exploatare a moșiilor, apărută în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se generalizează, încît în 1821, anul Revoluției, erau sub arendă majoritatea moșiilor de la cîmpie, unde țărănimea era clăcașă.

Mai apăsător decît toate în perioada premergătoarer revoluției era jaful fiscal, practicat pe scară largă. Corupția și venalitatea aparatului de stat crea un lanț neîntrerupt de complicități, justiția fiind cu totul aservită exploatatorilor.

Impozitele erau insuportabile prin abuzurile săvîrșite la percegerea lor. Lăsat la discreția slujbașilor hrăpăreți, birnicul român nu a fost cruțat de nici un procedeu brutal și nedrept. La toate acestea se adaugă primejdia incursiunilor de jaf turcești, de care, mai cu seamă, la cumpăna dintre secolele XVIII și XIX, erau amenințați în permanență locuitorii de pe malurile Dunării și din sudul Olteniei.

Faptul că durata domniei unui domn fanariot nu depășea uneori nici trei ani, deoarece Poarta găsea motive să procedeze la mazilirea domnilor, i-a predispus pe aceștia să nu aibă altă grijă decît să stoarcă din Principate venituri cît mai substanțiale în vederea achitării datoriilor contractate cu ocazia concurenței la domnie.

Regimul fanariot, arăta acad. A. Oțetea, a ajuns un sistem de guvernare care storcea pînă la sînge o țărănime fără nici o apărare[4].

Situația aceasta, existentă în vremea domniilor fanariote și mai ales între anii 1812 și 1820, a generat puternice nemulțumiri și frămîntări țărănești și orășănești în Principate.

---

2. *Ibidem*, p. 127.
3. *Ibidem*, p. 129.
4. Acad. A. Oțetea, *Un cartel fanariot pentru exploatarea Țărilor române*, în „Studii", nr. 3, 1959, p. 118.

Sub impresia acestor răzvrătiri, Consulul francez de la București raporta că „poporul valah își așteaptă salvarea printr-o revoluție, pe care o crede iminentă și pe care o dorește".

În sfîrșit, aceste mase de exploatați „care au rămas mai goi decît morții din mormînturi", cum se va spune într-un document al revoluției, vor porni deschis împotriva jefuitorilor cu strigătul și cu întrebarea : „Pînă cînd să le fim robi ? Pînă cînd să-i suferim a ne suge sîngele ?".

Omul care va sintetiza năzuințele poporului spre emancipare socială, omul care se va face exponentul intereselor maselor largi și va lansa chemarea la revoltă generală, este Tudor Vladimirescu, provenit din pătura mijlocie a societății acelor vremuri.

Prin originea sa, prin condiția socială, prin formația sa intelectuală și morală, prin rolul său administrativ și militar, Tudor Vladimirescu era o personalitate aptă să răspundă la chemarea vremii sale. S-a născut în Vladimiri, un sat de moșneni din județul Gorj, după unii istorici în anul 1770, iar după alții în 1780, avînd ca tată pe Constantin zis Ursu din satul Prejna (Cloșani) și ca mamă pe Ioana din familia Bondoc.

Satul Vladimiri, cunoscut încă din anul 1620, apare în documentele vremii în legătură cu diverse pricini și litigii ale moșnenilor localnici iscate mai cu seamă pentru „curele" și „răzoare" de pămînt, pentru „sloguri", adică hotare între proprietăți. În acest mediu a copilărit și Tudor. Aici i se imprimă cele dintîi și trainice noțiuni despre rosturile și ambițiile unei vieți de moșnean.

Potrivit tradiției locale, Tudor Vladimirescu și-a însușit primele cunoștințe într-ale cititului și scrisului de la un moșnean cu care a păzit vitele pe colinele din preajma satului Vladimiri, în copilărie. Se spune, și e de crezut, că și-a făcut primele exerciții de scris pe scoarță de copac. Va fi completat aceste cunoștințe la popa Pîrvu Ciuhoi din Vladimiri și la celălalt preot, Grigore Bondoc, unchiul său după mamă. Trimiterea la ruda sa, Lupu, condicar la Divanul Craiovei, i-a deschis noi posibilități.

Intrînd ca fecior de casă la boierul craiovean Ioniță Glogoveanu, Tudor dobîndește o bună instrucție, în tovărășia fiului boierului, Nicolae. Desăvîrșindu-și învățătura (se pare că destul de strălucit), Glogoveanu l-a numit administrator la moșiile sale, Baia de Aramă și Glogova, încredințîndu-i totodată și sarcina exportului vitelor sale în Ungaria. Practicînd negoțul de vite, Tudor Vladimirescu călătorește frecvent în Banat și Transilvania, ajungînd pînă la Hațeg, Brașov și Sibiu și chiar la Budapesta. Prin această îndeletnicire vine în contact cu diverse persoane, stabilind legături în țară și peste hotare și, indirect, devine cunoscător al situațiilor de drept și de fapt de pe o rază geografică foarte întinsă. Crescut într-un mediu cu tradiții de luptă, de la vîrsta de 18 ani, Tudor s-a înrolat, conform unor izvoare, între panduri „după datina județului în care se născuse". Astfel, a fost „în slujbă militărească neregulată cu pandurii mehedinteni din tinerețile lui" [5].

Pandurii olteni sînt menționați ca voluntari încă din vremea

5. Acad. Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu,* p. 38-39.

războiului austro-turc din 1789-1790, arătîndu-se că ei au luat parte la lupte, ajungînd pînă la Smîrdan.

Războiul ruso-turc, care începe la sfîrșitul anului 1806, va da posibilitate ca oastea pandurilor să se afirme ca o forță militară a țării, de care otomanii trebuiau să țină seama.

Dacă ar fi să dăm crezare unor informații din vremea războiului ruso-turc din 1806-1812, Tudor a avut un rol important în apărarea Bucureștilor de trupele lui Mustafa Bairactar, care atacase capitala în decembrie 1806, înainte de a se declara oficial războiul [6].

Fapt este că domnul Constantin Ipsilanti, revenit în București o dată cu trupele rusești, acordă lui Tudor Vladimirescu titlul de sluger (rang de mare boier însărcinat cu aprovizionarea oștirii). Ar fi deci un semn de recunoaștere a meritelor lui Tudor la apărarea Bucureștilor. În timpul aceluiași război ruso-turc, Tudor, fiind comandant peste 1000 de panduri, cu reședința la Cerneți, va participa la lupte dincolo și dincoace de Dunăre. Cele zece certificate de merit, eliberate în cursul anilor 1808-1812 de către autoritățile militare ruse, constituie cu prisosință un tablou biografic al luptătorului și comandirului Tudor Vladimirescu.

După încheierea Tratatului de pace de la București (1812), toți pandurii au fost conduși la Craiova și acolo, în fața comandantului rus Miloradovici, „scoțîndu-ne în cîmpul Craiovei slugerul Tudor, toată pandurimea ce scăpaseră cu viață din războaie, de ne-au făcut revizie și mulțămire din partea împăratului rusesc...“ [7].

Pentru multiplele sale merite din vremea războiului, lui Tudor Vladimirescu i s-a acordat gradul de porucic (locotenent) în armata rusă, Ordinul rusesc al „Sfîntului Vladimir“, un inel cu inițialele împăratului Rusiei și calitatea de studit (protejat, supus) al Rusiei.

Unul din evenimentele importante ale vieții lui Tudor îl constituie și plecarea și desigur șederea lui la Viena, în cea de a doua jumătate a anului 1814. Scopul plecării la Viena a fost acela de a rezolva problema succesiunii soției lui Nicolae Glogoveanu, decedată la Viena în mai 1814. Tudor se dovedi în acele împrejurări a fi cu adevărat o fire întreprinzătoare și stăruitoare, făcînd față tuturor încurcăturilor în acea „blăstămăție nemțească“ — cum spune el — în care un lucru cît de mic poate „să tragă cu anii“. Întrucît „afurisiții de nemți umblă numai cu drăcenii să strîngă pe oameni“, Tudor opune legislației lor pravila Țării Românești și cere aplicarea acesteia la cazul în speță — „fiind noi de altă țară și lege“. În cele din urmă Tudor poate anunța succesul : „După știința pravilei ce am și după multă silință ce am pus, am isprăvit“ [8].

Cu toate grijile sale de a rezolva problema lui Nicolae Glogoveanu, Tudor nu rămîne străin sau indiferent nici de atmosfera și frămîntările legate de Congresul care tocmai era în pregătire, după căderea lui Napoleon. În fraze scurte, el împărtășește lui Glogoveanu cîte o știre despre această atmosferă. „Vremea pe aici este tăcere, nimic mișcare. Să așteaptă în octomvrie din toate părțile miniștri pentru Congres și vine și împăratul Rusiei. Se spune că

---

6. I. Gîrleanu, *Tudor Vladimirescu*, p. 44.
7. *Ibidem*, p. 53.
8. Acad. A. Oțetea, *op. cit.*, p. 39-40.

atunci va fi ceva și pentru locurile acelea. Ci mult a fost, puțin a rămas!". „Locurile acelea" sînt Principatele Române, la a căror soartă mai bună se gîndește Tudor, nădăjduind că Imperiul otoman va fi împărțit, iar turcii vor fi alungați din Europa.

După o ședere de peste 200 de zile la Viena, Tudor se întoarce spre țară cu o înțelegere mult mai profundă a situației politice europene, cu gîndul cristalizat asupra destinului mai bun ce l-ar merita țara sa și cu idei bine conturate în ceea ce privește rostul clasei boierești.

În vara și în toamna lui 1816 Tudor a mers la băile Mehadia (Herculane), unde avea ca bun prieten pe protopopul Nicolae Stoica, om de înaltă cultură pentru vremea aceea, cunoscător mai ales al istoriei românilor și autor chiar al unei cronici, scrisă în limbile română și germană. Fiind și un foarte bun patriot, N. Stoica-protopopul, mîndru de apartenența etnică românească, știa să glorifice trecutul românesc.

Este cert că de la un intelectual de talia protopopului Stoica, atît de activ și patriot, Tudor Vladimirescu a avut de auzit multe lucruri utile, tocmai într-o perioadă cînd, după șederea sa la Viena, i se accentuase interesul pentru unele probleme de politică și istorie.

„Toamna din septembrie, călare din Ardeal la mine veni cu o slugă călare. Caii în grajd băgară. Am prînzit. Ceru istoria românească, calendare ; c-o să citească la băi, să cetească, să-și petreacă. Și pînă în noiembrie, 9 săptămîni la băi șezu" [9].

Am insistat asupra acestui fragment istoric, deoarece această știre extraordinară, scoate la iveală un aspect din cele mai importante din viața viitorului conducător al revoluției. Cartea de istorie citită de Tudor, nu era alta decît „Istoria pentru începuturile românilor în Dachia", de Petru Maior (apărută în 1812). Lectura acestei cărți, apoi a calendarelor, poate și a altor cărți din biblioteca protopopului Nicolae Stoica, fac ca acest moment să apară cît se poate de interesant în evoluția personalității lui Tudor Vladimirescu, în formarea lui intelectuală.

În lumina acestor date ne explicăm cît se poate de bine cunoștințele lui Tudor în materie de politică, sentimentele lui patriotice bine definite, capacitatea lui de a gîndi independent și a turna direct pe hîrtie formularea motivelor unei revolte sau a revendicărilor.

Pe terenul pregătit de mișcările sociale și politice anterioare anului 1821, care exprimau cu prisosință starea de tensiune din Principate, s-a altoit propaganda Eteriei. Societatea Eteria, înființată în 1814 pe teritoriul Rusiei, își fixase drept obiectiv ridicarea la luptă a popoarelor creștine din Balcani și eliberarea lor de sub stăpînirea sau dominația Porții, cu sprijinul Rusiei. Propaganda eteristă a găsit un teren prielnic în Principate, unde (cu sprijinul domnitorului Moldovei, Mihai Șuțu, al unor boieri greci sau români, al comandanților gărzilor domnești de la București — Iordache Olimpiotul, Bimbașa Sava etc.) a și izbutit să-și creeze poziții puternice.

În planurile generale de insurecție, Principatelor trebuia să le revină un rol important, atît ca urmare a pozițiilor lor strategice, cît și a sprijinului ce-l puteau oferi — pe baza unor mai vechi tra-

9. Popa Stoica din Hațeg, *Cronica Banatului*, București, 1969, p. 304.

diții (ridicările generale ale popoarelor în această zonă). Principatele Române trebuiau să dea semnalul revoluției care urma să se întindă asupra întregii Peninsule Balcanice și să determine, apoi, intervenția militară a Rusiei.

Reprezentanții mișcării naționale românești, boieri sau clerici înalți, care cunoșteau, în parte, planurile generale ale Eteriei, l-au desemnat pe Tudor Vladimirescu, la cererea acestuia, să conducă insurecția românilor [10].

Personalitate remarcabilă, bucurîndu-se de o mare popularitate, în Oltenia mai cu seamă în rîndul țăranilor liberi și al panduri lor, participant la mișcările politice anterioare, în relații cu comandanții eteriști din București, Tudor Vladimirescu întrunea toate condițiile pentru a i se încredința o asemenea misiune importantă.

Pe la sfîrșitul anului 1820, prevăzîndu-se o schimbare de domnie (Alexandru Șuțu, 1818-1821), s-a socotit că vremea prielnică se apropie și în cursul lunii noiembrie, sub pretextul „unui proces ce avea de susținut în fața divanului veliților boieri", Tudor a fost chemat la București, „în vederea răscoalei ce se pregătea" [11]. Sosit în București n-a mai plecat înapoi în Oltenia, decît în preziua începerii revoluției.

Agravîndu-se boala domnitorului Alexandru Șuțu, Tudor ar fi încheiat o „convenție" în șapte puncte, cu eteriștii Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache, spre a se ajuta reciproc pînă la sfîrșitul mișcării revoluționare [12].

Tot acum, în ziua de 15 ianuarie 1821, cînd Alexandru Șuțu era pe moarte, la București s-a format un Comitet de ocîrmuire (Caimacanie), alcătuit din cei mai mari boieri ai Divanului, în frunte cu mitropolitul Dionisie Lupu (1819-1823) [13].

În aceeași zi, principalii trei membri ai acestei Caimacanii, Grigore Brîncoveanu, Grigore Ghica (viitorul domn) și Barbu Văcărescu, au încheiat cu slugerul Tudor Vladimirescu un legămînt, prin care acesta era „ales să ridice norodul cu arme și să urmeze precum era povățuit"; iar ei se jurau că „la toate vor da ajutor cu mijloace folositoare și cuviincioase și vor lucra unde și la ce li se va cuveni pentru obștescul folos puind toată silința la cele ce va cere această delicată pornire" [14].

La 18 ianuarie 1821, boierii țării anunță moartea lui Vodă Șuțu și cer Comitetului de ocîrmuire să ia în mîini „conducerea" țării [15].

În seara zilei de 18 ianuarie 1821, Tudor, în fruntea unei cete de 40 de arnăuți din garda domnească, părăsește „în cea mai mare taină" Bucureștiul, plecînd spre Oltenia. Steagul revoltei fusese ridicat.

În trei zile, Tudor, cu însoțitorii săi, ajunge la Tîrgu Jiu, unde pune mîna pe ispravnicul de Gorj, Dincă Otetelișanu. După această primă măsură de a-i face inofensivi pe cîrmuitorii locali, Tudor

---

10. *Documente. 1821*, vol. I, București, 1959-1960, p. 196.
11. Acad. A. Oțetea, *op. cit.*, p. 123, 184-185.
12. *Documente. 1821*, I, p. 191-194.
13. *Ibidem*, p. 195-196.
14. *Ibidem*, p. 196.
15. *Ibidem*, p. 197-199.

trece la Mănăstirea Tismana, de unde trimite ordine pentru mobilizarea plăieșilor și strîngerea proviziilor. În dimineața zilei de 23 ianuarie, coboară în satul Padeș. Aici, la Padeș, Tudor lansează cea dintîi *Proclamație revoluționară*, chemînd pe locuitori să se înroleze în: „Adunarea cea orînduită pentru binele și folosul a toată țara". Proclamația constituie un apel înflăcărat la acțiune pentru dezrădăcinarea răului și încetarea robiei, împotriva cărora trebuie luptat cu orice fel de arme de care se poate dispune. Cuprinsul proclamației a produs efectul unei declarații de război adresată stăpînirii, boierilor și întregii orînduiri feudale din țară. „Că ne ajunge fraților, atîta vreme de cînd lacrămile du pe obrazăle noastre nu s-au mai uscat".

Efectul Proclamației de la Padeș s-a făcut simțit îndată. Căci „aceste proclamări auzindu-le țăranii chiar de la însuși Tudor, au început cu toții a se scula și tot principatul a se clăti, aprinzîndu-se de entuziasmul răzbunării" [16].

Atît în aceste prime zile ale revoluției cît și mai tîrziu, în toată Țara Românească, țăranii vor întreprinde o serie de acțiuni locale, atacînd direct moșiile, conacele, pivnițele, pătulele și pădurile boierești, izgonind pe arendași de pe moșii și pe zapcii din plăși.

Legitimarea revoluției „prin dreptul de insurecție împotriva unui guvern superior", prin voința lui Dumnezeu care ajută pe „stricătorii făcătorilor de rău", transformarea oștirii revoluționare în „obștească adunare", care să organizeze mișcarea și s-o conducă spre „binele și folosul obștesc" și îndemnul adresat țăranilor de a jertfi „binele și averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri, care nu vor urma nouă, precum sînt făgăduiți", dădeau Proclamației un caracter revoluționar [17].

De la început, revoluția face progres rapide în Oltenia. În trei zile, la Padeș, se strîng 600 de panduri.

La sfîrșitul lui ianuarie, cînd Tudor ajunge la Cerneți, avea deja o oaste de peste 1500 de oameni. Continuă apoi înaintarea ocupînd mănăstirile întărite: Cernețul, Strehaia, Motru, Tismana și Țînțărenii, care devin astfel tabere și puncte întărite ale revoluționarilor. Tabăra lui Tudor se stabili pentru un moment la Țînțăreni, de unde pune stăpînire pe Crasna, Polovragi, Horezu, Bistrița și Cozia, stabilind o rețea de puncte întărite în munți, consolidînd situația oamenilor săi în Tîrgu Jiu.

Oștirea lui Tudor s-a ridicat în acest timp la 4.000 de oameni pedeștri și 500 de călăreți.

Spre a nu stîrni urgia Porții, cel puțin pentru început, Tudor Vladimirescu, dorind să vadă țara scăpată de domniile fanariote și de tirania unora dintre boieri, a adresat sultanului Mahmud II (1808-1839), un „arz", prin care, în numele întregului „norod rumânesc" din Valahia, îi arată de cîte necazuri și patimi este plină țara „din pricina unirii pămîntenilor boieri cu domnii trimiși de către inalta împărăție".

---

16. N. Iorga, *Izvoare contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 237-238.

17. Acad. A. Oțetea, *op. cit.*, p. 206.

Îl ruga mai departe pe sultan „să trimită om împărătesc ca să corecteze și să vază jalnica stare a țării și să ni să facă îndreptare și orînduială, ca să lipsească jafurile și să ne răspundem ce va fi cu dreptul către prea puternica împărăție: precum și pînă acum am răspuns și de acum înainte a răspunde nu tăgăduim, ca niște credincioși ce am fost și sîntem, și în veci a fi voim“ [18].

Deci, deocamdată — în gîndul lui, fie și numai de formă —, nici o intenție de rupere de „prea puternica împărăție“.

„Arzul“ a fost trimis Porții prin mijlocirea pașei din Vidin, căruia Tudor Vladimirescu i-a scris aparte, încredințîndu-l, în mod special, că „arădicarea noastră nu este pentru altceva și nici într-un chip, decît numai asupra boierilor care ne-au mîncat dreptățile noastre“. Totodată îi dezvăluie și planul inițial de acțiune al mișcării sale: „Noi ne-am sculat cu mic cu mare și mergem ca să ne adunăm la București“ [19].

Prin această luare de contact cu sultanul, Tudor urmărea un dublu scop. În primul rînd dorea să liniștească bănuielile Porții și deci să cîștige timp pentru a concentra oastea răsculaților, în vederea așteptării armatei ruse, iar în al doilea rînd, din punct de vedere politic, păstra ușa deschisă în vederea unor negocieri ulterioare.

Tot în aceeași periodă, Tudor îi scrie și lui Francisc I (1792-1830), împăratul Austriei, arătîndu-i că „de la o vreme încoace grecii fanarioți ne-au închis drumul și ușile prea puternicii voastre împărății și așa ne mănîncă numiții pre noi de vii, neavînd unde să ne plîngem. Ne rugăm să binevoiți a porunci ca să se trimită jalba nostră către prea puternica voastră împărăție și să i se arate jalnica noastră stare“ [20].

Veștile despre cele ce se petreceau în Oltenia au început să îngrijoreze însă Consiliul de regență și Divanul țării.

Divanul țării a cerut, la 30 ianuarie 1821, lui Tudor să înceteze răscoala, făgăduindu-i iertarea, dacă se va supune. Totodată, din prudență, același Divan informa Poarta cu privire la „urmarea tîlhărească“ a lui Tudor, îi arăta ce măsuri luase contra ei și, plin de teamă, adăuga: „Că de să va întinde creșterea alăturaților săi precum s-au început, nu va fi țara în dăstoinicie a să împotrivi“, de aceea îi cerea „să chibzuiască mijlocul cel cuviincios spre apărarea țării despre acești tîlhari“ [21]. În același timp, ocîrmuitorii Țării Românești se adresau ispravnicilor din județele de peste Olt și, luînd parcă sub protecția lor „tagma pandurilor“, cereau acestora să nu o supună la dajdii.

În ziua de 4 februarie 1821, Tudor a răspuns poruncii boierilor Divanului din 30 ianuarie, justificîndu-le acțiunea sa: „Prea bine este știut dumneavoastră că eu din mica copilărie am slujit cu mare credință stăpînirii și patriei mele precum și acum și în toată viața mea sînt hotărît a sluji și a mă jertfi pentru binele patriei mele.

Tot norodul cel amărît și dosădit al acestei ticăloasă țară, văzînd că stăpînirea sub care sînt încredințați de către prea puterni-

---

18. *Documente. 1821*, I, p. 209-210.
19. *Ibidem*, p. 210-211.
20. *Ibidem*, p. 211-212.
21. *Ibidem*, p. 212-213

ca împărăției stăpînitoarea noastră... i-au adus în cea mai desăvîrșită prăpădenie și că nemaiputînd suferi arzimea focului care ne-au pus peste capete, cu toții într-un gînd s-au unit și au hotărît ca să să scoale cu mici cu mari și să să adune la orașul cel de căpetenie al țării. Și acolo stînd să ceară împărătească milă... Și știindu-mă norodul pe mine dintre-alte vremi că sînt un adevărat fiu al patriei mele, cu silnicie m-au luat a fi și la această vreme chivernisitor pentru binele și folosul tuturor. Ziceți dumneavoastră că din arădicarea mea să supără odihna lăcuitorilor ; dar ei după ce le-am citit întru auz prea cinstita porunca dumneavoastră, cu un glas răspunseră că aceasta nu este nimic pe lîngă tiraniile cele cumplite care le pătimesc de la dregători. Aceștia i-au adus la o deznădăjduire, încît sînt bucuroși mai bine să piară cu toții decît să mai fie vii. Prea cinstiți boieri : De sînteți dumneavoastră patrioți și părinți ai norodului precum o ziceți, cea de slugă a mea socoteală este așa: că acum aveți dumneavoastră vreme a scăpa din hula neamurilor și să vă faceți patrioți adevărați iar nu vrăjmași ai patriei, precum ați fost pînă acum“ [22].

Boierii Divanului au încercat să ajungă la o înțelegere cu Tudor, trimițînd în acest sens la dînsul pe Nicolae Văcărescu, cu anumite propuneri. Misiunea lui Văcărescu eșuînd, acesta a fost înlocuit cu Vel Vornicul Constantin Samurcaș, la data de 11 februarie 1821.

Pînă la această dată, boierii Divanului, în nehotărîrea lor, ori spre a „masca lucrurile“, vrînd să ceară ajutor pașalelor turcești de peste Dunăre spre a înăbuși mișcarea lui Tudor, au pus străji pe Olt pentru a împiedica trecerea pandurilor spre București [23], au întărit paza în Capitală. În același timp i-au scris lui Tudor să liniștească revoluția, iar la sfîrșitul celei de a doua scrisori boierii, plini de amenințare, îi glăsuiau : „Nu cuteza a crede mai mult pentru sineți decît ceea ce firea te-au clădit, căci cu aceasta îi să aduci mare turburare a stăpînitorului asupra-ți și atunci de vom voi să te ajutăm, ne vei aduce la neputință“ [24].

Tudor, răspunzînd, scrie mai întîi lui Nicolae Văcărescu, căruia, la acuzația că aduce urgie pe capul patriei, îi pune întrebarea : „Cum nu socotiți dumneavoastră că patrie să chiamă poporul, iar nu tagma jăfuitorilor ?“ și-l soma să-i indice „ce împotrivire arăt eu împotriva poporului ?“. Căci referindu-se la sine, adăuga : „Eu alta nu sînt decît numai un om luat de către tot norodul țării cel amărît și dosădit din pricina jăfuitorilor, ca să le fiu chivernisitor în treaba cererii dreptăților ! Iar tagma jăfuitorilor, căci nu le place una ca aceasta, au ridicat arme de moarte asupra patrii și a ticălosului norod ! O, ce mare jale !“.

La 15 februarie 1321, Tudor, aflîndu-se încă în tabăra de la Țînțăreni, trimite la București, prin Constantin Samurcaș, înlocuitorul lui N. Văcărescu, „cererile norodului românesc“. Aceste cereri-revendicări, în 20 de puncte, sintetizau adîncile nemulțumiri ale maselor, ca și ale păturilor mijlocii, față de marea boierime.

---

22. *Ibidem*, p. 229-230.
23. *Ibidem*, p. 227.
24. *Ibidem*, p. 247-248.

Ele arătau că Tudor „respingea ferm încercările boierești de intimidare, că nici nu putea fi vorba să depună armele și că, dimpotrivă, el era hotărît să-i impună boierimii revendicările răscoalei“ [25].

Pentru a ne face o imagine asupra revendicărilor sus-amintite este de ajuns să amintim că ele cuprindeau, printre altele, înlăturarea boierilor și dregătorilor greci din țară, micșorarea dăjdiilor, desființarea vămii din orașe și sate (menținerea numai a aceleia de la hotare), încetarea numirii în funcții pe plată — aceasta urmînd a se face pe merit —, volnicirea țării „a-ș face și a ținea patru mii de ostași panduri cu căpeteniile lor și două sute arnăuți, scutiți de toate dările și cu leafă ușoară“ etc.

Cu privire la cele bisericești, aceste cereri stipulau : „Toate scaunele arhierești și toate mănăstirile țării să fie evacuate de călugării greci, numai o parte din cei mai bătrîni să rămînă în țară, așa cum fusese stabilit prin hatișeriful din 1802 al împăratului — sultanul Selim (1789-1807). Mitropolitul cel de acum să lipsească, nefiind orînduit cu alegerea și voința a tot norodul și să să rînduiască altul, pe care va pohti norodul“ (art. 15).

În același buchet de cereri, exista și una care se referea la el, în calitate de căpetenie a răscoalei : „Slugerul Theodor Vladimirescu care ca un părinte binefăcător a fost ales și hotărît de întreg poporul român să fie căpetenie și cîrmuitor devotat, să aibă împreună cu celelalte căpetenii grija de binele intern și extern ; toți acei care sînt cu el să slujească poporul și țara și pentru aceasta să fie scutiți de dajdii. Ei să fie cinstiți de către autoritatea superioară și cererile lor să fie satisfăcute“ [26].

După trimiterea acestor cereri la București, Tudor a rămas în continuare în Țîntăreni și, cu toate îndemnurile Divanului boieresc de a se potoli, el s-a menținut ferm pe poziția sa, continuînd să apere cu hotărîre „țelurile sociale ale mișcării“.

În această vreme, mai bine-zis la 22 februarie 1821, prințul fanariot Alexandru Ipsilanti, șeful Eteriei, cu un grup de simpatizanți vine la Iași, unde fiind bine primit și săvîrșindu-se un Te-Deum în cinstea lui de către mitropolitul Moldovei, Veniamin Costachi, a fost încins cu sabia de conducător. În același timp, s-au sfințit și steagurile revoluției eteriste. A doua zi, 23 februarie 1821, același prinț Ipsilanti a lansat și o proclamație „Către norodul Țării Moldovei“ prin care dădea asigurări românilor că „dacă din întîmplare niscaiva diznădăjduiți turci vor năvăli în pămînturile voastre, să nu vă înfricoșați întru nimica, căci strașnica putere — de bună seamă Rusia — se află gătită să pedepsească îndrăzneala lor“ [27].

După aceste declarații, prințul Ipsilanti recrutînd o serie de partizani de prin zonă, la 1 Martie 1821, s-a îndreptat spre București, plecînd prin Bîrlad, Roman și Focșani. La 3 martie mai lansează o proclamație și către locuitorii Țării Românești promițîndu-le că „acum ceasul, dar și al dobîndirii dezrobirii voastre, au sunat“.

---

25. Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale răscoalei populare din 1821*, București, 1962, p. 79.
26. *Documente. 1821*, p. 272-281.
27. *Ibidem*, p. 295.

Îi asigura totodată pe locuitori că va trece prin țara lor cu „acea ostășească bună orînduială“, exprimîndu-și în final speranța că el și ai săi „vom întîmpina din parte-vă, cea mai prietenească primire, care sînteți datori la niște bărbați ce se sîrguiesc pentru cea de obște fericire“ [28].

Din diferite motive, eteriștii au făcut drumul spre București cu mare încetineală, zăbovind chiar o săptămînă la Ploiești, cu scopul de a pregăti ocuparea Bucureștilor.

În acest timp, țarul Rusiei, Alexandru I (influențat de discuțiile purtate la Congresul de la Viena, după învingerea lui Napoleon Bonaparte, de la care se aștepta ajutorul principal pentru reușita revoluției din Țara Românească) a luat o atitudine ostilă față de aceasta. Mai mult decît atît, coalizîndu-se cu suveranul Austriei — Francisc I — a declarat hotărît că nu va trata cu rebelii, ci va combate revoluția prin toate mijloacele de care dispunea. Totodată, țarul a autorizat pe Pini, consulul rus la București, „să declare că locotenentul Vladimirescu era decăzut din calitatea de cavaler al unuia din Ordinele Rusiei și că nu mai poseda nici un titlu la protecția imperială“.

În felul acesta mișcarea lui Tudor, ca de altfel și cea a lui Alexandru Ipsilanti, era dezaprobată de țar, de la care se aștepta ajutorul principal.

Aceste atitudini din partea țarului l-au predispus pe Tudor să iasă din starea de așteptare în care se afla la Țînțăreni și să hotărască marșul forțelor sale spre București.

Ocuparea Bucureștilor trebuia să-i creeze condițiile necesare pentru traducerea în viață a revendicărilor din 15 februarie 1821 și, de asemenea, îi putea înlesni acțiunea antiotomană, fie chiar și cu ajutorul Eteriei. La 28 februarie, coloana oastei lui Tudor pleacă din Țînțăreni, ajungînd la Slatina în ziua de 6 martie, unde va rămîne pînă la 10 martie 1821.

Alertat de unele zvonuri, cu privire la mișcarea eteriștilor, Tudor grăbește marșul spre București, ajungînd în ziua de 16 martie la Bolintinul din Vale de unde, împărțind oastea în două detașamente, le-a eșalonat, unul spre Cotroceni, la marginea Bucureștiului, iar altul mai înapoi, la Ciorogîrla [29].

Din Bolintinul din Vale, Tudor trimite locuitorilor Bucureștilor o proclamație în care printre altele le amintește că „adunarea norodului, care este pînă acum peste șaisprezece mii, vine la București, unde este ca să se adune toată țara cu mic cu mare, ca să aștepte pînă cînd vor sosi trimișii... prea puternicii împărății, ca să cerceteze jalnica lor stare și să le facă dreptate și orînduială bună“.

La sfîrșit le adaugă : „Căci oricare va fi la un glas și întru unire cu creștinescu norod ce este pornit numai pentru dreptate, acela se va numi patriot, iar care se va împotrivi binelui obștesc, acela ca un vrăjmaș se va socoti !“.

Proclamația a ajuns în aceeași zi la București, dusă de un de-

---

28. *Ibidem*, p. 319-320.
29. *Ibidem*, p. 372.

tașament de oaste, condus de Dimitrie Macedonschi, care a doua zi, 17 martie 1821, la Băneasa, a citit-o în fața delegațiilor din partea breslelor [30].

În aceeași zi, 17 martie, Tudor, aflîndu-se la Ciorogîrla, a fost vizitat de prietenul și sfătuitorul său Ilarion, episcopul Argeșului, și de marele vistier Alexandru Filipescu-Vulpe.

La 20 martie 1821, în preziua intrării în București, Tudor mai adresează o proclamație bucureștenilor, în care le făcea următoarea chemare : „Fraților, cîți n-ați lăsat să se atingă în inimile dumneavoastră sfînta dragoste cea către patrie, aduceți-vă aminte că sunteți părți ale unui neam ; și că, cîte bunătăți aveți, sînt răsplătiri din partea neamului către strămoșii noștri pentru slujbele ce au făcut. Ca să fim și noi vrednici acestei cinstiri ale neamului, datorie netăgăduită avem să uităm patimile cele dobitocești și vrăjbile care ne-au defăimat atît, încît să nu fim vrednici a ne numi neam. Să ne unim dar cu toții, mici și mari, și ca niște frați, fii ai uneia maici, să lucrăm cu toții împreună, fiștecare după destoinicia sa, cîștigarea și nașterea a doua a dreptății noastre“ [31].

Boierii, printre care se aflau și mitropolitul Dionisie Lupu cu episcopii Gherasim al Buzăului și Ilarion al Argeșului, recunoșteau că „pornirea domnului slugerului Theodor Vladimirescu nu este rea și vătămătoare, nici în parte fieșcăruia, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare și norodului spre ușurință“ și de aceea „ca pe un de binele țării voitor și de trebuință obștei norodului, l-au primit toată populația Bucureștilor cu drag și brațe deschise“. Pentru aceasta ei, pe numele marelui și unuia adevăratului Dumnezeu se „jurau“ că niciodată nu vor cugeta împotriva vieții și a cinstei dumnealui, că „se vor uni întru toate bunele cugetări cîte se vor chibzui între dumnealui și toți cei unii cu dumnealui“ și că în caz de călcare a legămîntului, între altele, să fie „pedepsiți și după întărirea pravilelor“ [32]. Din partea lui, Tudor, dimpreună cu glasul obștei norodului, se lega și se jura că „nici odinioară nu va cugeta, nici de față, nici prin chip de viclenie, asupra vieții și cinstei cuiva din patrioții mei, sau asupra hrăpirei averii sale“, ci că, recunoscînd „vremelnica stăpînire a țării, va cere toate trebuincioasele oștirii a se împlini prin poruncile acestei stăpîniri“. Partea de sfîrșit a jurămîntului preciza că Tudor nu înțelegea să lase din mîini conducerea răscoalei și nici să abandoneze realizarea revendicărilor pe care le ridicase atît în Proclamația de la Padeș, cît și în „cererile“ transmise boierilor prin Constantin Samurcaș. Totodată, jurămîntul arată că Tudor era hotărît să apere țara și mișcarea pe care o conducea „împotriva vrăjmașului“. Situația confuză pe care o crease dezaprobarea țarului îl predispunea încă să nu indice cu limpezime cine era acest vrăjmaș [33].

Cu ocazia intrării sale în București, a fost primit cu însuflețire de populație. Era călare și ținea în mînă o pîine albă, simbol al belșugului și bunăstării.

Pentru a evita o vărsare de sînge prin mergerea spre Mitropolie, unde se afla baricadat Bimbașa Sava cu oamenii săi, Tudor a

30. *Ibidem*, p. 373.
31. *Ibidem*, p. 385-387.
32. *Ibidem*, p. 395-396.
33. Cf. Berindei-Mutașcu, *op. cit.*, p. 97.

preferat să se așeze sub dealul Mitropoliei în casa Zoiței Brîncoveanu Ostașii săi s-au așezat în preajma Mitropoliei pentru a împiedica aprovizionarea garnizoanei lui Bimbașa Sava și a o predispune astfel să se predea.

Aici, din casa Zoiței Brîncoveanu, Tudor Vladimirescu a început să guverneze țara; rezolvînd cereri, dînd porunci divanului, dirijînd politica externă, căutînd să întrețină relații bune cu marile imperii vecine cărora le trimite scrisori de liniștire, arătîndu-le scopul mișcării sale. Îl interesa totodată și situația din Moldova, în care sens, îi scria mitropolitului Dionisie Lupu — președintele Divanului — să corespondeze cu dumnealor boierii Moldovei, căci, adăuga el, mai departe „urmează să știm cele ce se fac acolo și să le vestim aceste de aici ca fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să cîștigăm deopotrivă dreptățile acestor principaturi, ajutîndu-ne unii pe alții“ [34].

Această atitudine față de Moldova demonstrează cu prisosință viziunea înaintată față de idealurile de unitate națională ale lui Tudor.

Încă înainte de sosirea lui Alexandru Ipsilanti la București, Tudor luase deja o hotărîre cu privire la atitudinea ce trebuia adoptată față de această mișcare.

Este concludentă în acest sens, discuția pe care a purtat-o Tudor, fiind de față și episcopul Ilarion, cu consulul austriac de la București, Karl Udritzki, pe data de 22 martie 1821. Printre altele, îi spunea consului austriac: Eu nu sînt dispus să vărs sînge românesc pentru Grecia și nu vreau ca, printr-o măsură nesocotită și pripită, să întreprind ceva în dauna poporului român“ [35].

În ziua de 30 martie 1821, a avut loc întîlnirea dintre Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti, întîlnire încărcată de neîncredere și de o parte și de alta, fapt ce i-a predispus pe ambii revoluționari să vină însoțiți de escorte bine înarmate. Întîlnirea, care a avut loc în casele de la Cișmeaua Mavrogheni, a rămas fără răsunet, în sensul că nu s-a știut niciodată ce s-a discutat cu adevărat între cei doi.

Ceea ce totuși se cunoaște este mica înțelegere între cei doi revoluționari ca Ipsilanti să controleze cu armata sa județele de nord pînă la Olt, iar Tudor județele din sud și Oltenia întreagă plus anumite plaiuri de la nord de Olt. Alexandru Ipsilanti se retrage cu armata sa la Tîrgoviște în ziua de 1 aprilie, chemînd cu sine și pe unii boieri români.

În timp foarte scurt, între Tudor și Ipsilanti s-au adîncit contradicțiile și acuzațiile reciproce.

Dintr-o scrisoare de răspuns a lui Tudor către Ipsilanti, datată 14 aprilie 1821, reiese clar atitudinea sa față de Eterie: „Să ne fie îngăduit a vorbi deschis, fiindcă lucrurile au ajuns prea departe. ...Ce poate fi comun între greci și daci (români)? Ce folos poate aduce acestora viitoare prosperitate a grecilor? Țara noastră a fost pentru ei ca o mamă bună; dacă ar fi drepți, ar fi trebuit să o iubească și să o apere... În loc de aceasta ce vedem? ...Ne-au promis

---

34. *Documente. 1821, II*, p. 93.
35. Acad. Andrei Oțetea, *op. cit.*, p. 327.

că vin numai în trecere pe la noi, și acum se întăresc pe pămîntul patriei noastre, disprețuiesc cîrmuirea legiuită pămînteană, calcă în picioare sfintele datorii ale ospitalității, cer lucruri imposibile de la un popor lipsit..., într-un cuvînt își bat joc de o țară care i-a primit cu brațele deschise". În încheiere îl întreabă, cît au de gînd să mai rămînă aici.

Acest fel de a gîndi al lui Tudor Vladimirescu, l-a predispus pe Alexandru Ipsilanti să nu mai vadă în Tudor decît o primejdie, cu atît mai mult în cazul în care acesta din urmă ar fi ajuns la o înțelegere cu turcii. Faptul acesta, la care se poate adăuga și îndemnul unor boieri români, l-a făcut pe Ipsilanti să gîndească și mai intens cum să-l suprime mai repede pe Tudor Vladimirescu. Hotărîrea fiind luată, se aștepta doar momentul prielnic.

Tudor Vladimirescu, în această perioadă de timp cînd Ipsilanti îi dorea cu ardoare suprimarea, s-a așezat din nou la Cotroceni, întărind în același timp cu pază mai multe puncte strategice din București : Mitropolia, Mănăstirile Mihai Vodă, Antim, Radu Vodă etc., pregătindu-se astfel pentru rezistență. Pentru a nu fi părăsit de către dregători, de care mai avea încă nevoie, a poruncit arestarea mitropolitului Dionisie, președintele Divanului și al Comitetului de oblăduire, care intenționau să fugă la Tîrgoviște după Ipsilanti.

Din acest moment, timp de peste o lună, Tudor s-a comportat ca un adevărat domnitor. Adoptînd căciula „de hîrșie neagră cu fundul alb", care numai domnilor este rînduială a purta, se zvonea că el însuși ar fi pretins că „lui i se cade să stăpînească singur, cu deplină putere, toată Țara Românească, fiindcă este pămîntean și s-a străduit pentru dreptățile patriei". Unii contemporani scriau chiar că „i s-a dat titulă din partea norodului de domn", iar altul, serdarul Ion Dîrzeanu, preciza că mulți cetățeni „alergau cu jalbe de plîngere la slugerul Teodor, dîndu-i titlu de domn".

Academicianul A. Oțetea afirma că Tudor s-ar fi proclamat domn al Țării Românești. Acest fapt s-ar fi petrecut în ziua de 8 mai 1821, în fața Mănăstirii Cotroceni, în cadrul unei slujbe solemne oficiate de episcopul Ilarion, cînd Tudor „el singur s-a declarat domn al țării și vivatul s-a făcut înaintea susmenționatei biserici" [36]. Actul proclamării ca domn a semnificat actul instaurării, prin acțiunea poporului român însuși, al dreptului țării de a-și alege domnitorii, al înlăturării unui întreg regim — cel fanariot — pe care Poarta în cele din urmă a fost nevoită să-l abolească.

Dar pericolele pentru țară și pentru domnul Tudor nu trecuseră încă. Poarta, aflînd despre dezavuarea revoluției de către țarul Rusiei, a și luat primele măsuri de stăvilire a acesteia.

În felul acesta, dinspre Brăila intră în Moldova o oștire de 18.000 de oameni sub comanda pașei Iusuf Bercofcealî, dinspre Silistra intră în Muntenia un corp de 6200 de ostași conduși de Cara Ahmet Efendi, plus 1000 ostași conduși de Osman-bei. Pe la Vidra intră în Oltenia 7500 de soldați conduși de Derviș-pașa. Cele trei oștiri înaintară încet și cu prudență spre Iași, București și Craiova.

---

36. *Ibidem*, p. 379.

Pe la mijlocul lunii mai, oștirea principală ajunge la Cățelu, lîngă Dulcești, unde își așează tabăra.

Tudor a luat cîteva măsuri de precauție, retrăgîndu-se în ziua de 15 mai de la Cotroceni și îndreptîndu-se spre Pitești, însoțit de 4000 panduri pedeștri, 500 de călăreți și 6 tunuri.

Înainte de plecare, Tudor adresează ostașilor săi o cuvîntare înflăcărată, în care, printre altele, le spunea: „Pînă în ceasul acesta am economisit, fraților, treaba cu turcii a nu călca pe pămîntul nostru, cînd cu una cînd cu alta, fără a ne arăta revoluționiști către Poartă, cerînd numai a apăra drepturile patriei noastre. Dar, nefiind primite rugăciunile noastre care am făcut de multe ori către Poartă prin jalbile noastre și vedem foarte bine că vrăjmașii noștri au ajuns afară din capitala noastră, cu gînd a face cu noi război, sîntem siliți dar a lăsa acest oraș București, ca să nu fim pricina noi singuri a arderii lui și să ne tragem spre întrupare cu ceilalți frați ai noștri creștini... și că de acum încolo, fraților mei panduri... trebuie să deșertăm pușca noastră în carne de turc, de vor năvăli pe noi și să facem numele nostru lăudat a ne vesti toate noroadele că am stătut voinici împotriva vrăjmașilor noștri...“ [37].

Trădat prin uneltirile boierilor, în ziua de 21 mai Tudor este arestat. După schingiuirile la care a fost supus de către oamenii Eteriei, Lasani și Scufi, Ipsilanti, temîndu-se de o revoltă a panduri-lor, a grăbit lucrurile. În acest sens a fost chemat un om potrivit, numit Vasile Caravia, viitor cîrmuitor în Peloponez, care, în ticăloșia lui, a săvîrșit monstruoasa faptă, ucigînd mișelește pe Tudor. L-a împușcat, apoi i-a ciopîrțit trupul și l-a aruncat într-un iaz al boierului Geartoglu.

„Astfel a fost curmată prin trădare viața lui Tudor, fără nici o cercetare și fără nici o umbră de judecată“, spunea colonelul rus Liprandi, informat de martori oculari despre aceste fapte. Așa a fost sfîrșitul acestui martir al neamului nostru, care niciodată nu s-a învrednicit de îngropare, căci trupul lui ciopîrțit cu iataganele de ucigași n-a mai fost găsit.

Deși uciderea mișelească a lui Tudor Vladimirescu a fost tăi-nuită intenționat de eteriști, vestea morții lui a ajuns în mijlocul românilor, care au rămas consternați.

Unul din martorii oculari, preotul Ilie de la Butoiu-Dîmbovița, nota într-o cronică a sa următoarele cu privire la decepția sufletească a maselor, cînd acestea au luat cunoștință de mișeleasca faptă petre-cută la Tîrgoviște: „Cu durere de inimă am auzit și am plîns cînd l-au vîndut pe Tudor doi căpitani ai săi, de l-au tăiat noaptea. Și am mers cu părintele Ilarion la mănăstirea (Cozia), de am făcut slujbă pentru odihna sufletului. Și plîngea lumea, și părintele Ila-rion se bătea cu pumnul în piept și da crucea la norod de se-nchina. Și multă jale era pe noi toți“ [38].

Oastea turcească trecută peste Dunăre, în Oltenia, a mai avut de întîmpinat rezistența pandurilor lui Tudor aproape două luni de

---

37. N. Iorga, *Izvoarele contemporane...*, p. 297.

38. N. Iorga, *O cronică nebăgată în seamă*, în „Revista istorică“, nr. 3, 1916, nr. 1, p. 5-6.

zile. Desigur, mulți panduri se risipiseră pe la casele lor, după prinderea lui Tudor, însă destul de mulți au rămas organizați, reușind unele succese asupra turcilor, cum a fost de exemplu confruntarea de la Drăgășani din 29-30 mai 1821, în care au ieșit biruitori asupra unui corp de 3000 de ostași turci.

Retrași mai spre nord, din lipsă de muniții și totodată pentru a se întîlni cu armata lui Ipsilanti care sosise la Rîmnicu Vîlcea, în rîndul cărora mai sperau totuși să-l întîlnească pe Tudor și alți mulți panduri, negăsindu-l s-au retras la casele lor. Cei ce au mai rămas în continuare să ducă lupta, au mai avut cîteva ciocniri cu turcii, printre care la Slobozia, în ziua de 16 iulie 1821, unde a căzut prizonier Papa Vladimirescu, fratele lui Tudor, și la Tismana în ziua de 17 iulie.

În ceea ce privește pe eteriști, aceștia au fost zdrobiți în cea de a doua bătălie dată la Drăgășani, la 7 iunie 1821. O parte din armata Eteriei, în frunte cu Alexandru Ipsilanti, s-a retras spre munți și între 14 și 16 iunie au trecut în Transilvania.

Aici, în Transilvania, Ipsilanti a fost prins și după șase ani de închisoare în temnițele austriece moare la Viena în 1828.

Ultimul grup de eteriști, între care se aflau Iordache Olimpiotul și Farmache — cei ce au avut un rol hotărîtor în prinderea lui Tudor — au ajuns în Moldova și s-au baricadat la Mănăstirea Secu.

După o rezistență înverșunată, Iordache Olimpiotul pentru a nu cădea viu în mîna turcilor, aruncă pulberăria în aer, murind și el cu această ocazie, iar Farmache, predîndu-se, a fost dus la Constantinopol și executat.

Deși înfrîntă în acțiunea ei imediată, Revoluția de la 1821 și-a avut importanța ei hotărîtoare pentru toată suflarea românească.

Pe lîngă faptul că a înscris o pagină eroică în istoria luptei poporului român pentru libertate și bunăstare, ea a avut o urmare directă, de o covîrșitoare însemnătate: a pus capăt regimului fanariot, care, timp de mai bine de o sută de ani, a supt sîngele și vlaga poporului român.

Restabilirea domniilor pămîntene a creat apoi Moldovei și Munteniei condiții de mai mare stabilitate pentru dezvoltarea vieții lor economice, sociale, culturale și bisericești și a constituit un moment hotărîtor în calea spre cucerirea unei poziții de sine stătătoare a Țărilor Române.

Nu vor trece mulți ani și alți revoluționari, cei de la 1848, vor prelua dezvoltîndu-le, principiile democrate enunțate pentru prima dată de Revoluția din 1821.

Iar revoluția viitoare, prevedea Nicolae Bălcescu, va cere „libertatea și unitatea națională“, după cum s-a și realizat în 1859.

Tradiția luptei revoluționare din 1821 va fi mereu vie pentru inima și conștiința românilor, Tudor Vladimirescu reprezentînd un simbol al deșteptării neamului românesc.

Gîndul și fapta lui Tudor rămîn, și după 165 de ani, precum vor rămîne și în viitor, o pildă vie de dăruire totală cauzei poporului pe care l-a slujit și pentru care s-a jertfit.

Pr. I. IPATE

TUDOR VLADIMIRESCU CTITOR ȘI AJUTĂTOR DE LOCAȘURI STRĂBUNE

Mărturiile documentare, cărțile, studiile cu referință la tema abordată aici, datorite unor harnici și iluștri cercetători ca: C. A. Aricescu, Constantin Erbiceanu, Emil Vîrtosu, Andrei Oțetea, Radu Crețeanu, Alexandru Elian, Radu Davidescu și alții, ne ajută prompt și ne împuternicesc prisositor să afirmăm că, pe lîngă alte calități și însușiri, conducătorul Revoluției din 1821, a fost, într-adevăr, un ctitor și ajutător de locașuri ale viețuirii creștinești și românești.

Atributul acesta și-a găsit fundamentarea și impulsiunea lăuntrică, ca și dinamica concretizării, în educația religioasă pe care acesta a primit-o de la părinții săi, oameni simpli de la țară, în vremea pe care a trăit-o, cu aspirațiile și idealurile ei și ca urmare a contactului nemijlocit pe care *„Slugerul Theodor"*, cum semnează el însuși, l-a avut cu unele persoane bisericești, din neamul său, sau fără rudenie cu el, dar care totuși l-au putut determina către făgașul unor astfel de acțiuni, acțiuni considerate de toți acești factori, cu sinceritate, ca meritorii.

În cele ce urmează, vom trece în revistă numai temeiurile principale ale acțiunilor ctitoricești și de ajutorare a sfintelor locașuri de închinare, fără a insista asupra trecutului lor istoric și a situației în care acestea se găsesc, de atunci și pînă astăzi. Din examinarea acestor temeiuri vor rezulta și unele rezolvări de probleme conexe ale subiectului de față.

1. CTITOR PRINCIPAL LA PREJNA-MEHEDINȚI

Este în afară de orice îndoială că, în 1806 sau 1808, împreună cu Gheorghe Duncea, omul său de legătură cu turcii de la Ada-Kaleh, fratele său de cruce, căpitanul de panduri de mai tîrziu, și o femeie, Tudor Vladimirescu ridică o biserică de lemn în satul Prejna, de unde se pare că era tatăl său și ctitorul secund, biserică cu hramul „Adormirea Maicii Domnului" [1]. Ne încredințează despre

---

1. Emil Vîrtosu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, Cartea Românească, București, 1941, p. V. Se va cita în continuare: *Mărturii noi...*; Idem, *Tudor Vladimirescu. Pagini de revoltă*, Colecția: „Gînd și fapte", București, 1944, p. 15, se va cita: *Pagini de revoltă*; Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Mișcarea eteristă în Țările române.* 1821-1822, București, 1945, p. 71; se va cita: *Tudor Vladimirescu și Eteria*; Acad. Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, 1971, p. 114-115, vezi și tabloul votiv înainte de p. 129; se va cita: *Tudor Vladimirescu și revoluția*; Al. Elian, *Clerul ortodox român și răscoala lui Tudor Vladimirescu*, în „Glasul Bisericii", XXIX (1970), nr. 7-8, p. 735; Pr. D. B[ălașa], *Solemnitatea comemorării lui Tudor Vladimirescu*, în „Mitropolia Olteniei", XXIII (1971), nr. 5-6, p. 429; Gheorghe I. Moisescu, Șt. Lupșa și Al. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, Manual pentru Institutele Teologice, vol. II, București, 1958, p. 401, se

aceasta o inscripţie, de mai tîrziu, publicată de Radu Creţeanu [2], precum şi binecunoscutul tablou ctitoricesc (votiv), adus la Bucureşti în 1873 [3], păstrat la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România şi fiind „deteriorat", cum semnala E. Vîrtosu în 1941 [4], tablou adesea reprodus trunchiat, în diferite lucrări [5], adică numai cu reprezentarea lui Tudor, dar mai rar în întregime şi cu ceilalţi doi ctitori [6].

Se pare că acest panou cu portretele ctitorilor, de la Prejna, zugrăvite pe trei scînduri de lemn, bine fixate între ele şi avînd dimensiunile de 117 cm × 189 cm, a fost utilizat ca uşă de intrare la această bisericuţă de lemn, după cum opinează cu dreptate Emil Vîrtosu [7], cel ce s-a ocupat atît de mult de cercetarea vieţii eroului nostru naţional.

Deasupra chipului ctitoricesc principal, înfăţişat în picioare, se putea citi, în litere chirilice, inscripţia: *„Biv-vel Sluger Theodor, Comandir"*, ceea ce ne adevereşte că deja Tudor se ridicase la unele ranguri sociale mai însemnate, care alături de alte îndeletniciri din ţară şi străinătate, căci Tudor era foarte întreprinzător sub acest raport, au putut să-i asigure o poziţie economico-financiară mult superioară celei a părinţilor săi şi, totodată, să-i confere posibilitatea de a deveni ctitor de biserici.

Deasupra celui de al doilea portret, cu aceleaşi litere, s-a descifrat: *„Jipan Gheorghe Duncea"*. Al treilea portret, aşezat nu în rînd cu cei doi, ci mai în spate, lipsind astfel reprezentarea în

---

va cita *Manualul I.B.R*; *Viaţa Bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Craiova, 1941, p. 534, se va cita *Anuarul Mitropoliei Olteniei*; Radu Davidescu, *Memoriul lui Gheorghe Duncea din Prejna,-Mehedinţi*, privitor la Tudor Vladimirescu, în vol. Muzeul Regiunii Porţilor de Fier DROBETA, Drobeta-Turnu Severin, 1978, p. 154-169. Se va cita: R. Davidescu, *Memoriul...*, ş. a.

2. Radu Creţeanu, *Biserici de lemn din* raionul *Baia de Aramă*, în „Mitropolia Olteniei", XI (1959), nr. 5-6, p. 303, la nr. XXIII Biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Prejna sub nr. 98. Înţelegem tot aici că biserica a fost transformată în biserică de zid, în 1859, iar pictura i s-a refăcut în 1893. Se va cita: *„Biserici de lemn"*. Vezi şi Radu Creţeanu, *Însemnări. Noi completări la inscripţiile din bisericile de lemn din raionul Baia de Aramă*, în „Mitropolia Olteniei", XVI (1964), nr. 1-2, p. 75.

3. Radu Creţeanu, *Biserici de lemn*, în „Mitropolia Olteniei", XXI (1969), nr. 5-6 p. 304, sub nr. 99.

4. E. Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. VI.

5. N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mişcării lui Tudor Vladimirescu, cu o comunicare făcută la Academia Română*, Bucureşti, 1921, dă chiar la început tabloul votiv al lui Tudor; Idem, *Domnul Tudor din Vladimir*, Bucureşti, 1939, p. 36-37; Idem, *Studii şi documente*, VI, p. 511-512; C. D. Aricescu, *Notiţă despre portretele lui Tudor Vladimirescu*, în „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie" (1884), vol. III, p. 128; *Manualul I.B.R.*, II, 397; A, Oţetea, *Tudor Vladimirescu şi Eteria*, Fig. 2, (după N. Iorga, *Izvoarele contemporane*); Acad. A. Oţetea, *Tudor Vladimirescu şi Revoluţia*, Fig. 5 color.

6. Pentru prima dată reproduce, în totalitate, tabloul ctitoricesc de la Prejna, în alb-negru, cu descrierea amănunţită a înfăţişării şi încercarea de a rezolva problemele sus-citate. Emil Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. V-VII, Fig. 2. De asemeni, R. Davidescu, *Memoriul...*, p. 155. Vezi şi Andrei Pănoiu, *Pictura votivă din nordul Olteniei*, Bucureşti, 1968, p. 25. Acesta dă ca dată a întemeierii bisericii, anul 1809. Nu redă tabloul cum ne-am fi aşteptat, conform titlului cărţii.

7. E. V. *Mărturii noi*, p. VI.

ansamblu de simetrie, și care este al unei femei, nu are nici un fel de însemnare. Căutînd rezolvarea problemei, cine este femeia ctitor zugrăvită, același cercetător, E. Vîrtosu, răspunde cu alternativa: *Stanca*, soția lui Gheorghe Duncea, sau *Maria Gîdioane*. Cea din urmă dăruise o livadă[8], lîngă locul donat de Tudor, pe care s-a ridicat bisericuța.

Memoriul lui Gheorghe Duncea, publicat recent de Radu Davidescu, ne încredințează, incontestabil, că este vorba de Stanca, soția acestuia (p. 157). Tot acesta ne informează că la piatra de temelie Tudor și-a îngropat sabia, iar Gheorghe Duncea inelul de la mînă, cum s-au repartizat cheltuielile de înzestrare ale bisericii între cei doi, precum și că sfințirea ei a avut loc în august 1806 (p. 161).

O altă confirmare, nu numai că Tudor din Vladimir este ctitorul bisericii din Prejna, dar că el se simțea îndatorat la asigurarea, în timp, a bunei ei funcționalități, este însemnarea autografă a acestuia, pe un *Triod* (p. 218) imprimat la Blaj, în 1806, Triod păstrat mai întîi în inventarul bisericii respective, apoi în biblioteca liceului „Traian“[9] din Turnu-Severin și, în urmă, la muzeul[10] din același oraș, cu următorul conținut: *„Acest Triod s-au cumpărat dă mine la leat 1808, Martie 9, pentru sfînta Biserică ot Preșna, hramul sfintei Adormiri al* (sic!) *Precestii, care s-au făcut iarăș cu cheltuiala mea și am iscălit Theodor biv vel sluger și Comandir“*[11].

O altă dovadă a atașamentului, față de ctitoria sa, a profundelor sale convingeri religioase, precum și a dorinței de a asigura o îndelungată și puternică viabilitate bisericii din Prejna, o constituie actul de danie din același an 1808, prin care dăruiește treizeci de stînjeni[12] de pămînt. Spicuim din acest act: *„Fiindcă pentru stînjenii trei-zeci ce i-am cumpărat cu zapis în ruptoare de la Gheorghe sîn Curea Chelcea, în hotarul Rumîniorilor acești stînjeni din bun cugetul meu, i-am dat danie la sfînta biserică ot Prejna, hramul sfintei Născătoarei de Dumnezeu*[13], *care s-au făcut de mine, să fie pentru chivernisirea sfintei biserici și pomenirea su-*

---

8. *Ibidem.*
9. *Ibidem*, p. 19.
10. R. Crețeanu, *Biserici de lemn*, p. 304, sub nr. 103.
11. E. Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. 19. Autorul remarcă aici, cu justețe, ortografia numelui „Theodor“, faptul că era preot la Prejna, în 1823, cf. unei însemnări, popa Nicola, posibil în funcțiune și la clădirea bisericii, și că în acest sat locuiau Nicolae Zoican, unul din oamenii săi de încredere cu care Tudor lucra în cele ale comerțului, cu Serbia și Transilvania. Dacă de aici, din Prejna, se trăgea tatăl său, Constantin, zis Ursu, și tot aici locuiau cei doi oameni de încredere ai său, Gheorghe Duncea și Nicolae Zoican, iată deja o puternică motivare pentru a ctitori această biserică. Însemnarea lui Tudor este transcrisă parțial și în *Pagini de revoltă*, p. 55-56; Al. Elian, *op. cit.*, p. 735-736 etc.
12. Unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, variind după epocă și regiune, de la 1,96 m. la 2,23 m. *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975, p. 894. Ne putem deci face o idee despre suprafața de pămînt donată.
13. Peste tot hramul este enunțat: „Adormirea Maicii Domnului“ sau „Precistei“. Numai aici al „Sintei Născătoarei de Dumnezeu“. În fond este cam același lucru, fiind vorba de aceeași sfîntă protectoare.

fletului meu și a părinților, și a tot neamul meu; pentru ca să fie știut că acești stînjeni i-am luat numai pentru această treabă de i-am dat danie la sfînta biserică. Nimeni din copiii mei sau neamul meu să nu fie volnici a căuta să-l ia; ci să-i stăpînească sf. biserică în veci și am iscălit cu mîna mea, Theodor Slugeru, 1808 Mai 20" [14].

Am reprodus, cu bună intenție aici, întreg pasajul de mai sus din gîndirea, concepția de viață și scrisul conducătorului răscoalei din 1821. Spiritul său jertfelnic, închinat marilor idealuri ale poporului său, așa cum de altfel i-a fost întreagă viața, sufletul profundei sale evlavii, preocupată nu numai de mîntuirea sufletului său, dar și al „părinților și a tot neamul meu", duioșia generozității sale, legată de veșnicie, ca și deferența cu care vorbește de instituția căreia îi afierosește darul său, sînt trăsăturile esențiale ale acestui act și ale autorului său, care ne impresionează puternic și astăzi.

În fine, ultimul document în care este pomenită această primă și cea mai importantă ctitorie a „Domnului Tudor", cu gîndul de a o susține material în activitatea sa spirituală, este diata (testamentul) sa, alcătuită desigur într-un moment important, dar și de cumpănă [15].

Academicianul Andrei Oțetea, într-un studiu de analiză [16], ca și în ultima sa lucrare de sinteză [17], arată documentat că Tudor a intenționat, la un moment dat, să se retragă cu trupele rusești, cu care luptase împotriva turcilor (1806-1812), de frica represiunii turcești. Apărînd însă art. 2 al Tratatului de pace de la București, prin care se garanta, de părțile contractante, „amnestie completă și iertare generală celor se au luat parte la operațiunile militare", trupele rusești rămînînd pe loc încă trei luni, după schimbarea instrumentelor de ratificare, iar Tudor devenind ofițer și „sudit" rus, n-a mai avut nici un motiv să părăsească țara.

Acest testament, după ce indică cum să se împartă sumele realizate din vînzarea averii sale, dă și pasajul ce ne interesează, în ordinea noastră de idei de aici: *„...Și ce bani va mai prisosi, să se dea pe la biserici sărace, să se cumpere cele ce va lipsi* [18];

---

14. C. D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 13 nota V. Autorul acestei lucrări afirmă că documentul de față era la data publicării cărții în posesia sa. Remarcă apoi că Tudor, la această dată (1808), se putea gîndi la însurătoare (p. 13, nota 2), atunci cînd scria: „Nimeni din copiii mei". Documentul folosit și la A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Eteria*, p. 71; Idem, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 115; *Răscoala din 1821*, vol. I, București, 1959, p. 41; Al. Elian, *op. cit.*, p. 736; D. B[ălașa], *op. cit.*, p. 429. R. Davidescu, *Memoriul*, p. 161 relatează că „Biserica a fost înzestrată cu pămînt de Slugerul Teodorul în 1819, cînd era vătaf de plai la Cloșani": Două moșii boierești, a lui Radu Muică și Ghelcea, sînt donate bisericii din Prejna (p. 161, 162 și 167).

15. Copia testamentului (diatei) lui Tudor Vladimirescu a fost reprodusă, pentru prima dată, de C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 14, nota VI, de unde am folosit-o și noi. Pe dosul acestei copii, posedată la vremea respectivă de Ion Vladimirescu, nepotul lui Tudor, se afla următoarea însemnare: *„Copie după diata ce au lăsat boierul cînd era să se ducă în Rusia"*.

16. *Legenda expatrierii lui Tudor Vladimirescu după pacea de la București (1812)*, în „Revista Arhivelor", nr. 2/1959, p. 77 sq.

17. *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 123.

18. C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 15, Nota VI.

și la biserica ce este făcută de mine, în Prejna, să se dea lei 300".

Ultimul său gînd se îndreaptă deci, şi la prima sa ctitorie de la Prejna[19], care este totodată, cea mai de seamă.

2. CTITOR LA SCHITUL CIOCLOVINA-GORJ

Profesorul de teologie Constantin Erbiceanu a publicat, la sfîrşitul veacului trecut şi începutul veacului nostru, în două rînduri[20], din însemnările manuscrise ale cunoscutului „*Arhimandrit Chiriac Romniceanu Caloian*", următorul text: „*Pomelnicul Dumnealui Slugerului Theodor, Comandirul Pandurilor, 1812, Febr. 9, ot Cerneț, jud. Mehedinți: Constantin, Ioana, Theodor, Popa, Costandina. Dimitrie, Martha, Manolache, Grigorie, Radu, Nicola, Iovana, Vladu, Ana*". Urmează apoi precizarea: „*Acest Theodor au ajutat la sfîntul Schit Cioclov (ina) cu taleri 100*[21], *la chilii şi moara cea nouă, prin mine Chiriac, Ieroschimonahu duhovnic Cioclainean, pe care se cade a-l pomeni ca pe un ctitor, după cum şi pînă acum. 1813, Decemvrie 31. Acestui boiari i-am fost duhovnic*" [22].

Este posibil ca Tudor să mai fi suportat şi alte cheltuieli în legătură cu acest schit şi cu cel ce face însemnarea de mai sus[23], indicate într-un alt loc, la 10 martie 1821, la Piteşti, ceea ce arată că s-au mai întîlnit. Suma indicată mai sus, drept cotribuţia lui Tudor la clădirea chiliilor şi morii schitului, care era destul de însemnată atunci, ca şi aprecierea monahului scriptor că trebuieşte

---

19. Pentru alte referinţe, în legătură cu satul amintit (în 1486) şi biserica din Prejna, a se vedea utila şi documentata lucrare a lui Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităţilor şi monumentelor din România. I. Ţara Românească* (*Muntenia, Oltenia şi Dobrogea*), vol. II, M-Z, indici, Editura Mitropoliei Olteniei, 1970, p. 514. Se va cita *Bibliografia*.

20. C. E[rbiceanu], *Un manuscript românesc scris de Chiriac Romniceanu, cuprinzînd însemnări asupra genealogiei şi activităţii lui Tudor Vladimirescu*, publicat în „Biserica Ortodoxă Română", XIV (1890-1891), p. 412-413, se va cita: *Un manuscript*; C. E[rbiceanu], *Cîteva notiţe privitoare la Tudor Vladimirescu. Extrase dintr-un Manuscript ce posed*, în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 2/1903, p. 189. Se va cita: *Cîteva notiţe*.

21. Monedă de argint care a circulat în trecut în Ţările Române. L. Şăineanu, *Dicţionar al limbei române*, Ediţia a 3-a, Craiova, p. 741. Se precizează mai mult: „Monedă germană actuală preţuind 3 lei, 75 bani".

22. Pomelnicul lui Tudor de la Cioclovina, după însemnările lui Chiriac Rîmniceanu Caloian, a fost publicat de Emil Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. 39-40. Acestuia îi revine meritul de a fi cercetat şi manuscrisele Academiei R. S. R., între care se numărau, în cele din urmă, cele ce aparţinuseră lui Chiriac şi apoi lui C. Erbiceanu. Acestea sînt Ms. rom. nr. 2111, f. 17 şi 3469, f. 99. După cel din urmă a publicat N. Bănescu, *Moştenirea lui Tudor Vladimirescu*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie şi Filologie", XI (1910), Partea I, p. 334. Deci cel dintîi le-a făcut cunoscute C. Erbiceanu. Vezi de asemeni, E. Vîrtosu, *1821. Date şi fapte noi*, Bucureşti, 1932, p. 222.

23. C. E[rbiceanu], *Cîteva notiţe*, p. 189-190. Sînt înşirate aici numeroase sume de bani, ce-i drept mai mărunte, dar care totalizate se ridică la alţi peste vreo 40 de taleri. Prin urmare, Tudor s-a îngrijit de interesele acestui schit şi de duhovnicul său şi mai tîrziu (10 martie 1821). Pomelnicul de la Cioclovina s-a publicat şi de N. Iorga, *Scrisori inedite ale lui Tudor Vladimirescu, din anii 1814-1815*, „Analele Academiei Române", Seria II, T. XXXVII, Bucureşti, 1914, p. 2.

„a-l pomeni ca pe un ctitor" ne îndreptățesc și pe noi a-l considera ca atare.

Mai multe alte probleme în legătură cu această însemnare și cu pomelnicul respectiv se cer precizate și lămurite. Mai întîi, despre care schit Cioclovina este vorba? Pe muntele cu același nume, monahii de la Tismana (5 km. depărtare) au înălțat două schituri pentru ceasuri de bejenie: Cioclovina de Jos și Cioclovina de Sus, existente ambele la începutul secolului al XVIII-lea. Fără a intra în detalii vom spune că schitul din vîrful muntelui, adică Cioclovina de Sus („Sf. Ilie") a fost părăsit cu timpul și s-a ruinat total. La cel de al doilea, adică la Cioclovina de Jos („Sf. Voievozi"), activitatea s-a continuat cu un mic număr de monahi și aici se afla, acum o jumătate de veac [24], pomelnicul de familie al Domnului Tudor, spre cuviincioasă amintire în rugăciuni a ctitorilor.

Socotim totodată, nu lipsit de interes, să precizăm, după însemnările aceluiași monah, că cele două schituri, cu numele de Cioclovina de Jos și Cioclovina de Sus, aparțineau Mănăstirii Tismana, care dispunea în această vreme de multe alte așezări monahale, mai mari sau mai mici, mai blînde sau mai aspre, pe calea practicării ascetismului, ea adeverindu-se în fapt ca o mare lavră pe teritoriul Țării Românești, încărcată de un imens prestigiu duhovnicesc. Pentru aceea și Tudor Vladimirescu, om din părțile locului, a fost atît de atras și de legat de ea și de schiturile aparținătoare ei [25].

După însemnările autorului menționat mai sus, în anul 1812, pe cînd era egumen la Mănăstirea Tismana, Dionisie (Lupu) Sevastias (1807-1819), avea sub jurisdicția sa *„Schiturile Cioclovina, Topolnița, Valea cu Apă, Teiușul, Biserica din vîrful Cioclovinei, asemenea și biserica din Cerneț cea veche, și un schit pe Valea Pocrui de Sus, Schitul Scăunelul ce iaste făcut pe muntele Mănăstirii Vodița, ce se află în marginea Dunării părăginită, hramul Sf. Antonie cel Mare. Să mai află iarăș o Monastire la hotarul nemțesc, la Hațeg, ce se chiamă Slivas* (sic!), *iarăși a Mănăstirei, povestindu-se că de acolo ar fi venit Sfîntul Nicodim la Tismana. Se mai află iarăși pentru o mănăstioară ce este peste Dunărea, Sfînta Troiță, să fi fost iarăș a Tismanei"* [26].

Fără a intra în discuția critică a conținutului acestui text, puțin menționat pînă acum, subliniem extinderea autorității și jurisdicției canonice a Mănăstirii Tismana, condusă de un episcop,

---

24. Ion Donat, *Un pomelnic al Schitului Cioclovina de Jos (Gorj)*, în „Arhivele Olteniei", VIII (1929), p. 539 (se dă și descrierea schitului); Idem, *Fundațiunile religioase ale Olteniei*. Partea I *Mînăstiri și schituri*, cu o hartă. Craiova, 1937, p. 27-28; *Anuarul Mitropoliei Olteniei*, 1941, p. 866-869. Pentru completarea bibliografică, N. Stoicescu, *Bibliografia I*, p. 171-172.

25. Acad. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 23, nota 25 și p. 201, opinează că *Proclamația*, zisă „de la Padeș", a fost în realitate lansată la Tismana și ar trebui numită ca atare, ceea ce ni se pare îndreptățit. Tudor a ținut un discurs programatic și la biserica din Prejna, în fața celor 3000 de panduri care-i depuseseră jurămîntul de credință, de unde s-au îndreptat cu toții la Tismana, cf. R. Davidescu, *Memoriul*, p. 167.

26. C. E[rbiceanu], *Cîteva notițe*, p. 193; E. Vîrtosu, *Din viața și activitatea Mitropolitului Dionisie Lupu*, în „Mitropolia Olteniei", VIII (1956), nr. 4-5, p. 187-199.

la teritorii de peste fruntariile țării de atunci și relevăm situația sa efectivă, de important centru bisericesc de gravitație și conducere a monahismului ortodox și românesc din acele părți.

Lăcașurile de mai sus îi erau închinate Tismanei ca și cele închinate altor centre ortodoxe [27].

O altă problemă, ce se cere lămurită aici, este aceea a persoanelor din familia lui Tudor ce figurează în pomelnicul de la Schitul Cioclovina. Să le luăm la rînd: *Constantin* este tatăl său, *Ioana* este mama sa, *Theodor* este eroul nostru, *Papa* (Pavel) este fratele lui Tudor, iar *Constandina* (Dina, în alte părți) este sora sa. Este greu să precizăm mai departe cine sînt și în ce grad de rudenie se găseau cu Tudor: Martha, Manolache, Grigore, Radu, Nicolai, Iovana, Vladu și Ana. După cum se știe mama sa, Ioana, a fost sora preotului Grigore Bondoc din Vladimir. Se pare că pomelnicul cuprindea și rudele de pe linia familiei Bondoc. De aici dificultatea.

In fine ultima problemă legată de pomelnicul de la Cioclovina, este aceea a persoanei celui ce atestă nu numai că ajutorarea schitului s-a făcut, de către Tudor prin intermediul său, dar chiar mai mult, ceea ce este foarte important, pentru viața însăși a lui Tudor din Vladimir, că *„acestui boier i-am fost duhovnic"*. Prin urmare, Tudor Vladimirescu a avut un duhovnic, căruia i-a supus spre modelare, ființa și conștiința sa. Acesta este cel ce semnează acum smerit: *„Chiriac Ieroschimonahu"*, iar mai tîrziu, „Arhimandritul Chiriac Romniceanu Caloian". Faptul că Chiriac a fost duhovnicul lui Tudor este de necontestat după această însemnare expresă și categorică, făcută de însuși cel în cauză. Poate chiar categoria în care personal se autosituează și anume aceea de ieroschimonah retras la Cioclovina să fi tras greu în cumpănă atunci cînd Tudor s-a hotărît să-și aleagă un duhovnic personal, în fața căruia să-și plece cugetul, să-și mărturisească păcatele și să primească cuvînt de întărire, de învățătură și îndemn [28].

Dar, oare episcopul Ilarion al Argeșului nu i-a fost duhovnic? Nu cunoaștem dovezi hotărîtoare [29] în această privință, comparabile cu cea de mai sus. Pentru noi, episcopul Ilarion a fost prieten bun, secretar iscusit, consilier competent, sfetnic apropiat, mijlocitor

---

27. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriece (1716-1739)*, București, 1906, p. 33 sq. Topolnița și Cerneți erau închinate Tismanei, Căluiul, Patriarhiei de Ierusalim.

28. Acad. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 115 și 117; Acad. R.S.R., Ms. rom. nr. MDCLIX/2. Pavel-Papa a fost ispravnic la Gorj în timpul răscoalei (Hurmuzaki, III, N S., p. 313-327, 362-363); Acad. R. S. R., *Documente privitoare la istoria României. Răscoala din 1821*, București, 1960, III, p. 43, nr. 1 și 428. Fiul acestuia și al Bălașei, Ion, născut în 1821, figurează, în 1835, printre ctitorii bisericii din Vladimir, asemănîndu-se astfel unchiului său. Acesta va fi în posesia testamentului lui Tudor în 1874, testament despre care se va vorbi în cele ce urmează. Dina (Constandina) a avut doi copii: Sanda și Gheorghe, din care se trage neamul Vladimireștilor din Căpreni și Păgeni, cf. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 117-118.

29. D. B[ălașa], *Solemnitatea comemorării lui Tudor Vladimirescu*, afirmă de două ori, pe aceeași pagină (430) *„De altfel este știut că duhovnicul său, care l-a însoțit, în toată această acțiune, a fost Ilarion, episcopul Argeșului"*.

devotat, dar nu duhovnic în sensul strict al cuvîntului. Sau, dacă totuşi i-a fost, aceasta numai în sensul larg al cuvîntului, rolul său definindu-se ca foarte complex, dar numai în limita atributelor enunţate mai sus [30].

Dar fiind faptul că toţi contemporanii care l-au cunoscut direct pe Tudor au subliniat *„caracterul acestuia sumbru, închis bănuitor şi aspru"* [31], ne interesează să ştim cît mai mult despre Chiriac, duhovnicul său, pentru a ne da seama ce l-a atras către acesta şi ce rezultate a putut avea întîlnirea şi conlucrarea lor duhovnicească.

Din cele cinci articole publicate în „Biserica Ortodoxă Română", de către C. Erbiceanu [32], care credem a fi cel dintîi ce se ocupă de „ieroschimonahul" Chireac, încercăm să sintetizăm, în cîteva date esenţiale, viaţa şi portretul spiritual al acestuia.

Chiriac Caloian a fost, se pare, din părţile Rîmnicului, trăind pînă către anul 1840. Învaţă carte la Mănăstirea Bistriţa (olteană), iar „mai desăvîrşit" la *Mitropolia Bucureştilor*. La *Cernica* îşi face ucenicia pentru viaţa monahală şi devine diacon. De aici, însetat de rigoare ascetică, se duce, „la adîncă pustie", la Schitul *Iezerul*, unde va ridica o serie de clădiri şi va deveni stareţ. Era încă vie, la Iezerul, amintirea schimonahului Antonie, care sihăstrind aici a făcut cu ciocanul, biserica din stîncă, care n-a dormit niciodată în pat şi care nu stătea deloc, căci sau lucra sau se ruga. Viaţa acestuia, alcătuită de episcopul Ilarion al Rîmnicului (1693-1705) o va copia [33] şi Chiriac, ceva mai tîrziu, cînd va fi la *Tismana*. Înainte de Tismana însă, a „călătorit la „Sfetagora" (Sf. Munte Atos), la Mănăstirea „Sf. Pavel", după care, învestit cu calitatea de eclesiarh al acestei aşezări monahale, care năzuia să construiască noi clădiri, vine în Ţara Românească şi Moldova, pe care colindîndu-le vreme de cinci ani, adună 15.000 de taleri, bani pe care-i va preda mănăstirii, ceea ce arată rîvna sa deosebită pentru republica monahală aghioritâ. Se întoarce din nou în ţară şi devine stareţ la *Căluiul* (Romanaţi). În manuscrisele arhimandritului Chiriac Romniceanu Caloian, care ar merita cu prisosinţă să i se dedice o monografie cu cercetări aprofundate şi bine puse la punct, aflăm numeroase lucrări utile, adunate cu grijă de acesta. Slujbe, ca sfinţirea apei şi

---

30. Cert este că Ilarion a fost un om învăţat, un orator valoros şi unul din sfetnicii cei mai influenţi ai lui Tudor. Unii au făcut din Ilarion, căpetenia Revoluţiei din 1821, iar Tudor numai braţul acesteia. Vezi V. G. Durak, *Ilarion, episcop al Argeşului* (1821; 1829-1845), Bucureşti, 1900, p. 14, 30-33; A. Oţetea, *Tudor Vladimirescu şi Revoluţia,* p. 196, n. 40. Pentru episcopul Ilarion, vezi *Răscoala din 1821*, vol. I, p. 185, 186, 187, 213, 396, 401, 417, 421, 432, 433; vol. II, p. 105 („Ministrul lui Tudor Vladimirescu"), 229, 390; vol. III, p. 133, 402, 415; vol. V, p. 268, 278-279, 288. *Manualul I.B.R.*, II, p. 399, E. Vîrtosu, *Pagini de revoltă*, p. 23-24 (Prietenia lui Tudor cu episcopul Ilarion).

31. Acad. A. Oţetea, *Tudor Vladimirescu*, p. 133. Academia R. P. R., *Istoria României,* vol, III, Bucureşti, 1984, p. 870.

32. C. E[rbiceanu], *Scrierea Ieroschimonahului Arhimandrit Chiriac Romniceanu, cuprinzînd material pentru istoria modernă naţională şi bisericească a Românilor, publicată după manuscriptul autograf,* în „Biserica Ortodoxă Română", XII, (1889), nr. 11, p. 782-789; Idem, *Un manuscript*, în „Biserica Ortodoxă Română", XIV (1890-1891), p. 408-422; Idem, *Cîteva notiţe,* în „Biserica Ortodoxă Română" 2/1903, p. 189-193; şi Idem, *Note dintr-un manuscript tot al Arhimandritului Chiriac Romniceanu,* în „Biserica Ortodoxă Română", 2/1903, p. 201-214.

altele; felul cum se face pomenirea morților la Sf. Munte; diferite traduceri și copieri de texte de lectură spirituală; pomelnicele diferitelor schituri tismănene (Tudor Vladimirescu și alții); însemnări privind domni, mitropoliți, episcopi și episoade din viața lor; viața schimonahului Antonie de la Iezerul, cum s-a văzut; necrologul patriarhului Grigorie al Constantinopolului, rostit la Odesa, unde a și fost înmormîntat ș. a. În timpul revoluției lui Tudor, acesta s-a refugiat și el, cu multe alte persoane bisericești și boieri, la Brașov, unde a stat un an, pe cheltuiala boierului Constantin Rătescu. Fiind stareț la Căluiul (Romanați) a alcătuit, în anul 1824, în vederea tiparului, o lucrare personală intitulată: „*Lexicon de numele sfinților ce se află în fiecare lună pe alfavita, ale căror nume și vieți se află în cele 12 mineie*“ [34], care nu s-a tipărit însă din cauza vitregiei vremurilor. Iată-l deci și autor de cărți. Dar, ceea ce-l ridică și mai mult în atenția noastră este că din partea introductivă a *Lexiconului* aflăm că acesta „*au fost al doilea epitirisis* [35] *în domneasca școală a Bucureștilor, asupra învățăturii grămăticilor, celor ce primea darul sfintelor chirotonii*“. Acesta a fost Chiriac Romniceanul, duhovnicul lui Tudor Vladimirescu. Călugăr de vocație, cu mulți ani de învățătură, ascet convins, călător și trăitor în atîtea mănăstiri din țară și de la Sfîntul Munte, cunoscător al mai multor limbi străine (slavonă, greacă și poate rusă), cu preocupări intelectuale și orizont mai larg, autor de cărți, îndrumător, cultivator de vocații preoțești și om duhovnicesc. Se înțelege de la sine, pentru ce Tudor l-a ales să-i fie duhovnic. Din nefericire, nu cunoaștem decît cîteva întîlniri din viața lor. Prima, cea de la 9 februarie 1812, care este în afară de orice îndoială și care s-a soldat cu ajutorul dat la ctitorirea Schitului Cioclovina. Una sau mai multe în anul 1813 (vezi nota 22, din 31 decembrie 1813). Ultima, de la Pitești, din 10 martie 1821, puțin nesigură, dar foarte posibilă, cînd Tudor s-a arătat din nou generos cu ctitoria sa și cu duhovnicul său.

3. AJUTĂTOR LA BISERICA CERNA-VÎRF, MEHEDINȚI

Din finalul unei scrisori a lui Tudor către Nicolae Zoican, pe care îl cunoaștem din cele precedente, scrisoare din 20 martie 1813, reținem următoarele rînduri concludente pentru tema noastră: „*Pentru biserica de la Cernavîrfu, să-mi scrii ce le lipsește oamenilor și ce pohtesc de la mine? Adică cu ce voiescu ca să-i ajut eu? Ca să știu sá le slujescu, precum am făgăduit. Al D-tale Theodor*“ [36].

---

33. Sub titlul: „*Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie Schimonahul*“, cf. C. E[rbiceanu], *Un manuscript românesc*, p. 422.

34. C. E[rbiceanu], *Note dintr-un manuscript*, p. 210. La transcrierea și corectarea acestui manuscris pentru tipar a fost ajutat de „Pahomie monah Craioveanul, călugărit la Sfetagora“, și de un nepot al lui Chiriac, „Ilie logofătul“ *Ibidem*.

35, Ἐπιτιρη ης, Observator, explică Erbiceanu, la Școala domnească, premergătoare actualelor seminarii. Aceștia eliberau, după ani de atentă supraveghere și învățămînt, cuvenitele atestate de aptitudini pentru preoție. Un fel de spiritual de astăzi, am zice noi. *Ibidem*.

36. C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 222. Vezi și Emil Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. VII.

Nu cunoaștem răspunsul lui Nicolae Zoican și nici cu ce ajutor s-a soldat, din partea lui Tudor, cererea locuitorilor din acest sat existent și astăzi [37]. Cert este — credem noi — că Tudor n-a rămas dator cu nimic, date fiind conceptele sale etice, de ajutor, de slujire și de respectarea făgăduielilor date. În tot cazul, acesta își reînnoiește aici, făgăduiala dată, ceea ce ne încredințează de intenția sa hotărîtă.

4. CTITOR ȘI AJUTĂTOR LA CLOȘANI-GORJ

După informațiile culese de Emil Vîrtosu, Tudor Vladimirescu intenționase să ridice din temelie, în acest sat, cu propriile sale resurse, în preajma răscoalei sale, o biserică „*în Stînca Calului*“ [38], dar lucrarea n-a putut fi desăvîrșită din cauza răzmeriței ce a urmat.

Tot în legătură cu satul Cloșani, com. Călugăreni, Gorj, trebuie să menționăm și un act de ajutorare a bisericii de acolo [39]. Și anume, pe un Penticostar, tipărit în 1800, păstrat astăzi la Turnu Severin [40], Tudor scrie cu propria sa mînă și inimă (p. 124 v): „*S-au dat acest Penticostar bisericei de la Cloșani, Jud. Mehedinți; și pohtim preoții bisericei aceștia ce se vor afla ori în ce vreme, a avea trecute în pomelnicul de la Proscomidie, numele ce arăt mai jos ca pre (ele) să le pomenească la sfîntul jertfelnic, 1819 Febr. 27. Dionisie Arhiereul, Varlaam Monahul, Varlaam Lupu, Marin, Eufrosin Eromonah, Apostol, Petre, Zoi, Dionisie Arhiereul, Iosif Ieromonah, Pîrvu, Mitrofan Ieromonah, Constantin, Ioana, Theodor biv vel sluger*“.

Tudor a fost cunoscut și apreciat aici la Cloșani. Astfel, știm că în anul 1818, sătenii l-au cerut la domnie pentru hotărnicia moșiilor ale căror documente de proprietate le pierduseră unii dintre ei, motivînd elogios pentru Tudor: „*Fiindcă-l știm că este om drept și cu știință în treburile moșiilor*“ [41].

Academicianul Andrei Oțetea, căruia i se datoresc trei importante lucrări de sinteză [42] asupra lui Tudor Vladimirescu și a mișcării sale, examinînd pomelnicul de mai sus, de pe Penticostarul de la

---

37. *Codul Poștal al localităților din R. S. R.*, București, 1974, p. 22. (Cerna-Vîrf-Mehedinți. Cod. 1537), Localitatea nu figurează la N. Stoicescu, *Bibliografia.*

38. E. Vîrtosu, *Mărturii noi,* p. VII; Idem, *Pagini de revoltă*, p. 47; Al. Elian, *op. cit.*, p. 736.

39. Este vorba de biserica de lemn cu hramul „Înălțarea Domnului“, existentă înainte de 1790, cf. N. Stoicescu, *Bibliografia*, I, p. 181.

40. Muzeul Porțile de Fier, Ms. rom. 41, 12v, cf. *Răscoala din 1821*, vol. III, p. 429.

41. E. Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. XI.

42. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Eteria*, p. 72; Idem, *Mișcarea revoluționară din 1821*, în *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 850-906; și Idem, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 116.

Cloşani, şi considerîndu-l strict, ca un pomelnic de familie, ceea ce nu este cazul — credem noi — conchide că din cele 15 nume înşirate în acesta, şase sînt de clerici şi călugări şi că „*deci el a avut, printre ascendenţii săi, preoţi, călugări, ceea ce indică o condiţie socială mai înstărită printre locuitorii satului*". Nu sîntem întru totul de această părere, întrucît, după noi, nu toate numele din acest pomelnic au fost neapărat rudele sale. Puteau să fie şi prieteni, cunoştinţe apropiate sau persoane oficiale, pe care el le cunoştea şi le datora recunoştinţă. Bunăoară, acel Dionisie arhiereul, cu care începe lista, putea să fie foarte bine, starețul de la Tismana, Dionisie Lupu (1807-1819), cu un prestigiu atît de ales în acele părţi de ţară, pe care-l cunoscuse foarte bine şi care va deveni, chiar în acel an (1819), mitropolit pămîntean al ţării, ceea ce pentru Tudor nu putea fi decît o deosebită satisfacţie.

Că a avut clerici în familie este cert. De unul, *Grigorie Bondoc*, am şi vorbit, acesta fiind fratele mamei sale[43]. Un altul este cel ce figurează în acest pomelnic sub numele de *Mitrofan Ieromonah* şi pe care-l identificăm cu bunicul său din partea tatei[44]. În orice caz, în afară de ultimele patru nume din pomelnic (bunicul, tatăl, mama şi el însuşi), celelalte unsprezece nume ce preced este greu a fi identificate, cu certitudine absolută.

5. AJUTORAREA SCHITULUI TOPOLNIŢA-MEHEDINŢI ŞI A ALTOR SFINTE LOCAŞURI

Schitul Topolniţa, ctitoria marelui Căpitan Lupu Buliga (†1646)[45], închinată metoh, Mănăstirii Tismana încă din 1685[46], s-a bucurat de unele ajutoare din partea lui Tudor Vladimirescu[47]. Nu cunoaştem însă în ce au constat aceste ajutoare. Tudor a cercetat, cu probabilitate, cele mai multe din schiturile Tismanei, din care şi-a făcut punctul de plecare, de întemeiere şi rezistenţă[48].

6. TESTAMENTUL (DIATA) LUI TUDOR VLADIMIRESCU

În fine, conducătorul Revoluţiei din 1821 a dorit să ajute cu mijloacele sale materiale mai multe biserici ortodoxe din afară,

---

43. C. D. Aricescu, *Istoria Revoluţiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 16.

44. *Pagini alese din scriitorii români. Închinare lui Tudor Vladimirescu*, 1821, f. a., p. 5, (V. A. Urechia). Soţia acestuia s-a numit „Roxandra", cf. C. D. Aricescu, *Istoria Revoluţiunii*, p. 14.

45. Ghenadie al Rîmnicului, *Vizite canonice însoţite de note istorico-arheologice*, anii 1890-1891, Bucureşti, 1892, p. 132-135. Se dau toate inscripţiile pietrelor de mormînt la Dan Pleşia, *Tot cu privire la Schitul Topolniţa*, în „Mitropolia Olteniei", XI (1963), nr. 5-6, p. 347-361 ; N. Stoicescu, *Bibliografia*, II, p. 660.

46. Al. Ştefulescu, *Mănăstirea Tismana*, Ediţia a 3-a, Bucureşti, 1909, p. 376 ; Radu Creţeanu, *Documentele Schitului Topolniţa,* în „Mitropolia Olteniei", XI (1963), nr. 5-6, p. 450.

47. E. Vîrtosu, *Pagini de revoltă*, p. 49 ; Idem, *Însemnări despre 1821,* în „Arhivele Olteniei", IX (1930), p. 275-277. *Pomelnicul Schitului*, la Acad. R.S.R., Ms. nr. 2199 ; Pr. D. Buzatu, *Schitul Topolniţa*, în „Mitropolia Olteniei", VIII (1956), nr. 10-12, p. 638-647.

48. C. D. Aricescu, *Istoria Revoluţiunii*, p. XXV-XXVI.

ceea ce şi altele din ţară, poate i-au fost sugerate de duhovnicul său în frunte cu prima sa ctitorie de la Prejna. Lucrul acesta reiese, cu prisosinţă, din testamentul (diata) său, alcătuit de el, cum s-a arătat mai sus, în luna iulie din anul 1812, pe cînd era înclinat să se retragă cu trupele ruseşti, de teama turcilor.

Pentru calităţile sale stilistice, pentru credinţa ce-l străbate, de la un capăt la altul, pentru că este gîndirea şi scrisul însuşi al eroului nostru naţional şi pentru că acest important şi veritabil document completează perfect expunerea noastră de pînă aici, îl redăm în toată extensiunea sa:

„Aflîndu-mă eu om necăsătorit şi fără de vrednici clironomi[49]*, temîndu-mă în toată vremea de moarte mai vîrtos aflîndu-mă ostaş şi în toată vremea călător, precum şi acum am călătorie mai delungată, am socotit ca să-mi pui la orînduială sub epitropie*[50] *cele ce am, atît mişcătoare, cum şi nemişcătoare, în ce chip să se urmeze, întîmpinîndu-se sfîrşitul vieţii mele la vre o străinătate, sau măcar şi aici.*

Întîi fierbinte mă rog Dumneavoastră, prieteni ai mei, Dumneata Chir[51] *Constantine Furtună, Dumneata Arhontreti (logofăt)*[52] *Ioniţă Burilene şi D-ta arhon Armaşu*[53] *Grigorie Ciocăzane, să binevoiţi, pentru mare pomenirea D-voastră, a-mi fi epitropi mie pentru toate, precum rînduiesc eu mai jos, să urmaţi după moartea mea; şi pentru această osteneală şi facere de bine a D-v. milostivul Dumnezeu să vă trimită D-v. pe această lume mincinoasă, haru şi mila Lui; iară la viitoarea şi nesăvîrşită vreme, uşurare sufletului D-v.*

1. *Toate acareturile mele, cîte am aici în Mehedinţi, adică: case, mori, vii, locuri de prăvălii şi de case în Cerneţi; însă viea din Poeana hoţească, cu casele şi cu toatele vasele viei din dealul Gorovei; moara din Pleşuva, moara cea mare din Severin, cu pămîntul ce este cumpărat, înfundat, precum se coprinde* (în) *zapisul*[54] *caselor din Cerneţi şi locul de la poartă, cel cu pomi, locul de casă din drept Polcovnicul Istrate peste drum; şi locul de prăvălii de alături cu Vlesco; cumpărăturile de moşie ce am la munte în Dălboca şi în Cloşani: i*[55] *o piatră de moară din apa Tismenei, cu cureaoa de moşie din Călnici; să se vîndă, ori cu mezat*[56] *sau cum se va socoti că va ieşi mai bun preţ, ca să nu se facă pagubă.*

---

49. Clironomi = moştenitori.

50. Epitropie = tutelă, curatelă, administraţie.

51. Chir = domn, particulă pusă înaintea numelor domnitorilor şi chiar ierarhilor bisericeşti.

52. Arhontreti (logofăt) = titulatură nobilă. Vocativ arhonda. Al treilea logofăt.

53. Armaş = om de arme. Rang boieresc. Comandant de artilerie, directorul închisorilor etc.

54. Zapis = Act de cumpărare-vînzare.

55. I = şi.

56. Mezat (turcesc) = vînzare publică, licitaţie.

2. *Toate hainele i arămurile, și tacîmurile de masă să se dea frătini-meu Papa.*

3. *Toate argintăriile și armele cîte se află să se vîndă.*

4. *Moșia și alte acareturi și viile ce am la Vladimir, jud. Gor-jiu, acelea să rămînă frătini-meu Papa și suroră-mea și maică-mea, cît va trăi.*

5 *La nimeni nu sînt dator nici o para, iară un zapis de 15 la Logofătu Petre de Divan*[57]*, și altul de lei 500 la Ghe-rie, omul boierului Samurcaș, să nu se ție în seamă, că le-am plătit și nu s-au găsit ca să le dea.*

6. *Toți banii ce vor prinde la vînzarea celor numite mai sus, cum și bani ce sînt gata, care se vor vedea unde se află, prin altă însemnare în condica mea, care este pecetluită, și la ce vreme se va deschide să se dea pe îndată, toți banii, din care jumătate să se dea frățini-meu, cu mumă-mea și surorii-mii Dumneei, cu analogie ; iar jumătate să mi se facă pomeniri, adică cele obicinuite pînă la un an ; o sută de sărindare*[58] *să se facă cu tot șartul*[59]*; talere 1250 să se trimită la Sfînta Agora*[60]*, să se dea cu legătură*[61] *dar bisericei ; și pentru aceasta să fie datoare biserica ca în veac să aprindă o candelă la icoana Maici Precistei, să ardă în toată vremea, ziua și noaptea, în veac ; asemenea lei 1500 să se trimită la Erusalim la biserica sfîntă, tot cu așa șart, ca să ardă o candelă în veac ; și ce bani va mai prisosi, să se dea pe la biserici sărace, să se cumpere cele ce va lipsi, și la biserica ce este făcută de mine în Prejna, să se dea lei 300 ; și de va mai prisosi bani se vor mai face pomeni care se va socoti de epitropi, adică : fete sărace să se îmbrace ; să se dea și la slugi ; la Dumitru feciorul lei 100, la Rosa lei 50, la Stan Caroke lei 100, la Iancu Bogdan lei 50 și la Nicolae băiatul lei 100, fiindcă aceștia m-au slujit"* [62].

Acesta este testamentul lui Tudor Vladimirescu. După cum știm, el n-a fost luat în considerație. Averea lui, evaluată de el însuși în 1812, la 12.350 lei [63] a fost scoasă la licitație și vîndută nu de epitropii instituiți de el, ci de Marea Vornicie, doar pentru suma de suma de 8.802 lei, care s-a împărțit la 19 august 1839,

---

57. Funcționar la *Divan* (Consiliul domnesc).

58. Rugăciuni de pomenire, parastase. De la Saranda (grec) = 40 (de zile).

59. Șart (turcesc) = rînduială, ordine.

60. La Sfîntul Munte Athos.

61. Cu angajamentul, cu obligația.

62. Testamentul a fost tipărit pentru prima dată de C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 14-15, nota VI. De aici reprodus în *Răscoala din 1821*, vol. I București, 1959, p. 62-64.

63. C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 15.

potrivit hotărîrii Tribunalului Mehedinţi, celor cinci datornici ai săi, în raport cu sumele creditate [64]. În aceste condiţii, intenţiile atît de precise şi meritorii ale lui Tudor n-au fost respectate, nici cu privire la biserici, nici cu privire la oameni.

*

La sfîrşitul acestei prezentări sîntem pe deplin încredinţaţi că neînfricatul comandant de panduri, care *„înainte de a ridica steagul pentru dobîndirea dreptăţilor ţări s-a îmbrăcat în cămaşa morţii“* [65] şi care, în faţa tragicului şi sîngerosului său sfîrşit, a rostit memorabilele cuvinte: *„Ceea ce eu am semănat, va răsări grîu curat, ţării mele“* [66] s-a încadrat într-o pioasă tradiţie a pămîntului românesc, de a înălţa locaşuri de rugăciune lui Dumnezeu şi de a le ajutora, pentru împlinirea misiunii lor sacre. Aceasta a făcut-o — cum s-a văzut — la şase biserici de pe plaiurile sale natale, cu gîndul curat de a-i fi pomenit sufletul său, al părinţilor săi şi a tot neamul său.

De asemeni a dorit cu înfrigurare, cu gîndul de a plăti pentru aceasta, ca două candele „să ardă în veac“, una la Sfîntul Munte şi alta la Ierusalim, în faţa Maicii Preciste şi a Fiului ei, în acelaşi scop, lucru care nu s-a putut realiza atunci. Marile lui idei însă, de dreptate, de libertate şi de independenţă a ţării şi Bisericii, lupta lui dîrză împotriva exploatării dinlăuntru şi din afară, idei pe care le-a semănat cu generozitate şi pentru care şi-a dăruit viaţa, sînt candelele ce vor arde de-a pururi, drept recunoştinţă, la locurile cele mai înalte şi mai sfinte ale sufletului românesc căci, au dat roade curate şi veşnice şi au devenit eminente forţe spirituale, de care nu se va mai putea separa niciodată poporul nostru.

Pr. prof. dr. Al. I. CIUREA

---

64. Răscoala din 1821, vol. III, p. 429-430 (Catagrafia averii imobile) şi 431-446 (Anexele 1-15) — (datoriile). E. Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. 94-108; Acad. A. Oţetea, *Tudor Vladimirescu şi Revoluţia*, p. 130.

65. C. D. Aricescu, *Istoria Revoluţiunii*, p. 252; E. Vîrtosu, *Pagini de revoltă*, p. 59.

66. E. Vîrtosu, *Un călugăr admirator al lui Tudor Vladimirescu, Arhimandritul Ghenadie Pîrvulescu* (1805-1873). Extras din „Revista Arhivelor“ VI (1945), nr. 2, p. 11.

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iaşilor

OASPEȚI

În ziua de *11 martie 1986*, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a primit la reședința mitropolitană pe ambasadorul S.U.A. la București, Domnul Roger Kirg, împreună cu Domnul Paul Pashhnerwohhlers — secretarul ambasadei, însoțiți de Domnul Gh. Zaharia, secretarul Consiliului Popular Județean Iași și Domnul prof. univ. Al. Vereș de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza"-Iași.

În cadrul acestei întrevederi, I.P.S. Sa a făcut o trecere în revistă a preocupărilor actuale ale Bisericii Ortodoxe Române, apoi distinșii oaspeți au fost invitați la dejun.

Oaspetele a mulțumit I.P.S. Sale pentru primire și pentru posibilitatea de a avea această întrevedere.

I.P.S. Sa a oferit distinsului oaspete *Dumnezeiasca Liturghie* a Mitropolitului Dosoftei, monografia „Iacob Putneanul" în limba engleză, cărți și albume cu monumentele istorice din Moldova și Bucovina.

Reîntors la București, Domnia sa a trimis I.P.S. Mitropolit Teoctist o scrisoare de mulțumire, spunînd între altele : „Vă rog să primiți sincerele mele mulțumiri pentru călduroasa dumneavoastră ospitalitate în timpul vizitei mele la Iași de săptămîna trecută. Am găsit discuțiile noastre foarte instructive și foarte lămuritoare și nădăjduiesc că vom continua dialogul nostru cu un prilej viitor".

Diac. Gr. TIMOFTESCU

În ziua de *16 aprilie a. c.*, I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a primit la reședința mitropolitană din Iași pe Rev. John Keefer preot de la Biserica anglicană din București, însoțit de Dl. Florin Roșca de la Serviciul Relații externe al Cancelariei Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Oaspetele a vizitat biserici și mănăstiri, vechi locașuri de închinare și monumente istorice și de artă din Arhiepiscopia Iașilor fiind impresionat de dinamismul vieții noastre bisericești, de frumusețea și unicitatea bisericilor și mănăstirilor din Bucovina sau a celor din vechea urbe a Moldovei, Iașii.

Oaspetele a mulțumit I.P.S. Teoctist pentru călduroasa primire și pentru albumele dăruite.

Ulterior, într-o scrisoare de mulțumire, Rev. J. Keefer a arătat că vizita în Arhiepiscopia Iașilor a fost de o deosebită importanță și ea i-a dat „o înțelegere mai profundă a vieții culturale și spirituale din România". Despre mănăstirile noastre spune în continuare Rev. J. Keefer că pe lîngă valoarea lor artistică, estetică, ele „sînt temple vii, unde monahi, preoți, săteni și pelerini adoră pe Domnul nostru în frumusețea sfințeniei. Trăirea credinței și rugăciunea erau copleșitoare". Oaspetele anglican a cunoscut de asemenea preoția noastră ortodoxă care, așa cum mărturisește, „vindecă trup, suflet și minte" și ospitalitatea românească renumită pretutindeni în lume.

În ziua de 5 *mai* a. c. I.P.S. Mitropolit Teoctist a primit la reședința mitropolitană din Iași pe Rev. Samuel van Culin, Secretarul general al Consiliului consultativ anglican și Rev. Hugh Wybrew, dinul Catedralei anglicane din Ierusalim și secretar al Comisiei pentru dialogul ortodox-anglican, însoțiți de Dl. Florin Roșca de la Serviciul Relații externe al Bisericii Ortodoxe Române. Ei au asistat la Sfînta Liturghie din Catedrala mitropolitană oficiată de I.P.S. Teoctist, care a salutat prezența oaspeților anglicani. După Sfînta Liturghie oaspeții au fost invitați la reședință, unde s-au întreținut cu I.P.S. Teoctist și li s-a servit prînzul, manifestîndu-și bucuria de a fi în Biserica noastră cu ocazia Sfintelor Paști. Ei au fost impresionați de frumusețea Liturghiei ortodoxe și de participarea credincioșilor la viața Bisericii. S-au purtat apoi discuții despre relațiile intercreștine, în special asupra dialogului ortodoxo-anglican, despre unitatea Bisericii și rolul femeilor în Biserică.

A doua zi, 6 mai, oaspeții anglicani au fost primiți de I.P.S. Teoctist, fiind de față P.S. Pimen Sucevеanul și P.C. Pr. Costache Buzdugan, consilier cultural. I.P.S. Sa, în discuțiile care au avut loc, a accentuat rolul domnitorilor români în păstrarea unității naționale și a credinței creștine, despre etosul românesc și ortodox care pe bună dreptate este denumit „Bizanț după Bizanț", despre rolul cultural al Bisericii în istoria noastră națională, prin activitatea tipografică, prin cultivarea limbii naționale unitare, despre mari ierarhi ai Bisericii moldave, precum Varlaam sau Dosoftei.

Oaspeții au vizitat biserici din Iași, Sfîntul Sava, Golia, Bărboi, Trei Ierarhi, Sfîntul Nicolae Domnesc, Galata, Mănăstirea Cetățuia, precum și parohia Prisecani unde se construiește o biserică nouă. Pretutindeni s-a admirat frumusețea și valoarea monumentelor, farmecul locurilor, încît, la plecare, Rev. Samuel van Culin a spus că „este foarte greu să te desprinzi de un asemenea loc și asemenea oameni".

În ziua de *17 mai* a.c. a sosit la Centrul mitropolitan Iași o delegație chineză a agenției de presă „China Nouă", condusă de Directorul său general, Nu King. Din delegație mai făceau parte Hu-Cuin, Director al Filialei din Shanghai al aceleiași agenții, Ga-Kin-Fu, din Departamentul Relațiilor externe și Zein-Fu corespondentul de la București al agenției, însoțiți de Gh. Zaharia, Secretarul Consiliului Popular Județean Iași și I. Datcu, redactor șef al agenției române de presă „Agerpres". Oaspeții au vizitat Catedrala mitropolitană, după care au fost conduși la Palatul mitropolitan, unde au fost primiți de I.P.S. Mitropolit Teoctist care a salutat călduros prezența distinșilor oaspeți. Oaspeților li s-a oferit prînzul după care au avut loc discuții de interes reciproc. I.P.S. Teoctist a făcut o trecere în revistă a unor aspecte esențiale ale istoriei poporului nostru care trăind între marile imperii, otoman, hasburgic și țarist și-a păstrat ființa și identitatea națională, un rol deosebit avîndu-l în acest sens Biserica Ortodoxă Română. I.P.S. Sa a reliefat apoi rolul cultural și național al Bisericii noastre prin apariția și dezvoltarea primelor școli în Biserică, prin tipărirea de cărți de cult în limba poporului. Și astăzi Biserica noastră sprijină năzuințele poporului român, spre pace și viață, munca sa pentru continua prosperitate materială și spirituală, ierarhi fiind prezenți în M.A.N., iar împreună cu preoții în cel mai larg for democratic al societății noastre, F.D.U.S.

Oaspeții au arătat aspecte ale Bisericii Catolice din China integrată în viața poporului chinez. S-au reliefat bunele raporturi, prietenia dintre popoarele român și chinez, lupta lor comună pentru o lume a dreptății, a libertății și păcii.

La plecare, oaspeților, care au mulțumit pentru primirea cordială, li s-au oferit albume.

Pr. Scarlat PORCESCU

PRAZNICUL ÎNVIERII DOMNULUI LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ

Jertfa de bunăvoie a Domnului nostru Iisus Hristos pe Cruce și Învierea Lui a treia zi din mormînt a prilejuit și anul acesta un moment de aleasă trăire duhovnicească și pentru Centrul eparhial din Iași.

Jertfa de pe Cruce și minunea Învierii Domnului formează centrul învățăturii de credință a Bisericii noastre. Ele sînt legate una de alta ca două fețe unite într-un tot unitar. Pe una vedem iubirea negrăită a Domnului nostru Iisus Hristos care a primit de bunăvoie moartea pe Cruce pentru ca să împace omenirea cu Dumnezeu, iar pe cealaltă ni se arată puterea Lui dumnezeiască, ca Biruitor al morții.

De la Duminica Stîlpărilor pînă în Sîmbăta Paștilor, timp de o săptămînă, credincioșii au participat la slujbele sfinte oficiate la Catedrala mitropolitană, slujbe ce comemorează actul prinderii, judecării și osîndirii la moarte a Domnului nostru Iisus Hristos. Dintre slujbele religioase ale acestei săptămîni, cea care ne impresionează mai mult și are o înrîurire mai puternică asupra vieții este denia din Joia Mare. Ecoul ei îl auzim mereu,

din copilărie și îl trăim an după an. Ne regăsim la această slujbă în unitate cu toți, cu cei care îngenunchează la citirta celor 12 Evanghelii, în care ni se înfățișează patima cea de bunăvoie a Domnului nostru Iisus Hristos, cu cei care stau la marginea mormintelor în care își dorm somnul de veci moșii și strămoșii noștri, simțindu-ne cu toții îmbrățișați de dragostea divină a lui Iisus, căci „dacă trăim și dacă murim, ai Domnului sîntem" (Romani 14, 8).

Denia de joi seara a fost oficiată, din încredințarea I.P.S. Mitropolit Teoctist, de P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul. Momentul cel mai cutremurător din slujba deniei din această seară este acela cînd se aduce din Altar Sfînta Cruce și se așează în mijlocul bisericii, spre a fi văzută și a se închina ei toți credincioșii. P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, după ce a rostit impresionantele cuvinte : „Astăzi S-a spînzurat pe lemn Cel ce a întins pămîntul pe ape. Cu cunună de spini S-a încununat Împăratul îngerilor ; cu podoabă de ocară S-a îmbrăcat Cel ce îmbracă cerul cu nori ; lovire peste obraz a luat Cel ce a slobozit pe Adam în Iordan. Cu piroane S-a pironit Mirele Bisericii ; cu suliță S-a împuns Fiul Fecioarei. Închinămu-ne patimilor Tale Hristoase, arată-ne nouă și slăvită învierea Ta !", împreună cu soborul preoților a scos Sfînta Cruce în mijlocul catedralei.

A doua zi, în Vinerea Mare, după oficierea Ceasurilor împărătești, în cadrul Vecerniei, P.S. Episcop-vicar a participat la scoaterea Sfîntului Epitaf ce înfățișează punerea în mormînt a Domnului, epitaf adus în mijlocul Bisericii și înaintea căruia credincioșii și-au plecat, cu smerenie genunchii, ca în fața mormîntului lui Hristos.

În seara aceleiași zile, la denia Prohodului, mîngîierea și bucuria duhovnicească a tuturor a fost aureolată de participarea I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei. Soborul preoților și diaconilor, împreună cu credincioșii, au cîntat prohodul în cinstea punerii în mormînt a Domnului nostru Iisus Hristos. Conform tradiției, s-a înconjurat cu Sfîntul Epitaf Catedrala mitropolitană, după care Sfîntul Epitaf a fost așezat pe Sfînta Masă din Altar.

Sîmbăta cea Mare, „a tăcerii", a fost petrecută în reculegere și meditație, așteptîndu-se punctul culminant al Învierii Domnului.

După obicei, înspre miezul nopții, credincioși de toate vîrstele au început să se îndrepte înspre Catedrala mitropolitană pentru a participa la bucuria pascală.

Cu cîteva clipe înainte de miezul nopții, I.P.S. Mitropolit Teoctist, înconjurat de soborul preoților și diaconilor Catedralei, îmbrăcați în veșminte luminoase, a adresat celor prezenți călduroasa chemare : „Veniți de luați lumină". Credincioșii s-au împărtășit din „lumina lui Hristos care luminează tuturor", după care, în melosul cîntării „Înviind Iisus din Mormînt...", împreună cu soborul catedralei au ieșit afară din catedrală pentru a participa la slujba propriu-zisă a învierii. Cu lumînări aprinse în mînă, credincioșii așteptau momentul solemn al vestirii Învierii de către Întîistătătorul Bisericii moldave.

A urmat citirea Sfintei Evanghelii de la Matei, în care ni se înfățișează momentul Învierii Domnului. După citirea pericopei evanghelice, I.P.S. Mitropolit Teoctist, cu inima plină de bucuria Învierii, a vestit tuturor : „Hristos a înviat". Din piepturile slujitorilor și credincioșilor, ca din graiurile firii care se trezește în triumful primăveri la bucuria vieții, răsună nestăvilit: „Adevărat a înviat". A urmat apoi imnul solemn al Învierii Domnului : „Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd, și celor din morminte viață dăruindu-le". Soborul slujitorilor, corul catedralei și credincioșii prezenți și-au unit glasurile în cîntarea aceasta sfîntă, slăvind Învierea lui Hristos.

În această atmosferă de negrăită bucurie duhovnicească I.P.S. Mitropolit Teoctist a citit în fața mulțimii Pastorala, adresată cu prilejul marelui praznic clerului, cinului monahal și credincioșilor din Mitropolia Moldovei și Sucevei, pastorală care este publicată în paginile acestei reviste. După citirea pastoralei, I.P.S. Mitropolit, împreună cu slujitorii, au intrat, după obicei, în catedrală pentru a continua slujba Învierii, urmată de Sfînta Liturghie. Credincioșii, animați de bucuria Învierii, s-au întors la casele lor, ducînd, spre binecuvîntarea casei, din jertfa pascală. Cu toții am simțit că adevărul Învierii Mîntuitorul dă putere sufletului să lupte necontenit pentru biruința vieții asupra morții, pentru biruința binelui asupra răului. Învierea

ne încredințează că sîntem făcuți pentru viață nu pentru moarte. Lumina Învierii Domnului străbate în toată frămîntarea veacurilor pînă în adîncul conștiinței și ne cheamă la viață nouă, la dragoste și bună înțelegere între oameni.

În după-amiaza aceleiași zile a avut loc în Catedrala mitropolitană slujba Vecerniei, cunoscută îndeobște ca „Învierea a doua". Pentru oficierea ei, slujitorilor Catedralei mitropolitane li s-au adăugat P.P. C.C. Părinți consilieri, colaboratori apropiați ai I.P.S. Mitropolit Teoctist. În sunetul clopotelor, soborul slujitorilor, înconjurînd pe Întîistătătorul Bisericii moldovene, au venit, în procesiune, de la reședința mitropolitană în catedrală pentru începerea Vecerniei, în cadrul căreia, după obicei, s-a citit Sfînta Evanghelie în mai multe limbi. La Stihoavna Vecerniei, I.P.S. Mitropolit Teoctist a ieșit în fața Sfîntului Altar pentru a întîmpina pe credincioși, care sărutau Sfînta Evanghelie și Sfînta Cruce, cu îngereasca vestire: „Hristos a înviat". După apolisul Vecerniei, I.P.S. Mitropolit Teoctist a împărtășit credincioșilor un frumos cuvînt pascal în care a arătat între altele că Praznicul Învierii Domnului este în fapt sărbătoarea păcii. Toate sărbătorile creștinești ne aduc un spor de lumină, de bucurie, însă Învierea Domnului ne învăluie în razele ei de bucurie și de pace, fiindcă ne descoperă adevărul de temelie al credinței noastre în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Biruitorul morții, Stăpînul și Domnul vieții. Aceasta cu atît mai mult cu cît în zilele noastre nu este cuvînt mai mult rostit decît cuvîntul „pace" și nu este dorință mai fierbinte decît aceea de a vedea așezîndu-se o pace dreaptă și trainică în lume. Cuvintele „Pace vouă" care s-au rostit în pericopa evanghelică de la Vecernie, a arătat în continuare I.P.S. Sa, nu sînt numai un salut obișnuit din vremea aceea, ci și un dar, o binefacere, un testament. Întîmpinîndu-i cu aceste cuvinte pe Apostolii care erau ascunși de frica iudeilor, Mîntuitorul Iisus Hristos le-a dat misiunea de a lucra pentru împăcarea oamenilor cu Dumnezeu și de a vesti în lume Evanghelia păcii. *„Adevărata așezare a păcii în lume este strîns legată de împlinirea dreptății. Dreptatea stă la temelia păcii, iar pacea este împlinirea dreptății"*, au fost rostirile esențiale ale cuvîntului I.P.S. Sale.

Împărtășind celor de față îndemnuri creștinești la pace, bună înțelegere între toți fiii Bisericii și ai Patriei scumpe, I.P.S. Mitropolit Teoctist a transmis tuturor binecuvîntări arhierești, ca fiecare să se bucure de harurile și bucuriile pascale.

Arhid. Ioachim GIOSANU

ÎNTÎLNIREA CU PREOȚII ÎN ZIUA DE PAȘTI

Darul bucuriei pascale ni se împărtășește tuturor ca o frățească întru Domnul iubire și comuniune de har și adevăr, menită să desăvîrșească și să înveșnicească legătura unității noastre de credință, de simțire și evlavie creștină, a neclintitei nădejdi în biruința binelui asupra răului, a vieții asupra morții: „Iadule, unde este biruința ta, moarte unde este boldul tău".

Negrăita bucurie a slăvitului praznic al Învierii Domnului nostru Iisus Hristos a prilejuit și anul acesta un moment de aleasă trăire duhovnicească la Centrul eparhial din Iași, cînd, după terminarea Vecerniei, din însăși ziua Învierii, P.P. C.C. preoți consilieri, P.P. C.C. preoți slujitori de la Catedrala mitropolitană și P.P. C.C. preoți din municipiul Iași, după îndătinata tradiție, au mers în sala de festivități, unde s-au întîlnit cu părintele lor sufletesc, I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei.

La această întîlnire și revedere a fiilor cu părintele lor duhovnicesc, din partea P.P. C.C. preoți a rostit un cuvînt festiv P.C. Pr. Alexandru Argatu de la parohia Popricani, protopopiatul Iași, în care mai întîi a subliniat importanța profundă pentru mîntuirea noastră și sensurile teologice ale luminatului praznic al Învierii Domnului, dînd apoi glas sentimentelor de bucurie ce aureolează trăirea preoției noastre de fiecare dată cînd Părintele sufletesc din istoricul scaun al Mitropoliei Moldovei, I.P.S. Teoctist, se află în mijlo-

cul ei și, cu atît mai mult, acum, la această „Sărbătoare a sărbătorilor" și „Praznic al praznicelor".

Bucuria acestei tradiționale întîlniri a fost sporită și prin săvîrșirea celor două hirotesii de la slujba Vecerniei din Catedrala mitropolitană unde, în chip solemn, P.C. Prot. Anton Frunză-Iași i s-a acordat hirotesia întru protopop pentru meritele deosebite pe tărîm administrativ și pastoral, ca preot paroh la parohia „Schimbarea la Față"-Alba din Iași și în calitate de protopop al Protopopiatului Iași, precum și rangul de iconom stavrofor P.C. Pr. Vladimir Grosaru, preot la parohia „Sfinții Voievozi"-Roșca din Iași, pentru rîvna sporită ce o depune în slujirea Altarului străbun.

Luînd cuvîntul, în încheiere, I.P.S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, și-a exprimat bucuria de a se întîlni în această prealuminată zi a Învierii cu clerul din municipiul Iași. După ce în cuvinte pline de simțire creștină a exprimat mărețul act al Învierii, I.P.S. Sa, explicînd P.P.C.C. preoți prezenți originea acestor îndătinate întîlniri, spunea că aceasta este specifică în primul rînd nouă românilor. „Nu am întîlnit această legătură sufletească atît de intensă ca la noi românii, unde conștiința de familie, de neam, de înrudire spirituală este foarte puternică, manifestîndu-se într-o bogată gamă de relații și sentimente între părinți și fii, între frați și surori, între rude de diferite grade, între nași și fini".

Preocupat de marile probleme ale lumii contemporane, care frămîntă azi mai mult ca oricînd conștiința oricărui pămîntean, I.P.S. Teoctist sublinia că *„pacea lumii este din ce în ce mai amenințată. Trăim momente de răscruce, iar popoarele privesc viitorul omenirii, mai mult ca oricînd, prin garanția apărării vieții pe pămînt. Pacea este cea dintîi garanție, iar securitatea ei se asigură numai prin dezarmarea totală, prin ușurarea lumii de poverile morții"*.

I.P.S. Mitropolit Teoctist a mulțumit tuturor celor prezenți, împărtășind arhierești binecuvîntări și călduroase urări de sănătate, bucurie și bună propășire, împreună cu salutarea creștină: „Hristos a înviat!".

Ierom. Iustin NEAGU

CONFERINȚA PREOȚEASCĂ DIN TRIMESTRUL II 1986

Pentru viața Bisericii slujirea preotului ca liturghisitor al Tainelor și propoveduitor al Evangheliei lui Dumnezeu este un puternic factor de întărire a unității de credință a membrilor parohiei. Totodată ea este și expresia cea mai concretă a „împreună-lucrării" tuturor la dobîndirea mîntuirii — scopul suprem al viețuirii creștine. De aceea cu întemeiate motive Sfîntul Sinod a rînduit pentru conferința preoțească din luna mai a.c. tema: „Pastorație cu prilejul săvîrșirii Sfintelor Taine și ierurgiilor". Această temă a găsit un larg ecou în rîndul preoților, fiecare avînd posibilitatea de a zugrăvi concret, prin împlinirile sale pastorale, importanța vitală pentru afirmarea slujirii Bisericii în vremea noastră și de a înțelege ce înseamnă a fi preot al zilelor noastre, al timpurilor noi pe care le trăim împreună cu toți fiii acestor plaiuri străinoșești. Biserica trebuie să ia „chipul" neamului din care a răsărit, sprijinindu-i cele mai nobile năzuințe, împărtășindu-i durerile și bucuriile deopotrivă și luînd parte la toate momentele mai însemnate ale istoriei fiilor ei. Integrarea slujitoare este expresia cea mai concretă a „întrupării" ei, a apostolatului pe care l-a pus de-a lungul celor aproape două mii de ani de existență în slujba acestui popor, împlinindu-și astfel menirea ei esențială ca prelungire a prezenței lui Hristos în lume pînă la sfîrșitul veacurilor. Ca „plinire" a lui Hristos, Care plinește toate în toți (Efeseni 1, 23). Biserica s-a făcut întotdeauna, cu mijloacele sale de slujire specifică, tuturor toate, arătîndu-se prin aceasta, de-a lungul veacurilor, un factor de progres și de coeziune morală pentru fiii acestor plaiuri. Unitatea lor de neam a fost și unitatea ei de credință, de aceea slujirea unității de grai și de simțire românească, alături de cea a drepslăvitoarei și neștirbitei închinări și mărturisiri, i-a fost scumpă ca lumina ochilor, cum spune atît de mișcător I.P.S. Mitropolit Teoctist. Iar pastorația a fost dintotdeauna această slujire a unității și prin Tainele și ierurgiile Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească.

Lucrările conferinței, care au antrenat interesul și via participare a tuturor preoților, s-au desfășurat la sediile protopopești între 13 și 22 mai, fiind prezidate la Iași de I.P.S. Mitropolit Teoctist și de către delegații chiriarhali: P.S. Episcop Pimen Suceveanul, la protopopiatele Pașcani și Hîrlău, P.C. Pr. C. Sîrbu, vicare administrativ, la protopopiatele Fălticeni, Cîmpulung și Rădăuți, P.C. Pr. Toma Rîpă, consilier administrativ, la protopopiatele Botoșani, Dorohoi și Suceava și P.C. Pr. prof. C. Mosor la protopopiatele Piatra Neamț și Tg. Neamț, care, la deschiderea lucrărilor au făcut o trecere în revistă a evenimentelor interne și externe politice și bisericești din perioada care a trecut de la ultima conferință preoțească.

Referatele conferinței au fost susținute de către următorii P.P.C.C. preoți : Iustin Gaspar-Valea Lupului (Iași), Teodor Văideanu-Bulai (Suceava), Ilie Avasiloaie-Sfîntul Nicolae (Botoșani), Gh. Hostiuc-Dămuc (Piatra Neamț). Pavel Postolache-Înălțarea Domnului (Pașcani), Ioan Andrieș-Scobinți (Hîrlău), Doru Costineanu-Adormirea Maicii Domnului (Cîmpulung), D. Valenciuc-Volovăț (Rădăuți), și Gh. Astanei-Galu (Tg. Neamț).

Referatele susținute au evidențiat cu pregnanță că slujirea preoțească își are temeiul și ființa în iconomia mîntuirii. Lucrul de evanghelist al preotului ca slujitor al celor sfinte este cel de zidire, de formare și modelare a credincioșilor, de desăvîrșire a lor după chipul lui Hristos și de înălțare a lor la „statura bărbatului desăvîrșit" (Efeseni 4, 13), care însă cere multă răbdare, osteneală și străduință pentru că în „urcușul" pe care îl face preotul împreună cu credincioșii străbate o cale presărată adeseori cu necazuri, nevoi și strîmtorări, care pot fi biruite numai prin curăție, îndelungă-răbdare, bunătate și dragoste nefățarnică (II Corinteni 6, 4-6). Izvorul adevăratei pastorații este deci conștiința unei jertfelnice slujiri, necondiționata dăruire, cu toată solicitudinea și deschiderea sufletească, pentru împlinirea sufletească, pentru împlinirea nevoilor pastoral-misionare ale credincioșilor. Însăși Biserica, prin apostolatul său, este slujitoare, de unde și responsabilitatea slujirii preoțești, implicarea ei în opera de mîntuire a lumii, de transformare a ei în împărăție a lui Dumnezeu. De aici dimensiunea soteriologică și eshatologică a slujirii preoțești. Sfinții Părinți ai Bisericii, ca Sfîntul Grigore de Nazianz, Sfîntul Ioan Gură de Aur sau Sfîntul Ambrozie, Sfîntul Grigore cel Mare, Sfîntul Maxim Mărturisitorul, Sfîntul Ioan Damaschinul sau Sfîntul Simeon al Tesalonicului de aceea o așează la temelia slujirii Bisericii, descriind în admirabile pagini lucrarea dumnezeiască, măreția și sublimitatea preoției, care nu este o lucrare a Bisericii, ci și o slujire a omului, pentru că „omul este un altar pe care preotul trebuie să-l slujească cu aceeași datorie și răspundere în fața lui Dumnezeu", cum afirmă Sfîntul Ioan Gură de Aur. Biserica sfințește viața și munca omului, în aceeași măsură, fiind lucrătoarea păcii și împăcării pe care Hristos le-a adus lumii, făcîndu-se tuturor toate. Sfintele Taine și ierurgiile Bisericii sînt mijloace de sfințire dar și de păstorire a credincioșilor, prin care se realizează „podoaba cea duhovnicească", integrîndu-i Trupului tainic al lui Hristos și făcîndu-i mădulare ale sfințeniei și curăției duhovnicești. În acest fel, Sfînta Liturghie și Sfintele Taine — cum arată I.P.S. Mitropolit Teoctist — hărăzesc preotului „curaj și mîngîiere pentru nesfîrșitele necazuri ale vieții lui și ale păstoriților săi".

Cartea și Potirul, Lumina și Harul, prin simbolismul și conținutul lor sînt valorile de căpetenie ale slujirii noastre. Carte sfîntă și slujire sfîntă. Evanghelia și Liturghia, rugăciunea obștească și Euharistia nu se pot despărți una de cealaltă. Ele sînt aripi ale preotului, om al cărții și al rugăciunii, al cuvîntului și faptei, al luminii și harului. Nu se poate realiza preoția, cum o înfățișează Părinții Bisericii, fără a avea cartea deschisă permanent, la căpătîi, pe masa de lucru, la strană și la altarul la care slujește, îndeamnă I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist pe oricare slujitor al Altarului strămoșesc. Avem datoria sfîntă, așadar, de a ști în orice moment să răspundem nu numai imperativelor permanente ale apostolatului evanghelic, ci și cerințelor misionare impuse de nevoile deosebite ale fiecărei obști creștine, iar întru împlinirea acestei sfinte și mari misiuni evanghelice, două sarcini principale apasă în toate timpurile pe umerii slujitorilor Altarului. Mai întîi ei trebuie să capete deprinderi să predice și să transmită — fără nici o schimbare, împuținare sau adăugire — tot tezaurul sfînt de învățături, practici și rînduieli

primite de la Domnul nostru Iisus Hristos prin Sfinții Părinți. Și alături de acestea, ei trebuie să păstreze și să continue, fără nici o întrerupere, viața Bisericii, Trupul tainic al Domnului, îmbogățind mereu în sufletele lor credința, nădejdea și dragostea de Dumnezeu și de aproapele, stăruind să se realizeze, prin promovarea binelui și combaterea păcatului, ținta ultimă a întregii omeniri : o singură turmă și un singur Păstor... Iată că activitatea noastră nu poate fi mărginită numai la misiunea de sfințitori, de săvîrșitori ai Tainelor și ierurgiilor, ci trebuie să se extindă și asupra tuturor năzuințelor credincioșilor noștri. Preotul, după învățătura Sfinților noștri Părinți, trebuie să fie cu toată credința, convingerea și conduita sa în actualitate, precum în actualitate este învățătura Domnului nostru Iisus Hristos.

În partea a doua a lucrărilor conferinței au fost prezentate rapoartele de activitate, un binevenit prilej de a se analiza concret mijloacele și metodele pastoral-misionare, menite să îmbunătățească permanent lucrarea de slujire a preotului spre întărirea unității de credință și de neam a fiilor acestui pămînt strămoșesc și spre continua înflorire a întregului cuprins românesc.

Pr. V. NECHITA

CURSURILE CU MUZEOGRAFII, SUPRAVEGHETORII ȘI CUSTOZII DIN MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

Devenită tradițională, reîmprospătarea cunoștințelor celor care sînt străjerii valorilor patrimoniale, păstrate în colecția mănăstirilor și bisericilor, monumente istorice, din Mitropolia Moldovei și Sucevei, prin preocuparea I.P.S. Mitropolit Teoctist de a sluji punerii în valoare a inestimabilelor și nepieritoarelor mărturii ale trecutului și vechimii credinței noastre strămoșești pe aceste străbune plaiuri, s-a concretizat și anul acesta în organizarea cursurilor cu muzeografii, supraveghetorii și custozii din Mitropolia Moldovei și Sucevei, între 13 și 24 mai la Centrul eparhial Iași. Desfășurate sub aura măreților inițiative ale poporului și țării noastre pentru apărarea păcii și vieții pe pămînt în cadrul *Anului Internațional al Păcii*, 1986, ele au constituit un veritabil simpozion închinat puterii de creație umane, geniului și iubirii de frumos ale poporului român cu care întotdeauna și-a apărat libertatea și neatîrnarea, integritatea și suveranitatea vetrei strămoșești și și-a afirmat identitatea națională și potențele spirituale, respectînd dreptul fiecărui neam la pașnică viețuire și contribuind la îmbogățirea zestrei materiale și spirituale a întregii omeniri.

Ca toți fiii Bisericii Ortodoxe Române personalul muzeistic de la monumentele istorice și de artă din Mitropolia Moldovei și Sucevei înțeleg să facă din activitatea lor de zi cu zi o adevărată slujire a păcii și bunei înțelegeri, a întăririi încrederii și apropierii între oameni, a cunoașterii și respectului reciproc. Cu mijloacele lor specifice ei slujesc înaltelor idealuri și năzuințe ale lumii de astăzi, frămîntată mai mult ca oricînd de teroarea unui holocaust atomo-nuclear, amenințată și îngreuiată de „urgia morții", care — din nefericire —, pe lîngă întunericul ce acoperă din ce în ce mai mult seninul cer al tuturor speranțelor umane de viață și progres, seamănă în lume nenumărate suferințe, foamete și lipsuri de tot felul, începînd de la cele necesare minimului de trai pînă la analfabetism și milioane de vieți secerate de molima unor maladii cărora încă nu li s-au descoperit remediul. Dintre tematicile dezbătute în cadrul orelor de curs și seminarii, amintim : „Inițiative și acțiuni ale României socialiste, personal ale Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, cu privire la soluționarea pe cale pașnică a bunelor oficii a diferendelor existente în lumea contemporană", „România — țara militantă pentru statornicirea unei păci trainice pe pămînt" (Cu prilejul *Anului Internațional al Păcii*), „Pacea, unica șansă de supraviețuire și de dezvoltare multilaterală a omenirii. România, participantă activă pentru pace și progres național și general", „Lupta pentru independență, libertate națională și eliberare socială și națională oglindită în plastica contemporană", „Aspecte fundamentale ale luptei pentru independență națională, oglindite în iconografia secolelor XIX-XX", „Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821, reflectate în

literatura română", „Unirea Principatelor și independența națională în lumina documentelor istorice ale veacului al XIX-lea", „Preocupări ale Conducerii de stat privind restaurarea monumentelor istorice și de artă, în ultimele două decenii", „Creștinismul din spațiul moldav în lumina ultimelor descoperiri arheologice", „Cultura spirituală a geto-dacilor, romanilor, daco-romanilor din zona est-carpatică, sec. VI î. e. n.-III e. n.", „Primele manifestări de viață și civilizație umană în spațiul est-carpatic", „600 de ani de la atestarea documentară a Mitropoliei Moldovei și Sucevei", „Cultura și arta veche românească în veacurile XV-XVII", „Cercetările arheologice de la Baia și Hîrlău și importanța lor pentru cunoașterea feudalismului timpuriu din Moldova", „Noi mărturii arheologice despre cultura și civilizația tracică la est de Carpați", „Noi considerații privind iconografia bisericească din nordul Moldovei", „Unitatea românilor în lumina mărturiilor istorice", „Contribuția unității naționale oglindită în manuscrisele și predosloviile românești", „Actul de ctitorie în Țările Române. Valoarea documentară și implicații istorice", „Biserica Moldovei și Muntele Athos", „Creativitate și continuitate în arta și arhitectura medievală românească, în lumina recentelor descoperiri arheologice", „Biserici și mănăstiri monumente istorice și de artă, oglindite în literatura română" și „Tiparul, cartea și periodicele noastre teologice bisericești actuale". Acestea au fost susținute de Prof. dr. Constantin Andronovici, Conf. dr. Vasile Nechita, Lector Paul Olcescu, Prof. Ilie Grămadă, Conf. Gh. Macarie, Prof. Gh. Platon, Prof. Maria Platon, Prof. Constantin Ciopraga, Prof. I. D. Lăudat și Prof. I. Toderașcu din cadrul Universității „Al. I. Cuza" Iași, Prof. dr. V. Drăguț, rectorul Institutului de arte plastice „N. Grigorescu" din București, Arhit. Cristian Moisescu și Prof. Aurel Moldoveanu din cadrul C.C.E.S., P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, P.C. Pr. dr. Al. Ciurea, profesor onorar Institutul teologic universitar din București, și P.C. Pr. Sc. Porcescu din Iași, Prof. dr. doc. Mircea Petrescu-Dîmbovița. Dr. Dan Gh. Teodor, Dr. Al. Zub, Dr. Al Andronic, Dr. Ștefan S. Gorovei, Dr. Silviu Sanie și Dr. V. Chiriac din cadrul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol" Iași, dr. Voica Pușcașu și arh. N. Pușcașu din cadrul Complexului muzeistic „Palatul Culturii" Iași.

Închiderea oficială a cursurilor a avut loc sîmbătă 24 mai în prezența I.P.S. Mitropolit Teoctist care, în cuvîntul pe care l-a rostit, a subliniat importanța acestor cursuri inițiate de Mitropolia Moldovei și Sucevei și generalizate în întreaga Biserică Ortodoxă Română, pentru permanenta împrospătare a cunoștințelor și susținerea perfecționării profesionale a personalului de la monumentele de artă și bisericești, din această parte est-carpatică a țării noastre, plină de neasemuite mărturii ale trecutului glorios, dar și ale luminosului prezent pe care îl trăiesc fiii acestor strămoșești plaiuri. Martori ai marilor transformări și înnoiri pe care le-a cunoscut țara noastră în ultimele două decenii, toți fiii Bisericii noastre strămoșești și în primul rînd străjerii valorilor de patrimoniu trebuie să le aibă permanent la inimă, ca pe cea mai scumpă agonisită a poporului nostru, cunună a strălucitelor înfăptuiri prezente, așezată împlinirilor eroice care marchează trecutul de luptă și jertfă al tuturor românilor. Biserica Ortodoxă Română întodeauna și-a slujit cu loialitate neamul. Și în trecut, dar și astăzi, avînd conștiința că, așa cum Mîntuitorul S-a întrupat luînd firea noastră, și ea prin însăși esența apostolatului său s-a întrupat în istoria acestui popor, sprijinindu-i înaltele și nobilele lui năzuințe. De aceea istoria este mărturia, dar în același timp și izvorul pururea viu al atașamentului ei față de neamul din care a răsărit, a spus Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, îndemnînd pe toți cei prezenți la a nu precupeți nici un efort ca în slujirea lor, în care au fost rînduiți de Biserică, să se adape pururea din acest „izvor de apă vie". Acest apostolat al zilelor noastre, căruia Biserica dreptslăvitoare îi este pe deplin slujitoare, cere ca fiecare dintre cei ce sînt străjerii bunurilor bisericești, valori de patrimoniu cultural național — care se păstrează în vetrele de închinare și patriotică luminare a fiilor acestor plaiuri, de-a lungul veacurilor —, cu toată solicitudinea să fie la înălțimea mărețelor vremuri pe care le trăim în aceeași unitate cu toți fiii Patriei, aducîndu-și contribuția lor specifică la afirmarea deschiderii poporului nostru și a Bisericii spre toate problemele lumii, spre apărarea vieții pe pămînt și asigurarea unui climat de statornică pace între oameni și popoarele lumii.

Din partea cursanților au luat cuvîntul P. Cuv. Arhim. Mitrofan Băl-

tuță, P.Cuv. Arhim. Iachint Unciuleac, starețul Mănăstirii Putna și Cuv. Ierom. Agatanghel Bărbulescu de la Mănăstirea Neamț, aducînd mulțumiri I.P.S. Mitropolit Teoctist și Onor. Departament al Cultelor pentru buna organizare și desfășurare a acestor cursuri, și arătînd că toți se vor reîntoarce la locurile lor de ascultare și muncă cu hotărîrea de a face totul pentru a-și împlini lucrarea lor de slujire spre slava Sfintei noastre Biserici strămoșești și a gliei străbune.

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ

LUCRĂRILE SINODULUI MITROPOLITAN

In ziua de 18 aprilie 1986, la reședința mitropolitană din Iași au avut loc lucrările Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Lucrările au fost prezidate de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, participînd P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, P.S. Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor și P.S. Ioachim Vasluianul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor.

I.P.S. Teoctist a salutat prezența P.S. Ioachim Vasluianul, noul membru al Sinodului mitropolitan al Moldovei și Sucevei, arătînd rolul sinodului în viața Eparhiei. I.P.S. Sa a spus că Sinodul mitropolitan, acest fel de organizare fiind numai în Biserica Ortodoxă Română, „are o identitate a sa, un conținut de activități, un profil doctrinar spre păstrarea credinței celei adevărate". El își datorează existența respectării organizării tradiționale a Bisericii creștine din Orient.

Agenda de lucru a Sinodului a dezbătut probleme majore din viața Mitropoliei Moldovei și Sucevei, probleme privind activitatea pastoral-misionară, învățămîntul, activitatea publicistică.

Referitor la activitatea pastoral-misionară s-a analizat Planul unitar de măsuri al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și adecvarea lui la specificul Mitropoliei Moldovei și Sucevei spre o aplicare judicioasă a măsurilor prevăzute, în vederea unei activități pastorale laborioase.

O atenție deosebită s-a acordat grupării stiliste, analizîndu-se modalitatea primirii preoților și credincioșilor stiliști la sînul Bisericii-mame, în conformitate cu cele hotărîte de „Comisia pentru doctrină, viață religioasă și mănăstiri".

Pentru continua îmbunătățire a lucrării pastorale, cele două Centre eparhiale vor organiza cursuri cu preoții, în mai multe serii, la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț. Un rol deosebit în întărirea unității de credință, a păstrării identității spirituale și naționale a credincioșilor revine P.P. S.S. Episcopi-vicari, P.P. C.C. preoți misionari-protopopești ,P.P. C.C. preoți din parohiile cu probleme misionare. Pe lîngă situația grupării stiliste s-au analizat și activitățile prozelitiste ale unor grupări anarhice, care prejudiciază unitatea bisericească și pe cea de neam, recomandîndu-se ca preoții și credincioșii Bisericii noastre să-și păstreze identitatea lor spirituală și culturală, legătura ființială cu moșii și strămoșii și să fie angajați plenar în efortul major de înflorire a țării și de apărare a păcii și vieții în lume.

O sporită atenție s-a acordat formării viitorilor slujitori la Altarul Bisericii strămoșești de pe plaiurile Moldovei și Bucovinei care se pregătesc pentru nobila misiune a slujirii preoțești la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț. S-a apreciat activitatea prodigioasă desfășurată de corpul profesoral al școlii teologice de la Mănăstirea Neamț, conștiința deplină a profesorilor și elevilor în procesul instructiv și educativ.

S-a analizat de asemenea activitatea publicistică, aparițiile editoriale ale Mitropoliei Moldovei și Sucevei. I.P.S. Teoctist a dat îndrumări pentru ca revista eparhială să aibă un conținut teologic cît mai bogat, să reflecte cît mai deplin viața Eparhiei. S-a discutat despre luminoasa aniversare din acest an, cînd se împlinesc 600 de ani de la prima atestare documentară a Mitropoliei și despre modul de desfășurare a solemnității care va marca acest moment din viața Bisericii moldave, precum și despre editarea unor studii care să omagieze această sărbătoare și viața Bisericii din Moldova pînă astăzi.

La sfîrșit s-au acordat ranguri onorifice preoților care s-au distins în lucrarea de slujire a lui Hristos și prin activitatea lor administrativ-gospodărească, unor conducători de mănăstiri și slujitori din vechile noastre mănăstiri.

Lucrările Sinodului mitropolitan se înscriu în aria preocupărilor majore ale Mitropoliei Moldovei și Sucevei, ale I.P.S. Mitropolit Teoctist, pentru o lucrare plină de conștiință și responsabilitate în slujirea Bisericii lui Hristos de pe pămîntul străbun al Patriei, spre păstrarea unității de credință și de neam, spre afirmarea plenară a idealurilor de pace ale poporului nostru care își construiește o viață nouă și demnă în deplină libertate, încrezător în forțele sale, deschis viitorului senin al țării și al lumii întregii.

(Cronicar)

INTINERAR CHIRIARHAL

Spre a da îndrumări pentru ca strădaniile tuturor să fie încununate de roade, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, a făcut în zilele de *26-30 mai a. c.*, o vizită de lucru în istoricele ținuturi ale Arhiepiscopiei Iașilor: Neamț și Suceava. La Tipografia Centrului mitropolitan de la Mănăstirea Neamț, Înalt Prea Sfinția Sa a luat cunoștință de stadiul în care se află lucrările de imprimare.

A doua zi, *27 mai,* la Seminarul teologic, a vizitat săli de clase și în cadrul unei consfătuiri în cancelarie, a dat îndrumări în legătură cu încheierea anului școlar 1985/1986.

În aceeași zi, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist intra în sala de festivități a școlii, unde se aflau 40 de preoți de la diferite parohii din Arhiepiscopia Iașilor și Episcopia Romanului convocați spre a li se da îndrumări pastoral-misionare și spre a li se recomanda cele mai potrivite metode de lucru pentru păstrarea dreptei credințe în parohiile pe care ei le păstoresc. Adresîndu-se preoților printr-un cuvînt ocazional, I.P.S. Teoctist a amintit că Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și Sinodul mitropolitan au luat măsuri printre care și convocarea lor la astfel de consfătuiri, spre a aduce ei la cunoștința forurilor bisericești ceea ce se petrece în parohiile pe care le păstoresc și spre a li se arăta că au sfînta îndatorire de a veghea și lucra cu rîvnă pentru unitatea duhului întru legătura păcii, de a stărui, cu timp și fără timp, prin cuvîntul lor înțelept și prin viața lor pilduitoare pentru ca să fie un singur Domn, o singură credință, un singur botez.

Plecînd de la Seminarul teologic, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a vizitat, în după amiaza zilei de *27 mai,* Mănăstirea Secu, unde a dat noului stareț, P.C. Protos. Macarie Ciolan, îndrumări privind amenajarea spațiului din jurul ctitoriei lui Nestor Ureche și, în continuare, Mănăstirea Sihăstria, unde a văzut cum se desfășoară pictura bisericii „Nașterea Maicii Domnului" din această așezare călugărească. În faptul serii, era întîmpinat, la Schitul Durău, de către P.C. Stareț Ștefan Gușă, căruia i s-a cerut să gîndească la refacerea acoperișului bisericii de la acest schit, ctitorită de Mitropolitul Veniamin Costachi și să păstreze cu luare aminte pictura interioară săvîrșită acum 50 de ani de pictorul Nicolae Tonitza și ucenici de-ai săi.

Miercuri 28 mai, Înalt Prea Sfințitul a cercetat complexul monumental „Palatul Cnejilor" din satul Ceahlău. P.C. Preot paroh Mihai Damian a adus la cunoștința arhipăstorului său că, în curînd, va începe unele lucrări de conservare și întreținere a bisericii din cadrul acestui complex. Adînc mulțumit, Înalt Prea Sfințitul a apreciat măreția bisericii parohiale din sat, pe care a vizitat-o, înălțată în ultimii 30 de ani prin osîrdia enoriașilor și păstorilor lor duhovnicești, iar în ultima vreme îmbrăcată peste tot, în interior, cu pictură în frescă.

În continuarea călătoriei sale de lucru, Înaltul Chiriarh a vizitat cele două locașuri sfinte de la Broșteni : bisericuța de lemn, monument istoric — în care s-a închinat și povestitorul Ion Creangă, pe cînd învăța la școala

lui N. Nanu din acest sat — cum și biserica de piatră înălțată la sfîrșitul secolului trecut. Remarcînd că ambele locașuri sînt bine întreținute, a recomandat să se planteze arbuști decorativi și să se extindă gardul „viu" din jurul bisericilor și cimitirului.

Scurt popas a făcut apoi Înalt Prea Sfințitul în parohia Holda. La biserica de lemn, îngrijită cu luare aminte, a fost întîmpinat de tînărul preot paroh Th. Candrea și de fostul slujitor în acest locaș, Pr. I. Mîrcă, acum retras la pensie. Ca și la Broșteni, s-a recomandat și aici extinderea împrejmuirii spațiului din jurul bisericii și a cimitirului cu gard „viu".

La orele 16, în aceeași zi, *28 mai,* Înalt Prea Sfințitul era întîmpinat, la intrarea în biserica mărită și reînnoită din Vatra Dornei, de către P.C. Protopop de Cîmpulung, Th. Moroșanu, P.P.C.C. Preoți locali Gv. Cîrstean, M. Valica și S. Cormuș, epitropi, consilieri și credincioși. Potrivit planurilor schițate la timp de însuși Înalt Prea Sfinția Sa și indicațiilor pe care necontenit le-a dat, locașul, în urma lucrărilor efectuate, are înfățișarea unei ctitorii mușatine. Mulțumit de cele ce a văzut, a recomandat continuarea lucrărilor în exterior și întocmirea unei documentații privind pictura interioară a locașului.

Poftit de Domnul Petru Țăranu, primarul orașului Vatra Dornei, Înalt Prea Sfințitul a vizitat expoziția etnografică, amenajată de curînd în localul primăriei acestui oraș. La intrarea în monumentalul local, atît Domnul primar cît și secretarul Consiliului Popular, Dl. Mihai Hunea, au dat Înalt Prea Sfințitului explicații referitoare la monumentul eroilor, ridicat chiar în fața primăriei, care amintește de faptele eroice ale unor fii ai orașului Vatra Dornei pentru îndeplinirea idealurilor naționale românești. A fost evocată apoi figura destoinicului primar al orașului, în intervalul 1875-1900, Vasile Deac, prin strădania căruia a fost înălțat localul primăriei. În continuare, Înaltul Arhipăstor a primit de la Domnul primar interesante explicații referitoare la exponatele etnografice, orînduite muzeistic în încăperile primăriei: interioare țărănești, costume populare din diferite zone ale Bucovinei, unelte și scule ale industriei sătești, mobilier, tablouri care pun în lumină înfățișarea pe care o avea orașul în a doua jumătate a secolului trecut etc. Impresionat de această realizare, pe care a considerat-o un important act de cultură, Înalt Prea Sfințitul, în timpul discuțiilor purtate cu Domnul primar și cu Domnul secretar, a adresat un cald cuvînt de felicitare și totodată a mulțumit pentru sprijinul acordat și pentru primirea ce i-a fost rezervată.

De la Vatra Dornei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit s-a îndreptat spre Mănăstirea Putna, ca să ia cunoștință de stadiul în care se află lucrările de reconstituire și restaurare ale palatului domnesc de la această ctitorie a slăvitului voievod Ștefan al Moldovei. *(P. S.)*

Duminică 8 iunie, I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a săvîrșit slujba de sfințire a bisericii din satul Munteni, comuna Belcești, protopopiatul Hîrlău.

Apoi, I.P.S. Sa, înconjurat de soborul de preoți și diaconi, a purces la tîrnosirea noii biserici. După slujba de sfințire a bisericii nou-construite, I.P.S. Mitropolit Teoctist a oficiat Sfînta Liturghie în cadrul căreia a hirotesit în sachelar pe P.C. Pr. paroh Mihai Nica.

Terminîndu-se Sfînta Liturghie, P.C. Pr. paroh M. Nica a dat citire dării de seamă referitoare la modul de desfășurare a lucrărilor de construcție, mulțumind tuturor celor ce au contribuit la ridicarea noii biserici, în mod deosebit I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei pentru înțelegerea și sprijinul acordat.

A urmat cuvîntul de învățătură rostit de I.P.S. Mitropolit Teoctist, care, între altele, a spus: *„Cu multă bucurie am poposit astăzi în mijlocul credincioșilor din această parohie, Munteni, și a credincioșilor din Belcești, pentru ca împreună să ne rugăm Bunului Dumnezeu să sfințească această nouă biserică, să redăm slujirii noul altar întemeiat în ea".*

În continuare, I.P.S. Sa referindu-se la ceea ce înseamnă altarul Bisericii pentru fiecare dintre noi, a spus: *„Altarul, este în viața Bisericii, în viața noastră a fiecăruia dintre noi, o vatră deosebit de valoroasă, așa cum este vatra căminului în care ne-am născut și pe care nu o putem uita niciodată. Tot așa Sfîntul Altar, al bisericii în care sînt botezați, în care sînt cununați, în care, la rînduiala lui Dumnezeu, mergi pe ultimul drum, nu se poate uita niciodată, el rămîne legat de suflet, de ființa, de ceea ce avem noi*

mai scump. Niciodată, deci, nu putem uita Altarul satului, vatra satului în care ne-am născut, nu putem uita țara, pămîntul ei scump, toate rămîn vii, în noi, împreună cu Altarul care le sfințește pe toate".

Apoi, referindu-se la ceea ce a însemnat Ortodoxia pentru fiii Bisericii și pentru neamul românesc, I.P.S. Sa a spus : *„De aceea o asemenea împrejurare ca aceasta face ca noi să ne legăm de credința ortodoxă, credința strămoșilor noștri, a neamului nostru. În ea ne-am născut, în ea am crescut, în ea să ne ajute Dumnezeu, să ne găsească sfîrșitul cel de obște, căci Ortodoxia pentru noi, pentru fiii Bisericii, pentru neamul românesc, de-a lungul secolelor, a constituit o pîrghie puternică în conștiința națională, în conștiința unității, libertății, în conștiința independenței și suveranității naționale".*

În încheiere, I.P.S. Sa a spus : *„Să păstrăm în gîndurile și inimile noastre această zi și să plecăm de aici mai buni, mai nobili, mai încredințați că drumul pe care ne aflăm cu toții în slujirea țării și poporului, precum și a Bisericii, este drumul cel bun. Dumnezeu să vă binecuvînteze cu dragostea și iubirea Sa de oameni, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin".*

I.P.S. Sa a împărtășit tuturor celor prezenți arhierești binecuvîntări, apreciind munca și strădaniile depuse la ridicarea acestei biserici noi în vatra satului de către bunii credincioși și îndemnîndu-i la păstrarea unității de credință în sînul Bisericii-Mame și la muncă neprecupețită spre propășirea continuă a Patriei noastre.

Diac. Gr. TIMOFTESCU

* * *

Mănăstirea Dragomirna. La 1602, Anastasie Crimca, fost episcop al Rădăuților, împreună cu frații Lupu și Simion Stroici, a înălțat, la vreo 12 km de Suceava, în direcția nord-est, o bisericuță cu hramul „Dreptul Enoh", „Sfîntul Prooroc Ilie" și „Sfîntul Ioan Teologul" pentru cimitirul Mănăstirii Dragomirna. Acest locaș, în formă de chivot, pune în lumină gîndirea teologică și duhul artistic ale slăvitului ierarh ctitor.

Trecînd, la 1605, în scaunul episcopal al Romanului, apoi, la 1608, în cel de mitropolit al Moldovei și Sucevei, Anastasie Crimca a zidit, la Dragomirna, monumentala biserică, cu hramul „Pogorîrea Sfîntului Duh", „înaltă cum nu se ridicase alta pînă atunci... o uimire de bucurie... cea mai frumoasă din toată românimea", cum remarca neuitatul savant N. Iorga. Ctitoria vrednicului ierarh înscrie un pas înainte în evoluția arhitecturii moldovenești prin proporțiile sale și prin „elementele decorative necunoscute anterior în arta țării". Cu binecuvîntarea Mitropolitului Anastasie, Domnul Miron Barnovschi a înconjurat impunătorul și sfîntul locaș cu ziduri puternice și turnuri de apărare.

Duminică 22 iunie a. c., sărbătoarea „Pogorîrea Sfîntului Duh", hramul Dragomirnei, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, rugat, la timpul cuvenit, să săvîrșească, în această mare zi a Ortodoxiei, Sfînta Liturghie și să rostească cuvînt de învățătură, era întîmpinat, la orele 9, la intrarea în mănăstire, de către Prea Cuvioasa stareță Iulia Aramă, monahiile acestei așezări călugărești și credincioși veniți la această prăznuire. La sfîrșitul dumnezeieștii slujbe, cîrmuitorul duhovnicesc al Mitropoliei Moldovei și Sucevei a readus în conștiința celor ce-l ascultau, cu luare-aminte, alesele însușiri și lucrările înaintașului său în scaunul chiriarhal, Mitropolitul Anastasie Crimca, reliefînd, între altele, că acest ierarh s-a alăturat marelui voievod Mihai Viteazul, înfăptuitorul unirii celor trei țări românești; Muntenia, Transilvania și Moldova, în vara anului 1600 ; s-a referit, apoi, la strălucita ctitorie sub cupolele căreia s-au înălțat, în acea zi, rugăciuni Celui Atotputernic, realizare de impresionantă înfățișare artistică, îmbrăcată, în urma lucrărilor de restaurare efectuate în ultimii 25 de ani, în haină nouă, la manuscrisele copiate și împodobite cu miniaturi de fericitul întru pomenire ierarh — unele dintre ele păstrate la mănăstire —, care, de asemenea, oglindesc sensibilitatea și ingeniozitatea sa artistică, în sfîrșit, amintind că hramul sfîntului locaș este „Pogorîrea Sfîntului Duh", a scos în lumină adînca pregătire teologică a osîrdnicului ctitor.

Continuînd, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a vorbit despre cuprinzătoarea semnificație a Cincizecimii în viața Bisericii, despre Sfîntul Duh, al treilea ipostas al Celei mai presus de ființă și de viață făcătoare Treimi, cum și

despre îndatorirea credincioșilor de a rămîne uniți și ascultători în Biserică, unde, ocrotiți de harul dumnezeiesc, pot dobîndi mîntuirea. Rugăciunea în Biserică, în același Duh și în aceeași simțire, a încheiat Înalt Prea Sfințitul, întrarmează, zidește și îndeamnă pașii dreptcredincioșilor spre tot ceea ce este bun.

Biserica „Sfînta Treime" din Burdujeni. Luni 23 iunie a. c. la Burdujeni-Suceava, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a binecuvîntat lucrările săvîrșite în ultimul timp la biserica „Sfînta Treime", ctitorită la anul 1851, de către Arhiereul Filaret Scriban, printre care împodobirea locașului cu pictură în frescă, opera pictorului Hilohi. Întîmpinat, potrivit rînduielilor tradiționale de P.C. Protopop M. Ciubotar, P.C. Preot-paroh Dumitru Hrițcu și credincioși din parohie, Înalt Prea Sfințitul a stropit cu apă sfințită și uns cu Sfîntul și Marele Mir noua pictură, a săvîrșit dumnezeiasca Liturghie și, după darea de seamă, făcută de P.C. paroh, referitoare la lucrările efectuate, a încoronat înălțătoarea festivitate printr-un cuvînt de învățătură și folos duhovnicesc.

Amintind că, numai cu o zi înainte, a oficiat Sfînta Liturghie la Mănăstirea Dragomirna, ctitoria fericitului întru pomenire, Mitropolitul Anastasie Crimca, Înalt Prea Sfințitul a adăugat că se află la o altă ctitorie, înălțată prin osîrdia Arhiereului Filaret Scriban și împodobită, apoi, de fratele acestuia, Arhiereul Neofit Scriban, subliniind că printre fericiții ctitori de altădată — voievozi și demnitari — sînt și slujitori ai Bisericii. În această ordine de idei, a evocat chipurile celor doi ierarhi, înmormîntați în pronaosul locașului la umbra căruia ne aflăm, scoțînd în relief, îndeosebi, adeziunea lor la strădaniile marilor fii ai neamului nostru, de la jumătatea secolului al XIX-lea, pentru unirea Țărilor Române și pentru dreptate socială.

Hramul bisericii la altarul căreia s-a oficiat Sfînta Liturghie, a continuat Înalt Prea Sfințitul, este „Sfînta Treime" proslăvită de creștinătatea ortodoxă în acea zi. Acest hram îndreaptă gîndurile noastre la biserica „Sfînta Treime" din Siret, înălțată în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și la catedrala reîntregirii, cu același hram, din cetatea istorică Alba Iulia, zidită după cel dintîi război mondial, amintindu-ne că unitatea ipostaselor Sfintei Treimi este temei și pîrghie spirituală a unității tuturor românilor. Dînd celor ce-l ascultau îndemnul de a lucra, fiecare, pentru chipul cel nou al Patriei noastre, pentru pacea lumii și pentru slava sfintei noastre Biserici, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a împărtășit tuturor binecuvîntări părintești.

Sînzienele la Suceva. Ca de obicei, Întîistătătorul în scaunul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, s-a aflat și anul acesta, la Suceava, de ziua Sînzienelor sărbătoare care îndreaptă gîndurile și privirile dreptcredincioșilor la Nașterea Sfîntului Ioan Înaintemergătorul și Botezătorul Domnului nostru Iisus Hristos, prăznuită în acea zi și, deopotrivă, la Sfîntul Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava ale cărei cinstite moaște sînt adăpostite în frumoasa catedrală ctitorită de voievozii mușatini, Bogdan al III-lea și Ștefăniță, la începutul secolului al XVI-lea.

In seara zilei de 23 iunie, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a asistat la slujba Vecerniei și sfințirii Litiilor,iar a doua zi, 24 iunie, înconjurat de P.P. C.C. Arhimandriți Efrem Chișcariu, starețul Mănăstirii Neamț, Iachint Unciuleac, starețul Putnei, Grigore Halciuc, starețul Mănăstirii Sfîntul Ioan Suceava, Irineu Chiorbeja-Mănăstirea Neamț, P.C. Protosinghel Teofil Popa, starețul Mănăstirii Rîșca, P.C. Pr. Teodor Bodnar, proininspector bisericesc, P.P. C.C. diaconi Clement Gheorghiu, Clement Schipor și Ioan Andrioaie, a săvîrșit Sfînta Liturghie.

Cuvîntarea bogată în idei, rostită de Înalt Prea Sfințitul Teoctist, a fost urmărită și ascultată cu atenție de credincioși. Înalt Prea Sfinția Sa a dat, în primul rînd, unele explicații în legătură cu termenul Sînziene, atît de mult folosit de poporul nostru dreptcredincios, apoi a vorbit despre viața de pilduitoare curăție și despre misiunea de înaintemergător al Mîntuitorului, îndeplinită de Sfîntul Ioan Botezătorul. În continuare, a vorbit despre Sfîntul Mucenic Ioan cel Nou, amintind diferite momente din viața acestui vas ales al Bisericii și din istoria moaștelor sale. Referindu-se la voievodul Alexandru cel Bun, Înalt Prea Sfințitul a evocat unele dintre înfăptuirile sale bisericești printre care: înscăunarea Mitropolitului Iosif la Suceava, recunoscut în această înaltă demnitatea de Patriarhia constantinopolitană, înființarea Episcopiilor Romanului și Rădăuților, înzestrarea unor mănăstiri spre a fi

vetre de cultură, ctitorirea unor biserici și aducerea cinstitelor moaște ale Sfîntului Ioan cel Nou la Suceava, înaintea cărora credincioșii înalță rugăciuni Atotțiitorului pentru mila, viața, pacea și sănătatea tuturor. Cinstirea sfinților și a moaștelor nu este o rătăcire, cum susțin unii credincioși care s-au desprins de Biserică, a adăugat Înalt Prea Sfințitul, ci o îndreptare a noastră la acești fii destoinici ai Ortodoxiei, cu silința de a fi în comuniune cu ei, cu hotărîrea de a desprinde din credința și faptele lor ceea ce este pilduitor și folositor pentru propria noastră viață. Cinstind sfinții și moaștele lor, Biserica noastră mărturisește, alături de celelalte Biserici Ortodoxe surori, aceeași dreaptă credință. Ea se află în deplină unitate cu întreaga Ortodoxie; dovadă în această privință este prezența Prea Fericitului Patriarh Diodor al Ierusalimului, însoțit de Prea Fericitul Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, aici la Suceava, acum patru ani, cînd au săvîrșit împreună Sfînta Liturghie și s-au împărtășit din același potir.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a accentuat apoi că cinstitele moaște ale Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava sînt o carte mereu deschisă care ne învață să fim uniți, să viețuim în pace, să ne iubim unii pe alții, să înfăptuim numai ceea ce este bun și frumos pentru noi înșine și pentru semenii noștri. De-a lungul secolelor, și astăzi, se află aici credincioși din îndepărtatul Maramureș, din județele Botoșani și Neamț, care, alături de cei din Suceava, se roagă pentru pacea a toată lumea și pentru bunăstarea tuturor.

Încheind, Înalt Prea Sfințitul a rugat pe Cel Atotputernic să reverse harurile Sale asupra scumpei noastre Patrii și asupra Sfintei noastre Biserici.

Liturghiile săvîrșite la Dragomirna, Burdujeni și Suceava, cum și cuvîntările rostite de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist au rămas adînc întipărit în inima celor ce au fost, în aceste zile memorabile, în preajma sa.

Pr. Scarlat PORCESCU

SLUJBE ARHIEREȘTI ȘI MISIONARE

Din încredințarea I.P.S. Mitropolit Teoctist, *duminică 9 februarie 1986*, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat Sfînta Liturghie în parohia Țuțora, protopopiatul Iași.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii P.S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură, scoțînd în evidență învățămintele din pericopa evanghelică a zilei, pilda talanților.

„Fiecare om are unul sau mai mulți talanți, însă, așa cum am văzut, talantul pe care-l avem trebuie să-l fructificăm, să-l sporim".

P.S. Sa a făcut credincioșilor îndemnul de a păstra unitatea de credință, spunînd că nu există moștenire mai frumoasă decît credința strămoșească, care este și cel mai mare talant cu care ne-a dăruit Dumnezeu. Trebuie să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate, să fim sinceri, să fim harnici, omul realizîndu-se ca om prin muncă și rugăciune.

Apoi, P.S. Sa a împărtășit tuturor arhierești binecuvîntări din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist.

În încheiere, P.C. Pr. Toma Gradinaciuc a mulțumit P.S. Sale pentru momentele de înălțare sufletească trăite prin participarea credincioșilor la această slujbă arhierească.

Duminică 16 februarie, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie în biserica Mănăstirii Cetățuia. În cadrul Sfintei Liturghii P.S. Sa a hirotonit în ierodiacon pe monahul Irineu Bocîncă, pe seama Mănăstirii Cetățuia.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.S. Sa a rostit un părintesc cuvînt de învățătură despre rugăciune: „Rugăciunea se face în multe feluri, ea trebuie să fie făcută cu stăruință, cu deplină încredere că Dumnezeu ne va asculta rugăciunea.

Trebuie să fim stăruitori în rugăciunile noastre, așa cum reiese și din pericopa evanghelică care s-a citit astăzi (Matei 15, 21-28). De multe ori noi slăbim în rugăciune, mai ales atunci cînd nu ni se împlinește cererea noastră. Dar nu ni se împlinește pentru că cererea nu este după Dumnezeu, sau nu știm să ne rugăm, sau pentru ca să stăruim mai mult în rugăciune.

Să luăm, dar, pildă de stăruință în rugăciune din Evanghelia de astăzi cînd Mîntuitorul Iisus Hristos a zis femeii canaaneence : „O, femeie, mare este credința ta ; fie ție după cum voiești. Și s-a tămăduit fiica ei în ceasul acela" (Matei 15, 28).

Apoi, P.S. Sa a împărtășit tuturor viețuitorilor și credincioșilor prezenți arhierești binecuvîntări din partea I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei.

Duminică 2 martie, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat Sfînta Liturghie în Biserica Golia din Iași.

În cadrul Sfintei Liturghii P.S. Sa a hirotonit în ierodiacon pe Monahul Damaschin Popa de la Mănăstirea Bistrița, și în preot pe P.C. Diacon Neculai Cojocaru, pe seama parohiei Crucea, protopopiatul Cîmpulung Moldovenesc.

În cuvîntul său de învățătură P.S. Sa s-a referit la textul pericopei evanghelice a zilei (Luca 15, 11-32), pilda drahmei celei pierdute, pe care aflînd-o, stăpînul s-a bucurat. „Prin această pildă Mîntuitorul ne arată dragostea față de cei ce se întorc și se pocăiesc. Ceea ce ne istorisește Sfînta Evanghelie ni se poate întîmpla fiecăruia dintre noi. Dumnezeu mereu ne cheamă și ne primește. A greși este omenește. Sfinții Părinți spun că atunci cînd greșim, diavolul spune că nu e nimic, au mai greșit și alții și așa este omenește. A recunoaște încă greșeala este un lucru foarte mare, iar a venit înapoi la dragostea lui Dumnezeu este un lucru și mai mare.

Să luăm pildă de la cel ce se rupe de păcat și să ne întoarcem la Dumnezeu. Modul de întoarcere este mărturisirea, care este botezul lacrimilor, al pocăinței, iar pocăința cea adevărată este numai în Biserică. Să părăsim starea de păcat și să ne învrednicim de a ne împărtăși cu Trupul și Sîngele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos".

În încheiere, P.S. Sa a împărtășit tuturor celor prezenți arhierești binecuvîntări din partea I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist.

Scînteia este o localitate atestată documentar de la 31 martie 1423 printr-un act emis la această dată de cancelaria domnească a lui Alexandru cel Bun, dată care constituie doar un reper cronologic sigur, concret, în cadrul evoluției istorice a așezării de la Scînteia. Descoperirile arheologice coboară în timp data viețuirii omenești pe aceste plaiuri pînă în epoca neolitică, în etapa de dezvoltare și afirmare a civilizației Cucuteni.

Există în această localitate două edificii bisericești, între care biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil", care a reținut de multă vreme atenția specialiștilor în domeniul istoriei arhitecturii românești medievale, biserică declarată monument de arhitectură al patrimoniului cultural național și înregistrat ca atare, încă din anul 1955, ctitorie a voievodului Ștefan cel Mare, fapt ce reiese și din pisania din anul 1846.

În urma lucrărilor arheologice efectuate în anul 1983 au fost descoperite ruinele unei biserici ridicate în această localitate de către Vasile Lupu, descoperire care permite punerea în discuție a tradiției ce atribuie construirea Bisericii „Sfinți Arhangheli" de către Ștefan cel Mare.

Credincioșii acestei străvechi localități au trăit, *duminică 9 martie*, clipe de înălțare duhovnicească, prilejuite de prezența P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul în această parohie și săvîrșirea Sfintei Liturghii arhierești.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii P.S. Sa a rostit cuvînt de învățătură creștinească explicînd credincioșilor pericopa evanghelică a zilei (Matei 25, 31-46).

P.S. Sa a spus : „Dreapta credință și faptele bune se vădesc atunci cînd păstrăm unitatea de credință. Mîntuitorul Iisus Hristos a venit ca toți cei ce cred în El să fie una, așa cum au fost și înaintașii noștri. Datorită unității de credință strămoșii noștri au zidit atîtea biserici cum este și această ctitorie a lui Ștefan cel Mare. Sînteți ctitori pentru că păstrați credința strămoșească".

Apoi P.S. Sa a îndemnat credincioșii ca împreună cu noul lor preot, Vasile Mihăilă, să păstreze și să redea frumusețea cea dintîi bisericii din Scînteia prin începerea lucrărilor de restaurare.

P. S. Sa a transmis apoi arhierești binecuvîntări din partea I. P. S. Mitropolit Teoctist.

Urmare a binecuvîntării I.P.S. Mitropolit Teoctist, *duminică 16 martie*, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat Sfînta Liturghie în parohia Sinești, protopopiatul Iași.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii P.S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură, spunînd între altele: „Ne aflăm în Duminica Lăsatului sec de brînză (a Izgonirii lui Adam din Rai). Postul, porunca postului este faptă de ascultare. Primii oameni nu au făcut această faptă a ascultării și prin păcatul neascultării a intrat răul, boala, în lume. Spunem boală pentru că păcatul este boala sufletului. Fapta de neascultare pornește de la duhul mîndriei. Numai ascultînd unii de alții rămînem în unitate de credință. Este o durere pentru Biserica noastră cînd unii din fiii ei nu dau dovadă de ascultare și părăsesc Biserica strămoșească, Biserica bunicilor și a străbunicilor și se duc la alte grupări. Să rămînem, deci, iubiți credincioși, ascultători și uniți în credință".

Apoi P.S. Sa a împărtășit arhierești binecuvîntări din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist.

Sfînta Liturghie oficiată *duminică 30 martie* în parohia Dumești protopopiatul Iași, de către P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, a prilejuit tuturor celor prezenți un moment de aleasă bucurie sufletească.

În cuvîntul de învățătură rostit la sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.S. Sa a spus: „Sfînta Evanghelie de astăzi (Marcu 2, 1-12), ne oferă multe învățături, între care și iertarea păcatelor pe care o dă Dumnezeu celor care cred în El. Dragostea față de aproapele este o altă învățătură ce se desprinde din Sfînta Evanghelie care s-a citit astăzi".

P.S. Sa a îndemnat pe credincioși să păstreze unitatea de credință care este în același timp și unitate cu moșii și strămoșii noștri.

P.S. Sa a transmis tuturor celor prezenți binecuvîntarea I.P.S. Mitropolit Teoctist, Întîistătătorul Bisericii din Moldova. La sfîrșit s-a săvîrșit un Polihroniu.

La înapoiere P.S. Sa a vizitat parohia Păușești, protopopiatul Iași. Aici se află o biserică (la cimitir) de lemn care, după cum spune pisania, este ctitorită în anul 1643, de către Biliușca și fiica sa, Candachia.

Duminică 6 aprilie, credincioșii din parohia Țibănești, filiala Războieni, protopopiatul Iași, au trăit bucuria încununării muncii și jertfelniciei lor prin tîrnosirea noii biserici de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

După sfințirea sfîntului lăcaș, P.S. Sa, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a oficiat Sfînta Liturghie la sfîrșitul căreia a rostit un cuvînt de învățătură.

P.S. Sa a spus: „Astăzi, duminica a III-a a Postului Mare, Biserica noastră a închinat-o Sfintei Cruci. Poporul nostru, credincioșii noștri s-au închinat din totdeauna Sfintei Cruci. Sfînta Cruce este arma asupra diavolului. „Doamne, armă asupra diavolului Crucea Ta o ai dat nouă...".

Cînd ne închinăm Sfintei Cruci mintea noastră se duce la Cel care a fost răstignit pe ea, la Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Să ne lepădăm dar de păcat și să urmăm Mîntuitorului Iisus Hristos, după cum am auzit în Sfînta Evanghelie care s-a citit astăzi: „Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să urmeze Mie".

În încheiere P.S. Sa a felicitat pe credincioșii prezenți pentru rîvna lor și a transmis din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist arhierești binecuvîntări și urarea pentru tot binele.

La înapoiere, P.S. Sa a vizitat parohiile Gîrbești, Runcu-filia Domnița, Voinești și Miroslava.

Duminică 4 mai, Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat slujba „Învierii Domnului" și a citit Pastorala Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist la Mănăstirea „Sfîntul Ioan cel Nou" de la Suceava. În continuare, P.S. Sa a oficiat Sfînta Liturghie și a sfințit ofrandele credincioșilor.

În prima zi de Paști, P.S. Episcop-vicar a săvîrșit vecernia Sfintei Învieri în parohia Prelipca la ora 14, la ora 16 la Mănăstirea „Sfîntul Ioan cel Nou" și la ora 18 la parohia Lisaura.

Luni 5 mai, a doua zi de Paști, P.S. Sa a oficiat Sfînta Liturghie în parohia Frătăuții Vechi, protopopiatul Rădăuți. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură, arătînd bucuria Învierii.

Marți 6 mai, a treia zi de Paști, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat Sfînta Liturghie în parohia Bivolărie, comuna Vicovu de Sus, parohie păstorită de P.C. Pr. Mircea Durcă. La sfîrșitul Sfintei Liturghii P.S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură.

Vineri 9 mai, Izvorul Tămăduirii, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat Sfînta Liturghie la Mănăstirea „Sfîntul Ioan cel Nou" de la Suceava. În cadrul Sfintei Liturghii P.S. Sa a hirotonit în diacon pe absolventul de seminar Petru Toma Burdulea.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură. Apoi, înconjurat de soborul de preoți și diaconi, a săvîrșit slujba Aghiazmei Mici și Taina Sfîntului Maslu.

Simbătă 10 mai, P.S. Sa a oficiat Sfînta Liturghie la Mănăstirea „Sfîntul Ioan cel Nou" de la Suceava. În cadrul Sfintei Liturghii a hirotonit preot pe diaconul Petru Toma Burdulea.

Duminică 11 mai, seara, P.S. Sa a oficiat slujba Vecerniei în parohia Bosanci-Suceava. La sfîrșitul slujbei Vecerniei, a ținut un cuvînt de învățătură despre „Biserica, stîlp și temelie a adevărului".

Diac. Gr. TIMOFTESCU

În ziua de 11 mai 1986, Duminica Tomii, credincioșii de pe plaiurile dornene au avut nespusa bucurie de a participa la slujba arhierească pe care P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, din încredințarea Înalt Prea Sfinției Sale Teoctist, Arhipăstorul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, a oficiat-o pentru credincioșii din comuna Dorna-Cândreni.

P.S. Sa a săvîrșit Sfînta Liturghie, rostind la sfîrșit un cuvînt de învățătură. P.S. Sa a arătat rolul credinței în viața creștinului, subliniind importanța păstrării și întăririi unității de credință a Bisericii dreptslăvitoare, roadă a lucrării Sfîntului Duh.

„Credința, a spus P.S. Sa, este unealta sufletului prin care înțelegem Tainele lui Dumnezeu. Îl vedem pe Dumnezeu numai în măsura în care avem sufletul curat : „Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (Matei 5, 8), iar această curățenie a sufletului se realizează prin strădaniile noastre susținute de a ne îmbogăți în virtuți, la care se adaugă harul Sfintelor Taine ale Bisericii.

Credincioșii care nu se mai împărtășesc din Sfintele Taine ale Bisericii nu mai pot cunoaște pe Dumnezeu și se rătăcesc. Cuvintele Sfintei Scripturi le înțelegem mai ușor așa cum le propovedueiește Biserica „stîlpul și temelie a adevărului", mai ales cînd Îl vedem pe Cel care ne învață, pe Mîntuitorul Iisus Hristos, în Sfîntul Potir și mărturisim cu toții : „Am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată...".

„Păstrînd credința cea adevărată, păstrăm izvorul fericirii noastre, sîntem în permanentă legătură cu moșii și strămoșii noștri, păstrăm obiceiurile noastre de demult, rămînem în dragostea de glia străbună".

La sfîrșit s-a făcut îndătinatul Polihroniu.

Pr. Sorin-Ilie CORMOȘ

* * *

Din purtarea de grijă pentru mîntuirea turmei celei cuvîntătoare a I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei P.S. Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie în biserica parohiei Ciurea *în ziua de 20 aprilie a. c.,* hirotonind în preot pe tînărul Valeriu Luca.

P.S. Sa a rostit un frumos cuvînt de învățătură axat pe tema pericopei evanghelice a zilei : „Trebuie să ne jertfim, bînd paharul străduințelor noastre pentru mîntuire. Însăși viața de adevărat creștin este o jertfă. După Sfîntul Apostol Pavel, Botezul este o moarte față de păcat. Trebuie să murim păcatului și să viem lui Hristos. Moartea păcatului are loc în taina spovedaniei care trebuie să fie sinceră. Noi trebuie să luptăm contra păcatului și să-l

biruim. Ca exemplu de lupta cea bună și moarte pentru păcat, Biserica ne dă pilda Mariei Egipteanca. La rîndul său, Sfîntul August relatează despre greutatea luptei cu păcatul. Și noi ne luptăm cu gîndul cel bun care ajută la înlăturarea păcatului. Mare bucurie este în cer pentru un păcătos care se indreaptă".

P.S. Sa a mai arătat că în unitatea de credință sîntem legați sufletește de satul în care trăim pe pămîntul țării noastre, de moșii și strămoșii noștri, iar cel mai frumos loc de întîlnire este biserica.

La sfîrșit s-a oficiat un Polihroniu.

Pr. N. BOSTAN

SFINȚIRI DE BISERICI

SFINȚIREA BISERICII „SFÎNTUL NICOLAE" SUSENI, COMUNA GRUMĂZEȘTI, JUDEȚUL NEAMȚ

Prin poziția sa geografică, prin pămînturile binecuvîntate de Dumnezeu cu fertilitate și belșug, harnicii locuitori ai comunei Grumăzești au dat dovadă, în toate timpurile, de atașament față de năzuințele nobile ale poporului nostru. Localitatea istorică, care apare atestată din vremuri străvechi, astăzi își desfășoară viața sub semnul înnoirilor.

Biserica de lemn din satul Suseni a fost construită înainte de anul 1700. Prin osîrdia P.C .Vasile Sterpu și a credincioșilor s-a început, în anul 1976, zidirea din temelie a unei biserici noi, care astăzi strălucește pe cel mai înalt loc al satului ca o adevărată catedrală. Lucrările au fost finalizate anul acesta.

Din încredințarea I.P.S. Mitropolit Teoctist, în ziua de *duminică 18 mai 1986*, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat slujba de sfințire a acestui nou așezămînt. În dimineața acestei zile, P.S. Sa a fost întîmpinat în fața bisericii de un sobor de preoți sub protia P.C. Prot. Gheorghe Aparaschivei-Tg. Neamț, care a rostit și un scurt cuvînt de bun venit.

A urmat slujba de sfințire a sfîntului locaș, iar apoi Sfînta Liturghie arhierească, la sfîrșitul căreia P.S. Sa Pimen a rostit un frumos cuvînt de învățătură creștinească, apreciind munca și abnegația de care au dat dovadă enoriașii acestei parohii, care, prin sîrguința părintelui lor sufletesc, Preotul Vasile Sterpu, au reușit să ridice acea biserică. În final, P.S. Sa și-a exprimat încrederea în elanul creator al acestor harnici locuitori, care și în viitor vor contribui la concretizarea în fapte a tuturor idealurilor Bisericii și Patriei scumpe. În încheiere, P.S. Sa a împărtășit credincioșilor arhierești binecuvîntări din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist.

A urmat cuvîntul Preotului paroh Vasile Sterpu, care a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor și a mulțumit P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul pentru osteneala de a veni în mijlocul credincioșilor din parohia „Sfîntul Nicolae"-Suseni să oficieze tîrnosirea noului locaș de închinare. P.C. Sa a rugat să se transmită I.P.S. Mitropolit Teoctist toată recunoștința pentru părinteasca grijă față de lucrările de edificare a acestei biserici.

Din încredințarea I.P.S. Mitropolit Teoctist, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a conferit P.C. Pr. paroh Vasile Sterpu distincția preoțească de iconom stavrofor.

Slujba s-a încheiat cu un Polihroniu.

BISERICA „SFÎNTUL ILIE" DIN IVANEȘ, PAROHIA DĂMUC, PROTOPOPIATUL PIATRA NEAMȚ

În centrul Carpaților Orientali, înainte de a intra în „Cheile Bicazului" se află localitatea Ivaneș — frumoasă așezare montenească cu oameni harnici și păstrători ai tradițiilor strămoșești. Îmbinînd munca cu rugăciunea,

de-a lungul vremii, oamenii locului au știut să-și aureoleze numele de român, prin faptul că aici, la interferența dintre Transilvania și Moldova, ei au fost străjerii viguroși care cu fermitate au ținut la credința lor, la obiceiurile lor, la pămîntul străbun pe care l-au apărat cu prețul a multor jertfe. Date fiind acestea, I.P.S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, a delegat pe P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul să oficieze aici o slujbă arhierească misionară, *în ziua de 14 aprilie 1986* — Duminica a IV-a din Sfîntul și Marele Post.

P.S. Sa, întîmpinat de un sobor de preoți în frunte cu P.C. Prot. Costică Cazan-Piatra Neamț, a săvîrșit Sfînta Liturghie, în cadrul căreia a fost hirotonit preot tînărul seminarist Constantin Ion pe seama parohiei Hilișeu-Horia, protopopiatul Dorohoi. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură, referindu-se, mai întîi, la semnificația duminicii închinată Sfîntului Ioan Scărarul, din a cărui operă, printre altele, ne-a rămas ca normativ pentru viața noastră moral-duhovnicească „Scara" sau „Leazvița". A elogiat apoi evlavia localnicilor, care au păstrat nealterată credința ortodoxă, precum și frumoasele tradiții creștinești și românești. P.S. Sa a îndemnat pe credincioși la păstrarea unității bisericești, în dragoste unul față de altul, la atașament față de Patria în care trăim și față de tot ceea ce înfăptuiește poporul român în zilele noastre. La sfîrșit, P.S. Sa a transmis bunilor credincioși din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist, a cărui inimă vibrează pentru fiecare fiu al eparhiei, pentru fiecare fiu și fiică a Bisericii strămoșești, arhierești binecuvîntări.

A luat apoi cuvîntul P.C. Pr. paroh Gh. Hostiuc, care a mulțumit P.S. Episcop Pimen pentru venirea în mijlocul credincioșilor din parohie, rugîndu-l să transmită I.P.S. Mitropolit Teoctist crezul hotărît al credincioșilor de a păstra unitatea de credință, de viață religioasă și socială în dinamismul autentic de slujire a Bisericii și Patriei.

A urmat îndătinatul Polihroniu.

Arhid. Ioachim GIOSANU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

ARHIMANDRITUL GHIMNAZIE BOGHIAN

La 5 martie 1986 a trecut la Domnul Arhimandritul Ghimnazie Boghian, în vîrstă de 82 ani. Născut în anul 1904 în comuna Tătărași-Iași, dintr-o familie de oameni modești, tînărul Gheorghe, Ghimnazie în viața monahală, avea aptitudine către meditație, retrăgîndu-se deoparte de tumultul zgomotos al vieții, căutînd ceva ce nu putea fi găsit nici în sînul familiei și nici în cercul restrîns al cunoscuților. Blîndețea și bunăvoința care-i completau calitățile sale sufletești copleșeau pe toți. Cu aceste calități a intrat pe poarta Mănăstirii Rîșca de lîngă Fălticeni, unde a solicitat să fie primit în rîndurile celor ce, în curăția lor trupească și sufletească, Îl slăvesc pe Dumnezeu.

În viața duhovnicească de la Mănăstirea Rîșca noul călugăr, Ghimnazie Boghian, și-a găsit liniștea sufletească pe care o căuta. După 6 ani petrecuți în această mănăstire a intrat la școla monahală de la Mănăstirea Cetățuia. Nu după mult timp, apreciindu-i-se calitățile sale spirituale și gospodărești, a primit însărcinarea conducerii Mănăstirii Cetățuia. În calitate de stareț, P. Cuv. Ghimnazie Boghian a primit rangul de arhimandrit. Buna gospodărire și chivernisire a bunurilor mănăstirii și, mai ales, bunăvoința și ospitalitatea sa, erau cunoscute tuturor. Acestea toate fac ca amintirea P. Cuv. Arhimandrit Ghimnazie Boghian să rămînă vie în conștiința tuturor celor care l-au cunoscut.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul și de un sobor de preoți și monahi din Mănăstirea Cetățuia.

Arhim. Mitrofan BĂLTUȚĂ

e de român,
dova, ei au
la obiceiu-
ultor jertfe.
ei, a delegat
arhierească
n Sfîntul și

u P.C. Prot.
adrul căreia
ma parohiei
hii, P.S. Sa
semnificația
rintre altele,
ască „Scara"
strat nealte-
ști și româ-
isericești, în
are trăim și
e. La sfîrșit,
olit Teoctist,
iecare fiu și

nulțumit P.S.
rohie, rugîn-
credincioșilor
dinamismul

OSANU

himnazie Bo-
Tătărași-Iași,
azie în viața
e de tumultul
sînul familiei
a care-i com-
ități a intrat
să fie primit
ll slăvesc pe

ar, Ghimnazie
ani petrecuți
rea Cetățuia.
gospodărești,
ate de stareț,
a gospodărire
ospitalitatea
Arhimandrit
or care l-au

-vicar Pimen
Cetățuia.

LTUȚĂ

PREOTUL OCTAV ROTĂRESCU

În ziua de 7 martie 1986 s-a stins din viață Preotul pensionar Octav Rotărescu, fost paroh la parohia „Nașterea Maicii Domnului"-Trestiana din protopopiatul Dorohoi, județul Botoșani.

Născut în Trestiana-Dorohoi, la data de 15 octombrie 1889, din părinții învățători și fiind crescut într-o atmosferă de adîncă religiozitate, după terminarea școlii primare din Trestiana se înscrie la examenul de admitere la Seminarul Teologic „Veniamin Costachi" din Iași. După absolvirea seminarului a fost hirotonit preot pe seama parohiei Sauceniţa din protopopiatul Dorohoi. Nu după mult timp se transferă la Trestiana, locul natal, unde păstorește cu mult tact pastoral.

O perioadă de timp a funcționat în calitate de spiritual la Seminarul Teologic „Pimen Mitropolitul" din orașul Dorohoi, dovedindu-se un bun pedagog și un bun duhovnic pentru elevii seminarului. La Trestiana a funcționat o perioadă de timp și în calitate de învățător.

Părintele Octav Rotărescu a petrecut vreme îndelungată în văduvie. Menționăm că a fost cel mai bătrîn preot din protopopiatul Dorohoi, fapt pentru care mulți preoți tineri mergeau la el, cerîndu-i diferite sfaturi, mai cu seamă în domeniul tipicului bisericesc, în care preotul Rotărescu a fost un bun cunoscător.

S-a caracterizat prin blîndețe, înțelepciune și smerenie.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 11 martie. Au luat cuvîntul P.P. C.C. preoți Ilie Cojocaru, Teodor Damian și Emil Ciomîrtan, subliniind activitatea celui mutat către Domnul.

A fost înmormîntat în cimitirul satului.

Pr. Ilie COJOCARU

ARHIMANDRITUL GHERONTIE BRUSTUREANU

În ziua de 9 martie 1986, a trecut la cele veșnice Arhimandritul Gherontie Brustureanu. Născut la 10 februarie 1910 în comuna Boroaia, din județul Suceava, la vîrsta de 15 ani a venit la Mănăstirea Neamț, unde a și rămas făcînd ucenicie în multe ascultări și, îndeosebi, la arhondaric și la tipografie. Arta tipografică l-a pasionat și și-a însușit-o cu multă iscusință, fiind unul dintre cei mai buni zețari. Un timp a condus tipografia (1949-1950).

În anul 1934, a fost călugărit, iar vrednicia muncii i-a adus hirotonia în ierodiacon și ieromonah (1938) și rangurile onorifice de protosinghel (1934) și cel de arhimandrit (1947). În anii 1945-1950 a fost egumen al schitului Vovidenia.

În duminici și sărbători slujea la biserica „Înălțarea Domnului".

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 11 martie, oficiată sub protia P.C.Arhim. Efrem Chișcariu, starețul Mănăstirii Neamț. Au rostit cuvîntări P. C. Arhim. Efrem, P. C. Protos. Veniamin Acojocăriței și P.C. Arhid. I. Ivan.

Arhimandritul Gherontie a fost înhumat în cimitirul mănăstirii, la locul pe care și l-a ales mai dinainte lîngă duhovnicul Doroftei Alexe și aproape de celălalt mare tipograf, Vladimir Muscă.

Arhid. I. IVAN

PROTOIEREUL GRIGORIE NAVROTEANU

La data de 11 martie 1986, după o scurtă suferință a adormit în Domnul blîndul și bunul preot și protopop Grigorie Navroteanu, în vîrstă de 95 ani, după o îndelungată și rodnică activitate pastorală de peste 75 ani.

S-a născut în comuna Vodrașcu la 16 septembrie 1891, a făcut școala primară în satul natal, apoi, dînd glas sentimentelor sale religioase, a urmat Seminarul de 10 clase. După absolvire s-a căsătorit cu Natalia Melinte, fiind hirotonit preot în același an.

A păstorit în mai multe parohii: satul Șipca, comuna Șoldănești între anii 1915 și 1934, apoi în anii 1934-1940 în comuna Cinșeuți, iar din anul 1940 pînă în 1959 în comuna Băilești-Dolj, dată cînd a fost pensionat.

Între anii 1959 și 1976 a slujit la parohia „Sfîntul Sava" din Iași, iar din 1976 pînă în 1986 la parohia Alba.

Bunătatea și blîndețea, îndelungă-răbdarea au fost însușirile alese la Părintele protopop Grigorie Navroteanu. El rămîne în sufletele credincioșilor pe care i-a păstorit ca „păstorul cel bun" din Sfînta Evanghelie.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 19 martie 1986 în biserica „Schimbarea la Față"-Alba din municipiul Iași, oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P.C. Protopop Anton Frunză, care a omagiat cele trei laturi ale misiunii preoțești și a exprimat sincere condoleanțe familiei din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei, din partea Centrului eparhial și a întregii preoțimi din protopopiatul Iași.

A mai vorbit P.C. Pr. Ioan Loghin Țurcanu de la parohia „Sfîntu Sava"-Iași.

Corpul neînsuflețit a fost dus la cimitirul „Eternitatea" din Iași și înhumat în cripta familiei.

Prot. Anton FRUNZĂ

PREOTUL SIMION URSACHE

În ziua de 5 aprilie 1986, a încetat din viață, după o grea suferință, Preotul Simion Ursache în vîrstă de 61 ani.

Născut la data de 16 februarie 1925 în localitatea Cotigenii Mari, din părinții Porfirie și Agafia, ca singurul lor fiu, urmează școala primară în satul natal, iar apoi liceul „C. Negruzi" din Iași.

În anul 1945 se înscrie la Seminarul de la Suceava.

În anul 1952 se căsătorește cu învățătoarea Aurica Slabu din Văculești-Dorohoi, căsătoria fiindu-le binecuvîntată cu două fiice.

La data de 1 ianuarie 1956 a fost hirotonit întru preot în catedrala ortodoxă din Oradea, pe seama parohiei Băița, de-sub-Codru din Eparhia Oradiei. Aici a slujit pînă la data de 1 septembrie 1957, cînd a fost transferat la parohia Călinești, tot în Eparhia Oradiei, unde a slujit pînă la data de 1 februarie 1961.

Pentru activitatea pastorală, administrativ-gospodărească desfășurată în aceste parohii, a fost distins de chiriarhul locului cu rangul de iconom.

De la 1 februarie 1961 și pînă la data de 1 ianuarie 1971 a slujit în parohia Sat-Șugatag din Arhiepiscopia Clujului.

În anul 1971, din dorința de a se întoarce pe pămîntul Moldovei, a fost numit prin transfer la parohia Cozmești, iar apoi la parohia Cîrniceni, ambele din protopopiatul Iași.

A slujit la parohia Cîrniceni pînă la data de 1 ianuarie 1986, cînd a fost pensionat din motive de sănătate.

Corpul neînsuflețit al preotului Simion Ursache a fost depus în biserica cimitirului „Eternitatea" din Iași, iar slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P.C. Protopop Anton Frunză-Iași, care, în cuvîntul său, a omagiat persoana defunctului, relevînd rolul preotului în viața credincioșilor și transmițînd familiei îndurerate condoleanțele cuvenite.

Au mai vorbit P.P. C.C. preoți: Laurențiu Popovici-Iași în numele preoților din protopopiatul Iași și Ioan Pop din Maramureș.

Trupul neînsuflețit al preotului Simion Ursache a fost depus apoi în cripta familiei din cimitirul „Eternitatea"-Iași.

Pr. Vasile CHIROȘCĂ

PREOTUL TRAIAN TRACI

În dimineața zilei de 18 aprilie 1986 a trecut la cele veșnice, în orașul Vatra Dornei, vrednicul Preot Traian Traci.

S-a născut în anul 1910 în satul Brăiești, județul Suceava, din părinții Pamfil și Raveica.

Primii ani de școală îi urmează la Marginea-Suceava, apoi liceul la Rădăuți și Facultatea de teologie. S-a căsătorit cu învățătoarea Natalia Minciuc și în anul 1940 este hirotonit preot pe seama parohiei Ciudei, apoi transferat la parohia Bălțătești-Neamț, unde slujește 10 ani, după care va sluji în parohia Bosanci-Suceava vreme de peste 25 ani pînă la pensionare.

În cele trei parohii unde a slujit a desfășurat o bogată activitate pe tărîm bisericesc și patriotic, dovedindu-se un bun slujitor, administrator și gospodar desăvîrșit.

Slujba înmormîntării s-a oficiat în biserica „Nașterea Maicii Domnului" din orașul Vatra Dornei în ziua de 22 aprilie a. c., de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Prot. Teodor Moroșanu-Cîmpulung.

Răspunsurile la slujba înmormîntării au fost date de corul bisericii din orașul Vatra Dornei și de corul bărbătesc al bisericii din Bosanci, unde Preotul Traian Traci a slujit 25 de ani.

La sfîrșit P.C. Prot. Teodor Moroșan a evocat viața și activitatea adormitului întru Domnul, împărtășind condoleanțe familiei îndoliate. Au mai vorbit P.P. C.C. Pr. Alexandru Lăzăreanu, paroh la parohia Bosanci, Ioan Belei, preot II la parohia Bosanci și Iulian Dănilă, fost preot la parohia Bosanci.

Corpul neînsuflețit, purtat pe umeri de foști colegi de slujire, a fost așezat în cripta familiei din cimitirul „Roșu" din Vatra Dornei.

La cimitir au mai vorbit P.P. C.C. Pr. Domițian Tătaru de la parohia Poiana Stampei, unde a suplinit o vreme defunctul și Pr. Gavril Cîrstean, paroh la parohia Vatra Dornei.

Prot. Teodor MOROȘAN

PROTOSINGHELUL AMBROZIE SANDU

A trecut către Domnul la 24 spre 25 aprilie a. c. unul dintre bătrînii venerabili ai Mănăstirii Neamț, Protosinghelul Ambrozie Sandu. Născut la 23 aprilie 1899, primise din Sfîntul Botez numele de Alexandru-Alecu. În anu 1933 a venit la Mănăstirea Neamț și a rămas statornic ascultător mănăstirii tot restul vieții sale. A fost un iscusit lucrător al pămîntului, împlinind ascultarea de grădinar al mănăstirii. A știut taina pămîntului și a cules roadele necesare pentru întreaga obște pe timpul verii pentru întreaga parte a anului.

În anul 1945 a fost hirotonit diacon și apoi preot și mai tîrziu, pentru osteneala sa, a fost învrednicit cu rangul de protosinghel. Toate cîte le făcea spre împlinirea ascultării sale zicea că le face „cu nevrednicie". Cunoștea Sfînta Scriptură, Viețile sfinților, cuvinte din Filocalie, și din Pateric, pe care le spunea părinților și fraților care-i erau rînduiți să-l ajute la grădină.

Părintele Ambrozie Sandu a dus o viață pilduitoare. Slujea cu „frica de Dumnezeu" și în duminici și sărbători citea cu toată grija „pomelnicul ctitoricesc".

A înscris o pagină bogată în istoria nevoințelor călugărești.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 27 aprilie — Duminica Floriilor —, săvîrșită de un sobor de slujitori — preoți și diaconi —, în frunte cu P. Cuv. Arhim Efrem Chișcariu, starețul mănăstirii.

A fost înhumat în gropnicul ce i s-a săpat și în care au mai fost și alți înaintași înhumați, după cum a reieșit din cărămizile ce s-au găsit acolo cu înscrisul numelor: Toma (1803), Ghenadie (1825), Aga[-ton sau — tanghel] (1880).

Toți cei care l-au condus pe „calea cea fără întoarcere" s-au rugat ca „Dumnezeu să-l ierte", înscriindu-l în pomelnicul cel mare al mănăstirii și în „cartea vieții".

Arhid. I. IVAN

PROTOPOP MILTIADE IFTODE

Duminică 18 mai 1986 a trecut către Domnul, după o lungă și grea suferință, Preotul Miltiade Iftode, fost protopop al Rădăuților vreme de peste 20 ani.

S-a născut la 17 iulie 1916, ca cel de al doilea fiu al familiei Vasile și Zinca Iftode, agricultori din Smulți-Bujor, județul Galați, buni creștini, care au crescut pe copiii lor în frica de Dumnezeu și dragostea de semeni.

După terminarea studiilor generale în satul natal, s-a înscris și a urmat Seminarul teologic, apoi Facultatea de teologie din Cernăuți, susținîndu-și examenul de licență în anul 1940.

S-a căsătorit la 26 martie 1942 cu tînăra Longhina-Iosefina Romanovici, Dumnezeu binecuvîntîndu-le viața cu două fiice.

La 28 septembrie 1942 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Bunești-Fălticeni. Aici a construit o biserică nouă în satul Cumpărătura, apoi la 1 decembrie 1945 s-a transferat la parohia Bosanci, unde pe lîngă activitatea pastoral-misionară a desfășurat și o bogată activitate cultural-obștească. La 1 decembrie 1960 s-a transferat la Catedrala din Rădăuți, încredințîndu-i-se și funcția de protopop. Era un cunoscător bun al muzicii bisericești, înzestrat cu o voce deosebită ceea ce impresiona pe toți cei care-l ascultau cîntînd.

Ca protopop al Protopopiatului Rădăuți s-a distins prin buna îndrumare a preoților spre rodnică activitate pastoral-misionară, economic-gospodărească, social-obștească și patriotică.

Pentru activitatea sa desfășurată în slujba Bisericii strămoșești și înflorirea Patriei noastre i s-a acordat înalta distincție de iconom stavrofor.

În timpul păstoririi sale s-a sfințit Catedrala din orașul Rădăuți, la Duminica Rusaliilor din anul 1961 .A restaurat și sediul Protopopiatului Rădăuți. A condus cu cinste, demnitate și competență Protopopiatul Rădăuți timp de 20 ani, pînă la 1 aprilie 1981 cînd s-a pensionat pentru limită de vîrstă.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 22 mai a.c. la biserica „Sfîntul Gheorghe"-Eternitate din Iași, de către un sobor de preoți în frunte cu P.C. Prot. Anton Frunză, P.C. Prot. I. Ciornei și P.C. Pr. Gh. Portase, care au reliefat momentele mai importante ale misiunii sale.

Rămășițele pămîntești au fost coborîte în cripta familiei.

Prot. I. CIORNEI

PROTOSINGHELUL IOIL GHEORGHIU

În ziua de 12 iunie a.c. a trecut la cele veșnice Protosinghelul Ioil Gheorghiu de la Mănăstirea Sihăstria.

S-a născut la 30 mai 1908, în satul Cut, comuna Dumbrava Roșie, județul Neamț, dintr-o familie cu patru copii.

Chemat de Dumnezeu să intre în viața monahală, tînărul Ioan Gheorghiu părăsește satul natal și intră în obștea Mănăstirii Sihăstria la 12 mai 1934, cînd era stareț Protosinghelul Ioanichie Moroi. De la acest mare stareț a învățat nevoința și virtuțile vieții călugărești. De la el a învățat să fie nelipsit în fiecare zi de la slujbele Bisericii, să-și facă regulat pravila și canonul și să facă desăvîrșită ascultare.

A fost tuns în monahism la 29 iunie 1936. La 10 iulie 1938 este hirotonit diacon, iar după cîteva zile preot. De la această dată Părintele Ioil este slujitor permanent la biserică, săvîrșind zilnic, ani de zile, Sfînta Liturghie și toată rînduiala slujbelor mănăstirești.

La 1 septembrie 1949 Părintele Ioil Gheorghiu este ales stareț al Mănăstirii Sihăstria, pe care o conduce timp de 10 ani. Cît timp a condus mănăstirea s-au construit două corpuri de chilii și s-a pictat Paraclisul de către Irineu Protcencu.

În ultimii ani, Părintele Ioil Gheorghiu a suferit de o grea boală, care l-a ținut permanent legat de chilie.

Starețul și părintele duhovnicesc Ioil Gheorghiu a fost tuturor un exemplu viu și puternic de răbdare, de smerenie, de blîndețe și de rîvnă pentru Biserica lui Hristos. Toată viața a fost omul rugăciunii, al blîndeții și al ascultării. Nimic nu făcea fără binecuvîntare și niciodată, pînă la moarte, nu i-a rămas neîmplinită pravila călugărească.

Protosinghelul Ioil Gheorghiu a fost un stîlp de nădejde și un mare stareț al Mănăstirii Sihăstria, un model vrednic de urmat și un exemplu viu pentru călugări, credincioși, pentru fiii duhovnicești.

Slujba înmormîntării s-a oficiat în ziua de 14 iunie de către soborul mănăstirii sub protia P. Cuv. Arhim. Victorin Oanele.

Împreună cu toată obștea și cu toți credincioșii care au fost de față am petrecut pe Părintele nostru Ioil, pe ultimul său drum, rugîndu-ne lui Dumnezeu pentru iertarea păcatelor lui și cîntînd împreună această sfîntă rugăciune: „Cu sfinții odihnește, Hristoase, sufletul adormitului robului Tău, Protosinghelul Ioil, unde nu este întristare, nici durere, nici suspin, ci viață fără de sfîrșit!".

Arhim. Victorin OANELE

B. — Episcopia Romanului și Hușilor

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN TRIMESTRUL I 1986

Cancelaria Sfîntului Sinod a rînduit pentru prima conferință preoțească trimestrială din acest an tema : „Dragostea de vatra străbună, trăsătură de seamă a adevăratului patriotism, respectarea legilor, cinstea și corectitudinea trăsături esențiale ale clerului și credincioșilor Bisericii noastre".

Lucrările conferinței au avut loc la protopopiate, după cum urmează: 11 martie 1986, la protopopiatele Bacău și Vaslui, 12 martie, la protopopiatele Moinești și Huși, 13 martie, la protopopiatele Bîrlad și Tg. Ocna și 26 martie, la protopopiatul Roman.

Lucrările au fost prezidate de P.S. Episcop Eftimie, la protopopiatul Roman, P.S. Arhiereu Ioachim Vasluianul, la protopopiatele Vaslui, Huși și Bîrlad, P.C. Pr. Nicolae Toderici, consilier administrativ, la protopopiatul Tg. Ocna, P.C. Pr. Costică Cazan, consilier economic, la protopopiatul Moinești, P. C. Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial, la protopopiatul Bacău.

După oficierea Te-Deum-ului, P.S. Episcop și delegații care au condus aceste întîlniri de lucru ale preoților eparhiei noastre au deschis lucrările conferinței, transmițînd arhierești le binecuvîntări ale P.S. Episcop Eftimie, reliefînd importanța subiectului oferit spre tratare și aprofundare de către Cancelaria Sfîntului Sinod.

S-a trecut în revistă cronica evenimentelor interne și externe mai importante din viața Patriei și a Bisericii noastre din perioada care a trecut de la ultima conferință preoțească, apoi au fost susținute referatele de următorii P.P. C.C. preoți : Constantin Pătrăuceanu-Horia, la protopopiatul Roman, Vasile Cozma-Blăgești, la protopopiatul Bacău, Viorel Anăstăsoaie-Goioasa, la protopopiatul Moinești, Vasile Grigoraș-Scurta, la protopopiatul Tg. Ocna, Petru Dinu-Chițoc, la protopopiatul Vaslui, Vasile Tofan-„Sfinții Voievozi"-Huși, la protopopiatul Huși, Ioan Dima-Pierieni, la protopopiatul Bîrlad. Au urmat luările de cuvînt pe marginea referatelor prezentate.

La fiecare protopopiat au luat cuvîntul numeroși preoți participanți,

care au evidențiat rolul preoției ortodoxe în tot trecutul nostru istoric și identificarea ei cu marile aspirații ale neamului, contribuția Bisericii la cultivarea și conservarea limbii naționale, la cultura noastră națională.

Au fost evocate cele mai reprezentative figuri de ierarhi, clerici și monahi, care s-au jertfit pentru libertatea poporului nostru, reliefîndu-se îndatorirea tuturor slujitorilor Sfintelor Altare de a respecta legile țării, de a-și aduce contribuția prin slujirea lor specifică la dezvoltarea Patriei noastre.

P. S. Eftimie, în cuvîntul său, a arătat că „*patria este țara în care ne-am născut și ai cărei cetățeni sîntem, legați organic de poporul cu care avem comunitate de teritoriu, de limbă, de cultură, de credință, de tradiție, înfrățiți prin același trecut și același ideal de viitor.*

Patria este pămîntul părinților. Prin ea ne întîlnim cu trecutul de muncă și de luptă al poporului nostru pentru o viață mai bună.

Patria nu este numai mediul geografic, ci și mediul spiritual, uman, social.

Patria este poporul ale cărui rădăcini se întind în îndepărtate epoci istorice ; este poporul care a muncit, a luptat și s-a jertfit pentru țară, pentru lege, pentru neam, pentru libertate, dreptate și egalitate, pentru independență, suveranitate, dezrobire, pentru pîinea și pentru zilele mai bune".

Iubirea de patrie este o prelungire a iubirii față de părinți, este un sentiment firesc și nobil de care au fost însuflețiți oamenii din toate timpurile. Mîntuitorul Iisus Hristos Însuși a iubit patria și poporul.

Sfinții Părinți ai Bisericii în cuvinte alese dau expresie grăitoare sentimentelor patriotice. Fericitul Augustin arată că „cetatea căreia aparținem este patria noastră, este mama noastră. Patria trebuie să stea chiar mai presus de părinți. A trăi pentru patrie și a naște copii pentru patrie este o virtute creștină", iar Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că „nimic nu-i mai plăcut decît patria".

De aceea, Biserica Ortodoxă Română, în tot trecutul ei, s-a contopit cu mărețele idealuri spirituale și naționale ale poporului pe care l-a slujit cu credință pînă la jertfelnicie, iar noi, clerul și credincioșii acestor vremuri de înălțare și înnoire avem datoria sacră de a respecta legile țării și a fi devotați față de patrie, contribuind la păstrarea și sporirea binelui comun, a progresului ei material și spiritual.

* * *

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN TRIMESTRUL II 1986

Cancelaria Sfîntului Sinod a programat pentru această conferință tema: „Pastorație cu prilejul săvîrșirii Sfintelor Taine și ierurgiilor". Conferințele au avut loc la sediul protopopiatelor, după cum urmează : 12 mai, la protopopiatele Roman, Bacău, Vaslui; 13 mai, la protopopiatele Huși și Moinești și 14 mai, la protopopiatele Bîrlad și Tg. Ocna.

Lucrările conferinței preoțești au fost prezidate de P.S. Episcop Eftimie la protopopiatele Huși și Bîrlad, P.S. Arhiereu-vicar Ioachim Vasluianul la protopopiatele Bacău și Moinești, P.C. Pr. Nicolae Toderici, consilier administrativ, la protopopiatul Roman și P.C. Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial, la protopopiatele Vaslui și Tg. Ocna.

După oficierea Te-Deum-ului P.S. Episcop Eftimie și delegații eparhiali au deschis lucrările conferinței, reliefînd importanța subiectului și făcînd o trecere în revistă a celor mai importante evenimente politice și bisericești, interne și externe, ce au avut loc de la ultima conferință preoțească.

A urmat susținerea referatelor de către următorii P.P.C.C. Preoți : Constantin Tiron Cordun-Roman, Nicolae Popa „Sfîntul Ioan"-Bacău, P.C. Prot. Ioan Andrioaie-Moinești, Ioan Sătulu Vîlcele-Tg. Ocna, Ioan Juncu Vulturești-Vaslui, Corneliu Mazilu Rîșești-Huși, Dumitru Popa „Vovidenia"-Bîrlad.

Au avut loc discuții pe marginea referatelor prezentate. Numărul preoților care s-au înscris la cuvînt și au făcut completări pe marginea referatelor prezentate au fost între 10-14, evidențiindu-se următoarele aspecte: ierarhia bisericească și întreita ei slujire, succesiunea apostolică, temeiurile biblice privind instituirea Sfintelor Taine și a ierurgiilor, temeiurile patristice și istorice care confirmă că atît Sfintele Taine cît și ierurgiile au fost oficiate întotdeauna în Biserică pînă în zilele noastre; Sfintele Taine și ierurgiile, mijloc de păstrare a unității spirituale a credincioșilor ortodocși, conștiința liturgică a preotului, predica și cateheza constituie îndatoriri ale fiecărui preot, iar inovațiile în cult trebuiesc înlăturate.

Exemplificarea cu texte scripturistice și patristice a dat vigoare și frumusețe atît referatelor cît și luărilor de cuvînt. „Preoții care-și țin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se ostenesc cu cuvîntul și cu învățătura" (I Timotei 5, 17) trebuie să fie un îndemn pentru fiecare preot în lucrarea sa. Preotul trebuie să aibă întotdeauna conștiința misiunii sale. „Așa să ne socotească fiecare din voi ca niște slujitori ai lui Hristos și iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu" (I Corinteni 4, 2). El trebuie să fie pilduitor de viață morală pentru credincioși.

Exemplul personal al preotului este cea mai bună predică. „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să mărească pe Tatăl vostru care este în ceruri" (Matei 5, 16).

Pentru preotul zilelor noastre metodele pastoral-misionare cele mai eficiente sînt: viața neprihănită în Hristos, dragostea nemărginită față de om, pregătirea teologică profundă. Calitățile morale ale preotului vor duce la unitatea credincioșilor.

După Sfîntul Grigore de Nazianz „Preoția este arta artelor și știința științelor" și numai cine înțelege astfel preoția se poate face tuturor toate ca să-i dobîndească pe toți.

Preotul trebuie să fie următor al lui Hristos și convins că „Evanghelia nu-i de la oameni" (Galateni 1, 8), ci pentru mîntuirea oamenilor.

Cînd preotul va avea conștiința că „acum nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine" (Galateni 2, 20), va fi propoveduitor al mîntuirii, un slujitor deplin al oamenilor.

Conferința a constituit o binevenită ocazie de analiză a lucrării preoțești de angajare deplină în slujirea lui Hristos și a oamenilor, a Bisericii și a Patriei.

† *IOACHIM VASLUIANUL*
Arhiereu-vicar

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR NICOLAE VASCAN

În ziua de 28 martie a.c. a trecut la cele veșnice după o scurtă dar grea suferință, vrednicul slujitor al Sfîntului Altar, Preotul Nicolae Vascan de la parohia Nănești, comuna Parincea, județul Bacău.

A văzut lumina zilei la 16 decembrie 1905 în satul Nănești, ca fiu al familiei de țărani Ștefan și Elena Vascan.

Școala primară a urmat-o în satul natal, după care dînd răspuns chemării sale, adolescentul Nicolae Vascan se înscrie la Seminarul „Sfîntul Gheorghe" din Roman, pe care l-a absolvit în anul 1927.

Se înscrie la Universitatea din București, Facultatea de teologie, după absolvire fiind declarat licențiat cu calificativul „magna cum laudae", subiectul tezei de licență fiind „Autoritatea bisericească în fața sectelor".

S-a căsătorit cu învățătoarea Ana Dăscălescu.

În anul 1927, la 18 decembrie a fost hirotonit preot pe seama parohiei

Nănești, satul natal, pe care o va păstori fără întrerupere pînă în ultimele clipe ale vieții.

A avut o activitate prodigioasă construind din temelie o biserică monumentală și casă parohială.

I s-au încredințat de către Centrul eparhial activități de răspundere: deputat în Adunarea eparhială, Președinte al Casei de Ajutor Reciproc a Clerului, Președinte al Consistoriului eparhial.

Preotul Nicolae Vascan, prin activitatea deosebită desfășurată, a fost întruchiparea autentică a preotului ortodox, învățătura propovăduită a fost pentru ei regulă de viață manifestată în rugăciune, în muncă, în iubire, blîndețe și bunătate.

Duminică 30 martie a.c., în biserica parohială unde se afla sicriul cu trupul neînsuflețit al Preotului Nicolae Vascan s-a oficiat Sfînta Liturghie de către P.S. Arhiereu-vicar Ioachim Vasluianul.

După săvîrșirea Sfintei Liturghii, P.S. Sa, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi a oficiat slujba înmormîntării. La sfîrșit P.S. Ioachim a rostit un cuvînt de mîngîiere, evocînd personalitatea celui mutat la Domnul. Au mai luat cuvîntul P.C. Prot. Vasile Radu-Bacău, P.C. Pr. Vasile Dima, fiu al satului Nănești, care au evocat viața și activitatea sa.

Rămășițele pămîntești au fost depuse în cripta familiei.

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească cu aleșii Săi !

Prot. Vasile RADU

PREOTUL GRIGORE POSTOLACHE

În ziua de 30 mai 1986, s-a stins din viață, după o grea suferință, Preotul pensionar Grigore Postolache în vîrstă de 73 ani, fost slujitor la parohia Muntenii de Sus, protopopiatul Vaslui.

S-a născut la 19 iulie 1913, în satul Mînjești-Vaslui. A urmat școala primară în satul natal, apoi Seminarul teologic din orașul Huși și Facultatea de teologie de la Cernăuți, pe care a absolvit-o în anul 1933, cînd se căsătorește cu tînăra Anica Mandrea și este hirotonit preot pe seama parohiei Rediu-Vaslui.

Înzestrat cu alese calități sufletești, fire blîndă, modest, sincer, bun la suflet, cuminte, rîvnitor în slujirea Bisericii, a căutat în cei 50 ani de preoție să-și facă slujba pe deplin.

Corpul neînsuflețit a fost depus în biserica parohială „Sfînta Treime" din orașul Vaslui, slujba prohodirii oficiindu-se în ziua de 1 iunie 1985, după Sfînta Liturghie, de un mare sobor de preoți, în frunte cu Prea Sfințitul Eftimie, Episcop al Romanului și Hușilor.

În cuvinte adînc mișcătoare, P.S. Episcop Eftimie a evidențiat lucrarea preoțească pilduitoare a regretatului Preot Grigore Postolache, rîvna deosebită pentru podoaba Casei Domnului, grija de enoriașii încredințați lui, strădania păstrării legii strămoșești și a unității credincioșilor în Biserica-Mamă.

În numele preoților din protopopiatul Vaslui a vorbit P.C. Prot. Vasile Ulea, evidențiind viața aleasă a celui chemat la Domnul.

Corpul neînsuflețit a fost depus în cripta familiei.

Pr. Ioan HRISCU

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXIIe No. 3 mai — juin 1986

S O M M A I R E

L'INDEPENDANCE — GARANTIE DE NOTRE AVENIR

La lutte pour l'indépendance — volonté de tout notre peuple (*P. Gh. Petraru*) 3

Constantin DUNĂREANU, L'Indépendance, suprême et permanent désir du peuple roumain, trait essentiel de notre conscience nationale 7

1986 — ANNEE INTERNATIONALE DE LA PAIX

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite*, „Heureux ceux qui procurent la paix" 23

ECHELONS DU DEVELOPPEMENT DE LA PATRIE

„Et toi, belle Roumanie, tu subsisteras toujours" (*Archid. Ioachim Giosanu*) 30

A LA FÊTE DES FÊTES

† *TEOCTIST, Archevêque et Métropolite*, Lettre-pastorale à la Résurrection du Seigneur — 1986 36

† *EFTIMIE, Evêque de Roman et de Huşi*, Lettre pastorale à la Résurrection du Seigneur — 1986 41

FRUITS DE L'UNITE PANORTHODOXE

Participation de Son Eminence Teoctist à la première rencontre des membres associés de l'Académie orthodoxe de Crète (*P. assist. Constantin Coman*) 46

E T U D E S

† *PIMEN SUCEVEANUL, Evêque-vicaire*, L'Icône de la Résurrection 62

Dr. Macedon PETRESCU, Création et providence dans le Livre des Psaumes 76

H O M E L I E S

Archim. Partenie APETREI, A la deuxiéme journée de Pâques 83

P. T. BODNAR, Au IV-e Dimanche après les Pâques . . 84

DE L'HISTOIRE DU PEUPLE ROUMAIN

165 ans depuis la Révolution de 1821 dirigée par Tudor Vladimirescu (*P. Gh. Ipate*) 88
Tudor Vladimirescu, fondateur et souteneur de saints foyers ancestraux (*P. prof. Al. I. Ciurea*) 104

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

A. ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 118

Hôtes (*Diacre Gr. Timoftescu* et *P. Scarlat Porcescu*); Fête de la Résurrection du Seigneur à la Cathédrale métropolitaine (*Archid. Ioachim Giosanu*); Rencontre avec les prêtres au jour de Pâques (*Hiérom. Iustin Neagu*); Conférence ecclésiastique du II-e trimestre 1986 (*P. V. Nechita*); Cours pour les muséographes et gestionnaires surveillants de la Métropolie de Moldova et Suceava (*Archim. Mitrofan Băltuță*); Travaux du Synode Métropolitain (*Chronicaire*).

ITINERAIRE EPISCOPAL (*P. S., Diacre Gr. Timoftescu* et *P. Scarlat Porcescu*).

LITURGIES EPISCOPALES ET MISSIONNAIRES (*Diacre Gr. Timoftescu, P. Sorin-Ilie Cormoș* et *P. N. Bostan*).

CONSECRATIONS D'EGLISES: Consécration de l'église „St. Nicolas"-Suseni, commune de Grumăzești, département de Neamț; L'Eglise „St. Elie" d'Ivanes, paroisse de Dămuc, protoprésbitérat de Piatra Neamț (*Archid. Ioachim Giosanu*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: L'Archim. Ghimnazie Boghian (*Archim. Mitrofan Băltuță*); Le Prêtre Octav Rotărescu (*P. Ilie Cojocaru*); L'Archim. Gherontie Brustureanu (*Archid. I. Ivan*); L'Archiprêtre Grigorie Navroteanu (*Archip. Anton Frunză*); Le Prêtre Simion Ursache (*P. Vasile Chiroșcă*); Le Prêtre Traian Traci (*Archip. Theodor Moroșan*); Le Protos. Ambrosie Sandu (*Archid. I. Ivan*); L'Archiprêtre Miltiade Iftode (*Archip. I. Ciornei*); Le Protos. Ioil Gheorghiu (*Archim. Victorin Oanele*);

B. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUȘI 141

Conférences ecclésiastiques du premier trimestre 1986; Conférences ecclésiastiques du II-e trimestre 1986 († *Ioachim Vasluianul, Evêque-vicaire*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre iconome stavrophore Nicolae Vascan (*Archip. V. Radu*); Le Prêtre Grigore Postolache (*P. I. Hriscu*).

165 de ani de la Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu (*Pr. Gh. Ipate*) 88
Tudor Vladimirescu, ctitor și ajutător de locașuri străbune (*Pr. prof. dr. Al. I. Ciurea*) 104

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 118

Oaspeți (*Diac. Gr. Timoftescu* și *Pr. Scarlat Porcescu*); **Praznicul Învierii Domnului la Catedrala mitropolitană** (*Arhid. Ioachim Giosanu*); **Întîlnirea cu preoții în ziua de Paști** (*Ierom. Iustin Neagu*); **Conferința preoțească pe trimestru II 1986** (*Pr. V. Nechita*); **Cursurile cu muzeografii, supraveghetorii și custozii din Mitropolia Moldovei și Sucevei** (*Arhim. Mitrofan Băltuță*); **Lucrările Sinodului Mitropolitan** (*Cronicar*).

ITINERAR CHIRIARHAL (*P. S., Diac. Gr. Timoftescu* și *Pr. Scarlat Porcescu*).

SLUJBE ARHIEREȘTI ȘI MISIONARE (*Diac. Gr. Timoftescu, Pr. Sorin-Ilie Cormoș* și *Pr. N. Bostan*).

SFINȚIRI DE BISERICI: **Sfințirea bisericii „Sf. Nicolae" Suseni, comuna Grumăzești, județul Neamț; Biserica „Sfîntul Ilie" din Ivaneș, parohia Dămuc, protopopiatul Piatra Neamț** (*Arhid. Ioachim Giosanu*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: **Arhimandritul Ghimnazie Boghian** (*Arhim. Mitrofan Băltuță*); **Preotul Octav Rotărescu** (*Pr. Ilie Cojocaru*); **Arhimandritul Gherontie Brustureanu** (*Arhid. I. Ivan*); **Protoiereul Grigorie Navroteanu** (*Prot. Anton Frunză*); **Preotul Simion Ursache** (*Pr. Vasile Chiroșcă*); **Preotul Traian Traci** (*Prot. Teodor Moroșan*); **Protosinghelul Ambrosie Sandu** (*Arhid. I. Ivan*); **Protopop Miltiade Iftode** (*Prot. I. Ciornei*); **Protosinghelul Ioil Gheorghiu** (*Arhim. Victorin Oanele*).

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 141

Conferințele preoțești din trimestrul I 1986; Conferințele preoțești din trimestrul II 1986 (*† Ioachim Vasluianul, Arhiereu-vicar*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: **Preotul iconom stavrofor Nicolae Vascan** (*Prot. V. Radu*); **Preotul Grigore Postolache** (*Pr. I. Hriscu*).

P. I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

Anul LXII, Nr. 4 IULIE - AUGUST 1986

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

PREA FERICITUL PATRIARH IUSTIN A TRECUT LA DOMNUL

SINODULUI Bisericii Ortodoxe Române 3
TELEGRAMĂ adresată Excelenței Sale Domnului *NICOLAE CEAUȘESCU*, Președintele Republicii Socialiste România . 4
FUNERALIILE Prea Fericitului IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române († PIMEN SUCEVEANUL, *Episcop-vicar*) . 7

ZIUA ELIBERĂRII

23 August 1944 — 23 August 1986 (*Pr. V. Nechita*) . . . 35
Un zguduitor document referitor la jertfele ostașilor români în lupta împotriva fascismului (*A. Constantiniu* și *Adrian Pricop*) 38

IAR TU, ROMÂNIE MÎNDRĂ, TOT MEREU SĂ ÎNFLOREȘTI

Munca, izvor de fericire și unitate (*Pr. V. Vaida*) . . . 44

PREDICI

Prot. M. MOCANU, La Tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul 50
Pr. prof. Sorin COSMA, Credința și faptele bune, condiții ale mîntuirii 51
Pr. Ioan IPATE, Tatăl nostru, Care ești în ceruri . . . 56

DREAPTA ÎNVĂȚĂTURĂ A BISERICII

† *PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar*, Icoana Schimbării la Față 58
Pr. Mircea ȘFICHI, Sfînta Tradiție în viața Bisericii Ortodoxe . 64

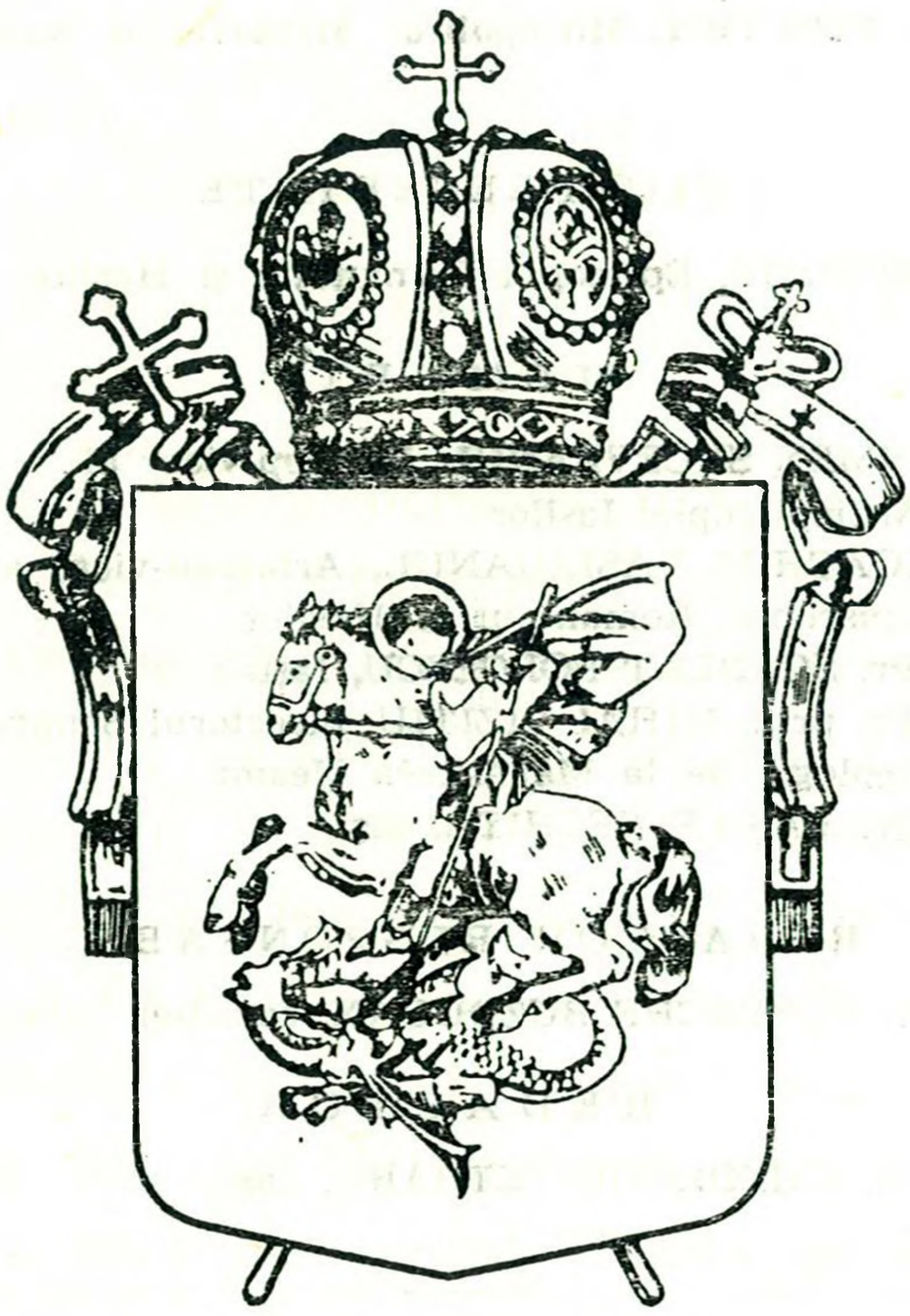
PAGINI PATRISTICE

Omilie ținută de Sfîntul Ioan Gură de Aur la hirotonia sa în preot, la anul 386, în Catedrala din Alexandria și în fața Episcopului Flavian (*Trad. Pr. Th. Lificiu*) . . 67

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXII, Nr. 4 IULIE — AUGUST 1986

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† **I.P.S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei**

VICEPREȘEDINTE

† P.S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P.S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor
† P.S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor
P.C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași
P.C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț
P.C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P.C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P.C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex, 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

PREA FERICITUL PATRIARH IUSTIN
A TRECUT LA DOMNUL

S I N O D U L U I
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Regretînd profund încetarea din viaţă a Patriarhului **Iustin Moisescu,** *exprimăm Sinodului Bisericii Ortodoxe Române cele mai sincere condoleanţe.*

Prin moartea patriarhului, Biserica Ortodoxă Română, cultele din România, pierd un slujitor devotat, care, în climatul de deplină libertate religioasă, asigurat şi garantat de Constituţia şi legile ţării, a desfăşurat o largă activitate în spiritul celor mai bune tradiţii patriotice ale Bisericii Ortodoxe Române şi a acţionat cu însufleţire pentru ca întregul cler să sprijine consecvent eforturile poporului nostru pentru progres şi bunăstare, pentru edificarea României noi, independente şi suverane, pentru promovarea politicii sale de pace, înţelegere şi colaborare între toate naţiunile lumii.

CONSILIUL DE STAT
AL
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

20

TELEGRAMĂ

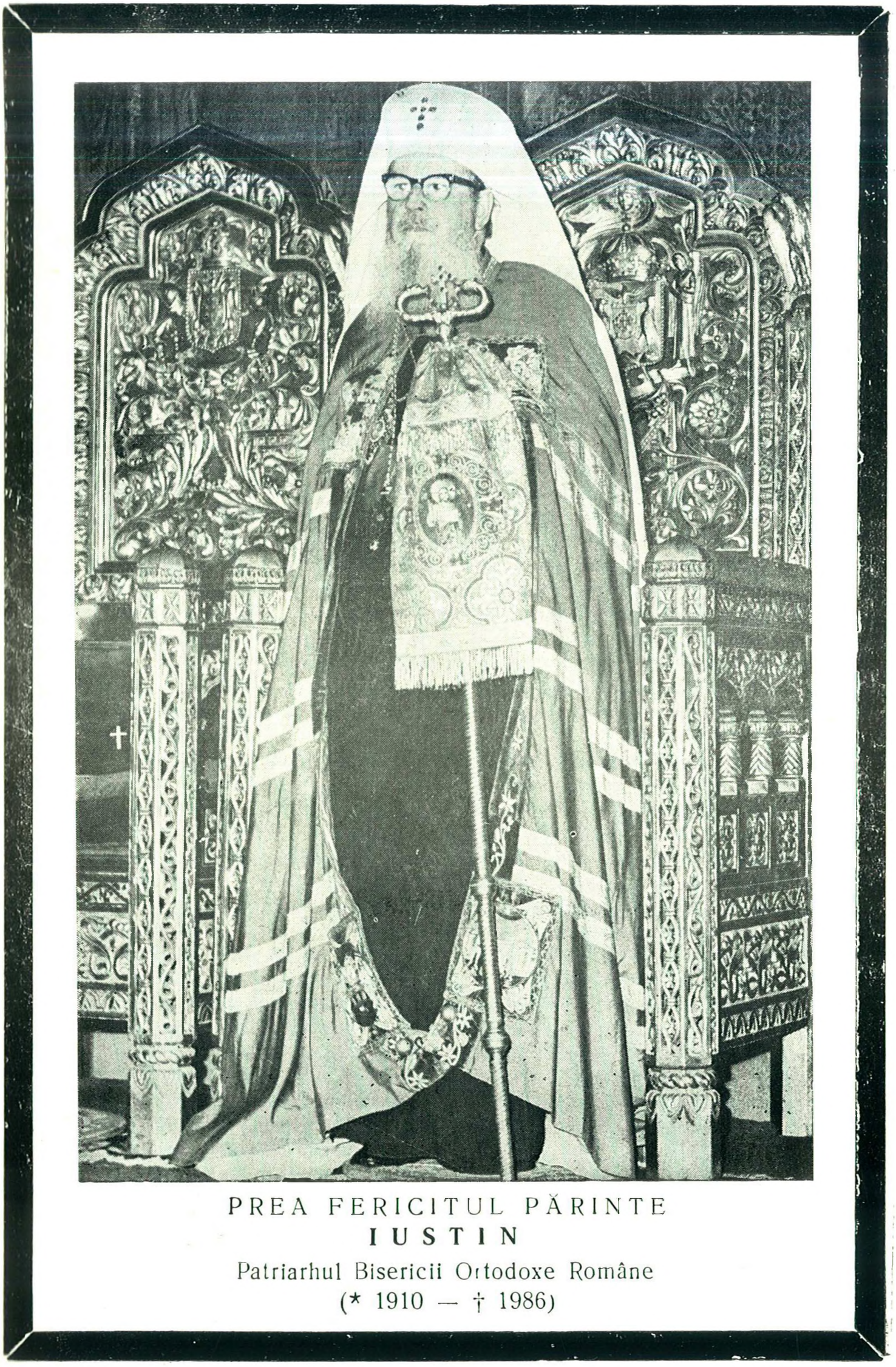
Excelenței Sale
DOMNULUI *NICOLAE CEAUȘESCU*
PREȘEDINTELE
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Mult stimate Domnule Președinte,

Adînc îndurerați de marea pierdere suferită prin trecerea la cele veșnice a Patriarhului **Iustin Moisescu,** *Sinodul, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române Vă exprimă cele mai calde mulțumiri pentru condoleanțele transmise și pentru aprecierile făcute în scrisoarea Consiliului de Stat, precum și pentru prezența la funeralii a reprezentantului Înaltei Conduceri a Țării.*

Vă adresăm, de asemenea, îndatorate mulțumiri și profundă recunoștință pentru deosebita înțelegere arătată de Excelența Voastră și în această tristă împrejurare. Membrii Sinodului și noi, personal, în calitatea ce ne-a revenit de locțiitor de Patriarh, împreună cu clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, Vă asigurăm, Mult Stimate Domnule Președinte, că vom sluji și în continuare cu statornic devotament interesele poporului român, vom sprijini cu toată dăruirea înălțarea scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România, pe noi trepte de civilizație și progres, înfăptuirea politicii înțelepte a țării noastre de promovare a păcii și înțelegerii între popoare.

† *TEOCTIST*
MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI
LOCȚIITOR DE PATRIARH
AL
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREA FERICITUL PĂRINTE

IUSTIN

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

(* 1910 — † 1986)

FUNERALIILE PREA FERICITULUI IUSTIN, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În ziua de 31 iulie 1986, Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN a trecut la Domnul, îndoliind inimile și sufletele tuturor fiilor Bisericii Ortodoxe Române, ierarhi, preoți și credincioși. Spunem, și cu bună dreptate, că întreaga Biserică Ortodoxă și, în general, lumea creștină pierde „un ilustru ierarh, un mare teolog și o devotată personalitate a ecumenismului contemporan". Așa a fost Patriarhul Dr. Iustin Moisescu ierarh-patriot care a arhipăstorit Biserica Ortodoxă Română peste 9 ani, începînd din 1977.

După ce inima Prea Fericitului Patriarh Iustin a încetat să mai bată, trupul său, potrivit progribaniei arhiereilor, a fost așezat în Catedrala patriarhală din București.

Sfînta Evanghelie a fost așezată pe pieptul Prea Fericirii Sale, Evanghelie pe care Prea Fericirea Sa a propoveduit-o „cu timp și fără timp" de la catedră și de la amvon, precum și icoana, iar la catafalcul său preoții au citit neîntrerupt pericopele Evangheliei, Apostolului sau Psaltirea.

Preoții și credincioși din capitală și din alte părți ale țării și-au îndreptat pașii în zilele următoare, cu durere adîncă în suflet, spre Catedrala patriarhală pentru a omagia personalitatea ilustrului arhipăstor.

Slujba înmormîntării s-a oficiat în ziua de duminică 3 august a. c., în Catedrala patriarhală din București. În aceeași zi, la orele 9, în Palatul patriarhal a avut loc ședința solemnă a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la care au participat și reprezentanți ai celorlalte Culte din Patria noastră, ai Bisericilor Ortodoxe Surori și ai celorlalte Biserici creștine, precum și ai unor organizații creștine ecumenice, reprezentanți ai înaltei Conduceri de stat în frunte cu Domnul Gheorghe Rădulescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat, Domnul Constantin Arseni, vicepreședinte al Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, Domnul Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor și alții, care au ținut să arate, prin prezența lor, aleasa prețuire de care se bucură lucrarea de slujire a Bisericii Ortodoxe Române, căreia Prea Fericitul Patriarh Iustin i-a definit coordonatele sale integratoare în istoria națională și în sprijinirea măreților idealuri ale lumii de astăzi, și să aducă un pios omagiu celui care a fost Patriarhul Iustin Moisescu.

În cadrul ședinței solemne a luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, locțiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. I.P.S. Sa a evocat personalitatea și activitatea prodigioasă pe multiple planuri a Prea Fericitului Patriarh Iustin, subliniind contribuția Prea Fericirii Sale la păstrarea și întărirea unității de credință, a unității în Domnul Iisus Hristos a credincioșilor întregii Biserici strămoșești, la stabilirea de raporturi

irenice între toate Cultele din țara noastră, la promovarea și sprijinirea celor mai înălțătoare năzuințe de progres și bunăstare ale poporului român în grandioasa epopee a muncii spre crearea unei Românii puternice și înfloritoare, Prea Fericirea Sa fiind un devotat ierarh-patriot pentru cauza libertății și independenței poporului român. Lucrarea P. F. Sale în ogorul ecumenismului pentru ca „toți să fie una", după cuvîntul Mîntuitorului, într-o lume a păcii și a efortului creator spre manifestarea personalității umane, a vieții omenirii în multitudinea potențelor sale, I.P.S. Sa a evocat-o subliniind deschiderea cuprinzătoare și profundă a Patriarhului Iustin spre problemele majore care confruntă omenirea astăzi, pacea și salvarea vieții pe pămînt, bazate pe crezul creștin și pe sensibilitatea simțămintelor umanitare.

„Niciodată poate în cronica acestei istorice săli n-am fost cuprinși de o tristețe mai adîncă ca cea pe care o trăim astăzi. Sîntem întristați de trecerea la cele veșnice a Întîistătătorului Bisericii noastre Ortodoxe Române. Întristarea este o stare normală a sufletului omenesc. Prea Fericitul Iustin este și va rămîne în sufletele noastre.

Fiu de învățător, care a decedat în primul război mondial, fericitul întru adormire Patriarh Iustin ne-a părăsit în clipele în care nimeni nu s-a așteptat. Acesta este și scopul întîlnirii de azi: ca să-i închinăm un omagiu pentru lucrarea sa în slujba Bisericii.

Salut cu recunoștință pe Domnul Gheorghe Rădulescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat, pe Domnul Constantin Arsene, vicepreședinte al F. D. U. S. și pe Domnul Ion Cumpănașu, președintele Onoratului Departament al Cultelor. Salut pe distinșii oaspeți de peste hotare.

În aceste clipe de întristare pentru noi ne-a venit o mîngîiere din partea Consiliului de Stat. (Se dă citire scrisorii).

Mulțumim Domnului Gheorghe Rădulescu și-l rugăm să transmită Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu recunoștința Sfîntului Sinod, a clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și asigurarea că vom duce mai departe efortul de-a sluji Patria și poporul, fiind alături de cel mai iubit fiu al acestui popor, eroul între eroii neamului nostru, recunoscut luptător pentru apărarea păcii în lume".

În continuare s-a dat cuvîntul I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, care în cuvîntul pe care l-a rostit în cadrul acestei ședințe solemne a Sfîntului Sinod a făcut un portret din culori alese, o evocare de inimă a vieții, operei și activității Prea Fericitului Patriarh Iustin :

„Cel de al patrulea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Dr. Iustin Moisescu, după o activitate prestigioasă ca dascăl de teologie la universitățile din Varșovia, Suceava și București, după o scurtă trecere prin Sibiu ca mitropolit al Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului și apoi după o îndelungată osteneală, de peste 20 de ani, ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, a fost chemat în fruntea Bisericii Ortodoxe Române, la 12 iunie 1977, pe care a păstorit-o timp de nouă ani și din fruntea căreia pleacă astăzi, binecuvîntat de ani îndelungați și de o glorie care, fără îndoială, i-a dat mîngîierea unui „sfîrșit creștinesc", cu încredințarea în conștiința sa că „lupta cea bună s-a luptat" și că strădaniile i-au fost

încununate, peste tot și în toată vremea, cu roade bogate și folositoare Bisericii străbune și Patriei.

A încerca aici o închegare a biografiei sale, începînd cu studiile strălucite făcute în Grecia și în Franța, de unde s-a întors cu licență și doctorat, și a o continua cu opera scrisă, la care ar trebui să adăugăm neapărat și vocația sa deosebită de restaurator de biserici și mănăstiri, ar însemna să ne lansăm într-o lungă înșirare de titluri de cărți și de locuri înnoite, fapte pe care un biograf anume le va aduna fără îndoială și le va lăsa judecății istoriei care îi va fixa adormitului de astăzi, pentru veșnicie, locul precis și definitiv în conștiința urmașilor și a istoriei Bisericii noastre Ortodoxe Române. Din acest punct de vedere, putem spune cu toată încrederea că Patriarhul Iustin „n-a murit, ci doarme", pentru că prezența lui în amintirea noastră și în a urmașilor va fi permanent vie, vorbindu-ne prin tot ce a făcut și prin toate cele în care și-a înscris numele, cultura, talentele și inteligența. Căci nu mor decît cei care n-au știut să trăiască, cei care n-au trăit pentru nimic și pentru nimeni, cei care s-au îngropat odată cu talantul care li s-a dat și pe care n-au vrut și n-au știut să-l înmulțească.

Eu aș încerca să-i conturez, cu acest prilej, doar cîteva din aspectele vieții și activității sale, care îl înscriu printre nemuritori și, mai ales, să-i prind trăsăturile sufletești care l-au făcut să fie stimat și iubit așa cum nu mulți dintre noi au putut fi.

S-a dăruit Bisericii Ortodoxe cu credință și cu pasiune, virtuți egalate de o intuiție și o pricepere aproape neverosimile, în domenii dintre cele mai variate: în teologie, în artă și arhitectură bisericească, în probleme de proiectare și de execuție, în pedagogie și pastorală, în tipărituri și în grafică, în iubirea trecutului și în actualizarea tradițiilor. Stau mărturie despre acestea cărțile pe care le-a scris cu o exigență care nu îngăduia aproximația, restaurarea mănăstirilor din Moldova și a unora din Muntenia cărora le-a dat o nouă viață, rectitorindu-le în cel mai adevărat înțeles al cuvîntului pe unele din temelie, și numărul lor n-a fost mic, precum știe astăzi o lume întreagă care se îndreaptă spre aceste tezaure ale Moldovei și Bucovinei. Eram însumi de față de multe ori, ca ucenic foarte tînăr, cînd își uimea arhitecții și inginerii cu soluții absolut noi, originale și valabile din punct de vedere tehnic, la Voroneț, la Putna, la Moldovița, la Sucevița, la Dragomirna, la Cetățuia, la Rîșca, la Neamțu, la Secu... Și cu acestea n-am epuizat numele monumentelor bisericești în care, prezent personal, a determinat totul pînă în cele mai mici amănunte. Nu accepta ușor proiectele altora, decît atunci cînd răspundeau exact intențiilor și intuițiilor sale, despre care i se dusese vestea unei oarecare infailibilități. Cei care au lucrat cu dînsul la proiectarea noului Institut Teologic și a Centrului ecumenic din București, știu bine de cîte ori au trebuit să refacă proiectele.

Cîteva generații de acum încolo se vor putea odihni în legătură cu multe din mănăstirile și bisericile pentru care și-a sacrificat odihna cel care astăzi ne părăsește.

Experiența de profesor l-a făcut imbatabil și în problemele de stabilire a programelor didactice, menite să-i pregătească pe cei care doreau să devină preoți. A schimbat multe accente față de învățămîntul teologic din trecut, aducînd la zi metodele de pregătire

a preoților, care să răspundă nevoilor vremii noastre și problemelor ei. Cu prea puține excepții, întreg corpul profesoral al Institutelor și al Seminariilor teologice a fost recrutat dintre tinerii trimiși de Biserică la studii peste hotare.

Pastorala, mai ales, a fost întruna adaptată situațiilor noi ivite în viața parohiilor, Patriarhul Iustin făcînd mereu dovada unei cunoașteri exacte a terenului și chemînd pe preoți, ori de cîte ori a fost nevoie, la cursuri de reciclare pentru care a sugerat programe analitice adecvate, ca pentru niște medici de școală mai veche care trebuiau puși la curent cu medicamente și metode terapeutice noi. Cele 13 edituri și cele cinci tipografii mitropolitane au lucrat și lucrează din plin. Patriarhul Iustin, urmînd propriul său exemplu, a știut mereu să dea de lucru oamenilor, colaboratorilor, preoților, știind că cine nu merge înainte, nu stă nici măcar pe loc, ci dă înapoi.

Reînnoind tradiția teologică ortodoxă, a inițiat, cu concursul celor mai apropiați colaboratori și cunoscători ai limbilor clasice, traducerea în românește a surselor care, de cele mai multe ori, se preluau din intermediare occidentale. E vorba de colecția de traduceri din Sfinții Părinți de dînsul inițiată. Ortodoxia românească și-a întinerit astfel izvoarele și a oferit teologilor români noi posibilități, în confruntările ecumenice inițiate în secolul nostru. E de presupus că ideea acestei colecții i-a venit Patriarhului Iustin tocmai în legătură cu aceste confruntări, de după al doilea război mondial, în care a reprezentat Biserica Ortodoxă Română printre cei dintîi, dacă nu chiar cel dintîi. Aproape toți dintre noi, am zice, de la dînsul a învățat „meseria" ecumenică, pe care ne-a predat-o cu generozitate și metodă. Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru Pace, Conferințele pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod ortodox, dialogurile bilaterale, toate și-l vor aminti ca pe un ctitor și pe bună dreptate.

A ajuns Patriarh la vîrsta matură, după ce acumulase multă experiență și, alături de Patriarhul Iustinian, ca prim sfetnic al său și vicepreședinte al Sfîntului Sinod, situase Biserica în condițiile sociale și politice noi din țara noastră de după cel de al doilea război mondial. Într-o înțelegere perfectă cu membrii Sfîntului Sinod, cu întreaga preoțime și cu toți credincioșii a găsit o largă înțelegere la noua Conducere de stat, dovedindu-se din ambele părți dorința de cooperare pentru refacerea țării și propășirea ei. Experiența românească, în acest domeniu, poate fi fără îndoială un exemplu pentru multe Biserici și o încurajare că, în condiții de respect reciproc, de respectare a legilor și de angajare alături de popor pentru făurirea unei vieți mai fericite și pe pămînt, Biserica poate coexista cu statul socialist și poate fi ea însăși un factor de progres, recunoscut ca atare.

Înțelegînd printre cei dintîi că aceasta este calea Bisericii, rămînînd fidelă învățăturii și tradițiilor sale dar fiind sensibilă și la noul care se instala cu forță revoluționară în lumea noastră, Patriarhul Iustin n-a ezitat să angajeze Biserica pe acest drum, dînd el însuși cel dintîi exemplu. A fost și a acceptat să fie deputat în Marea Adunare Națională, calitate pe care și-a menținut-o pînă în ultima zi a vieții. În decursul anilor și-a spus acolo cuvîntul, dovedind în-

sufletire patriotică și implicare în procesul de dezvoltare a țării. Tot printre cei dintîi a dat și altora exemplul angajării Bisericii și a angajării personale în Frontul Democrației și Unității Socialiste, răspunzînd cu recunoștință chemării Conducătorului Statului nostru de a pune umărul la tot ceea ce se face bun și de folos poporului, activitate de la care Biserica n-a fost exclusă, ci, dimpotrivă, a fost chemată, recunoscîndu-i-se potențele și acele contribuții pe care, de pe poziția sa, le poate aduce binelui obștesc și mai ales păcii între popoare. Patriarhul Iustin a fost de la început membru în Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste și cuvîntul său era întotdeauna ascultat cu interes. El își afirma în felul acesta nu numai convingerile sale, ci și ale Bisericii, izvorînd din învățătura ei, pe care știa mai bine ca oricare altul s-o interpreteze. A fost ani de zile profesor de exegeză biblică. Cuvîntul său era normativ pentru întreaga Biserică.

Și dacă Statul nostru, prin Președintele său, Domnul Nicolae Ceaușescu, a spus de multe ori că modelul românesc de conviețuire a cultelor și a naționalităților cu socialismul poate fi dat drept exemplu, Patriarhul Iustin, care a avut o mare admirație față de Președintele Ceaușescu, a spus adeseori că acest lucru se poate confirma în întregime și din partea Bisericii. Dovada respectului de care s-a bucurat la rîndul său și defunctul o constituie și faptul că Președintele țării a trimis Bisericii noastre, cu prilejul tristului eveniment, o telegramă de adînc regret, iar o altă dovadă, tot atît de grăitoare, este prezența la această adunare solemnă de doliu a Domnului Gheorghe Rădulescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat, a Domnului Constantin Arsene, vicepreședinte al Frontului Democrației și Unității Socialiste și a Domnului Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor.

Așa se explică de altfel faptul că, într-o societate cu totul nouă și total diferită de cea de dinainte de război, profesînd o ideologie diferită de cea a Bisericii, într-un regim socialist, Biserica Ortodoxă Română și Cultele în general au găsit împreună cu Statul acest modus vivendi *realist, care asigură credincioșilor drepturile fundamentale la practicarea credinței și exercitarea cultului.*

Și acest lucru e cu atît mai important cu cît el s-a petrecut, în ciuda multor pronosticuri negative din timpurile de început și în ciuda celor care, astăzi, monologînd pe unde din afara țării, se prefac a nu înțelege și a nu crede că lucrurile se petrec într-adevăr așa. Dar dacă ar crede și ar înțelege, cum și-ar mai justifica existența acolo? Și, apoi, a înțelege presupune inteligență, oarecare efort și, mai presus de toate, onestitate.

Patriarhul Iustin a contribuit mult, esențial, la deschiderea căilor de situare a Bisericii în condițiile noi la care ne-am referit. Multă lume a fost și mai este încă preocupată în Apus de locul și viitorul Bisericilor în socialism. Se vehiculează temeri și se fac adesea din nimicuri particulare survenite din cauze cu totul din afara sferei religioase generalizări care prevestesc catastrofe și bănuiesc persecuții! Multă lume s-a mirat de ce Patriarhul Iustin n-a luat niciodată în serios asemenea considerații și nu le-a replicat celor ce le proferau. De fapt a explicat întotdeauna celor ce doreau cu adevărat să se lumineze. Nu-i lua însă în seamă pe cei pe care

îi știa că nu au urechi de auzit și că în fond nu-i interesa decît ceea ce spuneau ei. El și-a continuat, sigur pe sine și încrezător în înțelepciunea conducătorilor Statului nostru, drumul pe care s-a angajat de la început și care s-a putut verifica permanent: toate bisericile deschise și cu preoți slujitori, școli teologice suficiente pentru asigurarea generației viitoare de preoți, presă teologică de înaltă ținută și cercetare de specialitate de mare erudiție, asigurarea materială a clerului, case de odihnă și sanatorii, pensii și loc de cinste în societate; toate acestea asigurate prin legi și în fapt.

El a considerat, și pe bună dreptate, că își face datoria de Păstor bun și noi toți am știut că este așa. Toate aceste dovezi, enumerate mai sus, au fost mereu și mai sînt și azi ușor controlabile de către oricine; și știm toți cu certitudine că în permanență conștiința lui a fost împăcată.

A fost o personalitate de prim rang, de o structură cum rar se întîlnesc. Ca orice om cu adevărat inteligent, nu refuza umorul, dar structura lui intimă era alcătuită dintr-un eșafodaj de oțel. Simțeai de îndată în el pe omul cu care nu te puteai juca, pe care nu-l puteai întoarce cum ai fi vrut, pe care îl convingeai greu. Dialogul cu el nu era comod, pentru că nu-și îngăduia să greșească sau să fie îndrumat pe o cale din care să rezulte o greșeală, sau îndepărtate consecințe nedorite. Dar era deschis oricăror sugestii și, cînd nu te mai așteptai, după ce te-a întors pe toate fețele și-ți credeai partida pierdută și referatul respins, deodată își însușea ceea ce păruse a fi refuz fără drept de apel. Însemna că și-a format convingerea că totul era în ordine și că lipseau capcanele.

Era în general linear. Cei care îl cunoșteau îi puteau bănui dinainte reacțiile. Și era așa pentru că opera cu principii și legi care îi erau cunoscute și interlocutorului. Dar uneori găsea în el resurse și pentru soluții care altora nu le-ar fi trecut prin gînd niciodată. De aceea i s-ar atribui uneori, și nu fără temei, și hotărîri care veneau în contradicție chiar cu logica sa de fier și cu spiritul său legalist. Aceasta se întîmpla cînd ieșea din linearul cunoscut de toți și oferea surpriza unei soluții determinate de inima sa, în ciuda faptului că își contrazicea rațiunea. Nu de puține ori am zis, chiar unii dintre noi, colaboratorii săi, că iartă cînd nu trebuie, dar cînd spunea despre un preot vrednic de pedeapsă care are cinci copii, o soție bolnavă și că un transfer de pildă sau o caterisire ar fi o pedeapsă nemeritată pentru aceștia, toți conveneam că, vorba lui Pascal, inima are și ea rațiunile ei și ne declaram toți de acord cu hotărîrile inimii lui. Nu i s-a putut însă reproșa niciodată că a pedepsit pe cine nu trebuie.

Printre noi, sinodalii, Patriarhul Iustin a fost un uriaș frumos și echilibrat. Nu numai la propriu, prin statura lui bine legată și armonios alcătuită, ci și prin întreaga lui statură intelectuală, morală și sentimentală. A fost omul care n-a fost niciodată, de către nimeni, bănuit de vreo abatere de la normele unei conduite drepte, demne și morale. Mai degrabă a fost bănuit de rigiditate, deși nu întotdeauna cu dreptate, pentru că masca cu grijă o inimă bună și o deschidere atentă către problemele fiecăruia.

Biserica Ortodoxă Română pierde prin trecerea lui la cele veșnic, un adevărat Patriarh. *Cum spuneam și altădată, părea*

născut să fie Patriarh. Pînă a fi patriarh, fusese provizorat pe care toată lumea i-l știa ca atare.

Amintirea lui printre noi, exemplul său în conducerea Bisericii și în soluțiile pe care le-a imprimat raporturilor cu Statul, în condițiile regimului nostru socialist, vor rămîne paradigme ale orientării Bisericii în viitor. De la el am învățat generații de preoți că Biserica ori va fi slujitoare, ori nu va mai fi. El a optat pentru a fi și opțiunea lui e marea moștenire pe care ne-o lasă și pe care toți o vom respecta. Pleacă dintre noi în ceas de împlinire totală. Îl plîngem pentru că pleacă, dar îi și mulțumim pentru ceea ce ne lasă. La toate acestea ne vom gîndi cînd, de acum încolo, vom adăuga în rugăciunile noastre la cei trei mari patriarhi de dinaintea sa, pe cel de al patrulea la fel de mare, Iustin Patriarhul, părintele nostru.

Iar creștinește, cum zice ecfonisul de la slujba înmormîntării, „nefiind om care să fie viu și să nu greșească", de va fi greșit și el ceva, ca om, să zicem toți, acum și pururea, o rugăciune pentru sufletul său, potrivit tradiției noastre: Dumnezeu să-l ierte și cu drepții să-l numere. Să-i dea odihna cea veșnică întru bucuria Părintelui ceresc, pe care L-a slujit cu credință, cu speranță și cu dragoste. Amin".

Evocînd personalitatea fericitului întru pomenire Patriarh Iustin și exprimînd regrete și condoleanțe în numele Bisericilor, respectiv al forurilor creștine mondiale pe care le reprezentau, au mai luat cuvîntul :

I.P.S. Mitropolit Bartolomeu de Philadelphia, în numele Sanctității Sale Patriarhului Demetrios I și al Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice :

„Am înalta poruncă să(trăiesc cu dumneavoastră și în sfînta și mult iubita soră, Biserica Ortodoxă Română, rămasă orfană, tristețea ei și să transmit fierbinți condoleanțe din partea Sanctității Sale Patriarhul Demetrios al Patriarhiei Ecumenice și a membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Constantinopolului pentru pierderea marelui dumneavoastră patriarh pe care în Fanar îl înconjuram cu înaltă iubire și respect profund pentru valoarea lui personală și pentru lucrarea lui.

Patriarhia Ecumenică pe durata celor mai bine de o sută de ani de viață ai Bisericii Ortodoxe Române Autocefale a urmărit cu profundă iubire creșterea ei întru Mîntuitorul Hristos și, în acord cu ceea ce spune Sfîntul Apostol Pavel (Romani 12, 15), ne-am bucurat cu cei ce s-au bucurat și ne-am întristat cu cei ce s-au întristat, pentru că sîntem Trupul lui Hristos și pentru că dacă un mădular suferă toate mădularele suferă împreună și dacă un mădular e cinstit toate mădularele se bucură. Cu atît mai mult cînd este vorba de Biserici, care sînt legate cu legătura duhovnicească dintre mamă și fiică.

Tot așa și astăzi, în fața trupului neînsuflețit al vrednicului de amintire Patriarhul Iustin Biserica Constantinopolului merge împreună cu Biserica Ortodoxă Română și participă din tot sufletul la durerea ei, dorind ca „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul" să așeze sufletul patriarhului defunct în lăcașurile celor ce se veselesc

și, în același timp, să arate un sucesor vrednic de el în fruntea Bisericii românești. Pentru că Patriarhul Iustin nu era o personalitate bisericească oarecare, ci era împodobit cu multe calități și daruri de conducere, pe care le-a și impus nu numai în conștiința Bisericii Ortodoxe Române, ci și în cea a fiilor întregii noastre Biserici Ortodoxe; el aparținea nu numai în exclusivitate și autosuficient Bisericii lui ci și comunității ecumenice („Episkepsis", nr. 261 din 1 nov. 1981, p. 14).

A fost un teolog foarte cultivat și a arătat aceasta mai ales cînd vorbea cu ocazia diverselor întruniri ortodoxe și în dialogurile Ortodoxiei cu celelalte Biserici și confesiuni creștine, unde cuvîntul său avea greutate și era ascultat cu atenție și influența firul discuțiilor.

A fost patriarhul ortodox cu o adîncă conștiință a necesității unității și colaborării panortodoxe, a Ortodoxiei de pretutindeni, și, mai ales nouă, care avem obligația să ne amintim de mai marii noștri și să urmăm exemplul lor, ne rămîne să ne însuflețim de exemplul lui prețios de dăruire și să continuăm lucrarea Bisericii pe pămînt întru slava lui Dumnezeu și păstrarea Împărăției Lui și întru mîntuirea oamenilor.

Persoanele vin și pleacă, scapă oamenilor posibilitatea de a nu muri. Dar Biserica lui Hristos rămîne și mergînd spre eshaton continuă lucrarea ei mîntuitoare în condițiile specifice fiecărui loc, uneori cu greutăți, însă totdeauna ca singurul chivot al împăcării cu Dumnezeu, așa cum o arată și capul ei, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Care rămîne în veac unica speranță a lumii „calea, adevărul și viața" (Ioan 14, 6).

Vrednicule de amintire, Prea Fericite Iustin, odihnește-te în pace în sînul lui Avraam cu ceilalți drepți și sfinți care au plăcut lui Dumnezeu! Odihnește-te acolo unde va lumina fața lui Dumnezeu și roagă-te din cămările cerești ale Bisericii triumfătoare pentru Biserica luptătoare de pe pămînt, pentru unirea tuturor și pentru pacea întregii lumi, pentru idealurile pe care le-ai slujit în timpul întregii tale vieți pămîntești cu rîvnă și eficiență. Pentru aceasta credem că ți se va da coroana dreptății. Ne rugăm pentru aceasta în aceste clipe sfinte, cînd te muți din cele triste la cele îmbucurătoare și de la cele trecătoare la cele veșnice! Veșnica ta pomenire".

I. P. S. Mitropolit Iuvenalie de Krutitski și Kolomna, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse :

„Permiteți-mi să vă transmit condoleanțele, P. F. Patriarh Pimen al Moscovei și al întregii Rusii. În scrisoarea către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, Patriarhul Pimen spunea: „Împărțim cu dumneavoastră durerea Bisericii Ortodoxe Române; în conștiința noastră totdeauna va rămîne vie imaginea înaltului ierarh, adevărat luptător pentru unitatea ortodoxă, luptător al Mișcării ecumenice, mare prieten al Bisericii Ortodoxe Ruse". În aceste scurte cuvinte e inclusă întreaga activitate a Patriarhului Iustin care pînă la alegerea ca patriarh a activat în Mișcarea ecumenică, fiind pentru toți sfătuitor. Noi l-am iubit din toată inima și niciodată nu-l vom uita. Îmi amintesc de cuvintele lui la Adunarea pentru pace de la Moscova, cînd a spus: „Noi căutăm să exprimăm cea mai de seamă

sarcină a omului aceea de a apăra pacea". Prea Fericirea Sa a întruchipat prietenia între Bisericile noastre, fiind un prieten adevărat al poporului nostru. Din partea Bisericii Ortodoxe Ruse spun că pierderea acestui mare om al dumneavoastră nu va face să scadă prietenia între Bisericile noastre.

Astăzi sîntem împreună în această durere. Astăzi sîntem înfrățiți, dar sîntem obligați să continuăm relațiile noastre bune ca să oprim lumea de la o catastrofă nucleară. Să credem că Dumnezeu ne va ajuta. Veșnică pomenire și veșnică odihnă Patriarhului Iustin".

I. P. S. Mitropolit Pantelimon de Corint, din partea Bisericii Ortodoxe a Greciei:

„Noi transmitem părtășia în adîncă durere din partea Bisericii Ortodoxe a Greciei și a Prea Fericitului Serafim pentru plecarea întru Domnul și pentru pierderea pe care a suferit-o Biserica Ortodoxă Română, prin trecerea la cele veșnice a Prea Fericitului Patriarh Iustin. Personalitatea lui de teolog, profesor de teologie și lucrarea sa pastorală ca patriarh ni le-a arătat I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

Noi cei din Grecia, am fost întristați pentru că repede a plecat dintre noi Patriarhul Iustin. Îmi aduc aminte că, cu un an în urmă, ne-am bucurat să-l vedem în Grecia. Cunoștea limba greacă. Tot ce spunea era plin de teologie. Dar cîte nu se pot spune despre Patriarhul Iustin. Rog cinstita adunare să-mi perimită a exprima și personal durerea mea pentru că am pierdut un prieten. Mi-l amintesc încă din 1955, cînd Biserica Ortodoxă Română sărbătorea 70 ani de autocefalie. Peste puțin timp a fost ales Mitropolit al Ardealului.

Sînt sigur că în aceste clipe sufletul său se bucură pentru dreapta cinstire pe care o dăm memoriei lui și rugăciunile sale să ne apropie".

Vaticanul și personal papa Ioan Paul al II-lea l-au încredințat cu purtarea mesajului de condoleanțe pe Mons. Meeking Basil, din cadrul Secretariatului pentru Unitatea Creștinilor :

„Eminența Sa Papa Ioan Paul al II-lea și scaunul roman exprimă Bisericii Ortodoxe Române simpatie, solidaritate și sincere condoleanțe pentru pierderea conducătorului ei, Prea Fericitul Patriarh Iustin. Noi, Biserica Romei, ne alăturăm dumneavoastră pentru a înălța rugăciuni pentru Patriarhul Iustin, pentru odihna sufletului său.

Ne amintim de înțelepciunea sa, de darurile pe care le avea și de marea sa contribuție în promovarea idealurilor Mișcării ecumenice. Noi aparținem Mișcării pentru unitatea creștină, al cărei președinte este Cardinalul Willebrands, care știe cît a lucrat Patriarhul Iustin pentru Mișcarea ecumenică. El a înțeles cît de urgent este ca frații să fie împreună pentru a depăși barierele, care încă ne mai separă pentru ca noi toți să putem da aceeași mărturie în întreaga lume.

Sîntem părtași cu dumneavoastră în această durere. Ne rugăm Domnului nostru Iisus Hristos să răsplătească pe robul său, Patriarhul Iustin, și ca Duhul Sfînt să coboare și să întărească Biserica Ortodoxă Română".

Dr. Glen Garfield Williams, secretar general al Conferinței Bisericilor Europene, a reprezentat la funeralii Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Ecumenic al Bisericilor:

„Acele cuvinte care vorbesc despre Biserica lui Hristos ne arată că dacă o parte a trupului suferă, suferă întregul trup și dacă o parte a trupului se bucură se bucură întregul trup (Romani 12, 15).

Patriarhul Iustin a reprezentat în C. B. E. Biserica Ortodoxă Română, ca membru fondator. De aceea sîntem triști. Noi am pierdut un prieten. Ne aducem aminte de cuvintele Mîntuitorului: „Fie ca inima voastră să nu fie îngrijorată. Cei ce credeți în Dumnezeu, credeți în Mine!"

Noi sîntem ființe umane și de aceea sîntem întristați, dar nu plîngem pe cei care nu-i vom mai vedea niciodată, ci credem cu tărie în învierea morților. Sîntem numai despărțiți de cei morți, de marele nostru prieten.

Vorbesc în numele C.B.E. și C.E.B., aducînd aminte că Patriarhul Iustin a fost destoinic vicepreședinte al C.B.E., între 1974 și 1979. Dar aș vrea să vorbesc, ca unul căruia i-a fost prieten, că Patriarhul Iustin a fost o mare prezență și un bun cunoscător al tuturor frămîntărilor creștine. De cîte ori era prezent la ședințele noastre ne bucuram sincer pentru că era o personalitate mare cu o inimă caldă. Era conducătorul unei mari Biserici. Văd tabloul său îndoliat, dar deși îndoliat tabloul ni-l arată ca și cum ne-ar zîmbi.

În întrunirile ecumenice a vorbit mai rar. Dar cînd a vorbit a spus exact ceea ce trebuia să se spună.

Patriarhul Iustin a fost un om al păcii. El nu numai că a vorbit despre pace, dar a și reflectat profund asupra sensurilor păcii. Ne vom aduce mereu aminte că după sesiunile noastre făceam cîte o plimbare pe coridoare și discutam împreună, exprimîndu-și sincer și realist poziția. Aceasta era întotdeauna o cale a păcii și apropierii.

Sîntem încredințați că sufletul său e în paza lui Dumnezeu".

Conferința Creștină pentru Pace a fost reprezentată la funeralii de către I.P.S. Pancratie, Mitropolit de Stara Zagora (Bulgaria) și vicepreședinte al acestei organizații intercreștine, cu sediul la Praga :

„Veșnică să-i fie lui pomenirea. Un eveniment deosebit de dureros ne-a adunat pe toți în ospitaliera țară, Republica Socialistă România, acest eveniment fiind încetarea din viață a Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române.

Conducerea C.C.P., cu sediul la Praga, în cadrul căreia Biserica Ortodoxă Română ocupă un loc de seamă, mi-a încredințat, în calitate de vicepreședinte, misiunea grea de a exprima cu acest trist prilej sincere condoleanțe ierarhilor, clerului și dreptcredincioșilor din țara prietenă Republica Socialistă România.

Dumnezeu, din iubirea Sa, cu milostivire să odihnească sufletul Prea Fericitului Patriarh Iustin în ceata celor drepți unde nu este nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfîrșit. Cunoaștem cuvintele Mîntuitorului : „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema" (Matei 5, 9) sau „Fericiți sînt cei ce au adormit acum și din veac pentru că faptele lor vorbesc despre ei".

Întreaga operă și activitate a Patriarhului Iustin a fost călăuzită de principiul datoriei împlinite — atît în domeniul bisericesc cît și în cel social —, izvorîte din marea sa dragoste față de poporul din care a răsărit și Patrie, dovedindu-se a fi, în același timp, un distins reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române în întîlnirile internaționale bisericești, ecumenice și pentru apărarea păcii în întreaga lume, darul cel mai de preț al vieții și de a se înlătura orice tentativă de declanșare a unei catastrofe nucleare.

Toate aceste eforturi ale Patriarhului Iustin se vor înscrie în letopisețul Bisericii Ortodoxe Române ca realizări de seamă. Aceste fapte mărețe — pe linie bisericească și obștească — rămîn mărturii vii de credință și dragoste în fața Dreptului Judecător. După cum se cunoaște, Patriarhul Iustin a fost unul dintre pionierii cu contribuții istorice în opera de slujire și apărare a păcii ce a luat amploare după al doilea război mondial — cauza unor mari pierderi de valori materiale și spirituale, mai ales pe bătrînul nostru continent.

În rîndurile militanților pentru apărarea păcii numele adormitului întru fericire Patriarh Iustin ocupă un loc ales, oferind din toată ființa sa tot ceea ce a fost mai de preț în intensificarea apărării și impunerii acestui măreț și binecuvîntat imperativ care ne cheamă pe toți să apărăm pacea în lume. În cartea vieții numele său se înscrie printre cei mai aleși fii ai lui Dumnezeu.

În timpul arhipăstoririi sale Biserica Ortodoxă Română a adus o adevărată și nouă brazdă în ogorul statornicirii păcii și dreptății pe pămînt atît pe tărîm național cît și pe cel internațional, contribuind la apărarea păcii, la dezvoltarea și întărirea legăturilor de prietenie dintre oamenii doritori de bine de pe fața întregii planete.

Aici, în patria dumneavoastră iubitoare de pace, Republica Socialistă România, la inițiativa și sub conducerea fericitului întru Domnul, Iustin, s-a reușit cu deosebit succes să se organizeze și să se desfășoare activitatea multor simpozioane, conferințe, adunări și seminarii creștine pentru intensificarea păcii în lume, pentru o Peninsulă Balcanică fără arme nucleare.

A fost chemarea Patriarhului Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, în consens cu politica statului dumneavoastră și a tuturor statelor din Balcani, poziție împărtășită cu abnegație de Patriarhul Iustin. Faptele sale de jertfelnicie pentru slujirea bisericească și națională, avînd ca fundament apărarea păcii în întreaga lume și bunăstarea întregii omeniri, vor face ca amintirea lui să rămînă veșnică, din neam în neam, înscrisă în letopisețul Bisericii lui Hristos.

El va primi de la Dreptul Judecător răsplata binemeritată de toți cei care se bucură de împărtășirea frumuseților Împărăției Sale celei cerești.

Ne închinăm în fața amintirii sale.

Întru fericită adormire, veșnică odihnă fă, Doamne, sufletului Patriarhului Iustin. Dumnezeu să-l ierte".

Duminică la orele 11,00, după săvîrșirea Sfintei Liturghii, în Catedrala patriarhală a avut loc slujba înmormîntării Prea Fericitului Patriarh Iustin Moisescu.

La catafalcul defunctului, din partea Președintelui Republicii

Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, era depusă o imensă coroană de flori albe. În numele Președintelui Republicii Socialiste România, al Consiliului de Stat, al Frontului Democrației și Unității Socialiste, a prezentat condoleanțe Domnul Gheorghe Rădulescu.

A luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, locțiitor de Patriarh, care a rostit o mișcătoare cuvîntare referindu-se la viața și activitatea Prea Fericitului Patriarh Iustin :

ÎNALT PREA SFINȚIȚI ȘI PREA SFINȚIȚI PĂRINȚI,
ONORAȚI REPREZENTANȚI AI AUTORITĂȚILOR DE STAT,
ÎNTRISTATĂ FAMILIE,
ÎNTRISTATĂ ADUNARE,

„Cu inimi cernite de durere, ne aflăm acum în jurul rămășițelor pămîntești ale de curînd adormitului în Domnul, Dr. Iustin Moisescu, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, spre a-i aduce un pios omagiu pe drumul cel fără de întoarcere. Atotputernicul Dumnezeu, sub rînduiala Căruia stau vremile, oamenii și toate făpturile, a hotărît sorocul trecerii lui de la cele vremelnice, atunci cînd nimeni nu se aștepta, doborît de o boală nemiloasă. De aceea, vestea plecării sale dintre noi ne-a pricinuit tuturor, ierarhi, slujitori și credincioși, o adîncă întristare.

Într-o asemenea împrejurare, atît de apăsătoare și cu anevoie de depășit, cuvintele nepieritoare ale Sfintei Scripturi vin să ne umple golul din inimi cu balsamul lor mîngîietor, îndemnîndu-ne să nu ne întristăm „ca cei care nu au nădejde“ (I Tesaloniceni 4, 13). Într-adevăr, întorcîndu-ne cu pietate gîndurile spre iubitul Întîistătător al Bisericii noastre, Patriarhul Iustin, care de aproape zece ani a stat cu aleasă destoinicie și cu deplină responsabilitate la cîrma Bisericii străbune, sîntem convinși că firul vieții sale nu s-a sfîrșit, ci se continuă, asemenea firului de mult preț ce se deapănă dintr-un caier minunat, a cărui bogăție nu se termină niciodată. Spunem aceasta gîndindu-ne că viața Patriarhului Iustin nu a fost o viață singulară, a unui om oarecare, ci însăși viața Bisericii noastre, a poporului și a țării, cu care el s-a identificat permanent și din bogăția căreia s-a împărtășit necontenit, ca dintr-un nesecat izvor de apă vie.

Vrednicul de pomenire Patriarhul Iustin a știut să ia, din vistieria înaintașilor săi, o zestre agonisită de generații întregi, pe care a îmbogățit-o cu neobosită rîvnă, spre a o lăsa moștenire de mare preț obștei noastre dreptmăritoare. Regretatul adormit în Domnul s-a înscris și va rămîne în istoria Bisericii o personalitate proeminentă, de dimensiuni ecumenice, panortodoxe, pancreștine și panumane, cunoscută și apreciată de întreaga lume; un teolog erudit, încercat conducător bisericesc, iscusit gospodar, păstor sufletesc de înaltă sensibilitate, apărător hotărît al dreptei credințe, păstrător neabătut al tradițiilor și datinilor străbune, înflăcărat iubitor de neam și glie strămoșească, dîrz luptător pentru pace, bunăstare și propășire spirituală și materială, ecumenist de înaltă cuprindere în slujba unității creștine și a apropierii, colaborării și înfrățirii între oameni și popoare.

ÎNTRISTAȚI ASCULTĂTORI,

La formarea multilateralei personalități a celui de care ne despărțim, astăzi, au contribuit, în primul rînd, neamul din care a odrăslit, mediul familial în care a crescut și aleasa sa pregătire intelectuală și spirituală, dobîndită în țară și peste hotare.

Născut la 5 martie 1910, în satul Cîndești de pe plaiurile muscelene, a cunoscut încă din fragedă vîrstă lupta cu încercările vieții. O copilărie nemîngîiată de sprijinul și afecțiunea părintelui său, căzut pe cîmpul de onoare în primul război mondial, nu l-a împiedicat să găsească sprijin și mîngîiere în dragostea de carte. Pasiunea pentru studiu, împreunată cu o sîrguință pilduitoare și cu o putere de muncă rar întîlnită, a fost altoiul binecuvîntat care a dus la înflorirea și mai apoi la ridicarea îmbelșugată a strădaniilor sale teologice.

Remarcîndu-se, încă din anii de seminar, ca elev de excepție, s-a bucurat de atenția și prețuirea marelui și luminatului patriarh Miron Cristea, care i-a deschis drumul către desăvîrșirea studiilor teologice la cunoscutele centre universitare din Atena și Strassbourg. Încununat cu cel mai înalt titlu academic, de doctor în Teologie, elaborează studii și lucrări de valoare și desfășoară o bogată activitate de profesor de teologie în străinătate și în țară, pregătind altarelor noastre ortodoxe strămoșești generații de slujitori vrednici și devotați.

În anul 1956, profesorul Iustin Moisescu, titular al catedrei de Studiul Noului Testament la Institutul teologic universitar din București și care între timp a primit Taina hirotoniei în preot, este chemat la înalta vrednicie de Mitropolit al Ardealului. Un an mai tîrziu, este ales în scaunul de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, unde păstorește vreme de două decenii, pînă la 12 iunie 1977, cînd votul colegiului electoral bisericesc îi îndreaptă pașii spre jilțul de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Într-adevăr, fiind ales și chemat la slujirea arhierească „dintre oameni", după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, cel ce merge acum în curțile cerești, Patriarhul Iustin, „s-a dăruit pentru oameni" (Evrei 5, 1), cu întreaga sa ființă. A fost chemat la treapta arhieriei, deci, avînd una dintre slujirile deosebit de importante ale Bisericii, aceea de formare a viitorilor ei slujitori. Îndeplinită ani îndelungați cu multă rîvnă, în momentul alegerii ca Mitropolit al Ardealului, avea să facă o adevărată mărturisire, care arată cît de strîns se simțea legat de misiunea sa de educator al viitorilor preoți: „Mă despind astăzi din rostul meu de profesor la Institutul teologic universitar din București — glăsuia noul ales —, cu părere de rău, fiindcă îndeletnicirea aceasta, căreia i-am închinat viața, în slujba Bisericii, mi-a hărăzit multe bucurii sufletești. Dar mă mîngîi cu gîndul că și de acum înainte voi fi învățătorul păstoriților mei, cu harul și cu puterea Sfîntului Duh, care este asupra mea".

Cu aceeași simțire pentru slujirea Bisericii și a țării își înfățișa hotărîrea în duhul responsabilității ierarhice cu prilejul alegerii ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române: „Cutezînd a primi vred-

nicia de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, mă încredințez acum tuturor celor care își pun nădejdi în rodnica mea arhipăstorire: Bisericii, fiindcă în plinătatea ei ecumenică și locală îmi voi desfășura activitatea; Țării noastre, fiindcă pe ea o slujesc bisericește; lui Dumnezeu, fiindcă în numele lui Hristos și cu puterea Duhului Sfînt voi păstori turma dată mie spre păstorire".

Cele trei decenii ale slujirii sale chiriarhale — două ca mitropolit și unul ca patriarh — au însemnat și vor însemna peste ani și veacuri o muncă asiduă încununată cu rodnice înfăptuiri, o necontenită strădanie spre mai bine, o pilduitoare dăruire în slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor. Păstrarea unității de credință și a disciplinei bisericești, buna desfășurare a vieții religioase în parohii, gospodărirea corespunzătoare a bunurilor bisericești, învățămîntul teologic, administrația bisericească, viața monahală, pregătirea cadrelor bisericești, activitatea misionară și pastorală a slujitorilor Bisericii, grija pentru locașurile de închinare — sînt obiective pe care Patriarhul Iustin le-a avut în permanență pe agenda preocupărilor sale.

La loc de frunte se înscrie, de asemenea, și preocuparea sa deosebită pentru gîndirea patristică și promovarea scrisului nostru bisericesc. Urmărit pe parcursul anilor, începînd cu perioada activității sale didactice, continuînd cu perioada de arhipăstorire ca mitropolit și terminînd cu cea de Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române, tiparul teologic oglindește una dintre trăsăturile sale cele mai alese, ale strădaniilor de mare ierarh ale fericitului adormit. Prin tipărirea Sfintei Scripturi, a cărților de cult și a numeroase studii de actualitate pentru viața bisericească, a manualelor pentru elevii seminariști și a cursurilor pentru studenții teologi, ca și prin marea colecție de traduceri din Sfinții Părinți pe care a inițiat-o, Patriarhul Iustin a revitalizat scrisul și gîndirea teologică românească. Fiecare bibliotecă parohială și mănăstirească și, deci, fiecare slujitor al altarului ortodox, le are la îndemînă, bucurîndu-se de frumusețea gîndirii patristice. A fost un mare cărturar și un statornic slujitor al culturii și aceasta nu numai pentru sine, ci și pentru alții, pentru cei din jur, cler și credincioși, ridicînd pe noi trepte știința noastră teologică și contribuind la puternica ei afirmare și la cuvenita ei cinstire în sînul Ortodoxiei întregi și al celorlalte confesiuni creștine.

În întreaga sa viață, Patriarhul Iustin Moisescu a îmbinat în mod armonios preocupările sale cărturărești cu cele practice. Stau mărturii nedezmințite în această privință zecile de mănăstiri și așezăminte bisericești, adevărate perle ale artei noastre românești, înveșmîntate de el în aleasă strălucire, bogatele împliniri administrative și gospodărești și o întreagă suită de restaurări și construcții noi, dintre care ultima, încă în curs de realizare — noul locaș al Institutului teologic universitar din București și Centrul ecumenic — încununează în modul cel mai grăitor viața, crezul și strădaniile sale.

Izvorul unei asemenea opere îl constituie credința sa în forțele nesecate ale Ortodoxiei și atașamentul sincer și statornic pe care l-a nutrit față de tot ceea ce poporul nostru a făurit în îndelungata și adeseori zbuciumata sa istorie și, mai ales, în vremile mai noi, cînd

Patriarhul Iustin a oferit un strălucit exemplu de implicare patriotică în viața și aspirațiile poporului român, pentru făurirea României noi, libere și independente. Pe cît de scumpă i-a fost slujirea Bisericii și păstrarea cu sfințenie a comorilor ei de învățătură și de viață, pe atît de mult și-a legat de inimă slujirea cu credincioșie a Patriei și a poporului român, fiind un apărător pururea treaz al neatîrnării și suveranității României contemporane și al cuceririlor harnicului nostru popor. Recunoscîndu-i-se strădania depusă pe acest tărîm, înalta Conducere de stat i-a apreciat meritele, acordîndu-i numeroase decorații, ordine și medalii, care — împreună cu medaliile, ordinele și distincțiile bisericești ce i-au fost conferite de numeroase Biserici de peste hotare, ca și de către conducători de state de-a lungul anilor — sînt tot atîtea expresii ale prețuirii și stimei, cinstind deopotrivă nu numai meritele sale, ci și Biserica pe care el a păstorit-o cu pilduitoare dăruire.

În diferite foruri și congrese mondiale creștine, în Marea Adunare Națională, în Frontul Democrației și Unității Socialiste, în marile adunări pentru pace sau oriunde a fost necesar, Patriarhul Iustin Moisescu a tălmăcit vrerea și năzuințele slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române. Pe linia acestor năzuințe, în climatul de deplină libertate religioasă instaurat în țara noastră, s-a afirmat și ca un consecvent promotor al bunelor relații de respect reciproc și înțelegere frățească dintre Cultele din România, contribuind prin aceasta la sprijinirea efortului general de progres și prosperitate al întregului nostru popor, precum și la afirmarea și consolidarea tot mai puternică a unității noastre naționale. În marea Mișcare ecumenică, Patriarhul Iustin s-a înscris ca un neobosit slujitor al ei, elaborînd cu rară competență, cu exigență și fermitate, pe parcursul mai multor ani, forme și metode noi de apropiere și cunoaștere, de iubire și deschidere creștină, dinamizînd și ilustrînd astfel prezența vie și activă a Bisericii Ortodoxe Române.

ÎNTRISTAȚI ASCULTĂTORI,

S-a scris și se va scrie mult despre viața și activitatea Patriarhului Iustin, despre trăsăturile sale sufletești și mai cu seamă despre realizările împlinite care aparțin nu numai făptuitorului lor ci, în egală măsură, Bisericii pe care a condus-o și a reprezentat-o în modul cel mai înalt. Va trebui însă, pe lîngă toate acestea, să se scrie și să se vorbească mai mult despre omul în sine și despre valențele sale interioare sau, cu un cuvînt, despre profilul său spiritual. Toți cei ce au lucrat în apropierea sa știu cît de bogat în omenie și generozitate a fost sufletul Patriarhului Iustin și cît de vibrantă i-a fost inima pentru cei din jur. Cunoscător încercat al sufletului omenesc, a știut să pătrundă în profunzimile acestuia, să-i simtă frămîntările și să-i ofere soluții salutare. Și-a cheltuit continuu timpul primind și ascultînd cu răbdare pe cei ce veneau să-i bată la ușă, bineștiind că, în multe cazuri, aceștia năzuiau să bată la ușa inimii sale și încerca un sfînt fior ori de cîte ori simțea că cel ce pătrunsese în cabinetul său de lucru, sugrumat de necaz sau nefericire, ieșea de acolo cu chip luminat, abia stăpînindu-și sub geană

lacrima bucuriei. S-ar putea adăuga desigur și alte multe flori la buchetul prețuirii, respectului și dragostei pe care ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii noastre se simt îndatorați să-l ofere acum regretatului lor Întîistătător, în acest trist ceas al despărțirii. La un asemenea lucru se vor simți îndreptățite nu numai generațiile prezente, ci și cele viitoare, pentru că Patriarhul Iustin Moisescu aparține, prin opera și personalitatea sa, nu unei singure vieți, ci unei epoci.

Mulțumim cu aleasă recunoștință și din inimă înalților reprezentanți ai autorităților de stat care au venit să exprime, prin prezența lor la această ceremonie, prețuirea față de regretatul nostru Întîistătător, oglindită și în aceste clipe grele prin telegrama de condoleanțe primită din partea Consiliului de Stat. Tălmăcind ecoul ei adînc în inimile ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii noastre, rugăm să se transmită personal Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele României — a cărui sensibilitate și întru aceasta se arată pilduitoare —, adînca noastră recunoștință și încredințarea continuării drumului slujirii scumpei noastre Patrii, așa cum s-a străduit neuitatul nostru Patriarh Iustin.

Mulțumim, de asemenea, distinșilor reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe surori și ai forurilor creștine de peste hotare, care sînt alături de noi în aceste momente atît de grele, aducîndu-ne compasiunea și dragostea lor: Sanctitatea Sa Patriarhul Maxim, în numele Bisericii Ortodoxe Bulgare; I. P. S. Mitropolit Bartolomeu de Filadelfia, din partea Sanctității Sale Demetrios I, Patriarhul Ecumenic; I.P.S. Mitropolit Juvenalie de Krutiski și Kolomna, din partea Sanctității Sale Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii; I. P. S. Mitropolit Pantelimon de Corint din partea Prea Fericitului Arhiepiscop Serafim al Atenei și a toată Grecia; Monseniorul Meeking Basil, din partea Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea; Domnul Pastor Dr. Glen Garfield Williams, în numele Conferinței Bisericilor Europene și al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Geneva), precum și I.P.S. Mitropolit Pancratie de Stara Zagora, în numele Conferinței Creștine pentru Pace (Praga).

Prețuind cum se cuvine participarea prea onoraților șefi de culte din țara noastră, mulțumim pentru cuvîntările rostite Excelenței Sale Episcopul Ioan Robu, conducătorul Arhidiocezei Romano-Catolice București; Excelenței Sale Episcopul Laszlo Papp al Bisericii Reformate Oradea și Excelenței Sale Episcopul Albert Klein al Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană Sibiu și îi asigur pe toți de aceeași dragoste și colaborare frățească pe drumul ecumenismului practic și al sprijinirii năzuințelor harnicului nostru popor român și a păcii în lume.

Nu putem trece cu vederea a aprecia ca pe o sfîntă comuniune participarea clerului de la mănăstiri și parohii, față de care ilustrul defunct și-a consacrat ani de muncă intelectuală și administrativă, prețuind fără încetare vredniciile „sfîntului preot de la țară". Chipul și opera celui ce va fi așezat la loc de veșnică odihnă pînă la Învierea cea de obște, ca cel de al patrulea patriarh — împreună cu sfinții noștri părinți Miron, Nicodim și Justinian — vor străluci

pururea prin rîvna și devotamentul față de toți fiii Bisericii noastre strămoșești.

Împărtășind durerea familiei atît de dragă lui, prezentăm celor două distinse surori, îndeosebi nepoților, ca și celorlalte rude, sincere condoleanțe și tărie de la Dumnezeu pentru depășirea momentului de apăsare sufletească.

ÎNDURERAȚI ASCULTĂTORI,

Patriarhul Iustin Moisescu pleacă din mijlocul nostru cu trupul, dar ne va rămîne pururea viu în suflete prin lucrarea sa arhipastorală de o rară bogăție. Plecîndu-ne fruntea în fața chipului său pămîntesc, să-i păstrăm neștearsă amintirea în suflete și să rugăm cu căldură pe Bunul Dumnezeu să-i facă parte de veșnică odihnă în cetele Sfinților Săi, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfîrșit. Veșnică să fie pomenirea lui. Amin".

A luat apoi cuvîntul Domnul Ion Cumpănașu, Președintele Departamentului Cultelor, care în cuvîntul său a relevat activitatea de aproape un deceniu a Prea Fericitului Patriarh Iustin, slujirea devotată a Bisericii strămoșești și a Patriei.

„Încetarea din viață a Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, Dr. Iustin Moisescu, lasă în inimile noastre, ale tuturor acelora care l-au cunoscut și prețuit, o adîncă durere și tristețe.

Conducem astăzi pe ultimul său drum pe cel care, cu atîta strălucire și demnitate, a ocupat timp de aproape un deceniu scaunul patriarhal al Bisericii Ortodoxe, pe eminentul ierarh care și-a contopit destinul cu cel al Bisericii pe care a slujit-o, pe omul care va dăinui în conștiința noastră ca un mare cetățean-patriot, exemplu de dăruire totală în îndeplinirea înaltelor responsabilități cu care a fost investit.

În aceste clipe de doliu ne înclinăm în fața memoriei Patriarhului Iustin, căruia îi aducem un ultim omagiu de respect, de recunoaștere și apreciere a serviciilor pe care le-a făcut de-a lungul unei vieți Patriei și poporului român.

Ridicat din mijlocul poporului, care i-a fost izvorul veșnic proaspăt al înțelepciunii și al neostoitelor sale strădanii spre mai bine, Patriarhul Iustin Moisescu a parcurs un remarcabil drum în viață, încununat la tot pasul de laurii celor mai înalte recunoașteri ale muncii și capacităților sale.

După o strălucită activitate didactică la școlile teologice din țară și străinătate i s-a încredințat la o vîrstă tînără scaunul Mitropoliei Ardealului și ulterior cel al Moldovei și Sucevei, unde s-a afirmat în toată plenitudinea ca un demn reprezentant al tradițiilor ortodoxe, ca un fidel slujitor al Bisericii și al țării, lăsată nouă de strămoși. În aceeași perioadă a desfășurat o prodigioasă activitate pe tărîmul relațiilor internaționale ale Bisericii Ortodoxe Române, în care s-a remarcat ca un eminent mesager al vocației pașnice a poporului nostru, ca iubitor al înțelegerii și armoniei între Biserici și popoare. Alegerea doctorului Iustin Moisescu în calitatea de Patriarh

al Bisericii Ortodoxe Române a constituit pe fondul acestor împliniri o binemeritată și firească recunoștere a locului ce i se cuvenea în ierarhia Bisericii Ortodoxe.

Patriarhul Iustin Moisescu și-a făcut un crez de conștiință din slujirea harnică și devotată a Bisericii, a Patriei și a binelui obștesc, în spiritul celor mai bune tradiții ale Bisericii românești. Legătura cu poporul, cu viața, cu frămîntările și aspirațiile acestuia a fost o constantă a tuturor preocupărilor sale. Fidel acestor convingeri, el a îndrumat în permanență clerul și credincioșii ca, beneficiind de largile drepturi și libertăți conferite de Constituție, să fie loiali statului socialist român, să respecte legalitatea și să-și îndeplinească cu devotament îndatoririle cetățenești, să sprijine fără preget străduaniile poporului de făurire a unei Românii moderne, prospere, libere și independente.

Patriarhatul doctorului Iustin Moisescu va dăinui peste vremuri ca o perioadă de multiple și remarcabile împliniri în toate domeniile.

Punerea în valoare a unor vechi tezaure de artă și arhitectură bisericească intrate în patrimoniul cultural național, un autentic reviriment creator în cercetarea, scrierea și editarea unui număr impresionant de lucrări cu caracter bisericesc dar și istoric, patriotic, la nivelul celor mai înalte exigențe științifice, amplificarea relațiilor Bisericii Ortodoxe cu lumea creștină, creșterea contribuției acesteia la promovarea idealurilor poporului nostru de pace și bună conviețuire între popoare — sînt doar cîteva din creațiile care poartă pecetea distinctă a Patriarhului Iustin.

Patriarhul Iustin a trăit și a simțit românește. El a înțeles și a sprijinit comandamentele vremurilor noi pe care le trăim, a fost mîndru de progresul uriaș pe care România, sub Conducerea înțeleaptă a Președintelui Nicolae Ceaușescu l-a făcut în ultimele decenii, situîndu-se astăzi printre națiunile care pot privi cu fruntea sus locul pe care îl ocupă în concertul celorlalte națiuni ale lumii și pot scruta cu încredere viitorul luminos. La toate aceste mărețe realizări, Patriarhul Iustin și-a adus o valoroasă contribuție.

Cu grijă și perseverență, el a urmărit statornicirea bunelor relații cu celelalte Culte din țara noastră, avînd o contribuție valoroasă la climatul de respect reciproc, de înțelegere și unitate a tuturor fiilor Patriei, indferent de apartenența lor națională sau religioasă.

Împreună cu alți conducători de Culte a participat, ca membru al Consiliului Național, la activitatea Frontului Democrației și Unității Socialiste, a contribuit și pe această cale la întărirea unității națiunii noastre.

Ca o recunoaștere de către popor a meritelor și prestigiului său, Patriarhul Iustin a fost, din 1961, ales ca deputat în forul legislativ suprem al țării — Marea Adunare Națională.

Conducerea Statului a dat o înaltă apreciere activității rodnice a Patriarhului Iustin, contribuției sale la propășirea Patriei, la promovarea idealurilor de pace și libertate ale poporului român. Nume-

roasele ordine și medalii ce i-au fost conferite sînt o expresie a acestor sentimente de stimă și prețuire.

Aducîndu-i încă o dată profundul și îndureratul nostru omagiu, spunem un trist adio Patriarhului Iustin, care va rămîne în amintirea noastră ca un mare ierarh-patriot, legat cu trup și suflet de năzuințele poporului român pe care l-a iubit și l-a slujit cu abnegație pînă la sfîrșitul vieții sale".

A mai luat cuvîntul Prea Fericitul Patriarh Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare, care, exprimînd regretul profund pentru moartea Patriarhului Iustin, a arătat relațiile strînse dintre Bisericile Ortodoxe Română și Bulgară, faptul că prin trecerea sa la cele veșnice lumea creștină pierde una din marile sale personalități, un mare teolog, și ierarh al zilelor noastre :

„Cu inimile îndurerate am primit trista veste a încetării din viață a Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul Iustin. În această zi de grea încercare și de despărțire de păstorul și părintele prea iubit duhovnicesc al nostru dorim să aducem ca prinos sincerele noastre condoleanțe în numele Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare, al clerului și credincioșilor noștri, fraților și surorilor poporului dreptcredincios român.

Astfel se cuvine, ca în duh de frățietate și vecinătate, să mărturisim laolaltă toate necazurile și greutățile vieții și să ne mîngîiem în speranța și sfințenia credinței noastre că cei care au adormit în Domnul nostru Iisus Hristos vor fi împreună cu El; pentru că cei ce trăim în El trăim și cei ce mor în Domnul mor. Prin urmare cu Domnul trăim și în Domnul murim. Adormitul întru fericire Patriarhul Iustin în viața sa pămîntească a oferit din prisos înmulțirea talanților și darurilor cu care a fost înzestrat de Dumnezeu, pentru slujirea Sfintei Sale Biserici. Patriarhul Iustin a lăsat o urmă de lumină în cartea de aur a Sfintei Ortodoxii ca un desăvîrșit teolog, distins ierarh, patriot, militant multiplu în aria Bisericii lui Hristos din timpurile noastre pentru unitatea tuturor creștinilor, apropierii lor pe linie ecumenică, pentru apărarea binecuvîntatei păci și pentru prietenie și colaborare între toate popoarele. Cu recunoștință și bună cunoștință ne vom aduce aminte de fericitul întru adormire, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul Iustin, pentru marea sa dragoste frățească pe care a arătat-o față de noi și de Biserica noastră, exprimată în diferite ocazii, ale întîlnirilor noastre reciproce, festivități sau momente jubiliare, contacte personale și vizite, precum și cu prilejul întrunirilor ecumenice și intercreștine. Pe drumul slujirii care ne unește, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, pretutindeni din înălțimea slujirii sale el necontenit nu a militat decît pentru unitatea prin duh în legătura păcii (Efeseni 4, 3), pentru întărirea și afirmarea sentimentelor de reciprocă frățietate dintre ierarhi, cler și credincioși, a deziderateloг ecumenice ale Bisericilor noastre Ortodoxe surori și a popoarelor noastre vecine și prietene.

În ceasul despărțirii noastre de preaiubitul nostru confrate și conslujitor aducem prinosul rugăciunii noastre fierbinți către Domnul Vieții pentru ca să primească în ceata drepților sufletul preaiubitului Său fiu și să-l învrednicească de fericirea hărăzită celor bineplăcuți ai Săi, care stau de-a dreapta Sa, unde nu este nici întristare, nici

suspin, ci viață fără de sfîrșit. Iar Dumneavoastră, iubiți frați, Dumnezeu să vă aducă mîngîiere în sufletele voastre, întărindu-vă în speranța credinței noastre, pentru că nădejdea este cea care ne oferă tărie spre mîntuire".

Reliefînd personalitatea și activitatea ecumenistă intensă a Prea Fericitului Patriarh Iustin, atît pe plan local, între Cultele din Republica Socialistă România, cît și în Mișcarea ecumenică au mai luat cuvîntul :

Eminența Sa Episcopul Ioan Robu, conducătorul Arhiepiscopiei Romano-Catolice București :

„*Din partea ierarhiei catolice din România, din partea mea personal și din partea credincioșilor catolici, exprim cele mai profunde sentimente de condoleanțe pentru pierderea veneratului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Dr. Iustin Moisescu, personalitate ilustră a vieții creștine din România și de peste hotare, care și-a dedicat întreaga sa viață slujirii Bisericii și țării.*

Vestea încetării din viață a veneratului Patriarh Iustin Moisescu ne-a mișcat adînc, mai ales că în persoana sa noi am avut un bun prieten, între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă putîndu-se astfel întreține de-a lungul anilor strînse relații de colaborare și dragoste frățească conform învățăturii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Personalitate marcantă a vieții creștine din țara noastră, Patriarhul Iustin Moisescu s-a distins printr-o activitate continuă și neobosită pentru mărirea lui Dumnezeu și pentru binele sufletelor, participînd atît la problemele importante legate de viața Bisericii cît și la cele ale țării. Dumnezeu să-i răsplătească strădaniile și suferințele !

Păstrînd în inimile noastre imaginea celui pe care Bunul Dumnezeu l-a ales spre a fi nu numai păstor de suflete, ci l-a orînduit prin harul său de a fi Cap al Bisericii Ortodoxe Române timp de nouă ani, acum cînd nu se mai află printre noi, înălțăm rugile noastre fierbinți spre Mîntuitorului nostru:

Doamne Iisuse Hristoase, Tu, Care dăruiești credința și speranța în viața veșnică, binevoiește a mîngîia și pe cei îndureranți de moartea Prea Fericitului Iustin Moisescu;

Tu, Care l-ai spălat cu apa Botezului și l-ai însemnat cu Sfînta Ungere, binevoiește a-l număra printre sfinții și aleșii Tăi;

Tu, Care la ospățul sfînt l-ai hrănit cu Trupul și Sîngele Tău, binevoiește a-l primi la masa Împărăției Tale;

Tu, Care l-ai învrednicit să împlinească în Biserică slujba preoțească, binevoiește a-l face părtaș la Liturghia veșnică din Ceruri spre a auzi cuvintele pline de mîngîiere: „Bine, slugă bună și credincioasă... intră în bucuria Domnului tău" (Matei 25, 21)".

Laszlo Papp, Episcop al Episcopiei Reformate Oradea, a spus:

„*Joi dimineața, în Oficiul condus de mine, am analizat o problemă destul de complexă. Deodată a sunat telefonul din Capitală. Mi s-a comunicat că Prea Fericitul Patriarh Dr. Iustin Moisescu ne-a părăsit pentru totdeauna.*

Cîteva secunde am stat copleșit de povara durerii. Analiza problemei s-a întrerupt. Dar treptat-treptat mi-am dat seama că în

loc de durere trebuie să ne exprimăm recunoștința față de Dumnezeu care în bunătatea sa nemărginită ni l-a dat nouă pe Patriarhul mult stimat și iubit.

Am subliniat cuvîntul „nouă", fiindcă începînd de la prima noastră întîlnire am simțit, mai mult, am fost convins că cel care ne-a părăsit a fost și al nostru. Nu numai al Bisericii sale mult iubite, acum cernită de doliu, dar și al nostru, al tuturor Cultelor religioase din țară, între care și al Bisericii Reformate pe care o reprezint aici.

Prima noastră întîlnire a avut loc acum aproape douăzeci de ani, cu ocazia înscăunării regretatului mitropolit Nicolae Mladin. Evenimentul acesta avînd loc în preajma Rusaliilor, în cuvîntul meu m-am referit la mulțimea adunată la Ierusalim, ascultînd predica Sfîntului Apostol Petru. Prea Fericitul Patriarh, atunci mitropolitul Moldovei, plecînd din sală mi-a spus : „Sfîntul Duh ne unește și pe noi!". Acestea au fost primele cuvinte pe care mi le-a spus. Cuvinte mult grăitoare !

De atunci, totdeauna am fost convins de această unitate. Unitatea nu numai a diferitelor culte religioase, dar și a cetățenilor de diferite naționalități. Această unitate de nezdruncinat a accentuat-o Prea Fericitul Patriarh Iustin în cuvîntarea sa rostită, drept testament social, la Plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, din 28 martie 1986, declarînd : Într-un glas cu Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, zicem și noi fără încetare, cu deplină convingere : „Trebuie făcut totul pentru apărarea dreptului sacru al popoarelor, al oamenilor la existență, la viață liberă și demnă, la pace".

Cu ocazia primei noastre întîlniri, la Sibiu, am dat un citat biblic, referitor la cei din Mesopotania, Egipt și Liban, la romani, cretani și arabi adunați atunci la Ierusalim (Fapte 2, 10-11). Exprimînd acum condoleanțele frățești ale Bisericii Reformate, împreună cu cele ale mele, voi termina cuvîntul meu izvorît din inimă, cu prilejul ultimei noastre întîlniri, tot cu un citat biblic, luat din Apocalipsă: „După acestea, m-am uitat și iată mulțime multă, pe care nimeni nu putea s-o numere, din tot neamul și semințiile și popoarele și limbile, stînd înaintea tronului și înaintea Mielului, îmbrăcată în veșminte albe și avînd în mînă ramuri de finic. Și mulțimea striga cu glas mare, zicînd : Mîntuirea este de la Dumnezeul nostru, Care șade pe tron și de la Mielul" (7, 9-10).

Să ne dea mîngîiere și tărie conștința că Prea Fericitul Iustin e acum înconjurat de acest norod al fericiților, unde Patriarhului nostru mult stimat și iubit i-a fost dată din harul lui Dumnezeu fericirea ce nu poate să fie exprimată cu cuvintele noastre!"

Albert Klein, Episcopul Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană din țara noastră, a spus :

„Să-mi fie permis ca în numele Bisericii Evanghelice C. A. din Republica Socialistă România să exprim sincerele noastre condoleanțe și adînca noastră compasiune Sfîntului Sinod, Bisericii Ortodoxe Române, care a pierdut patriarhul, conducătorul ei părintesc atît de mult iubit de cler și de credincioșii ortodocși și atît de mult prețuit de toți care l-au cunoscut din rîndurile celorlalte Culte.

Încă din scurta sa perioadă de activitate ca mitropolit al Ardea-

lului, răposatul ne este cunoscut ca un ierarh adînc înrădăcinat în poporul său, înzestrat cu o mare putere de muncă, un spirit creativ și o cuprinzătoare cultură teologică, care l-au ajutat să îndemne colaboratorii săi la o vie actvitate în slujba înnoirii vieții bisericești din izvoarele ei proprii în condițiile noi, create prin transformarea României într-un stat socialist. Felul cum a stabilit locul pe care Biserica trebuie să-l ocupe în societatea socialistă a fost de folos și celorlalte Culte din țară la formularea contribuției lor pentru edificarea Patriei.

Dar ne amintim cu caldă recunoștință și de activitatea răposatului în domeniul ecumenic. Continuînd opera de deschidere ecumenică a marelui său predecesor, răposatul a ocrotit străduințele de înțelegere reciprocă și de colaborare pe plan local a Cultelor din România, străduințe care au culminat în cele trei Adunări pentru pace și dezarmare la care reprezentanții Cultelor din țară, împreună cu numeroși oaspeți din străinătate s-au angajat în deplină unitate pentru pacea lumii. Nu vom uita discuțiile, fie pe plan local, fie în cadrul conferințelor bisericești internaționale, în care marele teolog ortodox a arătat o înțelegere subtilă pentru pozițiile specifice din învățătura altor culte, nepierzînd niciodată din ochi chemarea spre unitatea fundamentală a credinței creștine în diversitatea confesională a diferitelor Biserici.

Cu astfel de gînduri dorim să exprimăm în fața acestui sicriu recunoștința noastră pentru înțelegerea frățească cu care acela care a fost Patriarhul Iustin a ținut deschise ușile acestui palat, invitîndu-ne să participăm la străduințele Bisericii Ortodoxe Române pentru unitatea creștină și pentru pacea lumii. Însoțindu-l pe ultimul său drum, pe drumul în fața tronului ceresc, ne împărtășim clerului și credincioșilor ortodocși spunînd: Dumnezeu să-l ierte; să-l primească în împărăția Sa și să-l așeze între cei drepți, ca să vadă slava Sa, slava Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh".

S-a făcut apoi înconjurul Catedralei patriarhale, purtîndu-se de către preoți pe umeri corpul neînsuflețit al celui ce a fost vrednicul de pioasă și veșnică amintire Patriarhul Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, cortegiul fiind precedat de coroanele și jerbele de flori în semn de omagiu față de cel plecat dintre noi, asistența înclinîndu-se cu evlavie și recunoștință înaintea celui ce a liturghisit timp de aproape 10 ani, ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române în Catedrala patriarhală din București, păstrînd și propoveduind adevărul mîntuirii, veghind la unitatea de credință, la unitatea morală și națională a tuturor fiilor Bisericii noastre strămoșești. Trupul neînsuflețit al Patriarhului Iustin a fost așezat în cripta din Catedrala patriarhală din București, în aureola cîntărilor executate cu măiestrie de corala patriarhală și în dangătul prelung al clopotelor care vesteau plecarea unui Întîistătător care a înscris un capitol glorios în istoria Bisericii Ortodoxe Române.

*

* *

Înaltelor piscuri doar soarele le dă reliefări care trezesc admirația oamenilor și puțini sînt cei care au cutezanța și puterea de sacrificiu de a le pătrunde tainele și frumusețile nevăzute și,

totodată, de a admira și înțelege frumusețile și armonia lumii de pe culmile lor înscrite. Asemenea piscuri sînt și în lumea umană, de la înălțimea cărora perspectivele unui viitor mai fericit pentru întreaga omenire sînt mai largi, mai pline de nădejdea slavei, cum spune marele Apostol Pavel. Între aceste piscuri negreșit se numără și cel de-al patrulea patriarh al Bisericii noastre strămoșești, Dr. Iustin Moisescu, ca personalitate teologică și ecumenică — după afirmația Pastorului dr. Károly Toth — „cunoscută, iubită și respectată, de credincioșii, de Bisericile și de membrii Conferinței Creștine pentru Pace, în Europa, în Asia, în Africa și în America", membru fondator al Conferinței Bisericilor Europene al cărei îndrumător și împăciuitor a fost întotdeauna, „inspirînd și aducînd împăcarea în mijlocul tuturor" și interpretînd cu o competență de neegalat „Ortodoxia pentru cei ce nu sînt ortodocși", „un munte de tăcere" — cum era numit între cei ce l-au avut părinte duhovnicesc —, a cărui bunătate și simț. al dreptății copleșeau pe cei din jur, care nu vorbea decît atunci cînd era nevoie, „în toate tensiunile și neînțelegerile aducînd înțelegerea și rezolvarea" (Dr. G. G. Williams). Toate evidențiază largile arii ecumenice pe care întodeauna le-a adîncit cu bogate roade și împliniri pentru ca dorința tuturor creștinilor „ca toți să fie una" (Ioan 17, 21) să devină realitate și trăire comună. Ierarh și părinte duhovnicesc care, după pilda ierarhilor moldoveni, a „știut să țină strîns legată viața Bisericii de viața poporului", să fie „un far călăuzitor", devenind el însuși moldovean, cum spunea G. Lesnea, adică avînd „o inimă caldă, dar cugetul rece" (V. Râșcanu), teolog ortodox de largi dimensiuni „a cărui gîndire și lucrare se împlîntă adînc în cuvîntul Sfintei Scripturi și al Sfinților Părinți", profesorul de teologie „de înalt prestigiu și atitudine în peisajul teologiei românești din ultimii patruzeci de ani" (Pr. prof. dr. Dumitru Radu), în care școlile teologice din Moldova au avut întotdeauna „un prețuitor și un sprijinitor entuziast care nu și-a cruțat nici o osteneală pentru întărirea și înflorirea lor", bucurîndu-se de prețuirea clerului și credincioșilor din Moldova — „întotdeauna ei sînt atașați de ierarhii lor și vorbesc cu mîndrie și cuviință despre păstorii lor", îi plăcea cu orice prilej să sublinieze acest fapt —, pe care permanent i-a îndrumat de a fi împlinitorii rînduielilor bisericești și ai practicii creștine, de a-și iubi și cinsti patria : „Mîntuitorul cînd plîngea pe înălțimile din jurul Ierusalimului își arăta dragostea și atențiunea față de patria Sa ; Sfîntul Apostol Pavel spune într-o anumită împrejurare compatrioților săi : „Eu sînt iudeu, născut în Tarsul Ciliciei, dar am crescut în acest oraș (Ierusalim), învățînd la picioarele lui Gamaliel și țin cu strășnicie Legea părintească" (Fapte 22, 3). Sentimentul acesta al iubirii de patrie nu este, deci, potrivnic spiritului Bisericii noastre, ba, dimpotrivă, „este o obligație morală" ca și apărarea păcii, care, totodată, este și „lege a firii și poruncă a Mîntuitorului", în climatul căreia „se construiesc bisericile, școlile și spitalele, în care înfloresc artele și științele, în care se dezvoltă literatura, în care bunul credincios se apropie de Dumnezeu".

Fericitul întru pomenire Patriarhul Iustin Moisescu a fost „o mare personalitate, o personalitate de dimensiuni panortodoxe și pancreștine, cunoscută în întreaga lume", dar și ierarhul-

dascăl, care, primii ani de activitate didactică în învățămîntul teologic universitar, după întoarcerea din străinătate, și de slujire arhierească i-a petrecut în Moldova, apropiat și iubit de fiii Bisericii noastre strămoșești, în special de slujitorii și credincioșii din Moldova și Bucovina roadele evlaviei cărora „sînt datinele pe care le păstrează cu sfințenie ; sînt obiceiurile și tradițiile religioase atît de numeroase; sînt vechile biserici, mănăstiri și așezăminte răsărite pe lîngă acestea", pe care Patriarhul Iustin le-a înfrumusețat și înnoit, punîndu-le în cinstirea pe care o meritau în preocupările creștine de astăzi în apropierea și cunoașterea reciprocă a specificului fiecărei Biserici și grupări mărturisitoare ale lui Hristos Mîntuitorul, mărturii netăgăduite ale gloriosului trecut înscris în cronica acestui neam de fiii brazdei românești și vetre de închinare „în care s-a cultivat viața creștină, s-a făurit evlavia acestui popor și din care au răsărit primele flori ale culturii acestui popor". Tinda bisericilor și mănăstirilor a fost prima școală a acestui neam în care s-a cultivat conștiința națională și românească. Prin grija sa, ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, aceste strălucitoare diademe din salba Ortodoxiei românești au redevenit „ceea ce au fost odinioară, deschizătoare de lumină în toate problemele bisericești", ca o armonioasă împletire dintre trecutul și prezentul Bisericii, ca oglindire a unității de slujire a tuturor închinătorilor Altarului strămoșesc, chemînd la sînul ocrotitor al Bisericii noastre strămoșești, din mijlocul căreia Dumnezeu a ridicat la vrednicia sfințeniei pe mulți dintre fiii acestui neam, pe toți „cei care s-au rupt în vreun chip de la trupul Sfintei noastre Biserici, adică pe cei care au primit vreo învățătură greșită, pe cei ce viețuiesc în păcate și pe cei care nu se supun rînduielilor bisericești cu privire la ținerea sărbătorilor și a posturilor, „umblînd după vedeniile lor și îngîmfîndu-se zadarnic în închipuirea lor trupească" (Coloseni 2, 16), pentru a-i face părtași dragostei și sfințeniei Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească, a cărei curăție este „ca apa izvoarelor din munții noștri". În toate strădaniile sale a luat rîvnă din rîvna sfîntă a înaintașilor pentru slujirea Bisericii întru sfințenie și din dragostea lor jertfelnică, putere de a sluji poporul nostru cu dragoste, sorbind întotdeauna din acest „izvor de cleștar al faptelor mari ale înaintașilor noștri".

Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Teoctist a sintetizat într-un chip admirabil activitatea ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei a regretatului patriarh Iustin Moisescu : *„Cei peste 20 de ani de păstorire i-ați dăruit Mitropoliei Moldovei și Sucevei, ale cărei întocmiri și statorniciri, cu prisos de gînd și de faptă de ierarh, se vădesc peste tot, de la împlinirile Centrului eparhial, pînă la mănăstirile, protopopiatele și celelalte locașuri administrativ-religioase...*

Teascurile mitropolitane, orînduite și reînnoite cu mașini moderne, readuc în contemporaneitate rolul cultural al Mitropoliei Moldovei, cunoscut în vremea neuitaților mitropoliți Varlaam, Dosoftei, Veniamin Costachi și alții... starea înfloritoare a Seminarului teologic, ca și a Tipografiei, înmănunchează cerințele pentru formarea slujitorilor sfintelor altare și pentru orientarea teologică, istorică și culturală, prin prestigioasa revistă mitropolitană a celor

două eparhii: Arhiepiscopia Iașilor și Episcopia Romanului și Hușilor...

În fruntea tuturor se arată strălucirea în care ați învești mîntat mănăstirile, monumente istorice, adevărate perle ale artei noastre strămoșești... Chipul cel nou al sfîntului așezămînt — Arhiepiscopia Iașilor și Mitropolia Moldovei și Sucevei — vădit în grija pe care ați purtat-o pentru formarea clerului, în zidirile gospodărești, în înfrumusețarea și părinteasca oblăduire a activității sfintelor mănăstiri, monumente istorice, cu preocupări teologice, culturale și economice v-a așezat nu numai în rîndul strălucitilor mitropoliți ai Moldovei, ci și în dragostea și respectul tuturor fiilor duhovnicești păstoriți de Prea Fericirea Voastră în Moldova".

Această prodigioasă activitate izvorîtă din conștiința „marilor și grelelor răspunderi", călăuzită pe „drumarul păstoriei" de „credință neclintită și dragoste nețărmurită, muncă nepregetată și dreptate", de convingerea că lucrarea Bisericii noastre trebuie să oglindească și în zilele noastre integrarea ei în istoria și viața poporului nostru, așa cum „s-a dovedit în toată istoria ei" și „înțelege să fie și mîine după pilda atîtor înaintași, vrednici fii, ierarhi, preoți și simpli credincioși ai ei", pe toate plaiurile românești, a fost încununată de o aprofundare multilaterală a contribuției Ortodoxiei la promovarea măreților deziderate creștine de astăzi. „Cu un neclintit simț al echilibrului și al dreptății, al iubirii sincere față de oameni și cu o mare putere de dăruire lui Hristos și Bisericii Sale", Dr. Iustin Moisescu poate fi considerat, pentru magistrala sa activitate în această privință, „un ctitor de dimensiuni ecumenice, pancreștine și panumane, al lucrării creștine ortodoxe și românești a Bisericii Ortodoxe Române" (Pr. prof. I. Rămureanu). Întreaga sa slujire a fost închinată Ortodoxiei, chemată astăzi să ofere Mișcării ecumenice „conștiința unității bisericești" pentru că ea trăiește de veacuri această unitate în diversitate, motiv pentru care „în duhul, teologia și cultul ortodox, creștinii pot găsi sursele și modalitatea de a realiza unirea lor văzută". Dar regretatul patriarh nu uita niciodată să sublinieze că Ortodoxia aduce în Mișcarea ecumenică și „interpretarea tradițională a Sfintei Scripturi, dezvoltarea succesivă a gîndirii teologice, bogăția cultului religios și frumusețea angelică a vieții spirituale". Desigur că prin aceasta „Ortodoxia pune la dispoziția Bisericilor membre ale Consiliului Ecumenic întregul său tezaur de credință și viață în Iisus Hristos", avînd ea însăși de cîștigat de pe urma acestor valorificări ecumenice a importantei ei contribuții, pe care este chemată să o aducă la împlinirea deziderateIor de unitate a tuturor celor ce cred și mărturisesc pe Hristos. Astfel colaborarea Bisericilor Ortodoxe surori trebuie să impună cu și mai multă prestanță Ortodoxia în lumea creștină și în relațiile ei cu celelalte religii chiar. „Noi ne străduim să păstrăm, să stabilim și să adîncim legături de apropiere și colaborare, atît pe plan interortodox, cît și intercreștin, interreligios și general uman, cu convingerea că acestea sînt dimensiunile pe care Biserica este chemată să și le însușească, mai ales în vremea noastră, în vederea împlinirii menirii ei slujitoare și mîntuitoare. Biserica Ortodoxă Română este însuflețită de dorința de a sluji deopotrivă atît marea cauză a unității creștine cît și pe aceea a unității umane

sprijinind orice acțiune menită să apropie și să însuflețească pe oameni în duhul iubirii, al păcii și al bunei înțelegeri". În acest sens, prin întreaga sa activitate, a sprijinit ideea realizării unui „ecumenism integral", care constă în închegarea — pe baza elementelor comune ale credințelor religioase — a unui „Consiliu mondial al tuturor religiilor", menit să slujească cu forțe sporite cele mai nobile și mărețe aspirații ale tuturor popoarelor, ale omenirii contemporane. Din acest „ecumenism integral" decurg pentru Biserici și creștini niște principii fundamentale:

„— Unitatea creștină este o îndatorire a tuturor Bisericilor, fiind poruncită de Mîntuitorul Iisus Hristos;

— Orice contacte interbisericești sînt utile și necesare, întrucît ele pregătesc atmosfera de dialog;

— În relațiile dintre Biserici trebuie adoptate măsuri care să statornicească o atmosferă de încredere și dragoste, excluzîndu-se orice formă de prozelitism;

— Dragostea și înfrățirea dintre oameni și slujirea lumii sînt porunci ale Evangheliei".

Aceasta presupune în primul rînd că ieșirea din confesionalismul propriu este condiția sine qua non a împlinirii dezideratului comun de unire pe care-l nutresc Bisericile creștine: „Prietenia dintre noi nu trebuie să se limiteze la marginea streașinei bisericilor noastre. Orizontul nostru actual trebuie să se lărgească pentru a ajunge la o unire reală a Bisericilor și la o activitate unică a noastră: slujirea omului". Deschiderea Bisericii Ortodoxe față de problemele umane, fără a-și uita rostul pe care i l-a dat Mîntuitorul de a sfinți și înfrumuseța creația, de a extinde împărăția lui Dumnezeu pînă ce El „va fi totul în toate", fac ca Biserica noastră strămoșească să nu fie — afirma adeseori regretatul Patriarh Iustin Moisescu — „o Biserică închisă, limitată, mărginită la hotarele patriei noastre", ci „o Biserică larg deschisă spre contacte cu toate Bisericile, cu toate religiile din lume". De aceea relațiile Bisericii noastre în acești ani au contribuit substanțial „la strîngerea raporturilor dintre Bisericile Ortodoxe, la crearea unei mai strînse unități între ele" și la afirmarea Ortodoxiei în concertul celorlalte Biserici creștine din lume, ca Bisericile vechi orientale, Biserica Romano-Catolică, Biserica vechilor catolici, Biserica Anglicană și Bisericile protestante.

Dar în aceeași măsură a fost evidențiată și acea dimensiune ecumenică care nu trebuie ignorată de nici o Biserică că lucrarea bisericească nu poate fi extinsă dincolo de hotarele jurisdicționale, fapt care ar duce la nesocotirea învățăturii apostolice că ierarhii Bisericilor sînt datori să păstorească „turma lui Dumnezeu" peste care Duhul Sfînt i-a pus păstori. „Acest principiu implică... integrarea unei Biserici locale în viața unui popor", făurirea unui chip propriu specific fiecărei Biserici, întrupată în neamul din sînul căruia a răsărit: „Integrată în viața neamului nostru Biserica și-a însușit idealurile mari ale poporului și le-a slujit cu statornicie. De aceea, ea a dobîndit cu timpul un chip propriu pe măsura chipului nostru românesc". De fapt, din această integrare a Bisericii în viața neamului din care a răsărit izvorăște dinamismul și puterea ei de slujire a lumii, pentru făurirea acelui „ecumenism religios activ,

capabil să contribuie hotărîtor la rezolvarea grelelor probleme cu care este confruntată creștinătatea și omenirea în general". Căci din pilduitoarea trăire creștină pe vatra moșilor și strămoșilor noștri „izvorăște și năzuința noastră de statornicire a păcii între popoare"; sprijinind neamul și acțiunile lui pentru făurirea unei vieții libere și prospere, pentru progres și înălțarea tuturor fiilor lui pe noi trepte de cultură și civilizație, Biserica „beneficiază de două ori, întîi pentru că i se ușurează munca ei sau misiunea ei în lume și, în al doilea rînd, pentru că i se ușurează posibilitățile de a-și îndeplini datoriile ei" (Pr. Scarlat Porcescu).

Cu grija de a-și valorifica întreaga moștenire a tezaurului de credință și trăire creștină, Biserica, în zilele noastre, are datoria de a-și spori acest tezaur „înnoindu-l pentru a răspunde cerințelor epocii noastre care cere acum, în chip limpede și hotărît, pace pe pămînt, libertate, independență și suveranitate a popoarelor, precum și viață fericită a omului de pretutindeni".

Integrarea Bisericii „implică adaptarea lucrării bisericești la condițiile de viață locală, națională și socială, sublinia adesea regretatul Patriarh Iustin Moisescu. După cum Fiul lui Dumnezeu a venit în lume pentru a ajuta lumea să se ridice la viața lui Dumnezeu, tot astfel o Biserică locală este datoare să se întegreze în viața poporului respectiv pentru a-l ajuta să-și făurească o viață fericită"; lucrarea de întărire a unității de neam și a unității de credință, precum și apărarea păcii în lume „constituie una din cele mai frumoase laturi ale activității Bisericii în lume, în epoca noastră".

Consecvent acestui principiu fericitul întru pomenire Patriarhul Iustin Moisescu a sprijinit afirmarea Bisericii ca un „factor de progres" prin lucrarea preoților și credincioșilor „ca cetățeni devotați ai Patriei" angrenați în același elan creator cu toți fiii acestor străbune plaiuri pentru făurirea vieții celei noi, fiind pilde de dăruire pentru binele comun al compatrioților noștri și înflorirea Patriei : „În munca de sprijinire a eforturilor pentru lumea cea nouă cu însuflețirea și elanul pe care-l dau ideile și principiile propoveduite de Iisus..., ei contribuie la statornicirea atmosferei de muncă și viață în comun, la lupta pentru apărarea păcii, la procesul de înfăptuire a binelui comun în scumpa noastră Patrie".

Ierarhul patriot Iustin Moisescu a fost pildă de slujire clerului și credincioșilor Bisericii noastre, împlinind cu prisosință îndatoririle înaltei sale slujiri pentru înflorirea Patriei, binele poporului nostru și slava Bisericii strămoșești, fiind totdeauna așa cum se angaja la hirotonia întru arhiereu: „Mă voi strădui să aud, din mine însumi, ca și din afară, glasul adevărului și al dreptății, să-mi supun voința legilor lui Dumnezeu și legilor vieții. Cu tradițiile frumoase și vrerile drepte ale clerului și credincioșilor... mă voi identifica în întregime, străduindu-mă să păstrez pe cele dintîi și să dau viață celorlalte. Îmbrățișîndu-mi fiii duhovnicești cu toată căldura sufletului meu, voi sta în mijlocul turmei mele binecredincioase cu inima deschisă pentru a simți cît mai aproape bătăile inimii lor. Mă voi face tuturor toate, în bucurii și necazuri, pentru a putea grăi într-un glas cu marele Apostol Pavel: „Cine este slab și eu să nu mă simt slab cu el? Cine se zdruncină în credință

și eu să nu mă aprind de focul lui?". Voi avea aceeași necurmată grijă de pregătirea viitorilor păstori și slujitori bisericești, voi priveghea asupra preoțimii, de la care așteptăm acea strajă neadormită, pentru apărarea dreptei credințe, pentru săvîrșirea de fapte bune, pentru întărirea și apărarea păcii, pe care se reazimă lucrarea noastră obștească... În această epocă de prefaceri obștești, cînd și Biserica este chemată să semene mai din belșug sămînța dumnezeiștilor porunci ale păcii și dragostei în inimile credincioșilor, pentru a rodi din veșnicia lor un nou crez de viață", aducînd roade pe măsura noilor zări de lumină care s-au deschis poporului nostru. „Mă leg să-mi fac din păstorie o cunună cu care să-mi împodobesc viața și să-mi slujesc Biserica și Patria, spre slava și înălțarea lor după porunca dată nouă de Domnul nostru Iisus Hristos".

Aceasta și-a pus pecetea cu prisosință pe lucrarea, gîndirea și înfăptuirile celui care a dorit să tragă „o nouă brazdă" în lucrarea de slujire a Bisericii, sprijinitoare a tuturor mărețelor năzuințe și idealuri ale poporului nostru, aureolate de grandioasele împliniri ale celei mai glorioase epoci din istoria acestui neam, consfințind părtășia Bisericii Ortodoxe Române la făurirea fericirii tuturor fiilor plaiurilor noastre strămoșești, prin ierarhii, slujitorii și credincioșii ei, angajați trup și suflet, împreună cu locuitorii țării, în aceeași muncă de prefacere și înnoire a chipului Patriei.

Spiritul Ortodoxiei, „structural favorabil progresului", a impregnat întreaga sa lucrare de slujire în afirmarea acestei părtășii a Bisericii noastre la zidirea vieții celei noi în scumpa noastră Patrie, împletind lucrarea arhierească, de sfințire și îndrumare cu latura pastorală de sprijinire a strădaniilor poporului nostru pentru a-și făuri o viață pe potriva vremurilor pe care le trăiește sub călăuzirea înțeleaptă a Conducerii de stat. Ea ne rămîne tuturor împreună cu lucrarea celorlalți patriarhi ai Bisericii noastre pildă de jertfelnică dăruire pentru întărirea unității în jurul Conducerii țării noastre și sprijinirea eforturilor întregului nostru popor pentru înălțarea Patriei pe noi culmi de progres și civilizație și făurirea unui viitor liber și fericit pentru toți fiii acestei vetre străbune, pentru statornicirea păcii și bunei înțelegeri între oameni și popoare și apărarea vieții pe pămînt.

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

Ziua Eliberării

23 AUGUST 1944 — 23 AUGUST 1986

Devenirea unui popor înscrie momente importante, care sînt ca o coloană vertebrală, oglindind înălțarea sa spre culmile progresului și bunăstării, ale independenței și neatîrnării. Datorită „însemnătății cruciale în destinul istoric al poporului român" 23 August 1944 se înscrie ca momentul „care a inaugurat epoca cea mai proeminentă din întreaga istorie a României, epoca împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională", încorporînd în sine, ca o adevărată culme a istoriei acestui pămînt străbun, „mesajul de dreptate al tuturor generațiilor care au edificat istoria românilor". Desfășurarea victorioasă a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din augustul de foc, care a contribuit în mod decisiv la hotărîrea soartei celui de al doilea război mondial — cea mai întunecată „furtună a morții care a acoperit vreodată cerul omenirii" —, a vădit adevăratele idealuri de libertate și independență națională ale poporului român, voința sa de a fi stăpîn pe propria soartă și de a-și clădi, potrivit vrerii sale, viitorul, energiile unei națiuni care și-a încununat lupta sa multiseculară cu un act „fără precedent în istoria militară universală". El a intrat în cronici și în memoria generațiilor ca un act pe măsura istoriei acestui popor.

Angajarea tuturor fiilor acestei vetre străbune în făurirea lui a impus recunoașterea nu numai a capacității acestui popor „de a-și hotărî și modela destinul așa cum și-l dorește", ci și a locului și rolului românilor, „în diferite momente ale istoriei universale", a aportului lor la progresul civilizației universale, la statornicirea păcii între oameni și popoare. Dorul de libertate și independență, izvorît din conștiința că pacea și nu războiul constituie cadrul firesc de afirmare națională a fiecărui popor, a determinat pe toți românii să ia parte la înfăptuirea acestui măreț act din istoria sa. 23 August 1944 a demonstrat lumii întregi ceea ce afirma ambasadorul Germaniei la București, încă din 1935, că teroarea și crima le sînt străine românilor. De fapt, aceasta era consecința firească a unui trecut de luptă a fiilor acestor plaiuri pentru care „actele de cotropire săvîrșite împotriva neamului nostru n-au lăsat urme durabile pe pămîntul românesc", iar „izbînzile silniciei nu au fost decît popasuri trecătoare, care au pregătit izbînda cea de pe urmă a dreptății".

În acest sens, cum arăta și Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, actul de la 23 August 1944 a fost rezultatul luptelor îndelungate ale poporului român pentru unitate, libertate și independență națională. 23 August 1944, „act de mare curaj", cum îl caracteriza Radio Londra chiar a doua zi, se înscrie în istoria noastră națională ca un rezultat firesc al luptelor românilor duse de-a lungul celor aproape două milenii de statornică ființare pe această vatră străbună, ca o încununare a unui eroic trecut de biruințe și jertfe pentru afirmarea națională și ca un strălucitor început al unui nou destin, ale cărui raze vestesc o neasemuită înflorire și dezvoltare a întregii națiuni, prin descătușarea energiilor tuturor fiilor ei pentru făurirea unui falnic și măreț viitor pe care și-au dorit dintodeauna să și-l dureze în nebiruita „cetate a Carpaților". Această „piatră de hotar", așezată între trecutul și viitorul poporului nostru, marchează un adevărat „Ceahlău al istoriei" pe care au urcat țara și poporul nostru, de pe înălțimile căruia se pot scruta cele mai îndrăznețe perspective de progres și dezvoltare, de reală contribuție la statornicirea păcii și bunei înțelegeri între popoarele lumii. Contribuția României, personal a Domnului Președinte Nicolae Ceușescu — recunoscut Erou al păcii — la statornicirea unui climat de securitate și colaborare, de făurire a unei noi ordini economice internaționale, de înfăptuire a dezarmării generale, situează țara noastră între națiunile lumii ca una dornică de pace și de afirmare egală a tuturor popoarelor lumii în marea simfonia a colaborării și apărării păcii și vieții pe pământ.

Biserica noastră strămoșească integrată istoriei acestui neam, ca și în trecut cînd a sprijinit marile năzuințe ale poporului român, prin slujirea sa specifică, potrivit cu nevoile vremurilor de acum de făurire a unui viitor din ce în ce mai strălucitor pentru toți fiii acestui pământ străbun, s-a făcut părtașă la opera de zidire a României celei noi, aducîndu-și contribuția în noul context național și internațional creat de Revoluția de la 23 August 1944, la păstrarea și afirmarea libertății, independenței și suveranității noastre naționale, la statornicirea unui climat de pace și securitate internațională, cu loialitate și vie recunoștință față de Conducerea țării noastre pentru condițiile noi de slujire și lucrare de care se bucură. Promotoare a unui ecumenism local între toate cultele din țara noastră, în anii vieții celei noi, Biserica Ortodoxă Română în frunte cu Sfîntul Sinod a pus permanent în centrul misiunii sale slujirea păcii, cum sublinia fericitul întru pomenire Patriarhul Iustin, slujire întemeiată pe „adevărurile de credință, căldura dragostei și zelul statornic în înfăptuirea ei". Pentru fiii Bisericii noastre nu există un ideal mai măreț ca această luptă pentru apărarea păcii și vieții pe pământ.

„N-am fi la înălțimea misiunii și crezului nostru — subliniază Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei — n-am fi cu adevărat închinătorii Dumnezeului păcii, dacă am rămîne pasivi, dacă n-am lua aminte, cît nu este prea tîrziu, la primejdia care se abate asupra omenirii", datorită excesivelor creșteri pe care le-a înregistrat cursa înarmărilor în ultimii ani.

La cea de-a XLII-a aniversare a mărețului moment din istoria poporului nostru, înscrisă în 1986, Anul Internațional al Păcii, *alături de toți fiii poporului român, ierarhii, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române din fermecătoarele ținuturi ale Moldovei și Bucovinei, cu recunoștință pentru minunatele condiții de slujire și lucrare de care s-au bucurat, mai ales în anii celei mai mărețe epoci din istoria poporului nostru, își exprimă aderiunea lor hotărîtă la chemările Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, ca toate națiunile lumii, toate popoarele să participe mai activ la realizarea unui „program complex de dezarmare generală", pentru ca ororile unui război să nu se mai repete în viața omenirii, asigurîndu-se reducerea pericolului de război, întărirea încrederii și dîndu-se posibilitate astfel fiecărei națiuni să-și concentreze forțele spre dezvoltare, independență, fără teama vreunei agresiuni, pentru că „nu există probleme care să nu poată fi rezolvate pe cale pașnică, prin tratative, dacă se pornește de la dreptul fiecărui popor de a se dezvolta liber și independent, de la interesele generale ale păcii și securității", de la dorința tuturor popoarelor de a fi apărat de orice amenințare viitorul întregii omeniri.*

Pr. V. NECHITA

UN ZGUDUITOR DOCUMENT REFERITOR LA JERTFELE OSTAȘILOR ROMÂNI ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

Poporul român a adus o contribuție mare la înfrîngerea Germaniei hitleriste. De la 23 August 1944 și pînă la 12 mai 1945, armata română a străbătut prin lupte spațiul dintre Marea Neagră și Podișul Boemiei; ea a forțat 14 masivi muntoși și 12 cursuri mari de apă, a eliberat peste 3800 de localități și alte așezări, dintre care 130 de orașe; a provocat inamicului pierderi care s-au ridicat la peste 136.000 de militari, ceea ce echivalează cu efectivele a circa 14 divizii.

Victoriile obținute de armata română în războiul antihitlerist au scos în evidență eroismul ostașilor și capacitatea de comandament a ofițerilor români, care au organizat și condus cu pricepere acțiunile de luptă ale trupelor subordonate. O recunoaștere a eroismului și bărbăției dovedite în lupte de trupele române o constituie numeroase ordine de zi, prin care acestea au fost citate de către Ministerul de Război și Comandamentele de armate române; citarea lor prin șapte ordine de zi ale Comandamentului Suprem Sovietic și prin 21 comunicate de război sovietice; ordinele de zi, scrisorile de mulțumire și aprecierile verbale și scrise ale Comandamentelor Frontului 2 ucrainean și ale altor comandanți de mari unități sovietice. Peste 300.000 de ostași și ofițeri români au fost decorați cu ordine și medalii românești, sovietice, cehoslovace și ungare.

Jertfele date de poporul român au fost mari, ridicîndu-se la aproape 170.000 de militari, morți, răniți sau dispăruți.

Zguduitorul document pe care-l supunem atenției cititorilor reprezintă o vie mărturie a jertfelor de sînge pe care le-a dat poporul român în lupta împotriva celui mai mare dușman al civilizației umane, care a fost fascismul și, îndeosebi, nazismul german.

Preotul căpitan Ion Grosu, confesorul Ambulanței 132 a Diviziei a 9-a infanterie, a cerut să fie trimis voluntar și a participat de la 23 August 1944 pînă la victoria finală asupra Germaniei fasciste (12 mai 1945), împreună cu divizia, însoțind soldații și ofițerii români în încleștarea lor eroică cu trupele naziste și hortiste, pentru eliberarea pămîntului Patriei, a Ungariei și Cehoslovaciei.

Pentru o înțelegere mai profundă a documentului rămas de la Preotul cpt. Ioan Grosu, document care actualmente se găsește în păstrarea Mitropoliei Moldovei și Sucevei, redăm o succintă trecere în revistă a drumului străbătut și luptelor duse de bravii militari ai Diviziei a 9-a infanterie.

Divizia a 9-a infanterie (comandantul ei fiind între 23 August 1944 și 4 decembrie 1944 generalul de divizie Ionașcu Costin) a acționat pentru eliberarea teritoriului României de trupele naziste după victoria din August 1944 în Dobrogea, iar de la 5 septembrie pînă la 20 septembrie 1944 în centrul Transilvaniei, din zona Tîrnă-

veni, pe direcția Cerghid-Ungheni, apoi pe rîurile Niraj și Mureș, între Leordeni și Vidrasău. Începînd cu ziua de 21 septembrie pînă la 8 octombrie 1944 această mare unitate a acționat pe Mureș, în zona Cipău-Dealul Sîngeorgiu-Iernut, apoi în zonele Ocna Mureșului-Noslac și Poiana Oprișani-Turda, după care de la 9 la 25 octombrie 1944, la est de Turda, pe Cîmpia Turzii-Cojocna-Voivodeni-Hodod-Carei-Urziceni. După eliberarea întregului teritoriu al patriei ostașii români ai acestei mari unități, împreună cu alte efective, au participat la operațiunile militare de pe teritoriul Ungariei, în perioada 25 octombrie-19 decembrie 1944.

Divizia a fost apoi îndreptată pe frontul din Cehoslovacia. Comandanții diviziei au devenit colonelul Iucăl Ion (între 5 decembrie și 31 decembrie 1944), generalul de brigadă Stănculescu Ion (între 1 ianuarie și 20 martie 1945), pentru ca între 21 martie și 8 aprilie să revină colonelul Iucăl Ion, iar de la 9 aprilie pînă la 12 mai 1945 să redevină comandant generalul de brigadă Stănculescu Ion.

În Cehoslovacia divizia a luptat în perioada 20 decembrie 1944-12 mai 1945 în sud-estul Slovaciei, în munții Tatra, în Munții Metalici Slovaci, în Moravia, aducîndu-și obolul de sînge la înfrîngerea Germaniei hitleriste.

În cele 8 luni și jumătate, cît s-a aflat în cadrul amintitei divizii, Preotul cpt. Ion Grosu și-a îndeplinit cu devotament și patriotism datoriile sale ostășești și creștinești, fapt ce reiese din elogioasele aprecieri ale comandanților săi militari, pe care le publicăm. Gîndurile și simțămintele sale au mers mai departe de acele zile de foc și s-au îndreptat către zilele păcii. Avea credința fermă că pacea va coborî pe pămînt, că militarii se vor întoarce la casele lor, că vor pune mîinile pe coarnele plugurilor, pe unelte sau pe cărți, pentru a face să dispară ororile războiului.

Biruitorii, mîndri de faptele lor mărețe, așteptați cu nerăbdare de toți cei dragi din țară, aveau ochii înlăcrimați pentru că se despărțeau pentru totdeauna de camarazii morți, îngropați pe cîmpiile sau în munții Transilvaniei, Ungariei și Cehoslovaciei. Și pentru morții săi lăcrima un popor întreg dar care, în spiritul cultului strămoșesc pentru cei dispăruți, îi păstra veșnic în inima sa, plecîndu-se adînc în fața memoriei eroilor.

Preotul cpt. Ion Grosu, alcătuind cu meticulozitate și pioșenie nu numai lista militarilor îngropați în diferite localități, ci și scheme detaliate ale mormintelor eroilor români, a lăsat posterității un document de o inestimabilă valoare și care se constituie într-un autentic monument al perenității respectului și recunoștinței noastre pentru fiii acestui pămînt căzuți pentru libertate și independență.

Documentul — memoriu respectiv, intitulat „Registru cu planurile cimitirelor eroilor Diviziei a 9-a infanterie și altor unități înmormîntați de confesorul Ambulanței 132" (30 × 20), certificat la 31 mai 1945 de comandantul Bir. 4 al Diviziei, col. Micu, cuprinde un număr de 32 planșe cu amplasarea cimitirilor (localitatea) și parcelele eroilor români.

Sînt trecute toate datele necesare identificării eroului (ctg., grad, unitatea militară și data morții).

Lucrarea e un exemplu de conștiinciozitate și patriotism, așa cum o specifică dealtfel și cei trei comandanți direcți ai confesorului în special și mulțumirile lor, care au fost anexate documentului respectiv.

Considerăm că e o datorie de conștiință să facem cunoscut documentul rămas de la Preotul căpitan Ion Grosu pentru a-i omagia truda și înțelepciunea și pentru a îndemna cititorul rîndurilor de față, peregrin prin localitățile inserate, să aprindă o lumînare pe mormintele eroilor Diviziei a 9-a infanterie. Publicăm în continuare cîteva din mărturiile celor care au cunoscut îndeaproape activitatea Preotului Ion Grosu.

Duminica Bunei Vestiri
25 martie 1945
în Cecin (Slovacia)

Am cunoscut pe Preotul Căpitan Grosu Ion, confesorul Amb. 132 a Div. 9 Inf., pentru prima oară, în com. Kiraly — Teleki — Szelo (Ungaria), în ziua de 8 noiembrie 1944, oficiind un Te-Deum, în biserica romano-catolică din acel sat, în fața D-lui G-ral Cdt. al Div. 9 Inf., Statul major, corpul ofițeresc, trupa noastră și o mare mulțime de locuitori din comună.

După Te-Deum, oficiat cu adîncă pietate, a rostit o cuvîntare. Am fost adînc impresionat de înălțimea cugetării, profunzimea sentimentelor și forma desăvîrșit de frumoasă a acelei cuvîntări, pentru care a fost viu felicitat de Dl. G-ral Cdt. al Diviziei și de toți ofițerii asistenți.

La inspecțiile pe care le-am făcut, ulterior, Ambulanței Diviziei 9-a Inf., am găsit pe părintele Cpt. Grosu împlinindu-și misiunea lui spirituală cu o înțelegere superioară și cu un zel și devotament fără pereche, susținînd curajul și moralul răniților și bolnavilor, citindu-le rugăciuni, oficiind slujbe în toate duminicile și sărbători în bisericile din satele pe unde a trecut, păstrînd datinele strămoșești legate de sărbătorile noastre și ținînd mereu trează în sufletele tuturor ostașilor credința în Dumnezeu și în biruința Neamului Românesc.

Ostașilor decedați în Ambulanță le-a făcut slujba morților, după toate regulile sfinte i-a înmormîntat în cimitirul satului sau în curtea bisericii, făcînd în toate localitățile cimitire de eroi cu crucile așezate în rînduri, cu toate datele scrise citeț cu vopsea de ulei, cu cîte o mare și frumoasă troiță românească în mijloc cu candelă, iar pe morminte flori sau verdeață. Astfel am văzut cimitirele de eroi, făcute de părintele Cpt. Grosu Ion în com. Tokta, Szada (Ungaria), la Detva (Slovacia), care pot fi date ca exemple de frumusețe și împodobire și care arată înțelegerea și prețuirea superioară pe care le are părintele Cpt. Grosu Ion pentru cultul Eroilor.

În discuțiile cu caracter religios-filozofic, pe care le-am angajat cu părintele Grosu, am văzut că sub o înfățișare modestă și sobră, Sfinția Sa posedă, pe lîngă o uriașă putere de credință, ca un prea vrednic urmaș și slujitor al lui Christos și o dragoste fierbinte pentru Țara și Neamul nostru românesc și o vastă cultură religioasă și filozofică, în lumina cărora a putut înțelege marile evenimente ale timpului și birui toate greutățile.

Aș dori ca toți preoții neamului nostru să-și înțeleagă și împlini misiunea lor spirituală așa ca preotul Cpt. Grosu Ion. Prin preoți ca el s-ar redeștepta și întări credința în Biserica noastră, pînă la trepte neajunse încă, spre binele neamului nostru.

Felicit Ambulanța Div. 9-a inf. că a avut norocul să aibă un preot așa de distins și zelos.

Felicit pe părintele Cpt. Grosu pentru frumoasele rezultate realizate prin munca sa devotată, pricepută și închinată credinței noastre creștine-ortodoxă și Neamului nostru în cele mai vitrege timpuri ale Istoriei noastre.

Șeful Serv. Sanit. C. 6 A
Med. Col. Dr. Marinescu

*

Ambulanța 132
Zvolen-Slovacia

Divizia 9-a inf.

Preotul Cpt. Grosu s-a prezentat la Ambulanță pe ziua de 16 mai 1944, la Medgidia.

Chiar de la prezentare, Preotul Cpt. Grosu și-a început activitatea sa pastorală cu multă rîvnă și dragoste de ostași. I s-au încredințat la Școala de sanitari și brancardieri ore de catehizare unde pe lîngă partea pur religioasă, li se făceau și diferite lecturi cu caracter religios, moral și național, contribuind în foarte mare măsură la ridicarea moralului și disciplinei trupei. A făcut slujbe religioase trupei și bolnavilor, unde participau trupele din toată garnizoana.

Pentru ca opera să fie complectă, cu o putere de muncă și perseverență rar întîlnite, organizează chiar în localul Ambulanței o capelă, care, grație spiritului său de organizare, neobositei dorințe de realizare, a devenit o bisericuță, o oază de adevărată reconfortare spirituală pentru ofițeri, răniți și bolnavii Ambulanței.

La frumoasele slujbe ținute aici au luat parte și nenumărați credincioși din oraș, care văzînd dragostea și abnegația cu care lucrează și slujește Pr. Cpt. Grosu, i-au dat cel mai larg concurs pentru infrumusețarea capelei, care a devenit în scurt timp, loc de închinăciune și reculegere pentru foarte numeroși credincioși.

La 23 August 1944, cînd Divizia a primit ordin să plece pe front, Preotul Cpt. Grosu, deși ca refugiat avea dreptul să rămînă în țară, cere să meargă voluntar cu Divizia în războiul contra fascismului.

Lămurește trupa, plin de entuziasm, de importanța acestui act, îndemnîndu-i să lupte dîrz pentru liberarea Ardealului și recîștigarea pentru națiunea română a dreptului de a fi un stat liber și independent.

Pe front, este preotul și duhovnicul ostașilor de la toate formațiile diviziei a 9-a Infanterie, dar mai presus de orice este cel care caută să aline suferințele răniților noștri. Prin minunate îndemnuri, prin rugăciuni și pilde le ridică moralul și caută să le arate cît de prețuită le este jertfa lor de Patrie.

Pentru a slăvi Eroii Patriei, a ridicat acolo unde am avut morți, cimitire pentru eroi, adevărate monumente de cimitire a celor care și-au dat viața pentru neam.

Opera sa a fost apreciată de toți șefii noștri care nu au avut decît cuvinte de laudă pentru acest inimos și bun creștin preot.

Pentru munca sa a fost citat prin Ordin de zi pe Divizie Nr. 197 din 9. III. 1945.

Eu personal îi aduc mulțumirile mele pentru prețiosul concurs ce mi-a dat în toate împrejurările.

1. IV. 1945 *D. Radu Istrati*

*

Am răsfoit cu atenție acest registru alcătuit de părintele Grosu Ion, confesorul Ambulanței Div. 9 Infanterie. Am controlat și pe teren și m-am convins că registrul este copia fidelă a cimitirelor.

Fiecare mormînt bine îngrijit, cimitirele în ordine și bine împrejmuite ; cruci uniforme și scrise cu vopsea de ulei ; la fiecare cimitir, troiță frumoasă, fiecare cu cîte o candelă. Toate cimitirele, în cuprinsul cimitirului satului sau în curtea bisericilor.

Am rămas foarte plăcut impresionat și tot odată mirat.

Plăcut impresionat de activitatea acestui preot, care dă dovadă de mult spirit creștinesc și care în timpurile vitrege ce le trăiește poporul român, caută să-și exercite conștiincios misiunea și să dea o deosebită atenție cultului eroilor.

Am rămas mirat, pentru că am cercetat și activitatea altora și la care nu am constatat aceiași rîvnă.

Părintele Grosu a făcut slujbe religioase atît la răniți și trupa ambulanței, cît și la alte trupe, aflate în aceeași comună, a slujit și în biserici — deși catolice — unde a asistat multă populație civilă. A lăsat o bună impresie și a ridicat moralul tuturor.

Sunt obligat să-i aduc mulțumiri și felicitări pe această cale.

Sunt convins că dacă toată această activitate va fi adusă la cunoștința superiorilor săi, va fi prilej de a i se înmulți mulțumirile și felicitările și în plus, va constitui un exemplu și un imbold pentru toți preoții aflați pe front.

(L. S.) Șeful Serv. Sanit C. 2 A.
Medic colonel Dr. Ciofu

Polomka-Slovacia
22. II. 1945

*

Am urmărit cu atenție activitatea Preotului Cap. Grosu Ioan — confesorul Ambulanței 132 Sanit., încă din Dobrogea, unde a reușit ca în localul unde era instalată Ambulanța, să organizeze o capelă de toată frumusețea.

Cu mai multă atențiune am urmărit însă activitatea acestui preot pe front, în războiul contra Germanilor și Ungurilor — în Ardeal, Ungaria și Slovacia — unde prin fapte trebuia să dovedească puterea de muncă și priceperea sa.

Sunt fericit să constat că acest preot știe să-și îndeplinească misiunea în toate împrejurările.

Prin frumoase slujbe religioase săvîrșite — fie sub cerul liber, fie în bisericile pe unde a trecut Ambulanța — prin simțite cuvîntări ocazionale, a căutat să țină cît mai ridicat moralul răniților, a ostașilor Ambulanței și a ostașilor de la celelalte formațiuni de serviciu ale Diviziei.

Puterea sa de muncă s-a dovedit mai cu deosebire prin felul cum a știut să organizeze Cimitirile Eroilor Diviziei 9-a Inf., jertfiți pe altarul Patriei.

Registrul de față ca și lucrul pe teren, dovedește cu prisosință rîvna cu care a lucrat.

Personal am văzut toate aceste cimitire a Eroilor organizate de Preotul Cpt. Grosu I. și am rămas pe deplin mulțumit de felul cum a știut să le organizeze.

În cea mai mare parte, în aceste cimitire, a ridicat frumoase troițe, crucile frumos aliniate și scrise cu vopsea de uleiu.

Privind un asemenea cimitir, fie că este organizat în curtea bisericii, fie că este în cimitirul comunal, vezi simțul estetic, cît și buna orînduială sufletească a ostenitorului, care, ca vrednic slujitor al Bisericii străbune, pentru proslăvirea memoriei și jertfei scumpilor noștri Eroi, și-a dat prinosul său de muncă și pricepere, făcîndu-și din Cultul Eroilor — Coroana activității și misiunei sale de preot și ostaș.

Pentru frumoasa și rodnica activitate, aduc acestui harnic preot toate laudele și mulțumirile mele.

Rozsnyo-Slovacia
27. I. 1945

Șeful Serviciului Sanitar Div. 9-a Inf.
(L. S.) Medic Maior O. C. Zotea

A. CONSTANTINIU și Adrian PRICOP

Iar tu, România mîndră, tot mereu să înfloreşti

MUNCA, IZVOR DE FERICIRE ŞI UNITATE

Pentru a-şi procura hrana şi cele de trebuinţă vieţii, pentru a-şi creşte copiii şi împlini nevoile sale spirituale, omul trebuie să se străduiască lucrînd, să desfăşoare metodic şi cu persuasiune o muncă de transformare sistematică a naturii înconjurătoare. Această lucrare conştientă a omului este munca de transformare şi înnoire, de creare şi îmbunătăţire a condiţiilor vieţii — necesitatea fizic-spirituală a vieţii umane, angajînd întreaga fiinţă, trup şi suflet. Ea presupune, deci, participarea creatoare a personalităţii umane, a tuturor posibilităţilor sufleteşti şi trupeşti ale omului. Deci omul prin muncă nu numai că se adaptează la mediul în care îşi duce existenţa, ci acţionează asupra lui transformîndu-l şi înnoindu-l.

Pentru aceasta el inventează uneltele şi mijloacele de producere a bunurilor necesare vieţii, perfecţionîndu-le mereu pentru a fi mai potrivite scopurilor sale.

Munca deci îl angajează pe om ca fiinţă în plenitudinea ei, fiind o condiţie *sine qua non* a existenţei sale umane şi instrumentul neîncetatului progres.

Aceasta este calea străbătută prin muncă de omenire din epoca veche şi pînă în zilele noastre, creînd valori materiale şi spirituale, valori ale culturii şi civilizaţiei [1].

Munca este legea sfîntă pusă de Dumnezeu în om încă de la creaţie; prin ea îşi afirmă neîncetat chemarea de a fi stăpîn al întregii făpturi. Deci munca este binecuvîntarea lui Dumnezeu pentru om, căci prin ea ajunge la starea de deplinătate, de desăvîrşire spre care sîntem chemaţi, ca cei ce sîntem creaţi după „chipul şi asemănarea lui Dumnezeu“ (Facere 1, 26) [2], aşa cum ne încredinţează Sfînta Scriptură: „Şi a semănat Isaac în pămîntul acela şi a cules anul acela rod însutit. Domnul l-a binecuvîntat“ (Facere 26, 12).

„Munca, astfel, ca poruncă dumnezeiască: „Şi a luat Domnul Dumnezeu pe omul pe care-l făcuse şi l-a pus în grădina cea din Eden, ca s-o lucreze şi s-o păzească“ (Facere 2, 15) este izvorul fericirii omului, aşa cum cîntă psalmistul: „Rodul muncii mîinilor tale vei mînca. Fericit eşti ; bine-ţi va fi“ (Psalm 127, 2). Ea presupune şi efortul fizic şi participarea tuturor forţelor spirituale, de aceea munca este izvor de bucurie pentru întreaga fiinţă, de voie bună şi de veselie. „A stăpîni“ şi „a păzi“ grădina Edenului înseamnă a lucra, a activa cu perseverenţă, înseamnă a trudi. Pentru aceasta a fost aşezat Adam în rai. Prin muncă omul cucereşte şi stăpîneşte firea înconjurătoare. Mai mult, Dumnezeu, prin această lucrare şi purtare de grijă, l-a chemat pe om să fie colaboratorul Său, adică împreună-creator al tuturor făpturilor. De aceea, după cădere, nu

---

1. *Teologia Morală Ortodoxă,* Bucureşti, 1980, vol. 2, p. 151.
2. † Justinian Chira Maramureşanul, *Darurile Bisericii,* Cluj-Napoca, 1983, p. 165.

numai omul suspină, ci întreaga creație, așteptînd izbăvirea (Romani 8, 22).

Deci prin muncă omului i se înlesnește înțelegerea sensului ființei umane, dar și a întregului cosmos, a întregii creații. Prin aceasta munca este, cu adevărat, binecuvîntarea cu care Dumnezeu l-a încununat pe om, coroana întregii făpturi. Osteneala care s-a adăugat însă muncii, prin căderea omului în păcat, are pentru creștin, totuși, un rost pozitiv, ținînd în frîu și stăvilind patimile și poftele egoiste [3].

Sfîntul Ioan Gură de Aur afirmă că „cel care este în muncă nu pune nimic de prisos, în grabă, nici în lucrările sale, nici în cuvinte, nici în cugetări fiindcă întregul suflet este legat fără încetare de osteneala vieții“ [4]. Acesta este noul sens al muncii — criteriu de valorificare a omului și a societății din care face acesta parte —, pe care îl aduce în lume creștinismul. Acesta este un principiu de înalt activism moral. Astfel munca nu mai aduce omului numai necazuri, osteneală și trudă. Ea este izvorul tuturor bucuriilor reale și sănătoase. Ea este izvorul fericirii statornice. Ea este izvorul tuturor împlinirilor mărețe, care dau sens și valoare existenței umane. Astfel legea muncii este condiția progresului și bunăstării, a viitorului fericit și prosper. De aceea încă din primele zile ale creștinismului ea se impune nu numai ca o obligație, ci și ca o condiției de participare la comuniunea cu Hristos.

Cel ce nu muncește nu poate fi următorul lui Iisus, Care a spus : „Tatăl Meu lucrează și Eu lucrez“ (Ioan 5, 17). Cel ce nu muncește nu ia parte la bucuria adusă de Iisus în lume, la părtășia sfințeniei și curăției la care am fost chemați. Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că nimeni din cei care au o meserie să nu se rușineze, căci „pentru fiii Bisericii lui Hristos“ a se hrăni muncind neîncetat este un fel de înțelepciune, „sufletele acestora sînt mai curate, cugetele lor sînt mai puternice“ [5]. În acest sens el arată creștinilor că sînt cu adevărat creștini cei ce sînt „ucenici ai pescarilor, ai făcătorilor de corturi, ai Aceluia Care S-a hrănit în casa teslarului“ [6].

Creștinismul aduce astfel nu numai învățătura înaltă despre muncă — în sensul cel mai propriu nouă pentru gîndirea anticilor — dar mai presus de toate însuși exemplul Mîntuitorului și al Apostolilor. Dacă majoritatea pildelor redau secvențe din viața de zi cu zi și din ocupațiile ascultătorilor, ceea ce face ca în rîndul celor oropsiți să se bucure de o largă audiență, nu trebuie uitat faptul că cei mai mulți dintre Apostoli au fost pescari, oameni care își cîștigau existența prin practicarea unei străvechi îndeletniciri. Doar Sfîntul Evanghelist Luca a fost medic, iar Sfîntul și marele Pavel învățător al Legii. Însă și unul și celălalt aveau îndeletniciri practice. Dacă Sfîntul Luca a fost pictor, Apostolul neamurilor a fost — așa cum o declară deseori (Fapte 18, 3; II Corinteni 4, 17; I Tesaloniceni 3, 7-10) — aplecat spre îndeletnicirea de împletitor de corturi. În acest sens, Sfîntul Ioan Gură de Aur spune : „Cînd

---

3. Pr. prof. D. Stăniloae, *Învățătura creștină despre muncă*, în „Studii Teologice“, V (1953), nr. 1-2, p. 24.
4. *Omilia a V-a la Epistola I către Corinteni*, P. G., LX, col. 47.
5. *Ibidem*.
6. *Omilia a XX-a la Epistola I către Corinteni, ibidem*, col. 168.

vezi pe tăietorul de lemne, pe cel care bate cu ciocanul, înnegrit de cărbune, pe acesta să nu-l disprețuiești, ci mai mult să-l admiri. Căci și Petru își încingea haina de pescar și folosea năvodul și pescuia, după Învierea Domnului... Însuși Pavel, după îndelungatele sale călătorii și după atîtea minuni, stînd în atelierul de făcut corturi cosea piele" fără a considera aceste îndeletniciri, ca necuviincioase, ci dimpotrivă „se cinstea cu acestea" [7].

Sfînta Scriptură spune că vrednic este lucrătorul de plata sa, adică de osteneala pentru care este plătit. Bucuria Apostolului neamurilor nu este aceea de a-și cîștiga pîinea din propoveduirea Evangheliei, ci : „Argintul și aurul sau haina nimănui n-am poftit, ci mîinile acestea au lucrat pentru trebuințele mele și ale celor care erau cu mine. Toate vi le-am arătat, căci ostenindu-vă astfel trebuie să ajutați pe cei slabi și să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis: Mai fericit este a da decît a lua" (Faptele Apostolilor 20, 33-35). Iubirea creștină întărește unitatea muncii prin ajutorarea celor în nevoi. Dar aceasta presupune rînduială izvorîtă din conștiința că fiecare este dator să muncească după puterile sale. Această unitate a muncii a fost adusă în lumea veche de ivirea zorilor Evangheliei. Deși în Vechiul Legămînt se spunea: „Să nu urăști lucrarea cea cu osteneală și lucrarea pămîntului cea orînduită de Cel Preaînalt" sau „Nu chinui pe robul care muncește cinstit" (Înțelepciunea lui Isus Sirah 7, 16, 21), totuși munca era privită ca ceva degradant pentru om, mai ales cea fizică. Iar înțelepciunea greacă spunea că „nu munca este rușinoasă ci lenea" (Hesiod). De aceea, Licynnius proclama osteneala muncii ca fiind „mama gloriei", căci nimic „nu se izbîndește, fără muncă" (Sofocle). La rîndul lor latinii spuneau prin Horatius că „viața n-a dat nimic muritorilor fără mare trudă". Dar cu toate acestea munca era privită cu o oarecare desconsiderare. Creștinismul însă face din muncă o preocupare de cinste, o condiție *sine qua non* a unei vieți cinstite și curate, adevăratul temei al rînduielii și unității societății umane : „Căci cînd ne aflam la voi v-am dat porunca aceasta : Cine nu vrea să lucreze, acela să nu mănînce! Pentru că auzim că unii de la voi umblă fără rînduială, nelucrînd nimic, ci iscodind. Unora ca aceștia le poruncim și-i rugăm, în Domnul Iisus Hristos, ca să muncească în liniște și să-și mănînce pîinea lor" (II Tesaloniceni 3, 10-12). Același Apostol al neamurilor le spunea tesalonicenilor în prima epistolă : „Să rîvniți și să trăiți în liniște, să faceți fiecare cele ale sale și să lucrați cu mîinile voastre precum v-am dat poruncă, așa încît să umblați cuviincios" (4, 11-12).

Munca este cea care dă adevărata dimensiune a vieții celei noi la care sînt chemați creștinii, încununînd-o cu cinste și iubire curată și curmînd orice neorînduială și desăvîrșind orice trudă și osteneală în îndelungă răbdare. A munci cu sîrguință pentru creștin înseamnă a sluji Domnului, de aceea munca, truda sau lucrarea sa trebuie să le facă așa cum le-ar face pentru Domnul, cu recunoștință și bucurie, că prin aceasta se face părtaș bucuriei Domnului.

Munca este astfel ridicată la o deosebită ținută morală, avînd o dimensiune soteriologică. De ea depinde nu numai desăvîrșirea

---

7. *Ibidem*, col. 168.

ci și dobîndirea mîntuirii aduse de Iisus. De aceea în ziua înfricoșatei judecăți Domnul va cere fiecăruia roadele strădaniei sale, după darurile și puterile cu care a fost înzestrat; „celui ce i s-a dat puțin, puțin i se va cere de la el și celui ce i s-a încredințat mult, mai mult i se va cere“ (Luca 12, 48).

Deci, dacă mîntuirea este universală, fiecare om avînd nevoie să se mîntuiască, și munca, prin care dobîndim desăvîrșirea și sfințenia, capătă caracter universal. Sfîntul Vasile cel Mare spune că „după cum este de trebuință hrana de toate zilele fiecăruia, tot astfel este necesară și munca după putere“ [8], îndemnînd pe creștini ca neîncetat să muncească. Rugăciunea minții și a inimii să însoțească lucrarea mîinilor și invers.

Pentru creștini adevărata convorbire cu Dumnezeu este realizată numai în haina de lucru, de slujire și strădanie. Haina de lucru este tot atît de scumpă și de sfîntă ca și veșmîntul de slujbă al celui ce stă în fața Sfîntului Altar. Cel ce muncește aduce darul iubirii sale, neîncetat, la altarul sfințeniei, după cum spune Sfîntul Vasile cel Mare: „Munca este folositoare nu numai pentru stăpînirea corpului, dar și pentru dragoste față de aproapele ca Dumnezeu să dea cele necesare la cei slabi dintre frați, după pilda dată de Apostolul care zice în Faptele Apostolilor : „Toate vi le-am arătat căci ostenindu-vă astfel să ajutați pe cei slabi“ (20, 33) și apoi în Epistola către Efeseni: „Ca să aveți și să dați celui ce are trebuință“ (4, 28)“.

Caracterul social-umanitar al muncii marele părinte al Bisericii noastre îl subliniază prin cuvintele: „Aceea trebuie știut că cine muncește se cuvine să muncească nu numai pentru a sluji propriilor sale nevoi prin lucrările sale, ci să împlinească și porunca Domnului, Care zice: „Flămînd am fost și Mi-ați dat să mănînc“ (Matei 25, 22-23)“ [9]. Un alt mare gînditor al Bisericii, Tertulian, spunea că prezența creștinilor în lume trebuie să fie însoțită de muncă și de unitatea efortului depus spre binele tuturor. Credința cea una trebuie slujită cu aceeași strădanie și lucrare de către toți fiii Bisericii. Unde este de lucru acolo creștinii trebuie să fie pildă pentru toți cei din jur, propoveduind astfel Evanghelia păcii și a bunei înțelegeri.

În acest sens comunitățile creștine se interesau adesea ca fiecare să aibă de lucru, înființînd chiar școli de meserii și îngrijîndu-se ca lucrarea fiecăruia să contribuie la buna rînduială a societății. Învățăturile celor doisprezece Apostoli reglementau în acest sens : „De voiește să rămînă la voi cineva, meșteșugar fiind, să muncească și să mănînce, dar dacă nu are meserie chibzuiți, după înțelepciunea voastră, cum să nu trăiască fără lucru printre voi un creștin“ (12, 3). Preoții au exemplu pe Sfîntul Apostol Pavel. Didahia îndruma pe crestini : „Nici un creștin să nu trăiască între voi în lenevire“ (CXII), iar Constituțiile Apostolice (II, 63 și IV, 2) obligă pe părinți ca să-și învețe copiii o meserie potrivită, pentru ca astfel să-și cîștige cinstit hrana lor. În acest sens putem spune că mănăs-

---

8. P. G., XXXI, col. 1009.

9. V. Pietreanu, *Principii de morală socială în Epistolele sobornicești*, în „Studii Teologice“, IX (1957), nr. 5-6, p. 260.

tirile au fost adevărate școli ale muncii, unde lucrau nu numai vieţuitorii comunităţii ei ci și alți creștini învățînd fel de fel de meserii și meșteșuguri. Astfel ele au devenit model de viață creștină după principiul atît de cunoscut: muncește și te roagă (ora et labora).

Urmînd aceste tradiții atît de luminoase, Biserica noastră dreptslăvitoare întotdeauna a fost propoveduitoarea muncii — izvor de bucurie, de sfințenie și de desăvîrșire, de unitate și mîntuire pentru toți oamenii, de egalitate și părtășie la bunurile vieții, de pace și bună înțelegere între oameni.

Preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, urmînd exemplul lui Clement Alexandrinul (Pedagogul 3, 10), au văzut „lucrul cel mai bun" în ostenelile pentru cultivarea și împodobirea vetrei părintești cu geniale realizări culturale, artistice.

Legați de vatra părintească, „mitropoliții, episcopii și așa de adeseori și smeriții călugări ori umilii preoți de mir au dat poporului, ei singuri aproape, toată învățătura, au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfîntă, cu o artă în legătură cu gustul și cu nevoile lui (...), au călăuzit neamul pe drumurile pămîntului (...), dînd istoriei noastre cărturari, caligrafi, sculptori în lemn, ori gînditori oameni de stat, ostași, mucenici și sfinți" [10].

Poporul român, de-a lungul veacurilor, a trăit unitatea de grai și limbă prin lupta pentru apărarea vetrei străbune cît și prin munca de înflorire a vetrei strămoșești. „Popor de țărani iobagi și de preoți pe jumătate eliberați de „iobăgie" [11], avînd aceleași datorii „față de domnii lor" [12] a fost animat de aceeași muncă, de aceeași trudă, de aceeași strădanie închinată țării, acestui leagăn scump al moșilor și părinților.

Așa a slujit Biserica noastră măreţele năzuințe de unitate ale neamului, bucurîndu-se de împlinirile lui și îndurerîndu-se de unele încercări — desigur doar vremelnic — ale domniilor străine de a împărți pe fiii acestor plaiuri, creînd granițe chiar prin inima țării.

Dacă unirea de la 1859 și 1918 consfinţea unitatea năzuită de fiii acestui neam, deplina independență și suveranitate aduse de măreţul act de la 23 August 1944 statornicea pentru totdeauna această unitate, prin înfrățirea tuturor în același nobil act de muncă și creație. Tuturor acestora Biserica noastră dreptslăvitoare, trăind conștiința integrării în viața și munca poporului — cum adeseori sublinia regretatul Patriarh Iustin — a contribuit din plin la întărirea acestei unități de elan creator. O mărturie grăitoare în acest sens este inițierea ecumenismului practic local, în spiritul căruia unitatea muncii înfrățite a tuturor fiilor acestor plaiuri este întărită prin colaborarea armonioasă, frățească, creștină și umană a tuturor cultelor din țara noastră la progresul și prosperitatea întregului popor. În acest spirit de slujire a unității își desfășoară astăzi clerul și credincioșii Bisericii noastre lucrarea, contribuind la întărirea și afirmarea bunei înțelegeri și colaborării promovate cu consecvență de statul nostru. În contextul libertăților democratice

---

10. N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, p. 172.
11. Idem, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Vălenii de Munte, 1908, p. V-VI.
12. Idem, *Sate și preoți...*, p. 172.

și religioase ca membri ai O.D.U.S. slujitorii și credincioșii Bisericii noastre contribuie prin slujirea lor specifică la întărirea unității noastre naționale, ctitorirea unui viitor luminos pentru toții fiii acestor plaiuri, la apărarea păcii și vieții pe pămînt. Convingerile noastre religioase, în spiritul celui mai înalt umanism, promovat de conducerea statului nostru, ne fac să fim necurmat sprijinitori ai unității și bunei înțelegeri.

Anii vieții celei noi ne-au convins și mai mult pe toți cei ce sîntem martori și părtași tuturor acestor mărețe înfăptuiri realizate în țara noastră că munca este izvor de unitate, de înfrățire, de bună înțelegere, de înfrumusețare și înălțare a vieții, de apărare și statornicire a păcii între oameni și popoare, de asigurare a unui viitor luminos și fericit tuturor generațiilor ce vor veni după noi.

Vorbind la tribuna Marii Adunări Naționale, I.P.S. Părinte Mitropolit Teoctist sublinia aceste convingeri ale noastre ale tuturor : *„Am dori să ne considerați și pe noi, slujitorii cultelor, părtași la titlul de noblețe de „plugari“ care i-a ținut pe strămoșii noștri legați strîns de brazdă, pe care au iubit-o și au apărat-o la nevoie cu trupurile și viața lor.*

Inspirat de sentimentul dragostei, pe care poetul de odinioară îl nutrea muncii pe ogoare, el cînta astfel :

„Sfînta muncă de la țară / Izvor sacru de rodire!
Tu legi omul cu pămîntul, / Într-o strînsă înfrățire“.

Ca într-un triptic minunat apare în aceste versuri ceea ce a fost și ne va fi de-a pururi scump: țara, munca și omul.

Dacă harul poetic a învești mîntat atît de frumos legătura noastră cu glia, în condițiile vieții de astăzi a poporului nostru, acest triptic și-a dobîndit luminile, strălucirea și valorile sale plenare.

Astăzi munca este izvor de satisfacții personale și obștești, este cel mai prețios stimulent pentru dezvoltarea personalității umane, este dragostea de viață și întruparea virtuții. Țara apare în toată măreția și strădania ei nemuritoare prin muncă“ [13].

Pe bună dreptate se poate spune că strădania muncii înfrățite a tuturor fiilor acestui popor este chezășia făuririi unui viitor luminos pentru întreg neamul nostru, pentru înflorirea continuă a vetrei străbune și înfrumusețarea acestui leagăn mioritic, pentru afirmarea și mai energică a voinței noastre de pace și apărare a vieții pe pămînt.

Munca, pe care sîntem chemați ca fiecare dintre noi să o depună la locul său, pe ogoare sau în uzine, în fabrici, pe șantiere sau platforme industriale [14], este expresia cea mai concretă a adeziunii noastre hotărîte la inițiativele de statornicire a păcii, de apărare a vieții și tuturor valorilor umane pe planeta noastră, amenințate de distrugerile unui dezastru atomo-nuclear.

Prin muncă mărturisim credința noastră în Dumnezeul păcii, Care a venit în lume ca lumea „viață să aibă și încă din belșug“ (Ioan 10, 10).

Pr. V. VAIDA

---

13. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, vol. I, 1980, p. 28. 14. *Ibidem.*

Predici

LA TĂIEREA CAPULUI SFÎNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL

„Ce te vom numi, proorocule, înger, sau apostol, sau mucenic ?“
(Litie, stih 1)

Luceafărul de dimineață anunță apropierea soarelui, iar zorii ne vestesc începutul zilei. Apariția pe bolta cerului a luminătorilor de dimineață, după orele de întuneric și beznă, aduce înseninare, luminare și bucurie tuturor iubitorilor de lumină și lucrare. Așa s-a rînduit, întru iconomia mîntuirii noastre, ca Sfîntul Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul să fie luceafărul care să vestească apropierea „Soarelui dreptății“, Mîntuitorul Iisus Hristos.

Mare a fost chemarea Sfîntului Ioan Botezătorul, ca înaintemergător, sfîntă i-a fost viața, dumnezeiască i-a fost activitatea și scumpă i-a fost moartea. Cu ce cuvinte deci vom preaslăvi pe Înaintemergătorul, Botezătorul și Proorocul Domnului pentru toate cîte a făcut pentru noi ? Ce laude îi vom aduce noi cei muritori „Îngerului Domnului“ (Maleahi 3, 1; Luca 1, 13). Cu ce cuvinte vom slăvi pe cel despre care Mîntuitorul Însuși a zis: „Adevărat zic vouă: Nu s-a ridicat între cei născuți din femeie unul mai mare decît Ioan Botezătorul“ (Matei 11, 11). Atît de sfîntă i-a fost chemarea, activitatea și viața sa, încît și cei mai înverșunați și mai pătimași oameni din timpul său i-au recunoscut vredniciile și sfințenia vieții. Am auzit din pericopa Evangheliei citită astăzi că însuși Irod, cel care, sub influența nafastă a soției pătimașe și impresionat de dansul răsfățatei sale fiice, a hotărît tăierea capului Botezătorului Ioan, nu fără părere de rău, căci se temea de Ioan, „știindu-l bărbat drept și sfînt“ (Matei 14, 5; Marcu 6, 20).

De toate acestea minunîndu-ne și noi, împreună cu toți cei din veac dreptmăritori creștini, care i-au cinstit ziua de astăzi, vom cînta neîncetat în Sfînta Biserică : „Ce te vom numi, proorocule, înger, sau apostol, sau mucenic ?“. Cu adevărat, îi vom aduce laude ca unui înger, că deși în trup fiind, viață îngerească printre oameni a petrecut ; îl vom cinsti ca pe un înger fiindcă Însuși Mîntuitorului Iisus Hristos l-a numit „Îngerul Său“ (Matei 11, 10). Înger a fost fiindcă, prin misiunea sa, a fost crainicul celor de sus, vestind arătarea Celui ce avea să ridice păcatele lumii, înger îi vom zice neîncetat, pentru curăția, sfințenia și asprimea vieții sale petrecute în vrednicia pămîntească, pentru că „scaunul, masa și patul lui era pămîntul, iară pentru nevoia firii, o dată pe zi, gusta acride și miere sălbatică“ (Matei 3, 4 și Sinaxar). Înger a fost findcă a devenit prototipul tuturor nevoitorilor, postitorilor, trăitorilor în pustiu și viețuitorilor în mănăstiri, schituri și peșteri. Toți aceștia îl cinstesc ca pe un adevărat părinte duhovnicesc. Așa ne explicăm de ce în pictura bisericească chipul Sfîntului Ioan ne apare zugrăvit cu aripi, ca înger pămîntesc, între cetele cerești.

În persoana Sfîntului Ioan Botezătorul s-au întîlnit omul și îngerul, trupul și sufletul, într-un mod aparte ca în cel ce s-a născut între două lumi : lumea Vechiului Testament și lumea Noului Testament, cele ce au fost, cu cele ce trebuiau să vină. Sfîntului Ioan Botezătorul i-a fost rînduit să slujească, din partea celor vechi, pînă la arătarea „Mielului lui Dumnezeu“. Și nu numai înger a fost, ci și apostol îl vom numi, ca cel ce neîncetat a propoveduit cuvîntul adevărului, dreptatea și egalitatea între oameni. Apostol a fost și ca pe apostoli îl cinstim, fiindcă la el mulțimile veneau și-l întrebau zicînd: „Ce să facem?“ Iar el răspundea fiecăruia cuvînt drept, potrivit și înțelept. Celor mulți le zicea: „Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor ..., pregătiți calea Domnului, drepte faceți cărările lui“ (Matei 3, 2-3); apoi le mai zicea și acestea: „Cel ce are două haine să dea celui ce nu are și cel ce are bucate să facă asemenea“. Vameșilor le zicea: „Nu cereți nimic mai mult decît este rînduit“; iar ostașilor le răspundea: „Să nu asupriți pe nimeni, nici să învinuiți pe nedrept, și să fiți mulțumiți cu solda voastră“ (Luca 3, 10-14)

El este „apostol“ înaintea Apostolilor, pregătind acestora „cărările Domnului“, drumul dreptății, calea adevărului. Apostol îl numim, fiindcă a

fost „trimis" de la Dumnezeu. El a venit „spre mărturie, ca să mărturisească despre Lumină. Nu era el Lumina, ci ca să mărturisească despre „Lumină" (Ioan 1, 6-8). Dar, mai presus de toate, Sfîntul Ioan Botezătorul s-a arătat a fi mărturisitor al celor propoveduite de el, întru numele Domnului, martir al dreptei credințe.

Ca mucenic, ne-a arătat iubire desăvîrșită, slujire deplină. Într-o lume a păcatului, a nedreptății, a întunericului și a decăderii morale, cum ar fi putut să scape nejertfit cel ce cu tărie, cu convingere, cu putere de sus ardea spinii păcatului?! Așa cum a fost raza revărsatului zorilor înaintea „Soarelui", Sfîntul Ioan s-a arătat întru toate ascultător, suferind moarte de martir, adăugînd razei și diadema nemuririi. Pîrgă a celor ce trebuiau să vină, Înaintemergător întru toate cele ale Noului Așezămînt, Sfîntul Ioan nu putea să-și încheie misiunea fără jertfa muceniciei. Prin el s-a deschis calea mucenicilor care i-au urmat pilda. Prin moartea Proorocului Ioan miile de mucenici, martiri, mărturisitori, pustnici și cuvioși au aprins torța credinței pe care au mărturisit-o peste veacuri în toate locurile și în toate secolele, cu încredințarea celor zise de Sfîntul Apostol Pavel că „necazul nostru de acum, ușor și trecător, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, slavă veșnică, covîrșitoare. Neprivind noi la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd, fiindcă cele ce se văd sînt trecătoare, iar cele ce nu se văd sînt veșnice" (II Corinteni 4, 17-18).

Cu adevărat, prin naștere, prin învățătură și mai ales prin moartea de martir — pe care noi toți o sărbătorim astăzi —, Sfîntul Ioan Înaintemergătorul și Botezătorul s-a arătat : Înger, Apostol și Mucenic. Împreună cu toți „iubitorii de praznice duhovnicești", împletind cununa cea nevestejită a măririi, s-i zicem cu glas de bucurie Sfîntului Ioan, Îngerul, Apostolul și Mucenicul Domnului :

„Bucură-te, înger înainte-stătător al cetelor drepților !
Bucură-te, pecetea celor două Testamente !
Bucură-te, floarea cea preafrumoasă a dreptei credințe !
Bucură-te, preacinstite, Înaintemergătorule, Ioane!" Amin.

Prot. Mihai MOCANU

CREDINȚA ȘI FAPTELE BUNE, CONDIȚII ALE MÎNTUIRII

Prin întruparea, patimile, moartea, învierea și înălțarea Sa la ceruri, Fiul lui Dumnezeu ne-a mîntuit obiectiv, prin harul Sfîntului Duh trimis peste Sfinții Apostoli la Cincizecime. Noi creștinii primim harul divin în Biserică prin Sfintele Taine. Dar nu e suficient numai harul divin pentru dobîndirea mîntuirii. La propria mîntuire trebuie să participăm și prin credință și fapte bune, însușindu-ne roadele Jertfei de pe Golgota și conlucrînd cu harul dumnezeiesc la propria mîntuire, mîntuirea subiectivă prin Hristos, în Duhul Sfînt, în Biserica Sa. Ne vom referi, în cele ce urmează, la credință și fapte bune, condiții ale mîntuirii. Prima condiție a mîntuirii subiective, care ni se cere este credința. Modul de a înțelege credința este diferit. Cînd obișnuit spunem „credință" putem înțelege fie o părere, o socotință,fie o certitudine, o siguranță, o încredere în cineva sau în ceva. Cînd ne referim la credința religioasă, noi înțelegem încrederea în descoperirea pe care Dumnezeu ne-o face. Astfel putem cunoaște voia lui Dumnezeu și putem intra în legătură și în comuniune cu El. De aceea, Apostolul ne spune că „fără credință nu putem fi plăcuți lui Dumnezeu" (Evrei 11, 6). Pentru a putea înțelege rolul și importanța credinței pentru mîntuirea noastră se cuvine să vedem mai întîi formele pe care le indică Mîntuitorul și Sfinții Apostoli.

1. Sfîntul Apostol Pavel arată vă „credința este încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute" (Evrei 11, 1). De aici vedem că prin credință putem cunoaște realitățile nevăzute și tainice ale lui Dumnezeu. Prin ea sufletul credincioșilor se deschide ca să primească descoperirea cea mai presus de cunoaștere a lui Dumnezeu, care depășește posibilitățile de înțelegere ale simțurilor sau ale rațiunii. Pentru acest motiv

numim adevărurile descoperite de Dumnezeu ca „adevăruri de credință", iar credința este capacitatea sau puterea sufletului de a se ridica la înțelegerea lor.

2. Dacă credința stă la baza religiei, adică a legăturii cu Dumnezeu, prin cunoașterea Lui, tot ea ne introduce și în comuniunea cu Dumnezeu. De aceea, Apostolul precizează atît de clar că „fără credință nu putem fi plăcuți lui Dumnezeu", pentru că cel ce se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El este Creatorul și Mîntuitorul nostru și că El este Cel ce răsplătește fiecăruia după faptele sale.

3. De cele mai multe ori Mîntuitorul a intrat în comuniune cu cei ce au voit să-I urmeze, cerîndu-le acestora credința. Sfînta Evanghelie ne spune că, aflîndu-Se chiar în locul Său natal, „nu a făcut acolo minuni, din pricina necredinței lor" (Matei 13, 58). De aceea, Domnul îmbărbătează pe Iair care, auzind că fiica lui a murit, este pe punctul de a-și pierde credința: „Nu te teme, crede numai!" Domnul Iisus Hristos mustră pe Apostolul Petru care, datorită credinței sale îndoielnice, cade învins sub furia valurilor amenințătoare: „Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit!?...".

4. Mîntuitorul Iisus Hristos a accentuat cu orice ocazie puterea credinței. Astfel, El dă asigurarea că credința, oricît de mică ar fi ea, chiar cît grăuntele de mușlar, are în ea puteri nebănuite „de a muta chiar și munții". Atît de mult a admirat Mîntuitorul puterea credinței, încît împlinește rugăciunea unora pentru alții, cum este cazul femeii canaaneence sau a sutașului. Pentru a ne asigura de puterea credinței, generalizînd, Domnul exclamă: „Toate sînt cu putință celui ce crede!".

5. Mîntuitorul accentuează aspectul discret, sincer și tainic al mărturisirii credinței, refuzînd orice formă spectaculară, de paradă. Cînd, de pildă, potrivnicii îi cer semn ca să creadă în El, Domnul refuză semnul fiindcă, cunoscînd prea bine nesinceritatea inimii lor, își dădea seama că ei așteaptă „spectacolul" și nu comuniunea cu El. Pe de altă parte însă, pe cei sinceri îi întreabă discret, ca pe orbul căruia i-a redat vederea, dacă „crede în El" (Ioan 9, 35-38) și astfel intră în comuniune cu ei.

6. Încurajînd pe Sfinții Apostoli înainte de Sfintele Sale Patimi, Mîntuitorul evidențiază caracterul puternic, de înălțare morală pe care îl aduce credința firii noastre slabe: „Și ca să nu se tulbure inima voastră, credeți în Dumnezeu și în Mine credeți..." (Ioan 14, 1). Este tocmai ceea ce avea să spună mai tîrziu poetul Alexandru Vlahuță: „Nebiruit e omul ce luptă prin credință".

7. Mîntuitorul nu a forța niciodată și nu a impus credința. A lăsat ca ea să fie un act de alegere liberă pentru toți aceia care de bună voie „vor să-I urmeze". Astfel, El le recomandă „ca să creadă în Lumină", dar i-a lăsat pe ascultători la libera lor alegere. Dovada este faptul că „atîtea minuni făcînd înaintea lor, tot nu credeau în El" (Ioan 12, 35-39). De aceea, îl asigură Mîntuitorul pe părintele deznădăjduit, vrînd doar să-i stimuleze credința, nu să o impună: „De poți crede, toate sînt cu putință celui ce crede". De unde și strigătul celui care voia să-și asigure credința: „Cred. Doamne, ajută necredinței mele" (Marcu 9, 23-24). Libertatea în a crede o vedem și din întrebarea pusă adesea de Mîntuitorul celor care doreau vindecarea: „Crezi tu că...", sau din exclamația: „Fie după credința ta!" și: „Credința ta te-a mîntuit!". Apoi, înainte de a se despărți de Sfinții Apostoli, Iisus cel înviat le poruncește să meargă și să propoveduiască Evanghelia la toată făptura, iar „cel ce va crede și se va boteza..." (Marcu 16, 10). Altfel spus: „Cel ce va voi să creadă și să se boteze...".

8. Credința nu poate fi izolată de puterea harului divin. Mărturisirea credinței sporește puterea și lucrarea harului în viața noastră. „Noi am crezut și am cunoscut că Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului celui viu", citim în Sfînta Scriptură (Ioan 6, 69). Iată de ce Sfinții Apostoli cereau Mîntuitorului: „Sporește-ne credința" (Luca 17, 5).

9. Sfîntul Apostol Pavel așează printre alte harisme sau daruri ale Duhului Sfînt în Biserică și credința: „Căci unuia se dă prin Duh cuvîntul înțelepciunii, iar altuia cuvîntul cunoștinței după același Duh; și unuia credința întru același Duh, iar altuia darurile tămăduirilor întru același Duh...". Credința, ca și celelalte daruri sau harisme, avea menirea să întărească unitatea de simțire și de viață a Trupului lui Hristos care este Biserica, conform îndemnului Apostolului adresat efesenilor: „Siliți-vă să păstrați unitatea Duhului întru legătura păcii. Un trup și un Duh, precum

ați și fost chemați într-o nădejde a chemării voastre. Un Domn, o credință, un Botez" (Efeseni 4, 3-5).

10. Credința este rod al Duhului Sfînt alături de dragoste, bucurie, pace, îndelungă-răbdare, blîndețe, cumpătare" (Galateni 5, 22).

11. „Credința este spre îndreptățire", adică spre dobîndirea mîntuirii, spune Apostolul și apoi adaugă: „Credința este din auzire, iar auzirea prin cuvîntul lui Hristos" (Romani 10, 9-17).

12. Credința nu este numai o mărturisire, o enunțare teoretică sau simplu act de cunoaștere teoretică. Apostolul ne arată că adevărata credință, sau caracteristica de bază a credinței este de a fi „lucrătoare prin dragoste" (Galateni 5, 6). Fără acest specific, credința rămîne un mod de declarare pasivă. Astfel de credință au și demonii, spune Sfîntul Iacob. Și ei „cred și se cutremură" de puterea lui Dumnezeu (Iacob 2, 19). Ei nu au și nu pot avea însă iubire și neavînd iubire, nu pot intra în comuniune cu Dumnezeu. „Fără credință — am văzut — nu putem plăcea lui Dumnezeu" (Evrei 11, 6). Această credință plăcută lui Dumnezeu este cea roditoare în dragoste, fiindcă „Dumnezeu Însuși este iubire și cel ce rămîne în iubire, rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu rămîne în el" (I Ioan 4, 16). Așa cum un copac oarecare primește numirea după rodul pe care îl are, așa după cum cineva își ia numele lucrării sale, după meseria pe care o practică, tot astfel și credința primește specificul după rodul ei. Și aceasta este iubirea. Numai prin iubire credința este vie și roditoare. Fără iubire ea îmbracă o haină falsă, care nu-i aparține. Numai prin iubire ea își poate îndeplini rostul, menirea, asemenea ochiului, care are menirea să vadă, a inimii să bată, a rațiunii să judece etc. Arătînd că fără iubire, credința își pierde sensul, Apostolul se pronunță categoric : „De aș avea atîta credință, încît să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sînt" (I Corinteni 13, 2). Deci între credință și iubire se stabilește o legătură organică, ca aceea între trup și sînge, spune un Părinte al Bisericii. Așa cum acestea nu pot exista unul fără celălalt, tot astfel credința nu poate exista fără iubire. Ea moare, fiindcă nu are pulsul vieții în ea.

Din acest specific al credinței, din această caracteristică esențială a ei de a fi lucrătoare în iubire, rezultă și necesitatea faptelor bune pentru mîntuire. Altfel spus, faptele bune verifică credința, așa cum fructul verifică calitatea pomului care l-a produs. De aceea, pe bună dreptate spunea Sfîntul Iacob : „Ce folos este, frații mei, de ar zice cineva că are credință, iar fapte nu are? Oare credința poate să-l mîntuiască? Dacă un frate sau o soră sînt goi și lipsiți de hrana cea de toate zilele și cineva dintre voi le-ar zice : Mergeți în pace încălziți-vă și vă saturați, dar nu le dați cele trebuincioase trupului, care ar fi folosul ? Așa și cu credința : Dacă nu are fapte, e moartă prin ea însăși. Dar de va zice cineva : Tu ai credință, iar eu am fapte; arată-mi credința ta fără fapte și eu îți voi arăta din faptele mele, credința mea... Vrei să înțelegi omule nesocotit, că credința fără fapte este moartă" (Iacob 2, 14-20).

Necesitatea faptelor bune pentru mîntuire reiese și din aceea că, dacă „prin credință locuiește Hristos în sufletele noastre" (Efeseni 3, 17), prin ea stabilim comuniunea cu El, asemenea vițel cu mlădița. Această comuniune se realizează prin seva care le leagă. Dacă nu ar fi seva, ar lipsi viața și mlădița s-ar usca (Ioan 15, 1-6). Seva care dă viață este harul divin. Credința lucrătoare prin iubire apropie și leagă vița de mlădiță în aceeași comuniune de viață și de rodire. Cel ce intră în comuniune cu Hristos printr-o credință vie, adică lucrătoare în dragoste, va trăi în iubirea lui Hristos. Iar modul de exteriorizare a acestei iubiri sînt tocmai faptele bune : „De Mă iubiți, păziți poruncile Mele" (Ioan 14, 15). În felul acesta „paza poruncilor", adică faptele bune sînt acelea care verifică credința lucrătoare prin iubire : „Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește; și cel ce Mă iubește pe Mine, va fi iubit de Tatăl Meu..." (Ioan 14, 21). „A fi iubit de Tatăl" înseamnă a fi împăcat cu Dumnezeu, iar a fi împăcat cu Dumnezeu înseamnă a ajunge la dobîndirea mîntuirii. Vedem astfel cum faptele bune reprezintă o condiție a ajungerii la mîntuire. Prin faptele bune, noi devenim prietenii lui Hristos (Ioan 15, 14) și prin El ne ridicăm continuu la înnoirea vieții duhovnicești (II Corinteni 5, 17), pînă la „statura bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos" (Efeseni 4, 13).

În altă ordine de idei, cînd spunem că adevărata credință este cea lucrătoare în dragoste, este totuna cu a spune că adevărata credință este cea lucrătoare prin fapte bune, fiindcă după cum ne arată Mîntuitorul, dragostea față de Dumnezeu și semen cuprinde „toată legea și proorocii“ (Matei 22, 37-39). „Pentru că poruncile — spune Apostolul — să nu desfrînezi, să nu ucizi, să nu furi, să nu fii mărturie mincinoasă, să nu poftești și oricare altă poruncă se cuprind în acest cuvînt, adică : Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. Dragostea nu face rău aproapelui. Dragostea este deci plinirea legii“ (Romani 13, 9-10).

Importanța faptelor bune în dobîndirea mîntuirii este atît de mare, încît ele constituie, ne arată Mîntuitorul, singurul criteriu al Judecății de apoi. Astfel, Dreptul Judecător se identifică cu toți aceia care au avut nevoie de faptele noastre bune și pe lîngă care noi am trecut poate nepăsători. Faptele noastre vor fi singurii martori ai acuzării sau apărării : „Căci flămînd am fost și Mi-ați dat să mănînc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau, străin am fost și M-ați primit, gol am fost și M-ați îmbrăcat, bolnav am fost și M-ați cercetat, în temniță am fost și ați venit la Mine...“ (Matei 25, 34-46). Întărind acest adevăr, Sfîntul Apostol Pavel precizează : „Pentru că noi toți trebuie să ne înfățișăm înaintea judecății lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, ori bine, ori rău“ (II Corinteni 5, 10).

Cu toată această evidentă necesitate a faptelor bune pentru dobîndirea mîntuirii, nu toți creștinii le primesc ca atare, ci, excluzîndu-le, spun că pentru mîntuirea este necesară numai credința. Învățătura că la mîntuire se ajunge numai prin credință o numesc „sola fide“, adică „singură credința“ și cei ce o susțin încearcă să o temeluiască pe cuvintele Sfîntului Apostol Pavel. Astfel, în epistola către Galateni (2, 16), putem citi : „Știind însă că omul nu se îndreptează din faptele legii, ci numai prin credința în Hristos Iisus, am crezut și noi în Hristos Iisus ca să ne îndreptăm din credința în Hristos, iar nu din faptele legii, căci din faptele legii nimeni nu se va îndrepta“.

Efesenilor, Apostolul le scrie : „Căci în har sînteți mîntuiți, prin credință și aceasta nu este de la voi ; este darul lui Dumnezeu ; din fapte ca să nu se laude nimeni“ (Efeseni 2, 8-9). Iar în Epistola către Romani (3, 20 și 30), Apostolul scrie : „Căci socotim că prin credință se va îndrepta omul, fără faptele legii... Fiindcă este un singur Dumnezeu, Care va îndrepta din credință pe cei tăiați împrejur și prin credință pe cei netăiați împrejur“.

Cercetînd aceste texte remarcăm că Apostolul indică modul în care obținem mîntuirea, adică prin credință și prin har și nu prin faptele legii. Apostolul precizează apoi că acest lucru este valabil și pentru cei tăiați împrejur și pentru cei netăiați împrejur. Despre ce poate fi vorba ? Odată cu întemeierea Bisericii, creștinii proveniți dintre iudei sau iudeo-creștinii, impuneau ca necesară respectarea prescripțiilor formale ale Legii mozaice, cum ar fi tăierea împrejur, sîmbetele și altele și pentru păgînii care primeau noua religie creștină. Întrucît acest fapt a fost primit cu rezervă și chiar cu împotrivire de păgînii dornici să primească Legea Evangheliei, toți „apostolii, preoții și frații“ s-au adunat la Ierusalim în anul 49-50 și au hotărît în sinod că păgînii care vin la „credință“ nu sînt obligați să țină legea veche, ci doar să se ferească de mîncărurile jertfite idolilor, de sînge și de carne de animal sugrumat și de desfrînare (Fapte 15, 23-29). Această hotărîrea a fost adusă la cunoștință credincioșilor dintre neamuri, care au primit-o cu bucurie și le-a fost spre „mîngîiere“. Cum Sfîntul Apostol Pavel a propoveduit Evanghelia printre neamuri, aducînd la cunoștință hotărîrea Sinodului apostolic din Ierusalim, a întîmpinat o atît de mare opoziție din partea iudaizanților, încît i-au contestat calitatea de Apostol (Galateni 4, 16), în sînul tinerelor comunități creștine din Galatia, Efes și Roma, cu tot meritul lui la întemeierea lor. Prin urmare, în textele citate Sfîntul Apostol Pavel nu pune problema necesității sau inutilității faptelor bune pentru mîntuire. Nu aceasta îl frămînta atunci cînd scria galatenilor, efesenilor sau romanilor. Pe el îl preocupa în primul rînd emanciparea învățăturii creștine de legea veche pe care căutau să o impună iudaizanții. Întocmai Mîntuitorului Hristos însă Sfîntul Apostol Pavel nu consideră legea veche desființată decît în latura ei rituală, cultică, formală, concretizată în ceea ce se cheamă „faptele legii“, adică circumciziunea, păzirea sîmbetelor, a lunilor noi etc. Aceste fapte ale legii nu erau altceva decît umbra celor pe care le va descoperi Hristos. Altcum, legea rămîne valabilă în latura ei

morală, motiv pentru care Mîntuitorul a spus: „Nu am venit să stric legea sau proorocii, ci să o plinesc“ (Matei 5, 17). Potrivit concepției Sfîntului Apostol Pavel, legea trebuie împlinită nu atît în literă, cît în duhul ei, nu în cerințele ei formale, cultice, ci în cele morale concretizate în faptele bune, folositoare îndreptării în fața lui Dumnezeu.

Am văzut că mîntuirea obiectivă realizată de Mîntuitorul ni se oferă prin harul divin. La dobîndirea mîntuirii trebuie să colaborăm și noi, cu firea și cu puterile noastre. Așa cum la mîntuirea obiectivă se asociază mîntuirea subiectivă, tot astfel la harul divin asociem credința cu faptele bune. În felul acesta, mîntuirea devine un proces „sinergetic“ de împreună-lucrare a divinului cu omenescul. „Credinciosul singur nu are putere să-și lucreze mîntuirea după cum harul singur, fără colaborarea credinciosului, nu poate să-l mîntuiască. Harul este acela care începe și tot el sfîrșește lucrarea mîntuirii, dar numai în colaborare cu credinciosul care poate și trebuie să participe liber și activ la mîntuirea lui“. În felul acesta, harul divin conlucrează în primul rînd cu credința noastră. Astfel, credința este un rod al harului divin și un dar al lui Dumnezeu, după cum spune Apostolul: „Căci sîntem mîntuiți din har prin credință și aceasta nu de la voi, al lui Dumnezeu este darul“ (Efeseni 2, 8). Dar credința crește, se dezvoltă, prinde putere, evită îndoiala, nesiguranța și nestatornicia. La toate acestea trebuie să conlucrăm și noi. „Credința vine din auzire, pe baza mărturisirii ei primim harul Botezului și al celorlalte Sfinte Taine, dar harul conlucrează și ulterior cu firea, la desăvîrșirea credinței. Și stă în voia și puterea noastră să desăvîrșim mîntuirea, sau să cădem, să rătăcim drumul mîntuirii...“.

La fel se stabilește conlucrarea firii cu harul divin și în săvîrșirea faptelor bune. După cum spune Apostolul, noi „sîntem ai lui (Dumnezeu), ziditi întru Hristos Iisus spre fapte bune, pe care Dumnezeu le-a gătit mai dinainte ca să umblăm în ele“ (Efeseni 2, 10). Astfel, noi primim harul Sfîntului Duh la Botez care ne renaște duhovnicește, o dată cu ștergerea păcatului strămoșesc și a păcatelor personale, devenind fiii lui Dumnezeu după har, chemați să săvîrșim faptele cele bune, după modul în care Hristos le-a săvîrșit.

Sfîntul Apostol Pavel arată că noi care ne-am botezat în Hristos „în Hristos ne-am și îmbrăcat“ (Galateni 3, 27). Sfîntul Irineu, referindu-se la îmbrăcarea firii în har, prezintă asemănarea firii cu pomul sălbatic, iar harul divin cu altoiul care ne oferă un nou pom, o calitate nouă. Tot astfel și cei care sînt botezați în Hristos se îmbracă în viața Lui, primesc o calitate nouă, după viața Celui în care sînt îmbrăcați. Dar cum această înnoire în fapte bune sau în virtute pretinde multă și susținută sîrguință, în care nu este exclusă posibilitatea căderii, Apostolul atrage atenția că „cel ce stă, să ia aminte să nu cadă“ (I Corinteni 10, 12) și îndeamnă: „Să lucrăm cu frică și cu cutremur la desăvîrșirea mîntuirii noastre“ (Filipeni 2, 12). Și, fiindcă de multe ori firea noastră e slabă în săvîrșirea faptelor bune, harul Sfintelor Taine mereu o ajută, îi dă puteri și încredere de a simți ca Apostolul: „Toate le pot în Hristos, Care mă întărește“ (Filipeni 4, 13).

Văzînd care este importanța credinței în dobîndirea mîntuirii, se cuvine în primul rînd să cunoaștem adevărata credință, adică adevărurile mîntuitoare așa cum ni le-a descoperit Dumnezeu și cum Biserica le-a păstrat cu fidelitate. Nu e suficient să cunoaștem adevărurile de credință, nu e de ajuns să știm care este voia lui Dumnezeu, ci se cere ca să o și împlinim. „Nu cei ce aud legea sînt drepți la Dumnezeu, ci cei ce împlinesc legea se vor îndrepta“ (Romani 2, 13), spune Apostolul. De altfel, dacă prin credință Îl cunoaștem pe Dumnezeu și poruncile Lui, cu adevărat „știm că L-am cunoscut, dacă păzim poruncile Lui“ (I Ioan 2, 3).

După cum am văzut, Mîntuitorul nu schimbă legea dată de Dumnezeu, ci o plinește. Aceasta este legea morală, adică Decalogul, pe care îl plinește în duhul, nu în litera lui. Astfel, dacă Decalogul interzice uciderea, Mîntuitorul recomandă nici să nu te mînii. Dacă Decalogul înterzice desfrîul, Mîntuitorul, arătînd că păcatul se săvîrșește la început în suflet, atrage atenția asupra poftei care duce la păcat. Prin aceste forme, Mîntuitorul ne cere să tăiem răul din rădăcină.

Pornind din curăția sufletului, faptele bune se împlinesc în iubire. Toată legea și proorocii se cuprind în aceste două porunci: Să iubești pe Dumnezeu și pe aproapele ca pe tine însuți. Iar „dragostea de Dumnezeu aceasta este: Să păzim poruncile Lui și poruncile Lui nu sînt grele“ (I Ioan

5, 3). De aici vedem că faptele bune se înscriu într-un proces duhovnicesc, pornind de la curăția sufletului și crescînd apoi în virtute, în iubirea care le cuprinde pe toate, avînd ca model viața Mîntuitorului Iisus Hristos. De aceea trebuie să tindem să ne asemănăm ei. În felul acesta săvîrșirea faptelor bune nu are limite, ea reprezintă o continuă chemare spre desăvîrșire.

Prin Fericiri, care reprezintă legea morală a Noului Testament, Mîntuitorul indică concret virtuțile care pornesc din iubire și desăvîrșesc iubirea față de Dumnezeu și de oameni. Se cuvine, astfel, să fim smeriți, să plîngem totdeauna păcatul, să regretăm răul săvîrșit și necontenit să ne îndreptăm; să fim blînzi, milostivi, curați cu inima, făcători de pace, să dorim și să făptuim totdeauna dreptatea.

Așa cum credința se verifică prin fapte, tot astfel iubirea față de Dumnezeu se verifică în mod concret prin faptele arătate semenului (vezi I Ioan 2, 9; 3, 15-18; 4, 7 și 4, 20-21). Aceste fapte arătate semenului le cunoaștem prin ceea ce numim fapte ale milei trupești și sufletești. Urmînd îndemnul Sfintei Scripturi distingem următoarele fapte ale milei trupești și sufletești. Faptele milei trupești sînt a sătura pe cel flămînd, a adăpa pe cel însetat, a primi pe cel străin, a îmbrăca pe cel gol, a cerceta pe cei bolnavi și pe cei ce se află în necazuri și în nevoi, a îngropa pe cei morți. Faptele milei sufletești sînt a îndrepta pe cel păcătos, a învăța pe cel neștiutor, a da sfat celui ce are trebuință de el, a ierta pe cei ce ne-au greșit, a mîngîia pe cel întristat, a nu ne răzbuna pe aproapele nostru pentru răul ce ni l-a făcut, a ne ruga pentru aproapele nostru.

Întrucît harul îl primim în Biserică prin Sfintele Taine, Biserica, prin cele nouă porunci ale ei, ne îndeamnă să participăm la sfintele slujbe și să ne împărtășim cu Sfintele Taine, nu înainte de a ne pregăti prin post și rugăciune. Apoi, să acordăm cuvenita cinstire fețelor bisericești, să facem rugăciuni pentru conducătorii de stat, să ținem postul rînduit de chiriarhul locului la timp de necaz, să nu risipim averea Bisericii, să nu facem nunți în zilele de post.

Pr. prof. Sorin COSMA

TATĂL NOSTRU, CARE EȘTI ÎN CERURI

Rugăciunea, dar al lui Dumnezeu, face ca cerul să se coboare pînă la noi. Rugăciunea este conglăsuirea omului cu Tatăl ceresc. Într-o zi, pe cînd Apostolii stăteau de vorbă cu Învățătorul lor Îi spuseră: „Doamne, învață-ne să ne rugăm“ (Luca 11, 1-4) și Iisus i-a învățat rugăciunea „Tatăl nostru“. Rugăciunea aceasta, numită Domnească — întrucît este dată de Domnul —, conține, în puține cuvinte, tot ce se poate cere de la Dumnezeu cu rațiune și sfințenie. Primele trei cereri cuprind toate bunurile veșnice, iar ultimele patru cuprind toate mijloacele prin care putem să le dobîndim. Să examinăm însă în ce stare sufletească rostim această rugăciune. Dacă nu sîntem smeriți, supuși voinței lui Dumnezeu, îndurători și vii prin fapte sau cel puțin prin dorință atunci sîntem niște fățarnici, inima noastră ne dezminte gura și cerem lui Dumnezeu tocmai ce ne temem că ne va da. În Rugăciunea Domnească nimic nu este de prisos și nimic nu-i lipsește; pentru acest motiv Tertulian o numește „Evanghelie prescurtată“. Rezumîndu-ne astăzi la primele cuvinte din Rugăciunea Domnească: „Tatăl nostru, Carele ești în ceruri“, observăm chiar de la început că aceste cuvinte trezesc în noi credința, speranța și iubirea.

Îl numim pe Dumnezeu „Tatăl“ pentru că El ne-a creat (Deuteronom 32, 6), pentru că Fiul lui Dumnezeu, prin întruparea Sa, a devenit fratele nostru (Efeseni 1, 5) și pentru că, la Botez, Sfîntul Duh S-a reîntors în noi și ne-a făcut din nou fiii lui Dumnezeu (Romani 8, 15).

În diverse cuvîntări pămîntești, sîntem încurcați și nu știm ce titul să dăm celor cărora ne adresăm; nu tot așa este la Dumnezeu. Noi spunem numai *Tatăl* și acest titlu intim Îi este lui Dumnezeu cel mai plăcut. Dumnezeu nu vrea ca oamenii să se teamă de El, ci vrea ca oamenii să-L iubească. Dumnezeu se lasă numit *Tată*, pentru că acest nume este un nume plin de

iubire și trezește iubire. Mîntuitorul Iisus Hristos învățîndu-ne rugăciunea aceasta, a dorit ca noi rugîndu-ne să numim pe Dumnezeu *Tatăl nostru* din mai multe motive: a. Pentru a ne înflăcăra în adorația noastră. Fericitul Augustin spunea: „Ce trebuie să iubească copiii mai mult decît pe tatăl? Numele de tată este un nume plin de iubire, dar cine din noi ar fi îndrăznit să pronunțe acest nume în rugăciunea sa, spunea Sfîntul Ciprian, dacă Însuși Dumnezeu nu ne-ar fi permis să-l folosim în felul acesta? Singură religia creștină ne oferă prilejul acestei intimități, de a numi pe Dumnezeu „Tată". b. Pentru a amplifica încrederea noastră în Dumnezeu. Ce poate refuza un tată rugăminții fierbinți și stăruitoare a copiilor săi? c. Pentru a ne aminti de noblețea noastră și de harul înfierii divine Dumnezeu este Tatăl nostru prin creație, prin providența Sa și prin răscumpărarea noastră, cînd Dumnezeu-Fiul ne face fii ai lui Dumnezeu-Tatăl nu după natură, ci după har! Să nu dezmințim noblețea originii noastre, printr-o viață de tot pămîntească și să nu întristăm inima celui mai bun Tată, prin ofensă sau prin răceală!

De asemenea Dumnezeu vrea ca rugîndu-ne, să-L numim în comun: *Tatăl nostru* și nu separat fiecare — Tatăl meu. Aceasta desigur tot din mai multe motive: a. În primul rînd pentru a ne recomanda iubirea care trebuie să freamăte în toți oamenii și să îmbrățișeze pe toți oamenii. b. Pentru a ne învăța egalitatea care există între noi, întocmai ca între copii unui singur tată. „Nevoia te silește să te rogi numai pentru tine; iubirea frățească te îndeamnă și te îmbie să te rogi pentru toți", zice Sfîntul Ioan Hrisostom.

Pătrunzînd mai departe sensurile cuvintelor, observăm cum cuvîntul „Tată" ne stimulează spre iubirea de Dumnezeu, iar cuvîntul „nostru" spre iubirea de aproapele. Cuvîntul „Tată" este un strigăt spontan și natural al inimii noastre. Zicînd tată, zici fără să vrei, familie. Numindu-L pe Dumnezeu „Tată", Îl coborîm în mijlocul oamenilor.

Cînd Iisus Hristos ne îndeamnă mai departe să rostim: „Carele ești în ceruri", nu înseamnă prin aceasta că El închide pe Dumnezeu în ceruri, ci dorește să înalțe către ceruri gîndul celui ce se roagă și să despartă inima sa de pămînt, ca și cum ne-ar spune: Nu căutați mulțumirea voastră în lucrurile pămîntești, voi care aveți un Tată bun în ceruri. Dumnezeu fiind pretutindeni, cînd rostim cuvintele „Carele ești în ceruri", prin aceste cuvinte Iisus Hristos a dorit să ne amintim mereu că pămîntul este tranzitoriu, să căutăm mereu cerul.

Pretutindeni este Dumnezeu, dar sufletul nostru nu-L poate căuta și mai ales nu-L poate găsi în ceasul rugăciunilor sale decît numai în ceruri. Iată de ce, se cuvine, fraților, să ne ridicăm spre ceruri sufletele noastre obosite uneori de lupta cu valurile vieții și într-un gînd să zicem: Tatăl și Creatorul nostru! La picioarele Tale vărsăm suspinele noastre și lacrimile noastre amare. Tu, Cel care ne-ai spus că „Unul este Tatăl vostru cel din ceruri" (Matei 23, 9), călăuzește-ne și ne luminează. Nu ne urgisi, Părinte Sfinte, o dată ce Tu Însuți ne-ai făgăduit: „Nu vă voi lăsa orfani, ci voi veni la voi" (Ioan 14, 18). Întipărește voința Ta atotputernică în inimile noastre slabe! Fă ca toate gîndurile noastre, toate cuvintele noastre și toate faptele noastre să nu țintească decît la slava Ta și la izbăvirea noastră! Ori de cîte ori greșim, învață-ne să strigăm: „Tată, greșit-am la cer și înaintea Ta!" (Luca 15, 18). După cum Fiul S-a rugat pentru cei ce L-au răstignit, învrednicește-ne și pe noi să ne rugăm unii pentru alții în clipa greșelilor noastre: „Tată, iartă-le lor că nu știu ce fac!" (Luca 23, 34). Izvorul vieții noastre ești Tu, Tată! Ori de cîte ori Te dăm uitării, sufletul nostru slăbește și însetoșează! Ajută-ne, ca în toată viața să ne adăpăm cu apa vieții! Fă ca în ceasul morții noastre să putem rosti cu căldură cuvintele preaiubitului Tău Fiu: „Tată, în mîinile Tale îmi încredințez duhul meu!" (Luca 23, 46). Amin.

Pr. I. IPATE

Dreapta învățătură a Bisericii

ICOANA SCHIMBĂRII LA FAȚĂ

Faptul dumnezeiesc este relatat de Sfinții Evangheliști Matei, Marcu și Luca: „După șase zile — de la întîia vestire a Patimilor (Matei 8, 31) — a luat Iisus cu Sine pe Petru și pe Iacov și pe Ioan și i-a dus într-un munte înalt, deoparte, și S-a schimbat la față înaintea lor și a strălucit fața Lui ca soarele iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina. Și iată Moise și Ilie s-au arătat lor, vorbind cu El. Și, răspunzînd Petru, a zis lui Iisus: „Doamne, bine este să fim noi aici; dacă voiești, voi face aici trei colibe: Ție una și lui Moise una și lui Ilie una". Vorbind el încă, iată un nor luminos i-a umbrit pe ei și iată glas din nor zicînd: „Acesta este Fiul Meu cel iubit, în Care am binevoit; pe Acesta ascultați-L. Și, auzind, ucenicii au căzut cu fața la pămînt și s-au spăimîntat foarte" (Matei 17, 1-6), Sfîntul Evanghelist Marcu stăruie asupra nuanțelor culorii veșmintelor cînd zice: „Și veșmintele Lui s-au făcut strălucitoare, albe foarte, ca zăpada, cum nu poate înălbi așa pe pămînt înălbitorul" (9, 3) și tot el mai precizează despre rostirea lui Petru: „Căci nu știa ce să spună, fiindcă erau înspăimîntați" (9, 6). Sfîntul Evanghelist Luca arată și motivul — nu cel principal, cum vom vedea mai departe — suirii pe munte: „Ca să Se roage", iar faptul dumnezeiesc s-a petrecut „pe cînd Se ruga El" (9, 28-29). Tot Sfîntul Evanghelist Luca mai arată că cei doi prooroci, Moise și Ilie, „arătîndu-se întru slavă, vorbeau despre sfîrșitul Lui, pe care avea să-l împlinească în Ierusalim" (9, 31).

Compoziția iconografică cunoaște, de-a lungul timpului, diferite variante, așa cum observă unul dintre distinșii noștri istorici ai artei icoanei [1]. În secolul VI, arată I. D. Ștefănescu, la Muntele Sinai, Ioan și Iacov sînt pictați în genunchi, ridicînd brațele ca și cum s-ar ruga. Această înfățișare a celor doi Apostoli o vedem și în icoana praznicului din Tetraevangheliarul voievodului Ieremia Movilă, manuscris din secolul XVII [2]; această atitudine a celor doi Apostoli este îndrumată de textul Evangheliei praznicului, care precizează că Mîntuitorul „S-a suit pe munte ca să Se roage" (Luca 9, 28), înțelegînd că o dată cu Mîntuitorul se rugau și Sfinții Apostoli. Petru, prosternat la pămînt, ține în brațe un cort mic — plasticizarea cuvintelor „Doamne, bine este să fim noi aici; dacă voiești, voi face aici trei colibe: Ție una și lui Moise una și lui Ilie una" — și întoarce ușor capul pentru a se apăra de lumina cea mare. În Capadocia, la Ceauș-In, Apostolii sînt înfățișați în picioare și par a fi în mers. Iconografia bizantină păstrează și zugrăvește tema ca la Sfinții Apostoli: Petru vorbește în picioare, Iacov pe jumătate îngenuncheat își apără ochii cu mîna, iar Ioan, înfățișat ca un bătrîn, se apleacă și fuge cu pași mari, ca să scape de lumina cea orbitoare. „Slava" cuprinde nu numai pe Hristos, ci și pe cei doi prooroci, Moise și Ilie, iar mîna lui Dumnezeu-Tatăl se vede în cer. În secolul XI, aceasta dispare și proorocii nu mai sînt cuprinși de nimbul de lumină al lui Hristos. Pictorii din secolele XV și XVI exagerează mișcările Apostolilor. Pictorul de la Peribleptos arată pe Iacov răsturnat cu fața în sus, — așa cum îl vedem și la Dochiaru, la Athos și la Voroneț.

„Slava" — lumina cea mare — cuprinde, în monumentele mai vechi, în Capadocia și Armenia, pe Moise și Ilie, de o parte și de alta a lui Hristos. O socoteau drept „norul care Îl ascunde de vederea Apostolilor". În monumente din secolul VI, la Sinai de pildă și în cîteva biserici din Capadocia, „slava" nu învăluie pe Hristos.

În secolul XIV, isihaștii o rezervau lui Hristos, fiindcă e vorba de „lumina de nepătruns în care locuiește Dumnezeu și care-L îmbracă ca o mantie". Începînd din secolul XIV, pentru a îmbogăți înfățișarea temei, pictorii adaugă episode. Arată pe Hristos venind și urcînd Taborul cu trei ucenici, care rămîn la poalele muntelui; pe Hristos coborînd din vîrful Ta-

---

1 I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, București, 1973, p. 100.

2. G. Popescu-Vîlcea, *Un manuscris al voievodul Ieremia Movilă*, București, 1984, planșa XXIV.

borului și îndreptîndu-se la vale cu Petru, Iacob și Ioan. Esențial rămîne însă, din punct de vedere teologic, faptul Schimbării la Față, conclude istoricul de artă menționat mai sus.

Dionisie din Furna, în a sa *Carte de pictură*, conturează compoziția icoanei Schimbării la Față astfel: „Un munte cu trei piscuri și Hristos stînd în picioare pe piscul cel din mijloc, în veșmînt alb, binecuvîntează, iar în jurul său strălucirea de raze ; pe piscul din dreapta, proorocul Moise cu Tablele Legii și pe cel din stînga, proorocul Ilie; amîndoi se roagă și-L privesc pe Hristos; dedesubtul lui Hristos, Petru, Iacov și Ioan, zăcînd la pămînt cu fețele ridicate și pline de uimire; în spate, pe o coamă a muntelui, iarăși Hristos, Se suie cu trei Apostoli și le arată vîrful muntelui; în altă parte a muntelui, iarăși Apostoli, coborînd cu teamă și uitîndu-se îndărăt; Hristos este în spatele lor, binecuvîntîndu-i".

În cele ce urmează, luînd ca model două icoane ale Schimbării la Față: cea din frescele naosului Bisericii Voroneț din secolul XV și cea de la Mănăstirea Văleni-Neamț, din secolul XVI (prima jumătate), tempera pe lemn, apreciată de I. D. Ștefănescu [3], ca cea mai frumoasă din Moldova, vom căuta să desprindem mesajul, conținutul teologic al icoanei Schimbării la Față.

Știm că Schimbarea la Față a Domnului a avut loc înainte de patima Sa, la șase zile după ce Mîntuitorul a vestit pentru prima dată Apostolilor Patimile Sale, iar prima vestire a Patimilor a urmat convorbirii din Cezareea lui Filip, unde Mîntuitorul, întrebînd pe ucenici cine zic oamenii că este El, Fiul Omului, Petru, ca fiind cel mai în vîrstă, a răspuns în numele tuturor Apostolilor că El este: „Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" și deci nu unul din prooroci, Ioan Botezătorul, Ilie sau Ieremia (Matei 16, 13-21). La sfîrșitul acestor discuții și apoi după mustrarea lui Petru, care sfătuia pe Mîntuitorul să evite patimile, Mîntuitorului vorbește Apostolilor de venirea Sa „întru slava Tatălui Său, cu îngerii Săi — a doua Sa venire (parusia) — și atunci va răsplăti fiecăruia după faptele Sale" și apoi încheie zicînd: „Adevăr grăiesc vouă: Sînt unii din cei ce stau aici care nu vor gusta moartea pînă ce nu vor vedea pe Fiul Omului venind în împărăția Sa" (Matei 16, 22-28). Cei care n-au gustat moartea și au văzut pe Fiul Omului, venind în împărăția Sa, sînt cei trei Apostoli cu care Mîntuitorul S-a suit în Muntele Taborului; venirea Mîntuitorului în împărăția Sa a fost arătată Apostolilor, mai înainte, pe Muntele Taborului, cînd S-a schimbat la față, așa cum o arată textele liturgice ale praznicului: „Ca să arăți lămurit a doua pogorîre a Ta, cea de negrăit, și ca să Te faci văzut ca Dumnezeu Preaînalt ai strălucit în chip negrăit în Tabor..." (cîntarea a XI-a); „Schimbarea omenească ce va să fie la a doua și înfricoșătoarea venire a Ta, cu slavă arătîndu-Te, Mîntuitorule, în Muntele Taborului Te-ai schimbat la față..." (Sedelna, glas 4, de la Utrenia din ziua de 2 august, Înainteprăznuirea).

Dacă faptul dumnezeiesc al Schimbării la Față se petrece înaintea Patimilor, Învierii, Înălțării și Pogorîrii Sfîntului Duh, aceasta este pentru a arăta starea de care se învrednicește omul și firea prin harul întrupării în viața veacului ce va să fie, iar începutul acestui veac Mîntuitorul îl arată pe Tabor.

În calendarul bisericesc, sărbătoarea Schimbării la Față încheie ciclul praznicelor împărătești în cinstea Mîntuitorului și este rînduită la sfîrșitul anului bisericesc — începutul anului bisericesc fiind luna următoare, septembrie. Dacă lumea pînă la întruparea Mîntuitorului era în așteptarea Lui, după înălțarea Lui la cer și trimiterea făgăduinței Tatălui — Pogorîrea Duhului Sfînt (Cincizecimea) — lumea creștină trăiește în așteptarea vieții veacului ce va să fie, a împărăției lui Dumnezeu, așa cum mărturisim în Simbolul credinței: „Aștept învierea... și viața veacului ce va să fie", sau cum cerem în Rugăciunea Domnească: „Vie împărăția Ta". Acest început al întronizării împărăției, chipul ei sau al omului înnoit, intrat în ea, ni le-a arătat Mîntuitorul, deci, în Schimbarea Sa la Față.

Schimbarea la Față stă în strînsă legătură cu Patimile, răstignirea și Învierea Domnului: „Mai înainte de crucea Ta, Doamne, muntele s-a asemănat cerului și norul ca un cort s-a întins, schimbîndu-Te la față și mărturisit fiind de Tatăl. De față era Petru cu Iacov și cu Ioan, ca cei ce aveau să fie împreună cu Tine și în vremea vînzării Tale. Pentru ca văzînd

---

3. I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 101.

minunile Tale să nu se înfricoșeze de patimile Tale...“ (Stihira, glas 4, de la „Doamne, strigat-am“, Vecernia praznicului). „În munte Te-ai schimbat la față și pe cît au putut ucenicii Tăi au văzut slava Ta, Hristoase Dumnezeule, pentru ca atunci cînd Te vor vedea răstignit să înțeleagă patima Ta cea de bunăvoie și să propoveduiască lumii că Tu ești cu adevărat raza Tatălui“ (Condacul praznicului). „Mai înainte de Crucea Ta, Doamne, suind pe ucenici în muntele Taborului, Te-ai schimbat la față înaintea lor. Cu razele puterii i-ai luminat pe dînșii, dintr-o parte cu iubirea de oameni, iar din alta cu puterea, vrînd să le arăți strălucirea Învierii...“ (Stihira, glas 4, de la „Doamne strigat-am“, Vecernia praznicului); „Mai înainte închipuind Învierea Ta Hristoase Dumnezeule, ai luat pe trei ucenici ai Tăi: pe Petru, pe Iacov și pe Ioan și în Tabor Te-ai suit. Și Tu, Mîntuitorule, la față schimbîndu-Te, muntele Taborului cu lumină s-a acoperit...“ (Slava, glas 6, Vecernia praznicului).

Legătura între Patimile, Crucea și Învierea Mîntuitorului, de asemenea, textul liturgic ne-o arată permanent: „Învierea lui Hristos văzînd... că iată a venit prin Cruce bucurie la toată lumea... Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și Sfîntă Învierea Ta o lăudăm și o mărim...“. Chipul Mîntuitorului, atît în icoana Învierii de tipul coborîrii la iad, cît și a Schimbării la Față, este învăluit în lumina slavei Sale celei dumnezeiești, așa cum o arată textele evanghelice — cum am văzut — și cele liturgice, pentru sărbătoarea Schimbării la Față, troparul praznicului, „Schimbatu-Te-ai la față în munte, Hristoase, Dumnezeule, arătînd ucenicilor Tăi slava Ta pe cît li se putea. Strălucească și nouă, păcătoșilor, lumina Ta cea pururea fiitoare...“. Dacă în icoana Învierii de tipul coborîrii la iad, chipul Mîntuitorului — cu veșminte luminoase — este înconjurat de mandorlă — lumina slavei dumnezeiești, în formă de migdală, în icoana Schimbării la Față, mandorla, sau mai bine zis lumina slavei, ia forma cercului, simbolul infinitului, fără început și fără sfîrșit — acest cerc este dublu, două linii late cu nuanțe diferite, peste care se revarsă, pornind dinspre chipul Mîntuitorului, mănunchiuri de raze luminoase, cîte trei fascicole în fiecare mănunchi; în acest cerc dublu vedem cele două firi ale Mîntuitorului, iar în mănunchiurile de fascicole luminoase simbolizarea Sfintei Treimi. Ele simbolizează pe Însuși Mîntuitorul ca rază a Tatălui ceresc, cum rostesc cîntările liturgice: „Întru slava cea neapropiată arătîndu-Se în chip de negrăit, în muntele Taborului, Lumina cea necuprinsă și nespusă, raza Tatălui, a luminat făptura și a îndumnezeit pe oamenii cei ce cîntă...“ (Pesna 8 din canonul Utreniei praznicului). „Și pe cei mai mari dintre prooroci, pe Moise și pe Ilie, i-a adus să mărturisească fără împotrivire Dumnezeirea Lui; că El este raza cea adevărată a Ființei părintești...“ (Stihira, glas 2, de la Litia praznicului).

În unele icoane sînt înfățișate trei fascicole groase de lumină, care pornesc din figura Mîntuitorului îndreptînd cîte una spre cele trei piscuri ale Muntelui Taborului, dintre aceste mănunchiuri trei raze atingînd fiecare pe cîte un apostol.

Pe cercul de lumină, iconarul teolog înfățișează două patrate suprapuse care formează o stea cu opt colțuri. Potrivit tîlcuitorilor liturgiști și iconografi, această stea cu opt colțuri simbolizează ziua a opta, adică viața veacului ce va să fie, a cărei slavă Mîntuitorul o arată ucenicilor pe Tabor, atît cît au putut ei să cuprindă. Aceste două patrate sînt de culori diferite — unul albastru, scăldat de o lumină care-l albește, iar altul de culoare roșie —, cel dintîi simbolizează firea și slava dumnezeiască a persoanei Mîntuitorului, al doilea, firea omenească a Mîntuitorului. Aceste două patrate se împletesc într-un fel care poate să conducă, să sugereze, formularea dogmatică a unirii celor două firi într-un singur ipostas (unirea ipostatică), neamestecate și neschimbate, neîmpărțite și nedespărțite: Cele două culori, roșu și alb — cea din urmă predominînd — le întîlnim și la veșmintele Mîntuitorului, sugerînd starea de înnoire și îndumnezeire a firii și persoanei umane —, cum o subliniază cu multă adîncime de gîndire și limpezime de exprimare cîntările de la slujba praznicului: „Cel ce a trăit de demult cu Moise... astăzi, schimbîndu-Se la față în muntele Taborului, Și-a arătat frumusețea chipului celui dintîi, Care a ridicat întru Sine firea omenească..“ (Stihira, glas 1, de la Stihoavna praznicului), „arătînd bună podoaba frumuseții chipului celui dintîi, dar nu în chip desăvîrșit...“ (Stihira, glas 2 de la Litia praznicului), numai ca o pîrgă și pe cît au putut cuprinde uce-

nicii, știind că în veacul acesta realitățile celui ce va să fie le vedem ca prin oglindă, iar acolo față către față. „Că în acest munte suindu-Te, Mîntuitorule, cu ucenicii Tăi și la față schimbîndu-Te, ai făcut firea lui Adam iarăși a străluci, mutînd-o în slava și strălucirea Dumnezeirii Tale...“ (Stihira. glas 1, de la Stihoavna praznicului). „Dumnezeu desăvîrșit fiind, om desăvîrșit S-a făcut cu toată Dumnezeirea amestecînd omenirea în fața Sa. Pe Acesta, în două firi L-au văzut Moise și Ilie în Muntele Taborului“ (Tropar din canonul al doilea, Pesna 3 de la Utrenia praznicului). Icosul înaintea prăznuirii cuprinde cele de mai sus în chipul cel mai fericit : „Prin dumnezeiasca Schimbare la față a chipului nostru cel de demult prin ticăloșie stricat, astăzi Ziditorul a scos din stricăciune pe Adam, strămoșul din ascunzătorile iadului și a îndumnezeit mintea noastră; și petrece Dumnezeu împreună și om, pe amîndouă firile purtîndu-le împreunate și neîmpărțite, neschimbate și nedespărțite. Drept aceea, acum la Tabor în chip de negrăit a strălucit și din tot trupul a dăruit razele Dumnezeirii Sale, mîntuind pe toți“. Culoarea luminoasă a veșmintelor Mîntuitorului plasticizează cuvintele din Psalmul 103, 2: „Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină“. Starea de înnoire a firii noastre, sugerată de haina luminoasă — cu care fiind urcat Mîntuitorul pe Tabor — ne este împărtășită în baia Botezului, îndată după întreita afundare — noul-născut în împărăția lui Dumnezeu este îmbrăcat în cămașă albă și apoi i se dă lumînarea aprinsă o dată cu rostirea cuvintelor : „Dă-mi mie haină luminoasă, Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină, Mult Milostive, Hristoase Dumnezeule“.

Mîna stîngă a Mîntuitorului este înfățișată atingînd ceva ca semn al comuniunii, sau ținînd un rulou, iar mîna dreaptă binecuvîntînd, așa cum arată poziția clasică a degetelor pentru semnul binecuvîntării. Prin acest semn al binecuvîntării, iconarul teolog vrea să sublinieze că starea de înnoire a noastră, arătată de faptul dumnezeiesc al Schimbării la față, este un act liturgic, de sfințire a ființei umane și a întregii creații, iar acest act liturgic este lucrător numai în măsura în care depunem strădania de curățire a sufletului nostru, vindecat, înnoit în Taina Spovedaniei și prin nevoințele ascetice. „Firea lui Adam vrînd Hristos să o schimbe, Se suie acum în muntele Taborului, ca să descopere ucenicilor Dumnezeirea Sa“ (Stihira, glas 2, de la Stihoavna Înainte-prăznuirii). „Veniți mai înainte să dănțuim, să ne curățim pe noi înșine și cu credință să ne gătim spre dumnezeiasca suire a dumnezeiești petreceri celei prea înalte. Ca să ne arătăm văzători ai slavei Lui și să dobîndim slava, pe care s-au învrednicit a o vedea cu taină cei aleși dintre Apostoli, în Muntele Taborului“. „Veniți să ne schimbăm cu mai bună schimbare și bine să ne gătim spre ziua de mîine. Să ne suim în muntele lui Dumnezeu celui sfînt, să vedem slava lui Hristos cea neschimbată strălucind luminos mai mult decît soarele. Și, cu lumina cea întreită luminîndu-ne, să slăvim întru Dînsa plecăciunea Lui“ (Stihiri la „Doamne, strigat-am“, Vecernia Înainte-prăznuirii). „Munte preaînalt, avînd noi inima curățită de patimi, să vedem Schimbarea la Față a lui Hristos, Care luminează mintea noastră“ (Tropar din canonul Înainte-prăznuirii, cîntarea 1 a tripesnețului). „Cu strălucirea virtuților luminîndu-ne, să ne suim în muntele cel sfînt, să vedem dumnezeiasca Schimbare la față a Domnului“ (Stihira, glas 2, de la Stihoavna Înainte-prăznuirii).

De o parte și de alta a Mîntuitorului, pe două vîrfuri ale muntelui, sînt înfățișați Moise și Ilie cuprinși de uimire și bucurie. Moise ține în mîini Tablele Legii. Ei sînt înfățișați în icoana Schimbării la Față, potrivit textului evanghelic, așa cum s-a amintit la început, aceasta pentru a lămuri și mai bine părerile unora cu privire la persoana Mîntuitorului, arătînd că El nu este nici Ioan Botezătorul, nici Ilie, nici Ieremia sau altul din prooroci; ei sînt înfățișați în icoană și apar în faptul dumnezeiesc ca cei ce s-au învrednicit în Vechiul Testament de vederea lui Dumnezeu într-un chip foarte acoperit (Ieșire 24, 12-18; 33, 11-23 și 33, 4-8). Acum ei îl văd lămurit și se împărtășesc de starea de înnoire, adusă de Mîntuitorul prin întruparea Sa, iar în cazul de față, prin Schimbarea la Față, mărturisind și ei împreună cu Apostolii că Hristos este Dumnezeu adevărat. Textul liturgic al sărbătorii spune aceasta destul de limpede: „Nor luminos Te-a luat, schimbîndu-Te la Față întru întunericul Legii, în care Moise și Ilie fiind, și de prealuminată slavă învrednicindu-se către Dumnezeu a grăit: Tu ești Dumnezeul nostru și Împăratul veacurilor“ (Slava de la „Doamne strigat-am“, de la Vecernia

mică a praznicului); „Cel ce cu Moise de demult a grăit prin închipuiri în muntele Sinai zicînd: Eu sînt Dumnezeu, Acesta iarăși în Muntele Taborului se schimbă la față, arătînd chipul cel dintîi cu razele luminii...“ (Stihira, glas 1, de la aceeași slujbă). „Și vorbind împreună cu Moise și cu Ilie, Hristos a arătat că stăpînește peste cei vii și peste cei morți. Că cel ce a grăit de demult prin lege și prin prooroci este Dumnezeu, Căruia și glasul Tatălui din nor luminos I-a mărturisit, zicînd: Pe acesta să-L ascultați, Care prin Cruce Se va pogorî la iad și va dărui morților viață veșnică“ (Stihira, glas 4, la „Doamne strigat-am“, de la Vecernia praznicului), Moise și Ilie vorbeau cu Mîntuitorul despre cele ce urmează să I Se întîmple patimile Sale (Stihiră, idem): „Și pe cei mai mari dintre prooroci, pe Moise și pe Ilie, i-a adus să mărturisească fără împotrivire dumnezeirea Lui: că El este raza cea adevărată a ființei părintești, Cel ce stăpînește peste cei vii și peste cei morți...“ (Stihira, glas 2, de la Litia praznicului). Moise și Ilie sînt deci atît martori, cît și părtași ai stării de înnoire a firii omenești, arătată de Mîntuitorul la Schimbarea Sa la Față: „Cel ce a grăit de demult cu Moise, prin închipuiri în muntele Sinai, zicînd: Eu sînt Cel ce sînt de-a pururea, astăzi schimbîndu-Se la față în Muntele Taborului, înaintea ucenicilor, Și-a arătat frumusețea chipului cea dintîi, Care a ridicat întru sine firea omenească. Și unui dar ca acesta martori punînd pe Moise și pe Ilie, a făcut părtași la veselie pe cei ce mai înainte au vestit Învierea cea slăvită pe Cruce și mîntuitoare“ (Stihira, glas 1, de la Stihoavna praznicului). Pe nimbul Mîntuitorului sînt înscrise, în limba greacă, cuvintele : „Eu sînt cel ce sînt“.

Muntele Taborului este înfățișat în icoană nu naturalist, cu înfățișarea lui geografică realistă, avînd un relief foarte stîncos, cum vedem în icoana de la Văleni, din care se desprind trei piscuri — pe cel din mijloc stînd Mîntuitorul iar pe celelalte două cei doi prooroci. Este o înfățișare iconografică a muntelui reală, dar nu realistă, naturală dar nu naturalistă, aceasta pentru a sugera ideea de înălțare spirituală a omului prin rugăciune, în singurătate și liniște și mai ales ideea de înnoire a naturii, sugerată de culorile alb și roșu care simbolizează focul Dumnezeirii și lumina slavei dumnezeiești de care se împărtășește și ea — natura — ca cea care suspină „așteptînd înfierea“, „descoperirea fiilor lui Dumnezeu“, „izbăvirea“ din robia stricăciunii, ca să fie părtașă la libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu. Căci făptura a fost supusă deșertăciunii nu de voia ei, ci din cauza aceluia care a supus-o“ (Romani 8, 19-23).

Apostolii sînt înfățișați, așa cum îndrumă și erminia lui Dionisie, potrivit textului evanghelic, „zăcînd la pămînt“, dar „cu fețele ridicate și pline de uimire“, ca cei care „s-au spăimîntat foarte“ (Matei 17, 6). Iacov, deși cu fața în sus, privește nu direct la dumnezeiescul fapt, cuprins de uimire, așa cum o arată și poziția mîinii duse la gură ; Apostolul Petru ar vrea să privească direct la dumnezeiescul fapt, dar aceasta nu este cu putință și atunci pune mîna streașină la ochi, vrînd să rostească cuvintele : „Doamne, bine este să fim noi aici...“ (Matei 17, 4) ; Sfîntul Apostol Ioan stă cu fața în direcția opusă priveliștii dumnezeiești, dar cu privirea interiorizată: el „nu vrea să afle nimic, mulțumit că-L iubește pe Hristos și că e iubit de El“ [4], el nu cercetează mai mult cu ochii pămîntești despre dumnezeiescul fapt, îi este îndestulător cu cît a văzut în primele clipe ale descoperirii dumnezeiești pe Muntele Taborului, așa după cum el nu a vrut să cerceteze, prea mult, nici faptul Învierii Domnului, căci, intrînd la mormînt, spre deosebire de Apostolul Petru, care după ce a văzut giulgiurile singure zăcînd și mahrama învăluită deosebit în alt loc, s-a dus mirîndu-se întru sine de cele ce se petrecuseră ; acesta, Ioan, „a văzut și a crezut“ (Ioan 20, 8; Luca 24, 12).

Icoana Schimbării la Față înfățișează în compoziția sa, în Moldova, numai esențialul faptului dumnezeiesc, renunțînd de obicei la elementele prezentării detaliate ale evenimentului : urcarea și respectiv coborîrea muntelui. Prezența elementelor care favorizează prezentarea sînt, de obicei, în dauna sobrietății compoziției unei icoane și a limpezimii mesajului teologic în ce are el esențial. Întîlnim totuși în Moldova și icoana Schimbării la Față în care sînt înfățișate și detalii ale istorisirii dumnezeiescului fapt, cum este icoana de la Mănăstirea Agapia, care datează din prima jumătate

4. *Ibidem*, p. 99.

a secolului al XVI-lea. Prin sobrietate și simplitate se poate înfățișa și exprima mai bine esențialul, conținutul teologic de fond al unui fapt dumnezeiesc. Prezența elementelor care favorizează istorisirea sau decorativul într-o icoană arată o perioadă de mai puțină înflorire a icoanei, a artei iconografice chiar [5]. Pentru a înfățișa esențialul mesajului teologic al faptului dumnezeiesc al Schimbării la față, chipul înnoit al firii umane, slava Dumnezeirii arătată, pe cît au putut cuprinde Apostolii, iconarul folosește culorile care sînt capabile să sugereze conținutul faptului: roșul, albul, albastrul și îndeosebi aurul, toate inundate de lumină. Iconarul pictează cum se spune cu culori de lumină, proprii sugerării stării de înnoire de îndumnezeire a omului, a întregului cosmos.

În orice icoană, potrivit îndrumărilor Erminiei și mai ales învățăturii Bisericii despre icoană, trebuie să se înfățișeze această stare de înnoire, ca mărturisire și împlinire a lucrării harului întrupării Fiului lui Dumnezeu; fără această trăsătură esențială o icoană devine un simplu tablou în care se înfățișează o lume neîmpărtășită de harul înnoitor al Întrupării.

Potrivit tradiției, prima icoană pe care începătorul în învățarea meșteșugului sfintei arte o zugrăvea era icoana Schimbării la Față, aceasta pentru a se învăța de la început să lucreze în culori care sugerează lumina dumnezeiască, starea de înnoire, care în chip deplin ni s-a descoperit pe Muntele Taborului. În luminozitatea culorilor icoanei se sugerează tocmai prezența și lucrarea Sfîntului Duh [6].

Icoana Schimbării la Față este icoana luminii, a slavei dumnezeiești, de care firea omenească se învrednicește, ca cea care este menită, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, să se facă părtașă firii dumnezeiești (II Petru 1, 4), prin împărtășirea cu dumnezeiescul Trup și Sînge al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, faptul dumnezeiesc al Schimbării la Față și icoana sa pun în lumină învățătura de credință ortodoxă cu privire la energiile dumnezeiești necreate, a „experienței întîlnirii cu Dumnezeu a credinciosului rugător“ [7].

De lumina dumnezeiască și starea de înnoire arătată de Mîntuitorul pe Muntele Taborului se va împărtăși și natura, așa cum ne arată, potrivit Sfintei Evanghelii, însăși icoana Schimbării la Față a Domnului, în care muntele este scăldat în lumină dumnezeiască, dar materia transfigurată tot materie rămîne [8].

Cea dintîi persoană dintre oameni care s-a împărtășit în chipul cel mai deplin de dumnezeiasca lumină, de starea de îndumnezeire, făcîndu-se părtașă firii dumnezeiești, este Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu. De aceea, Biserica a rînduit sărbătoarea cinstirii ei, „Adormirea Maicii Domnului“, îndată după praznicul Schimbării la Față, ca cea care s-a mutat „din moarte la viață și de pe pămînt la cer“, cea dintîi persoană care s-a împărtășit de chipul veacului ce va să fie, a cărei strălucire ne este arătată de faptul dumnezeiesc al Schimbării la Față, prin icoana sa zugrăvită potrivit tradiției și a cuvintelor Sfintelor Evanghelii. Sfîntul Grigorie Palama, în scrierile sale teologice, îndeosebi cea „Despre sfînta lumină“, face apel neîncetat la faptul dumnezeiesc al Schimbării la Față a Domnului [9].

† *PIMEN SUCEVEANUL*
Episcop-vicar

---

5. Maria Ana Musicescu, *La brodérie roumaine au Moyen-Age*, în „Revue Roumaine d'histoire de l'art“, tome 1, nr. 1, 1964, p. 61-72.

6. Paul Evdochimov, *Arta icoanei, teologie a frumuseții*, Desclée de Brouwer, traducere în manuscris, Cap. 5, Icoana „Schimbării la față a Domnului“.

7. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Sfîntul Grigore Palama. Viața și scrierile lui*, în „Filocalia“, vol. VII, București, 1979, p. 217.

8. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, București, 1978, p. 392.

9. Idem, *Sfîntul Grigore Palama*, p. 222-525.

SFÎNTA TRADIȚIE ÎN VIAȚA BISERICII ORTODOXE

Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, scriind despre cele ce a învățat și lucrat Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos arată că „sînt și alte lucruri, pe care le-a făcut Iisus și dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred, spune el, că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris" (Ioan 21, 25). Mîntuitorul a semănat cuvîntul Său direct în inima ucenicilor nelăsîndu-ne nimic scris. Învățătura Sa se prezintă sub formă orală, de predanie. De asemenea, Sfinții Apostoli, ne-au lăsat în scris numai o parte din învățăturile Mîntuitorului, pe care le-au semănat în sufletul poporului credincios, îndemnîndu-l să păstreze cu sfințenie ceea ce au auzit. Aceste învățături predate sub formă orală formează Sfînta Tradiție. Ea cuprinde toate adevărurile de credință care au fost predate de Mîntuitorul Hristos Sfinților Apostoli prin viu grai, adevăruri care s-au fixat ulterior, în scris, de Sfinții Părinți și de Sinoadele ecumenice și care au ajuns intacte pînă astăzi prin învățătura și practica Bisericii.

Sfînta Tradiție conține adevăruri dogmatice, morale, liturgice și canonice. Elementul preponderent este organizarea vieții bisericești, a cultului și disciplinii bisericești, după epoca apostolică. După conținut, Sfînta Tradiție poate fi privită sub două aspecte. „În primul rînd întreaga revelație și operă a Mîntuitorului Hristos, credința care a fost dată sfinților pentru totdeauna" (Iuda 1, 3) și, în al doilea rînd, mijloacele harice prin care se operează mîntuirea credincioșilor în cadrul Bisericii: Sfintele Taine, Sfînta Liturghie, ierurgiile și diferitele rugăciuni din cărțile de slujbă — sau Tradiția sacramentală cultică. În acest sens, Tradiția este „permanentizarea dialogului Bisericii cu Hristos" [1] sau „plenitudinea revelației retrăite continuu de Biserică prin practică și memorie" [2].

Privită în desfășurarea ei în timp, *Tradiția* poate fi împărțită în două etape care formează însă o singură unitate indisolubilă : *Tradiția apostolică*, ce se sfîrșește o dată cu încetarea din viață a ultimului Apostol și *Tradiția bisericească* sau patristică, ambele fiind vrednice de aceeași cinstire și ascultare, fiind alcătuite sub inspirația Aceluiași Duh Sfînt. Tradiția bisericească are un conținut liturgic și canonic și cuprinde activitatea Bisericii din perioada ecumenică a celor opt veacuri pînă la Sinodul al VII-lea ecumenic. Ea este o prelungire a Tradiției apostolice — „zidită pe aceeași temelie" (Efeseni 2, 20) De atunci și pînă astăzi și pînă în vecii vecilor, Sfînta Tradiție se păstrează în Biserică prin succesiunea ierarhiei bisericești, începînd de la Sfinții Apostoli.

Mediul Tradiției este Trupul Bisericii. De aceea se poate spune că Tradiția este „revelația încorporată într-o comunitate de oameni credincioși — Biserica" [3]. Prin tezaurul său doctrinal, Tradiția călăuzește Biserica, constituind pentru ea „norma adevărului" și „cheia înțelegerii" contribuind astfel la păstrarea dreptei credințe și unitatea ei. Tradiția „suplinește de multe ori în Biserică și tăcerea Scripturilor" [4]. Iar Biserica este paznicul, autoritatea, interpretul și judecătorul, care pe temeiul infailibilității ce-o posedă, ocrotește și ferește Tradiția de falsele tradiții și de orice deviere, menținînd-o pe „piatra mărturisirii" apostolice. În conservarea, interpretarea și transmiterea Tradiției, Biserica fiind „stîlpul și temelia adevărului" (I Timotei 3, 15) se bucură de o asistență proprie și specială a Sfîntului Duh, lăsată numai ei de Mîntuitorul, prin care „este garantată dumnezeiește împotriva oricărei posibilități de a greși" [5]. Însă spiritul, criticul și temelia doctrinală a conștiinței infailibile a Bisericii este Sfînta Tradiție [6].

Biserica și Tradiția nu se confundă una cu alta, ele fiind două realități distincte, legate însă împreună, într-un raport de reciprocitate, de in-

---

1. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 58.

2. Idem, *Concepția ortodoxă despre Tradiție și despre dezvoltarea doctrinei*, în „Ortodoxia", XXVII (1975), nr. 1, p. 9.

3. Idem, *Teologia Dogmatică*, p. 67.

4. Prof. dr. N. Chițescu, *Sfînta Scriptură, Tradiție și Tradiții*, în „Ortodoxia", XV (1963), nr. 3-4, p. 384.

5. A. D'Alès, *Dictionnaire apologétique de la foi catholique*, s. a., p. 1241-1246.

6. Vladimir Loski, *Tradiție și tradiții*, în „Studii Teologice", XXII (1970), nr. 7-8, p. 592-593.

terdependență, de conviețuire. Biserica este Trupul lui Hristos, iar Tradiția este sufletul și viața Bisericii prin veacuri. Biserica este vasul sfînt în care Tradiția își desfășoară activitatea sa pe plan orizontal și vertical, adică de luminare a minții și de radiere harică prin Duhul Sfînt. Ea este fluviul sfînt care cuprinde în albia sa luminoasă toate generațiile legîndu-le de cer prin Biserică. Fără Biserică Tradiția n-ar putea exista „pentru că ar înceta să mai fie practicată și transmisă“ [7]. Fără Biserică Tradiția ar pluti în gol și în pericol, pentru că i-ar lipsi mediul de lucrare pentru luminarea și sfințirea credincioșilor, precum și autoritatea și brațul ocrotitor. Tradiția este a Bisericii, iar Biserica este a Tradiției, este tradițională. „Sfînta Tradiție este de o ființă și de o vîrstă cu Biserica; a crescut o dată cu ea și din ea“ [8]. Garanția adevărului cuprins în Tradiție, precum și garanția infailibilității păstrării și transmiterii ei pe fluviul vieții este asigurată de infailibilitatea Bisericii „prin care Însuși Hristos explică propriile Sale cuvinte“ [9]. De aceea, fără Biserică, Tradiția n-ar putea să se păstreze neschimbată și lipsită de stricăciunile pe care le aduce vremea și feluritele rătăciri și răutăți ale oamenilor [10].

Cu privire la progresul sau dezvoltarea Tradiției, Biserica Ortodoxă a rămas la nivelul celor șapte Sinoade ecumenice, evitînd a înființa dogme și tradiții noi cu putere normativă obligatorie pentru toți credincioșii; n-a îngăduit o altă dezvoltare esențială, în afară de aceea stabilită în primele opt veacuri. Pe tema aceasta Biserica Ortodoxă a fost învinuită de o atitudine statică, ruginită și refractară în raport cu evoluția actuală, cu cerințele credincioșilor. Pentru a evita abuzurile și inovațiile, Biserica Ortodoxă a hotărît să nu depășească hotarele credinței formulate de Sfinții Părinți. Ea a conceput progresul în această materie, nu prin înmulțirea unor tradiții care să difere esențial ci, acest progres va însemna o mai mare aprofundare și actualizarea a Tradiției, pentru satisfacerea spirituală a credincioșilor, în raport cu cultura și exigențele lor prezente. Biserica Ortodoxă păstrează tezaurul sfînt al Tradiției, fără să adauge sau să scoată ceva, fără să sfărîme hotărîrile credinței și fără să depășească hotarul Sfinților Părinți [11]. După cum „Hristos este Același ieri și astăzi și în veci“ (Evrei 13, 8), tot așa și Tradiția prin Biserică este „permanent contemporană“, prin căutarea de formule cît mai corespunzătoare și mai potrivite timpului actual, fără a se îndepărta însă de matca patristică și apostolică. Vincențiu de Lerin, care este cea mai competentă autoritate patristică în cercetarea și definirea tradiției, definește dezvoltarea Tradiției în cadrul Bisericii, nici ca pe o adăugire, nici ca pe o ciuntire a ei, ci ca pe o creștere organică din aceea, după cum crește copilul devenind bărbat. „Dezvoltarea Tradiției trebuie să însemneze o înaintare în ea însăși și nu o ieșire din ea“ [12], o înaintare „în trăire și înțelegere“ [13], însă mereu nouă și mereu aceeași, „mereu dinamică și identică, în același timp“ [14].

Conștiința Bisericii nu este deci încorsetată cu privire la interpretarea și progresul Tradiției ci are o arie de lucru inepuizabilă în aprofundarea și actualizarea ei, prin descoperiri de înțelesuri noi, prin noi exprimări și lămuriri în slujba vieții de totdeauna, oricare ar fi evoluția ei. Toate acestea însă fără să creeze dogme și tradiții noi, care să nu fie în duhul Bisericii primare. În acest sens, Tradiția nu poate fi statică, ci este mereu dinamică, în pas cu fluviul vieții. Același Duh Sfînt, Care a călăuzit și luminat pe Sfinții Apostoli și pe Sfinții Părinți la formularea Sfintei Tradiții, călăuzește și de atunci Biserica pentru apărarea și dezvoltarea ei în consens cu primele opt veacuri.

---

7. Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, p. 64-65.
8. Prof. T. M. Popescu, *Sfînta Tradiție ca temei de credință în Biserica Ortodoxă*, în „Ortodoxia“, VI (1954), nr. 1, p. 22.
9. Paul Evdochimov, *L'Orthodoxie*, Neuchâtel, 1965, p. 189.
10. Hr. Andrutsos, *Simbolica*, traducere din limba greacă de Prof. Iustin Moisescu, Craiova, 1955, p. 108.
11. *Scrierile Părinților Apostolici*, în „Părinți și Scriitori bisericești“, vol. I, traducere de Pr. D. Fecioru, București, 1979, p. 345.
12. Pr. prof. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție. Definirea noțiunii și întinderea ei*, în „Ortodoxia“, XVI (1964), nr. 1, p. 101.
13. Idem, *Concepția ortodoxă despre Tradiție și dezvoltarea doctrinei*, în „Ortodoxia“, XXVII (1975), nr. 1, p. 11.
14. Idem, *Teologia Dogmatică*, p. 61 și 63.

Sfînta Tradiție a luat naștere în sînul Bisericii, care a păzit-o de învățături și practici străine, de inovații, care să-i pericliteze puritatea și autenticitatea, ferind-o astfel de „basmele cele netrebnice și bătrînești" (I Timotei 4, 7) și de „tradițiile cele omenești și după stihiile lumii, iar nu după Hristos" (Coloseni 2, 8). „Dacă cineva propovăduiește ceva — spune Sfîntul Pavel — peste ceea ce ați primit de la noi, anatema să fie" (Galateni 1, 9).

Îndatorirea de a păstra și retransmite Sfînta Tradiție, după acest Apostol, aparține ierarhiei bisericești și întregului popor credincios. Astfel, scrie lui Timotei: „Ceea ce ai auzit de la mine încredințează la oamenii credincioși, care și ei să învețe pe alții" (II Timotei 2, 2). Poruncește deci lui Timotei ca să aibă o grijă îndoită, aceea de a păzi el personal învățătura (I Timotei 4, 16) și de a o încredința și poporului credincios, care, la rîndul lui, s-o ducă mai departe. Întreg Trupul Bisericii — ierarhie și popor — este angajat cu răspundere pentru apărarea Sfintei Tradiții. „În venirea tuturor credincioșilor în sînul Bisericii, acolo este adevărul. Biserica recunoaște numai infailibilitatea Trupului întreg al Bisericii" [15].

Sfînta Tradiție, care este „bunul încredințat prin Sfîntul Duh, învățătura cea sănătoasă" (II Timotei 1, 13-14), și-a verificat cu prisosință adevărul divin pe care-l cuprinde [16]. Oamenii Bisericii, sfinții, martirii și Părinții bisericești au făcut totul pentru a păzi puritatea Sfintei Tradiții de inovații și de abuzuri, cunoscînd că nimeni nu poate pune o altă temelie decît cea o dată pusă, care este Iisus Hristos (I Corinteni 3, 11). Criteriul formal, general admis, după care s-a călăuzit Biserica în apărarea Sfintei Tradiții este criteriul clasic formulat de Vincențiu de Lerin: „Să se țină ceea ce s-a învățat pretutindeni, totdeauna și de către toți", precum și acel „consensus patrum et apostolicum" al Bisericii [17]. Bisericile creștine își au tradițiile lor proprii specifice, tradiții confesionale. Pe lîngă Tradiția apostolică, s-a dezvoltat, prin urmare, și Tradiția bisericească, care este trecută în scrierile Părinților bisericești și în hotărîrile Sinoadelor ecumenice și locale. Din această tradiție, s-au dezvoltat ulterior alte tradiții care aveau caracter local și provizoriu. Ele privesc mai mult cultul și organizarea Bisericii. Biserica dreptmăritoare a vegheat, însă, cu toată grija, ca aceste tradiții să nu devieze venind în contrazicere cu fondul primar al Sfintei Tradiții, periclitînd astfel unitatea de credință. Tradiții noi, cu putere obligatorie unanimă, nu se pot crea decît prin consensul tuturor Bisericilor Ortodoxe, respectîndu-se structura ierarhic sinodală. În esență, Biserica Ortodoxă a rămas la tezaurul credinței neștirbite, neschimbîndu-se și neadăugîndu-se nimic. Unele înfloriri locale, obiceiuri pioase, interpretate ca o prelungire a Tradiției patristice, au și o justificare firească. Tradiția este viață, și, deci, este supusă dezvoltării, în pas cu viața. Progresul implică unele diferențieri locale și temporale, nu le înlătură. Tradiția ca practică a Bisericii nu poate fi concepută ca un tezaur ermetic, închis. El rămîne deschis, respectînd specificul cultural și cerințele vieții creștine, făcîndu-se tuturor toate ca pe toți să-i mîntuiască. În acest sens, Tradiția rămîne mereu deschisă, dar credincioasă trecutului.

Sfînta Tradiție sau „datina creștină", cum îi spune poporul nostru, a avut un rol foarte important în trecutul istoriei, al culturii și al literaturii și, în general, al spiritualității românești. Această „datină creștină" a stat și de strajă la hotare, însuflețind elanul de luptă al strămoșilor noștri, pentru paza moșiei străbune și pentru libertate și independență națională. Apărarea „datinii" echivala cu apărarea vieții și ființei naționale.

Preotul ortodox, moștenitor al acestui tezaur străbun, trebuie să vegheze cu toată grija și răspunderea la păstrarea Sfintei Tradiții în toată puritatea ei originară, ferind-o de tot felul de inovații, care dăunează nespus de mult unității Bisericii. Preotul ortodox are deci obligația de a transmite generațiilor viitoare Sfînta Tradiție, neschimbată și neamestecată, cum poruncește Sfînta Scriptură: „Vă îndemn de a lupta pentru credința ce ne-a fost dăruită pentru totdeauna" (Iuda 1, 3).

Pr. M. ȘFICHI

---

15. N. Arseniev, *Biserica răsăriteană*, traducere de Tit Simedrea, București, f. a., p. 117-118.

16. Pr. prof. D. Stăniloae, *Sfînta Tradiție. Definirea noțiunii și întinderea ei*, p .97.

17. P. Evdochimov, *op. cit.*, p. 174.

OMILIE ȚINUTĂ DE SFÎNTUL IOAN GURĂ DE AUR LA HIROTONIA SA ÎN PREOT, LA ANUL 386, ÎN CATEDRALA DIN ALEXANDRIA ȘI ÎN FAȚA EPISCOPULUI FLAVIAN

Ceea ce s-a întîmplat cu mine este oare realitate și adevăr? Ceea ce s-a săvîrșit este oare sigur și fără înșelăciune? Nu este noapte, nici vis, ci zi și noi cu toții sîntem treji? Cine să creadă, că pe cînd e ziuă și pe cînd oamenii privegheză și sînt treji, un tînăr atît de mic și de nevrednic să se fi urcat la atîta demnitate? Noaptea adevărat că s-ar putea întîmpla astfel de lucruri, căci oameni cu mădularele stricate, fără mîini, care n-au organele complete, în vis se cred nevătămați și frumoși și li se pare că șed la mese împărătești, dar ceea ce li se pare nu este decît somn și vis, însă așa sînt visurile înșelătoare de minune și se bucură omul pe lume de amăgiri. Dar dacă s-a făcut ziuă, nu vezi nici una singură din aceste arătări prefăcîndu-se în realitate. Dar ceea ce s-a întîmplat în adevăr, există în realitate, precum vedeți, deși e mai de necrezut decît vedeniile din visuri. O cetate atît de mare și de populată, un popor atît de ales și puternic caută la puținătatea mea ca și cînd ar putea auzi vreun lucru mare și mărit de la mine. Și dacă cuvîntarea mea ar curge ca rîuri nesecabile și dacă pe buzele mele ar locui elocința, curgerea vorbirii într-o astfel de adunare ar înceta și rîurile ar seca. Dar fiindcă cuvîntarea mea nu se poate asemăna nici cu un torent, nici cu un izvor, ba nici cu o ploaie măruntă, picurătoare, cum să nu fie temere că puțina curgere va sta pe loc și de frică va seca și cuvîntarea mea va păți ceea ce se întîmplă cu lucrurile materiale. Și ce se întîmplă cu acestea? Cînd avem ceva în mîini și ținem cu degetele, ne scapă și ne cade jos, căci nervii noștri sînt slabi și puterile trupului nostru se încovoaie. De aceasta mă tem și acum cu duhul meu ; cugetările ce le-am adunat cu multă osteneală se alungă de frică, pier și lasă mintea goală, rămînînd puține și neînsemnate. De aceea vă rog pe toți, domni și supuși, ca prin rugăciunea voastră cea cu dinadinsul să-mi insuflați în aceeași măsură curajul, în aceeași măsură în care de frică m-ați umplut prin adunarea voastră cea numeroasă, și să rugați pe Domnul, Care va da cuvînt celor ce binevestesc, cu putere multă (Psalmul 67, 12), ca să deschidă și gura mea. Nu va fi osteneală pentru atîția și atît de nobili ascultători de a reîntări sufletul cel înfricat al unui june și e și cu dreptul ca să împliniți rugămintea mea, căci pentru voi am aruncat sorții, pentru voi și pentru iubirea voastră. Nimic nu e mai tare și mai puternic decît dînsa, răpindu-mă pe mine cel neiscusit în vorbire ca să cuvîntez și aducîndu-mă în tagma de învățător public, cu toate că nu m-am deprins nicicînd în astfel de lupte și pînă acum eram mulțumit a

merge între ascultători și a mă bucura de pace liniștită. Dar cine, fie cît de neelocvent, s-ar putea îndupleca a trece cu tăcerea adunarea voastră și a nu cuvînta către niște ascultători care ard de atîta dorință de a asculta ?.

Aș voi dar ca, pășind întîia dată în Biserică pentru a cuvînta, să aduc pîrga jertfei mele Aceluia Care mi-a dăruit limba. Și așa se și cuvine. Căci nu numai părțile ariei și ale teascului, ci și ale cuvîntărilor se cuvine a le aduce și încă mai vîrtos ale cuvîntărilor decît ale fructului, căci fructul acesta nouă ne este mai aproape, iar lui Dumnezeu, pe Care-L onorăm printr-însul, îi e și mai plăcut. Pămîntul răsare struguri și spice, ploile ajută creșterea lor și mîna țăranului le cultivă, iar lauda cea sfîntă provine din inima evlavioasă, care cultivă conștiința cea bună și Dumnezeu o adună în jitnițele cerești. Cu cît mai mult este vrednic sufletul decît pămîntul, cu atît mai mare preț are și fructul lui. De aceea și Osea, prooroc minunat și mare, îndeamnă pe aceia care vor să împace pe Domnul cel supărat a nu aduce turme de boi, ori atîtea și atîtea măsuri de făină, de turturele și porumbei ci cu totul altceva ne îndeamnă a aduce. Ce ? „Luați, zice, cu voi cuvinte“ (Osea 14, 3). Dar ce jertfe sînt cuvintele ? s-ar putea zice. Ele sînt jertfa cea mai mare și mai strălucită, mai bună decît toate. Cine o zice aceasta? Cel ce o știe mai bine, David cel mare și minunat. El aducînd lui Dumnezeu mulțumită pentru o învingere în război, zice : „Lăuda-voi numele Dumnezeului meu cu cîntare, mări-L-voi pe El întru laudă“ (Psalmul 38, 31). Apoi arată întîietatea unei astfel de jertfe și adaugă : „Și va plăcea lui Dumnezeu mai mult decît vițelul tînăr, căruia îi răsar coarne și unghii“, Astfel de jertfe voiam să aduc eu astăzi și să roșesc cu ele altarul cel duhovnicesc. Însă ce să fac? Un om înțelept mă face să tremur și mă înspăimîntează cu cuvintele: „Lauda în gura păcătosului este fără preț“ (Eclesiastul 15, 9), căci precum la coroane nu numai florile trebuie să fie curate, ci și mîna care le leagă, așa la sfintele cîntări de laudă nu numai cuvintele trebuie să fie curate, ci și inima din care purced. Dar inima mea nu este sfîntă, ci fără încredere și plină de păcate. Și unuia ca acesta nu numai această lege, ci și alta mai veche, ce s-a dat mai înainte, îi impune tăcere. David a dat această lege, care vorbi mai sus despre jertfe. El zice: „Lăudați pe Domnul din ceruri lăudați-L pe El întru cele înalte“ și după aceea adaugă: „Lăudați pe Domnul pe pămînt“ (Psalmul 148, 1, 7). El cheamă amîndouă clasele făpturii: cea de sus și cea de jos, ceea ce cade sub simțuri și cea mai presus de pămînt, cea văzută și cea nevăzută, ceea ce este deasupra și dedesubtul cerului, le împreună într-un cor și le provoacă a lăuda pe Împăratul tuturor lucrurilor, iar pe cel păcătos nu-l cheamă nicăieri, ci-l exclude din comuniune.

Și pentru ca cele zise să devină mai clare, vom citi psalmul de la început: „Lăudați pe Domnul din ceruri, lăudați-L pe El întru cele înalte, lăudați-L pe El toți îngerii Lui, lăudați-L pe El toate puterile Lui“. Vezi cum laudă îngerii, arhanghelii, heruvimii, serafimii, puterile cele de sus? Căci zicînd : „Lăudați pe Domnul toate puterile Lui, prin aceasta înțelegeți toate puterile cele cerești. Dar vreun păcătos vezi? Cum, zici tu, să-l poți vedea în cer? Bine, te voi duce pe pămînt, la corul celălalt și nici acolo nu-l vei zări.

„Lăudați pe Domnul de pe pămînt, viețuitoarele și toate adîncurile, fiarele și toate dobitoacele cele ce se tîrăsc pe pămînt și păsările cele zburătoare".

Eu nu tac în deșert și fără temei, după ce am zis cuvintele acestea. Dinăuntrul meu atît de adînc e rușinat încît aș plînge cu amar și aș suspina din adînc. Căci spuneți, ce ar putea fi mai ticălos? scorpiile, șerpii, balaurii provoacă a lăuda pe Ziditorul, păcătosul singur rămîne exclus de la această legătură sfîntă. Și cu dreptate. Pentru că păcătosul este o fiară stricăcioasă, sălbatică, care revarsă veninul răutății nu numai asupra trupului, ce-i servește, ci chiar și asupra numelui dumnezeiesc: „Căci numele lui Dumnezeu prin voi se hulește între neamuri" (Romani 2, 24). De aceea și proorocul îl izgonește din lume, ca dintr-o patrie sfîntă și-l alungă peste hotare. Precum un artist bun rupe de pe citera sa cea armonioasă o coardă cu sunet rău, ca să nu strice armonia celorlalte tonuri și precum un medic iscusit taie un membru putred ca să nu se infecteze prin el și cele sănătoase, așa face și proorocul, care coarda cea răsunătoare o aruncă jos și pe păcătosul care ca pe un membru bolnav îl taie de pe trup. Și așa ce să fiu eu, fiind rupt și tăiat? Nu-mi permite nimeni dintre dumneavoastră a lăuda pe Domnul nostru? Și oare în deșert am invocat eu rugăciunea dumneavoastră? În deșert m-am rugat de ajutorul dumneavoastră? Nu, departe să fie!... Am aflat, am aflat alt mod de rugăciune, arătîndu-mi-se în mijlocul strîmtorării mele rugăciunea dumneavoastră, ca un fulger în întunericul nopții. Voi lăuda pe cei împreună cu mine slujitori, pe aceștia e iertat a-i lăuda, prin lauda lor se mărește totdeauna și Dumnezeu. Cum că astfel se mărește Dumnezeu arată Hristos, cînd zice: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzînd faptele voastre cele bune să mărească pe Tatăl vostru cel din ceruri". Iată, acesta este alt fel de laudă, care e cu putință și păcătosului fără a călca legea.

Pe cine dar, pe cine să laud dintre împreună-slujitori? Pe cine altul decît pe Părintele comun al patriei noastre și prin aceasta pe Învățătorul a toată lumea? Căci precum vă învață pe voi, a sta pînă la moarte lîngă adevăr, așa învățați voi pe ceilalți că mai bine să lase viața decît evlavia. Doriți voi să împletim și mai multe cununi de laudă? Și eu doresc. Dar văd înaintea mea o mare nemăsurată de fapte glorioase și mă tem că, cutezînd a aprofunda cuvîntarea mea, ea va fi prea slabă, spre a ieși iar deasupra, căci ar trebui să istorisesc toate faptele Lui cele de laudă, călătoriile lui, privegherile de noapte, grijile, cunoștințele, luptele, triumfurile peste triumfuri și învingerile peste învingeri și aceasta ar trece nu numai peste elocința mea, ci peste toată elocvența omenească ar cere glasul unui apostol, care e mișcat de Duhul Sfînt și poate zice și învăța tot. Voi trece dar peste acestea și mă voi apropia de ceva ce este mai sigur și ce pot trece eu și cu o corăbioară mai slabă. Voi vorbi despre cumpătul lui, cum domnește peste trupul său, ce ține de dezmierdările sentimentale, se depărtează de ospețe scumpe, măcar că a fost crescut în casă de nobili. Căci dacă un om foarte sărac duce o viață aspră și lipsită, atunci nu e mirare, căci are sărăcia ca soț de a pururea, care înlesnește sărăcia; iar cine stăpînește avuții, acela cu anevoie scapă de cursele lor, atîta mul-

țime de înclinări stricăcioase înconjură sufletul său. De aceea norul cel gros și întunecat al patimilor întunecă chipul cel liber, nu lasă inima să privească la cer, ci o silește a căuta în jos și a se lipi de pămînt. Și, în adevăr, în calea către cer nu este piedică mai mare decît avuția și relele ce provin din avuție. Acesta nu este cuvîntul meu, ci este zisa lui Hristos Însuși : „Mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decît bogatul să intre în Împărăția lui Dumnezeu“ (Matei 19, 24). Și, iată, ce se pare atît de greu, ba cu neputință, a devenit cu putință și despre cele ce Petru se îndoia și cere lămuriri de la Învățătorul său, aceea acum noi o știm cu toții din experiență, ba știm și mai mult. Căci episcopul nostru nu numai singur se suie la cer, ci ia cu sine și norodul acesta mare cu toate că afară de avere îi mai stau în cale și alte piedici, nu neînsemnate, adică tinerețile lui și starea lui cea de prea timpuriu orfană, piedici destul de mari, spre a surpa sufletul omului în pieire, atîtea dezmierdări și curse gătește omului. Dar el și acestea le învinge, ocupă cerul și se dedă cu totul înțelepciunii cerești. El nu caută nici la strălucirea acestei vieți, nici la noblețea nașterii sale. Caută adevărat la strălucirea protopărinților săi, dar nu a celora care erau legați cu dînsul prin carne și prin sînge, ci care se întruniră cu dînsul prin legătura evlaviei celei dumnezeiești. De aceea a și devenit așa mare. El caută la patriarhul Avraam, la marele Moise, care era crescut în palat regesc și înconjurat de viață luxoasă și trăia în zgomotul curții egiptene. Voi știți cum sînt năravurile barbarilor și cum la ei toate sînt strălucire și pompă. El toate acestea le desprețuia, se devota de bună voie la facerea și arderea cărămizilor și pe cînd era rege și fiul regelui voia să fie între sclavi și prinși. De aceea se și reîntoarse cu autoritate mai mare de cum avusese mai înainte, pe care o desprețuia. Căci după exil, după serviciul la socrul său, după suferințele din străinătate se reîntoarse ca un rege; ba mai mult decît un rege, ca un zeu. Iată ce zice: „Eu te-am pus pe tine dumnezeu lui Faraon“ (Ieșire 7, 1). El era mai minunat decît regele și totuși nu purta diademă, nu se îmbrăca în porfiră și nu umbla în căruțe aurite, ci toată pompa aceasta o călca în picioare. „Căci toată strălucirea fiicei regelui, zice, este dinăuntru“. El se reîntoarse cu sceptru și domni nu numai asupra oamenilor, ci și asupra cerului și a mării, asupra aerului și a apei, asupra lacurilor, văilor și rîurilor. Căci în toate cîte voia el se prefăceau elementele, în mîna lui se transforma făptura și ca o servitoare credincioasă, ce vede venind pe domnul său, îi urma întru toate și-l asculta ca pe Însuși Domnul. Spre acesta căută episcopul nostru și se făcu ceea ce este și așa a fost încă de tînăr, dacă a fost vreodată tînăr, căci eu n-aș crede, atît de matură a fost mintea lui din tine-

rețe. După ani, încă june, el cuprinse toată înțelepciunea, cunoscu natura noastră, și, știind că este ca un pămînt înțelenit, taie patimile sufletului prin viață îndumnezeită, ca cu o seceră, și curăți pămîntul țăranului, încît să poată semăna sămînța. El primi sămînța și o ascunse adînc întru sine, ca întărită de sus, nici să pătimească prin razele soarelui, nici să se înțepe de mărăcini. Astfel cultivă sufletul său, iar ispitele trupului le suprimă prin încetare și ca unui cal neînțelept puse trupului său, prin postire, frîu; atît le-au tras la sine încît gura poftei o făcu să sîngereze. Nu chinui trupul său într-atît, încît calul netrebnic să devină inapt pentru slujbele sale, dar nu-i lase nici frîul prea lung ca nu cumva făcîndu-se prea tare să se ridice asupra conducătoarei sale, mintea, ci totodată a fost îngrijit pentru sănătate și pentru ordine. Și astfel să poată nu numai în tinerețile sale, ci a ținut această grijă și după ce trecuse peste anii aceștia și se afla la bătrînețe, ca într-un liman liniștit. Căci tinerețile seamănă cu o mare spumegîndă, care e plină de valuri și de furtuni furioase. Dar bătrînețele aduc sufletul ca într-un port liniștit și dau siguranța, în care se află bine vîrsta lui. De această siguranță se bucură acum și părintele nostru și cu toate că, precum am zis, se află întru dînsul limanul, totuși nu e mai puțin îngrijat pentru aceea, care în mijlocul mării se aruncă de valuri încoace și încolo. Această îngrijorare o a învățat de la Sfîntul Pavel, care, după ce a fost răpit dintr-un cer în celălalt și apoi iar s-a întors, zice: „Muncesc trupul meu și-l supun robiei ca nu cumva altora propovăduind, însumi să mă fac netrebnic“ (I Corinteni 9, 27). De aceea se află episcopul nostru în astfel de frică, ca totdeauna să poată fi încredințat, și șezînd la cîrmă, nu răsăritul stelelor, nici pietrele și stîncile, ci cursele satanei, războaiele cugetelor să le poată observa pretutindeni în castre, să poată fi de față și pe toți să-i poată avea în pază. Căci nu caută numai la aceea ca să nu se cufunde corabia, ci și la aceea ca nici unul din cei împreună călători să nu fie neliniștit de cineva. Prin el și prin înțelepciunea lui plutim cu toții cu vînt favorabil și umblăm cu pînzele ridicate. Cînd pierdurăm pe părintele de mai înainte, care ne dădu și pe acesta, atunci eram în stare tristă, suspinam, ne văitam și nu speram că tronul acesta îl va ocupa un bărbat asemenea de mare. Dar cînd se ivi părintele acesta toată întristarea se risipi îndată ca o negură. Și el luă jalea, nu depărtînd-o cu totul, ci atît de repede, ca și cînd acel sfînt s-ar fi sculat din mormînt și ar fi ocupat scaunul său.

Însă din iubire față de meritele părintelui nostru extind cuvîntul prea departe, nu prea departe pentru virtuțile lui căci despre acestea încă nici nu am început, dar mai departe de cum se cuvine pentru tinerețile mele. Deci voi aduce cuvintele la odihnă, ca

într-un liman. Ele însă nu vor să se odihnească, sînt mînioase și fără voie, căci le place a pluti pe marea întreagă. Aceasta însă nu e cu putință ; năzuind după ceea ce nu poți ajunge, ne îndestulăm cu ceea ce am arătat. Căci deși cineva un vas cu mir de mult preț nu-l varsă tot, ci atinge cu degetele sale numai gura lui cea mai dinafară, totuși și prin aceea umple aerul cu miresme. Și aceasta se întîmplă și acum, nu prin puterea elocinței mele, ci prin puterea meritelor lui. Deci ne vom duce, ne vom pune pe rugăciune și ne vom ruga, ca maica noastră comună să rămînă în veci tare și neclătită și părintele nostru, acest învățător, păstor și cîrmaci să ajungă la bătrînețe și mai adînci. Și dacă ați binevoi a mă socoti și pe mine vrednic de rugăciunea voastră — eu nu mă pot număra între preoți, căci unui păstor fără de vreme nu este iertat a se socoti între cei desăvîrșiți —, dacă ați binevoi a mă afla pe mine, naștere fără de vreme, demn de rugăciunile voastre, cereți pentru mine din cer multă întărire și sporire.

Adevărat că și pînă cînd trăiam încă pentru mine singur și nu eram încurcat în slujbe, însă aveam lipsă de ajutor și de sprijinire; dar după ce am fost consacrat (și tac despre aceea, cum s-a întîmplat, dacă fu rîvnă omenească, ori milă dumnezeiască, căci nu vreau să zic nimic, ca să nu se pară că vorbesc altminteri decît cuget) — după ce dar am fost chemat la slujire și m-am înjugat cu jugul acesta aspru și greu, îmi trebuiesc multe mîini, mii de rugăminți pentru a putea întoarce Domnului talantul încredințat în ziua aceea, cînd va chema pe aceia înaintea judecății sale și le va cere seamă cărora au împărțit talanții. Rugați-vă dar pentru noi, ca să nu ni se întîmple ceea ce se va întîmpla celorlalți, care vor fi aruncați în întunericul cel mai dinafară, ci ca să ne aflăm între acei care vor cîștiga întrucîtva iertare prin mila și iubirea Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine mărirea, puterea și cinstea în veci. Amin.

Traducere de Pr. Theodor A. LIFICIU

Mărturii ale prezenței și evlaviei românești la Athos

O CTITORIE ROMÂNEASCĂ LA SFÎNTUL MUNTE ATHOS. SCHITUL PRODROM. 120 DE ANI DE LA SFINȚIRE *

I. PRELIMINARII

Într-un dosar, păstrat la Arhivele Statului din Iași, am găsit cîteva scrisori trimise, de la Sfîntul Munte Athos, în intervalul noiembrie 1856-mai 1860, Arhiereului Filaret Scriban, personalitate remarcabilă a clerului moldovean, la jumătatea secolului trecut [1]. Scrisorile sînt semnate de călugări moldoveni, viețuitori în acest ostrov al monahismului ortodox, care se străduiau să închege, acolo, un schit românesc „ca o pîrgă a întregii nații" și, în același timp, să zidească o biserică spre a spulbera vorbele clevetitoare ale unora sau altora „că neamul nostru românesc nu este destoinic, nici statornic a întemeia măcar un mic lăcaș aicea în Sfîntul Munte". Scrisorile conțin știri în legătură cu locul în care se află așezarea chinovială românească, cu poziția juridică a acestei înjghebări călugărești față de (Mănăstirea) Marea Lavră, pe moșia căreia este ea întemeiată, și cu o serie de lucrări pregătitoare ca : aducția apei în schit, de la o mare distanță, săparea și zidirea unei „sterne" în care să fie păstrată apa, amenajarea unui debarcader pentru descărcarea materialelor transportate cu „caicile", „de pe la diferite locuri", facerea unui drum „pentru a se putea pogorî la malul mării și a să sui încărcat pînă în deal la schit cale de jumătate de ceas", cu chemarea unui arhitect, „un coțovlah foarte iscusit și deștept ... (care s-au) sfătuit destul de mult dimpreună și cu alte persoane ispitite în acest fel de lucrări", în sfîrșit, cu modul în care se desfășura însăși construcția bisericii.

Scrisorile la care m-am referit aduc în conștiința celui ce le citește strădania unor călugări modești de a croi și asigura o poziție și un nume de cinste neamului și Bisericii lor strămoșești în Sfîntul Munte Athos în care, deja, celelalte neamuri ortodoxe — grecii, rușii, ivirii, sîrbii și bulgarii — le aveau. Aș încerca, punînd în cumpăna istoriei ceea ce au gîndit, proiectat și, în cele din urmă, îndeplinit, cu străduință pilduitoare, departe de hotarele țării lor de origine, călugării români, să consider și să apreciez strădania lor, cum dealtfel ei înșiși mărturiseau, ca o lucrare îndeplinită „spre cinstea patrii", ceea ce poate dezvolta interesul pentru opera săvîrșită de ei acolo. Amintesc apoi că, în scrisori, întîlnim referiri la evenimente politice — naționale de la jumătatea secolului trecut, din țara noastră, fapt care mărește valoarea lor.

Era firesc să cercetez ceea ce s-a publicat, pînă acum, în legătură cu această realizare urzită și adusă la îndeplinire în vraja

---

* Comunicare prezentată, în ziua de 30 noiembrie 1985, la Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" din Iași.

1. Fond „Seminarul Veniamin", dosar 877; scrisorile au fost publicate în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 3-4/1984, p. 265-272.

gîndului de a da, peste hotare, slavă neamului românesc și Bisericii Ortodoxe Române. Am recitit cîteva hrisoave în care sînt referiri la schitul românesc și, într-o oarecare măsură, la lucrările de construcție ale unui locaș de închinare, am revăzut și unele scrieri consacrate acestor realizări, unele dintre ele, însă, întocmite, cu mîhnire trebuie să mărturisesc, fără spirit critic, fără fundamentare științifică, ba, aș adăuga, chiar tendențioase, care au condus pe unii la judecăți și concluzii neîntemeiate.

Pentru întregirea documentării, prin cercetarea actelor păstrate în arhiva schitului Prodrom, am făcut, în intervalul 12 septembrie-10 octombrie 1985, o călătorie la Sfîntul Munte Athos, împreună cu P. C. Protosinghel Elefterie Ciobanu, starețul Schitului Bucium-Iași, și P.C. Preot Constantin Barna din Iași. Acolo am am fost primiți, cu dragoste frățească, de către ieromonahul Petroniu, starețul schitului, ieromonahii Chiril, Iulian, Atanasie și Veniamin, ierodiaconii Macarie și Justinian, schimonahul Arcadie, monahii Iorest și Prodrom. În arhiva schitului atonit, cîtă se mai păstrează, am găsit multe acte inedite prin mijlocirea cărora s-au căpătat cunoștințe noi despre ceea ce s-a înfăptuit la Sfîntul Munte Athos la jumătatea secolului trecut, prin rîvna unor călugări români. Totodată, s-a putut cunoaște *de visu*, nu *de auditu*, această ctitorie: planul și dimensiunile ei, compartimentarea spațiului interior, particularitățile arhitecturale, pictura, inventarul și clădirile din jurul ei.

Titlul acestui articol, *O ctitorie românească la Sfîntul Munte Athos*, îndreaptă, sînt sigur, gîndurile tuturor la actele de pilduitoare filotimie ale românilor, săvîrșite de-a lungul secolelor, pentru ajutorarea, în diferite forme, a așezărilor călugărești atonite. Cum prea bine se cunoaște, voievozi dreptcredincioși ai țărilor noastre, ierarhi, demnitari sau oameni simpli, înflăcărați de sentimentul înalt al ecumeniei ortodoxe, s-au îndreptat, prin fapte ctitoricești, spre acest ostrov al monahismului răsăritean, ca și spre alte centre ale Ortodoxiei, deseori învăluite de necazuri și dificultăți. Avem, deja, lucrări scrise de istorici și cercetători vestiți, români și străini, care pun în lumină actele de binefacere ale românilor. Nu-i citez acum, și nici scrierile lor, dar n-aș putea să nu amintesc ceea ce scria, acum mai bine de un secol, un istoric rus, Porfirie Uspenskij, în documentata sa operă *Istoria Athosului:* „...Nici un alt popor pravoslavnic n-a făcut atîta bine pentru Athos cît au făcut românii“ [2]. Drumețul care-și îndreaptă pașii spre renumitele ctitorii din Sfîntul Munte Athos sau cercetătorul care caută în biblioteci și arhive adevărul istoric, găsește substanțiala dărnicie românească generată de sentimente și convingeri ortodoxe. Se cunoaște bine acum că românii sînt prezenți la Sfîntul Munte Athos pretutindenea, prin acte ctitoricești de covîrșitoare valoare istorică; de asemenea, se știe că mulți fii ai neamului nostru au viețuit, de-a lungul secolelor, în mănăstiri, schituri, chilii și colibe atonite, dar ei n-au avut și n-au organizat acolo o așezare monahală mai reprezentativă, cum au făcut fiii altor popoare ortodoxe. În această ordine de idei, un călugăr român scria, acum un secol, cu oarecare amărăciune : „Din nechibzuire, însă, numai românii cu toate drepturile ce au asupra

2. Gh. I. Moisescu, *Contribuția românească pentru susținerea muntelui Athos în decursul veacurilor,* în „Ortodoxia“, nr. 2/1953, p. 240.

fondațiilor, reînnoirilor și întreținerilor ce au făcut tuturor monastirilor nu aveau nici o monastire sau, cel puțin, vreo locuință mai numeroasă în populație și renumită“ [3].

II. SCHIT MOLDOVENESC LA SFÎNTUL MUNTE ATHOS

Intenția de a întemeia și organiza un sălaș monahal, de mari proporții, la Sfîntul Munte Athos, a încolțit, la începutul secolului trecut, în conștiința unui călugăr moldovean, anume Iustin, care a cumpărat de la Marea Lavră o chilie, numită Ianicopole, unde mai înainte au viețuit și români, situată la extremitatea nordestică a peninsulei Muntele Athos, în laturile întinsei moșii pe care o stăpînea Marea Lavră. Contribuțiile aduse de români în procesul istoric de dezvoltare a Sfîntului Munte Athos, pe de o parte, și poziția, oarecum mărginașă, pe care o aveau ei acolo, pe de alta, au generat și grăbit decizia călugărului pomenit de a înjgheba o așezare monahală românească.

Iustin, reiese din documente, a împărtășit gîndul său Mitropolitului Moldovei și Sucevei, Veniamin Costachi, care, prin două scrisori adresate Marii Lavre [4], s-a „filotimisit ca să înființeze chilia Cinstitului Mergător Înainte — hramul chiliei Ianicopole — obștevițuielnic schit a binecinstitorului neam al moldovenilor“. Marea Lavră a primit „cu bucurie“ punctul de vedere al Mitropolitului Veniamin și „a dat celor de aicea moldoveni slobozenia schitului și zidirea chiliilor“.

Murind Iustin, potrivit unei însemnări, în anul 1816, doi dintre „diadohii“ (ucenicii) săi, Patapie și Grigorie, tot moldoveni, „au cerut, în anul 1820, amîndoi, cu rugăminte înscris întăritură“, pentru „înființarea obștevițuelnicului schit“. „Primind fierbinte cererea lor“, Marea Lavră a încuviințat ceea ce doreau acești monahi prin „pecetluită scrisoare“, dar cu mai multe condițiuni înșirate într-un act datat iunie 1820 [5], printre care : schitul va fi „supus sfințitei noastre Mare Lavre în veac“; dichiul va păstra pecetea acestei așezări; monahii schitului să asculte de dichiu, „iar cei nesupuși să se izgonească, ca o sminteală și de tulburări pricinuitori“; călugării să viețuiască toți, într-un suflet, o inimă și o socotință; schitul va achita „împărățeștile dajdii și capitațiile“ monahilor; delimitîndu-se terenul pentru ogradă, grădină, vie și maslini, s-a prevăzut extinderea dacă obștea se va înmulți; dacă vreun călugăr pleacă „pentru vreo pricină a schitului“ trebuie să ia binecuvîntarea Marii Lavre; cele ce se găsesc în schit — odoare, veșminte, cărți, vase — „să fie neînstrăinate“ și „să se catagrafiicească în condică“.

Dorința celor trei moldoveni — Iustin, Patapie și Grigorie — de a înființa un schit chinovial la Sfîntul Munte Athos n-a putut fi îndeplinită. În vîltoarea evenimentelor pricinuite de mișcarea

---

3. Schimonahul Irinarh Șișman Mehedințanul, *Athos, 1901-1906*, p .61, manuscris păstrat în biblioteca schitului Prodrom.

4. N-am găsit aceste scrisori, dar este vorba despre ele în alte mărturii contemporane.

5. T. Codrescu a văzut o copie la Secretariatul de Stat al Moldovei ; Mitropolitul Sofronie Miclescu, la 20 martie 1852, a legalizat-o („Uricariul“, Partea a 2-a, Iași, 1852, p. 189-195).

eteristă, din anul 1821, printre care urmărirea adepților ei și în Athos, călugării pomeniți au revenit în Moldova aducînd cu ei și actul din iunie 1820, prin care se încuviința înființarea schitului, pe care l-au depus la Mănăstirea Neamț unde s-au stabilit și ei.

Marea Lavră, potrivit unui obicei, adînc îndătinat la Athos, de a vinde chiliile părăsite, a vîndut unor călugări greci și chilia în care viețuiseră cei trei călugări moldoveni, neținînd seama, firește, de ceea ce se hotărîse la 1820.

În deceniile patru și cinci ale secolului trecut, cînd vremurile erau, în grai cronicăresc, stătătoare, au putut pleca, nestingheriți, spre Athos, mulți călugări din Țara Românească, Transilvania și Moldova. Unii dintre ei, în frunte cu Nifon și Nectarie, moldoveni, călugări la Mănăstirea Horaița, s-au așezat într-o chilie, anume Cherasa, situată tot pe moșia Marii Lavre, nu prea departe de Prodrom. Auzind ei de cele ce se hotărîseră la 1820, înflăcărați de ideea de a statornici și românilor o poziție, cît de cît, asemănătoare cu aceea pe care o aveau celelalte popoare ortodoxe, s-au adresat, în acest scop, Marii Lavre revendicînd, prin răscumpărare, chilia Ianicopol, nucleul Prodromului. O mărturie din 8 ianuarie 1851[6], adevărește că Nifon și Nectarie au cumpărat de la călugării greci, aș spune răscumpărat, cu sprijinul Marii Lavre, menționata chilie, dînd 7000 de lei. În acel an, 1851, a început acțiunea care avea să se încheie în 1866, de organizare a schitului, de zidire a unei biserici și a unor corpuri de chilii.

Gîndul cel dintîi al monahilor Nifon și Nectarie a fost o călătorie în patria lor spre a anunța și cere binecuvîntarea mitropolitană, cum și sprijinul chiriarhului de la Iași și al autorităților de stat. Potrivit statutului canonic al Sfîntului Munte Athos, încă din etapa bizantină, respectat, în mare măsură, de otomani care stăpîneau atunci întinse regiuni din peninsula Balcanică, legăturile călugărilor atoniți cu Bisericile și țările lor de origine nu erau, cu nimic, împiedicate. La 29 mai 1851, Marea Lavră dădea celor doi călugări o adeverință în care se menționa că ei „petrec viață liniștită și neimputată", păzesc „datoriile lor întru toată cuprinderea iubindu-se de toți și cinstindu-se pentru care li s-a dat în mînă prezenta spre încredințare ducîndu-se în România"[7]. Semnalez utilizarea denumirii România, în lumea grecească, înainte de Unirea Principatelor.

Venind în Moldova, la începutul anului 1852, Nifon și Nectarie au aflat, la Mănăstirea Neamț, actul original, din iunie 1820, depus, acolo, de diadohii lui Iustin, prin care Marea Lavră încuviințase înființarea unui schit moldovenesc pe moșia sa. Mitropolitul Sofronie Miclescu, încunoștiințat de starețul Neonil de la Neamț în legătură cu această chestiune, a dispus „cu a sa iscălitură și cu pecetea mitropoliei", să se predea acest act celor doi călugări „spre a pune în lucrare și a aduce întru întocmai îndeplinire rostirea lui", adăugînd că aceștia au „purtările plăcute" și sînt „neabătuți la necuviințe"[8]. Totodată, mitropolitul a dat celor doi călugări

---

6. Arhiva schitului Prodrom, dosarul *„Corespondență cu Mănăstirea Marea Lavră"*.
7. *Ibidem.*
8. Arhiva schitului Prodrom, dosar 16, *„Corespondență cu România"*.

și o „carte arhipăstorească", datată 18 aprilie 1852[9], care, însă, din motive necunoscute, nu s-a păstrat. Nu-i exclusă sustragerea sa din arhiva schitului — o simplă părere — dealtfel, ca și a altor acte, în toiul neînțelegerilor care au survenit, ulterior, între viețuitorii acestei așezări călugărești.

Potrivit unui pasaj dintr-o lucrare monografică, în manuscris, referitoare la Athos, păstrată la schitul Prodrom, cei doi călugări, în același an, 1852, s-au prezentat și la Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei spre a-i expune planul și dorința lor. „După ce acesta se încredință, notează autorul manuscrisului, că schitul e moldovenesc și nu moldo-românesc, îl respinge sub cuvînt că „dacă ne va trebui schit românesc ne vom face, iar voi mergeți în Moldova" [10].

Unirea Țărilor Române era, în vremea aceea, un *carum desiderium*, un fruct în faza de dezvoltare, încît o atitudine de indiferență față de o astfel de inițiativă moldovenească era posibilă. Peste 3-4 ani, Mitropolitul Nifon avea să adopte alt punct de vedere în această problemă. Mergînd, prin 1855, în Muntenia, cei doi călugări moldoveni au fost primiți de mitropolit cu bunăvoință, dîndu-le învoirea de a „să preumbla slobozi și nesupărați pe la orice monastiri din prințipat spre închinăciune... să slujească nepropriți... unde vor fi chemați" [11], fără a fi, însă, autorizați să colecteze bani (Anexa I).

Primiți, tot în anul 1852, de Domnitorul Grigore Al. Ghica, al Moldovei (1849-1856), Nifon și Nectarie i-au arătat acestuia actul Marii Lavre din iunie 1820. Domnitorul, se menționează într-un hrisov [12], n-a „trecut cu vederea a îndeplini ceea ce nu se săvîrșise în vremea de mai înainte, ci ca ocîrmuitor țării acestia și îngrijitor pentru cele sfinte închinate lui Dumnezeu, am socotit, ca de a noastră datorie, a nu lăsa în părăsire asemenea dreptate a părinților moldoveni, cîștigată prin act formal, din partea Sfintei Lavre, și cu întoarcerea numiților părinți în Sfîntul Munte, am mijlocit cu a noastră scrisoare către Sfînta Lavră, ca să le sloboadă voie de a se înființa iarăși schitul arătat, după cuprinderea actului dintîi". Întorcîndu-se la Athos, cu scrisoarea domnească, cei doi monahi au luat legătura cu „soborul" Lavrei care, la 24 septembrie 1852, „mișcat de dumnezeiasca plecare, n-au trecut cu vederea propunerea noastră (a domnitorului) unită cu dorința Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei, în privința fraților moldoveni, ci merg spre nevoință la Sfîntul Munte, ci după întregită chibzuirea de față și cu părinții Nifon și Nectarie, au găsit cu cale și au hotărît ca actul dintîi, din 1820, să-și aibă toată puterea", cu următoarele condițiuni: 1. Deocamdată, în schit, vor viețui 20 de călugări; „sporirea numărului se va face prin învoirea mănăstirii"; 2. Schitul va plăti, anual, Lavrei „supt numirea de drit chiriarhicesc cîte 100 de lei... afară de împărătești și localnicile dări"; 3. Achitînd suma anuală, schitul va beneficia de lemn din pădurile mănăstirii pentru construcții,

---

9. „Uricariul", XII, Iași, 1889, p. 103.
10. Antipa Dinescu, *Tratament pentru istoria Sfîntului Munte (Athos), fondarea schitului român „Prodrom"*, Ploiești, 1891, p. 31.
11. Arhiva schitului Prodrom, dosar (registru) „Catalogul încrisurilor cuprinse în dosare"; *Scrisoare din 5 septembrie 1855.*
12. „Uricariul", XII, Iași, 1889, p. 97-98.

foc și rocodele (lucrări manufacturate); 4. Pecetea va avea în mijloc scena „Tăierea capului Sfîntului prooroc înainte mergător“ cu inscripția: „Pecetea sf. schit moldovenesc a Sf. Ioan Botezătorul din Sf. Munte a Lavrei 1852“; dichiul schitului, Nifon, va avea o pecete mică.

Printr-un răvaș, cu data de 15 octombrie 1852, primit de la Athos, prin care i se aducea la cunoștință că moldovenii au luat în stăpînire schitul și prin care i se cereau „argintării, veșminte și altele“, Domnul Moldovei, la 6 ianuarie 1853, dăruia așezării monahale românești atonite 300 de galbeni, făgăduia că va trimite „obiectele însemnate cînd va începe plutirea“ și cerea călugărilor să fie „fețe cu purtări bune însuflețite de evlavie, împodobiți cu cununa smereniei“ [13] (Anexa II).

Revenind la Iași, dar de data aceasta numai ieromonahul Nectarie, ca delegat al Prodromului, aducînd și o scrisoare datată 3 martie 1853, din partea Lavrei, s-au „înfățișat“ Domnului Grigore Ghica. Acesta, prin hrisovul din 7 iulie 1853, pe care-l consider actul de naștere al așezării monahale de la Sfîntul Munte Athos, a întărit „vecinica înființare a schitului“, hărăzindu-i un fond de 3000 de galbeni, prin casa centrală a Spiridoniei a cărei dobîndă de 300 de galbeni pe an „să fie în veci destinată pentru întreținerea acestui sfînt lăcaș“. Prin același hrisov, domnul a sfătuit viețuitorii schitului „ca să aibă de-a pururea viață de obște după pilda mănăstirilor chinovii din Sfîntul Munte Athos“.

La 15 decembrie 1855, domnul, prin alt hrisov, dă învoire să se facă un metoc al schitului românesc de la Athos, „în capitalie, pe locul slobod ce Sfînta Mitropolie are afară alăturea cu zidul ogrăzii despre apus, vis-a-vis cu hanul numit a lui Vanghele“ [14]. În sfîrșit, același domnitor, printr-un hrisov, datat 7 iunie 1856, la intervenția Mitropolitului Sofronie și a Departamentului Cultului „a slobozit, însuflețit de evlavie și de simț național“, din casa centrală a clerului Moldovei o subvenție anuală de 200 de galbeni „spre ajutoriu întru ținerea pomenitului schit și a unei școale românești ce este a se înființa după măsurile luate pentru românii din Sfîntul Munte și acei din locurile învecinate“ [15] (Anexa III). N-am găsit nici un act în legătură cu o școală organizată la schit: probabil un proiect care n-a fost adus la îndeplinire. Știm, dintr-o scrisoare, cu data 15 iunie 1857, adresată Arhiereului Filaret Scriban, că se pregătea trimiterea unui călugăr, anume Gheorghe Ștefănescu, „la școală pentru a se desăvîrși în limba elină“ [16].

Întîmpinînd cu bunăvoință cererile compatrioților săi, călugări la Athos, și acordînd pentru organizarea schitului și pentru edificiile proiectate importante ajutoare, Domnul Grigore Ghica este pomenit de viețuitorii acestei așezări cu titulatura complementară de ctitor și binefăcător. În semn de recunoștință, portretul acestui

---

13. Arhiva schitului Prodrom, dosar 14/80..

14. Arhiva schitului Prodrom, dosar (registru) „Catalogul înscrisurilor cuprinse în dosare“; n-am găsit nici un act referitor la acest metoc. Schitul avea deja un metoc la Bucium.

15. *Ibidem.*

16. Arhivele Statului Iași, fond „Seminarul Veniamin“, dosar 877, filele 175-176.

domnitor ctitor este păstrat, dealtfel, ca și al Mitropolitului Sofronie, într-un salon de primire de la egumenia schitului. Numele voievodului, însă, nu figurează în pisania votivă, săpată, în anul 1894, pe o placă de marmură și fixată deasupra ușii de intrare în pridvorul bisericii; se pare că unele neînțelegeri survenite la schitul Prodrom, în etapa 1866-1885, stăruiau, încă, în memoria unor viețuitori de acolo.

La ajutorul acordat de Grigore Ghica, prin hrisoavele menționate, pentru înființarea și organizarea schitului Prodrom de la Athos, ca și pentru înălțarea unei biserici cu hramul „Botezul Domnului" și a unor corpuri de chilii mănăstirești, s-a adăugat acela al Mitropolitului Sofronie care „văzînd rîvna și osîrdia" călugărilor „întru rădicarea sfîntului locaș" a dăruit 500 de galbeni (Anexele IV și V), cum și acelea acordate de înalte „fețe" din Moldova, printre care Ruxandra Roznovanu, D. Cantacuzino, logofătul Teodor Balș, Maria Balș, maior Ene ș. a. [17].

Înfiripîndu-se schitul, înainte de a se trece la lucrările de construcție ale unei biserici și a unor corpuri de chilii, plănuite de viețuitorii de acolo, cu alte cuvinte, înainte de investiții, poate, la sugestia Domnului Grigore Ghica și a Mitropolitului Sofronie, în vederea unui înalt gir juridic, „s-a adresat poftire" Patriarhului Chiril al Constantinopolului care avea sub jurisdicția sa Sfîntul Munte Athos „ca să se scrie și să se întărească aceste alcătuiri... și cu (a sa) patriarhicească și sinodicească singhelie". Printr-un astfel de act, datat iunie 1856, în care sînt referiri la faptele premergătoare înființării schitului, amintite, patriarhul și sinodul, „într-o unire", au întărit înființarea și organizarea acestuia, cu îndemnul dat călugărilor de a viețui chinovial, de a pomeni pe Domnul Moldovei în rugăciunile lor și de a păstra și ocroti bunurile acestei așezări [13].

Cu ajutoarele primite s-au efectuat lucrările pregătitoare: chemarea unui coțovlah, „arhitector" sau „protomaiester", „foarte iscusit și deștept", — faptul acesta demonstrează că între românii de la nordul Dunării și aromâni erau strînse legături avînd ei conștiința originii etnice comune — s-a adus „apă îndestulătoare în ogradă", s-a săpat o „sternă" (rezervor) pentru păstrarea ei, s-a făcut, „la malul mării", „o magazie pentru sprijinirea materialelor ce se vor aduce cu caicile de pe la alte locuri" (var, nisip, cărămidă), de asemenea, s-a făcut „drumul de la schit, din vale pără (rotacism) acolo", s-au „tocmit meșteri" ș. a. [19].

III. SCHIT ROMÂNESC

Din actele cunoscute, referitoare la înjghebarea monahală românească din Sfîntul Munte Athos, unele publicate, altele inedite, păstrate în arhiva schitului Prodrom sau la Arhivele Statului din Iași, reiese limpede că această așezare, inițial, a fost gîndită, plănuită

---

17. Arhiva schitului Prodrom, dosar 14, „*Chitanțele de milostenie*".
18. Arhiva schitului Prodrom, dosar (registru) „Catalogul... actul nr. 4; „Uricariul", Partea a 2-a, Iași, 1857, p. 409-421.
19. Arhivele Statului Iași, fond „Seminarul Veniamin", dosar 877, filele 169-170.

și pornită de călugări moldoveni, cu sprijinul Domnului Grigore Ghica, al Mitropoliților Veniamin Costachi și Sofronie Miclescu și al altor binefăcători. Această fază, cea dintîi din istoria schitului, începea în deceniul doi al secolului XIX și sfîrșea în anul 1856.

Acel an, 1856, a înscris, în istoria Europei și, firește, în istoria poporului român, evenimente politice de mare însemnătate. Astfel, prin tratatul de la Paris din 30 martie 1856 [20], s-a hotărît în legătură cu noi, între altele, reîncorporarea celor trei județe din sudul Basarabiei — Cahul, Bolgrad și Ismail — în trupul Moldovei, înlăturarea protectoratului țarist, suzeranitatea Porții, dar cu garanția marilor puteri europene, alegerea și convocarea în fiecare principat a unor divanuri ad-hoc care să exprime și să formuleze dorințele românilor. În același an, 1856, s-au constituit comitete unioniste — printre membrii acestora erau ierarhi, preoți, călugări — care, în diferite forme, acționau pentru unirea Țărilor Române, deziderat precumpănitor în vîltoarea evenimentelor de atunci [21], au apărut, în presa timpului, articole cu tematică unionistă, apeluri, versuri de răsunătoare rezonanță, consacrate unirii. Printre lucrările, cu tematică unionistă, au apărut și cele ce urmează: *Unirea și neunirea Principatelor Române*, 1856, *Foloasele unirii Principatelor Române*, 1856, de Neofit Scriban și *Jertfă pentru unirea Principatelor*, cuvîntare rostită de arhimandritul Melchisedec, la Huși, în ziua de 29 iunie 1856, prin care clericii autori demonstrau că unirea Principatelor Române era singura alternativă, singura opțiune, dictată de realitățile istorice.

Călugării români atoniți, la acea vreme, în majoritate moldoveni, la care, treptat, se adăugaseră munteni și transilvăneni, primiți, în numele principiului filoxeniei, peste numărul de 20, fixat de Marea Lavră, ca nu cumva să se creadă că înjghebarea românească ia proporții, repet, toți acești călugări cunoșteau prea bine ceea ce se petrecea în țară, cunoșteau strădaniile pentru înfăptuirea unirii și, de asemenea, interesul pe care Europa îl arăta Principatelor Române. Într-o scrisoare din 21 noiembrie 1856, trimisă Arhiereului Filaret Scriban, ei notau că „vestea“ despre unele stări de lucruri de la noi din țară „este străbătută pănă la porțile împărățiilor Evropei“ [22].

Strădaniile pentru unire fiind, în primele luni ale anului 1857, tot mai vii în Principatele Române, iar opinia mai tuturor românilor favorabilă înfăptuirii acestui epocal vis național, ieroschimonahul Nifon, starețul schitului Prodrom, se adresa, la 15 martie 1857, Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei, cu o „smerită și nevrednică scrisoare“, convins „că foarte cu lesnire să va împlini cererea“ sa „spre slava lui Dumnezeu și cinstea întregului neam românesc“, anume „întemeierea unui schit românesc“, la Athos, „unde să putem înălța slavoslovii lui Dumnezeu curat numai în limba strămoșilor noștri pe care de atîtea veacuri au dorit-o sihaștrii

---

20. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, București, 1971, p. 542.

21. D. Vitcu, *Iașii și Unirea Principatelor*, în volumul: *Iași 1600, 1859, 1918*, Iași, 1983, p. 81 și urm.

22. Arhivele Statului Iași, fond „Seminarul Veniamin“, dosar 877 filele 169-170.

români și nu s-au învrednicit pînă acum". Încheind scrisoarea, starețul Prodromului cerea binecuvîntarea mitropolitului, atît pentru viețuitorii schitului, „cît și (pentru) noa zidire a bisericii, cu prăznuirea „Botezul Mîntuitorului", a căruia temelie i s-au pus încă din trecuta lună ianuarie" și-l ruga să încuviințeze „o condică spre a umbla în tot cuprinsul eparhiei (Ungrovlahiei) spre a strînge milostenie de pe la frații noștri români" [23] (Anexa VI). Prin scrisoarea sa pastorală, din 3 aprilie 1857 [24], Mitropolitul Nifon se adresa episcopilor sufragani, egumenilor, cinstiților boieri, negustătorilor de toate isnafurile și tuturor pravoslavnici creștini, parte bisericească și mirenească poftindu-i să primească „cu dragoste și liubov creștinesc", ajutorînd fiecare cu ceea ce Duhul Sfînt îi va lumina pentru trebuința arătată, deoarece le lipsesc mijloacele pentru desăvîrșirea clădirilor ce au început călugării la Athos (Anexa VII).

O dată cu măsura luată de Mitropolitul Nifon, prin scrisoarea pastorală menționată, începea o nouă etapă, în procesul istoric de înălțare a locașului românesc și a clădirilor care-l înconjoară. Această etapă avea să se încheie în luna mai 1866.

Conducerea schitului a intervenit — o îndatorire dictată de așezămintele canonice ale Bisericii — și la căpetenia politică a Munteniei, atunci, Caimacamul Alexandru Dimitrie Ghica. Acesta „prin înaltă rezoluție" a ordonat Ministerului Cultului și Instrucțiunii Publice „să chibzuiască ajutorul cuvenit la zidirea din nou a bisericii". „Mișcat de sacra datorie", Ministerul a acordat 15.000 de lei pe care i-a încredințat reprezentanților schitului și a îndemnat locuitorii „să concure la ajutorarea acestui așezămînt care se înalță, acum, în onoarea tuturor românilor" [25] (Anexa VIII). S-a aprobat și condica solicitată cu care un ierodiacon, Agatanghel, și un schimonah, Isaia, rînduiți de schit, au umblat în București și prin țară. Pînă în luna august 1859, ei colectaseră, deja, 4226 galbeni [26] (Anexa IX). Măsuri și atitudini, deci, care oglindesc contribuțiile românilor din Muntenia pentru înălțarea locașului românesc de la Sfîntul Munte Athos.

Începînd din ianuarie 1857, pentru ctitorirea acestui locaș, au contribuit alături de moldoveni și munteni și românii din regiunile de dincolo de Prut. Astfel, într-o scrisoare, datată aprilie 1860, un an după epocalul act din 24 ianuarie 1859, trimisă de la schit Arhiereului Filaret Scriban, se comunică, între altele, că și „oameni din Basarabia unită [27], s-au îndreptat (la acel schit) spre închinare", iar un preot, anume Iordache, dintr-un sat de lîngă Reni era dispus să strîngă ajutoare [28]. În aceeași scrisoare, autorii ei notau că „oamenii or din care parte de loc... care sînt de nație română, (acolo) s-au îndreptat", iar călugării, din orice colț românesc ar fi ei ori-

---

23. Arhiva schitului Prodrom..., „Catalogul...", *Scrisoare din 15 martie 1857*, actul nr. 5.

24. *Ibidem*, *Scrisoare din 3 aprilie 1857*, actul nr. 6.

25. *Ibidem*, *Hotărîre luată la 8 septembrie 1857*, actul nr. 7.

26. *Ibidem*, *Notă din 10 august 1859*, actul nr. 8: 1000 de galbeni în decembrie 1857, 1000 în mai 1858, 1200 în decembrie 1858, 650 în iunie 1859, și 376 în august 1859, în total 4226.

27. Urmare Tratatului de pace încheiat la Paris, în anul 1856.

28. Arhivele Statului Iași, fond „Seminarul Veniamin", dosar 877, fila 272.

ginari „sînt frații noștri“ [29]. Cunoaștem dintr-un document contemporan că Episcopul Calinic al Rîmnicului, negreșit, la sugestia și îndemnul Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei, a trimis cărți de cult tipărite la Rîmnicul-Vîlcea, și bani [30]. Cu fiecare zi ce trecea, așadar, mai cu seamă după înfăptuirea Unirii, schitul Prodrom de la Athos devenea o așezare monahală românească, un schit deschis tuturor românilor care doreau să îmbrace haina monahală.

Înainte de unire, survenea, totuși, un fapt care arată că, în comunitatea monahală de la Prodrom, se ivise, cum va aprecia unul dintre viețuitorii de acolo, unele „triste porniri“. Astfel, printr-o hotărîre luată la 30 decembrie 1858, cu cîteva zile înainte de alegerea lui Alexandru I. Cuza, mai întîi, ca Domn al Moldovei, apoi și al Munteniei, Mitropolitul Sofronie și ceilalți ierarhi moldoveni arătau, după ce, probabil, au aflat ei ce se petrecea acolo „că acest schit este al nostru al românilor moldoveni... și toți părinții de acolo... supuși... cătră chiriarhia ierarhică a Țării Moldovei și după lege cătră domnia acestui principat“ și după ce s-au încredințat că se „pune bărbăție și silință la zidirea din nou a schitului, a bisericii cu hramul „Botezul Domnului“ și a chiliilor“ au întărit „canonicește“ cîteva regule „privind buna rînduială a sfintelor slujbe, a viețuirii și cele ale economiei: 1. Pravila și slujbele să se țină neschimbat moldovenește; 2. Călugăririle și hirotoniile se vor face numai cu învoirea scrisă a chiriarhului Moldovei; 3. Starețul, ales dintre cei cu viață duhovnicească și „fapte pilduitoare de cuviosie“ va fi întărit de chiriarh și de domnitor; 4. Viața de obște va fi obligatorie; 5. Starețul va cere povățuirea cuvenită... de la înaltele cîrmuiri, bisericească și politicească, ale Moldovei, sub a căror putere și stăpînire vecinică se află schitul Prodromului și părinții moldoveni de acolo; toate acestea, se stabilea, prin acest act de întărire, „să fie păzite și urmate întocmai fără abatere“ [31] (Anexa X).

N-am deslușit destul de bine natura și forma „tristelor porniri“ care au survenit la schitul Prodrom. Cred însă, că, pe măsură ce înaintau lucrările de construcție, subliniez, cu ajutoare primite de la toți românii, vrăjmașul, cum se va afirma, a strecurat, acolo, zizaniile dezbinării. Ca urmare, călugării munteni aveau privirile ațintite la Mitropolitul de la București, iar cei din Moldova la cel de la Iași, care s-a grăbit să-și formuleze punctul de vedere prin actul din 30 decembrie 1858. Fricțiunile generate de vederi și considerațiuni patriotice locale, explicabile, întrucîtva, înainte de unirea Principatelor Române, aveau să persiste două-trei decenii.

IV. LUCRĂRILE DE CONSTRUCȚIE ALE BISERICII

Avem unele știri prețioase cu privire la lucrările efectuate, în intervalul 1857-1866, la schitul Prodrom, adică din etapa a doua, deschisă prin participarea muntenilor. „Cînd am luat în stăpînire acest locșor“, notau călugării prodromiți, într-o scrisoare, n-a fost,

---

29. *Ibidem.*

30. Arhiva schitului Prodrom... „Catalogul...“ (două mesaje ale Episcopului Calinic, unul la 5 iulie 1864 și altul la 19 martie 1866).

31. „Uricariul“ XII, 1889, p. 103-107; în scrierile referitoare la Schitul Prodrom nu se menționează acest act.

acolo, decît „o ruinî avînd încăperi de doi sau trii oameni și un paraclis dezgolit și părăsit [32]; în ianuarie 1857, s-a pus piatra fundamentală a bisericii [33]. Deși, la 25 septembrie 1856 [34], Filaret Scriban sfătuise călugării că nu-i bine să facă o biserică „așa de mare ca să nu se poată găti în grabă“ [35] (Anexa XI), cu toate acestea ei s-au oprit la planul unui edificiu de mari proporții, conceput, probabil, de „arhitectorul coțovlah“ care a și condus lucrările. Zidirea „mergi înainte“, comunicau ei lui Filaret, la 7 martie 1860, „pără (rotacism) acum mademul de piatră moale cari s-au pregătit pentru bolțile și cubilele bisăricii s-au isprăvit, marmurile s-au așăzat“ și s-au „închipuit varul, nisipul și cărămida, cîte mai trebuiesc“, spre a termina lucrarea în vara acelui an [36]. Făcînd rugăminte aceluiași arhiereu ca să intervină pentru trimiterea ajutoarelor făgăduite de unii și de alții, călugării îl înștiințau, totodată, la 8 mai 1860 [37], că au folosit la lucrări muncitori din alte părți, dar „pietrele din temelie pînă la acoperămînt spatele părinților le-au cărat“.

Rugîndu-l pe Filaret Scriban să mijlocească trimiterea unor ajutoare din țară pentru continuarea lucrărilor de construcție, călugării de la Prodrom s-au referit, în scrisori adresate acestuia, la măsurile luate de Cuza cu privire la averile mănăstirești. Astfel, într-o scrisoare datată aprilie 1860, se menționează că grecii au „acum necaz pe români pentru luarea moșiilor“ [38], iar într-un post-scriptum la alta din 8 mai 1860 [39], este vorba de „strămutarea așăzămînturilor“ privind moșiile mănăstirești. Cutezătoarele acțiuni premergătoare actului îndeplinit la 13 decembrie 1863 — secularizarea — erau cunoscute la Athos, dar nu destul de clar; în realitate, nu se produsese nici luarea moșiilor și nici strămutarea așezămintelor ctitoricești. Printr-un decret domnesc s-a hotărît „administrarea averilor numitelor monastiri chinovii — Neamț, Secu, Agapia, Varatic, Adam și Vorona (neînchinate) — de către Ministerul Cultului, care va urma întru aceasta conform legiuirei obștești privitoare la administrarea averilor bisericești“ [40]. S-au mai luat diferite măsuri, unele înainte de Cuza, privind utilizarea în scopuri social-umanitare a veniturilor produse de mănăstirile pămîntene și de cele închinate, ba, chiar, s-a dezlănțuit o campanie în presă pentru „nealienarea teritoriului român străinilor“ și pentru secularizarea averilor mănăstirești închinate și neînchinate [41]. În anul 1859, nu s-a făcut o secularizare sau o „luare“ a moșiilor mănăstirești, ci, prin decret domnesc, s-a hotărît administrarea centralizată a moșiilor pe care le stăpîneau mănăstirile pămîntene. Totodată, s-au luat măsuri privind repartizarea judicioasă a veniturilor produse de

32. Arhivele Statului Iași, fond „Seminarul Veniamin“, dosar 877, filele 169-170.
33. Arhiva schitului Prodrom..., „Catalogul...“, *Scrisoare din 15 martie 1857*, actul nr. 5.
34. *Ibidem*, dosar mic fără titlu și fără număr.
35. *Ibidem*.
36. Arhivele Statului Iași, fond „Seminarul Veniamin“, dosar 877, fila 269.
37. *Ibidem*, filele 270-272.
38. *Ibidem*, filele 269-270.
39. *Ibidem*, filele 277-278.
40. „Buletinul oficial al Moldovei“ nr. 47 din 11 iunie 1859.
41. A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I, Iași, 1903, p. 320.

moșiile mănăstirilor închinate, ca să aibă folos statul român, mănăstirea respectivă și centrele bisericești de peste hotare.

Am găsit în arhiva schitului Prodrom contractul încheiat între pictorul D. Teodorescu și zugravul G. Vasilescu, pe de o parte, și reprezentanții schitului, monahii Isaia și Eftimie, pe de alta, la 17 mai 1863, confirmat de Tribunalul Covurlui, la 1 mai 1863, privind lucrările de pictură care, potrivit acestui act, trebuiau încheiate la 1 mai 1864. Pictorii se obligau „să zugrăvească (biserica) în cea mai bună calitate, în stilul bisericesc răsăritean", după planul iconografic de la biserica din Măxineni [42], ținînd, bineînțeles, seama de spațiile locașului de la Prodrom, „cu cele mai fine coloruri și cu cea mai bună artă", fie „cu oloi", fie „afresc, după alegerea părinților", iar „coroanele toate poleite cu aur curat". „Tîmpla", de asemenea, va fi „poleită cu cel mai bun aur". Pentru această lucrare, urma să se achite pictorilor 2000 de galbeni în trei cîștiuri, plus transportul și întreținerea pe timpul lucrului (Anexa XII). „Ivindu-se oarecare cusururi și, din zi în zi (văzînd) că se ivesc și altele", probabil, din cauză că s-a folosit nisip de mare, cum se știe, sărat, deci neindicat, pictorii n-au încasat o parte din suma ce li se cuvenea și, printr-un „înscris", din 14 iunie 1864, se obligau, dacă „zugrăveala bisericii nu se va mai strica", să revină pentru „a repara preste tot cu cea mai mare băgare de seamă săvîrșind lucru fără cusur, cu toate cheltuielile lor" (Anexa XIII). N-am dat peste alte acte referitoare la ceea ce a urmat, adică, la modul în care s-au efectuat corectările picturii.

Îndată, după începerea lucrărilor de pictură, la 20 mai 1862, starețul Prodromului intervenea la Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei, acum, „ca la un părinte adevărat și cap al Bisericii", mulțumind pentru nobilele sale sentimente și rugîndu-l să-și îndrepte privirile spre schitul moldo-românesc din Sfîntul Munte Athos. Pe cît știu, complementarul moldo-românesc este folosit, acum, pentru întîia oară. În scaunul de la Iași, după ce Mitropolitul Sofronie a trebuit să se retragă, au fost rînduiți locotenenți care puneau în umbră istorica Mitropolie a Moldovei. Starețul cunoștea aceste stări de lucruri și, de bună seamă, știa că, la începutul anului 1862, unirea Țărilor Române era fapt îndeplinit. Mitropolitul Ungrovlahiei, în contextul condițiilor politice noi, avea să devină primat, deci autoritate centrală în Biserica Ortodoxă Română. Amintindu-i „cu cîtă sublimitate sînt ornate și cu cîtă eleganță sînt înzestrate monastirile grecești (de la Athos), cu ajutoarele și rodurile Moldo-României, numai a noastră este cu totul abandonată", starețul cerea ajutorul mitropolitului pentru această așezare călugărească atonită, „spre gloria și onoarea Principatelor Unite", adăugînd că „la, din contra, va rămînea părăsită". Totodată, anunțîndu-l că, în anul 1863, biserica va fi terminată, îl poftea să vină personal pentru săvîrșirea sfințirii deoarece toți viețuitorii de acolo doresc un arhiereu român [43] (Anexa XIV). Ministerul Cultului și Instrucțiunii Publice, la sesizarea și intervenția, din 8 august 1862, a mitropolitului, executînd rezoluția domnitorului, îl roagă pe întîistătătorul bise-

42. Localitate, atunci, în județul Rîmnicul-Sarat.

43. Arhiva schitului Prodrom... „Catalogul...", *Scrisoare din 20 mai 1862*, actul nr. 10.

ricesc de la București să răspundă dacă consimte să plece și „dacă dreptul canonic îi permite să meargă peste hotare... fără o prealabilă înțelegere cu Patriarhia constantinopolitană“ [44] (Anexa XV). Mitropolitul răspundea ministrului și starețului că „poziția și împrejurările în care ne aflăm“, nu-i vor putea îngădui să lipsească „în acel timp din scaunul Sfintei mitropolii“ [45] (Anexa XVI). Sfințirea, însă, avea să fie săvîrșită, abia, peste 4 ani, la 21 mai 1866; voi arăta îndată în ce condiții.

V. ARHITECTURA ȘI PICTURA BISERICII DIN SCHITUL PRODROM

În cele ce urmează, dau unele informații cu privire la înfățișarea arhitecturală a ctitoriei românești atonite și la pictura acestei biserici, efectuată în 1862-1863. Văzusem complexul Prodrom într-o pictură de la începutul secolului nostru, multiplicată, prin mijlocirea tiparului, de călugării schitului, dar nu concludentă. Cunoșteam un articol intitulat *Notiță despre arhitectura Sfîntului Munte*, scris și publicat de G. Balș [46], în care sînt aprecieri și considerații în legătură cu arhitectura edificiilor atonite, în ansamblu. Cunoșteam și alte scrieri despre ctitoriile de la Athos, dar nici una nu mi-a dat știri îndestulătoare privind particularitățile arhitecturale ale ctitoriei românești de acolo. Prin urmare, întrebări ca: este Prodromul un complex impunător de arhitectură? locașul zidit, la jumătatea secolului trecut, se distinge prin trăsături caracteristice? pictura efectuată în 1862-1863 are valoare artistică?, sînt, cu totul, firești.

Se știe bine, ctitorii renumiți, înainte de a da expresie gîndurilor ctitoricești, alegeau loc potrivit, de obicei, isihastic, înconjurat de măreție naturală și frumusețe pitorească. În marea lor majoritate, ctitoriile istorice bisericești din Moldova, pe care călugării români atoniți, negreșit, le cunoșteau, în comparație cu cele de la Athos, au fost amplasate în depresiuni ocrotite de culmi împădurite: Neamț, Bistrița, Putna, Voroneț, Sucevița, Dragomirna, Secu, Agapia și altele. Numai două importante ctitorii moldovenești — Galata și Cetățuia — sînt clădite pe culmi. Ctitorii acestora — Petru Șchiopul și Gheorghe Duca — au avut ocazia de a cunoaște numeroase așezări călugărești din Balcani, amplasate pe înălțimi, unele, chiar, pe colțuri de stîncă. Nu-i exclus să fi dorit ei astfel de ctitorii și în Moldova.

La Sfîntul Munte Athos, unele ctitorii sînt amplasate în depresiuni deschise spre Marea Egee (Ivir, Vatoped și Esfigmen) altele pe stînci masive (Simon Petra, Pantocrator, Stavronichita, Dionisiu), în sfîrșit, altele (Marea Lavră, Filoteiu, Xenofont, Cutlumuș, Caracalu) pe coamele unor dealuri subatonite. Configurația geografică a zonei a condus, negreșit, la opțiuni și decizii variate.

Schitul românesc Prodrom este situat pe o culme, la extremitatea nord-estică a peninsulei Muntele Athos. Se spune că, la vremea sa, lavrioții ar fi oferit călugărilor moldoveni care doreau să organizeze, acolo, o așezare călugărească a românilor, un loc situat mai spre nord-estul peninsulei, dar ei au preferat locul unde

44. *Ibidem*, 8 august 1862, actul nr. 11.
45. *Ibidem*, la 5 septembrie 1862, actul nr. 12.
46. G. Balș, *Notiță despre arhitectura Sfîntului Munte*, în „Buletinul comisiunii monumentelor istorice“, VI/1913, p. 1-64.

se vede, acum, acest schit, între altele, cred, și pentru motivul că, în zonă, au viețuit și viețuiau moldoveni.

Drumețul care se află, eventual, pe o culme mai înaltă dinspre sud-vest, dacă-și îndreaptă el privirile spre schit, va remarca, fără îndoială, după ce a văzut alte mănăstiri și schituri, din Muntele Athos, că biserica Prodromului este un edificiu care domină ansamblul așezămîntului. Atît la Marea Lavră, cît și la Vatoped și la alte ctitorii atonite, el a putut vedea că biserica, edificiu central într-o așezare monahală, este umbrită, aș completa, înăbușită de diferite clădiri, printre care paraclise, ridicate, de-a lungul vremii, care, în ansamblu, au înfățișarea unor îngrămădiri asimetrice. Am, acum, convingerea că fundalurile de arhitectură, constituite din fel de fel de construcții, schițate de zugravi în renumitele noastre fresce, reproduc, într-o oarecare măsură, realități de la Athos și din alte centre ale Ortodoxiei balcano-mediteraneene de unde au venit, la noi, ca prototipuri. Deși biserica Prodromului este înconjurată, pe toate laturile, de clădiri — cele dinspre nord și dinspre sud cu mai multe nivele — cu toate acestea, ea domină complexul monumental, impunîndu-se prin măreția și particularitățile sale arhitecturale — proporții, unitate, armonie simetrică — așa cum vedem la Neamț, Bistrița, Putna, Sucevița, Moldovița, Galata, Cetățuia ș. a. Să fi primit proiectantul vreo sugestie privind înfățișarea de ansamblu a schitului de la călugării români ctitori care cunoșteau realitățile din Moldova !? O simplă întrebare.

Biserica, cu hramul „Botezul Domnului", este un edificiu de plan triconc, cu absidele poligonale în exterior. Pridvorul sau exonartexul acestui locaș, a fost, inițial, deschis, ca la multe alte biserici atonite ; ulterior, între coloanele surmontate de o încăpere tainiță, au fost așezate glasvanduri. Trei turle masive, înălțate pe baze pătrate, dispuse în filă, încoronează locașul. Pronaosul bisericii este separat de naos printr-o arcatură centrală sprijinită pe două coloane și prin alte două arcaturi laterale, dar închise cu stative pentru icoane.

Cunoșteam aprecierea învățatului J. Strygowski, exprimată prin cuvintele : „Nu Muntele Athos a înrîurit Moldova, ci, dimpotrivă, cultura cea mare a acesteia, comorile ei artistice, au influențat întreaga dezvoltare a artei atonite"[47], fără îndoială, hiperbolică, și, de asemenea, observațiile făcute de G. Balș în articolul citat[48]. Cu măsură și dreaptă cumpănire, dealtfel, ca în tot ceea ce a publicat, inginerul român nota că, pînă la prăbușirea imperiului bizantin, la Athos, este evidentă, peste tot, arta acestui imperiu: ulterior, au survenit „puține înrîuriri străine", occidentale și turcești; deși spre renumitele ctitorii atonite s-au îndreptat ajutoare românești, cu toate acestea, „înrîuriri arhitecturale ale Țărilor Române nu prea sînt", decît la unele clădiri secundare, menționa el, ca: turnurile de intrare, bastioanele, pivnițele, cuhniile și trapezele. Problema aceasta a înrîuririlor arhitecturale reciproce trebuie studiată îndelung și rezolvată de specialiști.

Pictura murală din pronaos, naos și altar — aceea din pridvor,

---

47. Gh. I. Moisescu, *Contribuția românească pentru susținerea Muntelui Athos în decursul veacurilor*, în „Ortodoxia", 2/1953, p. 240.

48. Vezi nota 46; p. 34-38.

cred, ceva mai tîrzie — se deosebește mult de ansamblele picturale istorice din țara noastră, atît prin liniile desenului, cît și prin colorit. Nu avem, aici, înfățișarea hieratică a personajelor, de inspirație bizantină, pe care o vedem la Cozia, Argeș, Voroneț, Moldovița, Sucevița și în alte părți și, firește, în multe biserici atonite sau de la Meteore ; zugravii din secolul al XIX-lea, printre care și cei care au lucrat la Prodrom, nu mai aveau privirile îndreptate la modelele celebre de odinioară; ei s-au abătut de la canoanele clasice pentru motivul că nu mai cunoșteau bine tehnica frescei și, firește, datorită faptului că arta de inspirație renascentistă, cu o viziune nouă despre om, pătrunsese și în Țările Române. Picturile bisericești săvîrșite de N. Grigorescu și Gh. Tăttărescu — mă refer numai la acești renumiți maeștri ai genului — demonstrează acest fapt. La biserica schitului Prodrom, pictura este remarcabilă în ceea ce privește portretistica, liniile și tonul cald al culorilor, — în treacăt, menționez că unele chipuri sînt asemănătoare cu acelea din catedrala ieșană, realizate de Gh. Tăttărescu, fapt care arată că zugravii Prodromului au cunoscut lucrările acestui maestru, ori au prins meșteșugul acesta la aceeași școală, — dar ea este departe de capodoperele lui N. Grigorescu și Gh. Tăttărescu.

Planul iconografic al picturilor de la Prodrom a fost întocmit de meșterii zugravi, ținînd seama de prevederile vechilor erminii, de spațiu sau „după încăperea locului", cum spun ei, și după modele cerute de „părinți". Se remarcă, la această ctitorie, numărul mare de cuvioși, zugrăviți în pronaos și naos, negreșit, la dorința viețuitorilor schitului. Ceea ce atrage, în mod deosebit, atenția celui ce se află sub cupolele acestui locaș, este *tricolorul, simbolul păcii,* care încinge suprafața boltei naosului pe care se află chipul maiestos al *Pantocratorului* și un grup de 14 *sfinți români (Chiriac de la Tazlău, Chiriac de la Bisericani, Nicodim, Mitrofan, Daniil, Ioan, Epifanie, Dimitrie, Parascheva, Filoteia, Ioan de la Suceava, Ioan de la București* (Valahul) și *Nichita Romanul),* unii amintiți de Dosoftei, în cunoscuta sa operă *„Viața și petrecerea svinților"*, iar alții ale căror moaște se află în țara noastră, cu sugestiva legendă : „Acești sflinții s-au sfințit în pămîntul țării moldovenești". Viețuitorii Prodromului sînt, astfel, necontenit, în legătură cu patria lor de origine, între altele, prin cele trei culori, iar prin sfinții români cu Ortodoxia românească.

Dintele necruțător al vremii a degradat grav aproape întreaga pictură. Grupul de viețuitori de la Prodrom studiază acum, fapt îmbucurător, eventualitatea altei picturi în cadrul lucrărilor de restaurare ale complexului mănăstiresc, care au și început.

VI. SFINȚIREA BISERICII

La 21 mai 1866, biserica schitului Prodrom era deschisă și sfințită, potrivit rînduielilor și datinilor Bisericii Ortodoxe, în cadrul unei înălțătoare festivități. Momentul acesta încorona eforturile călugărilor prodromiți, originari din diferite regiuni ale țării noastre, uniți de același gînd și în aceleași acțiuni: înălțarea locașului românesc la Athos. Evenimentul a prilejuit, cum era firesc, satisfacția lucrului adus la îndeplinire, dar a dezvăluit și o anumită stare de

spirit care mocnea în schit. În anul 1862, s-a arătat mai sus, după ce unirea Țărilor Române se înfăptuise, starețul schitului s-a adresat Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei ca la un „părinte adevărat și cap al Bisericii". Corespondența cu ierarhul de la București demonstrează că procesul istoric de consolidare a unirii bisericești era în plină desfășurare. Între timp, însă, au survenit evenimente care au pricinuit, în schit, o anumită mentalitate pe care, în perspectivă istorică, o consider nefirească și regretabilă. Călugării originari din Muntenia, covîrșind cu numărul pe cei originari din Moldova, au cerut înlocuirea denumirii de schit moldovenesc cu aceea de schit românesc. Aceștia din urmă au încercat să propună denumirea de schit moldo-român, formulă care n-a putut dăinui. La 11 februarie 1866, domnitorul Unirii, renunța, prin abdicare, la tronul României [49]. În aprilie același an, pe străzile Iașului, s-a organizat o manifestație separată în care a fost implicat și Mitropolitul Moldovei, Calinic Miclescu, fără voia sa. Negreșit, aceste evenimente au ajuns la urechile viețuitorilor din comunitatea monahală românească de la Athos, zdruncinînd coeziunea spirituală și națională a acestora.

Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei, printr-o scrisoare din 22 aprilie 1866, trimisă starețului de la Prodrom, foarte probabil, răspuns la un mesaj al acestuia peste care, însă, n-am dat, aprecia „ostenelele și stăruințele" depuse la înălțarea locașului „întru mărirea lui Dumnezeu și în onoarea națiunii noastre române" și amintea că „cu toată bunăvoința" ar fi dorit să fie acolo, spre a sfinți el însuși biserica, dar poziția în care se află și „împrejurările deosebite de astăzi ale țării" nu-i permit să lipsească „de la scaunul arhiepiscopal nici un moment", mai cu seamă, într-o cale așa depărtată [50] (Anexa XVII).

Problema sfințirii noului locaș de la Prodrom, în cele din urmă, a fost analizată și rezolvată de Consiliul de miniștri de la București. Cum reiese dintr-o scrisoare adresată de ministrul Cultului și Instrucțiunii Publice, C. A. Rosetti, Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei, guvernul a hotărît trimiterea Arhiereului Isaia Vicol Dioclias de la Iași ca să sfințească biserica. Mitropolitul era rugat, totodată, să se intervină la Patriarhul Constantinopolului ca să dea învoire canonică arhiereului român să meargă la Athos [51]. (Anexa XVIII). Hotărîrea luată de guvern — considerațiunile ce urmează mă îndreptățesc să cred că s-a chibzuit înainte de a fi luată — are un tîlc adînc. Mitropolitul Nifon nu era indicat pentru o astfel de ocazie care, oricum, nu era de prim plan; în afară de aceasta, el era în vîrstă ; Mitropolitului Moldovei, Calinic, urmare evenimentelor din aprilie 1866, de la Iași, nu i se putea încredința acea misiune [52]; singurul episcop, ales canonic, era, atunci, Calinic al

---

49. Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966, p. 375-376.

50. Arhiva schitului Prodrom... „Catalogul...", *Scrisoare din 22 aprilie 1866.*

51. *Ibidem*, scrisoare din 27 aprilie 1866.

52. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 164.

Rîmnicului, dar cu sănătatea foarte șubredă. Toți ceilalți episcopi — Argeș, Buzău, Ismail (Dunărea de Jos), Roman și Huși — fuseseră numiți, în scaune, de Cuza Vodă, prin decret domnesc, fapt care a pricinuit cunoscuta luptă pentru canonicitate despre care Patriarhul Constantinopolului avea știință ; delegarea unuia dintre ei ar fi fost, poate, neacceptată în cercurile patriarhale constantinopolitane ; guvernul cunoscînd ce se petrecea în schitul românesc de la Athos, atent, apoi, la sentimentele moldovenilor, s-a gîndit, de bună seamă, la un moldovean; singurul arhiereu moldovean — deși, la vremea aceea, puțin cunoscut (ulterior avea să fie ales în scaunul episcopal al Romanului) — căruia i se putea încredința misiunea de a sfinți ctitoria românească de la Prodrom, era Isaia Vicol.

La sugestia guvernului, Mitropolitul Ungrovlahiei a intervenit la Patriarhul Constantinopolului anunțîndu-i decizia privind trimiterea Arhiereului Isaia, între altele, pentru motivul că „mulți români de aicea din țară“ vor să plece ca „închinători“, spre „a asculta ceremonialul inaugurării în limba română“ și rugîndu-l ca să dea „cuvenita binecuvîntare“ [53] (Anexa XIX). Patriarhul a comunicat acordul său Marii Lavre, de care depindea schitul românesc, cu poftirea de a primi pe Isaia „cu dragoste și, deopotrivă, cu haracterul lui cel arhieraticesc“. Marea Lavră a înștiințat schitul în legătură cu sosirea arhiereului român „ca să săvîrșească arhieraticește, în limba moldovenească, sfințirea celei din nou zidite biserici“ [54] (Anexa XX), dar, prin altă scrisoare, a amintit starețului Nifon că, în încrisurile vechi, schitul este menționat cu hramul „Tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul“ și nu cu „Botezul Domnului“, poftindu-l să fie, în această chestiune, „întru adîncă băgare de seamă“ [55] (Anexa XXI). La acea oră, Marea Lavră se referea, în corespondența cu schitul Prodrom, la actele din 1820, 1852 și 1856, în care așezarea monahală românească apare cu titulatura de „moldovenescul schit“.

Arhiereul Isaia Vicol Dioclias a fost însoțit, la Athos, de arhimandritul Ieronim Ștefănescu și de protosinghelul Sofronie Vârnav. Motive întemeiate au condus la hotărîrea de a-l trimite pe cel din urmă acolo: fără îndoială, pregătirea sa intelectuală mai deosebită, — în viața culturală a Iașului el era bine cunoscut — apoi faptul că locuia la Bîrlad de unde era și starețul Prodromului Nifon cu care, probabil, avea unele legături, și, în sfîrșit, cunoscutele sale atitudini consacrate unirii care, negreșit, erau vii în conștiința tuturor. El era trimis acolo, cred, și pentru a contribui, într-un fel oarecare, la statornicirea păcii și bunei înțelegeri în obștea schitului Prodrom.

Festivitatea sfințirii bisericii cu hramul „Botezul Domnului“ și a unui paraclis „Adormirea Maicii Domnului“ s-au desfășurat în ziua de 21 mai 1866. Cu acel prilej, s-a încheiat un proces-verbal, păstrat în arhiva schitului [56], (Anexa XXII), în care se menționează că delegația a fost trimisă „ex officio“ de către guvernul român

---

53. Arhiva schitului Prodrom..., „Catalogul...“, *Scrisoare din 6 mai 1866.*
54. *Ibidem, Scrisoarea din 17 mai 1866.*
55. *Ibidem, Scrisoarea din 20 mai 1866.*
56. *Ibidem,* actul nr. 38.

— acest termen a fost sugerat, probabil, de Sofronie Vârnav — și în care se arată că au participat, la festivitate, numeroși „creștini veniți din toată România, din tot Sfîntul Munte, precum și din toate părțile pămîntului ortodox: greci, ruși, sîrbi, bulgari, macedo-români, caramanlăi, iviriți, turci de ritul ortodox și muntenegreni“ ; se mai menționează că, în schit, viețuiau, atunci, aproape 100 de călugări [57].

Peste cîteva zile, starețul schitului mulțumea Mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei „pentru părinteasca dragoste cu care au fost îmbrățișați“ și ruga să se arate, cu aceeași dragoste și în viitor [58] (Anexa XXIV).

Oprindu-mă la actul din 1866 care încoronează eforturile unor compatrioți de-ai noștri de a ridica, la Sfîntul Munte Athos, o ctitorie românească spre a fi și noi la rînd, cum, gîndeau și doreau ei, cu alte popoare ortodoxe, repet ceea ce notam la început. O astfel de expunere aduce, prioritar, în conștiința celui ce o citește, aspecte din istoria noastră bisericească, desfășurate în contextul condițiilor social-politice de la mijlocul secolului al XIX-lea. Documentele păstrate, cunoscute, referitoare la ctitoria românească-atonită, sînt mărturii grăitoare care pun în lumină ceea ce au plănuit și, în cele din urmă, înfăptuit, departe de hotarele patriei lor, cei cîțiva călugări, la îndemnul conștiinței lor ortodoxe și, în același timp, la îndemnul conștiinței lor naționale-românești. Strădania lor, în vîltoarea evenimentelor de altădată, este, fără îndoială, interesantă.

În anul 1985, apărea, la editura Sport-Turism, o carte scrisă de Virgil Cândea: *Prezențe culturale românești*. Referindu-se la capodoperele de artă și la documentele păstrate peste hotarele patriei noastre, în muzee, arhive și biblioteci renumite, autorul nota că „ele grăiesc despre oameni pe care i-a născut această țară“. „Toate ilustrează de minune ceea ce spunea Lucian Blaga în finalul cărții sale *Spațiul mioritic*, adăuga Virgil Cândea, potopul de scîntei pe care această țară le-a risipit, cu dărnicie, peste creștetele altor popoare“. Păstrînd, firește, proporțiile, consider ctitoria românească de la Sfîntul Munte Athos, deși nu o realizare de măreție artistică, totuși, o mărturie valoroasă care pune în lumină gînduri, strădanii și înfăptuiri românești prin care s-a urmărit un nume și o poziție de cinste neamului nostru și Bisericii Ortodoxe Române.

---

57. O însemnare mai bogată, într-o grafie impecabilă, în legătură cu acest eveniment, se află într-o *Evanghelie* a schitului, editată la Neamțu, fila 210; ulterior, cuvîntul *moldo* din textul inițial al însemnării (... sfînta biserică mare a sfîntului chinoviu moldo-român...) a fost șters (Anexa XXIII).

58. Arhiva schitului Prodrom..., „Catalogul...“, *Scrisoarea din 25 iunie 1866*.

ANEXE*

ANEXA I

5 Septembrie 1855.

Nifon din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei, cucernicilor protopopi din Eparhia Sfintei Mitropolii facem cunoscut prin aceasta că înfățișătorii cu dînsa și anume Nifon Ieroschimonahul egumenul schitului românesc de la sfîntul Munte al Athosului și Nectarie ieromonahul fiind veniți pentru trebuințe cunoscute au voie pe de o parte a se preumbla slobozi și nesupărați pe la orice monastiri din prințipat spre închinăciune, iar pe de alta să slujească nepopriți și sfintele bisericești slujbe unde vor fi chemați și poftiți de către pravoslavnicii creștini.

Nifon...

ANEXA II

Iași 6 ianuarie 1853.

Cu fiiască evlavie mă închin Sfințiilor Voastre.

Am primit cu deplină sufletească mulțumire răvașul Sfințiilor Voastre din 15 octombrie anul trecut prin care-mi vestiți trădarea (trecerea) sfîntului schit Prodromul iubiților noștri monahi moldoveni. Am dat laudă Preaputernicului că m-au învrednicit a putea săvîrși o asemenea lucrare plăcută lui.

Acum doresc ca sfinții părinți ce se vor aduna la acest locaș sfînt să fie cu purtări bune însuflețite de evlavie, împodobiți cu cununa smereniei, încît să poată mărturisi că prin ale lor virtuți și daruri sînt vrednici a se numi ostașii Mîntuitorului.

Acum deodată pănă ce voi putea regularisi și statornici prin hrisovul nostru un venit anualnic acelui schit, iată că vă trimit de cheltuială, pe anul 1853, suma de trei sute galbeni împărătești, care i-am încredințat Prea Cuviosiei Sale Igumenului Nil, ca să vi-i teslimanisească. Cît pentru obiectele ce-mi însemnați în carte, vi le-oi trimite tot prin cuviosul igumen la primăvară cînd va începe plutirea.

Binevoind ca în rugile voastre zilnice ce umilit înălțați către Atotputernicul a vă ruga și pentru mine păcătosul și a cere de la dînsul întărirea și gîndul ce am pus spre împlinirea făgăduinței mele.

Rămînînd al Sfințiilor Voastre întru Hristos fiu sufletesc.

Grigore Ghica voevod.

ANEXA III

Noi Grigore Al. Ghica, voevod cu mila lui Dumnezeu, Domn țării Moldovei. Pe lîngă cele ce am hotărît și întărit pînă acum schitului românesc al Sf. Ioan din Muntele Athos, prin două hrisoave a noastre, cel dintăi din 7 iulie 1853, nr. 3020, și al doilea din 15 noiembrie anul 1855, nr. 7134, Domnia noastră avînd în privire nr. 2391 din 4 a curentei, ce mi s-au supus de Preo Sfințitul Mitropolit și D-lui șeful Departamentului de Cult și al Instrucției Publice, am încuviințat prin rezoluția noastră asupra citatului raport, ca spre agiutoriu întru ținerea pomenitului schit și a unei școale românești ce este a se înființa după măsurile luate, pentru românii din Sf. Munte și acei din locurile învecinate, să se sloboadă din casa centrală a clerului Moldovei o subvenție anuală de 200 galbeni. Deci pentru ca această dăruire insuflată de evlavie și de simț național să-și aibă statornică și nestrîmtorată urmare în viitorime prin răspunderea regulat a sumei de două sute galbeni din casa clerului pe fiecare an, în primirea părinților rînduiți de schit, Domnia noastră, după propunerea ce ni s-au făcut prin citatul raport o întărim prin hrisovul de față subscris de către noi, învestit cu sigiliul dom-

---

* Unele dintre actele redate în anexe sînt menționate în diferite scrieri cu privire la schitul Prodrom; cele mai multe, însă, sînt inedite. La transcrierea lor n-am păstrat, întru totul, grafia originalelor sau a copiilor care se găsesc în arhiva schitului.

nesc și contrasemnat de D-lui Ministrul Secretarul de Stat la Departamentul Cultului și a Instrucției Publice.

S-au dat acest hrisov în politia Iași, rezidența domniei, în al șaptelea an a domniei noastre în Prințipatul Moldovei. Iar de la mîntuirea lumii una mie opt sute cincizeci și șase, luna iunie în șapte zile.

Gr. Al. Ghica...

ANEXA IV

1857 august 1, Iași.

Cuviosiei tale ieroschimonahe Nifon duhovnicească arhierească blagoslovenie îți trimitem.

Primind două scrisori a cuviosiei tale am văzut cele scrise m-am bucurat din suflet văzînd rîvna și osîrdia ce arăți întru rădicarea sfîntului lăcaș ce se înalță în sfîntul Munte al Atosului moldovenesc întru slava prea puternicului Dumnezeu spre pomenirea cinstitului slăvitului prooroc Ioan mergătorul înainte și cu toată inima rugînd pe milostivul Dumnezeu vă trimit a noastră smerită arhierească blagoslovenie și vă sfătuiesc ca cu toată puterea să vă siliți lucrul ce bine ați început să-l și săvîrșiți ca să se proslăvească numele marelui Dumnezeu mai mult.

Iată și eu vă trimit acum 300 (adecă trii sute) galbeni blanci și rămășița de 200 (adecă două sute) ajutînd mai pe urmă voi trimite-o și vă rog ca să rugați pre milostivul Dumnezeu pentru mine smeritul și păcătosul. De priimirea acestor bani ce vă trimit poftesc ca să am răspuns cum mergeți cu lucrul și sinet.

Al cuviosiei tale în Hs. părinte duhovnicesc.

Sofronie Mitropolit Moldaviei

ANEXA V

Arhierească blagoslovenie trimitem Cuviosiei tale otce Nifon. Cercetînd de vă aflați cu darul prea milostivului Dumnezeu sănătoși și cum mergeți cu lucrul, eu după făgăduință iată triimit și rămășița: 200 galbeni prin mîna ieromonahului părintele Antipa pentru schitul Prodrom ce faceți, de a cărora priimire poftesc să am știință și să vă rugați milostivului Dumnezeu, Prea Curatei Fecioarei Maria și Sfintului Ioan Botezătorul pentru mine păcătosul și fiți blagosloviți cu toți.

Sofronie Mitropolit Moldaviei
1858, aprilie 29.

Pomelnic la vii : Sofronie Miclescu Mitropolit Moldaviei, călugăr fiind din m-rea Secul.

ANEXA VI

Înalt Prea Sfințite și Mult Milostive Stăpîne,

Mai întîiu cu multe lacrimi ne rugăm întru tot milostivului și mult înduratului Dumnezeu ca smerita și nevrednica noastră scrisoare pe care cu adîncă supunere și cu mare smerenie luăm îndrăznire a o împărtăși Înalt Preosfinției Voastre să vă afle prea îndeplin înconjurați de toate bunurile sufletești și trupești. Și totdeodată să vie peste Sfinția Voastră Duhul Sfînt de a priimi smerita noastră rugăciune cu dragoste milostivă și îndurătoare și atuncea credem că foarte cu lesnire să va împlini cererea noastră care privesc nu numai spre slava lui Dumnezeu și cinstea întregului neam românesc ci și spre vecinica pomenire a Înalt Pre o Sfinției Voastre.

Prea Milostive Stăpîne, foarte bine este cunoscut înaintea Preo Sfinției Voastre pentru întemeerea unui schit românesc în Sfîntul Munte care în asemenea statornicie dupre cum s-au așezat acesta niciodată s-au putut nădăjdui după trecere de atîtea veacuri de cînd sihastrul român era nemernicind în aceste sfinte locuri, acum milostivul Dumnezeu milostivindu-să, ne-au hărăzit și nouă loc de moștenire în strălucita grădină a Maicii Sale ridicînd ocara întregului neam român pe care o au purtat înaintea a

toatei Evropei, închinătorii în aceste sfinte locuri, acum dar nu ne rămîne alta decît a ne nevoi cu toată puterea la lucrul acesta la carele Dumnezeu au binevoit a ne milui și nădăjduim, la ajutorul lui Dumnezeu ca cu rugăciunile și binecuvîntările Înalt Preosfinților Voastre și cu ajutorințele evlavioșilor fraților noștri români se va ridica în acest sfînt loc un lăcaș lui Dumnezeu în numele unei nații unde să putem înălța slavoslavii lui Dumnezeu curat numai în limba strămoșilor noștri pre care de atîtea veacuri au dorito sihaștrii români și nu s-au învrednicit pînă acum.

Înalt Preo Sfințite Stăpîne să vede că această chinovioară au voit Dumnezeu a se face și a să întemeia acum în veacul acesta și cum am îndrăzni a ne lenevi cînd Dumnezeu însuși lucrează și învederat ne arată mila sa în toate lucrurile noastre, avînd între altele de pildă pre însăși persoana Înalt Preo Sfinției Voastre ridicată în această de Dumnezeu păzită țară pe tronul arhipăstoriei carele singuri sînteți o vie icoană de un adevărat arhipăstor a cuvîntătoarelor oi a lui Iisus Hristos carele prin faptele cele pline de milostivire cu care sînteți înzestrați de Dumnezeu ați știut a fi cunoscuți în toate părțile lumii creștine după cum însîne am văzut și știm aducîndu-ne aminte de milostivirea și buna voință ce ați arătat cătră noi în scopul acesta atuncea cînd ne-ați îmbrățoșat Înalt Preo Sfinția Voastră cînd de (dacă) împrejurările ne-ar fi ertat a zăbovi mai mult în această țară am fi fost folosiți din roadele milostivirei Înalt Preo Sfinției Voastre însă neertîndu-ne împrejurările iarăși ne-am întors în Moldova unde siguri-sîndu-ne toate dăinuirile ce privesc spre întemeierea și susținerea acestui schit prin hrisoave domnești luînd și ceva ajutorințe pentru începerea zidirilor trebuitoare am început călătoria spre locul nostru în Sfîntul Munte și la trecerea prin Constantinopoli ne-am înfățișat Prea Fericitului Patriarh avînd și scrisorile de la fericiții ctitori și cercetînd toate lucrările nu numai că ne-au binecuvîntat dar și toate lucrările le-am întărit cu singheliul sinodicesc spre vecinica întemeiere a acestui schitișor după care singheliu cu smerenie vă împărtășesc și pre Înalt Preo Sfinților Voastre prin un exemplariu spre a avea în deplină cunoștință de toate lucrările noastre.

Înalt Preo Sfințite Stăpîne și nădejdea noastră după Dumnezeu fiine nouă milostiv și priimește rugăciunile noastre pre care ca cum am fi față cu dinadinsu împreună cu tot soborașu chinovii noastre cădem la apostolicești le Înalt Preo Sfinților Voastre picioare rugîndu-ne ca gînditoriu să vă milostiviți a ne binecuvînta atît pre noi cît și noa zidire a bisericii cu prăznuirea botezului Mîntuitorului a căruia temelie i s-au pus încă din trecuta lună ianuarie nădăjduim că după vreme să ne apucăm de zidirea și a celorlalte încăperi trebuitoare unei chinovii pentru aceasta întru tot milostive stăpîne alergăm și la mila și ajutorul Înalt Preo Sființiilor Voastre ca să vă milostiviți să ne încuviințați o condică spre a umbla în tot cuprinsul eparhiei Înalt Preo Sfinților Voastre spre a strînge milostenie de pe la frații noștri români cari vor voi a ne ajuta pe care condică milostivindu-vă a o încuviința vor priimi o înfățișătorii frații noștri ierodiaconul Agatanghel și schimonahu Isaiia pe care sobornicește s-au ales la această ascultare ca pe niște persoane vrednice și cu bune purtări pentru care iarăși căzînd ne rugăm ca să vă milostiviți a-i binecuvînta și a le da toate mijloacele ce veți socoti spre îndemnul cuvîntătoarei Preo Sfinției Voastre turme și nădăjduim că Dumnezeu ne va ajuta și nu ne va mai lăsa și de acum înainte a mai fi clătire de cap întru noroade, iar milei Înalt Preao Sfinției Voastre vă va rămânea o vrednică pomenire ca cel mai înalt ctitor acelui sfînt lăcaș.

Nifon ieroschimonah egumen
1857 martie 15

ANEXA VII

Nifon cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei.

Iubiților de Dumnezeu frați episcopi, Prea Cuvioșilor Arhimandriți și egumeni de pe la toate monastirile, Molitfelor Voastre Preoților, cinstiților blagorodnici boeri, Dv. negutătorilor de toate isnafurile și tuturor pravoslavnici creștini, parte bisericească și mirenească, rugăm de la Milostivul Dumnezeu ca să vi să dăruiască: har, milă, pace, sănătate, spăsenie sufletească și tot fericitul bine, iar de la smerenia noastră: molitvă și arhipăstorească binecuvîntare vă trimitem.

Către aceasta vă facem cunoscut că Domnul nostru Iisus Hs. prin Sfînta Sa Evanghelie neîncetat ne învață și ne îndeamnă a săvîrși fapte bune și plăcute lui, arătîndu-ne că între cele dintîi datorii ale noastre este și acel al milosteniei prin care să curățâ și să iartă toate greșalele și păcatele omului făcîndu-ne părtași vieții cei vecinice, prin urmare dacă orice milostenie este priimită lui Dumntzeu, cu cît mai vîrtos aceia de a ajuta după putință întru îmbunătățirea Sfintelor lăcașuri în care să săvîrșesc și să înalță rugăciuni spre lauda lui. Drept aceia fiindcă la Sfîntul Munte al Atosului din ținutul Turciei din vechime s-au aflat o sfîntă bisericuță numită Ianicopolu cu hramul Sfîntului Prorocului înainte Mergătorului Ioan, pe care egumenul ce să găsește astăzi la dînsa cuviosul ieroschimonah Nifon, împreună și cu părinții ce sihăstresc acolo în număr de 20, de nație români, îndemnați din suflare dumnezeiască au hotărît a o preface în schit de chinovie prin știrea și dezlegarea Patriarhiei Țarigradului, pentru care s-au dat și singhilion sinodo-patriarhicesc în luna lui iulie anul trecut 1856 și că după toate jertfele și ostenelile ce au depus întru împlinirea scopului și a dorinței lor, lipsindu-le mijloacele pentru desăvîrșirea clădirilor ce au început pentru sfîrșitul arătat, aleargă și la ajutorul pravoslavnicilor creștini. Pătrunși dar de zelul sus zișilor Părinți ca una ce să vede pornită întru sporirea comunității religoase și a cuvîntului lui Dumnezeu, recomandăm pravoslaviei voastre pe înfățișătorii cu aceasta anume Schimonahul Isaia și ierodiaconul Agatanghel triimiși din partea acelor părinți și vă poftim pre toți de obște ca cînd ori carele să va arăta, să-i priimiți cu dragoste și libov creștinesc, ajutorînd fiecare cu ceea ce Duhul Sfînt vă va lumina pentru trebuința arătată, și pentru un ban ce veți da, înmiită plată veți lua de la Domnul nostru Iisus Hs., aducîndu-vă aminte de cuvîntul Scripturii care zice „Sfințește Doamne pre cei ce iubesc podoaba casei tale și Tu pe aceia îi proslăvește cu dumnezeiască puterea Ta".

1857 Aprilie 3

ANEXA VIII

Ministerul Cultului și al Instrucțiunii Publice

Măria Sa prințul caimacam Alexandru Dimitrie Ghica prin înalta rezoluție pusă la suplica nr. 2867 a părinților de la chinovia română numită Prodromul din Sfîntul Munte al Atosului prin reprezentanți Ierologia sa Ierodiaconul Agatanghel și Piosul monah Isaia, ordonă ca acest minister să chibzuiască ajutorul cuvenit la zidirea din nou a bisericii cu hramul Botezul Domnului.

În respectul acestui ordin și mișcat de sacra datorie, Ministerul fixînd suma de lei 15000 adică cincisprezece mii și dobîndind înalta aprobație prin ofisul nr. 1245 a și încredințat aratata sumă de bani în mîna zișilor părinți. Cu această ocazie Ministeriul dorind a da o vie dovadă despre buna voință a înaltului guvern, chiamă indulgența poporului român ca să concure la ajutoru acestui sfînt așăzămînt care se înalță acum în onoarea tuturor românilor.

Ministru Cultului
Grigore Bengescu Anul 1857, septembrie 8

ANEXA IX

Subt iscălitul din mila lui Dumnezeu stareț chinoviei moldoromâne din sfîntul Munte al Atosului, cu venirea mea în Țara Românească în trebuințele schitului socotind suma banilor scriși în această condică milă dobîndită pînă acum de la iubitorii de Hs. creștini și frații noștri români din Valahia au cuprins suma de 4226 galbeni pe carii i-am primit de la părinții ce au fost rînduiți în această ascultare anume Sfin. Sa Părintele Agatanghel ierodiaconul și Părintele Isaia schimonahul în chipul următor: adică la 1857 luna dechembrie una mie galbeni, la 1858 mai una mie galbeni, la 1858 dechembrie una mie două sute galbeni, la 1859 iunie șase sute cincizeci galbeni iar la 1859 august trei sute șaptezeci și șase galbeni. Carii peste tot cuprinde suma de mai sus și s-au trecut în această condică atît spre sigura-

rea părinților cît și spre bucuria și vecinica pomenire a iubiților patrioți și rămîne ca de acum înainte de vor mai dobîndi părinții să să treacă dăruirea la locul său înaintînd de la iscălitura mea. 1859 august 10.

Nifon ieroschimonah stareț

ANEXA X

(reproducere parțială)

Sofronie cu mila lui Dumnezeu smeritul Mitropolit a Moldaviei și Sucevei.

„...Deci împreună socotind și binevoind în unire cu fostul domnitor Grigorie Ghica, întru începerea și miluirea acestui schit moldovenesc... unind și al nostru ajutor ca un semn de mulțumire către a tot puternicul Dumnezeu am învoit și locul de din dosul Mitropoliei unde li s-au zidit odăi părinților ce vin de acolo pentru trebuințele și interesele schitului, care mitoc li s-a statornicit prin domnescul hrisov din anul 1855; de asemenea am învoit și un ajutor bănesc de 200 galbeni pe tot anul, din casa centrală a clerului, întărit iarăși prin hrisovul din anul 1856...

„Drept care pentru că acest schit este al Nostru a românilor moldoveni și supuși pămînteni toți părinții de acolo de nație moldoveni întru cunoștința datoriei lor, cei după canoane, către chiriarhia ierarhică a țării Moldovei și după legi către domnia acestui principat... au venit înaintea noastră cuviosia sa ieroschimonahul și duhovnicul Nifon starețul și cîrmuitorul acestui schit, după ce ne-am încredințat... bărbăția și silința la zidirea din nou a schitului, a bisericii cu hramul Botezul Domnului, a chiliilor și a aducerii apelor, cu miluirea și ajutorul ce li s-au dat de compatrioții noștri... ne-au făcut rugăminte, în privirea bunei rînduele, a sfintelor slujbe, a viețuirii și cele ale economiei ca să le dăm și să le întărim canonicește regulele următoare :

1. „Urmarea pravilei și a sfintelor slujbe să se ție neschimbat moldovenește".

2. „Pentru călugării sau hirotonii, numai după înscris învoirea chiriarhului ierarhic al Moldovei".

3. „Pentru alegere și rînduire de stareț cârmuitor să nu se poată decît numai părinții de acolo, să-și aleagă dintre dînșii, acela care ar fi mai sporit în viață dovedită prin urmări duhovnicești și fapte pilduitoare de cuviosie și pe carele după înscris recomandație a părinților moldoveni, chiriarhul ierarhic al Moldovei să-l recomande Domnitorului spre întărire".

4. „Pentru toți părinții să fie toate de obște, o masă, o haină, o pungă și celelalte".

5. „Starețul acestui schit în ocîrmuirea și în privirea feluritelor interesuri și împrejurări atingătoare de schit, pentru unele ca acestea va cere de la chiriarhia ierarhică a Țării Moldovei povățuirea cuvenită, iar pentru alte mijlociri unde va fi de cuviință. Păzirea și a acestora dar fiind de neapărat cerută și de legi și de canoane, ca unele ce cuprind în sine datoriile și către viața monahică și către în altele cîrmuiri, bisericească și politicească a Moldovei, sub a cărui putere și stăpînire vecinică se află schitul Prodromul și părinții moldoveni de acolo după canoane supuși pămînteni către chiriarhia ierarhică a țării și după legi către Domnitorul ei.

Întărim în unanimitate cu înaltul cler de a se păzi toate acestea și a se urma întocmai punînd înaintea părintelui stareț Nifon și a urmașilor lui, precum și monahilor de acolo, a îndeplini fără abatere datoriile de rugăciuni și de pomeniri pentru ctitori, miluitori și făcători de bine compatrioți" Sofronie, Nectarie (Roman lt.), Calinic (Huși lt.), Meletie Sardion, Chesarie Sinadon, Ghenadie Tripoleos, Marchian Irinopoleos, Filaret Stavropoleos, Gherasim arhim. M. Neamț și Secu. Anul 1858, Decembrie 30.

ANEXA XI

1856 septembrie 25

Cu arhierească binecuvîntare vă îmbrățișez Părinte Nifone

Nevoințele și faptele întreprinse de sfinția Voastră în folosul Bisericii și al nației totdeauna îmi stau zugrăvite în minte. Nu pot deci a lăsa prilejul ce am prin Părintele Ierodiaconul Agatanghel pe care l-am avut aice

școleriu și iconom de a vă cerceta și a vă rosti ale mele binecuvîntări și îndemnuri pentru a vă îmbărbăta cu ajutorul Milostivului D-zeu în calea mîntuirii și a faptelor ce ați întreprins.

Bunătatea ce ați avut a-l îmbrățișa pe Părintele Agatanghel ne-au adus și mie mulțumire.

Fratele I. Ștefănescu nu me-au scris încă nimica și aș dori să știu cum se află.

Lăsîndu-l întru toate cele duhovnicești sub acoperămîntul Maicii Domnului și a Sfîntului Ioan Botezătorul, eu vă mai fac aducere aminte pentru cele materiale, ca adică planul bisericii cînd o veți răscroi să nu o întindeți așa de mare, ca să nu se poată găti în grabă și să se întîrzie facerea și gătirea ei, căci această întîrziere ar aduce în urmă pentru Sf. Voastră niște urmări foarte nepriincioase, după cum înjgheb eu lucrurile. Cu cît deci biserica s-ar face mai mică cu atîta s-ar găti mai degrabă și atuncea statornicind odată așăzarea deplin, viitorimea și pronia se va îngriji și pentru o biserică mai mare. Pr. Agatanghel i-am vorbit mai pe larg despre aceasta.

Nu lipsesc cu acest prilej de a vă ruga de la Milostivul D-zeu spre a vă trimite harul său, dîndu-vă întru toate răbdare și voie nebiruite. Să ne rugăm deci unii pentru alții ca să ne vindecăm.

Al Sf. Voastre către D-zeu smerit rugător.

Filaret Stavropoleos

ANEXA XII
1863 mai 17

Contract

1. Prin care supt scrișii facem cunoscut prin acest contract ce-l dăm Sfinției Sale Părintelui Isaia și Părintelui Eftimie ca să le zugrăvim biserica ce o au făcut din nou în Sfîntul munte Atosu cu hramul Botezul Domnului Nostru Is. Hs. Ne obligăm prin acest contract să o zugrăvim în cea mai bună calitate în stilul bisericesc răsăritean cu istoriile după mărimea istoriilor de la Măxineni care model al nostru s-au văzut de părinți și or cîte istorii după încăperea locului vom fi următori a le face însă lucrate cu cele mai fine coloruri și cu cea mai bună artă.

2. Toată zugrăveala bisericii va fi lucrată pă verde afresc. Numai chipurile cele mari le vom face cu oloi sau afresc după alegerea părinților și coroanele toate le vom lucra poleite cu aur curat.

3. Vom face o listă la agiungerea noastră acolo de cîte istorii va cere poziția locului, după care listă ne vom informa cu lucrul.

4. Orce model ne va cere părinții vom fi datori a-l face după arta noastră.

5. Tîmpla toată vom polei-o cu cel mai bun aur rusesc de care ne vor cere părinții.

6. Toate icoanele tîmplii de sus pînă gios cu iconițele cele de dinaintea icoanelor împărătești le vom lucra cu cea mai fină artă în stilul bisericesc răsăritean.

Și tot acest lucru ne obligăm a-l termina în soroc de un an de zile de la anul curent 1863, iunie 1 și pînă la anul espirat 1864, mai 1, pe care cu ajutorul lui Dumnezeu fiind sănătoși să-l terminăm negreșit.

Asemenea și părinții să îndatorează a ne face toată schelea trebuincioasă după arătarea noastră și un ajutor la meșterii zidari. Asemenea și materialul trebuincios pentru tencuitul bisericii va fi iar de la părinți.

Și pentru tot acest lucru ne va plăti părinții 2000, adică galbeni două mii K. K. austrieci.

Și proviziia mîncări și băuturi va fi iar de la părinți pentru or cîți oameni vom avea în lucrul bisericii și transport pentru 2 persoane.

Iar bani ne va răspunde părinții în trei cîștiuri, adică îndată ce vom ajunge în orașul Galați ne vor răspunde părinții galbeni 150, adică galbeni una sută cincizeci austriaci ca arvună și la începerea lucrului ne va răspunde cîștiul dintîi definitiv, al doilea cîștiu la jumătatea lucrului ni-l vor răspunde și al treilea cîștiu la isprăvitul a tot lucrului, iar la contra orice întîmplare să va ivi din amîndouă părțile vor fi garantatorii noștri responsabili dat fiecare din partene și spre mai multă asigurare am făcut două asemenea dîndu-le unul la mîna altuia supt ale noastre iscălituri

rugînd și pe on. poliție locală de le-au adeverit. D. Teodorescu pictor și G. Vasilescu zugrav 1863 mai 30.

Am primit la facerea contractului din cîștiul dintîi numai galbeni una sută cincizeci 1863 Mai 30.

D. Teodorescu pictor
G. Vasilescu zugrav

Principatele Unite Române
Tribunalul civil de Covurlui

Contractul acesta fiind supt adivaratele iscălituri a Dlor sale Dimitrie Teodorescu și George Vasilescu și cele în el cuprinse cu buna lor voință. se confirmă de Tribunalul potrivit formilor după cererea ce au făcut.

Costachi Misihănescu, Ioan Dolceanu
1863 iunie 1 Galați

A N E X A XIII

Inscris

Prin care facem cunoscut că subscrișii zugrăvind biserica cu hramul Botezul Domnului schitului românesc din Sf. Munte Athos dupre contractul ce avem cu sf. lor de la anul 1863 mai 30 și ivindu-se oarecare cusururi (din care pricină nu cunoaștem) și din zi în zi vedem că se ivesc și altele, pentru aceea am lăsat părinților depozit galbeni trei sute nr. 300 galbeni bani din suma contractului ce avem cu sf. lor pentru condițiile următoare.

I. Dacă zugrăveala bisericii nu se va mai strica de astăzi înainte ci va rămînea numai stricăciunea care se află astăzi atuncea părinții cînd vor socoti de cuviință ne va înștiința prin scrisoare și noi sîntem datori ca îndată să venim însă cheltuiala drumului venitu și înapoiatu la 2 persoane va fi a părinților.

II. Iar viind noi sîntem datori a repara sf. biserică preste tot cu cea mai mare băgare de seamă, săvîrșind lucru fără de cusur cu toate cheltuielile noastre, adică tot aurul, vopselele și osteneala noastră, neavînd a pretinde de la părinți pentru meremet nimic alt afară numai de cheltuiala drumului de care s-a mai zis.

III. Iar la din contra mergînd stricăciunea spre mai rău, atuncea se vor duce oameni locali care cunosc la fața locului și cum va hotărî așa vom urma amîndouă părțile fără cuvînt de împotrivire.

IV. Iar chemîndu-ne părinții și nevenind atuncea și noi și cezașii noștri vom fi răspunzători pentru orice pretenție ce se va face din partea părinților, fără cuvînt de împotrivire.

V. Iar pentru auru[l] rămas 140 tifele destinat pentru poleitul coroanelor, văzînd stricăciunea ce urma nu l-am întrebuințat și au rămas coroanele sf-lor nepoleite, din care aur cînd vom face reparația cuviincioasă vom pune ori și unde va cere trebuința și prisosul va fi al nostru, iar ne putînd a se face meremetul din pricina multei stricăciuni atuncea cum vor socoti sus numiții locali asemenea se va face și cu aurul.

Însă să se știe și aceasta că poleitorul nelucrînd tîmpla dupre cererea părinților i-a mai dat părinții încă patruzeci de galbeni de au lucrat după cum se vede.

Și spre asigurare am făcut două asemenea înscrisuri din care unul l-am luat noi celălalt au rămas părinților.

14 Iunie 1864
în Sf. Munte Athos

D. Teodorescu
G. Vasilescu zugrav

A N E X A XIV

Prea Sfințite și al nostru prea milostiv stăpîn cu cea mai sinceră și profundă smerenie ne închinăm sărutînd cu respect sfințita prea Sfinției Voastre dreaptă

Primul și cel mai sacru al nostru devotament este de a vă întreba mai întîi de scumpa Prea Sfinției Voastre sanatate pentru cea materială pre cît și pentru cea morală. Totdeodată, rugăm și pe omnipotentul creator ca smerita noastră letră să vă găsească notînd în noianul fortunațiilor celor mai surîzînde după cum ambele părți dorim. Iar noi, fiind neîncetat sub acopermîntul

sfintei providențe, ne aflăm foarte pacifici, și nu sîntem demni a arăta cea mai cuviincioasă mulțumire celui ce ne umple de atîta inumerabile binefaceri. Al doilea, revin a vă exprima pe cît sîntem de recunoscători pentru nobilele Prea Sf. Voastre sentimente și pentru lăudabilul caracter care ați arătat duhovnicești noștri fii părinților din monastirea noastră, care rătăcesc prin lumea cea amăgitoare în continentul Moldo-României, obligați fiind pentru înființarea noului locaș, care sentimente sper că nu le veți preschimba. Cred că din ce în ce cu mai ardentă punere le veți mări în favorul monastirii moldo-românești. O cît de jalnic lucru a vedea cineva cu cîtă sublimitate sunt ornate și cu cîtă eleganță sînt înzestrate monastirile grecești, numai a noastră însă este cu totul abandonată. Da, trist lucru este! Și mai cu seamă un mare atac românilor. Căci dacă monastirile grecești au un atît de miracol ornament și averi inumerabile din rodurile Moldo-României cît mai cu superioritate este convenabil să voltije monastirea moldo-română de cît cele grecești? O! cît de lamentabil este; căci o monăstire numai după atîtea secoli s-au văzut și românii capabili a ridica pe Muntele Atonului, pe care de ar fi voit nu numai în aur, argint și pietri scumpe ar fi îmbrăcat-o ci și în aer de a sta ar fi făcut-o.

Cu toate acestea însă să vede românul închinător pentru care a abandonat pe deoparte pe amabila sa familie vărsînd torente de lacrimi, pe de alta rudeniile și amici cuprinși de cea mai profundă melancolie, și mai mult decît toate prea mult dorita sa patrie, dulcea România, de ale căreia lamentații li să sfîșie inima? Da! o abandonă pentru moment ca peste timp să-i vadă glia ei cea triumfătoare pe țărmuri aici în Muntele Atonului; o abandonă, da! Și luptîndu-se îndelungat timp cu vînturile cele mai puternice, și cu furtunile cele mai teribile, abia dînd de mai multe ori mîna cu oribila moarte ajunge la limanul cel dorit și ce vede iarăși întreb? Zărește cu adevărat de departe un superior locaș și un număr de cruci strălucitoare înălțîndu-să triumf care de care mai sus, arătînd mai întîi satana de unde au căzut și nimicind vana sa mîndrie, iar oamenilor unde se vor înălța.

Deși ar voi cineva să o piardă din vedere, este însă imposibil, căci ca cu un platan mîndru înflorit și verde de privirea vie nu poate scapa. Mai mult încă apropiindu-să nu vede. Ci numai că este cu totul lipsită de tot binele și de ar fi omului ca cu putință, ca cu ochii spirituali să vază ca cu cei materialnici, fără îndoială ar vedea cineva plîngînd fără consolare pentru nepăsarea Moldo-Românilor care arată către dînsa. Neimaginat lucru este săgeata care pătrunde unui român adevărat care consimte la această compătimire!

Deci milostive stăpîne! aveți pietate și nu treceți cu vederea lacrîmile ei cele înfocate, ci ca un părinte adevărat și cap al Bisericii, siliți-vă a o ajuta cît vă este posibil, îndemnînd și pe toți compatrioții a o împodobi și a-i hotărî venit anual după puterea Țării noastre, cu care să se poată susține, spre gloria și onoarea Principatelor Unite; căci la din contra va rămîne părăsită în mîinile grecilor; și cu exagerație posibil ar fi, ca neputînd a să folosi românii de o asemenea favorabilă ocaziune, vor trage asupra lor un etern desonor, de și posibil le-ar fi fost a să bucura de triumful cel mai glorios; prin urmare, Milostive Stăpîne, dacă rugăciunile unor compatrioți înfortunați și aruncați de valurile soartei pe tărîmuri străine, nu o veți trece cu vederea, putem spera la anul viitor ne vom crede digni a sanctifica noul locaș, care merită după a noastră dorință a să sanctifica nu de arhiereu grec, ci de român. Așa dar cunoscînd nobilele Prea Sfinției Voastre sentimente care consimțiți pentru noi îndrăznim a vă ruga cu o debilă voce, dacă și Prea Sfinția Voastră aveți tot aceiași dorință care și noi avem a binevoi a ne da o promisiune ca aceasta; adică de a veni chiar personal Prea Sf. Voastră a executa această sanctificație, căci capabili sînt pentru o asemenea onoare cei ce au vărsat sudori și au suferit atîtea necazuri pentru îndeplinirea sacrului lor lucru. Adevărat Prea Sfințite! că debila-mi pană nu poate a descrii cu deplinătate inumerabilele Prea Sfinției Voastre binefaceri, nici umila-mi voce nu poate exprima niște cuvinte atît de lăudabile încît să fie egale cu nobilele Prea Sfinției Voastre sentimente și cu lăudabilul caracter. Deși însă noi cu totu suntem indigni a vă recompensa, atot văzătorul însă Dumnezeu vă va recompensa pentru toate după cum știți chiar Însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos zice: „Veniți binecuvîntații Tatălui meu de moșteniți împărăția care am gătit-o vouă de la întemeierea lumii, căci întru cît ați făcut celor mai mici ai mei mie ați

făcut". Însă pînă atunci și din partea noastră vă veți consola puțin fiind în eternitate pomenit în sfîntul acest locaș, înființat în timpul ierarhiei Prea Sf. Voastre. Și așteptînd cu impacientă adorabilul Prea Sfinției Voastre Consiliu, rămînem cei mai smeriți între cei smeriți ai Prea Sf. Voastre orfani fii.

Nifon ieroschimonahul stareț
și toți cei în Hristos frații noștri.

Anul 1862, mai 26

ANEXA XV

(reproducere parțială)

„...subsemnatul cu onoare recomandă această dorință din expusa petiție, care prin Înalta apostilă este recomandată chibzuirii ministerului și vă roagă să binevoiți a-mi împărtăși dacă consimțiți la acea propunere, cum și dacă dreptul chiriarhicesc permite după canoane a merge peste hotar la asemenea sanctificare de sfînt locaș, fără o prealabilă înțelegere cu Patriarhia...".

8 august 1862

Mitropolitul către Minister la 5 septembrie 1862 răspunde: „...că ocupațiile și trebuințele noastre de mitropolit al Țării, nu ne dă vreme și pentru asemenea împrejurare... atunci la vremea desăvîrșirii clădirii acei biserici... vom chibzui măsurile trebuincioase...".

Nifon.

ANEXA XVI

15 septembrie 1862, București

Arhierească binecuvîntare!

Primind scrisoarea Cuviosiei Voastre, nu am putut a nu ne mișca, mai întîi de simțămintele ce acea cuvioasă comunitate poartă neîncetat pentru noi și al doilea de ostenelele înfloririi sfîntului locaș dumnezeiesc, destinat a fi un azil pentru compatrioții noștri cari au rămas nestrămutați în credința străbunilor.

Întemeindu-ne dar pe aceste simțăminte ale Cuviosiei Voastre, și pe silințele ce depuneți cu atîta zel religios pentru progresul și prosperarea unui asemenea locaș, ce va servi de ospitalitate românilor cuvioși, depărtați de patria lor, noi nu vom putea rămînea nepăsători a face ceea ce ar sta în puterile noastre, ca Arhipăstor doritor de înaintarea și fericirea turmei și Bisericii noastre Române.

Cît pentru inaugurația sfîntului locaș, pe care doriți a-l ilustra cu prezența noastră fiind însine săvîrșitorul ei, cu bucurie am fi conrăspuns acestei dorințe zeloase a Cuviosiei Voastre, însă poziția și împrejurările în care ne aflăm credem că nu vor putea îngădui a ne face să lipsim în acel timp din scaunul Sfintei Mitropolii.

Cu toate acestea ca părinte binevoitor și doritor de tot ce privește progresul și înflorirea națiunii române, vom avea cuvenita îngrijorare părintească, ca săvîrșitorul inaugurării sfîntului locaș și ceremoniei religioase să fie un reprezentant al nostru dintre arhierei români ai scaunului Sfintei Mitropolii.

Împlinind cu acestea răspunsul nostru la scrisoarea Cuviosiei Voastre, și urîndu-vă toată izbînda în întreprinderea și luptele ce cercați, rămînem cu toată binecuvîntarea arhierească al Cuviosiei Voastre duhovnicesc Părinte,

Nifon Mitropolit Ungrovlahiei.

ANEXA XVII

22 aprilie 1866

Arhierească binecuvîntare trimitem Cuviosii Tale,

Cu întoarcerea acolo a schimonahului Isaiia de la acea monastire, carele se află de mai mult timp aici în țară, n-am socotit de prisos a vă repeta cele ce v-am scris prin epistola noastră de la 15 septembrie anul 1862, în privința ostenelelor și stăruințelor ce ați depus cu atîta zel religios pentru acel sfînt

locaș, întru mărirea lui Dumnezeu și în onoarea Națiunei noastre române, promițîndu-vă și de astă dată că, ca Arhipăstor și cu dorință pentru progresul și prospersarea unui asemenea locaș de pietate, nu vom rămînea nepăsători la ocazie, a face ceea ce va fi de folos, precît împrejurările ne vor ierta.

Cît pentru biserica ce s-au clădit din nou, despre care me-au arătat Cuviosul schimonah Isaia, că au luat săvîrșire, vă repetăm tot cele ce v-am scris, prin epistola de mai sus că, cu toată buna voință am fi dorit să venim acolo a o sfinți noi înșine, spre a vă satisface zelul ce ați arătat către noi, dar poziția în care ne aflăm și împrejurările politice de astăzi ale țării, după cum vă va arăta și cuviosul Isaiia, nu ne permite a lipsi de la scaunul arhipastoral nici un moment, cu cît mai cu seamă într-o cale așă depărtată.

Astfeliu dar, în împrejurările actuale, noi neputînd face decît vă trimitem arhipăstoreștile noastre binecuvîntări, urîndu-vă a păși și pe viitor tot cu aceiași tărie, în stăruințele și luptele ce ați depus pentru stabilirea sfîntului locaș dumnezeiesc. Iar sfințirea bisericii clădită din nou, se va face după povața sfintelor canoane păzindu-se rînduiala și întocmirile acolo așezate.

ANEXA XVIII

27 aprilie 1866

Eminență

Pentru sfințirea bisericii schitului românesc din Muntele Atos, subvenționat de guvern, a cărei zidire s-au terminat, urmînd a merge după hotărîrea Onor Consiliu de Miniștri, Prea Sfinția Sa Arhiereul Isaiia Dioclias Vicol, superiorul m-rii Golia din Iași, pe care s-au și invitat a veni în București spre a pleca de aici la arătatul schit, subscrisul încunoștiințînd despre aceasta pe Eminența Ta, cu onoare te rog ca, după formele ce se păzesc, să binevoiți a mijloci către prea Sfințitul Patriarh ca să învoiască P.S.S. Arhiereului Isaiia de a oficia la sfințirea zisului schit"

Primiți... *Ministru C. A. Rosetti*

ANEXA XIX

6 mai 1866

Cunoașteți Prea Sfinția Voastră că la Sf. Munte Athos s-a făcut din nou nu de mult o monastire română, destinată a servi de azil, pentru binecredincioșii noștri compatrioți români.

Acest schit terminîndu-se acum, Domnul Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, ne comunică formal că guvernul a decis ca, sfințirea bisericii ridicată din nou la acea monastire, supt patronajul Sf. Ioan Botezătorul, să se oficieze de Arhiereul Isaia Dioclias Vicol și Sinodia Sa ni-a cerut ca să intervenim către Prea Sfinția Voastră a învoi cuvenita permisie Arhiereului Dioclias la sfințirea sus zisului locaș.

Și fiindcă mulți români de aicea din țară cu mergerea lor ca închinători la Sfîntul Munte Athos, au evlavia a asista la sfințirea bisericii și a asculta ceremonialul inaugurării ei în limba română, oamenii și noi printr-aceasta cu tot respectul venim a vă ruga Prea Sfinte Stăpîne ca să binevoiți a da numitului Arhiereu cuvenita binecuvîntare și recomandația către locul competent după cum este obiceiul, a căreia misie este cunoscută.

Profitînd de ocazie nu lipsim a vă asigura și de astă dată de stima și respectul ce vă păstrăm Al Prea Sfinției Voastre plecată slugă,

Nifon.

ANEXA XX

12 Mai 1866

Sofronie al Constantinopolului către m-rea Marea Lavră
(reproducere parțială).

„...Cel ce aduce pre cea de față bisericeasca noastră epistolă de Dumnezeu iubitorul Episcop Dioclias iubit nouă în Hristos frate chir Isaiia găsindu-se

cu cuviință și recomandîndu-se Bisericii de Prea Sfinţitul Mitropolit Ungrovlahiei chir Nifon, vine acolo cu voia bisericească, ca să săvîrșească sfinţirile sfinţitei Biserici a cinstitului Mergător înainte, celei fondate în hotarele Sfinţitei Voastre Monastiri prin patriarhicescul și sinodicescul Singhlion dat în anii trecuți ai mîntuirii 1856 acolo sfinţitul moldovenesc schit pentru aceasta scriind vă îndemnăm și vă poruncim Prea Cuviosiilor Voastre ca viind acolo de Dumnezeu iubirea sa cu tovarășii lui să-i primiți cu dragoste și deopotrivă cu haractirul lui cel arhieraticesc avînd a săvîrși dupre bisericeasca însemnare în limba românească sfinţirile celei din nou zidite sfinţitei biserici a zisului sfinţit schit dupre cum s-au mai zis. Iar darul lui Dumnezeu și nemărginita milă să fie cu voi".

A N E X A XXI

20 mai 1866. M. Lavră

Preacuvioase dichee al sfinţitului nostru moldovenesc schit al cinstitului înainte mergător D. Nifon vă binecuvîntăm împreună cu ceilalți părinți din tot sufletul întru Domnul.

Cetind astăzi noi pre cel cu data de ieri răvașul vostru am văzut că praznicul tăierii capului al cinstitutului înainte mergător pre a căruia nume se cinstea din vechime biserica sfinţitului nostru acestuia schit se preface la sfinţirea bisericii cei din nou zidite într-al arătărilor Domnului. Numirea aceasta ne-au adus pe noi în poziția ca să vă facem cele următoare binecuvîntate băgări de seamă pre care vă rugăm ca să le luați întru adîncă băgare de seamă.

Din înscrisurile cele dintăi și predanii din împreună și din icoanele cele ce sînt din vechime purtînd Tăierea capului a cinstitului înainte mergător, înţelegem că chilia aceasta mai înainte de a să așeza ca să fie și să se zică chinoviacesc schit al bine cinstitului neam moldovenesc s-au zidit și să prăznuiește pe numele Tăierii capului al cinstitului mergător înainte. Pentru aceasta și cele de la 1820 și 1855 date reciproce înscrisuri între sfinţita noastră monastire și între sfinţitul vostru acest schit pe prăznuirea Tăierii capului al cinstitului înainte mergător s-au sfinţit ca să se prăznuiască sfinţita biserică a schitului acestuia și dintr-aceasta s-au găsit cu cale cu voia amîndurora părților cel următor pentru pecete articol care zice: Art. 4. „Pecetea sfinţitului acestuia schit s-au desinat Tăierea capului al cinstitului înainte mergător cu scripțiune de litere moldovenești. Pecetea moldovenescului schit al cinstitului înainte mergător al Lavrei 1852". De asemenea, în cel de la 1853 dat formal hrisovul celui de a pururea pomenit domnitor al Moldavii Grigorie Alexandru Ghica voevod, zice cele următoare: „În pecetea sfinţitului acestuia schit s-au hotărît ca să se sape Tăierea capului a sfîntului prooroc înainte mergător cu românească scripțiune „Pecetea moldovenescului schit al Sfîntului Ioan Înainte Mergătorul în Sfîntul Munte al Lavrei".

Deci și în cel de la 1856, dat patrierhicesc Singhiliodicesc pe pergament înscris, s-au hotărît că va fi pentru totdeauna pecetea sfinţitului acestuia schit dupre cum acum s-au desinat adecă purtînd Tăierea capului Cinstitului înainte mergător.

Pre hotărâtoarele acestea ordine citindu-le și înștiințîndu-ne dintr-însele că întemeierea schitului acestuia al vostru s-au făcut pe baza pomenirii cei predate din vechime a Tăierii capului cinstitului înainte mergător. Deci voind ca să păzim nestrămutate hotarele cele ce au scris părinții și respectînd cele legiuite de punerea pomenitul domnitor și cele de sfinţitul singhilion hotărîte vă facem băgare de seamă că noua numire a bisericii cu praznicul arătării Domnului este împotriva celor mai sus sfinţite hotărîri. Pentru aceasta este bine și de mîntuire ca să luați în considerație pomenitele hotărîri și să le repetați, pe acestea cu băgare de seamă, dintru care vă veți informa adevărul și baza băgărilor noastre de seamă.

Într-acestea vă zicem că al nostru confrate Prea Cuviosului Arhimandrit Chir Veniamin vine astăzi acolo vă va vorbi verbal pentru aceasta.

Rămînem...

ANEXA XXII

1866 mai 21

„Astăzi sîmbătă în douăzeci și una zile ale lunii mai, ziua Sfinților Împărați romani Constantin și Elena anul una mie opt sute șasezeci și șase s-au sfințit cu ajutorul lui Dumnezeu sfînta biserica mare al Sf. chinoviu român din sf. Munte Athos, cu hramul Botezul Domnului nostru Iisus Hristos, de către subiscăliții trimiși „ex officio" din partea guvernului român, Prea Sfințitul Arhiereu Isaia Dioclias Vicol, egumenul Sf. mon. Golia din Iași, împreună cu sfinția sa părintele protosinghel Sofronie Vârnav, delegați din partea guvernului român și o altă biserică mai mică cu hramul Adormirea Maicii Domnului, în prezența unui foarte numeros popor de creștini veniți din toată România, din toate părțile române, din tot sfîntul munte, precum și din toate părțile pămîntului ortodox greci, ruși, sârbi, bulgari, macedono-români, caramanlăi, iviriți, turci de ritul ortodox și muntenegreni, față fiind prea venerabilul superior părintele ieroschimonah Nifon din orașul Bîrlad, primul fondator al acestui sfînt locaș, împreună cu tot soborul ctitor astăzi la număr aproape de una sută călugări, care împreună au zidit la această cetate sfînta monastire"

Arhiereul Isaia Dioclias
Arhimandrit Ieronim Ștefănescu
Protosinghel Sofronie Vârnav
Nifon stareț etc.

ANEXA XXIII

ISTORIE

Astăzi Sâmbătă, în douăzeci și una zile ale lunii Mai ziua sfinților Împărați romani: Constantin și Elena, anul una mie opt sute șase zeci și șase, s-au sfințit cu ajutorul lui Dumnezeu, Sfânta Biserica mare a Sfântului Kinoviu moldo-român din Sfântul Munte Athon, cu hramul Botezul Domnului nostru Iisus Hristos, de către trimișii „ex oficio" din partea guvernului României, Prea Sfințitul Arhiereu Isaia Dioclias, Vicol, Igumen Sfintei Monastiri Golia din Iași, împreună cu sfinția sa Părintele Protosinghel Sofronie Varnav, delegat din partea guvernului român și cu SS Părintele Arhimandritul Ieronim, fratele păr. Melhisedec Episcop de Ismail și SS Păr. Ieroschimonahul Paisie Igumen Sfântului Schit al Proorocului Ilie și cu alți șase preoți și patru diaconi în care toată vremea a sfințirii au urmat cu toate cântările cuviincioase SS Părintele Nectarie Protopsaltul Aghioritul. La care Liturghie au făcut și hirotonisire de diacon. Întru această însăși vreme a sfințirii Bisericii mari s-au sfințit și o altă biserică mică pe poartă, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, de către Cuvioșia Sa Părintele Ieroschimonahul Nifon din orașul Bârlad, întâiul fondator al acestui sfânt locaș, împreună cu SS Părinții: Nestor Arhimandrit Egumen al Sfântului Munte Tabor, și duhovnicul Sofronie prodromitul și un diacon. Față fiind prea venerabilii părinți Arhimandriți Veniamin și Nicodim, întâi Epitropi ai Sfintei Marei Lavre a S. Atanasie. Și Sfinția sa Părintele Ieroschimonahul Nectarie, întâiul ucenic al S. Părintelui Nifon întâiul Stareț. În ființa și a unui foarte numeros norod de creștini, veniți din toată România, din tot Sfântul Munte, precum și din toate părțile pământului ortodox: Greci, Ruși, Sârbi, Bulgari, Macedoni Români, Karamalâi, Iviriți și Montenegreni.

Împreună cu tot soborul ctitor, la număr astăzi aproape de una sută călugări, care împreună au zidit la această sfântă Mănăstire. Iară după săvârșirea dumnezeeștii Liturghii, Prea Sfințitul Arhiereu a făcut și hirotesie a doi părinți ieromonahi întru duhovnici anume: Kalinic și Gherontie, din acest Kinoviu. Când a fost foarte silit de episcopul și Cuviosul Stareț Nifon spre a primi cinstea Arhimandriției, însă nici întru un chip nu s-a înduplecat numitul, dând cu aceasta pildă de smerenie urmașilor stareți ca să urmeze și ei în viitor, mulțumiți fiind cu titlul de Ieroschimonah și stareț. După acestea, a treia zi luni în 23, s-au pornit arhiereul dinpreună cu toți cinstiții ctitori și închinători patrioți, cu cuviincioasă țeremonie și tragerea a toate clopotele, petrecuți fiind de tot soborul părinților până la arsana, la malul mării, unde aștepta două corăbii, în care au intrat el și patrioții lui.

ANEXA XXIV

Sfîntul Munte, 25 iunie 1866

Către Mitropolitul Ungrovlahiei
Cu smerite metanii închinîndu-ne, sărutăm prea sfințita
blagoslovitoare, Înalt Prea o sfințite și al nostru
prea milostiv stăpîn.

Prin venirea iubitului nostru întru Hristos frate Părintele Isaia am primit stăpînească scrisoare și foarte mult ne-am bucurat, văzînd părinteasca îngrijire. Iată că cu puterea lui Dumnezeu și cu a Înalt Prea Sfinției Voastre binecuvîntare s-au săvîrșit și sfințirea după dorința noastră, după cum vă este cunoscut, vă mulțumim foarte pentru părinteasca dragoste cu care pînă acum ne-ați îmbrățișat, înlesnindu-ne ajutorul trebuincios la facerea sfîntului lăcaș și vă rugăm ca și în viitor tot cu aceiași dragoste să vă arătați către acest sfînt lăcaș, că și noi aicea vă avem întru pomenire ca pe Părintele nostru întru sfintele slujbe.

Iată că în locul Părintelui Isaia rînduim pe duhovnicescu nostru fiu Părintele Damian monahul și vă rugăm să-l cunoașteți de credincios mădular al acestui chinoviu. Vă mai rugăm cu smerenie a binevoi a legaliza plenipotența susnumitului. Și încredințîndu-ne rugăciunilor Înalt Prea Sfinților Voastre, rămînem bine nădăjduiți.

Smeriți și plecați ai Prea Sființiilor Voastre
Starețul chinoviului român din Sf. Munte Aton

Nifon ieroschimonah stareț.

Pr. Scarlat PORCESCU

Vieţuind întru bucuria pămîntului străbun

SATUL DRAGOMIREŞTI ŞI CELE ÎNVECINATE DE PE PÎRÎUL ALB—JUDEŢUL NEAMŢ

„*Valea Albă cu Războienii de azi, Valea Neagră cu Bozienii, Valea Topoliţei şi Neamţului sînt pline de aşezări preistorice..., de o pînză de sate ce dăinuiesc desigur pe aceste locuri din cea mai adîncă vechime*“ (Pr. C. Matasă, *Cercetări din preistoria judeţului Neamţ*, 1940, p. 3).

Elementele ce servesc ca obiect în tratarea social-economică a satului Dragomireşti şi a celor învecinate au ca scop, în primul rînd, delimitarea cît mai corespunzătoare a celor două bazine hidrografice limitrofe: a Pîrîului Alb sau Valea Albă şi Valea Mare, ca entităţi de sine stătătoare şi, apoi, studiul evolutiv şi structural al acestor aşezări, îndeosebi al particularităţilor lor specifice, locale, mai ales că o atare prezentare ar fi îngăduită de faptul că în domeniul istoriei sociale au apărut, în ultimul timp, o serie de lucrări de prestigiu care clarifică, în mare parte, această problemă sub multiple şi variate aspecte [1]. Aşa că trebuie lămurit, în cazul de faţă, de la început, cum primul bazin (Pîrîul Alb) s-a extins ca suprafaţă şi asupra bazinului Valea Mare, cu toate că acesta din urmă dispune de caracteristici proprii în ceea ce priveşte sursele limitate de cumpăna de ape, cursul, cît şi poziţia geografică a regiunii. În orice caz, cele două bazine nu pot fi confundate unul cu altul sau considerate ca un singur bazin, după cum s-a întîmplat. La menţinerea acestei confuzii a contribuit şi faptul că atît satul Dragomireşti cît şi cele învecinate din bazinul Valea Mare să fie situate documentar pe acelaşi pîrîu şi anume, Pîrîul Alb, ce ne apare ca ceva ce depăşeşte puterea de închipuire : un pîrîu ce ar curge la deal. Ne propunem dar să clarificăm aceste inconsecvenţe [2].

---

1. P. P. Panaitescu, *Obştea ţărănească în Ţara Românească şi Moldova*, Bucureşti, 1964; vezi şi V. Costăchel ş. a., *Viaţa feudală în Ţara Românească şi Moldova*, secolele XIV-XVII, Bucureşti, 1957.

2. În regiune, numele de „Pîrîul Alb“ este atribuit documentar la două pîraie. În realitate, aceste două pîraie poartă denumiri diferite : Pîrîul Alb sau Valea Albă izvorăşte din masivul Corni-Neamţ şi se varsă în Moldova la Tupilaţi. Cel de al doilea pîrîu, situat mai spre sud, poartă denumirea documentară „pe celălalt pîrîu Alb“ (Vezi Ioan Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. I (1457-1492), Bucureşti, 1913, p. 503) şi care în fapt se numeşte Valea Mare. Acest pîrîu se varsă tot în Moldova dar la satul Corhana, aproape de Roman. Aluviunile Pîrîului Alb sau Valea Albă sînt de culoare albă, pe cînd cele ale pîrîului Valea Mare sînt lutoase, nisipoase. Această confuzie datează din anul 1492, cînd Ştefan cel Mare confirmă o împărţeală de sate, unele pe Pîrîul Alb, altele pe Valea Mare. Diacul care a întocmit documentul necunoscînd în mod precis numele celui de al doilea pîrîu l-a botezat personal, spunîndu-i „pe celălalt pîrîu Alb“. În felul acesta numele acestui pîrîu a rămas documentar şi totodată s-a semnalat existenţa unui al doilea pîrîu, nu în bazinul Valea Albă sau „pe Pîrîul Alb“, după cum s-a crezut, ci în bazinul Valea Mare. Pe parcursul său, cel de al doilea pîrîu, are numiri diferite şi anume: la izvor se numeşte Pîrîul Obîrşia, după numele satului de curînd dispărut, în continuare Pîrîul Măleşti, după

Satul *Dragomirești* se află așezat la limita sud-estică a bazinului Valea Albă și nu pe Pîrîul Alb, după cum reiese din unele lucrări și documente[3], despărțit de bazinul hidrografic învecinat al Pîrîului Valea Mare prin cumpăna de ape a șirurilor de dealuri Dragomirești, Ghețău, Cornea. În partea de sud-est a satului, pe la poalele dealurilor menționate, curge Pîrîul Vadului care primește la intrarea în Dragomirești Pîrîul Hrișcani, ce izvorăște din topicul cu același nume; trece prin fața bisericii, străbate satul, parcurge „Lunca" și se varsă în iazul de la Cornea. *Iată dar că satul Dragomirești se află în bazinul Valea Albă, pe Pîrîul Vadului și nu pe Pîrîul Alb*[4].

---

numele fostului sat și al țarinei pe care o parcurge ce poartă același nume, Pîrîul Morilor, înainte de a ajunge în satul Talpa, pentru că aici au fost mai multe mori pe care le acționa, Pîrîul Matca Mare, în spațiul satelor Talpa-David-Văleni și Pîrîul Moreanca, pe teritoriul satelor Moreni-Munteni. În unele lucrări actuale, Obîrșia sat se confundă cu izvorul „Pîrîul Alb" (vezi *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, I, 1975, p. 354): „La obîrșia Pîrîului Alb, Mălești și Glodeni". Mălești se află pe „celălalt pîrîu Alb", pe Valea Mare, Glodeni se afla în masivul Corni, de unde izvorăște Pîrîul Alb, o distanță între ele de peste 80 km. În alte lucrări este menționat pîrîul Moreni și pîrîul Moreanca, ca pîraie separate. Unul curgea prin județul Roman, celălalt prin județul Neamț, în loc de „pe celălalt Pîrîu Alb" (vezi *Marele dicționar geografic al României*, vol. IV, București, 1901 p. 390 și 388).

3. *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. I, 1975, p. 456; în continuare prescurtat: *Documenta...* I sau II și p.; vezi și Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. V, Iași, 1908, p. 221; *Ibidem*, vol. XVIII, p. 13.

4. Dintre satele învecinate cu Dragomireștii din bazinul Valea Mare, situate documentar în mod greșit pe Pîrîul Alb menționăm: Hlăpești, Obîrșia, și Mălești, pe Valea Neagră-Negrești și Crăești, iar în bazinul Valea Albă și nu pe Pîrîul Alb-Tîmpești; pe Pîrîul Alb, Uscați. Primele cinci sate au fost anexe ale comunei Dragomirești, așezări vechi, unele dispărute (Mălești și Obîrșia), altele noi: Unghi, Vad și Borșeni pe Valea Albă și Borniș pe Valea Mare. În mod sumar vom prezenta cîteva elemente caracteristice necesare identificării lor.

Astfel, satul *Hlăpești*, documentar situat în mod greșit pe Pîrîul Alb, este în realitate pe Pîrîul Arini, la nord de satul Dragomirești, menționat în documentul din 20 decembrie 1414. În 1428, biserica din Hlăpești depindea de Mănăstirea Bistrița, iar la 22 august 1447 aparținea, împreună cu Dragomirești, de Mănăstirea Neamț. În 1479 se pomenește hotărnicia făcută de Cîrstea Arbure pentru jumătate sat din Hlapești „... să fie pe unde le-a hotărît pan Arbure și pan Vîlcea, pîrcălabi de Neamț...", adică „obîrșia pîrîului din sus și pe pîrîul Arinilor la vale și prin mijlocul satului la vale, pe șanțul vechi pînă la hotarul Șerbeștilor" (I. Bogdan, *Doc. șt.*, I, p. 228-229).

Satul *Obîrșia și Mălești*, documentar situate în mod greșit pe Pîrîul Alb, în realitate pe Pîrîul Valea Mare, partea dintre Obîrșie și Mălești, așezate în partea de sud-est a satului Dragomirești. Atît Obîrșia cît și Măleștii sînt menționate pentru prima dată într-un document din 1 septembrie 1444. La 23 septembrie 1483, Ștefan cel Mare îi întărește lui Ioan Dumbravă și fratelui său Iurdiugaș ocinele lor drepte, satele „Obîrșia... unde era casa lui Iurdiugaș și jumătate din Mălești, partea de sus". Și am dat de asemenea slugii noastre T. Iurdiugaș deosebit de fratele său Dumbravă...".

Satul *Tîmpești*, așezat în bazinul Valea Albă pe Pîrîul Vadului — partea dintre iazul Cornea și iazul Tîmpești — numită local Văduț, la nord-vest de Dragomirești. Numele satului pare că provine de la unul din vechii proprietari, Tîmpa. Într-un document din 16 aprilie 1443 se pomenește de „pan Tîmpa și fiii săi" *(Documente...*, vol. I, p. 317). Acest sat a fost mănăstiresc, apoi înstrăinat în mai multe rînduri.

Satul *Uscați*, pe Pîrîul Alb, a fost întărit lui Ioan Uscatul la 26 octombrie 1439 (vezi *Documenta...*, I, p. 506) de către Ilie Voievod. De la acesta provine și numele. Se apreciază că satul exista la începutul veacului al XV-lea.

Satul *Negoești*, situat în bazinul Valea Neagră, pe pîrîul Negoești-Bahna Mare. Satul este pomenit documentar la 7 februarie 1438 (Vezi *Documenta...*, I, p. 252). Documentul conține unele mențiuni din care reținem: „... i-am datu-i și i-am întărit (lui Toma Băcescul n. n.), ocina a unui nepot a femeii sale, a lui Toader, un sat..., care și l-au așezat în pustiu, anume Negoeștii..."

În studiul de față vom prezenta satul Dragomirești și, acolo unde este cazul, și celelalte așezări învecinate, pînă în 1476, cînd a avut loc lupta lui Ștefan cel Mare cu turcii la Pîrîul Alb; apoi perioada de după 1476 pînă la 1750, cînd satele respective se încadrează în etapa specifică economiei naturale și după 1750, pînă la 1864, cînd sînt supuse prefacerilor economiei de schimb.

Satul Dragomirești este menționat prima dată documentar la 22 august 1447 [5], cînd aparținea, împreună cu altele, în număr de 17, de Mănăstirea Neamț. Documentul din 22 august 1447 al lui Petru Voievod (II, iulie-septembrie 1447) are o importanță deosebită. El se referă la imunitățile administrativ-fiscale și judecătorești date Bisericii; din acest document putem cunoaște felul veniturilor și al cheltuielilor din perioada respectivă, cît și alte drepturi și obligații care au fost transferate cu această ocazie în favoarea Mănăstirii Neamț. Prin acest document se face cunoscut că satele „Dragomirești și Hlăpești sînt date Mănăstirii Neamț". Scopul acestei dăruiri a fost ca „să întărim și să împuternicim Mănăstirea noastră de la Neamț..., pentru pomenirea sfîntrăposatului tatălui nostru Alexandru Voievod și pentru sănătatea noastră...". Documentul are în vedere, în primul rînd, imunități administrative : „În aceste sate... să nu se amestece întru nimic nimeni din panii noștri"; și apoi cele fiscale: „... să nu ne plătească dare, nici poseadă (lucru sau paza cetății), nici iliș (dare din cereale), nici povoadă (prestație cu carul), nici jold să nu plătească (cărături) nici la mori, nici la cetate să nu ne muncească... dregătorii noștri să nu aibă dreptul să judece pe oamenii lor... ci numai călugării de la mănăstirea de la Neamț cu egumenul și cu cine știu ei să judece pe camenii lor din aceste sate... și să facă ei... ce știu... Toate aceste mai sus scrise să fie acestei mai înainte zise mănăstiri neclintit..." [6].

O importanță asemănătoare a avut, pentru formarea satului Negoești din bazinul Valea Neagră, documentul din 13 martie 1466, dat de Ștefan cel Mare, prin care a întărit cu scutiri pe 5 ani de dări și slujbe pe oamenii ce se vor așeza în acest sat al Episcopiei de Roman. Documentul continuă : „Și acei oameni oricine se vor așeza în acel sat, ei să aibă de la noi mare scutire și mare slobozenie pe cinci ani de toate dările și slujbele noastre".

Satul Dragomirești exista în veacul al XIV-lea [7]. Întemeietorul satului ar fi fost un Dragomir. Numele „Dragomir" era răspîndit în epocă, fără ca vreunul dintre aceștia să fie menționat și că ar fi avut vreo legătură cu satul Dragomirești din bazinul Valea Albă. Unii dintre acești „Dragomiri" aveau sate în stăpînire în bazinele limitrofe Cracău și Valea Neagră. Astfel, la 4 august 1400 se pomenește de „podul lui Dragomir brănișterul" peste Moldova și de Pîrîul Negru din bazinul Valea Neagră. De asemenea, la 2 aprilie 1428 s-a întărit de către Alexandru Voievod, lui Dragomir, satele Corni și Strîmbi pe Cracău și un loc de pustie, tot pe Cracău, „să-și întemeieze sat" [8]. Rezultă de aici că satul Dragomirești probabil este mai vechi și

---

(vezi *Documenta...*, II, doc. 87, p. 125). În 1466 acest sat a fost întărit cu scutiri Mitropoliei de Roman (adică Episcopiei) (vezi *Documenta...*, II, p. 504 și Ștefan Pascu și Vladimir Hanga, *Crestomație...*, II, 1955, p. 552). Numele acestui sat este întîlnit și în alte documente. El figurează și pe harta lui Dimitrie Cantemir din lucrarea *Descriptio Moldaviae*.

Satul *Crăești*, menționat în același document cu Negoeștii, pe Valea Neagră, „a fost dat și întărit (ca și Obîrșia și Mălești) boierului pan Mic Crai, al cărui nume probabil că l-a păstrat. Numele de familie Craiu a existat în locul respectiv (Borniș) pînă în primul sfert din secolul al XX-lea. În lucrarea *Documenta...*, vol. II, p. 125, autorii nereușind să descifreze primele două litere ale numelui acestui sat l-au trecut incomplet ca „lectură nesigură", „...ăești" în loc de „[Cr]ăești". Nu poate fi nici o îndoială asupra numelui acestui sat, mai ales că el apare în document în ordinea în care este așezat în realitate : Negoești, Crăești, Bahna; Crăești se află la sud-sud-est de Negoești.

5. M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 288.

6. *Documenta...*, I, p. 387; vezi și *Crestomația*, II, 1958, p. 551-552.

7. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 260.

8. *Documenta...*, I, p. 455.

numele lui ar proveni de la termenul „Drag" care ne-a dat grupa cea mai bogată de cuvinte derivate din această expresie [9].

Într-o asemenea situație, considerăm mai întemeiată părerea că numele satului Dragomirești ar proveni (după cum susține și profesorul de istorie Ion Filip [10] de la liceul „Petru Rareș" din Piatra Neamț în 1925), de la poiana ce a existat pe acest loc, numită „Draga". De aici a derivat Dragomireștii. În poiana „Draga" s-a construit la început o biserică de lemn care, reparată în mai multe rînduri, a dăinuit pînă în timpul celui de al doilea război mondial [11].

Satul Dragomirești s-a dezvoltat cu timpul în partea de vest cît și de est a bisericii, după cum vom vedea mai departe. Această opinie este confirmată și de faptul că cel mai vechi stăpîn al satului n-a fost un „Dragomir", ci un Baliță. Acest Baliță, spun documentele, trăia în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, ceea ce corespunde cu vechimea satului, și mai avea în stăpînire un sat, Nănești, pe Studeneț-Vaslui. Unii dintre urmașii lui Baliță și anume, Filip Baliță, Mălina — fiica lui Filip —, Nistor fiu și o altă fată a acestuia au moștenit satul Dragomirești [12].

Aceasta era situația în 1476, cînd a avut loc lupta lui Ștefan cel Mare cu turcii, pe Pîrîul Alb. Familia Baliță — un răzeș boierit — se răspîndise deja în acest sat. Satul și moșia Dragomirești începuseră a se orîndui pe „părți", dinspre biserică spre vest și est și pe „structuri": vatra satului, țarină, curături, păduri etc. Aflîndu-se în zona de război, satul Dragomirești, ca și cele învecinate, au fost părăsite de localnici, distruse în mare parte, așa că după 1476 a început procesul refacerii acestora.

Printre primele procedee de refacere, cele de natură administrativă, privind actele de „mutațiuni de proprietate" ocupă primul loc. Pentru a fi valabile, aceste acte necesitau o „întărire" oficială, din partea sfatului domnesc, sigilii și peceți etc., din care multe s-au păstrat pînă astăzi. Prima „mutațiune" de acest fel, ce a avut loc pentru satul Dragomirești, după 1476, datează din 1495, cu un an înainte de construirea bisericii de la Războieni de către Ștefan cel Mare. Astfel, Ștefan cel Mare „întărește" Malei, o urmașă a lui Filip Baliță, „o bucată de pămînt din Dragomirești și cu vad unde să-și facă helești". De asemenea, „Neaga Baliță", mama lui Luca Baliță, un nepot al lui Filip Baliță, a obținut „drese" de la Ștefan cel Mare pentru o poiană ce este la „Vad" [13].

După 33 de ani, vechile acte domnești, date de Ștefan cel Mare în 1495, s-au întregit cu cele din 1528, date de Petru Rareș, prin care se întăreau lui Dan Baliță și femeii lui, Anușca, cumpărăturile ce au făcut în Dragomirești de la ceilalți nepoți ai lui Filip Baliță. Astfel, „Nistor Baliță" și nepotul lui de soră Ierimia și surorile lui Ilea și Armanca și Tudora și Călina și Fedca și Dușca, cum și rudele lor, Fedca fata Mălinei, nepoți ai lui Filip Baliță, au vîndut „a lor dreaptă ocină, dintr-a lor drepte urice, o bucată de pămînt din Dragomirești și cu vad..., unde să-și facă helești lui Dan Baliță și femeii lui Anușca și cumnatului lor Petru" (rudă din partea lui Ion Uscatul) [14].

De asemenea, Fedca, fata lui Toader Baliță — nepoata Mălinei — „a vîndut a sa dreaptă ocină din uric a mătușei ei, a Malei, din a treia parte din giumătate de sat din Dragomirești, din partea Fedcăi, giumătate cît o au avut din Dragomirești, despre biserică... lui Dan Baliță și femeii lui Anușca...".

---

9. N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, 1963, p. 264-266.

10. Începînd din preajma anului 1900, enoriașii satului Dragomirești, cu ajutorul celor din alte sate din județ, au construit biserica actuală din piatră și cărămidă, în stil modern, în 1935.

11. Vezi monografia liceului „Petru Rareș" Piatra Neamț, 1869-1969 de prof. Alexandru Iftimie, p. 41.

12. Radu Rosetti, *Pămîntul, sătenii și stăpînii în Moldova*, tom. I. *De la origini pînă la 1834*, București, 1907, p. 157.

13. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. V, 1908, p. 220-225.

14. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 221.

Și, în sfîrșit, „Neaga, mama Lucăi Baliță..., dintr-a ei drept uric și din drese ce au fost date feciorului ei Lucăi Baliță de părintele domniei mele Ștefan Voievod o poiană ce este pe Pîrîul Alb, la „Vad", aceia o au vîndut... lui Dan și femeii lui Anușcăi...". În document se menționează malul pîrîului ca hotar ce se numește Leva. Poiana nu se află pe Pîrîul Alb, ci în bazinul cu acest nume și anume la Vad, pe Pîriul Vad, ce trece prin Dragomirești, după cum am văzut. Topicul *Leva* există și astăzi, local i se zice *Liva* și se află pe partea dreaptă a Pîrîului Vad.

Actele de „mutațiuni de proprietate" a părților de sat și moșie din Dragomirești au continuat mai departe la o altă generație de urmași. Astfel, „la 4 iunie 1603, Irimia Movilă întărește lui Drăghici Mălinescu și femeii sale Urîta, stăpînirea pe două părți din jumătatea unei jumătăți din Dragomirești, pe Pîrîul Alb și cu loc de moară cumpărate de la strănepoții lui Ion Uscatul, pe care singuri ei le-au fost cumpărat de la ai săi frați de la Lazor și de la Petri, feciorii Mălinei, nepoții lui Ioan Uscatul..." [15].

Din actele de „întărire" menționate — numărul acestora s-ar putea înmulți — reiese în mod evident caracterul de continuitate ereditară și de devălmășie asupra pămîntului ; fiecare răzeș știindu-și doar partea ce i se cuvenea din moșia moștenită și vînd „partea cît li se alege", ceea ce presupune că părțile de moșie nu erau alese, „pămîntul era numai lucrat pe loturi individuale ale familiilor respective care puteau fi moștenite" [16].

În al doilea rînd apare și o mențiune de detaliu referitoare la părțile componente ale „ocinei", care devin așa de precise încît ele se pot vinde și separat. Principiul proprietății private pare a se afirma mai mult asupra părților „ce se vor alege". De pildă, „nepoții lui Filip Baliță, Nestor și nepotul lui de soră Ierimia și surorile lui..." și a lui Ion Uscatul, ultimii moștenitori din Dragomirești citați în studiul de față „Lazor și Petri și fetele lor Ileana și Maria, fiindcă stăpîneau loturi într-o „ocină răzășească" erau părtași la stăpînirea aceluiași pămînt, titularii unui drept de proprietate, ocina respectivă trecuse pînă la ei de la un moș la altul „cu acte și drese". De aici expresia că „satele încep să umble pe bătrîni" [17], începînd cu primii din aceeași generație și sfîrșind cu ultimii din generațiile următoare.

Astfel, satul Dragomirești, după *Izvodul de neamuri de la 18 aprilie* [18] *cu anexele și analoagele lui, cine din cine se trage și ce împarte și fiștecare din ce stîlp ține moșia anume* [19], era împărțit în două : „Jumătate de sat dinspre apus îmblă trei bătrîni : Niaga Baliță, Malina Baliță și Albotă (rudenie după Baliță). Pe Niaga și pe Albotă îl țin neamul Germăneștilor, preotul Pavel și Gheorghe Gherman, cu neamul lor. Iar stîlpul Malei îl ține neamul Popârdesc și Vlădinesc, diaconul Ioan Văideanu și Ursul Burduja și Gheorghe Popârda cu neamul lor. Pe jumătatea cealaltă de sat, dinspre răsărit, îmblă doi bătrîni anume : Ioan Uscatul și Mălina. Stîlpul lui Ioan Uscatul îl țin neamul Ciocîrleștilor anume: Nechita și Ion Sălar și cu neamul său. Iar stîlpul Mălinei îmblă cinci bătrîni și anume : Drăghici, Petri, Ion, Cîrstina și Lazor. Pe acești cinci bătrîni îi stăpînesc: pe Lazor și pe Petri, Ion Cucul cu cumnatul său Ștefan Mancaș cu neamul lor, iar pe Drăghici Mălinescu îl stăpînește Gavril Bărgăoanu și cu neamul său, iar pe Cîrstina o stăpînește Vasile Vătavu cu neamul său, iar pe Ion Vornicu îl stăpînește dumnealui hatman Vasile Rusăt.

În satul *Obîrșia* îmblă în trei bătrîni și anume: Costea și Ion Dumbravă și Toader Hurdiuga [20]. Pe Costea îl stăpînesc Popărdeștii și Săcărești

---

15. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. XX, p. 120.
16. V. Costăchel, P .P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova.* Secolele XIV-XVII, București, 1975, p. 85.
17. *Enciclopedia României,* vol. IV, p. 845.
18. Acest izvod este fără an. Apreciem că poate fi datat între anii 1730 și 1735.
19. Arhivele Statului Iași, *Fond documente,* pachet nr. 255, nr 75.
20. Hiurdiugaș sau Iurdiugaș. Numele adevărat — Dumbravă.

și anume: Ursul Burduja și Istrate Sacară cu neamul lor; iar pe Ion Dumbravă îl stăpînesc iar Popîrdeștii și anume: Ursul Burduja și Gheorghe Popîrda și neamul său; pe Toadir Iudiugaș îl stăpînesc neamul Cuculeștilor anume: Ion Cucul și Ștefan Mancăș, cumnat lui Ion Cucul și Ilie Dabija cu neamul lor". În dezvoltarea sa, în satul Dragomirești (și Obîrșia) apar și alți răzeși descendenți din Filip Baliță, Ion Uscatul, Ion Dumbravă și Toadir Iurdiugaș. O dată cu creșterea numărului lor, aceștia capătă un caracter mai pronunțat țărănesc. D. Cantemir consideră că „am putea să-i numim mai bine țărani liberi, decît boieri... ei n-au moșii deosebite și locuiesc împreună cu mai mulți într-un sat și-și cultivă pămîntul sau singuri sau cu vecinii conduși de ei" [21].

Aceasta este și perioada cînd a început mai intens și procesul prefacerilor social-economic ce au cuprins satul Dragomirești și cele învecinate, care au accelerat pe de o parte creșterea proprietății funciare, pe de alta întărirea puterii boierești cît și lupta cînd ascunsă, cînd fățișă între boierime și răzeși. De exemplu, la 1617 este menționat la Dragomirești vornicul Nestor Ureche care stăpînea, pe lîngă cele 52 sate întregi, 45 părți de sate din Moldova de atunci și satele Tîmpești, din bazinul Valea Albă cu moară și parte din Dragomirești [22]. Această parte din Dragomirești s-a întărit apoi lui Grigore Ureche, cel care a scris prima cronică în limba română, a glorificat lupta antiotomană a moldovenilor pentru neatîrnarea țării în special epoca lui Ștefan cel Mare și a afirmat în scris ideea originii romane a românilor (de la Râm (Roma) ne tragem) [23].

Vistiernicul Iordache Cantacuzino, în catastiful general al tuturor banilor [24] de 14.300 galbeni, cuprindea în bazinul Valea Albă satul Tîmpești și o parte din Dragomirești cu 140 ug [25], pe Valea Mare-Mălești cu 70 ug și jumătate Crăiești pe Valea Neagră cu 120 ug.

În această perioadă pătrunderea boierimii în satele și moșiile răzețești s-a diversificat. Pe lîngă „întăririle" domnești la vînzările cunoscute, au apărut forme noi care se întîlnesc și în Dragomirești și în satele învecinate, mai ales „danii", acapararea pămînturilor folosite în comun, fînaț, pășuni, păduri. Aceste prefaceri social-economice sînt specifice economiei de schimb. Stăpînul de moșie era mînat din ce în ce mai mult de dorința de a acumula averi cît mai mari în formă bănească. Produsele pe care le obținea de la țărani erau transformate în bani. Cu cît mai multe produse, cu atît mai multă muncă gratuită de la aceștia, de aici decăderea răzeșilor în oameni dependenți pentru a plăti renta în produse, muncă și în bani. Folosind asemenea procedee, boierii deveneau răzeși și în această calitate puteau să cumpere alte pămînturi fără ca ceilalți să poată exercita dreptul lor de „protisimie". Această stare de lucruri l-a determinat pe Alexandru Mavrocordat ca prin hrisovul său din octombrie 1785 [26] să oprească să se mai facă danii de către cei săraci și de starea de jos la cei mari, bogați și puternici.

Hrisovul lui Mavrocordat precizează: „Daniile să fie slobode a se face numai între rudenie și între cei de stare deopotrivă sau și de către cei puternici de vor avea la cei săraci și de către toți la sfintele mănăstiri. Cei ce vor cuteza să mai facă asemenea danii să fie considerată vicleșug" [27].

În jurul anului 1750 apar în cuprinsul satului Dragomirești și alți proprietari, fie prin cumpărături de la săteni, fie prin donații. Astfel, în satul Obîrșia, Mănăstirea Neamț avea o bucată de pămînt cu livezi și pășuni prin donație de la răzeși, iar locul numit Doltoaia, dinspre Mălești, era arendat de Mănăstirea Neamț.

Principalele categorii sociale ale populației din aceste sate erau țăra-

---

21. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei,* traducere de Gh. Adamescu, București, p. 115. Vezi și Gh. V. Ioniță, *Răzeșii din ținutul Neamțului,* Arhivele Statului Iași, Col. mss. nr. 2021, 1974.
22. Gh. Ghibănescu, *op. cit., vol. II,* p. 168.
23. *Dicționar enciclopedic român,* vol. IV, București, 1966, p. 794, Ureche Grigore.
24. Gh. Ghibănescu, *op. cit.,* III/2, p. 29.
25. ug = ughiu = bani (galbeni).
26. Th. Codrescu, *Uricariul,* vol. IV, p. 31.
27. *Ibidem,* p. 75.

nii și boierii; țăranii producători și contribuabili iar boierii consumatori și privilegiați. Din punct de vedere fiscal, locuitorii erau grupați în mai multe categorii: birnici, cei care plăteau capitația de 30 de lei pe an, cei supuși la alte dajdii, după patente și scutiți, nesupuși la nici un fel de dări. Toate scutirile de dări și privilegiile se făceau cu prețul creșterii obligațiilor țăranilor către stat; este vorba de țăranii birnici — clăcași sau răzeși [28].

În satul Dragomirești reușise să se infiltreze numărul cel mai mare de boieri [29], care aveau cele mai multe slugi. Unii dintre boierii respectivi dețineau moșii întregi și în alte sate. Dar acest sat rămîne tipic și prin rezistența pe care o opun răzeșii cu multe sacrificii și greutăți împotriva boierimii. Un exemplu de asemenea nemulțumiri, care s-a terminat cu strămutarea sătenilor din Dragomirești, din care rezultă cu pregnanță faptul că nu se mai puteau folosi aceleași mijloace față de boierime ca în secolele anterioare, reiese din următorul episod. În acest sat, hatmanul Vasile Rusăt a cumpărat o bucată de pămînt în vatra satului de la doi răzeși, Onofrei Văideanu și Tudorache Sacară. Locuitorii care stăpîneau această parte din sat n-au știut de vînzarea făcută de cei doi bătrîni și nici de loturile ce urmau "să se aleagă". Urmașul lui Vasile Rusăt, Petre Ruset Bălănescu, în jurul anului 1820, a cerut domniei să-i întărească drepturile de stăpînire asupra cumpărăturii de la Dragomirești. Avînd concursul autorităților de atunci și profitînd de faptul că locuitorii sărbătoreau a doua zi de Paști, cu ajutorul robilor de pe moșia sa, a distrus partea de sat din Dragomirești de după biserică, ce considera că i se cuvenea. Locuitorii, luați prin surprindere, au recurs la busculade și acte de violență care s-au soldat cu multe arestări, fiindcă oamenii Agiei din Piatra Neamț asistau la distrugerea satului [30].Dacă ne gîndim ce valoare reprezenta jumătate de sat din Dragomirești față de moșia lui Petru Ruset, care se întindea de la hotarul Turtureștilor (la 5 km de Piatra Neamț), prin Căciulești, Girov, Ștefan cel Mare (Holm), Dusești Dragomirești, Valea Albă, Tupilați — n-am putea caracteriza mai bine acest act atît de exagerat decît prin cunoscuta expresie „boierul-vampir, țăranul-martir" [31].

A fost distrusă cu această ocazie jumătate din așezare. Revoltați, locuitorii din partea satului distrus s-au strămutat în alte locuri. Parte din ei s-au așezat pe „Unghiul" neatins de hotărnicia lui Petru Ruset Bălănescu și, cu timpul, s-a întemeiat aici satul cu același nume — Unghi —, ca anexă a satului Dragomirești.

Pentru a se separa totalmente de Dragomirești, în anul 1840 locuitorii din Unghi au construit biserica din sat din cărămidă, pe temelie de piatră, acoperită cu șindrilă. Dintre familiile care s-au strămutat din Dragomirești în Unghi, menționăm: Mancaș, Văideanu, Ungureanu, Solomon, Vîrlan și altele. Mulți din urmașii acestora se află și astăzi în Unghi, comuna Dragomirești.

O altă parte din răzeșii din Dragomirești s-au strămutat în *Borniș*, în apropierea satului Dragomirești. Numele satului e greu de precizat. N-ar fi exclus ca denumirea de Borniș să provină de la cuvîntul „borna", „borne", „bornici", care în vorbirea populară s-a transformat în Borniș, ceea ce înseamnă margine, hotar [32]. Această denumire ar fi confirmată de faptul că drumul poștei Piatra Neamț — Iași trecea prin marginea satului Borniș, vecin cu Obîrșia, la 20 km de Piatra Neamț (o poștă). În Borniș, lîngă drum, exista un han de poștă acoperit cu stuf, unde se aflau caii respectivi pentru schimburi. Aici se aducea și corespondența pentru satele din jurul Drago-

---

28. „O parte din clăcași sînt din răzeșii care pentru sărăcie și-au vîndut moșiile lor cele părintești și i-au silit în strîmbătate să primească jugul supunerii... De la emancipația vecinilor, aceste două clase nu se mai deosebiră decît în moșneni (răzeși, n. n.) și clăcași". Citat după G. Zane, în N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea I, *Scrieri istorice, politice și economice*, București, 1940, p. 192, 194.

29. Arhivele Statului Iași, *Ținutul Neamț*, Ocolul de mijloc, f. 149-150.

30. Pr. Onoriu Săndulescu, *Monografia satului Dragomirești*, județul Neamț, (ms), 1970, p. 20.

31. D. D. Pătrășcanu, *În fața națiunii*, București, 1918, p. 232.

32. N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 210 ; vezi și Botez, C. L., *Bornajul sau împietruirea hotarelor*, București, 1928, p. 90.

mireștilor. Funcționarii poștei și surugii locuiau în Obîrșia. În apropiere de han se află locul numit „Dejugătoare", iar în Mălești „Cierul poștei", unde păsteau caii, denumiri folosite și astăzi.

Faptul că satul Borniș s-a format odată cu satul Unghi reiese și din aceea că biserica de aici a fost construită aproape în același timp cu cea de la Unghi și anume în anul 1843. Acest lucru era atestat de o însemnare fără iscălitură, pe una din vechile cărți ale bisericii, pe pagina întîi. Preotul Onoriu Săndulescu cunoștea personal acest fapt, deoarece a slujit aici între anii 1924 și 1927, cînd biserica a ars și odată cu ea și toate mitricile vechi. Biserica s-a refăcut în scurt timp pe același loc.

Satul Borniș din comuna Dragomirești a fost confundat ca nume cu așezarea Arămoaia din comuna Tupilați. Unii autori au considerat că întreaga așezare și-a schimbat numele în Borniș, alții că numai o parte din sat. Eroarea este și într-un caz și în altul; ea s-a menținut pînă astăzi și s-ar putea prelua mereu de la o sursă la alta. Confuzia se explică prin faptul că Bornișul a fost confundat cu Borșeni din comuna Războieni. Aceste sate apar în aceeași perioadă. Biserica din Borșeni pare să aibă aceeași vechime cu cea din Unghi. E posibil ca unii săteni din Dragomirești, cu ocazia distrugerii de către Petre Ruset Bălănescu a părții de sat din Dragomirești să se fi stabilit aici. De pildă, Dumitrache Borș se afla trecut în catagrafia din 1820 în satul Dragomirești. El nu mai apare în acest sat în catagrafia din 1832. De asemenea, familia Borș era mult răspîndită în satul Valea Albă la 1774. Unele dintre aceste familii s-au stabilit pe locul numit „Tăietura", o bucată de teren despădurită, în apropiere de Totoiești, comuna Uscați, care s-a unit cu Borșeni, astăzi Războieni.

*

În concluzie, studiul de față a reușit să clarifice din punct de vedere științific, pe bază de date documentare și faptice, confuzia ce dăinuie de aproape 500 de ani între cele două bazine cu caracteristici proprii fiecăruia dintre ele, cît și expresiile „pe Pîrîul Alb" sau „pe celălalt Pîrîu Alb". Din acest studiu rezultă că atît satul Dragomirești cît și cele învecinate erau formate la data întocmirii documentelor, deci existența lor este mult mai veche. Unul dintre aceste sate învecinate s-a format în perioada respectivă. În general, satele menționate și-au păstrat numele neschimbate pînă astăzi, unele au dispărut, altele noi au apărut.

Dreptul de „protimisis" care a contribuit la conservarea și „mutațiunea" proprietății în devălmășie răzășească din generație în generație de neamuri a înlesnit concomitent prin diverse procedee, fățișe sau ascunse, infiltrarea boierimii, mult mai diversificată, ducînd astfel la decăderea acestora. Satul Dragomirești este tipic în această privință.

Și, în sfîrșit, expresia „la vest sau est de biserică", „partea dinspre biserică" se referă nu numai la partea din vatra satului ca atare, ci subliniază în același timp importanța și rolul bisericii ca instituție de prim ordin în acele vremuri, prin funcțiile ei social-culturale, prin tradițiile pe care le-a creat și transmis de-a lungul perioadelor, parte din tezaurul patrimonial al poporului român. Biserica s-a dovedit o componentă cultural-folclorică utilă a satului românesc, atît pentru cultul celor vii cît și al celor morți. În trecut cît și ulterior, satul Dragomirești ca și cele nou-înființate în urma distrugerii părții „de după biserică" și strămutarea localnicilor în alte locuri, după cum am văzut, a fost însoțită de construcții de noi biserici, după obiceiul timpului și datinile străbune.

Dr. I. BURDUJA

Însemnări

SIHASTRUL SILVESTRU ȘI MĂNĂSTIREA HANGU DIN MOLDOVA

ÎN LUCRAREA LUI JEAN A. VAILLANT, „ROMÂNIA“ ★

Printre străinii care au vizitat Țările Române, în secolul trecut, a fost și francezul Jean A. Vaillant [1] (? — 1871). El a venit în Valahia „prin 1829“ [2], unde, de altfel, avea să stea pînă în 1840, iar între „11 noiembrie 1840 și 14 iunie 1841“ [3], s-a aflat în Moldova.

După întoarcerea sa la Paris, Vaillant a scris mai multe lucrări [4] cu caracter științific despre Țările Române, printre care și „România“, apărută în 1844. În această lucrare, autorul ei descrie zece „intinerarii“ ale călătoriei sale întreprinse pe meleagurile românești. Patru din aceste „intinerarii“, și anume, al patrulea, al optulea, al nouălea și al zecelea au fost, recent, traduse în românește, de către Simona Vărzaru, și inserate în lucrarea sa intitulată, „Prin Țările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea“ [5].

În cel de al optulea „intinerariu“, Jean Vaillant descrie, printre altele, și vizita făcută la schitul Hangu din Moldova și discuția purtată de el aici cu unul din călugării de acolo, cu privire la originea acelei așezări monahale și a stării în care se prezenta în acei timp, astfel:

„ — Părinte, mi-ar putea spune sfinția-ta, cine a ridicat această mănăstire ? — Dacă domniei tale îi face plăcere, zise el zîmbind măgulit, eu aș fi încîntat să-ți spun în cîteva cuvinte originea și povestea ei. — Sfinția ta m-ar face fericit. — Cu aproape trei secole în urmă, cucernicul Silvestru a venit aici ca să trăiască în scorbura unui frasin. Dar, ascultînd de povața unui vis, el a tăiat copacul și a făcut din el o capelă. Prin 1639, stătea să se dărîme, cînd hatmanul Gheorghe, fratele lui Vasile Lupu, a pus să se construiască această mănăstire; odinioară era înconjurată cu turnuri de apărare, putînd să reziste chiar unui asediu. Mîine, la lumina zilei, domnia ta se poate convinge; dar acum este într-un hal de dărăpănare încît trebuiesc mulți bani pentru a o face măcar locuibilă.“

Povestea era asemănătoare cu a mănăstirii „Dintr-un lemn“ din Valahia, ceva mai puțin fantastică, în aceeași perioadă și cu aceleași materiale: aici frasin, acolo stejar.

„ — Ce venit aduce mănăstirea ? — O rentă de 60.000 franci — Și cît ar costa restaurarea ? — În jur de 60.000 franci. — Atunci de ce nu sacrifică sfinția ta venitul pe un an pentru un edificiu sfînt și acoperit de atîta glorie ? — Fiindcă o dobîndă de 12 % aduce, la 60.000 franci, cam 7.000, un beneficiu pe care vreo douăzeci de aspiranți îl rîvnesc. — Firește, mai bine să profiți dumneata decît altul. Dar dacă, guvernul ar vrea, ar fi foarte ușor să... — O, dacă domnia-ta ai oarecare influență acolo sus, poate că mai sînt speranțe... — Am să mă folosesc de trecerea pe care o am, așa puțină cît e (o folosesc acum, rîzînd în barbă). Și acum, că m-am asigurat de bunăvoința lui : — Aș rămîne recunoscător sfinției tale dacă ar dispune ca totul să fie pregătit pentru mîine dimineață — oameni și cai — pentru a urca cu mine pe Ceahlău. — Nu vă faceți griji. Puteți dormi liniștit [6].“

Din cele expuse mai sus este confirmată, mai întîi, existența sihastru-

---

★ Tipărită la Paris în 1844 : *„La Romanie ou Histoire, Langue, Littérature, Statistique des peuples de la Langue d'or, Ardialiens, Valaques et Moldaves résumés sous le nom des Romans“*, în 3 vol.

1. Despre Jean Vaillant, a se vedea : *„Prin Țările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea“*. Antologie, traducere, studiu introductiv și note de Simona Vărzaru, București, 1984, p. 37.

2. *Ibidem.*

3. *Ibidem.*

4. Despre lucrările lui Jean A. Vaillant, consacrate Țărilor Române, a se vedea : *„Prin Țările Române...“*, p. 37.

5. A se vedea titlul complet al lucrării Simonei Vărzaru, la nota bibliografică nr. 1.

6. *„Prin Țările Române...“*, p. 103-104.

lui Silvestru în părțile Ceahlăului, în baza tradiției, transmisă lui Vaillant de respectivul călugăr de la Hangu. Semnificativ este, prin urmare, faptul că încă spre mijlocul secolului al XIX-lea, la schitul Hangu se păstra vie amintirea sihastrului sau pustnicului [7] Silvestru, care, firește, a împodobit, asemenea multor altora — unii știuți doar de Dumnezeu —, ceata trăitorilor in Hristos în ținuturile românești de-a lungul secolelor.

Dacă în „Patericul românesc" [8] nu se amintește despre sihastrul Silvestru, autorul acestuia, Ieromonahul Ioanichie Bălan, îl menționează în cealaltă lucrare a sa, „Vetre de sihăstrie românească. Secolele IV-XX" [9], în cadrul „Denumirilor toponimice și sihăstrești pe muntele Ceahlău", astfel : „Urcînd spre Durău pe valea pîrîului „Schit", se întîlnește „Poiana lui Silvestru", cel dintîi sihastru cunoscut al muntelui Ceahlău. El a întemeiat în acest loc „Sihăstria lui Silvestru" (sec. XV), transformată mai tîrziu în mănăstirea Pionul (Hangu) [10]. Iată, așadar, că numele lui Silvestru, care a trăit în secolul al XV-lea și considerat drept cel dintîi sihastru cunoscut al muntelui Ceahlău, este prezent, în acel loc, chiar în zilele noastre. Sihăstria sa de la muntele Ceahlău, numită și a lui Silvestru, care apare în prima jumătate a secolului al XV-lea [11], avea să devină, după puțin timp, Mănăstirea Hangu. La rîndul ei, Mănăstirea Hangu avea să fie, în curînd, subordonată Mănăstirii Neamț, prin hrisovul domnitorului Ștefan cel Mare din 13 februarie 1458 [12].

Firește, cele consemnate de Vaillant în lucrarea sa cu privire la epoca în care a viețuit sihastrul Silvestru, și anume, „cu aproape trei secole în urmă" [13], adică în secolul al XVI-lea, nu corespund realității. Nu trebuie pierdut din vedere însă faptul că Vaillant nu făcea decît să consemneze o mărturie orală a călugărului interlocutor de la Hangu, care, la rîndul său o deținea, tot pe cale orală, de la predecesorii săi, viețuitori ai acestui schit.

Jean Vaillant are însă meritul de a fi consemnat în cartea sa „România", știri deosebit de prețioase cu privire la situația materială și starea clădirilor schitului Hangu din acel timp. Așa se face că datorită lucrării sale aflăm că spre mijlocul secolului al XIX-lea, schitul Hangu avea un venit anual de 60.000 de franci, că necesita o restaurare iminentă ce ar fi costat în jur de 60.000 de franci și în fine că administratorul averilor acestuia, care nu era altul decît interlocutorul său, era îndeosebi preocupat de obținerea de beneficii și nu de reînnoirea așezămîntului monahal.

Știrile furnizate de Vaillant nu fac decît să coroboreze cele știute despre starea schitului Hangu de la acea epocă, și anume că acesta era închinat, iar egumenia lui „arendată protosinghelului Gavriil pe timp de 10 ani" [14]. Îmbinînd însă datele deja știute cu cele oferite de Vaillant, înclinăm să credem că monahul cu care s-a întreținut francezul și care, în același timp, era și administratorul averilor schitului Hangu, nu poate fi altul decît protosinghelul Gavriil.

Cert, știrile ce pot fi culese din lucrarea lui Jean Vaillant cu privire la vatra de sihăstrie de la Hangu contribuie la o mai bună cunoaștere a trecutului istoric al acesteia și, ca atare, a spiritualității ortodoxe românești.

Pr. dr. Ioan DURĂ

---

7. Cu privire la proveniența termenilor „sihastru" și „pustnic", a se vedea : Pr. dr. Ioan Dură, *A. I. Odobescu (1834-1895). Însemnări despre un sihastru de la mănăstirea Stînișoara, din secolul al XVIII-lea,* în *„Notele sale de călătorie"*, în „Mărturie ortodoxă", revista Comunității ortodoxe române din Olanda, 1984, nr. 7, p. 155-156.

8. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Pateric Românesc,* ce cuprinde viața și cuvintele unor cuvioși părinți ce s-au nevoit în mănăstirile românești. Secolele XIV-XX, București, 1980. 9. Idem, București, 1982.

10. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească...*, p. 137.

11. Vezi Protos. Macarie Ciolan, *Un vechi așezămînt de cultură, civilizație și artă veche românească în haină de sărbătoare-Mănăstirea Secu,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LXI (1985), nr. 1-3, p. 174.

12. Ierom. Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească...*, p. 124; Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. I, București, 1980, p. 345. 13. *„Prin Țările Române..."*, p. 103.

14. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. II, București, 1981, p. 569.

URME ALE SCHITULUI ONEAGA

În viața zbuciumată a poporului român, așezările monahale (mănăstiri și schituri) au avut un rol incontestabil prin multiplele valori spirituale, copleșind prin evlavia și stăruința întru săvîrșirea binelui, prin dragostea puternică față de Dumnezeu, dar și față de oameni, nefiind izolate de societate, contribuind continuu la înflorirea patriei prin munca și ruga fierbinte, prin preocupările cărturărești și propagînd tuturora: bunătatea și dreptatea socială, cinstea și omenia. Apoi, existența poporului nostru pe aceste mîndre plaiuri ale Daciei străbune este atestată prin înseși vestigiile trecutului îndepărtat, prin urma puternică lăsată de atîtea generații creștine care s-au succedat neîntrerupt de două milenii, avînd continuitate directă prin predica Sfîntului Apostol Andrei „întîiul chemat"; păstrînd semnul Sfintei Cruci cu demnitate și adîncă evlavie încrustat în piatră la căpătîiul celor „adormiți întru Domnul", din vechile cimitire de la sate și tîrguri și mănăstiri sau alte cimitire dar și troițe înălțate în memoria eroilor neamului. Și acum strălucesc turlele încununate cu semnul biruinței Sfintei Cruci ale sfintelor noastre biserici și mănăstiri, păstrate și cercetate de către numeroși turiști, din țară și de peste hotare, fiind, totodată, un tezaur scump și sfînt, lăsat urmașilor noștri.

În vechiul ținut al Botoșanilor, către rîul Meletin, se află un sat unic în felul său. Deși e cam izolat, împresurat de viguroși codri, însă cu oameni bravi ca într-un tablou de Grigorescu, ai căror părinți și bunici, neavînd biserică în satul lor, timp de aproape un veac urcau în sîrg la rugăciune „în deal la mănăstire", la fostul schit Oneaga [1], purtînd același nume și satul lor vecin, situat spre sud, extins acum, fiind la numai 900 m dincolo de pîrîul Oneguța, care-i dăruise și numele.

Existența acestui schit de monahi se pierde în negura vremii, lipsind în bună parte documentele și alte izvoare scrise și apoi fiind o așezare mai modestă și în apropiere de alte schituri și mănăstiri: la numai cîte 6 km spre nord și est de „schitul Orășeni" [2] și fosta mănăstire de la Coșula [3], pre-

---

1. Despre rolul important ce l-a îndeplinit acest schit față de locuitorii evlavioși din vechea comună numită Slobozia (Oneaga) s-a amintit sumar într-un articol intitulat: *„Sprijinul acordat de Mănăstirea Vorona unor biserici de mir"*, în revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei".

2. Biserica monument istoric a fostului schit, durată din bîrne de stejar, dăinuie din anul 1814, ctitori fondatori fiind: Iordache Isăcescu și maică-sa Safta; însă succede vornicul Iordache Cristescu, iar soția sa Profira în anul 1854 făcu cu 30 de galbeni amvonul catedralei m-rii Vorona. (Cf. *Pomelnic ctitoricesc al m-rii Vorona).* A fost de călugări pînă-n 1829, apoi de maici tot timpul pînă la desființare, cînd monahiile trec la Mănăstirea Agafton (înființată în anul 1740), dar biserica rămîne satului care se înfiripase și se va numi „schitu Orășeni" sau „Maici", zis în ultimul timp de localnici, deoarece în aceeași comună Cristești-Botoșani mai există încă două sate vecine cu același nume: Orășeni Deal și Orășeni Vale (trecute din anul 1968 la comuna Curtești). Întrucît s-a amintit de satele numite Orășeni, considerăm că e momentul a se prezenta și inscripția unei pietre funerare aflată la Oneaga: „Soția preotului Ghiorghi d[in] Orășeni agiungînd în vîrstă... / ... s-au mutat către Domnul. / Anul 1849 dechembrie...". (Menționăm: Această piatră funerară a fost adusă ulterior la Oneaga, întrucît în acel an abia se pusese piatra fundamentală a bisericii satului și pînă atunci s-au folosit de cimitirul schitului de pe „podiș". În inscripție e vorba de presb. Zoița a pr. Gh. S. Cernescu, slujitor la Oneaga între 1846 și 1851).

3. Recent s-a restaurat și acest monument istoric înălțat de Matei Cașalvei zis Gavrilaș (tînăr vistiernic al lui Ștefan cel Mare și apoi sfetnic credincios al lui Petru Rareș), tîrnosită la 8 sept. 1535. A servit ca mănăstire de călugări pînă la 1 aprilie 1903, cînd s-a desființat din lipsă de personal, rămînînd biserică a satului. Savantul N. Iorga descoperise frescele de pe peretele de vest, la exterior. Aici se află mormîntul arhiereului Mardarie Apamias († 1854, dec. 7), care a fost locțiitor de mitropolit la Iași, între 16 august 1849-10 februarie 1851, apoi se retrase ca egumen la această mănăstire. Ctitorul zidi și biserica de la Horodniceni, județul Suceava, sfințită la 3

cum și schitul Sihăstria Voronei [4], către sud; iar spre vest la 8 km se află Mănăstirea Vorona [5], de care depindea și acest schit ca „metoc" [6].

Față de bunii poporeni ai acestui sat se tot extinde, devine comună; avusese adesea cîte doi preoți, dar le lipsea biserica proprie, schitul de monahi Oneaga în tot timpul existenței sale a avut un rol deosebit de important, astfel:

a. Pînă în anul 1838, ieromonahii de la schit săvîrșeau toate serviciile religioase din sat, iar credincioșii zeloși veneau permanent aici la rugăciune;

b. Începînd din 1838, enoriașii satului au preoții lor. „Cel întîi preot de mir a fost Ioan Popovici, care la 1838 a venit din satul Stănești împreună cu vreo 50 poporeni și s-au așezat întru această Slobozie" [7], însă în zilele de sărbătoare urcau cu toții la schit și părintele Ioan a slujit împreună cu ieromonahii;

c. Mărindu-se această Slobozie, a fost deservită de cîte doi preoți, atunci „preoții de mir săvîrșeau serviciul divin cu săptămîna la schitul Oneaga împreună cu ieromonahii, unde se ducea și poporul" [8]. Această situație deosebită a durat timp de 25 de ani, cînd preoții de enorie începînd cu părintele Ioan Popovici, apoi Pr. Teodor Vasiliu, Pr. Iordachi (Gheorghe) Mascan (1842-1870) împreună cu Pr. Gheorghe Simeon Cernescu (1846-1851) și cu Pr. Teodor Mascan (1853-1889) au slujit tot timpul cu ieromonahii pînă la desființarea schitului.

„La 16 august 1860, printr-o ordonanță domnească, s-au desființat două mănăstiri și 31 de schituri din Moldova. Viețuitorii lor au fost așezați la alte mănăstiri, bisericile au fost prefăcute în biserici de mir" [9]. Desigur că printre acestea era și schitul Oneaga; însă acesta a continuat să mai funcționeze încă doi ani, întrucît în 1862 stareț era ierom. Galaction [10]. Apoi, la 20 martie 1863, pe „lista de numărul satelor, m-ri... aflate în cuprinsul plășii Coșula", din cele 27 de biserici, la nr. 3 se află „satul Oneaga..."; deși nu mai apare schitul Oneaga, fusese deja desființat, iar biserica de lemn mutată... Însă acum se ia în evidență clădirea bisericii neterminată de la Oneaga (zidită din cărămidă și acoperită cu șindrilă, iar turla clopotniței înălțată pînă la ferestre..., așa cum rămăsese ea din august 1857). Iar în luna iulie, același an, e menționat: „Bis. sfîntului Georgie, satulu Oneaga"; deci acum i se atribuie și hramul sfîntului pe care îl avusese pînă atunci schitul. Așadar, în martie 1863, biserica de bîrne a schitului era deja mu-

---

noiembrie 1853, fiind asemănătoare ca stil arhitectonic cu Mănăstirea Rîșca, însă turla e mai scundă. Actuala tîmplă e executată la 1736 de călugărul Partenie din Kiew.

4. Biserica schitului e zidită la 1853, însă se sfinți abia în anul 1878. Se află aici două picturi foarte rare: „Maica Domnului cu Pruncul de mînă" și „Uciderea pruncilor".

5. E singura mănăstire din județul Botoșani, fiind acum de monahii. Mai e și schitul de monahi Gorovei, către Dorohoi. Vechiul schit de lemn de la Vorona se înființase pe la anul 1600, însă se zidi o biserică din piatră la 1803, și încă două din cărămidă la anul 1835, iar turnul clopotniței se înalță în anul 1840.

6. De fapt și vechiului cătun vecin Oneaga, la început i se zisese „Mitoc", apoi se va numi Oneaga și Slobozia... Proprietarul moșiei acestui sat era și al comunei „Cristeștii clucerului Nicolae Cristescu, cu loc puțin..." („Uricarul"..., vol. 8 de C. Th. Codrescu, Iași, 1886, p. 309). El e considerat ca întemeietor al acestei Slobozii. Astfel, „vestind că dă voie oamenilor să taie pădurea și să facă case, s-au ridicat vreo 40 familii din Stănești, comuna Zlătinoaia și s-au așezat aicea..." *(Marele dicționar geografic al României...*, vol. 5, București, 1902, p. 107).

7. *Cultul ortodox din județul Botoșani,* 1906, p. 193. Cifrele sînt cu aproximație, însă acest număr include și unele persoane necăsătorite, cît și unii văduvi.

8. *Ibidem.*

9. Pr. prof. dr. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. III, București, 1981, p. 114.

10. Cf. Dosar nr. 448/5248 din 1862, Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași.

tată la Vînători, județul Botoșani, servind ca biserică de mir satelor: Vînători, Burlești și Silișcani, din comuna Gorbănești.

Aici, la Vînători, se vorbește mult despre schitul Oneaga, în semn de recunoștință pentru darul primit: biserica de lemn a schitului cu tot cu catapeteasma și unele cărți bisericești. Deci întîia biserică din satul Vînători-Botoșani cu hramul „Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe" se înființă în toamna anului 1862, prin mutarea bisericii de lemn a schitului de monahi Oneaga, ce fusese desființat. Cu timpul, această biserică este supusă unor transformări înnoitoare prin lucrările de reparații și extindere din anii: 1890 și 1932, cînd s-au înlocuit bîrnele vechii biserici, dar și vechea catapeteasmă, valoroasă, provenită de la schit. Pe același loc s-a construit o nouă biserică și după un plan mai mare potrivit cerințelor actuale.

Într-adevăr, schitul Oneaga nu mai era, dar existase, doar funcționase ani în șir de un veac și apoi dispăruse oare chiar fără urme? Există atîtea mărturii sigure ce nu pot fi tăgăduite, unele obiecte de cult cu inscripții și interesante însemnări din prima jumătate a secolului al XIX-lea, chiar și unele icoane vechi pictate pe lemn de o valoare inestimabilă, despre care își vor spune cuvîntul specialiștii: muzeografi, istorici și critici de artă.

În lucrarea „Cultul ortodox din județul Botoșani", tipărită în anul 1906, deși constituie un album ilustrat cu prețioase date, însă tocmai la biserica de la Vînători aflăm întîmplător unele informații incomplete, astfel: „Biserica filială din satul Vînători e făcută în anul 1890..." [11], fără a se aminti măcar în treacăt de biserica mai veche, tot de lemn, însă oferită gratuit, ce servise aproape trei decenii, precum și în ce împrejurări se înființase întîia biserică a satului, așezată chiar pe același loc, despre vechimea sa... Deși schitul nu mai era acum, însă rămăseseră unele obiecte de cult, lăsate direct din acel timp, în special unele icoane vechi apreciate de cercetători, ca să nu mai vorbim de recunoștința față de înaintașii noștri, față de bunurile primite doar în dar. Cu toate modificările și înnoirile survenite aici la Vînători, totuși o întîmplare fericită face să se păstreze încă un timp zece icoane ale sărbătorilor împărătești, grupate cîte două (așa erau în anul 1974), pictura avînd dimensiuni 23 × 23 cm și o ramă simplă lată de 3 cm poleită. Această ramă se aseamănă cu iconița Sfintei Treimi de la partea superioară a iconostasului înnoit. Picturile acestea și-au pierdut valoarea inițială, fiind acum separate și modificate, adăugîndu-se noi culori de o mînă stîngace. Se pune totuși întrebarea: Cum de s-au păstrat în acest sat învăluit de atîtea înnoiri? Răspunsul e simplu: Neavînd icoane suficiente pentru iconostas, s-au folosit și cele zece icoane ale praznicelor împărătești, îndată ce s-a introdus o nouă catapeteasmă, apoi au fost așezate în Sfîntul Altar, însă ulterior au fost modificate, pierzîndu-și valoarea. Restul icoanelor de la vechea tîmplă e posibil să fi fost predate la fostul muzeu din curtea bisericii „Sfîntul Nicolae"-Popăuți de la Botoșani, deoarece aici se mai află unele frînturi de sculptură dantelată și poleită, adunate atunci (prin 1935) cu tot cu icoane vechi...

Cu toate înstrăinările și pierderile ce s-au produs, totuși două preafrumoase icoane mari împărătești, din registrul I, probabil ale fostului schit Oneaga, a Mîntuitorului și a Maicii Domnului cu tot cu întreaga sculptură poleită, bine conservate, se află tăinuite în „chilii" la catedrala „Uspenia" din Botoșani. Ne îndreptăm acum spre biserica satului Oneaga, zidită cu toată cheltuiala și osteneala schimonahiei Safta Brîncoveanu din anul 1856 și pînă în august 1857. Deși turla bisericii rămăsese înălțată pîn-la ferestre, însă clădirea era acoperită cu șindrilă, avînd unde depozita și păstra cu aleasă simțire obiectele de cult primite în dar direct de la cuvioșii părinți ieromonahi, care ani în șir au slujit împreună cu preoții de mir ai satului. Astfel, la ultima slujbă oficiată în sobor la schitul Oneaga, au participat cei doi preoți ai satului: Pr. Iordachi (Gheorghe) Mascan și Pr. Teodor Mascan, părintele stareț Ierom. Galaction și ceilalți cuvioși părinți ieromonahi și monahi rămași necunoscuți, precum și credincioșii satului Oneaga, care obișnuit participau la rugăciune cu toții. Îndată, în zile senine de toamnă ale anului 1862 s-a transportat, la Vînători-Botoșani, biserica de lemn a schitului, întreaga catapeteasmă, unele cărți bisericești, precum și alte obiecte de cult. Se desființa atunci un schit, dar iau ființă două biserici de

11. *Cultul ortodox...*, p. 208.

enorie cu același hram, la Vînători și la Oneaga. Credincioșii de atunci de la Oneaga desigur că au primit și ei unele obiecte de cult pentru biserica satului, dar important este faptul că împreună cu sfinții slujitori au dovedit că au prețuit și păstrat toate obiectele de cult primite în dar, știind să se folosească și ei, cît și urmașii lor de acest tezaur, păstrîndu-le cu grijă ca la muzeu, absolut toate obiectele primite.

Astfel, clopotul valoros numit acum de ei „pentru cumpene", de numai 36 kg însă cu inscripția „1775", a fost încredințat tînărului de atunci Teișanu (tatăl lui bădia N. Teișanu, de 70 de ani), care l-a adus și l-a așezat la biserica satului, fiind singurul „în bătaie" pînă în anul 1902, cînd s-au adus încă două clopote mai mari. Apoi, părinții slujitori ai satului au primit cele două *Sfinte Evanghelii* (ed. 1799) în limba greacă și cea tipărită la Mănăstirea Neamț (în 1821) și sfintele vase de argint, cărți bisericești și alte obiecte de cult, unele avînd interesante inscripții și însemnări, ce amintesc de fostul schit, precum și numele unor cuvioși părinți ieromonahi, ieroschimonahi sau schimonahi de la schit.

Sfîntul potir de argint, de cca 550 gr, cu înălțimea de 30 cm, cuprinde inscripția donatorilor: „† Schimonah Iosif, schimonah Rafail, schita Oneaghi, 1824 goda".

Acest schit era cunoscut în special în rîndul părinților de la mănăstirile Popăuți din Botoșani și Neamț, fapt consemnat pe unele cărți bisericești păstrate la biserica satului Oneaga.

Fostul stareț de la Popăuți, arhiereul Chesarie Sinadon dărui schitului *Cuvîntările Sfîntului Ioan Gură de Aur, Buzău*, 1833, cu însemnarea caligrafică de la p. 2 sub stema Țării Românești: „Cartea s-au afierosit schitului Oneaga, de SINADON, 1834 febr. 13".

Apostolul, tipărit la Mănăstirea Neamț în anul 1851, are la filele 1-8 însemnarea marginală: „Acest apostol s-au afierosit de prea cuviosia sa părintele NICHITA schimonahul TIPOGRAFUL, din sf. M-re a Neamțului, sfîntului schitului Oneaga, fiind cu prăznuirea hramu sfîntului marelui mucenic Gheorghie, spre veșnică pomenire a prea cuviosiei sale. Luna august 28, anul 1851". În același an a fost ferecată cu coperta de metal argintat *Sfînta Evanghelie* în limba greacă (ed. 1799), avînd inscripția gravată pe marginea dreaptă din interior: „Gheorghe și Pulheria și fiii lor: Alexandru, Grigore, Ilie, Gheorghie, Teodor și Costandin, 1851 noiembrie 1" [12] .Aici e cuprinsă și *Sfînta Evanghelie* (ed. Sibiu, 1844) și apoi, „argintată pentru a doua oară de presbitera Soltana preot Antonie Frunzetti, anul 1931". Se mai află și o *Sfîntă Cruce* veche de argint pentru blagoslovit, tot de la schit, precum și cîteva cărți bisericești, din care amintim *Proloage*, trei tomuri; însă vol. I cuprinde pe prima filă însemnarea caligrafică a părintelui stareț: „1855 ianuarie 8 zile. Această sfîntă carte este a sfîntului schit Oneaga, care s-au luat de la sfinția sa părintele IOIL nacialnic acelui sfîntului... (schit)".

În același an, 1855, întîlnim între ctitorii m-rii Vorona „ieroschimonahii: IEZECHIL și IOIL nacialnic schitului Oneaga" [13].

Dintre icoanele aflate la biserica satului Oneaga (zidită la 1857) se disting: o pictură mai veche (sec. al XVIII-lea) a Sfîntului Nicolae și una grecească cu tema Răstignirea; apoi două lucrări mai noi, care însă poartă data cînd au fost zugrăvite: Încoronarea Maicii Domnului, pictată în anul 1834 de Mușnețoiu, și Maica Domnului îndurerată, zugrăvită din 1854.

Lipsind izvoarele scrise și alte surse informative sigure, începuturile acestui schit, vechimea sa s-ar putea dovedi prin însăși vechimea unor obiecte de cult care datează chiar de la întemeierea acestuia: icoane proprii de la tîmplă, precum și clopotul de 36 kg cu inscripția „1775", aflat la biserica Oneaga. Bunurile aparținînd unor unități de cult nu întotdeauna erau păstrate corespunzător, sau puteau fi înstrăinate, nefiind pe atunci inventariate.

Deși nu avem statistici sau liste despre viețuitorii schitului, totuși unele figuri de cuvioși părinți din secolul al XIX-lea se desprind din anumite inscripții și însemnări datate, descifrate sau dintr-un pomelnic păstrat. În anul 1824 existau cei doi schimonahi IOSIF și RAFAIL, ce erau înaintați în vîrstă, ambii fiind doar „schimonahi" (donatorii sfîntului potir); apoi „VISARION ieromonah (1834) și ierom. MIHAI GRIGORIU (1843)", (a căror

---

12. Prin disimilație regresivă s-a ajuns la formele : patropap și mai ales Costandin, formă uzuală în Moldova la mijlocul sec. al XIX-lea.

13. Iconom Al. H. Simionescu, *Mănăstirea Vorona*, Botoșani 1922, p. 15.

semnătură clară se observă la pagina a 2-a pe *Sfînta Evanghelie* în limba greacă, ed. 1799). La anul 1855 existau: „ieroschimonahii IEZECHIL și IOIL nacialnic ...“ ; însă la 1862, părintele Ioil încetase din viață, stareț fiind ierom. Galaction. Apoi, după desființarea schitului Oneaga, un pomelnic al presbiterei Spiridona, din anul 1870, cuprinde între cei adormiți scriși cu slovă chirilică majusculă [14] și cuvioși părinți de la schit: „.... IOIL ieroschimonah, IOANICHI..., ieromonahu GALACTION, IERONIM ierom...“.

Într-adevăr, urmele trecutului ne oferă posibilitatea să reconstituim în anumită măsură începuturile existenței acestui schit, rolul deosebit ce l-a îndeplinit față de evlavioșii poporeni din satul vecin Oneaga, timp de aproape un veac.

Și acum a sosit momentul să pășim pe acele locuri de pe „podiș“, urcînd „în deal, la mănăstire“. În după-amiaza zilei de Sfîntul Gheorghe din 1973, împreună cu tînărul Gh. V. Dulgheru, urcam pentru întîia oară spre locul unde fusese „mănăstirea din deal“. Îndată ce am trecut puntea peste Pîrîul Oneguța, pe cînd intram în pădurea umbroasă, însoțitorul meu îmi spuse o interesantă legendă, auzită din bătrîni: „Cică unul dintre foștii proprietari ai moșiei Cristești a plecat călare la vînătoare prin pădure, urcînd spre „podiș“. Și, deodată, dinspre „Unguroaia“ (așa se numește pădurea de la miazănoapte) a fost fugărit de o dihanie ce a intrat într-o vizuină, însă deoarece a scăpat nevătămat, se alesese numai cu spaima, a jurat atunci ca pe acest loc să înalțe o mănăstire, punîndu-i hramul purtătorului de biruință, a Sfîntului mare mucenic Gheorghe“. Iată încă o urmă învăluită de mister, auzită într-o zi însorită de primăvară, pe cînd cireșii din pădure erau nînși de floare și atîta farmec! Pe „podiș“ turme de mioare, iar iuți albine vizitau prunii înmiresmați din poiana schitului [15]. Atunci s-a luat hotărîrea de a se reface prestolul de piatră și înnoirea acoperișului deteriorat, rămas de la milostiva doamnă Elena Th. Cristescu [16], din 1916. Și cum se păstrează amintirile, cu cîtă duioșie însă și locul însemnat...

Cel mai bine s-au păstrat cele vreo 40 de pietre înnegrite de vreme, cîte au mai rămas la locul lor, servind de cruci la cimitirul situat spre sud-est, către sat. În dreptul sfîntului altar se observă o lespede mai înaltă, șlefuită, avînd încrustată o cruce cu raze și cîteva romburi regulate, indicînd desigur locul unde-i părintele stareț Ioil... Spre nord se cunosc bine unele denivelări, adică locuri ale chiliilor și ale unor beciuri, iar în mijloc a rămas urma adîncită a Sfintei Cruci, conformația fostei temelii a bisericii schitului de odinioară...

Ne întoarcem către sat în liniștea serii, gîndind la vremurile ce-au fost acum două veacuri : la începuturile acestei modeste așezări, rămasă în amintire, fondată probabil de proprietarul Nicolae Cristescu [17] de la Cristeștii Botoșanilor, la rolul deosebit ce l-a îndeplinit, la ostenitorii și miluitorii acestui interesant schit și ce poziție minunată avea. Iar pîrîiașul Oneguța de veacuri se varsă lin în larga vale, către Meletin...

Pr. D. MIHĂILESCU

---

14. Deși în anul 1862 s-a introdus oficial în scrierea românească alfabetul latin, totuși în acel sat izolat Oneaga se mai întrebuința slova veche chirilică, mai ales cea majusculă, în mod sporadic de către unii bătrîni pe la 1870, dar și în anul 1883, „Pomelnicul lui V. Acasandrei“.

15. Și gospodarul Anton I. Ciobanu (pe atunci avea 42 de ani) îmi istorisi o variantă în legătură cu „mănăstirea din deal“, dar și despre grija părintelui Antonie Frunzetti de a îngrădi și vechiul cimitir, însă trebuiau aprobările... Într-adevăr acest venerabil preot a făcut repetate demersuri în acest sens, cunoscut fiind raportul său din 14 aprilie 1939.

16. E fiica lui Gheorghe, zis Iorgu Vîrnav mare vornic și a Nastasiei (n. Rosetti), ctitori ai catedralei mănăstirii Vorona, cuprinși în inscripția adîncită în placa de marmoră, dar și la biserica „Sfîntul Nicolae“ din comuna Liteni, județul Suceava, unde-și au mormîntul și pomelnicul familiei din anul 1861. Iorgu (Gheorghe) e fiul lui Enachi Vîrnav-Liteanu, ban în 1803, și al Marghioalei Iord. Cantacuzino-Pașcani, iar Enachi e fiul lui Toader al lui Sandu Vîrnav (Cf. Artur Gorovei, *Monografia orașului Botoșani*, Fălticeni, 1926, p. 146).

17. A înființat biserica de lemn, monument istoric de la Cristești-Botoșani, în anul 1781.

Recenzii

† *Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului,* **Lazăr-Leon Asachi în cultura română,** Sibiu, 1985.

Ne găsim în fața unei cărți care aduce contribuții valoroase la cunoașterea începuturilor literaturii noastre cu adevărat artistice. Este vorba de volumul *„Lazăr-Leon Asachi în cultura română"*, al I. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului.

Sînt vrednice de semnalat cîștigurile științifice aduse de autor cu privire la subiectul tratat. Se știe despre Lazăr Asachi că s-a născut în anul 1757, a fost preot în Iași și protopop. După moartea soției a intrat în monahism în anul 1815, primind numele de Leon. Și-a păstrat însă și pe cel dinaintea acestui eveniment, de aceea îl întîlnim cu numele de Lazăr-Leon Asachi. Mitropolitul Veniamin Costachi i-a acordat rangul de arhimandrit. A trăit pînă la data de 18 octombrie 1825. A fost înmormîntat în Catedrala mitropolitană veche „Sfîntul Gheorghe". Nu știm însă locul mormîntului său.

Din 1820, Lazăr-Leon Asachi era arhimandrit. N. Iorga în „Istoria literaturii românești în veacul al XVIII-lea" îl arată a fi traducătorul lui Mencicov, al „Bordeiului indienesc" al lui Young și al lui Epictet. C. Erbiceanu amintește și el de o lucrare a lui Lazăr-Leon Asachi, „Cuvînt funebru". Este o cuvîntare la înmormîntarea marelui logofăt Lupu Balș. Tot C. Erbiceanu menționează și alte aspecte din viața și activitatea lui Lazăr-Leon Asachi afirmînd că „era unul din clericii slujitori ai Mitropolitului Veniamin Costachi, om sincer și devotat și purta slujba de arhimandrit al scaunului mitropolitan". Într-adevăr, este întîlnit Lazăr-Leon Asachi în acest serviciu de la 1820 pînă la 1825. Era om cult. Știa limba rusă și prin el Mitropolitul Veniamin Costachi ținea corespondența cu personalități ale timpului din Rusia. Adesea, mitropolitul „se sfătuia cu el în treburile politice". În orele libere se îndeletnicea cu poezia, traducînd fie din „Jung", Epictet sau Bernardin de Saint-Pierre. Eugen Lovinescu, în lucrarea sa „Gheorghe Asachi. Viața și opera", menționează patru din traducerile lui Lazăr Asachi: *Bordelul indienesc, Jucăria norocului, Plîngerile lui Young, Biblioteca istoriei bisericești.* Un titlu nou adaugă bibliografiei lui Lazăr-Leon Asachi Gh. Ghibănescu și anume „Cuvînt de mulțumire pentru facerea cișmelelor", rostit la 30 noiembrie 1803, la Mănăstirea Golia. Simion Reli adaugă încă un titlu, publicîndu-i și textul: „Pastorala lui Lazăr Asachi", dată la Hotin în 1789, 10 ianuarie. (Aceasta ar putea să fie prima dintre lucrările păstrate de la Lazăr-Leon Asachi, în ordine cronologică). Lucian Predescu în Enciclopedia „Cugetarea", în afară de „Jucăria norocului", „Noptile lui Young" și „Bordeiul indienesc" preia și „Biblioteca istoriei bisericești", ca a patra operă a lui Lazăr-Leon Asachi, datînd-o Hotin, 1821. G. Călinescu în „Istoria literaturii române", ediția 1941, menționează o serie de date biografice: „Strămoșii lui Lazăr-Leon Asachi erau pe linie bărbătească transilvăneni din Toaca Oltului, iar pe linie maternă din Tîrnauca, localitate din nordul Basarabiei". S-a căsătorit cu Elena Olteanu și a fost, ca protopop, administrator în părțile Hotinului. În 1795 era capelan și preot la spitalul din Lemberg, iar în 1803, protopresbiter a toată Moldova, numit de Mitropolitul Veniamin Costachi. Înainte de 1818 i-a murit soția și s-a călugărit. Prin 1821, îl găsim sub numele de Arhimandritul Leon Asachi. G. Călinescu menționa ca opere ale lui Lazăr-Leon Asachi următoarele lucrări: „Jucăria norocului sau istorisirea pentru Prințipul Menscicof" (tradusă din limba franceză), „Bordeiul indienesc" (tradus din limba franceză, 1821), după „La chaumière indienne" de Bernardin de Saint Pierre. În ediția din 1982 se mai află adăugată și „Plîngerea sau Tînguirile cele de noapte a lui Iongu" (1819). În „Bibliografia românească veche", IV. Adăogiri și îndreptări (București, 1944), I. Bianu și Dan Simonescu adaugă „Cuvînt de pomenire", rostit în 1820. Alte contribuții la cunoașterea operei lui Lazăr-Leon Asachi au mai adus D. Popovici, George Ivașcu, Ion Rotaru, autorii *Istoriei literaturii române* (vol. 2, editată de Academie-1968), I. Bogaci în studiul „Date privitoare la viața și activitatea lui Lazăr-Leon Asachi" „Limba și literatura moldovenească" Chișinău, IX

*

(1966), nr. 4, p. 57-61, G. Sorescu în lucrarea „Gh. Asachi" (București, 1970), Al. Piru în „Literatura română veche" (București, 1961), Paul Cornea în „Originile romantismului românesc" (București, 1972), N. A. Ursu în „Izvorul francez al unei traduceri a lui Lazăr-Leon Asachi" („Cronica", nr. 15, 1978), „Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900" (București, 1979, p. 60).

În capitolul al doilea al acestei monografii, intitulat „Un nou catalog al operelor lui Lazăr-Leon Asachi", autorul face mai întîi o recapitulare a manuscriselor cunoscute ale lui Lazăr-Leon Asachi. După aceasta arată: „Am mai descoperit cîteva manuscrise — unele total necunoscute — altele din cele socotite pierdute".

Pachetul respectiv de manuscrise fusese dat de Lazăr-Leon Asachi lui Konon Arămescu-Donici. Despre această persoană se știe că era moldovean de origine; tatăl său fusese preot în satul Urzici-Arămești lîngă Roman, a făcut studii la Seminarul de la Socola (Iași), apoi la Facultatea de Științe și Litere din Iași și la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde și-a trecut și doctoratul în Teologie. A fost mult timp profesor secundar în Iași la Liceul Național, la Școala normală „Vasile Lupu", la Seminarul „Veniamin Costachi". A fost și predicator la Catedrala mitropolitană. În 1897 a fost hirotonit arhiereu. A fost apoi locțiitor de Episcop la Roman (1900-1902), iar din 1902 în 1912 a fost Episcop la Huși. La 14 februarie 1912 a fost ales Mitropolit primat al României. La 1 ianuarie 1919 s-a retras din scaun, viețuind la Mănăstirea Cernica de lîngă București. A decedat la 7 august 1922, fiind înmormîntat la Cernica. Printre hîrtiile rămase de la Konon Arămescu-Donici — de pe vremea cînd a fost predicator aici — autorul prezentei monografii a găsit un pachet de manuscrise, datînd din vremea de cînd se retrăsese din scaunul de Mitropolit-primat (1 ianuarie 1919) sau de la moartea sa (7 august 1922).

Pachetul rămas de la Konon Arămescu-Donici conținea manuscrise de la Lazăr-Leon Asachi. Foaia de deasupra pachetului era veche de aproximativ 92 de ani, de cînd o scrisese Konon, cu cerneală, în 1893 și era menită să-i aducă aminte ce conținea pachetul. Pe ea era scris de Konon însuși, cu cerneală acum decolorată și ilizibil: „Fragmente din lucrările bătrînului... (probabil Protoiereul) al Mitropoliei Moldovei Lazăr, care mai pe urmă călugărindu-se s-au numit Arhimandritul Leon Asachi", tatăl lui Gheorghe Asachi.

Pachetul conținea următoarele lucrări: *Logica* lui Condillac, în traducerea lui Lazăr-Leon Asachi. Aici este numai partea I, dar la Academie se află și traducerea părții a doua. Scrisul demonstrează că amîndouă reprezintă traducerea făcută de Lazăr-Leon Asachi. „Acum partea întîi s-a regăsit cu a doua, ca două jumătăți ale unui sigiliu". Traducerea se dovedește a fi din 1818, Lazăr-Leon Asachi fiind primul traducător în românește al Logicii lui Condillac. A doua lucrare este traducerea din Epictet. „Se poate data înainte de 1820, acesta fiind anul cînd a intrat în monahism și cînd a început să semneze Leon Asachi: *Pentru filosofia chinejilor* („Pentru" trebuie citit: „Despre"); *Istoria bibliotecești bisericii* (Istoria biblică a Bisericii, adică o istorie după cărțile Bibliei). De altfel, se vede și din conținut, fiindcă începe cu Vechiul Testament, — Facerea lumii și cu toate evenimentele — pînă la Nașterea Mîntuitorului și după aceea, cum se urmează în Biblie; *Tîlcuirea Sfintei Liturghii*. Manuscrisele care urmează sînt scurte ca introducere și „nu poartă numele autorului traducerii și nici nu seamănă întru totul cu cele anterioare". Ele au fost, totuși, legate împreună cu pachetul de la Konon Arămescu-Donici; *Dogmele de Biserica Răsăritului păzite; Basnele* - cuvînt tradus cu înțeles de „fabule"; *Povești învățătoare la bunele moravuri luminoase*; *Frații cei fără simțire* — povestire neterminată; *Oarecari socotințe luate (din) alcătuirile scriitorilor celor vechi*; *Pentru liniștirea și mulțumirea omului* de Ioan Adolf Gotmen (manuscris). Scrisul e cu siguranță al lui Lazăr-Leon Asachi. Acestea sînt cele unsprezece manuscrise descoperite de autorul prezentei monografii. Așa cum consideră pe bună dreptate autorul ele „sînt inegale în conținut dar de mare importanță pentru reconsiderarea locului lui Lazăr-Leon Asachi în literatura și cultura română". Printre ele sînt opere filosofice — cele mai importante —, beletristica, traduceri și prelucrări, care pot să spună multe istoricilor literari. Titlurile vorbesc nu numai despre preferințele lui Lazăr-Leon Asachi, dar și despre cele ale epocii căreia îi prospectează gus-

tul și interesul. Lazăr-Leon Asachi trebuie considerat verigă de legătură între cronicari, Varlaam, Dosoftei, Dimitrie Cantemir, N. Milescu și intrarea noastră în modernitate.

Capitolul III este intitulat „O descoperire" și relatează despre Arhimandritul Teofil Mocăniță, de la Mănăstirea Ciolanu, județul Buzău, care era în posesia unui pachet cu predici originale de la Lazăr Asachi. Unele din aceste predici au fost incluse de I. P. S. Mitropolit Antonie în lucrarea de față. Studiul și Regestele lucrate nu sînt publicate, precum și „Cuvînt funebru", rostit de Asachi la înmormîntarea marelui Logofăt Lupu Balș. În al doilea rînd, Teofil Mocăniță precizează că Arhimandritul Lazăr-Leon Asachi era „Protopopul Mitropoliei de Iași și Exarhul Eparhiei". Urmează apoi înșirarea celor 52 de titluri de predici împărțite în cinci categorii (p. 51-77).

Merită să fie citate aprecierile autorului volumului: „Textele existente arată că, în adevăr, vorbitorul putea înduioșa pînă la lacrimi pe ascultători, atît prin stilul cuvîntării cît și prin conținutul plin de idei. Se vede că îi mersese vestea de mare predicator, de vreme ce tocmai el a fost de atîtea ori solicitat să vorbească la înmormîntarea sau onomastica unor mari personalități din viața publică a Moldovei, precum la înmormîntarea mitropolitului Iacob Stamati, la onomastica lui Veniamin Costachi, la onomastica domnitorului Mihail Grigore Șuțu Voievod, la onomastica domnitorului Constantin Moruzi Voievod etc. Cîte informații istorice, cîte date privind obiceiurile și mentalitățile de epocă, în fapte; cîte opere literare nu s-au pierdut o dată cu dispariția acestor manuscrise. Poate am pierdut prin dispariția acestora un nou Antim Ivireanul".

Înnoirea și desăvîrșirea limbii române în concepția lui Lazăr-Leon Asachi. Puțini cercetători au remarcat că Lazăr-Leon Asachi a fost contemporan cu marii corifei ai Școlii Ardelene. Samuil Micu a trăit între anii 1745 și 1806; Petru Maior: 1760-1821; Ioan Piuariu Molnar: 1749-1815; Gheorghe Șincai: 1753-1816; I. Budai Deleanu: 1760-1820 și Lazăr-Leon Asachi: 1757-1825. Contribuția lui Lazăr-Leon Asachi la formarea, fixarea și progresul limbii române a fost concomitentă cu cea a Școlii Ardelene. Se publicaseră principalele gramatici, „dar nu avem semne că cele ardelene ar fi circulat imediat și în Principate". „Nu știm care dintre acestea ajunseseră la Iași și care îi erau cunoscute lui Lazăr-Leon Asachi". El nu face nici o referire la ele, dar aceasta nu înseamnă că nu le cunoștea. Preocupările sale erau de aceeași natură. Ion Budai Deleanu, expatriat din Transilvania din cauza neînțelegerilor cu episcopul Ioan Bob, a ajuns consilier al guvernului din Galiția. Acolo a dat de documente referitoare la trecutul Moldovei. Mitropolitul Veniamin Costachi voia să le recupereze și de aceea i-a încredințat lui Lazăr-Leon Asachi această misiune. Nu știm dacă le-a achiziționat, dar se vede contactul lui Lăzăr-Leon Asachi cu un reprezentant al Școlii Ardelene. Erau printre ele scrisori privind mănăstirile moldovenești: Slatina, Probota, Barnovschi, Frumoasa, Burdujeni.

Atît mitropolitul Veniamin Costachi cît și Lazăr-Leon Asachi s-au gîndit la Ion Budai Deleanu, fiindcă știau că ardelenii promovează romanitatea neamului și latinitatea limbii române. „Cînd Ion Budai Deleanu a descoperit la Lemberg acele documente moldovenești, oferindu-le mitropolitului Veniamin Costachi nu se poate să nu fi abordat cu Lazăr-Leon Asachi și tema originii comune a tuturor românilor, a continuității lor și a importanței documentelor pentru dovedirea acestor teze".

Lazăr-Leon Asachi a fost un cărturar cu sensibilități deosebite pentru problemele epocii. În felul acesta trebuie înțeles gestul său de a-l trimite pe fiul său, Gheorghe Asachi, să studieze la Lemberg și Viena, iar în 1808, la Roma. În aceeași vreme era la studii la Viena și Gheorghe Lazăr „celălalt om mare al românilor".

Astfel, în Moldova, în 1821, Lazăr-Leon Asachi afirma limpede romanitatea limbii române, în prefața la traducerea „Bordeiului indienesc" de Bernardin de Saint Pierre. El afirma că limba română se trage din cea latină și că face parte din familia limbilor romanice alături de italiană, franceză, spaniolă, portugheză, pe care le aprecia drept surori cu noi și „cele mai învățate și armonioase" limbi din Europa. Mai știa că noi sîntem, geograficește, o insulă „etnică și lingvistică" și că necurmatele lupte în care am fost obligați să ne angajăm, contactele cu străinii năvălitori au făcut ca limba noastră, apropiată de limba latină, să dobîndească structură proprie. Leon Asachi elogiază

epoca sa pe care o consideră una de redeșteptare națională „în toate trei țările". Salutînd eforturile în acest sens din cele trei țări românești el dovedește că era la curent cu cele ce se petreceau în Muntenia și în Transilvania, respectiv și cu demersurile Școlii Ardelene. Vorbește de „românii" din cele trei țări românești de atunci, nu de moldoveni, munteni sau ardeleni ca entități etnice diferite, dovedind o impecabilă conștiință a unității naționale a tuturor românilor". Pentru refacerea limbii el nu vede alt mijloc decît „adăparea la al ei izvor", adică la limba latină. „Cuvintele ce ne lipsesc sau nu sînt legiuite ale noastre le împlinește prin cuvinte împrumutate „de la maica limbii noastre". Alt criteriu de recuperare a cuvintelor este apelul „la cărțile vechi ale românilor". Lazăr-Leon Asachi are ideea de a alcătui un „Vocabular" pe care îl publică la sfîrșitul „Bordeiului indienesc". Are circa 230 de cuvinte și poartă titlul: *Vocabulariu a cuvintelor* „trase din alte limbi" (împrumutate, luate din necesitatea exprimării). O parte din neologismele aparținînd vocabularului menționat s-au fixat în limba literară românească. I. Gheție apreciază astfel „Vocabularul" lui Lazăr-Leon Asachi: „Ne aflăm în prezența celui mai amplu repertoriu de neologisme apărut în primele decenii ale secolului al XIX-lea, cuprinzînd aproximativ 230 de termeni în cea mai mare parte de origine romanică". Același autor observă apoi: „Este dificil, dacă nu imposibil, de arătat, din care limbă romanică anume provin mulți dintre termenii înscriși în „Vocabular". Și pot fi explicați deopotrivă „prin limba latină, franceză sau italiană". În materie de limbă, Lazăr-Leon Asachi a fost un vizionar. El poate să fie considerat un „exponent moldovean al crezului lingvistic al Școlii Ardelene".

Un capitol important al lucrării de față este cel dedicat culturii lui Lazăr-Leon Asachi, activității sale de traducător din limba franceză cu remarca justă că, „pentru epocă, nu s-ar putea spune că traducerea românească e mai prejos de originalul francez".

În capitolul ultim al lucrării, „Scurtă recapitulare" se trag unele concluzii în legătură cu „locul lui Lazăr-Leon Asachi în cultura românească". „O privire asupra noului catalog al operelor lui Lazăr-Leon Asachi arată că 46 dintre ele sînt opere originale și una este prelucrare. Traducerile ocupă primul loc din opera originală constînd din prefețe, introduceri, note, comentarii, predici și cuvîntări ocazionale numără, totuși, peste 700 de pagini".

Nicolae Iorga l-a numit „cel mai însemnat dintre traducătorii moldoveni", iar Gh. Bogdan-Duică și G. Popa Lisseanu i-au zis „marele traducător al Moldovei" Autorul monografiei de față conchide: „Credem că putem sublinia, acum, după descoperirea și a altor opere ale sale, că el a fost, totuși, și scriitor. Chiar dacă ar fi doar autorul predicilor și al cuvîntărilor ocazionale și încă ar trebui inclus printre scriitori".

„Antim Ivireanul a intrat in istoria literaturii române numai prin „Didahii", Petru Maior, Samuil Micu-Klein, Ioan Inocențiu Micu Klein, la fel. De la Lazăr-Leon Asachi prima predică rămasă — operă originală — este din 1803, după ea urmînd încă 40 de predici, toate originale". Dreptate și o intuiție justă a avut fiul său — Gheorghe Asachi — cînd a afirmat că „Lazăr-Leon Asachi, prin ale sale numeroase lucrări, cel dintîi a deschis — la noi — carieră literaturii moderne și au așezat în limba română cuvinte strămoșești". „Traducerile cunoscute pînă acum, împreună cu traducerile și opera originală literară, acum descoperite, definesc dimensiunile reale ale lui Lazăr-Leon Asachi, scriitorul".

Lazăr-Leon Asachi a fost, ca de altfel toți ceilalți cărturari patrioți ai generației lui și ai celor următoare, prin gîndirea și faptele sale, interpretul imperativelor epocii, exponentul aspirațiilor emancipării politice și culturale, al idealurilor de libertate și unitate națională ale românilor de pretutindeni. „Lazăr-Leon Asachi avea reputația de om cult și înzestrat cu darul oratoriei".

În „Addenda" s-au inclus toate manuscrisele descoperite de autorul ediției — Mitropolitul Antonie Plămădeală. S-au adunat, apoi, „cîteva din textele publicate în periodice (Pastorala, Cuvîntarea rostită la Golia, Cuvîntarea rostită la pomenirea rudelor domnitorului Șuțu), precum și Predica la Duminica a IV-a din post, păstrată într-un manuscris la Biblioteca Academiei Române". În felul acesta s-a adunat aici cea mai mare parte din opera lui Lazăr-Leon Asachi.

Au rămas neincluse: „Bordeiul indienesc" (publicată în 1821), „Jucă-

ria norocului" (publicată în 1816 și republicată în 1860) și „Noptile lui Young", păstrată în manuscris. Acestea trei fac parte din opera cunoscută pînă acum a lui Lazăr-Leon Asachi.

Cartea este scrisă cu căldură și cu mare înțelegere pentru cel ce a fost Lazăr-Leon Asachi și însemnătatea lui în orizontul cultural românesc al timpului.

Prof. dr. I. D. LĂUDAT

† Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, **Studii patristice. Aspecte din vechea literatură creștină,** Timișoara, 1984.

Lucrarea este un adevărat Vademecum patristic, prin caracterul său inedit, prin bogăția problemelor abordate într-un număr restrîns de pagini. Ea este de un real folos pentru specialistul în studiile patristice, pentru cercetătorul scrierilor Sfinților Părinți ai Bisericii, pentru teologul preocupat de analiza textelor patristice, ca și pentru oricine dorește să aprofundeze și să înțeleagă rolul creștinismului în înnoirea lumii vechi, a vieții și lucrării Bisericii în primele veacuri pe tărîm social-umanitar.

Cu un stil accesibil oricui, printr-o abordare sistematică și metodică, I.P.S. Mitropolit Nicolae cucerește pe cititori arătînd că literatura patristică, în special cea timpurie, reprezintă un capitol pe care nu-l va putea neglija un atent cercetător al valorilor umanității, fiind în primul rînd „un capitol de cultură, menit să întregească o formație intelectuală corespunzătoare" (p. 5).

Pentru aceste motive comoara moștenirilor patristice este pentru toate timpurile „tezaurul care nu poate fi egalat de nimic", așa cum arată în prefață I. P. S. Mitropolit Nicolae, ale cărui strădanii sînt închinate stimulării „gustului pentru frecventarea Sfinților Părinți și scriitorilor din perioada patristică" (p. 6).

Lucrarea are următoarete capitole: Sfinții părinți ai Bisericii și literatura patristică (p. 9-58); Scriitorii patristici și gîndirea antică (p. 61-101); Pagini de aghiologie patristică (p. 105-144); Predicatori din epoca patristică (p. 149-175); Din lirica patristică (p. 183-223); și Interpretări din scrierile patristice (p. 220-276).

Din acesta titluri reiese bogăția și diversitatea problemelor abordate, menite a sublinia deschiderea creștinismului, încă din epoca primară, spre valorile culturii antice, în special ale filosofiei elene, afinitatea învățăturii Bisericii, în năzuințele de bine, adevăr, dreptate și egalitate cu ale oamenilor dinaintea venirii Mîntuitorului, dorința tuturor oamenilor, ca o reflectare a chipului lui Dumnezeu în om, „de a ajunge la adevărata fericire", la acel paradis pierdut care în creștinism dobîndește dimensiunea soteriologică a împărăției lui Dumnezeu, al cărei început îl constituie trăirea creștină autentică, transfiguratoare și înnoitoare. De aici necesitatea unui asemenea *corpus*, care să fie călăuză sigură în înțelegerea gîndirii și scrisului patristic, în întreaga lor complexitate și problematică. pentru că așa cum arăta Dr. Michael Ramsey, fostul arhiepiscop de Canterbury, în scrierile Sfinților Părinți ni se descoperă „puterea Scripturii și ni se comunică darul Sfîntului Duh" (p. 13).

Sfinții Părinți sînt prin scrisul lor „mari columne ale Ortodoxiei" (p. 33), iar scrierile lor sînt parte componentă a acelui tezaur al Ortodoxiei care este Sfînta Tradiție (p. 40). Scrisul patristic reflectă viața Bisericii și slujirea ei, în dinamizarea progresului vieții umane.

Biserica aduce lumii nu numai înălțimea gîndirii, resituînd pe om în stare de „coroană a întregii creații", ci și activismul său înnoitor, după pilda Ziditorului Care a zis și s-a făcut și a Mîntuitorului Care a spus: „Tatăl Meu lucrează și Eu lucrez", căci „creștinii primelor veacuri trăiau ce mărturiseau prin cuvînt și faptă și la nevoie chiar cu prețul vieții lor" (p. 46).

Scrisul Sfinților Părinți ai Bisericii era însoțit de pilda vieții lor curate și sfinte. Pentru ei slujirea adevărului era scopul întregii lor lucrări și viețuiri. Ceea ce scriau se oglindea în viața lor, iar viața lor era oglindită în scrierile lor, conștienți că „exempla trahunt". In acest sens Fericitul Augustin spunea următoarele: „Mărturisesc că eu încerc să fiu din numărul acelora care scriu făcînd progres și care progresează scriind" (p. 42).

Aceasta este caracteristica scrierilor patristice. Sfinții Părinți creează un stil literar propriu, stilul patristic, și o literatură cu totul aparte, plecînd de la Hristos și urcînd spre desăvîrșirea cerută de El, așa cum cerea și Origen „filosofein ta kata ton logon".

Aspectul stilului patristic este filocalic (p. 54). Nu este un stil sentențios, de catedră, ci mai ales moralizator înduplecător spre îmbogățirea virtuții (p. 55). Sf. Vasile cel Mare a luat drept regula maximă „polla en oligois" (p. 55). Desigur ei au fost și creatori ai terminologiei creștine, fiindcă „atît greaca cît și latina au suferit, sub impulsul dat de scriitorii patristici, o fericită întoarcere spre perfecțiunea din epoca lor de glorie" (p.57). In acest fel n-a fost „prea greu creștinilor ca, o dată cu strădania lor de a înlocui gîndirea veche printr-o viziune nouă asupra lumii și asupra vieții", să-și considere religia proprie „o adevărată filosofie sigură și profitabilă" (p. 63).

Cuvîntul și fapta unite, cum spunea Isidor Pelusiotul, dădeau „chipul adevăratei filosofii" (p. 65), „singurul drum al luminii și adevărului" (p, 80), avînd pe Hristos drept călăuzitor.

Creștinismul a adus „noutatea lui Hristos lumii", dar a tins să nu distrugă valorile lumii antice „ci să le preia așezîndu-le însă pe alte coordonate" (p. 85). Astfel, reprezentanții culturii antice au fost introduși în „panteonul Bisericii"; Homer, Platon, Socrate, Aristotel, Pitagora, Plutarh, Euripide, Sofocle, Hipocrat, Galen, Filon, Sibilele, Vergiliu etc. fiind zugrăviți pe pereții multor biserici și amintim dintre ele pe cele din Moldova: Voroneț, Sucevița, Moldovița (p. 87-89). Gîndirea antică se oglindește în Scriptură (p. 100-101).

Prin simplitatea sa, creștinismul cucerea inimile tuturor oamenilor, iar Sfinții Părinți au văzut în aceasta lucrarea lui Dumnezeu. Intre popoarele creștinate se numără și sciții și daco-geții. Încreștinarea acestor popoare a fost încununată de moartea martirică pentru Hristos a unor creștini, însă „toate popoarele ce erau conduse de episcopi statornici, mărinimoși, rămaseră alipite și nestrămutate în credința ce o primiseră, relatează Sozomen. In Sciția sînt o mulțime de sate și cetăți, metropola fiind Tomis. Episcopul conduce întregul neam, după un vechi obicei, care stăruie și acum" (p. 121). Aceasta întărea conștiința unității bisericești. Biserica lui Dumnezeu cea una o formează „bisericile așezate pretutindeni, bisericile catolice (ortodoxe)" cum se spune în actul martiric al Sfîntului Sava Gotul (p. 124), răsărit din „pămîntul barbar, care este învecinat cu cel al sciților", după cum relatenză Sfîntul Vasile cel Mare (p. 125).

Porunca cea nouă, adusă de Iisus Hristos, legea iubirii, a rodit însutit, adeverind cele spuse de Sfîntul Apostol Pavel că „dragostea niciodată nu cade". Iar Biserica așezată pe jertfa iubirii nu o vor birui nici porțile iadului.

Autorul caracterizează succint pe unii dintre marii Părinți ai Bisericii în cuvinte alese conturînd un profil propriu fiecăruia. Astfel, Fericitul Augustin este autorul celei mai grandioase opere oratorice, lăsînd creștinătății apusene, cea mai bogată operă patristică (p. 133).

Sfîntul Ioan Milostivul al Alexandriei este numit „delegatul săracilor", renumit prin bunătate și milostenie (p. 128).

Sfîntul Vasile cel Mare este dascălul și ierarhul Bisericii care a „nutrit permanent năzuința spre desăvîrșire, păstrarea neștirbită a dreptei credințe și a unității Bisericii, a cultivat teoretic și practic dragostea de Dumnezeu și aproapele prin primul spital din lume" (p. 147).

Sfîntul Ioan Gură de Aur este un Demostene al creștinilor și ambasadorul săracilor (p. 54).

Sfîntul Grigore de Nazianz este „filosoful frumuseții" (p. 65), iar Sfîntul Ambrozie al Mediolanului a făcut din scrisul său un adevărat sarcedoțiu, fiind considerat autorul liricii creștine aureolate „de o nepieritoare glorie" (p. 203).

Acestea sînt cîteva din competentele și numeroasele sublinieri despre importanța studiului vieții și activității Sfinților Părinți ai Bisericii, al căror tezaur de credință și sfințenie este totodată și un document autentic al istoriei creștinismului și al Bisericii lui Hristos, în afara căreia „nu este mîntuire", cum spune Sfîntul Ciprian al Cartaginei (p. 239).

De aceea, sînt întru totul de acord cu I.P.S. Mitropolit Ntcolae că noi, fiii Bisericii strămoșești, credincioși și slujitori, ca români, avem motive suplimentare de natură să justifice necesitatea familiarizării cu scriitorii patristici, dat fiind că operele lor, tălmăcite încă din bună vreme, „repre-

zintă unul din capitolele esențiale ale vechii noastre literaturi" (p. 5)

Rod al strădaniilor sale, I.P.S. Mitropolit Nicolae ne-a daruit această lucrare despre moștenirea patristică, moștenire despre care Sfîntul Vasile cel Mare spunea; „Ceea ce învățăm noi nu sînt roadele gîndirii noastre, ci lucrurile pe care le-am învățat de la Sfinții Părinți" (p. 10). Sîntem „încredințați că acesta este „aluatul care să se pună în frămîntătură spre a o face să crească și să sporească" (p. 11), iar o dată cu aceasta sporim și noi, neîncetat, în urcușul spre desăvîrșire și în slujirea Altarului străbun și a scumpei noastre Patrii, slujind apărarea dreptei credințe și unitatea morată a poporului român.

Pr. C. CĂLIMAN

23 August 1944. Documente, Editura Științifică și Enciclopedică, București, vol. I-II, 1984, vol. III-IV, 1985.

Mărețul act revoluționar de la 23 August 1944, care a marcat unul din momentele de răscruce din istoria multimilenară a neamului nostru și unul dintre actele care au schimbat, cu totul neașteptat, mai ales pentru cel de-al III-lea Reich, cursul celui de-al II-lea război mondial, a prilejuit editarea a patru tomuri masive de documente. Două prestigioase instituții și-au dat concursul în editarea acestor documente: Direcția Generală a Arhivelor Statului și Centrul de studii și cercetări de istorie militară. Ca autori remarcăm pe prestigioșii istorici Ion Ardeleanu, Vasile Arimia și Mircea Mușat, care au coordonat lucrarea.

Volumele reprezintă, așa cum se precizează în *Notă asupra ediției*, o culegere tematică de documente, în care sînt arătate premisele social-istorice, condițiile interne și externe ale pregătirii și desfășurării actului de la 23 August 1944, organizarea luptei antifasciste, antiimperialiste și angajarea țării în noul ev istoric declanșat de Revoluția de eliberare socială și națională din August 1944.

Sursele documentare sînt foarte numeroase. Alături de documentele din arhivele interne, un spațiu foarte mare ocupă documentele din arhivele străine, în special din arhivele germane, americane, elvețiene, engleze, franceze, tialiene, portugheze, spaniole, turcești, maghiare și de la Vatican. Un număr mare de informații sînt inedite sau mai puțin cunoscute. Au fost reproduse și documente deja publicate, dar de o importanță deosebită.

Documentele au fost publicate în două serii a cîte două volume. Așa se face că atît volumul I cît și volumul III conțin cîte o *Nota asupra ediției*, cîte un *Cuvînt înainte* de dr. Ilie Ceaușescu și cîte o *Introducere* semnată de Vasile Arimia și Mircea Mușat.

Introducerea este tradusă în limba engleză, ca de altfel și lista documentelor publicate, ceea ce ușurează accesul cercetătorului străin interesat în problemele celui de-al II-lea razboi mondial. Și documentele care provin din arhivele străine au fost publicate mai întîi în limba în care au fost redactate și apoi în traducere românească.

In *Cuvînt înainte* sint analizate premizele social-economice și politice ale revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, pregătirea insurecției, importanța militară a actului de la 23 August 1944 (a grăbit sfîrșitul războiului cu circa 200 de zile); eforturile făcute de armata română pentru eliberarea teritoriului național ocupat de trupele hitleriste și horthyste, precum și importanta sa contribuție la zdrobirea definitivă a armatelor germane, prezentîndu-se cifre edificatoare asupra acestui aspect.

Introducerea face o analiză a contextului politic internațional premergător declanșării celei de a doua mari conflagrații mondiale, subliniază condiția României cînd, izolată pe plan internațional, a fost nevoită să cedeze, sub presiunea forței, o parte a teritoriului național.

A fost considerată, pe scurt, situația politică internă, prăbușirea dictaturii regale, venirea la cîrma statului a lui Ion Antonescu, care va înfeuda țara Germaniei hitleriste și apoi o va angaja în războiul hitlerist împotriva Uniunii Sovietice, a fost subliniată ampla acțiune pentru făurirea unui puternic front național de luptă pentru apărarea independenței și integrității țării, poziția partidelor politice tradiționale față de război și față de guvern, tratative angajate începînd cu 1943 de către reprezentanți ai acestor

partide politice sau ai guvernului cu diplomați englezi și americani.

O analiză amănunțită se face evenimentului de la 23 August 1984; ecourile pe care le-a avut în presa internațională, subliniindu-se în mod special faptul că doar ziarul francez „Le Figaro", într-un articol publicat în numărul său din 30 August 1944, numește evenimentele ce au avut loc la 23 August drept „o revoluție politică și militară".

În continuare este evidențiat procesul de democratizare a țării început o dată cu instaurarea guvernului Sănătescu, sînt amintite masivele demonstrații din februarie 1945 pentru instaurarea unui guvern democratic, care au culminat cu marea adunare din București de la 6 martie 1945, la care au participat circa 800.000 de oameni.

Este evidențiat eroismul ostașilor români, care după eliberarea Transilvaniei au continuat lupta, alături de armatele sovietice, în condiții extrem de grele, pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, prezentîndu-se cifre relevante asupra puterii de sacrificiu a ostașului român.

Cele patru volume cuprind perioada ianuarie 1939-august 1945, deci mai mult de cinci ani de istorie rememorați de documente care, se citesc adesea cu răsuflarea întretăiată. Volumul I cuprinde documente, articole din presa vremii, care subliniau imperativul apărării frontierelor, „ochii țintiți la hotare", extrase din cuvîntările primului ministru Armand Călinescu, rapoarte ale unor reprezentanți ai guvernului maghiar din care se desprinde interesul deosebit al Ungariei față de problemele românești, memorii, note informative, telegrame ale unor cadre ale Wehrmachtului german sau ale Reichului asupra diferitelor probleme legate de politica românească la hotărîrea României de a nu se lăsa antrenată în război și de a se apăra în caz de încălcare a suveranității ei, despre greve, sabotaje, dificultăți create armatei germane, despre starea de spirit antihitleristă ce exista în rîndurile populației.

Despre ce s-a întîmplat în perioada 1 septembrie 1940—15 mai 1941 în teritoriul anexat Ungariei vorbește sinteza înaintată de Serviciul special al informației Președintelui Consiliului de Miniștri. Omoruri și asasinate în masă, schingiuiri, bătăi, internări în lagăre, arestări, tîlhării, jafuri, devastări de sate românești, pîngăriri, profanări, incendieri, dărîmări de biserici, expulzări, convertiri forțate și alte acte de teroare au constituit gama modalităților de a determina scăderea numerică a populației românești din Transilvania ocupată. Un exempu edificator asupra a ceea ce s-a numit cu un termen mult prea blînd *atrocități* îl constituie cazul unei soții însărcinate, căreia soldații unguri „i-au smuls copilul din pîntece cu baionetele, apoi l-au ciopîrțit" (Doc. 190).

Volumul mai cuprinde note privind asasinarea de către legionari a lui Virgil Madgearu și N. Iorga, platforme politice al unor blocuri politice, comunicate ale postului de radio „România liberă", referiri la condamnarea de către Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului a guvernului antonescian, care a tîrît națiunea noastră în război fără voia ei și alte documente care țin încordată la maximum atenția lectorului.

Volumul al II-lea conține un număr foarte mare de documente din care rezultă o intensă activitate diplomatică la Cairo, Lisabona, Ankara, Madrid, Stockholm cu scopul de a scoate România din războiul antisovietic. Instrucțiuni ale secretarului de stat al S.U.A. către diferiți ambasadori privind detaliile operaționale ale unei întoarceri a armelor împotriva Germaniei, un număr foarte mare de scrisori, telegrame, rapoarte cu privire la ieșirea României din război subliniază toate interesul pe care îl manifestau aliații față de acest act. Volumul mai cuprinde Proclamația regelui Mihai I către țară, difuzată la radio, care consemnează sfîrșitul dictaturii antonesciene, ieșirea României din războiul hitlerist, alăturarea ei coaliției antifasciste și restabilirea independenței și suveranității naționale, aprecieri făcute de diferite posturi de radio și articole apărute în marile cotidiene ale lumii apusene în legătură cu semnificația actului de la 23 August. Un număr mare de documente emană de la diferite autorități germane, care, pe alocuri, au apreciat just situația: „Noul guvern român trebuie luat în serios. Nu trebuie să ne lăsăm pradă iluziei că ar fi vorba de o clică restrînsă de trădători. În spatele lui se află întregul popor român și mai ales întregul corp al generalilor" (Doc. 682),

Textul Convenţiei de armistiţiu între guvernul român şi guvernele Naţiunilor Unite, cu litera lui rece, rapoarte şi ordine ale armatei, comunicate al Marelui Stat Major, documente germane din care rezultă ultimele sforţări ale armatei germane de a controla situaţia, întregesc imaginea evenimentelor care au urmat după 23 August 1944.

Următoarele două volume cuprind stenogramele şedinţelor Consiliului de Miniştri în care s-au discutat clauzele Convenţiei de armistiţiu, declaraţii, cuvîntări ale unor personalităţi politice, sinteze asupra unor acţiuni militare, directive şi ordine transmise unităţilor româneşti, extrase din jurnale de operaţii de la diferite unităţi militare, pastorala patriarhului României, Nicodim, în care face referire la semnificaţia actului de la 23 August 1944: „Hotărîrea din 23 August 1944 a pornit din inimă şi din adîncă convingere. Ea a ajutat, în măsură poate neaşteptată, să ne facă să întrezărim ziua cea mare a păcii, şi să ne înviorăm de zorile fericite ale războiului care a pornit spre sfîrşit" (Doc. 939).

Volumele mai cuprind memorii asupra îndeplinirii de către România a Convenţiei de armistiţiu, documente din care rezultă lupta maselor largi de oameni ai muncii pentru instaurarea unui guvern democratic, un număr mare de scrisori prin care autorităţile din diferite localităţi din Ungaria şi Cehoslovacia, eliberate de armatele române, adresează ostaşilor noştri mulţumiri pentru ajutoarele acordate şi pentru modul umanitar în care a fost tratată populaţia civilă; scrisori de mulţumire adresate de comandanţi ai armatei sovietice militarilor români pentru eroismul probat în luptele pentru eliberarea Ungariei şi a Cehoslovaciei şi multe alte documente.

Volumul IV mai cuprinde un Tabel cu *comandamentele*, marile unităţi şi unităţi ale armatei române participante la războiul antihitlerist şi un *Indice*.

În total, volumele cuprind 1392 de documente, iar cercetătorul îşi face simţită prezenţa discret doar atunci cînd e necesară o explicaţie, o precizare sau o rectificare.

V. DIACON

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iaşilor

ITINERAR CHIRIARHAL

SĂRBĂTOAREA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI" LA MĂNĂSTIREA PUTNA

Potrivit bătrînelor cronici, Ștefan, slăvitul domn al Moldovei, după ce, în august 1470, a biruit „mare mulțime de tătari", la Lipniți, lîngă Nistru, „a venit și a sfințit hramul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu de la Putna, cu mîna Preasfințitului Mitropolit Chir Teoctist și a Episcopului Tarasie și a egumenilor tuturor mănăstirilor și a clerului preoțesc în număr de 64, septembrie 3" (1470). Lucrările de înălțare a bisericii, pe cît se știe, cea dintîi ctitorie a marelui voievod, începuseră în iunie 1466, după ce acesta s-a impus în fruntea Moldovei, ca domnitor de pilduitoare vrednicie. Gîndind la sfîrșitul său cel de obște, voievodul a ales această ctitorie ca locaș de odihnă veșnică pentru el însuși și pentru familia sa.

Biserica Mănăstirii Putna, potrivit tradiției, notată de Ion Neculce, era neasemuit de frumoasă „tot cu aur poleită, zugrăveala mai mult aur decît zugrăveală și pe dinăuntru și pe din afară". În jurul ei, slăvitul ctitor a zidit palat domnesc, turnuri de apărare și chilii călugărești.

În ziua de 15 august, hramul Putnei, an de an, dreptcredincioși moldoveni se îndreaptă spre acest sfînt altar al Ortodoxiei și, în același timp, al neamului românesc, spre a slăvi, în rugăciuni și în cîntări, pe Maica Domnului și a pomeni pe neuitatul ctitor al Putnei.

Ca și pînă acum, de cînd păstorește Mitropolia Moldovei și Sucevei, și anul acesta, în ziua praznicului „Adormirii Maicii Domnului", Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a săvîrșit Sfînta Liturghie, înconjurat de preoți și diaconi și a rostit un cuprinzător cuvînt de folos duhovnicesc. La vremea cuvenită, Înalt Prea Sfinția Sa a săvîrșit hirotonia în ieromonah a P. C. ierodiacon Calinic Dumitriu și a monahului Anatolie Dumitrașcu, în ierodiacon, ambii pe seama Sfintei Mănăstiri Putna.

Prin cuvîntarea rostită, ascultată cu desăvîrșită atenție, Întîistrătătorul Mitropoliei Moldovei și Sucevei a îndreptat privirile dreptcredincioșilor la Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu, arătînd de ce este ea, în Biserică, mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii, apoi a evocat figura Domnului Ștefan cel Mare, ale cărui strădanii și înfăptuiri au adus cinste deosebită Moldovei. Vorbind despre lupta slăvitului voievod pentru independența și prosperitatea țării, Înalt Prea Sfinția Sa a dat tuturor îndemnul părintesc de a munci cu hărnicie și însuflețire patriotică pentru bunăstare, pentru pace și dreptate în lume.

Referindu-se în mod deosebit la ceea ce a făcut Ștefan cel Mare pentru Mănăstirea Putna, la frumusețea arhitectonică a acestui impunător monument, la valorile artistice păstrate în acea mănăstire și la rolul îndeplinit de viețuitorii de acolo în istoria culturii noastre, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a încheiat cuvîntul său subliniind că păstrarea și ocrotirea patrimoniului nostru spiritual este o îndatorire de cinste a fiecărui fiu al neamului nostru.

P. C. Arhimandrit Iachint Unciuleac, starețul mănăstirii, a mulțumit, cu supunere fiască, Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist pentru că a săvîrșit Sfînta Liturghie la ctitoria marelui Ștefan, pentru cuvîntul părintesc de îndrumare și pentru atenția arătată palatului voievodal, acordînd fondurile necesare, atît pentru reconstruirea acestui istoric edificiu, cît și pentru efectuarea în ultimii ani a unor lucrări de restaurare.

Sîmbătă 16 august 1986, dimineața, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a luat act de modul în care s-au executat unele lucrări de restaurare la paraclisul mănăstirii, la zidul de incintă, drumul de strajă și la anexele gospodărești. De asemenea, a luat act de stadiul în care se găsesc lucrările de reconstituire ale palatului voievodal cercetînd, cu de-amănuntul, toate încăperile acestei clădiri.

După amiază, în aceeași zi, a vizitat biserica, monument istoric, ctitoria lui Ștefan cel Mare de la Volovăț, la care s-au săvîrșit lucrări de restaurare, biserica „Bogdan Vodă" din Rădăuți, acoperită de curînd, biserica „Sfîntul Ioan Botezătorul" din Siret la care se execută diferite lucrări de restaurare și biserica din Pădureni, din apropierea orașului Siret, la care sînt în curs lucrările de reparație și consolidare.

BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI" DIN COMUNA DORNEȘTI, JUDEȚUL SUCEAVA

Duminică 17 august, la orele 9, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei se afla în fața bisericii parohiale din Dornești, județul Suceava, pregătită pentru slujba de sfințire unde era întîmpinat de către P. C. Prot. I. Ciornei-Rădăuți, P. C. Preot Aurel Georgian, paroh la Dornești și de credincioși din această parohie. Potrivit rînduielilor și datinilor ortodoxe, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a săvîrșit slujba de sfințire a bisericii și, în continuare, Sfînta Liturghie, la care a hirotonit în diacon pe tînărul Vasile Stejar, pe seama parohiei Victoria, protopopiatul Botoșani.

Rostind, la vremea cuvenită, un cuvînt ocazional, P. C. Preot paroh a remarcat că parohia pe care o păstorește de 46 de ani înscrie, astăzi, în istoria ei, momente de înălțare sufletească prilejuite de prezența Arhipăstorului Mitropoliei Moldovei și Sucevei care a sfințit și deschis monumentalul locaș de închinare din această parohie restaurat și înfrumusețat prin osîrdia dreptcredincioșilor satului. P. C. paroh a făcut o dare de seamă privind lucrările de arhitectură săvîrșite, pictura și înzestrarea locașului cu tot ce era necesar.

Binecuvîntînd strădaniile enoriașilor călăuziți de păstorul lor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a vorbit despre adînca semnificație teologică a unui locaș de închinare și despre dreapta învățătură referitoare la Biserică, accentuînd că ea este una, sfîntă, sobornicească și apostolească. Întrarmați cu harul Sfîntului Duh, credincioșii ascultînd de păstorii lor, rînduiți după „lege", dobîndesc pacea și mîntuirea veșnică.

În încheiere, Înalt Prea Sfințitul s-a referit la îndatoririle duhovnicești, ale dreptcredincioșilor și, deopotrivă, la cele obștești-patriotice. Amintind că ne aflăm în preajma zilei de 23 August, care a deschis o etapă nouă în istoria poporului nostru, a dat tuturor îndemnul de a fi printre cei dintîi în lucrarea de zidire și continuă înflorire a Patriei noastre.

Ca semn de cinstire pentru munca stăruitoare depusă la desfășurarea lucrărilor de restaurare și împodobire a bisericii din Dornești, Înalt Prea Sfințitul a hirotesit în iconom stavrofor pe P. C. paroh Aurel Georgian. Distincția aceasta i se acordase acestui slujitor al altarului de către Sinodul mitropolitan.

Festivitatea sfințirii bisericii din Dornești a rămas adînc fixată în conștiința tuturor dreptcredincioșilor parohiei.

Pr. Scarlat PORCESCU

SLUJBE ARHIEREȘTI ȘI SFINȚIRI DE BISERICI

Duminică 8 iunie, spre bucuria credincioșilor din parohia Bosanci, protopopiatul și județul Suceava, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie la sfîrșitul căreia P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură despre importanța cinstirii sfinților în viața Bisericii. Părtășia la comuniunea de har și de iubire a lui Hristos ne dă posibilitatea de a înțelege că „minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi". Slava sfinților este, prin iconomia dumnezeiască, mărturia că fiecare dintre noi are chemarea de a se face „părtaș dumnezeieștii firi" (I Petru 1, 4). Îndemnînd pe toți cei prezenți să se facă pilde vii de sfințenie și dăruire, P. S. Sa a împărtășit tuturor în numele I.P.S. Mitropolit Teoctist arhierești binecuvîntări și urări de necontenit spor duhovnicesc și de hărnicie în slujirea Patriei și a Bisericii strămoșești.

Luni 23 iunie, Sfînta Treime, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit Sfînta Liturghie la parohia „Sfînta Treime" Siret, protopopiatul Rădăuți. În cuvîntul de învățătură pe care l-a rostit cu acel prilej, P. S. Sa a

vorbit despre Sfînta și de viață făcătoare Treime: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, „Lumina cea cu trei străluciri, Care luminează lumea", cum este numită de Sfinții Părinți ai Bisericii.

În încheiere, P.S. Sa arătînd că pentru români dintotdeauna altarul Patriei și al Bisericii dreptslăvitoare a fost unul, a îndemnat pe toți să se facă pilde de dăruire pentru înfăptuirea oricărui bine obștesc, pentru bunăstare.

Pr. V. NECHITA

Duminică 29 iunie, zi în care Biserica noastră sărbătorește cu evlavie pe Sfinții Apostoli Petru și Pavel, credincioșii din parohia Falcău, protopopiatul Rădăuți, și cei din parohiile învecinate au avut mulțumirea sufletească de a participa la slujba de sfințire a bisericii, de ziua hramului, și de a participa la Sfînta Liturghie oficiată de P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.S. Episcop a rostit un cuvînt de învățătură în care a reliefat personalitatea acestor doi Apostoli ai lui Hristos, mărturisitori pînă la martiriu ai cuvîntului Evangheliei mîntuirii.

Apoi, P.S. Sa a îndemnat pe credincioși să păstreze credința așa cum au primit-o de la moși și strămoși, să fie strîns uniți în jurul Altarului străbun și în felul acesta vor putea sluji cu devotament Biserica și Patria.

Diac. Gr. TIMOFTESCU

Sfințirea bisericii din Rădeni-Neamț. În ziua de 6 iulie 1986, P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit slujba de resfințire a bisericii, după lucrările de restaurare, și Sfînta Liturghie în satul Rădeni, comuna Păstrăveni, județul Neamț, sat cu vechime în ceea ce privește așezarea, cu tradiții ortodoxe și românești bogate, aici fiind în trecut și un schit. Satul a fost cumpărat în anul 1825 de Mihai Sturdza, iar după primul război mondial a fost dăruit cu o biserică monumentală, ctitoria lui Sergiu Candiano, care în ultimul timp necesita unele lucrări de întreținere și reînnoire și, mai ales, o renovare a picturii care se deteriorase.

P.C. Preot paroh Nicolae Baciu s-a dovedit un bun gospodar și bun chivernisitor al treburilor bisericești și prin tactul pastoral a mobilizat întregul consiliu parohial și prin ei întreaga parohie la lucrarea jertfelnică pentru sfîntul locaș, iar o dată lucrările terminate se cerea ca să se facă și o sfințire prin slujire arhierească.

I.P.S. Mitropolit Teoctist a delegat pe P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul să oficieze slujba de redeschidere a bisericii.

P.S. Sa a fost întîmpinat de P.C. Prot. Gh. Aparaschivei-Tg. Neamț și de un sobor de preoți, înconjurat de credincioși.

S-a procedat după rînduială la actul sfințirii bisericii, iar apoi s-a oficiat Sfînta Liturghie. La sfîrșitul slujbei P.C. Pr. paroh Nicolae Baciu a făcut o scurtă prezentare în legătură cu istoricul bisericii și lucrările care s-au efectuat cu ajutorul credincioșilor. A urmat cuvîntul mult așteptat și dorit al P.S. Episcop Pimen, care, în cuvinte pline de duh creștinesc și de evlavie străbună, a îndemnat la ascultarea de Biserică al cărei cap este Domnul nostru Iisus Hristos. Ascultarea de Biserică și ascultarea de autoritatea de stat, împletite cu străduința pentru apărarea păcii sînt coordonatele esențiale ale zilelelor noastre. P.S. Sa a transmis înalta binecuvîntare a Părintelui nostru Mitropolit Teoctist, exprimîndu-și bucuria și felicitînd pe credincioșii care au ajutat la lucrarea de înfrumusețare a bisericii lor.

P.C. Prot. Gh. Aparaschivei a mulțumit P.S. Episcop Pimen pentru osteneala de a fi prezent la această solemnitate și a rugat să transmită I.P.S. Mitropolit Teoctist că preoții din protopopiatul Tg. Neamț împreună cu toți credincioșii își vor îndeplini permanent îndatoririle creștinești și cetățenești.

La sfîrșit s-a făcut un polihroniu.

Pr. ic. stavr. Valeriu CIOCHINĂ

Duminică 13 iulie 1986, pentru credincioșii parohiei Mănăstioara, protopopiatul Rădăuți, s-a constituit într-un ales moment de trăire duhovnicească încununat de Sfînta Liturghie, săvîrșită de P.S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, care a rostit și un cuvînt de învățătură despre importanța Sinoadelor ecumenice pentru afirmarea și întărirea unității Bisericii Domnului nostru Iisus Hristos și a transmis binecuvîntările arhierești ale I.P.S. Mitropolit Teoctist. Referindu-se la Sinodul IV ecumenic, P.S. Sa a arătat că a avut o

importanță deosebită în afirmarea Ortodoxiei, în consfințirea dreptei mărturisiri a Bisericii celei una.

Pr. V. NECHITA

Biserica „Sfîntul Ilie" din Voitinel-Gorbănești, județul Suceava. Așezare rurală, cunoscută din epoca mușatină, satul Voitinel, comuna Gorbănești, județul Suceava, păstrează cu sfințenie frumoasele tradiții și obiceiuri, specifice Țării de Sus. Oamenii locului dovedesc prin hărnicia lor că tot ce înfăptuiesc contribuie la menținerea frumuseților acestor locuri atît de pitorești și cîntate cu îndreptățire de talentații mînuitori de pană ai timpurilor trecute și prezente.

Din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat, *în ziua de 20 iulie*, Sfînta Liturghie la biserica Voitinel, cu hramul „Sfîntul Proorocc Ilie".

După cuvîntul de bun venit, rostit de P. C. Pr. paroh Mihai Fediuc, P. S. Sa a mulțumit și apoi a oficiat slujba de sfințire a bisericii și Sfînta Liturghie, în cadrul căreia a hirotonit în preot pe diaconul Pavel Goraș.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură creștinească. A vorbit mai întîi, despre viața Sfîntului Ilie Tezviteanul, accentuînd rîvna marelui prooroc pentru Dumnezeu, rîvnă care să fie paradigma vieții noastre creștinești în menținerea adevărului de credință. A vorbit apoi despre hărnicia oamenilor locului, care s-au arătat în timpurile de restriște vrednici apărători ai gliei și credinței strămoșești. În final, P. S. Sa a dat frumoase îndemnuri credincioșilor să fie mai departe păstrătorii dreptei credințe.

Transmițînd arhierești binecuvîntări din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist, P. S. Sa a împărtășit celor de față bucuria de a fi stăruit împreună în rugăciune către Dumnezeu în comuniunea iubirii.

Sfînta slujbă s-a încheiat cu un polihroniu.

Arhid. Ioachim GIOSANU

Mănăstirea Slatina. Ctitorie și necropolă a voievodului Alexandru Lăpușneanu, Mănăstirea Slatina și-a legat numele ei de marele mitropolit Veniamin Costachi, care a împodobit-o cu picturi minunate, fiind socotit al doilea ctitor al ei.

În ultimii ani, prin purtarea de grijă a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, la această mănăstire s-au executat importante lucrări de renovare, iar altele sînt în curs. De asemenea s-a executat pictura paraclisului cu hramul „Sfîntul Nicolae și Sfîntul Spiridon" de către frații Mihail și Gavriil Moroșanu.

Ea se înfățișează astăzi închinătorilor în haina și strălucirea ei de odinioară, ca toate bisericile și mănăstirile, monumente istorice, și locașuri de închinare din cuprinsul eparhiei noastre.

În ziua de 6 august, Mănăstirea Slatina și-a prăznuit hramul ei „Schimbarea la Față" a Domnului nostru Iisus Hristos, în muntele Taborului.

Din încredințarea I.P.S. Mitropolit, Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit slujba privegherii din ajunul zilei, iar a doua zi, 6 august, sfințirea paraclisului și Sfînta Liturghie a praznicului.

După otpust, Prea Sfințitul Episcop-vicar a rostit cuvîntul de învățătură. P. S. Sa a arătat, între altele, că praznicul Schimbării la Față a Domnului, fiind rînduit după tradiția noastră bisericească veche, în luna august, la sfîrșitul anului bisericesc, are o deosebită însemnătate. Credincioșii care își potrivesc pașii după voia lui Dumnezeu stăruie în curăție trupească și sufletească își îmbunătățesc neîncetat chipul și, prin împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului, se fac părtași slavei Sale dumnezeiești.

Scopul viețuirii noastre este sfințirea vieții, adică înnoirea chipului nostru duhovnicesc care este un dar de la Dumnezeu. Însăși mănăstirea s-a înnoit în această zi de praznic, prin grija părintească și ajutorul acordat de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, prin sprijinul autorităților și osteneala tuturor viețuitoarelor mănăstirii.

Prea Sfinția Sa a îndemnat la unitatea de credință, la „unitatea Duhului în legătura păcii" (Efeseni 4, 3).

În încheiere Prea Sfinția Sa a adus laudă lui Dumnezeu pentru binefacerile Sale și a împărtășit tuturor binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, Patriarh Locțiitor al Bisericii Ortodoxe Române.

Arhid. T. MELEȘCAN

Duminică 17 august, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a săvîrșit slujba de sfințire a bisericii parohiei Bălușeni, protopopiatul și județul Botoșani, după care a oficiat Sfînta Liturghie. Bucuriei credincioșilor de a-și vedea binecuvîntată osteneală de înfrumusețare a locașului de închinare s-au adăugat povețele P. S. Sale, care în cuvîntul pe care l-a rostit a arătat importanța dreptei închinări și mărturisiri în păstrarea unității de credință și de neam, în trăirea comuniunii de sfințenie a Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească, în dobîndirea mîntuirii aduse lumii de Fiul lui Dumnezeu.

Pr. V. NECHITA

Duminică 31 august, P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul a oficiat Sfînta Liturghie și a sfințit biserica din parohia Valea Glodului, protopopiatul Fălticeni.

După slujba de sfințire, P. S. Sa a oficiat Sfînta Liturghie în cadrul căreia a hirotonit în preot pe diaconul Ciprian Ivanovici.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură.

Apoi, P. C. Pr. Petru Irimescu a prezentat o scurtă dare de seamă și a mulțumit tuturor celor care l-au sprijinit pentru a duce la bun sfîrșit aceste lucrări.

Diac. Gr. TIMOFTESCU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL DUMITRU BRÎNZEI

În ziua de 5 februarie 1986, a trecut la cele veșnice Preotul pensionar Dumitru Brînzei din municipiul Iași, care a fost timp de peste 45 ani slujitor la biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" din Iași.

Slujba înmormîntării preoților de mir a fost oficiată în biserica „Sfinții Teodori" din Iași de către un impunător sobor de preoți în frunte cu P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, care, la timpul cuvenit, în cuvinte alese și emoționante a evocat figura regretatului Preot Dumitru Brînzei, cît și dragostea sa față de Sfînta Biserică și de misiunea slujirii preoțești. Setea sa de cultură cît și pregătirea sa teologică au făcut din regretatul preot o figură importantă a preoțimii ieșene, consacrată slujirii lui Dumnezeu și oamenilor.

În încheiere, P. S. Sa a transmis în numele I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, condoleanțe familiei îndoliate, precum și din partea Centrului eparhial Iași și a Prea Sfinției Sale personal.

A mai vorbit P. C. Prot. Anton Frunză-Iași, care a evocat meritele defunctului în cele ale slujirii preoțești, transmițînd din partea preoților din protopopiatul Iași întreaga compasiune familiei și asistenței.

Din partea foștilor ucenici a vorbit P. C. Pr. Ionel Roată, parohia Frumoasa-Iași, care în chip emoționant a evocat virtuțile deosebite ce îl caracterizau pe defunct.

La sfîrșit, sicriul cu trupul neînsuflețit al Părintelui Dumitru Brînzei purtat pe umeri de către preoții slujitori a făcut înconjurul bisericii, în sunetul duios al clopotelor și apoi a fost înhumat în cripta familiei din cimitirul „Eternitatea"-Iași.

Pr. V. CHIROȘCĂ

PREOTUL ICONOM STAVROFOR OLIVIU ENACHE

În dimineața zilei de 22 mai 1986 a trecut din această viață la cele veșnice Preotul pensionar Oliviu Enache, fost preot paroh la Pîrtești de Sus, județul Suceava.

S-a născut în anul 1904, la 28 septembrie, în comuna Pîrteștii de Jos, ca fiu al Preotului Ioan Enache și al soției sale Eugenia.

A urmat școala primară în satul natal, apoi liceul „Ștefan cel Mare" din Suceava. S-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuți, pe care a terminat-o în anul 1932, fiind declarat licențiat în Teologie.

În anul 1931 se căsătorește cu Livia Berari, fiica Preotului Ioan Berari, după care a fost hirotonit preot pe seama parohiei Drăgoiești, județul Suceava. A fost transferat apoi în parohiile Banila pe Siret și Pîrteștii de Sus, în aceasta din urmă activînd pînă în anul 1967, cînd s-a pensionat și s-a retras în orașul Suceava.

Pentru merite deosebite în activitatea pastorală i s-a acordat preotului Oliviu Enache, prin hirotesie, rangul de iconom stavrofor.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 24 mai, în biserica „Sfînta Înviere"-Suceava de către un sobor de preoți în frunte cu P.P. C.C. Protopopi M. Ciubotar-Suceava și Ioan Ciornei-Rădăuți, înconjurați de familia îndurerată, printre care și fiul răposatului, Preotul Gheorghe Enache, precum și de credincioși, veniți să aducă un ultim omagiu fostului lor păstor sufletesc.

P.P. C.C. protopopi M. Ciubotar și I. Ciornei și P. C. Pr. Nicolae Crețu, consătean cu răposatul, în cuvinte alese, au omagiat personalitatea și slujirea defunctului, transmițînd cuvinte de mîngîiere și condoleanțe familiei.

Rămășițele pămîntești ale Preotului Oliviu Enache au fost așezate spre odihnă veșnică în cripta familiei sale din cimitirul orașului Suceava.

Pr. V. TIMOCEANU

PREOTUL ICONOM STAVROFOR IOAN URSESCU

În seara zilei de 15 iulie 1986, a trecut la cele veșnice, după o scurtă dar grea suferință, Preotul pensionar iconom stavrofor Ioan Ursescu.

S-a născut la 6 iulie 1912 în satul Botuș, comuna Fundul Moldovei-Suceava, fiind cel mai mic dintre cei 11 copii, al lui Toader și Maria Ursescu, buni credincioși, cei care au donat terenul unde astăzi se află biserica parohială din satul Botuș.

Clasele primare le face în satul natal, iar cele liceale la „Dragoș Vodă", în Cîmpulung Moldovenesc. După terminarea liceului se înscrie la Facultatea de Teologie, iar după absolvire se căsătorește cu tînăra Eugenia Rotaru.

În anul 1938 este hirotonit preot pe seama parohiei Cașvana, unde funcționează pînă în anul 1941, cînd se transferă la parohia Deia, comuna Frumosu.

În anul 1971 este transferat la parohia Ostra, de unde în anul 1980 se pensionează.

În toate cele trei parohii unde și-a desfășurat activitatea pastorală Preotul I. Ursescu a desfășurat o bogată activitate pe tărîm pastoral, administrativ-gospodăresc și social-obștesc.

Și-a dat obștescul sfîrșit la Gura-Humorului, unde s-a retras după pensionare.

Sîmbătă 19 iulie, după oficierea Sfintei Liturghii, un sobor de preoți în frunte cu P. C. Prot. Teodor Moroșan, a săvîrșit slujba înmormîntării la biserica din satul Botuș, unde a fost adus defunctul slujitor. P. C. Prot. Teodor Moroșan a rostit un cuvînt în care a evidențiat activitatea desfășurată de Preotul Ioan Ursescu, în cei 42 ani de slujire, arătînd că pentru activitatea desfășurată a primit distincția de iconom stavrofor. Au rostit cuvîntări și P.P. C.C. preoți Gh. Enache de la parohia Botuș, I. Horga de la parohia Deia și D. Horga de la parohia Ostra, care au reliefat activitatea desfășurată de Preotul I. Ursescu în acele parohii.

În dangătul clopotelor sicriul cu corpul neînsuflețit a fost coborît în mormînt.

Prot. Teodor MOROȘAN

PREOTUL ICONOM STAVROFOR CONSTANTIN BARANAI

La data de 15 iulie 1986 a trecut la cele veșnice Preotul iconom stavrofor Constantin Baranai, fost paroh la parohia Frumosu din protopopiatul Cîmpulung.

S-a născut la 25 septembrie 1908 în familia pașnicilor și evlavioșilor țărani români Vasile și Fevronia, din comuna Pîrtești de Sus, județul Suceava. A făcut școala primară în satul natal și liceul la Gura-Humorului, după care s-a înscris la Facultatea de Teologie. După absolvirea facultății se căsătorește cu tînăra Victoria Ciobîcă din Arbore și este hirotonit preot la 18 mai 1935 pentru parohia Bosanci, județul Suceava. A păstorit un timp și parohia Burla din protopopiatul Rădăuți, slujind apoi cu vrednicie, peste trei decenii, la altarul bisericii din Frumosu, protopopiatul Cîmpulung. Retras la pensie la data de 1 decembrie 1985 se stabilește în orașul Cîmpulung, unde a și încetat din viață.

La 17 iulie 1986, în prezența unor slujitori bisericești în frunte cu P. C. Pr. Gh. Solcan, misionar protopopesc la Cîmpulung, în catedrala din Cîmpulung, unde era depus corpul neînsuflețit, s-a săvîrșit slujba de înmormîntare. În cuvîntul său P. C. Pr. Gh. Solcan a evidențiat activitatea regretatului Preot C. Baranai.

Au mai luat cuvîntul următorii P.P. C.C. preoți: Teodor Bodnar-Gura-Humorului, N. Cojocaru și Petru Crăciun-Catedrala Cîmpulung, C. Gheorghiu-Frumosu. Corpul neînsuflețit al celui ce a fost Preot C. Baranai a fost înmormîntat în cimitirul catedralei din Cîmpulung.

Pr. Gh. SOLCAN

PREOTUL IOAN LEONTE

În ziua de 18 august se stinge din viață Preotul Ioan Leonte, fost paroh al parohiei Cordăreni, protopopiatul Dorohoi, județul Botoșani.

S-a născut în anul 1910 în comuna Brăiești, județul Botoșani, dintr-o familie de gospodari, care a dat Bisericii noastre doi slujitori, iar societății oameni de aleasă omenie. Preotul Ioan Leonte și-a făcut școala primară în satul natal, iar după absolivirea celor patru clase primare, se înscrie la liceul „Grigore Ghica V. V.“, din orașul Dorohoi. A absolvit apoi Facultatea de Teologie.

S-a căsătorit și a fost hirotonit preot pe seama parohiei Poiana, comuna Zvorîștea, județul Suceava.

Nu după mult timp se transferă, la cerere, la parohia Cordăreni, pe care o păstorește peste 40 de ani și de unde se pensionează.

Preotul Ioan Leonte s-a caracterizat prin aceea că a fost un bun gospodar, nu numai la casa lui, ci cu sîrg și pentru Casa Domnului. A fost intransigent, conștiincios, corect și de o seriozitate demnă de a fi exemplu.

A lucrat mult pentru păstrarea dreptei credințe și, în colaborare cu membrii corpului didactic din comună, a organizat un cor pe patru voci, cor al cărui renume a trecut departe de hotarele județului.

Bisericile din parohie au fost permanent ținute în ordine, reparate la vreme, împrejmuite și înzestrate cu cele necesare cultului.

În ultimul timp Preotul Ioan Leonte s-a simțit slăbit din punct de vedere fizic și a cerut să fie pensionat.

Nu mult după pensionare o boală necruțătoare i-a curmat firul vieții. A fost depus în biserica parohială, iar în ziua de 22 august un sobor de preoți a săvîrșit în curtea bisericii slujba înmormîntării sub protia P. C. Prot. Mihai Toma-Dorohoi, care împreună cu P.P. C.C. preoți, Xenofont Urzică și Marcel Ostafi, paroh, în cuvîntările rostite au scos în evidență personalitatea dispărutului.

După terminarea slujbei, sicriul Preotului Ioan Leonte a fost purtat de preoții slujitori, în dangăt de clopote și în plînsul celor de față, în jurul bisericii parohiale, pe care a slujit-o cu devotament și depus în cripta familiei de lîngă biserica parohială.

Pr. Ilie COJOCARU

B. — Episcopia Romanului și Hușilor

RESFINȚIREA BISERICII CU HRAMUL „POGORÎREA SFÎNTULUI DUH" DIN PAROHIA COTUMBA, PROTOPOPIATUL MOINEȘTI, JUDEȚUL BACĂU

Ca urmare a unor lucrări de reparații la biserica „Pogorîrea Sfîntului Duh" din Cotumba, din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, în ziua de 27 iulie 1986 a avut loc resfințirea acestui sfînt locaș de către Prea Sfințitul Arhiereu-vicar Ioachim Vasluianul în fruntea unui sobor de preoți.

În satul Cotumba, comuna Agăș, de pe istorica vale a Trotușului, a existat o biserică veche, construită în anul 1763, după cum reiese din inscripția de pe o placă de piatră așezată deasupra ușii de la intrarea bisericii actuale. Pe această placă stă scris în limba română cu litere cirilice: „Acest sfînt locaș l-a făcut Grigore Crupenschi vel Paharnic în zilele prea luminatului Domn Grigore Voevod, Leat 1763... Stareț Pahomie".

Biserica a fost schit de maici, apoi de călugări, iar după secularizarea averilor mănăstirești a devenit filie la parohia Brusturoasa.

În timpul primului război mondial 1916-1918), biserica a fost distrusă complet și s-a reconstruit de către locuitorii satului actuala biserică, pe vechea temelie și după modelul bisericii vechi.

Stilul arhitectonic este cel moldovenesc, avînd în partea de vest, la intrare, o mică turlă din zid, clopotnița.

Biserica devenind neîncăpătoare, între anii 1972 și 1978 în centrul satului Cotumba la stăruința vrednicului de pomenire, preotul Gheorghe Florești-teanu, enoriașii parohiei Cotumba și-au construit o monumentală biserică înveșmîntată în pictură și dotată cu tot ce este necesar pentru săvîrșirea cultului divin.

La stăruința tînărului preot paroh, Ioan Preotu, această modestă bisericuță din deal a fost restaurată din temelie, devenind astfel ca o filie a parohiei, unde se slujește la hram și la anumite zile din an.

În cadrul Sfintei Liturghii arhierești a fost hirotonit diaconul Silviu Vornicu întru preot, pentru parohia Blaga din protopopiatul Tg. Ocna, iar la sfîrșitul Sfintei Liturghii, tînărul paroh, Ioan Preotu, a fost hirotesit iconom.

Cu acest prilej P. S. Ioachim Vasluianul, printre altele, a spus: „Ne găsim într-o atmosferă ortodoxă, unde ne-am rugat pentru pacea a toată lumea, pentru unirea tuturor și pentru pîinea cea de toate zilele".

În încheiere, Prea Sfințitul Arhiereu precizează că fiecare din noi, preoții și credincioșii de pe valea Trotușului, am trăit laolaltă clipe de aleasă bucurie ortodoxă și românească.

Prot. I. ANDRIOAIE

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR JENICĂ POPA

În ziua de 3 iulie 1986 a încetat din viață Preotul Jenică Popa, parohul parohiei „Sf. Nicolae" din orașul Moinești.

S-a născut la 14 august 1935 în satul Băhnășeni, comuna Solonet, din părinții Vasile și Elena, tatăl cîntăreț bisericesc, iar mama casnică.

Școala primară a urmat-o în satul natal, apoi Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț.

Între anii 1954 și 1959 a urmat Institutul Teologic de grad universitar din București. Se căsătorește cu tînăra Felicia Hagimă din satul vecin Băsești și la data de 22 iunie 1958 este hirotonit diacon.

În anul 1959 este hirotonit preot de către Episcopul Partenie Ciopron și numit paroh la parohia Valea Hogii din protopopiatul Bacău.

După patru ani de activitate la această parohie este transferat la cerere în satul natal Băhnășeni, unde timp de 16 ani desfășoară o activitate frumoasă, renovînd cele trei biserici din cuprinsul parohiei pentru care a și fost distins cu rangul onorific de iconom stavrofor.

În anul 1979 este numit preot la parohia „Sf. Nicolae"-Moinești și tot în același an este numit misionar protopopesc al potopopiatului Moinești.

Timp de 7 ani la această parohie a desfășurat o pilduitoare activitate gospodărească, renovînd biserica, cu pictură, mobilier nou, veșminte, cărți și tot ce este necesar pentru săvîrșirea cultului divin.

Slujba înmormîntării a avut loc duminică 6 iulie, în biserica unde a slujit în ultima vreme, de către un sobor de preoți sub conducerea P. C. Prot. Ioan Andrioaie-Moinești.

După ce s-a săvîrșit Sfînta Liturghie s-a oficiat slujba înmormîntării.

Despre viața și activitatea sa au vorbit P. C. Prot. Ioan Andrioaie PP. CC. preoți Petru Todeancă, parohia Valea Arinilor, și Gheorghe Gheorghiu.

Au rămas nemîngîiați soția sa și unicul său fiu Manuel-Eduard, elev în anul II la Seminarul teologic de la Neamț.

Bunul Dumnezeu să-l așeze după a sa vrednicie în locașurile Sale cele cerești.

PREOTUL ALEXANDRU HAGIU

În ziua de 7 iulie 1986 a încetat din viață preotul pensionar Alexandru Hagiu. S-a născut la 24 noiembrie 1904 în comuna Dărmănești, din părinți gospodari, Dumitru și Maria.

Școala primară a urmat-o în satul natal, pe care a absolvit-o în anul 1916.

În anul 1918 s-a înscris la Seminarul din Galați, apoi se transferă la Seminarul din Huși, unde urmează clasa a VIII-a și obține diploma de absolvire a Seminarului, în anul 1926.

În anul 1928 s-a căsătorit cu tînăra Victoria Pascalin din satul său natal Dărmănești și tot în același an a fost hirotonit preot pe seama parohiei Păncești din protopopiatul Bacău.

Cu elan tinerese desfășoară aici, timp de trei ani, o pilduitoare activitate, după care la data de 21 august 1931, la cerere, se transferă în satul său natal Dărmănești, unde slujește cu vrednicie pînă la data de 1 mai 1980 cînd se pensionează.

Slujba înmormîntării s-a săvîrșit la 10 iulie în biserica din Dărmănești, după Sfînta Liturghie, de către un sobor de preoți sub conducerea P.C. Prot.

Ioan Andrioaie-Moinești, care în cuvîntul său a vorbit despre personalitatea, viața și activitatea Preotului Alexandru Hagiu.

Despre viața și activitatea distinsului preot au mai vorbit PP. CC. preoți: Vasile Cojoc-Plopu, Toader Alexandrescu-Dărmănești și preotul pensionar Ioan Boeru în calitate de coleg.

În prezența familiei, a soborului de preoți și a credincioșilor corpul neînsuflețit al preotului Alexandru Hagiu a fost așezat în cavoul familiei.

Bunul Dumnezeu să-l așeze în rîndul slujitorilor Săi.

Prot. I. ANDRIOAIE

PREOTUL ICONOM STAVROFOR EUGEN BORDEIANU

În seara zilei de 19 iulie 1986 a trecut la cele veșnice distinsul Preot pensionar Eugen Bordeianu, fost paroh la parohia Dulcești, protopopiatul Roman.

Născut la 15 august 1909, dintr-o familie de buni creștini, în satul Crivești, comuna Strunga, județul Iași, după terminarea cursurilor primare în școala din satul natal și din imboldul unei chemări lăuntrice a urmat Seminarul «Sfîntul Gheorghe» din Roman pe care l-a absolvit în 1929 și apoi, între ani 1931 și 1935, cursurile Facultății de teologie, fiind declarat licențiat în anul 1937.

După căsătorie, în 1930, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Crivești, satul său natal, unde funcționează pînă la 1 aprilie 1937, cînd se transferă la cerere în parohia Dulcești, ducîndu-și apostolatul preoțesc cu demnitate și dăruire pînă în 1977, cînd s-a pensionat.

A slujit Altarului cu rîvnă și cutremurul sfînt al preotului pătruns de convingerile credinței remarcîndu-se printr-o frumoasă și bogată activitate pastoral-bisericească. Biserica și viața păstoriților săi au fost cele două amvoane pe care le-a slujit cu dăruire, putînd să spună cu Sfîntul Apostol Pavel: «Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit» (II Timotei 4, 7).

Pentru toate acestea, Preotul Eugen Bordeianu fusese cinstit cu rangul onorific de iconom stavrofor.

Slujba de prohodire a fost oficiată de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protopop Raul Rojniță, ca delegat al Prea Sfințitului Episcop Eftimie, în ziua de 22 iulie 1986, la biserica parohiei Dulcești.

La sfîrșitul slujbei de înmormîntare au rostit cuvîntări P. C. Protopop Raul Rojniță, care a pus în lumină personalitatea defunctului, transmițînd familiei îndoliate și enoriașilor din partea P. S. Episcop Eftimie sincere condoleanțe pentru marea durere sufletească pricinuită de trecerea la cele veșnice a mult regretatului preot. Apoi au vorbit PP. CC. preoți Vasile Cenușă, din partea colegilor de seminar și Vasile Ungureanu din partea enoriașilor.

Sicriul cu corpul neînsuflețit al preotului Eugen Bordeianu a fost depus în cripta familiei din cimitirul satului.

Prot. Raul ROJNIȚĂ

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXIIe No. 4 — mai — juin 1986

S O M M A I R E

SA BEATITUDE LE PATRIARCHE JUSTIN
A ETE APPELE DEVANT DIEU

AU SYNODE de l'Eglise Orthodoxe Roumaine . . . 3

TELEGRAMME adressé à Son Excellence Monsieur *NICOLAE CEAUŞESCU*, Président de la République Socialiste de Roumanie 4

FUNERAILLES de Sa Béatitude JUSTIN, Le Patriarche de l'Eglise Orthodoxe Roumaine († PIMEN SUCEVEANUL, *Evêque-vicaire*) 7

JOURNEE DE LA LIBERATION

Le 23 Août 1944 — le 23 Août 1986 (*P. V. Nechita*) . . . 35

Un troublant document présentant les sacrifices des soldats roumains dans la lutte contre le fascisme (*A. Constantiniu* et *Adrian Pricop*) 38

ET TOI, BELLE ROUMANIE, A JAMAIS TU SOIS FLEURIE

Le travail, source de bonheur et d'unité (*P. V. Vaida*) . . 44

H O M E L I E S

Archip. M. MOCANU, Au martyre du Saint Jean-Baptiste . 50

P. prof. Sorin COSMA, La foi et les bienfaits, conditions du salut 51

P. Ioan IPATE, Notre Père, qui es aux cieux 56

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

† *PIMEN SUCEVEANUL*, *Evêque-vicaire*, Icône de la Transfiguration 58

P. Mircea ŞFICHI, La Sainte Tradition dans la vie de L'Eglise Orthodoxe 64

P A G E S P A T R I S T I Q U E S

Homélie tenue par Saint Jean Chrysostôme à sa consécration en prêtre (*Trad. P. Th. Lificiu*) 67

TEMOIGNAGES DE LA PRESENCE ET DE LA DEVOTION ROUMAINES

P. Scarlat PORCESCU, Une fondation roumaine au Saint Mont Athos. L'Ermitage „Prodromul" 73

VIVRE DANS LA JOIE DE LA TERRE ANCESTRALE

Dr. Ioan BURDUJA, Le village de Dragomirești et ceux de près sur Pîrîul Alb — Département Neamț 104

NOTES 112

L'Ermite Silvestru et le monastère de Hangu de la Moldavie dans l'ouvrage de Jean A. Vaillant „Roumanie" (*P. dr. Ioan Dură*); Vestiges l'Ermitage Oneaga (*P. D. Mihăilescu*).

COMPTES RENDUS . . . 119

† *Dr. Antonie Plămădeală, Métropolite d'Ardeal*, Lazăr-Leon Asachi dans la culture roumaine, Sibiu, 1985 (*Prof. dr. I. D. Lăudat*); † *Nicolae Corneanu, Métropolite de Banat*, Etudes patristiques. Aspects de la vieille littérature chrétienne, Timișoara, 1984 (*P. C. Căliman*); Le 23 Août 1944, Documents, Bucarest, vol. I-II 1984, vol. III-IV, 1985 (*V. Diacon*).

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

A. ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 128

Itinéraire de l'Evêque (*P. Scarlat Porcescu*); Messes épiscopales et consécrations d'églises (*P. Valeriu Ciochină, P. V. Nechita, Archid. T. Meleșcan, Archid. Ioachim Giosanu* et *Diacre Gr. Timoftescu*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre Dumitru Brînzei (*P. V. Chiroșcă*); Le Prêtre icônome stavrophore Oliviu Enache (*P. V. Timoceanu*); Le Prêtre icônome stavrophore Ioan Ursescu (*Prot. Teodor Moroșan*); Le Prêtre icônome stavrophore Constantin Baranai (*P. Gh. Solcan*); Le Prêtre Ioan Leonte (*P. Ilie Cojocaru*).

B. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUȘI . . . 135

Réconsécration de l'église „La Descente du Saint Esprit", paroisse Cotumba, doyenné de Moinești, département Bacău (*Prot. I. Andrioaie*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre icônome stavrophore Jenică Popa; Le Prêtre Alexandru Hagiu (*Prot. I. Andrioaie*); Le Prêtre icônome stavrophore Eugen Bordeianu (*Prot. Raul Rojniță*).

MĂRTURII ALE PREZENȚEI ȘI EVLAVIEI ROMÂNEȘTI LA ATHOS

Pr. Scarlat PORCESCU, O ctitorie românească la Sfîntul Munte Athos. Schitul Prodrom. 120 de ani de la sfințire . 73

VIEȚUIND ÎNTRU BUCURIA PĂMÎNTULUI STRĂBUN

Dr. Ioan BURDUJA, Satul Dragomirești și cele învecinate de pe Pîrîul Alb — Județul Neamț 104

ÎNSEMNĂRI 112

Sihastrul Silvestru și Mănăstirea Hangu din Moldova în lucrarea lui Jean A. Vaillant, „România“ (*Pr. dr. Ioan Dură*); Urme ale Schitului Oneaga (*Pr. D. Mihăilescu*).

RECENZII 119

† *Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului*, Lazăr-Leon Asachi în cultura română, Sibiu, 1985 (*Prof. dr. I. D. Lăudat*); † *Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului*, Studii patristice. Aspecte din vechea literatură creștină, Timișoara, 1984 (*Pr. C. Căliman*); 23 August 1944. Documente, București, vol. I-II, 1984, vol. III-IV, 1985 (*V. Diacon*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 128

Itinerar chiriarhal (*Pr. Scarlat Porcescu*); Slujbe arhierești și sfințiri de biserici (*Pr. Valeriu Clochină, Pr. V. Nechita, Arhid. T. Meleșcan, Arhid. Ioachim Giosanu* și *Diac. Gr. Timoftescu*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Dumitru Brînzei (*Pr. V. Chiroșcă*); Preotul iconom stavrofor Oliviu Enache (*Pr. V. Timoceanu*); Preotul iconom stavrofor Ioan Ursescu (*Prot. Teodor Moroșan*); Preotul iconom stavrofor Constantin Baranai (*Pr. Gh. Solcan*); Preotul Ioan Leonte (*Pr. Ilie Cojocaru*).

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 135

Resfințirea Bisericii cu hramul „Pogorîrea Sfîntului Duh“ din parohia Cotumba, protopopiatul Moinești, județul Bacău (*Prot. I. Andrioaie*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul iconom stavrofor Jenică Popa; Preotul Alexandru Hagiu (*Prot. I. Andrioaie*); Preotul iconom stavrofor Eugen Bordeianu (*Prot. Raul Rojniță*).

P. I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

Anul LXII, Nr. 5 SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE 1986

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

CHEMĂRILE ÎNTREGII ŢĂRI

Congresul al III-lea al oamenilor muncii (*Redacţia*) . . 3

ÎN SLUJBA ECUMENISMULUI

Convergenţe şi ambiguităţi în textele despre „Botez, Euharistie şi slujire“ ale Documentului de la Lima (*Pr. Matei Corugă*) 6
Ce aşteptăm de la Documentul „Botez, Euharistie, Ministeriu“ (B. E. M.) (*Pr. prof. Gh. Onofrei*). 16

STUDII

Pr. prof. dr. Al. I. CIUREA, Umanism şi teologie în cultura veche românească 19
Pr. Vasile NECHITA, Sfînta Taină a Cununiei . . . 38
Drd. Macedon PETRESCU, „Să nu ucizi“ — studiu exegetic . 61

PREDICI

Pr. Th. BODNAR, Duminica a XIX-a după Rusalii . . . 68
Arhim. Partenie APETREI, La Înălţarea Sfintei Cruci . . 70
Pr. C. CHIRICA, Însuşirile Bisericii 73

DREAPTA ÎNVĂŢĂTURĂ A BISERICII

Arhid. Ioachim. GIOSANU, Duminica, sărbătoarea creştinilor . 76

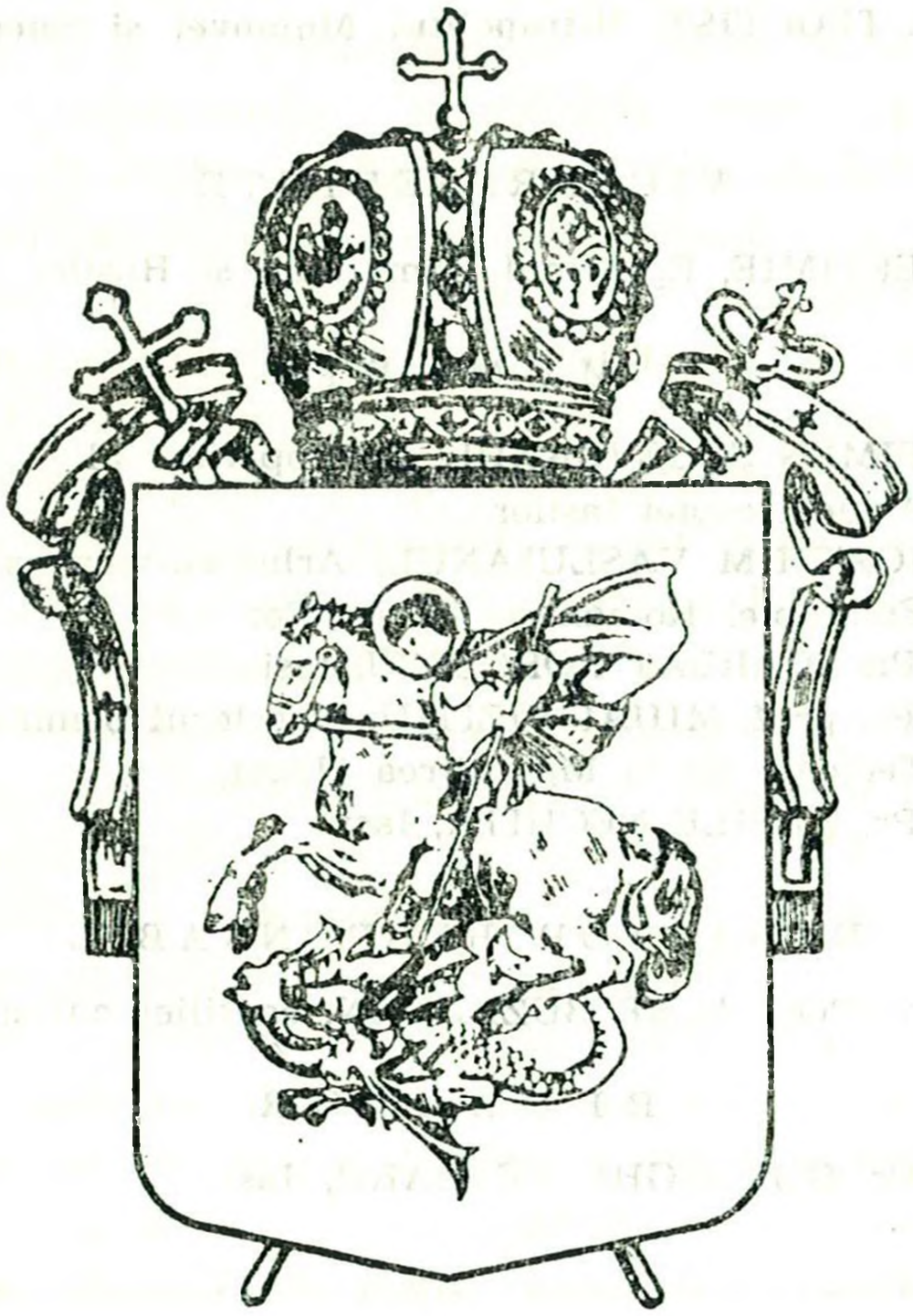
PAGINI PATRISTICE

Fericitul Ieronim, Proorocul Iona (trad. *Pr. prof. dr. Nicolae Neaga*) 88

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXII, Nr. 5 SEPTEMBRIE — OCTOMBRIE 1986

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor
† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor
P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași
P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț
P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex, 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

CONGRESUL AL III-LEA AL OAMENILOR MUNCII

Dintotdeauna poporul român, locuitor în spațiul mioritic, și-a clădit și afirmat tăria sa demiurgică în lupta cu realitatea înconjurătoare pe care a metamorfozat-o potrivit voinței și scopului său, înaintînd an de an, etapă cu etapă, pe scara civilizației, a progresului material și spiritual. Totdeauna poporul român cu acea seninătate specifică spiritului lucid și cutezător, ancorat puternic în realitate și în același timp deschis dimensiunii viitorului cu speranța împlinirilor de mai bine și-a manifestat deplin vitalitatea sa, întru jertfa creației materiale și spirituale spre existență bună și fericită. Astfel s-a conturat în istorie, se conturează în contemporaneitate și se scrutează pentru viitor un destin măreț și strălucit al poporului român, popor liber și independent, stăpîn peste tot ceea ce realizează prin muncă asiduă, responsabilă și plină de conștiinciozitate sub îndrumarea și conducerea înțeleaptă a țării în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România. România a parcurs în ultimii patruzeci de ani și mai ales în ultimii douăzeci și unu de ani o etapă grăitoare și revelatoare în dezvoltarea sa economico-socială, iar întrunirile marelui sfat al țării, ale forurilor reprezentative ale oamenilor muncii constituie tot atîtea prilejuri binevenite de constatare și analizare a muncii întregului popor, bilanțurile remarcabile ce evocă potențialul creator al națiunii și, în același timp, planurile de viitor, bineștiind că orînduirea noastră socialistă este în chip esențial „orînduire bazată pe prefigurarea și construcția programatică a viitorului, tocmai pentru că este prin natura ei aptă să-și edifice istoria în mod conștient".

În suita acestor evenimente care marchează împlinirile noastre contemporane și reprezintă chezășia sigură a viitorului se înscriu și lucrările celui de-al III-lea Congres al oamenilor muncii care a avut loc între 4 și 6 septembrie 1986, sub conducerea Domnului Nicolae Ceaușescu, care, la deschiderea lucrărilor, făcînd o trecere în revistă a epocalelor realizări ale poporului român în toate domeniile de activitate din ultimul cincinal și din anul 1986, a spus:

„Congresul al III-lea al oamenilor muncii din industrie și alte sectoare economice — înalt forum al democrației muncitorești

revoluționare — reprezintă un eveniment politic de importanță istorică în dezvoltarea economico-socială și ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație socialistă".

Recentul forum al poporului român, constructor al vieții și civilizației noastre de astăzi, al unei vieți prospere și înfloritoare este expresia vie a democratismului societății noastre, a participării poporului la conducerea întregii activități economice și sociale. Congresul a abordat cu o înaltă exigență și responsabilitate deplină problemele complexe ale economiei naționale și, în primul rînd, dezvoltarea intensivă a acesteia, îmbunătățirea nivelului tehnic și calitativ al produselor, reducerea consumurilor de materii prime, combustibili, energie și valorificarea superioară a acestora, continua creștere și îmbunătățire a nivelului de trai, responsabilitatea și conștiința înaltă a tuturor oamenilor muncii, pentru că ei sînt producătorii și beneficiarii a tot ceea ce se făurește prin munca titanică în Patria noastră.

De la tribuna acestui înalt for democratic, referitor la stadiul de dezvoltare al societății noastre Domnul Nicolae Ceaușescu spunea:

„Obiectivul strategic în cincinalul 1986-1990 îl constituie trecerea României la o nouă etapă de dezvoltare, de la țară socialistă în curs de dezvoltare la țară mediu dezvoltată, iar în perspectiva anilor 2000 Patria noastră va deveni o țară socialistă multilateral dezvoltată".

Aceasta se va face desigur prin munca intensivă a poporului român, prin spiritul său de răspundere și competența tuturor. Problemele păcii și dezarmării, cele mai acute ale contemporaneității au fost aduse iarăși pe ordinea de zi a lucrărilor Congresului prin cuvîntul autorizat al Președintelui Republicii Socialiste România, întregul popor român exprimîndu-și hotărîrea neabătută „de a conlucra tot mai strîns cu toate popoarele lumii, de a-și aduce contribuția activă la realizarea dezarmării și păcii, la dezvoltarea liberă și independentă a tuturor națiunilor, la făurirea unei lumi în care fiecare națiune să se dezvolte așa cum dorește, fără nici o teamă de intervenție în treburile sale interne, să-și făurească în deplină libertate o viață de bunăstare și fericire, să trăiască în pace".

Cei 11.000 de participanți la lucrările Congresului al III-lea al oamenilor muncii, reprezentînd clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea au adoptat cuvîntarea Domnului Nicolae Ceaușescu ca program de muncă și acțiune al tuturor oamenilor muncii, al întregului popor.

Totodată, dînd expresie sentimentelor de recunoștință față de întreaga activitate a Președintelui României pentru continua dezvoltare a Patriei, de unanimă apreciere și adeziune față de politica

internă și externă promovată de conducătorul înțelept al națiunii noastre, participanții la Congresul al III-lea al oamenilor muncii au reales pe Domnul Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de Președinte al Consiliului Național al Oamenilor Muncii.

La Congres s-a adoptat Apelul *oamenilor muncii pentru pace adresat tuturor oamenilor de bine din întreaga lume pentru salvgardarea păcii și vieții pe pămînt, pentru ca munca oamenilor să se desfășoare în pace și ei să se bucure de roadele muncii lor.*

Și pentru Biserica Ortodoxă Română, ca aceea care a sprijinit întotdeauna năzuințele spre mai bine ale poporului din vatra carpatică de viață și închinare, identificîndu-se aspirațiilor fiilor ei, Congresul oamenilor muncii reprezintă un fericit prilej de a-și manifesta deplina adeziune față de hotărîrile Conducerii de stat, ale tuturor celor ce muncesc în Patria noastră spre continua înălțare a bunăstării materiale și spirituale a ei, precum și față de noile demersuri pentru pacea și viața lumii înscrise în Apelul *oamenilor muncii. Prin propoveduirea înaltelor principii ale credinței creștine, dreptatea, conștiinciozitatea, responsabilitatea, dragostea de muncă, care redau omului adevărata sa demnitate, Biserica noastră strămoșească sprijină cu hotărîre și își aduce contribuția prin slujirea ei specifică la progresul și bunăstarea tuturor fiilor ei, a Patriei noastre. În acest sens I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei spunea în una dintre cuvîntările Sale :*

„În condițiile de viață nouă, totul îmbracă veșmîntul noului, al frumosului, de care este legat întregul nostru popor. Credincioșii Bisericii noastre, preoții continuă, prin slujirea și hărnicia lor, și în zilele noastre, firul de aur al tradițiilor noastre, al Ortodoxiei noastre românești".

De aceste sentimente ale iubirii față de glia străbună, de dorința fierbinte și elanul temerar în procesul măreț de ridicare a Patriei pe cele mai înalte culmi de civilizație și progres material și spiritual sînt însuflețiți slujitorii și credincioșii creștini din Mitropolia Moldovei și Sucevei, în unitate de gînd și faptă cu toți fiii Bisericii noastre strămoșești, cu întregul popor român, pentru care hotărîrile Congresului al III-lea al oamenilor muncii constituie un imbold puternic în lucrarea lor cea bună, izvorîtă din spiritul creator din hărnicia românească ancestrală, din conștiință, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel (Romani 13, 5).

REDACȚIA

CONVERGENȚE ȘI AMBIGUITĂȚI ÎN TEXTELE DESPRE „BOTEZ, EUHARISTIE ȘI SLUJIRE“ ALE DOCUMENTULUI DE LA LIMA

1. — BOTEZ.

Privit în ansamblu, textul despre Botez redă esența învățăturii de credință ortodoxă despre Taina Sfîntului Botez, formulată însă într-un limbaj ce încă nu ne este familiar.

Vom semnala în „Analiza textului“ ceea ce am considerat că umbrește renașterea ontologică a celui botezat, precum și enunțurile ce ni se par dificile.

Textul se păstrează în limitele pe care și le-a impus, luînd în considerare numai credința și practica Botezului comună tuturor Bisericilor. În argumentare se invocă frecvent caracterul normativ al credinței și practicii apostolice. Considerăm că credința și practica apostolică nu poate fi limitată de un document, chiar dacă este atît de important ca cel de la Lima.

Viața liturgică, catehetică și teologia Bisericii noastre este mult mai bogată decît enunțurile și indicațiile textului. Subliniem însă *articolele 21 și 23*. Primul, pentru importanța raportului dintre propoveduirea Cuvîntului și Taină; al doilea, pentru perspectiva pe care ne-o oferă cu privire la participarea întregii comunități a credincioșilor la actul Botezului, întărind caracterul comunitar al Tainei. Ambele încă mai pot să rodească în viața noastră liturgică și pastorală.

Ceea ce considerăm absolut realist și pozitiv este faptul că enunțurile doctrinale ale textului formează deja platforma comună pentru dialogul cu celelalte Biserici — care vor accepta acest text — în drumul nostru spre consens deplin asupra Tainei Sfîntului Botez, ce rămîne indestructibil legat de Sfînta Taină a Mirungerii.

— *Analiza textului.*

I. — INSTITUIREA BOTEZULUI

Textul este convergent. Subliniem însă că Biserica Ortodoxă practică Botezul nu ca „un rit al angajării față de Domnul“, ci ca taina renașterii ontologice a celui botezat la viața cea adevărată în Hristos.

II. — SEMNIFICAȚIA BOTEZULUI

Textul este convergent, dar nu pare a fi suficient de sistematic elaborat. Adevărurile despre ceea ce noi numim roadele, efectele sau urmările Botezului sînt împrăștiate în text ca niște pietre de mozaic. Se simte lipsa *definiției*, care să reunească elementele ce

formează ființa tainei, să-i arate locul și rostul ei ca sacrament în viața Bisericii.

Termenii „*semn*“ și „*rit al angajării*“ sînt nesemnificativi în comparație cu „*Taină*“ sau „*Sacrament*“, după cum și „*semnificații*“ și „*imagini*“, față de *roade* sau *efecte* ale Botezului.

Textul ar fi mai concludent dacă ar sublinia necesitatea absolută a Botezului pentru mîntuire ; faptul că prin ștergerea păcatului „*strămoșesc*“ noi devenim făptură nouă, nu numai „*păcătoși îndreptați*“ (E. 9).

A. 3. — *Participarea la moartea și Învierea lui Hristos.*

Textul este convergent. „Renaștem... prin puterea Învierii lui Hristos“ (B. 3) — și prin lucrarea harului Duhului Sfînt, adăugăm noi.

B. 4. — *Pocăință, iertare, curățire.*

Textul este convergent. Găsim însă un enunț ce ar fi putut fi formulat mai teologic : „Cei botezați... primesc o orientare etică nouă sub diriguirea Duhului“. Este nesemnificativ în comparație cu restaurarea naturii umane într-o făptură nouă în Hristos, prin ștergerea păcatului strămoșesc.

C. 5. — *Dar al Duhului.*

Textul este dificil. „Ungerea Sfîntului Duh promis“, „însemnarea cu pecetea Sa“, „arvuna moștenirii de copii ai lui Dumnezeu“ nu sînt văzute ca elementele unui act sacramental distinct față de Botez. Nu apare nici un „punct de încopciere“ pentru Mirungerea ca Taină. Totul se petrece în Botez, în Botezul în Duh.

D. 6.— *Încorporarea în Trupul lui Hristos.*

Textul este convergent. Mărturisirea de credință ortodoxă ne învață că pentru deplina încorporare în Trupul eclezial al lui Hristos este necesar: Botezul, Mirungerea și Euharistia, oficiate succesiv la o singură ceremonie.

Semnalăm și un concept ecumenic : „Unicul Botez“.

Conceptul nu are acoperire dogmatică. Dacă *toate* Botezurile sînt *practici*, unde este acel „Unic Botez“ ? În afara Bisericilor ?

E. 7. — *Semn al Împărăției.*

Textul este convergent. Cuvintele „Taină“ și „Har“ ar fi exprimat mai clar lucrarea Sfîntului Duh, decît cuvintele „*semn*“ și „*dinamism*“.

III. — BOTEZUL ȘI CREDINȚA

8 — 10. Textul este în consens cu ceea ce Ortodoxia a dezvoltat din Marcu 16, 16 : „Cel ce va crede și se va boteza, se va mîntui“. Rolul „faptelor“, ca „răspunsul nostru la darul lui Dumnezeu“ (B. 8), trebuie să fie „creștere“, „transformare“, „o continuă experiere a harului“ (B. 9), „o continuă luptă, pentru ca voia lui Dumnezeu să se realizeze în toate domeniile de viață, o sporire în viețuirea credinței“ (B. 10).

IV. — PRACTICA BOTEZULUI

A. 11 — 13. *Botezul adulților și Botezul pruncilor.*

Textul este convergent. Se cuvine o precizare : Ortodoxia nu justifică Botezul pruncilor pe „o posibilă practică din perioada apostolică“ (B. 11), ci pe necesitatea absolută a Tainei pentru mîntuire (Ioan 3, 5).

Considerăm că ambele practici ar putea coexista pașnic. Sînt prea înrădăcinate în tradițiile Bisericilor și condiționate de exigențele lor pastorale.

Semnalăm o indicație și un îndemn ecumenic :

a). „Cînd se botează un copil, răspunsul său personal va fi prezentat mai tîrziu în viață“ (B. 12). Ar putea Ortodoxia face de aici o ceremonie în cult ?

b). „Bisericile... se vor abține de la *orice practică*, ce ar putea pune în discuție *integritatea sacramentală* a altor Biserici“. (B. 13). Îndemnul este nerealist: Integritatea sacramentală implică un consens asupra Sfintelor Taine.

B. 14 — *Botez, Ungere, Confirmare.*

Textul este dificil. Conceptul ecumenic : „*Sens plenar al Botezului*“ (B. 14), nu dă nici o șansă Mirungerii ca Taină. Ea rămîne „un rit separat, adăugat între Botez și Euharistie“ (B. 14 b), care ne *dovedește* că „nu am cîntărit bine și nici nu am acceptat consecințele „Unicului Botez“ sau ale „Botezului în sens plenar“ ?!

C.15-16. — *Pentru o recunoaștere reciprocă a Botezului.*

Textul este convergent cu dorința și speranța noastră că vom ajunge la un consens asupra Sfintei Taine a Mirungerii.

V. 17-22. — CELEBRAREA BOTEZULUI.

Textul este convergent. Adăugînd la articolul 17 : „Prin întreita afundare“ și la articolul 22 : „Cu condiția să fie botezat“, textul devine chiar ortodox.

„Semnele : punerii mîinilor, ungerii sau Mirungerii și Crucii“ (B. 19), rămîn în continuare doar simboluri moștenite din tradiția veche care „pot adînci ceromonia“ (B. 19), explicînd darul Duhului la Botez.

Poziția cea mai avansată pe care ne aflăm astăzi o formulează sfîrșitul articolului 20, sub formă de deziderat : „Ar trebui ... să considerăm că inițierea creștină nu este deplină fără pecetea Duhului Sfînt, dăruit celui botezat și participarea la împărtășanie“.

În concluzie : Reținem articolele 21 și 23. Primul pentru importanța raportului dintre propoveduirea Cuvîntului și Taină ; al doilea pentru perspectiva pe care ne-o oferă cu privire la participarea întregii comunități a credincioșilor la actul Botezului întărind astfel caracterul comunitar al tainei.

*

2. — EUHARISTIE.

Textul despre Euharistie, înțeleasă ca pîinea cea frîntă pentru unitatea Bisericii, ne umple inima de speranțe încă din titlul : *Euharistie* — nu „Cina Domnului", „Frîngerea pîinii" sau „Comuniune". Iată și continuarea : „Prezența reală vie și lucrătoare a lui Hristos în Euharistie nu depinde de credința persoanelor" ; „Modul prezenței lui Hristos în Euharistie este *unic*" (E. 13) ; „El este Cel care invită și prezidează" (E. 29) ; „Pîinea și vinul devin semnele sacramentale — adică prezența reală — ale Trupului și Sîngelui lui Hristos, prin cuvîntul viu al lui Hristos și prin puterea Sfîntului Duh. Și *rămîn* astfel în vederea împărtășirii" (E. 15).

Dacă se poate merge atît de departe pe baza credinței și practicii comune tuturor Bisericilor, înseamnă că Ortodoxia nu are motive de descurajare, chiar dacă drumul pînă la „Însuși Trupul și Sîngele Domnului" și „reactualizarea euharistică a Jertfei de pe Cruce" rămîne în urcuș.

Analiza textului va mai tempera tonul, dar esențialul îl avem deja. Orice dialog pe tema Euharistiei va fi în mod necesar condiționat de Documentul de la Lima.

Regretăm faptul că textele despre Botez și Euharistie se mențin pe o poziție marginală privind relația păcat și har. Ar fi constituit un bun suport pentru dialogul asupra Sfintei Taine a Pocăinței.

Reținem însă indicațiile articolelor 30 și 31 : Celebrarea mai frecventă a Sfintei Liturghii înseamnă Cuvînt mai bogat și Taină Euharistică trăită mai intens, în părtășie cu Cel ce ne unește pe toți.

— *Analiza textului.*

I. — INSTITUIREA EUHARISTIEI

Autorii au preferat intenționat textul paulin (I Corinteni 11, 23-25). Dacă nu le-ar fi lăsat în umbră pe cele evanghelice și n-ar fi estompat Cina cea de Taină între „celelalte Cine" nu reușeau să formuleze uriașul caracter anamnetic al Euharistiei. Definiția ne demonstrează calitatea efortului : „Euharistia este o Cină sacramentală, care, prin semne văzute, ne comunică *iubirea lui Dumnezeu* în Iisus Hristos" — nesemnificativ pentru cei cărora ea le comunică „Însuși Trupul și Sîngele Domnului".

II. 2. — SEMNIFICAȚIA EUHARISTIEI

Textul este convergent. Lipsește din enumerarea semnificațiilor Euharistiei tocmai cea pe care Ortodoxia o consideră esențială : „Euharistia ca Taină a prezenței reale a lui Hristos cu Trupul și Sîngele Său".

S-a procedat astfel din motive de tact ? Normal ar fi fost ca articolul 13 să fie marcat cu inițială și titlu.

A. 3-4. — *Euharistia ca mulțumire adusă Tatălui.*

Textul este convergent. Un enunț mai bun găsim mai jos : „Mulțumire adusă lui Dumnezeu".

În Euharistie Hristos este Cel care aduce, Care Se aduce și Care primește Jertfa, ca Dumnezeu, Unul întreit, Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt.

„Euharistia este marea jertfă de laudă prin care Biserica vorbește în numele a toată făptura". Termenul „Euharistie" este patristic (Sfîntul Ignatie al Antiohiei, *Către Efeseni* 13, 1). Subliniem faptul că documentul preferă acest termen „Frîngerii pîinii", „Cinei Domnului" sau „Comuniunii".

B. 5-14 — *Euharistia ca anamneză sau pomenire (memorial) al lui Hristos.*

Textul este dificil. Afirmații îmbucurătoare ca: „Hristos cel răstignit și înviat... cu tot ce a făcut pentru noi... este prezent în această pomenire și ne face părtaș cu El" (E. 6) sau: „Euharistia este Taina Jertfei unice a lui Hristos veșnic viu pentru a mijloci în favoarea noastră" (E. 8), alternează cu enunțuri confesionale ca: „Pomenirea lui Hristos este esența Cinei euharistice" (E. 12).

Articolul 13 trebuia marcat cu inițială și intitulat: „Euharistia ca prezență reală a lui Hristos cu Trupul și Sîngele Său", pentru a echilibra nota confesională a articolului 12.

Notă: Pare mai potrivit termenul „făptură nouă", pentru ceea ce articolul 9 numește „păcătoși îndreptați".

C. 14-18. — *Euharistia ca invocare a Duhului Sfînt.*

Textul este convergent. Din păcate se limitează la teoria impanației. „Semnele sacramentale" (E. 15) nu îngăduie să mergem pînă la „Însuși Trupul și Sîngele Domnului".

D. 19. — *Euharistia — comuniune a credincioșilor.*

Textul este convergent. „Universalitatea Euharistiei" — inclusiv „a prezida Euharistia" — presupune consens asupra Tainei Botezului, Mirungerii, Euharistiei și Preoției.

E. 23-26. — *Euharistia ca Cină a Împărăției.*

Textul este în consens cu doctrina ortodoxă.

III. 27-33. — CELEBRAREA EUHARISTIEI

Textul are multe puncte de convergență. Enunțuri ca: „Actul de pocăință", „Exprimarea iertării", „Mărturisirea credinței" (E. 27), vor putea constitui puncte de plecare în dialog asupra Sfintei Taine a Pocăinței. Ea va da substanță enunțului: „Prin Euharistie harul lui Dumnezeu, care reînnoiește totul, pătrunde și restaurează persoana omenească și demnitatea ei" (E. 20).

„Înnoirea Euharistiei... la nivelul învățămîntului și oficiilor" ... „reforma liturgică" (E. 28), nu vizează Ortodoxia.

Rămîne deschisă problema săvîrșitorului văzut al Euharistiei. Pentru noi de el depinde însăși valabilitatea Euharistiei ca și a celorlalte Taine. Răspunsul articolului 29: „Hristos este Cel care invită și prezidează Cina... și această prezidare a lui Hristos are ca semn văzut pe cea a unui slujitor instituit..., trimisul care reprezintă inițiativa lui Dumnezeu" (E. 29), nu arată de unde și cum are el această prezidare a lui Hristos în Euharistie. Cine-l instituie văzut în această slujire?

Un punct de convergență, în strînsă relație cu prezența reală

a Mîntuitorului în Euharistie, este modul în care documentul formulează „durata prezenței în elementele sfințite ale Euharistiei după slujire“ (E. 32). Textul enunță : „Respectul datorat elementelor“, atenția deosebită, păstrarea lor pentru cuminecarea bolnavilor, „consumarea acestora“ și mai presus de toate „respectarea practicii și evlaviei Bisericilor“ (E. 32).

Nu reținem invitația la intercomuniunea euharistică (E. 33), deoarece este fundamentată numai pe „înțelegerea reciprocă exprimată de prezentul document“ (E. 33).

Reținem în schimb indicațiile articolelor 30 și 31. Celebrarea mai frecventă a Euharistiei poate însemna și pentru noi Cuvînt mai bogat și Taină euharistică trăită mai intens în părtășie cu Cel ce ne unește pe toți.

*

3. — SLUJIRE.

Textul despre slujire ne propune să descifrăm împreună *calea spre o „Taină“* ce abia se înfiripează : „Taina Bisericii, una, sfîntă, sobornicească și apostolească de după epoca confesiunilor“. Din experiența de peste jumătate de secol de muncă și confruntare, textul propune jaloanele drumului. Bisericile însă vor trebui să găsească calea ! Ele sînt cele chemate să afle răspunsul comun la întrebarea : „În ce fel trebuie concepută și structurată viața Bisericii, după voia lui Dumnezeu și sub călăuzirea Duhului Sfînt în așa fel ca Evanghelia să se poată răspîndi și comunitatea să fie zidită pe iubire ?“ (S. 6).

Calea spre unitatea Bisericii, așa cum o conturează textul despre slujire, trece în mod inevitabil prin regîndirea structurii vieții Bisericii. Regîndirea înseamnă interpretarea *altfel* a locului și formelor slujirii instituite în viața Bisericilor. De aici decurg consecințe atît asupra organizării vieții Bisericii, cît și asupra doctrinei tradiționale — o veritabilă piatră de încercare pentru caracterul dinamic al Sfintei noastre Tradiții. Convergențele pe care ni le propune textul abordează nodul gordian al sacralității structurii slujirilor instituite, raportul slujire și sacerdoțiu, *tradiție apostolică și succesiune apostolică, precum și caracterul de taină al Hirotoniei.*

În mod concret, textul situează slujirea instituită într-un alt raport cu vocația întregii obști credincioase pentru slujire, decît cel tradițional în Ortodoxie, accentuînd lucrarea harismatică a Duhului Sfînt în toată Biserica și lăsînd în umbră instituirea dumnezeiască a slujirii sacramentale.

Propunerea ca întreaga Biserică să redescopere viabilitatea întreitei forme de slujire sacramentală, precum și caracterul ei capabil să regenereze unitatea organică a întregii Biserici este un mare moment de adevăr pe care îl trăiește Ortodoxia.

Acceptarea succesiunii apostolice, nu ca o simplă justificare a legitimității caracterului apostolic al slujirii sacramentale prin origine, ci ca singura modalitate ca Biserica să trăiască astăzi în

mod instituțional relația ei cu Iisus Hristos, singurul ei Domn, este o convergență în credință la care s-ar putea subscrie.

Întreaga dificultate pentru noi constă în acceptarea caracterului sacramental al hirotoniei, așa cum îl concepe textul. Operînd cu noțiunea de „harismă“ în locul celei de „har“, plecînd de la o altă instituire decît cea arătată de textele evanghelice : Ioan 15, 16; 20, 22; Matei 10, 20 și nerecunoscînd nici o practică a instituirii ca „singura validă“ (S. 39), apare evident umbrirea caracterului de Sfîntă Taină a Preoției, redusă la „harisma slujirii dată de Dumnezeu“ (S. 48), chiar dacă prin ea se oferă slujitorului instituit „puterea Duhului Sfînt“ (S. 41), prin „semnul sacramental“ al punerii mîinilor și epicleza Duhului Sfînt.

Textul dovedește efortul uriaș pe care lucrarea Comisiei Credință și Constituție l-a făcut în apropierea diferențelor confesionale asupra slujirii sacramentale, pentru a sugera Bisericilor un posibil răspuns comun cu privire la ceea ce le desparte, în vederea recunoașterii reciproce a slujirilor lor instituite. Enunțurile și propunerile textului sînt chemări adresate Bisericilor. Răspunsul lor va fi răspunsul la chemarea poruncii profetice a Mîntuitorului : „Ca toți să fie una“.

Răspunsul nostru s-ar cuveni să fie astfel formulat, încît să *dovedim că Mireasa lui Hristos trăiește în toată intensitatea exemplul ce i l-a dat Mirele Hristos, cînd slăviții ucenici la Spălarea Cinei s-au apropiat.*

— *Analiza textului.*

I. 1-6. — VOCAȚIA ÎNTREGII OBȘTI CREDINCIOASE

Textul reinterpretează dublul echilibru bazat pe Sfînta Scriptură referitor la preoția generală și preoția harică, păstrînd între ele doar o simplă distincție formală. Deosebirea ca esență dispare. Distincția preoției harice constă în „harisma specială“ (S. 48), un dar al Sfîntului Duh „pentru binele comun al întregului popor al lui Dumnezeu“ (S. 5).

Plecînd de la starea de fapt — dezbinarea ce există între Biserici, cauzată în principal de dezacordul lor în privința locului și formelor slujirii instituite în viața Bisericii —, textul cheamă la regîndirea și reinterpretarea acestor structuri, ca singura modalitate de a ieși din impas; luînd ca punct de plecare vocația spre slujire a întregului popor al lui Dumnezeu, „Bisericile trebuie să găsească un răspuns comun la întrebarea : în ce fel trebuie concepută și structurată viața Bisericii, după voia lui Dumnezeu și sub călăuzirea Duhului Sfînt, în așa fel ca Evanghelia să se poată răspîndi și comunitatea să fie zidită pe iubire ?“ (S. 6).

Reinterpretarea se referă nu la *organizarea,* ci la *structura* vieții Bisericii !

II. 7. — BISERICA ȘI SLUJIREA INSTITUITĂ

Reinterpretarea cere o terminologie nouă. Conceptele „harismă, slujire, slujire instituită, preot“, deși supuse discuției, tre-

buiesc acceptate *în sensul lor ecumenic* și nu confesional pentru a deveni operative.

A. 8-14. — *Slujirea instituită.*

Slujirea instituită este element constitutiv în structura vieții Bisericii. Element cu „răspundere publică și permanentă", „focar de unitate în mulțimea de daruri ale Duhului Sfînt" (S. 8). „Slujirile slujitorilor instituiți se întemeiază pe cele ale Apostolilor", care „au prefigurat" întreaga Biserică (S. 10). Hristos continuă prin Duhul Sfînt „să aleagă și să cheme persoane în vederea slujirii instituite", care în fața comunității devin „trimiși și ambasadori" ce conduc poporul împrăștiat al lui Dumnezeu „sub autoritatea lui Iisus Hristos, ...Stăpînul, Profetul și Marele Păstor" (S. 11).

Reinterpretarea aceasta va fi cheia propusă să soluționeze conflictul confesiunilor cu *privire la succesiunea apostolică a slujirilor instituite.*

Afirmația : „Așadar, Bisericile trebuie să se rețină de a atribui *formele* lor speciale de slujire instituită direct voii și instituirii lui Hristos Însuși" este în vădită contradicție cu Mărturisirea noastră de credință, dar vom vedea mai departe că ea nu vizează *formele* pe care le are Ortodoxia și care vor fi propuse ca forme viabile pentru regenerarea și unitatea vieții Bisericii.

Problema dificilă pe care o generează acest text pentru noi constă în ridicarea pe un plan aproape simbolic a relației Hristos — apostol — slujitor instituit, cu consecințe neacceptabile pentru Taina Hirotoniei, privind caracterul ei sacru și instituirea ei divină.

B. 15-16. — *Slujire instituită și autoritate.*

Textul este convergent.

C. 17. — *Slujire instituită și sacerdoțiu.*

Acesta este nodul gordian, punctul clasic de litigiu al confesiunilor. În vederea soluționării lui s-a procedat în articolele 1-6 la o nouă situare a preoției harice în ansamblul preoției generale a Bisericii. Formula propusă este un compromis, sau — dacă vrem — o chemare la pocăință pentru toate confesiunile. Fără a relativiza sacralitatea instituirii divine a preoției harice, ca Preoție prin care Hristos își exercită în Biserică întreita Sa slujire pînă la sfîrșitul veacurilor, Ortodoxia nu va putea subscrie la enunțurile: „Slujitorii instituiți participă, ca toți creștinii, în același timp la sacerdoțiul lui Hristos și la Sarcedoțiul Bisericii. Ei pot fi numiți sacerdoți propriu-zis fiindcă îndeplinesc o slujire sacerdotală specială, întărind și construind sacerdoțiul împărătesc și profetic al credincioșilor prin Cuvînt și prin Taine, prin rugăciunile lor de cerere și cîrmuirea pastorală a comunității" (S. 17).

D. 18. — *Slujirea bărbaților și femeilor în Biserică.*

„Admiterea femeilor la slujirea instituită", relativizarea sacralității slujirii instituite au drept consecință deschiderea spre noi forme de slujire. Problema este amînată pentru un viitor „studiu și reflexiune comună ecumenică", poate și în speranța că ea se va dovedi în timp că nu este mai mult decît oricare alta dintre „teologiile de circumstanță" ale prezentului.

III. — FORMELE SLUJIRII INSTITUITE

A. 19-25. — *Episcopii, presbiterii, diaconii.*

B. 26-27. — *Principii conducătoare privind exercitarea slujirii instituite în Biserică.*

C. 28-31. — *Funcția de episcop, de presbiter și de diacon.*

Toate aceste articole pot fi grupate sub un singur titlu : „Și totuși Ortodoxia are dreptate !“. Ele constituie momentul de adevăr al Ortodoxiei în textul despre slujire. Structura vieții Bisericii noastre este recunoscută capabilă să regenereze și să unească Biserica. Întreita formă de slujire instituită „poate servi astăzi ca expresie pentru unitatea pe care o căutăm și ca mijloc pentru a ajunge la ea“ (S. 22). Slujirea întreită în dimensiunea ei „colegială, comunitară și sinodală“ (S. 27), așa cum trăiește *numai* în Ortodoxie.

D. 32-33. — *Varietatea harismelor.*

Textul este dificil. Ținînd seama de noile concepte cu care se operează, slujirea instituită nu putea fi definită altfel, decît : „ea însăși este o harismă“ (S. 32).

IV. — SUCCESIUNEA ÎN TRADIȚIA APOSTOLICĂ

A. 34. — *Tradiția apostolică.*

B. 35-38 — *Succesiunea apostolică.*

Textul este parțial convergent. Acceptarea succesiunii apostolice nu doar ca o simplă justificare a legitimității caracterului apostolic al slujirii sacramentale prin origine, ci ca singura modalitate ca Biserica să trăiască astăzi în mod instituțional relația ei cu Iisus Hristos, singurul ei Domn, este o nuanțare pe care dinamismul Sfintei Tradiții Ortodoxe ar putea-o accepta, avînd în vedere urmările ei favorabile pentru unitatea Bisericii. Dar numai sub acest aspect, fără să implice în discuție doctrina despre Sfîntul Har lucrător în Sfintele Taine.

V. — INSTITUIREA

A. 39-40. — *Semnificația instituirii.*

B. 41-44. — *Actul instituirii.*

C. 45-50. — *Condițiile instituirii.*

Textele sînt foarte dificile și convergențele parțiale.

„Biserica instituie ... în numele lui Hristos, prin invocarea Duhului Sfînt și punerea mîinilor“ (I Timotei 4, 14 ; II Timotei 1, 6). Actul instituirii se face „de către cei care au sarcina acestei slujiri“, dar „adevăratul celebrant al învestirii, Cel care acordă darul slujirii este Domnul cel înviat“. „Punerea mîinilor este semnul Darului Sfînt“ (S. 39). „Propriu-zis, instituirea exprimă deci o acțiune săvîrșită de Dumnezeu și de comunitate“ (S. 40). „Dat fiind harisma slujirii date de Dumnezeu, instituirea în fiecare din slujirile instituite nu se repetă niciodată“ (S. 48).

Convergențele propuse de text duc la o înțelegere a Tainei Preoției ce merge pe lîngă Mărturisirea noastră de credință. Fundamentarea ei este alta. Ea accentuează lucrarea harismatică a Sfîntului

Duh în Biserică și planul simbolic al relației Hristos — apostol — slujitor instituit, din articolele 11-18. Pe cînd Mărturisirea ortodoxă fundamentează Taina Preoției pe textele evanghelice de la Ioan 15, 16 ; 20, 22 ; Matei 10, 20 etc. și pe continuitatea transmiterii aceluiași har de la episcopi la episcopi, începînd de la Apostoli, o dată cu puterea și obligația de a păzi aceeași învățătură și aceleași norme ale Tainelor cu Biserica apostolică.

„Cei care au sarcina acestei slujiri“ (S. 39) și „comunitatea care săvîrșește împreună cu Dumnezeu instituirea“ (S. 40), ca și „harisma dată“ (S. 48) nu acoperă dimensiunea sacramentală și lucrarea harului divin din Taina Preoției ortodoxe. Iar dacă mai considerăm și afirmația că „ar fi fals să se privilegieze vreuna din practicile instituirii ca singura validă“ (S. 39 C), constatăm că într-adevăr Ortodoxia nu are această Taină care s-ar putea dispensa de practica ei și totuși să rămînă Sfîntă Taină.

Textul, după cum vedem, evită consecința logică a redescoperii întreitei forme de slujire instituită, rămînînd fidel relativizării sacralității slujirii instituite, fidel „harismei“, ignorînd conceptul de „har“.

VI. 51-55. — SPRE RECUNOAȘTEREA RECIPROCĂ A SLUJIRILOR INSTITUITE

„Bisericile trebuie să fie pregătite să-și înnoiască înțelegerea și practica slujirii instituite“ (S. 51) — singura cale spre unitate. După o jumătate de secol de discuții și confruntări, textul formulează această cale și — pe moment — pare a fi singura. Este calea pocăinței la care sînt chemate toate confesiunile pentru păcatul de a fi fost mai puțin înțelepte decît ostașii care au tras la sorți cămașa Domnului, fără să o sfîșie.

Ne rugăm și credem că adevărul dreptei credințe va încununa lucrarea poruncii profetice a Mîntuitorului: „Ca toți să fie una“, că Ortodoxia, „examinînd formele slujirii sale instituite și măsura fidelității lor față de intențiile originare“ (S. 51), va avea harul convingerii tuturor creștinilor de adevărul că Mireasa lui Hristos trăiește la noi, Biserica mărită, sfîntă și fără de prihană.

Pr. Matei CORUGĂ

CE AȘTEPTĂM DE LA DOCUMENTUL „BOTEZ, EUHARISTIE, MINISTERIU“ (B. E. M.)

Partea Documentului intitulată „*Botez*“ prezintă cele mai multe puncte de convergență, dar și foarte multe ambiguități, pe care le dorim cît mai urgent clarificate. Teologia baptismală este pe alocuri deficitară în Document. De aceea de la dezbaterile și luările de poziție pe seama Documentului B.E.M., din cadrul Comisiei „Credință și Constituție“, așteptăm următoarele :

1. Să se renunțe la termenul „semn“, nu tocmai fericit ales și care nu este sinonim cu Taină. Botezul nu este numai „Semn“ (simbol), ci Sfîntă Taină, încorporare în Hristos, cum de altfel este numit în Document. Atunci cum se împacă termenul „semn“ cu „încorporare la Trupul lui Hristos“ ?

2. Să se sublinieze mai mult aspectul ontologic al Botezului — iertarea păcatelor, spălarea păcatului adamic (strămoșesc) și intrarea într-o altă ontologie, aceea a Harului. Botezul nu este numai un „rit al angajării față de Domnul“.

3. Să se reconsidere practica pedobaptismului, veche și întemeiată nu numai pe puterea a 19 veacuri de tradiție și pe Sfînta Scriptură, subliniind caracterul comunitar al credinței.

4. În legătură strînsă cu efectele Botezului să se ia în serios forțele răului.

5. Să se diferențieze în termeni mai preciși Botezul creștin de Botezul lui Ioan.

6. Să se definească în termeni preciși rolul Sfîntului Duh în Sfînta Taină a Botezului și să se renunțe la expresii ca: „orientare etică sub diriguirea Sfîntului Duh“.

7. Să se lărgească cercetarea privind relația Botez-Mirungere, Mirungerea (Confirmarea) fiind concepută ca un complement sacramental al Botezului. S-ar putea lărgi astfel consensul asupra încă unei Sfinte Taine ceea ce ar reprezenta un cîștig imens. În Document Taina Mirungerii este absorbită de Taina Botezului, deși se observă o anumită deschidere spre Mirungere (Confirmare). Mirungerea este doar „un gest, un semn al Darului“ și nu împărtășirea Sfîntului Duh.

*

Și textul din Document în legătură cu *Euharistia* prezintă o serie de contradicții și nesiguranțe, pe lîngă foarte importantele puncte de convergență. De la elaborarea viitoare a Documentului așteptăm :

1. Să se renunțe la termenul „Semn“ aplicat Euharistiei — „semn al Împărăției“.

2. Să se renunțe a încadra Euharistia între Cinele la care a participat Iisus în decursul slujirii Sale pămîntești, recunoscîn-

du-i-se importanța și locul ei în centrul vieții creștine și pentru mîntuire.

3. Să se renunțe la unele texte cu lacune și pe alocuri insuficient elaborate în legătură cu prezența reală care nu iese în relief, ci se rămîne la teoria impanației. Pîinea și vinul rămîn semnele sacramentale ale Trupului și Sîngelui lui Hristos.

4. Să se evidențieze suficient rolul și acțiunea Duhului Sfînt în Euharistie. Cînd se face transformarea, la rostirea cuvintelor de instituire (ca în Apus), sau la rostirea cuvintelor de invocare a Sfîntului Duh? Pot fi acceptate cuvintele de instituire fără epicleză, sau epicleza fără cuvinte de instituire? Transsubstantiatio sau epicleză?

5. Să se renunțe a se acorda o prea mare pondere anamnezei în detrimentul prezenței reale. Esența Euharistiei este anamneza?

6. Să se insiste în continuare asupra Euharistiei ca mulțumire adusă lui Dumnezeu, aspect ce reiese din însăși numirea de Euharistie.

7. Să se precizeze în ce formă este actuală astăzi Jertfa de pe Golgota? Pentru teologia ortodoxă Euharistia reactualizează Jertfa unică a Noului Legămînt, adusă o dată pentru totdeauna de Marele Arhiereu.

8. Să se afirme dimensiunea ontologică a Euharistiei, nesocotită în actualul Document. Păcătosul nu devine un „păcătos îndreptat" ci o făptură înnoită. „Asigurarea iertării păcatelor" în Euharistie — expresie folosită în text — este foarte evazivă. Ar fi de preferat să se folosească peste tot expresia scripturistică „spre iertarea păcatelor", dacă o recunoaștem.

9. Să se soluționeze problema săvîrșitorului Euharistiei, la unii cu succesiune apostolică, la alții fără.

10. Să se acorde atenția cuvenită pregătirii de dinainte de Euharistie. Necesitatea plenitudinii credinței, verificată prin Spovedanie.

11. Să se studieze relația între Euharistie și Spovedanie, ca posibilitate de lărgire a punctelor de convergență încă asupra unei Sfinte Taine.

12. Să se folosească o terminologie cît mai clară și cît mai puțin sofisticată, iar unele expresii susceptibile diferitelor interpretări, existente în actualul Document, să se lămurească suficient. De exemplu: „Înnoirea Euharistiei în diferite Biserici la nivelul învățămîntului și oficiilor".

13. Pînă la realizarea unității de credință să se renunțe la invitația unei „intercomuniuni euharistice", „communicatio in sacris" presupunînd și mărturisirea aceluiași crez.

*

Deși are mai puține puncte convergente, capitolul al III-lea al Documentului reprezintă un oarecare progres față de *formulările anterioare*. De la o eventuală nouă reformulare așteptăm:

1. Chiar de la primele rînduri să se lămurească termenul *Ministry* (Minister), extensiunea lui, pentru că un dialog despre slu-

jire, în general, n-ar fi la fel de eficient ca unul despre Taina Preoției. Putem fi de acord cu slujirea în general nu și cu „preoția“ protestantă pe care n-o putem crede ortodoxă. În spatele unor termeni și formule să nu se diminueze sau să nu se răstălmăcească preoția ortodoxă. Se poate realiza o convergență doar pe tema slujirii.

2. Să se dezvolte suficient în Document Preoția sacramentală.

3. Să se precizeze, fără echivoc, care este rolul episcopului și care este rolul comunității așa-zise „hirotonitoare“ în actul hirotoniei. Rolul episcopului nu iese în relief din Document.

4. Să fie înlăturate formele ambigue ca: „Biserica instituie“, mandatul comunității etc.

5. Să se înlăture confuzia între har și harismă.

6. Să se facă distincția cuvenită între „tradiția apostolică“ și „succesiunea apostolică“.

7. Să se pună accent pe aspectul de taină al preoției, care în actualul Document este indescifrabil. Preoția nu este o funcție harismatică, ci o Taină.

8. Să se precizeze de către reprezentanții ortodocși în comisia de redactare a proiectului de Document în ce măsură se poate recunoaște valabilitatea unei preoții, care nu derivă din succesiune apostolică neîntreruptă.

9. Să se facă o distincție clară și să se formuleze în termeni categorici deosebirea dintre slujirea instituită sprecial și slujirea generală a poporului lui Dumnezeu.

10. Să se ia poziție categorică în privința hirotoniei femeilor, problemă ce nu poate suferi de ambiguitate, și să se justifice scripturistic și teologic. În sens larg, în slujire ar intra și așa-zisul ministeriu al femeilor, cu care s-ar putea realiza o convergență, dar dacă vorbim despre Sfînta Taină a Preoției convergența nu se mai realizează.

11. Reprezentanții ortodocși să definească poziția Ortodoxiei, care nu neagă preoția generală a poporului dreptcredincios pe temeiul textului de la I Petru 2, 5, 9, dar care nu este tot una cu preoția sacramentală instituită.

12. Pentru a se înlătura eventualele confuzii să se clarifice părțile constitutive ale Tainei Preoției. Atunci invocarea Duhului și punerea mîinilor n-ar mai fi acte sau gesturi rituale.

13. Să se explice relația Botez — Euharistie — Preoție și care ar fi efectul săvîrșirii primelor două de către o preoție nesacramentală.

14. Să se justifice scripturistic și istoric treptele de drept divin. Din actualul text al Documentului reiese că n-au existat totdeauna în Biserică, ci sînt rodul unei evoluții.

15. Să se reliefeze că Preoția sacramentală este baza Preoției generale și nu invers.

Pr. prof. Gh. ONOFREI

UMANISM ȘI TEOLOGIE ÎN CULTURA VECHE ROMÂNEASCĂ

Renunțînd, în mod deliberat, la obișnuitele considerații preliminare ce însoțesc orice studiu, considerații privind importanța subiectului, modalitatea formulării, pe care o acceptăm așa cum a fost ea concretizată în titlul de mai sus, lăsînd pe mai tîrziu, la locul cuvenit, precizarea, sensul local și extensiunea noțiunilor înmănuncheate în această confruntare istorică, logică — anticipăm noi — și specifică poporului român, să trecem neîntîrziat, fără ocoluri și bineînțeles în cadrul spațiului foarte restrîns de care dispunem, *hinc et nunc*, la tratarea subiectului.

I. UMANISM: APARIȚIE, EXTENSIUNE, REZULTATE

Prin umanism se înțelege în general, în accepțiune restrînsă și sens primordial, acea mișcare de orientare intelectuală, legată de epoca Renașterii, către valorile culturii clasice, antice.

Cuvîntul „*Renaștere*“ aplicat definitoriu de această epocă istorică a fost găsit și utilizat pentru prima dată în istoria lumii de către istoricul francez Jules Michelet, tot același determinîndu-i și conținutul specific concretizat în formula acceptată de mulți oameni de cultură și devenită celebră: „Descoperirea lumii, descoperirea omului“ [1].

Expresia de *umanism* derivă din latinescul „*humanus*“, care înseamnă „*omenesc*“, dar cu nuanța aferentă termenului aici de: ceea ce convine mai bine naturii umane. Cu timpul, termenul în cauză ajunge să determine nu numai literatura clasică, greacă și latină, dar și un sistem padagogico-educativ ideal, orientat către aceste realități [2].

Cu aceasta ajungem la sensul extins al noțiunii de „umanism“ formulat, la începutul veacului al XIX-lea, mai exact în 1808, de F. J. Niethammer, ca „*indicînd concepțiile care de-a lungul întregii istorii a civilizației recunosc demnitatea, valoarea și posibilitățile nelimitate de desăvîrșire ale ființei umane și care, în consecință, militează pentru dezvoltarea liberă a* personalității *umane*“ [3].

Acest concept se pare că și-a găsit justificarea și în expresia sintetică din maxima lui Immanuel Kant: „*Privește pe om întot-*

---

1. Andrei Oțetea, *Renașterea și Reforma*, București, 1968, p. 23 seq. Se va cita: A. Oțetea, *Renașterea.*

2. Pentru alte detalii, *Ibidem*, p. 179-180 și 205 seq. Sînt analizați aici termenii de „*Studia humanitatis*“ și „*litterae humaniores*“, care se vor numi și „studii liberale“, care-i dau omului conștiința liberă și din sclav îl fac om liber.

3. *Dicționar de filosofie*, București, 1978, p. 748.

deauna ca un scop și niciodată ca un simplu mijloc", formulată în opera acestuia „Bazele metafizicii moravurilor" — 1785.

Socotind suficientă precizarea noțiunii și lăsînd de o parte ultimele ei accepțiuni cu care nu ne întîlnim în trecutul nostru istoric, vom preciza mai întîi că acest curent și această orientare apar mai întîi în Italia și desigur nu întîmplător. În al doilea rînd că, parcurgînd o serie întreagă de cetăți, ținuturi și țări europene, din diferite perioade de timp, epoci și orînduiri sociale, umanismul capătă în cugetele gînditorilor, ca și în operele oamenilor de știință, filosofie, artă și chiar teologie, o serie întreagă de sensuri, nuanțe și particularități extrem de variate, în concordanță cu realitățile locale, acestea din urmă dovedindu-și practic eficiența atît în teritoriul de plecare, ca și în cele pe care le-a atins, în extinderea sa.

1. În *Italia* se face tot mai simțit fenomenul atracției către marile valori elenistice: Socrate, Platon, Aristotel. Operele acestora, ca și altele din filosofia arabă și limba ebraică, sînt traduse și citite cu interes. „Divina Comedia" a lui Dante, făcîndu-și apariția, este considerată ca o enciclopedie a tuturor științelor. Secolul XIX, deabia, va vedea în ea creatoarea limbii literare italiene și una dintre lucrările geniale ale tuturor literaturilor naționale. *G. Boccaccio* (1313-1375), cu „Decameronul" său, deși atacă păcatele unor oameni ai Bisericii, nu pune în discuție autoritatea și legitimitatea credinței. Cetatea Vaticanului este un stat feudal care, în virtutea unui act plăsmuit, de care se va vorbi mai jos, pretinde că el este conducătorul Imperiului roman mutat la Constantinopole. Practic, papalitatea intră în conflicte armate cu o serie de cetăți-republici, impunîndu-le suzeranitatea sa; poartă războaie cu ele și de unele dăți este și cucerită. Datorită acestei situații sumar schițate aici și datorită conflictului cu papa (1375-1378), Florența devine în special un centru umanist, prin știința, literatura și artele ce se cultivă acolo. Primii umaniști s-au străduit să demonstreze că studiile umaniste sînt utile Bisericii.

Toate orașele mai importante din Italia au academiile lor, în care se lucrează la dezgroparea culturii antice. O serie de eleniști refugiați din Imperiul bizantin și din alte locuri sînt adunați cu grijă și puși la lucru. Aldo Manuzio bate un record. El editează între 1493 și 1515 (cînd moare), cu ajutorul eleniștilor adunați, 27 de clasici greci (Hesiod, Aristotel, Tucidide, Sofocle, Herodot, Xenofon, Euripide, Platon etc.). Volumele sînt de format mic, tipărite cu caractere alese, pe hîrtie de calitate superioară și bineînțeles colaționate după manuscrisele cele mai complete și mai bune.

Contactul cu acestea a ascuțit spiritul critic și a format un simț istoric obiectiv. O culme este atinsă atunci cînd *Laurențiu Valla (1405-1457)* publică lucrarea sa „De falso credita et ementita Constantini donatione" (Despre fals presupusa și dezmințita donație a lui Constantin), dovedind astfel cu argumente istorice și lingvistice zdrobitoare că faimoasa „Donatio Constantini" pe care ar fi făcut-o Constantin cel Mare papei Silvestru, cînd împăratul și-a mutat capitala imperială în Bizanț — justificînd astfel pretențiile temporale ale papalității —, nu este decît un fals grosier nu din secolul IV ci din secolul VIII, după limba în care a fost alcătuit.

Tot lui Valla i se atribuie făurirea unui mare instrument de lucru prin lucrarea „De elegantiis linguae latinae“ (Despre expresiile elegante ale limbii latine), care a fost reeditată de 60 de ori între anii 1471 și 1536, lucrare după care însuși Erasmus, marele umanist, a deprins scrierea corectă și elegantă a limbii latine [4].

Opera de adunare a manuscriselor grecești se continuă și după căderea Constantinopolului (1453). Așa, învățatul grec Ioan Lascaris, la cererea Medicilor, colecționează în 1492 două sute manuscrise. O serie de catedre de limba elină dobîndesc titulari iluștri, la Florența și în alte centre.

Sinodul de la *Florența* din 1439, convocat pentru unirea celor două Biserici, separate în 1054, aduce aici o sumedenie de ierarhi și clerici de cultură superioară. Printre aceștia se află și arhiepiscopul Bessarion de Niceea, viitorul cardinal catolic, care va juca în istoria umanismului un rol important, ca gînditor, mecenat, colecționar de manuscrise și care-și va dona biblioteca sa, în 1470, Republicii Venețiene.

Florența avea pretenția, de altfel justificată, că ea „*a cules moștenirea bizantină și a degajat din ea, cu nota dominantă a platonismului, bazele unei sinteze generale*“ [5].

Dar, după 1500, *Veneția* va deveni cel mai mare centru elenistic, în locul Florenței ocupate de francezi, ea editînd în cele peste 200 de imprimerii ale sale principalii autori greci.

În felul acesta monopolul gîndirii scolastice este puternic umbrit, mai ales de „divinul Platon“ și cunoașterea mai profundă a ideilor sale.

Cosimo de Medici, din 800 de manuscrise rare pe care le achiziționează, dă 400 Mănăstirii San Marco, deschizîndu-se astfel acolo prima bibliotecă publică din Europa, iar restul fiind conservate în familia sa.

Biblioteca Vaticanului poseda la moartea lui Nicolae al V-lea (1455), 1200 de volume, dintre care 300-400 grecești, deci aproape o treime, proporție care se menține și sub Sixt al IV-lea (1471-1484), cînd raportul era la 1000 manuscrise grecești, față de un total de 3600 opere.

Invenția tiparului de către Gutenberg a produs o adevărată revoluție în circulația, lectura operelor și cultură. La finele secolului XV Italia avea 73 de tipografii, Germania 51, Franța 39. Prima noastră tiparniță este din 1508, lucru ce ne pune într-o lumină favorabilă față de alte țări.

Apar o serie de istorici umaniști ca: *Leonardo Bruni* (1369-1444), *Flavio Biondo* (1388-1463), *Niccolo Machiavelli* (1469-1527), *Francesco Guicciardini (1484-1540)* și alții, care fac istorie bazată pe fapte reale și cu spirit critic. Ultimul a fost supranumit „părintele istoriografiei moderne“.

2. În *Franța* ideile umaniste pătrund în secolul XVI printr-o serie de savanți ce vin aici din Italia, ca: *Ioan Lascaris*, care predase

---

4. A. Oțetea, *Renașterea*, p. 213 seq.
5. *Ibidem*, p. 218.

greaca la Milano, acum la Paris; *Grigore Tifernas, Girolamo Aleandro,* care predă greaca, latina și ebraica, ajungînd chiar rector al Universității din Paris. După perioada de traduceri și inițieri, unii francezi alcătuiesc lucrări remarcabile de erudiție. Așa, *Robert Estienne* (1503-1559) publică un *Thesaurus linguae latinae* (1532). iar fiul acestuia, *Henri Estienne* (1528-1598), un *Thesaurus linguae grecae* (1572), care vor servi pînă în secolul XIX.

Cel mai strălucit umanist francez este *Guillaume Budé* (1468-1540), care fondează o adevărată școală juridică, cu multe elemente strălucite, care se ocupă de critica dreptului roman și a dreptului în general, ceea ce constituie o caracteristică a obiectivelor umanismului francez.

Etienne Dolet (1509-1546), care a răspîndit operele lui Erasmus, Lefèvre și Melanchton, adăugînd și unele texte clasice în care Sorbona a descoperit aserțiuni contra nemuririi sufletului, a fost ars pe rug la 3 august 1546.

Actualul „*Collège de France*“ își are originea în „Colegiul lectorilor regali“, înființat în 1530 de Francisc I (1515-1547), la propunerea lui Budé și alcătuit din profesori subvenționați de fondurile regale pentru a preda greaca, latina și ebraica.

La aceeași propunere, același suveran înființează Biblioteca de la Fontainebleau, căreia îi aduce numeroase manuscrise grecești achiziționate, dispunînd ca din toate cărțile tipărite în Franța să trimită cîte un exemplar Bibliotecii regale, instituind astfel așa-numitul „depozit legal“, cunoscut acum de toate țările din lume. Această fundație regală stă la baza actualei Biblioteci Naționale din Paris, una din cele mai mari din lume.

O epocă nouă se deschide prin traducerea în limba franceză a operelor istoricilor greci, precum a lui Plutarch (Viețile bărbaților iluștri), de către Amyot.

Literatura se deschide și ea ideilor umaniste prin *François Rabelais* (1494-1553), cu *Pantagruel* (1532) și *Gargantua* (1534), în care el luptă cu entuziasm pentru a reînnoi la lumina gîndirii antice idealul filosofic și moral al timpului său, și poetul *Pierre Ronsard* (1525-1585), care după studiul literaturilor clasice introduce subiecte, expresii și ritmuri noi.

Filosoful *Michel de Montaigne* (1533-1592) este însă cel mai strălucit reprezentant al umanismului galic. Opera sa *Essais* (1582) este unul din cele mai reprezentative momente de manifestare a curentului respectiv.

Natura devine și în Franța marea educatoare, izvorul puterii, înțelepciunii și bucuriei. Contactul cu scriitorii antici le-a trezit sentimentul fraternității umane și ideea de toleranță opusă fanatismului [6].

3. *Germania* are ca efecte umaniste schimbarea metodei de predare în școli și mai ales înființarea universităților: Praga (1348), Viena (1365), Heidelberg (1386), Colonia (1388), Erfurt (1393) și Leipzig (1409), care creează o nouă pătură cultă ce va deține direcția mișcării cultural-pedagogice. Ca nume putem menționa pe *Regiomontanus* (Johann Müller) († 1476), cu unele descoperiri în

6. *Ibidem*, p. 229-233

astronomie, trigonometrie și navigație (Efemeridele); *Georgius Agricola* († 1555), cu un tratat în latinește despre măsurile și greutățile grecilor și romanilor, tipărit în 1533 la Basel, în care pledează pentru un sistem unitar; *Philip Melanchton* (1497-1560), care a lucrat la înnoirea gîndirii filosofice și a vieții religioase; *Nicolae Cusanus* (1401-1464), cu lucrările: *De docta ignorantia* și *De quaerendo Deum*, prin care vrea să consolideze teologia, dar fără mare succes în epoca umanismului [7].

4. *Țările de Jos* dau umanismului personalitatea cea mai influentă a Renașterii, după Petrarca, pe *Dezideriu Erasm de Rotterdam* (1467-1536), dorit cu ardoare de toate capetele încoronate și considerat de contemporani ca „părintele studiilor" și „lumina lumii". El n-a avut nici familie, nici patrie. Devenit călugăr, este scutit de toate obligațiile acestei stări (portul hainei, post etc.). Călătorește enorm. „*Colocviile*" sale, din 1522, cînd Sorbona dorea să le ardă, sînt tipărite în mii de exemplare, iar „*Adagia*" (1500), care sînt meditații bazate pe observarea realității, ating 12 ediții.

În 1511 publică „*Elogiul Nebuniei*" în care, la adăpostul acesteia, el face o aspră critică societății — clerici, diriguitori și savanți — și care va influența literatura.

În *Enchiridion militis Christiani* (Manualul creștinului militant), apărut în 1504, el încearcă să elibereze creștinismul apusean de formalismul iudaic și teologia scolastică și să-l aducă la esența lui umană.

În 1516 Erasm oferă umanismului textul *Noului Testament*, în ediție critică. În felul acesta, fără a discuta prea mult instituțiile catolicismului, el a făurit armele cele mai redutabile contra acestuia, arme pe care le vor folosi protestanții din plin, în formularea și propagarea Reformei.

Lumea este patria tuturor. Cultura are putere educativă și poate genera sentimente umane, fără discriminare de rasă, clasă, națiune sau limbă; sînt cîteva din principiile de bază [8].

5. În *Spania* umanismul este transplantat de studenții care-și făcuseră studiile în Italia (Barbosa, Lebrija, Guzman etc.), dar inchiziția știe să găsească mijloacele de a curma această înflorire culturală. Mai mult, ea înăbușă această efervescență culturală și în posesiunile spaniole din Țările de Jos care de abia mai tîrziu vor putea veni cu unele roade.

6. *Anglia* intră și ea în contact direct cu noile idei prin studenții englezi (Crocyn, Linacre, Lilly, Colet ș. a.), ce urmează cursuri la universitățile italiene, și care, întorși acasă, deșteaptă interesul pentru literatura greacă, latină clasică și medicina științifică și vor alcătui așa-numitul grup al „*Reformatorilor de la Oxford*", pentru că țintesc nu numai înnoirea învățămîntului, dar și a Bisericii Catolice. Cel mai strălucit și mai original reprezentant al Renașterii engleze, înainte de Shakespeare, este *Thomas Morus* (1480-1535), care promovat cancelar pentru meritele sale incontestabile, refuză totuși să depună jurămîntul față de Henric al VIII-lea

7. *Ibidem*, p. 233-235.
8. *Ibidem*, p. 235-238.

ca șef al Bisericii Anglicane, așa cum îl proclamase Parlamentul, pentru care motiv a fost decapitat.

Celebra sa lucrare „*Utopia*“, fără artificii retorice, nu numai că scoate în relief racilele societății contemporane engleze, dar vine cu o sumedenie de principii sănătoase ce țintesc și anticipează drepturile fundamentale ale muncitorilor, țăranilor, săracilor, învinuind statul respectiv că „fabrică criminali de dragul de a-i spînzura“, în loc să-i formeze pentru societatea ideală, democrată și comunitatea bunurilor [9].

7. *Ungaria,* după unele contacte sporadice directe cu umanismul italian, accentuîndu-și studiile istorice, cunoaște epoca de înflorire a umanismului în timpul domniei lui Matei Corvinul (1458-1490), care patronează literele și artele, atrage umaniști și oameni iluștri la curtea sa de la Buda, în frunte cu *A. Bonfinius,* care va scrie o istorie a Ungariei pînă în 1495, și va fonda faimoasa sa bibliotecă „Corvina“, bine dotată cu manuscrise ornamentate cu miniaturi, achiziționate de el. Din Ungaria, prin Transilvania, unele influențe vin asupra Principatelor Române.

8. *Polonia* are legături nemijlocite cu Italia renascentistă, prin marile concilii din veacul XV, prin studenți, unele relații de încuscrire (Sigismund (1506-1548), căsătorit cu Bona Sforza, înflăcărată umanistă) și diferite personalități. La început limba latină atrage — dar mai tîrziu trece pe plan secundar, poloneza atingînd performanțe strălucite prin marele poet *Kochanowski* și prozatorul *Górnicki.*

O frumoasă reputație capătă istoricii polonezi cunoscuți și la noi: *Ian Dlugosz, Bilski* și *Stryikowski,* care scriu istoria națională a Poloniei. Universitatea din Cracovia devine centru umanist principal printr-o serie de personalități care nu numai că întrețin relații personale cu Erasm, dar care fac chiar cursuri după unele din operele acestuia. Moldova noastră este înrîurită atît de școala istorică polonză, cît și de universitatea din Cracovia, cu care are raporturi frecvente. Un rol însemnat îl au și „Frățiile Ortodoxe“ unde studiază tineri români.

9. În *Cehia* noua orientare culturală determină pe unii autori autohtoni să-și alcătuiască scrierile în limba latină. Dar, reacțiunea ce are loc prin *Jan Hus,* mișcarea sa reformatoare și pedagogul *Comenius* (Jan Amos Komensky), duc la primatul limbii cehe.

10. În *Slovacia,* umanismul se accentuează prin înființarea Universității din Bratislava (1456). Cultura medievală slovacă este reînviorată și reînnoită, însă războiul de 30 de ani (1618-1648) va veni cu efecte negative pentru fructificarea acestei idei [10].

În cele de pînă aici am constatat că o sumedenie de oameni de știință, gînditori politici, artiști etc., întemeindu-se pe valorile antice, pe rațiune, experiență și investigație personală, iau atitudine în unele țări împotriva gîndirii tradiționale și ajung astfel în conflict cu Biserica Romano-Catolică, a cărei Reformă o preconizează și pregătesc.

---

9. *Ibidem,* p. 238-240
10. *Ibidem,* p. 241-243.

Oprindu-ne aici cu fugara noastră investigație, în cea mai mare parte a țărilor europene aparținînd catolicismului și reținînd efectele umanismului pentru fiecare din acestea, să ne întoarcem acum în Țările Române pentru a vedea mai întîi situația pe care o găsește aici noua orientare culturală.

II. CREȘTINISMUL ȘI TEOLOGIA ROMÂNEASCĂ VECHE
CARACTERISTICI ESENȚIALE, UMANISM CREȘTIN ROMÂNESC

La apariția umanismului, românii aveau un creștinism străvechi, viu și puternic dezvoltat în societatea și sufletele lor. Creștinismul lor, cel mai vechi din regiune, de origine apostolică — prin Sfîntul Apostol Andrei — n-a fost introdus cu autoritate sub amenințarea sabiei sau a biciului, ci pe cale pașnică, lentă, liber consimțită de la suflet la suflet, dobîndind astfel toate caracterele sincerității și durabilității. Religia iubirii cucerește deci, ins cu ins, din „romanitatea răsăriteană", în paralelism perfect cu etnogeneza ce se săvîrșește aici, între elementele dac și roman, astfel că se spune cu drept cuvînt că poporul român este creștin din naștere.

Definitoriu pînă astăzi este și faptul apartenenței sale de totdeauna la creștinismul răsăritean, pentru care este indicat ca „*singurul popor de origine latină, dar de credință ortodoxă*", sau cum fericit s-a exprimat marele N. Iorga, că poporul român poartă atît „*sigiliul Romei*", prin limba sa neo-romanică, cît și „*amprenta Bizanțului*", prin credința sa religioasă.

În credința sa, de expresie latină, dar de esență și factură răsăriteană, poporul român a creat mulți termeni de credință, cult, viață și organizare bisericească total diferențiați față de Roma creștină și de latinitatea occidentală, deși erau originar romanici: Dumnezeu, biserică, Crăciun, cîșlegi, sărbătoare, credință, lege (credință religioasă), martor, suflet, rugăciune, fecioară etc., pe care nu-i locul a-i analiza aici, dar care constituie neîndoielnic creația sa specifică.

Românii și-au făcut din creștinism cultura și civilizația lor primară, statornică și specifică, trăsătura lor definitorie și criteriul lor fundamental de judecată asupra lor și a altora. De fapt, aceasta i-a salvat înainte de toate cel puțin în primul mileniu, dar desigur și în continuare, de la robie, asimilare și dispariție totală. Ei au încreștinat și pe alții, dîndu-le primele elemente și primele tradiții, ale căror urme se regăsesc pînă astăzi în graiurile lor.

Biserica Ortodoxă Română, venerabila mamă spirituală a poporului român, prin strădaniile sale statornice și stăruitoare de veacuri, i-a format acestuia un suflet frumos și bun și l-a învățat să prețuiască omenia, frăția, unitatea și libertatea. Ea l-a sfătuit neabătut, la nivel de simpli credincioși sau de înalți voievozi, să nu-și însușească bunurile altora, să nu-și întemeieze fericirea lui pe nefericirea altora, căci este șubredă, concretizată în sentința altruistă: „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face" și să fie generoși, iertători și primitori.

Ce probă mai categorică de respectul omului, de altruism și

slujire a semenului, se poate găsi decît în proverbiala *ospitalitate* a poporului român, cunoscută și recunoscută de lumea întreagă? Aceasta pentru că românul a văzut întotdeauna în spatele străinului, celui ce i-a greșit sau a celui ce i-a călcat pragul, cu un cuvînt în spatele „aproapelui", așa cum l-a învățat dealtfel Biserica sa, pe Însuși Domnul Iisus Hristos. Folclorul său este plin de povestiri splendide în care personajele sfinte, de la Dumnezeu-Tatăl și Fiul, pînă la apostoli, profeți și sfinți, travestiți și de nerecunoscut, coboară pe pămînt, se întîlnesc, stau de vorbă sau îi vizitează incognito pe oameni.

Colindele românilor legate de Crăciun, Anul Nou, Paști sau alte împrejurări, însușite de la ei și de alții din jur, sînt cunoscute în lume prin mulțimea lor, prin bogățiile lor lăuntrice și diversitatea lor [11], prin sinceritatea lor cu adevărurile credinței și mai ales prin mesajele lor umane pe care le cuprind intrinsec, de *omenie* am zice noi pe românește, căci este un străvechi cuvînt cizelat de ei, cu sensul lui aparte și în condițiile văzduhului lor spiritual specific.

Iată un mic dar expresiv și luminos exemplu: „Și-acum te las, fii sănătos și vesel de Crăciun, / Dar nu uita cînd ești voios, române, să fii bun !".

Am abordat mai sus termenii creștini romanici, diferențiați caracteristic de poporul român. Vom comenta sumar acum doar unul singur. Nici un popor de limbă neo-romanică (francezi, italieni, spanioli, portughezi) nu are cuvîntul *lege* (derivat din lex-legis) și cu sensul de credință religioasă, cum l-au făurit românii: „*Legea noastră*", „*Legea strămoșească*", „*Legea din bătrîni, / Din bătrîni, din oameni buni*", cum zic ei. Ceilalți au păstrat numai accepțiunea curentă și primordială, civică și juridică, pe care o avem și noi. Care este semnificația faptului? Aceasta înseamnă că românii, înainte de a avea legi civile, au avut de fapt, în condițiile existenței lor istorice, ca unică normă de conducere și în toate privințele, legea creștinească, care pentru că era singura și acceptată de toți prin Taina Botezului, a fost numită pe scurt și articulat „Legea".

La acestea mai adăugăm faptul incontestabil istoricește că Biserica Ortodoxă Română pînă aproape de noi unica instituție a poporului respectiv n-a asuprit pe nimeni în numele credinței creștine; nu și-a plăsmuit niciodată temeiuri documentare pentru justificarea unor himerice privilegii politice, materiale sau spirituale; n-a instituit și n-a deținut niciodată personal și aparat de represiune, tribunale și temnițe pentru fiii săi duhovnicești; n-a ars niciodată pe rug eretici, vrăjitoare sau oameni de știință, de dragul adevărului, în unele cazuri cel puțin discutabil; nu și-a îngenuncheat niciodată conducătorii politici, dezlegîndu-le supușii de jurămintele față de ei, făurind teorii și doctrine speciale pentru supremația universală, sau aducîndu-i în picioarele goale pentru a săruta papucul ierarhilor ei și

---

11. O lucrare recentă interesantă, comparativă, se ocupă competent de ele: Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, București, 1983, 635 p. B. P. Hașdeu a spus cu dreptate în 1893 : „Cuvîntul *colinda* nu este un slavism la români, ci un romanism la slavi", *Ibidem*, p. XII.

n-a organizat niciodată cruciade, războaie pentru asuprirea creștinilor, fondarea de regate și imperii sau expediții de jaf de relicve, obiecte sacre sau bunuri bisericești, pe care să fie pusă astăzi în situația jenantă de a le returna! Din această cauză poporul ei n-a avut ce-i reproșa căci ea a rămas mereu pildă de smerenie, de înțelepciune, de fidelitate și, mai presus de toate, de dragoste, însoțindu-și peste tot poporul la bine și la rău, cu nedezmințitul ei spirit de comprehensiune, pogorământ și toleranță. Prin acestea toate s-a dovedit demofilă și antropofilă, noțiuni autentic umaniste, dar care pledează la noi pentru un umanism anterior umanismului propriu-zis, un umanism creștin.

Aceasta este teologia anterioară umanismului de la noi. Cine a transpus-o în viață ? Nimeni altcineva decît poporul român împreună cu teologii săi cei vechi, știuți și neștiuți, și toată cohorta de ierarhi, preoți și călugări, care, de-a lungul veacurilor, au fost într-adevăr „lumina lumii și sarea pămîntului“ pentru frații și fiii lor duhovnicești, pe toată întinderea „romanității de răsărit“, unde s-a zămislit, s-a încreștinat și i s-a format coloratura sufletului acestei semințiii.

Între teologii poporului român trebuie amintiți mai întîi, cu venerație, cei vechi, episcopii de Tomis (Constanța), cel mai vechi scaun episcopal de pe teritoriul de astăzi al patriei noastre: Teotim I, Ioan, Teotim al II-lea și Valentinian, apoi pe Sfîntul Ioan Cassian, Dionisie Exiguul, așa-numiții „călugări sciți“, Laurențiu de Novae și Sfîntul Niceta de Remesiana [12], care și-au scris lucrările teologice (de care nu ne putem ocupa aici) în limba latină, — unele traduse din grecește, înaintea urmașilor —, contribuind astfel concomitent atît la structurarea fundamentală a limbii române de mai tîrziu, și deci și asupra unora din termenii distinctivi înfățișați mai sus, cît și a credinței, dreptei viețuiri și orientări practice creștine autentice cu care ne mîndrim pînă astăzi.

Este de subliniat tot aici legătura constantă doctrinalo-canonică de-a lungul veacurilor a Sfintei noastre Biserici cu Biserica Ecumenică și cu valorile umaniste ale gîndirii, literaturii și artei bizantine, prin esență creștine, care ne-a ajutat, pe lîngă altele, să întreținem propriul nostru umanism creștin-ortodox și românesc. De altfel, umanismul bizantin l-a înrîurit într-o măsură și pe cel italian [13], la startul său, cum parțial am văzut mai sus.

Pe linia acestor constante legături cu umanismul bizantin, chiar și după 1453, dar desigur cu unele fericite împliniri locale, trebuie să amintim sinteza eleno-creștină, constînd din reprezentarea sibilelor, a filosofilor, a unor literați și istorici antici greci în pictura bisericilor noastre vechi: Voroneț, Vatra Moldoviței, Sucevița, Humorul, Sfîntul Gheorghe-Suceava, Cetățuia-Iași, Toți Sfinții-București, Paraclisul Rîmnicu Vîlcea ș. a. O întreagă literatură a

---

12. Pentru documentare detaliată, † Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în sec. XVII* (Teză de doctorat), Craiova, 1983, p. 9-84.

13. Mai documentat pentru Biserica bizantină, la Pr. prof. Ioan G. Coman, *Umanismul Ortodoxiei românești*, extras din rev. „Biserica Ortodoxă Română“, an. LXVI (1948), nr. 1-2, p. 6 seq. Se va cita: Coman, *Umanismul.*

apărut la noi în legătură cu aceasta [14]. Ce să caute Pitagora, Socrate, Platon, Aristotel și toți ceilalți în pictura exterioară — precizăm, nu interioară — a bisericilor noastre ?

Ei bine, pentru învățăturile lor superioare și esențiale care-i definesc, pentru sfaturile și sentințele lor morale (ex. *Gnoti se avton),* pentru desăvîrșirea personalității umane pe care au căutat-o, adică pentru lucruri care nu numai că nu contrazic învățătura creștină, dar au condus pe cei vechi ca să-L înțeleagă mai bine pe Hristos („pedagogi către Hristos"), Acesta nefiind decît centrul și împlinirea sistemelor lor de gîndire și trăire, ca și totodată a omului superior și model după care au jinduit atît de mult.

Cînd s-au produs aceste sinteze picturale ? Noi opinăm pentru timpurile anterioare apariției umanismului european la noi, care — cum vom vedea — atinge tîrziu laturile noastre, pentru că exista în Răsărit și la Sfîntul Munte Athos *Erminia,* care cuprindea indicații, norme și canoane obligatorii pentru zugravii bisericilor; pentru că unele contacte ale noastre cu Italia nu ne puteau pune în situația de a aduce de acasă de la ei ceea ce ei nu aveau; pentru că interferențele picturale dintre ortodocși și catolici nu se fac cunoscute la această epocă; pentru că încă din timpul lui Ștefan cel Mare avem în Moldova acestor începuturi un numeros corp de zugravi bisericești bine constituit.

Părăsind controversa, vom afirma cu toată convingerea că aceste picturi de filosofi și sibile sînt semne neîndoielnice ale umanismului creștin, bizantin și românesc specific, anterioară umanismului european la noi, — împreună cu André Grabar, ilustrul bizantinolog, care spune că : „Dezvoltarea acestui stil decorativ exterior trebuie căutată în premise locale" [15].

Biserica română deci, pentru că n-a săvîrșit pe de o parte unele acțiuni străine spiritului creștin care ar fi stîrnit opoziția credincioșilor, dar pe de altă parte a înfăptuit altele în deplină concordanță cu izvoarele sale de bază, a creat împreună cu poporul ei — cum nădăjduim că s-a putut judicios întrevedea — un autentic și viguros umanism creștin românesc pe măsura sincerității cu care sufletul plaiurilor noastre a îmbrățișat, a practicat și a respectat religia iubirii.

Ce a putut cel nou și european să-i adauge celui vechi și local, căruia i s-a suprapus? Este întrebarea la care vom încerca să răspundem foarte succint, dar cu fapte istorice neîndoielnice, în cele ce urmează.

III. UMANISMUL EUROPEAN ȘI CEL LOCAL ÎN CULTURA ROMÂNĂ

Primul umanist de origine română este *Nicolaus Olahus* (1493-1568), adică Nicolae Românul sau Valahul, care îndeplinește

---

14. Coman, *Umanismul,* p. 11-14; Tudor Pamfile, *Sibile și filosofi în literatura românească,* Bîrlad, 1916, p. 10-12; Dan I. Simonescu, *Sibilele în literatura românească,* București, 1928, p. 16, 18, 20; V. Grecu, *Filosofi păgîni și sibile în vechea noastră pictură bisericească,* București, 1940, p. 1-13. Cel mai recent, Șt. Bârsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii românești,* București, 1971, p. 182-188.

15. A. Grabar, *L'Origine des façades peintes des églises moldaves*

unele înalte funcții pe lîngă curtea maghiară și regina Maria, sora lui Carol Quintul, în pregrinările acesteia prin Țările de Jos, după dezastrul de la Mohács (1526). Ajunge în cele din urmă arhiepiscop de Strigoniu (Estergom), Primat al Ungariei (1553) și chiar regent (1562); a avut relații cu mai mulți umaniști contemporani și de corespondență (vreo 40 de scrisori) cu însuși pontiful Renașterii, *Erasmus de Rotterdam*. Desfășoară o bogată activitate bisericească anti-Reformă și ne lasă o serie de opere (Hungaria și Atila, Carmina ș. a.) și multe versuri, toate în limba latină. S-a scris foarte mult la noi despre acestea, începînd cu Șt. Bezdechi [16], Ioan Lupaș [17] și pînă la cei contemporani nouă [18]. Nicolaus Olahus și-a părăsit credința ortodoxă a părinților săi de neam voievodal din Muntenia („Patria mea paternă" — zice el); însă foarte important pentru noi este faptul că nu numai că n-a uitat niciodată că este român și a semnat mîndru cu supranumele de „Olahus", dar este primul dintre români care scrie pe bază de surse istorice, de observație și vestigii arheologice. Toate acestea adăugate la poeziile și epitafele alcătuite pentru Erasmus („gloria lumii întregi", după dînsul) și pentru fratele său Matei, pe care de asemenea îl numește Valahul († 1536), sînt semne certe ale culturii sale umaniste. Iată cîteva rînduri din textele sale privitoare la români și istoria lor:

„Moldovenii au aceeași limbă, obiceiuri și religie ca și muntenii; se deosebesc puțin doar la îmbrăcăminte. Limba lor și a celorlalți români a fost odinioară romană. Multe din cuvintele lor pot fi înțelese de latini. Neamul (transilvănenilor) este viguros, războinic, are arme și cai buni. Românii sînt încredințați că sînt coloni romani. Dovada acestui lucru este faptul că au multe în comun cu limba romană și că în acest loc (Dacia) se găsesc foarte multe monede ale acestui popor, fără îndoială indicii puternice ale vechii stăpîniri romane de aici" [18 a].

Idei similare întîlnim atît în scrisoarea din 1548 a regelui Ungariei Ferdinand I (1526-1563) către Nicolae Olahus, ca și în cea de înnobilare a acestuia (1548), subscrisă de același rege, ambele în latinește. Iată ce citim în prima: „Astfel sînt neamurile cele mai vestite, dintre care rudeniile tale: romanii nu sînt cei din urmă, care cum se știe sînt urmașii romanilor, stăpînitorii lumii, și pentru aceea se numesc români. Națiunea ta în vitejie e excelentă, a dat naștere la mulți beliduci (conducători de războaie, *n. n.)* ca Hunyadi și regele Matiaș" [18 b].

(Mélanges N. Iorga, p. 365), apud V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. I, București, 1951, p. 814.

16. Sub titlul : *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, Ed. RAM, Aninoasa-Gorj, 1939.

17. *Doi umaniști români din sec. XVI (Munteano-Transilvăneanul — Nicolae Olahus și Bihoreanul Mihai Valahus)*, Academia Română, Anal. Secț. Ist., Seria III, T. VIII, M. 5, București, 1928.

18. I. S. Firu și Corneliu Albu, *Umanistul Nicolaus Olahus* (Nicolae Românul) *(1493-1568). Texte alese.* București, 1968; G. Mihăilă, *Primul umanist de origine română: Nicolaus Olahus*, cu prilejul împlinirii a 475 ani de la naștere și 400 ani de la moarte, în „Gazeta literară", XV, nr. 3 (794), 8 ian. 1968 p. 7; George Ivașcu, *Umanism și umaniști în țările române*, în „Contemporanul", nr. 3 (1110) din 19 ian. 1968, p. 9, ș. a. O listă bibliografică bogată în lucrarea I. S. Firu și C. Albu, cf. supra, p. 253-268.

18 a. Șt. Bezdechi, *op. cit.*, p. 62-63. 18 b. *Ibidem*, p. 35.

Nicolae Olahus este deci un strălucit antemergător al cronicarilor, istoricilor și celorlalți oameni de cultură ai noștri, în contact cu Occidentul umanist, susținînd și răspîndind în Europa ideea originii latine și a unității poporului român, în mod documentat [19]. Atenția deosebită ce i s-a acordat în publicistica românească în anii aproape de noi, cu deosebire în 1968, cu prilejul împlinirii a patru veacuri de la trecerea sa la cele veșnice, a însemnat un adevărat și justificat act solemn, cum o merita, de integrarea lui în cultura românească și umanistă.

Nu este lipsit de sens să semnalăm existența în Transilvania, în secolul XVI, a unor centre umaniste cum sînt: Oradea, Alba Iulia, dar mai ales Brașovul și Sibiul, cu care românii din Principate aveau legături de tot felul, inclusiv cultural-teologice. Unii afirmă că aceste două cetăți au jucat în cultura română un rol asemănător orașelor din Dalmația pentru cultura sud-slavă, aici realizîndu-se sinteza dintre Reformă și cultura românilor din Transilvania. Figura centrală este *Johannes Honterus* (1498-1549), autor de multe lucrări și al unei hărți a Transilvaniei, profesor la Cracovia (1533), alt centru de înrîurire umanistă asupra românilor, călător în Occident, fondatorul primei tipografii la Brașov (1535) și editorul a 30 de titluri cuprinzînd manuale și culegeri din scriitorii antici. El va intra în legătură cu Wittemberg-ul și în 1543 va proclama Reforma la Brașov [20].

Și pentru că am ajuns aici este necesar să spunem că umanismul european face un pas hotărît către Reformă, chiar pe pămîntul Moldovei, prin fondarea de către *Iacob Heraclide Despotul* (1561-1563), a acelei școli primare și medii (Schola latina) de la Cotnari, cu limba de predare latină, și ilustrii profesori de la Wittemberg, Cracovia și alte centre umaniste, în frunte cu acel *Johann Sommer*, organizată după planurile lui Filip Melanchton. Pribeagul despot a fondat de asemenea biblioteca umanistă de curte în sensul „Corvinei“ de la Buda, la Suceava, a știut să măgulească la început pe moldoveni spunîndu-le că „românii coboară din vitejii romani care au făcut să tremure lumea“, dar avea intenția să înființeze chiar o academie pentru pregătirea viitorilor pastori ai Bisericii luterane, căreia îi aparținea el însuși. Reacțiunea țării a fost atît de puternică în fața acestor perspective contrare cultului, credinței, tradițiilor și umanismului local, încît el și-a pierdut viața prin Ștefan Tomșa (1563), deoarece făcuse din umanism un instrument de prozelitism protestant [21]. De la *J. Sommer*, care a funcționat ca profesor la Cotnari (1562-1563) și apoi în Transilvania, pînă la sfîrșitul vieții (1578), ne-a rămas o viață a lui Iacob Despotul și 15 elegii în limba latină, în care acesta punctează o serie de calități religioase și culturale, specifice poporului român de atunci, importante pentru noi [22] cei de astăzi.

Trebuie să-l amintim și pe Petru Cercel, fără a intra în detaliile vieții lui, în tot cazul aparținînd umanismului prin călătoriile,

---

19. G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1969, p. 58-64
20. Pe larg în : Karl Göllner, *Johan Honterus*, București, 1969.
21. A. Oțetea, *Renașterea*, p. 243-244.
22. Pe larg la Șt. Bârsănescu, *Pagini nescrise*, p. 203-206.

limbile vorbite, relațiile și idealurile sale, fost domnitor al Munteniei (1583-1585), pentru că a alcătuit în limba lui Dante o frumoasă rugăciune cu o corectă teologie ortodoxă ce s-a publicat la Veneția în 1586 [23].

Moment semnificativ în istoria Bisericii Ortodoxe în general, a Bisericii și teologiei românești în special, sub raportul ideilor umaniste este apariția Mitropolitului român *Petru Movilă* (1596-1646), la Kiev, care a însemnat personalitatea ce-și pune amprenta pe soarta Răsăritului Ortodox, prin sinteza dintre tradițiile culturale bizantino-slave și cultura occidentală. Cum se știe, el înființează prima „universitate ortodoxă" la Kiev (1632), unde se predau și discipline umaniste în limbile latină și polonă. El ajută cu profesori și programe la înființarea Colegiului de la Iași (1640), fondat de Vasile Lupu, ca și a acelei „Schola graeca et latina", întemeiată de Matei Basarab la Tîrgoviște, care au ca model materiile și metodele de predare de la școala sa. El trimite de asemenea oameni și materiale la tipografiile din Principate. Prin aceasta contribuie la ridicarea nivelului cultural al clerului și poporului român. Tot Petru Movilă restabilește drepturile Ortodoxiei călcate în picioare în teritoriile răvășite de Unirea de la Brest (1596).

Dar, mai presus de toate, el alcătuiește *Mărturisirea Ortodoxă*, prima carte simbolică a întregii Ortodoxii, aprobată la Sinoadele din Kiev (1640), Iași (1642), Constantinopole (1643), ca și de toți patriarhii răsăriteni, mult tipărită în toate limbile. Numai în românește văd lumina tiparului 18 ediții. Ea devine o puternică armă de luptă împotriva eterodocșilor și Reformei care căutau să atragă pe românii ortodocși din Transilvania. În felul acesta mintea luminată a românului Petru Movilă, mitropolitul Kievului, împreună cu inima generoasă a voievodului Vasile Lupu cel cu cuget de urmaș al bazileilor bizantini, împreună cu celelalte personalități ale Ortodoxiei, scrie o pagină de primă referință a teologiei românești și a Ortodoxiei universale. Cartea a fost considerabil amplificată și îmbunătățită de teologii români contemporani.

Dacă ținem seama că învățatul ierarh Petru Movilă, format în școlile umaniste poloneze, a alcătuit-o în limba latină, tradusă ulterior în greacă, împărțind lucrarea subtil și adecvat în trei părți, pe cele trei mari virtuți teologice și că materia era tratată după metoda evristică, adică prin întrebări și răspunsuri, iată o carte alcătuită după cele mai bune metode umaniste. Adăugăm că la nunta fiicei lui Vasile Lupu, oficiată în 1645 de înaltul ierarh la biserica Trei Ierarhi din Iași, ține un cuvînt în limba română și în poloneză, ce ni s-a păstrat.

După toate acestea, conchidem și noi cu distinsul teolog rus Macarie Bulgakov din secolul trecut care l-a calificat pe românul Petru Movilă drept „Părintele teologiei ortodoxe moderne".

Un semn neîndoielnic al pătrunderii și profesării acelorași idei apusene în Muntenia, în plină epocă slavonă, este că învățatul *Udriște Năsturel*, bun cunoscător de limbi și scrieri clasice, în lunga predoslovie a *Penticostarului* ce-l tipărește la Tîrgoviște în

---

23. Textul în italiană și română la G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, p. 67-68.

1649 la îndemnul sorei sale, Doamna Elina, soția lui Matei Basarab (1632-1654), în limba slavonă, destinat Mănăstirii Hilandar de la Muntele Athos, unde se găsesc atîtea urme de jertfelnicie creștină românească pînă astăzi, scrie un adevărat *Tratat despre dărnicie*, fondat nu pe temeiurile tradiționale — Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție și Sfinții Părinți —, ci pe autoritatea a o sumedenie de autori antici, din care citează competent și adecvat, direct sau prin aluzii pe Aristofan, Simonide din Keos, Aristotel, Homer, Strabon, Suetoniu, Theognis din Megara, Platon, Plutarch și alții [24].

Tot acesta traduce pentru prima dată *Imitatio Christi* a lui Thomas a Kempis, din latinește în slavonește (1647), răspîndind-o în întreagă aria de cultură răsăriteană ce folosea slavona ca limbă universală de cultură, în a cărei predoslovie afirmă însă înrudirea limbii române cu limba latină.

De asemenea, Năsturel se dovedește un „umanist teologic" atunci cînd traduce din limba greacă în românește *Viața Sfinților Varlaam și Ioasaf* (1648), confirmînd totodată cu acest prilej gradul înalt de stăpînire a limbii române de către cărturarii epocii [25].

Tot aici se încadrează și lucrarea călugărului *Mardarie de la Cozia* care alcătuiește un *Dicționar slavo-român* (1649) cu peste 4500 de cuvinte [26], căruia îi vor urma și altele pe aceeași linie.

Veacul XVII, ca urmare a deziderateloг și eforturilor anterioare, vede împlinite o serie de epocale realizări în domeniul culturii religioase-naționale a poporului român, căci ele merg mînă în mînă. Astfel, de la vechile traduceri fragmentare și manuscrise ale Sfintei Scripturi, din secolele anterioare, se ajunge la tipărirea, în 1648, a *Noului Testament de la Bălgrad*, cu vestita și cunoscuta prefață a Mitropolitului Simeon Ștefan, de factură umanistă, eveniment ce va culmina cu imprimarea în limba română a *Bibliei* întregi *din 1688*, cartea cea dintîi a Bisericii țării și poporului, denumită și *Biblia lui Șerban Cantacuzino*. De la propoveduirea anterioară verbală și scrisă în limba română — căci nu se poate să fi fost altfel — se trece la explicarea Evangheliei, generală și unitară, pe cele trei provincii românești, prin minunata *Carte românească de învățătură*, tipărită de Mitropolitul cărturar Varlaam al Moldovei, în 1643, care a contribuit atît de mult la crearea limbii literare unitare și lipsită de dialecte prin prezența ei atît de dorită și efectivă pe toate plaiurile locuite de români. De la unele sporadice rugăciuni rostite în limba poporului, la tipărirea și oficierea

---

24. O foarte bogată bibliografie ne stă la dispoziție. Amintim pe Dan-Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, 1974 (capitolul special *Udriște Năsturel, reprezentant al umanismului în istoria culturii românești*, p. 287-292). Idem, *Umanistul român Udriște Năsturel, autor de versuri în limba română*, în „Analele Universității-București", pe anul 1972, p. 7-23; Virgil Cândea, *Udriște Năsturel și începuturile umanismului românesc*, în „România literară", din 13 martie 1969, p. 23: Idem, *L'humanisme d'Udriște Năsturel et l'agonie des lettres slavonnes en Valachie*, în „Revue des études sud-est européennes", VI (1968), nr. 2, p. 239-287 ș. a.

25. Va fi publicată de abia în 1904 de generalul P. V. Năsturel, după Ms. 3339 al Bibliotecii Academiei Române. Este cunoscută și o ediție imprimată la Mănăstirea Neamțu în 1811. Dan-Horia Mazilu, *Varlaam și Ioasaf, Istoria unei cărți*, București, 1981, p. 244.

26. G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, p. 561.

întregii Liturghii în românește, prin Dosoftei Mitropolitul, în 1679, de la românizarea doar a Sinaxarului și a slujbelor *Altarului*, la traducerea în aceeași limbă, vorbită de cei mulți, a tuturor lecturilor și cîntărilor *străinii*, de la Psaltirea obișnuită la cea învesmîntată în versuri, de la colecționarea unor vieți de sfinți de la alte popoare ortodoxe de către Dosoftei Mitropolitul, în cele patru volume (1682-1684), la afirmația că și noi avem sfinții noștri (vol. IV, fila 152); de la pomelnice la letopisețe și crearea unei adevărate școli istorice prin cronicari.

Sînt acestea incontestabile salturi valorice, afectînd nu numai viața spirituală și atașamentul în creștere al credincioșilor față de Biserica lor, dar și spiritualitatea și cultura unui neam întreg, care ajunge acum în situația ca prin intermediul limbii proprii să intuiască pe viu și nemijlocit comorile spirituale ce le are la dispoziție de acasă și din lume. Introducerea limbii române în Biserică reprezintă un act îndrăzneț și revoluționar săvîrșit cu înțelepciune de oamenii Bisericii Ortodoxe Române, înaintea altor Biserici care de-abia astăzi au ajuns la aceste justificate convingeri și semnifică cert o acțiune de înălțare a omului și a societății românești și un necontestat gest de umanism creștin ortodox, sau popular, cum vrem să-i zicem, dar în concordanță perfectă și cu umanismul Renașterii și aceasta concomitent la cele trei provincii românești, deși separate prin fruntarii arbitrare una de alta.

Se poate afirma cu deplin temei că unitatea de credință, de limbă, de moravuri și datini, cultivate cu atîta sîrguință, devotament și consecvență de Biserica Ortodoxă Română de-a lungul veacurilor, au contribuit din plin atît la Unirea Principatelor din 1859, dar și la Unirea cea mare din 1918. Încă o precizare se impune — *nunc et hinc* — de la sine, anume aceea că ierarhii Bisericii n-au așezat limba noastră în toate compartimentele activității lor din lăuntrul și din afară Bisericii, la altar și la strană, de dragul unei mode occidentale sau pentru a face pe placul protestantismului. Nu! Ci de dragul propriului lor popor care nu înțelegea limba slavă [27], care de veacuri întregi suspina după cuvîntul Domnului în limba lor vorbită și care, o dată dobîndită, a adus atîtea eminente rezultate în susținerea, mîngîierea și spiritualizarea lui, definindu-i specific personalitatea etnică și asigurîndu-i dreptul inalienabil la cultura sa națională.

Lăsînd la o parte mulți slujitori ai Bisericii însuflețiți de aceleași idealuri, cîțiva oameni de cultură români, cu totul remarcabili, se cer menționați pe firul roșu al succintei noastre expuneri. Să-i luăm pe rînd :

Nicolae Milescu Spătarul (1636-1708), care și-a agonisit cultura în Moldova lui și la „Marea Școală“ a Patriarhiei din Constantinopole, cu profesori umaniști pregătiți la Padova, apreciat de contemporanii săi din numeroasele țări pe care le-a colindat, ca *„vir polyglotus et pereruditus“*, diplomat, comandant de oști, istoric, geograf, filolog etc., de la care ne-au rămas o sumedenie de lucrări

---

27. P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 202-211 și 220-226.

în toate aceste domenii, a fost și un teolog de talie europeană, făcînd cinste patriei sale de origine, dar și Ortodoxiei.

Pe lîngă traducerea *Vechiului Testament* după mai multe versiuni grecești și latinești și cu aplicarea criticii textului pe cînd era capuchehaie la Constantinopole, revizuită de Dosoftei (înainte de 1671), care a intrat în prima Biblie românească (1688), împreună cu un text apocrif [28], a compus, pe cînd se afla la Stockholm (Holmiae), în 1667, la cererea ambasadorului Franței, Arnauld de Pomponne, un tratat în limba latină și greacă, cu titlul: *„Enhiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens, id est sensus Ecclesiae orientalis scilicet graece, de transubstantiatione corpori Domini, alliisque controversiis“* (Manual sau Steaua Răsăritului strălucind în Occident, adică felul cum înțelege Biserica Răsăritului sau cea grecească prefacerea Trupului Domnului, și despre alte controverse).

Această scriere a fost numai alcătuită la Stocholm, cum s-a arătat, în 1667, nu și tipărită, cum se afirmă greșit de unii autori (D. Cristescu și alții). Ea are certe caractere umaniste, a servit de arbitru în controversa dintre catolici (janseniști) și calviniști, și a fost publicată (textul latin) într-o lucrare a lui P. Nicole și Jean Claude, purtînd titlul : *La perpetuité de la foi de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie*, apărută la Paris, în 1669 (p. 50-54). Ea este cea dintîi scriere a unui teolog român ortodox apărută în Franța. Pentru prima dată a fost tipărită în limba română, cu tot aparatul de rigoare, de semnatarul acestor rînduri, în 1958, cu prilejul unui pătrar de mileniu de la trecerea sa la cele veșnice [29].

Nu este cazul să mai amintim înaltele relații ce le are cu personalități de seamă din Franța, Anglia, Suedia, Rusia etc. și nici celelalte lucrări. Cert este că el este o figură culturală de talie europeană, cu entuziasm și metodă științifică adecvată unui umanist de mărimea lui, că n-a uitat niciodată că este român, chiar cînd s-a aflat în serviciul ministerului de externe rus, și că, la moartea lui, însuși Petru cel Mare (1696-1725) i-a urmat sicriul. În cultura românească și teologică statura spirituală a lui Milescu e măreață ca a unui voievod [30].

Dimitrie Cantemir (26 octombrie 1676, Iași — 21 august 1723, Dimitrievska-U. R. S. S.), fiul domnitorului Constantin Cantemir (1685-1693), și-a făurit o vastă cultură în țară și mai ales la aceeași înaltă școală a Patriarhiei ecumenice pe care o frecventase și N. Milescu. A avut două scurte domnii în Moldova: 1693 și 1710-1711. Vorbea latina, turca, persana, greaca, româna și franceza. El a fost un om genial un adevărat savant de renume european, o personalitate multilaterală, filosof, istoric, romancier, filolog, muzician etc., dar totodată și ilustru teolog. Pentru aceea, cu dreptate a fost așe-

---

28. Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă*, Cluj-Napoca, 1979, p. 19-20 și 172-221.

29. Articol publicat în „Studii teologice“, X (1958), nr. 4, p. 511-538. Aceluiași autor îi aparține și articolul redacțional : *O puternică personalitate a Ortodoxiei din veacul al XVII-lea : Spătarul Nicolae Milescu.* Alte referințe însemnate la G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, p. 164-179.

30. Dr. Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 155-179.

zat în galeria glorioasă de la Biblioteca Sainte Geneviève din Paris și a fost ales membru al Academiei din Berlin (11 iunie 1714). Este primul român care s-a învrednicit de asemenea consacrări europene.

Omițînd cu bună știință celelalte opere [31], care au făcut din el o celebritate (citate chiar de Voltaire), vom spune cîteva cuvinte doar despre lucrările sale teologice.

a) *Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea*, tipărită în greacă și română la Iași în 1698, și reeditată de Virgil Cândea în 1969, este prima operă filosofică a unui român. Este totodată un dialog între creștin și lume, între suflet și trup, o fereastră deschisă către Europa și o sinteză între Orient și Occident. Cunoștințele sale teologice, etice, autorii citați și reflexiile sale personale sînt uimitoare. Lucrarea a circulat la noi în multe manuscrise, iar în 1705 a fost tradusă în arabă.

b) *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago* (Icoana de nezugrăvit a științei sfinte), compusă la Constantinopole în 1700, este o îndrăzneață lucrare de gnoseologie în care Ortodoxia intră în polemică cu neoaristotelismul și scolastica, Cantemir dovedindu-se un gînditor european, un „Leibnitz al nostru", cum l-a calificat Lucian Blaga.

c) *Loca obscura in Catehisi...* (Locuri obscure în Catehismul publicat ...), 1720, este o apărare propriu-zisă a doctrinei ortodoxe, în formele ei tradiționale, în care autorul se dovedește versat în nuanțele subtile ale teologiei simbolice, față de învățăturile catolice, luterane și calviniste.

d) *Sistemul sau întocmirea religiei mahomedane*, Petersburg, 1722 (rusește), tipărită în românește pentru prima dată de Virgil Cândea, în 1977, este de asemenea una din marile lucrări teologice ale autorului nostru, de savantă expunere, dar și de polemică. Prin aceasta el se dovedește un precursor al istoriei religiilor și al celui mai mare specialist al acestei discipline din zilele noastre, Mircea Eliade, care nici el n-a uitat că este român.

e) *Despre conștiință*, 1721-1722, mică scriere, redactată în rusește sub formă de epistole către contele Golovkin, cu caracter moral-filosofic.

f) În fine, în cunoscuta *Descriptio Moldaviae* (Descrierea Moldovei), scrisă la cererea Academiei din Berlin, 1714-1716, lucrare multilaterală, dă și unele informații în legătură cu creștinismul moldovenilor, accentuînd că „Occidentul și nu Orientul s-a îndepărtat de adevărata credință", că în Moldova n-au existat erezii și eretici, că țările române și-au avut episcopii lor în veacul IV, că scaunul Moldovei s-a bucurat de un fel de autocefalie, nefiind supus nici unei patriarhii etc.

Mare patriot, Dimitrie Cantemir, cu toate că din 1711 a fost nevoit să trăiască în Rusia [32], datorită înfrîngerii forțelor creștine la Stănilești în 1711, ajungînd pînă a fi învestit și cu rangul de consilier intim imperial, nu și-a uitat niciodată țara, ajutînd-o, nădăjduind s-o elibereze de asuprirea turcească și să se întoarcă

---

31. G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, p. 242-256 și *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 149-154.

32. Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 242-251.

acasă. Osemintele sale au fost aduse și așezate în biserica „Trei Ierarhi“ din Iași.

Alexandru Scarlat Sturza (1791-1854) s-a născut la Iași, imigrînd apoi cu întreaga familie în Rusia. După agonisirea unei instrucții și educații, face diplomație în diferite țări unde este trimis, pe lîngă o largă activitate culturală și filantropică, de la dînsul rămînînd numeroase lucrări de istorie, sociologie, lingvistică, estetică, dar mai ales de teologie, el fiind îndeobște așezat printre marii apologeți ai Ortodoxiei. Teologia capătă în scrierile sale o mare îmbogățire umanistă, ce pătrunde în școlile teologice pentru pregătirea clerului, sub formă de manuale.

Dintre acestea trebuiesc amintite mai întîi cele traduse în românește: *Manualul pravoslavnicului creștin,* tipărit la Atena și tradus de Eufrosin Poteca sub titlul : *Enhirid adecă mînelnic al pravoslavnicului creștin,* București, 1832 ; *Epistolii sau scrisori despre datoriile sfințitei dregătorii preoțești,* 2 vol., Iași, 1843, tradusă din rusește de Filaret Scriban, împreună cu *Învățături religioase morale și istorice,* Iași, 1844, traduse din franțuzește de același. Apoi, *Duplul paralel sau Biserica în fața papității și a reformei veacului XVI,* Iași, 1851, tălmăcită din franceză de Neofit Scriban.

Pe lîngă aceste traduceri de la Alexandru Sturza au mai rămas și alte opere teologice alcătuite primordial în greacă, franceză sau rusă, dintre care amintim: *Considerații asupra doctrinei și spiritului Bisericii Ortodoxe,* tradusă în românește de-abia în 1931, apoi : *Cîteva cuvinte despre filosofia creștină; Schițe despre viața și moartea creștină; Convorbiri despre Sfînta Împărtășanie; Instrucțiuni pentru preoții ce slujesc pe lîngă spitale și închisori; Predici la marile praznice ale Bisericii Ortodoxe* ș. a.

A tradus el însuși diferite cărți teologice, în franceză sau greacă, pentru a face cunoscută Apusului Biserica Ortodoxă și celei din urmă teologia rusească.

După cum se vede, Alexandru Sturza a fost o ilustră personalitate a Ortodoxiei întregi [33]. Alături de Petru Movilă, Nicolae Milescu Spătarul și Dimitrie Cantemir, cu toții fiind cărturari români de primă însemnătate și mari umaniști, au contribuit prin scrisul lor multilateral atît la creșterea culturii naționale cît și a celei mondiale și nu mai puțin a poporului și Bisericii care le-a format făptura lăuntrică. Multe alte figuri de teologi români umaniști — pînă aproape de noi — ar putea fi evocate aici pentru contribuțiile lor substanțiale la cultura română. Ne oprim aici, cu încredințarea că esențialul a fost spus prin acești giganți ai culturii noastre teologice și generale.

La sfîrșitul acestor modeste rînduri care ar putea constitui doar o sumară schiță pentru o întreagă carte închinată acestei teme, pe lîngă concluziile parțiale anterioare, putem afirma cu toată auto-

---

33. Mai pe larg în: M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* III, București, 1981, p. 274-275, 285; Costache Buzdugan, *Alexandru Scarlat Sturza (1791-1854) și rolul său în Biserica Ortodoxă,* în „Studii teologice“, XXIV (1972), nr. 3-4, p. 255-275 ș. a.

ritatea faptelor trecute în revistă, ca și a multor altora ce n-au putut fi implicate aici, că umanismul european atingînd direct sau prin intermediul țărilor limitrofe, în secolele XV-XVIII, pămînturile și sufletul poporului din laturile noastre, a găsit deja prezent și activ aici umanismul nostru tradițional, creștinesc, în armonică îmbinare, umanism realizat în veacuri de credința religioasă a seminției noastre și teologia Bisericii Ortodoxe Române, umanism local cu care cel nou venit s-a împletit organic și au lucrat cu puteri sporite, fără conflicte sau stridențe, la rezolvarea tuturor problemelor majore ale poporului din spațiul carpato-danubiano-pontic, dovedindu-se practic o singură forță demofilă de acțiune, nu prin expresia și chipul său exterior, ci prin însăși intima sa destinație.

În felul acesta se poate spune totodată că la noi românii umanismul cărturarilor de toate categoriile s-a identificat salutar cu omenia poporului [34], în viața concretă, constituind pentru noi o notă specifică, pozitivă și o putere de conducere de la idee la acțiune, de la teorie la angajare și luptă, de la rațiune la înțelepciune, de la știință la conștiință. Toate victoriile poporului român se datoresc acestui *spiritus rector* și acestei strălucite îngemănări de idei forță!

„A spori știința — spunea cu dreptate profesorul meu de filosofie C. Fedeleș — va rămînea pururea un înalt imperativ intelectual, baza culturii umane. A înălța însă conștiința morală, caracterul și personalitatea umană, va rămînea pururea cel mai înalt imperativ moral, baza civilizației umane“ [35].

Iar umanismul și teologia noastră, cu forțe îngemănate, au lucrat cu sîrguință, pasiune și dragoste, la împlinirea acestor ambe scopuri nobile, prin care au chemat neîncetat poporul român la formarea și înnobilarea personalității, la viață morală superioară, la omenie, în bunăvoire, înfrățire și pace lăuntrică și exterioară.

Pr. prof. dr. Al. I. CIUREA

---

34. Virgil Cândea, *Notele definitorii ale umanismului românesc. Înnobilarea prin cultură*, în „Familia“, Anul II (102), nr. 10, p. 13.

35. Șt. Bârsănescu, *Medalioane*, Iași, 1983, p. 93 (Constantin Fedeleș — 1877-1958).

SFÎNTA TAINĂ A CUNUNIEI *

Scopul suprem al omului după învățătura Bisericii noastre este dobîndirea mîntuirii, prin împărtășirea harului sfințitor al Sfîntului Duh în unitatea trupului lui Hristos, Biserica, prin care omul și lumea se înnoiesc spre a fi înălțate la transfigurarea și sfințenia pe care le-a voit din veci Tatăl. În acest sens Tainele și ierurgiile Bisericii împărtășesc creaturii lucrarea sfințitoare a Sfintei Treimi, fiindcă, așa cum spun Sfinții Părinți, Biserica este plină de Treime.

Spre deosebire de celelalte Taine ale Bisericii, Taina Cununiei cuprinde omul în „bipolaritatea“ sa ontologică, bărbat-femeie, integrîndu-l comuniunii pe cel creat „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu“ (Facere 1, 26) cu Izvorul de viață al întregii zidiri, Prea Sfînta și de viață Făcătoare Treime [1]. Datorită refacerii biunității naturii umane, Sfîntul Ioan Gură de Aur numește familia, sfințită prin harul Tainei Cununiei, „mica biserică“ [2]. Dar unității dintre săvîrșitor și primitor, proprie fiecărei Taine a Bisericii, în Taina Cununiei i se adaugă complementaritatea celor doi, pentru că este refăcută și sfințită de „Cel ce plinește toate în toți“ (Efeseni 1, 23) unitatea lor ontologică, adică „ceea ce Dumnezeu a unit dintru început“ (Matei 19, 7) [3].

Împreună-lucrarea omului cu Dumnezeu la dobîndirea mîntuirii (Filipeni 2, 12), prin Taina Cununiei, circumscrie firea umană în biunitatea ei ontologică, în complementaritatea harismelor pe care le-au primit de la creație bărbatul și femeia [4]. Urcușul lor spre dobîndirea vieții celei veșnice este potențat de harul lui Hristos, în Care „nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască“ (Galateni 3, 28), pentru a ajunge „la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos“ (Efeseni 4, 13).

Prin Taina Cununiei, bărbatul și femeia, în unitatea lor ființială, sînt „creați din nou“, pentru a se desăvîrși și a lucra toate cîte „sînt în El și spre El toate“ [5].

Prin puterea primită de la Hristos, ei urcă spre bucuria zilei a opta, ca „fii ai dragostei și ai păcii“, pentru a se împărtăși de

---

* Lucrare de seminar, întocmită sub îndrumarea P. C. Pr. prof. dr. Dumitru Gh. Radu, în cadrul Cursurilor de doctorat. P. C. Sa a dat și avizul pentru publicare.

1. Bernard Häring, *La loi du Christ,* Tome III, *Théologie morale spéciale*, 5-e édition, Desclée et C-ie, Paris, 1966, p. 384, 394-403.

2. P. G., LXII, 143, după Pr. lector dr. Dumitru Gh. Radu, *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii,* în „Ortodoxia“, XXX (1978), nr. 1-2, p. 314.

3. Catherine Chiotllis, *Pensées sur l'amour*, în „Contacts“, XXI (1969), nr. 67, p. 187.

4. „La différence entre l'homme et la femme entraîne la diversité de leur mission pour le règne de Dieu“, Cf. Bernard Häring, *op. cit.*, p. 399.

5. *Epistola zisă a lui Barnaba,* VI, 19 și XII, 7, în *Scrierile Părinților Apostolici*, din colecția „Părinți și Scriitori Bisericești“ (PSB) vol. 1, București, 1979, p. 121 și 130.

sfințenia și curăția îngerilor: „Fiii veacului acestuia se însoară și se mărită; iar cei care se vor învrednici să dobîndească veacul acela și învierea cea din morți, nici nu se însoară, nici nu se mărită. Căci nici să moară nu mai pot, căci sînt la fel cu îngerii și sînt fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii“ (Luca 20, 34-36). Astfel Taina Cununiei leagă pe om în biunitatea sa ontologică de Jertfa, Învierea. Înălțarea și Parusia Mîntuitorului. Fiecare și împreună, bărbatul și femeia, sfințindu-și „vasul duhului“, lucrează cu putere cele ale împărăției cerurilor, încă de aici de pe pămînt, prin harul lui Dumnezeu, avînd ajutoarele credinței, frica și răbdarea, și tovarăși de luptă, îndelungă-răbdarea și înfrînarea [6]. În comuniune cu frații lor mai mici în Domnul, copiii, împlinesc ceea ce spune Psalmistul : „Spune-voi numele Tău fraților mei ; în mijlocul adunării Te voi lăuda“ (Psalmul 21, 24).

Și calea fecioriei și cea a căsătoriei au același scop — preamărirea lui Dumnezeu, cum spune Sfîntul Ignatie Teoforul, care după Tradiție a fost copilul pe care l-a luat Mîntuitorul în brațe, pentru a-l da ucenicilor pildă de smerenie (Matei 18, 2-4): „Dacă cineva poate să rămînă în curăție în cinstea trupului Domnului, să rămînă fără a se lăuda“, iar „cei care se însoară și cele care se mărită să facă unirea lor cu aprobarea episcopului, ca să fie căsătoria lor după Domnul și nu după poftă. Toate să se facă spre cinstea lui Dumnezeu“ [7]. Fecioria și căsătoria sînt două versante, fiecare cu jertfelnicia sa, ale aceluiași Tabor al transfigurării și înnoirii umane [8].

Bărbații și femeile, prin Hristos, în comuniunea Bisericii slavei Sale, primesc puterea de a dobîndi desăvîrșirea, împlinindu-și fiecare „slujirea“ la care au fost chemați încă de la creație [9], pentru că deși urmează obiceiurile oamenilor „și în îmbrăcăminte și în hrană și în celălalt fel de viață“, primesc prin Taina Cununiei puterea harului dumnezeiesc de a duce „o viețuire minunată și recunoscută de toți ca nemaivăzută“ pînă la Hristos, pentru că „sînt în trup, dar nu trăiesc după trup“ [10]. Ei împlinesc poruncile Domnului purtîndu-se unul față de altul „în dragoste și în curăție“ și crescîndu-și copiii în frica de Dumnezeu [11]; toate făcîndu-le în așteptarea împărăției lui Dumnezeu „cînd vor fi cele două una, cînd partea dinafară va fi ca cea dinăuntru, iar bărbatul cu femeia nu vor fi nici bărbat, nici femeie“ [12]. Această formă privilegiată de comuniune unitară și indisolubilă a omului încă de la creație, „cea mai expresivă, mai vitală și mai puternică a unuia pentru altul și a unuia cu altul“ [13], care va lua sfîrșit o dată cu această lume, are totuși o importanță

---

6. *Ibidem*, II, 1, p. 115.
7. Sfîntul Ignatie Teoforul, *Epistole. Ignatie către Policarp*, V, 2, în PSB, vol. I, p. 188.
8. Pr. Traian Costea, *Căsătoria din punct de vedere istoric, dogmatic și canonic*, București, 1935, p. 88.
9. *Herma Păstorul, Pildele* II, 59, în PSB, p. 269.
10. *Epistola către Diognet*, V, 4, 8, *ibidem*, p. 340.
11. Sfîntul Policarp al Smirnei, *Epistola către Filipeni*, IV, 2, *ibidem*, p. 209-210.
12. Sfîntul Clement Romanul, *Omilie numită a doua Epistolă către Corinteni*, XII, 2, *ibidem*, p. 99.
13. Bernard Häring, op. cit., p. 393.

deosebită pentru dobîndirea împărăției lui Dumnezeu [14], căci prin Mîntuitorul ea este legată de împreuna noastră lucrare pentru dobîndirea mîntuirii.

Unitatea ontologică originară

Dumnezeu a creat pe om, bărbatul și femeia, după chipul Său (Facerea 1, 27), înzestrîndu-l pe fiecare cu harisme specifice, care în unitatea ontologică a omului au un caracter complementar, de unde și caracterul lor inconfundabil. În acest sens nici bărbatul și nici femeia separați nu pot fi „după chipul lui Dumnezeu", ci numai împreună [15]. Comuniunea lor, posibilitatea lor de „dialog", de deschidere a unuia către celălalt presupune această biunitate ontologică a firii umane, iar harismele lor speciale cu care au fost înzestrați creează afinitatea, adică „ajutorul potrivit" (Facerea 2, 18) pe care și-l pot oferi. Identității lor inconfundabile îi corespunde această „pecete" a chipului lui Dumnezeu proprie firii umane, din care izvorăște egalitatea bărbatului cu femeia. Complementaritatea lor implică egalitatea și nu identitatea lor. „Ajutorul" pe potriva celuilalt creează acea unitate pe care o profețește Adam : „Iată aceasta este os din oasele mele și carne din carnea mea... De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amîndoi un trup" (Facerea 2, 23-24).

Complementarității fizice îi corespunde cea spirituală. De aceea împreună primesc porunca lui Dumnezeu: „Fiți rodnici și vă înmulțiți, umpleți pămîntul și-l stăpîniți și domniți... peste tot ce mișcă pe pămînt și peste tot pămîntul" (Facerea 1, 28). „Această diversitate complementară ne apare, în sfîrșit, ca chip al tainei Prea Sfintei Treimi" [16], Care a făcut pe om stăpînul întregii creații. Ceea ce aparține firii umane aparține celor doi, precum și ceea ce este dumnezeiesc aparține Persoanelor Sfintei Treimi. Aceasta este taina persoanei umane, sădită în unitatea firii celor doi, adîncul de nepătruns al chipului lui Dumnezeu în om [17]. Deși sînt persoane diferite, avînd fiecare libertatea sa, totuși unitatea lor este indisolubilă, reflectînd complementar „chipul lui Dumnezeu". Bărbatul și femeia nu se pot desăvîrși decît în această unire tainică, în această „logodire" în care au fost creați de Dumnezeu. În afara acestei unități nu pot fi înțeleși, mai mult, ei înșiși sînt lipsiți de „cunoașterea" reciprocă și, prin aceasta, de desăvîrșirea propriilor daruri cu care au fost înzestrați ca o condiție *sine qua non* a cunoașterii lui Dumnezeu, arhetipul la care sînt chemați bărbatul și femeia să urce desăvîrșind legătura lor nupțială. „Primul nuntaș al nunții este Creatorul, Care a unit prin legătura căsătoriei pe primii oameni" [18]. Deci legătura

---

14. R. Schnackenburg, *Le message moral du Nouveau Testament*, Trad. de l'allemand par Francis Schanen, Editions Xavier Mapus, Le Puy et Lyon, 1963, p. 130.

15. Elisabeth Behr-Sigel, *À propos du débat sur le célibat sacerdotal dans l'Eglise latine*, în „Contacts", XXII (1970), nr. 69, p. 57.

16. Bernard Häring, *op. cit.*, p. 401.

17. Ierom. magistrand Nestor Vornicescu, *Învățătura Sfîntului Grigore de Nyssa despre chip și asemănare*, în „Studii Teologice", VIII (1955), nr. 5-6, p. 588-589.

18. Asterie al Amasiei, *Omilii și predici*, trad. de Pr. D. Fecioru, în „Izvoarele Ortodoxiei", vol. 8, București, 1946, p. 109.

lor nupțială, ca unitate ontologică originară, este „o lege a lui Dumnezeu", pentru că „prin Dumnezeu este unită femeia cu bărbatul". Și această legătură este monogamă, căci este așezată între un bărbat și o femeie, și indisolubilă pentru că iubirea unește și nu separă. Iar în această unitate a iubirii ei cunosc pe Dumnezeu desăvîrșindu-se [19]. Astfel legătura aceasta ontologică cu caracter nupțial dintre bărbat și femeie, voită și așezată de Dumnezeu în firea umană, „ajută creația, îi continuă opera" [20], fiind un urcuș de la „chip" la „asemănare" cu Dumnezeu al omului și împreună cu el al întregii creații peste care a fost așezat să stăpînească de Dumnezeu; din respectul față de libertatea sa izvorăște responsabilitatea omului față de Dumnezeu [21]. Ei sînt un singur trup tainic, prin iubirea pe care a așezat-o Dumnezeu în sufletele lor : „Dumnezeu a creat pe Adam și Eva pentru cea mai mare iubire între ei". Din puterea acestei iubiri Adam profețește cele viitoare : numele femeii [32] și unirea care va face pe cei doi să fie „un singur trup" tainic.

Nu în puterea fizică a omului stă realizarea acestei uniri tainice, ci în energiile și harismele cu care a fost înzestrat să fie o „icoană" pe pămînt a Prea Sfintei Treimi. Iubirea rodește celor doi posibilitatea de desăvîrșire, circumscriind comuniunea lor Izvorului oricărei comuniuni. Harismele lor deci le oferă această „deschidere" a unuia față de altul și față de Dumnezeu, această transparență spirituală pentru a înțelege și a împlini voia lui Dumnezeu. Comuniunea bi-personală a lui Adam și Eva condiționează „vorbirea" lor cu Dumnezeu, cunoașterea rostului pentru care au fost creați, „ascultarea" de poruncile lui Dumnezeu. Ori această „cunoaștere" înseamnă dialog. El este răspunsul la iubirea lui Dumnezeu [23]. Tocmai în această posibilitate a omului de a primi iubirea lui Dumnezeu și de a răspunde, îmbogățindu-se, acestei iubiri datorită puterii cu care l-a înzestrat Ziditorul, ca pe o adevărată coroană a întregii creații, constă adîncimea de taină a legăturii nupțiale a omului înainte de cădere, care implică persoanele umane, în acea unică și indisolubilă unitate ontologică, într-un permanent urcuș spre transfigurare, spre desăvîrșire, spre înălțimile dumnezeiești [24]. Această existență a omului îndreptată spre transfigurare este o existență nupțială, în care ipostasele umane își găsesc „împlinirea" pe care a voit-o Dumnezeu; bărbatul și femeia în această legătură nupțială își sînt „ajutor" de a ajunge „asemenea" lui Dumnezeu [25].

---

19. Dietrich Bonhoeffer, *Éthyque*, trad. française de Lore Jeanneret, Labor et Fides, Genève, 1965, p. 29 și 31: „L'amour... distingue l'homme uni à l'origine... Amour et donc révélation divine".

20. Sfîntul Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, 66, 3, în PSB, vol. V, București, 1982, p. 216.

21. Michel Quoist, *Le Christ est vivant*, Les Editions Ouvrières, Paris 1970, p. 52 și 70-71.

22. Sfîntul Clement Alexandrinul, *Stromate*, I, 135, 3, p. 90.

23. Christos Yannoras, *Eros divin et eros humain selon S. Jean Climaque*, în „Contacts", XXI (1969), 67, p. 195 și 203.

24. Michel Quoist, *op. cit.*, p. 63.

25. Olivier Clément, *La vie du Paul Evdokimov*, *Quelques approches*, în „Contacts", XXII (1971), nr. 73-74, p. 73.

Unitatea originară a omului după căderea în păcat

În loc să dobîndească „plinătatea“ iubirii, prin păcatul neascultării Adam și Eva s-au văzut „goi“ (Facerea 3, 7); lipsiți de frumusețea „chipului lui Dumnezeu“ în loc de „deschidere“ spre Părintele ceresc atunci cînd sînt chemați ei se ascund (Facerea 3, 8-11). Unitatea lor ontologică s-a destrămat pentru că nu au urmat „urcușul“ pentru care au fost creați. „Adam a ales faptele cele de rușine și nu s-a îngrijit deloc de faptele cele bune și frumoase; din această pricină a primit viață muritoare în locul celei nemuritoare“ [26]. Este făcut responsabil pentru neascultarea sa pentru că „a fost desăvîrșit în plăsmuirea sa; nu-i lipsea nimic din cele ce caracterizează chipul și forma omului. Dar ceea ce avea să primească pentru a ajunge desăvîrșit și prin ascultare să fie drept, aceea stătea în puterea lui“ [27]. O dată cu „întunecarea“ chipului, puterile spirituale ale omului slăbesc, iar legătura nupțială dintre bărbat și femeie se destramă; răcindu-se iubirea dintre cei doi, complementaritatea lor devine bipolaritate. Datorită „ruperii“ unității lor ontologice, erosul originar a devenit o căutare a neîmplinirii. Întrebarea lui Dumnezeu: „Adame, unde ești?“ (Facere 3, 9) se răsfrînge în mod tragic asupra celor doi, ca o strigare neînțeleasă și neauzită a unuia spre celălalt : „Unde ești?“, datorită „golirii“ fiecăruia dintre ei. În locul iubirii, ca legătură nupțială spre transfigurare, cei doi trăiesc suferința de a fi singuri și frica neascultării: „Am auzit glasul Tău în rai și m-am temut, căci sînt gol, și m-am ascuns“ (Facere 3, 10) [28].

Legătura căsătoriei în Vechiul Testament

Dacă unitatea ontologică a omului în rai este icoana Bisericii edenice, pentru că în pleroma conjugală a lui Adam și Eva, cum spune Sfîntul Clement Alexandrinul, se oglindește unitatea dintre Hristos și Biserică [29], atunci starea în care se afla omul după căderea în păcat, o putem numi, fără nici o exagerare, icoana „Bisericii celei sterpe dintre păgîni“. Legăturii căsătoriei îi lipsea unitatea edenică, întrucît „o dată cu stricarea firii înseși umane“ s-a deteriorat comuniunea nupțială a omului, însă, ca și chipul, unirea dintre cei doi a mai rămas încă, deși mai păstra vagi trăsături ale celei edenice [30]. Chipul lui Dumnezeu se întunecase, dar nu se șterse cu totul din om. De aceea dorința omului spre desăvîrșire, ca pală reminiscență a „posibilității“ sale de a vorbi cu Dumnezeu, persista încă în sufletul omului. Aceasta era legea nescrisă a conștiinței, scrisă în inima sa, care însă nu poate birui „neputința“ de a se transcende în „cunoașterea“ iubirii lui Dumnezeu. Persoana umană chemată să ia parte la unitatea firii umane, la comuniunea de cunoaștere nupțială a iu-

---

26. Sfîntul Clement Alexandrinul, *Stromate*, II, 99, 1, p. 162.
27. *Ibidem*, IV, 150, 3-4, p. 301.
28. P. Evdokimov, *Sacrament de l'amour. Le mystère conjugal à la lumière de la tradition orthodoxe*, Desclee de Brouwer, Paris, 1980, p. 159: „Ființa umană a devenit „monadă închisă“ în propriul ei egoism, în neputința de a iubi“.
29. Pr. dr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul ecleziologic...*, p. 312.
30. *Ibidem*.

birii lui Dumnezeu, este acoperită de specia individului separat și singular [31].

Frumusețea iubirii edenice, care a încetat „să mai fie pentru om o realitate deplin actuală“ [32], a rămas în sufletul bărbatului și al femeii ca o tristă amintire *illo tempore*, pentru că multe păcate întinau această legătură nupțială. Corpul nu-și mai găsea împlinire în familie, iar nașterea de prunci era „durere“ pentru femeie și suferință pentru bărbat, preocupat de procurarea celor necesare vieții în „sudoarea frunții“. Cel mai mult din cauza stării păcătoase în care căzuse lumea veche, prin neascultarea lui Adam, a avut de suferit femeia, devenită adesea un obiect, un bun al bărbatului, deși căsătoria la toate popoarele antichității a fost în vechime „un act religios,“ consacrat printr-o anumită formulă [33].

Întrucît credința popoarelor păgîne era lipsită de o conștiință a păcatului și deci de o conduită morală (Romani 1, 26-32), care a fost dată lumii de Dumnezeu prin Legea lui Moise, căsătoria nu-și mai păstrează unitatea, fiindu-i desființată de poligamie sau poliandrie. Cu toate acestea „femeia israelită“ se bucura de o stare superioară în raport cu bărbatul său, bucurîndu-se de o anumită egalitate, deși „în căsătorie este socotită ca o ființă inferior constituită, concepție care exista și la alte popoare din părțile Răsăritului“, fapt pentru care „putea fi repudiată de bărbatul său“, care îi dădea carte de despărțire în cazul cînd nu avea copii sau ar fi invocat alte motive de divorț [34].

Deci căsătoria avea un caracter contractual, nemaifiind o legătură ființială între bărbat și femeie, ceea ce explică această stare de semisclavie a femeii la evrei. „Femeia este un bun printre altele, înainte de servitor, a doua însă după casă“ [35]. Bărbatul este „stăpînul“ (Facerea 18, 12) și „domnul“ (I Petru 3, 6), care o cumpără, avînd asupra ei deci deplin drept de „proprietar“ (Facere 24, 53). Deci căsătoria nu mai era liber consimțită și legătura ei nu mai era dragostea, ea se putea desface după bunul plac al bărbatului [36]. În acest caz femeia era sortită robiei. Întrebarea fariseilor: „Dacă este îngăduit omului să-și lase femeia lui pentru orice pricină“ (Matei 19, 9), arată că acest obicei în lumea iudaică era des întîlnit. Femeile erau schimbate ca și hainele cu multă ușurință, cum spune Asterie al Amasiei: „Voi vă căsătoriți cu averile și faceți negoț cu femeile“, iar cînd „vă supărați puțin și îndată dați divorț, voi care lăsați în viață încă multe văduve“ [37]. Situația femeii la evrei în vremea Mîntuitorului ajunsese să nu fie cu mult diferită de cea întîlnită în lumea păgînă, deși cu toată starea ei de inferioritate participa la sărbători religioase (Deuteronom 12, 12), la servicii în

---

31. P. Evdokimov, *Sacrement de l'amour...*, p. 160: „Un element străin omului, demoniac, a introdus în relațiile lor o distanță și atunci, de-a lungul istoriei, unul nu va înceta să zică celuilalt: „Unde ești?“.

32. Jacques Touraille, *La beauté du Royaume*, în „Contacts“, XXXI (1975), nr. 105, p. 9.

33. Pr. Traian Costea, *Căsătoria...*, p. 5-6.

34. *Ibidem*, p. 9.

35. Bernard Häring, *op. cit,,* p. 381.

36. Preot dr. Ioan Mircea, *Dicționarul Noului Testament. A-Z*, București, 1984, p. 79.

37. Asterie al Amasiei, *op. cit.,* p. 109.

altar (Ieșire 38, 8), multe din ele învrednicindu-se a primi binecuvîntarea lui Dumnezeu (Facere 17, 16) și ocupînd un rol deosebit în istoria poporului evreu (II Paralipomena 34, 22; Ieșire 15, 20; Judecători 4, 4 și Luca 2, 36-38) [38]. Ceea ce spunea Tertulian în vremea sa avea valabilitate și pentru evrei: „Astăzi, cel care se căsătorește n-are altă dorință decît aceea de a se despărți și divorțul este ca un fruct al căsătoriei“ [39]. Necredința poporului evreu față de alianța cu Iahve, a cărei icoană era căsătoria, va fi ridicată la demnitatea de „logodire“ a omului cu arhetipul său, cînd ceea ce despărțea pe om de Dumnezeu, neascultarea lui Adam a fost „plinită“ de Iisus, în Care, ascultător „făcîndu-se pînă la moarte“ (Filipeni 2, 8), unirii nupțiale originare dintre bărbat și femeie [40] i-a fost redată demnitatea și sfințenia dintru început.

Nunta, sacrament în Hristos

„Cel ce plinește toate“ (Efeseni 1, 23) este și „plinitorul“ nunții, ridicînd bărbatul și femeia la demnitatea edenică dinainte de cădere, adică în starea de dreptate originară. Mai mult, legătura nupțială dintre bărbat și femeie reînnoită și sfințită devine icoana legăturii Sale, prin întrupare, cu lumea pe care a sfințit-o făcîndu-și-o „Biserică slăvită, neavînd pată sau zbîrcitură, ori altceva de acest fel, ci ea să fie sfîntă și fără prihană“ (Efeseni 5, 27). Legătura căsătoriei, legată de calitatea omului „după chipul lui Dumnezeu“, deși deteriorată după cădere, este într-un fel cea care leagă Edenul de Împărăția lui Dumnezeu. Sfîntul Efrem Sirul precizează în acest sens: „De la Adam și pînă la Domnul autentica iubire conjugală era sacramentul desăvîrșit“ [41]. Aceasta este legată de taina omului, ființă personală, care într-un chip aparte oglindește pe pămînt comuniunea Persoanelor Sfintei Treimi. „În căsătorie, persoana umană este cea care se leagă cu persoana umană... Căsătoria a fost înainte ca orice altă organizare socială să se fi format. Ea a fost fundamentată o dată cu crearea primului om“. Dreptul la căsătorie, adică posibilitatea umană de a participa la legătura nupțială a omului, „urcă pînă în primele zile ale umanității“ [42]. De aceea, restaurînd omenirea, firea umană în întregimea și unitatea ei ontologică, Iisus reînnoiește și legătura căsătoriei. „Născîndu-se din Fecioară, El suprimă prin nașterea Sa despărțirea naturii umane în bărbați și femei. El reunește pe Cruce paradisul, locul trăirii primilor oameni înainte de păcat, și realitatea pămîntească în care se afla decadența căderii primului Adam; în sfîrșit El zice tîlharului: „Astăzi vei fi cu Mine în rai“; și cu toate acestea El nu încetează de a discuta cu ucenicii în timpul șederii Sale pe pămînt după Înviere“ [43]. Deci legătura căsă-

38. Pr. prof. dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, București, 1981, p. 174-175.
39. Traian Costea, *op. cit.*, p. 11.
40. Dietrich Bonhoeffer, *op. cit.*, p. 32.
41. *Comentar la Efeseni, V 32*, după Paul Evdokimov, *L'Orthodoxie*, Neuchâtel et Paris, Editions Delachau et Niestlé, 1965, p. 294.
42. Dietrich Bonhoeffer, *op. cit.*, p. 139-140.
43. Vl. Lossky, *Essai sur la Théologie mystique de l'Eglise d'Orient*, Editions Montaigne, Paris, 1944, p. 133.

toriei prin Hristos este transfigurată, ca și trupurile umane după înviere. Prefacerea apei în vin la Nunta din Cana Galileii aruncă o nouă lumină asupra transfigurării legăturii căsătoriei, care este pusă „în relație cu Euharistia, Taina comuniunii și unității noastre ființiale și personale cu Hristos... pentru creșterea în El și viața veșnică“ [44]. Egalitatea soților între ei preînchipuie egalitatea celor ce iau parte la taina împărăției, transfigurîndu-se pînă la starea de sfinți ai lui Dumnezeu. Dacă numai prin convorbirea cu Dumnezeu chipul lui Moise „s-a împărtășit de frumusețea Lui“ [45], cu cît mai mult va fi adus chipul umanului la frumusețea cea dintîi, mai mult ridicat la starea de sfințenie și transfigurare de Emanuel (Matei 1, 23), Care și-a impropriat firea noastră umană, restabilind „în Sine pentru veci filiația umană față de Dumnezeu, din puterea nesfîrșită a filiației Sale divine“ [46]. Prin Hristos, Adam și Eva ajung la starea de asemănare cu Dumnezeu“, deci starea paradisiacă este înălțată la starea pe care Dumnezeu o așezase omului ca „împlinire“ a urcușului său. Prin Hristos în centrul iubirii omului, a posibilității lui de dialog, de deschidere spre altul întîlnește pe Fiul lui Dumnezeu, cu Care unindu-se, pentru iubirea sa nupțială, pentru legătura căsătoriei nu mai sînt doi timpi unul „după chip“ și altul „după asemănare“, fiind uniți într-unul singur — timpul transfigurării dumnezeiești [47]. Sfînta Fecioară Maria „naște formă divină pe pămînt“, prin Fiul lui Dumnezeu întrupat, Care renaște „forma umană în ceruri“ [48] pentru că „Fiul Fecioarei nu se face numai Fiul ei, ci Fiul Omului, sau al umanității în general. E Fiul umanității nu prin adopțiune, ci Fiul după fire al ei, avînd fire omenească adevărată, așa cum e Fiul lui Dumnezeu, după fire, avînd fire dumnezeiască. Dar e Fiul lui Dumnezeu cu tot ce mai are pe lîngă firea dumnezeiască, precum e Fiul Omului cu tot ce mai are pe lîngă firea omenească. Căci precum Se afla într-un dialog unic prin fire cu Tatăl, așa Se află într-un dialog unic prin fire cu oamenii“ [49]. Omul în unitatea sa ontologică, bărbat și femeie, redevine prin Fiul lui Dumnezeu partener de dialog, „un al doilea în dialog cu Tatăl“, răspunzător „al grăirii“ lui Dumnezeu [50], „fiii logodirii“, pe care a săvîrșit-o Mirele Hristos prin întruparea din Sfînta Fecioară. Unitatea ontologică refăcută este repusă în indestructibilitatea ei originară; complementaritatea celor doi, bărbat-femeie, în cadrul acestei unități dă aură legăturii lor monogame dintru început. Ceea ce a unit „Dumnezeu, omul să nu despartă“ (Matei 19, 6). Așa cum în Iisus filiația umană, „atît de umplută de filiația divină“, face să nu se poată vorbi „de doi fii, de o dublă raportare filială a Sa față de Tatăl“ [51] și în firea umană nu se mai poate vorbi de acum înainte de doi, ci de unul singur, de

---

44. Pr. lector dr. Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 312.
45. Sfîntul Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi*, trad. Pr. D. Fecioru și Pr. Dr. Ol. N. Căciulă. în „Izvoarele Ortodoxiei“, vol. 2, București, 1939, p. 133.
46. Pr. prof. D. Stăniloae, *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, în „MMS“, LVI (1980). nr. 9-12, p. 734.
47. Michel Quoist, *op. cit.*, p. 57.
48. Paul Evdokimov, *La femme et le salut du monde*, Ed. Casterman, Paris-Tournai, 1958, p. 203.
49. Pr. prof. D. Stăniloae, *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, p. 739.
50. *Ibidem*, p. 737.
51. *Ibidem*.

unitatea firii umane prin complementaritatea celor doi, bărbat și femeie.

Hristos reface chipul omului, care aparține în mod egal bărbatului și femeii [52]. În El „virtutea bărbatului și a femeii este una singură", împărtășind o singură natură și luînd parte la aceleași lucrări pentru care se învrednicesc de aceeași răsplată, în mod egal, a vieții veșnice [53]. O dată cu această restaurare a firii umane, omul primește puterea de „autotranscendere" a sa spre Dumnezeu, care însă „nu poate fi înțeleasă ca separată de răspunsul nostru la chemarea oamenilor. De altfel de la un anumit punct în sus, chemarea oamenilor ni se arată ca crescută din chemarea lui Dumnezeu și răspunsul la chemarea lor, ca răspuns la chemarea Tatălui ceresc" [54]. Căutarea „neîmplinită" a omului își găsește, împlinirea în restaurarea pe care a adus-o Fiul lui Dumnezeu, Care impropriindu-Și firea umană răspunde chemării iubitoare a Tatălui ceresc.

Cei doi nu se mai caută. Se regăsesc în aceeași unitate a lui Hristos într-o atitudine de „răspuns" la chemarea lui Dumnezeu, de „ascultare" a chemării Tatălui spre dialogul cunoașterii și iubirii. Iubirea lor în Hristos a devenit cunoaștere și cunoașterea iubire, pentru că iubirea este revelație divină, iar cunoașterea noastră este întărită de harul lui Dumnezeu, de harul sfințitor al iubirii Sale. Astfel în centrul iubirii umane care unește pe cei doi este puterea sfințitoare, harul lui Dumnezeu, împărtășit lumii prin Hristos, Fiul Său Care a săvîrșit prin întruparea Sa „cea mai extraordinară întîlnire a iubirii care poate fi" [55]. Voința firii umane s-a unit cu voia lui Dumnezeu și împreună „împlinesc" creația. În iubirea sa, bărbatul și femeia, într-un mod cu totul aparte, întîlnesc și trebuie să se sfințească, prin această întîlnire, și să se unească cu Hristos, afirmînd însăși unitatea lor ființială [56]. Prin Hristos ei au „Cuvîntul deplin, așteptat de orice întrebare, chemare și solicitare, fie chiar și numai virtuală, netrăită conștient de sufletul omenesc" [57]. Unitatea ontologică redobîndită astfel de om, bărbat-femeie, în Hristos, se deosebește esențial de cea originară, pe care a trăit-o înainte de cădere în rai. Unitatea „cea dintru început" urma să se desăvîrșească prin „creșterea" omului, prin „umplerea" sa de „asemănarea cu Dumnezeu". Pe cînd „în Hristos în multe privințe istoria sau timpul a ajuns la sfîrșit. Ea a ajuns în El la sfîrșit în sensul că El are răspunsul neezitant și perfect la cererea iubirii. Căci timpul sau istoria e intervalul între cererea iubirii și răspunsul neezitant și perfect la ea" [58]. Astfel legătura căsătoriei, prin această culme a iubirii lui Hristos, este reînnoită și sfințită, înălțată la rangul de Taină, pentru că primește harul dumnezeiesc. „Starea de căsătorie e o stare naturală, pe care nu o întemeiază Domnul. El numai o ridică

---

52. Prof. ic. stavrofor D. Stăniloae, *Iisus Hristos, restaurarea omului*, Sibiu, 1943.
53. Sf. Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi*, p. 30.
54. Pr. prof. D. Stăniloae. *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, p. 741.
55. Dietrich Bonhoeffer, *op. cit.*, p. 31.
56. Michel Quoist. *op. cit.*, p. 55-57.
57. Pr. prof. D. Stăniloae, *Fiul lui Dumnezeu...*, p. 740.
58. *Ibidem*, p. 741.
59. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, București, 1958, p. 917.

pe o treaptă superioară. Face din ea o Taină. De aceea spunem că Taina Nunții e întemeiată de Mîntuitorul“ [59]. Legătura căsătoriei capătă cununa slavei dumnezeiești, fiind sfințită și transfigurată într-o Taină a Bisericii lui Hristos în care Duhul Sfînt realizează comuniunea omului cu Dumnezeu [60]. Și pentru că Biserica este plină de Jertfa lui Hristos și de Învierea Sa [61] și această Taină are această „plinătate“ a Bisericii [62], imprimînd celor ce o primesc starea de jertfă prin care se înalță și înaintează spre înviere. Aceasta este înnoirea, transfigurarea pe care o primește nunta în Hristos, devenind *Taina Nunții* sau a *Cununiei* după cum spune Sfîntul Chiril al Alexandriei: „Hristos... a mers și El cu învățăceii Săi (la nunta din Cana Galileii), nu ca să petreacă, ci ca să facă minune și să sfințească cauza nașterii omenești... Căci nu se cuvenea ca Cel ce avea să reînnoiască însăși natura omului și să o facă mai bună să binecuvînteze numai pe cei ce erau născuți, ci să pregătească harul și pentru cei ce aveau să se nască mai tîrziu și să le facă sfîntă originea“ [63]. Schimbarea apei în vin simbolizează această transfigurare, prin Jertfă și Înviere, pe care o va aduce lumii Hristos și pe care o împărtășește Biserica prin Tainele sale. Taina Nunții este deci sfințirea legăturii căsătoriei, acestei unități ontologice originare, a bărbatului și femeii, prin harul care a izvorît din coasta lui Hristos pe Golgota [64]. Ea este prin indisolubilitatea unității sale icoana „logodirii“ lumii, a umanității, prin Biserica-Mireasă, cu Mirele-Hristos [65], ca o anticipare într-un mod specific a împărăției lui Dumnezeu, fiind ea însăși „o mică împărăție“ [66]; în centrul căsătoriei a fost așezată castitatea, ca o prefigurare a împărăției lui Dumnezeu, căci sînt „în trup, dar nu trăiesc după trup“ [67] bărbatul și femeia, anticipînd starea îngerească pe care o vor dobîndi în împărăția cerurilor. Orice căsătorie creștină este orientată spre împărăția lui Dumnezeu [68]. Taina Nunții, însemnînd o proiectare a iubirii umane spre împărăția vieții celei veșnice, a preocupat pe Sfinții Părinți care i-au și dat diferite numiri [69], toate însă subliniind importanța acestei Taine care reflectă, într-un mod specific [70], participarea omului în unitatea sa ontologică la Liturghia cosmică

---

60. Sf. Chiril al Alexandriei, *Adoratio in spiritu et veritate,* XV, P. G., 68, 973 B: „Căci în Hristos este aducerea noastră și prin El ne oferim Tatălui spre miros de bună mireasmă, nemaiavîndu-ne pe noi înșine, ci pe Hristos în noi, bună mireasmă duhovnicească“.

61. Prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, București, 1978, p. 105.

62. John Meyendorf, *Byzantin Theology*, Mowbrays, London and Oxford, 1975, p. 191-193.

63. *Comentar la Sfîntul Evanghelist Ioan,* II, 1, P. G., 73, 223-226; *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, p. 917.

64. Sfîntul Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, 10, 68, p. 216-217.

65. Sfîntul Chiril al Alexandriei, *Adoratio*, X, *Ibidem,* col. 664.

66. Paul Evdokimov *Sacrement de l'amour*, p. 162.

67. *Epistola către Diognet*, V, 4-8.

68. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 194.

69. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, p. 15.

70. Pr. lector dr. Dumitru Gh. Radu, *Caracterul ecleziologic...*, p. 311.

71. Evdoklmov, *Mystère de la personne humaine,* în Contacts“, XXI (1969), nr. 68, p. 276; Michel Quoist, *op. cit.*, p. 70-71.

a întregii creaturi; omul liturgic, comunitar, în „dialog“ cu oamenii și cu Dumnezeu, își găsește „împlinirea“ pe care i-a voit-o „dintru început“ Dumnezeu [71].

Raportul dintre Taina Cununiei și celelalte Taine ale Bisericii

Taina aceasta a legăturii între bărbat și femeie sfințită de Hristos, Sfîntul Apostol Pavel o numește „mare“ (Efeseni 5, 32), fiind o icoană a „legăturii dintre Hristos și Biserică“, un reflex al unirii lui Hristos cu Biserica, străbătută de harul dumnezeiesc, de iubirea și puterea Sfîntului Duh [72]. Sfințită „întru Domnul“ (I Corinteni 7, 39), Taina Nunții prin harul dumnezeiesc de care este străbătută, se corelează cu celelalte Taine ale Bisericii, care împărtășesc omului harul necesar dobîndirii vieții celei veșnice, a împărăției lui Dumnezeu, punînd omul în unitatea sa ontologică într-o stare de *epectază*, despre care Sfîntul Grigore de Nyssa spune că este starea firească pe care o deschide perspectivei umane harul lui Dumnezeu. Spre deosebire însă de celelalte Taine ea cuprinde pe om în unitatea sa ontologică, bărbat și femeie, chemat să se facă împreună-lucrător cu Dumnezeu la sfințirea întregii creații. Jertfa și Învierea Domnului, împărtășită prin Taina Cununiei, îndreaptă privirile omului spre Înălțare și Parusie, cînd toate vor fi „un cer nou și un pămînt nou“ (Apocalipsa 21, 1). Taina Cununiei se împărtășește celor ce au primit Botezul și au fost „întăriți“ cu puterea Duhului Sfînt prin Taina Mirungerii, pecetluind într-un mod specific unirea celor doi începută prin Botez și sporită prin Mirungere. Și cum Biserica este o comunitate sacramentală [73] și căsătoria creștină este o comuniune fundamentată sacramental. De aceea Sfîntul Ioan Gură de Aur o și numește „mica Biserică“, iar Sfîntul Apostol Pavel „ecclesia domestică“, fiind „un mic altar în care este prezent Hristos“. Căsătoria creștină, binecuvîntată deci prin harul lui Hristos, este într-un mod minunat amestecată cu misterul însuși al Bisericii, ca „prelungire a Întrupării, fondat pe Crucea și Învierea lui Hristos și, fiind o Cincizecime permanentă a Duhului în lume, se realizează deplin în Euharistie de la care și căsătoria creștină își trage și manifestă dimensiunea ei de unire bipersonală, eclezială în Hristos“ [74]. Familia creștină prin Taina nunții este o celulă sau „o parte a Bisericii, căci și Biserica se constituie din astfel de unități ale celor căsătoriți prin Duhul Sfînt care suflă în Biserică“ [75]. Și cum „Biserica se desăvîrșește și se manifestă și orice sacrament este în funcție de Euharistie“ [76] și familia creștină se desăvîrșește prin Împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului. De aceea tinerii înainte de a primi harul sfințitor al Tainei Cununiei se spovedesc și se împărtășesc. În vechime oficierea însăși a Tainei Cununiei era legată de Sfînta Liturghie, ceea ce arată legătura ființială dintre Taina Cununiei și Euharistie.

---

72. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, p. 918.
73. Drd. Gh. Petraru, *Euharistia — Taina unității Bisericii și a mîntuirii în Hristos*, în „M.M.S.“, LIX (1983), nr. 10-12, p. 633.
74. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul ecleziologic...*, p. 314-315.
75. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, p. 188.
76. P. Evdokimov, *L'Orthodoxie*, p. 266.

Dar toate Tainele avîndu-și temei în preoția veșnică a lui Hristos și cum nu poate exista nici o Taină fără preoția sacramentală [77] între Taina Cununiei și Hirotonie este o legătură izvorîtă din Jertfa lui Hristos, căci bărbatul și femeia sînt chemați să jertfească propria lor iubire pe altarul familiei [78]. În timp ce Taina Botezului, Mirungerii și Hirotoniei pun pe om „într-o anumită relație fundamentală cu Hristos", Taina Nunții și Euharistia „întăresc în planul conștient această relație, iar Taina Pocăinței și a Maslului refac această relație [79]. Cîntările de la Hirotonie, aceleași cu cele de la Taina Cununiei, ne indică în fapt „logodirea" celui ce primește harul preoției cu Biserica lui Hristos [80]. „Dacă săvîrșitorul tuturor Tainelor este preotul, de ce nu se pune Hirotonia fie la începutul, fie la sfîrșitul tuturor Tainelor ? De ce așează tradiția Bisericii Hirotonia după Botez, Mir, Euharistie și Pocăință și înainte de Nuntă și Maslu ? Cele patru taine așezate înaintea Hirotoniei dau omului harul cu care conlucrînd, el își dobîndește mîntuirea, dar fructificarea acestui har se face în mod deplin prin preoție și căsătorie". Astfel „Nunta și Preoția ca Taine fac vădit faptul că persoana nu se realizează decît în comuniune, că persoana și comuniunea sînt doi poli inseparabili; fac vădit faptul că Tainele își au rodirea lor în răspunderea oamenilor față de alții" [81]. Dar care este legătura dintre Nuntă și Maslu ? În Taina Cununiei se binecuvîntează omul în întregime trup și suflet, încît unitatea ontologică refăcută se comunică și trupurilor [82], iar Taina Maslului împărtășește și „harul tămăduirii sau ușurarea durerii trupești", pe lîngă întărirea sufletească și iertarea păcatelor rămase după mărturisire [83], întărindu-se prin aceasta cei doi de a se păstra în sfințenie și curățire de păcate. Așadar Taina Cununiei este legată de întreaga viață sacramentală a Bisericii. „Atîta timp cît privim căsătoria numai în legătură cu aceia care se căsătoresc și nu o raportăm la Biserica întreagă — spune Al. Schmemann — și prin aceasta la lumea întreagă nu vom înțelege niciodată caracterul ei sacramental, acea mare Taină de care vorbește Sfîntul Apostol Pavel : „Iar eu vorbesc în Hristos și în Biserică"... În acest sens Taina Căsătoriei este mai cuprinzătoare decît familia. Este Taina iubirii dumnezeiești, Taina cuprinzătoare a existenței peste tot și acesta e motivul pentru care ea interesează toată Biserica și prin Biserică întreaga lume" [84].

---

77. Pr. prof. Dumitru Radu, *Sfintele Taine în viața Bisericii,* în „Studii teologice", XXXIII (1983), nr. 3-4, p. 184.

78. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 169.

79. *Ibidem,* p. 167-168.

80. Al. Schmemann vede între preoție și căsătoria creștină o apropiere esențială. Căsătoria creștină fiind chip și parte a Bisericii nu poate fi înțeleasă fără preoție. Pe altarul amîndorora, prin puterea harului se aduce „jertfă lui Dumnezeu în referințele cosmice ale vieții"; Cf. *ibidem,* p. 177.

81. *Ibidem*, p. 176-177.

82. Bernard Häring, *op. cit.*, p. 381.

83. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* vol. III, p. 202.

84. *Ibidem*, p. 186.

Taina Cununiei și fecioria

Familia creștină a plămădit de-a lungul veacurilor sufletele mucenicilor și ale luptătorilor — în primul rînd pentru apărarea credinței dreptslăvitoare, monahii — fiind astfel „stîlpul de rezistență al Bisericii". De „zidurile familiei s-au frînt toate vijeliile istoriei și din sînul ei au vlăstărit toate puterile luptătoare și biruitoare ale dreptei credințe. Căci oricît li s-ar părea unora ciudat, în cadrul Ortodoxiei monahismul și familia nu sînt forme de viață opuse care se desființează reciproc, ci forme de viață diverse, însă stăpînite de același duh, care se armonizează și se sprijină în aceeași năzuință spre desăvîrșire. Monahismul nu poate exista fără familia creștină: el este floarea cea mai aleasă a familiei" [85]. Mulți dintre creștini, urmînd pilda de viață feciorelnică a Mîntuitorului și Maicii Domnului și fiind pătrunși de îndemnul Sfîntului Apostol Pavel: „Cel ce stă neclintit în inima sa și nu este silit, ci are stăpînire peste voința sa și a hotărît aceasta în inima sa, ca să-și țină fecioria, bine va face" (I Corinteni 7, 37), au dorit să ducă viață întru feciorie. Recomandarea Mîntuitorului : Bărbatul și femeia „nu este de folos să se însoare" (Matei 19, 10), mulți și-au luat-o ca „ascultare" a vieții, fără însă a disprețui „jugul căsătoriei".

Din aceasta însă trebuie să înțelegem că pe lîngă feciorie legătura căsătoriei, binecuvîntată prin harul Tainei Cununiei, „Dumnezeu acceptă, suportă această perpetuă viciere a creației Sale, care acum nici nu-și mai realizează scopul", pentru că nu rodul căsătoriei este poruncit de Dumnezeu, ci „sporirea omenirii în Duh și în Adevăr ?" [86].

„Fecioria este viața îngerilor, însușirea oricărei firi necorporale — spune Sfîntul Ioan Damaschin. Spunem asta fără să hulim căsătoria — să nu fie! — căci știm că Domnul a binecuvîntat căsătoria atunci cînd a trăit printre oameni și știm și pe cel care a spus : „Cinstită este căsătoria și patul neîntinat" (Evrei 13, 4). Știm totuși că fecioria este superioară căsătoriei... Cunoaștem că toți muritorii, afară de începătorii neamului omenesc, sînt odrasle ale căsătoriei", pe cînd Hristos „slava fecioriei" S-a „întrupat pentru noi fără de împreunare, din Fecioară și făcut om asemenea nouă", arătîndu-ne El Însuși „fecioria cea adevărată și desăvîrșită"; pentru „neputințele" firii umane „nu ne-a poruncit-o „căci nu toți pricep acest cuvînt" (Matei 19, 9). El, însă, prin faptă ne-a învățat și împuternicit spre aceasta. Dar cui nu-i este clar că acum fecioria domnește între oameni. Bună este nașterea de copii, pe care o aduce căsătoria!" [87]. Așadar căsătoria și fecioria sînt două versante ale aceluiași Tabor al transfigurării umane, fiecare avîndu-și jertfelnicia sa și cununa sa, pentru că amîndouă au comună castitatea și niciuna nu presupune „renunțarea" la folosirea energiilor creatoare umane, pentru că orice om, oricum ar fi el, căsătorit sau nu, „trebuie să dea viață", să contribuie la dezvoltarea și la desăvîrșirea acestui dar

---

85. Diacon dr. Nicolae Mladin, *Familia creștină,* în „Biserica și problemele vremii", Sibiu, 1947, p. 112.

86. Anca Manolache, *Considerații despre Taina Cununiei în cadrul misteriologiei ortodoxe*, în „Mitropolia Banatului", XXXI (1961), nr. 4-6, p. 319.

87. *Dogmatica,* XXIV, p. 313-314.

sacru făcut de Dumnezeu oamenilor [88]. Persoana umană, căsătorită sau nu, are datoria de a se osteni în urcușul său spre desăvîrșire, împlinind lucrarea specifică harismelor și harului primit [89].

Sfîntul Ignatie Teoforul scrie Sfîntului Policarp : „Grăiește surorilor mele să iubească pe Domnul și să se mulțumească trupește și duhovnicește cu soții lor. La fel și fraților mei poruncește-le, în numele lui Hristos, „să-și iubească soțiile, cum iubește Domnul Biserica“ (Efeseni 5, 25). Dacă cineva poate să rămînă în curăție în cinstea trupului Domnului, să rămînă fără a se lăuda“. Și căsătoria și fecioria, spune el, să se facă „cu aprobarea episcopului“ și spre „cinstea lui Dumnezeu“ [90]. La rîndul său Sfîntul Policarp îndrumă pe creștinii din Filipi: „Mai întîi să ne învățăm să umblăm în porunca Domnului; apoi să învățăm și pe femeile noastre să umble în credința dată lor, în dragoste și în curăție, să-și iubească bărbații lor cu credință... Fecioarele să viețuiască fără de prihană și cu conștiința curată“ [91]. Sfîntul Clement Romanul, subliniind eroismul celor ce îmbrățișează fecioria, arată grija ce se cuvine de a urma adevărata ei cale: „Deci, tu dorești să fii fecior (fecioară). Cîtă muncă și cîte necazuri înseamnă fecioria adevărată, aceea care stă continuu în fața lui Dumnezeu, tot timpul, nu se desparte de El și e frămîntată cum să placă Stăpînului ei cu trupul și cu sufletul cast ? Știi, tu, oare, cîtă mărire revine fecioriei, pentru care te decizi?“ [92]. El este primul care amintește de „lepădarea de sine“, de puritatea integrală, de asemănarea cu sfinții și cu Iisus, pe care le cere acest fel de viață după „chipul cel îngeresc“. Epistola către Diognet arată că și căsătoria și fecioria sînt curate, pentru că amîndouă sînt școli ale castității, ale înfrînării și sfințeniei: „Se căsătoresc ca toți oamenii și nasc copii — creștinii —, dar nu aruncă pe cei născuți. Intind masă comună, dar nu și patul. *Sînt în trup, dar nu trăiesc după trup* (s. n.). Locuiesc pe pămînt, dar sînt cetățeni ai cerului“ [93]. Monahii sînt niște „atleți“ ai castității învățate în familie, ai sărăciei, răbdării și dăruirii de sine pentru Hristos și Biserică. Asterie al Amasiei, referindu-se la suferința lui Iov, face elogiul frumuseții morale pe care a adus-o în lumea veche familia creștină: „Numai femeia, strălucitoare altădată, stătea pe gunoi lîngă bărbatul ei, ștergîndu-i puroiul și curățindu-i viermii din răni... Nu se uita la propria ei nenorocire, ce avea să-i vină de pe urma văduviei, se îngrijea de un singur lucru numai, să scape bărbatul său de o viață cu neputință de trăit. Pomenirea acestor fapte... instruiește pe cel care insultă căsătoria“ [94].

Istoria Bisericii ne arată că Ortodoxia întodeauna s-a sprijinit în primul rînd „pe doi stîlpi de granit : familia și monahismul. Monahismul însuși fiind cea mai aleasă floare a familiei creș-

---

88. Michel Quoist, *op. cit.*, p. 64-65.
89. P. Evdochimov, *Sacrement de l'amour*, p. 41-48.
90. În „PSB“, vol. I, p. 188.
91. *Ibidem*, p. 209-210.
92. Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, vol. 1, București, 1984, p. 206-207.
93. În „PSB“, vol. I, p. 340.
94. *Omilii și predici*, p. 113.

tine“ [95] Și pentru cei căsătoriți și pentru cei ce trăiesc în feciorie, datorită sfințeniei, curăției și castității care le sînt comune, cel mai ales nume este cel de „părinte“ și „maică“. Încît și „cel ce se căsătorește să o facă cu mulțumire, precum și cel care nu se căsătorește să o facă tot cu mulțumire“, arătînd considerația cuvenită căsătoriei creștine, ca cea dintîi școală a sfințeniei Bisericii lui Hristos : „Dacă este păcat căsătoria cea după lege, nu știu cum va spune cineva că Îl cunoaște pe Dumnezeu, cînd susține că porunca lui Dumnezeu este păcat ? O dată ce legea este sfîntă, este sfîntă și căsătoria. Apostolul pune Taina aceasta în legătură cu Hristos și cu Biserica“ [96].

Familia creștină în viața Bisericii

Legătura dintre bărbat și femeie, sfințită în Hristos, este binecuvîntată cu naștere de prunci și atunci cuplul devine familie, care într-un mod cu totul aparte este imaginea pămîntească a Prea Sfintei Treimi. Bărbatul, fiul și soția imită pe Cel care este pentru totdeauna Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh [97]. Copilul se naște și crește din dragostea celor doi, încît în familie „întîlnirea“ bărbatului și femeii, cunoașterea și iubirea care-i transfigurează îi unește în cea de-a treia persoană pe care o doresc părtașă dialogului lor. Relația lor personală are astfel ceva din revelația plină de iubire a lui Dumnezeu [98]. Familia creștină este așadar comunitate de viață și iubire și chip și parte a Bisericii. Cei doi privesc pe Hristos privindu-se unul pe altul și pe copiii, pe care i-au făcut părtași „dialogului“ lor iubirea Lui [99]. În copii iubirea lor este întărită în unitatea ei comunitară. „Acum s-a pus temeiul unor noi oameni, chipuri ale lui Hristos cel întrupat. Cei ce se vor naște din această căsătorie vor fi și ei membri ai Împărăției eterne a lui Dumnezeu. Cerul însuși se bucură pentru această sporire a Împărăției lui Dumnezeu“, dar „pentru nașterea de noi membri ai Împărăției lui Dumnezeu, pentru creșterea lor viitoare“ familia creștină „nu e lipsită de eforturile înfrînării, ale răbdării și ale strădaniilor“ [100]. De aceea „familia este un sanctuar, căminul sfînt al tuturor virtuților creștine“ [101], cea dintîi școală a sfințeniei ; ea este celula vitală a Bisericii. Iubirea care este centrul ei vital răsfrînge îndatoriri și responsabilități tuturor membrilor ei, care se străduiesc să trăiască după voia lui Dumnezeu — „ceea ce voiește voia omului cînd e conformă cu natura umană“ [102].

Sfîntul Clement Alexandrinul subliniază că familia, căsătoria

---

95. Diacon dr. N. Mladin, *op. cit.*, p. 128.
96. Sfîntul Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, XII, 85, 2 și 84, 2, p. 225 și 224.
97. Bernard Häring, *op. cit.*, p. 402-403.
98. *Ibidem*, p. 432-438.
99. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*, Partea I, M-rea Neamț, 1980, p. 348 ; P. Evdokimov, *Sacrement de l'amour*, p. 158.
100. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, p. 200.
101. Diacon dr. N. Mladin, *op. cit.*, p. 113.
102. Pr. prof. D. Stăniloae, *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, p. 743.

creștină are „funcțiile și slujirile ei specifice, care sînt de preț în fața Domnului... Astfel Apostolul spune că trebuie puși în fruntea Bisericii oameni care sînt deprinși să-și chivernisească propria lor casă“ [103]. Dacă Sfîntul Apostol Pavel spune că „fiecare să-și împlinească slujirea în starea în care a fost chemat“ (I Corinteni 7, 24), în cazul căsătoriei creștine se referă desigur la aceea că „bărbatul să dea femeii bunăvoința datorată, asemenea și femeia bărbatului“ (I Corinteni 7, 3), ca astfel nelipsindu-se unul pe altul (I Corinteni 7, 5) să împlinească slujirea la care au fost chemați.

Cel care nu are grijă de ai săi este „ca un lepădat de credință“ (I Timotei 5, 8) pentru că nu-și împlinește slujirea la care a fost chemat. Iar pentru părinți, ca rod al legăturii căsătoriei lor binecuvîntate de Hristos, „sfîntă este nașterea pentru că prin ea s-a alcătuit lumea, prin ea ființele, prin ea firile, prin ea îngerii, prin ea puterile, prin ea sufletele, prin ea poruncile, prin ea legea, prin ea Evanghelia, prin ea cunoașterea lui Dumnezeu“ [104].

Prin nașterea de prunci soții iau parte la taina creației dar și la cunoașterea lui Dumnezeu în împărăția cea veșnică: „Ce cinste pentru oameni !... Cît de onorați sînteți, soților, că Dumnezeu, Care voiește să înmulțească sufletele care să-L preamărească în veci și să populeze lumea, v-a ales pe voi să-I fiți colaboratori la o astfel de măreață lucrare, pe voi ca să primiți binecuvîntarea creației, după cum potirul unei flori primește sărutul razei de soare“ [105].

Prin nașterea de copii familia este icoana cea mai fidelă a Bisericii, care este „bogată în urmași prin vigoarea ei de a naște, noi ne naștem din ea, trăim din laptele ei și sîntem însuflețiți de duhul ei“, cum spune Sfîntul Ciprian [106]. Ca parte a Bisericii însăși familia ia parte la viața, la slava și la bogăția ei de har. „Dacă Biserica este mireasa lui Hristos, fiecare familie, întrucît face parte din Biserică, poate fi socotită tot mireasă a lui Hristos, Care, ca Mire ceresc al ei, o unește cu Sine, o umple de viață divină o încadrează în organismul cel mare al Bisericii, o luminează, o întărește, o sfințește... Prezența lui Hristos face din familie un organism în care pulsează veșnicia“ [107]. Prin copiii, care devin noi membri ai împărăției lui Dumnezeu, familia creștină urcă „pe piscul de taină unde se împreună cerul cu pămîntul, Dumnezeu cu omenirea, Hristos cu Biserica“ [108], căci prin ei strălucirile iubirii dumnezeiești se răsfrîng în gingășia și curăția sufletească a acestora, „darul“ prin care „Bunul Dumnezeu binecuvîntează cununia și căminele“, pentru că odată cu ei „crește și se desăvîrșește viața“, transfigurîndu-se și sfințindu-se în Dumnezeu [109]. În acest sens „copiii sînt nu numai coroana oricărei familii“, ci și „împlinirea și sensul ei“ de mică

---

103. *Stromate,* III, XII, 79, 5-7, p. 221.
104. *Ibidem,* III, XVII, 103, 1, p. 233.
105. Pr. dr. Șt. Slevoacă, *Făclii pentru dreapta credință*, Buzău, 1985, p. 269.
106. P. L., 4, 518.
107. Diacon dr. N. Mladin, *op. cit.*, p. 113.
108. *Ibidem*, p. 123.
109. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *ibidem*, p. 111.

Biserică [110], „Sinaiul descoperirii Dumnezeului dragostei și al bunătății, învăluit în mireasmă de gingășie și de sfințenie, de pace și liniște, care nu întunecă privirile, ci le luminează, care nu înfricoșează, ci cheamă și apropie, care nu vatămă, ci dă încredere și viață“ prin Hristos cel întrupat, Care, „pentru a ni se arăta, nu cere altceva mai de preț decît curăția inimii“. Cu adevărat cuvintele Sfîntului Ioan Gură de Aur: „Dragostea lui Dumnezeu a unit cerul cu pămîntul, a pus pe om pe tronul lui Dumnezeu și a arătat pe Dumnezeu pe pămînt“ subliniază copleșitoarea măreție a familiei în sînul căreia se va repeta, pînă la sfîrșitul veacurilor „taina nepătrunsă“ a Betleemului, arătarea „întru mărire“ a lui Dumnezeu în sînul neamului omenesc [111].

„Aici, în Betleemul cel dinlăuntrul nostru, Pruncul nou-născut“ deschizîndu-i „larg ușile sufletului“ și pregătindu-ne „după cuviință cămara inimii“, va sălășlui „ajutîndu-ne ca noi înșine să-L slujim cu toate gîndurile și faptele noastre“. Orice prunc cere din partea familiei slujirea pe care o aduce neîncetat lui Hristos Biserica Sa cea preaslăvită [112], primirea „cu brațe părintești“ pe Cel care „sărăcește cu trupul meu ca eu să mă îmbogățesc nevăzut cu Dumnezeirea Lui“ [113]. Nașterea de copii este o taină a „întrupării“ Fiului lui Dumnezeu pentru fiecare din noi într-un mod aparte, taină la care participă sufletul dar și trupul. „Pentru aceasta Dumnezeu ia trup, de vreme ce trebuia acest trup ca cel ce s-a blestemat să se sfințească, cel ce a slăbit să se întărească, cel ce s-a înstrăinat de la Dumnezeu să se unească cu El, cel ce a căzut din rai, acesta să se suie la ceruri“ [114]. Pruncii sînt scara lui Iacob care leagă pămîntul de cer. „Dar ce sînt cei doi sau trei care sînt adunați în numele lui Hristos și în mijlocul cărora este Domnul ? Oare nu vorbește Domnul prin cei trei de bărbat, femeie și copil pentru că prin Dumnezeu este unită femeia cu bărbatul“, dar și Biserica, formată din „cei dintre neamuri“, nu-i din „două popoare“ din care a fost zidit „al treilea popor“ în care „Domnul umblă și locuiește ?“ [115]. Dar acest urcuș pînă la cer ca și slujirea împărăției lui Dumnezeu nu-și vor avea împlinirea decît în „Ierusalimul cel ceresc“. Iubirea lui Dumnezeu transfigurează, iradiind în sînul familiei viața Bisericii, făcînd să rodească sfințenia. Aceasta implică responsabilitatea pe care o are familia, responsabilitate izvorîtă din iubire „niciodată terminată față de Dumnezeu“ [116]. „Iubirea crește din exercițiul responsabilității reciproce și responsabilitatea crește din iubire... Responsabilitatea aceasta se manifestă în fapte în mijlocul societății, căci familia proprie nu poate fi slujită fără împlinirea unor îndatoriri în societate. Harul dat celor căsătoriți are astfel efecte în societate și în Biserică“ [117]. Această

---

110. *Ibidem*, p. 112.
111. *Ibidem*, p. 172-173.
112. *Ibidem*, p. 174.
113. Sfîntul Grigore de Nazianz, *Oratio XXXVIII*, P. G., 36, 325.
114. Sfîntul Vasile cel Mare, *Cuvînt la Sfînta Naștere a lui Hristos*, apud † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *ibidem*, p. 283.
115. Sfîntul Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, X, 68, 1 și 70, 2, p. 216-217.
116. Pr. prof. D. Stăniloae, *Fiul lui Dumnezeu...*, p. 737.
117. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, p. 186.

responsabilitate se vădește în primul rînd printr-o dorință necurmată ca întreaga familie să se împărtășească de harul lui Hristos, prin Sfintele Taine și slujbele Bisericii. De aici și pedobaptismul întîlnit încă din primele veacuri creștine, ca împlinire a poruncii Mîntuitorului: „Lăsați copiii să vină la Mine“ (Matei 19, 14). Primele rugăciuni care se țin minte toată viața, ca și prima catehеză, semnul Sfintei Cruci, cinstirea icoanelor, a Sfinților și a Maicii Domnului, primele norme de conduită creștină și primul îndemn spre exercitarea virtuților creștine sînt primite în familie, de la sînul ocrotitor al mamei [118]. Modelarea celor mici este făcută în familie „după chipul sfinților“, prin răbdarea în primul rînd a mamei, ființial legată de „nașterea“ lui Hristos în sufletul copilului. Ne stau tuturor mărturie vie întru chemarea nobilă pe care o are mama pentru începutul vieții noastre creștine [119] cele mai alese pagini din istoria Bisericii care sînt legate de chipul acestor mame, după cum exclama marele Libanius: „Ah! Ce femei și ce mame minunate au creștinii!“ [120]. Prin mama creștină, ca și prin Sfînta Fecioară Maria, prin care s-a înnoit lumea întrupîndu-Se Hristos, lumea veche s-a transfigurat. Ocrotirea ei maternă și jertfelnicia ei pilduitoare au „întrupat“ pe Hristos în chipul fiecărui popor și neam, rămînînd prin aceasta mamă „in aeternum“, nu numai în înțeles fizic ci și spiritual [121]. Astfel dacă „s-a putut spune că istoria Bisericii este o istorie a ereziilor“ pentru că „dezbinarea creștinătății este aproape tot așa de veche ca și unitatea Bisericii“ [122], păstrarea credinței dreptslăvitoare este strîns legată de evlavia mamelor creștine, de sfințenia familiei creștine. Niciuna fără cealaltă nu poate să ajungă la desăvîrșire. Între ele există o legătură tainică. Cu cît crește sfințenia familiei crește și slava Bisericii. „Să ne gîndim numai la acel magnific secol al patrulea, în care au strălucit pe firmamentul Bisericii atîtea mari personalități : Sfîntul Atanasie cel Mare, Sfîntul Vasile cel Mare, Sfîntul Grigore de Nyssa, Sfîntul Grigore de Nazianz, Sfîntul Ioan Gură de Aur ș. a. Toți aceștia sînt roada minunată a familiei creștine din acel veac. Să zăbovim doar pentru o clipă în familia copilăriei Sfîntului Vasile. Este o familie de sfinți“ [123].

Din curăția și sfințenia familiei s-a clădit biruința credinței dreptslăvitoare. Apoi prin familie Biserica ia, într-un chip specific, parte la viața lumii și lumea se integrează împărăției lui Dumnezeu. În familie se formează slujitorii și credincioșii Bisericii ca „împreună-lucrători cu Dumnezeu pe ogorul lumii“, iar „activitatea Bisericii este întinsă, se desfășoară în anumite locuri și în

---

118. P. Evdokimov, *Secrement de l'amour*, p. 44; Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, p. 169.

119. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *ibidem*, p. 111.

120. Pr. V. Irimia, *Chipuri de mame creștine. Sfînta Antuza*, în „Învierea (The Resurection)“, Ierusalim, X (1982), nr 10-12; Monahia Eustochia Ciucanu, *Femeia în teologia ortodoxă. Rolul și misiunea ei*, în „M.M.S.“, LXII (1986), nr. 3-4.

121. Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, p. 169.

122. † Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în „M.M.S.“. XXXIX (1963), nr. 1-2, p. 35-36.

123. Diacon dr. N. Mladin, *op. cit.*, p. 127.

timpul în care trăiește lumea“ [124]. Cea dintîi liturghie se înalță pe altarul „martirilor“ familiei creștine, prelungind într-o cunună a rugăciunii atotcuprinzătoare jertfa dragostei familiale. Ca și în familie toți creștinii au înălțat rugăciune Tatălui ceresc în același duh de frățietate. „Astfel ridicîndu-se de la rugăciunea individuală la comuniunea frățească“, fiii aceluiași Părinte sub oblăduirea Maicii — Mireasa lui Hristos — „au lăsat toată grija cea lumească“ pentru a trăi cu toată intensitatea „bucuria unirii lor cu semenii și cu Dumnezeu“. Rugăciunea în comun practicată în familie a rodit într-un fel cultul Bisericii, imnografia ei liturgică, ridicînd pe fiii aceleiași Mame „pînă la manifestarea conștiinței creștine universale“. Astfel „în chip spiritual“, avînd integrată ființa sa „în umanitate, fiecare creștin vorbește cu Dumnezeu în numele acestei universalități“, ridicîndu-se „de la rugăciunea individuală la comuniunea frățească prin Sfînta Liturghie“ [125]. Faptul că după două milenii Biserica creștină, pentru că „nu s-a ajuns la unirea frățească, la comuniunea spirituală și materială“ [126], impune o nouă considerare a rolului familiei în greaua dar posibila refacere a unității tuturor celor ce mărturisesc pe Hristos, neuitîndu-se că „dacă familia și-a menținut demnitatea, unitatea, misiunea, sfințenia, aceasta se datorește creștinismului, dar tot așa de adevărat este că dacă creștinismul a biruit de-a lungul veacurilor, aceasta se datorește familiei. Familia a fost sanctuarul în care s-au păstrat comorile tradiției ortodoxe și s-au cultivat virtuțile creștine. Familia a fost focarul care a dăruit creștinismului în general și Ortodoxiei îndeosebi forțe noi de luptă, energii mereu proaspete pe baricadele credinței. Familia în slujba lui Hristos și a Bisericii e unul din cele mai frumoase capitole ale istoriei universale“ [127].

Familia creștină și Mișcarea Ecumenică

Mai mult ca oricînd, astăzi, creștinătatea se simte datoare să slujească lumii cu pacea, duhul frățietății și sfințeniei, cu dreptatea și libertatea primite de la Hristos. Dar cum unitatea Bisericii celei una a fost sfîșiată, creștinilor dorința de unire le-a devenit mai vie ca oricînd : „Mai fericiți sînt doi împreună decît unul, fiindcă dobîndesc rod mai bogat și răsplată mai bună pentru munca lor“ (Eclesiast 4, 9). Pentru ca „toți să fie una“ (Ioan 17, 21) trebuie mai întîi să se simtă „frați“ ai aceleiași familii creștine [128], sorbind învățăturile Părinților Bisericii, din veacul de aur — culmea de glorie a familiei creștine —, care prin învățăturile lor au cinstit „înălțarea ființei umane către valorile nemuritoare ale adevărului și dreptății, ale dragostei și sfințeniei, ale demnității și păcii“ [129], înce-

---

124. † Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în „M.M.S.“, XXXVIII (1962), nr. 5-6, p. 530.
125. Idem, în „M.M.S.“, XXXIX (1963), nr. 1-2, p. 34.
126. Idem, în „M.M.S.“, XXXVIII (1962), nr. 3-4, p. 155.
127. Diacon N. Mladin, *op. cit.*, p. 127.
128. † Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în „M.M.S.“, XXXVIII (1962), nr. 3-4, p. 103.
129. † Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *op. cit.*, p. 288.

pută din sînul familiei. Această viziune familială a strădaniilor ecumenice de astăzi poate aduce un spor de sfințenie și dragoste de la Părintele ceresc, făcînd „rugăciunea mea, rugăciunea noastră, din credința și rîvna mea, credința și rîvna noastră, din dragostea mea, dragostea noastră“ [130]. Unitatea „trupului“ familiei reflectă felul cum s-a păstrat de-a lungul veacurilor unitatea „Trupului tainic“ — Biserica lui Hristos, ale cărei „mădulare unul altuia“ (Romani 12, 5) sîntem, și posibilitățile pe care le are fiecare Biserică sau confesiune creștină „să urmeze modelul întrupării“, ceea ce așteaptă și are dreptul să aștepte lumea de la creștinătatea de astăzi [131]. Iar dacă „Ortodoxia pune la dispoziția Bisericilor membre ale Consiliului Ecumenic întregul său tezaur de credință și de viață în Iisus Hristos“ pentru ca acestea să sădească „în lume dragostea, pe care se întemeiază fericirea tuturor“, nu trebuie uitate implicațiile familiei creștine în această lucrare de slujire. Pentru că nu întîmplător „Ortodoxia aduce conștiința unității bisericești trăite veacuri de-a rîndul“, în duhul, teologia și cultul ortodox creștinii avînd posibilitatea de a găsi „sursele și modalitatea de a realiza unirea lor văzută“, care nu pot fi lipsite de „frumusețea angelică a vieții sale spirituale“ [132], izvorîtă din căldura și iubirea familiei creștine. Pentru că „pe planul ontologic al restaurării chipului în natura umană, într-adevăr sexul nu are nici o importanță“, fiind restabilită în Hristos „egalitatea deplină, pînă la identitate absolută, între „partea bărbătească și partea femeiască“, ambele sexe fiind „restaurate în aceleași drepturi egale“ în timp ce „pe planul realităților concrete însă, la nivelul identității personale, sexele au rămas și vor rămîne atîta vreme cît va exista lumea. Ele sînt condiția însăși a existenței lumii. Așa este și cu neamurile: nu sînt predestinate dispariției“. Întodeauna „grupurile creștine au fost etnice, încă din zorii creștinismului“ [133]. iar familia cea care ne-a înscris în „spațiul“ unui neam și prin aceasta unității Bisericii. Acesta și este adevărul pe care fiecare creștin l-a trăit eclesial și familial: unitate în diversitate, fiind „într-o unică armonie“ cu toți membrii marii familii — Biserica cea una, sfîntă sobornicească și apostolească [134]. „Aparții neamului tău așa cum aparții mamei tale, așa cum ești tributar picioarelor și ochilor tăi. Nu poți evada din condiția ta ontologică... Cultura și tradițiile neamului tău îți aparțin, te îmbogățesc și îmbogățesc Biserica în general, dau un conținut variat catolicității, nu o reduc“ [135]. Și toate acestea nu în afară de sfințenia și dragostea sădite de Dumnezeu în familia creștină. Familia deci în preocupările ecumenice de astăzi este o „deschidere“ spre înțelegerea realităților umane și dumnezeiești la împărtășirea cărora sîntem chemați. Reașezarea ei în sfințenia pe care i-a dat-o Însuși Mîntuitorul ar scuti multe Biserici și confesiuni

---

130. *Ibidem*, p. 269.
131. Dr. Visser't Hooft, în „M.M.S.“, XXXIX (1963), nr. 1-2, p. 37.
132. † Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în „M.M.S.“, XXXIX (1963), nr. 1-2, p. 40-41.
133. † Dr. Antonie Plămădeală, *Ca toți să fie una*, București, 1979, p. 119 și 120.
134. Pr. prof. D. Stăniloae, *Universalitatea și etnicitatea Bisericii în concepția ortodoxă*, în „Ortodoxia“, XXIX (1977), nr. 2, p. 143.
135. † Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 127.

de „căutările sterile“ ale unității. Iar Ortodoxia poate oferi lumii creștine de astăzi adevăratul chip al familiei creștine, sfințită prin Taina Cununiei, care spre deosebire de celelalte Biserici i-a păstrat toată aura sfințeniei și curăției, pe cînd Biserica romano-catolică a transformat-o într-o „taină de rangul doi“, fiind proprie numai laicilor [136], iar protestanții o consideră un simplu „contract social“, care nu este nevoie să fie sfințit de Biserică [137]. Căsătoriile mixte dintre ortodocși și eterodocși pot mijloci cunoașterea sfințeniei familiei ortodoxe, înălțimea ei de pisc al desăvîrșirii. „Pogorămîntul“ Bisericii ortodoxe explică dorința ei ca, și prin sfințenia familiei, creștinii să ajungă la conștiința că toți sînt frații aceleiași familii creștine, în care cei tari trebuie să întărească pe cei mai slabi. „Căsătoria între ortodocși și neortodocși este oprită după acrivia canonică. Totuși poate fi oficiată prin pogorămînt și dragoste de om cu condiția expresă ca copiii proveniți din această căsătorie să fie botezați și crescuți în Biserica ortodoxă. Bisericile ortodoxe locale pot lua decizii privind aplicarea iconomiei, conform cazurilor prescrise și nevoilor pastorale individuale“ [138]. Deci la lucrarea de înnoire a lumii familia are un loc aparte, izvorît din condiția ei „de chip și parte a Bisericii“, fiind asemenea unui cristal pe care dacă îl ții la întuneric nu-și poate arăta valoarea sa, pe cînd la „Lumina cea cu trei străluciri care luminează lumea“ ea însăși devine focar de lumină. Fără această reașezare a ei pe piscul sfințeniei care unește pe Dumnezeu cu oamenii, creștinătatea va fi lipsită de „școala dragostei“ care a dat Bisericii cele mai luminate figuri de ierarhi, martiri, mărturisitori și gînditori creștini. Sfințită „în vîltorile de lacrimă și sînge ce constituie istoria dreptei credințe“, familia, în această „eră de întrebări cruciale“ care angajează întreaga creștinătate pe drumul refacerii unității, trebuie să-și recapete în viața tuturor Bisericilor importanța pe care a avut-o întotdeauna în viața Bisericii celei dreptslăvitoare, ca adevărată „temelie umană a vitalității creștine pînă la sfîrșitul veacurilor“ [139], în comuniunea căreia fiecare

---

136. Hr. Andrutsos, *Simbolica*, trad. de Prof. Iustin Moisescu, Craiova, 1955, p. 321.

137. *Ibidem*, p. 322-323 : „Protestanții, negăsind în cununie nici materie, nici transmitere de har dumnezeiesc și făgăduință de iertarea păcatelor, resping această taină. Ei o acceptă numai ca rînduială dumnezeiască pentru transmiterea neamului omenesc“, ceea ce „face inutilă orice întărire și sfințire a legăturii conjugale, prin solemnitate și rugăciuni bisericești“.

138. A doua conferință panortodoxă presinodală (3-12 septembrie 1982), *Decizii propuse Sfîntului și Marelui Sinod*, în „Episkepsis“, Geneva, nr. 279, 15 sept., 1982, p. 8-10 ; „M.M.S.“, LVIII (1982), nr. 7-9, p. 674 și „M. A.“, XXVII (1982), nr. 10-12, p. 705.

139. Diacon dr. N. Mladin, *op. cit.*, p. 113.

este chemat „să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină“ (I Timotei 1, 4). Năzuința creștină comună, refacerea unității, „impune și familiei de azi să rămînă ceea ce a fost întotdeauna familia creștină: sanctuarul în care arde necontenit flacăra de azur a Ortodoxiei. A Ortodoxiei care este adevăr, a Ortodoxiei care este iubire“ [140]. Familia deci este un mod propriu uman nu numai de a participa la comuniunea cu Dumnezeu ci și la slujirea lumii la care e chemată Biserica să fie prezentă „cu întregul ei tezaur de credință, cu toată văpaia dragostei ei și cu neclintita ei nădejde în împlinirea făgăduințelor lui Dumnezeu“ [141].

*

Chip și parte a unirii lui Hristos cu Biserica și lumea, căsătoria creștină, prin harul Tainei Cununiei, leagă într-un fel cu totul aparte creația de Parusia Domnului, avînd în centrul ei Jertfa și Învierea Domnului ca izvor al transfigurării și înnoirii. Creația și umanitatea în urcușul lor spre Împărăția lui Dumnezeu, prin familie, se bucură de prezența lui Hristos Care dă putere și înalță. Prin Taina Cununiei se evidențiază deodată unitatea ontologică a umanității pentru că cei doi se însoțesc, ca și ucenicii Mîntuitorului care au mers doi cîte doi să propoveduiască Evanghelia împărăției (Luca 10, 1), spre transfigurarea lor și a celor cu care „binecuvîntează“ Dumnezeu comuniunea lor în fii ai împărăției veșnice. Faptul că în Biserica veche creștină Cununia se săvîrșea imediat după Sfînta Liturghie, tinerii fiind împărtășiți cu Trupul și Sîngele Mîntuitorului, arată legătura acestei Taine cu centrul și culmea vieții creștine — Euharistia [142]. Această Taină evidențiază în același timp și responsabilitatea celor doi față de Biserică și lume, ca prelungire a „întrupării lui Hristos“ pînă la sfîrșitul veacurilor — slava lui Dumnezeu fiind omul desăvîrșit, ajuns la starea lui Hristos (Efeseni 4, 13), pentru că unirea lor, „in Ecclesia Virgine, unius Christi unica persona“ [143], trebuie să le conducă înțelegerea spre realitățile cele dumnezeiești și spirituale [144]. Aceasta înseamnă martiriu, jertfelnicie, slujire. De aceea, în chipul căsătoriei creștine se oglindește sfințenia lui Hristos și slujirea Bisericii, cu puterea pe care a primit-o

---

140. *Ibidem*, p. 128.

141. † Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în „M.M.S.“, XXXIX (1963), nr. 1-2, p. 40.

142. Pr. Traian Costea, *op. cit.*, p. 80.

143. Tertulian, *De Monogamia*, II, P. L., 2. 993.

144. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Opt cateheze baptismale*, după R.P.A. Raes, S. J., *Le mariage dans les Eglises d'Orient*, Editions de Chevetogne, Namurci, 1958, p. 12-13.

din Jertfa și Învierea Mîntuitorului, spre transfigurarea realităților lumii în Împărăția lui Dumnezeu. „Reînnoită prin dinamismul dragostei, ființa omenească, trăiește, în Liturghie, adevărul existenței sale. În această ridicare spre Dumnezeu, ea își asociază însăși natura, fiindcă aceasta s-a făcut părtașă atît căderii cît și izbăvirii sale“ [145], încît căsătoria creștină este această „liturghie“ trăită zi de zi, prelungită în întreaga viață a creștinului. Biserica, pentru că-L cunoaște pe Hristos, omul perfect, prin comuniunea „eclezială și liturgică“ a căsătoriei, face ca întreaga omenire să fie în Hristos și a lui Hristos. Fără Hristos — ființa virtuții creștine — familia ar fi lipsită de viabilitate și transfigurare. Iar Biserica, cea prin care „se realizează treptat asimilarea oamenilor cu Hristos cel înviat“ [146], „are cel mai important rol în alcătuirea și consolidarea unei familii creștine, îndrumînd spre virtute și sfințind legătura căsătoriei“ [147]. Astfel Taina Cununiei situează familia creștină între Înviere și Înălțare, între transfigurare și dobîndirea vredniciei de „părtași ai dumnezeiești firi“ (I Petru 1, 4) proiectînd iubirea umană în Împărăția veșnică a lui Dumnezeu. „Nicăieri, în altă parte, viața tainică și lucrarea Duhului Sfînt din Biserică nu pătrunde mai profund în relațiile naturale ale oamenilor ca în familie“ [148], spre continua înălțare a vieții în toate resorturile ei, la negrăitele frumuseți ale împărăției lui Dumnezeu, după cuvîntul marelui Apostol al neamurilor: „Iar pe voi, Domnul să vă înmulțească și să prisosiți în dragoste unul către altul și către toți, precum prisosim și noi față de voi, spre întărirea inimilor voastre, ca să fiți fără de prihană întru sfințenie, înaintea lui Dumnezeu, Tatăl nostru, la venirea Domnului nostru Iisus Hristos, cu toți sfinții Săi“ (I Tesaloniceni 3, 12-13).

Pr. drd. V. NECHITA

---

145. † Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în „M.M.S.“, XXXIX (1963), nr. 1-2, p. 34.

146. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, p. 206.

147. Pr. Traian Costea, *op. cit.*, p. 234.

148. Pr. dr. lector Dumitru Gh. Radu, *Caracterul ecleziologic...*, p. 314.

„SĂ NU UCIZI“ — STUDIU EXEGETIC

Generalități : Împrejurările în care a fost dată această poruncă. Urmașii lui Avraam, „poporul ales“ (Exod 19, 5), au avut de îndeplinit o misiune nobilă în antichitate: aceea de a duce peste veacuri ideea monoteistă și cea mesianică, în vederea venirii lui Mesia.

În acest scop, el s-a bucurat de o atenție deosebită din partea lui Iahve, îndeosebi o dată cu încheierea Legămîntului, pe Muntele Sinai, cînd Israel primește o Lege nouă și începe o viață nouă. Fundamentul acestei Legi este „Decalogul“, integrat în „Cartea Legămîntului“ [1] (Sefer habberit — Ieșire 20, 22 și 23, 33) în care se pune accentul în special pe normele moral-sociale.

Israel se pregătește trupește și sufletește și așteaptă încheierea legămîntului la poalele Muntelui Sinai, căci Moise se urcase pe munte. Aici Dumnezeu încheie cu Moise noul legămînt pentru întregul popor. Ca mărturie a încheierii legămîntului, Moise primește din partea lui Dumnezeu două „Table de piatră“ (huchot haabanim-Ieșire 24, 12 și 31, 18; Deuteronom 9, 11), pe care fuseseră „scrise cu degetul lui Dumnezeu“ [2] (Ieșire 21, 18; Deuteronom 5, 22), sub formă de porunci, principiile de bază ce trebuiau să se imprime în inima poporului asemenea scrierii pe piatră. În totul au fost consemnate zece porunci, de unde și denumirea de „Decalog“, cum rezultă din expresia biblică: „Aseret hadeebarim — cele zece cuvinte“ (Exod 34, 28; Deuteronom 4, 13 și 10, 4) și din cea folosită în textul grec al Septuagintei: Οἱ δέκα λόγοι sau τὰ δέκα ῥήματα [3].

Decalogul este o operă unitară ca fond și formă, cuprinzînd poruncile redactate în formă negativă, însoțite de motivări sau sancțiuni și îmbrățișînd întreaga conduită religios-morală a poporului evreu, ca un adevărat dreptar de viață.

Stînd în centrul întregii Legi, Decalogul este constituția mozaismului, deoarece exprimă voința lui Dumnezeu redată în convorbirea directă cu Moise [4]. Are ca scop reglementarea vieții comunității teocratice a lui Israel, atît sub raport religios cît și sub raport social.

Formulate scurt, clar și precis, poruncile Decalogului descoperă omului voința lui Dumnezeu, voință care, imprimîndu-se adînc în conștiința omului, trebuie să-l ferească de păcat și să-l determine a se apropia de Dumnezeu prin practica Legii.

---

1. Pr. prof. Vl. Prelipcean, Pr. prof. N. Neaga, Pr. prof. Gh. Barna, *Studiul Vechiului Testament*, București, 1955, p. 161.
2. T. Ortolan, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, vol. VII, Paris, 1922, p. 37.
3. *Ibidem.*
4. Emile Durkheim, *Le suïcide,* Paris, 1897, p. 373.

După învățătura tradițională poruncile au fost scrise pe cele două Table. Pe prima Tablă au fost scrise poruncile 1-4, care cuprind datoriile omului către Dumnezeu și culminează cu porunca supremă: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul Tău din tot sufletul tău și din toată puterea ta“ (Deuteronom 6, 5). Pe a doua Tablă au fost scrise poruncile de la 5 la 10, cuprinzînd datoriile omului către sine și către aproapele, fiind rezumate în cuvintele: „Să iubești pe aproapele tău, ca pe tine însuți“ (Levitic 19, 18). Aici este încadrată și porunca: „Să nu ucizi“, care implică o complexitate de idei, ce vin să confirme necesitatea respectării ei, despre care vom vorbi în studiul de față.

Capitolul I: Valoarea vieții în contextul Vechiului Testament. În contextul Vechiului Testament viața este prezentată drept unul dintre bunurile cele mai de preț cu care este înzestrat omul [5]. Nimic n-o poate echivala, iar datoria omului este de a o păzi și cultiva. Valoarea vieții provine din faptul:

a) Că este creată de Dumnezeu și b) din superioritatea omului față de celelalte creaturi.

a) Vechiul Testament numește deseori pe Dumnezeu „Dumnezeul cel viu“, în contrast cu idolii — falșii dumnezei — care n-au existență reală și sînt plăsmuiri ale minții sau mîinilor omului (Deuteronom 5, 26; Iosua 3, 10; I Regi 17, 26; Iosua 37, 4 și 17; Daniil 6, 20 și 12, 7; Osea 1, 10).

Faptul că Dumnezeu este viu și că vede și judecă faptele oamenilor a inspirat formula de jurămînt „viu este Dumnezeu“, care echivala cu jurămîntul făcut „pe însăși viața lui Dumnezeu“ (Judecători 8,19; Rut 3, 13; I Regi 19, 6 și 26, 10; II Regi 2, 27; II Regi 1, 29; Ieremia 5, 2 etc.).

Dumnezeu Însuși face din faptul existenței un prim adevăr pe care își întemeiază afirmațiile făcute față de oameni. Formula „Eu, sînt viu“ este des întrebuințată (Deuteronom 32, 40 ; Ezechil 14, 16, 18 etc.) [6].

Dumnezeu este viață în sine și izvorul a tot ce există și este viu ; El este izvorul vieții omului. După ce în cele cinci zile Dumnezeu a făcut pe toate cîte există în cer și pe pămînt, în ziua a șasea a făcut pe om. „Domnul Dumnezeu a făcut pe om din țărîna pămîntului, i-a suflat în nări suflare de viață și omul s-a făcut astfel suflet viu“ (Facerea 2, 7).

Acest fapt dă vieții omenești o valoare cu totul aparte pentru că Dumnezeu nu creează nimic rău sau de prisos, iar toate lucrurile mîinilor sale sînt „bune foarte“ (Facerea 1, 31). Viața omenească este un bun pe măsura Celui ce a creat-o.

Viața este un dar, darul lui Dumnezeu, un dar care izvorăște din dragostea și bunătatea lui Dumnezeu [7], iar respectul față de ea este, în ultimă instanță, respectul față de Dumnezeu, Creatorul ei.

---

5. H. J. Crelier, *La Sainte Bible avec comentaires* (trad. Mabbe Bayle), vol. III, Paris, 1902, p. 171.
6. H. Lesetre, *Vie,* în *Dictionnaire de la Bible,* vol. III, col. 2417.
7. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *„Să nu ucizi“*, în „Biserica Ortodoxă Română“ LXXXIII (1964), nr. 3-4, p. 83.

„Fiecare viață este o chemare dată de Dumnezeu unui om, o temă de realizat și chemarea aceasta, tema dată, trebuie realizată pînă la capătul ei natural, rînduit de Dumnezeu, pentru că viața este o datorie la care Dumnezeu a chemat pe om“ [8].

b) Referindu-se la crearea omului, Moise o descrie ca pe un fapt cu totul aparte. Omul, zice, a fost creat „după chipul lui Dumnezeu“, cu menirea „de a stăpîni peste peștii mării, peste păsările cerului, peste vite, peste tot pămîntul și peste toate tîrîtoarele care se mișcă pe el“ (Facerea 1, 26-27).

Ca să-l facă pe om, Dumnezeu S-a ales ca model pe Sine Însuși. Acest model îl hotărăște printr-un sfat cu Sine Însuși, în taina convorbirii dintre Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh [9].

În virtutea acestui fapt omul avea să fie stăpîn al pămîntului, precum Dumnezeu este stăpîn al întregului univers [10].

Omul, cununa și stăpînul lumii create de pe pămînt, îmbină în persoana sa cele două elemente esențiale ale lumii: pe cel material și pe cel spiritual. Dar, deși cu trupul nu reprezintă decît un punct în imensitatea spațiilor, prin gîndirea sa cuprinde și domină universul întreg. Lumina rațiunii, care-i dă conștiința rostului său în univers, îi descoperă și legile firii, pe care este chemat s-o stăpînească [11].

Lumea întreagă a fost făcută pentru om. Ea capătă sens doar în măsura în care ajută pe om la împlinirea rostului său. Această idee o dezvoltă Sfîntul Ioan Gură de Aur într-unul din comentariile sale. Lumea, zice, „există doar pentru noi și pentru slujirea noastră; această destinație este singura ei menire de a fi“. O dovadă în acest sens găsește restabilirea ordinii după potop. „Pentru că neamul nostru trebuia să-și reia mersul său, pămîntul însuși a revenit la starea lui și s-a reîmbrăcat în frumusețea sa cea dintîi. Este ușor de văzut că totul se face pentru om. Pentru el apele se retrag și reapare marea, soarele și luna...., totul se mlădiază și se transformă în slujba neamului omenesc. Pentru că omul este cea mai de cinste dintre toate cele văzute și pentru el au fost făcute toate celelalte“ [12].

---

8. *Ibidem*.

9. G. Quivreux, *La Loi ou le Décalogue*, Paris, 1914, p. 374.

10. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Explicația Psalmului XI* (trad. J. Bareille), vol. 9, p. 1215, spune: „Noi sîntem pe pămînt ceea ce este Dumnezeu în cer. Nimeni nu este mai presus de Dumnezeu în cer, după cum nimeni nu este egal în putere cu omul pe pămînt“.

11. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Cuvîntul I despre Creație* (trad. cit., vol. XI, p. 137). „În ce sens omul este lumină?... Este lumină prin știință și artă? Pentru că pe cînd lumina (fizică) ne descoperă grîul, inteligența omului face din el pîine; lumina ne descoperă strugurele, inteligența îl transformă în vin; lumina ne arată lîna, inteligența o transformă în veșminte; lumina ne arată muntele, inteligența scoate din el diamantul“.

12. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Comentar la Isaia* (trad. cit.), vol. X, p. 195; Idem, *Omilia 18 la Romani*, vol. 16, p. 133 spune că „omul este cu mult superior cerului și strălucirea sufletului său este mult superioară strălucirii acestuia“. Vorbind despre om, același Sfînt Părinte nu are în vedere o anumită categorie de oameni, ci pe tot omul ca atare, purtătorul chipului lui Dumnezeu și al unei vocații speciale în lume. El spune: „Nu ne unește doar identitatea firii. Noi posedăm în comun cerul, soarele, luna, toate corurile astrelor, aerul, marea, focul, apa, pămîntul, viața și moartea, sănătatea, hrana și îmbrăcămintea. Adăugați la acestea bunurile spirituale, cina sfîntă: Trupul Domnului și prea Sfîntul Său Sînge, speranța împărăției cerești, baia nașterii, mîntuirea și acele

Capitolul II : „*Să nu ucizi*“. Una din cele 10 porunci care stau la baza Legii mozaice, porunca a cincea, oprește omuciderea. Ea se încadrează perfect în spiritul Vechiului Testament care:

a) Învață respectul reciproc și iubirea dintre oameni ;

b) Condamnă suprimarea vieții aproapelui;

c) Legea talionului, cu toată asprimea formulării ei, are rostul de a împiedica abuzurile.

a) Dat fiind că oamenii provin dintr-o singură pereche umană, că sînt frați și egali între ei, Vechiul Testament îndeamnă în mod firesc, la iubire, respect reciproc și la pace (Levitic 19, 17; Deuteronom 20, 10-11).

Sînt nenumărate textele din care rezultă că Dumnezeu aprobă și binecuvîntează iubirea frățească și dezaprobă dușmănia.

„Domnul, zice înțeleptul Solomon, ascultă rugăciunea celor neprihăniți, dar de cei răi se depărtează“ (Pilde 15, 19). „El își întoarce fața de la acei răi, zice David, ca să le șteargă pomenirea de pe pămînt. Însă, cînd strigă, Cel fără prihană îi aude și-i scapă din tot necazul lor“ (Psalm 34, 16-17).

Gîndul cel rău naște totdeauna fapte rele. De aceea, el trebuie curmat. „Nu gîndi cele rele împotriva aproapelui tău, cînd stă liniștit lîngă tine“, spune același înțelept (Pilde 3, 29). „Cei ce gîndesc răul nu merg pe calea cea dreaptă, ci cei ce gîndesc binele, cei care lucrează cu bunătate și cu credincioșie“ (Pilde 14, 22).

Se interzice răzbunarea, ca o atitudine care nu curmă, ci mai degrabă însuflețește răul. Numai Dumnezeu este autorizat să răsplătească faptele oamenilor : „A mea este răzbunarea și Eu voi răsplăti“, zice Domnul. De aceea să nu spui : „Cum mi-a făcut el mie, așa îi voi face și eu lui. Îi voi răsplăti după faptele sale“ (Pilde 24, 29). Cu atît mai mult, ca o faptă degradantă care nu poate rămîne nepedepsită este fapta celui care răsplătește binele cu rău. „Cel ce întoarce rău pentru bine, răul nu-i va părăsi casa“ (Pilde 17, 11).

Sentimentul care trebuie să inspire faptele oamenilor nu trebuie să fie altul decît cel al compasiunii și solidarității umane. Acest sentiment trebuie să cuprindă pe toți oamenii, inclusiv pe vrăjmași. „Nu te bucura, zice înțeleptul Solomon, de căderea vrăjmașului tău și să nu ți se veselească inima cînd se poticnește“ (Pilde 24, 17). „Dacă este flămînd vrăjmașul tău, dă-i pîine să

---

bunuri „pe care ochiul nu le-a văzut, pe care urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit“ (I Corinteni 2, 9).

Nu este un lucru potrivnic rațiunii ca ființe unite prin natură și har, prin aceleași promisiuni și prin aceleași legi să-și dispute cu atîta putere lucruri pămîntești..., lucruri pe care le vor părăsi peste puțin timp, care îi expun pericolului de a fi pierduți?“ (*Omilia II despre omul ajuns bogat*, vol. V, p. 88).

mănînce, dacă-i este sete, dă-i apă să bea“ (Pilde 25, 21). El avertizează că, în caz contrar, „cine sapă groapa altuia, cade el însuși în ea“ (Pilde 26, 27; Psalm 7, 15-16; 9, 15; 10, 2 și 57, 6).

b) Dacă atitudinea dușmănoasă față de aproapele este condamnată de Vechiul Testament, cu atît mai mult este condamnată suprimarea vieții acestuia, omuciderea.

Viața este, așa cum am spus, creația lui Dumnezeu încredințată în dar omului. În virtutea acestui fapt, stăpînul suprem al vieții este Dumnezeu, iar nu omul. În puterea omului stă numai întrebuințarea vieții în bine sau în rău, însă începutul și sfîrșitul nu-i aparțin. „Dreptul asupra vieții este asemănător aceluia pe care-l are cineva asupra unui lucru străin, care este un drept de administrație. Numai Dumnezeu posedă dreptul absolut asupra vieții fiecărui om [13]. Acest adevăr este subliniat de către Însuși Dumnezeu cînd spune : „Eu sînt Dumnezeu și nu este alt dumnezeu în afară de Mine. Eu dau viața și Eu o iau, Eu rănesc și Eu tămăduiesc și nimeni nu poate scăpa pe cineva din mîna Mea“ (Deuteronom 32, 39; Psalm 103, 4 ; Înțelepciunea 16, 13 ; Eclesiast 11, 14 și 23, 1 ; II Macabei 14, 46) [14].

Acela care atentează la viața altuia, sau chiar la viața lui proprie, încalcă un drept străin, comite o nedreptate, o crimă împotriva unei legi divine, însușindu-și pe nedrept o putere și o autoritate mai presus de Dumnezeu.

Acela care atentează împotriva vieții aproapelui său, atentează împotriva chipului lui Dumnezeu din om (Geneza 9, 6) și indirect împotriva lui Dumnezeu.

Legea care prescrie omuciderea face parte din Legea naturală și este înscrisă în însăși inima omului. Astfel, primul ucigaș, Cain, are conștiința crimei sale și spaima morții îl însoțește tot timpul vieții sale (Geneza 4, 13-14 și 9, 6) [15].

c) Vechiul Testament prevede acțiuni foarte aspre împotriva celor care, în chip premeditat, direct sau prin vicleșug, se făceau vinovați de omucidere

Cel vinovat de acest păcat cădea din cinstea de a mai face parte din rîndul poporului Israel și trebuia, la rîndu-i, să piară.

Din orice neam sau categorie socială ar fi fost victimele: bărbați sau femei, liberi sau sclavi, pedeapsa pentru omucidere era totdeauna cea maximă (Exod 21, 12 și 14).

Cel vinovat de omucidere din neglijență nu primea pedeapsa

---

13. P. Legrand, *Saint Jean Chrysostome,* Paris, 1924, p. 187.
14. H. J. Crelier, *L'Exode*, în col. „La Sainte Ecriture avec commentaire“, vol. III, Paris, 1912, p. 171.
15. *Ibidem* și H. Lesêtre, *Homicide*, în *Dictionnaire de la Bible*, vol. III, 1, col. 740.

maximă, însă era obligat să părăsească comunitatea pentru un anumit timp, să se refugieze în cetățile de scăpare, rînduite în acest scop (Exod 21, 13; Numeri 35, 26-28; Deuteronom 19, 7) [16].

Pedepsirea omuciderii cu moartea se încadra în legea, cu sferă mai largă, a talionului care prevedea ca pentru orice faptă să se aplice o pedeapsă de aceeași gravitate.

Legea talionului era foarte veche, cunoscută de majoritatea popoarelor orientale [17]. O găsim de mai multe ori, în forme diferite, dar cu același sens, și în Vechiul Testament. „Dacă se va întîmpla o nenorocire, spune aghiograful, vei da viață pentru viață, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mînă pentru mînă, picior pentru picior, arsură pentru arsură, rană pentru rană, vînătaie pentru vînătaie“ (Exod 21, 23-25; Levitic 24, 17-20; Deuteronom 19, 21).

Deși formulată în termeni atît de categorici, legea talionului a reprezentat, totuși, un progres în legislația penală a lumii antice. Pe lîngă faptul că simplifica legislația penală, dînd satisfacție celui ce suferise paguba, îl împiedica pe acesta să exagereze pretențiile și prevenea violența, amenințînd cu o pedeapsă bine determinată pe acela care fusese tentat să săvîrșească nedreptatea [18].

Rostul legii talionului nu era de a incita pe cei vătămați la răzbunare, ci de a împiedica abuzurile în aplicarea pedepselor și pentru a-i avertiza pe cei tentați să săvîrșească nedreptăți de pedepsele care îi așteaptă [19].

Aceste aspecte le scoate în evidență și Sfîntul Ioan Gură de Aur, într-una din Omiliile sale, cînd zice: „Dacă examinăm cu atenție pe oamenii pentru care a fost făcută această lege, înclinațiile lor și vremea în care au trăit, veți slăvi înțelepciunea Legiuitorului și veți recunoaște în aceasta pe autorul Legii celei Noi..., faptul că Legiuitorul și-a atins perfect scopul Său, în ambele cazuri, care nu este altul, decît binele oamenilor (...). Legea de care vorbim nu a fost dată cu scopul de a pedepsi pur și simplu pe cineva, ci cu scopul de a împiedica violența. Amenințarea cu pedeapsa aspră a talionului era o barieră împotriva mîniei (...)

---

16. H. Lesêtre, *op. cit.*, col. 741 ; J. A. Petit, *La Sainte Ecriture avec commentaire*, vol. I, Paris, 1889, p. 577-578.

17. J. A. Petit, *La Sainte Bible avec commentaire,* vol. 1, p. 596.

18. H. Lesêtre, *Talion*, în *Dictionnaire de la Bible*, Paris, 1912, vol. V, col. 1995.

19. Fericitul Augustin, *Contra Faust,* XIX, c. 25 : „Non fomes, sed limes furoris est“. „Non ut id quod sopitum erat, hinc accendetur ; sed ne id quod ardebat, ultra extenderetur“ ; Tertulian, *Contra Marcionem*, c. 18 : „Iterim commisio injuriae metu vicis statim occursurae repastinaretur ; et licentia retribotionis, prohibitio esset provocationis“, apud J. A. Petit, *op. cit.*, p. 595. Vezi și H. J. Crelier, *op. cit.*, vol. III, p. 182.

În această atitudine aflăm germenele unei înalte filosofii. Legiuitorul se mulțumește să impună o pedeapsă pe măsura nedreptății săvîrșite, atunci cînd cel vătămat se gîndea la una mult mai mare“ [20].

Concluzii. Viața omenească este prezentată în Sfînta Scriptură drept cel mai mare bun pe care Dumnezeu, în marea Sa iubire, l-a dăruit oamenilor. Stăpînul absolut al vieții este Dumnezeu ; El este singurul îndreptățit s-o dea și s-o ia înapoi.

Prin porunca a cincea din Decalog se oprește în formulare simplă și fără echivoc omuciderea. Acela care atentează împotriva vieții, atentează împotriva chipului lui Dumnezeu din om și împotriva lui Dumnezeu — izvorul vieții.

Prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, Care a venit în lume „ca lumea viață să aibă“, porunca a cincea și-a primit adevărata ei interpretare.

Vrînd să demonstreze ascultătorilor Săi că „n-a venit să strice Legea, ci s-o plinească“ (Matei 5, 17) Mîntuitorul se referă la cîteva porunci din Decalog, între care și porunca a cincea: „Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu ucizi; iar cine va ucide, vrednic va fi de osîndă. Eu însă vă zic vouă: că oricine se mînie pe fratele său vrednic va fi de osîndă, și oricine va zice fratelui său, netrebnicule, vrednic va fi de judecata sinedriului; iar cine va zice, nebunule, vrednic va fi de gheena focului“ (Matei 5, 21-22).

Mîntuitorul Iisus Hristos aprobă porunca în vechea ei formulare, condamnă omuciderea și, mai mult decît atît, plinește porunca interzicînd din viața umană și gîndul cel rău, pe care-l zămislește inima îngreunată de păcat împotriva semenului său. Pune în locul acesteia iubirea, a cărei sferă trebuie să cuprindă pe toți oamenii; pe cei apropiați și pe cei depărtați, pe prieteni și pe dușmani (Matei 5, 44-48).

Drd. Macedon PETRESCU

---

20. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Omilia 15 la Matei* (trad. de J. Bareille), vol. 11, Paris, 1868, p. 551.

P r e d i c i

DUMINICA A XIX-A DUPĂ RUSALII

Pericopa Sfintei Evanghelii de astăzi face parte din strălucita Predică de pe munte, rostită de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Iisus Se rătrăgea adesea sus în munte unde stătea în liniște deplină, în genunchi, uneori toată noaptea, în rugăciuni fierbinți către Tatăl Său ceresc. Acest munte este de fapt o colină ce se înalță doar puțin peste un șes larg, potrivit pentru adunarea unor mari mulțimi de oameni, așezat între muntele Tabor și orașul Capernaum, lîngă satul Hateim, purtîndu-i chiar și numele. Aici era locul și amvonul de unde Iisus a revărsat, peste întreaga omenire, într-o limbă simplă și curată, ca roua dimineții, Fericirile și acele sfinte învățături care au mișcat și mobilizat sufletele creștinilor din adîncimea veacurilor și pînă astăzi. Iată ce superbă învățătură cuprinde Sfînta Evanghelie de astăzi: *„Iubiți pe vrăjmașii voștri...“*.

Iubirea vrăjmașilor este cea mai grea și controversată poruncă. Să iubești pe cel ce-ți este dușman de moarte, care-ți dorește, la tot pasul, numai răul, care te înjosește, te hulește, te blesteamă, te înjură și-ți ia, samavolnic, bunurile materiale ale existenței și totodată te ucide moral prin denigrarea și discreditarea numelui, a cinstei și demnității tale, a familiei ? ! Este posibil să-i ierți pe astfel de oameni și totodată să-i și iubești, să-i ajuți, să le dai chiar „împrumut“, fără pretenție de restituire; dacă-ți cere haine, să-i dai și cămașa; dacă te lovește peste față, să-i întorci și cealaltă parte a feței? Și totuși, prin această poruncă a dragostei, creștinismul a crescut ca un uriaș arbore, întinzîndu-și ramurile sale ocrotitoare pînă la marginile pămîntului: „În tot pămîntul a ieșit vestirea Lui și la marginile lumii graiurile“.

Prin porunca dragostei, a iertării și a păcii s-a ridicat creștinismul la înălțimi uluitoare, lăsînd în umbră toată concepția filozofică și religioasă a tuturor gînditorilor lumii vechi și de totdeauna.

Principiul creștin al iubirii vrăjmașilor nu-l găsim la nici o altă religie în forma aceasta clară și categorică. Este o concepție de valoare etică, morală și socială cu caracter universal. În Vechiul Testament găsim drept poruncă: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți!“ (Levitic 19, 18), dar aproapele era limitat numai la conaționali, la poporul iudeu. În Talmud se prevede în mod clar: „Păgînul nu este aproapele nostru“. Această măsură s-a legiferat nu atît din ură contra străinilor, ci pentru a feri poporul iudeu de amestec cu popoarele străine și chiar conlocuitoare, spre a-și păstra neamul și credința curată, monoteistă în fața popoarelor idolatre, măsură foarte înțeleaptă confirmată de istorie pînă astăzi. De altfel, cum toate popoarele făceau discriminare de neam, romanii și grecii, de exemplu, considerau pe cei de alt neam ca „barbari“.

Legea talionului, „Lex talionis“, care se pare că are denumirea de la legislația romană: „Qualis injuria, talis poena“, prevedea imediat pedeapsa echivalentă: „Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte“. Această idee a trecut în islamism după care se prevede în Coran că opt luni dintr-un an să se poarte război contra necredincioșilor și ei, „ghiaurii“, să fie uciși, iar averile lor confiscate. Mîntuitorul Iisus a desființat-o, zicînd: „Ați auzit că s-a zis: ochi pentru ochi și dinte pentru dinte. Eu însă vă spun vouă: „Să nu stați împotriva celui rău; iar de te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt. Celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina, lasă-i și cămașa... Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blesteamă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc...“ (Matei 5, 38, 45).

Această poruncă a dragostei desăvîrșite a fost împlinită tocmai de către Cel care a dat-o, așa cum arată Sfîntul Apostol Petru: „Căci spre aceasta ați fost chemați, că și Hristos a pătimit pentru voi, lăsîndu-vă pildă, ca să pășiți pe urmele Lui, Care n-a săvîrșit nici un păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui și Care, ocărît fiind, nu răspunde cu ocară, dat la chinuri, nu amenință, ci se lasă în știrea Celui ce judecă cu dreptate...“ (I Petru 2, 21-24).

Între învățătura Mîntuitorului și între viața Sa a fost o perfectă con-

cordanță, de aici forța irezistibilă și superba valoare etico-morală a creștinismului în raport cu toate celelalte concepții religioase. Răstignit pe Cruce, hulit, batjocorit în fel și chip, Iisus Și-a ridicat ochii spre Tatăl ceresc și L-a rugat fierbinte: „Iartă-le lor, că nu știu ce fac!“ (Luca 23, 24).

Aceste cuvinte de iertare pentru ucigașii Lui au pătruns ca un fulger chiar în inima multora din cei vizați, care, zguduiți sufletește, exclamau: „Cu adevărat omul acesta a fost drept, proslăvind pe Dumnezeu“ (Luca 23, 47). Așadar creștinismul are la bază porunca dragostei depline, răspîndindu-se pînă la marginile lumii, nu prin sabie și ură.

Cînd Apostolul Petru a lovit cu sabia pe sluga arhiereului, Iisus l-a certat și l-a silit să-și bage sabia în teacă, în timp ce S-a atins de urechea tăiată, plină de sînge și a vindecat-o.

Cît de pătrunzătoare, cît de impresionantă este oda dragostei scrisă de Apostolul Pavel după care dragostea: „toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă. Dragostea nu cade niciodată...“ (I Corinteni 13, 7-8). Omul care nu răspunde cu rău pentru rău, care nu se răzbună, acela își înfrînge eul său, egoismul și mîndria sa, dar, în același timp, îl face pe aproapele său mai blînd, mai calm, mai înțelegător, încît îl dezarmează, îl apropie, îl determină la împăcare, la pace, deșteptîndu-i conștiința. Prin această atitudine nu numai că se aduce pace și înțelegere, dar se biruiește demonul de la care vine mînia, ura și răzbunarea care provoacă și amplifică tulburări uneori colosale, cu urmări din cele mai nefaste. În fața unui creștin adevărat, trebuie pururea să strălucească, ca un far luminos, porunca Mîntuitorului: „Cum voiți să vă facă vouă oamenii, să faceți și voi asemenea!“ (Luca 6, 31).

Se pune totuși o întrebare: dragostea, iertarea n-are limite, este valabilă în toate împrejurările? În privința aceasta se vor face, în cele ce urmează, cîteva precizări, bazate tot pe Sfînta Scriptură.

Domnul Iisus Hristos, prin porunca dragostei, a iertării și iubirii vrășmașilor, n-a lăsat pe om, onoarea lui, viața și bunurile sale materiale, la discreția tuturor răufăcătorilor și a ticăloșilor, ceea ce ar încuraja și generaliza anarhia și abuzurile de tot felul. O țară, un popor o societate, trebuie să acționeze cu toată hotărîrea, să se apere prin toate mijloacele împotriva celor ce vor a-i distruge neamul independența, integritatea teritorială, luptînd în legitimă apărare. La fel, orice creștin trebuie și are dreptul să-și apere viața și bunurile sale, credința, onoarea și alte lucruri scumpe împotriva nedreptății și a samavolniciilor de tot felul. Cel lovit și ultragiat are dreptul să apeleze la ocrotirea sa de către autoritatea statului. „Căci nu este stăpînire decît de la Dumnezeu... dregătorul este slugă lui Dumnezeu, rînduit spre binele tău. Iar de faci rău, teme-te, că nu în zadar poartă sabie!“ (12, 1-4).

Dovezi clare avem și în atitudinea Domnului Iisus Hristos în anumite împrejurări.

Iisus nu S-a lăsat aruncat în prăpastie de pe sprinceana muntelui de către vrășmașii Săi din Nazaret ci, trecînd prin mijlocul lor, „S-a dus și S-a pogorît la Capernaum“ (Luca 4, 30). S-a ferit de a fi lovit cu pietre: „Atunci au luat pietre ca să arunce în El. Iisus însă S-a ferit și a ieșit din templu și, trecînd prin mijlocul lor S-a dus...“ (Ioan 8, 59). Iisus a protestat hotărît cînd a fost pălmuit de către sluga arhiereului *și nu Și-a întors cealaltă parte a feței:* „De am grăit rău, dovedește că este rău, iar dacă am vorbit bine, de ce Mă bați?...“ (Ioan 18, 23). Apostolul Pavel de asemenea nu s-a lăsat lovit sau înjosit, ci a reacționat la unele măsuri nedemne și abuzive, făcînd apel la calitatea de cetățean roman.

Din aceste locuri ale Sfintei Scripturi și din multe altele se desprinde învățătura că orice om are dreptul să se apere de abuzurile altora, nu să se lase la discreția răufăcătorilor, dar el nu trebuie să răspundă cu rău pentru rău în probleme de neînțelegeri personale cu aproapele său, să fie purtat de gîndul răzbunării, urii și mîniei demonice.

Ce impresionant scrie Sfîntul Apostol Pavel: „Pînă în ceasul de acum flămînzim și însetăm; sîntem goi și sîntem bătuți, sîntem pribegi și ne ostenim lucrînd cu mîinile noastre. *Ocărîți fiind, binecuvîntăm. Prigoniți fiind, răbdăm*“ (I Corinteni 4, 11).

Ca și Sfinții Apostoli au procedat și creștinii primelor veacuri, iertînd și binecuvîntînd pe vrăjmașii lor și prin aceasta au biruit atîtea vrăjmășii și au adus clipe de pace și alinare în zbuciumata istorie dintodeauna a omenirii.

Slujitorii altarelor ar trebui să combată cu hotărîre spiritul de răzbunare din inima unor credincioși care nu se sfiesc a blestema pe semenii lor, dorind să se răzbune pînă la moarte, uitînd de Rugăciunea Domnească — Tatăl nostru — care arată deslușit că iertarea greșelilor noastre este condiționată categoric de iertarea greșiților noștri. Nici chiar în Biserică nu este slobod a sta, dacă ești certat cu cineva: „Dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo înaintea altarului și mergi întîi și te împacă cu fratele tău, apoi venind adu darul tău...“ (Matei 5, 23-24).

Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan zice: „Oricine urăște pe fratele său este ucigaș de oameni... Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este“ (Ioan 13, 15 și 4, 20).

Se întîlnesc, adeseori, credincioși care nu numai că fac rău și se răzbună, dar fac rău și celor ce le-au făcut numai bine, dau dovadă de mare răutate, de lipsă de bun simț și de recunoștință. Doar nu întîmplător a ieșit povestea după care s-au întîlnit odată toate virtuțile și două din ele nu s-au recunoscut, fiindcă nu s-au mai întîlnit niciodată; acestea erau binefacerea și recunoștința. Ba chiar este o maximă după care omul mai degrabă iartă și se împacă cu cel ce i-a făcut vreun rău decît cu cel ce i-a făcut bine, din cauza orgoliului personal de a nu-i fi dator cu recunoștința.

Unii, siliți de opinia publică să ierte pe cei vinovați, spun : „iert, dar nu-i uit“.

Creștinul trebuie să înlăture și să condamne oricare practici de răzbunare, imorale și antisociale. Virtutea dragostei, a iertării, este podoaba cea mai mare și mai scumpă a unui suflet curat. Să ne gîndim la dramatica schimbare sufletească a lui Jean Valjean din „Mizerabilii“, datorită iertării unui prelat și ce fapte de rară caritate a săvîrșit în viață acel ce era un proscris și naufragiat al vieții. Este plină literatura și viața cotidiană de astfel de cazuri fericite. Să luăm aminte la rugăciunile Sfintei Liturghii, ale Sfintelor Taine și ale altor momente cuprinse în cărțile bisericești, absolut toate sînt alcătuite de către Sfinții Părinți „mari dascăli ai lumii și ierarhi“, de către Sfintele Sinoade ale Bisericilor, în spiritul dragostei, al iertării, al înfrățirii tuturor. Iată cuprinsul unei rugăciuni pentru vrăjmași din Liturghier: „Iubitorule de suflete, Doamne, cel ce Te-ai rugat pentru cei ce Te-au răstignit pe Tine, milostivește-Te asupra robului Tău (N) și pe vrăjmașii și potrivnicii lui care-l urăsc și-l asupresc pe el *iartă-i*, și de la tot răul și vicleșugul a se întoarce spre iubirea de frați și spre facerea de bine a vieții povățuindu-i, cu smerenie Te rugăm: auzi-ne și-i miluiește...“. Amin!

Pr. Th. BODNAR

LA ÎNĂLȚAREA SFINTEI CRUCI

Trei sînt sărbătorile din cursul anului bisericesc, pe care Sfînta noastră Biserică le-a rînduit întru cinstirea Sfintei Cruci. Prima sărbătoare a Sfintei Cruci este așezată chiar la începutul anului bisericesc, în prima lună a anului — la 14 septembrie. A doua la sfîrșitul anului bisericesc — la 1 august, iar a treia la mijlocul anului bisericesc, întodeauna, în duminica a treia din Postul Mare.

De asemenea, Sfînta Cruce este pomenită și în zilele de miercuri și vineri, din cursul săptăminii. Este, iubiți credincioși, în această rînduială a Sfintei noastre Biserici o înțeleaptă și dumnezeiască finalitate.

Care poate fi înțelesul acestor rînduieli bisericești? De ce cinstim la începutul anului bisericesc Sfînta Cruce și de ce la sfîrșitul lui rostim iarăși imne de laudă întru cinstirea Sfintei Cruci? Cred că trebuie să vedem în aceasta marele rost, marea însemnătate, pe care Sfînta Cruce o are în istoria

mîntuirii neamului omenesc și în viața noastră a credincioșilor, în pămînteasca noastră viață, în perspectiva vieții veșnice.

Sfînta noastră Biserică, în înțelepciunea ei de mamă duhovnicească a noastră a credincioșilor, prin Sfinții Părinți, călăuziți de Duhul Sfînt, toate le-a orînduit pentru folosul și zidirea noastră, a fiilor ei.

Între Crucea, Moartea și Învierea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, pe de o parte, și viața noastră a credincioșilor, pe de altă parte, este o strînsă legătură. Nu este Înviere fără Cruce și nici Cruce fără Înviere. Mîntuitorul Iisus Hristos a înviat după ce a murit pe Cruce. Crucea este simbolul Învierii Mîntuitorului Hristos și al învierii noastre. În noaptea Învierii, cînd preotul rostește „Hristos a înviat", are în mînă Sfînta Cruce. Crucea proclamă că Hristos a înviat.

După cum vedem, Crucea este semnul, este simbolul Învierii Mîntuitorului Iisus Hristos și al învierii noastre din morți. Între Cruce și Înviere este deci o strînsă legătură. Crucea ne îmbărbătează, ne apără, ne mîngîie și ne aduce aminte de patimile Domnului nostru Iisus Hristos.

Mîntuitorul, Dumnezeul nostru, a fost răstignit pentru păcatele noastre. Și noi trebuie să ne răstignim patimile noastre păcătoase, clevetirile, ura, minciuna și toată patima rea, care ne pot întina trupul și sufletul și care pot tulbura viața noastră sufletească. Noi putem birui patimile rele, căci avem întru ajutorul nostru puterea Sfintei Cruci și Harul lui Dumnezeu, care ni se dă nouă prin Sfintele Taine ale Bisericii și mai ales prin Taina Spovedaniei și a Sfintei Împărtășanii, însoțite de căldura rugăciunii către Dumnezeu.

Creștinismul a luat de la început ca *semn* și *simbol* al său Crucea. Prin Jertfa de pe Cruce adusă de Mîntuitorul Iisus Hristos noi am fost împăcați cu Dumnezeu (Efeseni 2, 16).

Pe Cruce S-a răstignit de bună voie pentru noi Fiul lui Dumnezeu. Din ziua în care Domnul nostru Iisus Hristos a primit a Se jertfi pe Cruce, ea a devenit altarul împăcării neamului omenesc cu Dumnezeu și semnul cel mai de preț și mai cinstit de către creștini. De aceea trebuie să arătăm ce înseamnă Sfînta Cruce pentru creștini și de ce ne învață tradiția bimilenară a Sfintei noastre Biserici că trebuie să o cinstim. Sînt unii creștini care nu înțeleg însemnătatea ei, sînt unii care nu o cinstesc și o despart de Hristos; iar alții, prin învățătura lor, sînt ca niște vrăjmași ai Crucii. Chiar pe timpul Sfîntului Apostol Pavel, noi vedem că el scrie creștinilor din Corint zicînd: „Într-adevăr, cuvîntul Crucii pentru cei ce pier este nebunie, pentru noi însă, cei care ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu" (I Corinteni 1, 18). Nimeni nu poate despărți pe Hristos de Cruce, nici Crucea de Hristos. Adorarea lui Hristos aduce cu sine cinstirea și venerarea Sfintei Cruci.

Crucea a fost înainte de Hristos semn de ocară, de osîndă și de blestem, dar prin Jertfa lui Hristos ea a devenit semn al binecuvîntării, al dragostei dumnezeiești, al împăcării cu Dumnezeu; ea este puterea lui Dumnezeu, cum spune Sfîntul Apostol Pavel. Sfînta Scriptură nu cunoaște pe Hristos fără Jertfa de pe Cruce. Sfinții Apostoli, propoveduind lumii pe Mîntuitorul Hristos, nu s-au rușinat o clipă a pune în centrul propovăduirii lor pe Hristos cel răstignit. Sfîntul Pavel zice: „Noi propoveduim pe Hristos cel răstignit, pentru iudei sminteală, pentru păgîni nebunie, dar pentru cei chemați la credință, fie iudei, fie elini, este puterea lui Dumnezeu, și înțelepciunea lui Dumnezeu" (I Corinteni 1, 23-24). Într-adevăr, în acel timp, le venea greu și aproape cu neputință de înțeles și iudeilor și păgînilor, cum este cu putință ca mîntuirea lumii să se facă prin răstignirea pe Cruce a Fiului lui Dumnezeu. Oare nu se găseau alte căi? Unii au socotit aceasta ca sminteală, alții ca nebunie și semnul Crucii era și pentru unii și pentru alții semn de ocară, semn de blestem și de batjocură. Dar a devenit un semn de mîntuire, de biruință, prin Jertfa lui Hristos pe ea. De atunci creștinătatea a așezat semnul Sfintei Cruci la loc de cinste deosebită. Crucea este cel mai prețios simbol, armă de biruință, un altar de jertfă și o frumusețe a Bisericii. Crucea stă la începutul oricărei mărturisiri creștine. Cu ea se înseamnă credinciosul cînd se roagă, cînd pornește la drum, cînd începe lucrul, cînd e în primejdie, cînd mulțumește lui Dumnezeu. Pe ea o așează la răspîntii de drum, la căpătîiul celor adormiți, la căpătîiul eroilor neamului, pe turnurile bisericilor.

Pretutindeni unde ne desfășurăm activitatea, Crucea este semnul legăturii noastre cu Dumnezeu, prin Iisus Hristos.

Așa, citim, în Sfînta Scriptură, că Mîntuitorul Iisus Hristos a primit moartea pe Cruce, ca să ne împace într-un singur trup, prin Cruce omorînd vrăjmășia (Efeseni 2, 14-16). Așa a voit Dumnezeu ca Sfînta Cruce, pe care S-a răstignit Domnul nostru Iisus Hristos să nu rămînă ascunsă și necinstită. În paginile Sfintei Scripturi se pomenește de multe ori despre Sfînta Cruce. Hristos n-a ținut seamă de ocara ei. Sfîntul Apostol Pavel scrie galatenilor : „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decît numai în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos“ (6, 14). Nicăieri în Sfînta Scriptură Sfînta Cruce nu este socotită chip cioplit sau idol. Adam a pierdut viața veșnică neascultînd de porunca lui Dumnezeu și mîncînd din pomul cunoștinței binelui și răului. Domnul nostru Iisus Hristos primind de bună voie să fie răstignit pe lemnul Crucii ne-a dăruit viața cea veșnică. De aceea Biserica numește Crucea dătătoare de viață și pomul nestricăciunii. În loc de semn de batjocură, cum era pînă la Hristos, Crucea a devenit semn al biruinței, păzitoare a toată lumea, întărirea credincioșilor, lauda îngerilor și diavolilor rană.

De vreme ce nu ne rușinăm de Hristos cel răstignit și credem și mărturisim că prin Jertfa Lui s-a surpat zidul vrajbei dintre om și Dumnezeu, cum ne vom rușina să cinstim după cuviință Sfînta Cruce a Domnului? Încă din Vechiul Testament, Crucea a fost prevestită și înfățișată în multe chipuri. Astfel, toiagul prin care Moise a despărțit Marea Roșie și a făcut cale de izbăvire lui Israel din robia egipteană preînchipuia Sfînta Cruce. Stîlpul cel luminos, care conducea pe poporul lui Israel prin pustiu spre pămîntul făgăduinței, închipuia și el semnul Sfintei Cruci. Șarpele de aramă pe care îl atîrna Moise pe un stîlp, ca oricine se va uita la el să rămînă în viață, spune Sfîntul Evanghelist Ioan, este un prototip al răstignirii pe Cruce a Domnului Iisus Hristos.

Crucea este mai presus de toate jertfelnicul lui Iisus Hristos, altarul pe care S-a adus El jertfă. Sfîntul Apostol Petru zice: „Crucea este unealtă prin care am dobîndit mîntuirea“, iar Sfîntul Apostol Ioan zice: „Crucea este pecetea lui Dumnezeu pe frunțile celor ce scapă de vătămare în ziua cea de apoi“ (Apocalipsa 9, 4).

Chiar de vom fugi de Cruce, sau de vom nesocoti-o, ne vom întîlni cu ea în ziua cea de apoi, la sfîrșitul lumii, cînd se va arăta pe cer „semnul Fiului Omului“ (Matei 24, 30). Acest semn al Fiului, Sfinții Părinți spun că este Sfînta Cruce. Sfîntul Ioan Gură de Aur zice despre Sfînta Cruce că este „voința Tatălui, cinstea Fiului și bucuria Duhului Sfînt“. Iar Sfîntul Chiril, Patriarhul Ierusalimului, zice : „Mîntuitorul Hristos a suferit toate aceste patimi, ca să împreune prin Cruce pe cele din cer și pe cele de pe pămînt“.

Noi, ori de cîte ori ne însemnăm cu Sfînta Cruce, de atîtea ori mărturisim credința noastră în Sfînta Treime. Cu Sfînta Cruce în mînă au mers spre mormînt mii și mii de mucenici ai credinței creștine. Sfînta Cruce străjuiește la căpătîiul celor adormiți în Domnul, e o mărturie că prin Jertfa de pe Cruce a Mîntuitorului Iisus Hristos s-a dobîndit slobozirea de păcat si moarte. Nu este suficient să zici: „Am în minte și în inimă gîndul la Sfînta Cruce“. Trebuie să o și cinstim. Dacă credem în Iisus Hristos de ce să-L despărțim de Sfînta Cruce? Mîntuitorul Hristos nu S-a oprit numai la suferința spirituală a Crucii, ci El S-a și răstignit pe ea. Iată dar că nu e suficient să ne oprim numai la înțelesul spiritual al Crucii, acela de suferință, ci să ne apropiem și să cinstim semnul Sfintei Cruci. Trebuie, deci, să avem înaintea ochilor noștri semnul Sfintei Cruci, pe care s-a arătat nemărginita dragoste a lui Dumnezeu față de noi oamenii.

Sfînta Cruce ne arată că mîntuirea este o faptă reală, este rodul Jertfei Domnului nostru Iisus Hristos. Lîngă Crucea Domnului Hristos noi învățăm că nici o faptă măreață, nici un bine, nici o virtute, nici o biruință asupra păcatului, nu se poate împlini fără jertfă. Nimeni nu poate culege roade adevărate dacă nu a muncit, dacă nu s-a jertfit.

Să cinstim Sfînta Cruce pe care s-a realizat mîntuirea noastră. Așa ne învață Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție, așa ne învață Sfinții Apostoli, așa ne învață Părinții Apostolici, așa ne învață Sfinții Părinți ai Bisericii, așa ne învață Sfînta Biserică. Sfîntul Vasile cel Mare, arătînd cît de veche este cinstirea Sfintei Cruci zice: „Tradiția apostolică ne-a învățat, ca cei ce nădăjduim în Domnul Hristos, să ne însemnăm cu semnul Sfintei Cruci, să binecuvîntăm pîinea și vinul euharistic, apa Botezului, untdelemnul Ungerii, pe

cel botezat cu Sfînta Cruce. Deci, puterea Crucii este puterea lui Dumnezeu".

Sfînta Cruce ne este far călăuzitor nouă credincioșilor. Sfînta Cruce ne este steagul și simbolul nostru al credincioșilor. Sfînta Cruce ne este mîngîiere și odihnă întru necazuri. Sfînta Cruce ne este putere și tărie în lupta cu păcatul. Sfînta Cruce ne este izbăvire de frică. Sfînta Cruce ne este izgonitoare a diavolilor. Sfînta Cruce ne este ușă a Tainelor Bisericii.

Orice Taină și binecuvîntare a Bisericii se începe prin însemnarea Sfintei Cruci, Duhul Sfînt coborîndu-se astfel printre noi.

Sfînta Cruce ne este biruință asupra morții și garanția învierii noastre din morți. Sfînta Cruce ne este izvor de viață veșnică și pom al vieții celei veșnice, din care mîncînd noi credincioșii nu vom muri în veac. Sfînta Cruce este jertfelnicul de răscumpărare pentru neamul omenesc.

De aceea cinstim Sfînta Cruce și ne închinăm ei zicînd: „Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și Sfîntă Învierea Ta o lăudăm și o mărim" în veci. Amin.

Arhim. Partenie APETRI

ÎNSUȘIRILE BISERICII

Orice muncitor este gata să rabde toate greutățile lucrului său, cînd este încredințat că înaintea lui se află plata acestor osteneli. Plugarul aruncă semințele în pămînt, cu nădejdea că la timpul cuvenit va culege roade îmbelșugate.

Soldatul înfruntă toate greutățile și riscurile războiului, luptînd cu îndîrjire, cu credința și nădejdea că își apără Patria, viața și libertatea celor scumpi și dragi ai săi. La fel și creștinul adevărat luptă cu toate greutățile și ispitele vieții pămîntești, cu credința și nădejdea că la sfîrșitul vieții va primi cununa fericirii veșnice. Așteptarea răsplății îi întărește voința, îi oțelește sufletul și trupul, spre a înainta pe calea virtuților. De aceea, nimănui nu-i poate fi indiferent dacă Biserica din care face parte este adevărata Biserică a lui Hristos, sau vreuna din acelea ieșite ca ciupercile după ploaie, din interpretări greșite ale Scripturii și din dorința de mărire deșartă, după predania omenească.

Încă de la începutul său, Biserica a avut de luptat cu diferiți eretici — creștini abătuți de la dreapta credință. Contra tuturor a luat măsurile necesare, căutînd să facă lumină, formulînd pe scurt și precis adevărurile de credință, în Simbolul Credinței, precum și în canoanele celor șapte Sinoade ecumenice, din primele opt secole creștine.

Astfel, în art. 9 din Simbolul Credinței se arată care sînt atributele Bisericii : *„Întru una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică"*.

Prin cuvîntul „Biserică" avem a înțelege aici obștea tuturor celor care cred și mărturisesc învățătura Domnului Iisus Hristos. Ea a fost înființată de Mîntuitorul prin Jertfa, Moartea și Învierea Sa.

Întemeierea ei s-a făcut la Cincizecime, cînd S-a pogorît Sfîntul Duh peste Sfinții Apostoli în chipul limbilor de foc și i-a luminat, i-a înțelepțit și i-a transformat, din oameni fricoși în oameni plini de zel și de curaj care au vorbit mulțimilor adunate acolo pe limba fiecăruia, împlinind porunca lăsată lor de Mîntuitorul: „Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cîte am poruncit vouă. Și iată Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului!" (Matei 28, 19-20).

Cu acest prilej Sfîntul Petru a rostit o frumoasă cuvîntare, în urma căreia s-au botezat cam la trei mii de suflete (Fapte 2). Potrivit poruncii Mîntuitorului Sfinții Apostoli au propoveduit o credință unică, pentru toți cei care se vor boteza în numele lui Hristos.

Cea dintîi însușire a Bisericii, după cum mărturisim în Crez, este *„Una"*, pentru că Unul este Capul și Întemeietorul ei, Domnul nostru Iisus Hristos. El i-a pus temelia, care este unică pentru toate veacurile, căci zice Scriptura: *„Nimeni nu poate pune altă temelie, decît cea pusă, care este Iisus Hristos"* (I Corinteni 3, 11). Pe de altă parte, ea este înfățișată ca Trupul unic al Lui Hristos : *„Noi, cei mulți, un trup sîntem în Hristos și fiecare sîntem mădulare*

unii altora" (Romani 12, 5), scrie Sfîntul Apostol Pavel. Unitatea Bisericii stă în credință, în viață duhovnicească, în cult și conducere. Mîntuitorul aseamănă unitatea Bisericii cu unitatea care există între tulpină și mlădițe, cînd zice: *„Eu sînt viţa, voi sînteţi mlădiţele. Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acesta aduce roadă multă, căci fără de Mine nu puteţi face nimic"* (Ioan 15, 5). Sfinții Apostoli, hirotonind episcopi, preoți și diaconi, fiecare cu atribuțiunile sale specifice, au depus în același timp o mare străduință în păstrarea unității Bisericii, după cum vedem: *„Luaţi aminte de voi înșivă și de toată turma, întru care Duhul Sfînt v-a pus pe voi episcopi ca să păstoriţi Biserica lui Dumnezeu, pe care a cîștigat-o cu Însuși Sîngele Său. Căci eu știu aceasta, că după plecarea Mea vor intra între voi lupi îngrozitori, care nu vor cruța turma"* (Fapte 20, 28-29). Și, într-adevăr, în cursul istoriei Bisericii s-a ivit mulțimea ereticilor și a schismaticilor, care au fost combătuți la vreme. Iar îngustimea omenească, păcatul neascultării și duhul mîndriei au dus la schisma cea mare din 1054, cînd Biserica s-a rupt în două — Biserica de Răsărit și Biserica de Apus; apoi, în secolul al XVI-lea, s-au ivit reformatorii cu învățăturile lor ajungîndu-se astăzi la mulțimea de denominațiuni creștine, revendicînd fiecare dreapta credință și asigurarea mîntuirii omului. În fața acestei realități dureroase este firesc ca mulți să-și pună întrebarea: unde putem noi găsi cu adevărat mîntuirea? Și răspundem: în Biserică, cea care are însușirile expuse în Simbolul Credinței, ce este valabil și obligatoriu pentru toți cei ce cred și mărturisesc pe Mîntuitorul Iisus Hristos.

Biserica noastră este și *„Sfîntă"* pentru că sfînt este Capul și Întemeietorul ei, Mîntuitorul Iisus Hristos; pentru că sfinte sînt mijloacele de mîntuire, Sfintele Taine și ierurgiile; pentru că Duhul Sfînt se împărtășește prin ierarhia Bisericii spre mîntuire; pentru că Evanghelia propoveduită de Biserică este sfîntă și pentru că Trupul și Sîngele Mîntuitorului dat credincioșilor prin Sfînta Împărtășanie este sfințenia însăși. Sfîntul Apostol Pavel spune: *„Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfinţească, curăţind-o cu baia apei prin cuvînt și s-o înfăţișeze Sieși, Biserică slăvită, neavînd pată sau zbîrcitură, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfîntă și fără de prihană"* (Efeseni 5, 25-27). Faptul că în Biserică sînt și păcătoși nu atinge cu nimic sfințenia Bisericii, căci ea este sfîntă nu prin sfințenia membrilor săi, ci prin originea sa dumnezeiască, prin mijloacele de sfințire pe care le administrează credincioșilor prin conducerea ei nevăzută de către Mîntuitorul. Însuși rostul Bisericii este acela de a aduce pe păcătoși la pocăință, pentru că Mîntuitorul a spus: *„Nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi ...N-am venit să chem pe drepţi, ci pe păcătoși la pocăinţă"* (Matei 9, 12-13). Așa după cum năvodul aruncat în mare adună tot felul de pești, iar după ce s-a umplut este tras la mal și pescarii îi adună pe cei buni în vase, iar pe cei răi îi aruncă afară, tot așa și în Biserică sînt tot felul de credincioși, dar la sfîrșitul veacului vor ieși îngerii și vor despărți pe cei răi de cei buni și-i vor arunca în cuptorul cel de foc unde va fi plîngerea și scrîșnirea dinților (Matei 13, 47-50).

Biserica noastră se numește *„Sobornicească"* pentru că deține plinătatea credinței și fiindcă are menirea de a cuprinde toată lumea din toate timpurile și locurile. Se mai numește sobornicească și prin faptul că ea se conduce potrivit hotărîrilor stabilite de Sinoadele ecumenice, la care iau parte episcopii din toată lumea. Hotărîrile acestor soboare sînt norme sigure de credință și de viață pentru credincioșii Bisericii.

Ultima însușire a Bisericii este aceea de *„Apostolească"*, pentru că a fost întemeiată de Mîntuitorul pe temelia Sfinților Apostoli, căci grăiește Scriptura: *„Deci nu mai sînteţi străini și locuitori vremelnici, ci sînteţi îm-*

preună-cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu, ziditi fiind pe temelia Apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind Însuși Hristos" (Efeseni 2, 19-20). De aceea, el îndeamnă pe credincioși astfel: „*Fraților, stați neclintiți și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvînt, fie prin epistola noastră*" (II Tesaloniceni 2, 15). Datoria de a păstra dreapta credință, predicată de Sfinții Apostoli îl face pe Sfîntul Pavel ca să-l sfătuiască pe ucenicul său Tit, episcopul Cretei: „*De omul eretic, după întîia și a doua mustrare, depărtează-te, știind că unul ca acesta s-a abătut și a căzut în păcat, fiind singur de sine osîndit*" (Tit 3, 10-11).

Biserica noastră este apostolică și pentru faptul că preoția ei are succesiunea apostolică, neîntreruptă, de atunci și pînă astăzi și pînă la sfîrșitul veacurilor. Se mai numește și „dreptcredincioasă" sau „ortodoxă" și ea în majoritatea slujbelor sale se roagă „*pentru unirea tuturor Bisericilor*", spre a se putea reface unitatea de credință, de cult și de trăire creștinească, cum a fost în primele opt veacuri creștine.

Din toate cele de pînă aici rezultă, în chip neîndoelnic, că Biserica noastră este urmașa Bisericii primare, apostolice, care a păstrat cu sfințenie dreapta credință, neschimbată, iar conducerea ei este exercitată de ierarhia instituită de Mîntuitorul și care are origine apostolică. Această ierarhie păstrează unitatea credinței, are lucrare sfințitoare, prin Sfintele Taine și ierurgii, asistată fiind în misiunea ei de lucrarea cea nevăzută a Sfîntului Duh și formează „un singur trup", dimpreună cu credincioșii (I Corinteni 12, 13), trupul tainic al Domnului Iisus Hristos.

Mîntuitorul vrea ca Evanghelia Sa să se predice la toate popoarele, de către ierarhia bisericească pe care El a rînduit-o și i-a încredințat această misiune, pînă la sfîrșitul veacurilor.

Norma de credință și de trăire creștinească a fost stabilită de Sfinții Apostoli și urmașii lor sfințiți și canonic rînduiți, în cele dintîi opt veacuri creștine. Credința noastră nu e ceva individual, după puterea de pricepere a fiecăruia, ci ea este neschimbătoare, așa cum rezultă din Sfînta Tradiție, precum s-a stabilit de Sfinții Părinți în cele șapte Sinoade ecumenice și cum a fost predicată de aproape două mii de ani de dreptmăritoarea noastră Biserică, care întrunește însușirile adevăratei Biserici creștine, stabilite de Sinodul II ecumenic de la Constantinopol la anul 381. De aceea se impune ca toți credincioșii Mîntuitorului să asculte numai de cele ce învață Biserica noastră una, sfîntă, sobornicească și apostolească.

Cei care învață altfel sînt asemenea mlădițelor desprinse de trunchi (Ioan 15, 5). Mîntuitorul, înainte de Sfintele Sale, patimi, S-a rugat Tatălui ceresc, ca toți cei ce vor crede în El, prin predica Sfinților Apostoli și a urmașilor lor, „*să fie una*", precum este unitatea cerească dintre Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh (Ioan 17, 20-21).

Mîntuirea, pe care toți o dorim, se dobîndește numai în Biserica apostolică, Însuși Hristos fiind Capul Bisericii. Fie ca Domnul să ne lumineze mintea, să ne întărească sufletele și să ne călăuzească pașii pe calea cea dreaptă a Evangheliei Sale, spre cîștigarea fericirii veșnice. Amin.

Pr. C. CHIRICA

Dreapta învățătură a Bisericii

DUMINICA, SĂRBĂTOAREA CREȘTINILOR

Creștinismul, ca religie, are în centrul său opera răscumpărătoare a Domnului nostru Iisus Hristos, „Care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și să ajungă la cunoștința adevărului" (I Timotei 2, 4) și lumea „viață să aibă și mai mult să aibă" (Ioan 10, 10).

După cum este binecunoscut fiecare epocă istorică și treaptă de civilizație a omenirii își are realizările ei pe plan spiritual și material. În ceea ce ne privește ne vom referi la religiozitate, prin care înțelegem religia în manifestarea ei, care îl așează pe om în stare de comuniune cu Dumnezeu. După învățătura scripturistică, păstrată și propoveduită de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, de Sfinții Apostoli și de Biserică, fiecare om are lăsat de la Dumnezeu liberul arbitru, care îmbrățișează chipul de a vedea lumea și de a o revărsa binefăcător pentru alții. Ceea ce-i unește pe oameni în convergența gîndului și a simțirii este acel dat ontologic : „chipul și asemănarea" pe care Dumnezeu o conferă fiecărui ins ca participare, prin har, la bucuria comuniunii treimice.

În armonia fixării legilor vitale de către Dumnezeu în firea lucrurilor nimic nu este neorînduit. Zilele omului converg în această armonie și finalitate desăvîrșită a lui Dumnezeu, însă toate tind către un final, care se vrea să fie moment de bucurie. Revelația divină este definită îndeobște ca dezvăluire, descoperire și cunoaștere a unor adevăruri ascunse pentru mintea noastră. Însă pentru a o înțelege trebuie să deducem legătura adîncă care se face între revelație și iconomia dumnezeiască. Revelîndu-Se, Dumnezeu creează. Cuvîntul Lui este creator : „El a zis și s-a făcut" (Psalmul 148, 5). Cartea Facerii, prezintă sfîrșitul fiecărei „zile" a creației ca pe un moment de sărbătoare. După ce Dumnezeu creează cerul, apele, pămîntul, plantele, viețuitoarele și în sfîrșit pe om, după fiecare și pe fiecare, Dumnezeu le încununează, adică le sărbătorește, cum am spune noi în grai omenesc: „Și a privit Dumnezeu toate cîte făcuse și iată erau bune foarte" (Facerea 1, 31). Deci, toate zilele creației se încheie cu o sărbătoare, care este bucuria roadelor, bucuria creației. De altfel, aceasta este și adevărata bucurie : bucuria descoperirii, a revelației, sau bucuria rodului [1].

De aici și ideea că „sărbătoarea preamărește în esența ei un eveniment creator" [2]. Omul ieșit din mîna „Eternului Geometru" are vocația de a fi împreună-creator cu Dumnezeu. În finalul genezei lumii văzute, „Dumnezeu S-a odihnit de toate lucrurile Sale" (Facerea 2, 2), ceea ce înseamnă că a poruncit să păstreze fără schimbare, în toată vremea ordinea pe care a pus-o în cele pe care le-a făcut [3] și fiecare din făpturi să se odihnească și să pună capăt vechilor neorînduieli. Dumnezeu, după creație, „odihnindu-Se de toate lucrurile Sale" a dat pildă creaturii inteligente să facă la fel. El neavînd nevoie de odihnă, în sensul omenesc al cuvîntului.

Sărbătoarea sau ziua de odihnă, în sensul ei religios, își are obîrșia în simțămîntul comuniunii credinciosului împreună cu întregul univers, cu Dumnezeu, Făcătorul tuturor. Deosebit de semnificativ este faptul că în toate religiile, avînd în vedere și pe cele arhaice, inspirate din revelația primordială, sărbătoarea are acest înțeles : *ea face prezent un timp sfînt.* Un rit este repetiția unui fragment din timpul originar. Originar, în sensul unui act fără model anterior, în care timpul originar servește ca model. Ceea ce s-a petrecut într-o zi se reactualizează fără încetare, din moment în moment, pînă în eternitate. „Lucrurile religioase care au avut loc în

---

1. Pr. prof. C. Galeriu, *Sensul religios creștin al sărbătorii Ziua Domnului în Vechiul Testament*, în „M.M.S.", LIII (1971), nr. 7-9, p. 554.
2. *Ibidem.*
3. Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 490.

timp sînt legitim și logic considerate ca petrecîndu-se în eternitate. Sau putem spune că fiecare din aceste lucruri reactualizează la infinit arhetipul, ceea ce a avut loc la început, în momentul în care un rit sau un gest religios, fiind revelat, este manifestat în același timp în istorie"[4].

Se cere să remarcăm și un alt fapt. În istoria creației, zilele nu încep de dimineață către seară, ci de seară spre dimineață, ca un mers spre auroră, spre lumină, existență și viață: „A fost seară și a fost dimineață în ziua întîia..." (Facerea 1, 5). Deci, o trecere de la neființă la ființă, un mers pascal de la Cruce la Înviere, de la osteneală la rod și sărbătoare, de la o lege premergătoare la o lege nouă, a harului, sau de la sîmbătă la duminică.

Înțelegem ușor că sărbătoarea, în general, cu precădere cea creștină, actualizează în timpul tainic al comunității un fapt sacru împlinit. Nașterea Domnului, Botezul Domnului, Schimbarea la Față, dar mai ales Învierea Domnului s-au revelat odată și ele devin prezente de fiecare dată cînd le sărbătorim.

1. *Ziua de odihnă în perioada Vechiului Testament.* Poporul ales, prin care Dumnezeu a ținut candela nestinsă a monoteismului într-o lume în exclusivitate păgînă, începînd de la Moise, a avut ca zi de odihnă a șaptea zi din săptămînă, luînd prototip „odihna lui Dumnezeu" din a șaptea zi a creației. Aceasta s-a legiferat cînd Dumnezeu a dat Decalogul[5] pe Muntele Sinai (Ieșire 20, 8). Pînă atunci în tot Vechiul Testament nu există nici o dovadă că urmașii lui Adam sau ai lui Avraam, pînă la Moise, au avut fixată de Dumnezeu vre-o atare zi de odihnă[6].

Pentru Adam și Eva, în rai, Dumnezeu n-a poruncit, ca în Decalog, să serbeze ziua a șaptea, ci doar „să nu mănînce din pomul oprit" (Facerea 2, 16-17); ei nici nu aveau nevoie de odihnă, pentru că nu știau ce este munca și deci nu puteau să aprecieze nici ce este odihna. În rai omul, pînă la cădere, nu știa decît ceea ce este sfînt, curat, petrecînd mereu în pacea divină, neștiind ceea ce este bine și ceea ce este rău (Facerea 3, 6). Nici la plecarea din rai, după căderea în păcat, n-au primit de la Dumnezeu o poruncă expresă să serbeze a șaptea zi, pentru că, dimpotrivă, toată viața omului devine o continuă muncă, el fiind obligat, potrivit poruncii lui Dumnezeu să muncească pămîntul în sudoarea frunții pentru a-și dobîndi hrana de fiecare zi (Facerea 3, 17)[7].

După potop, Noe „a adus jertfă de mulțumire lui Dumnezeu" (Facerea 8, 20), iar pentru aceasta a fost binecuvîntat de Dumnezeu ca să populeze pămîntul; deci fără să-i dea vreo poruncă aparte să serbeze sabatul.

Fără îndoială că și urmașii lui nu au avut o atare zi de odihnă[8] mai

---

4. M. Eliade, *Traité d'Histoire des religions*, Ed. Payot, Paris, 1974, p. 332.

5. Importanța principală a Decalogului se întemeiază pe cerințele religios-morale ale poporului ales, ieșit în număr impresionant din Egipt. Avînd la bază acest precept, în lumina Noului Testament, Decalogul a devenit bunul întregii creștinătăți. El s-a extins asupra tuturor timpurilor și locurilor. Nici timpul, nici spațiul nu-i răpește din vigoarea lui, fiindcă cuprinde ceea ce trebuie fiecăruia, mai ales că el proclamă pentru prima oară legile egalității obștești. În afară de porunca a patra el rămîne în cea mai perfectă autoritate (P. Lopuhin, *Istoria Biblică*, trad. de Nicodim, Patriarhul României, vol. III, București, 1945, p. 144, 245-246).

6. De la Adam pînă la sfîrșitul lui Avraam au trecut, după unii cronografi, 3678 de ani (cf. *Cronograful lui Gheorghe Kedronos*, trad. de Mitropolitul Veniamin Costachi, Mănăstirea Neamț, 1837, p. 44, 45. Vezi și Prefața la *Mineiul pe Februarie*, de starețul Mănăstirii Neamț și Secu, Neonil), la care adăugăm 430 ani cît au stat evreii în Egipt (Galateni 3, 17) și se fac în total 4108 ani. În această perioadă, de la Adam pînă la Moise, nici Scriptura nu era scrisă, nici sîmbăta nu se ținea ca sărbătoare săptămînală la vre un popor. Timp de atîtea mii de ani, patriarhii cei mai înainte de lege și toți credincioșii s-au povățuit numai prin Sfînta Tradiție (cf. Arhim. Cleopa Ilie, *Despre credința ortodoxă*, București, 1981, p. 174).

7. Pr. Atanasie Negoiță, *Despre Sabat*, în „Studii Teologice", III (1951), nr. 9-10, p. 315-318.

8. Interpretînd greșit „odihna lui Dumnezeu" din ziua a șaptea, de-a lungul existenței sale istoria bisericească a înregistrat o serie de grupări și denominațiuni creștine care au avut zi de odihnă sabatul iudaic. Mai cu-

ales că, spune Sfînta Scriptură, ei ajung la stricăciune, uitînd repede de Dumnezeu.

De asemenea, atunci cînd Dumnezeu a poruncit lui Avraam să părăsească Babilonul (Facerea 12, 4, 5), voința divină a fost pentru a crea un popor ales din care să vină „Împăciuitorul" la „plinirea vremii". Precizăm că Avraam aceste porunci le-a primit: a. Să vină în pămîntul făgăduinței (Facerea 12, 2); b. Să păzească legămîntul dintre Dumnezeu și urmașii lui (Facerea 17, 10); c. Să nu-i asuprească pe supuși (Facerea 21, 12); d. Iar atunci cînd împarte averea sa fiului său Isaac și celorlalți fii ai țiitoarelor lui, înainte de moartea sa, nu le dă poruncă decît să cinstească pe Dumnezeu (Facerea 25, 1-16). Deci, Avraam nu a ținut ziua sabatului și nici n-a transmis-o urmașilor, pentru că el, care era așa de scrupulos în observarea poruncilor lui Dumnezeu, sau el, care a mers pînă a-și sacrifica propriul copil, pentru că așa a zis Dumnezeu, nu-i era permis să fie așa de nepăsător cu privire la o anume zi de odihnă pentru sine și pentru urmașii săi.

Se știe apoi că urmașii lui Avraam, prin Iosif, ajung în Egipt, după a cărui moarte egiptenii îi pun la cele mai grele munci, unde serbarea zilei a șaptea era cu neputință. „Desigur că ei au ținut, poate, ziua de odihnă a egiptenilor, care după cîte știm, țineau ziua a zecea a fiecărei luni, nu a șaptea a fiecărei săptămîni" [9].

Rămînem la adevărul scripturistic, care precizează că în perioada patriarhilor, pînă la Moise, sîmbăta nu a fost considerată ca sărbătoare pentru evrei [10]. Fixat de Dumnezeu între cele zece porunci, date lui Moise pe Muntele Sinai, sabatul devine o lege național-socială a evreilor [11]. E adevărat că a fost dat ca „legămînt veșnic" (Ieșire 30, 17), însă prin acest cuvînt trebuie înțeles doar că a fost dat numai pentru perioada Vechiului Testament, după sfîrșitul căreia începe un veac nou și un legămînt nou, care fusese făgăduit de Dumnezeu. În Vechiul Testament, „așezăminte vesnice" erau și arderea neîntreruptă a candelei de la templu (Ieșirea 27, 21), junghierea unor animale (Levitic 17, 7), tăierea împrejur (Facerea 24, 10), oprirea de la a mînca grăsimile și sîngele animalelor jertfite (Levitic 3, 17), ținerea în post a zilei a zecea din luna a șaptea (Levitic 16, 29), oprirea a aduce jertfă idolilor (Deuteronom 17, 7) etc. Din toate acestea însă nici una nu mai are valabilitate, nu se mai practică în Noul Testament. Asemenea acestora și legea sabatului ca „așezămînt veșnic" a fost dată numai pentru o perioadă de „lungă durată". Aceasta și pentru faptul că „olam" din limba ebraică înseamnă „un timp îndelungat" „veac" și, numai în chip secundar, înseamnă „veșnic" [12]. Faptul că este așa se vede și în textul din cartea Ieșirea (21, 6), unde este vorba de sclavul care nu voia să fie eliberat după cei șapte ani de robie. Atunci „stăpînul îi găurea urechea ca robul să rămînă totdeauna (veșnic) în slujba lui". Dar robul nu putea să rămînă decît

---

noscute sînt grupările anarhice ce au apărut după Reformă: *Baptiști sabatari* sau *Sabatarii* din Anglia, *Mormonii* din America, *Irvingianii*, *Comunitățile hiliaste ale Exodului*, *Subotnikii* sau *sabatarii ebionți* etc. (Cf. Pr. D. Deheleanu, *Sectologia*, București 1948, p. 44; I. C. Beldie, *Rătăcirea adventistă*, București, 1914, p. 19-21). Bineînțeles că acestea sînt doar niște încercări prealabile a ceea ce avea să vină în secolul al XIX-lea, prin revendicarea sabatului ca doctrină mai distinctă, prin cultul creștin adventist de ziua a șaptea, întemeiat, așa după cum se știe de William Miller și Helen Withe (cf. Pr. P. Deheleanu, *op. cit.*, p. 48).

9. Pr. Atanasie Neagoiță, *op. cit.*, p. 516.

10. Facem și precizarea că unii critici negativiști ai Vechiului Testament afirmă că sabatul sau serbarea zilei a șaptea a fost împrumutată de evrei de la popoarele printre care au trăit. Astfel s-au emis patru teorii: a. Sabatul a fost împrumutat de la babiloneni; b. Sabatul este sărbătoarea lunii pline împrumutată de la canaaneeni; c. Sabatul este ziua lui Saturn, împrumutată de la keniți (un popor antic din peninsula sinaitică); d. Că abia în exilul babilonic proorocul Iezechiel a instituit sărbătoarea sabatului (cf. Pr. Atanasie Neagoiță, *op. cit.*, p. 516).

11. Dr. Gh. Comșa, *Sîmbăta și duminica*, după E. Modersohn, București, 1923, p. 3.

12. Pr. P. Deheleanu, *op. cit.*, p. 456; Arhim. Cleopa Ilie, *op. cit.*, p. 183.

pînă la moartea sa. Legămîntul „veșnic" al sîmbetei avea să dureze de la promulgarea ei pînă la „plinirea vremii", adică pînă la Hristos, Care are dreptul și autoritatea de a o înnoi și de a o schimba.

Ceea ce a constituit sabatul pentru poporul ales o vedem clar din întreaga viață a evreilor de după perioada lui Moise. La început sabatul a fost primit cu rezerve de fii lui Israel. Însă datorită impunerii aproape forțate a legii toți israeliții și-au propus respectarea ei cu multă rigurozitate încît, de la un timp, poporul a fost cuprins de o rîvnă deosebită față de ea ajungîndu-se să se poată spune că „dacă iudaismul a păstrat monoteismul, apoi sabatul l-a salvat în timp" [13] .Pentru evreu totul din Tora are un țel, un scop. Săptămîna evreului nu începe cu o zi de odihnă, ci sfîrșește cu ea, pentru că sabatul înseamnă și trecerea evreilor prin Marea Roșie, adică o trecere de la muncă la odihnă. Toate zilele ei converg spre un final, pentru care merită, după concepția lor, să înduri toate vicisitudinile vremii. Așa că, de la apusul soarelui de vineri pînă la licăritul stelelor de sîmbătă seara, evreul ignoră realitățile înconjurătoare dedicîndu-se, în exclusivitate, meditației și rugăciunii. Sabatul a constituit astfel necontenit oaza benefică în mijlocul deșertului unei existențe pline de suferință în care evreul uita realitatea și se refugia în lumea idealurilor sale, în care el redevenea un vrednic fiu al poporului său. Putem spune că „mai mult decît a păzit poporul sabatul, i-a păzit sabatul pe evrei să nu dispară" [14]. Căci fără această „zi țel" a săptămînii viața evreului ar fi fost grea, sacrificiile fără număr ar fi fost lipsite de sens și semnificație. Așa că sabatul a constituit condiția sine qua non pentru coeziunea sacră a poporului ales.

Aceasta era opinia justă despre sabat în accepțiunea primordială. Însă cu cît s-au îndepărtat de locul promulgării lui, concepția despre el a început să-și piardă din eficiență, sabatul devenind o zi de scrupuloasă abținere de la orice lucru (Numeri 15, 32-36; Levitic 23, 9). Mergeau așa de departe cu exagerarea încît renunțau la apărarea propriilor privilegii în fața invadatorilor. Pe timpul Mîntuitorului, fariseii și învățătorii Legii făcuseră din sabat o povară așa de grea încît poporul nu-l mai putea suporta. Ținerea sabatului era de mai mare importanță decît dragostea, mila sau alte fapte bune ale omului (Matei 12, 7-8). Cea mai deasă ciocnire a evreilor cu Hristos era asupra ținerii sabatului, încît Mîntuitorul S-a pronunțat că "sabatul a fost făcut pentru om și nu omul pentru sabat" (Marcu 2, 27).

2. *Domnul nostru Iisus Hristos și sabatul.* Noul Testament a „învechit" pe cel anterior, fiind numit deja „cel vechi" și a înnoit toate vechile așezăminte, între care este desigur și serbarea sîmbetei. Așezămîntul cel vechi, evident, nu era desăvîrșit, lucru îndeobște cunoscut de toți creștinii, ci el era numai un „tip", o „icoană" (Evrei 10, 1; Coloseni 2, 16-17), care avea să fie înlocuită de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Tocmai de aceea trebuia să întemeieze un alt așezămînt „nou", mai bun (Evrei 8, 5-8), zicînd : „Un nou așezămînt, Domnul a învechit pe cel dintîi" (Evrei 8, 13), care a fost pus numai pînă la „vremea îndreptării" (Evrei 9, 10), adică pînă cînd avea să fie îndreptat sau desăvîrșit de altul „nou". „Căci cel dintîi Testament dacă ar fi fost „fără de prihană, nu s-ar fi căutat loc pentru al doilea" (Evrei 8, 7). Iar prin al doilea, toate ale Vechiului Testament au trecut sau au devenit „noi" (II Corinteni 5, 17). Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru, în Legea cea „nouă" sau „Legea darului", a adus alte instituții noi, proprii ei. De acum prin Fiul lui Dumnezeu, cele vechi nu i se mai potrivesc așa cum nici instituțiile cele noi nu pot fi îmbrăcate în cele vechi, căci „nimeni nu pune petec nou la haină veche, sau vinul cel nou în burduf vechi" (Matei 9, 16-17). E de la sine înțeles că o dată cu celelalte așezăminte ale Vechiului Testament au fost scoase din vigoare și unele prescripții și legi, care au fost specifice numai Vechiului Testament și proprii numai poporului ales.

Hristos a venit în lume la „plinirea vremii", pentru ca întreg neamul omenesc să se bucure de mîntuirea Lui. Fiul lui Dumnezeu trebuia să

---

13. Șef rabin dr. Moses Rosen, *Învățături biblice*, ed. a 3-a, București, 1979, p. 106.

14. *Ibidem*, p. 107.

înnoiască aceste așezăminte ale Vechiului Testament ca ele să fie potrivite pentru toată lumea, din toate timpurile, pînă la sfîrșitul veacurilor. El nu mai cheamă numai pe evrei să țină legea Lui, ci pe toți oamenii din toate timpurile și din toată lumea. Tocmai de aceea Vechiul Testament nu trebuie prețuit mai mult decît cel Nou, deoarece el a fost înlocuit cu acesta. Cel vechi a avut numai un rol de pedagog spre a pregăti omenirea pentru primirea lui Mesia. Astfel că legea ne-a fost călăuzită spre Hristos, pentru ca să ne îndreptăm prin credință; iar dacă a venit credința „nu mai sîntem sub călăuză" (Galateni 3, 24-25). Așadar, mîntuirea noastră privind rînduielile vetero-testamentare se desăvîrșește în credința noastră în Domnul nostru Iisus Hristos și faptele bune izvorîte din credința cea lucrătoare prin iubire. Prin Hristos legea Vechiului Testament s-a împlinit și a încetat „căci Hristos este sfîrșitul Legii spre îndreptarea a tot celui ce crede" (Romani 10, 4). Legea Vechiului Testament a ținut numai pînă la Ioan Botezătorul, ultimul premergător al venirii lui Hristos (Matei 9, 13). Cei de sub rigorile ei au fost născuți spre robie, întocmai ca fii lui Avraam născuți din Agar, pe cînd cei din Noul Testament sînt fiii lui Avraam, născuți spre libertate, din femeia sa liberă, Sarra, și spre moștenire [15] (Galateni 4, 22-23).

De fapt Noul Așezămînt a fost anunțat încă din Vechiul Testament prin cuvintele profetului Ieremia care zice: „Iată vin zile, zice Domnul, cînd voi face cu casa lui Israel legămînt nou" (31, 33). Iar la aceasta Sfîntul Apostol Pavel adaugă: „Și zicînd „unul nou", Domnul a învechit pe cel dintîi. Iar ce se învechește și îmbătrînește, aproape este de pieire" (Evrei 8, 13). Deci, e de prisos a îndeplini și acum faptele poruncite de Vechiul Testament, de vreme ce împlinirea lor n-a putut duce la mîntuire, nici măcar pe cei de sub lege, cînd era încă în vigoare, căci și atunci îndreptarea sau starea de dreptate înaintea lui Dumnezeu se putea dobîndi numai prin credință. Dovadă este cazul lui Avraam. Acesta n-a primit îndreptarea prin împlinirea faptelor poruncite de Lege (tăierea împrejur, jertfele, mîncărurile curate sau necurate etc.), ci numai prin credință (Romani 4, 8-11). Sfîntul Apostol Pavel arată că cei care au umblat „după dreptatea din lege" sau „după dreptatea lor" (Romani 10, 4-5) n-au putut dobîndi îndreptarea cea adevărată, căci aceasta numai Mîntuitorul a dat-o și ea vine prin credință. Cei ce vor să dobîndească mîntuirea trebuie să fie urmașii lui Avraam (Romani 4, 16). Aceștia nu sînt descendenții lui trupești, ci numai cei care au credința lui, adică creștinii deveniți „fiii lui Dumnezeu" și eliberați de prerogativele Legii vechi (Galateni 3), pe care Hristos, prin Evanghelia Sa, le-a șters cu un „zapis", care ne era potrivnic nouă (Coloseni 2, 14; Efeseni, 2, 14-15). Moartea Domnului nostru Iisus Hristos pe Cruce ar fi fost zadarnică și de prisos dacă noi ne-am fi putut mîntui prin Legea veche. Mîntuirea vine prin Evanghelie căci „prin ea se dă pe față acea dreptate a lui Dumnezeu care vine din credință" (Avacum 2, 2-4) și că „dreptul prin credință va fi viu" (Romani 1, 17). Iar dacă îndreptarea nu vine din împlinirea faptelor Legii, ci prin credință, ea nu este o plată, ci un dar, după cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: „În dar sînteți mîntuiți prin credință, și aceasta nu este de la voi; este darul lui Dumnezeu. Nu din fapte, ca să nu se laude nimeni" (Efeseni 2, 8, 9).

Așa este și ziua de odihnă a Vechiului Testament. Fiind un așezămînt pur iudaic, pentru epoca mesianică a fost rînduită o nouă zi, prezisă și ea în Vechiul Testament (Zaharia 3, 9-10; Psalmul 117, 24). Această zi și această bucurie este adusă de Domnul nostru Iisus Hristos, care prin propoveduirea Sa, ne vestește nouă începerea unei alte perioade de timp. „El nu este numai crainicul ei, ci și Mijlocitorul nostru înaintea lui Dumnezeu" [16]. Venirea Lui este în perspectiva mîntuirii noastre, iar în acest ideal al Său, nu poate nimeni și nimic a-L împiedica, pentru că El este Domn a toate și perioada de după El „este ultima etapă a mîntuirii noastre" [17].

Care a fost atitudinea Mîntuitorului față de sabatul iudaic se vede din comportarea Lui din această zi [18]. De fiecare dată o consideră ca pe

---

15. Pr. P. Deheleanu, *op. cit.*, p. 107.
16. Pr. Atanasie Negoiță, *op. cit.*, p. 523.
17. Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 39.
18. Arhim. Iuliu Scriban, *Originea Duminicii*, București, 1921, p. 9.

un fapt trecut (Marcu 2, 27-28). De asemenea, Sfinții Apostoli, împreună cu Bunul lor Învățător începeau să separe sărbătorile lor de cele ale evreilor, căci Hristos n-a zis niciodată „mergem la Paștile nostru" sau „la sărbătoarea noastră", ci „mergem la Paștile evreilor" sau „praznicul iudeilor" (Ioan 2, 13-23), ceea ce presupune că vremea acestora a trecut, acum fiind deja un alt așezămînt, „nou". Prin faptul că Mîntuitorul lucrează „lucrurile împărăției în zi de sîmbătă" (Ioan 5, 5-6) înseamnă că „este Domn al sîmbetei" (Marcu 2, 28), „iar pentru aceasta căutau iudeii să-L omoare" (Ioan 5, 6), fiindcă aducea „noul" în această privință [19].

Într-adevăr El a venit „să plinească legea" (Matei 5, 17), nu să o strice. Mîntuitorul a vrut să arate, prin aceasta, că prin venirea Sa s-au împlinit toate proorociile care erau pentru El și nici una n-a rămas neîmplinită. Venirea Sa nu este ceva străin, ci, dimpotrivă, e în deplin acord cu legea lui Moise și a profeților (Romani 10, 4). A împlinit legea, adică a desăvîrșit-o [20], desființînd toate ceremoniile care nu mai erau valabile scopului Său pentru care venise. E adevărat că n-a desființat Decalogul, dar L-a desăvîrșit. De pildă, porunca întîia, unde spune că este un singur Dumnezeu (Ieșire 20, 2), Mîntuitorul a desăvîrșit-o arătînd că acest Dumnezeu este închinat în trei Fețe: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh (Matei 3, 16-17), iar aceștia Trei, Una sînt (I Ioan 3, 10).

Cît privește porunca a patra a Decalogului, prin care se legifera în Vechiul Testament ziua de odihnă, Mîntuitorul a considerat că ea trebuie înlocuită cu o nouă zi. Niciodată în cuvîntul Său, Mîntuitorul nu vorbește de această poruncă, ci dimpotrivă o neglijează (Ioan 9, 1-16). În tot Noul Testament vom găsi poruncile Decalogului reproduse ca valabile în cuprinsul lor, recomandate de Mîntuitorul sau de Sfinții Apostoli, însă afară de porunca a patra. Astfel, porunca I (Matei 12, 31-32; Marcu 3, 29; Luca 10, 21); porunca a II-a (I Corinteni 10, 14; I Ioan 5, 21); porunca a III-a (Iacob 4, 12; 5, 12); porunca a V-a (Matei 15, 4; 19,19; Marcu 7, 10; Efeseni 6, 12); porunca a VI-a (Matei 19, 18; Marcu 10, 19); porunca a VII-a (Matei 19, 18; Marcu 10, 19; Romani 13, 9); porunca a VHI-a (Matei 19, 18; Marcu 10, 19; Romani 13, 9); porunca a IX-a (Matei 19, 18; Marcu 10, 19; Romani 13, 9); porunca a X-a (Romani 13, 9). Din acestea și apoi din toate vindecările făcute în această zi (Matei 12, 9-10; Marcu 3, 1-6; Luca 6, 6-11; Luca 14, 1-6; Marcu 1, 23-35; Luca 4, 31-37; Ioan 5, 1-18; Ioan 9, 1-18 etc.), din momentul ieșirii Sale la propoveduire, pînă la preaslăvirea Sa, Mîntuitorul a arătat că ziua de sîmbătă și-a pierdut cu desăvîrșire semnificația. Mîntuitorul, deci, schimbă timpul vechi (sîmbăta) cu unul nou, căruia îi dă un alt conținut [21]. Prin Persoana și opera Sa, conținutul sărbătorii va fi legat de El, de „sîngele Legii celei noi" (Matei 26, 28; Marcu 14, 24; Luca 22, 20), pecetluit cu Jertfa de pe Cruce și Învierea Sa.

---

19. Ceea ce nu i-a fost cu putință Legii mozaice să realizeze a realizat Legea cea nouă, adusă omenirii de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Pilda samarineanului milostiv sfarmă zăgazul pe care Legea cea veche îl pusese dragostei față de aproapele. „Este în aceasta o lărgire a legii pînă la ultimele limite posibile" (cf. *Misiunea Bisericii creștine*, redacțional în „Ortodoxia" IV (1952), nr. 4, p. 653). Astfel, urmînd învățăturii Mîntuitorului, apostolii deosebeau în Legea Vechiului Testament elementul veșnic de cel trecător, elementul moral de cel ceremonial (cf. C. Nazarie, *Combaterea sectelor*, București, 1911, p. 180).

20. Pr. P. Deheleanu, *op. cit.*, p. 452.

21. De fapt, în general, locul legii Vechiului Testament l-a luat legea Noului Testament, adusă de Hristos ce a învechit-o pe cea dintîi și a scos-o din uz (Evrei 8, 13 și 9, 9-10). Spre aprofundare, putem preciza că din legea Vechiului Testament au fost înlocuite următoarele: a. jertfele multe, diferite și nefolositoare ale Vechiului Testament, prin jertfa cea unică și pentru totdeauna a lui Hristos (Evrei 9); b. a înlocuit tăierea împrejur prin botezul creștin (I Corinteni 7, 18-19; Galateni 3, 6; Filipeni 3, 2); c. a înlocuit sărbătorile (deci și sîmbăta) care aveau menire de simboluri (Coloseni 2, 16; Evrei 10, 1-10); d. a înlocuit deosebirea dintre mîncările curate și cele necurate (Fapte 10, 15; I Timotei 4, 4-5; Tit 1, 15); e. a înlocuit preoția dintr-o singură semințe cu cea din toate semințiile și neamurile (Isaia 66, 18-21).

3. *Sabatul în practica Sfinților Apostoli.* După Învierea Domnului și mai ales după Pogorîrea Sfîntului Duh, Apostolii Domnului, ceilalți ucenici ai Mîntuitorului, precum și femeile mironosițe au început să-și schimbe atitudinea față de preceptele și prescripțiunile legii Vechiului Testament. E adevărat că ucenicii Domnului s-au folosit în continuare, o vreme, ca și Blîndul lor Învățător, de locașurile de închinare ale evreilor, însă nu mai urmau ceremoniile lor. Sinagogile evreiești, însă, nu s-au socotit ca locuri unde se adună creștinii, ci erau, cum au și rămas pînă astăzi, locul unde totdeauna „se adună evreii" (Ioan 18, 20). Sfinții Apostoli și Sfîntul Pavel în special niciodată nu se duceau la sinagogile iudeilor ca stăpîni sau poruncitori, ci ca străini, pentru care fapt totdeauna și pretutindeni erau alungați din mijlocul lor (Luca 4, 16, 28, 29 ; Matei 10, 17; Fapte 22, 19). Dacă Sfîntul Pavel mergea adesea în sinagoga evreilor, aceasta o făcea nu pentru ca să serbeze sîmbăta sau să săvîrșească „frîngerea pîinii", ci numai să predice pe Hristos și să „mărturisească între evrei că Iisus este Mesia" (Fapte 9, 20 și 15, 26, 28). Apostolii predicau dinadins pe Hristos sîmbăta în sinagogă, pentru că după obiceiul evreiesc evreii se adunau acolo și citeau legea lui Moise și a proorocilor, iar după aceea mai marii lor țineau cuvînt de învățătură (Fapte 13, 14, 15 și 15, 21). În acest fel se foloseau de sîmbătă și de sinagogile evreești ca de cel mai înlesnitor timp și loc pentru a predica pe Hristos în adunările evreilor[22]. În sinagogă, dacă erau ascultați stăteau pînă la sfîrșit, dacă nu plecau fără a mai trece pe acolo (Fapte 18, 6-7). Sfîntul Pavel vorbea nu numai în sinagogă, ci chiar în piețe (Fapte 17, 17), sau afară de cetate, pe cîmp (Fapte 16, 13) și nu numai sîmbăta, ci în „fiecare zi" (Fapte 17, 17). Deci, sîmbăta Apostolii aveau prilejul să intre în legătură cu lumea necreștină[23], ca „în prima zi a săptămînii" — duminica — să se adune împreună cu toții, prin case, pentru săvîrșirea Sfintei Liturghii — „frîngerea pîinii" (Fapte 1-29; Coloseni 2, 16-17).

Remarcăm și faptul că atunci cînd Sfîntul Apostol Pavel vorbește despre atitudinea lui generală față de legea Vechiului Testament și vremea Noului Testament, stabilește un raport de coeziune și asociere. Vremea Noului Testament este numită de el „vremea credinței" sau numai „credința". El privește perioada Vechiului Testament ca o vreme trecătoare pînă la vremea deplină a Noului Testament. De aceea se și întreabă: „Ce este Legea ? Ea a fost adăugată pentru călcările de lege pînă cînd era să vină Urmașul Căruia I S-a dat făgăduința și a fost rînduită prin îngeri în mîna unui Mijlocitor" (Galateni 3, 19). O dată venită această făgăduință, care este Iisus Hristos, efectul Legii a încetat deoarece omul nu se îndreptează (adică nu se face bineprimit la Dumnezeu) prin faptele Legii, ci numai prin credința în Iisus Hristos" (Galateni 2, 16). „Legea ne-a fost călăuză spre Hristos, iar dacă a venit credința (adică perioada Noului Testament), nu mai sîntem sub Lege" (Galateni 3, 24-25), căci „cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi" (II Corinteni 5, 17)[24].

---

22. Pr. Gh. Paschia, *Desființarea sîmbetei și prăznuirea duminicii*, București (f. a.), p. 49.

23. Atît Sfîntul Apostol Pavel cît și ceilalți Apostoli au urmat exemplul Eternului lor Învățător și au mai mers încă la sinagogile evreilor, sîmbăta, pînă cînd a venit clipa de a se înlătura și această practică. Aceasta a fost la anul 50, cînd la Sinodul Apostolic de la Ierusalim s-a hotărît ce practici trebuie să respecte primii creștini proveniți dintre păgîni sau dintre iudei (Fapte 15, 24-29). Faptul că între hotărîrile sinodului nu se găsește nici o relatare privitoare la ținerea sîmbetei, este de la sine înțeles că aceasta nu mai era în practica primilor creștini.

24. Această judecată generală a Sfîntului Apostol Pavel are referință și către sîmbătă, pentru că și ea este un element al legii Vechiului Testament prin care „nimeni nu se îndreptează înaintea lui Dumnezeu" (Romani 3, 20). În perioada Noului Testament „toată legea se cuprinde într-un singur cuvînt: „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți" (Galateni 5, 14). Sfîntul Apostol Pavel ajunge să se pronunțe astfel în Epistola sa către Galateni din cauza iudaizanților, care voiau să țină și Legea lui Moise. Cînd Apostolul aude ce se întîmplă, după plecarea lui din Galatia, le scrie inegalabila epistolă pentru ca să înlăture orice primejdie în starea ei incipientă (vezi *Studiul*

Concluzionăm că nici Apostolii lui Hristos n-au avut în atenție sabatul ebraic, pentru că „ziua Domnului", prima zi a fiecărei săptămîni, intrase deja în observația lor, avînd o cu totul altă semnificație.

4. *În locul sabatului, Duminica — Ziua Învierii.* Am arătat pînă aici că sîmbăta a fost rînduită pentru un timp și numai pentru om, valabilitatea ei fiind numai pînă la Hristos. Dragostea Sa nemărginită se va răsfrînge, de la venirea Sa peste tot neamul omenesc nu numai asupra unui popor, care „nu L-a primit" (Ioan 1, 3). Învierea Lui constituie temeiul învierii tuturor, iar cei ce cred în El își fondează credința pe Învierea Lui. „Creștinismul stă pe temelia Învierii"[25]. Faptul că ni se spune: „Am înviat împreună cu Hristos" (Coloseni 3, 1), înseamnă că fundamentul nostru, speranța noastră este Învierea Lui Hristos. Învierea ne arată lămurit că sîntem izbăviți de legea Vechiului Testament (Romani 7, 4), iar nădejdea noastră este Învierea Lui. Hristos a înviat „în prima zi a săptămînii"[26], iar această zi devine „ziua Domnului"[27] și ține, în exclusivitate, de „zidirea cea nouă în Iisus Hristos"[28]. Cei ce credem în Înviere nu mai avem un sabat ca lege în care gîndul precumpănitor este lucrarea de înviere sau lucrarea cea duhovnicească. Rațiunea care a stat la temelia poruncii a patra din Decalog a fost nevoia omului de odihna cea trupească, de aceea sabatul a fost făcut „pentru om" (Marcu 2, 27). Dar în „ziua Domnului" nevoia aceasta este împlinită într-un mod mai înalt și nu mai este o lege, ci un drept și o cinste deosebită. Faptul că Învierea lui Hristos este actul cel mai însemnat din istoria mîntuirii noastre se cade ca să fie mereu în atenția creștinului să o cinstească sărbătorind-o. Pentru creștini sărbătoarea cea mai mare fiind Învierea Domnului Hristos, această zi a devenit „zi de bucurie pentru toți care cred în Hristos"[29], căci Însuși Domnul a întîmpinat în această zi pe femeile purtătoare de mir, zicîndu-le „bucurați-vă!" (Matei 28, 9). Ziua Învierii este

---

Noului Testament, ed. a 3-a, București, 1983, p. 84-85). După ce le face o teorie generală despre raportul dintre cele două legi, conchide prin cuvintele: „Acum însă, după ce ați cunoscut pe Dumnezeu, sau mai degrabă după ce ați fost cunoscuți de Dumnezeu, cum vă întoarceți iarăși la învățăturile cele slabe și sărace, cărora iarăși voiți să le slujiți ca înainte? Țineți zile și luni și timpuri și ani? Mă tem de voi, să nu mă fi ostenit la voi, în zadar" (Galateni 4, 9-11). Deducem că galatenii nu au ținut la ceea ce au învățat de la Sfîntul Apostol Pavel, ci s-au întors la acele lucruri „slabe" adică tocmai ceea ce era rînduit pentru Legea veche. Apostolul le impută că ei țin lucruri pe care el nu i-a învățat și acestea sînt cele pomenite de el: zile, luni, timpuri, ani; fără îndoială că aici trebuie înțeleasă și sîmbăta, pentru că și ea era una din zilele de serbare proaspăt introduse la galateni. Același lucru se întîmplă și în Colose, pentru care fapt Apostolul se pronunță și mai ciar: „Nimeni să nu vă judece pentru mîncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare sau la sîmbete, care sînt umbra celor viitoare" (Coloseni 2, 16-17). „Cuvîntul de „umbră", întrebuințat de Sfîntul Apostol Pavel și în alte împrejurări cu privire la legea Vechiului Testament, arată tocmai trecutul care a încetat o dată cu arătarea deplinătății lui Iisus Hristos" (Cf. Arhim. Iuliu Scriban, *op. cit.*, p. 19).

25. Prof. T. M. Popescu, *Moartea și Învierea Mîntuitorului în credința vechilor creștini*, în „Ortodoxia", XXXVII (1985), nr. 2, p. 168.

26. În cîntările bisericești se mai zice despre această zi că este „una a sîmbetelor". Aceasta pentru faptul că evreii numeau sabat sau sîmbătă atît a șaptea zi a săptămînii, cît și întreaga săptămînă, iar zilele săptămînii se socoteau în felul următor: prima după sîmbătă, adică Duminica, o numeau „întîia a sîmbetelor", „a doua după sîmbătă" — „a doua a sîmbetelor" ... Așa că unde citim „una a sîmbetelor" să înțelegem duminica (cf. Pr. Constantin Petrescu, *Despre Sfînta Duminică*, în „Glasul Bisericii", XXVII (1958)), nr. 9, p. 824).

27. Pr. Radu Simeon, *Ziua Domnului este duminica*, în „Glasul Bisericii", XXXI (1972), nr. 1-2, p. 1050-1051.

28. R. A. Torry, *Trebuie să țină creștinul sabatul?*, trad. de D. Cornilescu, București, f. a., p. 18.

29. Pr. Gh. Paschia, *op. cit.*, p. 69.

ziua în care Mîntuitorul ne-a eliberat din robia păcatelor (I Petru 2, 24), așa cum oarecînd Iahve a eliberat pe poporul ales din robia Egiptului. „Ziua Învierii este zi sfințită prin Însuși Sîngele Său, este ziua încredințării că am înviat din moartea păcatului și că vom învia și din moartea trupească spre viața veșnică, dacă vom adormi în credință neîndoită în Hristos“ [30], căci Sfîntul Apostol Pavel zice: Dacă morții nu înviază, nici Hristos n-a înviat, iar dacă Hristos n-a înviat zadarnică este credința voastră... și sînteți încă în păcatele voastre“ (I Corinteni 15, 16-17). Atunci, dacă Învierea Lui este atît de însemnată să o sărbătorim, îmbrăcînd hainele curăției, strălucitoare ca ale îngerului care a prăvălit piatra de pe ușa mormîntului (Matei 28, 3 ; Marcu 16, 5 ; Luca 24, 4 ; Ioan 20, 12).

Din ziua Învierii Sfinții Apostoli și toți ucenicii apropiați a lui Iisus Hristos au cinstit și au sărbătorit această zi ca atare. Vedem în ziua Învierii pe doi dintre ei mergînd către Emaus (un sat departe ca la 60 de stadii, adică o distanță mai mare decît o cale a sîmbetei) și „fețele lor erau triste“ (Luca 24, 17), dar arătîndu-li-se Iisus le-a schimbat întristarea în bucurie, astfel pentru ei prima zi a săptămînii a devenit sărbătoare, dar nu ca sîmbăta Vechiului Testament, care consta doar în repaos, ci ca bucurie sfîntă a Învierii, a comuniunii cu Hristos. Căci șezînd ei la cină în Emaus, „Iisus a luat pîinea, a binecuvîntat-o și le-a împărțit-o“ (Luca 24, 30). Deci, prima zi a săptămînii a fost asemenea celor de azi, săvîrșindu-se Sfînta Euharistie [31].

Ceilalți ucenici, care erau tot în comuniune adunați, într-o casă, „de frica ideilor“ (Ioan 20, 19), s-au întîlnit, în aceeași zi — duminica — (Marcu 16, 14) și au primit vestea femeilor, care la început li s-a părut „cuvinte deșarte“ (Luca 24, 1) și nu le-au crezut, pînă cînd Domnul i-a umplut de bucurie prin darul păcii (Ioan 20, 20). Această primă zi a săptămînii a devenit adevărată sărbătoare pentru toți, iar Apostolii au trebuit să ajungă la concluzia unanimă că această zi trebuie să se consfințească pentru adunările sfinte și Sfînta Euharistie.

Apostolii, mai înainte de Înviere, au primit porunca să meargă în Galileea (Matei 28, 10). Ei puteau să facă acest lucru în ceasul cînd au auzit de vestea Învierii adusă de femeile mironosițe, însă ei rămîn în Ierusalim pentru că voiau să petreacă în bucurie nu numai prima zi, dar și celelalte zile ale Paștelui creștin.

Dacă Iisus n-a dat o învățătură directă a se serba această zi, în schimb El a învățat pe ucenici cu fapta, înviind în această zi, arătîndu-Se ucenicilor, făcîndu-le bucurie în această zi, așa încît El a consfințit ziua Învierii Sale ca zi deosebită, de bucurie, de unire, zi de triumf și glorie, de săvîrșire a Sfintei Liturghii și de mare sărbătoare.

5. *Duminica în istoria Bisericii.* Sub același aspect festiv, de sărbătoare, a intrat cultul duminicii în perioada următoare Sfinților Apostoli. Astfel în „Învățăturile celor 12 Apostoli“ citim următoarele : „Cînd vă adunați în duminica Domnului, frîngeți pîinea și mulțumiți, după ce mai întîi v-ați mărturisit păcatele voastre, ca jertfa voastră să fie curată. Tot cel care este certat cu tovarășul său să nu vină împreună cu voi pînă nu se împacă, pentru ca să nu se pîngărească jertfa voastră. Căci aceasta este ceea ce s-a zis de Domnul : „În orice loc și timp să-Mi aduceți jertfă curată ; căci Împărat mare sînt, zice Domnul, și numele Meu este minunat între oameni“ [32]. Acest fapt certifică modul de petrecere a celei mai mari sărbători a creștinilor în perioada imediat următoare [33].

La fel Sfîntul Ignatie Teoforul († 107), care a trăit cea mai mare parte a vieții sale în secolul I, în Epistola sa către Magnezieni dă lămuriri creș-

---

30. *Idem*, p. 68.

31. Pr. I. Ioanicescu, *Învățătura ortodoxă despre Sfînta Duminică*, în „Mitropolia Olteniei“, XXVII (1957), nr. 9-10, p. 734; Ierom. C. Nazarie, *Combaterea principalelor învățături adventiste*, București, 1921, p. 180; Drd. Aurel Grigoraș, *Unitatea de credință, condiție a unității Bisericii*, în „Ortodoxia“ nr. 3, (1966), p. 410 ; Pr. Al. N. Constantinescu, *Sectologia*, București, 1929, p. 23; Gala Galaction, *Ziua Domnului*, București, 1958, p. 77.

32. *Învățătura celor 12 Apostoli*, cap. 14, trad. Pr. D. Fecioru în „Părinți și scriitori bisericești“, vol. I, București, 1979, p. 31.

33. *Ibidem*, p. 20.

tinilor să nu păstreze nimic din obiceiurile și legile evreilor: „Așadar, cei care au trăit în rînduielile cele vechi și au venit la nădejdea cea nouă, să nu mai țină sîmbăta, ci duminica, în care și viața noastră a răsărit, prin El și prin moartea Lui, pe care unii o tăgăduiesc. Prin taina aceasta am primit credința și de aceea suferim ca să fim găsiți ucenici ai lui Iisus Hristos, singurul nostru Mîntuitor“ [34]. Prin urmare, trecerea în starea creștinismului înseamnă, totodată, trecerea de la sîmbătă la duminică.

De asemenea, Sfîntul Barnaba, în epistola sa, se pronunță și el asupra duminicii. Întemeindu-se pe cuvintele profetului Isaia: „Nu mai aduceți daruri zadarnice! Tămîierile Îmi sînt dezgustătoare; lunile noi, sîmbetele voastre și adunările de la sărbători nu le mai pot suferi“ (Isaia 1, 13), arată că „Dumnezeu a desființat aceasta (sîmbăta) pentru că Legea nouă a Domnului nostru Iisus Hristos care nu are trebuință de jug să nu fie îmbinată cu jertfa pe care o aduc oamenii“. Apoi continuă: „Nu-mi plac sîmbetele de acum, ci sîmbăta aceea (duminica) pe care am făcut-o, în care după ce Mă voi fi odihnit de toate, voi face începutul zilei a opta, care este începutul unei lumi noi. De aceea sărbătorim cu bucurie ziua a opta, după sîmbătă, în care și Hristos a înviat și, după ce S-a arătat, S-a înălțat la ceruri“ [35]. Prin „lumea nouă“ trebuie înțeleasă perioada Noului Testament, adusă de Iisus Hristos [36]. Unei lumi noi, unei perioade noi, trebuie să-i corespundă și alte legi noi sau alte sărbători noi.

Foarte important pentru problema în discuție se cuvine să amintim și mărturia unui necreștin, Pliniu cel Tînăr († 113), care în darea de seamă trimisă împăratului Traian despre problemele din provincia pe care o guverna (Bitinia) afirma că „creștinii obișnuiesc să se adune în ziua soarelui (duminica) înainte de răsăritul soarelui și cîntă imne lui Hristos ca unui Dumnezeu“ [37]. Iată o dovadă în plus, a unui necreștin, care este un argument convingător despre felul cum sărbătoreau creștinii duminica, urmăriți de rigorile legilor romane.

După cum se știe Apocalipsa Sfîntului Ioan Teologul este ultima carte care încheie canonul Noului Testament. Ea s-a scris în jurul anului 100 [38]. Însă după aceasta, toate scrierile Noului Testament au atras după sine, în special în perioada secolelor I și II, o bogată literatură de imitație. Astfel avem Evanghelii apocrife, Faptele Apostolilor apocrife, sau Apocalipse apocrife. Acestea constituie așa-numita „literatură apocrifă“, din rîndul căreia este și „Evanghelia Sfîntului Petru“ sau „Faptele Sfîntului Petru“. Se pare că scrierea a apărut cam pe la anul 200 d. Hr. [39]. Această carte este o compunere pe alocurea imaginară, însă la baza căreia pot fi importante elemente istorice. Deși nu le putem lua ca autentice, ele pot fi o mărturie virtuală în susținerea temei noastre. Iată ce afirmă: „Hristos pe care părinții noștri L-au

---

34. „Părinți și scriitori bisericești“, vol I, p. 167.

35. *Ibidem*, p. 134-135; Sfîntul Ioan Casian, *De coenobiorum institutionis*, III, 9, P. L., XLIX, col. 246 A.

36. Arhim. Iuliu Scriban, *op. cit.*, p. 37-38.

37. *Istoria Bisericii Universale*, vol. I, ed. a 2-a, București, 1975, p. 78.

38. *Studiul Noului Testament*, p. 306.

39. Cf. F. Nau, *Apocryphis du Nouveau Testament*, în „Dictionnaire apologétique de la foi catholique“, Paris, 1909, col. 185; sau chiar mai înainte, cf. N. Jordan, *Geschichte der Altchristlichem Literatur*, Leipzig, 1911, p. 81.

omorît a desființat sîmbăta voastră și tăierea împrejur...“ [40]. Iată, deci, încă o dată ideea că sabatul a fost desființat prin venirea lui Hristos.

Tot în veacul al II-lea Sfîntul Iustin Martirul și Filosoful în prima sa Apologie se pronunță categoric: „Iar în ziua soarelui (Sfîntul Iustin folosește expresia „dies soles“ pentru că scrierea sa se adresează păgînilor, care nu puteau înțelege terminologia nouă, a creștinilor) noi ne adunăm cu toții (creștinii) laolaltă, deoarece aceasta este prima zi, în care Domnul, schimbînd întunericul și materia, a creat lumea, iar Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru, in aceeași zi a înviat din morți“ [41]. Același sfînt în „Convorbirea cu iudeul Trifon“ se pronunță și mai clar: „O dată cu legea evreească a fost desființată și sîmbăta, care a fost rînduită numai pentru poporul israel în împrejurările vieții sale“ [42].

Tertulian († 220) este cel dintîi martor din Apusul creștin care aduce argumente despre sărbătoarea duminicii. În lucrările sale: Dominicus die, Apologeticum, Adnotationes, Ad iudeorum, vorbește despre ziua duminicii ca fiind intrată demult în cultul creștinilor. Amintim numai un pasaj din „Apologeticum“ în care explică de ce creștinii în „ziua soarelui“ (asemenea Sfîntul Iustin folosește expresia păgînă, pentru că se adresează păgînilor, însă în alte lucrări vorbește direct de „ziua Domnului“ sau chiar „duminica“). se închină cu fața spre răsărit: „Bănuiala vine de la faptul binecunoscut că noi (creștinii) ne întoarcem spre răsărit cînd ne rugăm. Dar și cei mai mulți dintre voi (păgînii), în semn de iubire și închinare la astrele cerului, mișcați din buze întorși cu fața spre răsărit. De asemenea, dacă ziua soarelui noi o consacrăm înveselirii, aceasta nu pentru că ne închinăm soarelui, ci pentru că urmăm pe acei dintre noi care dedică ziua lui Saturn petrecerii și veseliei, deosebindu-se, de altfel, și ei de obiceiul iudaic, pe care nu-l cunosc“ [43].

O pagubă fără margini, care ar fi elucidat mai bine această problemă, a fost pierderea unei scrieri a Sfîntului Melitto de Sardes intitulată „Περί Κυριακῆ“ (Tratat despre Duminică). De existența acestui tratat ne dă informații în istoria sa bisericească Eusebiu de Cezareea (4, 24). Faptul că la jumătatea secolului al H-lea exista un „Tratat despre duminică“, justifică clar preocuparea și importanța acestei sărbători săptămînale în viața creștinilor de atunci.

Începînd cu secolul al III-lea și apoi al IV-lea dovezile despre existența duminicii în cultul creștin se înmulțesc. Sfîntul Clement Alexandrinul, Sfîntul Irineu de Lugdunum, Sfîntul Eusebiu de Cezareea, apoi Leon cel Mare, Teofil al Alexandriei, Origen, Sfîntul Grigorie cel Mare, Sfîntul Vasile cel Mare etc., în operele lor, în mod deosebit, vorbesc despre sărbătoarea săptămînală a creștinilor ca fiind duminica. O frumoasă denumire dată duminicii o găsim la Sfîntul Grigorie de Nazians, care o numește „împărăteasă a zilelor“ în semn de venerare și sfințenie și îi dedică alese imne. Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur o numește „ziua pîinii“, arătînd prin aceasta frumosul obicei de a se oficia Sfînta Liturghie în această zi [44].

---

40. Hans Meinhold, *Sabat und Sonntag*, Leipzig, 1909, p. 60.

41. Sfîntul Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia I*, P. G., VI, col. 429, trad. de Pr. dr. Olimp Căciulă, în „Părinți și scriitori bisericești“, vol. II, p. 71.

42. *Ibidem.*

43. *Apologeți de limbă latină, în* „Părinți și scriitori bisericești“, vol. III, București, 1981, p. 63.

44. Pr. Radu Simeon, *op. cit.*, p. 1050.

6. *Duminica în lumina canoanelor Bisericii.* Învățătura creștină despre duminică primește caracter de lege în diferite canoane emise de Sinoadele ecumenice, locale sau ale unor Sfinți Părinți. Astfel, Sinodul al V-lea, local de la Laodiceea, dispune în canonul 29: „Nu se cuvine creștinilor să urmeze obiceiurilor iudaice și sîmbăta să o petreacă în repaos, ci să lucreze în acea zi. Duminica însă cinstind-o cu deosebire să o petreacă în odihnă“ [45]. La fel hotărăște canonul 18 al Sinodului local de la Gangra: „Dacă cineva ar ajuna duminica sau ar lucra, să fie anatema [46]. În canoanele Sfîntului Teofil al Alexandriei se precizează : „Atît obiceiul, cît și cuviința care de la voi este să cinstim duminica și să o serbăm, fiindcă în această zi ne-a mijlocit Domnul nostru Iisus Hristos Învierea Sa [47]. Canonul 19 al Sinodului Trulan dispune : „Duminica este rînduită preocupărilor de ordin duhovnicesc. Întîistătătorii Bisericilor trebuie să învețe în toate zilele, dar mai ales duminica, cuvintele dreptei credințe“ [48]. Canonul 11 al Sinodului local de la Sardica dispune că „dacă vreun mirean petrecînd trei zile de duminică ale celor trei săptămîni și nu ar merge la serviciul divin să nu se împărtășească un an“ [49].

Mai sînt și alte canoane care dau indicații despre duminică, dintre care enumerăm : Canonul 3 al Sfîntului Dionisie al Alexandriei ; canoanele 56 și 80 Trulan, 64 Apostolic, 39 al Sfîntului Nichifor Mărturisitorul etc.

Așadar, mărturiile scripturistice, patristice, canonice pun în lumină adevărul că *Duminica este sărbătoarea creștinilor* în care nu se preamărește „odihna“ ci „viața“ în perspectiva mîntuirii și învierii noastre. Biserica a propoveduit justețea și binecuvîntarea ei adusă celor ce cred Adevărului Suprem, înveșmîntat în curăția inimii și puterea dragostei. Rugăciunea Bisericii din fiecare zi, dar mai ales din fiecare duminică, „ca toți să fie una“ (Ioan 17, 20), rămîne idealul sfînt către care tindem și întru care avem încredințarea că „aceasta este ziua care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim într-însa“.

Arhid. Ioachim GIOSANU

---

45. N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii,* trad. de Uros Kovincici și Dr. N. Popovici, vol. II, partea I, Arad, 1934, p. 103.
46. *Ibidem,* vol. I, partea I, Arad, 1930, p. 284.
47. *Ibidem,* vol. II, partea II-a, Arad, 1936, p. 175.
48. *Ibidem,* vol. I, partea I, Arad, 1930, p. 371.
49. *Ibidem,* vol. I, partea I, Arad, 1931, p. 137.

FERICITUL IERONIM *

PROOROCUL IONA [1]

Și a fost cuvîntul Domnului către Iona, fiul lui Amitai, zicînd: „Scoală-te și du-te la Ninive, cetatea cea mare, și propovăduiește acolo, căci fărădelegile lor au ajuns pînă la mine...“ [2].

Pentru a pedepsi pe cei păcătoși [3], Iona este trimis la neamuri [4], căci Ninive trebuie să se pocăiască...

Și cînd Domnul a grăit : „Fărădelegea sa a ajuns pînă la mine“ sau „strigătul fărădelegilor lor“, este întocmai cuvîntul de la Facere: „Strigătul Sodomei și al Gomorei este prea puternic“ [5] și către Cain: „Sîngele fratelui tău strigă către mine de pe pămînt“ [6].

---

* Fericitul Ieronim este un fel de «primus inter pares» în veacul al IV-lea. El a fost monah, ascet, mare duhovnic, scriitor erudit și prestigios și mare părinte al Bisericii.

Activitatea sa a fost întinsă și variată. El a lăsat scrieri istorice, dogmatice, polemice, omilii, scrieri exegetice și apologii împăciuitoare, «et alia, quae numerare longum est» — și altele pe care pentru a le număra durează mult —, cum se exprimă Ieronim în prefața Comentariului la proorocul Iona.

Menționăm, doar, *Istoria literaturii creștine*, intitulată: *De viris illustribus liber*, pentru că mulțumită lui I. N. Dianu o avem, din 1920, însoțită de o întroducere și de note explicative.

Obiectivul principal al Fericitului Ieronim a fost Sfînta Scriptură, la care a scris omilii și comentarii. Din Vechiul Testament a comentat, pe lîngă altele, pe toți profeții, patru mari și doisprezece mici.

El are marele merit de a fi stabilit textul latin al Bibliei, al Vulgatei oficiale în Biserica apuseană.

Într-adevăr, ceea ce a realizat Ieronim este un lucru de seamă pentru o vreme cînd nu existau catedre de limbi orientale, cînd traducătorul nu avea dicționar, gramatici și lexicoane la îndemînă și nici o tradiție de muncă literară bine definită.

Dacă Ieronim n-ar fi realizat nici o altă lucrare în afară de «opera de răbdare neîntrecută», traducerea Bibliei în limba latină, i s-ar cuveni un loc de frunte între oamenii reprezentativi ai creștinismului. Nu se poate face istoria Cărții Sfinte fără să se pomenească, cu evlavie, numele acelui bărbat providențial pe care Răsăritul îl numește «fericit», iar Apusul îl așează între Sfinții săi.

Comentariul la Cartea proorocului Iona îl face pe Fericitul Ieronim apologet al păcii sufletești.

1. Am avut la îndemînă *Patrologia* lui J. P. Migne, P. L. tom. 25, col. 1129-1152 și „Sources chrétiennes“, Saint Jerôme, *Sur Jonas*, introduction, text latin, traduction et notes de D. Paul Antin, Paris, 1956.

2. LXX au textul: „Strigătul fărădelegilor sale a ajuns pînă la mine“. În rest, textul grecesc este identic.

3. În text este: „pe Israel“. Israel e nume propriu, derivat din „iș“ = bărbat, „raa“ = a vedea și „el“ = Dumnezeu = bărbatul care a văzut pe Dumnezeu.

4. Prin „neamuri“ se înțeleg păgînii, „goim“ la evrei, „barbari“, la greci și romani.

5. Facerea 18, 20.

6. Facerea 4, 10.

După tropologie [7] Domnul adică Iona, „Porumbul“ sau „Pătimitorul“ [8], este într-adevăr Fiul Adevărului [9]. El a fost trimis la Ninive [10] cea frumoasă, adică în lume, la tot ce era mai frumos pentru ochii noștri trupești. De aceea în limba greacă ideea de frumos este inclusă în cuvîntul cosmos [11]. Și îndată ce diferitele lucruri au fost înfăptuite, se zice despre ele : „Și a văzut Dumnezeu că este bine“ [12]. Într-adevăr Ninive este orașul mare [13], care dacă n-a fost luat în seamă de Israel neamurile toate au devenit numai urechi (ca să înțeleagă) [14]. Și aceasta mai ales pentru că fărădelegile s-au suit pînă la Dumnezeu [15]. Căci după ce Dumnezeu a făcut un fel de sălaș frumos, pentru omul rînduit a se pune în slujba Ziditorului, omul s-a îndepărtat de bună voie, din pruncie inima sa s-a îndreptat spre cele rele [16], el își îndreptase gura sa împotriva cerului zidindu-și un turn al îngîmfării [17].

Astfel trebui ca Fiul lui Dumnezeu să coboare la el, pentru ca prin puterea pocăinței, să se poată sui la cer, căci prin iuțeala îngîmfării n-a izbutit.

1, 3 a. „Și s-a sculat Iona să fugă la Torșiș, departe de fața Domnului“ [18].

Proorocul știe, prin insuflarea Duhului Sfînt, că pocăința neamurilor înseamnă prăbușirea unora. În aceste împrejurări, nu contrariul, mîntuirea Ninivei, ci mai întîi de toate el voia să nu piară poporul său.

De altfel el a citit rugăciunea lui Moise pentru acest popor: „O, Doamne, poporul acesta a săvîrșit păcat mare, de vrei să le ierți păcatul acesta, iartă-i, iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea Ta, în care m-ai scris“ [19].

În urma acestei rugăciuni l-a cruțat pe Israel, Moise n-a fost șters din carte. Dimpotrivă, Dumnezeu S-a folosit de robul Său pentru a-l cruța și de alte înstrăinări. Cînd zice „slobozește-mă!“ el arată că ar putea fi oprit. E tocmai ceea ce și Apostolul spune: „Aș fi dorit să fiu eu însumi anatemă pentru frații mei, care sînt israeliți după trup“ [20]. Nu doar că ar dori să moară căci pentru el „viața este Hristos“ și „moartea un cîștig“ [21], dar că el e folositor pentru viață, pentru că voiește să mîntuiască pe alții. Mai mult, văzînd pe confrații săi, pe proorocii trimiși la oile pierdute ale lui Israel, pentru a

---

7. Cuvîntul „tropologie“ provine de la Ieronim și are înțelesul de „spiritual“, alegoric. În tropologie se trece de la sensul literal la un sens mai înalt.

8. „Se dau aceste două numiri fie pentru că Duhul Sfînt a coborît în chip de porumbel și a rămas peste Dînsul, fie pentru că El a îndurat pentru rănile noastre și a plîns pentru că noi prin rănile Lui ne-am vindecat“ ,cf. Marcu 1, 10; Luca 3, 22; Ioan 1, 32-33; Luca 19, 41 și Isaia 5, 3, 5.

9. Ioan 14, 6.

10. Cetatea Ninive este imaginea lumii, a lumii păcătoase.

11. La greci κόσμος înseamnă „orînduit“.

12. Facerea 1, 10.

13. Epitetul de oraș mare îl primește adesea orașul Ninive în Sfînta Scriptură ; de ex. Apocalipsa 18, 2.

14. Fericitul Ieronim constată că aici e de preferat textul Celor Șaptezeci.

15. Facerea 8, 21. 16. Facerea 8, 21.

17. Facerea 11, 4-9 (Turnul Babilonului); cf. Psalmul 72, 9.

18. Textul este identic cu cel din LXX.

19. Ieșirea 32, 31-32. 20. Romani 9, 3. 21. Filipeni 1, 21.

îndruma poporul la pocăință și pe divinul Valaam [22], autorul unei proorociri privitoare la mîntuirea poporului israelit, s-a întristat că a fost singurul ales pentru o trimitere la asirieni, vrăjmașii lui Israel, în capitala unde stăpînea idolatria [23] și necunoașterea lui Dumnezeu. Și ce e mai mult, el se temea că în urma predicării sale, aceia (asirienii) se vor pocăi iar Israel ar rămîne singur, părăsit.

El știa, prin urmare, luminat de Duhul, care l-a învrednicit de un rol mare în mijlocul neamurilor, că îndată ce neamurile ar fi fost cîștigate pentru credință casa lui Israel ar fi pierit.

El se îndoia că o înfăptuire prevăzută pentru viitor se va putea realiza în vremea sa. Și astfel Iona, imitînd pe Cain, „s-a îndepărtat de la fața Domnului“ [24] voind să fugă în Tarsis [25], pe care Iosif [26] o identifică cu Tarsul Ciliciei, însă schimbînd întîia literă [27].

Judecînd după cărțile Cronicilor Tarsis [28] ar fi o localitate, numită așa, din India. Cît despre evrei, ei zic, în general, că Tarsis înseamnă mare, de pildă în psalmul 47, 6: „Cu vînt puternic va sfărîma corăbiile Tarsului“ sau ale mării. Și la Isaia 1, 23 se spune: „Tînguiți-vă voi, corăbii ale Tarsului“! Îmi aduc aminte că am vorbit despre această chestiune cu cîțiva ani în urmă, într-o scrisoare către Marcella [29], că proorocul nu înțelegea să se ascundă în așa un loc, însă, intrînd în mare, el putea să se ducă în grabă oriunde [30].

Pentru un refugiat, pentru un om îngrijorat, așa era mai potrivit, să nu aleagă în liniște un loc de refugiu, ci să se grăbească a prinde la cea dintîi ocazie drumul pe mare. Noi am putea presupune următoarele: el credea că Dumnezeu nu era „cunoscut“ numai în Iudeea ci și în Israel „mare este numele Lui“ [31], însă cînd a simțit că Dumnezeu era și pe corabie, el a mărturisit și a zis: „Sînt evreu și cred în Domnul cerului, Cel care a făcut marea și uscatul“ [32]. Însă dacă El a făcut marea și uscatul, pentru ce tu, părăsind uscatul, ai crezut că vei putea să scapi de Făcătorul mării, pe mare?

În același timp el a înțeles, văzînd pe corăbieri salvați și pocăiți, că toată mulțimea Ninivei ar putea fi mîntuită printr-o asemenea mărturisire [33].

---

22. În cartea Numeri 24, 17 i se atribuie lui Valaam proorocia: „Îl văd, îl privesc..., o stea va răsări din Iacob“. „Steaua“ de aici este imaginea lui Hristos.

23. Asirienii erau politeiști. Zeii lor principali erau: Anu, zeul cerului, Enlil, zeul pămîntului, Ea, zeița apei, Șamaș, zeul soarelui, Sin, zeul luminii, Assur, Ișțar, Nabu, Nergal etc.

24. Facerea 4, 16.

25. Tarsis e căutată în India, în Spania, Cilicia, în tot cazul e vorba de o localitate îndepărtată, pentru a nu mai fi martorul evenimentelor ce se vor petrece în Ninive.

26. E vorba despre istoricul Iosif Flaviu, născut la anul 37 d. Hr., care are multe scrieri referitoare la epoca veche, de pildă: *Despre războiul iudaic, Arheologia iudaică, Împotriva lui Apio. Despre stăpînirea rațiunii, Biografia* (sa).

27. Ieronim scrie Tharsis, iar cînd e vorba de localitate în Cilicia îi zice Tarsis fără litera h.

28. II Cronici 20, 36-37.

29. Marcella, o cunoscută a Fericitului Ieronim.

30. Intenția proorocului era să meargă cît mai departe.

31. Psalmul 75, 1. 32. Iona 1, 9.

33. Prin mărturisire se înțelege părerea de rău pentru păcatele săvîrșite și recunoașterea puterii lui Dumnezeu.

Despre Domnul și Mîntuitorul noi putem spune că El a părăsit casa Sa și patria Sa; la întrupare, El oarecum a fugit din cer pentru a veni la Tarsis, marea acestui veac, potrivit celor spuse în alt loc: „Marea aceasta este întinsă și largă; acolo se găsesc tîrîtoare cărora nu este număr, vietăți mici și mari. Acolo corăbiile umblă: balaurul acesta pe care l-ai zidit, ca să se joace în ea“ [34].

Tot așa grăiește El la patimile Sale: „Treacă de la Mine paharul acesta!“ [35], cînd mulțimea striga: „Răstignește-L ! Răstignește-L“ [36] asemenea și: „Nu avem împărat, decît pe Cezarul!“ [37].

Mulțimea neamurilor a venit (la El), dar unele din lăstarele de măslin au fost tăiate și în locul lor măslinii sălbatici altoiți s-au înmulțit [38].

El a iubit atît de mult poporul Său, pentru chemarea patriarhilor și a făgăduințelor lui Avraam, încît pe cruce a zis: „Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac“ [39]. Sau pentru că Tarsis se poate tîlcui „gînd de bucurie“, proorocul venind la Iope, nume care înseamnă „frumos“, se considera că merge întru întîmpinarea bucuriei, pentru a se desfăta de plăcerea odihnei și a se dărui rugăciunii, considerînd că mai bine este a se bucura de ce este frumos și de varietatea științei decît a alerga întru mîntuirea neamurilor, decît a face să piară poporul „din care după trup este Hristos“ [40].

1, 3 b. „Și s-a pogorît la Iope, unde a găsit o corabie care mergea la Tarsis, și, plătind prețul călătoriei, s-a pogorît în ea ca să meargă la Tarsis, departe de fața Domnului“ [41].

Iope (Iafa) este un port al Iudeii, precum citim în cărțile Regilor și ale Cronicilor [42]. Acolo Regele Niram, din Tyr, a transportat pe corăbii lemn de Liban, de unde apoi, cu căruța pe uscat, la Ierusalim. Acesta este locul unde încă și în zilele noastre se arată urmele lui Andromede, cea încătușată, care a fost eliberată mulțumită lui Perseu [43].

Cititorul mai instruit (eruditus lector) cunoaște istoria. Avîndu-se în vedere natura regiunii se spune pe bună dreptate că proorocul, venit dintr-un ținut muntos și prăpăstios, a coborît pentru a ajunge la Iope în cîmpie. El a găsit o corabie desfășurîndu-și pînzele la mal și intrînd în mare. El a plătit prețul călătoriei, adică, al transportului său, cum traduce Septuaginta. „Și a coborît în ea“, cum zice textual cuvîntul evreesc, „Iered“, (care înseamnă a coborî, a merge), căci în fuga sa el avea mare grabă de a afla un ascunziș, sau a urcat“, cum se zice în ediția comună [44], pentru a merge unde se ducea corabia, considerîndu-se că mînat de afaceri, a trebuit să părăsească Iudeea.

Tot așa a procedat și Mîntuitorul nostru Care la marginea ținutului Iudeii, ținut numit „foarte frumos“, iudeu fiind socotea

---

34. Psalmul 103, 26-27. 35. Matei 26, 39. 36. Luca 23, 21.
37. Ioan 19, 15. 38. Romani 11, 17. 39. Luca 23, 34.
40. Romani 9, 5.
41. Septuaginta : „El s-a suit la Ioppe, unde a aflat o corabie, care mergea la Tarsis, plătind prețul călătoriei s-a suit în corabie ca să meargă la Tarsis, departe de fața Domnului“.
42. Rezultă, de aici că Fericitul Ieronim s-a ocupat și de cărțile istorice.
43. Se pare că Fericitul Ieronim se referă la istoricul Iosif Flaviu și la mitologia greacă.
44. E vorba de textul latin la Sfînta Scriptură.

că „nu este bine să ia pîinea copiilor și s-o arunce cîinilor“ [45]. Însă fiindcă a venit către „oile cele pierdute ale casei lui Israel“ [46], El dă prețul celor care Îl transportă.

Astfel, El, Care caută mîntuirea poporului Său, mîntuiește pe locuitorii mării, aflați în valurile furtunilor (patimile și suferințele crucii), coborît în iad El mîntuiește pe aceia care L-au părăsit, ce păreau că dorm în corabie.

Cititorul înțelept nu va tîlcui tropologic și istoric totodată. Întrucît Apostolul referă pe Agara și Sara [47] la cele două Testamente și noi prin urmare nu putem interpreta tropologic tot ce este povestit în această istorie,

Și în epistola către Efeseni, fiind vorba despre Adam și Eva, el zice: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa, și vor fi amîndoi un trup“ [48]. „Taina aceasta mare este, iar eu zic în Hristos și în Biserică“ [49].

Să ne întoarcem pentru un moment la începutul Facerii, la crearea omului, la Hristos și la Biserică, în temeiul că Apostolul a folosit în acest înțeles textul. Să admitem că alineatul „astfel omul va lăsa pe tatăl său“, noi îl aplicăm la Hristos spunînd că a lăsat în cer pe Tatăl, pe Dumnezeu, pentru a uni neamurile prin Biserică.

Cum vom tîlcui, apoi, cuvintele care urmează „pe mama sa“? Poate în înțelesul că a părăsit Ierusalimul ceresc, care este maica sfinților și alte considerații și mai grele. Apoi se scrie de către același Apostol acestea: „Și toți aceeași băutură duhovnicească au băut, pentru că piatra duhovnicească era Hristos“ [50].

Apostolul nu ne obligă a referi întreagă cartea Ieșirii la Hristos. Ce vom putea zice ? că această piatră, a fost izbită, nu o dată, de Moise, ci de două ori [51], încît au pogorît apele ca niște rîuri [52].

Să trecem, cu ocazia aceasta, de la istoria acestui pasaj la legea alegoriei [53]. Oare nu-i așa că orice pericopă, după natura istoriei, trebuie să primească și un înțeles duhovnicesc potrivit ?

Astfel, cu toate că aceste texte au înțelesul lor și nu se potrivește pentru orice context aceeași alegorie, tot așa proorocul Iona nu poate fi referit întru totul la Mîntuitorul fără a pune în dificultate pe tîlcuitor. Nu, pentru că în Evanghelie se spune: „Neam viclean și desfrînat cere semn, dar semn nu li se va da, decît semnul lui Iona proorocul. Căci precum a fost Iona în pîntecele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi Fiul Omului în inima pămîntului „trei zile și trei nopți“ [54]. Restul textului, din acest prooroc, nu se referă, în aceeași măsură, la Hristos. Desigur, noi vom aplica această interpretare peste tot unde se poate face fără greutate.

1, 4. „Dar Domnul a trimis un vînt năpraznic pe mare și o furtună puternică s-a stîrnit, încît corabia era gata să se sfărîme“.

Fuga proorocului s-ar putea referi la orice om, peste tot, care

---

45. Matei 15, 26.
46. Matei 10, 6.
47. Galateni 4, 22-31.
48. Facerea 2, 24.
49. Facerea 2, 24 ; Efeseni 5, 31-32.
50. I Corinteni 10, 4.
51. Ieșirea 17, 6: Numeri 20, 11.
52. Psalmul 77, 18.
53. Alegoria provine din cărțile Vechiului Testament.
54. Matei 12, 39-40.

nesocotind poruncile lui Dumnezeu se îndepărtează de la fața Sa și se atașează celor lumești. Însă, după aceea, o furtună de rele și naufragiul lumii întregi se îndreaptă împotriva lui și-l îndeamnă a simți pe Dumnezeu și a se întoarce la Acela de care a fugit.

De aceea noi înțelegem că ceea ce părea folositor oamenilor se întoarce, spre paguba lor, împotriva voii lui Dumnezeu și nu numai că ajutoarele nu folosesc, ci cei care le îmbie se prăbușesc și ei.

Așa citim că egiptenii au fost învinși de asirieni, pentru că au ajutat pe Israel, împotriva voii Domnului [55]. Corabia este în primejdie, pentru că a luat un călător primejdios. Corăbiile sînt agitate de vînt, începe o furtună pe o mare liniștită. Nimic nu este în siguranță cînd Dumnezeu este împotrivă.

1, 5 a. „Și corăbierii s-au înfricoșat și a strigat fiecare către Dumnezeul său și au aruncat în mare încărcătura, ca să se ușureze".

Ei își închipuiau că corabia cu încărcătura obișnuită este prea împovărată și nu-și dădeau seama că toată povara vine de la un prooroc fugar. Corăbierii se temeau, fiecare striga către dumnezeul său. Ei nu cunosc adevărul, însă nu uitară de Providență și deși cu o credință greșită, totuși știu că există ceva ce trebuie venerat. Ei aruncă povara lor în mare pentru ca mai ușoară fiind corabia să fie scutită de greutatea talazurilor.

Însă pe cei rătăciți nici prosperitatea, nici nenorocirea, nu-i pot îndruma să recunoască pe Dumnezeu. Hristos i-a deplîns în zadar, ei își păstrează atitudinea nepăsătoare.

1, 5 b. „Și Iona se coborîse în fundul corăbiei și culcîndu-se a adormit".

Pentru ceea ce aparține istoriei, aici se descrie liniștea sufletească a proorocului. El nu este tulburat de furtună, de primejdii. El păstrează aceeași atitudine a sufletului, deși naufragiul era iminent, chiar pe vreme liniștită. În timp ce ceilalți strigară către dumnezeii lor, aruncînd încărcătura, cum se socotea că e mai bine pentru fiecare, el a coborît în înlăuntru pașnic, liniștit cu duhul, pentru a se bucura de un somn dulce. Ce-i drept se poate spune că el a fost un transfug și un păcătos, nesocotind poruncile Domnului. El știa bine că furtuna, chiar dacă ceilalți nu erau în cunoștință de cauză, s-a îndreptat numai împotriva sa. De aceea a coborît în interiorul corăbiei și s-a ascuns mîhnit, pentru a nu vedea cum s-a ridicat mînia lui Dumnezeu împotriva lui. Dacă a dormit, acesta n-a fost un semn de siguranță, ci de tristețe, căci noi citim că Apostolii la patimile Domnului, „au adormit de întristare" [56]. Dacă noi interpretăm tipic [57] somnul proorocului, toropeala sa copleșitoare, el înfățișează pe omul adormit de narcoticele greșelii: el nu numai că a fugit departe de Dumnezeu, ci, mai mult, judecata întunecată de un fel de nebunie, nu ține seama de mînia lui Dumnezeu. El doarme stăpînit de o falsă securitate și somnul lui, destul de adînc, răbufnește cu putere prin nările sale [58].

---

55. Isaia 20, 3-6. 56. Luca 22, 45.

57. În Vechiul Testament se întîlnesc multe „tipuri", de ex. David tipul lui Hristos.

58. În original: „resonaret".

1, 6. „Atunci s-a apropiat de el căpitanul corăbiei și a zis: „Pentru ce dormi? Scoală-te și strigă către Dumnezeul tău poate El își va aduce aminte de noi ca să nu pierim!“.

E firesc ca fiecare simțindu-se în primejdie, să aibă mai multă încredere în altul decît în sine însuși [59]. Iată de ce căpitanul, ori pilotul, care trebuia să încurajeze echipajul intimidat, care însă vede mărimea primejdiei, provoacă pe cel adormit, îi amintește de securitatea sa îndoielnică și-l provoacă, îndată să-l roage, și el, pe dumnezeul său. El a împărtășit primejdia tuturor. El trebuia să piară împreună cu toți [60].

După interpretarea tropică, sînt mulți cei care călătoresc împreună cu Iona, fiecare avînd zeul său propriu, care se mîndrește la „chemarea numelui său“ [61]. Însă îndată ce Iona ar fi fost descoperit, prin sorți, dacă moartea sa ar fi îndulcit furtuna generală și ar fi redat mării liniștea, toți ar fi adorat pe unicul Dumnezeu și I s-ar fi adus jertfe duhovnicești, care evident, după literă, nu se puteau împlini în mijlocul corăbiei [62].

1, 7. „Și au zis unul către altul: „Haidem să aruncăm sorți, ca să știm din pricina cui a venit peste noi nenorocirea aceasta? Și au aruncat sorți și sorțul a căzut pe Iona“.

Ei cunoscură năravurile mării și de atîta timp cît navigară, știau efectele furtunilor și ale vînturilor.

Fără îndoială ei au văzut valurile înălțîndu-se și au avut parte de ele uneori. Niciodată ei n-au cutezat să caute, prin sorți, pe provocatorul naufragiului, pentru a înlătura printr-un mijloc nesigur o primejdie evidentă.

Să nu ne considerăm obligați, prin acest caz, a crede în sorți sau de a lega acest text de cel din Faptele Apostolilor [63], unde Matei a fost ales, prin sorți, căci privilegii personale nu pot face o lege general valabilă.

Dacă o asină vorbește pentru a blestema pe Balaam [64], dacă Faraoni [65] și Nabucodonosor [66], spre propria lor condamnare, cunosc viitorul prin vis, dar nu înțeleg că-i vorba despre o descoperire dumnezeiască, sau Caiafa proorocește, fără a ști, că-i mai bine ca unul să piară pentru toți [67], asemenea și acest transfug este descoperit prin sorți, nu prin puterea sorților, a sorților păgîni, ci prin voia Aceluia Care stăpînește sorții nesiguri.

În ce privește înțelesul cuvintelor „ca să știm din pricina cui a venit peste noi nenorocirea aceasta“, ca și vorbele „Ajunge zilei răutatea ei“ [68], și cele de la proorocul Amos „se întîmplă vre-o nenorocire în cetate fără ca Domnul să nu o fi pricinuit“ ? [69].

---

59. E o frumoasă metaforă „socială“, după exemplul Eclesiastului: „funia îndoită nu se rupe ușor“.

60. Corăbierii sînt amenințați de același pericol. În necaz iese în evidență ideea de solidaritate.

61. Unul din înțelesurile cuvîntului Tharsis.

62. Autorul face aluzie la Teodor din Mopsuestia, Migne P. G. tom. 66, col. 336 e.

63. Amos 3, 6; Isaia 45, 7; Fapte 1, 26.

64. Numeri 22, 28. 65. Facerea 41, 1-24. 66. Daniil 2, 1-10.

67. Ioan 11, 50. 68. Matei 6, 34. 69. Amos 3, 6.

sau de la Isaia [70] „Eu (domnul) sînt Cel ce sălășluiește pacea și restriștei lasă cale".

În alte texte însă prin „mala" (cele rele) se înțelege contrariul virtuții ca în acest alineat al proorocului pe care l-am citit mai înainte: „Fărădelegile lor au ajuns pînă în fața Mea" [71].

1, 8. „Și i-a zis: „Spune-ne nouă din pricina cui s-a abătut răul acesta asupra noastră"? Care este meșteșugul tău, țara ta, unde mergi, și din ce popor ești?".

În traducerea celor șaptezeci citim: „Și l-au întrebat pe el: „Învață-ne din pricina cui s-a abătut nenorocirea aceasta asupra noastră? Care este meșteșugul tău, de unde vii, unde mergi, din ce țară și din ce popor ești?".

Sorții au arătat, ei îl silesc a afla el însuși cărei cauze se datorează acea furtună și pentru care pricină s-a aprins mînia lui Dumnezeu împotriva lor. „Spune-ne nouă din pricina cui s-a abătut nenorocirea aceasta asupra noastră, meșteșugul tău, din ce țară, din ce popor ești, unde mergi așa de grăbit?" Reținem această sinteză pe care o putem admira la Virgiliu: „Tineri, din care pricină ați îndrăznit să ispitiți căi necunoscute? Unde mergeți? zise el. Neamul vostru? Din ce țară sînteți? Aduceți aici pacea sau războiul?" [72].

Întrebarea privește persoana, țara, călătoria, orașul, pentru ca să se poată cunoaște motivul primejdiei.

1, 9. Și el le-a răspuns: „Sînt evreu și Domnului Dumnezeului cerului mă închin — Cel care a făcut marea și uscatul".

La acest loc citim în LXX: „Sînt un slujitor al Domnului" și mă închin Dumnezeului cerului, Cel care a făcut marea și uscatul".

El n-a spus: „Sînt iudeu", nume dat poporului după schisma dintre cele douăsprezece triburi [73] ci: „sînt evreu", adică „trecător" [74], trecător ca Avraam, care putea să spună: „Străin sînt eu ca tine, străin ca toți părinții mei" [75] și despre care este scris în alt psalm: „Și au trecut de la un neam la altul, de la o împărăție la un alt popor" [76].

Moise: „Mă duc să văd această arătare minunată" [77].

Eu cred în Domnul Dumnezeul cerului, nu în zeii pe care voi îi chemați și care nu vă pot mîntui, ci în Dumnezeul cerului Care a făcut marea și uscatul, marea în care eu mă refugiez, pămîntul de unde am fugit.

În mod judicios, pentru a-l opune mării, pămîntul nu este numit pămînt, ci uscat. Pe scurt, proorocul indică pe urzitorul lumii [78], Care este Domnul cerului, al pămîntului și al mării. Întrebarea este: cum se poate adeveri că el a vorbit sincer zicînd: „eu mă închin Domnului Dumnezeului cerului, cîtă vreme el nu face ceea ce-i poruncește Dumnezeu"?

La aceasta răspundem că și păcătoșii se tem de Dumnezeu dar plăcerea lor este nu de a-L sluji cu iubire, ci de a se teme.

---

70. Isaia 45, 7. 71. Iona 1, 2.
72. Eneida 8, 112; Iuvenes, quae cauza subegit ignotas templare vias? quo tenditis? inquit. Qui genus? unde domo? pacem ne hic fertio anorma?
73. III Regi 12, 19; 14, 21. 74. „Perates" = trecător.
75. Psalmul 38, 17. 76. Psalmul 104, 13. 77. Ieșirea 3, 3.
78. Dumnezeu.

În „temerea“ din acest loc se poate vedea un cult, pentru a se potrivi unor ascultători care încă nu cunosc pe Dumnezeu.

1, 10. „Și toți oamenii s-au temut cu frică mare și i-au zis: „Pentru ce ai săvîrșit una ca aceasta ? Căci ei știau că el fuge din fața lui Dumnezeu, fiindcă el le spusese“.

Ordinea istorisirii este inversată [79], căci s-ar putea spune că în temeiul declarației sale nu avea nici un motiv a se teme: „Sînt evreu și Domnului Dumnezeului cerului mă închin, Cel care a făcut marea și uscatul“. Îndată se adaugă pentru ce s-au temut: pentru că el le spusese că a fugit din fața lui Dumnezeu, fără a-i împlini poruncile. Apoi ei s-au temut și au zis: „Pentru ce ai făcut aceasta?“, adică „dacă tu crezi în Dumnezeu, pentru ce fugi de el?, Dacă după mărturisirea ta, are o așa putere Acela căruia I te închini, cum poți crede că-I vei putea scăpa ?“.

Ei au fost cuprinși de o mare teamă căci au înțeles că acela este sfînt și bărbat din neam sfînt. (Pornind din Iope, ei au putut cunoaște privilegiile poporului evreu), și că ei nu puteau ascunde pe transfug. Mare este cel care fuge, dar și mai mare cel care este în căutarea lui. Ei nu cutează să-l predea, ei nu-l pot ascunde.

Împuținîndu-i greșeala îi împuținează vina. Ei rugară pe Iona să-și îndrepte singur greșeala pe care a făcut-o. Mai ales că ei ziseră: „Pentru ce ai săvîrșit una ca aceasta?“. Ei nu-l ceartă, ci îl chestionează, dorind să cunoască pricina fugii sale, a unui slujitor departe de stăpînul său, a unui copil departe de tatăl său, a unui om departe de Dumnezeul său.

Care-i, deci, marea taină, ziseră aceia, ce l-a făcut să părăsească uscatul, să caute mările, să părăsească o patrie și să se îndrepte spre locuri străine ?“ [80].

1, 11. Și i-au zis lui: „Ce să-ți facem ca să se potolească marea?“, Căci marea se ridica din ce în ce mai mult.

Din pricina ta, ziseși, vîntul, corăbiile, marea și-au dezlănțuit furia. Tu ai destăinuit pricina nenorocirii, indică și pe cea a tămăduirii. Din aceea că marea s-a ridicat împotriva noastră, noi înțelegem că ea este îndîrjită pentru că te-am primit. Dacă am păcătuit pentru că te-am primit, ce am putea face ca Domnul să nu mai fie mîhnit? Ce să-ți facem, adică să te dăm pierzării? Însă tu ești slujitor al Domnului. Să te ocrotim? Însă tu fugi de Dumnezeu. Noi n-avem decît să împlinim poruncile tale, tu n-ai decît să poruncești pentru ca marea să se potolească.

Acum însă marea mărturisește, prin agitația ei, mînia Urzitorului.

Istorisirea arată, limpede, cauza acestei situații: marea, zise el, se agită furtunos. Ea, mergea pe urmele poruncii primite, ea mergea pentru răzbunarea stăpînului ei, ea mergea urmărind pe proorocul fugar.

Ea se înfuria în fiecare situație mai puternic și în ochii corăbierilor îndoielnici, ea se umfla în valuri și mai mari [81], pentru a

---

79. Ieronim dă de obicei și textul Septuagintei, acolo unde este deosebit de cel ebraic și latin.

80. Adică Siria.

81. Oceanul este un bun inspirator al Fericitului Ieronim.

arăta că ea n-ar mai putea amîna mult timp răzbunarea Urzitorului.

1, 12. Atunci el a răspuns: „Luați-mă și mă aruncați în mare și ea se va potoli, căci știu bine că din pricina mea s-a pornit peste voi această vijelie".

Împotriva mea s-a dezlănțuit furtuna. Ea mă caută. Ea vă amenință cu înnecare pentru a mă înhăța pe mine. Ea mă va prinde, pentru ca prin moartea mea să trăiți voi. Eu știu, zise el, că din pricina mea s-a mărit această furtună. Eu nu tăgăduiesc că pentru pedepsirea mea s-a ivit această tulburare a firii, această confuziune a lumii. Mînia aceasta este din pricina mea, dar voi veți deveni victimele pieirii. Corăbierii vă poruncesc ei înșiși a mă arunca în mare. Îndată ce eu voi suferi urmările furtunii, voi veți redobîndi liniștea.

Să observăm în același timp [82], măreția sufletească[83] a transfugului nostru: el nu ezită, el nu disimulează, el nu tăgăduiește, ci, după ce și-a mărturisit fuga, acceptă, din toată inima pedeapsa sa. El voia să moară pentru ca ceilalți să nu piară din pricina lui și pentru a nu produce omucidere în detrimentul dezertării. Aceasta pentru istorie. Încolo, noi nu nesocotim că vînturile dezlănțuite cărora Domnul le poruncea, în Evanghelie, să se liniștească, că corabia amenințată în care dormea Iona, că marea agitată, care este domolită: „Taci! încetează!" [84], se referă la Domnul și Mîntuitorul și la Biserica în primejdie, sau chiar la Hristos trezind pe Apostoli, și aceștia, părăsindu-L în timpul patimilor Sale, oarecum după asemănarea corăbierilor surprinși cu furtuna.

Acest Iona zise: „Eu știu că din pricina mea a venit această mare vijelie peste voi, că vînturile nu vreau să meargă cu voi la Tarsis, adică să călătorească împotriva contemplării bucuriei pentru a vă îndruma, împreună cu mine spre fericire, pentru că acolo unde sînt eu, precum și Tatăl să fiți deopotrivă și voi" [85]. Iată pentru ce această turbare, iată pentru ce lumea care zace sub puterea celui viclean freamătă [86] și stihiile ei se tulbură. Moartea vrea să mă devoreze pentru a vă pregăti și vouă sfîrșitul: ea nu vede că, precum este prins un hamac în cîrlige, moartea mea mă va face să mor. Luați-mă și mă aruncați în mare. Noi nu avem să ne pregătim singuri moartea, dar trebuie s-o primim în liniște cînd ea ne vine de la alții, ca în prigoane, nu este îngăduit a te sinucide, numai dacă castitatea este în primejdie [87], însă trebuie să știi unde să se bată cuiul în perete [88]. Duceți-vă, zise el, liniștiți vînturile, vărsați în mare libațiunile [89]. Furtuna, care s-a dezlănțuit, din pricina mea, împotriva voastră, prin moartea mea se va potoli.

1, 13. „Și corăbierii vîsleau ca să ajungă la țărm, dar în zadar, căci marea se ridica din ce în ce mai mult împotriva lor".

---

82. Deodată.

83. Traducătorul P. Antin trimite la izvoare lămuritoare de ex. la R. A. Gauthier: L'idéal de la grandeur dans la philosophie... 1951.

84. Marcu 4, 39. 85. Ioan 14, 3. 86. I Ioan 5, 10.

87. Nu este îngăduit femeii a se sinucide pentru a induce în eroare.

88. Zicere proverbială cu înțelesul: Se complică lucrurile.

89. Libațiunea este un sacrificiu de băutură adus în Vechiul Testament (adică untdelemn, vin).

Proorocul a rostit împotriva sa sentința, însă ei aflînd că este un închinător al lui Dumnezeu, nu cutezau să pună mîna pe dînsul. De aceea ei se căzniră să ajungă pe uscat pentru a ieși din această îmbulzeală, ei evitară vărsarea de sînge, rîvnind mai degrabă să piară decît să piardă. Cîtă schimbare! Poporul care a fost chemat să slujească lui Dumnezeu [90] zice: „Răstignește-L! Răstignește-L!“[91], lor li se poruncește să ucidă, marea este agitată, furtuna poruncește și iată că uită de primejdia lor proprie pentru a nu cugeta decît la mîntuirea altora.

De aici vine vorba Septuagintei: παρεβιάζοντο. Ei voiau să silească vîslirea și să învingă natura, pentru a nu insulta pe proorocul lui Dumnezeu.

Dacă corăbierii vîslesc pentru a cuceri uscatul, e pentru că ei cugetau că vor putea elibera corabia de primejdie, fără a ține seamă de ceea ce reprezintă acela care trebuia să îndure.

Cîtă vreme Iona era pe mare, corabia era stăpîna mării.

1, 14. „Atunci corăbierii au strigat către Domnul și au zis: Doamne, nu ne pierde din pricina vieții acestui om și să nu ne împovărezi pe noi cu sînge nevinovat! Căci Tu, Doamne, precum ai voit ai făcut“.

Mare [92] este credința corăbierilor: cîtă vreme ei înșiși sînt în primejdie ei se roagă pentru viața altuia. Ei știu că moartea sufletească este un mai mare păcat decît moartea trupească.

Să nu ne împovărăm, ziseră ei, cu sînge nevinovat. Ei iau pe Dumnezeu ca martor ca să nu li se impute ceea ce ar fi putut face, și ei zic cam următoarele [93]: „Noi nu voim să dăm morții pe proorocul Tău, dar el însuși a stîrnit mînia Ta și furtuna pare să spună că Tu, Doamne, ai împlinit voia Ta. Voia Ta s-a făcut prin brațele noastre“.

Nu cumva ne spune ceva, în această privință, mărturisirea lui Pilat, care spălîndu-și mîinile a zis: „Nevinovat sînt de sîngele dreptului Acestuia“ [94].

Neamurile nu voiesc să moară Hristos, ei susțin că e un sînge nevinovat. Și evreii zic: „Sîngele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri!“ [95].

De aceea cînd ridică mîinile spre cer, ei nu sînt ascultați, „pentru că mîinile lor sînt pline de sînge“ [96].

Căci Tu, Doamne, ai făcut voia Ta. Noi am primit pe călător, volbura s-a ridicat, vînturile s-au înverșunat, marea a îngrămădit valurile, transfugul a fost descoperit prin tragere la sorți, ele arată, ceea ce trebuie făcut. Toate acestea sînt o împlinire a voii Tale. Da, Doamne, ai împlinit voia Ta. De aceea zice și Mîntuitorul, în psalm: „Iată vin! Ca să fac voia Ta“ [97].

1, 15. „Și-l ridică pe Iona și-l puseră în mare și s-a potolit urgia ei“.

Nu se zice ei îl înhățară, nu s-a spus ei îl aruncară, ci îl

---

90. Deuteronom 10, 12.
91. Marcu 23, 21.
92. „Grandis, non magna“ = mare, nu mari.
93. În cele următoare se face o parafrazare.
94. Matei 27, 24.
95. Matei 27, 25.
96. Ieșirea 1, 15.
97. Psalmul 39, 10-11.

ridicară, ca și cînd ar fi voit să arate că s-au purtat cu el cu respect și onoare.

Ei îl aruncară în mare fără a li se împotrivi, ci, dimpotrivă, el s-a supus întocmai voinței lor. Și marea s-a liniștit, pentru că a aflat pe cel căutat. Ca și atunci cînd urmărește un fugar care aleargă din toată puterea, o dată ce este ajuns te oprești pentru a ține pe loc captura.

Astfel și marea, care fără Iona s-a îndîrjit, îndată ce l-a cuprins în sînul ei pe cel căutat, ea se bucură de a-l avea și a-l prăznui, și prin această plăcere își redobîndește liniștea.

Dacă noi ne ducem cu gîndul la patimile lui Hristos, abaterile lumii, vînturile potrivnice ale opiniilor variate [98], corăbierii și întreg neamul omenesc, adică toată făptura amenințată cu pieirea putea să-și dobîndească, după patimile Sale, tihna credinței [99], pacea lumii, securitatea universală, convertirea la Dumnezeu, întocmai precum după lepădarea lui Iona marea s-a oprit de la înfoierea ei.

1, 16. „Și oamenii s-au temut cu frică mare de Domnul, și au adus jertfă lui Dumnezeu și promisiuni i-au făcut Lui".

Înainte de patimile Domnului, temîndu-se ei au chemat numele zeilor lor. După patimi s-au temut de Domnul, Îl venerară și-L adorară, adică „ei nu numai că se temură, precum am văzut la început, ci s-au temut cu teamă mare", precum este zis: „din toată inima, din tot sufletul și din toată puterea" [100].

Și ei au adus jertfe, pe care, desigur, luate literă de literă, nu puteau să le aibă pe întinsul mării, ci vrea să spună că „jertfa lui Dumnezeu este jertfa dreptății" [101].

Și în alt loc să spună: „Jertfele lui Dumnezeu sînt jertfe de laudă și împlinește Celui Prea Înalt făgăduințele tale" [102]. Și încă: „ca să plătim roada ticăloaselor noastre buze" [103].

Iată cum, pe mare, ei aduc jertfe și ei făgăduiesc a aduce și altele făcînd totodată făgăduința de-a nu se mai îndepărta niciodată de Cel pe care au început a-l adora. Ei au fost cuprinși de-o mare teamă, căci recunoscură după marea liniștită și după încetarea furtunii, că proorocul a spus adevărul.

Iona, trecător pe mare și naufragiat, o dată mort, mîntuiește pe corăbierii [104] ghemuiți de valuri, salvează pe păgînii zguduiți în lumea atîtor gusturi, atît de diferite și contradictorii ale gîndirii.

Și Osea, Amos, Isaia, Ioil, care proorociseră în același timp, n-au venit pentru a îndrepta numai poporul în Iudeea. De unde reiese că naufragiul nu putea fi evitat decît prin moartea fugarului.

2, 1 a. „Și Domnul a trimis un pește mare să înghită pe Iona".

Domnul poruncește morții și iadului [105] să primească pe prooroc. Pentru a îmblînzi nebunia avidă a morții, el, Iona, pare a fi o pradă.

---

98. Vînturile potrivnice sînt cele ale vrăjmașilor lui Hristos.
99. Credința dă o „tihnă" omului religios.
100. Deuteronom 6, 5; Matei 22, 37.
101. Psalmul 50, 18. 102. Psalmul 49, 15. 103. Osea 14 3.
104. În original: „navicula" = corabie.
105. Metonimie = vas pentru conținut.

Pe cît de mare este veselia pentru a-l înghiți, pe atîta mîhnirea ei pentru a-l devora.

Astfel se împlinește ceea ce se citește la Osea: „Din stăpînirea iadului îl voi izbăvi — și de moarte îl voi mîntui“ [106].

În textul ebraic citim „dag gadol“ = adică „un pește mare“, cuvinte pe care cei 70 și apoi Domnul, în Evanghelie, le redau cu chit [107].

În ebraică, prin urmare, se zice „dag gadol“, ceea ce se traduce cu „pește mare“, care fără îndoială înseamnă chit. De observat este că acolo unde se aștepta la moarte s-a făcut mîntuire și cînd s-a zis [108] : „el ocrotea“, precum se vădește la începutul creației, pe animalul despre care este scris în psalmi: „Balaurul acesta pe care l-ai zidit, ca să se joace în ea“, sau mai bine zis: el făcu să vină un pește aproape de corabie pentru a-l primi în sînul său [109] pe Iona cel urmărit, pentru a-i oferi un adăpost și nu moarte. Astfel încît cel care a îndurat în corabie mînia lui Dumnezeu să găsească în moarte împăcarea cu Dumnezeu.

2, 1. b. „Și a stat Iona în pîntecele peștelui trei zile și trei nopți“. Domnul indică, în Evanghelie [110], tainele acestui text și este de prisos [111] a se arăta cu aceleași cuvinte, cu alți termeni, ceea ce a indicat Cel care a pătimit.

Ne întrebăm numai următoarele: cum a stat trei zile și trei nopți în sînul pămîntului [112] ? Unii împart așa numita paraschevi παρασκευὴ (pregătire = vineri) în dependență de eclipsa solară, de la 6 la 9 [113], cînd noaptea a urmat zilei, în două zile și două nopți, și, adăugînd sîmbăta, consideră că trebuiesc socotite trei zile și trei nopți. Noi prin sinecdocă [114] înțelegem totul aparte : îndată ce a murit Vinerea [115], socotim o zi și o noapte, două zile împreună cu sîmbăta iar a treia zi este Dumineca, care vine adăugată la cele două zile premergătoare, căci în Cartea Facerii [116], noaptea nu este cea a zilei premergătoare, ci a zilei următoare, adică începutul lui mîine și nu sfîrșitul lui ieri.

Pentru ca să înțelegi aș vorbi mai simplu [117]: Să zicem că un om a ieșit dintr-un han [118], la orele nouă, la orele trei din ziua următoare trece la alt han. Dacă spun că acela a făcut două zile pe drum, nu voi fi considerat un nesocotit pentru că, călătorul n-a folosit toate ceasurile acelor două zile, ci numai o parte din ele pentru drumeția sa. Dacă careva nu admite, ci poate explica într-un mod mai mulțumitor această taină, n-are decît să urmeze cu preferința, soluția sa [119].

---

106. Osea 13, 14.
107. Peștele uriaș este simbolul iadului.
108. Psalmul 103, 27.
109. Balaurul din Psalmul 103, 27 este chitul.
110. Matei 12, 40.
111. În original: „superfluum“.
112. Urmează o serie de ipoteze privind petrecerea în sînul pămîntului.
113. Sexte = la amiază, nonr = orele 15. Este metoda romană de-a calcula timpul.
114. Sinecdoca: este o figură de stil, cînd se restrînge sau se extinde înțelesul unui cuvînt.
115. Luca 23, 54.
116. 1, 5.
117. Ieronim preferă exemplele ușoare, simple.
118. Han, în original „munsio“.
119. Ieronim este modest din cale afară.

2, 2. „Atunci s-a rugat Iona din pîntecele peștelui către Domnul Dumnezeul lui zicînd“:

Dacă Iona este asemănat cu Domnul, iar starea lui de trei zile și trei nopți în pîntecele chitului e o proorocie a patimilor Mîntuitorului, rugăciunea sa trebuie să fie un chip al rugăciunii [120] Domnului.

Nu tăgăduiesc că sînt unii care consideră imposibil că un om poate fi păstrat trei zile și trei nopți în pîntecele chitului, dirijind soarta corăbiei. Aceștia sînt sau credincioși sau necredincioși. Dacă au credință ei ar trebui să creadă mai tare [121], cum cei trei tineri [122] aruncați în cuptorul cu foc clocotitor au fost atît de bine păstrați încît nici veșmintele lor nu s-au roșit, cum s-a retras marea și s-a ținut dreaptă ca doi pereți [123], pentru a pregăti un drum poporului care avea să treacă, cum printr-o acomodare cu totul omenească, răcnetul leilor îndîrjiți de foame au fost cuprinși de spaimă zărind prada și nu voiau s-o atingă [124], și multe alte fapte asemănătoare. Dacă n-au avut credință ar fi trebuit să citească cele 15 Metamorfoze ale lui Ovidiu și întreaga istorie grecească și latină. Ei ar fi văzut pe Dafne [125] schimbată în floare, sau surorile lui Phaeton [126] prefăcute în plopi, cum Jupiter zeul lor prea sublim fu transformat în lebădă, zbura pe o ploaie de aur și deveni taur sălbatic [127], sau alte aventuri, în care imaginația basmelor tăgăduiește sfințenia Dumnezeirii [128].

Ei cred în aceste basme [129] și spun că unui zeu toate îi sînt cu putință.

În timp ce cred în urîciuni și apără puterea universală a unui zeu, ei tăgăduiesc această putere minunată pusă în slujba unor lucrări cinstite.

În ce privește vorbele: „Atunci s-a rugat Iona din pîntecele peștelui către Domnul Dumnezeul lui zicînd“, noi înțelegem că simțindu-se în securitate în interiorul chitului el nu și-a pierdut nădejdea în îndrumarea divină ci și-a revărsat toată făptura în rugăciune.

Dumnezeu care a zis, despre cel drept: „Cu dînsul sînt în necaz“ [130] și „la strigătul lui el va zice : „Iată-mă!“ [131], a fost cu dînsul și cînd l-a chemat putea spune: „Domnul m-a auzit cînd am strigat către Dînsul“ [132].

2, 3. „Strigat-am către Domnul în strîmtoarea mea și El m-a auzit. Din pîntecele iadului către El am strigat, și El a luat aminte la glasul meu“!

El nu spune : „Eu strig“ [133] ci : „am strigat“. Eu nu-L rog pentru viitor, ci Îi mulțumesc pentru cele trecute. Aceasta ne ade-

---

120. În original „dominicus“.
121. Daniil 4, 1 Migne P. L. 25, 513. 122. Daniil 3, 27 ș.u.
123. Ieșirea 14, 22. 124. Daniil 6, 23.
125. Daphne, urmărită de Apollo, se preface în floare.
126. Phaeton este fiica soarelui.
127. Aluzie la lebăda din Leda, la ploaia de aur a Danaiei, la taurul Europei.
128. Argument apologetic întîlnit la Sfinții Părinți.
129. Ieronim se referă la mitologia greacă și latină, care este plină de fabule.
130. Psalmul 90, 15. 131. Isaia 58, 9. 132. Psalmul 4, 3.
133. În original „clamo“.

vereşte că, din clipa cînd, aruncat în mare, el a văzut chitul, această fiinţă uriaşă, „această gură largă, care s-a deschis“ cu toată puterea pentru a-l înghiţi, el şi-a adus aminte de Dumnezeu şi a strigat, fie printr-o deschizătură de apă care a lăsat loc unui strigăt, sau printr-un simţămînt din adîncul inimii [134], precum Apostolul zice : „Strigaţi în inimile voastre“ [135], „Avva! Părinte!“ [136]. El a strigat către Acela care singur cunoaşte inimile oamenilor şi Care a zis lui Moise : „Ce strigi către Mine?“ [137].

De altfel, precum aminteşte Scriptura, Moise n-a ridicat glasul său înainte de această strigare. Faptul acesta ne aminteşte de vestitul psalm al treptelor [138], unde citim : „Către Domnul am strigat cînd m-am necăjit şi m-a auzit“ [139].

Prin „sînul iadului“ înţelegem pîntecele chitului, care a fost atît de îngrozitor încît ţinea locul iadului.

Dar mai potrivită este referirea la persoana lui Hristos Care, în numele lui David, striga în psalmul 15, 10: „Nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea“, care „a fost viu în iad şi între cei morţi slobod“ [140].

2, 4. „Tu m-ai aruncat în adînc, în inima mării şi undele m-au înconjurat, toate talazurile şi valurile Tale au trecut peste mine“.

În ce priveşte persoana lui Iona, interpretarea nu prezintă greutăţi, de îndată ce el a fost închis în pîntecele chitului şi se afla în cea mai mare adîncime şi în mijlocul mării şi a fost împovărat de valuri.

În ce priveşte pe Domnul şi Mîntuitorul, să ne referim la psalmul 68, 3, în care se spune: „Intrat-am în adîncurile mării şi furtuna m-a potopit“. Tot despre El se spune în alt psalm: „Tu ai lepădat, ai defăimat şi aruncat pe Unsul Tău. Stricat-ai legămîntul robului tău, batjocorit-ai pe pămînt sfinţenia lui, doborît-ai toate gardurile lui“ [141], şi următoarele.

Căci în asemănare cu fericirea cerească despre acest loc este scris: „În lăcaşul lui a zdrobit tăria arcurilor, arma şi sabia şi războiul“ [142].

În ce priveşte „sînul mării“, el este chipul iadului, despre care citim în Evanghelie „în inima pămîntului“ [143]. După cum inima este în mijlocul animalului [144], aşa se zice că iadul este în mijlocul pămîntului. Sau prin analogie [145] s-ar zice că, „în inima pămîntului“ înseamnă a fi în toiul încercărilor. Şi cu toate că între apele amare şi încercat cu toate, afară de păcat, El n-a simţit apele amare, dar a fost împrejmuit de valuri despre care noi citim în alt loc: „Dumnezeu e în mijlocul cetăţii“ [146]. Alţii se ospătau în valurile sărate, eu, în suferinţă fiind, mă adăpam la dulceaţa valurilor. Să nu consideri o lipsă de pietate [147] dacă Domnul zice: „Tu m-ai arun-

---

134. El nu strigă, dar este auzit de Duhul Sfînt.
135. Coloseni 3, 16. 136. Romani 8, 15. 137. Isaia 14, 15.
138. Psalmii treptelor sînt psalmii 120-134. Ei se mai numeau aşa pentru că se citeau pe cele 15 trepte care duc spre templul din Ierusalim.
139. Psalmul 119, 1. 140. Psalmul 87, 3. 141. Psalmul 88, 37-39.
142. Psalmul 75, 2-3. 143. Matei 12, 40.
144. Inima este mijlocul unui loc, al pămîntului, al animalului.
145. Prin asemănare. 146. Psalmul 45, 5.
147. Iona iubeşte forma dialogului în vorbire.

cat în adîncime", adică în psalmul 68, 27 spune: „Pe care tu l-ai bătut, ei l-au prigonit", căci acestea sînt după asemănarea cuvîntului care a fost rostit de Tatăl, la Zaharia: „Voi bate păstorul și se vor risipi oile" [148].

2, 4 b. „Toate talazurile și valurile tale au trecut peste mine". Că peste Iona a trecut clocotul valurilor mării și s-a dezlănțuit sălbăticia furtunii, nu se îndoiește nimeni. Noi însă cercetăm cum au izbit pe Mîntuitorul toate talazurile vîntoase și sălbatice [149].

„Oare zilele omului pe pămînt nu sînt o încercare" [150], sau precum avem în textul ebraic: „Oare omul pe pămînt nu este ca într-o slujbă ostășească ?" Căci luptăm aici pentru a fi încununați dincolo [151].

Nu este om care poate învinge toate încercările, în afară de Acela „care a fost ispitit în toate, Care este după asemănarea noastră, afară de păcat" [152].

De aceea li se spune corintenilor : „Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească. Dar credincios este Dumnezeu, El nu va îngădui ca să fiți ispitiți mai mult decît puteți, ci o dată cu ispita va aduce și scăparea din ea „ca să puteți răbda" [153].

Și precum toate persecuțiile și toate întîmplările supărătoare care se abat asupra noastră nu vin fără știrea lui Dumnezeu, se vorbește despre volbure și despre talazuri ale lui Dumnezeu, care n-au zdrobit pe Iisus, ci s-au năpustit asupra Lui ca o simplă amenințare a unui naufragiu neizbutit.

Astfel toate persecuțiile și revoluțiile care au îmbătat neamul omenesc și au sfărîmat toate corăbiile, au trecut dezlănțuindu-se pe capul meu. Iar eu am îndurat furtunile și am frînt cicloanele care făceau ravagii, pentru a îngădui altora să călătorească mult mai liniștit.

2, 5 a. „Și zicem: Aruncat sînt departe de ochii Tăi!".

Înainte de a striga din adîncul strîmtorării mele și de a mă auzi, eu care am luat asupra mea slujirea de rob și am imitat slăbiciunea ei, am spus: „Aruncat sînt departe de ochii Tăi !". Cît timp eram împreună cu Tine, bucurîndu-mă de lumina Ta și întru lumina Ta eu eram lumină, nu ziceam: „Aruncat sînt!". Dar ajuns în adîncul mării și îmbrăcat în carnea unui om, am luat simțămintele omului și zic : „Aruncat sînt departe de ochii Tăi !".

Acestea le spun ca om. Și ca Dumnezeu, fiind în chip, Eu nu M-am prevalat de deoființimea Mea cu Tine, pentru că voiam să ridic la Tine neamul omenesc, ca toți să fie una, după cum Tu, întru Mine și Eu întru Tine" [154], pentru ca toți cei care au crezut în Mine și în Tine, să zică:

2, 5 b. „Dar voi vedea din nou templul cel sfînt al Tău!", sau cum zice traducerea celor șaptezeci: „Nu crezi Tu că eu voi putea să văd din nou templul cel sfînt al Tău ?".

---

148. Zaharia 13. 7.
149. E vorba de toate suferințele îndurate de Mîntuitorul.
150. Iov 7, 1.
151. Comparație luată din domeniul militar.
152. Evrei 4, 15. 153. I Corinteni 10, 13. 154. Ioan 17, 21.

Ceea ce exprimă cuvîntul grecesc „ara“ ἆρα conține și Vulgata, ediția comună.

„Nu crezi Tu!“, poate fi interpretat ca o concluzie a majorei și minorei din silogism [155] și nu ca o incertitudine a celui care se îndoiește, ci ca o încredere a celui care afirmă.

E ceea ce noi am înțeles prin „dar voi vedea din nou templul cel sfînt al Tău“, despre ceea ce este spus în alt psalm prin purtătorul de cuvînt (Hristos): „Doamne, iubit-am bunăvoința casei Tale și locul locașului slavei Tale“ [156], și textul Evangheliei, unde este scris: „Proslăvește-Mă Tu, Părinte, la Tine Însuți, cu slava pe care am avut-o la Tine, mai înainte de a fi lumea“ [157] Și Tatăl răspunse din ceruri: „Și l-am proslăvit și iarăși îl voi proslăvi“ [158], și „Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul“ [159]. Sau mai departe: Mîntuitorul, unul și același Care ca om făgăduiește ca Dumnezeu și împlinește, și El este sigur de făgăduința care a fost totdeauna a Lui. Pentru persoana lui Iona se poate înțelege limpede că avînd un sentiment de rîvnă [160] și de încredere el a rîvnit, în adîncul mării să vadă templul Domnului și, cu un duh proorocesc, el s-a trezit contemplînd alte lucruri.

2, 6 a. „Apele m-au acoperit pînă în adîncul sufletului meu, adîncul m-a împresurat“.

Apele acestea [161], învecinate cu adîncul, care se mișcă și alunecă în interiorul pămîntului, care duc cu ele multe vase, tind să omoare nu numai trupul, ci și sufletul căci ele sînt prietenele trupului și întreținute de plăcerile cărnii. Iată de ce, precum am arătat mai înainte, Domnul zice în psalm: „Mîntuiește-mă, Dumnezeule, că au intrat ape pînă la sufletul meu“ [162], iar în alt loc: „Atunci au trecut peste sufletul nostru valuri înspăimîntătoare“ [163] și „Izbăvește-mă de cei ce mă urăsc și din adîncul apelor“ [164], pentru ca iadul să nu mă cuprindă, ca el să nu-mi zădărnicească ieșirea! Cu voia mea am făcut pogorîrea pentru a mă sui cu voia mea, la înălțime.

Eu m-am făcut rob, de bunăvoie, eu trebuie să slobozesc pe cei înrobiți pentru a se împlini vorbele: „Suindu-se la înălțime, a robit robirea“ [165].

Pe aceia care erau robi morții El i-a dobîndit pentru viață.

Prin „adînc“ [166] noi trebuie să înțelegem anumite puteri vătămătoare, foarte rele, sau puterile desăvîrșite în producerea chinurilor și caznelor; demonii, în Evanghelie, la care nu sîntem îndatorați să alergăm [167].

De aceea „era întuneric deasupra adîncului“ [168]. Uneori „adîn-

---

155. Silogismul este un raționament deductiv, care conține trei judecăți legate între ele încît a treia reprezintă concluzia.
156. Psalmul 25, 8. 157. Ioan 17, 5.
158. Ioan 12, 28. 159. Ioan 1, 1.
160. Fericitul Ieronim împrumută adesea noțiuni din roman.
161. Despre apele cele rele Fericitul Ieronim a scris în *Comentarul la Iezechiel.* cap. 47, Migne. P. L. tom. 25, col. 468 și urm.
162. Psalmul 68, 1. 163. Psalmul 123, 5. 164. Psalmul 68, 17.
165. Efeseni 4, 8.
166. Aluzii la Facere 7, 11 și 8, 2; Psalmul 4, 9 ș.a.
167. Matei 8, 30; Marcu 5, 10 și Luca 8, 31.
168. Facerea 1, 1.

cul“ este întrebuințat în loc de taină (înțeles foarte adînc), sau în loc de judecata lui Dumnezeu: „Judecățile tale (sînt) un adînc mare“ [169] și: „Adînc pe adînc cheamă în glasul căderilor apelor Tale“ [170].

2, 6 b. „Iarba mării s-a împletit în jurul capului meu“.

2, 7. „Mă coborîsem pînă la temeliile munților, zăvoarele pămîntului mă încuiau pe vecie“.

Că marea a acoperit capul lui Iona, că a trebuit să coboare de la poalele munților ca să vină pînă în adîncurile pămîntului pe care, întocmai ca peste barele unor coloane, prin voia lui Dumnezeu, globul pămîntesc este sprijinit, despre aceasta nu se îndoiește nimeni. Acest pămînt despre care în alt loc se spune: „Eu am înălțat stîlpii lui“ [171].

În ce privește Domnul și Mîntuitorul, iată care mi se pare că poate fi înțelesul după cele două texte [172]. Inima și capul său, adică sufletul care trebuia să ia trup pentru mîntuirea noastră, a coborît pînă la o oarecare depărtare de munții care erau acoperiți cu corăbii. Ele s-au desprins din libertatea cerească, adîncul le înconjura, ele erau întărite de măreția lui Dumnezeu. Sufletul său a pătruns în iad, în acel loc în care întocmai ca în cel mai urît noroi, sufletele păcătoșilor erau înlănțuite, așa precum zice psalmistul: „Intra-vor în cele mai de jos ale pămîntului, părți vulpilor vor fi“ [173].

Acestea sînt pîrghiile pămîntului, ca niște zăvoare înlănțuite de torturi, care nu îngăduie a lăsa să iasă din iad sufletele înrobite. Iată pentru ce cei șaptezeci traduc într-un mod semnificativ „legături veșnice“, ceea ce exprimă năzuința de a reține pentru totdeauna pe aceia pe care i-a doborît. Însă Mîntuitorul nostru, despre care citim la Isaia aceste cuvinte, sub imaginea lui Cirus: „Eu voi zdrobi porțile cele de aramă și zăvoarele cele de fier le voi sfărîma“ [174], a coborît din culmile munților, a fost închis cu zăvoare veșnice pentru a slobozi pe toți înrobiții.

2, 7 b. „Dar Tu ai scos din stricăciune viața mea, Doamne, Dumnezeul meu“.

Se spune, pe bună dreptate: „Dar Tu ai scos din stricăciune viața mea“, pentru că El a coborît în mijlocul stricăciunii, în iad. E ceea ce Apostolii interpretează, în psalmul al cinsprezecelea, ca un cuvînt profetic referitor la Domnul: „Căci nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciune“ [175].

Acestea au fost spuse cînd David a fost mort și redat pămîntului, însă trupul Mîntuitorului n-a cunoscut stricăciunea.

Alții înțeleg că asemănat cu fericirea cerească și cu Cuvîntul lui Dumnezeu, trupul omenesc este stricăciune căci „este semănat întru stricăciune“ [176], și pentru că în psalmul 102 înțelesul se referă la persoana celui drept. „Cel ce curățește toate fărădelegile tale, Cel ce izbăvește din stricăciune viața ta“ [177].

---

169. Psalmul 35, 7.
170. Psalmul 41, 9.
171. Psalmul 74, 3.
172. Cele două texte sînt cel ebraic și cel grecesc.
173. Psalm 62, 9.
174. Isaia 45, 2.
175. Psalmul 15, 10.
176. I Corinteni 15, 42.
177. Psalmul 102, 4-5.

Iată de ce zice Apostolul: „Om nenorocit ce sînt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia ?“ [178].

El este numit „trupul morții“ sau „trupul smereniei“ [179]. Unii oameni acomodează textul acesta la erezia lor, pentru ca Persoana lui Hristos să pomenească un antihrist, pentru a pune stăpînire pe biserici, pentru a hrăni un pîntece bine îngrășat și a vorbi împotriva cărnii cu totul înflăcărați de cele trupești.

Însă noi știm că trupul luat din fecioara neîntinată n-a dat naștere necurăției lui Hristos ci templului Său.

Dacă trecem la gîndirea Apostolului către corinteni, unde-i vorba despre un trup duhovnicesc [180], noi am putea spune pentru a scăpa de aparențele unei cutezanțe că același trup, aceeași carne reînviată care a fost încredințată pămîntului s-a mutat în slavă, numai cît ceea ce se schimbă este slava, nu firea: „Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune și acest (trup) muritor să se îmbrace în nemurire“ [181].

Cînd se zice : „Această făptură“ e oarecum ca și cînd s-ar considera trupul o fărîmă ținută între două degete; adică: la ce ne naștem, de ce murim, cei care se tem deci iau plata vinovăției lor, cei care așteaptă răsplata feciorelniciei, cei care desfrînarea o reduc la pedeapsă.

În ce privește Iona, iată care poate fi înțelesul. El, care, în pîntecele chitului, s-ar fi putut corupe prefăcîndu-se în suc hrănitor pentru animal și a se împrăștia prin mațele sale, a rămîne în realitate nevătămat și întreg. Și cînd el zice: „Doamne, Dumnezeul meu“. el o face cu un sentiment de atașament și are impresia că Dumnezeu, Care este Același pentru toți și al lui, Îl știe a-i fi apropiat, în virtutea măreței binefaceri.

2, 8 a. „Cînd se sfîrșea în mine duhul meu, de Domnul mi-am adus aminte“.

Cînd n-am nădăjduit nici într-un ajutor, zice el, aducerea aminte de Domnul m-a mîntuit, după cuvîntul acesta: „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu și m-am cutremurat“ [182], iar în alt loc : „Gînditu-m-am la zilele de demult și de anii cei veșnici mi-am adus aminte și cugetam“ [183].

Eu am pierdut toată nădejdea de a ieși : Trupul meu atît de șubrezit, din pîntecele chitului, nu mi-a dat nici o nădejde de viață. Și totuși ceea ce părea cu neputință se putea întîmpla prin voia Domnului. Mă vedeam închis în pîntecele chitului și toată nădejdea mea era în Domnul. Iată, pentru a ne fi de învățătură, după Traducerea celor șaptezeci, că în vreme ce sufletul nostru lipsit de vigoare este smuls din unitatea sa cu trupul, noi nu trebuie să ne abatem gîndul de la Acela care atît cu trupul cît fără trup este Domnul nostru.

Pentru Mîntuitorul nu este grea această tîlcuire, cîtă vreme El a zis : „Întristat este sufletul Meu pînă la moarte“ [184].

„Părintele Meu, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta“ [185] și : „În mîinile Tale îmi voi da duhul Meu“ [186].

---

178. Romani 7, 24.
179. Filipeni 3, 21.
180. I Corinteni 15, 44.
181. I Corinteni 15, 53.
182. Psalmul 76, 3.
183. Psalmul 76, 5.
184. Matei 26, 38.
185. Matei 26, 39.
186. Psalmul 30, 5 ; Luca 23, 46.

2, 8 b. „Și la Tine a ajuns rugăciunea mea, în lăcașul Tău cel sfînt".

În mîhnirea mea mi-am adus aminte de Domnul, pentru ca rugăciunea mea să urce la ceruri de la marginile mării și de la locul de pomenire al munților și să ajungă în sfîntul Tău lăcaș unde Tu te desfătezi în fericirea veșnică. Trebuie de reținut acest nou fel de vorbire : „Rugăciunea pentru rugăciune — oratio fiat oratio", prin care acela cere ca rugăciunea să se înalțe pînă la lăcașul lui Dumnezeu. În calitate de slujitor al lui Dumnezeu, el dorește ca prin trupul său să fie mîntuit poporul.

2, 9. „Cei ce slujesc idolilor deșerți disprețuiesc harul Tău".

Dumnezeu este îndurător și prin natura Sa El poate mîntui pe aceia care nu pot fi mîntuiți pe calea justiției. Însă prin greșelile noastre noi stricăm și pierdem îndurarea pregătită, ce s-a oferit singură. El (Iona) n-a zis : „Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sînt deșertăciuni" [187], despre cei ce săvîrșesc deșertăciuni, pentru ca să nu pară că el condamnă toată lumea și contestă îndurarea față de neamul omenesc întreg, ci numai a acelora, din răutatea cărora iese nedreptatea și cugetele inimilor ies la iveală [188], care nu se mulțumesc a face numai, ci care păstrează deșertăciunile ca pe o scumpătate considerînd că au descoperit o comoară.

De luat în seamă este măreția sufletului la profet : În adîncul mării, stăpînit de o beznă veșnică [189], în pîntecele unei atare ființe, unde nu se ocupă de primejdia sa ci el filozofează [190], în mod general despre natură. „Ei disprețuiesc, zice el, harul. Cu toate că harul a fost nesocotit" și noi putem înțelege că Dumnezeu Însuși, este „îndurat și milostiv Domnul, îndelung răbdător și mult milostiv" [191].

El nu părăsește pe cei care zăbovesc în deșertăciuni, El nu-i blesteamă ci El așteaptă să se întoarcă, cîtă vreme ei nu părăsesc în mod hotărît milostivirea care este în fața lor, oferindu-se ea însăși. Aceasta poate fi o proorocire privitoare la Persoana Domnului în privința necredinței acelora: „Care se laudă că cinstesc învățături omenești" [192] și porunci de ale fățarnicilor, această deșertăciune și această minciună și au părăsit pe Dumnezeu Care totdeauna S-a îndurat de ei.

2, 10. „Dar eu îți voi aduce Ție jertfe cu glas de laudă și toate făgăduințele mele le voi împlini, căci mîntuirea vine de la Domnul".

Cei care stăruie în deșertăciunea lor au părăsit îndurarea, însă eu care am fost înghițit pentru mîntuirea unei mulțimi, eu aș aduce o jertfă cu glas de laudă și cu acțiuni de mulțumire dăruindu-mă pe mine însumi. Căci Hristos, Paștele nostru, S-a jertfit pentru noi [193]. Adevărat Preot și Miel [194], El S-a dăruit pentru noi. „Și Eu Te voi slăvi pe Tine", zise El, „precum Te slăvesc" zicînd : „Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pămîntului" [195], și Eu mă voi achita față de Domnul cu făgăduințele pe care le-am

---

187. Eclesiastul 1, 2. 188. Psalmul 72, 7.
189. În original „altema nox".
190. Ieronim cunoștea pe filosofii creștini Aristide, Justin.
191. Psalmul 144, 8. 192. Marcu 7, 7. 193. I Corinteni 5, 7.
194. Adevăratul preot este Hristos. 195. Matei 11, 25.

făcut pentru mîntuirea tuturor, pentru ca din toți pe care Mi i-ai dat Mie să nu pierd nici unul“ [196].

Noi vedem că prin patimile Sale Domnul S-a făgăduit pentru mîntuirea noastră și că nu-L facem mincinos [197] pe Iisus [198]. Să nu mai facem rău pentru ca să ne aducă înaintea lui Dumnezeu-Tatăl ca pe-o jertfă bineplăcută.

2, 11. „Și Domnul a poruncit peștelui și peștele a aruncat pe Iona la țărm“.

Ceea ce am citit mai înainte ca venind de la persoana lui Iona, Domnul i-a cerut prin rugăciune în pîntecele chitului despre care Iov grăiește într-un mod tainic [199]: „Blestemată să fie de către cei ce blestemă zilele de către cei ce știu să descînte Leviatanul“ [200].

Îi este, deci rînduit acestui mare chit al adîncurilor și iadului de a reda pămîntului pe Mîntuitorul, astfel că Cel care a murit pentru a slobozi pe cei ținuți în legăturile morții să ducă cu El un mare număr de oameni la viață.

În ce privește cuvîntul : „A aruncat“ (evomuit), noi trebuie să-l luăm într-un înțeles mult mai bogat [201], pentru a adeveri că viața biruitoare este ieșită din inima unei vieți nestăpînite de moarte [202].

3, 1-2. „Și a fost Cuvîntul Domnului către Iona, a doua oară, zicînd: Scoală și pornește către cetatea cea mare a Ninivei și propoveduiește vestea pe care ți-am poruncit-o“.

Nu i s-a spus proorocului: „De ce n-ai făcut ceea ce ți s-a poruncit?“, căci pedeapsa naufragiului și vomitarea i-au fost deajuns pentru a înțelege pe Domnul ca Mîntuitor cîtă vreme el nu L-a înțeles cînd i-a dat o poruncă. Încolo e de prisos a lua în seamă toate faptele unui slujitor supus greșelii, o dată ce el a fost pedepsit, căci o atare pedeapsă e mai puțin o îndreptare decît o dezaprobare.

Și Domnul nostru este trimis a doua oară în Ninive, după Înviere, El Care a fost, într-un fel oarecare, mai înainte, cînd a zis: „Părintele Meu, dacă este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta“ [203] și Care n-a voit să ia pîinea copiilor și s-o arunce cîinilor [204], acum cînd copiii au strigat: „Răstignește-L! Răstignește-L ! Nu avem împărat decît pe cesarul“ [205], El Se îndreaptă, deodată către Ninive pentru a proclama după Înviere ceea ce a primit poruncă să vestească înainte de patimi. Porunca este dată, El înțelege, apoi El este silit a voi și a doua oară El împlinește voia Tatălui: Făcîndu-Se asemenea oamenilor „în chip de rob“ [206], căruia i se potrivește acest mod de vorbire.

3, 3. „Și s-a sculat Iona și s-a dus la Ninive, după cuvîntul Domnului. Și Ninive era cetate mare înaintea lui Dumnezeu — cale de trei zile. Și a pătruns Iona în „cetatea cale de o zi“.

Iona duce îndată la îndeplinire porunca ce i-a fost dată.

---

196. Ioan 6, 39. 197. Ioan 1, 10.
198. Despre Hristos, Ieronim scrie totdeauna cu multă veneraţie.
199. În mod tainic se vorbește și în *cartea Iov* despre leviata și behemot.
200. Iov 3, 8.
201. Ieronim face un paralelism între viaţă și moarte, ca și cînd ar vorbi împreună cu Apostolul: „De n-a înviat Hristos zadarnică este credinţa noastră“.
202. Ieronim se referă la proorocul Ioil 2, 16.
203. Matei 26, 39. 204. Matei 15, 26. 205. Matei 23, 21 și Ioan 19, 5.
206. Filipeni 27.

Ninive spre care se îndrepta proorocul a fost un oraș mare cu o așa împrejmuire încît îți trebuiau trei zile ca s-o înconjori. Însă el, aducîndu-și aminte de porunca primită și de naufragiul îndurat, în rîvna sa, a făcut într-o singură zi drumul de trei zile.

Cîtă vreme pentru unii care nu făceau pe oamenii subțiri, el a rostit predica sa într-un cartier al orașului iar cuvîntul său a ajuns apoi în sînul celorlalți locuitori.

Dacă se spune că Domnul nostru Se ridică, vorbind în mod propriu, din iad și vestește Cuvîntul Domnului cînd trimite Apostolii să boteze pe cei care erau în Ninive în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfînt — iată cele trei zile de drum ale noastre!

Și această taină a mîntuirii oamenilor este „cale de o zi“, adică ea se încheie prin proclamarea Dumnezeului unic, Iona predicînd nu atît Apostolilor cît mai mult prin mijloacele Apostolilor.

El Însuși zise : „Iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului“ [207].

Fără îndoială că Ninive ar fi o mare cetate a lui Dumnezeu pentru că lumea și toate cele dintr-însa au existat la Dumnezeu și „fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut“ [208].

Să reținem și faptul că nu s-a zis „trei zile și trei nopți“, nici „o zi și o noapte“ ci simplu „trei zile“ și „o zi“, pentru a arăta că în taina Treimii și a mărturisirii unicului Dumnezeu nu e nimic întunecat.

De altfel, proorocul trimis din Iudeea la asirieni, trebuia să provoace cu atîta îndîrjire o pocăință vrednică de trimiterea sa pentru a tămădui rănile vechi și sîngerînde printr-o cataplasmă aplicată îndelungat. În afară de aceea numărul patruzeci se potrivește păcătoșilor, postului, rugăciunii, sacului, lăcrimării, stăruinței în rugăciune. Astfel și Moise a postit patruzeci de zile la Muntele Sinai [209] și Ilie fugărind pe Izabela ne este înfățișat postind patruzeci de zile [210], după ce a anunțat foametea în țara lui Israel [211], cînd mînia lui Dumnezeu avea să se reverse.

Chiar și Domnul, adevăratul Iona, trimis pentru a propovădui lumii postește patruzeci de zile [212]. El ne-a lăsat postul moștenire pentru a pregăti inimile noastre prin acest număr de patruzeci, pentru mîncarea Trupului Său.

Evanghelia arată împlinit acest cuvînt. Între ei a strigat în templu, zicînd: „Dacă însetează cineva să vină la Mine să bea“ [213]. De altfel, toată predicarea Mîntuitorului este numită o strigare, pentru că El vorbea despre lucruri mari.

3, 5. „Atunci ninivitenii au crezut în Dumnezeu, au ținut post și s-au îmbrăcat în sac, de la cei mai mari pînă la cei mai mici“.

Ninive a crezut, dar unii din Israel au stăruit în necredința lor.

Mai întîi au crezut oamenii din Ninive, care s-au pocăit la vîrsta lui Hristos : Au ținut post, s-au îmbrăcat în sac, de la cei mai mari pînă la cei mai mici.

Pocăința, postul și acea comportare au fost potrivite, încît

---

207. Matei 28, 20. 208. Ioan 1, 3.
209. Ieșirea 34, 28. 210. III Regi 19, 8. 211. III Regi 17, 1.
212. Matei 4, 2. 213. Ioan 7, 37.

cei care au supărat pe Dumnezeu prin depravare și lăcomie se simt apăsați, condamnînd pe cei care odinioară l-au supărat. Sacul și postul sînt armele pocăinței, sprijinitoarele păcătoșilor. Întîi postul apoi sacul, întîi ceea ce nu se vede și apoi ceea ce e evident. Unul (postul) este totdeauna adus lui Dumnezeu, celălalt (sacul), din cînd în cînd, oamenilor. Și dacă dintre cei doi aliați folositori ar trebui să se renunțe la unul eu aș păstra, mai vîrtos, postul fără sac, decît sacul fără post.

Oamenii mari dau exemplul care-i potrivit tinereții, nimeni nu-i fără de prihană, chiar dacă viața sa ar fi numai de o zi, deoarece zilele lui sînt măsurate. Dacă nici stelele nu sînt curate de tot înaintea lui Dumnezeu [214], cu atît mai puțin omul, care nu este decît putreziciune cu atît mai puțin cel născut din om, care „nu este decît un vierme“ [215] și cei care sînt ținuți prin păcatul lui Adam, și marele vinovat [216].

Luați seama la frumusețea rînduirii: Dumnezeu poruncește proorocului, proorocul vestește cetății, oamenii cred îndată, vestesc post și toată lumea îmbracă sacul. Omul nu vestește sac, ci postul.

De altfel, pe bună dreptate cei care au introdus postul atașează și sacul postului pentru a se deșerta pîntecele și a-l cuprinde întristarea, rugînd pe Domnul cu mai multă stăruință și cu o mai mare nădejde în a-și ajunge ținta.

3, 6-9. „Și a ajuns vestea pînă la împăratul Ninivei. Acesta s-a sculat de pe tronul său, și-a lepădat veșmîntul său cel scump, s-a acoperit cu sac și s-a culcat în cenușă“.

Apoi, din porunca împăratului și a dregătorilor săi, s-a strigat și s-a zis acestea: Oamenii ca și animalele, vitele mari și mici să nu mănînce nimic, să nu pască nici să bea apă [217]. Iar oamenii să se îmbrace cu sac și către Dumnezeu să strige din toată puterea și fiecare să se întoarcă de pe calea lui cea rea și de la nedreptatea pe care o săvîrșesc mîinile lui (8). „Poate că Dumnezeu Se va îndura și Se va milostivi și va ține în loc mulțimea mîniei Lui ca să nu pierim“ (9).

Eu cunosc pe unii pentru care regele Ninivei — cel ce fu ultimul care a înțeles proclamarea —, care a coborît de pe tronul său și a lepădat veșmîntul lui cel vechi și s-a îmbrăcat cu sac și s-a așezat în cenușă și n-a fost mulțumit de propria convertire predică și pocăința altora, împreună cu dregătorii săi zicînd: „Oamenii și animalele, vitele mari și mici să fie chinuite prin foame, să îmbrace sacul“, condamnă păcatele trecutului și dedîndu-se, fără îndoială pocăinței, devin chipul diavolului, care la sfîrșitul veacului, pentru că nici o făptură spirituală — opera lui Dumnezeu — n-ar putea pieri, va coborî din mîndria sa, va săvîrși pocăință și va fi așezat la locul lui de altădată.

Pentru a accepta această părere, ei aduc acest exemplu al lui Daniel, unde Nabucudonosor, după șapte ani de pocăință, este reașezat în domnia sa de altădată [218].

---

214. Se referă la Iov. 215. Iov. 25, 5-6.
216. Ieronim ia o atitudine vehementă împotriva păcatului.
217. Semnul doliului îl aplică și la animale.
218. Daniil 4, 24.

Întrucît aceasta nu se spune în Sfînta Scriptură și întrucît ea distruge cu desăvîrșire credința în Dumnezeu, (căci oamenii) alunecă ușor în păcate, ei cred că și diavolul, chiar autorul relelor și izvorul tuturor păcatelor, poate fi mîntuit dacă se pocăiește și trebuie alungat din sufletele noastre.

Știm că păcătoșii din Evanghelie [219] sînt trimiși în focul veșnic pregătit pentru diavol și îngerii săi căci se spune: „Viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge“ [220].

Noi știm, pe de altă parte, că Dumnezeu este îndurător și noi, alți păcătoși, noi nu ne împărtășim de asprimea Sa, căci citim: „Milostiv este Domnul și drept și Dumnezeul nostru miluiește“ [221].

Dreptatea lui Dumnezeu este învăluită de îndurare și de aceea El purcede la judecată: El cruță, pentru a judeca, El judecă pentru a fi îndurător: „Mila și adevărul s-au întîmpinat dreptatea și pacea s-au sărutat“ [222].

Mai mult, dacă toate făpturile spirituale sînt deopotrivă și dacă, în chip necesar, prin virtuțile lor sau prin păcatele lor, ele se ridică spre înălțimi sau coboară în adîncimi, apoi, după o lungă alergare, dacă toate lucrurile sînt repuse în starea cu demnitate unică pentru toți ostenitorii, ce deosebire este între fecioare și prostituate? Ce deosebire între Maica Domnului (deși este o necuviință a o spune) și victimele plăcerilor publice? Gavriil a fost el ca un diavol? Proorocii niște prooroci mincinoși? Martirii ca prigonitorii?

Închipuiți-vă tot ce vreți, dublați anii și timpurile, îngrămădiți pentru chinuri perioade nesfîrșite: Dacă sfîrșitul este același pentru toți, tot trecutul e ca un nimic, căci ceea ce ne privește nu este ceea ce am fost într-o clipă ci ceea ce vom fi pentru totdeauna. Eu nu tăgăduiesc că este obiceiul de a se opune acestor obiecțiuni, menajînd o nădejde pentru sine și o scăpare de la înec prin tovărășia diavolului.

Dar nu este prilejul de a scrie mult și pe larg împotriva opiniei perverse și împotriva apărării diabolice a acelora care învață ceva aparte pentru a o tăgădui în public.

Ajunge de a fi indicat ceea ce cugetăm despre acest text, și cum aceasta face parte dintr-un comentar, de a reține pe scurt, cine este regele Ninivei, ultimul care primește cuvîntul lui Dumnezeu.

Ceea ce e în stare la oameni elocința veacului și înțelepciunea seculară, se vede la Demostene, Cicero, Plato, Xenofon, Teofrast, Aristot și ceilalți oratori și filosofi care sînt considerați ca niște regi, iar învățăturile lor nu sînt privite ca niște precepte ale muritorilor, ci ca niște descoperiri ale zeilor.

De unde acest cuvînt al lui Platon: „Fericite sînt republicile dacă filosofii stăpînesc într-însele, unde și regii filosofează“ [223].

Cît este de greu ca astfel de oameni să creadă în Dumnezeu!

Eu trec peste exemplele epocii și peste istoriile vechilor păgîni și mă mulțumesc cu textul Apostolului scris corintenilor: „Priviți chemarea voastră, fraților, că nu mulți sînt înțelepți după

---

219. Matei 25, 41. 220. Isaia 66, 24.
221. Psalmul 114, 5. 222. Psalmul 84, 11.
223. Citat din Platon *Republica* 5, 18.

trup, nu mulți sînt puternici, nu mulți sînt buni de neam; ci Dumnezeu și-a ales pe cele nebune ale lumii, ca să rușineze pe cei înțelepți; Dumnezeu și-a ales pe cele slabe ale lumii, ca să le rușineze pe cele tari; Dumnezeu și-a ales pe cele de neam de jos ale lumii, pe cele nebăgate în seamă, pe cele ce nu sînt, ca să nimicească pe cele ce sînt“ [224] și așa mai departe.

Și altundeva se zice: „Înțelepciunea celor înțelepți se va pierde și istețimea celor isteți va pieri“ [225].

Apoi : „Luați aminte să nu vă fure mintea cineva cu filosofia și cu deșarta înșelăciune“ [226].

Acest lucru e limpede: Propoveduirea lui Hristos, regii lumii au înțeles-o cei mai de pe urmă, astfel s-au lepădat de strălucirea oratoriei, frumusețea aparentă a cuvintelor, ei s-au dăruit cu totul simplității și celor de rînd, întorcîndu-se la felul de a fi al poporului de rînd, se așezară în rînd cu alții nesocotind ceea ce ei, mai înainte, au lăudat peste măsură.

Să luăm, de exemplu, pe fericitul Ciprian, campionul idolatriei, mai înainte, care avea o așa reputație a elocinței încît el instrui arta oratoriei la Cartagina.

El a sfîrșit prin a înțelege cuvîntul lui Iona, s-a pocăit prin convertire și a ajuns la o așa îndrăzneală încît a propovăduit pe Hristos în mod public și ar fi fost gata oricînd a-și pleca grumajii sub sabie.

Desigur, noi înțelegem că regele Ninivei a coborît de pe tronul său, a schimbat purpura cu sacul, esențele parfumate cu noroiul, luxul cu simplitatea, nu a înțelesului propriu-zis al cuvintelor.

În acest înțeles se spune la Ieremia despre Babilon: „Babilonul este o cupă de aur, care a îmbătat întreg pămîntul“ [227].

Pe cine nu l-a copleșit elocința veacului? Care spirit n-a fost vrăjit prin frumoasele rînduiri ale cuvintelor și strălucirea alocuțiilor sale ?

Cei puternici, nobilii și bogătașii, au o oarecare teamă să creadă în Dumnezeu, cu atît mai mult maeștrii cuvîntului. Spiritul lor e orb prin bogățiile, resursele, belșugul, blocate de vicii, ei nu pot vedea virtuțile și ei apreciază simplitatea Sfintei Scripturi nu pentru măreția cuprinsului ci pentru nivelul modest al cuvintelor.

Însă dacă cei care învățau altădată răul vor fi convertiți la pocăință și vor începe să învețe binele, atunci vom vedea popoarele Ninivei convertindu-se printr-o singură predică și vedem împlinindu-se cuvîntul proorocului Isaia care spune : „Oare un popor se naște dintr-o dată ?“ [228].

Oamenii și animalele îmbrăcați în sac, strigînd către Domnul, înțelegeți-o în acest sens : Cei care au rațiune și cei care n-o au, cei îndemînatici și cei simpli se pocăiesc potrivit acestui cuvînt anunțat în alt loc: „Oameni și dobitoacele vei izbăvi, Doamne“ [229].

Ce-i drept noi putem interpreta în chip diferit animalele îmbrăcate în sac, mai ales considerînd textul unde citim: „Soarele

---

224. I Corinteni 1, 26-28.
225. Isaia 29. 14 ; I Corinteni 1, 19.
226. Coloseni 2, 8.
227. Ieremia 51, 7.
228. Isaia 66, 8.
229. Psalmul 35, 6.

și luna se îmbracă în sac“ [230] sau în alt loc: „Eu îmbrac cerul cu zăbranic și-l acopăr cu un sac“ [231].

Prin sac se înțelege veșmîntul de doliu, povara tristeții, care se exprimă în mod metaforic prin sac. Iată și aceste cuvinte: „Cine știe dacă nu cumva Dumnezeu S-a răstignit și nu ne va ierta?“, ne lasă într-o stare de nedumerire. Astfel oamenii, cînd mîntuirea lor este îndoielnică, se pocăiesc mai stăruitor și stăruie mai puternic pentru îndurarea lui Dumnezeu.

3, 10: „Atunci Dumnezeu a văzut faptele lor cele de pocăință și s-au întors din căile lor cele rele. Și i-a părut rău lui Dumnezeu de prezicerile de rău pe care le făcuse și nu le-a mai împlinit [232].

După cele două sensuri ale textului, Dumnezeu amenință în același timp orașul Asiriei și în fiecare zi popoarele lumii pentru a le face să se pocăiască : Dacă ei se convertesc, El va schimba hotărîrea Sa, ea va fi modificată în urma convertirii poporului.

E tocmai ceea ce Ieremia și Iezechiel [233] explică limpede: Domnul nu împlinește binele pe care l-a făgăduit, dacă cei buni se întorc spre păcate, nici răul cu care amenință pe păcătoși, dacă se întorc la mîntuire.

Astfel Domnul vede faptele lor : Ei se întorc de la purtarea lor condamnabilă. El nu ascultă de făgăduințele cu care unii își dădeau aere : „Toate cîte le-a grăit Domnul vom face“ [234] ci El vede faptele. Și pentru că El iubește mai mult pocăința unui păcătos [235] decît moartea Sa, El a schimbat cu bună intenție hotărîrea Sa pentru că El a văzut schimbarea faptelor lor [236].

Sau, mai bine zis, Dumnezeu a stăruit în chemarea Sa, pentru că El voia să împărtășească harul Său de la început. Nimeni, prin urmare, dacă vrea să-l pedepsească, nu are influență asupra graiului Său amenințător.

Cuvîntul „rău“, precum am spus-a mai înainte, e a se lua în înțelesul de caznă, zbucium, nu doar că Dumnezeu ar putea gîndi să facă rău.

4, 1. „Și Iona fu cuprins de mare întristare și se aprinse de mînie și el a rugat pe Domnul zicînd“ : Iona văzînd intrarea mulțimilor de popoare [237], împlinirea cuvîntului din Deuteronom : „Ei m-au întărîtat la gelozie prin cei ce nu sînt Dumnezeu și au aprins mînia Mea prin idolii lor, îi voi întărîta și Eu pe ei printr-un popor care nu e popor, le voi aprinde mînia printr-un neam fără pricepere“ [238]. El Se întristează pentru mîntuirea lui Israel, El este cuprins de o mare durere, care se exprimă în vorbe mari. El expune motivele întristării Sale și grăiește cam următoarele: „Eu am fost singurul ales dintre atîția prooroci pentru a vesti mîntuirea altora“.

Astfel ceea ce-l întristează nu este, cum cred unii, pentru că mulțimea de popoare va fi mîntuită, ci pierderea lui Israel. Ase-

---

230. Ioil 3, 15. 231. Isaia 50, 3. 232. Înțelesul literal și duhovnicesc.
233. Atitudinea lui Dumnezeu față de om este conformă cu propășirea sa. Răsplata corespunde cu principiul talionului : „pentru faptă răsplată, năpastă pentru năpastă“.
234. Ioan 24, 37. 235. Iezechiel 33, 11.
236. Pentru Ieronim, proorocul Iona e un exemplu de pocăință.
237. Romani 11, 25. 238. Deuteronom 32, 21.

menea și Mîntuitorul nostru a plîns pentru Ierusalim [239], a refuzat să ia pîinea copiilor și s-o arunce cîinilor [240].

Și Apostolii au predicat, mai întîi, lui Israel [241], iar Pavel ar fi dorit să fie el însuși anatema pentru frații săi, care sînt israeliți „ale cărora este înfierea și slava și testamentele și ai căror sînt părinții și din care, după trup, este Hristos“ [242].

E frumos să vezi durerea, cum se interpretează cuvîntul lui Iona, „lovită de durere“, „inima întristată pînă la moarte“ [243], căci pentru a nu lăsa să piară poporul evreu, întrucît era în puterea lui, el a îndurat mult. Numele durere se potrivește și istoriei, pentru că ea înregistrează patimile proorocului, produse de îndurarea călătoriei și a naufragiului său.

4, 2-3. „O, Doamne, iată tocmai ce cugetam eu cînd eram în țara mea! Pentru aceasta eu am încercat să fug la Tarsis, căci știam că Tu ești Dumnezeu îndurător și milostiv, îndelung-răbdător și mult-milostiv și Îți pare rău de fărădelegi.

Și acum Doamne, ia-mi sufletul meu, căci este mai bine să mor decît să trăiesc“.

Ceea ce am tîlcuit mai sus și ceea ce cei Șaptezeci traduc cu ὦ δῆ și este în limba ebraică anna, această interjecție mi se pare să exprime rugăciunea făcute cu o nuanță de afecțiune. Căci rugăciunea, cînd ea pare a avea o rațiune, de a voi să fugi, acuză într-o măsură oarecare pe Domnul de nedreptate, de asemenea domolește cîrtelile ei printr-o introducere întregitoare.

Nu era oare ceea ce cugetam eu, zise el, cînd eram în țara mea ? Eu știam că Tu vei face aceasta.

Eu nu tăgăduiesc că Tu ești milostiv, de aceea eu m-am ferit a Te vesti ca fiind aspru și crud. Voiam, deci, să fug la Tarsis, pentru a fi liber contemplației și în oceanul acestui veac, eu preferam să mă bucur de liniște și de odihnă.

Am părăsit casa mea, am lăsat moștenirea mea, am ieșit din sînul Tău și am venit .

Dacă aș fi spus că Tu ești milostiv, îndurător și că Tu ierți greșeala, nimeni nu s-ar fi mai pocăit.

Dacă Te-am vestit ca pe un crud care nu e bun decît a face o judecată, eu știam că nu aceasta este natura Ta. Pus în această situație am preferat să fug decît să amăgesc pe penitenți prin blîndețe sau de a predica despre Tine ceea ce Tu nu erai.

Ia-mi Doamne sufletul meu, căci moartea este mai bună pentru mine decît viața ! Ia-mi sufletul meu, care a fost întristat pînă la moarte ! [244] Primește-mi sufletul meu!

„În mîinile Tale încredințez duhul Meu“ [245], căci moartea este pentru Mine mai bună decît viața. Trăind Eu n-aș fi putut mîntui singur poporul lui Israel, Eu voi muri și lumea va fi mîntuită. Istoria este limpede și în ceea ce privește persoana proorocului se poate înțelege, precum adesea am spus-o, căci s-a întristat și voia să moară pentru a nu vedea pierderea ireparabilă a lui Israel, în urma convertirii unui mare număr de popoare.

---

239. Luca 41, 29.
240. Matei 15, 26.
241. Fericitul Augustin 13.
242. Romani 7, 3, 5.
243. Matei 26, 38.
244. *Ibidem.*
245. Marcu 23, 46.

4, 4. „Și a zis Domnul: Faci tu oare bine că-ți aprinzi mînia?“ Cuvîntul evreiesc „hadra lah“ poate fi tradus cu : „Ți-ai aprins mînia“. Și un termen și altul convine proorocului cît și Domnului, sau este întristat neînțelegînd că va veni un îndrumător pe seama ninivitenilor sau este mîhnit crezînd că Israel va pieri. Cu mult cumpăt Dumnezeu nu-i spune: „Tu te zbuciumi în zadar și te întristezi“, nevoind să te întristezi pentru a nu lucra împotriva hotărîrii Sale, ci El îl întreabă pe cel mîhnit sau întristat pentru a-i oferi temeiurile întristării sale sau ale durerii sau, mai bine zis, știind că dacă tace e pentru ca dreptatea judecății lui Dumnezeu să fie verificată prin tăcere.

4, 5. „Atunci Iona a ieșit din cetate și s-a așezat la răsăritul ei, și-a făcut o colibă și a stat sub ea la umbră ca să vadă ce se va întîmpla cu cetatea“.

Întîiul fratricid și ucigător de om, Cain, a început viața pămîntească însîngerînd, prin omorîrea unui frate, fu cel dintîi ziditor al unei cetăți [246], căreia i-a dat numele fiului său, Enoh [247]. De aceea și proorocul Osea zice: „Eu sînt Dumnezeu și nu om, Sfîntul în mijlocul tău și nu voi veni în cetate“ [248]. „Ale Domnului, zice psalmistul, sînt ieșirile morții“ [249].

Iată de ce una dintre acele cetăți ale refugiului se numește Ramot, care se tîlcuiește „viziunea morții“ [250].

Și pe bună dreptate, căci cu toate că este un transfug și din pricina păcatelor sale nu este vrednic să trăiască în Ierusalim [251], ci locuiește într-o cetate a morții și departe de undele Iordanului [252], care înseamnă „coborîre“. Porumbelul sau cel întristat iese dintr-o astfel de cetate și locuiește la răsărit, de unde se ridică soarele. Și el stă în cortul său, unde după ce va contempla fiecare ceas [253] care se scurge, el așteaptă să vadă ce se va întîmpla acestei cetăți. Înainte ca Ninive să fie mîntuită și ca dovleacul să vestejească, înainte ca să strălucească Evanghelia lui Hristos și să se împlinească proorocia lui Zaharia : „Iată Omul care va fi numit odraslă“ ! [254].

Iona se afla în colibă. căci Adevărul despre care vorbește Apostolul-evanghelist : „Dumnezeu, Care este Adevărul“ [255] încă n-a venit. Apoi întregește în mod delicat: „El Și-a făcut colibă“ [256] aproape de Ninive. Se făcu că atunci nici un ninivitean din vremea aceea [257] nu poate locui cu proorocul și a stat sub ea la umbră în ținuta unui judecător sau dacă se poate zice : Învestit cu un fel de majestate și brațele sale încinse cu putere [258] pentru ca haina

---

246 Facerea 4, 17 relatează că Enoh, fiul lui Cain, a zidit o cetate și cetății i-a pus numele Enoh.

247. Facerea 4, 17. 248. Osea 11, 9.

249. Psalmul 67, 21. 250. Deuteronom 4, 43.

251. Lipsa de vrednicie îl lipsește pe Ramot de bucuria de a locui în Ierusalim.

252. Niciunde aproape de Iordan nu poate avea lăcaș.

253. Contemplarea are sens de-a medita asupra problemelor esențiale ale vieții.

254. Zaharia 6, 12.

255. Ioan 3, 33 și 14, 6; I Ioan 5, 6. 256. Ioan 4, 5.

257. Proorocul evită contactul cu ninivitenii înainte de a studia situația cetății.

258. Termenii indică rolul oficial al proorocului la Ntnive.

lui să nu atîrne pînă la picioare și pînă la noi [259], care sîntem jos, ci fu încins cu un brîu foarte strîmt. În ce privește fraza : „Ca să vadă ce se va întîmpla cu cetatea“ [260], ea este o întorsătură obișnuită Scripturii, pentru a oferi lui Dumnezeu sentimentele omenești [261].

4, 6. „Și Domnul Dumnezeu a găsit un vrej, care s-a ridicat deasupra capului lui Iona, ca să țină umbră și să-i mai potolească mînia. Și s-a bucurat Iona cu bucurie mare pentru vrej“.

În acest loc un oarecare Canterius [262] din vechea familie a Corneliilor sau a lui Asinius Pollion m-a acuzat, mai nou, pare-se, de sacrilegiu, pentru că am tradus vrej (iederă) în loc de curcubătă [263].

Pare-se că el s-a temut că dacă vrejul a luat loc curcubetei n-ar fi avut — proorocul — din ce să bea apă în adăpost și în umbră [264].

Într-adevăr s-a ivit obiceiul ca prin venele curcubetei, numită de obicei umbrariu, să fie imaginate chipurile apostolilor [265], de la care acest individ și-a împrumutat numele care în realitate nu este al său propriu [266].

Dacă este atît de ușor să se schimbe un nume (după ce a fost al Corneliilor, un trib sedentar, a început a se numi Paul Emilius Consul) [267], eu mă întreb mirat, pentru ce nu mi-ar fi îngăduit să traduc iederă în loc de curcubătă? Dar să revenim la lucruri mai serioase.

În loc de curcubătă sau iederă citim în limba ebraică aschikaion [268] ricin, căreia și în limba siriacă și în punică i se zice chikaia. E vorba despre o specie de tufiș sau arbust cu frunze late, ca ale viței de vie, oferind o umbră deasă, susținîndu-se pe trunchiul ei, care crește în Palestina, de obicei în locuri nisipoase [269].

E interesant a se constata cum dacă se aruncă sămînța ei în pămînt încolțește repede, urcă arborescent și în cîteva zile ceea ce era un crîmpei de iarbă veți admira un arbust.

În momentul cînd traducem pe prooroc noi am voit să redăm întocmai numirea ebraică pentru că limba latină nu avea această specie de arbore.

Dar ne-am temut că gramaticienii vor afla aici un pretext filologic : Ei puteau foarte bine să-și imagineze animalele din India sau din Munții Boeției sau alte minunății de felul acesta.

Noi am urmat pe vechii traducători, care de asemenea au tradus cu iederă, κισσος în limba greacă, căci nu aveau alt termen la îndemînă.

---

259. Altă imagine a prooroculuí „încins cu putere“. 260. Iona 4, 5.
261. Relația dintre om și Dumnezeu este una sinceră, ca cea dintre fiu și tată.
262. Este numele vrăjmașului lui Ieronim : Canterius. Însemnarea numelui e cal, asin.
263. LXX are „curcubătă“ și textul ebraic : „Vrej, iederă“.
264. Curcubăta poate servi ca vas pentru băut apă.
265. Iedera e imagine a Apostolilor, poate pentru faptul că precum iedera crește repede și se întinde, ceva asemănător cu Apostolii care din pescari au devenit pescari de omeni.
266. Paul Emil e nume luat prin uzurpare fiind al unui consul, care s-a distins în lupta cu Perseu, regele Macedoniei.
267. Schimbarea numelui în Paul Emilius indică caracterul ușuratic al criticului lui Ieronim. 268. „Chikaion“ ar însemna „vrej, iederă“.
269. Iedera se planta în scopuri decorative.

Să cercetăm, deci istoria și mai înainte de a trece la înțelesul tainic să studiem textul după literă.

Curcubăta și iedera sînt produse de natură și ele n-au tutore sau arag ca proțap, ele nu caută să urce. Deci cum a urcat curcubăta fără știrea proorocului? Într-o singură noapte? A putut ea produce umbră, cîtă vreme natura ei nu este de a se ridica spre cer fără sprijin, pe cerdac sau pe colibă? Cîtă vreme iedera oferind o minune pentru ivirea ei grabnică, vădind puterea lui Dumnezeu printr-o umbră protectoare, nu face decît să urmeze cursul firii.

Aceasta poate fi o referire la persoana Domnului și Mîntuitorului nostru — nu vom părăsi vrejul nostru din pricina filocolocinței [270], pentru a ne aduce aminte de acest loc din Isaia: „Sionul a ajuns ca o colibă într-o vie, ca o covergă într-o bostănărie, ca o cetate asediată“ [271].

Și pentru că nu găsim curcubăta în alt loc al Scripturii, ei mai ziceau că acolo unde crește de obicei pepenele, acolo crește, de obicei și curcubăta.

Și Israel este asemănat cu acest soi de plante, pentru că la un anumit moment a ocrotit, cu umbra sa, pe Iona așteptînd convertirea popoarelor și a pricinuit o mare bucurie, i-a făcut o colibă mai umbroasă chiar decît o casă [272].

Aceasta i-a alcătuit un acoperiș, dar nu avea temelia unei case. Mai mult, ricinul, modestul nostru tufiș, care crește repede și se ofilește îndată, nu poate ajunge înălțimea cedrilor și a chiparoșilor lui Dumnezeu [273].

Mi se pare că tot așa trebuiesc tîlcuite lăcustele care serveau de hrană lui Ioan Botezătorul. Acesta zicea imaginînd pe Israel: „Acela trebuie să crească iar eu să mă micșorez“ [274].

Lăcusta, o vietate măruntă, fără putere în aripi, venind pentru a se ridica deasupra pămîntului nu este în stare a se înălța prea sus, încît este mai puțin decît o zburătoare, fără a fi însă asemănătoare păsărilor [275].

4, 7-8. „Dar Dumnezeu a doua zi, la revărsatul zorilor, a poruncit unui vierme să reteze vrejul. Iar acela s-a uscat. Și la răsăritul soarelui a urnit Dumnezeu un vînt arzător de la răsărit și soarele a dogorit capul lui Iona, încît el se topea de căldură. Și și-a dorit moartea zicînd: „Mai bine este să mor decît să trăiesc!“.

Înainte de a se ridica Soarele dreptății [276] umbrarul înverzise.

Însă după ce s-a ridicat, cînd întunecimile Ninivei au fost împrăștiate, prin lumina Sa, un vierme îndrumat pentru a doua zi, în zorii zilei acest vierme pentru care psalmul al 21-lea este intitulat: „Pentru întruparea matinală“, și care, născut din pămînt fără nici o semință poate zice: „Eu sînt vierme și nu om“ [277], a ciupit umbrarul și acesta lipsit de ajutorul dumnezeiesc a pierdut toată prospețimea. Domnul a poruncit vîntului cald și arzător, proorocit de Osea: „Domnul va ridica un vînt din pustie care va seca izvoarele și va usca fîntînile“ [278].

---

270. În grecește φολοχ ολόκυνρος. 271. Ieșirea 1, 8.
272. Grădinile cu ricini se considerau o stare de avuție.
273. Psalmul 49, 10. 274. Ioan 3, 30.
275. Lăcustele zboară în cete, altfel își pierd orientarea.
276. Maleahi 4, 2. 277. Psalmul 21, 6. 278. Osea 13, 15.

Și Iona a început a se agita și din nou își dorea moartea..., cu gîndul la botezul lui Israel.

De aceea zicea Petru evreilor nepăsători: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre și veți primi darul Duhului Sfînt“ [279].

Pentru unii viermele și vîntul arzător reprezintă pe generalii romani, care după ivirea lui Hristos au nimicit mulți din fiii lui Israel.

4, 9. „Și a zis Domnul către Iona: oare bine ai făcut că te-ai mîniat din pricina vrejului? El a răspuns: Bine am făcut că m-am întristat pînă la moarte“.

Cînd a fost întrebat despre pocăința ninivitenilor și mîntuirea neamurilor din cetate: „Ai tu dreptate să te mînii“? proorocul n-a răspuns nimic, dar a justificat prin tăcere, planul lui Dumnezeu. El știa doar că Dumnezeu este îndurător, răbdător, plin de milă [280].

Iertînd pe păcătoși, el nu s-a întristat pentru mîntuirea popoarelor, dar îndată vrejul (curcubăta) s-a uscat, cînd i s-a cerut o precizare: „Ai tu dreptate să te mînii pentru vrej?“, el a răspuns liniștit: „Da, am dreptate să fiu întristat de moarte. Eu nu voiam să izbăvesc pe unii și pierzînd pe alții să cîștig niște streini, pentru a-i pierde pe ai mei“.

Și într-adevăr pînă azi creștinul deplînge Ierusalimul și-l deplînge pînă la moarte.

4, 10-11: „Și a zis Domnul: tu te-ai îndurat pentru un vrej, pentru care nu te-ai trudit, nici nu l-ai crescut, care într-o noapte s-a ivit și într-o altă noapte a pierit. Dar eu să nu mă îndur de Ninive, „cetatea cea mare“, în care sînt mai mult decît o sută douăzeci de mii care nu știu care le este dreapta nici care le este stînga și vite fără număr“,

Ar fi greu să se expună cum, după tropologie, se spune despre Fiul Omului : „Tu ți-ai făcut necaz pentru acest vrej, pentru care nu te-ai trudit nici nu l-ai crescut“, cîtă vreme „toate prin El s-au făcut și afară de El nimic nu s-a făcut“ [281].

Iată de ce unii interpretează acest pasaj voind să rezolve chestiunea care se pune, cînd cad în blasfemie.

Dar luînd textul Evangheliei: „De ce-mi zici bun? Nimeni nu este bun decît unul Dumnezeu“ [282], am raportat la Tatăl bunătatea și l-am pus pe Fiul pe-o treaptă mai joasă, în asemănare cu Acela care e cu desăvîrșire și într-adevăr bun și ei n-au văzut că această opinie i-a făcut să cadă în erezia lui Marcion [283], care admite un Dumnezeu bun și un altul care judecă și creează, sau chiar în cea a lui Arie [284], care predicînd un Tată superior și un Fiu inferior admite totuși un Fiu creator. Trebuie să fim îngăduitori în privința celor ce vom spune și încercările noastre trebuie să fie încurajate prin bunăvoință și rugăciune mai mult decît de aprecierile ascultătorilor rău dispuși.

Critica și hula sînt ușoare pentru cei ignoranți dar trebuie să fim destoinici și să cunoaștem ostenelile muncitorilor, pentru a

---

279. Fericitul Augustin, 2, 38.
280. Ieșirea 34, 6 ; Psalmul 102, 8.
281. Ioan 1, 3.
282. Marcu 10, 18.
283. Erezia lui Marcion vine, mai ales, dintr-o greșită înțelegere a Sfintei Scripturi.
284. Arie a fost urzitorul unei erezii puternice.

întinde mîna celor care sînt obosiți sau pentru a arăta calea celor care sînt pierduți.

Domnul și Mîntuitorul nostru a lucrat pentru Israel cît și pentru poporul neamurilor. De aceea Israel declară: „Iată de atîția ani îți slujesc și niciodată n-am călcat voia ta și mie niciodată nu mi-ai dat un ied, ca să mă veselesc cu prietenii mei.

Dar cînd a venit acest fiu al tău, care ți-a mîncat averea cu desfrînatele ai junghiat pentru el vițelul cel gras“ [285]. Și cu toate acestea el n-a fost lepădat de Tatăl, Care-i zice cu bunătate: „Fiule, tu totdeauna ești cu Mine și toate ale Mele ale tale sînt. Trebuie însă să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat!“ [286].

Vițelul cel gras a fost junghiat pentru poporul dintre neamuri și un sînge prețios a fost vărsat, despre ceea ce Pavel vorbește evreilor cu mare plenitudine [287], ca și David în psalmul: „Fratele nu izbăvește, izbăvi-va oare omul ?“ [288].

Hristos a hotărît ca acest popor să se mărească, El e mort pentru ca acest popor să trăiască, El a coborît în iad pentru ca acest popor să suie la cer.

În Israel niciodată n-a fost atîta îngrămădire de răspundere. De aceea el este gelos pe fratele său mai mic, care după ce a risipit averea cu femei și oameni ușuratici el primește inelul și veșmîntul și-și redobîndește demnitatea de altădată.

Expresia „care s-a născut peste noapte“ se referă la timpul premergător venirii lui Hristos, Lumina lumii, la cel despre care el zice: „Noaptea e pe sfîrșite; ziua este aproape“ [289]. Și „acest popor a pierit într-o noapte cînd soarele dreptății s-a culcat pentru ei cînd au pierdut cuvîntul lui Dumnezeu“ [290].

Cetatea Ninive, mare și foarte frumoasă, prefigurează Biserica în care este un număr de locuitori care depășesc cele zece triburi ale lui Israel, e ceea ce prefigurează rămășițele din cele zece coșuri în pustie [291].

Ei nesocotesc deosebirea dintre dreapta și stînga, fie din pricina nevinovăției și a simplității (pentru a defini întîia pruncie și a lăsa să gîndească care poate fi numărul acelor care au atins o vîrstă mai înaintată, cîtă vreme cei de tot mici sînt atît de numeroși) — fie și pentru că — cetatea era mare și într-o casă mare nu sînt numai piese de aur și argint ci și de lemn și lut [292], și mai era încă o mulțime mare, care mai înainte de a se pocăi nesocoteau deosebirea între bine și rău, între stînga și dreapta.

Și încă „o mulțime de animale“ au crescut, la Ninive, numărul de animale și de oameni pe care-i putem asemăna cu dobitoacele cele fără de minte, căci s-au asemănat lor [293].

Pr. prof. dr. Nicolae NEAGA

---

285. Luca 15, 19. 286. Luca 15, 31. 287. Evrei 9 și 10.
288. Psalmul 48, 7. 289. Romani 13, 12. 290. Maleahi 3, 19-20.
291. Matei 14, 20; Marcu 6, 43; Luca 9, 17; Ioan 6, 13.
292. II Timotei 2, 20.
293. Psalmul 48, 21 — Fericitul Ieronim este un fel de „Jupiter tonans“ împotriva lipsurilor și a părților slabe ale omului. El supune unei critici mai severe pe ai săi, Israelul, decît pe alții și nu se cruță nici chiar pe sine.

Însemnări

ANSAMBLUL DE ARTĂ MEDIEVALĂ DE LA VIȘAN

La cîțiva kilometri de Iași se află biserica „Sfîntul Ilie" din satul Vișan, ctitorită de marele paharnic Chiriță Păun, la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Ctitorul a plătit zugravului Petru o sumă considerabilă pentru pictarea a două icoane destinate bisericii [1]. Aceste icoane nu se mai află astăzi la biserica pe care o prezentăm.

Datele puține pe care le deținem permit totuși presupunerea că iconostasul care se găsește astăzi în biserică a fost adus de la o biserică de sat din împrejurimi și a fost pictat de un meșter popular necunoscut [2].

De o structură arhitectonică simplă — parapet cu poale de icoane, bandă decorată cu motive vegetale excizate în lemn de tei și cele trei frize cu icoane —, iconostasul prezintă o dublă importanță, o dată pentru ornamentica lemnului și apoi pentru pictură inclusă.

Cîmpul ornamental, în cazul ușilor împărătești este predominant; motivele vegetale de aici se repetă la fiecare brîu decorativ sau icoană praznicală. Spațiul rezervat medalioanelor pictate sau nișelor este mic, fapt care constituie un argument în plus pentru datarea execuției la cumpăna veacurilor XVII și XVIII. De asemenea, forma relativ geometrică de încadrare a icoanelor praznicale nu este decît o încercare stîngace de marcare a unui spațiu pictat într-o manieră străină de orice influență a vreunei școli de pictură bisericească.

Pictorul care a realizat icoanele din iconostasul de la Vișan a fost un zugrav popular înzestrat cu calități artistice deosebite, precum intuiția proporțiilor și a volumelor, expresivitatea aproape unică a fizionomiilor: „Intrarea în biserică", „Buna Vestire" sau „Floriile" sînt concludente în acest sens. Icoanele praznicale sînt de mici dimensiuni (30 × 31 cm), realizate în gamă cromatică de ocru, siena și roșu, cu fundaluri arhitectonice ce creează un ritm decorativ și aproape un echilibru compozițional.

★

Cea de a patra icoană împărătească situată în partea stîngă a iconostasului, vădit diferită de celelalte, acestea din urmă realizate recent, este icoana „Învierea", tempera pe lemn, de dimensiuni mari 95 × 70 cm. Compoziția piramidală, cu vîrful în jos este susținută cromatic de tonuri de roșu, verde, galben și auriu. De data aceasta, Dimitrie Zagoroka (conform inscripției în limba greacă de la baza icoanei) a pictat la 176(?) tema iconografică a Învierii conform erminiei bizantine: „Hristos, călcînd deasupra acoperămîntului mormîntului și binecuvîntînd cu mîna dreaptă, ține cu stînga un steag cu crucea de aur; și din jos de el ostași; unii fugind, alții zăcînd pe pămînt ca (niște) morți; și se văd de departe femei purtătoare de miruri" [3]. Remarcăm însă în repertoriul formal, în anatomia și fizionomiile personajelor, în amploarea compoziției, influențe ale barocului occidental.

★

O importanță deosebită trebuie acordată icoanei, descoperită întîmplător la biserica „Sfîntul Ilie" din Vișan, *Ierusalimul ceresc*. Pînza pictată în ulei, de mari dimensiuni (150 × 90 cm), este compartimentată în mai

---

1. Ștefan Meteș, *Zugravii bisericilor românești*, în „Anuarul Comisiunii Monumentelor istorice pentru Transilvania", 1926-1928, Cluj, 1929.

2. Iconostasul este tăiat lateral pentru a putea fi adaptat interiorului bisericii „Sfîntul Ilie"-Vișan.

3. *Erminia picturii bizantine*, ediția C. Săndulescu-Verna, Oradea, 1979, p. 156.

multe scene dispuse în jurul celei centrale, asemănătoare cu Asediul Constantinopolului. La partea superioară a icoanei este reprezentat Deisis-ul desfășurat, urmat de scene din viața lui Iisus și de o scenă reprezentînd pe Iosif și Ana. Lateral dreapta și stînga, în pandant, Fecioara Maria și Iisus, încadrînd scena centrală.

La partea inferioară a icoanei, „în cartuș", următoarea inscripție în limba greacă: „Hagi Ivan închinătorul preasfințitului și dătătorului de viață mormînt 178[3]". Pe verso, cu litere grecești, Hagi Iovan din Rusciuc" și apoi, cu chirilice, „Hagi Ivan ot Rușî".

Menționăm că fondul icoanei este aurit și că toate scenele care însoțesc pe cele principale sînt denumite în limba greacă.

Din punct de vedere stilistic, icoana prezintă elemente de factură bizantină tîrzie: alungirea personajelor, grafismul predominant, decorativismul cu rol volumetric. Icoana cuprinde cele mai importante scene din viața Fecioarei Maria și a lui Iisus — fiind singurul exemplu de acest fel existent, pînă în prezent, pe teritoriul județului Iași.

Analizînd întregul ansamblu de artă de la biserica „Sfîntul Ilie" din Vișan, putem aprecia că secolul al XVIII-lea, în Moldova, include — cum era firesc — elemente artistice grecești, bizantine și autohtone, acestea din urmă evoluînd pînă la procesul de umanizare al artei, factor de cristalizare a artei naționale românești.

Doina MUNTEANU

PREDICI ROSTITE LA IAȘI DE CĂTRE CHIRIL LUCARIS ÎN ANUL 1601

Conform propriilor sale însemnări, Chiril Lucaris (1572-1638) predica în catedrala Mitropoliei de la Suceava, la 2 aprilie 1598, ultima duminică a Postului Mare [1].

Trei ani mai tîrziu, în 1601, venind în Moldova din Polonia, Chiril Lucaris a predicat la Iași, în calitate de sincel al Patriarhiei ecumenice, de la 8 februarie pînă la 19 aprilie, Duminica Tomii. De la Iași, Chiril Lucaris s-a dus la Alexandria, unde în 1602 a fost ales și sfințit patriarh al acelui scaun apostolic [2].

În anul 1612, Lucaris este numit și locțiitor al Patriarhului ecumenic. Și tocmai în această dublă calitate a sa, de Patriarh al Alexandriei și locțiitor al Patriarhului ecumenic, Chiril Lucaris a venit în Țara Românească, în decembrie 1612 [3], la curtea lui Radu-Vodă Mihnea. Din Țara Românească, Lucaris s-a dus și la Iași în 1613 și 1614 [4], de unde s-a reîntors la Tîrgoviște [5]. De altfel, în Țara Românească îl găsim pe Chiril Lucaris, cu unele întreruperi, în anii 1614 și 1615 [6], cînd își desfășoară din plin activitatea sa de predicator [7].

Chiril Lucaris avea să se afle din nou în Țara Românească [8] în 1620,

---

1. Cyrille Lucar, *Sermons 1598-1602.* Edités par Keetje Rozemond, Leiden, E. J. Brill, 1974, p. 5, apud Michael Le Quien, *Oriens Christianus*, I, Parissis, 1760, col. 1251-1254.

2. Cyrille Lucar, *op. cit.*, p. 15.

3. *Ibidem*, p. 16.

4. Diac. P. I. David, *Premise ale dialogului anglicano-ortodox. Aspectul Revelației divine. Contribuția culturii teologice românești*, București, 1977, p. 201.

5. *Ibidem.*

6. Vezi Prof. Alexandru Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe. a. Dela întemeiere pînă la 1800*, în „Biserica Ortodoxă Română", LXXVII (1959), nr. 7-10, p. 919.

7. *Ibidem.*

8. După Arhiereul Meletie Gălățeanul, *Apărarea Ortodoxiei în secolul al XVII-lea*, București, 1902, p. 10. Chiril Lucaris s-a aflat în Valahia între

fiind ales Patriarh ecumenic, la 4 noiembrie a acelui an, în timp ce era pe pămînt românesc [9].

Este evident că datorită lungilor sale șederi în Țara Românească și Moldova Chiril Lucaris „învățase românește" [10] și ajunsese un bun cunoscător al realităților ecleziastice și politice ale acestora.

La Iași, în anul 1601, Chiril Lucaris a rostit nouă predici și anume, la duminicile: Fiului risipitor, a Ortodoxiei, a doua a Postului Mare, a treia a Postului Mare, a patra a Postului Mare, a cincea a Postului Mare, a Floriilor, în Vinerea Mare și în Duminica Tomii. Însemnările [11], dezvoltate sau, cu alte cuvinte, planurile detailate ale celor nouă predici, rostite de Lucaris la Iași, ni s-au păstrat, din fericire. Aceste însemnări ale predicilor respective au fost editate în limba greacă, în cea mai mare parte a lor, și în limba latină. Cu cîțiva ani în urmă, însemnările dezvoltate ale celor nouă predici au fost publicate de către Keetje Rozemond în lucrarea sa „Cyrille Lucar, Sermons 1598-1602", ediție critică, p. 91-143, editată de binecunoscuta editură E. J. Brill, din Leiden, Olanda.

În cele ce urmează redăm în traducere românească planul dezvoltat al predicii rostite de către Chiril Lucaris la Iași, în Duminica Tomii, la 19 aprilie 1601, și aflat în lucrarea lui Rozemond la paginile 143-146.

1601, aprilie 19, în Iași. Duminica Tomii

„Un ostaș viteaz și conducător înțelept, în intenția să ducă război cu dușmanul său, caută cu orice preț să învingă și cînd va birui, îl urmărește pînă ce-l prinde și dacă este nevoie se întoarce la ai săi și-i adună pentru a nu mai cădea într-o cursă a dușmanilor și să fie vindecați cei răniți. În același fel a procedat acest ostaș viteaz și înțelept, adică Domnul nostru Iisus Hristos, Care venind în lume să elibereze pe om din mîinile diavolului, a căutat să-l învingă pe acesta cu orice preț, venind deci, ca un necunoscut a fost ispitit de multe ori de către acesta, dar a rămas întotdeauna fără de păcat. Întrucît diavolul nu a putut să-L trădeze în nici un fel și să-L omoare, s-a îngrijit s-o facă prin Iuda și arhierei și cînd L-a prins s-a înveselit și s-a bucurat. Victoria diavolului creștea. Pe neașteptate însă, crezînd că a învins pe Mîntuitorul nostru, a fost biruit de Acesta, Care și-a luat mai întîi de toate acea mare pradă, adică pe tîlhar: „Adevărat grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în rai" [12]; apoi coborînd în iad l-a dat afară și apucîndu-l l-a legat cu lanțuri veșnice (De la apostolul Iuda citire) [13] și a eliberat sufletele strămoșilor. Deoarece Hristos a prevăzut că prin diavolul cel legat, drept colaborator, avea să fie din nou combătută Biserica, prietenii Săi, ucenicii și apostolii Lui, a făcut astfel încît să se strîngă toți, și după ce s-au adunat laolaltă, mai întîi îi povățuiește stăruitor ca, de acum înainte, să-i întărească și să-i învețe cum trebuie să facă față vicleniilor diavolului (de la Marcu) [14] și vindecă pe Toma cel rănit în necredința lui

---

anii 1612-1618. Firește, cele afirmate de Marcu Renieris în lucrarea sa apărută la Atena, 1859, p. 17 și anume că Chiril Lucaris a rămas doar „puțin timp în Țara Românească", nu corespunde adevărului istoric.

9. Vezi Pr. Niculae M. Popescu, *Chiril Lucaris și Ortodoxia română ardeleană*, Extras din revista „Biserica Ortodoxă Română", LXIV (1946), nr. 7-9, p. 13-14.

10. Diac. P. I. David, *op. cit.*, p. 201.

11. Că nu sînt omiliile propriu-zise ale lui Chiril Lucaris rostite la Iași, ci însemnări dezvoltate sau planuri detaliate ale acestora ne-o confirmă dealtfel însăși editoarea acestora, Keetje Rozemond, în introducerea lucrării sale: „Omiliile lui Chiril Lucaris, sau mai degrabă însemnările sale în vederea predicării scrise în perioada inițială a activității sale omiletice, constituie obiectul ediției prezente" (Cyrille Lucar, *op. cit.*, p. 5).

12. Luca 23, 43.

13. Epistola sobornicească a Sfîntului Apostol Iuda, 1, 6: „Iar pe îngerii care nu și-au păzit vrednicia, ci au părăsit locașul lor, i-a pus la păstrare sub întuneric, în lanțuri veșnice, spre judecata zilei celei mari".

14. Marcu 16, 17-18: „Iar celor care vor crede, aceste semne vor urma: În numele Meu, demoni vor izgoni, în limbi noi vor grăi, șerpi vor lua în mînă și chiar ceva dătător de moarte de vor bea nu-i va vătăma, pe bolnavi mîinile își vor pune și se vor face sănătoși".

etc. Spunea aşadar : „Pace vouă“ [15]. Spune aceasta, după cum Iosif a spus fraţilor: „Eu sînt Iosif, fratele vostru“ (Geneză 45) [16]. Mai întîi, pe cît poţi, laudă pacea (povesti acest lucru Minervei şi lui Neptun [17]), fiindcă elementele servesc la acea păstrare, deoarece face pe cele mici mari şi pe cele slabe tari. (Vezi pe scitul cel palid (neputincios) care, avînd legate cîteva ciomege sau suliţe le-a dat celor 800 de fii ai săi ca să le rupă ; dar neputînd aceştia, luîndu-le el, una cîte una, le-a rupt arătînd că prin înţelegere şi pace aceştia vor fi la putere timp îndelungat şi biruitori întotdeauna etc. [18]), ceea ce adevereşte dealtfel şi viaţa.

Spune că în arca lui Noe animalele sălbatice trăiau în pace, că nu există alte multe specii de animale. Şi Apostolii lui Hristos ca să fie apăraţi împotriva satanei, ca să mărească mica Biserică, ca să-şi dea ei înşişi viaţa pentru alţii, spune : „Pace vouă“ [19]. A zis deci de trei ori ; căci este de trei ori (pentru Dumnezeu) :

Către Dumnezeu. Primul îndemn pentru paradis, fiindcă nu a păstrat pacea cu Dumnezeu. Romani 4 şi 5. Pace la Dumnezeu [20] ca să nu stăpînească păcatul [21]. Pace multă celor ce iubesc [22] etc., Efeseni 2 : „El Însuşi este pacea noastră, El care a făcut din cele două lumi una“ [23].

Către aproapele. Fapte 4. „Inima şi cugetul celor care au crezut erau una“ [24]. III Regi 5, Solomon zicea : „Acum fă odihnă“ [25] etc. Nu este nici o armonie muzicală atît de plăcută, nu este nici o frumuseţe a celor ziditori etc.

Către el însuşi. Pacea cu conştiinţa ta. Isaia 57 : „Nu există pace pentru cei nelegiuiţi“ [26]. Căci după cum în timpul tiranului care domneşte, regele legitim îşi caută stăpînirea, astfel dorinţa de stăpînire cere raţiune etc. şi astfel nu există pace. Şi mădularele împrăştiate, atîta timp cît nu se adună la locul lor propriu nu-şi găsesc pacea etc.

---

15. Ioan 20, 21, 26.

16. Geneză 45, 4.

17. Plutarh, *Temistocle*, 19, „...privitor la ţinut (adică Atica), despre Atena s-a răspîndit că a învins pe Poseidon după ce a arătat judecătorilor lipsa de înţelepciune a acestuia“. Vezi şi Ovidiu, *Metamorfoze*, IV, 70-82 ; Herodot, *Relatările*, VIII, 55.

18. Vezi *Aesopica*, vol. I, ed. Ben Edwin Perry, The University of Illinois Press, Urbana, 1952, Fabulae Graecae, 53, p. 342.

19. Ioan 20; 21, 26.

20. Romani 5, 1: „Deci fiind îndreptăţiţi din credinţă, avem pace cu Dumnezeu, prin Domnul nostru Iisus Hristos“.

21. Vezi Romani 5, 21 : „Pentru că, precum a împărăţit păcatul prin moarte, aşa şi harul să împărăţească prin dreptate, spre viaţa veşnică, prin Iisus Hristos, Domnul nostru“.

22. Psalmul 118, 165: „Pace multă au cei ce iubesc legea Ta şi nu se smintesc“.

23. Efeseni 2, 14.

24. Fapte 4, 32: „Iar inima şi sufletul mulţimii celor care au crezut erau una şi niciunul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obşte“.

25. III Regi 5, 18: „Şi le-au lucrat lucrătorii lui Solomon, lucrătorii lui Hiram şi lucrătorii din Biblos. Şi aşa s-a pregătit lemnul şi piatra pentru ridicarea templului, timp de trei ani“.

26. Isaia 57, 21.

Apoi a suflat asupra lor și le-a zis : „Luați Duh Sfînt : cărora le veți ierta“ [27] etc. Ce vrea să spună acest cuvînt „a suflat“; citim că în crearea omului Dumnezeu a suflat suflare de viață [28]. Și atunci duhul în om : căci acesta este sufletul viu. Fără suflet omul nu se numește om, după cum nu este de conceput sufletul fără trup. Numai atunci există ființa vie ; atunci a suflat și le-a zis : „Luați Duh Sfînt“ [29]. Dînd duh omului l-a făcut dumnezeu prin participare, ca să fie înfiat și să se numească frate al lui Hristos. „Nu se rușinează să-i numească pe ei frați“ [30]. Și astfel moștenitori ai împărăției : II Petru 1 ; „Cine are în sine Duhul lui Dumnezeu, Îl poartă pe Dumnezeu“ [31]. Romani 8: „Iar dacă cineva nu are duhul lui Hristos, acela nu este al Lui“ [32]. (...) Și zice : „Luați Duh Sfînt“ [33] etc. Aceasta dacă vrei cu privire la purcedere„ [34]. Apoi notează că atunci cînd Hristos spunea acestea stătea în mijlocul lor. „Căci Hristos s-a aflat întodeauna în mijlocul locului. A fost născut în mijlocul celor două ființe ; „în mijlocul a două animale va fi cunoscut“ [35]. La 12 ani sta în mijlocul învățătorilor [36]. Slujește în mijlocul ucenicilor [37]. Este răstignit în mijlocul a doi tîlhari [38]. Înviat a stat în mijlocul ucenicilor [39]. (A stat, deoarece există 3 modalități de a sta : 1. a sta culcat, 2. a sta așezat, 3. a sta în picioare. Pentru ce stă astfel. Al treilea semnifică puterea Lui : „După cum cel sănătos are puterea mădularelor sale etc., așa și Hristos : „Poți să dărîmi templul acesta“ [40] etc.). Înălțat în mijlocul celor 7 sfeșnice [41]. Apocalipsă. Pentru aceste cauze : mai întîi în mijlocul paradisului era pomul vieții [42] etc.; al doilea, în mijloc pentru că

27. Ioan 20, 22-23.
28. Geneză 2, 7.
29. Vezi Ioan 20, 22.
30. Evrei 2, 11.
31. Vezi II Petru 1, 21.
32. Romani 8, 9.
33. Vezi Ioan 20, 22.
34. Adică Duhul Sfînt.
35. Avacum 3, 2.
36. Luca 2, 46: „Iar după trei zile L-au aflat în templu, stînd în mijlocul învățătorilor, ascultîndu-i și întrebîndu-i“.
37. Luca 22, 27: „Căci cine este mai mare : Cel care stă la masă sau cel care slujește ? Oare, nu cel care stă la masă ? Iar Eu, în mijlocul vostru, sînt ca Cel care slujește“.
38. Matei 27, 38: „Atunci au răstignit împreună cu El doi tîlhari, unul de-a dreapta și altul de-a stînga“.
Marcu 15, 27: „Și împreună cu El au răstignit doi tîlhari : unul de-a dreapta și altul de-a stînga Lui“.
Ioan 19, 18: „Unde L-au răstignit și împreună cu El pe alți doi, de o parte și de alta, iar în mijloc pe Iisus“.
39. Luca 24, 36: „Și pe cînd vorbeau ei acestea, Însuși Iisus a stat în mijlocul lor și le-a zis : Pace vouă ! Eu sînt, nu vă temeți !“.
40. Matei 26, 61: „Ei au spus: Acesta a zis : Pot să dărîm templul lui Dumnezeu și în trei zile să-l clădesc“.
Ioan 2, 19: „Iisus a răspuns și le-a zis : Dărîmați templul acesta și în trei zile îl voi ridica“.
41. Apocalipsă 2, 1.
42. Geneză 2, 9: „Și a făcut Domnul Dumnezeu să răsară din pămînt tot soiul de pomi, plăcuți la vedere și cu roade bune de mîncat: iar în mijlocul raiului era pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului“.

este drept și nepărtinitor. Romani 2: „Nu este părtinire la Dumnezeu“ [43] etc. De aceea dă Apostolilor aceeași putere, aceeași autoritate, aceleași chei, fără deosebire (Despre începutul Bisericii).

„Apoi spune lui Toma“ [44] etc. Cu blîndețe îl vindecă pe el. Căci blînd (milostiv) este Dumnezeu. III Regi 19: „Ilie este încunoștiințat că Dumnezeu este adiere de vînt lin“ [45]. Căci vindecîndu-l pe el zice: „Adu degetul tău aici“ [46] etc. Este îndoială de ce a permis să fie atins, ceea ce nu a permis Magdalenei [47]. Se răspunde pentru două cauze: Prima, fiindcă, deși erau sfinte femei, n-a permis să fie atins de ele. Spune ceea ce simte plăcerea omului etc. și plătit trupul în locul acesteia. A doua cauză distingem cu privire la pipăit sau cu privire la plăcere, ceea ce a refuzat Mariei sau pentru experiență, ceea ce a admis lui Toma. A cunoscut în același timp Toma că el este om adevărat și Dumnezeu adevărat, mai întîi fiindcă L-a atins cu propria lui mînă, apoi pentru că l-a înviat pe el însuși din morți. Astfel și în Scriptură se spune că Eliam și Eliseu a înviat pe alții [48] și nu pe ei înșiși. El strigă: „Domnul meu și Dumnezeul meu“ [49]. Partea morală: fraților, să îmbrățișăm și să urmăm pacea. Și cu cea mai mare sîrguință“.

Însemnările dezvoltate ale predicii rostite de Chiril Lucaris, la Iași, în Duminica Tomii, la 19 aprilie 1601, ne dezvăluie temeinicele cunoștințe biblice și istorice-profane ale acestuia și, în același timp, modul și nivelul la care s-a prezentat de la amvon în fața clerului, poporului dreptcredincios și a demnitarilor Moldovei din acea perioadă.

Îndemnul său adresat creștinilor din Moldova de a îmbrățișa și urma pacea se adresează tuturor creștinilor, fiind actual și pilduitor cu deosebire în vremurile de astăzi.

Pr. dr. I. DURĂ

---

43. Romani 2, 11: „Căci nu este părtinire la Dumnezeu“.

44. Ioan 20, 27: „Apoi a zis lui Toma: Adu degetul tău încoace și vezi mîinile Mele și adu mîna ta și o pune în coasta Mea și nu fii necredincios, ci credincios“.

45. III Regi 19, 12.

46. Vezi Ioan 20, 27.

47. Ioan 20, 17: „Iisus i-a zis: Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu, ci mergi la frații Mei și le spune: Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeul Meu și Dumnezeul vostru“.

48. III Regi 17, 22: „Și a ascultat Domnul glasul lui Ilie; și s-a întors sufletul copilului acestuia în el și a înviat“.

IV Regi 4, 34: „Apoi s-a ridicat și s-a culcat peste copil și și-a pus buzele sale pe buzele lui și ochii săi pe ochii lui și palmele sale pe palmele lui și s-a întins pe el și a încălzit trupul copilului“.

IV Regi 13, 21: „Dar iată, odată, cînd îngropau un mort, s-a întîmplat ca cei ce-l îngropau să vadă una din aceste cete și speriindu-se au aruncat mortul în mormîntul lui Elisei. Căzînd acela, s-a atins de oasele lui Elisei și a înviat și s-a sculat pe picioarele sale“.

49. Ioan 20, 28: „A răspuns Toma și I-a zis: Domnul meu și Dumnezeul meu!“.

Recenzii

† *Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului,* **Vocaţie şi misiune creştină în vremea noastră,** Sibiu, 1984, 457 p.

O lucrare deosebit de valoroasă pusă la dispoziţia noastră de I. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, este cea intitulată „Vocaţie şi misiune creştină în vremea noastră". Cartea de faţă, pe lîngă celelalte probleme analizate, este, aş îndrăzni să zic, un adevărat „tratat de preoţie" al zilelor noastre, care stă alături de tratatele despre preoţie scrise acum 16 secole, însă un tratat adus la zi, răspunzînd cerinţelor creştinilor de astăzi. Astfel, intervenţia făcută de înaltul ierarh, cu ocazia deschiderii cursurilor Institutului Teologic Universitar din Sibiu, în toamna anului 1982, intitulată „Preoţie în faţa lui Hristos, în faţa propriei conştiinţe şi în faţa lumii", publicată în recentul volum (p. 155-176), precum şi alte discursuri despre „Preotul, om pentru alţii" (p. 177-180) sau „Fiţi preoţi adevăraţi" (p. 187-191) şi multe altele sînt nişte „călăuze" sigure pentru preotul autentic, pentru preoţii zilelor noastre. Exigenţele lumii moderne au crescut, din toate punctele de vedere, arată autorul. „Lumea de astăzi a început să vrea altceva, vrea argumente, vrea logică, vrea o desfăşurare de idei în predică, stil sobru..., nu se mai mulţumeşte cu retorici ieftine şi cu floricele" (p. 163). „Preotul trebuie să fie la nivelul mentalităţii vremii sale, să se plaseze în specificul acestei societăţi pentru că „numai vocaţia singură, goală, nu poate fi eficientă" (p. 165). Vorbeşte aici I. P. S. Antonie despre chemarea şi vocaţia în preoţie, despre întoarcerea Bisericii către lume, despre purtarea preotului în afara bisericii, despre familia preotului, despre rugăciune, meditaţie, generozitate, sacrificiu. În preoţie, precizează distinsul cunoscător al problemei, nu se merge cu jumătăţi de măsură, Exemplul negativ contrazice cuvîntul pozitiv şi urmarea nu-i decît falimentul, întîi falimentul interior, căderea sufletească, şi apoi cel exterior, eliminarea din societate (p. 168). Autorul creionează şi locul preotului în cultura noastră: „Primele manuscrise, primele traduceri în limba română, primele tipărituri, primele tipografii, primele spitale, primele hărţi, primul poem, prima pictură au fost făcute de preoţi. Şi cel mai frumos imn dedicat vreodată limbii româneşti a fost alcătuit tot de un preot, Alexe Mateevici în „Limba noastră". Acestea sînt raţiunile pentru slujirea deplină a preoţimii noastre, slujire jertfelnică şi plină de iubire, adecvată demnităţii preoţeşti. I. P. S. Sa invocă în acest sens un cuvînt celebru al lui V. Pârvan: „Cînd semenii tăi te urcă în vîrful piramidei trebuie să arzi tot sufletul tău pentru a rămîne acolo; nu pentru tine, că tu eşti om trecător, dar pentru oamenii care te-au pus, pentru idealul lor, pe care tu nu trebuie să-l laşi să decadă, pentru sublimul pe care trebuie să-l faci să înflorească în inima contemporanilor tăi, chiar de ar fi să-l creşti cu tot sîngele vieţii tale, pe care numai o dată o ai" (p. 176).

În afara acestui „tratat sacerdotal" autorul şi-a conceput opera în trei mari capitole, împărţite şi acestea la rîndul lor în subcapitole, cuprinzînd cuvîntări ocazionale şi luări de cuvînt la diferite întruniri ecumenice, unele deja publicate în revistele bisericeşti, altele care văd acum lumina tiparului. Astfel, în primul capitol, „Pentru pacea a toată lumea", sînt adunate meditaţii şi concluzii de la unele întruniri interconfesionale,de la conferinţe preoţeşti sau în alte împrejurări, privind cele două mari probleme ale lumii contemporane: viaţa şi pacea (p. 27-152).

„Viaţa în noi e o anamneză permanentă, amintindu-ne de Cel care ne-a dat-o. Viaţa se naşte din viaţă, din Dumnezeu şi cel ce omoară este ca un ucigător de oameni" (p. 133). Războiul este aşadar un păcat, în toate religiile lumii. Aşa învaţă Scriptura, Coranul, Vedele, textele budiste.

Subcapitolul „Intru apărarea păcii" prezintă 19 intervenţii ale autorului despre pace, dreptate socială, responsabilitatea Bisericilor în problema păcii, pacea ca speranţă, bucuriile păcii, contribuţia Bisericii Ortodoxe Române la eforturile pentru pace etc. Va fi o ruşine în viitor că omul, fiinţă civilizată, ajuns pe lună, nu-şi poate rezolva conflictele, decît cu

ajutorul ciomagului, așa cum o făcea omul primitiv.

Interesantă este intervenția promptă a I. P. S. Antonie, ca de atîtea alte ori, la lucrările Conferinței Bisericilor Europene, de la Oxford — 1983, care a reușit să împiedice ralierea unor Biserici din Europa la unele organisme din cadrul Pieței Comune. Aceasta n-ar fi însemnat decît înființarea, pe neobservate, a unei Conferințe a Bisericilor NATO (p. 75). Ce sinistru e ca tu, aici să discuți cuminte despre pace și dincolo, cineva să-ți pregătească sicriul, dacă vom mai avea parte și de acesta. E uluitor să supraviețuiești, după un cataclism nuclear (p. 80). Într-o conferință cu preoții din Sibiu, Mediaș și Agnita (p. 77-88) sînt arătate temeiurile păcii la Sfinții Părinți, în Sfînta Scriptură, în budism. Dacă nu distrugem armele, ne vor distruge ele pe noi și cere apoi un duel pe teren neutru între rațiune și absurd, care n-are cum ieși biruitor, pentru că e „absurd". Cît este pace e posibil orice. Se greșește azi, se îndreaptă mîine. Se întîrzie azi, se poate împlini mîine. Dacă e pace, totul se poate îndrepta, de la o zi la alta. Războiul însă taie orice avînt, orice șansă (p. 92).

Substanțiale sînt intervențiile la întrunirile cu Bisericile din țările socialiste (p. 137), trecerea de la cuvînt la faptă, care întîrzie și pentru care, pe bună dreptate, se întrebă: Ori Dumnezeu ne-a dat uitării, ori credința noastră a slăbit (p. 144-149) și încheie cu „Contribuția B. O. R. la eforturile pentru pace", arătînd că noi am sprijinit totdeauna acțiunile poporului român în aspirațiile sale pentru pace, dreptate, frățietate între națiuni. Biserica Ortodoxă Română nu s-a izolat de lume și nici n-a avut vreo atitudine negativă, critică ori ostilă față de progres și față de aspirațiile de pace ale lumii (p.151-163).

Capitolul II: „*Pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu Biserici*" (p. 156-322) cuprinde trei părți: a. *Lumina lumii și sarea pămîntului* (p. 155-194) conținînd îndemnuri date preoților și tinerilor teologi despre îndatoririle ce le revin: b. *Slujba ta fă-o deplin* (p. 195-269), ciclu de cuvîntări ale I. P. S. Antonie cu ocazia alegerii și instalării ca episcop la Buzău și ca mitropolit al Ardealului la Sibiu, în ianuarie 1982. Sînt în prima parte trecuți în revistă o seamă de ierarhi ai Buzăului dintre cei 32 de episcopi, într-o perioadă de 471 de ani, cu realizările lor.

Cu ocazia instalării la Sibiu, după ce aduce în fața membrilor Sfîntului Sinod un elogiu binemeritat istoriei zbuciumate a Transilvaniei și implicit ctitorilor ei de cultură și simțire românească, redate aici în cuprinsul a 14 pagini, insistă asupra ideii slujirii în Biserică și, pornind de la Șaguna, arată că Biserica Ortodoxă Română n-a condiționat niciînd slujirea de un anumit tip de societate, ci oricînd a fost în pas cu vremea, cu transformările și implicațiile istoriei. De aceea și-a intitulat cuvîntul „A fi ca Șaguna, înseamnă a fi al vremii tale" (p. 252-262). Ultima „prelegere" este ținută în Catedrala din Sibiu, în care, după ce face un scurt istoric al Mișcării ecumenice și mai ales contribuția Bisericii noastre în acest organism, arată „Ce înseamnă a avea rîvnă către Dumnezeu, dar cu pricepere". Înseamnă, în primul rînd, a urma rînduielile cele statornicite de Biserică dintru început; înseamnă a urma ceea ce moșii și strămoșii noștri au crezut și, mai înseamnă, a urma acea tradiție, care a dus la unitatea noastră de credință și la unitatea noastră ca neam, de-a lungul istoriei (p. 266). Ceilalți care au credință, dar fără pricepere, sînt cei care învață că trebuie să ne retragem din lume, că tot ce e lumesc e diavolesc; să nu muncim, să nu luăm parte la nimic din ceea ce se întîmplă în lume, ca și cum ei n-ar trăi în mijlocul lumii, n-ar avea familii, n-ar profita de ceea ce „lumea" le pune la dispoziție (p. 267 și urm.)

Penultima parte „*Intru apărarea dreptei credințe*" (p. 271-296) cuprinde predici ținute fie în Catedrala din Sibiu, fie pe teren, cu ocazia unor slujbe arhierești sau la conferințe preoțești. I. P. S. Sa arată că „Biserica Ortodoxă Română, în vremurile grele ale stăpînirii turcești, a făcut cele mai neprețuite jertfe pentru Ortodoxia întregii creștinătăți de Răsărit" și îndeamnă la păstrarea credinței strămoșești, a datinilor și tradițiilor bimilenare, la rugăciuni scurte, dar spuse din inimă și vine cu un exemplu convingător; trei naufragiați pe o insulă s-au rugat o viață întreagă cu cuvintele lor: „Trei voi, trei noi, miluiți-ne pe noi" și au ajuns în cele din urmă să meargă pe apă, ca pe uscat (p. 281). Arată apoi, într-un alt

cuvînt, că noi sîntem creştini de cînd sîntem români şi n-avem un certificat de botez, cum au vecinii noştri, fiindcă n-a fost nevoie, noi fiind o Biserică apostolică. I. P. S. Sa le face cunoscută credincioşilor situaţia fraţilor din S.U.A. şi Canada care, deşi plecaţi acolo de la începutul secolului acestuia, nu şi-au pierdut nici credinţa, nici obiceiurile şi nici dorul de acasă. Ultima parte a acestui capitol: *„După roadele lor îi veţi cunoaşte"* (p. 297-321) cuprinde 7 predici, dintre care doar una rostită la Buzău, celelalte fiind toate ocazionale, la Anul Nou, la închiderea lucrărilor Adunării eparhiale, la recepţia oferită cu ocazia zilei Sfîntul Antonie cel Mare, la acordarea doctoratului în teologie I. P. S. Nestor al Olteniei, precum şi în alte ocazii. Se relatează despre muzică, despre limba română, despre mîntuire pentru care, după Sfîntul Antonie cel Mare, îţi trebuie trei lucruri: Oriunde te vei duce să-l ai pe Dumnezeu în faţă, drept criteriu pentru orice vei face şi vei zice să ai mărturie din Scripturi şi oriunde te vei aşeza să nu pleci prea curînd (p. 313). Vorbeşte apoi despre Biserică şi lucrurile sau bunurile materiale, despre bilanţul ce trebuieşte făcut de fiece credincios la sfîrşit de an, întrucît „sîntem ceva numai dacă am făcut ceva, care se leagă de noi, de mîinile noastre, de voinţa noastră de puterea noastră creatoare, de munca noastră" (p. 302).

Capitolul III: *„Pentru unirea tuturor"* (p. 325-457) cuprinde îndeosebi probleme legate de ecumenism, împărţite în şapte părţi, bine gîndite şi repartizate pe Biserici şi probleme discutate, totalizînd 32 de intervenţii ale autorului, la diferite întruniri interconfesionale şi intercreştine sau în alte ocazii. Citindu-le cu atenţie şi interes nu-i deloc greu să constaţi că dacă Mişcarea ecumenică a ajuns azi unde a ajuns, aceasta este numai pentru că din ea a făcut parte activă şi Biserica Ortodoxă Română.

Cele mai multe din cuvîntările acestea sînt publicate deja în „Biserica Ortodoxă Română", „Ortodoxia" şi „Telegraful Român". Altele văd acum întîi lumina tiparului. Toate sînt teologice, bazate pe Scriptură şi Tradiţie, pe Sfinţii Părinţi, pe realităţile noastre aşa cum le trăim noi, nu cum, de multe ori, „tendenţios", ni le prezintă alţii. „La sfîrşitul tuturor acestor eforturi, cînd confesiunile nu vor mai fi, în măsura în care această „unitate" va fi într-adevăr una, sfîntă, sobornicească şi apostolească, în măsura în care va fi Biserica cea una din primul mileniu, va fi şi Ortodoxia. Va fi însă, în acelaşi timp, catolică şi protestantă şi anglicană, fiindcă toţi se vor regăsi în aceeaşi familie, fără sentimentul că au abdicat de la ceva" (p. 334). Impasul de astăzi nu este veşnic şi de aceea toate Bisericile cred în ecumenism, fiindcă el este speranţă.

Cele trei mari capitole sînt şi cele trei părţi ale unei cereri din Ectenia mare de la Sfînta Liturghie. Titlul cărţii vrea să arate, după cum însuşi autorul doreşte în primele pagini, ca „vocaţiile să-şi împlinească misiunea, în spiritul timpului nostru, aşa cum înaintaşii au făcut-o în spiritul timpului lor" (p. 21).

Protos. ŞTEFAN GUŞĂ

Gheorghe T. Zaharia, Ioan Arhip, Aurel Karetchi, Liviu Rusu, D. Vacariu, **Iaşi, oraş al marilor destine,** Bucureşti, 1986.

Dragostea şi interesul pentru valorificarea trecutului istoric al Patriei noastre, precum şi măreţele şi epocalele înfăptuiri care se înscriu cu litere de aur în cartea neamului românesc, în contemporaneitate, au cunoscut în ultimul timp o largă oglindire în numeroasele publicaţii din ţara noastră. În acest context se înscrie şi prestigioasa apariţie pe care o semnalăm, de o incontestabilă valoare, mai ales pentru noi ieşenii, „Iaşi, oraş al marilor destine", o carte despre Iaşi, oraşul românesc legendar cu ecou în istoria şi cultura neamului nostru, o carte de suflet, aşa cum susţine criticul de artă Aurel Leon.

Lucrarea, bogat ilustrată, redă monumentele istorice bisericeşti şi de artă, care au valoarea de document pentru istoria noastră.

Cartea redă şi frumuseţea locului, armonia celor şapte coline ce înconjură ca un zid oraşul, ceea ce ne face şi pe noi, ca şi pe alţii înaintea noastră, să asemănăm aşezarea Iaşului cu cea a Romei. Cartea este o reuşită editorială datorată unei munci izvorîte

din dragoste și respect pentru locul unde trăim și muncim. Dar față de monografiile de pînă acum despre acest oraș, printre zidurile căruia sălășluiesc vestigii de artă și istorie națională pe care nici o altă urbe a României nu le posedă cu atîta îmbelșugare, cum arată Nicolae Iorga, lucrarea de față oglindește marile realizări din anii de libertate și pace, de construcție a vieții celei noi în Patria noastră. Totul este rodul străduințelor unor oameni de înaltă competență: Gheorghe Zaharia, Ioan Arhip, Aurel Karetchi, Liviu Rusu și Dumitru Vacariu.

Lucrarea este un adevărat act de cultură. Manifestînd o deosebită rigoare științifică față de istorie și adevăr, autorii prezintă cu multă însuflețire și vibrație patriotică trecutul istoric, bogăția monumentelor, a personalităților legate de Iași.

Este suficient să ne gîndim la Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu, la Eminescu, Creangă, Sadoveanu, la mereu prezenții în spiritualitatea noastră Mitropoliții Varlaam și Dosoftei, apoi Asachi, Poni, Racoviță și mulți alții; retrăim aevea lupta unui trecut înflăcărat, trecut pe care trebuie să-l simțim cît mai aproape de inima noastră, pentru a prețui prezentul strălucit și viitorul.

Grija pentru echilibru a ajutat distinșilor autori să facă o selecție riguroasă în vastul material despre istoricul oraș care este Iașul, el însuși un muzeu, reușind să rețină și să accentueze ceea ce gravitează în jurul temei care este și titlul lucrării: „Iași, oraș al marilor destine".

„Cunoașterea Iașului devine pentru orice cetățean al României o lecție de istorie și de patriotism". Este, fără nici o rezervă, ceea ce și-au propus de la bun început și au reușit să realizeze, cu muncă susținută, erudiții autori ai acestui minunat și deosebit de valoros album.

Înmănunchind și îmbinînd armonios vechile zidiri cu orașul nou, cu o nouă personalitate, un oraș frumos ce dispune de un uriaș potențial industrial, autorii au dat lucrării o armonie și o frumusețe aparte.

Iașul contemporan este și o expresie a gîndirii novatoare a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, care cu prilejul vizitei la Iași, spunea: „*Ne aflăm într-o regiune, într-un oraș cu vechi tradiții de luptă pentru progres, pentru democrație, care a adus în decursul veacurilor contribuții de seamă în lupta pentru formarea națiunii române, a statului național, a limbii, a culturii românești*".

Lucrarea a apărut în excelente condiții grafice la Editura Meridiane, prin purtarea de grijă a unui colectiv competent, din care amintim pe P. Lupan, Mihai Boitor și Ioana Dragomirescu-Mardare.

Cartea, prin valoarea ei, se recomandă tuturor.

Prot. A. FRUNZĂ

Romulus Vulcănescu, **Mitologie română**, București, 1985, 711 p.

Apariția volumului de mitologie generală al cunoscutului cercetător Romulus Vulcănescu constituie un eveniment editorial, fiind un mare cîștig pentru literatura de specialitate. Volumul reprezintă prima sinteză integratoare a mitologiei românești, care valorifică în mod creator lucrările de specialitate plecînd de la Dimitrie Cantemir și pînă la Mircea Eliade și alți apreciați specialiști în acest domeniu. După cum apreciază autorul în *Prefață*, a trecut de la studiul teoretic la cel evenimențial al mitologiei române, bazîndu-se pe un material analitic imens, care ar putea alcătui un corpus mitologic.

În literatura de specialitate au fost înregistrate trei direcții de investigare: Una care nega existența *unei* mitologii române în sensul clasic al termenului, susținînd doar existența unui substrat mitologic care reflecta îndelungatul proces de încreștinare a daco-romanilor și românilor, mitologia română fiind considerată un *alter nomen* al unei mitologii creștine arhaice daco-romane care ar reflecta un creștinism primitiv dublat mai apoi de un creștinism bogomolic. O altă direcție, care începe cu D. Cantemir, susținea că mitologia română nu poate fi decît necreștină și că reflectă substratul daco-roman al unei mitologii clasicizante. Această direcție s-a scindat în două subdirec-

ții: una latinistă, care susținea că mitologia populară română este eminamente latină, și una tracistă, care susținea că mitologia română aparține spiritualității mistice autohtone trace nord-dunărene.

Cea de a treia direcție de investigație, la care aderă și Romulus Vulcănescu, după cum singur mărturisește, susține că mitologia română este o sinteză integratoare a celor două straturi mitologice — dac și roman —, la care se adaugă influențele mitice alogene, ponderea căzînd însă pe structura, viziunea și tematica remodelată în perioada medievală.

În prezentarea materialului se pleacă de la generalități (aspectele generale ale mitului) spre elemente individualizante, volumul fiind structurat în trei mari părți. Partea întîi cuprinde referiri cu caracter general despre categoriile cugetării mitice: spațiul mitic, timpul mitic, cauzalitatea mitică și finalitatea mitică. Referitor la spațiul mitic, pentru pămîntul românesc, în literatura de specialitate s-au conturat trei categorii de interpretări: 1. una *geografică*, susținută de I. Conea, conform căreia pămîntul românesc se înfățișează ca o „cetate orografică", în mijlocul căreia se află Podișul Transilvaniei, cetate înconjurată cu șanțuri externe formate de ape naturale, care îi hotărăsc teritoriul extra-muros; 2. alta de *filosofie a culturii*, a lui Lucian Blaga, conform căreia pămîntul românesc este un spațiu ondulat la infinit cu aspect de deal-vale, numit „spațiu mioritic" și 3. de *sociologie a culturii*, prin care Romulus Vulcănescu consideră pămîntul românesc ca fiind o incintă circulară (Podișul Transilvaniei) înconjurată de o structură circulară excentrică, de un *peisaj de tipul mandalei*, numit de autor „fenomenul horal", și pe care îl consideră reflectat în forme, genuri și specii de manifestări etno-culturale.

Conceptul cheie al mitologiei, *mitul*, este analizat prin elementele lui constitutive, prin motivele fabulației și anecdoticii, prin valoarea lui stadial-istorică, prin logicitate și veridicitate, prin polivalența, polisemia și poliglosia mitului. Considerațiile despre sistemul de mituri și despre mitologie, care constituie alte concepte de bază în elaborarea unei etno-mitologii, întregesc cadrul general al problematicii.

Mitologia română înregistrează trei straturi de creație: 1. nivelul stratului mitic ce ține, în general, de comuna primitivă și care prezintă două aspecte istorice, relativ distincte, unul istoric anterior și altul ulterior etnogenezei române; 2. nivelul adstratului mitic ce ține de evul mediu, cînd datorită migrațiilor și conviețuirii cu unele popoare alogene a avut loc un vast proces de aculturație, în care un rol important l-au jucat întîi popoarele dominante și apoi creștinismul ortodox și 3. nivelul stratului mitic ce ține de perioada modernă și contemporană și care este partea cea mai elaborată a mitologiei române. Fiecare nivel are izvoarele sale distincte, dar interdependente prin conținutul lor tematic și problematic. Ele sînt pe larg analizate în subcapitolul *Istoriografia mitologiei române*.

Partea a doua a lucrării tratează despre mitologiile ancestrale și anume: 1. mitologia predacă, prin care autorul înțelege cîteva *sisteme de prerituri și premituri* care s-au dezvoltat pe teritoriul Daciei preistorice; 2. mitologia protodacă, cînd, datorită migrației indoeuropene în Dacia preistorică, apar cîteva personaje mitice: demonii și zeii (Parafrazîndu-l pe David Hume, autorul afirmă că „politeismul a fost prima tentativă mitopoetică, iar idolatria, cu personajele ei mitice, prima *formă de cult* mitologic"); 3. mitologia dacă, atunci cînd apar marii pontifi (cei mai cunoscuți fiind Zalmoxis, mare pontif, profet, reformator mitic. taumaturg, rege, daimon și zeu, și Deceneu), și cînd sacrificiile umane capătă un mesaj metafizic în legătură cu doctrina nemuririi sufletului; 4. mitologia daco-romană, cînd, după cucerirea Daciei, „mitologia dacă suferă în primul rînd o *aculturație unilaterală* din partea mitologiei romane, paralel cu o eclipsare a marilor instituții și divinități dace și, în al doilea rînd, prin conviețuire pașnică, triseculară, o aculturație reciprocă dacă și română, în urma căreia se ajunge la o sinteză mitologică globală".

Partea a treia a lucrării, cea mai întinsă (p. 159-634), analizează structura mitologiei române într-o dublă perspectivă: una generativă și alta

integrativă. În structura generativă autorul prezintă procesul inițial de germinare al ideilor fundamentale, al temelor și motivelor esențiale în mitologia română. În această secțiune sînt analizate: mitologia sorții, mitologia morții, mitologia strămoșilor și moșilor, antegonia (haosul) și mitogoniile (teogonie, cosmogonie, antropogonie, etnogonie, nomogonie și erotogonie).

În paginile consacrate structurii integrative înfățișează procesul neîntrerupt de creștere, altoire și înflorire a ideației mitopoetice, a conținutului și formei adstratului și stratului mitologiei române. Pentru autor, structura integrativă a mitologiei române „este partea cea mai *elaborată*, mai *expresivă*, mai *concretă* și mai *valoroasă*. Ea transfigurează tensiunea dramatică a structurii generative într-o *operă epică* de vaste implicații umane, deși se petrece pe o scenă redusă la scară națională".

În această secțiune este analizat „panteonul român", grupînd activitățile mitice care se evidențiază în sistemul de mituri genuine ale poporului român în patru clase: daimonologia, semideologia, deologia și eroologia.

Volumul se încheie cu o serie de pertinente considerații despre mitologia română și arte, considerații ce ar putea constitui puncte de plecare în analiza implicațiilor mitologice în operele unor cunoscuți scriitori și artiști.

Lucrarea mai este însoțită de o bibliografie selectivă cu două secțiuni: mitologie generală și mitologie română și un index care cuprinde sintagme și mitonime.

Tratatul de mitologie română al lui Romulus Vulcănescu constituie un bun cîștigat nu numai pentru specialiști, ci și pentru cercetători din alte domenii ale științei, filologi, folcloriști, etnologi, care au la îndemînă un util și generos instrument de lucru.

V. DIACON

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iașilor

O ASPEȚI

În zilele de 15 și 16 septembrie 1986, orașul Iași a fost vizitat de Mr. ambasador Philip McKearney al Regatului Unit al Marii Britanii la București.

Cu această ocazie domnia sa a vizitat și cîteva biserici, monumente istorice și de artă din oraș.

Oaspetele a fost impresionat de numărul mare de monumente, de frumusețea și valoarea lor, ca și de grija ce se manifestă pentru buna lor păstrare.

Despre catedrala mitropolitană oaspetele a spus că „este o construcție maestuoasă și cu o foarte frumoasă pictură".

La biserica Golia a fost impresionat de importanța locașului și a apreciat faptul de a se fi creat depozite în care se asigură supravegherea și conservarea obiectelor de cult, carte, icoane și altele care fac parte din patrimoniul cultural național.

Au mai fost vizitate mănăstirea Cetățuia și biserica Sf. Trei Ierarhi

unde oaspetele a scris în cartea de onoare : „Cu deosebit respect am văzut aceste minunate vestigii ale unui mare și istoric trecut și sîntem profund încîntați să vedem și marele efort ce se depune pentru a le păstra pentru generațiile viitore".

În ziua de 15 septembrie oaspetele a fost primit de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanui cu care s-a întreținut despre monumentele și istoria Iașului și ale Moldovei, inițiativele și lucrările de restaurare a bisericilor și despre viața religioasă în cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

La plecare, oaspetele și-a manifestat bucuria pe care această vizită i-a procurat-o.

Diac. Mircea STOLERIU

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN TRIMESTRUL III/1986

Cancelaria Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a programat pentru conferința preoțească din luna septembrie 1986 tema: *„Inițiative ale României pentru promovarea idealurilor de pace în lume"* (cu prilejul Anului Internațional al Păcii).

Conferințele au avut loc la sediile protopopiatelor din cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, după cum urmează : 16 septembrie, protopopiatele Pașcani și Piatra Neamț ; 17 septembrie, protopopiatul Tg. Neamț ; 18 septembrie, protopopiatele Iași și Fălticeni ; 23 septembrie, protopopiatele Botoșani și Cîmpulung; 24 septembrie, protopopiatele Dorohoi și Rădăuți și 25 septembrie, protopopiatul Suceava.

Lucrările conferințelor preoțești au fost prezidate de către P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul la protopopiatele : Piatra Neamț, Tg. Neamț, Fălticeni, Botoșani, Dorohoi și Suceava; P. C. Pr. Vicar administrativ Constantin Sîrbu la protopopiatul Pașcani unde au luat parte și preoții din protopopiatul Hîrlău; P. C. Pr. consilier Dimitrie Isopescu la protopopiatul Cîmpulung Moldovenesc ; P. C. Pr. Scarlat Porcescu la protopopiatul Iași și P. C. Pr. Th. Bodnar la protopopiatul Rădăuți.

În deschiderea lucrărilor conferințelor preoțești delegații eparhiali au relevat importanța deosebită a subiectului supus dezbaterii clerului de către Sfîntul Sinod, subiect ce implică însăși misiunea preoțească de slujire a păcii în lume și bunei înțelegeri între oameni. De asemenea s-au trecut în revistă evenimentele bisericești și politice care au avut loc în țară și în lume, în ultima vreme între care: trecerea la cele veșnice a Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, *fericitul întru pomenire Patriarhul Iustin Moisescu.* Pretutindeni s-a păstrat un moment de reculegere în memoria Patriarhului Iustin.

S-a evidențiat apoi faptul că dezbaterea temei privind *„Inițiative ale României pentru promovarea idealurilor de pace în lume"* are loc în timpul cînd în întreaga lume este marcat prin ample manifestări „Anul Internațional al Păcii", cum a fost declarat de către O.N.U. anul 1986, anul în care spre deosebire de anii precedenți, oameni de știință, savanți, filosofi, șefi de state, conducători de popoare, reprezentanți de culte de pe toate meridianele globului, tot mai deplin conștienți de pericolul cursei fără precedent a înarmărilor și respectiv al unui război nuclear, și-au ridicat glasul în numele vieții și al rațiunii pentru salvgardarea păcii în lume.

În acest context însăși O.N.U. a hotărît ca ziua deschiderii lucrărilor unei noi sesiuni de lucru să fie declarată „Ziua Internațională a Păcii".

Într-o atmosferă de vibrant patriotism și de deplin atașament față de politica de pace susținută cu fermitate și consecvență de către Președintele României, Domnul Nicolae Ceaușescu, față de ideile de pace ce se desprind din întreaga sa activitate, idei însușite și de noi, slujitorii B. O. R., ca și de credincioșii noștri, s-au desfășurat lucrările conferințelor preoțești din Arhiepiscopia Iașilor.

Referatele cu această temă au fost susținute de către următorii preoți: Ioan Grigoraș-Lunca (Pașcani) ; Vasile Sandu-Pipirig (Tg. Neamț) ; Constantin Ursache-Hadîmbu (Iași) ; Gheorghe Andrișescu-Uspenia (Botoșani) ; Costache Ciobanu-Sfintul Dumitru (Dorohoi) ; Mircea Țiganea-Bicaz (Piatra

Neamț) ; Eugen Ungureanu-Budeni (Fălticeni) ; Petru Crăciun-Adormirea Maicii Domnului (Cîmpulung) ; Dumitru Panaite-Putna (Rădăuți) ; Mihai Todireanu-Măzănăești (Suceava).

După citirea referatelor au urmat discuțiile în legătură cu tema supusă dezbaterii, discuții la care s-au înscris un mare număr de preoți.

În luările de cuvînt vorbitorii au scos în evidență ideile de pace în lume promovate cu consecvență de țara noastră de Președintele ei, Domnul Nicolae Ceaușescu, cît și vocația de pace a poporului român pe parcursul întregii sale istorii, caracterizat pe bună dreptate ca un popor pașnic și ospitalier care niciodată în bimilenara sa existență nu a pornit războaie de cucerire și asuprire a altor popoare, ci totdeauna și-a apărat cu dîrzenie glia și neamul.

Menționăm faptul că lucrările conferinței preoțești de la Iași s-au bucurat de prezența I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei care, în cuvîntul de învățătură al I.P.S. Sale a arătat profundul atașament al clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române față de cauza păcii în lume. Pacea, a spus I.P.S. Sa, este însăși esența învățăturii noastre dacă ținem seamă de faptul că însăși întruparea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos s-a făcut pentru pace pe pămînt și bunăvoire între oameni. De aici începe slujirea noastră ca preoți și cetățeni, a arătat I.P.S. Sa.

În legătură cu tema dezbătută, I.P.S. Mitropolit Teoctist a evidențiat faptul că Președintele țării noastre, cu o pasiune vrednică de toată admirația noastră, nu a pierdut nici o ocazie, nici un prilej, nici o zi, nici o clipă, nici o călătorie peste hotare în care să nu stăruie neîncetat pentru cauza păcii în lume.

Supraputerile din lume, a arătat I.P.S. Sa, trebuie să țină cont de glasul popoarelor pentru pace și viață. Și în această luptă factorul religios nu a fost exclus niciodată. Dimpotrivă ni se acordă mare credit în această luptă dreaptă și sfîntă.

Pacea pornește de la fiecare dintre noi în parte, pacea cu noi înșine, pacea cu Dumnezeu, pacea cu semenii noștri.

Să pornim în lucrarea noastră de zi cu zi de la „predica faptei", să fim făcători de pace în lume prin tot ce facem.

Toate conferințele preoțești din luna septembrie 1986, dedicate ideilor de pace promovate de țara noastră, s-au desfășurat într-o atmosferă solemnă, de entuziasm patriotic și deplin atașament față de cauza păcii în lume.

Pr. V. CHIROȘCĂ

SFINȚIREA BISERICII „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI" DIN DĂMUC, PROTOPOPIATUL PIATRA NEAMȚ, JUDEȚUL NEAMȚ

Bunii credincioși din satul Dămuc au trăit în comuniunea credinței și a iubirii bucuria de a-și vedea împlinite strădaniile lor de înfrumusețare a bisericii parohiale prin slujba de sfințire a dumnezeiescului locaș de închinare, săvîrșită, din încredințarea I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, de P. S. Episcop-vicar Pimen Sucevеanul.

În dimineața zilei de *8 septembrie 1986*, după întîmpinare, P. S. Sa a oficiat slujba de sfințire a locașului de închinare, împodobit cu o frumoasă pictură în frescă. Apoi a săvîrșit Sfînta Liturghie în cadrul căreia a fost hirotonit în ierodiacon monahul Serafim Mihali de la Mănăstirea Bistrița.

După terminarea Sfintei Liturghii, P. S. Episcop-vicar Pimen Sucevеanul a rostit un cuvînt de învățătură. Mai întîi s-a referit la semnificația creștină a praznicului de la 8 septembrie închinat Maicii Domnului, după care a vorbit despre virtuțile creștine care trebuie să împodobească viața fiecărui credincios, avînd model, în acest sens, pe Maica Domnului.

În încheiere, P. S. Sa a transmis credincioșilor din Dămuc, din partea I.P.S. Mitropolit Teoctist, arhierești binecuvîntări.

★

Preotul Gheorghe Hoștiuc, pentru activitatea sa, a fost hirotesit iconom stavrofor. În cuvîntul rostit preotul paroh a mulțumit I.P.S. Mitropolit Teoctist care a vegheat permanent asupra lucrărilor de restaurare a bisericii din Dămuc, precum și P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, care, cu dragoste și rîvnă pentru casa Domnului, a oficiat slujba de tîrnosire a sfintei biserici.

Slujba s-a încheiat cu un Polihroniu.

Arhid. Ioachim GIOSANU

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM PETRU DOLGU-URSULEANU

În dimineața zilei de 1 octombrie 1986 și-a dat obștescul sfîrșit Preotul iconom Petru Dolgu-Ursuleanu de la parohia Broșteni, comuna Broșteni, protopopiatul Cîmpulung-Moldovenesc, județul Suceava.

S-a născut în comuna Bucium, județul Iași, la data de 18 iunie 1930, fiu al bunilor creștini și cetățeni Iov și Vera Dolgu.

De mic a rămas orfan de tată, iar mama sa, Vera, s-a străduit să-i dea o aleasă educație creștinească și cetățenească.

Avînd înclinație spre cele duhovnicești, după terminarea școlii primare în satul natal, s-a înscris la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, unde a depus multă rîvnă fiind foarte sîrguincios la studii și purtare.

A urmat cursurile Institutului Teologic din București pe care l-a absolvit în anul 1956 și tot în același an se căsătorește cu tînăra Corina, fiica vrednicului Preot Samoil Vermeșan, parohul parohiei Pojorîta.

În anul 1957 este hirotonit preot pe seama parohiei Valea Putnei, protopopiatul Cîmpulung Moldovenesc, unde desfășoară o bogată activitate pastorală și administrativă. Aici construiește o casă parohială și renovează biserica.

La cerere, pe data de 1 ianuarie 1961, este transferat la parohia Păltiniș, protopopiatul Vatra Dornei, avînd și aici o bogată activitate la parohie și secretar al Protopopiatului Vatra Dornei.

Pe data de 1 martie 1964 este transferat la parohia „Sfîntul Gheorghe"-Sadova, unde, împreună cu vrednicii enoriași, printre alte lucrări administrative, pictează în frescă monumentala biserică. În același timp a îndeplinit mai mulți ani și funcția de secretar al Protopopiatului Cîmpulung Moldovenesc.

La cerere, pe data de 1 mai 1974, este transferat la parohia Broșteni. Și aici a desfășurat o bogată activitate pastorală și administrativă. Renovează biserica și clopotnița, repară biserica-muzeu, unde a cîntat marele povestitor și scriitor Ion Creangă, o înzestrează cu cărți și obiecte.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită la biserica din Broșteni, sîmbătă 4 octombrie 1986, de P. C. protopop T. Moroșan înconjurat de un mare sobor de preoți.

În cuvîntul rostit, P. C. Părinte protopop Teodor Moroșan a evidențiat activitatea bogată desfășurată de Preotul Petru-Dolgu-Ursuleanu în cele patru parohii unde a păstorit timp de 30 de ani, arătînd că prin trecerea pe neașteptate la cele veșnice a Preotului Petru Dolgu-Ursuleanu, protopopiatul Cîmpulung Moldovenesc pierde un bun preot.

Din partea colegilor a vorbit P. C. Pr. Teodor Irimia din Iași. Au mai vorbit P.P. C.C. preoți Ioan Boca de la Tg. Neamț și Constantin Barnea de la parohia „Buna-Vestire" din Iași.

În dangătul clopotelor și în cîntările bisericești, executate de corurile din Sadova și Broșteni, sicriul cu trupul neînsuflețit al Preotului Petru Dolgu-Ursuleanu a fost coborît în mormîntul săpat în fața sfîntului altar al bisericii unde a slujit 12 ani.

Prot. T. MOROȘAN

B. — Episcopia Romanului și Hușilor

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DIN TRIMESTRUL III/1986

Cancelaria Sfîntului Sinod a programat pentru cea de a treia conferință preoțească, din luna septembrie 1986, tema: *„Inițiative ale României pentru promovarea idealurilor de pace în lume“* (cu prilejul Anului Internațional al Păcii)“.

Această conferință a avut loc pe protopopiate la următoarele date: 23 septembrie la protopopiatele Bacău și Vaslui; 24 septembrie la protopopiatele Huși și Moinești; 25 septembrie la protopopiatele Bîrlad și Tg. Ocna și 26 septembrie la protopopiatul Roman.

Lucrările conferințelor preoțești au fost conduse de P. S. Episcop Eftimie la protopopiatul Roman; P. S. Arhiereu-vicar Ioachim Vasluianul la protopopiatele Moinești și Tg. Ocna; P. C. Pr. Toderici Nicolae-consilier administrativ, la protopopiatele Vaslui, Bîrlad și Huși; P. C. Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial, la protopopiatul Bacău.

După oficierea Te Deum-ului, în cadrul sălilor de ședințe ale protopopiatelor s-au făcut aprecieri asupra temei și planului întocmit de Cancelaria Sfîntului Sinod, reliefîndu-se în mod special aportul României și al Președintelui Nicolae Ceaușescu la promovarea păcii și înțelegerii între popoare, ideal pe care Biserica Ortodoxă Română l-a slujit întotdeauna ca pe o poruncă divină, ca pe o cerință a însăși misiunii ei. S-a evocat trecerea la cele veșnice a Patriarhului Iustin, păstrîndu-se un moment de reculegere.

S-a făcut o succintă prezentare a evenimentelor interne și externe pe perioada iunie-septembrie a. c.

Referatele au fost prezentate în cadrul conferințelor de următorii P.P. C.C. preoți: Constantin Carp, parohia Cuci, protopopiatul Roman; Constantin Ciobanu, parohia Schineni, protopopiatul Bacău; Nelu Ciobanu, parohia Comănești, protopopiatul Moinești; Constantin Ungureanu, parohia Orbeni I, protopopiatul Tg. Ocna; Constantin Marin, parohia Dumești II, protopopiatul Vaslui; Constantin Pîntescu, parohia Pădureni, protopopiatul Huși și Zaharia Fl. Mariș, parohia Bogești, protopopiatul Bîrlad.

Tema conferinței, de mare actualitate, a trezit mult interes în rîndul preoților.

Discuțiile pe marginea referatelor au aprofundat unele aspecte ale temei. Astfel s-a accentuat ideea că slujirea păcii face parte din misiunea de totdeauna a Bisericii noastre.

Sfinții Apostoli au urmat cu fidelitate pe Învățătorul și Mîntuitorul lor, slujind pacea și buna înțelegere între oameni și popoare, iar Sfinții Părinți, în scrierile lor, apreciază pacea ca pe cel mai înalt ideal al omenirii.

Biserica Ortodoxă Română întotdeauna s-a identificat cu lucrarea păcii, iar poporul român în istoria sa bimilenară și-a apărat zestrea sa strămoșească, glia și credința fără să rîvnească la bunul nimănui; „să-ți fie ajuns cu al tău, să nu-ți trebuiască nimic al nimănui“ precizează mitropolitul Moldovei Varlaam în predoslovia „Cărții sale de învățătură“.

Omenirea, care a cunoscut în istoria sa peste 14.000 războaie, dorește libertatea, dreptatea socială, egalitatea și pacea. Înarmarea constituie un atentat la viața planetei și de aceea popoarele lumii doresc pacea.

România socialistă, păstrătoare credincioasă a testamentului strămoșesc, a slujit și slujește aspirațiilor de bine ale omenirii.

Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, se înscrie în istoria contemporană ca apărător al celor mai înalte idealuri umanitare și Erou al Păcii.

Slujitorii Bisericii Ortodoxe Române rămîn fideli apărători ai păcii și ai aspirațiilor contemporane ale poporului nostru.

La fiecare protopopiat au fost prezentate rapoarte privind activitatea pastoral-misionară și socială desfășurată de preoți din luna iunie și pînă la data conferinței.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Eftimie și delegații Centrului eparhial care au condus lucrările acestor conferințe au arătat că proclamarea anului 1986 de către Organizația Națiunilor Unite, la propunerea țării noastre și altor state, ca „An Internațional al Păcii“, pune în fața

omenirii posibilitatea de a alege și a hotărî acum pentru totdeauna între „a fi sau nu a fi", „între viață și moarte".

Învățătura creștină despre pace constituie „un imperativ categoric" al vieții umane fără de care nu se poate realiza urcușul spre scara bucuriilor sociale și a desăvîrșirii spirituale.

Mîntuitorul a binecuvîntat viața: „Eu am venit ca lumea viață să aibă și încă din belșug", El este Domnul Păcii și ne îndeamnă să trăim în pace unii cu alții, știut fiind că „cine scoate sabia, de sabie va muri" (Matei 26, 52).

Sfinții Săi ucenici și Apostoli, după exemplul Învățătorului lor sfătuiesc pe creștini „să trăiască în pace unii cu alții" (Romani 12, 18) știut fiind „cît sînt de frumoase picioarele celor ce vestesc Evanghelia Păcii" (Romani 10, 15).

Sfinții Părinți au slujit lui Dumnezeu și oamenilor în duhul păcii și al bunei înțelegeri.

Pe acest fond scripturistic și patristic, Biserica noastră strămoșească de două mii de ani predică Evanghelia pe care Sfîntul Apostol Pavel o numește „Evanghelia Păcii" (Efeseni 6, 15).

Pașnicul nostru popor, într-o istorie bimilenară scrisă și sfințită cu sîngele eroic al martirilor, nu a luptat decît pentru a-și apăra drepturile sale legitime de libertate, egalitate și dreptate socială, de a apăra viața.

Ca niciodată în istorie, astăzi omenirea trăiește sub presiunea amenințării unui război nuclear. Bătrînul continent european, leagănul culturii și civilizației universale, astăzi este transformat într-un arsenal nuclear. De aceea problema fundamentală a lumii contemporane o constituie dezarmarea și în primul rînd dezarmarea nucleară la care sînt chemate să-și aducă contribuția toate popoarele lumii.

Biserica Ortodoxă Română este Biserica Păcii și de aceea a salutat cu bucurie și a sprijinit cu toată energia valoroasele inițiative ale poporului român și ale Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu privind apărarea vieții și salvgardarea păcii.

În cadrul Anului Internațional al Păcii, cu conștiință patriotică, ne exprimăm adeziunea hotărîtă față de *Declarația-Apel* pentru dezarmare și pace a Frontului Democrației și Unității Socialiste, față de politica internă și externă a Patriei noastre, față de năzuințele sfinte ale minunatului nostru popor.

(Cronicar)

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR CONSTANTIN CIOPRAGA

Vineri, 26 septembrie 1986, după o lungă și grea suferință, a încetat din viață Preotul iconom stavrofor Constantin Ciopraga, paroh al parohiei „Sfîntul Mina" din Bîrlad.

Născut în anul 1918, în satul Mălincăuți, a urmat școala primară în satul natal, Seminarul Teologic și Facultatea de Teologie, fiind hirotonit preot în anul 1938 pentru satul natal, de unde s-a transferat în anul 1940 la Tîrgu Frumos, județul Iași, și apoi în anul 1955 la Bîrlad, fiind numit protoiereu al raionului Bîrlad și paroh al parohiei „Sfîntul Mina" din orașul Bîrlad.

În toate posturile încredințate s-a dovedit a fi la înălțimea tuturor așteptărilor, fiind un preot devotat, un păstor model, un misionar neîntrecut, un bun administrator bisericesc, exemplu preoților și totodată un bun și neîntrecut lucrător pe tărîm social.

Rînduiala înmormîntării a fost săvîrșită de către un sobor de preoți, ajutați de corul cîntăreților din Bîrlad, la biserica „Sfîntul Mina", fiind încheiată cu trei cuvîntări prin care s-au scos în relief însușirile și înfăptuirile regretatului preot trecut la Domnul.

După încheierea rînduielii înmormîntării, cortegiul funebru a pornit spre cimitirul „Eternitatea" din Bîrlad, unde au fost înhumate rămășițele pămîntești ale preabunului Părinte Constantin Ciopraga.

Pr. Th. LIFICIU

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXII-e No. 5 septembre — octobre 1986

SOMMAIRE

LES APPELS DU PAYS TOUT ENTIER

Le III-ème Congrès des travailleurs (*La Rédaction*). . . 3

AU SERVICE DE L'OECCUMENISME

Convergences et ambiguïtés dans les textes sur „Baptême, Eucharistie et mission" du Document de Lima (*P. Matei Corugă*) 6

Ce que l'on attend du Document „Baptême Eucharistie, Ministère" (B. E. M.) (*P. prof. Gh. Onofrei*). . . . 16

E T U D E S

P. prof. dr. Al. I. CIUREA, Humanisme et théologie dans la vieille culture roumaine 19

P. Vasile NECHITA, Le Sacrement du Mariage . . . 38

Drd. Macedon PETRESCU, „Tu ne commettras pas de meurtre". Etude éxégétique 61

H O M E L I E S

P. Th. BODNAR, Au XIX-ème Dimanche après la Pentecôte . 68

Archim. Partenie APETREI, A l'Ascension de la Sainte Croix . 70

P. C. CHIRICA, Qualités de l'Eglise 73

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

Archid. Ioachim GIOSANU, Le Dimanche, fête des chrétiens . 76

P A G E S P A T R I S T I Q U E S

Le Bienheureux Jérôme, Le Prophète Jonas (*Trad. P. prof. dr. Nicolae Neaga*) 88

NOTES 120

Ensemble d'art médiéval de Vișan (*Doina Munteanu*); Homélies présentées à Jassy par Chiril Lucaris en 1601 (*Pr. I. Dură*).

COMPTES RENDUS 126

† *Dr. Antonie Plămădeală, Métropolite d'Ardeal*, Vocation et mission chrétienne de nos jours, Sibiu, 1984, 457 p. (*Protos. Ștefan Guşă*); *Gheorghe T. Zaharia, Ioan Arhip, Aurel Karețchi, Liviu Rusu, D. Vacariu*, Jassy, ville des grandes destinées, Bucarest, 1985 (*Prot. A. Frunză*); *Romulus Vulcănescu*, Mythologie roumaine, Bucarest, 1985, 711 p. (*V. Diacon*).

CHRONIQUE ECCLESIASTIQUE

A. ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 131

Hôtes (*Diacre M. Stoleru*); Conférences ecclésiastiques du III-e trimestre 1986 (*Pr. V. Chiroşcă*).

Consécration de l'église „La Nativité de la Sainte Vierge" de Dămuc, doyenné Piatra Neamț, département Neamț (*Archid. Ioachim Giosanu*).

† ENDORMI DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre icônome Petru Dolgu-Ursuleanu (*Prot. T. Moroşan*).

B. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUȘI . . . 135

Conférences ecclésiastiques du III-e trimestre 1986 (*Cronicaire*).

† ENDORMI DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre icônome stavrophore Constantin Ciopraga (*P. Th. Lificiu*).

ÎNSEMNĂRI 120

Ansamblul de artă medievală de la Vișan (*Doina Munteanu*); Predici rostite la Iași de către Chiril Lucaris în anul 1601 (*Pr. dr. Ioan Dură*).

RECENZII . . . 126

† *Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului*, Vocație și misiune creștină în vremea noastră, Sibiu, 1984, 457 p. (*Protos. Ștefan Gușă*); *Gheorghe T. Zaharia, Ioan Arhip, Aurel Kareţchi, Liviu Rusu, D. Vacariu*, Iași, oraș al marilor destine, București, 1986 (*Prot. A. Frunză*); *Romulus Vulcănescu*, Mitologie română, București, 1985, 711 p. (*V. Diacon*).

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 131

Oaspeți (*Diac. M. Stoleru*); Conferințele preoțești din trimestrul III/1986 (*Pr. V. Chiroșcă*).

Sfințirea bisericii „Nașterea Maicii Domnului" din Dămuc, protopopiatul Piatra Neamț, județul Neamț (*Arhid. Ioachim Giosanu*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul iconom Petru Dolgu-Ursuleanu (*Prot. T. Moroșan*).

B. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 135

Conferințele preoțești din trimestrul III/1986 (*Cronicar*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul iconom stavrofor Constantin Ciopraga (*Pr. Th. Lificiu*).

P. I - 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

Anul LXII, Nr. 6 NOIEMBRIE - DECEMBRIE 1986

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI
REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI
A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

REPUBLICĂ MĂREAŢĂ VATRĂ

A XXXIX-a aniversare a Proclamării Republicii (*Pr. C. Buzdugan*) 3

ALEGEREA ŞI ÎNSCĂUNAREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (*Pr. Scarlat Porcescu*) 7

Mitropolitul Moldovei şi Sucevei TEOCTIST ARĂPAŞU (*Pr. Scarlat Porcescu*). 49

LA PRAZNICUL PĂCII

† *TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,* Pastorală la Naşterea Domnului — 1986 59

† *EFTIMIE, Episcopul Romanului şi Huşilor,* Pastorală la Naşterea Domnului — 1986 64

STUDII

Drd. Mihai SPĂTĂRELU, Opera istorică a cronicarului bizantin Ioan Kinnamos şi importanţa ei pentru Istoria României 70

DREAPTA ÎNVĂŢĂTURĂ A BISERICII

Pr. prof. Mircea CHIALDA, Cinstirea sfinţilor îngeri . . 85

PREDICI

Ierom. Iustin NEAGU, La Duminica a XXVI-a după Rusalii . 91
Pr. Th. LIFICIU, La Sfîntul Nicolae 92

(continuare în pag. a III-a a copertei)

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LXII, Nr. 6 NOIEMBRIE — DECEMBRIE 1986

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Bulevardul Ştefan cel Mare Nr. 16 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† P. F. TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINTE

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

MEMBRI

† P. S. PIMEN SUCEVEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

† P. S. IOACHIM VASLUIANUL, Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț

P. C. Pr. VASILE NECHITA, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

REDACTOR

P. C. Pr. GHEORGHE PETRARU, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex, 11226, București, str. 13 Decembrie, nr. 3".

42.420

A XXXIX-A ANIVERSARE A PROCLAMĂRII REPUBLICII

În fiecare an la 30 Decembrie întregul popor român sărbătorește ziua Proclamării Republicii. Acest act de importanță hotărîtoare pentru devenirea României socialiste s-a înfăptuit prin voința tuturor maselor populare și urma ca un prim rod al Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944.

Abolirea, înlăturarea monarhiei, a fost un act de drept al poporului român și de îndreptățire istorică. De la 30 Decembrie 1947 poporului român i se deschidea un nou orizont al dezvoltării sale în toate domeniile și pe toate planurile. Dobîndirea de către România „a unei forme de stat, prin care s-a instituit suveranitatea deplină a poporului își află continuarea legitimă în marile momente din noua istorie a Patriei".

La 30 Decembrie 1947 a fost cucerită deplin și pentru totdeauna puterea politică. Lupta revoluționară nu se încheia, de vreme ce mai erau de înfăptuit numeroase transformări și multe prefaceri înnoitoare. Astfel avea să se înfăptuiască la 11 iunie 1948 un act de rezonanță istorică și întru-totul hotărîtor pentru Republică, naționalizarea principalelor mijloace de producție.

După proclamarea Republicii, veniturile oamenilor muncii au sporit an de an. Dacă ne referim, comparativ, la anul 1950 vom spune că veniturile totale obținute de oamenii muncii pe calea retribuțiilor „sînt în prezent de peste 27 ori mai mari, perioadă în care retribuția medie netă a crescut de aproape 9 ori". Sosise vremea faptelor obștești și a marilor înfăptuiri istorice și pentru istorie.

Industria românească a cunoscut în anii Republicii, și îndeosebi din 1965, ritmuri de dezvoltare dintre cele mai înălțătoare. Sînt edificatoare în acest sens cuvintele Președintelui Republicii, care arăta că față de anul 1985 ritmul de creștere a industriei este de peste 7 la sută. Este cunoscut faptul că din 1965 și pînă la 30 Decembrie 1986 au fost create peste 250 zone și platforme industriale. Industria, această ramură de bază a economiei românești, produce în vremea noastră peste 90-95 la sută din necesarul de mașini și utilaje tehnologice ale economiei naționale, făcînd astfel ca prin aceasta să sporească venitul național, care a crescut de la 26,5 la sută în anul 1945 la 48,9 la sută în 1965 și la peste 60 la sută în anul 1986.

Ramură viguroasă a economiei naționale, agricultura a cunoscut o amplă și atotcuprinzătoare dezvoltare. În anul 1986 s-a obținut „cea mai mare producție agricolă din istoria țării". Actul de cea mai mare importanță pentru agricultura României socialiste a fost cooperativizarea, de la a cărei înfăptuire se vor împlini anul viitor 25 de ani. Agricultura noastră socialistă dis-

pune de toate posibilitățile de a obține în ansamblu producții mult mai mari chiar decît cele realizate în 1986, garanție sigură a sporirii contribuției agriculturii „la realizarea venitului național, la creșterea avuției țării".

Legătura țărănimii muncitoare cu glia străbună căpăta noi valențe, care au stat, an de an, la temelia înfăptuirii „noii revoluții agrare". Pătrunși de convingerea că numai cei ce muncesc au dreptul de a fi singurii apărători ai propriului destin, oamenii muncii din toate sectoarele agroindustriale, din întreaga agricultură, se străduiesc pentru cucerirea de noi și noi rezultate, pentru creșterea bunăstării obștești și a înfloririi Patriei pe care o cinstesc prin fapte de muncă. Se lucrează, și așa trebuie să se lucreze, cu maximă responsabilitate și grijă deosebită la executarea lucrărilor la timp și în cele mai bune condiții.

Anul 1986 are o mare însemnătate în dezvoltarea agriculturii românești. El va rămîne și în istorie ca anul în care s-a obținut o producție record „de peste 28 de milioane tone cereale, cea mai mare din istoria țării".

Prin gîndirea creatoare și clarvăzătoare a președintelui Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, s-a formulat deja un amplu program pentru înfăptuirea „Noii revoluții agrare" și s-a cristalizat un ansamblu de măsuri și directive, menite să deschidă noi căi de dezvoltare a acestei ramuri prioritare a economiei naționale. „Am obținut de pe acum recolte — nu pe suprafețe mici, ci pe suprafețe întinse, într-un județ pe întreaga lui suprafață — care arată că este posibil să înfăptuim obiectivele noii revoluții agrare și să demonstrăm astfel superioritatea agriculturii socialiste, forța cooperatorilor, a oamenilor muncii din agricultură de a ridica agricultura la un nivel înalt de dezvoltare". Sînt cuvintele celui dintîi „Erou al Noii Revoluții Agrare", cuvinte care constituie o chemare mobilizatoare pentru toți oamenii muncii din agricultură.

Aflată într-un proces amplu de dezvoltare, agricultura țării noastre, care dispune de o bogată bază tehnico-materială și de o tot mai bogată experiență, atît de ordin științific, cît și organizatoric, are un viitor prosper și luminos. Este cunoscut faptul că veniturile reale ale țărănimii, obținute din muncă în cooperativele agricole de producție și în gospodăriile personale, calculate pe o persoană activă, au sporit de 4,9 ori comparativ cu anul 1950 și de 2,6 ori față de anul 1965. Așa se explică și faptul că au crescut veniturile bănești ale populației și a puterii lor de cumpărare. În casele oamenilor muncii 85 la sută din numărul familiilor ascultă radio, aproape 70 la sută au televizoare și 58 la sută frigidere.

O deosebită grijă s-a arătat dezvoltării culturii românești în toate ramurile sale de manifestare. Nu s-ar fi putut realiza opere vrednice de „Epoca Nicolae Ceaușescu" împodobită cu mărețe înfăptuiri, dacă nu s-ar fi acordat toată grija și atenția. Semnificative și deplin grăitoare sînt în acest sens datele statistice care arată că „fondurile social-culturale alocate de la bugetul statului pentru satisfacerea cerințelor social-culturale ale tuturor cetățenilor au sporit de la 3,4 miliarde lei în 1950 la 21 miliarde lei în 1965

și la peste 90 miliarde lei în anul 1986, însumînd în prezent, în medie, circa 4000 lei pe locuitor".

Cultura în „Epoca Nicolae Ceaușescu" a ajuns la cele mai înalte trepte de înflorire. Creația artistică a fost pusă în slujba omului nou. Numeroasele invenții, creația artistică, prestigioasa „Cîntarea României" și nenumăratele pagini care văd lumina tiparului pentru a forma omul nou sînt toate acte de creație și creatoare de cultură. Grijă deosebită s-a arătat bunurilor patrimoniale, cu valoare națională și universală, păstrate în cele mai bune condiții, restaurate și puse în valoare, prin expunerea lor, pentru cei aproape 10 milioane de cetățeni care participă anual la diferite acțiuni turistice.

Grație bunăstării vieții poporului, a unei politici interne apreciată de nenumărate personalități politice ale lumii contemporane, România socialistă s-a afirmat în arena vieții internaționale ca o țară care dorește pace, pentru că pace înseamnă viață, o țară care luptă pentru dezarmare și în primul rînd pentru dezarmare nucleară. România socialistă se pronunță pentru un program complex de dezarmare, care avînd în centru dezarmarea nucleară să cuprindă și armele convenționale și chimice. Țara noastră sprijină crearea de zone denuclearizate în nordul Europei și în alte regiuni ale continentului nostru și ale lumii. Patrie a păcii, România se pronunță pentru realizarea unei noi ordini economice în lume, pentru rezolvarea diferendelor nu prin arme, ci prin negocieri, pentru „Dezarmare, Pace, Dezvoltare". România socialistă este coautoare a „Apelului statelor participante la Tratatul de la Varșovia către statele europene, S.U.A. și Canada în problema creării de zone denuclearizate în Europa". Cu bucurie și cu mîndrie patriotică subliniem faptul că la reuniunea general-europeană de la Viena au fost prezentate „Poziția României, aprecierile și considerentele Președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la realizarea dezarmării, securității și cooperării în Europa". Prin numeroasele sale inițiative pentru dezarmare și pace, pentru negocieri și soluționări pe cale pașnică a anumitor diferende, România socialistă s-a afirmat cu prestigiu și se bucură de largă receptivitate și prețuire în întreaga lume.

* * *

Biserica Ortodoxă Română, păstrătoare a întregului tezaur de credință și strîns legată de viața poporului român a slujit năzuințele noi și înnoitoare ale acestuia, de-a lungul veacurilor. Cînd totul prindea viață și încă viață din belșug, slujitorii Bisericii strămoșești și dreptmăritorii ei credincioși și-au împletit slujirea și lucrarea cu aceea a întregului popor pentru statornicirea și făurirea noii orînduiri, pentru sălășluirea păcii pe pămînt. În inimile lor au găsit, întotdeauna, un ecou adînc îndemnurile Arhipăstorilor. Grăitoare în acest sens sînt spusele fericitului întru adormire, Patriarhul Nicodim Munteanu, care arăta că Biserica strămoșească a fost „totdeauna, alături cu poporul și laolaltă cu el. Ea a îmbrățișat cu căldură și luptă, și astăzi, pentru realizarea nevoilor și aspirațiilor lui naționale și sociale".

Într-adevăr, Biserica Ortodoxă Română a slujit marile năzuințe ale poporului român de dreptate socială și națională, de independență și suveranitate, de statornicire a unei păci trainice pe pământ. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române încredința în acest sens înalta Conducere de Stat, personal pe Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, de faptul că „întreaga Biserică Ortodoxă Română sprijină, fără încetare și cu rîvnă sporită, strădaniile pe care poporul român, sub înțeleapta cîrmuire a Domniei Voastre, le depune pentru zidirea vieții celei noi în scumpa noastră Patrie și pentru apărarea păcii în lume".

Povățuiți spre a răspunde cu toată conștiinciozitatea la chemările zilelor noastre, credincioșii ortodocși din Mitropolia Moldovei și Sucevei sînt hotărîți să facă totul pentru ca Hotărîrea-Chemare a Plenarei lărgite a Consiliului Național al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Gospodăririi Apelor *din 25-26 decembrie 1986 să fie integral și roditor pusă în practică. Ei sînt hotărîți ca să muncească în chip dăruitor „pentru a face din 1987 — anul unor producții record, în toate sectoarele". Nădăjduim că așa va fi pentru îmbelșugarea roadelor pămîntului.*

Pr. C. BUZDUGAN

PREA FERICITUL PĂRINTE

TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

ALEGEREA
ȘI
ÎNSCĂUNAREA PREA FERICITULUI
PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST
AL
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

ÎNMÎNAREA LA MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ A DECRETULUI PREZIDENȚIAL DE RECUNOAȘTERE

La palatul Marii Adunări Naționale a avut loc joi, 13 noiembrie 1986, festivitatea înmînării Decretului prezidențial prin care Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist Arăpașu se recunoaște în

Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, rostind cuvîntul prilejuit de înmînarea Decretului prezidențial de recunoaștere.

funcția de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române pentru care a fost ales de Colegiul Electoral Bisericesc în ziua de 9 noiembrie 1986.

În numele Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, a înmînat Decretul și a adresat felicitări cu ocazia învestiturii Domnul Manea Mănescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat.

Prea Fericitul Patriarh Teoctist Arăpașu a mulțumit călduros pentru marea încredere ce i-a fost acordată și a rugat să se transmită Președintelui Republicii Socialiste România hotărîrea sa și a Sinodului Bisericii Ortodoxe Române de a acționa, alături de întregul popor român, pentru înfăptuirea măreței opere de înflorire a Patriei noastre socialiste, pentru apărarea păcii și a vieții pe pământ.

TELEGRAMĂ

Excelenței Sale
DOMNULUI *NICOLAE CEAUȘESCU*
PREȘEDINTELE
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

„Sinodul Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în ședința de lucru pentru examinarea canonică a alegerii de către Colegiul Electoral Bisericesc, în ziua de 9 noiembrie 1986, a titularului în scaunul vacant de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, își îndreaptă gîndurile cu nețărmurită dragoste și profundă recunoștință către Dumneavoastră, mult stimate Domnule Președinte NICOLAE CEAUȘESCU, ctitor al României moderne, Erou între eroii neamului, spre a Vă exprima și cu acest solemn prilej sentimentele de aleasă cinstire și deosebită stimă pentru activitatea pe care cu înțelepciune, bărbăție și pilduitoare dăruire o desfășurați în slujba măreței opere de ridicare a patriei pe noi culmi de civilizație și progres, pentru contribuția de excepțională însemnătate adusă la apărarea păcii, a vieții și liniștii popoarelor, la soluționarea marilor probleme cu care se confruntă astăzi omenirea.

Prin alegerea ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei și Sucevei Teoctist Arăpașu, Colegiul Electoral Bisericesc are conștiința că a împlinit un act de răspundere și își exprimă convingerea că și în continuare clerul și credincioșii de pe tot cuprinsul țării vor fi îndrumați în spiritul dragostei și al înfrățirii în muncă, al respectului față de memoria înaintașilor, al dăruirii pentru înflorirea Patriei noastre socialiste. Cu aceste simțăminte, unanim împărtășite de fiii Bisericii noastre, Vă mulțumim din adîncul inimii, mult stimate Domnule Președinte,

pentru climatul de largă libertate religioasă de care ne bucurăm și în care ne desfășurăm activitatea, asigurîndu-Vă că sîntem ferm hotărîți să ne situăm la înălțimea măreței epoci de creație, construcție și progres, căreia poporul i-a dat, cu recunoștință și mîndrie, numele Dumneavoastră iubit.

Dînd cea mai înaltă apreciere întregii politici interne și externe a statului nostru, ale cărei principii, pătrunse de profund umanism, și-au găsit o nouă și puternică afirmare în memorabila Dumneavoastră cuvîntare rostită recent de la tribuna Marii Adunări Naționale, ne exprimăm hotărîrea de a sprijini cu toată fermitatea generoasele inițiative ale României consacrate cursei înarmărilor, eliminării armelor nucleare, a tuturor armelor, triumfului păcii și rațiunii în întreaga lume. Răspunzînd cu toată căldura inimilor noastre vibrantei chemări pe care ați adresat-o poporului, vom spune un DA hotărît la apropiatul Referendum privind reducerea unilaterală cu 5 la sută de către țara noastră a efectivelor, armamentelor și cheltuielilor militare.

Însuflețiți de aceste gînduri, Vă încredințăm, mult stimate și iubite Domnule Președinte NICOLAE CEAUȘESCU, că ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, asemenea întregului și vrednicului nostru popor, Vă înconjoară și Vă urmează cu fierbinte dragoste și devotament în străduaniile ce le depuneți pentru propășirea și independența Patriei, pentru cauza păcii, înțelegerii și colaborării între toate popoarele lumii.

SINODUL
Bisericii Ortodoxe Române

PRIMIREA LA DOMNUL *NICOLAE CEAUȘESCU*,
PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Președintele Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, a primit vineri după-amiază pe Prea Fericitul Teoctist Arăpașu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Fericitul Patriarh Teoctist Arăpașu a adresat Președintelui Republicii Socialiste România profunde mulțumiri pentru recunoașterea Sa ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, relevînd, totodată, că ierarhii, clerul și credincioșii, asemenea tuturor fiilor Patriei, dau cea mai înaltă prețuire capacității creatoare, activității de adevărat făuritor al vieții noi din țara noastră, gîndirii cutezătoare a Președintelui Nicolae Ceaușescu puse în slujba progresului neîntrerupt al României, fericirii întregului popor. Prea Fericirea

Sa a exprimat, în același timp, cuvinte de aleasă mulțumire și adîncă recunoștință pentru condițiile de deplină libertate religioasă în care se desfășoară activitatea Bisericii Ortodoxe Române, a celorlalte Culte din țara noastră.

Prea Fericitul Părinte Patriarh a dat glas hotărîrii Bisericii Ortodoxe Române, a clerului, de a depune toate eforturile pentru sprijinirea muncii poporului nostru, pentru progres și bunăstare, pentru edificarea României noi, independente și suverane, de a susține și promova în toate împrejurările politica de pace, înțelegere și colaborare a statului nostru.

Președintele Nicolae Ceaușescu a adresat Prea Fericitului Patriarh Teoctist Arăpașu, în numele Consiliului de Stat și al Său personal, calde felicitări pentru alegerea în fruntea Bisericii Ortodoxe Române. Confirmarea în această funcție — a arătat Domnul Nicolae Ceaușescu — potrivit obiceiurilor străvechi din țara noastră, vine să sublinieze că Biserica Ortodoxă Română, prin întreaga sa activitate, trebuie să slujească poporul, munca de făurire a noii orînduiri sociale, a societății socialiste multilateral dezvoltate, de creștere a bunăstării materiale și spirituale a națiunii, de întărire continuă a prestigiului României în lume. În același timp, Domnul Nicolae Ceaușescu a relevat că Bisericii Ortodoxe, celorlalte Culte religioase, le revine nobila misiune de a participa, prin mijloace specifice, la apărarea păcii, la dezvoltarea colaborării, a înțelegerii între toate popoarele lumii.

La primire au participat Domnii Manea Mănescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat și Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor.

Au fost de față membrii Sinodului permanent al Bisericii Ortodoxe Române : Înalt Prea Sfințitul Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, Înalt Prea Sfințitul Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, Înalt Prea Sfințitul Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului.

ALEGEREA

La 31 iulie 1986, după o scurtă și chinuitoare suferință, trecea la locașurile cele veșnice fericitul întru pomenire *Iustin*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Potrivit legiuirilor bisericești, Întîistătătorul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Teoctist Arăpașu, prelua cîrma Bisericii strămoșești cu titulatura de Patriarh locotenent. În calitatea aceasta, la plinirea zilelor închinate, întru prinos de cinstire, memoriei fostului înalt diriguitor bisericesc, în baza prevederilor Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, a convocat Colegiul Electoral Bisericesc, pentru duminică 9 noiembrie 1986, spre a alege un nou patriarh.

Sîmbătă 8 noiembrie, seara, s-au oficiat, în catedrala patriarhală, cum statornicește datina strămoșească, Vecernia cu Sfințirea iitiilor și Privegherea la care au luat parte clerici și dreptcredincioși. A doua zi, duminică 9 noiembrie, P.S. Roman Ialomițeanul,

Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, înconjurat de preoți și diaconi, a oficiat Sfînta și Dumnezeiasca Liturghie. La orele 11,30 s-a săvîrșit slujba Te Deum-ului, invocîndu-se, în rugăciune, harul Sfîntului Duh asupra Colegiului Electoral Bisericesc chemat să pășească la alegerea înaltului păstor al Bisericii Ortodoxe Române.

Din Colegiul Electoral Bisericesc au făcut parte toți ierarhii Bisericii Ortodoxe Române, delegații de drept în Colegiul Electoral Bisericesc ai autorităților de stat : Domnul Marin Ivașcu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale și Domnul Ioan Cumpănașu, delegat al Guvernului Republicii Socialiste România și președinte al Departamentului Cultelor, membrii clerici și mireni ai Adunării Naționale Bisericești reprezentînd eparhiile Patriarhiei, membrii clerici și mireni ai Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, rectorii Institutelor Teologice Universitare din București și Sibiu și directorii celor șase Seminarii Teologice din țară.

Poftiți și însoțiți de o delegație a Colegiului Electoral, au intrat în sala sinodală din Palatul patriarhal ierarhii Sfintei noastre Biserici, în frunte cu locțiitorul de patriarh, și reprezentanții autorităților de stat, s-a rostit rugăciunea „Împărate ceresc", au fost desemnați doi secretari și s-a făcut apelul nominal care a condus la concluzia că se poate efectua alegerea de patriarh.

Fiind îndeplinite formalitățile de deschidere a lucrărilor, *Înalt Prea Sfințitul Teoctist*, Patriarh locotenent, s-a referit, în cuvîntarea rostită, la misiunea Colegiului de a alege un Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române, apoi a readus în conștiința celor ce-l ascultau personalitatea de excepție a mult regretatului Patriarh Iustin, strădaniile și înfăptuirile sale care-l așează alături de vrednicii ierarhi ai creștinătății :

„Ne aflăm astăzi în fața unui important act istoric din viața Bisericii Ortodoxe Române, iar prezența Dumneavoastră tălmăcește dragostea față de Dumnezeiescul nostru așezămînt și de bunul său mers. Se cuvine să subliniem cu satisfacție prezența reprezentanților autorităților de stat, Domnul Marin Ivașcu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale, și Domnul Ion Cumpănașu, președinte al Departamentului Cultelor, delegat și al Onoratului Guvern, făcînd parte cu drept de vot din Colegiul nostru. Participarea Domniilor lor este o prevedere statutară. Ea însă reprezintă și un semn de prețuire de care se bucură clerul și credincioșii noștri în fața Conducerii noastre de stat. Vă mulțumim din toată inima în numele tuturor și vă întîmpinăm pe toți cu tradiționalul : „Bine ați venit".

Sîntem chemați să înscriem, cu mult discernămînt și cu înalt simț de responsabilitate, o nouă pagină în istoria multiseculară a Bisericii noastre strămoșești : alegerea noului ei Întîistătător. Potrivit învățăturii de credință ortodoxă și a tradiției ei îndelungate, Biserica este alcătuită nu numai din ierarhie, ci și din credincioși, chemați să contribuie la bunul mers al vieții noastre bisericești

întru împlinirea misiunii ei sfințitoare și călăuzitoare. Ca pe o sfîntă moștenire, Biserica noastră a păstrat această tradiție, chiar de la începuturile luminoase ale ființării ei pe pămîntul românesc.

Secol după secol, am nutrit și întărit conștiința, recunoscută de toate Bisericile Ortodoxe Surori, că sîntem fiii Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească, integrată ființial în plinătatea Trupui tainic al Domnului nostru Iisus Hristos, mărturisind și propovăduind — fără știrbire și fără adăugiri — aceeași învățătură de veacuri a dumnezeiescului ei Întemeietor și aceleași hotărîri apostolice și ecumenice. În același timp sîntem însă și o Biserică locală națională. Sîntem Biserică autocefală care, avînd plinătatea lucrării Duhului Sfînt, își împletește strădania ei sfințitoare cu slujirea năzuințelor de libertate, independență și bunăstare ale fiilor ei, participînd la întreaga viață a poporului nostru în sînul căruia ea și-a desfășurat activitatea, în deplin acord cu tradiția noastră străveche.

Continuînd firul acestei rînduieli, ne-am adunat astăzi în acest for bisericesc, ca, în calitate de membri aleși ai obștei dreptmăritoare, reprezentînd toate eparhiile Bisericii Ortodoxe Române, să aducem la îndeplinire una din îndatoririle importante ce ne revin în ceasul de față, potrivit prevederilor Statutului pentru Organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române.

Distinși membri ai Colegiului Electoral,

Vă este cunoscut că în zorii zilei de 31 iulie, Biserica Ortodoxă Română a îmbrăcat haină de doliu, fiind văduvită — în mod neașteptat — prin trecerea la cele veșnice a Patriarhului Dr. Iustin Moisescu, cel ce a arhipăstorit-o vreme de aproape un deceniu. Plecarea sa dintre noi a umplut de durere sufletele ierarhilor, preoților și credincioșilor ortodocși români și a lăsat un gol adînc în viața Bisericii noastre. O pioasă și firească îndatorire ne îndeamnă să poposim acum asupra personalității sale și să punem în lumină, și cu acest prilej, unele din trăsăturile chipului și vredniciilor sale.

Zestrea sufletească pe care adormitul întru fericire, Patriarhul Iustin, a lăsat-o obștei noastre dreptmăritoare și poporului din care a odrăslit este deosebit de bogată și prețioasă, atît în domeniul gîndirii și doctrinei, cît și în cel practic și pastoral, căci după cum se știe, în întreaga sa viață, el a slujit și a străjuit Ortodoxia noastră românească, nu de pe o singură înălțime, ci de pe culmile multor munți de strădanii și răspunderi, închinate Bisericii și Patriei noastre dragi. Erudit slujitor al teologiei, cu o aleasă cultură, el a dat la lumină studii și cărți de excepțională valoare, care au sporit prestigiul teologiei noastre românești, contribuind la îmbogățirea spirituală a multor generații de studenți teologi și preoți. Ca om de gîndire și cercetare teologică, Patriarhul de pioasă memorie Iustin s-a format și a rămas un mare cărturar nu numai prin ceea ce el însuși a agonisit, ca opere scrise sau traduse, ci și prin impulsurile noi pe care le-a imprimat gîndirii și scrisului teologic românesc, în calitate de profesor și de ierarh. A inițiat traducerea în românește și tipărirea colecției „Părinți și scriitori bisericești“

și s-a preocupat îndeaproape de tipărirea scrierilor biblice, a cărților de cult și a multor studii de actualitate pentru viața bisericească, ridicînd prestigiul culturii noastre teologice și asigurîndu-i cuvenita ei afirmare în sînul Ortodoxiei și al celorlalte confesiuni creștine.

În largul creștinătății el a venit cu o concepție ecumenică pe care nu a rezumat-o însă numai la relațiile interortodoxe, ci a extins-o la întregul plan al vieții intercreștine și interumane. În marile organizații mondiale creștine, cum sînt: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru Pace, congrese de teologie sau conferințe panortodoxe, Patriarhul Iustin a fost ani de-a rîndul purtătorul de cuvînt cel mai autorizat al Bisericii noastre. Prezență vie în dialogul ecumenic, a luptat consecvent, pe de o parte pentru idealul unității panortodoxe, iar pe de alta pentru apropierea Bisericilor creștine, afirmînd însă, de fiecare dată, cu fermitate, importanța valorilor și aportul pozitiv al Ortodoxiei în acest dialog, așa cum se reflectă el în trăirea fiilor Bisericii Ortodoxe Române. Pe tărîmul intercreștin și uman Patriarhul Iustin a fost, am putea spune, un deschizător de drumuri noi. El a arătat că ecumenismul nu înseamnă numai lumea (oecumene), ci și păstrarea și afirmarea valorilor creștine, acest lucru făcîndu-se de pe poziții de deschideri și înrîuriri binefăcătoare asupra marilor probleme arzătoare ale epocii noastre: pacea, apărarea vieții, dreptatea, libertatea, apropierea și dragostea între oameni. Această gîndire de larg ecou a formulat-o Patriarhul Iustin într-un interviu, precizînd: „Înfățișarea adevărului religios unic, fără amprente confesionale, în discuțiile noastre teologice, este una din strădaniile noastre comune; unirea eforturilor noastre pentru a mărturisi pe Dumnezeu înaintea oamenilor este calea pe care noi mergem acum; îmbrățișarea tuturor oamenilor cu aceeași dragoste ca fii ai aceluiași Dumnezeu este ținta spre care noi tindem cu toată ardoarea".

Personalitatea excepțională a Patriarhului Iustin, manifestată prin tot ceea ce el a întreprins, a scris și a propovăduit, de-a lungul întregii sale vieți, se împlinește armonios printr-o activitate neobosită închinată mobilizării conștiințelor pentru apărarea vieții, pentru salvgardarea păcii pe pămînt. A fost purtătorul mesajului de pace al Bisericii și credincioșilor noștri la numeroase congrese și întruniri mondiale din țară și de peste hotare. Patriarhul Iustin a elaborat o adevărată teologie a păcii, fundamentată dogmatic și moral pe izvoarele Revelației divine și pe convingerea că această lucrare constituie una din cele mai importante laturi ale activității Bisericii în lume, în vremea noastră.

Patriarhul Iustin a arătat felul în care fiii Bisericii noastre trebuie să fie prezenți în viața, preocupările și aspirațiile poporului român, în noile condiții pentru făurirea României contemporane, libere, independente și suverane. A fost de-a lungul întregii sale vieți un statornic și devotat slujitor al Bisericii, al Patriei și al poporului român.

Ca deputat în Marea Adunare Națională, vreme de mai bine

de un sfert de veac, sau ca membru în Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, încă de la înființarea acestuia și pînă în ultima zi a vieții sale, Patriarhul Iustin s-a dovedit un însuflețit patriot. Cuvîntul său, care tălmăcea vrerea și năzuințele slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, a fost întodeauna ascultat cu respect și admirație, trezind ecouri însuflețitoare în inimile tuturor.

Ca slujitor devotat al înfăptuirilor epocale, făurite în anii noștri de toți fiii poporului român, nutrind neîncetat un deosebit respect și o profundă admirație pentru personalitatea creatoare și strădaniile multiple ale Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele țării, Patriarhul Iustin tălmăcea în grai și simțire fierbinte, atașamentul nostru al tuturor, față de strălucitul nostru conducător, rostind: „Un cuvînt cald, izvorît din inimă, se cuvine să adresez acum celui dintîi cetățean al țării, mult stimatul nostru Președinte Nicolae Ceaușescu. Frate cu pămîntul sfînt al Patriei noastre, Domnia Sa poartă în brațele sale vînjoase flacăra iubirii de neam care încălzește inimile milioanelor și milioanelor de oameni care făuresc chipul României celei noi, chipul României libere, independente și stăpîne pe destinele ei; purtător statornic al steagului păcii în lume, Domnia Sa vestește pretutindeni adevărul că unica alternativă a omenirii pentru a-și păstra viața este pacea, iar pentru a ajunge la asigurarea păcii, singura cale este dezarmarea; personalitate cu mare prestigiu în lume, către Domnia Sa sînt ațintite de pretutindeni privirile oamenilor și popoarelor care caută libertatea, dreptatea și bunăstarea. De aceea, noi toți îl prețuim, îl cinstim, îl iubim". Sînt de bună seamă sentimente nutrite de întreaga Biserică Ortodoxă Română tot mai viu față de Președintele țării, care străjuiește nu numai la înălțarea Patriei pe cele mai înalte culmi de cultură și de civilizație, ci și la apărarea vieții, inițiind acțiuni faptice pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte. Însăși adunarea și lucrarea noastră este mărturia libertății religioase, pentru care sîntem recunoscători Conducerii noastre de stat.

Ca al patrulea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române de la proclamarea acesteia ca Patriarhie, cît și ca al doilea patriarh după instaurarea vieții noi în Patria noastră, vrednicul de amintire Iustin Moisescu a înscris pagini noi, nepieritoare, în istoria noastră bisericească contemporană. Zestrea pe care am înfățișat-o se dublează cu grija arătată față de patrimoniul național-cultural, restaurînd sanctuarele moldovene, vetre de credință, de grai și artă românească. Nu i-a lipsit, cum se știe, darul gospodăresc, călăuzit de o concepție principială la înălțimea cerințelor actuale. Spiritul acesta s-a întrupat și în ultimele sale măsuri de restaurări ale unor monumente istorice, de rectitorire a măreței biserici „Sfîntul Gheorghe Nou" din Capitală — care adăpostește trupul martirizat al domnitorului Constantin Brîncoveanu —, lucrările de mare însemnătate de la Institutul teologic, noua clădire impunătoare a Centrului ecumenic, atelierele de obiecte bisericești și altele. Suferința nemiloasă i-a curmat firul vieții, lipsindu-l de bucuria împlinirii acestora.

Succesorului său îi revine în primul rînd obligația de a duce la bun sfîrșit toate aceste lucrări inițiate de Patriarhul Iustin în cei nouă ani de arhipăstorire, dar și îndatorirea de a păstra întreaga sa moștenire.

Toate acestea pun și mai mult în evidență însemnătatea desemnării și alegerii succesorului său, a celuia care urmează să ocupe scaunul vacant de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Mărit Colegiu,

Deschizînd această nouă pagină din cronica vieții noastre bisericești, așezăm la locul de înaltă cinstire a șirului impresionant de ierarhi și întîistătători ai Bisericii noastre strămoșești — de la cei din vechiul Tomis, Vicina, Suceava Mușatinilor sau Alba Iulia — și chipul și lucrarea celui de curînd adormit întru nădejdea învierii, Patriarhul Dr. Iustin Moisescu. Ca și înaintașii săi a depus — în tezaurul Ortodoxiei românești — rîvna, credința, gîndul și fapta, cu care au slăvit anii și locul păstoriei lor, au călăuzit fii duhovnicești, fiii neamului nostru pe drumul dreptei credințe, al iubirii de glie și de grai. Au străjuit păstrarea și apărarea acestor neprețuite comori ale poporului nostru, în toată lumina, conștiința de neam și de lege românească.

Din pilda și lucrarea Patriarhului Iustin, ca și a înaintașilor săi, au rămas nestematele vredniciei, ca faruri călăuzitoare pentru noi toți, urmașii săi. Și în acest chip se adeverește cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, care scrie că „Biserica este stîlpul și temelia adevărului“ (I Timotei 3, 15), cuvînt care ni se potrivește și nouă, slujitorilor și fiilor Bisericii Ortodoxe Române. În ea și prin ea, slujirea, credința și fapta devine ofrandă sfințită, ce se adună necontenit întru miros de bună mireasmă pe Altarul ei și pe altarul Patriei. Este rodul acelei simbioze fericite, statornicite de vechile noastre pravile și tradiții românești de a sluji țara și neamul de a iubi pămîntul strămoșesc, leagănul ființării poporului român, de a sprijini munca lui creatoare și vrerile lui nobile de pace și liniște. Biserica noastră se află nu numai „pe temelia Apostolilor și Proorocilor“ (Efeseni 2, 20), ci și pe cele trainice ale neamului nostru și aici, deci „înțelepciunea și-a zidit ei-și casă“, în Biserica Ortodoxă Autocefală Română, pe treapta de Patriarhie, cea mai înaltă în Ortodoxie.

În calitate de președinte, vă fac părintească poftire ca în conformitate cu rînduielile sfintelor canoane și cu prevederile Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române să chibzuim cu toată înțelepciunea la desemnarea aceluia care să ocupe jilțul vacant de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române cu un ierarh care să fie demn urmaș al înaintașilor săi, chivernisitor luminat al rosturilor Sfintei noastre Biserici și continuator destoinic al acestei moșteniri scumpe.

Să ne rugăm ca Duhul Sfînt să ne lumineze gîndurile și să ne călăuzească vrerile, spre slava Bisericii noastre strămoșești și înflorirea Patriei dragi".

După ce a adus omagii, în numele Sfîntului Sinod, al tuturor clericilor și dreptcredincioșilor creștini din Patriarhia Română, Fericitului întru pomenire Iustin Patriarhul, arătîndu-și convingerea că mult regretatul rămîne în panteonul Ortodoxiei române ierarh de excepție, iar în istoria creștinismului contemporan osîrdnic slujitor al legăturilor frățești și al păcii în lume, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a adresat rugămintea părintească Colegiului Electoral să aleagă, potrivit legiuirilor bisericești și datinilor străbune, pe cel ce trebuie să poarte toiagul de Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române.

În vederea unor schimburi de păreri, unor consultări și discuții intime privind alegerea unui vrednic Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a suspendat lucrările Colegiului Electoral pentru o jumătate de oră. La redeschiderea acestora au fost aleși doi bărbați de încredere cu misiunea de a împărți membrilor colegiului buletinele de vot și de a veghea la depunerea și scoaterea acestora din urnă. În continuare, P. C. Vicar-patriarhal Octavian Popescu a citit prevederile statutare cu privire la modul în care trebuie să se desfășoare alegerea, apoi s-au împărțit alegătorilor buletinele de vot pentru operațiunea alegerii. Fiecare buletin în care era exprimată opinia celui ce-l primise a fost depus în urnă. Procedîndu-se, în sfîrșit, la despuierea scrutinului Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a scos cel dintîi buletin din urnă pe care era scris numele Înalt Prea Sfinției Sale. Urmare acestui fapt, înaltul arhipăstor, potrivit unei datini, s-a retras lăsînd ca președinte al Colegiului Electoral pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului. Încheindu-se despuierea scrutinului, s-a constatat că Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a fost ales în unanimitate Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Exprimînd gîndurile și simțămintele întregului Colegiu Electoral, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Antonie,* într-o atmosferă de mulțumire și vibrație spirituală, a scos în lumină trăsăturile caracterologice ale noului patriarh, experiența sa bogată și remarcabilele sale înfăptuiri prin următorul cuvînt:

Mărit Colegiu,

„Nici unul dintre noi nu s-a așteptat ca cel ce a fost al patrulea mare Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, fericitul întru pomenire Iustin Moisescu, despre care nu de mult, chiar în această sală, am vorbit cu prilejul celei de a 60-a aniversări a întemeierii Patriarhiei Române, în 1985, să treacă atît de repede și pe neașteptate în lumea de dincolo.

Nici unul dintre noi n-a gîndit atunci că, văduvită de Patriarhul său, Biserica noastră, potrivit rînduielilor și pentru a reintra în deplinătatea structurii sale lucrătoare în ogorul Domnului, va fi atît de repede confruntată cu datoria de a-și alege pe cel de al cincilea Patriarh, despre care îmi revine tot mie cinstea, potrivit Statutului Bisericii Ortodoxe Române, mai întîi de a-l proclama ales de către Dumneavoastră, de către noi toți care alcătuim organul canonic rînduit cu această însărcinare și apoi de a-i face în fața Dumneavoastră cel dintîi portret alcătuit din trăsăturile sale sufletești și din activitățile sale în slujba Bisericii și a Patriei, de-a lungul anilor, trăsături și activități care l-au impus conștiinței noastre a tuturor, atunci cînd, pe votul secret introdus în urnă, am scris numele său.

Numele celui de al cincilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, ales astăzi după toate prevederile canonice înscrise în Legiuirile Bisericii noastre, este, așa cum ați putut urmări din numărătoarea voturilor, Teoctist, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit de pînă astăzi al Moldovei și Sucevei.

Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Teoctist,

În calitatea care mi s-a conferit de președinte al măritului Colegiu Electoral Bisericesc, pentru alegerea de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în locul rămas văduvit prin trecerea la cele veșnice a fostului Patriarh Iustin Moisescu la 31 iulie 1986, vă fac cu deplină bucurie înștiințarea oficială că măritul Colegiu Electoral v-a ales astăzi, prin voturile exprimate, în calitate de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al vechiului scaun al Țării Românești și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, succesor al marilor înaintași care au ilustrat acest scaun, printre care ca mitropoliți Antim Ivireanul, Grigore Dascălul, Nifon Mitropolitul, iar ca patriarhi Miron, Nicodim, Justinian și Iustin.

Alegerea de astăzi consemnează convingerea noastră, a tuturor, așa cum se spune la noi cu prilejul tuturor alegerilor de ierarhi, că „dintre cei buni a fost ales cel mai bun". Am ales, în persoana Înalt Prea Sfinției Voastre, pe cel mai vrednic, pe cel asupra căruia s-au îndreptat aprecierile unanime, formate pe baza unei mature și responsabile chibzuințe a măritului Colegiu Electoral, cunoscîndu-vă activitatea de pînă acum, dedicația permanentă și îndelungată în slujba Bisericii noastre, în slujba apărării dreptei credințe, în slujba orientării credincioșilor în lumea de azi și, îndeosebi, în societatea noastră nouă și în continuă reînnoire. O dată cu aceasta, nouă tuturor ne-a fost cunoscută înțelepciunea cu care, în încercările la care supune administrația bisericească și lucrarea cu sufletele oamenilor pe oricine este chemat să le facă față, Înalt Prea Sfinția Voastră ați știut întotdeauna să îmbinați împlinirea datoriei, cu bunătatea inimii și cu priceperea minții. Fără grabă în hotărîrile mari, v-ați dovedit și fără teamă și ezitare în a le lua, atunci cînd a fost nevoie, întotdeauna în spiritul tradiției noastre

bisericești, în interesul credincioșilor, în unitate cu întreaga Ortodoxie și cu o deosebită deschidere ecumenică pe plan local și internațional, făcînd dovada unei sensibilități bine echilibrate față de exigențele vremurilor în care trăim și față de problemele ei. Ați știut întotdeauna să îmbinați în modul cel mai fericit pe de o parte dreptatea cu iubirea și iertarea, pe de alta respectul față de moștenirea dogmatică și canonică a Ortodoxiei, cu interesele credincioșilor și ale clericilor, în problemele care cereau un arbitru și în care decizia arbitrului capătă formă de lege.

Ați fost, de asemenea, un exemplu de-a lungul anilor, pentru ierarhi, cler și credincioși, în ceea ce privește modul de lucrare a Bisericii la buna înțelegere, cooperare și sprijinire a realizărilor din țara noastră, fiind de multă vreme și de mai multe ori ales reprezentant al Bisericii în marele for care este Marea Adunare Națională.

Iată motive care nu puteau să nu ducă la alegerea de astăzi. Iată motive pentru care, fără îndoială, veți fi regretat la Iași de toată suflarea, dar sînt sigur că ieșenii se vor și mîndri cu alegerea Înalt Prea Sfinției Voastre și se vor bucura că vor avea de acum încolo în Înalt Prea Sfinția Voastră un Părinte și un sprijinitor dintr-un jilț și mai înalt.

Înalt Prea Sfințite Mitropolit Teoctist,

Știm cu toții că veniți din sînul poporului, dintr-o familie de ostenitori pe glie din ținutul Botoșanilor, și mai știm că sînteți, cum se zice printre noi, „monah din pruncie". Ați intrat în viața monahală, cu gîndul spre desăvîrșire, din fragedă tinerețe și cunoașteți ca nimeni altul spiritualitatea promovată pe această cale, în istoria și cultura românească, tot așa cum știți ce înseamnă și sudoarea frunții, experiențe care v-au făcut să înțelegeți la adevărata dimensiune și cu mare simț de responsabilitate viața poporului muncitor. V-ați făcut cele dintîi studii teologice într-un seminar monahal, fiind printre cei mai prețuiți elevi, în care, încă de pe atunci, se puneau mari nădejdi.

Monahismul nostru se va bucura fără îndoială că Patriarhul Bisericii noastre își simte pururea sufletul legat de prima lui dragoste, de isihia și desăvîrșirea prin rugăciune și muncă și că nu uită niciodată să-și pomenească îndrumătorii duhovnicești din tinerețe și să le recunoască rostul și valoarea.

Ați făcut studii superioare de teologie care v-au calificat pînă la a fi numit, încă la o vîrstă la care puțini ajung la astfel de demnități, rector al Institutului Teologic Universitar din București, unde i-ați avut studenți sau doctoranzi pe mulți dintre cei care astăzi dețin importante funcții în școlile teologice și în administrația bisericească, spre a nu mai pomeni de multele generații de preoți care cinstesc altarele și legătura Bisericii cu poporul. Chiar fostul Patriarh Iustin a făcut parte din corpul profesoral condus de un rector tînăr și activ, în persoana Înalt Prea Sfinției Voastre.

Experiența universitară teologică ne dă tuturor garanția că veți avea nu numai grijă și dragoste pentru promovarea învățămîntului teologic seminarial și universitar, ci mai ales acea pricepere care să dezvolte și să canalizeze acest învățămînt spre menirea lui esențială, aceea de a pregăti preoți buni, adevărați, devotați vocației și misiunii lor și, în același timp, Patriei noastre scumpe, așa cum au fost ei întotdeauna în istorie și cum, mai ales, trebuie să fie astăzi, cînd se cere de la ei o legătură mai strînsă cu credincioșii și o îndrumare mai precisă pentru păstrarea moștenirii de dreaptă credință și îndrumare spre un om nou, muncitor, responsabil, creator al unei societăți mai bune și mai drepte, apărător al vieții și al păcii.

Sîntem siguri, toți cei care v-am dat astăzi votul spre a ocupa scaunul cel mai înalt, că veți purta cea mai înaltă grijă pregătirii unui astfel de cler, pe măsura vremurilor și exigențelor vremii noastre și, îndeosebi, pe măsura cerințelor Patriei noastre, care beneficiază astăzi de inteligența, înțelepciunea și dăruirea unui conducător care antrenează un entuziasm unanim al țării în vederea transformării și progresului ei spiritual și material, cum n-a mai făcut nimeni înaintea lui, Președintele Nicolae Ceaușescu.

V-a mers vestea, Înalt Prea Sfințite, că dincolo de însușirile intelectuale, teoretice care v-au angajat în scrierea multor articole, cuvîntări, pastorale și cărți, aveți un deosebit spirit practic. Pentru un conducător de Biserică, acest lucru e mai mult decît necesar și Înalt Prea Sfinția Voastră, prin tot ce ați realizat pînă acum, oferiți garanția acestui spirit practic, spirit care va însemna, înainte de toate, eficiență, plasare imediată și exactă în actualitate, rezolvare fără întîrziere a problemelor cu care veți fi confruntat și, mai ales, soluții valabile și prompte care, atunci cînd nu se produc, pot provoca întîrzieri și pot compromite idei și idealuri importante pentru Biserică și Patrie.

Aveți în urma Înalt Prea Sfinției Voastre o experiență pe care nimeni dintre ierarhii Bisericii noastre n-o are: o cunoaștere deplină a realităților din Biserica noastră. Ați fost exarh și vicar la Iași sub patriarhul de pioasă pomenire Justinian și apoi, din 1950, hirotonit arhiereu, ați fost vicarul său la Arhiepiscopia Bucureștilor și la Patriarhia Română, încă din primii săi ani de patriarhat, timp de 12 ani (1950-1962), atunci cînd orientarea Bisericii noastre era operă de pionerat, de imaginație creatoare și de înțelepciune bisericească și politică. I-ați fost atunci un sfătuitor prețios și întreaga dezvoltare ulterioară a Bisericii și a raporturilor ei cu noua orînduire instalată în Patria noastră după al doilea război mondial dovedesc că ați participat împreună la găsirea căii celei mai bune a rezolvării acestor probleme capitale.

Aceasta vă dă și astăzi o înaltă calificare în continuarea aceleiași orientări, profitabile atît pentru Biserică, precum și pentru Patria noastră.

Zece ani ați condus o eparhie — Eparhia Aradului — cu probleme nu dintre cele mai ușoare, într-o epocă de transformări și de reintronizare a Ortodoxiei într-o regiune care avusese mult de

suferit, ca urmare a actului de rupere în două a sufletului românesc din Transilvania și Banat, în anul 1700. Cine nu știe cît suflet ortodox și românesc ați pus în opera de reintegrare și restaurare nu numai a sufletelor, ci și a lăcașurilor cărora le-ați dat o nouă strălucire și pe care le-ați reîmbrăcat în haină nouă, ortodoxă, atît în ceea ce privește arhitectura, cît și în ceea ce privește pictura bisericească specifică Ortodoxiei, reîntorcîndu-le la matca străbună, cu perseverență și pricepere. Chipul Înalt Prea Sfinției Voastre va rămîne pentru veacuri mărturie în toate acele locașuri asupra cărora v-ați oprit grija și atenția.

Biserica v-a chemat apoi să preluați moștenirea adormitului întru Domnul mitropolitul Firmilian, alegîndu-vă mitropolit al Olteniei, în 1973, și ați dovedit atunci că mai aveți ceva în plus: suplețea și geniul adaptării de două ori puse la încercare: un moldovean devenit transilvănean, și apoi cu aceeași ușurință oltean, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel: „Om care știe să se facă tuturor toate". Ați fost un oltean desăvîrșit și opera realizată acolo adaugă numelui Înalt Prea Sfinției Voastre un nimb nou.

Cînd a venit timpul vacantării Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în 1977, Colegiul Electoral Bisericesc a găsit că face cel mai firesc act, răsplătindu-vă îndelunga și rodnica activitate în celelalte părți ale țării, trimițîndu-vă spre locul de obîrșie care nu putea aștepta pe altcineva și care a judecat acea alegere ca pe actul cel mai firesc. S-a zis atunci de către moldoveni: „Întru ale sale a venit" și așa și era. Nouă ani ați condus destinele bisericești ale Moldovei și Sucevei, ca cel mai vrednic urmaș al Mitropolitului Iustin, ducîndu-i mai departe opera de reînnoire și reîntinerire a locașurilor bisericești și mănăstirești. Un an și jumătate ați girat și conducerea Mitropoliei Ardealului, în timpul vacanței dintre retragerea fostului mitropolit Nicolae Mladin și alegerea noului mitropolit, în 1982. Vă pot asigura, în cunoștință de cauză, că ardelenii v-au iubit și v-au apreciat stilul de lucru și inima mare și înțelegătoare.

Toate acestea dau mărturie pentru legitimitatea alegerii pe care am făcut-o astăzi, în spiritul celei mai autentice tradiții ortodoxe și românești și pe temeiuri evidente pentru toată lumea.

Veniți acum în fruntea Bisericii Ortodoxe Române ca unul care aveți o experiență unică în cunoașterea tuturor regiunilor țării, ceea ce pentru un conducător de Biserică nu e un lucru neglijabil. Dimpotrivă, e tocmai garanția că, avînd cunoștere la fața locului despre toate problemele locale, veți putea fi întotdeauna în situația de a le înțelege și de a le rezolva așa cum nimeni altul n-ar putea-o face.

Membru al Sfîntului Sinod de multă vreme, știți ce înseamnă colaborarea într-un for colegial și sînt sigur că toți membrii actuali ai Sfîntului Sinod, care v-au dat votul, nu au nici o îndoială că vor găsi la Înalt Prea Sfinția Voastră toată înțelegerea, că vor fi ascultați și ajutați, ei înșiși asigurîndu-vă acum prin mine că vor fi buni, sinceri, devotați colaboratori ai Întîistătătorului lor, ajutîndu-l, dacă s-ar ivi nevoia, în tot lucrul bun și de folos Bisericii și Patriei.

N-aș vrea să închei acest cuvînt fără să amintesc contribuția deosebită a Înalt Prea Sfinției Voastre în dezvoltarea relațiilor ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române. Ați condus nenumărate delegații ale sale peste hotare. Ați fost deosebit de activ în Mișcarea ecumenică contemporană, atît pe plan intern, cît și pe plan internațional. Pînă de curînd ați făcut parte din Comitetul Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, ales la Adunarea generală din Creta din anul 1979, desfășurînd ani de-a rîndul o activitate rodnică în cadrul acestei organizații și ducînd întotdeauna acolo spiritul ecumenic românesc, dorința de pace a credincioșilor noștri și a întregului popor român. Conferințele interconfesionale și interreligioase pentru pace din țara noastră și din cadrul Conferinței Creștine pentru Pace au avut, de asemenea, în Înalt Prea Sfinția Voastră un militant de frunte și un exponent fidel și entuziast al politicii de pace a țării noastre și a învățăturii noastre ortodoxe. Avem deci încrederea că ecumenismul va găsi în activitatea Înalt Prea Sfinției Voastre un susținător de înaltă valoare.

Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

Sînt sigur că am sintetizat o bună parte din motivele care ne-au făcut pe toți, astăzi, să ne dăm importantul vot pentru cel mai înalt post de răspundere în Biserica Ortodoxă Română, Înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Teoctist Arăpașu. Multe ar mai fi putut fi adăugate, dar vorbitorul e ținut și el de o disciplină a timpului în astfel de ocazii. Sinteza e însă grăitoare și indubitabilă cu privire la motivele alegerii noastre și voturile exprimă convingerea noastră a tuturor.

Înalt Prea Sfinția Voastră
Părinte Mitropolit Teoctist,

Prin votul măritului Colegiu Electoral Bisericesc s-a arătat prețuirea față de Înalt Prea Sfinția Voastră și s-a investit încrederea că veți fi cel de al cincilea mare Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Avem toți convingerea că veți fi un exponent fidel al învățăturii ortodoxe de credință; că veți continua tradiția celor patru mari patriarhi anteriori; că vă veți plasa în contextul contemporan; că veți sluji cu credință împreună cu noi toți, cu întreaga noastră Biserică, Patria și poporul nostru căruia îi aparținem și că veți conduce corabia Bisericii spre limanul mîntuirii credincioșilor ei, în spiritul Sfintei Scripturi, al moștenirii apostolice și patristice, ca și în spiritul marilor înaintași, ctitori de limbă, cultură și simțire românească.

Am îndeplinit astăzi un act istoric, care va intra pentru eternitate în istoria Bisericii Ortodoxe Române și nici unul dintre noi n-are vreo îndoială că veți onora această alegere. Fiți încredințat că votul măritului Colegiu Electoral exprimă voința, dorința și

dragostea întregii obști ortodoxe românești, care se bucură astăzi împreună cu noi.

Îngăduiți-mi să fiu cel dintîi care să vă felicit călduros și să vă promit întregul sprijin al Sfîntului Sinod și al Adunării Naționale Bisericești, care astăzi a îndeplinit rolul de Colegiul Electoral.

Rog pe Dumnezeu să vă învrednicească de cele mai frumoase realizări și de mulți ani, în slujba Bisericii și a Patriei. Și să-mi fie permis să fiu, de asemenea, exponentul întregii Adunări, adresîndu-vă cea dintîi urare, potrivit noii demnități în care ați fost ales:

Întru mulți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist!"

Adînc emoționat la acest moment solemn din viața Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Teoctist a rostit, în fața Colegiului Electoral, un consistent cuvînt prin care a schițat îndatoririle ce-i revin de mare păstor în casa Domnului:

„Îmi stăpînesc cu greu emoția de care mă simt cuprins în aceste clipe solemne, cînd Providența divină și-a unit tainic vrerile cu acelea ale înaltei ierarhii bisericești, cu ale reprezentanților clerului și credincioșilor din țara noastră, alegîndu-mă în această slujire de mare răspundere. Din noianul de gînduri și simțăminte care îmi năpădesc sufletul și inima, întîiul gînd îl înalț către Părintele luminilor de la Care pogoară toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit, plecîndu-mi cu smerenie fruntea în fața nemărginitei iubiri a lui Dumnezeu, „Cel ce mă încinge cu putere și a pus neprihănită calea mea" și „peste cele înalte mă pune" (Psalmul 17, 35, 26).

Deschizînd cămara cea de taină a Bisericii, în timp și loc, deslușesc voia și chemarea cea sfîntă a Mîntuitorului Hristos care mi-a călăuzit pașii din fragedă tinerețe spre „curțile lui Dumnezeu" (Psalmul 115, 10), spre sanctuarele voievodale ale Moldovei și apoi, pe calea studiilor teologice. La această nouă răscruce din viața mea să-mi fie îngăduit să adaug cu graiurile mele: Doamne, dacă m-ai așezat peste cele înalte, Te rog să rămîi cu mine totdeauna; luminează-mi mintea spre înțelegerea deplină a slujirii mele arhipăstorești; întărește brațul meu pentru a săvîrși binele și dragostea dintre oameni și fericirea vieții lor, așa cum mi-ai îndreptat pînă astăzi cărările vieții tot astfel, și de aici înainte, fii cu mine și mă ajută să împlinesc, precum voiești Tu, toate cele ce sînt spre folosul clerului și credincioșilor sfintei noastre Biserici pe acest străvechi pămînt românesc.

Așez la temelia acestei alegeri trecutul meu de slujire a Sfîntului Altar timp de peste cinci decenii și jumătate, împlinit cu dăruire pe diferite trepte ierarhice de tot mai înaltă răspundere. În toate ținuturile din țară în care m-au purtat aceste rosturi, am stăruit asupra muncii și îndatoririlor arhierești cu rîvnă statornică, îndemnat totdeauna de gîndul de a înfăptui ceva care să rămînă, de a realiza lucru trainic, care să lege de vatra credinței străbune sufletele clerului și credincioșilor.

Mi-a hărăzit Dumnezeu prilejul unic să slujesc cîteva eparhii cu cler și credincioși îmbunătățiți, încît am învățat și am simțit cît de pilduitor trăiesc ei credința ortodoxă și dragostea de Patrie. A fost o experiență extrem de folositoare, dar și emoționantă, în același timp. De aceea, mărturisesc că despărțirea a fost — de fiecare dată — cît se poate de anevoioasă. Cel mai greu îmi este însă să mă despart acum de Moldova, de Botoșani — leagănul prunciei mele și locul unde odihnesc părinții și străbunicii mei.

Astăzi, măritul Colegiu Electoral a hotărît alegerea mea pentru cea mai înaltă slujire bisericească din țara noastră. Măsor din adîncuri, cu ochii sufletului meu, măreția evenimentului. Dragostea și prețuirea cu care mă înconjurați mă copleșesc, iar cuvîntul meu de răspuns la toate acestea este unul singur : să nu mă lipsiți de această dragoste.

Chemat acum la un drum nou în slujirea Bisericii noastre, gîndul se îndreaptă departe, în istorie, spre chipurile de sfinți ierarhi de la Tomis, părinți și scriitori bisericești care au continuat și înflorit predica Sfîntului Apostol Andrei pe pămîntul nostru românesc. De ei ne apropiem, ca de niște începători ai noștri duhovnicești, spre a sorbi din înțelepciunea și rîvna cu care au organizat și au zidit aici „Sfînta Sfintelor" Ortodoxiei noastre românești, Biserica Ortodoxă Română.

Studii de istoria română contemporană — întreprinse, îndeosebi, în ultimii 20 de ani — pun tot mai mult în lumină faptul că Mitropolia Ungrovlahiei, continuatoarea străvechilor episcopii tomitane, este cel mai vechi așezămînt de organizare bisericească din Țara Românească, datînd de la jumătatea veacului XIV, cînd mitropolitul Iachint, la cererea voievodului Nicolae Alexandru Basarab și cu învoirea Patriarhului ecumenic, a fost strămutat de la Vicina la Curtea de Argeș, capitala de atunci a țării. El avea să pună ordine în viața clerului și credincioșilor din satele și tîrgurile răspîndite pe vaste întinderi geografice între Carpați și Dunăre, pînă la Marea cea Mare. Acestea sînt adevăruri istorice pe care se cuvine să le păstrăm cu sfințenie.

Sîntem, așadar, una din cele mai vechi Biserici de pe continentul european, iar zămislirea noastră ca popor s-a înfăptuit — pe plan spiritual — sub influența hotărîtoare a factorului creștin răsăritean, poporul român fiind singurul popor, nu din Europa, ci din întreaga lume, de obîrșie daco-romană, care și-a păstrat etnia și latinitatea de-a lungul a două milenii, împreună cu închinarea cea ortodoxă. Considerăm că aceste adevăruri istorice, cel al rolului Ortodoxiei românești, precum și cel al Țărilor Române în aria creștinătății răsăritene trebuie adîncite și valorificate.

Se știe că, după căderea Constantinopolului, toate Patriarhatele ortodoxe răsăritene au cunoscut un continuu declin. În această situație, Principatele românești, Valahia și Moldovlahia, organizate ca state independente cu un secol mai înainte au devenit un „pămînt al făgăduinței", care a asigurat subzistența materială a Ortodoxiei, locul de unde a răsunat glasul ei prin tipăriturile din tiparnițele mănăstirilor românești. Mai bine de patru secole evlavia

ortodoxă din Țara Românească și Moldova a fost pilonul de susținere al Patriarhatelor ortodoxe răsăritene și al Muntelui Athos.

Cunoscute atît în Răsărit, cît și în Apus, Țările Române au constituit locul de întîlnire al culturilor; pe plan spiritual, aici s-a împlinit acea sinteză de gîndire și de expresie a artei bisericești autohtone, a cutezanței de introducere a limbii române în cult și a biruinței scrisului românesc. Este cunoscut că Biserica noastră a fost așezămîntul spiritual care a modelat graiul poporului român și i-a încălzit aspirațiile de libertate, de-a lungul veacurilor. Ierarhii și slujitorii ei au militat pentru întemeieri de școli, au promovat activitatea de scriere, în chiliile mănăstirești, a celor dintîi manuscrise în limba română, întemeind primele tipografii, de sub teascurile cărora au fost date la iveală primele tipărituri în limba română pentru toată seminția românească. Este cunoscută, de asemenea, strădania Bisericii în cultivarea artelor de tot felul: arhitectura, pictura, muzica, sculptura, broderia etc. Este, iarăși, cunoscut patriotismul cronicarilor din mănăstiri sau de la biserici, aportul lor la istoria neamului, precum și rolul primelor tipărituri românești care au pus bazele literaturii române, cu mireasma graiului și versului străbun, limpede și curgător.

Cît privește legătura cu țara și poporul, cu năzuințele lui sfinte de libertate, de fericire, se știe, de asemenea, că mitropoliții țării s-au aflat totdeauna lîngă voievozii neamului. În vremuri de grea cumpănă pentru țară, mitropoliții și episcopii le-au fost sfetnici înțelepți și au îndeplinit pentru ei, în anumite împrejurări, importante misiuni diplomatice. Biserica a fost prezentă prin cei mai buni dintre ierarhi și slujitorii săi la toate evenimentele de răscruce din istoria neamului. Ea s-a aflat lîngă Tudor din Vladimiri, la 1821, lîngă revoluționarii de la 1848, lîngă unioniștii de la 1859, în războiul care ne-a adus independența de stat de la 1877, alături de țăranii anului de văpaie — 1907, în marele război pentru unitatea și întregirea neamului din 1916-1918 și n-a lipsit din lupta pentru desăvîrșirea statului național unitar român, la 1 Decembrie 1918.

Șirul mitropoliților care au păstorit în jilțul arhieresc al Ungrovlahiei de la 1359 și pînă la întemeierea patriarhatului, în 1925, este — precum bine se știe — lung, iar viața și lucrarea lor sînt cu îndreptățire ilustrate, cu slove de aur, în istoria Bisericii românești.

Unii, ca Nifon al II-lea, fost patriarh al Țarigradului, au dovedit înțelepciune, inițiativă și spirit de organizatori ai vieții bisericești; alții, ca Macarie al II-lea, Teofil și Ștefan, Teodosie și Antim Ivireanul au tipărit carte bisericească, mai întîi slavonă, la numai cîteva decenii după ce Guttenberg perfecționase epocala invenție a tiparului, apoi, în limba română, între acestea înscriindu-se și monumentul de cultură românească care a fost Biblia lui Șerban Cantacuzino, din 1688. Dintre mitropoliții Ungrovlahiei, mulți au purtat de grijă școlilor pentru luminarea poporului, precum și seminariilor pentru pregătirea preoților și învățătorilor de la sate.

Din tot ceea ce acești vrednici mitropoliți de pioasă amintire

au înfăptuit pe pămînt românesc veacuri de-a rîndul, străbate pînă la noi simțămîntul dragostei de țară în care le-a fost dat să trăiască, hotărîrea nestrămutată de a sluji fiilor neamului, în aspirațiile lor cele mai sfinte pentru o viață fără obidă, luminoasă și prosperă, trăită în demnitate și libertate națională.

Din paginile istoriei Patriarhiei Bisericii noastre strălucește personalitatea primilor patru patriarhi, Miron Cristea, Nicodim Munteanu, Justinian Marina și Iustin Moisescu, care au acoperit cu lucrarea lor șase decenii din istoria contemporană a Bisericii Ortodoxe Române. Patriotismul lor îmi va lumina drumul și străduaniile mele pastorale în această epocă de măreațe înfăptuiri ale poporului nostru, în care îmi este dat să slujesc acest Așezămînt Sfînt, cu un trecut atît de bogat și glorios.

Mărit Colegiu,

Am evocat fapte și nume de mari ierarhi strălucind în istoria noastră — „cea dintîi carte a unei națiuni" — cu gîndul că pilda lor, alături de părinții neamului, este și ne va fi izvor nesecat de înviorare și dreaptă călăuză pe urcușul muntelui responsabilității, conferită prin votul dumneavoastră și exprimată prin cuvîntul încurajator al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie al Ardealului. Soborul de ierarhi, încheiat cu chipul de curînd adormitului în Domnul, Patriarhul Iustin, mari pentru Biserica și poporul nostru, pe măsura vremurilor străbătute de ei, stau strajă pururea asupra bunei chivernisiri a întregii lor moșteniri învățătorești și pastorale, de doctrină, tradiție și practică bisericească, căreia se cuvine să le dea strălucire cel rînduit să fie urmaș, propoveduindu-le, atît pe plan interortodox, cît și pe cel local național. În acest sens se poate afirma, pe bună dreptate, că noi continuăm misiunea înaintașilor și intrăm în osteneala, mai ales, a celor patru mari patriarhi ai Bisericii noastre, aflîndu-ne în fața operei începute de Patriarhul Iustin Moisescu și continuînd depănarea firului împlinirii acesteia.

Facem parte din marea familie a Bisericilor Ortodoxe Surori, care alcătuiesc împreună și fiecare în parte Biserica cea Una, dar sîntem Biserică autocefală, recunoscută astfel de peste o sută de ani, iar ca Patriarhat de peste 60 de ani. Sîntem, în același timp, Biserică locală, egală cu toate celelalte — în limitele spațiului geografic pe care îl acoperă fiii ei duhovnicești din țară sau dincolo de hotarele ei — și de aceea sîntem Biserică națională. În acest sens, avem o organizație proprie, cu o identitate aparte, cu chip propriu, potrivit cu sufletul și chipul neamului nostru. Vom avea la inimă preoțimea noastră, pregătirea și cultura ei și dragostea față de preoțimea și credincioșii români din cele patru zări ale lumii, îndeplinîndu-le dorințele de a avea preoți, cărți și obiecte de cult necesare, acolo, pentru menținerea sfintelor tradiții și datini strămoșești.

Dăruindu-mi întreaga putere de muncă păstrării întregului tezaur mîntuitor al Bisericii noastre strămoșești consider ca parte esențială a misiunii la care sînt chemat să sprijin neîntrerupt năzuințele și înfăptuirile măreațe ale poporului român.

Din trăinicia credinței și a geniului său creator ne bucurăm a avea pe pămîntul străbun un adevărat tezaur al spiritualității lui seculare : biserici și mănăstiri, monumente istorice de valoare unică în lume. Este de datoria noastră ca, luînd aminte la grija Conducerii de stat, să facem totul pentru a le păstra și valorifica la cerințele timpului nostru. Sînt pagini de istorie și de credință, sînt vetre de viață și continuitate a poporului și, împreună cu uriașa arhivă a mărturiilor arheologice, ele transmit mesajul existenței și dăinuirii noastre pe pămîntul românesc, apărat și sfințit prin jertfele fără număr ale fiilor neamului nostru. Le vom străjui ca pe adevărate comori ale poporului și țării noastre.

Ca fiecare fiu al Bisericii strămoșești și al neamului voi continua, și din treapta acestei slujiri, să călăuzesc clerul și credincioșii pe drumul epocalelor înfăptuiri ale poporului nostru.

Ne vom spori eforturile ca — din iureșul muncii avîntate pentru înflorirea țării, cînd de la un capăt la altul al ținuturilor românești prinde viață și se înalță tot mai strălucitor chipul cel nou al României contemporane, cînd noi ctitorii de lumină, noi izvoare de belșug împodobesc viața țării și a fiilor ei — să fim părtași de cuget și simțire cu harnicul nostru popor român. Sîntem suflet din sufletul acestui popor și trup din trupul lui. Pe același drum de secole, ierarhii, slujitorii și dreptcinstitorii altarelor străbune vom continua să fim alături de munca sa pașnică, să o sprijinim statornic, adeverind astfel, prin graiul faptelor, atașamentul și dragostea noastră pentru țară și conducătorii ei.

Cu atît mai mult se cuvine să ne sporim eforturile închinate înfloririi vieții harnicului nostru popor, cu cît în condițiile noii orînduiri de stat și a libertății religioase, Biserica Ortodoxă Română își desfășoară, în mod corespunzător, misiunea ei divino-umană, călăuzind fiii ei duhovnicești pe drumul tradiției sfinte de păstrare a unității de credință și a iubirii de Patrie. Datori sîntem să subliniem că Biserica noastră s-a bucurat și se bucură de largă înțelegere și sprijin din partea statului. E de la sine înțeles cît curaj și încredere dă acest adevăr în sufletul celui ce, împreună cu Sfîntul Sinod, va chibzui, cu timp și fără timp, la tot ceea ce Biserica Ortodoxă Română are de îndeplinit pentru slujitorii ei de la parohii și mănăstiri, pentru păstrarea unității de credință. Vom sta în sprijinul activității pastoral-misionare a clerului și al pregătirii lui teologice, prin continuarea traducerilor și tipăririi scrierilor patristice, stimulînd tot ce trebuie să contribuie la continua ridicare a nivelului de cunoștințe liturgice, canonice și de viață bisericească și vom stărui asupra continuării lucrărilor importante de la noua clădire a Institutului teologic și a Centrului ecumenic, precum și a celorlalte lucrări începute. În privința relațiilor externe vom manifesta aceeași atitudine deschisă, participînd activ la dialogul teologic cu toate Bisericile Ortodoxe, în pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod, și vom promova permanent acțiunile statornicite împreună cu eforturile mondiale ecumenice și pentru pace. Drept pildă pentru continuarea ecumenismului — pe plan național — vom continua frumoasa tradiție a colaborării frățești, a ecumenismului local, ca împreună cu celelalte Culte să ne aducem contribuția noastră la unitatea în muncă a tuturor fiilor țării și la păstrarea păcii în lume.

Onorați reprezentanți ai Conducerii de stat,
Stimați membri ai Colegiului Electoral Bisericesc,

Nu numai în Biserica noastră, ci pretutindeni, pentru împlinirea unor asemenea năzuințe se cere să fie vremuri de pace, de liniște, de încredere între oameni și popoare. Iată pentru ce în fruntea preocupărilor întregului cler și a tuturor fiilor Bisericii noastre strămoșești vom așeza nu numai rugăciunile tuturor pentru pacea a toată lumea, ci și stăruitoare îndemnuri și, mai cu seamă, acțiuni în favoarea unui climat prielnic dezvoltării ideilor de pace și colaborare internațională. În această preocupare ne stă în față, cu îndemnul și graiul faptelor, însuși Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, neobosit militant pentru pacea lumii, personalitate ilustră a timpului nostru, care dînd glas vrerilor întregului popor, vocației sale de pace, a grefat-o nu numai pe frontispiciul înfăptuirilor epocii, care în mod îndreptățit îi poartă numele, ci și în centrul tuturor întîlnirilor și intervențiilor sale din capitalele lumii sau de la înălțimea tribunelor forurilor mondiale. Noua și strălucita inițiativă ca țara noastră să reducă cheltuielile militare, încă din acest an, numit Anul Internațional al Păcii, cu 5 la sută și organizarea Referendumului *pentru ziua de 23 noiembrie, tălmăcește grija statornică a Președintelui țării pentru salvarea celui mai de preț bun al omenirii, pacea și viața ei. Acordînd valoarea cuvenită acestui act și noi, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, vom participa cu tot elanul și în deplină unitate de gînd și de faptă cu toți fiii Patriei și vom răspunde cu un DA hotărît vieții, păcii și viitorului luminos al poporului nostru.*

Biserica noastră, Biserică a păcii, a vieții și a fericirii tuturor oamenilor de pe pămînt, atașată ființial muncii și înfăptuirilor harnicului nostru popor, acordă o înaltă apreciere strădaniilor Președintelui țării pentru destindere, pentru dialog, pentru acorduri, strădanii cu un larg răsunet internațional. Cuvintele sale, rostite la recenta sesiune a Marii Adunări Naționale, s-au întipărit adînc în inimile noastre, căci, așa cum se exprima Domnia Sa: „Nu există și nu poate exista astăzi o altă problemă mai importantă decît asigurarea dreptului suprem al oamenilor, al popoarelor, la existență, la libertate, independență, la viață și pace".

Onorați reprezentanți ai Conducerii de stat,
Iubiți membri ai Colegiului Electoral Bisericesc,

În starea mea de adîncă emoție, am înșirat cîteva gînduri și dorințe din cele multe, care, pe cît de importante și frumoase se arată, pe atît de grele se dovedesc a fi de purtat și, mai ales, de împlinit de unul singur. După nădejdea în ajutorul harului dumnezeiesc care pe toate le împlinește, încrederea mea se va îndrepta către dragostea prea iubiților mei părinți și frați, membri ai Sfîn-

tului Sinod, la rîvna colaboratorilor și a celorlalți membri ai forurilor bisericești, la zelul cunoscut al slujitorilor altarelor și catedrelor din învățămîntul teologic, la cinul monahal și la toți bunii credincioși, cunoscuți prin dăruirea și slujirea lor statornică a Bisericii și a Patriei noastre dragi.

Chezășia dreaptă și scumpă ne va fi tuturor sprijinul prețios al Conducerii noastre de stat, de care Biserica noastră s-a bucurat cu prisosință în îndeplinirea misiunii ei, îndreptată spre slujirea fiilor ei duhovnicești, pentru care rămînem mereu recunoscători Ocîrmuirii înțelepte a Patriei noastre.

Din parte-mi, Vă rog să-mi îngăduiți a da glas unui îndemn al Sfîntului Apostol Petru, de mare sensibilitate pastorală, care mi-a străjuit cugetul și fapta : „Păstoriți turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetînd-o nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîștig urît, ci din dragoste“ (I Petru 5, 2).

Așa să fie, cu ajutorul lui Dumnezeu, și noua slujire cu care m-ați învrednicit, de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

În încheiere, îndrept mulțumiri călduroase înalților reprezentanți ai autorităților de stat care m-au onorat cu prezența și votul domniilor lor : Domnul Marin Ivașcu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale ; Domnul Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor și reprezentantul Onoratului Guvern, rugîndu-i să se facă interpreții sentimentelor mele de gratitudine și prețuire față de Conducerea statului și, personal, față de Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, cel mai iubit fiu al poporului nostru, încredințîndu-l de întregul meu devotament în sprijinul marilor inițiative de înălțare a Patriei și a biruinței păcii în lume.

Mulțumesc, cu vie recunoștință Înalt Prea Sfințiților Mitropoliți și Arhiepiscopi și Prea Sfințiților Episcopi, Episcopi-vicari și Arhierei-vicari, membri ai Sfîntului Sinod, pentru votul acordat și îi asigur de dragostea mea frățească.

Mulțumesc, de asemenea, cu părintească dragoste, membrilor clerici și mireni ai Colegiului Electoral, pentru încrederea pe care mi-au acordat-o, asigurîndu-i de toată prețuirea ce o păstrez fiecăruia în parte.

Mă încredințez purtării de grijă a lui Dumnezeu, rugăciunilor clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, pentru ajutor în misiunea și slujirea încredințată astăzi“.

Membrii Colegiului Electoral, apoi reprezentanți ai autorităților de stat, ierarhi, preoți, mireni au adresat noului arhipăstor al Bisericii strămoșești calde urări de îndelungă înzilire, sănătate și putere multă. La agapa oferită de Sfîntul Sinod s-au rostit de asemenea cuvîntări, prin care s-au scos în relief vredniciile Prea Fericitului Patriarh Teoctist cu nădejdea că va cîrmui Biserica Ortodoxă Română cu pilduitoare rîvnă.

INTRONIZAREA
PREA FERICITULUI PATRIARH TEOCTIST

Duminică 16 noiembrie 1986, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost întronizat solemn în istoricul scaun de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. În ajunul acestei memorabile zile, seara, s-au oficiat, în Catedrala patriarhală, slujba Vecerniei și Privegherii, iar duminică, 16 noiembrie, începînd de la orele 9, I.I. P.P. S.S. Mitropoliți Antonie al Ardealului, Nestor al Olteniei și Nicolae al Banatului, înconjurați de preoți și diaconi, au săvîrșit Sfînta Liturghie.

La întronizare au participat, din partea înaltei Conduceri de stat, Domnul Marin Ivașcu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale și Domnul Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor și reprezentant al Guvernului Republicii Socialiste România. Au mai fost prezenți oaspeții de peste hotare, reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe Surori și ai altor Biserici și Organizații creștine, membri ai corpului diplomatic, reprezentanți ai Cultelor din țara noastră, membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, membri ai Consiliului Național Bisericesc, rectorii și profesorii Institutelor Teologice, consilieri patriarhali, consilieri de la Arhiepiscopia Bucureștilor și Iașilor, preoții parohi ai comunităților ortodoxe române de peste hotare ș.a., ocupînd fiecare locul fixat. Prea Fericitul Patriarh Teoctist intrînd în catedrală, cu ceremonialul îndătinat, a luat loc lîngă strana patriarhală.

Actul de întronizare a noului diriguitor al Bisericii Ortodoxe Române s-a adus la îndeplinire la sfîrșitul Sfintei Liturghii. Prea Sfințitul Nifon Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal și secretar al Sfîntului Sinod, a citit *Gramata sinodală*, emisă cu prilejul acestui moment istoric, s-au înălțat Marelui Păstor rugăciuni, după rînduiala tradițională a Bisericii, iar I.I. P.P. S.S. Antonie, Nestor și Nicolae au înmînat Prea Fericitului Teoctist însemnele patriarhale : crucea, două engolpioane, camilauca albă și cîrja cu aceste cuvinte : *„În numele Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române primește toiagul acesta ca să păstorești turma lui Hristos cea încredințată ție“*. apoi l-au așezat în jilțul patriarhal rostind *„Vrednic este“* la care clericii, credincioșii și corul din biserică au răspuns într-o impresionantă unanimitate *„Vrednic este“*.

Îndată, după polihroniul pentru Prea Fericitul Patriarh Teoctist, pentru înalta Conducere de stat, pentru distinșii oaspeți ai Bisericilor Ortodoxe Române la această festivitate și pentru credincioși, Înalt Prea Sfințitul *Nicolae*, Mitropolitul Banatului, a rostit, în numele Sfîntului Sinod, următoarea cuvîntare :

„Există în natură o alternanță cu valoare de lege : trecerea de la noapte la zi, de la întuneric la lumină, de la iarnă la vară... Schimbarea aceasta o experimentăm permanent în tot ce se leagă de existența noastră. Recent, aparținătorii Bisericii Ortodoxe Române au trăit adevărul celor acum spuse. După momentele înlăcrimate ale pierderii Părintelui lor duhovnicesc, fericitul întru ador-

mire Patriarh Iustin, iată, astăzi, au bucuria de a dobîndi nou Întîistătător în persoana Prea Fericitului Patriarh Teoctist. Cum ar zice Psalmistul: „Seara se va sălășlui plîngerea, iar dimineața bucuria" (Psalmul 29, 5).

Momentul este plin de semnificații, obligîndu-ne să-i luăm în considerare toate laturile. În primul rînd, o dată cu regretul pentru cineva plecat dintre noi, înțelegem cît de puternică este viața care ne învață că scurgerea ei este neîntreruptă, că șirul generațiilor asigură dăinuirea peste veacuri. Evocăm deci cu adîncă recunoștință pe cel care s-a aflat pînă mai ieri în fruntea Bisericii Ortodoxe Române, dar așezăm pe „scaunul cel mai înalt" al cinstirii pe acela care îi urmează întru aceeași slujire.

Succesiunea aceasta ne duce cu gîndul la modul cum de la Mîntuitorul Hristos și Sfinții Apostoli importanta dregătorie numită episcopat, încă din zorii creștinismului, s-a transmis printr-un șir continuu de ierarhi pînă azi.

Cel dintîi episcop al unei Biserici locale se numește patriarh și este primul între egali. El asigură unitatea Bisericii universale, căci împreună cu ceilalți patriarhi veghează la păstrarea nealterată a adevărurilor de credință, la punerea în practică a principiilor Evangheliei.

Din vremea cînd Sfîntul Apostol Andrei a aruncat pentru prima dată sămînța învățăturii creștine în inimile locuitorilor de pe meleagurile noastre strămoșești și pînă în vremea de acum, se poate deslușI succesiunea de episcopi care au asigurat dăinuirea religiei Mîntuitorului Hristos. În persoana patriarhului nostru puțin mai înainte înscăunat vedem întruchiparea acestei minunate succesiuni.

Așadar creștinismul nostru bimilenar este rodul tăriei credinței lungului șir de ierarhi care la rîndul lor au hirotonit preoți, iar aceștia au botezat și sfințit credincioșii. Se vorbește în general de anul cînd un neam ori altul s-a încreștinat. Datorită factorilor de care tocmai am pomenit noi n-avem ce calcula, pentru că ne-am născut creștini, fiind unicul popor cu limbă latină depinzînd dintru început de Biserica Răsăriteană.

Așezarea în scaun a Prea Fericitului Patriarh Teoctist ne prilejuiește însă și alte considerații. Este al cincilea patriarh de la crearea, în 1925, a Patriarhiei Române.

Primul a fost patriarhul Miron Cristea unificatorul, căci el a înfăptuit unirea bisericească a ortodocșilor români de pe ambele versante ale Carpaților, după ce la 1 Decembrie 1918 a contribuit, alături de marii tribuni ai neamului, la realizarea statului național unitar român. Al doilea a fost patriarhul Nicodim Munteanu continuatorul, căci el a dus mai departe lucrarea antecesorului său. Al treilea patriarh a fost Justinian Marina organizatorul, căci el a dat Bisericii Ortodoxe Române o temeinică structură căreia i-a adăugat o luminată orientare corespunzătoare vremurilor de mari prefaceri de după 23 August 1944. Al patrulea patriarh a fost Iustin Moisescu cărturarul și ecumenistul, căci s-a străduit să dezvolte latura culturală a lucrării bisericești și totodată să ofere Patriarhiei Române — într-o vreme cînd țara însăși, sub înțeleapta conducere a Președintelui ei, Domnul Nicolae Ceaușescu, a devenit

un factor dinamic în viața internațională — posibilitatea de a contribui la înfăptuirea năzuințelor lumii contemporane de unitate, bună înțelegere și pace.

În fine, am dobîndit pe al cincilea patriarh, Prea Fericitul Teoctist, care în întreaga sa activitate la eparhiile pe care le-a condus, iar în zilele de locotenență pe planul întregii Biserici, s-a arătat un neîntrecut chivernisitor al patrimoniului bisericesc, un priceput gospodar și un părinte deosebit de sensibil la toate nevoile arhipăstoriților săi.

Prea Fericite Patriarh Teoctist,

De mic v-ați făcut ucenicia la școala unică în felul ei a monahismului, ca apoi să parcurgeți toate etapele învățămîntului teologic. Intrat în cler, ați avut privilegiul să fiți chemat de tînăr în ierarhia superioară, devenind colaborator apropiat al vrednicului de pomenire patriarh Justinian, atît în anii de reconstrucție a țării, după război, cît și în perioada de așezare a societății românești pe temelii noi. Sarcinile ce le-ați primit succesiv v-au pus în fruntea Institutului teologic bucureștean, apoi v-au așezat la cîrma Episcopiei Aradului, cînd, o vreme, v-ați interesat și de Episcopia Oradiei, ba chiar de soarta românilor aflați sub oblăduirea Eparhiei misionare din America și Canada; de la Arad ați trecut la Craiova și ați diriguit Mitropolia Olteniei; din nou, după cîțiva ani de nevoințe chiriarhale, ați preluat cîrma Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în care timp, vacantîndu-se Mitropolia Ardealului, ați girat-o și pe aceasta. Pe parcursul anilor respectivi ați împlinit numeroase sarcini pe plan extern promovînd relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici și religii, cu marile organizații internaționale, ca spre pildă Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene și Conferința Creștină pentru Pace. O bună parte a preocupărilor Prea Fericirii Voastre a fost consacrată sprijinirii strădaniilor poporului nostru îndreptate spre înfăptuirea mai binelui obștesc, spre progres și pace. V-ați remarcat în calitate de deputat în Marea Adunare Națională, ca membru în Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, în Comitetul Național pentru Apărarea Păcii.

Avînd această multilaterală activitate și vastă experiență urcați acum o nouă treaptă, încredințîndu-vi-se nu o demnitate în plus — cum spuneați recent în ședința Sfîntului Sinod — ci o altă slujire.

Vă așteaptă, Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist, un cîmp larg de lucrare și astfel, „făcîndu-vă tuturor toate", să desăvîrșiți opera predecesorilor întru patriarhat, atît pe planul vieții dinlăuntrul Bisericii Ortodoxe Române, cît și al celei din afară. Sînt convins, și împreună cu mine toți cei în numele cărora vă adresez aceste nemeșteșugite cuvinte, că veți împlini înalta dregătorie ce vi s-a încredințat în perfectă unitate de vederi cu Sfîntul Sinod, în spirit de maximă bunăvoință și dragoste față de cinul preoțesc și călugăresc, față de minunații noștri credincioși. Nu mă îndoiesc nici o clipă că în activitatea Prea Fericirii Voastre veți include frățeasca colaborare cu slujitorii și aparținătorii celorlalte Culte religioase,

neuitînd o clipă exemplul neuitatului mentor de odinioară, răposatul patriarh Justinian, care a inaugurat la noi larga și unanim apreciata colaborare intercultică.

Nu e nevoie să vă pună cineva la inimă comunitățile Bisericii noastre de peste hotare. Legătura lor cu Biserica-Mamă și cu meleagurile natale va forma desigur una din preocupările majore ale patriarhatului ce inaugurați sub auspicii atît de luminoase.

S-au alăturat praznicului de astăzi al Bisericii Ortodoxe Române dragi conducători, reprezentanți și delegați ai unor Biserici Ortodoxe, ai altor Biserici Surori, ai marilor Organizații creștine internaționale. Relațiile ecumenice care au stat atît de mult la inima vrednicului de pomenire patriarh Iustin să le cultivați cu sîrguință și Prea Fericirea Voastră.

Peste toate însă, ca unul ce aparțineți epocii luminoase pe care o străbatem, cînd virtuțile poporului sînt puse în lucrare mai mult decît niciodată, să dați pilda celui mai înalt patriotism, așa cum au făcut-o de-a lungul vremii cei patru înaintași ai Prea Fericirii Voastre. Biserica Ortodoxă Română este o Biserică națională, ceea ce înseamnă că slujește națiunea din care fac parte credincioșii ei. Cu cîtă mîndrie spunea Apostolul Pavel: „Sînt iudeu născut în Tarsul Ciliciei și crescut în cetatea aceasta" (Fapte 22, 3)! La fel zicem și noi: sîntem români, născuți și crescuți în România. Acesta ne este cel mai de preț blazon.

Sarcinile ce vă stau în față, Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist, nu sînt nici mici, nici ușoare, Porniți însă la drum cu credința tare că Dumnezeu vă va ajuta și convins că membrii Sfîntului Sinod, monahii, preoții și credincioșii, toți cei reprezentați aici sub o formă sau alta, vă vom sprijini și urma.

Vă bucurați de încrederea înaltei noastre Ocîrmuiri. Înmînarea Decretului prezidențial potrivit obiceiurilor noastre străvechi și primirea de alaltăieri la însuși Președintele statului, Domnul Nicolae Ceaușescu, sînt tot atîtea garanții ale unanimei aprecieri, dovezi ale solicitudinii și bunăvoinței de care vă împărtășiți, de care se bucură Biserica Ortodoxă Română ca și celelalte Culte religioase. Amîndouă aceste momente vin să sublinieze că Biserica în fruntea căreia ați fost așezat, prin întreaga sa activitate, trebuie să slujească poporul, munca de făurire a noii orînduiri sociale, creșterea bunăstării materiale și spirituale a națiunii, întărirea continuă a prestigiului României în lume. În același timp, Biserica este chemată să participe, prin mijloacele ei specifice, la apărarea păcii, la dezvoltarea colaborării, a înțelegerii între toate popoarele lumii.

Intocmai ca la semănat, pe lîngă agricultorul care sădește și udă, „Dumnezeu este Cel care face să crească" (I Corinteni 3, 7). Porniți dar, cu încredere, Prea Fericirea Voastră, să semănați sămînța cea bună în ogorul sufletesc al ortodocșilor români din țară și de pretutindeni, și Dumnezeu va ajuta ca ea să rodească bogat spre mărirea Sa și spre mulțumirea Prea Fericirii Voastre și a noastră a tuturor. Amin".

Referindu-se la condițiile de libertate deplină în care se desfășoară activitatea cultelor în țara noastră, la contribuția adusă de clerici și credincioși pentru statornicirea ordinei celei noi, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a poporului nostru și pentru

apărarea păcii, Domnul *Ion Cumpănașu*, președintele Departamentului Cultelor, evocînd climatul tradițional de libertate religioasă din țara noastră, s-a referit la îndatorirea tuturor Cultelor de a sluji cu rîvnă și abnegație interesele poporului, dezvoltarea multilaterală a Patriei socialiste și cauza păcii mondiale. A felicitat pe noul Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române și i-a urat, în numele Departamentului Cultelor, sănătate, pace și îndelungată arhipăstorire.

Prezent la această festivitate a Bisericii Ortodoxe Române, Sanctitatea Sa *Diodor*, Patriarhul Ierusalimului, a dat expresie gîndurilor și simțămintelor de care sînt stăpîniți slujitorii și dreptcredincioșii Bisericii al cărui întîistătător este, rostind, între altele:

„*Ca o ploaie plină de dulceață a coborît peste cetatea cea sfîntă vestea alegerii în unanimitate a Prea Fericirii Voastre ca Întîistătător al Prea Sfintei Biserici Ortodoxe Române, ca urmaș al fericitului întru adormire Patriarh Iustin. Se bucură în mod deosebit și se veselește Maica Bisericilor-Ierusalimul, pentru că un păstor vrednic, păstor bun, încercat ca aurul în foc, după o îndelungată și binecuvîntată arhipăstorire, ia astăzi în mînă cîrma Prea Sfintei Biserici românești... Am venit din cetatea preasfîntă însoțit de ierarhi ai noștri ca să aducem și să transmitem dragostea sinceră și cele mai călduroase felicitări ale Maicii Bisericilor care, cu recunoștință, își aduce aminte de multele, vechile și sfintele legături care au existat între aceasta și Țările binecredincioase românești, legături bazate pe dragostea ce există pînă azi între cele două Biserici ale noastre. Ne referim la aceste legături deoarece Patriarhia Ierusalimului a gustat, în cursul secolelor, adînca evlavie și dăruire a marilor domnitori și a poporului binecredincios al acestor țări... Cler și popor a exprimat și manifestat în multe feluri respectul către venerabilii noștri înaintași care, în vremuri grele pentru Patriarhia Ierusalimului , au săvîrșit călătorii obositoare în țările dunărene ca să obțină ajutor și solidaritate de la domnitorii acestora și în felul acesta să asigure privilegiile și drepturile de necontestat ale Bisericii noastre Ortodoxe la Locurile sfinte. Fericiții întru întru adormire patriarhi, în același timp, pătrunși de dragostea părintească pentru binecredinciosul popor român, au vizitat în nenumărate rînduri aceste ținuturi ca să aducă credincioșilor harul și binecuvîntarea Locurilor sfinte. De atunci și pînă astăzi Biserica Ierusalimului urmărește, cu dragoste frățească, mersul înainte al Bisericii Române și participă la cele mai importante evenimente din viața acesteia*“.

Ca semn al dragostei frățești și al prețuirii Prea Fericitului Patriarh Teoctist, Sanctitatea Sa Diodor, Patriarhul Ierusalimului, i-a înmînat o cîrjă arhipăstorească, un dicher și un tricher, cum și cea mai înaltă distincție a Patriarhiei Ierusalimului, „Crucea mare a Sfîntului Mormînt“, apoi, îmbrățișîndu-l frățește întru Hristos, i-a urat mulți ani de rodnică arhipăstorire spre slava Bisericii Ortodoxe Române și a țării condusă cu înțelepciune de eminentul Președinte Nicolae Ceaușescu.

Sanctitatea Sa Patriarhul *Maxim* al Bisericii Ortodoxe Bulgare, felicitînd frățește pe Prea Fericitul Patriarh Teoctist, a spus, între altele :

„Bucuria sfîntă pe care o trăiește astăzi Biserica Soră a României este împărtășită și de Biserica Ortodoxă Bulgară, de episcopatul său, de cinul monahal și cel preoțesc, precum și de fiii ei duhovnicești, văzînd ridicat la înalta demnitate patriarhală pe distinsul ierarh, eminentul teolog, ecumenistul activ, patriotul devotat și militantul ferm pentru pacea Bisericii Ortodoxe Române și a poporului său. Astăzi se întregește această verigă binecuvîntată a Întîistătătorilor ierarhi ortodocși angajați în împreună-lucrarea pentru întărirea unității sfinte a Ortodoxiei și pentru mărturisirea ei în lumea contemporană“.

Evocînd legăturile istorice de prietenie frățească dintre Bisericile Română și Bulgară, dintre România și Bulgaria, Sanctitatea Sa a spus : *„Este cunoscut faptul că în drumul nostru istoric comun Bisericile și popoarele noastre au înscris pagini de întrajutorare, în vremuri de bucurie și în vremuri de restriște. Aceste relații bine închegate sprijină eforturile de astăzi pentru noi și constructive conlucrări“*. Referindu-se la unele probleme ale lumii contemporane, vorbitorul a adăugat că Bisericile Ortodoxe Bulgară și Română apără învățătura evanghelică și tradiția și lucrează împreună în diferite foruri pentru relații frățești, în duh ecumenic, între toți creștinii, și se străduiesc pentru statornicirea unei păci drepte pe pămînt, apoi a dăruit din partea Bisericii Ortodoxe Bulgare o frumoasă icoană și a adresat Prea Fericitului Patriarh Teoctist urări de îndelungă înzilire, sănătate și putere pentru a călăuzi turma cea dreptcredincioasă peste care a fost rînduit mare păstor, pe calea mîntuirii.

A luat cuvîntul, în continuare, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Chrisostom de Mira*, reprezentant al Patriarhiei ecumenice, care, în numele Sanctității Sale Demetrios, Patriarh ecumenic și al Sfîntului Sinod al Bisericii Constantinopolitane a făcut calde și frățești urări Prea Fericitului Patriarh Teoctist. Reliefînd faptul că instalarea unui patriarh este un moment de mare importanță în istoria Bisericii Ortodoxe, cum și faptul că Prea Fericitul Patriarh Teoctist este o personalitate remarcabilă a întregii creștinătăți, vorbitorul a spus :

„Avînd conștiința marii răspunderi care apasă, începînd de astăzi, pe umerii Prea Fericirii Voastre, ne unim și noi rugăciunile cu ale clerului Bisericii Ortodoxe Române pentru ca Dumnezeu să vă hărăzească înțelepciune și putere ca să vă împliniți înalta misiune ce vi s-a încredințat. Biserica Constantinopolului vă felicită ! Întîistătătorul ei vă îmbrățișează în dragoste și pace și așteaptă aceeași dragoste și pace de la voi și Biserica Voastră“.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Chrisostom a oferit Prea Fericitului Teoctist din partea Patriarhului ecumenic o cîrjă arhierească spunînd : *„Înmînez această cîrjă ca ea să fie dovada solicitudinii și a bunăvoirii, semnul prezenței între noi și voia Dumnezeului păcii“.*

Din partea Bisericii Ortodoxe Ruse a vorbit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Filaret de Minsk și Bielorusia*. Înaltul ierarh a citit un mesaj adresat Prea Fericitului Patriarh Teoctist de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii prin care-l încredințează de dragostea sa frățească și prin care îi face

urări de îndelungă înzilire cu spor bogat de roade în apostolica slujire de Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române Surori.

„*Domnul v-a chemat* — scrie conducătorul duhovnicesc al tuturor rușilor pravoslavnici — *la cîrma Bisericii Române în momentul în care sînt puse în fața ei și a întregii creștinătăți probleme de mare importanță. Obiectivele majore cărora trebuie să le acordăm astăzi toată atenția sînt: întărirea unității ortodoxe, consolidarea mișcării ecumenice, apărarea păcii, interzicerea armelor atomice pe pămînt și în cosmos. Cu bucurie mărturisim că Biserica și țara Dumneavoastră sînt dăruite acestor idealuri creștine și umane.*

Relațiile statornicite între Bisericile noastre de mai bine de 500 de ani sînt relații de frățească prietenie și colaborare. Patriarhii Nicodim, Justinian și Iustin au manifestat sincere sentimente de prietenie față de Biserica Ortodoxă Rusă. Sîntem încredințați — se menționează în mesaj — *că sub ocîrmuirea Prea Fericirii Voastre aceste relații se vor adînci și desăvîrși spre întărirea frățietății noastre, spre înțelegerea și colaborarea dintre Bisericile noastre și dintre poporul român și popoarele Uniunii Sovietice*“.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Filaret a oferit, ca semn al atenției frățești, din partea Sanctității Sale Pimen, Patriarhul Moscovei și al Rusiei, o icoană a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, de mare valoare istorică și artistică.

Seria cuvîntărilor rostite în catedrala patriarhală a fost încheiată de *Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist*:

„*Cu ajutorul Bunului Dumnezeu, răspunzînd chemării ce mi s-a făcut de către măritul Colegiu Electoral Bisericesc și întărit fiind cu înaltul Decret prezidențial de recunoaștere a acestei chemări, am urcat astăzi treptele scaunului de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Am săvîrșit acest act cu cugetul și inima adînc copleșite de fiorul marilor răspunderi ce îmi revin, dar în același timp, îmbărbătat de convingerea că aceasta a fost hotărîrea și voia lui Dumnezeu în fața căreia am răspuns și de această dată: „Iată vin, ca să fac voia Ta, Dumnezeule“ (Psalmul 39, 10-11).*

Ridicat fiind astăzi în jilțul marilor întîistătători ai Bisericii Ortodoxe Române, îmi revine îndatorirea, ca împreună cu frații mei întru arhierie, să păzim cu sfințenie întreg tezaurul mîntuitor al Ortodoxiei, pe pămîntul nostru românesc. Aici și în condițiile de viețuire ale poporului nostru, Biserica noastră, ca Biserică locală, cu autocefalie recunoscută de mai bine de un secol și la rangul de Patriarhie de peste șase decenii, a dat strălucire învățăturii Mîntuitorului Hristos, a păzit unitatea de credință și a dăruit din spiritualitatea ei și celorlalte Biserici Surori. Într-adevăr, în istoria noastră bisericească și națională se află „nor de mărturii“ care arată că pe pămîntul nostru românesc, unde învățătura creștină a fost adusă de Sfîntul Apostol Andrei și urmașii lui, au luat ființă scaune vlădicești încă din secolul III și următoarele, cu sfinți și vestiți episcopi tomitani, cu preoți și monahi, care au strălucit prin sfințenie, cultură teologică, artă și organizare bisericească, pregă-

tind astfel întemeierea Mitropoliilor Ungrovlahiei și Moldovei în secolul al XIV-lea. Păstrătoare fidelă a credinței autentice, cu rădăcini adînc înfipte în tradiția apostolică și în viața poporului român, Biserica noastră Română a fost prezentă, prin ierarhii și clerul ei, la marile soboare bisericești sau a inițiat ea însăși unele pentru formularea credinței.

Distinsă asistență,

Biserica Ortodoxă Română face parte din marea familie a Bisericilor Ortodoxe care alcătuiesc — împreună și fiecare în parte — Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească. În același timp, ea este însă și o Biserică locală, cu o identitate aparte, cu un chip propriu, potrivit cu chipul neamului nostru. Biserica noastră a fost legată de ființa poporului român, încă de la zămislirea lui, modelîndu-i chipul cel sufletesc din zestrea ei harică, prin înaripparea graiului și scrisului, încălzindu-i dorul de unitate, libertate și geniul creator pe vatra existenței și dăinuirii lui milenare.

Frîntă geografic de vitregia vremurilor, această vatră, care îmbrățișa în albia ei cele trei mari Țări românești: Muntenia, Moldova și Transilvania, și-a păstrat totdeauna unitatea de credință, de grai, de cultură și aspirații. Cuvînt de întărire, de lumină și de dreaptă învățătură s-a revărsat fără contenire cu îmbelșugare din tezaurul Ortodoxiei românești, fie că se izvodea prin străvechile manuscrise, fie prin tipăriturile liturgice ale diaconului Coresi, ale mitropoliților Varlaam de la Iași, Simeon Ștefan de la Alba Iulia, Dosoftei, Antim Ivireanul și atîția alții, care se adresau către „toată semința românească".

Prin organizarea sa unitară în toate ținuturile românești, prin unitatea sa de învățătură, tradiții și rînduieli liturgice Biserica Ortodoxă Română a sprijinit lupta secular a poporului nostru pentru apărarea ființei lui naționale, pentru libertate, independență și suveranitate. În toate răscrucile istorice de făurire a unității provinciilor românești, a unității tuturor fiilor ținuturilor străbune, au fost prezenți ierarhi, clerici și credincioși. Pentru împlinirea idealului de unitate și de neatîrnare, mulți dintre aceștia au suferit moarte martirică, avînd conștiința vie că jertfa lor, ca a tuturor fiilor neamului, va aduce înfăptuirea unității și suveranității poporului român.

Sprijinind această îndelungată luptă, Biserica noastră s-a străduit la rîndul ei să o încoroneze prin dobîndirea recunoașterii autocefaliei și a înălțării ei la rangul de Patriarhie. Dacă sîntem astăzi o Biserică autocefală, cu rang de Patriarhie, cu organizare temeinică, acest lucru se datorește într-o largă măsură condițiilor de dezvoltare a țării și împlinirii idealurilor de unitate de veacuri ale poporului nostru.

De aceea, așa cum în trecut Biserica noastră a fost alături de popor în durerile și bucuriile lui, în strădaniile și în năzuințele lui, tot astfel astăzi, cînd înfăptuirile acestui popor au devenit cu adevărat epocale, înflorind sub ochii noștri ca o luminoasă salbă de nestemate, presărate pe întreg cuprinsul pămîntului românesc, Bi-

serica Ortodoxă Română se află — în mod firesc — în slujba sprijinirii muncii constructive a poporului român pentru zidirea unei vieți noi, fericite și pentru ridicarea Patriei pe noi trepte de lumină.

Socotesc, drept aceea, ca pe o înaltă îndatorire ce îmi stă în față, la începutul noii mele slujiri, hotărîrea de a păși statornic, împreună cu ierarhii, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, pe același drum al înaintașilor și de a continua, cu noi împliniri, lucrarea lor pilduitoare, împletind armonios firul vieții noastre bisericești cu firul vieții neamului nostru, cu convingerea că acestea se desprind din același caier al ființării noastre creștine și românești.

Jilțul arhipăstoresc pe care urc astăzi a fost împodobit cu vrednicii alese de ierarhi luminați, așa cum au fost în trecut Iachint de Vicina, Nifon, Macarie, Teofil, Ștefan, Teodosie, Antim Ivireanul, Grigore Dascălul și mulți alții, iar în vremurile mai noi de cei patru mari patriarhi, Miron Cristea, Nicodim Munteanu, Justinian Marina și Iustin Moisescu. Fiecare din ei s-au dăruit cu jertfelnicie în slujba Bisericii și a neamului nostru, înscriind pagini de aur în cartea sfîntă a împlinirilor noastre bisericești și naționale. Chipurile și vredniciile lor îmi vor fi pildă pururea vie în continuarea lucrării pe care ei au îmbogățit-o cu înfăptuiri nepieritoare. Din izvoarele nesecate ale Ortodoxiei românești voi sorbi mereu apa cea vie a învățăturii și a trăirii în aceeași credință statornică a înaintașilor noștri, împreună cu întreaga obște dreptmăritoare românească.

Cinstiți ascultători,

De-a lungul veacurilor și în ciuda multor vicisitudini istorice, Biserica Ortodoxă Română a păzit cu sfințenie unitatea de credință, de cult și de spiritualitate cu întreaga Ortodoxie. Această unitate, păstrată cu consecvență în trecut, uneori cu prețul a multor jertfe, se cere afirmată, cu și mai multă vigoare, în zilele noastre, cînd legăturile interortodoxe, ca și cele intercrești ne, au loc pe o scară din ce în ce mai mare. Pentru noi, această unitate este aceeași cu însăși viața Bisericii, avînd ca izvor fundamental și central pe Mîntuitorul Iisus Hristos și Sfinții Părinți. Va fi deci o permanentă grijă a noastră să păzim și să cimentăm tot mai mult unitatea panortodoxă. În acest scop, vom acorda întreaga noastră atenție lucrărilor în curs pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, precum și tuturor celorlalte acțiuni interortodoxe menite să afirme unitatea doctrinală, cultică și canonică a Ortodoxiei.

Pornind de aici, avem în vedere, pe un plan mai larg, lucrarea de înfăptuire a unității creștine, ca deziderat evanghelic, în înfăptuirea căreia Ortodoxia este chemată să aducă drept pildă însăși unitatea ei. Vom face tot ceea ce este necesar pentru ca Biserica noastră să-și intensifice activitatea în sînul marilor organizații creștine mondiale, al dialogului teologic cu celelalte Biserici creștine, acordînd o atenție deosebită activităților intercrești ne, ecumenice, din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, al Conferinței Bisericilor Europene, al Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga și al altor foruri menite să aducă o contribuție cît mai valoroasă la împlinirea testamentului Mîntuitorului nostru Iisus Hristos: „Ca

toți să fie una" (Ioan 17, 21) și la apărarea păcii, dreptății și vieții pe pămînt.

În același timp, preocupările noastre se vor îndrepta spre cunoașterea și apropierea frățească de celelalte religii, precum și spre deschiderea față de problemele lumii în care trăim, în fruntea cărora se află pacea. Trebuie să ținem seama de faptul că Biserica este chemată să împlinească, o dată cu lucrarea de mîntuire sufletească a fiilor ei, și slujirea omului în societatea în care acesta trăiește. Biserica își duce activitatea într-o lume concretă și nu se poate separa nici dezinteresa de lume, de starea, nevoile și aspirațiile ei. Preocupările noastre bisericești și teologice nu trebuie să ne împiedice, ci dimpotrivă să ne îndemne să dăm răspuns și ajutor omenirii în problemele atît de grele cu care ea este confruntată astăzi. Neîncrederea dintre oameni și popoare, lipsa de hrană, de încredere și de dreptate de care suferă o bună parte a omenirii și, mai ales, primejdia crescîndă a înarmărilor, care amenință însăși existența vieții pe pămînt — sînt tot atîtea chemări de mare actualitate, cărora Bisericile sînt datoare să le acorde întreaga lor atenție.

În vederea soluționării acestor probleme, datori sîntem să ne unim eforturile pentru a face ca pe pămînt să triumfe pacea și viața. Apărarea păcii și a vieții, în lumea de azi, amenințată de un îngrozitor cataclism nuclear, trebuie să constituie o preocupare urgentă pentru întreaga creștinătate, o îndatorire de prim ordin, care decurge din însăși esența Evangheliei lui Hristos, Domnul păcii.

Onorată asistență,

De-a lungul întregii sale istorii, poporul român a dovedit că este însuflețit de o adevărată vocație pentru pace și de năzuințe din cele mai nobile, izvorîte din zestrea lui sufletească deosebit de bogată și din geniul său creator. Ca fiu al acestui popor, ridicat din sînul lui, am simțit totdeauna o deosebită cinste să sprijin împlinirea idealurilor sale de bunăstare, propășire și pace. Din omenia, din puritatea sufletească și din tăria morală a poporului nostru voi lua puteri noi pentru noua mea slujire, spre a putea împlini, cu întreaga răspundere, tot ceea ce este menit să înnobileze viața fiilor Patriei noastre. Dragostea de țară nu se va stinge niciodată din sufletul meu, luînd pildă și îndemn atît din trecutul glorios cît și din prezentul nespus de bogat în împliniri al poporului nostru.

Astăzi, trecutul nostru străvechi, plin de fapte de vitejie și încărcat de biruințe, își împlinește vrerile în prezentul luminos care ilustrează cea mai glorioasă epocă a istoriei noastre naționale. Deplin stăpîn pe destinele sale, strîns unit în jurul Conducerii de stat, poporul nostru este cunoscut în întreaga lume pentru hărnicia și fermitatea cu care își făurește o viață nouă, fericită, precum și pentru dorința sa fierbinte de pace, cooperare internațională și apropiere între popoare, ca statornic apărător al cuceririlor sale, al independenței și suveranității naționale.

Împreună cu ierarhii, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române reînnoim hotărîrea de a ne aduce contribuția noastră statornică la opera istorică pe care o înfăptuiește poporul nostru,

cinstind după cuviință străduniile pe care le depune neobosit, zi de zi, mult stimatul Președinte al României, Domnul Nicolae Ceaușescu, pentru înflorirea Patriei și instaurarea păcii în lume.

Sînt încă sub puternica impresie a emoționantei întîlniri cu iubitul Conducător al poporului și statului nostru care încă o dată m-a impresionat cu covîrșitoarea sa personalitate, pentru înțelepciunea și clarviziunea cu care privește și soluționează marile probleme ale dezvoltării și progresului României socialiste în folosul și spre binele tuturor fiilor acestui pămînt strămoșesc, liberi și independenți, pentru preocuparea sa statornică, în slujba apărării păcii și vieții pe pămînt pentru liniștea și bunăstarea tuturor popoarelor.

De curînd am luat act, cu nespusă bucurie și mîndrie patriotică, de inițiativa Conducătorului țării noastre, adoptată în unanimitate de supremul for legislativ al țării, privind organizarea unui Referendum în legătură cu reducerea cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare. Salutăm cu însuflețire această inițiativă care dovedește prezența deosebit de activă a României în cadrul acțiunilor Anului Internațional al Păcii. Considerînd că acest Referendum constituie o mărturie faptică și pilduitoare pentru alte popoare, îi acordăm întreaga noastră adeziune. Așteptăm ca pe un eveniment de cea mai mare însemnătate ziua de 23 noiembrie, cînd, alături de toți cetățenii Patriei, slujitorii și credincioșii Bisericii noastre vor spune un DA hotărît noii și strălucitei inițiative a Președintelui nostru, pe care o considerăm drept o importantă contribuție în fapte la înseninarea orizontului vieții internaționale, pentru stăvilirea primejdiei care amenință lumea, pentru pacea și viața omenirii.

Iubiți ascultători,

Distinși oaspeți,

În pragul noii mele slujiri de Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române, gîndurile mi se îndreaptă, cu dragoste și aleasă prețuire, către membrii Sfîntului Sinod, în mijlocul cărora am depus străduanii timp de 36 de ani, pentru împlinirea diferitelor cerințe ale vieții noastre bisericești.

Mulțumesc din toată inima Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului pentru cuvîntul său cuprinzător în care a înfățișat simțămintele și speranțele pe care ierarhii Bisericii noastre le nutresc față de mine și față de viitoarea mea arhipăstorire. Cunoscînd rîvna membrilor Sfîntului Sinod pentru interesele Bisericii și ale Patriei noastre, îndrăznesc să spun, așa cum spunea odinioară Sfîntul Apostol Pavel corintenilor: „Mă bucur că în toate pot să mă încred în voi" (II Corinteni 7, 16) și pornesc cu curaj și hotărîre în noua lucrare la care am fost chemat, la înalta răspundere pe care împreună sîntem datori să o depunem pentru binele Bisericii și mîntuirea credincioșilor noștri, pentru propășirea Patriei și viața luminoasă a poporului român.

Mulțumiri pline de recunoștință adresez înalților reprezentanți

ai autorităților de stat: Domnul Marin Ivașcu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale și Domnul Ion Cumpănașu, reprezentantul Guvernului nostru, președinte al Departamentului Cultelor, care au binevoit să onoreze festivitatea de astăzi cu prezența Domniilor lor. Mulțumesc totodată Președintelui Departamentului Cultelor și pentru cuvîntul său larg cuprinzător, pe care ni l-a adus astăzi, aici, asigurîndu-l de deosebita noastră prețuire. Văd în această prezență o dovadă grăitoare a prețuirii pe care Conducerea țării noastre o acordă Bisericii Ortodoxe Române, precum și o scumpă chezășie pentru noua mea strădanie de Patriarh. De aceea folosesc și acest prilej potrivit pentru a asigura încă o dată înalta Ocîrmuire a țării noastre, personal pe Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, de întreaga mea gratitudine, adîncă recunoștință și nețărmurit devotament, precum și de hotărîrea ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii noastre de a sluji și de aici înainte, cu sporită rîvnă și sfîntă dăruire, marile năzuințe ale poporului român, îndreptate spre zidirea pe acest străvechi pămînt strămoșesc a unei vieți fericite, demne și prospere pentru toți.

Cu caldă dragoste frățească îmbrățișez pe distinșii oaspeți de peste hotare, reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe Surori, ai celorlalte Biserici creștine și ai marilor organizații creștine mondiale, care au venit astăzi în mijlocul nostru spre a ne spori bucuria și a ne încălzi cu dragostea lor, împlinind cuvintele psalmistului: „Iată acum ce este bun și ce este frumos, decît numai a locui frații împreună" (Psalmul 132, 1), și îi rog să transmită Bisericilor pe care le reprezintă cele mai bune urări din partea Bisericii Ortodoxe Române și a mea personal.

Cuvînt de aleasă mulțumire adresez reprezentanților Cultelor din România, prezenți alături de noi la această sărbătoare. Sîntem deosebit de bucuroși să constatăm și cu această ocazie că ecumenismul practic este nu numai un prilej de discuții teologice, ci, în primul rînd, o practică vie a relațiilor de frățietate dintre Cultele din țara noastră, consacrată înfloririi Patriei și păcii în lume.

Profesorilor de la institutele și seminariile noastre teologice le adresez părintesc îndemn de a-și uni — împreună cu noi — eforturile, pentru educarea și pregătirea corespunzătoare a viitorilor slujitori ai Bisericii și pentru călăuzirea teologiei noastre românești, a credincioșilor și a vieții pe drumul slujirii învățăturilor evanghelice.

La fel, îmi deschid inima și părinteasca mea dragoste către toți slujitorii altarelor, preoți și monahi, rugîndu-i să vadă în mine nu numai pe ocîrmuitorul lor duhovnicesc, ci și pe părintele iubitor, gata oricînd să ajute strădaniile și împlinirile lor închinate Bisericii și Patriei.

Îmi deschid brațele părintești și îmbrățișez cu întreaga căldură a sufletului meu pe toți credincioșii Sfintei noastre Biserici Ortodoxe, atît pe cei de aproape, care își împlinesc rosturile vieții lor pe străvechea glie străbună, cît și pe ierarhii, slujitorii și credincioșii parohiilor ortodoxe de peste hotare, care păstrează, cu rîvna lor românească aprinsă, candela credinței dreptmăritoare și

chipul țării străbune, încredințîndu-i pe toți de dragostea și prețuirea mea.

Tuturor celor de față le împărtășesc patriarhicească binecuvîntare, avînd nădejdea că harul dumnezeiesc va împlini strădaniile noastre de slujire a Bisericii și Patriei.

Cu aceste simțăminte, îmi îndrept gîndul către Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, Treimea cea întru tot sfîntă și de o ființă și începătoare de viață, cerînd binecuvîntare pentru toți cei de față, pentru Biserica, țara și poporul nostru, pentru întreg pămîntul și pentru toate popoarele lumii. Amin".

Cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, prin care a dat glas gîndurilor și simțămintelor de care era stăpînit în acele momente solemne din viața sa și din istoria Bisericii Ortodoxe Române, a fost ascultată cu luare-aminte de toți cei ce au luat parte la această slăvită festivitate. După ce, în încheierea cuvîntului, Prea Fericitul a înălțat rugăciune fierbinte Atotputernicului, să reverse harul și binecuvîntarea Sa asupra celor de față, asupra Bisericii, țării și poporului nostru, asupra întregului pămînt și asupra tuturor popoarelor lumii, ansamblul coral al Catedralei patriarhale și clericii dreptcredincioși din sfîntul locaș au slavoslovit, uniți într-o inimă, „Pe stăpînul și Patriarhul nostru Teoctist, Doamne, îl păzește întru mulți ani".

RECEPȚIE OFERITĂ DE SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Cu prilejul întronizării Prea Fericitului Patriarh Teoctist, Sfîntul Sinod a oferit, începînd de la orele 14,30, în saloanele restaurantului „București", o recepție festivă. Alături de personalitățile bisericești din țară și de peste hotare, la recepție au luat parte și reprezentanți ai Conducerii superioare de stat : Domnul Manea Mănescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat, Domnul Marin Ivașcu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale și Domnul Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor.

Într-o atmosferă înălțătoare, s-au rostit cuvîntări consacrate evenimentului solemn din istoria Bisericii Ortodoxe Române. Seria acestora a fost deschisă de Înalt Prea Sfințitul *Nestor*, Mitropolitul Olteniei :

„*Astăzi, cînd se deschide cu solemnitate Cartea de aur a Bisericii noastre*, a spus Înalt Prea Sfinția Sa, *pentru a fi înscrisă o pagină nouă în rînduirea Întîistătătorilor ei, în atmosfera de binecuvîntată bucurie a festivităților prin care ați fost înscăunat Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în numele Sinodului permanent al Bisericii noastre vă adresez calde urări de a arhipăstori cu deosebit belșug de roade în slujba Sfintei Biserici și a scumpei noastre Patrii... Sînteți din fragedă tinerețe închinat slujirii bisericești și obștești, teologiei românești ...Vă cunoaștem toți ca pe un*

om al gîndului bine chibzuit și al faptelor rodnice în slujba Bisericii și a Patriei... Sîntem încredințați că pe temeiurile îndelungatelor vrednicii de pînă acum în diferitele domenii ale slujirii noastre, întreaga activitate viitoare o veți desfășura în continuarea lucrării sfinte și sfințitoare prin care s-au învrednicit de înaltă cinstire șirul de străluciți ierarhi români, în frunte cu cei patru mari patriarhi de pioasă și veșnică amintire, dar și ținînd permanent seama de cerințele și imperativele timpului, de contextul vieții actuale, al epocii în care trăim... În atmosfera de deplină libertate religioasă de care ne bucurăm, ne sînt create toate condițiile necesare și favorabile pentru bogata desfășurare, în libertate deplină, a tuturor activităților noastre bisericești și obștești, buna și rodnica colaborare cu autoritățile de stat spre binele și prosperitatea întregului nostru popor... Solemnitatea momentului de față ne cere, nouă tuturor, să ne reînnoim solemn și ferm angajamentele, legămintele sfinte, de inimă și conștiință. Viața și pacea lumii mai întîi, pacea și fericirea ei în consecință, fericirea și viitorul ei în ultimă instanță, afirmarea rostului sublim al omului în univers — el, cunună a creației — sînt problemele noastre existențiale în contextul atît de complex și complicat al lumii contemporane". Făgăduind că Biserica străbună, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist, va sprijini străduințiile României socialiste pentru pace, vorbitorul a rugat pe Dumnezeu „*să hărăzească, în continuare, Prea Fericirii Sale, multă putere de muncă, îndelungare de zile cu deplină sănătate, prosperitate și bucurie*".

La instalarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST.

Sanctitatea Sa Patriarhul *Diodor* al Ierusalimului referindu-se la menirea Ortodoxiei în lumea de azi, a afirmat că, și acum, ca totdeauna, propovăduind dragostea, libertatea și frățietatea, ea se adresează celor puternici ai lumii pentru a se pune capăt înarmărilor, pentru asigurarea vieții pe planeta noastră. Sanctitatea Sa a mărturisit că urmărește cu satisfacție și simpatie eforturile unor conducători de state, printre care și Domnul Nicolae Ceaușescu, pentru găsirea unor soluții care ar asigura pacea și securitatea. Amintind că s-a hotărît sărbătorirea a 1600 de ani de la moartea Sfîntului Chiril al Ierusalimului, cu care prilej va avea loc o săptămînă de rugăciune pentru pace chiar în Peștera din Betleem, unde S-a născut Domnul păcii, vorbitorul și-a arătat bucuria că la această acțiune va lua parte și Biserica Ortodoxă Română.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Filaret* de Minsk și Bielorusia, scoțînd în relief țelurile ecumenismului, și-a arătat convingerea că Biserica Ortodoxă Română, călăuzită de noul ei Întîistătător, va aduce noi și importante contribuții pentru unitate și pace în lume. Reprezentantul Patriarhiei Serbiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Vladislav* de Dobrobornia, evocînd legăturile istorice frățești dintre Bisericile Ortodoxe Română și Sîrbă și dintre țara sa și a noastră, a rugat pe Atotțiitorul să ajute noului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române ca să meargă pe același drum al dragostei și întrajutorării pe care au mers înaintașii noștri. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Dorotei* de Praga s-a referit la activitatea de pînă acum a Prea Fericitului Patriarh Teoctist, cunoscută atît în laturile Ortodoxiei, cît și în toată lumea creștină, apoi, în numele Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia, convins că Prea Fericirea Sa va lucra cu aceeași rîvnă, i-a adus calde felicitări și i-a înmînat înaltul ordin al Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia „Sfinții Metodie și Chiril", ca semn al prețuirii frățești. Din partea Bisericii Ortodoxe din Cipru, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Chrisostom* de Paphos a arătat că Biserica al cărei slujitor este vede în Prea Fericitul Patriarh Teoctist pe chivernisitorul care va conduce Biserica Ortodoxă Română spre limanuri liniștite. Delegatul Bisericii Ortodoxe din Grecia, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Chrisostom* de Methymna a spus că noul cîrmuitor al Bisericii Ortodoxe Române este chemat să continue lucrarea înaintașilor săi în scaunul patriarhal; distincția sa încredințează pe toți că va merge pe urmele lor. Prea Sfințitul Episcop *Sava* de Bialystok, în numele Bisericii Ortodoxe din Polonia, convins că vrednicul arhipăstor al Bisericii Ortodoxe Române va lucra pentru unitatea Bisericilor Ortodoxe Surori și pentru adîncirea legăturilor intercreștine în duh ecumenic, s-a referit la înaintașul său în scaun, fericitul întru pomenire Patriarh Iustin care, profesor la Facultatea de teologie ortodoxă din Varșovia, a luptat mereu pentru dezvoltarea legăturilor dintre Bisericile noastre. Prea Sfințitul Episcop *John* de Helsinki, în numele Bisericii Ortodoxe din Finlanda, a mărturisit că slujitorii și dreptcredincioșii din țara sa doresc să aibă în Prea Fericitul Teoctist un prieten cald și statornic. Legăturile frățești dintre cele două Biserici vor contribui la întărirea legăturilor de prietenie dintre Finlanda și România. Prea Cuviosul Arhimandrit *Nifon Saikaly*, reprezentant al Patriar-

hiei din Antiohia, a accentuat că legăturile dintre Biserica din care face parte și cea română sînt temeiul legăturilor care se vor dezvolta spre binele Bisericilor și al popoarelor noastre, apoi a adus felicitări Prea Fericitului Patriarh Teoctist. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Chrisostom* de Mira, reprezentantul Sanctității Sale Demetrios I, Patriarhul Ecumenic, adresîndu-se Prea Fericitului Teoctist l-a încredințat că Întîistătătorul în scaunul patriarhal din Constantinopol îl *„îmbrățișează în dragoste și pace și așteaptă aceeași dragoste și pace“*.

Eminența Sa Cardinalul *Jean Wilebrands*, președintele Secretariatului pentru Unitatea creștinilor de la Vatican, a transmis Prea Fericitului Patriarh Teoctist salutul Bisericii Romei și al Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, arătînd, între altele, că acest fapt *„exprimă clar noile raporturi care s-au instaurat între cele două Biserici ale noastre, ca și voința noastră comună de a intensifica relațiile noastre și de a progresa în dialogul teologic. În această nouă atmosferă noi vom putea să vindecăm mai ușor rănile — mărturii ale trecutului — și să găsim împreună drumul drept pe care Domnul vrea ca noi să avansăm în pace și care ne va conduce la deplina comuniune în credință, în viață și lucrare comună.*

Alegerea unui nou Păstor pentru o Biserică semnifică totdeauna începutul unei noi etape care, în continuitatea marilor tradiții proprii acestei Biserici, va fi marcată de aportul noilor răspunderi adecvate la necesitățile de moment.

Prea Fericite, pentru noua Voastră misiune pastorală, eu vă urez asistența continuă a Sfîntului Duh și vă asigur de sentimentele frățești și de solidaritate ale Bisericii Romano-Catolice“.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor a fost reprezentat la festivitatea întronizării Prea Fericitului Patriarh Teoctist de Înalt Prea Sfințitul *Paul Mar Gregorius*, vicepreședinte al acestui for al Bisericilor. Înaltul ierarh, vorbind în numele a mai mult de 300 de Biserici care fac parte din Mișcarea ecumenică, a felicitat pe cîrmuitorul Bisericii Ortodoxe Române, spunînd că alegerea sa este de la Dumnezeu. *„Se întîmplă* — a continuat I.P.S. Sa — *ca instalarea Prea Fericirii Voastre să coincidă cu un alt eveniment important din viața Bisericii Dumneavoastră : împlinirea a 25 de ani de cînd această Biserică a intrat în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Am fost atunci martor al acestui eveniment care s-a întîmplat tocmai în capitala țării mele, New-Delhi. Contribuția Bisericii Ortodoxe la propășirea relațiilor ecumenice a fost excepțională. Așteptăm ca și în anii care vin să aduceți aceeași contribuție. Sîntem siguri că veți face lucrul acesta“*.

Totodată, vorbitorul a adresat noului patriarh român felicitări din partea Bisericii din India, al cărei slujitor este, cunoscută sub numele de Biserica „Sfîntului Apostol Toma“, frate în lucrarea apostoliei cu Sfîntul Apostol Andrei, propovăduitorul Evangheliei pe teritoriul locuit de români. Continuînd, a amintit că Prea Fericitul Teoctist a călătorit, în anul 1975, în India. *„Veselia spirituală care vă caracterizează*, a încheiat I.P.S. Sa, *a rămas în amintirea noastră a tuturor“*.

Prea Sfințitul Episcop *Serapion*, reprezentant al Bisericii

Copte din Egipt, felicitînd pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, a adăugat că „*relațiile bune dintre Bisericile noastre sînt fundamentate pe relațiile tot atît de bune dintre România și Egipt, dintre conducătorii țărilor noastre*". Eminența Sa Prim-episcop *Tadeus Majevsky* al Bisericii Poloneze Vechi-Catolice a transmis felicitări în numele Conferinței Episcopale Vechi-Catolice din cadrul Uniunii de la Utrecht. În numele Arhipăstorului de Canterbury a vorbit Grația Sa *John de Gibraltar*, care a spus că slujitorii celor două Biserici — Anglicană și Română — au și privilegii, dar și responsabilități. „*Privilegiul de a-L predica pe Hristos azi, dar și responsabilitatea de a lucra pentru pace și dreptate*". Referindu-se la relațiile strînse dintre cele două Biserici, vorbitorul a urat Prea Fericitului Teoctist arhipăstorie îndelungată și rodnică. Cîrmuitorul Bisericii Luterane din Suedia, Eminența Sa Arhiepiscopul Dr. *Olf Sundby* a spus : „*A vorbi unui prieten e o sarcină ușoară și plăcută. O astfel de sarcină îmi revine mie acum. Biserica Suediei împărtășește această convingere că Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române este un prieten al Suediei. Ne-ați primit aici, în România, de mai multe ori și Dumneavoastră ați vizitat, de asemenea, Suedia unde aveți prieteni. Toți aceștia se roagă, acum, pentru Prea Fericirea Voastră*". Eminența Sa Dr. *Heinz Joachim Held*, Episcop al Bisericii Luterane din R. F. Germania, exprimîndu-și mulțumirea în limba română, „*pentru adînca înțelegere care a crescut între Bisericile noastre prin vizite și dialog*", a înălțat rugăciune lui Dumnezeu cel în Treime, ca să reverse harul și binecuvîntarea Sa asupra Prea Fericitului Patriarh Teoctist, iar Bisericii Române i-a urat „*putere și bucurie pentru mărturia credinței și pentru slujirea dragostei în țara ei*".

Dr. *Glen Williams*, reprezentînd Conferința Bisericilor Europene, s-a referit la contribuția adusă în cadrul acestei organizații creștine de către Prea Fericitul Patriarh Teoctist: „*Ați adus în cadrul Conferinței Bisericilor Europene înțelepciunea Dumneavoastră sănătoasă, iar eu am beneficiat personal de pe urma ei cu ocazia unor discuții pe care le-am avut împreună. Deținești acea înțelepciune la care ajunge cineva după ani lungi de experiență... Întotdeauna cînd a fost vorba de organizația noastră, de relații între Biserici sau de relații între popoarele Europei și ale întregii lumi, preocuparea Dumneavoastră a fost întodeauna aceeași: instaurarea dreptății și a păcii în lume*". În încheiere, vorbitorul a urat Prea Fericitului putere de muncă spre a cîrmui, cu prisos de roade, Biserica Ortodoxă Română și, în același timp, spre a fi, ca și pînă acum, un slujitor activ în Conferința Bisericilor Europene.

Secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace, Dr. *Lubomir Mirejovsky*, a amintit că Biserica Ortodoxă Română activează în această organizație chiar de la fondarea ei. Românii au adus totdeauna în Adunările generale ale Conferinței Creștine pentru Pace contribuții valoroase. Ei au înțeles întotdeauna ce înseamnă independență, libertate și dreptate, temeiuri ale păcii pe pămînt. Hotărîrea luată de România în ultimul timp de a reduce cu 5 la sută cheltuielile militare constituie un bun exemplu pentru toți. Felicitîndu-l pe Prea Fericitul Teoctist, este sigur că el va da, de la înălțimea tronului patriarhal, sprijin Conferinței Creștine pentru Pace.

Reprezentanți ai Cultelor din țara noastră, prezenți la solemnitatea întronizării — Prea Sfințitul Episcop *Ioan Robu*, conducătorul Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București, Eminența Sa Dr. *Moses Rosen*, rabin-șef al Cultului Mozaic din România, Eminența Sa *Papp László*, Episcopul Eparhiei Reformate din Oradea, și Eminența Sa *Albert Klein*, Episcop al Episcopiei Evanghelice C. A. din România, au dat expresie sentimentelor de prețuire față de Prea Fericitul Teoctist și i-au urat arhipăstorie îndelungată cu înfăptuiri de cinste.

La acest act din istoria Bisericii Ortodoxe Române — întronizarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist — au fost poftiți și preoții ortodocși care păstoresc comunități românești peste hotare. În numele celor din Europa Occidentală, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop *Adrian Hrițcu* a spus că *„sub cupolele ocrotitoare ale sfintelor locașuri de închinare, credincioșii români din afara țării de obîrșie au posibilitatea de a se cunoaște unii pe alții, de a se iubi frățește... Chiar dacă soarta le-a hărăzit să viețuiască pe diferite meridiane ale lumii sufletul și gîndul le sînt mereu îndreptate la părinții și frații lor de pe meleagurile în care au văzut lumina zilei“. Acum, cînd începe un capitol nou în „cronica de aur a Bisericii Ortodoxe Române“* — a încheiat vorbitorul —, *personal și în numele confraților români de peste hotare, clerici și dreptcredincioși, facem Prea Fericitului Patriarh Teoctist calde și respectuoase urări“*. P. C. *Ioan Bugariu*, Vicarul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din America și Canada, reprezentînd pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin, împreună cu P.P. C.C. preoți Ioan Ioniță și Gh. Chișcă, a amintit, între altele, că Prea Fericitul Teoctist a fost de mai multe ori în America, apoi a făcut înaltului ierarh urări de îndelungă arhipăstorire. *„Vă rugăm*, a încheiat Părintele vicar, *să nu ne uitați, să ne sprijiniți și să răspundeți cu drag la cererile noastre. Cu toate că sîntem departe, vă asigurăm că sîntem foarte aproape sufletește de Prea Fericirea Voastră“*.

Domnul profesor *Virgil Cândea*, din partea așezămîntului de cultură, Asociația *„România“* și din partea redacției revistei *„Tribuna României“* a remarcat strădaniile Prea Fericitului Patriarh Teoctist *„încă din anii tinereții, pe calea de lumină a unei tradiții de zidire a omului întru bine și frumos, întru muncă și înălțare spirituală, pentru apărarea libertății, a păcii, pentru sporirea dragostei între oameni“*, pentru ajutorarea *„celor setoși de armonie și înălțare sufletească“*. Încredințat că Prea Fericitul Patriarh va avea aceeași caldă și largă înțelegere pentru Asociația *„România“* și pentru revista *„Tribuna României“*, că va sprijini *„eforturile de răspîndire a culturii, gîndirii și omeniei neamului nostru pe toate meridianele lumii unde există comunități românești“*, Domnul profesor Cândea i-a urat *„mulți ani, sănătate și înalte împliniri pentru binele oamenilor și pentru pacea lor“*.

Înalt Prea Sfințitul *Antonie*, Mitropolitul Ardealului, în calitatea sa de președinte al Colegiului Electoral care, la 9 noiembrie 1986, a ales în scaunul de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, după trecerea la cele veșnice a fericitului întru pomenire Iustin, pe vrednicul de cinstire Teoctist, fost, pînă acum Arhipăstor al Moldovei și Sucevei, a scos în lumină unele trăsături caracteristice

ale noului cîrmuitor al Bisericii Ortodoxe Române : înțelepciunea, pregătirea intelectuală, bunătatea inimii, agerimea minții, experiența și spiritul practic dobîndite în înaltele slujiri ce i s-au încredințat, cum și opțiunile sale chiriarhale : apărarea dreptei credințe, unitatea spirituală a turmei pe care a păstorit-o, deschiderea ecumenică, îmbinarea dreptății și iubirii, sprijinirea eforturilor pentru desăvîrșirea chipului cel nou al Patriei noastre, apărarea păcii și bunăvoirii pe pămînt. Deplin încredințat că Prea Fericitul Teoctist va continua activitatea înaintașilor săi în scaunul patriarhal, că va pregăti un cler pe care-l cer vremurile noi și va căuta și zidi pacea, Înalt Prea Sfințitul Antonie i-a urat zile bune și îndelungate,

P.P. F.F. Patriarhi Diodor al Ierusalimului, Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române și Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare.

sănătate și bunăsporire în propovăduirea cuvîntului Evangheliei și în călăuzirea turmei pe calea mîntuirii.

Prea Fericitul Patriarh *Teoctist*, încheind seria cuvîntărilor rostite la recepția oferită de Sfîntul Sinod, și-a îndreptat privirile spre Păstorul cel Mare, mulțumindu-I pentru că l-a chemat cu puterea harului Său la înalta dregătorie de cîrmuitor al Bisericii Ortodoxe Române. A mulțumit, apoi, tuturor celor care l-au înconjurat cu dragostea și sentimentele lor de încredere. Adresîndu-se Domnului Manea Mănescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat, i-a adus calde mulțumiri pentru că a participat la acest act solemn din viața Bisericii strămoșești și l-a rugat să asigure pe Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele României, bărbat de cinste al neamului nostru, ctitor înflăcărat al orînduirii celei noi în Patria noastră scumpă, că Biserica strămoșească, începînd de la Întîistătătorul ei

pînă la cel din urmă slujitor, sprijină cu hărnicie patriotică străduniile înaltei Conduceri de stat consacrate dreptății și păcii. „*Pentru noi, slujitorii Bisericii Ortodoxe și, negreșit, pentru slujitorii celorlalte Culte din țara noastră* — a spus Prea Fericitul — *Patria este leagănul nostru, înflorirea ei este țelul nostru, iar lucrarea pentru apărarea păcii este îndatorirea noastră de căpetenie. Dorim să se știe că orice fiu al Bisericii noastre este, în același timp, un fiu destoinic al Patriei noastre*".

Referindu-se la reprezentanții Bisericilor Ortodoxe și ai celorlalte Biserici și Organizații creștine internaționale, care au cinstit cu prezența lor sărbătoarea de astăzi a Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Teoctist a adăugat că ei sînt un sobor al păcii și frăției. Mulțumind, cu dragoste întru Hristos Domnul, P.P. F.F. Patriarhi, Diodor al Ierusalimului și Maxim al Bisericii Bulgare, cum și tuturor celor ce reprezintă, fie Biserici Ortodoxe Surori, fie alte Biserici, Culte și Organizații creștine internaționale, cîrmuitorul Bisericii Ortodoxe Române a încredințat că va stărui necontenit pentru ca toți slujitorii lui Dumnezeu de pe toate meridianele lumii să fie uniți într-un cuget și o simțire cînd este vorba de pace, dreptate și bunăvoire între oameni.

Cuvinte părintești de mulțumire a adresat Prea Fericitul Teoctist înalților ierarhi români rugîndu-i să-l ajute ca să-și îndeplinească cu belșug de roade misiunea la care a fost chemat. De asemenea, a mulțumit colaboratorilor din cadrul Administrației Patriarhale și din cancelaria Arhiepiscopiei Bucureștilor, profesorilor de la Institutele teologice din București și Sibiu, consilierilor eparhiali, protopopilor și stareților din Arhiepiscopia Iașilor și tuturor celor ce au fost alături de Prea Fericirea Sa, cerîndu-le să stăruie, fiecare la locul său, în îndeplinirea îndatoririlor.

Cu rugăciunea de mulțumire, agapa și recepția au luat sfîrșit.

CONCERT FESTIV

Începînd de la orele 20, la Institutul Teologic din București a avut loc un concert festiv la care au luat parte oaspeții de peste hotare, ierarhii români, profesori de teologie, consilieri eparhiali, protopopi, stareți ș. a. Corala preoților din București și corul studenților teologi au interpretat, cu măiestrie artistică, imne religioase, care au fost ascultate cu mare atenție.

*

* *

În ziua de 16 noiembrie 1986, a început un nou capitol al istoriei noastre bisericești : *Teoctist Patriarhul* ; slujitorii altarelor străbune, monahii și monahiile, cum și dreptmăritorii creștini din istorica Arhiepiscopie a Iașilor, călăuziți și îndrumați nouă ani de înaltul ierarh, instalat, în această zi, la cîrma Bisericii Ortodoxe Române, o dată cu fiasca și respectuoasa felicitare adresată părintelui lor duhovnicesc, roagă pe Cel Atotputernic să-l binecuvînteze cu îndelungă înzilire, sănătate deplină și putere multă spre a înscrie, în acest capitol, înfăptuiri de cinste.

Pr. Scarlat PORCESCU

MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI TEOCTIST ARĂPAȘU

Mitropolia Moldovei a fost arhipăstorită, pînă acum, de trei mitropoliți cu numele Teoctist. Cel dintîi a stat în fruntea acestei istorice eparhii aproximativ 25 de ani (1452/1453-1477) [1]. Potrivit unor ipoteze, el ar fi fost rudă cu familia domnitoare a Mușatinilor și, înainte de trecerea sa în ierarhia superioară, ar fi condus, ca egumen, o mănăstire moldovenească. În calitate de mitropolit al țării, el este menționat ca sfetnic și martor de credință, în numeroase documente din vremea domnitorului Petru Aron și, îndeosebi, din vremea lui Ștefan cel Mare pe care, de altfel, l-a și „pomăzuit" la *Direptate*, cînd acesta a preluat tronul Moldovei. În unele documente, el poartă titulatura: *Părintele nostru chir Teoctist, Mitropolitul Sucevei*, iar în altele — cele mai multe — *Mitropolitul nostru chir Teoctist*. Din porunca lui Ștefan cel Mare, pe lespedea care acoperă mormîntul său, săpat în pridvorul bisericii „Adormirea Maicii Domnului", din Mănăstirea Putna, pe care o și sfințise, la 3 septembrie 1470, înconjurat de episcopii de la Roman și de la Rădăuți și de 64 de preoți, s-a dăltuit o inscripție care poate fi socotită un omagiu adus de slăvitul domnitor acestui vrednic ierarh.

Alt mitropolit al Moldovei, cu acest nume, *Teoctist* (1508-1528), a fost mai înainte egumen al Mănăstirii Neamț și episcop al Romanului (1500-1508). În timpul egumenatului său la Neamț s-a sfințit biserica „Înălțarea Domnului" ctitorită de Ștefan cel Mare. Unul dintre ucenicii săi, Macarie, la rîndul său episcop al Romanului și autor al unei cronici moldovenești în limba slavă, referindu-se la Teoctist, a notat, în cronica sa, că acesta a fost „învățătorul Moldovei", „învățat ca nimeni altul". Această caracterizare, fără îndoială, encomiastică, arată, totuși, că Teoctist, fie la Neamț, fie la Roman și Suceava, a încurajat și sprijinit activitățile cărturărești. Acest mitropolit a fost înmormîntat în pridvorul

---

1. El a fost hirotonit, potrivit mențiunilor din Letopisețul de la Putna (varianta 1) și din Letopisețul de la Putna (varianta 2) „de către patriarhul sîrbesc, Nicodim" (Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI, publicate de Ion Bogdan, ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 49, 61), care rezida în localitatea Ipek (Peci). Motivele pentru care Teoctist a fost hirotonit în afară de hotarele țării sînt următoarele: 1. Cel puțin unul, dacă nu ambele scaune episcopale din țară (Roman și Rădăuți), era vacant; în acest caz, nefiind doi arhierei, canonic, hirotonia nu se putea face în Moldova; 2. La Constantinopol nu se putea ajunge deoarece în acei ani străvechea cetate bizantină era împresurată și asediată de otomani. În afară de aceasta, patriarhia constantinopolitană avusese atitudini unioniste care, cum se știe, nu erau împărtășite de moldoveni (Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 1, București, 1980, p. 327-328).

bisericii „Înălțarea“ de la Neamț. O însemnare tîrzie, poate din secolul al XVIII-lea, arată locul unde, probabil, a fost el înhumat.

În sfîrșit, cîrmuitorul duhovnicesc al Moldovei, cu numele ierarhilor despre care a fost vorba mai sus, este *Teoctist Arăpașu*. Arhipăstoria sa a început în octombrie 1977 și s-a încheiat în noiembrie 1986, cînd a fost ales și întronizat Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Înaltul ierarh a văzut lumina într-un sat din vecinătatea orașului Botoșani. Deseori, se referă, în discuții, la părinții săi trupești, plugari împovărați de nevoi. Uneori, asemăna sălașul părintesc cu un izvor îmbelșugat și totdeauna proaspăt, din care *a dobîndit credința cea adevărată, dragostea de țară și de neam*. Într-o împrejurare solemnă din viața sa, mărturisea că poartă, în potirul sufletului său, *iubirea pentru locurile natale și prețuirea pentru fiii lor harnici, închinători pînă la desăvîrșire în dreapta credință și adînc înrădăcinați în acest pămînt strămoșesc*.

Cînd nu împlinise 14 ani, chemat de un glas tainic spre *curțile Domnului*, tînărul Teodor Arăpașu — numele primit la Sfînta Taină a Botezului — se desprindea de sălașul în care viețuise sub aripile ocrotitoare ale părinților săi. În vestitele *vetre de evlavie și de viață duhovnicească ale Moldovei*, spre care și-a îndreptat pașii, a sorbit *cuvîntul viu și lucrător al Domnului* și, în desăvîrșită ascultare, a îmbrăcat haina îngerescului chip, luînd numele *Teoctist*, cu care va rămîne, de-a pururea, în istoria vieții noastre bisericești. De la părinții săi duhovnicești pe care i-a cunoscut direct și de la cei care au viețuit, de-a lungul veacurilor, în sfintele noastre mănăstiri, pe care i-a cunoscut indirect, prin lecturi — neștiuții sihaștri înaripați de gîndire și simțire isihastică, monahii călăuziți de flacăra neprihănirii, copiștii și caligrafii cu mîini binecuvîntate care au lăsat opere de întrarmare duhovnicească, dăltuitorii în lemn și piatră, alcătuitorii analelor și cronicilor, chivernisitorii și ocrotitorii ctitoriilor străbune și valorilor artistice hărăzite sfintelor noastre locașuri —, cum și de la dascălii de la Seminarul Teologic din Mănăstirea Cernica și de la Facultatea de Teologie din București, fratele Teodor, apoi ierodiaconul Teoctist Arăpașu a dobîndit numeroase cunoștințe, deprinderi alese și hotărîrea neclintită de a sluji Domnului și semenilor.

În anul 1942 a fost chemat de fericitul întru pomenire Patriarh Nicodim, ierodiacon la catedrala patriarhală, iar în primăvara anului 1945, împlinind un îndemn tainic, s-a îndreptat spre cetatea Moldovei, Iași, grav lovită de război. Aici a fost hirotonit ieromonah pe seama Catedralei mitropolitane, s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității ieșene pentru a-și întregi formația intelectuală și, alături de Arhiereul-vicar Justinian Vasluianul, ca arhimandrit, apoi ca vicar-administrativ al Arhiepiscopiei Iașilor, a lucrat, cu elan tineresc, de pe poziția de slujitor al Bisericii, pentru alinarea celor copleșiți de necazuri și dureri, pentru refacerea Moldovei lovită crunt de ultimul cataclism mondial. Începînd din martie 1950, a îndeplinit misiuni de covîrșitoare însemnătate în Biserica Ortodoxă Română. Chemat, în acea lună, la înalta treaptă a arhieriei, avea convingerea, cum însuși a mărturisit, *că puterea*

harului preface pe slujitorii Domnului din *vase de puțin preț* în vase de cinste purtătoare de mireasmă. Adînc mișcat de măreția momentului, privirile sale erau ațintite la Sfîntul Atanasie cel Mare, *zelosul apărător al dreptei credințe*, la Sfîntul Ciprian al Cartaginei, *apologetul unității bisericești*, la Sfîntul Vasile cel Mare, organizatorul carității creștine, la Sfîntul Ioan Gură de Aur, ctitorul unui roditor tezaur de doctrină și practică religioasă creștină, la nesfîrșitul șir de ierarhi dintre care *unii au culminat cu știința*, alții au *prisosit cu mila* sau cu *spiritul păcii*, iar alții prin *frumusețea și armonia operei lor*. În acel martie, memorabil, mărturisea în fața Sfîntului Sinod că va sorbi *din acest izvor nesecat de vrednicii*, spre a cinsti treapta la care a fost chemat. Fie la București, ca Episcop-vicar și, un timp, rector al Institutului teologic, fie în scaunul episcopal al Aradului, în cel de la Oradea, ca locotenent, de asemenea, mai tîrziu, în scaunul mitropolitan de la Sibiu, fie în scaunul mitropolitan al Olteniei, a cunoscut oameni cu multă știință, ierarhi care s-au remarcat, prin osîrdia lor pastorală ca și prin patriotismul lor, dreptcredincioși din sate și orașe care viețuiesc potrivit dumnezeiești propovăduiri a Mîntuitorului, a străbătut plaiurile Patriei noastre a căror pitorească înfățișare a imprimat fiilor neamului nostru măsură, cumpănire și chibzuință, a agonisit învățătură, experiență și îndemînare, a adăugat printr-o necontenită stăruință, la statura firii și caracterului său, cele ce sînt trebuitoare unui *iconom al harului dumnezeiesc*.

Trecînd în scaunul chiriarhal al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, prin îndătinata alegere, în octombrie 1977, privea și înțelegea Moldova cu ochii și răspunderea marelui arhiereu. Această istorică provincie românească nu mai era privită ca leagănul copilăriei și tinereții sale. Scaunul chiriarhal de la Iași era, în viziunea sa, a bărbatului care judecă lucrurile prin unghiul valorilor, un jilț măreț, un amvon de la care trebuia să predice Evanghelia, să conducă dreptcredincioșii pe calea mîntuirii, să sfințească, prin puterea harului, pe toți fiii Bisericii.

Cu urechea aplecată la șoaptele pămîntului în care sălășluiesc osemintele strămoșești sînt vii, în care datinile strămoșești sînt vii, în care flacăra credinței este nestinsă, înaltul ierarh își îndreaptă privirile la renumiții săi înaintași care au dat slavă acestui istoric scaun, la catapeteasma — imaginea îi aparține — în care sînt orînduiți mitropoliți moldoveni — printre care *Teoctist I*, *Teoctist II*, *Grigore Roșca*, *Anastasie Crimca*, *Varlaam*, *Dosoftei*, *Iacob Putneanul*, *Iacob Stamati*, *Veniamin* ș. a. — cu hotărîrea de a păși pe urmele lor, de a prelua din rîvna lor, de a-și dăltui loc alături de ei. Unii dintre ei s-au distins prin știință adîncă, alții prin evlavie, în sfîrșit, alții prin strădanii și înfăptuiri gospodărești, „*după harul pe care l-a primit fiecare*“ (I Petru 4, 10).

„*Voi purta pururea în mintea și lucrarea mea*, mărturisea în fața Colegiului Electoral, *chipurile și vredniciile lor nemuritoare*“.

Cu respectul cuvenit, își îndreaptă cugetul său la cel ce a păstorit, la Iași, în zorii vieții și ai orînduirii celei noi a poporului nostru, la pururea pomenitul Patriarh Justinian, ctitorul apostolatului social, stil și metodă pastorală, expresia unor reflecții profunde,

a unei experiențe îndelungate, care, cum afirma, cu altă ocazie, îndreaptă atenția slujitorilor nu numai la păstrarea unității de credință, prin frumusețea gîndirii și a cultului ortodox, ci și la slujirea năzuințelor poporului român ce pășește cu încredere pe treptele epocalelor înfăptuiri. Patriarhul Justinian s-a remarcat pe cînd păstorea la Iași, mai cu seamă în etapa dramatică, de tristă amintire, pricinuită de război și de urmările sale, a spus-o, de atîtea ori, Mitropolitul Teoctist, ca *arhiereu al muncii, ca bărbat al jertfelniciei pentru binele obștesc*, iar la cîrma Bisericii Ortodoxe Române, realist, destoinic organizator, deschizător de ev nou.

Chipul ierarhului care a păstorit la Iași mai bine de două decenii, cu rîvnă, cu hotărîre neclintită, chipul *Prea Fericitului Patriarh Iustin* a stat, necontenit, înaintea privirilor Mitropolitului Teoctist. Pregătirea sa cărturărească temeinică, puterea de muncă, spiritul de pătrundere în miezul problemelor, capacitatea de a prețui ceea ce este bun și frumos, corectitudinea exemplară, demnitatea impunătoare, trăsături și particularități ale predecesorului său în scaunul mitropolitan al Moldovei și Sucevei și în cel patriarhal, strădaniile sale consacrate unității de credință, înveșmîntării ctitoriilor care pun în lumină evlavia și măiestria înaintașilor, păstrării și ocrotirii valorilor patrimoniale, gospodăririi și dotării ansamblului arhitectonic mitropolitan, sprijinirii epocalelor înfăptuiri ale poporului nostru, statornicirii relațiilor frățești ecumenice între creștinii de pretutindeni, au dat Mitropolitului Teoctist imbold și avînt în îndeplinirea înaltelor sale îndatoriri.

Istoria este cuprinzătoarea și nesfîrșita carte prin mijlocirea căreia cunoaștem ceea ce s-a petrecut înainte de noi, prin care deslușim și înțelegem etapele de dezvoltare ale omenirii, coordonatele spirituale-economice-sociale ale vremurilor, contribuțiile personalităților de înalt prestigiu care, de-a lungul secolelor, au imprimat evenimentelor pecetea gîndirii și voinței lor. Ea este, cum s-a remarcat, dascălul de la care și prin care învățăm mereu. După ce a preluat toiagul arhipăstoresc al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Mitropolitul Teoctist Arăpașu și-a îndreptat privirile la ierarhii moldoveni a căror gîndire, activitate cărturărească bogată și stil pastoral apar, în perspectivă istorică, într-o lumină strălucitoare, dar, cu atenție patriotică și cu hotărîrea de a cuprinde în cugetul său istoria ținuturilor peste care a fost rînduit arhipăstor, și-a îndreptat privirile și spre bărbații de excepție ai Moldovei care stau la loc de cinste în panteonul spiritual al României, la acei fii ai neamului nostru care s-au remarcat, fie prin vitejie, fie prin destoinicie gospodărească, fie prin știință, înțelepciune și har literar. Astfel, la Biserica „Sfîntul Nicolae" din Rădăuți, în fața mormintelor în care odihnesc cei dintîi domnitori ai Moldovei a înțeles, mai temeinic, strădania acestora pentru consolidarea și independența statului ; la Bistrița și-a reamintit de etapa istorică dominată de Alexandru cel Bun ; la Putna, a intuit, în profunzime, ceea ce slăvitul voievod Ștefan a dat Moldovei și neamului său ; la Probota a cunoscut, îndeaproape, preocupările lui Petru Rareș, în viziunea scriitorului Delavrancea, un *Luceafăr* ; la Sucevița, ctitoria Movilești lor, a remarcat spiritul artistic al ctitorilor; de asemenea, la Galata, ctitoria lui Petru Șchiopul, și la Cetățuia înălțată de Gheor-

ghe Duca; la „Sfinții Trei Ierarhi", în fața mormintelor lui Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir și Alexandru I. Cuza, au revenit, în memoria sa, epocalele înfăptuiri ale acestor domnitori; la Prigoreni s-a înclinat în fața mormîntului în care odihnește, în veci, sfătosul cronicar I. Neculce, la Mircești a adus omagiu poetului V. Alecsandri ; la Humulești a vizitat casa în care a văzut lumina povestitorul I. Creangă; la Ipotești a păsit „pătruns de un fior spiritual", pe urmele genialului M. Eminescu; la Mălini, într-o predică rostită cu prilejul unui moment solemn din viața parohiei, s-a referit la poetul N. Labiș născut în acel sat; la Liveni-Botoșani a evocat memoria vestitului compozitor-muzician G. Enescu, iar la Stupca-Suceava a văzut mormîntul marelui compozitor Ciprian Porumbescu ; la Iași a cercetat, cu luare aminte, casele memoriale: M. Sadoveanu", „Otilia Cazimir", „G. Topîrceanu", bojdeuca lui Creangă și muzeul literaturii din „Casa Dosoftei" și „V. Pogor". Adînc întristat de sfîrșitul poetului G. Lesnea, fost membru al Adunării eparhiale, a omagiat, la catafalcul său, opera sa literară și s-a rugat pentru sufletul său. Cu dispoziție pentru problemele culturale, omenie și deschidere, a primit, la reședința mitropolitană, academicieni, oameni de știință, istorici, scriitori, profesori cu care a purtat discuții privind mai cu seamă contribuția Moldovei adusă la îmbogățirea patrimoniului cultural-spiritual al țării noastre. Strădaniile și înfăptuirile bărbaților renumiți care au viețuit pe istoricele meleaguri moldovene au stat, necontenit, în atenția Mitropolitului Teoctist.

Cronicarul nepărtinitor, obiectiv, care va zăbovi cîndva, în arhiva mitropolitană și o va explora, va nota, negreșit, că, în istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei, arhipăstoria Mitropolitului Teoctist este o etapă de strădanii și înfăptuiri remarcabile. În cele ce urmează, mă refer, cu totul sumar, la împlinirile sale din cei nouă ani de arhipăstorire la Iași, în prim plan cele culturale, unele literare, care pun în lumină opțiunile sale intelectuale, iar altele consacrate patrimoniului artistic bisericesc. Arăt, în sfîrșit, că, înaintea ochilor săi, au stat, necontenit, Ortodoxia pe care a slujit-o cu dăruire, ecumenismul, pacea și Patria.

În anul 1978 a scris și tipărit o monografie — debutul său editorial — consacrată *Mitropolitului Iacob Putneanul*, de la moartea căruia se împlineau două secole, ierarh care a înțeles și sprijinit ideile și năzuințele epocii sale, care a susținut, cu avînt emanciparea semenilor săi prin binefăcătoarea lumină a învățăturii, care, ca vlăstar al pămîntului strămoșesc, s-a identificat cu aspirațiile întregului popor din Țara Moldovei, ridicîndu-se, cu toată autoritatea sa chiriarhală, împotriva comportărilor, neomenești, contemporane. Citind această monografie, înțelegi că Iacob Putneanul a stăruit, în etapa luminilor, pentru renașterea neamului său.

La trei secole de la apariția celei dintîi ediții a *Liturghierului* — Dumnezeiasca Liturghie, Iași, 1979 — tipărit prin osteneala Mitropolitului Dosoftei, a reeditat această valoroasă carte de cult, într-o ediție critică pregătită de N. A. Ursu. În Studiul introductiv a evocat luminoasa personalitate a Mitropolitului Dosoftei, conchizînd că renumitul ierarh este un fiu al plaiurilor moldovene, în-

vățat ca nimeni altul, pe vremea sa, născut duhovnicește la istorica Mănăstire Probota, deschizător de drum în poezia românească, prin versificarea psalmilor, ctitor al limbajului liturgic, primul dintre ierarhii români care a tipărit Liturghierul în limba vorbită de popor — menționez că Mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei, contemporanul său, ierarh de exemplară destoinicie, tipărea în anul 1680 Liturghierul, în care rînduielile tipicale sînt în limba română, dar, nota el, „Liturghia toată a o prepune, pre limba noastră și a o muta, nice am vrut, nice am cutezat“ — demonstrînd că această limbă are un lexic bogat și structuri gramaticale care pot reda terminologia teologică.

În sfîrșit, doi distinși ierarhi despre care clericii și dreptcredincioșii moldoveni au amintiri nesterse, spre care Înaltul Teoctist s-a îndreptat cu atenție sînt : Mitropolitul *Iosif Naniescu*, slujitor încununat de aura smereniei și aplecării fără zăbavă întru ajutorarea tuturor celor ce alergau la el, ierarh cu înfățișare filocalică, scoțînd în lumină într-un articol, publicat în paginile acestei reviste [2], opera sa caritativă și rîvna sa pilduitoare pentru încheierea lucrărilor de construcție ale monumentalei Catedrale mitropolitane din Iași. Celălalt arhipăstor al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, evocat tot în această revistă [3], cînd s-au împlinit 65 de ani de la făurirea statului unitar național român, este *Mitropolitul Pimen* care, în vîltoarea evenimentelor tragice pricinuite de cel dintîi război mondial, a înflăcărat ostașii luptători pentru îndeplinirea idealului scump al neamului nostru, a cercetat și mîngîiat răniții, a ajutat orfanii, a dat sprijin celor ce au găsit adăpost în cetatea istorică a Moldovei.

Tipărind, într-o impunătoare înmănunchere, intitulată *Pe treptele slujirii creștine* [4], care cuprinde cuvîntări ocazionale, meditații teologice, scrisori pastorale, predici și omilii, rostite în sfintele locașuri, în diferite foruri obștești sau în alte împrejurări, Mitropolitul Teoctist Arăpașu, mărturisea că s-a silit să păstreze *„aprins harul lui Dumnezeu... primit prin punerea mîinilor“* (II Timotei 1, 6) și adăuga că fiecare în parte, și toate la un loc, sînt expresii ale gîndirii, lucrării și slujirii sale. Ele oglindesc credincioșia față de Biserica părinților noștri și față de comoara ei de învățătură, atașamentul față de agonisita nepieritoare a neamului nostru și, în același timp, adeziunea la avîntul cu care toți fiii Patriei noastre zidesc, într-un gînd și o voință, chipul strălucitor al României. În viziunea sa, treptele slujirii sînt laturi și dimensiuni ale lucrării pe care, ca ierarh *„pus de Duhul Sfînt să păstorească Biserica“* (Faptele Apostolilor 20, 28), le-a îndeplinit față de Păstorul cel Mare și față de toți cei cărora s-a adresat, îndemnîndu-i pe toți, părintește, să prisosească în săvîrșirea lucrului celui bun.

Pe meleagurile binecuvîntate ale Moldovei sînt păstrate ca boabele de mărgăritar ctitorii sfinte, vestite prin frumusețea și originalitatea lor artistică, dovezi ale geniului creator al neamului

---

2. „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, nr. 1-2/1982.
3. Nr. 10-12/1983.
4. În anul 1980 au apărut partea I și partea a II-a a lucrării, iar în 1986 partea a III-a și a IV-a.

românesc. Cu grijă pilduitoare, privirile Mitropolitului Teoctist s-au oprit la aceste verigi de aur ale patrimoniului nostru cultural-național, fie continuînd lucrările de restaurare, reconstituire, protecție și consolidare, care, deja, se efectuau cînd a preluat cîrja arhipastorală a Moldovei și Sucevei, fie începînd altele. Trebuie să se știe că toate lucrările, de orice fel, s-au executat, în ultimii ani, numai cu fondurile administrației arhiepiscopale sau ale unor mănăstiri. Prioritar, a avut în vedere ctitoriile voievodale cu valoare istorică și artistică la care mă refer, acum, doar enunțiativ. Astfel, la Biserica *„Sfîntul Nicolae“ (Bogdan Vodă) din Rădăuți* s-au efectuat lucrări de protecție; la *Voroneț* s-au consolidat frescele exterioare; la *Putna*, pe lîngă consolidarea și completarea zidurilor incintei, s-a restaurat și pictat paraclisul și s-a reconstituit palatul voievodal al slăvitului Ștefan, ctitorul mănăstirii; această lucrare pentru care s-au alocat multe milioane, oglindește sensibilitatea patriotică a Mitropolitului Teoctist; la *Tazlău* biserica, înălțată de Ștefan cel Mare, își recapătă, prin lucrările de restaurare, forma originară; la Biserica *„Sfîntul Gheorghe“ din Suceava*, pe vremuri Catedrală mitropolitană, s-au scos la lumină porțiuni din pictura exterioară ; clădirile din jurul acestui important monument au fost mărite și reînnoite; la *Bistrița*, clădirile înălțate de Alexandru cel Bun și Petru Rareș au fost restaurate, iar corpurile de chilii care, pînă acum, erau mormane de moloz au fost reconstituite ; ctitoria lui Petru Rareș de la *Rîșca* se restaurează; de asemenea clădirile împrejmuitoare; *Slatina*, ctitoria lui Alexandru Lăpușneanu, și-a recăpătat, în urma lucrărilor de restaurare, înfățișarea de la început ; la *Neamț* s-au efectuat lucrări de întreținere și renovare ale clădirilor incintei și reședinței mitropolitane: de asemenea, la clădirile de la *Secu* și *Horaița;* în atenția sa binevoitoare au stat Mănăstirile *Gorovei* și *Vorona* la care a reînnoit bisericile și la care a înălțat clădiri impunătoare cu utilitate gospodărească; *la Biserica „Sfîntul Sava“ din Iași* s-au încheiat lucrările de restaurare; importante lucrări de întreținere și renovare, mai cu seamă ale incintelor, s-au săvîrșit la *Dobrovăț, Bîrnova, Galata, Hlincea, Frumoasa*, situate în Iași sau în apropiere; ansamblul monumental *Bărboi*, — biserica, turnul clopotniță și casa (unul dintre cele mai vechi edificii din cetatea istorică a Moldovei) — este acum, reînnoit ; deoarece pictura Catedralei mitropolitane săvîrșită de renumitul pictor Gh. M. Tattarescu era înecată în fum și impurități a fost curățită prin lucrări săvîrșite sistematic; scena *„Întîmpinarea Domnului“* de pe bolta logiei de deasupra intrării în catedrală, săvîrșită de același pictor, era atît de avariată din cauza intemperiilor naturale și a prafului încît personajele ansamblului și motivele decorative se distingeau cu mare greutate ; această pictură a fost înlocuită cu una nouă, în tehnica mozaic, reproducîndu-se, întocmai, desenul și culorile ansamblului compozițional originar ; biserica din Iași, cunoscută sub numele de *„Mitropolia veche“*, ctitoria Mitropolitului Gavriil Calimachi, ca urmare a lucrărilor de restaurare, interioare și exterioare, efectuate în intervalul 1980-1986, a dobîndit înfățișarea pe care o avea în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea ; cu totul remarcabile sînt monumentalitatea și frumusețea artistică a pridvorului deschis al acestui locaș, unic în

fosta capitală a Moldovei; multe alte locașuri, valoroase prin vechimea și înfățișarea lor artistică, au fost consolidate, renovate sau restaurate, la sugestiile, îndemnurile și cu sprijinul Mitropolitului Teoctist. Nu numai asupra locașurilor sfinte, întrupările vibrațiilor duhovnicești ale înaintașilor, și-a îndreptat privirile, ci și asupra celor mai noi din satele și orașele Arhiepiscopiei; amintesc un singur exemplu edificator; Biserica din Vatra Dornei, pînă mai ieri un locaș de o simplitate izbitoare, are astăzi, ca urmare a planurilor, sugestiilor și sprijinului dat de Înaltul arhipăstor, înfățișarea unei ctitorii mușatine.

Cu scopul de a pune la îndemîna celor ce se îndreaptă spre ctitoriile noastre valoroase lucrări monografice, a continuat acțiunea de editare a unor astfel de lucrări. Cu binecuvîntarea și sprijinul său au apărut, pînă acum, *Mănăstirea Neamț*, *„Sfîntul Ioan"-Suceava*, *Voroneț*, *Mănăstirea Agapia*, sînt în curs de apariție *Mănăstirea Putna*, *Mănăstirea Varatic* și s-au pregătit două volume referitoare la monumentele istorice bisericești din județele *Suceava* și *Iași*.

Ocrotirea cărților vechi și a valorilor liturgice din Arhiepiscopia Iașilor, expresii, mesaje ale credinței religioase și sensibilității artistice a înaintașilor, a fost una dintre preocupările sale de căpetenie; pentru buna și gospodăreasca păstrare a celor ce nu mai sînt utilizate la săvîrșirea sfintelor slujbe s-a hotărît amenajarea unor încăperi corespunzătoare din toate punctele de vedere în județele Arhiepiscopiei; astfel, acelea adunate de la biserici din județul Iași sînt depozitate, cu grijă, într-o clădire de la Biserica *Golia*, în prealabil restaurată, acelea care provin de la locașuri din județul Suceava, în cîteva încăperi de la Mănăstirea *„Sfîntul Ioan cel Nou" din Suceava* și la Mănăstirea *Sucevița*, acelea din județul Botoșani, într-o clădire construită, de curînd, la *Vorona*, iar acelea din județul Neamț la Mănăstirea *Secu*.

Seminarul teologic al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în care se pregătesc tineri ce vor sluji, mîine, Biserica strămoșească și Patria noastră scumpă, a stat, necontenit, în atenția sa; de asemenea, *tipografia mitropolitană* din Mănăstirea Neamț a fost sprijinită spre a-și împlini menirea și înzestrată cu mașini tipografice moderne. *Mănăstirile*, în viziunea sa, sînt vetre ale Ortodoxiei, școli ale muncii, evlaviei și bunelor rînduieli. Pentru ca toți cei care viețuiesc în aceste așezări să sporească în duh și în virtute a vegheat, cu luare aminte, asupra lor, ca să nu fie, cu nimic, mai prejos de istoricele mănăstiri ale Răsăritului ortodox.

Se cunoaște bine, unitatea spirituală a unui popor este temeiul și chezășia tuturor înfăptuirilor care durează. Disensiunile de orice fel, fără îndoială și cele religioase, duc la vrajbă păgubitoare pentru marea noastră familie care este neamul nostru. Iată de ce, în timpul arhipăstoriei Mitropolitului Teoctist la Iași, sub necontenita sa îndrumare, au fost luate măsuri, s-au adoptat procedee și metode de lucru, cu temeiuri în izvoarele descoperirii dumnezeiești — Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție —, s-au formulat planuri de activitate pastorală, s-au organizat conferințe, s-au dat preoților convocați, în serii, la consfătuiri, sfaturi și îndemnuri privind uni-

tatea de credință în parohii, ca toți fiii Bisericii să mărturisească pe Mîntuitorul Hristos într-o inimă și într-un cuget. Călăuzit de duhul ecumenismului și de harul iubirii, al deschiderii și dialogului, Mitropolitul Teoctist și-a îndreptat privirile spre unii credincioși desprinși de aripa ocrotitoare a Bisericii chemîndu-i la unitate frățească scumpă moșilor și strămoșilor noștri.

Crainic al Bisericii Ortodoxe Române, la întîlniri și reuniuni interortodoxe sau al creștinătății din întreaga lume, înaripat de același duh al iubirii și unității frățești, a adus la îndeplinire misiuni de mare importanță încredințate de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Misiunile îndeplinite peste hotarele țării, cu dăruire, au arătat că este un vrednic lucrător în adînc umana mișcare ecumenică.

Vlăstar al unei familii modeste dintr-un sat în care tradițiile strămoșești sînt vii, plecîndu-și statornic gîndul la viața și aspirațiile semenilor și fiilor săi duhovnicești, Mitropolitul Teoctist a rămas credincios poporului, prin ideile și concepțiile sale, prin sensibilitatea sa românească, prin voința și hotărîrea sa, aducînd sprijinul său nețărmurit pentru o viață de ordine și de întocmiri sănătoase în Patria noastră. Strădania sa, de acum patru decenii, ca arhimandrit vicar, în acțiunea de alinare a celor împresurați de necazuri și dureri, aportul său la stăruitoarea lucrare de refacere a Moldovei lovită crunt de război, silința sa de a merge pe calea cea nouă, osîrdia cu care, ca diriguitor al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, a purtat flacăra iubirii de țară, pun grăitor în lumină patriotismul său.

Adept al epopeicei și mondialei acțiuni pentru apărarea păcii, chiar de la începuturile ei, cu nestrămutata convingere că îngrămădirile uriașe de arme ucigătoare în diferite părți ale planetei pricinuiesc groază și îngrijorare, că spectrul unei catastrofe oprește mersul înainte al omenirii, Mitropolitul Teoctist a sfătuit, fără încetare, a dat îndemnul părintesc tuturor fiilor săi duhovnicești, clerici și mireni, ca să se arate, fiecare, la locul în care se află, slujitor și făcător al păcii și bunăvoirii între oameni.

Fie în sfintele locașuri, ca propovăduitor și învățător, ca slujitor al Logosului întrupat în istorie, fie în adunări obștești sau la tribuna Frontului Unității și Democrației Socialiste, ca mlădiță a Patriei noastre scumpe, fie în Marea Adunare Națională, ca deputat, a stăruit, neabătut, pilduitor, pentru omenie, pentru dreptate pe pămînt, pentru dragoste frățească, pentru înveșmîntarea țării întru frumusețe și podoabă. Distincțiile ce i-au fost acordate de înalte căpetenii ale Bisericilor de peste hotare, ca și ordinele și medaliile ce i-au fost conferite de înalta Conducere a Patriei noastre, sînt o cinstire a strădaniilor sale și, firește, ale tuturor slujitorilor bisericești, consacrate Ortodoxiei, unității creștine, păcii și Patriei.

Roadele strădaniilor sale de arhipăstor al Mitropoliei Moldovei și Sucevei adeveresc și confirmă grăitor că a fost părinte binecuvîntat de Păstorul cel Mare cu harul omeniei, că a fost îndrumător iscusit, chivernisitor vrednic, conducător cu autoritate, uneori aspru, dar totdeauna drept, că a călăuzit, cu înțelepciune și duh pastoral, turma peste care a fost rînduit.

La 9 noiembrie trecut, Mitropolitul Moldovei și Sucevei Teoctist Arăpașu a fost ales Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, iar la 16 a aceleași luni a fost instalat.

Din scaunul mitropolitan de la Iași au trecut în scaunul de la București următorii mitropoliți : Calinic Miclescu (1875-1886), cu titulatura de Mitropolit primat, Nicodim Munteanu (1939-1948), Justinian Marina (1948-1977) și Iustin Moisescu (1977-1986), cu titulatura de patriarh [5]. Cîrmuitorul, de ieri, al Mitropoliei Moldovei și Sucevei și înaltul diriguitor, de astăzi, al Bisericii Ortodoxe Române, a agonisit, de-a lungul a șase decenii, experiență și știință, este înzestrat cu virtutea înțelepciunii și duhul iubirii de oameni, dă cinstea cuvenită Patriei și pămîntului strămoșesc, lucrează neabătut pentru unitatea Bisericilor, dorește pace pe pămînt și între oameni bunăvoire, este hotărît să pășească pe urmele înaintașilor săi.

Clericii, viețuitorii din mănăstiri și dreptcredincioșii creștini din Mitropolia Moldovei și Sucevei înalță rugăciune stăruitoare Atotputernicului ca să înmulțească anii Prea Fericitului Patriarh Teoctist, să-i sporească puterile, să-l întrarmeze, la început de drum, nou, cu harul și dumnezeiasca sa binecuvîntare.

Pr. Scarlat PORCESCU

---

5. În scaunul de mitropolit primat a fost ales în anul 1886 Episcopul Hușilor Iosif Gheorghian (1886-1893, 1896-1909), iar în 1912 Conon Avrămescu-Donici, Episcop de Huși, care s-a retras la 1 ianuarie 1919. Timp de doi ani a păstorit, în calitate de Mitropolit primat (1909-1911), Atanasie Mironescu, moldovean de origină, dar fost Episcop al Rîmnicului.

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI — 1986

† *TEOCTIST*
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

„Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem“ (I Ioan 4, 9).

În acest ceas de sfîntă și unică trăire, cînd „Prunc ni se arată nouă Fiul și s-a dat nouă“ *(Isaia 9, 5), luînd chipul nostru în ieslea de la Betleem, cel dintîi cuvînt pastoral cu care vă întîmpin, cu părintească dragoste, în noua Noastră slujire ca Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, este* „Cuvîntul vieții“ *(I Ioan 1, 1), Care* „S-a întrupat și S-a sălășluit între noi“ *(Ioan 1, 14), este viața însăși în cuprinderea ei cea mai deplină. Căci ce poate înaripa cugetul către înțelesul adînc și tainic al vieții; ce poate învăpăia inima către valoarea și apărarea vieții, a respectului cuvenit acestui dar dumnezeiesc, decît imaginea Pruncului, a acestei noi și curate făpturi firave, menite să dea strălucire chemărilor nobile ale ființei umane? Nașterea Domnului face ca zăgazurile de taină ale vieții să fie înfrînte, ca lumina cunoștinței lui Dumnezeu să lumineze sufletul și ca depărtarea dintre Dumnezeu și om, ca urmare a păcatului, să fie desființată prin „arătarea dragostei lui Dumnezeu“ în faptul Întrupării Domnului nostru Iisus Hristos.*

De aceea „Luminosul Praznic“ înmănunchează în străvechea sa rînduială liturgică tot ceea ce văzul profetic al drepților Vechiului Testament a descifrat, tot ceea ce Sfinții Apostoli au vestit ca martorii cei mai apropiați ai lucrării de pe pămînt a Fiului lui Dumnezeu, iar Părinții Bisericii au teologhisit în cuvînt, poezie și melodii, intonate din neam și pînă în neam. Din această comoară pururea strălucitoare a Nașterii Domnului nu lipsesc bătrînele și străvechile noastre colinde de Crăciun, ofranda cea nemuritoare a sufletului strămoșilor noștri din toate ținuturile românești, mărturii grăitoare ale credinței lor curate, ale unității de grai și de simțire și ale statorniciei lor, fără întrerupere, pe vatra lor părintească din adîncul vremurilor. Toate ne adună în jurul sfintelor altare străbune, în jurul acestor Betleeme ale neamului nostru, ale nădejdii, bucuriei, vieții și păcii. Și toate tălmăcesc în graiul melodiilor tradiționale, de o neasemuită frumumusețe imnologică, dumnezeiescul adevăr al sărbătorii, cum îl

zugrăvește Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan: „Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem".

Cu adevărat, dobîndirea darului dumnezeiesc al vieții a fost și a rămas de-a pururi dorința cea mai vie, setea cea mai arzătoare și scopul suprem al tuturor oamenilor de pe pămînt. Venirea în lume a Domnului nostru Iisus Hristos în trup și cu înfățișare asemenea nouă, la „plinirea vremii" *(Galateni 4, 4), ne-a arătat nu numai cît de mult ne iubește Părintele ceresc, ci și cît de mare este prețul vieții omenești înaintea lui Dumnezeu. Acest lucru îl adeverește neîncetat același ucenic și Apostol al iubirii evanghelice Ioan, zicînd:* „Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică" *(Ioan 3, 16), întărit și identificat de Însuși Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Care zice:* „Eu sînt calea adevărul, și viața" *(Ioan 14, 6). Cu acest înțeles și cu o putere uimitoare de pătrundere, îl vestește același dumnezeiesc Apostol iubit de Domnul, cînd spune:* „Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit despre Cuvîntul vieții aceea vă vestim" *(I Ioan 1, 1).*

Sărbătoarea Nașterii Domnului este astfel sărbătoarea vieții, tălmăcită pentru înțelegerea noastră prin reprezentarea istorisirii scripturistice în icoana Pruncului Iisus, vegheat de Prea Curata Sa Maică. Întreaga învățătură creștină pe care Fiul lui Dumnezeu ne-a descoperit-o prin întruparea Sa este îndreptată spre valoarea și frumusețile vieții. Viața, cu tot șirul de bunuri legate de împlinirile ei, constituie un drept sfînt, un drept personal al omului, însuși sensul creșterii și dezvoltării ființei sale, al propășirii, desăvîrșirii și mîntuirii lui. Domnul nostru Iisus Hristos a venit în lume pentru a da un sens nou vieții omenești, arătînd cît de înaltă este demnitatea omului și cît de necuprins este prețul vieții lui.

De aceea, an de an, prăznuirea Nașterii Domnului sădește în inimi nu o bucurie trecătoare pentru viață, ci o bucurie care nu se ia de la noi și pune stăpînire pe întreaga ființă în tot ce aceasta are mai bun și mai nobil. E părtășia comuniunii noastre la bucuria cea sfîntă și fără de sfîrșit a vieții dumnezeiești, pe care o zugrăvește Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, cînd afirmă: „Viața s-a arătat și am văzut-o și vă mărturisim și vă vestim Viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă" *(I Ioan 1, 2-3). Această mărturie exprimă nu numai o învățătură, ci și o lucrare vie deoarece, prin întruparea și nașterea Sa, Mîntuitorul Iisus Hristos ne-a adus-o și ne-a împărtășit-o ca viață dumnezeiască, nemuritoare. Descoperindu-se oamenilor ca* „pîinea vieții" *(Ioan 6, 48) și lămurind că această pîine este Trupul Său pe care îl va da pentru* „viața lumii" *(Ioan 6, 51), Mîntuitorul Iisus Hristos a ridicat viața omenească la plinătatea vieții dumnezeiești și a arătat, peste veacuri, că viața este bunul și darul suprem de care trebuie să se bucure nu numai omul, ci și întreaga făptură.*

Drept aceea, în apărarea vieții nici un efort nu poate fi considerat prea mare, după cum nici o atitudine de rezervă nu poate

fi justificată. „Orice cuvînt poate fi contrazis de altul, dar care cuvînt ar putea contrazice viața?", se întreba Sfîntul Grigorie Palama. Niciodată nu se va găsi un astfel de cuvînt care să tăgăduiască sau să nege valoarea vieții. Nicicînd nu se va întîmpla aceasta, deoarece principiul și izvorul acestui neprețuit dar al vieții este Însuși Dumnezeu, despre care psalmistul mărturisește cîntînd: „Că la Tine este izvorul vieții, întru lumina Ta vom vedea lumină" *(Psalmul 35, 9). Legat de aceasta, trebuie să subliniem că pentru noi creștinii viața veșnică nu este o simplă prelungire a existenței pămîntești într-o altă ordine de existență, nici sfîrșitul vieții, ci scopul ultim al acesteia. Viața pămîntească este pentru credincioși nu numai arvună și timp de pregătire pentru viața veșnică, ci și condiția de realizare a propriei personalități, de conlucrare cu ceilalți semeni și de doxologie adusă lui Dumnezeu. Pămîntul pe care trăim este locul decisiv care dă sens vieții, în vederea împlinirii vocației fiecăruia din noi. De aici izvorăște și respectul pe care îl datorăm pămîntului și, în general, întregii firi care ne înconjoară, pentru că prin Hristos, Cel* „mai întîi născut decît toată făptura... au fost făcute toate, cele din ceruri și cele de pe pămînt... Căci în El a binevoit Dumnezeu să sălășluiască toată plinirea și printr-Însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pămînt, fie cele din ceruri" *(Coloseni 1, 15-16, 19-20).*

Cugetînd la asemenea învățături, se cuvine să înțelegem ca pe o înaltă chemare datoria de a păstra marele dar al vieții, de a-l apăra și de a-l face să strălucească în toată măreția lui pe întreaga față a pămîntului. Fără preget și pururea trează să ne fie strădania de a contribui la înfrumusețarea vieții noastre și a semenilor, la luminarea și îmbogățirea ei, de a priveghea ca ea să nu fie primejduită de lăcomie, nedreptăți, boli și suferințe și nici să cadă pradă armelor ucigașe.

Pentru noi, cei ce iubim viața și dorim să trăim în pace și bună înțelegere frățească cu toți ceilalți semeni, este de neînțeles și de-a dreptul înspăimîntător întunericul sufletesc al celor ce amenință lumea cu dezlănțuirea urgiei nucleare, care ar putea duce la nimicirea vieții și la distrugerea chiar a planetei noastre. Este nespus de dureros să constatăm cît de amenințat este orizontul lumii contemporane de norii negri și apăsători ai neliniștii, încordării și spaimei provocate de cursa mereu crescîndă a înarmărilor. Este nespus de trist să vedem cum omul, pentru mîntuirea căruia S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu, tinde să părăsească luminile rațiunii și să devină în mod paradoxal propriul său dușman, proiectînd și construind tot mai „perfecționate" arme pentru propria sa distrugere.

În fața unei asemenea situații alarmante, e firesc să se ivească întrebarea: Oare avem dreptul să rămînem nepăsători în aceste momente de descumpănire prin care trece omenirea zilelor noastre? Oare îngrozitoarea primejdie nucleară care ne amenință nu poate fi stăvilită? Oare oamenii doritori de bine, mulți și uniți, să nu-și poată afirma voința de apărare a dreptului sfînt la viață? Oare nu se va putea reuși ca cei cu mințile întunecate să înțeleagă că aberanta competiție a înarmărilor nu este altceva decît o tristă și inexplicabilă competiție spre moarte, distrugere

și haos? Din fericire, faptele vin să arate că orbirea celor care prihănesc pămîntul, închizînd în sînul lui arme aducătoare de moarte, iar nu semințe roditoare de pîine pentru viață, nu poate întuneca cerul speranțelor omenirii dornice de pace. Din toate colțurile lumii se ridică, tot mai hotărîte, forțele de nebiruit ale celor ce iubesc viața și viitorul lor fericit pe acest pămînt.

Sîntem nespus de bucuroși că în cele dintîi rînduri ale acestor luminoși stegari ai vieții și ai păcii se află fiii întregului nostru popor român. Vocația de pace a poporului nostru este cunoscută în întreaga lume. Sîntem cunoscuți în lume ca un popor pașnic. Se știe bine astăzi pretutindeni că poporul român n-a purtat niciodată războaie de cucerire, n-a rîvnit la cucerirea altor popoare, iar atunci cînd a trebuit totuși să se lupte, a făcut-o pentru apărarea gliei străbune, a moșiei pe care o numim cu drag România, țară în care ne aflăm dintotdeauna, apărată de moșii și strămoșii noștri cu vitejie legendară, pentru înflorirea, independența și suveranitatea căreia, noi cei de astăzi, sîntem gata să urmăm exemplul eroic al înaintașilor.

În consens cu întreaga noastră istorie națională, Înalta Ocîrmuire de astăzi a țării noastre se străduiește să asigure poporului român condiții de bună înțelegere, de conviețuire pașnică cu toate popoarele lumii, să se consacre operei de zidire a unei vieți noi în această țară, fără nici un amestec din afară, păstrîndu-ne propria identitate și făurindu-ne prin noi înșine propriul destin. Mărețele înfăptuirii din zilele noastre, îndeosebi din ultimele două decenii și mai bine, sînt mărturii grăitoare ale modului pilduitor în care poporul nostru slujește și înalță viața fiilor săi și apără pacea lumii. Străbatem cea mai luminoasă epocă din zbuciumata și slăvita istorie a țării noastre, care se dezvoltă neîncetat spre piscuri tot mai înalte sub călăuza înțelepciunii creatoare a Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, neobosit militant pentru pacea lumii. Noua și strălucita sa inițiativă, ca țara noastră să reducă armamentele, efectivele și cheltuielile militare, cu cinci la sută, aprobată în unanimitate de toți fiii patriei prin Referendumul național din 23 noiembrie, constituie un eveniment istoric de cea mai mare importanță și un exemplu luminos pentru toate popoarele lumii. Într-un singur glas cu întregul popor, ierarhii, clerul și credincioșii și-au exprimat voința lor hotărîtă pentru viață și pentru pace. Sîntem astfel nespus de bucuroși și mîndri că România este singura țară din lume care a înțeles că Anul Internațional al Păcii trebuie să fie un an al faptelor puse în făurirea păcii.

Uniți în cuget și simțiri cu toți fiii patriei noastre dragi, să ne sporim eforturile pentru sprijinirea măreților planuri de dezvoltare ale țării noastre libere, independente și suverane. Întrezărind primejdia unui nou război mondial, care, de va izbucni, se va purta negreșit cu arme nucleare, să fim încredințați că străduințile pentru pace vor schimba cursul evenimentelor, vor determina pe toți cei care dețin puterea în lume să treacă fără întîrziere la măsuri de pace și dezarmare, să renunțe la construirea de noi arsenale militare și să distrugă pe cele existente, să înceteze

experiențele nucleare de orice fel, să reducă cheltuielile militare la nevoile minime de apărare și să îndrepte toate fondurile, devenite astfel disponibile, în scopuri pașnice, pentru satisfacerea nevoilor materiale și spirituale ale oamenilor de pretutindeni, pentru înfrumusețarea vieții, pentru îmbunătățirea condițiilor de trai.

Pe sub ferestrele luminate ale caselor de pe întreg cuprinsul plaiurilor românești răsună și în acest an străvechile noastre colinde, purtînd pe aripile glăsuirii lor ecourile nostalgice ale anilor copilăriei și mărturiile scumpe ale evlaviei slăviților noștri înaintași. La fereastra tainică a sufletului nostru, îngerii ne vestesc și cîntă din nou: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire" *(Luca 2, 14). Este imnul sfînt și binecuvîntat care ne cheamă să preamărim cu smerită recunoștință pe Dătătorul darurilor noastre sufletești și trupești și să-I închinăm viața noastră ca pe un prinos curat de dăruire pentru mai binele semenilor și al lumii.*

Marea sărbătoare a Nașterii Domnului să fie pentru noi toți Praznicul bucuriei sfinte și al nădejdii neclintite că vestea cea bună și mesajul adus lumii de cetele îngerești, viața și pacea, vor birui, iar omenirea se va izbăvi de urgia războaielor nimicitoare, a învrăjbirii și a urii și își va împlini menirea ei de a trăi în pace, bună înțelegere și dragoste frățească. Nimic nu poate egala în frumusețe morală și în responsabilitate universal-umană imnul îngeresc din noaptea sfîntă a Nașterii Domnului: „Pe pămînt pace, între oameni bunăvoire". *Dar, în același timp, nimic nu poate întrista mai mult o inimă omenească decît faptul, cu totul inexplicabil, că pe pămînt nu este încă pace, o pace universală, iar între oameni nu este încă deplină bunăvoire. Imnul îngeresc al păcii este repetat în sfintele biserici ortodoxe în fiecare zi, cu deosebire în duminici și sărbători, la momentul liturgic numit „Doxologie". Îndemnul său la pace și bunăvoire ne sună în urechi și în inimi zi de zi, sărbătoare de sărbătoare. La sărbătoarea Nașterii Domnului, glasul credincioșilor se unește cu acela al îngerilor și îu această înfrățire de slavă și de pietate ne încredințăm cu totul lui Iisus Mîntuitorul și Îl rugăm să aducă pace pe pămînt, să reverse valuri de bunăvoire între oameni.*

Purtînd în inimă și în cuget bucuria acestui slăvit mesaj, vă doresc tuturor să petreceți sărbătorile Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei cu pace, sănătate și alese bucurii, potrivit datinilor străbune. Împărtășindu-vă părintească binecuvîntare, rog pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Domnul vieții și al păcii, să vă dăruiască toate cele ce vă sînt de folos, bucurîndu-vă de aceste sărbători întru mulți ani.

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI — 1986

† *E F T I M I E*
EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR

„*Acesta este Dumnezeul nostru...*
pe pământ S-a arătat și cu oamenii
împreună a locuit“ (Baruh 3, 36-38).

Cît de frumoasă este marea și luminata sărbătoare a Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos! Astăzi „Prunc s-a născut nouă, un Fiu s-a dat nouă, a Cărui stăpînire e pe umărul Lui și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie“ *(Isaia 11, 5)*.

An de an ne pregătim cu toții sufletește, cu credință, cu dragoste și cu frică de Dumnezeu, pentru acest mare praznic al Bisericii noastre dreptmăritoare și dorim creștinește să auzim și noi din nou, împreună cu păstorii din cîmpia Betleemului, vestea cea mare făcută lor de îngeri.

Și astăzi, ca și odinioară, în acea noapte pașnică și sfîntă, noi am auzit iarăși cum „la plinirea vremii“ *(Galateni 4,4), un înger al Domnului s-a apropiat de păstorii din ținutul Betleemului și ei s-au înfricoșat cu frică mare de slava luminoasă în care au fost învăluiți. Dar teama li s-a risipit foarte repede pentru că imediat au auzit și înțeles glasul îngerului:* „Nu vă temeți. Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul, că vi s-a născut azi Mîntuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David. Și acesta va fi semnul: Veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle“ *(Luca 2, 11-12)*.

Cu mare grabă au plecat păstorii spre ieslea din Betleem și acolo, cu negrăită bucurie, „au aflat pe Maria și pe Iosif și pe Prunc culcat în iesle“. *Pe Care văzîndu-L* „au vestit cuvîntul grăit lor despre acest Copil“ *(Luca 2, 16-17). Și după ce au dăruit Sfintei Familii florile pururea vii ale credinței că pentru toți s-a născut Păstorul cel bun (Ioan 10, 11), s-au întors păstorii la turmele lor, preamărind și lăudînd pe Dumnezeu pentru înștiințarea și încredințarea ce li se făcuse.* „Și toți cîți auzeau se mirau de cele spuse lor de către păstori“. *Doar Sfînta Fecioară Maria* „păstra toate aceste cuvinte punîndu-le în inima sa“ *(Luca 2, 18-19), bineștiind că prin Nașterea Pruncului ei s-au împlinit atît proorocia Evanghelistului Vechiului Testament:* „Iată Fecioara va lua în pîntece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel“ *(Isaia 7, 14), care se tîlcuiește:* „Cu noi este Dumnezeu“ *(Matei 1, 23), cît și vestea cea bună făcută ei de Ingerul Gavriil în Nazaretul Galileii:* „Iată vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele

lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul celui Preaînalt se va chema..." *(Luca 1, 31-32).*

Dar în căutarea adevărului mîntuitor au venit la Betleem și trei magi din Orient care se ocupau cu observarea cerului și a mișcării astrelor, ale căror nume o tradiție le păstrează a fi Gașpar, Melchior și Balthazar și care erau foarte înțelepți. Urmînd mersul minunat al unei stele ce apăruse pe cer la Nașterea Pruncului Iisus, și care acum îi însoțea arătîndu-le calea ce o aveau de străbătut, precum norul ce a însoțit poporul ales la ieșirea din robia Egiptului, cei trei magi au ajuns la Betleem și au aflat și ei pe Prunc, împreună cu Maria, mama Lui și s-au închinat Lui împlinindu-se astfel cuvintele de demult: „Își vor aduce aminte și se vor întoarce la Domnul toate marginile pămîntului" *(Psalmul 21, 31). Apoi dăruind Pruncului aur, smirnă și tămîie, magii s-au întors îndată în ținuturile de unde veniseră ducînd și acolo vestea cea mare (Matei 2, 1-12).*

Drumul pe care l-au făcut, l-au întreprins, păstorii și magii pînă la ieslea din cetatea Betleemului îl parcurgem și noi astăzi, cu ochii minții și ai credinței, convinși fiind că „taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută", „taina cea ascunsă din veacuri și din neamuri" *(Coloseni 1, 26), începe să se dezvăluie o dată cu Nașterea Pruncului Iisus pentru că* „după ce Dumnezeu odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul Său *(Evrei 1, 1-2), Unul-Născut mai înainte de veci din Tatăl, iar acum, la* „plinirea vremii" *din Sfînta Fecioară Maria umbrită de puterea Sfîntului Duh Cel de viață făcător.*

Cu icoana Nașterii Domnului în fața ochilor noștri parcă ni se revarsă și nouă în suflete emoția și bucuria cea sfîntă, de nedescris, ce-au trăit-o păstorii și magii cînd au găsit Pruncul adăpostit „în sălașul lui Crăciun". *Cu adevărat cerul se coboară pe pămînt,* „saltă cerul și pămîntul, căci ni S-a născut Cuvîntul" *Care* „S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui..." *(Ioan 1, 14).*

În lumina aceea de har, în care s-au simțit învăluiți păstorii cînd li s-a arătat îngerul vestindu-le Nașterea după trup a Fiului lui Dumnezeu, se simte cuprinsă și mintea noastră, cugetele noastre, dar fără să ne mai înfricoșăm cu frică mare, pentru că știm că Pruncul ce va crește, umplîndu-se de înțelepciune (Luca 2, 40), va fi „Învățătorul și Domnul" *(Ioan 13, 13-14), ce a descoperit Sfinților Apostoli și tuturor ucenicilor Săi* „tainele împărăției cerurilor" *(Matei 13, 11), este* „Arhiereul în veac, după rînduiala lui Melchisedec" *(Evrei, 6, 30) și Păstorul* „ce a primit toată putere în cer și pe pămînt" *(Matei 28, 18) pentru ca lumea și întreaga creație* „viață să aibă și din belșug să aibă" *(Ioan 10, 10).*

Însă pentru a străbate calea împreună cu magii și păstorii pînă la ieslea Betleemului, cale atît de ușoară pentru sufletul dreptcredincios, acum îmbrăcat în Hristos prin Botezul Său (Galateni 3, 27), a fost de trebuință să treacă multe, multe veacuri din momentul făgăduinței Răscumpărătorului, a Protoevangheliei

făcute de Insuși Dumnezeu strămoșilor Adam și Eva în raiul cel din Eden și pînă la plinirea tuturor vremurilor cînd a binevoit Dumnezeu să-L trimită pe Insuși Fiul Său să Se nască și să ne mîntuiască din robia păcatului și a morții și iarăși toate să fie readunate întru Sine. Tuturor ne este cunoscut că taina ce s-a săvîrșit în Hristos la sfîrșitul veacului este dovada și urmarea greșelii protopărintești de la începutul veacului.

A fost pînă la Nașterea Domnului o perioadă de mare așteptare pentru venirea lui Mesia și cu acea speranță dăruită tot de Dumnezeu (Facere 3, 15) omul a nădăjduit mereu că va veni timpul cînd se va împăca cu Dumnezeu și Cineva va repara greșeala lui Adam și a Evei și va înnoi întreaga fire și creație.

Vechiul Testament, „umbra bunurilor viitoare" *(Evrei 10, 1), așa cum* „Evanghelia este icoana tuturor adevărurilor", *este o mărturie integrală a acestei așteptări mereu vii.* „Așteptăm vremea vindecării... Adu-Ți aminte, Doamne, și nu strica legămîntul Tău cu noi! Dar pînă cînd..." *(Ieremia 14, 19—10; 13, 37).* „Cine va da din Sion mîntuirea lui Israel?" *(Psalmul 52, 8). Și pentru a nu lăsa pe oameni în această așteptare, Cuvîntul lui Dumnezeu și-a făcut și în Vechiul Așezămînt simțită prezența și acțiunea Lui personală pentru că, spune profetul:* „Totuși, Tu, Doamne, ești în mijlocul nostru și numele Tău este chemat asupra noastră" *(Ieremia 14, 9), pregătindu-i totodată pe oameni pentru viitoarea Lui prezență personală prin venirea Sa în trup și nașterea din Sfînta Fecioară Maria.*

De aceea, venirea Mîntuitorului a fost în cel mai potrivit moment; atunci cînd omul era pregătit să primească Evanghelia, cînd răul putea fi vindecat de la rădăcină, atunci cînd lumea înregistrase un sensibil progres concretizat prin acel „Fie Mie după cuvîntul Tău" *(Luca 1, 38), de la Buna Vestire, al Neprihănitei Fecioare din care Mîntuitorul* „Și-a luat trupul ca dintr-un pămînt nespurcat".

„Steaua" *care trebuia să răsară din Iacov (Numeri 24, 17) și trebuia să lumineze toate neamurile (Isaia 60, 3) a venit cînd la conducerea Imperiului ce domina lumea, Imperiul roman, se afla Cezarul Augustus, care a dat poruncă să se facă un recensămînt al întregii populații și lumea a început să se înscrie în timp ce Quirinius era guvernatorul roman din Siria (Luca 2, 1-2). Sfîntul Evanghelist Luca ne precizează aceste date ale Nașterii Domnului ca fiind ale unui adevăr istoric petrecut în mod neîndoielnic.*

Astăzi am încercat să pătrundem și noi, explorînd atmosfera

acestor vremuri, mai precis a acelei nopți tainice, mergînd cu magii și păstorii pînă la staulul din Betleem, acolo unde :

„Pe paie galbene — culcuș și leagăn —
Adoarme pruncul într-un cojocel.
Să-l încălzească — acolo-n iesle,
Asinul, boul suflă peste el.

De streșini iarna ciucurii-și anină
Și cerul se deschide sus.
Din el coboară glasuri de argint
*Să cînte slava micului Iisus“**.

Sfîntul Apostol Pavel spune că „mare este taina credinței noastre“ *dacă Însuși* „Dumnezeu S-a arătat în trup...“ *(I Timotei 3, 16) iar Sfinții Părinți ai Bisericii creștine au scris și ei că* „taina lui Hristos este cea mai tainică dintre toate tainele dumnezeiești“. *Și aceasta pentru că* „cine a cunoscut cum Se întrupează Dumnezeu rămînînd Dumnezeu? Și cum rămînînd Dumnezeu adevărat este totodată om adevărat...? Și ce e mai minunat decît aceasta că fiind Dumnezeu prin fire și binevoind să se facă și om prin fire nu a schimbat hotarele nici unei firi prin cealaltă, ci fiind întreg Dumnezeu a rămas și întreg om“. *Dar* „ale Unuia și Același sînt toate aceste fapte (mîntuitoare), deși provin din firi diferite; ale Unuia (numit) cînd Dumnezeu, cînd om“.

Prin urmare, mîntuirea noastră a fost săvîrșită de Fiul lui Dumnezeu întrupat, de Dumnezeu-Omul și credem că, prin Sfinții Apostoli „noi L-am văzut cu ochii noștri și mărturisim că Tatăl a trimis pe Fiul, Mîntuitor al lumii“ *(I Ioan 4, 14)*. „Nu s-ar fi mîntuit nici un trup“ *dacă* „nu s-ar fi scurtat“ *prin Mîntuitorul* „zilele acelea ale viețuirii în păcat“ *(Matei 24, 21). Dar astfel* „harul mîntuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor“ *(Tit 2, 11)*.

Dacă nu ar fi venit Însuși Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu în trup omenesc s-ar fi pierdut cu trecerea timpului credința cea adevărată în Dumnezeu Cel în Treime închinat și slăvit iar din troparul sărbătorii noi am aflat că Domnul ne-a adus „lumina cunoștinței“, *El Insuși fiind Lumina (Ioan 9, 5). De aceea să păstrăm cu grijă adevărul dreptei credințe păstrat în Biserica slavei lui Dumnezeu, deoarece Mîntuitorul ne-a precizat că* „aceasta este lucrarea lui Dumnezeu ca să credeți în Acela pe care El (Tatăl) L-a trimis“ (*Ioan 7, 29)*.

Prin Întrupare, Fiul lui Dumnezeu deosebește între aceea ce

---

* Cîntec de Crăciun, al lui Théophile Gautier, poet francez, trad. de Eugen Tănase, în *Îndrumătorul bisericesc pe anul 1983 al Mitropoliei Banatalui*, p. 43.

este pieritor și nemuritor, chemînd sufletele noastre la desăvîrșire (Matei 5, 48) și ne cere prin Apostolul Său „să ne îmbrăcăm în omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu, în dreptatea și sfințenia adevărului" *(Efeseni 4, 22-24).*

Să-L „întîmpinăm" *pe Domnul la Nașterea Sa, cum ne îndeamnă Sfîntul Grigorie de Nazianz, cu bucurie, cu gînduri curate și evlavie adîncă,* „cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blîndețe, cu îndelungă-răbdare, îngăduindu-ne unul pe altul și iertînd unul altuia... Iar peste toate acestea, să ne îmbrăcăm cu dragoste, care este legătura desăvîrșirii. Și pacea lui Hristos să stăpînească în inimile noastre" *(Coloseni 3, 1 și 12-15).*

La toate aceste calități sufletești vă îndemn și eu ca părinte al vostru duhovnicesc pentru ca „să nu pregetați a face ce e bine" *(II Tesaloniceni 3, 13) în folosul Bisericii și al patriei noastre dragi.*

Acest sfîrșit de secol XX, cu toate binefacerile civilizației, ale progresului tehnic, a adus în vocabularul cotidian și expresia „cursa înarmărilor". *Da, este într-adevăr o cursă în care planeta noastră a intrat și care nu poate aduce omenirii decît un viitor sumbru, dacă nu vor fi luate imediat măsuri de dezarmare. De fapt, niciodată pînă acum nu au fost folosite atît de multe resurse pentru producerea unor armamente distrugătoare care prin puterea lor depășesc orice închipuire, pun sub semnul întrebării însăși existența vieții pe pămînt. Sîntem datori, deci, față de noi înșine și față de generațiile viitoare să ne unim și să ne sporim eforturile, pentru apărarea vieții pe planeta noastră.*

Patria noastră este cunoscută în întreaga lume pentru frumusețile pămîntului ei, prin valorile ei spirituale și culturale dar și prin aspirațiile ei pentru pace și înțelegere între toți fiii globului pămîntesc.

O inițiativă de o deosebită înțelepciune a fost și aceea luată cu clarviziune de eminentul Conducător al țării noastre, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, de a consulta poporul nostru în cadrul unui Referendum, ce a avut loc anul acesta, la 23 noiembrie, în legătură cu Legea aprobată de Marea Adunare Națională de a se reduce cu 5 la sută armamentele, efectivele și cheltuielile militare ale României socialiste, pentru a da un exemplu tuturor statelor lumii, că noi dorim cu adevărat pacea, bunul cel mai de preț al omenirii! În cadrul Referendumului ne-am exprimat și noi cu bucurie adeziunea la această vibrantă chemare la rațiune și responsabilitate, ziditoare de pace, prietenie și dragoste între popoare, împlinind nu numai un imperativ al vremurilor pe care le trăim dar și porunca sfîntă a Evangheliei lui Hristos: „Fericiți făcătorii

de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema" *(Matei 5, 9).*

În cursul acestui an, în viața Bisericii noastre s-au petrecut evenimente de o deosebită importanță. Unul este trecerea în tărîmul celor adormiți a fostului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, vrednicul de pomenire Dr. Iustin Moisescu și alegerea și instalarea noului patriarh al Bisericii noastre. Duminică, 9 noiembrie a.c., Adunarea Națională Bisericească, prin colegiul ei electoral, a efectuat alegerea titularului în scaunul vacant de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în persoana Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist Arăpașu al Moldovei și Sucevei, devenit acum al cincilea patriarh al Bisericii strămoșești. La această înaltă chemare, clerul și credincioșii au primit cu multă bucurie alegerea, deoarece Prea Fericirea Sa vine cu o experiență bogată din eparhiile pe care le-a condus din anul 1950 și pînă în prezent, o experiență deci în viața de ierarh de peste 36 de ani. La 16 noiembrie a avut loc instalarea Prea Fericirii Sale, ca Patriarh titular al Bisericii noastre, primindu-l ca pe Întîistătătorul Bisericii ai cărei fii sîntem, și spunînd cu „Apostolul neamurilor" *că* „astfel de Arhiereu se cuvenea să avem" *(Evrei 7, 26) la Altarul și conducerea Bisericii noastre strămoșești.*

Lumina Betleemului să reverse din belșug darurile sale bogate peste toți credincioșii din cuprinsul Episcopiei noastre. Să păzim cu statornicie darul credinței primite de la părinții noștri, avînd grijă de sufletele noastre și de Biserica cea sfîntă în care noi ne rugăm cu nădejde lui Dumnezeu pentru pacea și liniștea noastră, a întregii lumi.

„Urmaţi cele bune unul faţă de altul și faţă de toţi" *(I Tesaloniceni 5, 15) și la* „toate cîte sînt adevărate, cîte sînt cinstite, cîte sînt drepte, cîte sînt curate, cîte sînt de iubit, cîte sînt cu nume bun, la orice faptă bună și orice laudă, la acestea să ne fie gîndul" *(Filipeni 4, 8).*

Vă îmbrățișez cu dragoste și căldură părintească și vă doresc tuturor de sfintele sărbători ale Nașterii Domnului, ale Anului Nou-1987 și de celelalte sărbători care urmează, multă sănătate și multe bucurii, înțelepciune și puteri noi de muncă rodnică pentru a avea bună sporire întru toate. La mulți ani!

OPERA ISTORICĂ A CRONICARULUI BIZANTIN IOAN KINNAMOS ȘI IMPORTANȚA EI PENTRU ISTORIA ROMÂNIEI *

Moștenirea literară lăsată de cronicarii bizantini este de o însemnătate deosebită atît pentru cunoașterea istoriei Bizanțului cît și pentru conturul actual al istoriei spațiului sud-est-european. De aceea, îndeletnicirea cronicarilor a fost tot timpul apreciată ca atare. Foarte semnificative în acest sens sînt cuvintele istoricului bisericesc Teodoret († 458), după care rolul cronicarilor este cu mult mai mare decît cel al pictorilor. Dacă aceștia din urmă „caută să salveze amintirea întîmplărilor istorice cu ajutorul scîndurilor și al zidurilor pe care pictează și al culorilor..., făcînd plăcere privitorilor, istoricii însă, cu ajutorul cărților în loc de scînduri și cu florile cuvintelor în loc de culori, dau întîmplărilor o amintire și mai trainică în fața vremii, care mai ușor distruge opera pictorilor decît pe cea a scriitorilor“ [1].

Între marile cronici (μεγάλα χρονικά) se înscrie și opera istorică a lui Ioan Kinnamos. Aceasta constituie o verigă importantă în cadrul literaturii de acest gen din timpul Comnenilor și un izvor de bază pentru domnia lui Manuel I Comnenul (1143-1180). Deși prin evenimentele prezentate acoperă doar perioada dintre anii 1118-1176, Ioan Kinnamos se referă adesea la fapte mai vechi, strîns legate de cadrul celor povestite. În general, el a avut în vedere viața imperiului, cu toate implicațiile ei, inclusiv cele de natură demografică. Astfel, cele cîteva știri referitoare la teritoriile locuite de români (vlahi) și la popoarele aflate atunci în migrație conferă acestei lucrări o importanță particulară în ceea ce privește istoria României.

I. IOAN KINNAMOS — VIAȚA ȘI OPERA ISTORICĂ ÎN GENERAL

Ioan Kinnamos s-a născut la puțin timp după moartea împăratului Ioan al II-lea Comnenul (1143) [2]. Fiu al unei familii distinse, viitorul cronicar bizantin a ajuns de timpuriu la curtea împăratului Manuel, după ce în prealabil primise o educație aleasă. El învățase probabil sub îndrumarea cunoscutului retor al timpului Nichifor Basilakes, fapt care i-a asigurat o însușire temeinică a culturii clasice. Astfel, în prefața lucrării sale istorice citează *Educația lui Cirus (Cyropedia)*, devenită atunci carte populară și folosită probabil și

---

* Lucrare de seminar întocmită și susținută la cursurile de doctorat, specialitatea Bizantinologie sub îndrumarea Prof. dr. Emilian Popescu, care a dat și avizul pentru publicare.

1. Teodoret, episcopul Cirului, *Cinci cuvinte asupra istoriei bisericești*, trad. Veniamin Costachi, ed. Constantin Erbiceanu, București, 1898, I, p. 5.

2. Ioannis Cinnami, *Epitome rerum ab Ioanne et Alexio Comnenis gestarum*, ed. Augustus Meineke, Bonn, 1836, p. 4.

în învățămînt [3]. Tot din aceeași lucrare reiese că a cunoscut scrisul lui Esop și al Anei Comnena, iar o altă lucrare păstrată de la el, intitulată *Ethopoiia* oglindește formația sa retorică și gustul pentru imitarea modelelor antice [4]. În preajma lui Manuel, el a îndeplinit înalta funcție de secretar imperial (Βασιλικὸς γραμματικός) și a devenit unul din apropiații lui , însoțindu-l în expedițiile sale militare. El a fost soldatul credincios și martorul tuturor faptelor de glorie ale împăratului cavaler. Astfel, Ioan Kinnamos a luat parte la campania din Italia; el însuși spune că și-a însoțit stăpînul în Asia împotriva turcilor și tot el a urmărit timp de două decenii războaiele cu ungurii [5]. Deși cronica sa, în forma păstrată pînă astăzi, rămîne la începutul expediției din Egipt, adică în anul 1176, se crede îndeobște că Ioan Kinnamos a asistat la dezastrul de la Myriokephalon din toamna aceluiași an [6].

Știrile despre ultima parte a vieții lui sînt mai sărace. Fără îndoială, el a fost în apropierea suveranului său în zilele triste trăite de acesta după 1176 și chiar la moartea lui, pe care o menționează în introducere [7]. Contemporanul său, Nichita Choniates, arată că el a rămas la curte și în timpul împăratului Andronic Comnenul (1183-1185) [8]. Anul morții sale nu ne este cunoscut, dar o însemnare de pe un manuscris de la palatul Escurial ni-l arată pe Kinnamos drept autorul unui discurs, pierdut acum, adresat familiei Angheliilor, ceea ce înseamnă că era în viață în timpul lui Isac al II-lea Anghelos sau probabil al lui Alexios al III-lea Anghelos (1195-1203) [9].

Scrierea sa istorică intitulată *Prezentare sumară a înaltelor fapte ale fericitului stăpîn, împărat și porfirogenet, Ioan Comnenul, și istorisire a celor săvîrșite de ilustrul său fiu, împărat și porfirogenet, stăpînul Manuel Comnenul, alcătuite de Ioan Kinnamos, secretar imperial* [10], cuprinde șapte cărți [11], și înfățișează, după cum spune și titlul, domniile celor doi împărați Comneni, exceptînd ulti-

---

3. *Ibidem*, p. 4, cf. N. Iorga, *Médaillons d'histoire littéraire byzantine*, în „Byzantion", 2 (1925), p. 283.

4. Jean Kinnamos, *Chronique*, Traduite par J. Rosenblum, „Les Belles Lettres", Paris, 1972, p. 6.

5. Dr. Carl Neumann, *Griechische Geschichtschreiber und Geschichtsquellen im zwölften Jahrhundert*, New York, 1971, p. 93.

6. *Ibidem*; J. Rosenblum, *op. cit.*, p. 5.

7. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 4, cf. V. Grecu, *Nicétas Choniatés a-t-il connu l'Histoire de Jean Cinnamos?* în „Revue des Etudes Byzantines", t. VII (1950), Paris, p. 194, n. 3. Acest amănunt i-a scăpat lui N. Iorga care l-a crezut ieșit din viață pe Ioan Kinnamos spre sfîrșitul domniei lui Manuel. A se vedea, *op. cit.*, p. 283.

8. Nicetae Choniatae, *Historia*, ediția I. Bekker, Bonn, 1835, p, 430, cf. Karl Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches*, München, 1897, p. 279-280.

9. Herbert Hunger, *Die hochsprachliche profane Litteratur der Byzantiner (I)*, C. H. Beck, München, 1978, p. 409; J. Rosenblum, *op. cit.*, p. 6.

10. Ἐπιτομὴ τῶν κατορθωμάτων τῷ μακαρίτῃ Βασιλεῖ καὶ Πορφυρογεννήτῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ. Καὶ ἀφήγησις τῶν πραχθέντων τῷ ἀοιδίμῳ υἱῷ αὐτοῦ τῷ Βασιλεῖ καὶ Πορφυρογγεννήτῳ κύρῳ Μανουὴλ τῷ Κομνηνῷ πονηθεῖσα Ἰωάννῃ Βασιλικῷ γραμματικῷ τῷ Κίννάμῳ. A se vedea, P. Wirth, *Zur Frage nach dem authentischen Titel von Johannes Kinnmos' Geschichtswerk*, în „Byzantion", 41 (1971), p. 375-377. Tot aici și celelalte titluri folosite.

11. Pentru alte împărțiri a se vedea : J. Rosenblum, *op. cit.*, p. 11; Dr. Carl Neumann, *op. cit.*, p. 82, n. 3.

mii ani ai celei de a doua (1176-1180), datorită pierderii unei părți din manuscris [12].

Dacă domnia lui Ioan Comnenul este prezentată pe scurt, formînd un rezumat (ἐπιτομὴ), partea principală, desemnată de cronicar drept istorisire propriu-zisă (ἀφήγησις) are în vedere domnia lui Manuel [13]. Kinnamos arată acest lucru nu numai în titlul lucrării, ci și textual : „Voi povesti istoria lui Ioan prescurtată... pentru că eu n-am trăit în timpul său, dar istoria succesorului său, Manuel, nu știu dacă o poate scrie cineva mai bine decît mine, căci, din adolescență, el m-a luat să-l urmez într-un mare număr de campanii purtate pe două continente“ [14]. Mulțumită situației sale de la curte, cronicarul a putut să-și sporească informația atît în cercurile militare cît și prin documentele de arhivă: tratative duse cu conducătorii cruciați, diplome imperiale, scrisori papale, tratate de pace etc. [15].

Cea mai mare parte a cronicii sale este un jurnal de război în care Ioan Kinnamos, deodată soldat și cronicar, își exprimă admirația sa față de politica expansionistă a lui Manuel Comnenul, dominată de ideea restabilirii imperiului universal după pilda lui Justinian [16]. Era normal să se întîmple așa, întrucît momentele trăite de Ioan Kinnamos pînă la eșecul de la Myriokephalon reprezentau apogeul imperiului bizantin medieval cînd, printr-o activitate diplomatică extraordinară, Manuel I reușise să-și atragă diverși suverani din răsărit și din apus, impunîndu-și suzeranitatea în tot sud-estul-european [17]. Într-o asemenea conjunctură, Ioan Kinnamos l-a urmat pe Xenophon [18], cel care a descris faptele de vitejie ale lui Cyrus cel Tînăr ca participant la expediția din 401 î. Hr., întreprinsă în Egipt, și îndeosebi pe Procopius din Cezareea, istoricul războaielor de cucerire din timpul lui Justinian [19]. Așa se face că Ioan Kinnamos întrebuințează etnicoanele lui Procopie: perși în loc de selgiucizi, huni și peoni pentru unguri, germani, în loc de francezi, taurosciți pentru ruși, tonul de bază fiind cel al mîndriei romane [20]. Ca metodă, el a sacrificat unitatea de loc a modelului său Procopius pentru a respecta principiul cronologic.

Cronicarul lui Manuel era convins de superioritatea culturală, politică și morală a imperiului bizantin, ceea ce l-a dus adesea la o mîndrie națională exagerată [21], chiar într-o epocă în care Orientul

---

12. *Ibidem*, p. 80.

13. Herbert Hunger, *op. cit.*, vol. I, p. 410. Din această cauză este improprie citarea prescurtată de Ἐπιτομή, cel puțin pentru perioada care relatează domnia lui Manuel.

14. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 5 ; Jean Kinnamos, *op. cit.*, p. 18.

15. Karl Krumbacher, *op. cit.*, p. 3 ; *** *Tusculum—Lexikon griechischer und lateinischer Autoren des Altertums und des Mittelalters*, München, 1963, p. 280 ; J. Rosenblum, *op. cit.*, p. 5.

16. Peter Wirth, *Grundzüge der byzantinischen Geschichte*, Darmstadt, 1976, p. 117.

17. Într-o anumită măsură ea se exercita și asupra principilor ruși. A se vedea, G. Vernadskij, *Relations byzantino-russes au XII*e *siècle*, în „Byzantion“, 4 (1927-1928), p. 275.

18. Karl Krumbacher, *op. cit.*, p. 84 ; J. Rosenblum, *op. cit.*, p. 7.

19. Dr. Carl Neumann, *op. cit.*, p. 86 ; Fritz Hörman, *Beiträge zur Syntax des Johannes Kinnamos*, München, 1938, p. 157-159.

20. Dr. Carl Neumann, *op. cit.*, p. 95-96 ; Herbert Hunger, *op. cit.*, I, p. 414.

21. J. Rosenblum, *op. cit.*, p. 8.

și Occidentul se întîlneau la Constantinopol datorită simpatiilor cavalerești ale suveranului său. În această privință, el a avut convingeri cu totul deosebite de cele ale împăratului și a dus o polemică ascuțită împotriva occidentalilor și a influențelor lor [22], considerate barbare, profețind parcă și rezultatele nefaste ale cruciadei a IV-a. Kinnamos reprezintă tipul bizantinului convins care nu se lasă împiedicat să semnaleze și greșelile lui Manuel, alături de faptele lui de glorie, dovedindu-și onestitatea. El însuși spune că ar fi incapabil să vorbească, dacă nu este în toată libertatea [23].

Obiectivitatea și imparțialitatea lui Ioan Kinnamos, exactitatea și competența cu care prezintă evenimentele militare, l-au făcut pe Nichita Choniates, contemporanul său, să folosească cronica acestuia [24], dacă nu în forma originală, cel puțin într-una din variantele ei [25]. Aceleași calități oferă istoricului de astăzi o informație competentă și autorizată în lumea medievală a Bizanțului din secolul al XII-lea, pentru o arie geografică destul de largă.

Ioan Kinnamos a fost totodată un bun creștin și un om preocupat de teologia bizantină. Așa reiese dintr-o consemnare a lui Nichita Choniates, de pe vremea cînd el se afla în anturajul împăratului Andronic Comnenul. Ioan Kinnamos era angajat într-o discuție așa de vie cu Eftimie, episcopul de Neopatras, asupra cuvintelor Mîntuitorului „Tatăl Meu este mai mare decît Mine“ (Ioan 14, 28), încît acest fapt l-a scos din fire pe mai puțin interesatul lor împărat.

Controversele dogmatice și sinodul din 1156 au fost în atenția lui Ioan Kinnamos. Astfel, el a prezentat în cronica sa cîteva date în legătură cu preotul Vasile și diaconul Soterikos Pantagene, pricinuitorii acestor dispute prin învățătura greșită susținută de ei cu privire la Jertfa Mîntuitorului [26], minimalizată prin neorientarea acesteia către întreaga Sfînta Treime.

II. IMPORTANȚA OPEREI ISTORICE A LUI IOAN KINNAMOS PENTRU ISTORIA ROMÂNIEI

Opera lui Ioan Kinnamos, ca și cea a modelului său, Procopius, este o adevărată istorie de război. Cronicarul-soldat a consemnat și unele situații de la Dunărea de Jos, unde bizantinii au trebuit să lupte împotriva pecenegilor și a cumanilor, precum și altele din teritoriul dintre Dunăre și Carpați sau de dincolo de munți.

O primă informație, prezentată în cartea întîi a cronicii are în vedere înfrîngerea definitivă a pecenegilor de către împăratul Ioan

---

22. Pentru cronicarii bizantini și pentru oricare dintre cetățenii imperiului, influența barbară se dovedise răufăcătoare o dată cu prăbușirea Imperiului roman de Apus. A se vedea, Vasile Grecu, *Ce a salvat imperiul bizantin de invazia popoarelor barbare*, Cernăuți, 1930, p. 4.

23. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 192; J. Rosenblum, *op. cit.*, p. 8.

24. Karl Krumbacher, *op. cit.*, p. 85. După părintele istoriei literaturii bizantine, Nichita Choniates îl duce mai departe pe Ioan Kinnamos ca model și privire istorică; V. Grecu, *Nicétas Choniates a-t-il connu...*, p. 201; * * * *Tusculum — Lexikon...*, p. 280-357.

25. C. Neumann, observînd anumite inconsecvențe în cele povestite de cronicar, a fost de părere că avem astăzi numai o prescurtare a celor consemnate de Ioan Kinnamos. Vezi, *op. cit.*, p. 80; * * * *Tusculum — Lexikon...*, p. 280.

26. J. Rosenblum, *op. cit.*, p. 5-6, 120.

al II-lea Comnenul, fapt petrecut în anul 1122. Această populație în migrație era răspîndită pe un teritoriu întins, care cuprindea Oltenia și Muntenia, iar o parte din ea se așezase în Dobrogea. După marea bătălie de la Lebunion (1091) pecenegii nu au mai atacat teritoriile bizantine, dar refăcîndu-se printr-o nouă generație, ei au intrat din nou „în cuprinsul hotarelor romeilor". Numărul pecenegilor, numiți în text sciți [27], trebuie să fi fost destul de mare, din moment ce cronicarul spune că ei „trecuseră Istrul cu toată oastea" [28]. Cunoscîndu-le puterea de jaf [29], Ioan Comnenul a fost silit să ierneze la Berroe (azi Stara Zagora, Bulgaria), fapt care i-a dat posibilitatea să cîștige de partea sa pe unii dintre conducătorii pecenegi. În primăvară, împăratul a început lupta și a obținut victoria, după ce ai săi dovediseră multă vitejie. Pecenegii însă s-au repliat și, adunîndu-și carele în formă de cerc, au dobîndit o poziție de luptă foarte bună, care cauza bizantinilor multe pierderi. În întorsătura luptei, consemnează Choniates, împăratul și-a dovedit multa lui evlavie prin ajutorul cerut Maicii Domnului și prin lacrimile vărsate, mai fierbinți decît sudoarea luptătorilor [30]. A urmat apoi o comandă inspirată a împăratului — aceea de a se sfărîma cu topoarele întăritura pecenegilor, după care aceștia au fost înfrînți, s-au supus împăratului și numai puțini dintre ei și-au găsit salvarea prin fugă. [31].

Acest moment a însemnat scoaterea definitivă a pecenegilor de pe scena istoriei. Împăratul a rînduit chiar o sărbătoare a pecenegilor, care se ținea în timpul lui Choniates († 1213) [32], fiind celebră deci la sfîrșitul secolului al XII-lea [33]. Aceeași biruință a lui Ioan al II-lea Comnenul ne-a mai rămas consemnată în alte izvoare din secolul al XII-lea și anume de către mitropolitul Eusthatios al Thesalonicului [34] și în Regiunile (typika) Mănăstirii Pantocrator, ctitorită de același împărat în 1136 [35]. Situația celor învinși s-a schimbat radical. Pecenegii, spune Kinnamos, au trecut la obiceiurile romeilor, adică s-au sedentarizat și au fost înscriși în rîndul stratioților [36]. Ei au servit nevoilor militare ale imperiului, parte din ei fiind așezați în Nicomidia, iar alții în regiunile de apus ale imperiului [37].

Evenimentele relatate de Ioan Kinnamos sînt foarte importante, întrucît ele au atras o serie de schimbări pe teritoriul patriei noastre.

---

27. Numele adevărat este părăsit din cauza tendinței de arhaizare, comună multor cronicari bizantini, ceea ce conduce la imprecizie demografică. Tot sub numele de sciți, Ioan Kinnamos îi va desemna și pe cumani.

28. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 7; *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. III, *Scriitori bizantini (sec. XI-XIX)*, p. 231.

29. Nicetae Choniatae, *Historia*, ediția I. Bekker, Bonn, 1835, p. 19; *Fontes*, III, p. 245: „Neam mai distrugător decît al lăcustelor".

30. *Ibidem*, p. 22; *Fontes*, III, p. 247.

31. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 8; *Fontes*, III, p. 233.

32. Nicetae Choniatae, *op. cit.*, p. 23; *Fontes*, III, p. 247.

33. F. Chalandon, *Jean II Comnène (1118-1148) et Manuel Ier Comnène (1143-1180)*, Paris, 1912, p. 51.

34. T. L. Tafel, *Eusthatii metropolitae Thesalonicensis opuscula*, Frankfurt, 1832 p. 44; *Fontes*, III, p. 183: „Pe Ioan trebuie să-l socotim vrednic de cea mai mare admirație... a oprit acea mulțime scitică nemăsurat de mare".

35. Typika, în *Fontes*, IV, *Scriitori și acte bizantine (secolele IV-XV)*, București, 1982, p. 63.

36. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 8; *Fontes*, III, p. 233.

37. Nicetae Choniatae, *op. cit.*, p. 22; *Fontes*, III, p. 247.

Astfel, locul pecenegilor a fost luat de cumani, care începuseră să pătrundă încă după bătălia de la Lebunion (1091), iar populația pecenegă rămasă, mult împuținată, a fost asimilată de autohtoni și a dispărut treptat ca element etnic de sine stătător.

În partea a doua a cronicii, care relatează evenimentele petrecute în timpul domniei lui Manuel I Comnenul, Ioan Kinnamos descrie și acțiunile îndreptate de suveranul său împotriva cumanilor și a ungurilor. Aceste expediții au avut loc la nordul Dunării și sînt de o deosebită importanță pentru istoria României.

Prima dintre ele a fost dusă în anul 1148 împotriva cumanilor. Deși fusese foarte atent cu linia Dunării și în 1147 supraveghease trecerea cruciaților care s-a făcut foarte probabil prin Banat [38], împăratul a neglijat această problemă, îndreptîndu-și toată atenția spre Italia pentru a o cuceri din mîna normanzilor [39]. Cumanii au profitat de situație, au trecut Dunărea și au cucerit un oraș însemnat πόλις λόγου ἀξίαν) care se adapă din undele Istrului [40], devastînd pînă și ținuturile din preajma Haemusului [41]. Manuel, care se îndrepta atunci cu armata spre coasta Africii pentru a-i ataca pe normanzi, a fost nevoit să-și modifice planurile militare. El a hotărît să rezolve imediat problema cumană, atacîndu-i cu un efectiv sporit de stratioți, chemîndu-și pentru aceasta și flota în ajutor. În timp ce se ocupa cu vînatul, așteptînd sosirea flotei, împăratului i-a venit veste că „sciții tocmai trecuseră (înapoi, n. n.) și își făcuseră tabăra nu departe". De teamă să nu-i scape pe cumani nepedepsiți, Manuel s-a îndreptat repede spre Dunăre și a început o acțiune temerară care, în descrierea lui Kinnamos, constituie o adevărată epopee. Mai întîi, împăratul a avut de întîmpinat reprosul unui barcagiu, pe care l-a găsit înainte de a traversa fluviul. Acesta, om dintr-o bucată, cum spune Kinnamos, l-a făcut vinovat de cucerirea și prădarea cetății Demnitzikos care, cu siguranță, era o cetate bizantină [42]. Împăratul supărat de acuzația adusă și-a luat totuși angajamentul în fața acestui om de rînd că îi va pedepsi pe cumani pentru îndrăzneala lor [43]. Promisiunea împăratului avea să fie cu greu împlinită. El a trecut Dunărea pe un pod de bărci cu numai 500 din stratioții săi, restul

---

38. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 70; Jean Kinnamos, *op. cit.*, p. 57: „Barbarii au traversat locuri abrupte, căci Dunărea străbate mulți munți înalți".

39. Cu acest scop Manuel făcuse, în martie 1148, o înțelegere împotriva lui Roger al Siciliei (1127-1154), ducînd de asemenea tratative cu Conrad al III-lea (1139-1152) și Frederich von Schwaben (1152-1190), finalizate abia la Crăciun, în același an. A se vedea, Franz Dölger, *Regesten der Kaiserkunden des oströmischen Reiches von 565-1453,* III, München, 1977, p. 67-68. În această luptă, Manuel era asemănat cu Moise și cu Iosua, iar normanzii treceau drept dușmanii creștinătății, cf. Herbert Hunger, *Elemente der byzantinischen Kaiseridee in den Arengen der Urkunder*, Wien, 1964, p. 197.

40. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 93: *Fontes*, III, p. 233.

41. Nicetae Choniatae, *op. cit.*, p. 104; *Fontes*, III, p. 249.

42. Un prim indiciu îl constituie faptul că împăratul fusese înștiințat de cucerirea ei încă de cînd era lîngă Filipopole, cf. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 93; *Fontes*, III, p. 233. Un alt argument îl reprezintă barcagiul care, vorbind direct cu împăratul, se presupune că era grec, cf. ***, *Dinogetia*, I, București, 1967, p. 381. Credem că este tot atît de probabil ca acesta să fi fost un autohton care învățase grecește datorită schimburilor comerciale care se făceau la acest vad de trecere dunărean.

43. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 93-94; *Fontes*, III, p. 234-235.

rămînînd pe malul fluviului. În urmărirea cumanilor, ei au trebuit să traverseze alte două rîuri navigabile, tot cu ajutorul bărcilor folosite mai înainte, legate de cozile cailor și tîrîte pînă la locul de întrebuințare. După trecerea acestor două obstacole naturale, bizantinii au înaintat pînă în ținutul numit *Oros tenu ormon* (ὄρος τένου ὅρμον), de unde au încercat mai întîi atacarea cumanilor printr-un grup condus de ipostrategul Giphardos. Neîndrăznind atacarea lor, împăratul a venit cu întreaga oaste și a început lupta. Vitejia împăratului i-a însuflețit pe supușii săi, încît cumanii au fost repede înfrînți, iar bizantinii au luat înapoi bunurile prădate de cumani, împreună cu vreo sută de prizonieri, între care era și o căpetenie de vază, numită Lazăr. N. Iorga, pornind de la constatarea că Lazăr este un nume creștin, a presupus că Ioan Kinnamos s-a referit fie la un reprezentant al populației autohtone supuse cumanilor, fie la un cuman creștinat sub influența acesteia [44]. Oricum, menționarea cronicarului ne indică prezența unei populații creștine la nord de Dunăre, populație care nu putea să fie decît cea românească.

Tot în urma victoriei a fost eliberat Sotas, un „om însemnat prin bogăție și obîrșie", cum spune cronicarul [45]. Nu este exclus ca acesta să fi fost conducătorul sau unul dintre conducătorii cetății Demnitzikos. Era vorba de un om important și prin aceasta se explică atît luarea lui ca prizonier de către cumani, cît și faptul că Ioan Kinnamos spune că a mai amintit într-un alt loc despre el [46].

Cele consemnate de Ioan Kinnamos ridică deodată mai multe probleme dificile, îndelung discutate de geografia istorică, după cum urmează:

a) localizarea cetății Demnitzikos; b) punctul folosit de Manuel I Comnenul pentru trecerea Dunării; c) identificarea celor două rîuri navigabile; d) Tenuormon-ul și locul luptei date împotriva cumanilor.

a) *Unde a fost cetatea Demnitzikos ?*

Această importantă așezare bizantină a fost localizată de către istorici atît pe malul stîng al Dunării, la Zimnicea [47] și la Turnu Măgurele [48], cît și pe cealaltă parte a fluviului, la Șlvliștov [49], în

---

44. N. Iorga, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, III, București, 1937, p. 70.

45. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 95; *Fontes*, III, p. 237.

46. Această menționare lipsește din cronica lui Kinnamos, situație care se justifică fie prin simplificările făcute de copiști, cf. Dr. Carl Neumann, *op. cit.*, p. 80, fie datorită unei scăpări a cronicarului.

47. W. Tomaschek, *Zur walachischen Frage*, în „Zeitschrift für die oesterreichische Gymnasien", XXVIII (1876), p. 344; V. G. Vasilievskij, *Iz istorii Bizantii v XIII veke*, în „Slavianskii Sbornik", II, Leningrad, 1877, p. 221, n. 13; Idem, „Trudî", IV, Leningrad, 1930, p. 30, n. 1, la I. Barnea, *Din istoria Dobrogei*, vol. III, p. 158-161 ; N. Iorga, *op. cit.*, III, p. 70 ; I. Nistor, *Bizantinii în luptă pentru recucerirea Daciei și Transdanubiei* în AARMSI, III, XXV (1943), p. 721 ; N. Bănescu, *Les duchés byzantins de Paristrion (Paradounavon) et de Bulgarie*, Bucarest, MCMXLVI, 104.

48. P. S. Năsturel, *Valaques, Coumans et Byzantins sous le règne de Manuel Comnène*, în „Byzantina", I, 1969, p. 172-173.

49. K. Grot, *Iz istorii Ugrii i Slavianstva v XII veke*, Varșovia 1899, 130-134.

fața Zimnicei, la Turtucaia (astăzi, ambele în Bulgaria) [50] și la Dinogetia (Garvăn-Bisericuța) [51]. Descrierea lui Ioan Kinnamos nu dă nici un indiciu clar asupra situării ei de o parte sau de alta a fluviului, contextul însă ne poate îndrepta mai mult spre localizarea cetății în dreapta Dunării. P. S. Năsturel este de părere că această fortăreață cucerită de cumani nu putea fi decît pe malul stîng al Dunării, datorită faptului că împăratul nu era grăbit s-o readucă în libertate ci a așteptat flota [52]. Această argumentare poate fi contrazisă de felul cum a decurs acțiunea militară și de scopul ei. Este mai lesne de presupus că flota avea misiunea de a opri retragerea cumanilor peste Dunăre, în așa fel ca ei să fie atacați deodată din două părți și, numai dacă mai era nevoie, să ajute la eliberarea cetății. Acțiunea lui Manuel nu era făcută în mod special pentru recucerirea cetății Demnitzikos, aceasta avea drept obiectiv principal pedepsirea cumanilor care, după cum consemnează Choniates, merseseră cu jaful lor pînă la linia munților Haemus [53]. Mai mult, este foarte probabil ca Demnitzikos să fi fost jefuită și prădată imediat după invadarea ei, aceasta intrînd în procedura cea mai des folosită de populațiile în migrație. Rămînem deci la părerea că Demnitzikos era o cetate bizantină situată pe malul drept al Dunării, iar în privința localizării ei împărtășim punctul de vedere al lui A. A. Bolșacov-Ghimpu [54], susținut și de I. Barnea [55], care o identifică cu așezarea feudală timpurie de la Dinogetia. Această localizare este și singura confirmată de săpăturile arheologice făcute pînă acum, constatîndu-se distrugerea ei în urma unui incendiu la mijlocul secolului al XII-lea, foarte probabil datorat invaziei cumane din 1148 [56]. Biserica de piatră și crucea pectorală — relicvar, descoperite la Dinogetia, constituie mărturii pentru existența unei episcopii locale [57], ceea ce confirmă importanța cetății descrise de Ioan Kinnamos.

Singurul impediment aparent în această localizare l-ar reprezenta următoarele cuvinte ale cronicarului: „Oraș... care se adapă din undele Istrului", care, luate *ad-literam*, reclamă o așezare chiar de pe malul Dunării. Lucrurile s-ar explica însă destul de bine prin apropierea Dinogetiei de fluviu. Pentru cronicarul bizantin, care trăise la Constantinopol și nu în Paristrion, Istrul constituia singurul punct de reper, așa că exprimarea lui a fost normală și, mai mult, a împodobit-o cu o figură de stil.

---

50. V. N. Zlatarski, *Istoria na bălgarskata dărjava prez srednite vekove*, Sofia, 1934, p. 384-385.

51. A. A. Bolșacov-Ghimpu, *La localisation de la cité byzantine de Demnitzikos*, în RESEE, V (1967), nr. 3-4, p. 548; I. Barnea, *op. cit.*, p. 159.

52. P. S. Năsturel, *op. cit.*, p. 174.

53. Nicetae Choniatae, *op. cit.*, p. 104; *Fontes*, III, p. 249.

54. A. A. Bolșacov-Ghimpu, *op. cit.*, p. 548.

55. I. Barnea, *op. cit.*, p. 159.

56. Idem, *Dinogetia*, ed. a II-a, București, 1969, p. 31-32.

57. A. A. Bolșacov-Ghimpu, *op. cit.*, p. 548; I. Barnea, *Dinogetia — Ville byzantine du Bas-Danube*, în „Byzantina", t. 10, Thesalonik, 1980, p. 283. Episcopia se afla în această perioadă sub oblăduirea Patriarhiei ecumenice după însemnarea făcută de Nil Doxopatris pentru „orașele patristriene", cf. *Fontes*, III, p. 163. Episcopul de aici întreținea relații și cu mitropolitul Kievului, fapt atestat de descoperirea sigiliului lui „Mihail, arhipăstorul Rosiei", cf. I. Barnea, *Dinogetia...*, p. 50.

b-c) *Pe unde a trecut Dunărea Manuel I Comnenul și care au fost rîurile traversate ?*

Cele două răspunsuri sînt într-o strînsă legătură și credem că ele nu pot fi tratate separat. Motivul este următorul: bărcile folosite ca pod peste Dunăre sînt duse mai departe, legate de cozile cailor, pînă la cele două rîuri navigabile. O asemenea operațiune nu se putea realiza decît în cazul în care rîurile erau foarte apropiate de locul trecerii peste Dunăre.

Pînă acum s-au propus pentru trecerea Dunării următoarele locuri: Turnu-Măgurele [58], Zimnicea [59], Galați-Barboși [60], zona dintre Slvlištov-Silistra [61] și cea dintre Balta Brăilei și vărsarea Siretului [62] rîurile traversate fiind Vedea și Teleormanul [63], Vedea și Argeșul sau Argeșul și Dîmbovița [64], Argeșul și un braț lateral al Dunării [65], Bîrladul și Siretul [66], Prutul și Siretul [67], sau chiar două din brațele Dunării [68].

Ținînd cont de caracterul navigabil al celor două rîuri descrise de Kinnamos, credem că ipoteza propusă de W. Tomaschek privind rîurile Prut și Siret [69] poate avea cei mai mari sorți de izbîndă. În această situație este de presupus următorul șir al evenimentelor. După prădarea cetății Demnitzikos, ultima acțiune de jaf a cumanilor în relatarea lui Kinnamos, aceștia au mai zăbovit probabil în acest loc pînă cînd au aflat de înaintarea împăratului de la Filipopole spre gurile Dunării. Ei au trecut Dunărea, foarte probabil, chiar prin apropierea Dinogeției, în cel mai scurt timp, întrucît în incursiunile lor se foloseau de un burduf de piele plutitor, umplut cu paie și foarte bine închis, pe care-l legau de coada calului[70]. Împăratul nu putea să facă același lucru, de aceea credem că a traversat prin străvechiul vad de la Noviodunum (Isaccea), unde a putut găsi și un număr suficient de bărci pentru alcătuirea unui pod pînă la celălalt mal [71]. Manuel a folosit acest loc, gîndindu-se probabil să-i surprindă

---

58. P. S. Năsturel, *op. cit.*, p. 174.

59. A. Elian, *Les raports byzantino-roumains. Phases principales et traits caractéristiques*, în „Byzantinoslavica", XIX (1958), nr. 2, p. 215.

60. A. A. Bolșacov-Ghimpu, *op. cit.*, p. 547 ; I. Barnea, *Din istoria Dobrogei...*, III, p. 159.

61. K. Grot, *op. cit.*, p. 130-134.

62. *Dinogetia...*, p. 381.

63. F. Chalandon, *op. cit.*, p. 175 ; N. Bănescu, *op. cit.*, p. 104 ; P. S. Năsturel, *op. cit.*, p. 175 ; Idem, *A propos du Tenou Ormon (Teleorman) de Kinnamos*, în „Séries Byzantina-Sorbonensia", 3, p. 57.

64. V. N. Zlatarski, *op. cit.*, p. 384-385.

65. K. Grot. *op. cit.*, p. 133.

66. A. A. Bolșacov-Ghimpu, *op. cit.*, p. 547; I. Barnea, *op. cit.*, p. 159.

67. W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 345.

68. P. Diaconu, *Les Coumans au Bas-Danube aux XI-e et XII-e siècles*, Bucarest, 1978, p. 86.

69. În lucrarea citată, autorul nu se opune identificării fortăreței Demnitzikos cu Zimnicea și a Tenu Ormon-ului cu Teleormanul și nici nu propune vreo localitate pentru trecerea Dunării.

70. Nicetae Choniatae, *op. cit.*, p. 124 ; *Fontes*, III, p. 249-251.

71. În cazul în care împăratul ar fi traversat pe la Galați — Barboși, cum a propus A. A. Bolșacov-Ghimpu și I. Barnea, este de presupus că Ioan Kinnamos ar fi consemnat acest lucru, dată fiind apropierea cetății și ar fi venit cu noi știri despre situația ei. Vezi *supra*, n. 59.

și să atace „inima Cumaniei“ [72] de la răsărit și să meargă pe urmele lor. O astfel de strategie a împăratului se încadrează mai bine în contextul celor relatate de Ioan Kinnamos și în eventualitatea că rîurile navigabile traversate au fost Prutul și Siretul.

Cît privește caracterul navigabil al acestor două rîuri, situația este foarte clară. Prutul și Siretul, numite „Prut“ și, respectiv, „Soget“, erau desemnate în anul 1308 drept *fluvii navales* de către autorul anonim al lucrării *Descriptio Europae Orientalis* [72bis].

d) *Tenuormon-ul și localizarea luptei cu cumanii*

Cronicarul spune că împăratul, împreună cu cei cinci sute de oșteni, au străbătut în ținut întins și au ajuns pînă într-un punct numit ὄρος τένου ὄρμον (muntele, înălțimea, colina Tenuormon [73], care mai nou este înțeles drept ὅρος τένου ὅρμον (limita Tennormon) datorită unei presupuse greșeli de spirit strecurate în textul lui Kinnamos [74]. Marea majoritate a istoricilor care s-au ocupat de acest pasaj au acceptat explicarea Tenuormon-ului făcută de B. P. Hașdeu, desemnîndu-l drept „marea pădure“ sau „pădurea nebună“ [75], dar cum această pădure se întindea pe o suprafață mare din Muntenia, Dobrogea, Moldova, „pînă la hotarele Taurosciției“ [76], cercetătorii au localizat diferit acest loc, unde Manuel a găsit tabăra cumanilor părăsită. Între propunerile făcute se înscriu aici zona dintre Bolintin și Olt [77], ținutul Teleormanului [78], Urzicenii [79], regiunea dintre Buzău și Rîmnicu Sărat [80], sudul Moldovei [81], zona Bacăului [82] și un munte spre taurosciți, adică spre ruși [83]. Urmînd ipotezei că rîurile trecute au fost Prutul și Siretul, împărtășim punctul de vedere al lui A. D. Xenopol că Tenuormon-ul din descrierea lui Ioan Kinnamos se situa în ținuturile Bacăului. Distanța de la traversarea celor două rîuri în cursul lor inferior pînă în zona Bacăului poate constitui „ținutul întins“ din descrierea cronicarului.

---

72. Teritoriul fostului județ Putna și mai ales cursul mijlociu al Milcovului, unde se va înființa o episcopie a cumanilor, cf. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. I, București, 1980, p. 227-228.

72 bis. G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei Românilor*, II, București, 1934, p. 30-31. Aceste rîuri au fost probabil amintite și de împăratul cărturar Constantin al VII-lea Porfirogenetul (945-959) în lucrarea *De administrando imperio*, sub numele de „Sarat“ și „Burat“. Vezi *Fontes*, II, p. 669.

73. *Fontes*, III, p. 235.

74. P. S. Năsturel, *A propos du Tenou Ormon...*, p. 85-86 și 91, n. 4.

75. B. Petriceicu-Hașdeu, *Originile Craiovei*, București, 1878, p. 31, la I. Barnea, *op. cit.*, p. 158. Kinnamos s-a referit deci, fie la un munte, la o înălțime din „marea pădure“, fie la o limită sau margine a ei.

76. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 94; *Fontes*, III, p. 235.

77. P. S. Năsturel, *op. cit.*, p. 89.

78. N. Bănescu, *op. cit.*, p. 104; P. Mutafciev, *Bulgares et Roumains dans l'histoire des Pays Danubiens,* Sofia, 1932, p. 308-309, la I. Barnea, *op. cit.*, p. 159.

79. V. Vasilievskij, *op. cit.*, p. 221.

80. B. Petriceicu-Hașdeu, *op. cit.*, p. 31.

81. V. N. Zlatarski, *op. cit.*, p. 384-385; N. S. Derjavin, *Istoria Bolgarii,* II, Moscova-Leningrad, 1946, p. 112, la I. Barnea, *op. cit.*, p. 159.

82. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană,* II, Iași, 1896, p. 160.

83. G. Moravcsik, *Byzantinoturcica, I. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker*, Berlin, 1958, p. 305-306.

Cumanii, după cum se consemnează mai departe în cronică, se retreseseră din această zonă, părăsind și o tabără din regiunea înălțimii „marii păduri“ sau a marginii ei din zona subcarpatică. De aici, Manuel nu a mai înaintat mult și a dat de urma cumanilor care găsiseră adăpost în zona păduroasă și totodată un bun teren pentru ambuscade. Lupta s-a dat deci în apropierea Tenuormon-ului, încheindu-se cu strălucita victorie descrisă de Kinnamos. Mitropolitul Eusthatios al Thesalonicului, în cuvîntările sale, aduce și el laude lui Manuel [84], pentru calitățile militare dovedite în luptele cu cumanii la nord de Dunăre, referindu-se probabil tot la această expediție. Acțiunea de pedepsire a cumanilor a avut un efect binefăcător pentru apărarea graniței dunărene a imperiului. Chiar dacă cumanii au mai trecut Dunărea, teama lor de acțiunile împăratului îi făcea să facă repede drumul înapoi, așa cum s-a întîmplat în anii 1156-1157, cînd armata bizantină a mers numai pînă în Thracia [85] și n-a mai fost nevoie să lupte împotriva lor pentru a-i pedepsi.

Dacă, pasajele menționate pînă acum s-au referit la situații privind teritoriul României fără a fi menționată direct populația autohtonă, în cea de a șasea carte a cronicii sale [86], Ioan Kinnamos a consemnat participarea vlahilor la expediția bizantină din 1166, purtată împotriva Ungariei. Această știre are un caracter particular pentru istoria României, fiind vorba de una dintre ultimele încercări ale bizantinilor de revendicare a drepturilor lor legitime la Dunăre și în Carpați [87]. Încă din timpul lui Mauricius (582-602), bizantinii își impuseră dreptul lor politic și militar de a interveni oricînd cu armatele lor la nordul Dunării. Astfel, arhistrategul Priscus putea să răspundă haganului Baian că bizantinii trecînd pe malul stîng al Dunării nu pășesc „pe pămînt străin“, ci „pe pămînt roman“ [88]. Renunțarea la planurile de recucerire a Italiei (1156) și conflictul cu Ungaria l-au făcut pe Manuel I Comnenul, pentru scurtă vreme, un recuceritor al fostei Dacii.

Divergențele cu Ungaria își aveau originea în intențiile acesteia de a-și întinde dominația spre țărmul Mării Adriatice, în ținuturile Croației și Dalmației [89]. Dacă intervențiile bizantine în timpul lui Ioan al II-lea au fost de mai mică anvergură și purtate mai mult pe Dunăre [90], în schimb ele au fost intensificate în timpul lui Manuel. Cum bizantinii erau angajați și în alte lupte, în Italia și în Asia Mică, prima intervenție militară, făcută în 1152, prin Banat [91], a rămas

84. T. L. Tafel, *op. cit.*, p. 200, 210 ; *Fontes*, III, p. 177,

85. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 201-202 ; *Fontes*, III, p. 237 ; J. Rosenblum o datează în anul 1161, cf. *op. cit.*, p. 226, n. 201 (1).

86. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 259-260 ; *Fontes*, III, p, 239.

87. I. Nistor, *op. cit.*, p. 721.

88. Theophylacti Simocattae, *Historiae*, ed. C. de Boor, Leipzig, 1887, VII, 7 ; *Fontes*, II, p. 545 ; I. Nistor, *Temeiurile romano bizantine ale începuturilor organizației noastre de stat*, în AARMSI, s. III, t. XXIV, 1943, mem. 21, p. 3.

89, F. Chalandon, *op. cit.*, p. 55.

90. *Ibidem*, p. 59. 61 ; I. Nistor, *Bizantinii în luptă...*, p. 28.

91. Idem, *Ungurii în Dacia carpatină*, în AARMSI, s. III, t. XXIV, 1942, mem. 15, p. 485.

nefructificată, semnîndu-se numai un tratat de pace cu Ungaria în anul 1156 [92].

După 1163, situația s-a agravat în urma căsătoriei prințului Bela cu Maria, fiica lui Manuel. Curtea maghiară consimțise cu ocazia acestei căsătorii ca să cedeze imperiului bizantin moștenirea părintească a lui Bela, adică principatul dalmato-croat. Nerespectarea acestei promisiuni a constituit mobilul campaniilor bizantine din 1164-1167 [93]. Expediția din 1166 a marcat punctul culminant al conflictului bizantino-maghiar, înregistrîndu-se vaste operațiuni militare. Astfel, pe prințul Bela, devenit despotul Alexios, l-a trimis împăratul la Istru pentru „ca să-i facă pe huni să creadă că vor fi atacați din locurile obișnuite“ [94], adică pentru a crea o diversiune în zona Lederata, folosită și în 1128, care să atragă cît mai multă armată maghiară în acel ținut [95]. Misiunea cea mai grea și totodată decisivă în această ofensivă a avut-o Leon Vatatzes care venea „dinspre ținuturile de lîngă Pontul zis Euxin de unde nimeni nu a năvălit asupra lor“. El avea o oaste numeroasă în care, spune Kinnamos, intra și „o mare mulțime de valahi“. Știrea despre românii soldați, menționați de cronicar cu etniconul de valahi, deja consacrat în istoriografia bizantină, este foarte importantă. Deși foarte succintă, informația lui Kinnamos arată că românii alcătuiau o etnie numeroasă în acel timp, altfel nu se poate explica recrutarea acelei „mari mulțimi de vlahi“.

Înrolarea vlahilor în armata bizantină nu era făcută pentru prima dată, încît bizantinii aveau încredere în colaborarea lor. Astfel, ei serviseră interesele militare ale Bizanțului și în alte lupte cum au fost cele din Sicilia contra arabilor (1025) și împotriva pecenegilor în bătălia de la Lebunion (1091). După o consemnare făcută de rabinul Veniamin de Tudela în urma unei călătorii făcute la Constantinopol (1161), colaborarea româno-bizantină pare să fi avut și un alt fundament — originea vlahă a Comnenilor —, arătîndu-se că Manuel avea o „deosebită simpatie față de vlahi, ca unul ce se trage din neamul lor“ [96].

În ceea ce privește locul unde s-au făcut aceste recrutări, istoricii au împărtășit păreri diferite. Dacă unii dintre ei au văzut în vlahii menționați pe românii nord-dunăreni din Moldova [97] sau de la

92. F. Chalandon, *op. cit.*, p. 469.
93. Gyula Maravcsik, *Studia Bizantina*, Budapest, 1967, p. 299.
94. Ioannis Cinnami, *op. cit.*, p. 259-260; *Fontes*, III, p. 239.
95. A. D. Xenopol, *op. cit.*, II, p. 188; F. Chalandon, *op. cit.*, p. 487; I. Nistor, *Bizantinii în luptă...*, p. 28; Idem, *Emanciparea politică a dacoromânilor din Transilvania*, în AARMSI, s. III, t. XXIV, 1942, mem. 17, p. 13, 29.
96. K. Hopf, *Griechenland, Separatausgabe. Aus der Algem, Enzyklopedie vor Ersch und Gruber*, VI, Leipzig, 1870, p. 165. Originalul după care a tradus acest autor s-a pierdut. A se vedea, G. Murnu, *L'origine des Comnènes*, în BSH, XI, 1924, p. 165, 213. Tot aici și alte argumente pentru amintita origine.
97. T. Uspenskij, *Formarea celui de-al doilea imperiu bulgar* (în rusește), Odessa, 1879, p. 99, la N. Bănescu, *Les premiers témoignages byzantins sur les Romains du Bas-Danube*, în BNJ, III, 1922, p. 306, n. 4; J. Pic, *Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage*, Leipzig, 1886, p. 71; D. Onciul, *Opere complete*, I, București, 1970, p. 99 și 295; N. Iorga, *Roumains et Grecs au cours des siècles*, Bucarest, 1921, p. 14; E. Stănescu, *Les Βλάχοι de Kinnamos et Choniates et la presence militaire byzantine du Nord du Danube sous les Comnènes*, în RESEE, IX, 1971, nr. 3, p. 589; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1972, p. 24-25.

nordul Deltei [98], ceilalți au presupus că Ioan Kinnamos s-a referit la vlahii din sudul Dunării [99], îndeosebi la cei paristrieni [100]. O înrolare în cadrul themei Paristrion pare să fi fost cea mai probabilă, datorită atît faptului că aici se puteau face recrutări regulate prin funcționarii bizantini, cît și poziției ei geografice, foarte favorabile tacticii descrise de Ioan Kinnamos [101]. În acest caz, vlahii recrutați aveau și misiunea de a-i ajuta pe bizantini în drumul printre frații lor din stînga Dunării. Prin aceasta bizantinii nu-și mai făceau un adversar suplimentar în nordul Dunării, ci, dimpotrivă, aveau un element auxiliar pentru a recruta noi soldați din aceste regiuni.

Dată fiind importanța participării vlahilor la aceste lupte, cronicarul Ioan Kinnamos s-a simțit dator să scrie cîteva cuvinte despre ei. Această însemnare este de o importanță deosebită pentru că vorbește despre originea romană a vlahilor : „Se spune că sînt colonii de demult ai celor din Italia“ [102]. Față de predecesorii săi, consemnarea lui Ioan Kinnamos reprezintă aproape o abatere de la canoanele în care erau prezentate popoarele care aveau un alt mod de viață decît cel bizantin. Ideea romanității vlahilor este prezentată mult mai clar și fără peiorative, cum o întîlnim în însemnările lui Kekaumenos [103]. Ioan Kinnamos, „romeu fiind, renunță la orgoliul comun oricărui bizantin și afirmă că vlahii sînt de asemenea urmași ai romanilor. Folosind etniconul de vlahi, cronicarul bizantin continuă într-o formă nouă pe împăratul scriitor Constantin al VII-lea Porfirogenetul (913-959), care îi considera pe români (Ῥωμάνα) drept urmași ai acelorași coloniști aduși de conducătorii romani [104]. În orice caz, dacă Ioan Kinnamos n-a spus că vlahii înrolați aparțineau unui anumit spațiu geografic, precizarea romanității lor era valabilă pentru toți [105], atît pentru cei din Sudul Dunării cît și pentru cei de la Nord, întrucît ei alcătuiau în acel timp o unitate etnică distinctă.

În ceea ce privește drumul urmat de armata lui Leon Vatatzes pînă la ajungerea în Transilvania, acest lucru este mai greu de stabilit. I. Nistor a fost de părere că s-a mers de-a lungul Oltului sau al Argeșului [106], iar A. D. Xenopol prin pasul Oituzului [107]. Credem însă că o pătrundere pe Valea Oltului sau a Argeșului nu ar fi asigurat elementul surpriză propus, acela de a ataca dintr-o zonă cît mai îndepărtată de ținuturile în care acționa prima armată bizantină. De

---

98. W. Tomaschek, *Zur Kunde der Hämus-Halbinsel*, *Wien*, 1882, p. 51.

99. F. Chalandon, *op. cit.*, p. 487, n. 3 ; George Murnu, *Istoria românilor din Pind. Vlahia Mare (980-1259)*. București, 1913, p. 221.

100. N. Bănescu, *op. cit.*, p. 305 ; Idem, *Bizanțul și romanitatea...*, p. 26 ; P. S. Năsturel, *Valaques...*, p. 178 ; I. Barnea, *op. cit.*, p. 162.

101. După E. Stănescu, ar fi existat chiar unități militare bizantine la nord de Dunăre care au facilitat aceste recrutări și au prins pe fugarul Andronic Comnenul cu doi ani mai înainte. A se vedea, *op. cit.*, p. 587 ; Cf. Nicetae Choniatae, *op. cit.*, p. 171 ; *Fontes*, III, p. 251.

102. E. Stănescu, *op. cit.*, p. 592.

103. *Soveti i rasskazi Kekavmena. Socinenie vizantiiskogo polkovodta XI veka*, G. G. Litarvin, Moscova, 1972, p. 270-280 ; *Fontes*, III, p. 41.

104. Constantine Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, Gy. Moravcsik, Budapesta, 1949, 29, 3-7 ; *Fontes*. II, p. 663.

105. P. S. Năsturel, *Valaques...*, p. 177.

106. I. Nistor, *Bizantinii în luptă...*, p. 721.

107. A. D. Xenopol, *op. cit.*, II, p. 188.

aceea, o trecere a Carpaților printr-un loc mai spre răsărit ar putea fi mai adecvată și cu spusele cronicarului: „De unde niciodată nu a năvălit asupra lor". O asemenea pătrundere se putea face pe culoarul Rucăr-Bran sau pe Valea Teleajenului, prin pasul Tătarului [108]. Pentru această ipoteză pledează și faptul că, în acest timp, ungurii intraseră cu stăpînirea în Transilvania pînă la linia Oltului [109], bizantinii putînd beneficia prin trecerea amintită de un atac-surpriză.

Ipoteza lui A. D. Xenopol privind pasul Oituzului s-ar potrivi mai degrabă pentru cea de-a treia armată care a acționat după victoria lui Vatatzes [110]. Ea era condusă de Ioan Duca, ajutat de Andronic Lampardas și de Nichifor Petraloiphas, și avea menirea „să atace de undeva de sus", cum spune Ioan Kinnamos. De altfel, adverbul ἄνωθεν din textul cronicii poate fi tradus și cu „mai de sus" [111], adică „mai de departe" în înțelesul cronicarului bizantin a cărui orientare geografică era relativă, fapt vădit și de faptul că a folosit ca punct de reper „vecinătatea Taurosciției" [112].

Cert este faptul că acțiunea întreprinsă de bizantini s-a încheiat cu o mare victorie. Cronicarul amintește și de ridicarea unei cruci de aramă cu o inscripție, care consemna biruința „glorioasei Rome" și a „divinului Manuel". Documentele vremii vorbesc despre încheierea unei păci cu Ungaria după 8 iulie 1167, în urma căreia imperiul bizantin lua Sirmium-ul, Diocleea și orașele de pe coasta dalmată, Zara rămînînd venețienilor [113]. Foarte probabil, această expediție a întărit legăturile dintre românii de dincolo de Carpați și imperiul bizantin. După numai zece ani, în 1176, este pomenit un voievod al Transilvaniei, *Leustachius Voyvoda*, care împreună cu banul Ompudinus a participat de partea bizantinilor la bătălia de la Myriokephalon [114]. Strînsele relații cu Bizanțul se constată mai ales la populația din Muntenia și Moldova, fără a mai vorbi de Dobrogea. Un indiciu grăitor în toate aceste locuri îl constituie circulația monedei bizantine de bronz, care se întîlnește frecvent pentru această perioadă și se rărește o dată cu sfîrșitul domniei lui Manuel [115]. Rămîne ca

---

108. Numele pasului arată cît de folosit va fi acest drum de către tătari în incursiunile lor din secolele următoare.

109. Kurt Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV-XIII*, București, 1958, p. 113-117.

110. Această localizare o face și I. Nistor. A se vedea, *op. cit.*, p. 721.

111. Evstratiou D. Tsakalotou, *Ellinolatinikon Lexikon*, Atena, f.a., p. 75.

112. În general, prin Tauroscitia este desemnat cnezatul de Halici.

113. Franz Dölger, *op. cit.*, III, p. 80.

114. Wenczel, *Arpádkori Új Okmányatar* (Noua colecție de documente arpadiene), VI, p. 486, la I. Nistor, *Ungurii în Dacia...*, p. 482.

115. C. Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană*, în SCIVA, 23, 1972, nr. 3, p. 375-380.

noile descoperiri arheologice să confirme și prin alte vestigii marea expediție militară din 1166, care a însemnat pentru scurt timp și o recucerire a vechii Dacii, fiind ultima mare acțiune bizantină la nord de Dunăre.

* * *

Cronica lui Ioan Kinnamos alcătuiește o veritabilă frescă istorică a Bizanțului din secolul al XII-lea, fără egal pentru perioada domniei lui Manuel I Comnenul. Cronicarul bizantin s-a făcut purtătorul de cuvînt al politicii de expansiune a Bizanțului, care-și trăia ultimele visuri de dominație universală și, de aceea, stilul său este tributar istoricilor antici și mai ales lui Procopius din Cezareea.

Opera sa istorică cuprinde date inedite pentru istoria României, care au fost preluate și de alți cronicari. Aici se înscriu momentul căderii definitive a pecenegilor în urma înfrîngerii lor de către împăratul Ioan al II-lea Comnenul (1122) și apoi acțiunile lui Manuel I Comnenul împotriva cumanilor (1148, 1156-1157), înlocuitorii pecenegilor ca stăpîni ai teritoriilor de la nord de Dunăre.

Dacă aceste consemnări se referă mai mult la teritoriile locuite de romani, fără a aminti în mod direct populația autohtonă, o dată cu expediția bizantină din 1166, îndreptată împotriva ungurilor, vlahii sînt atestați ca element etnic și militar de primă importanță în spațiul sud-est-european. Știrea este dublată de o consemnare tot atît de importantă, aceea a romanității vlahilor. Toate acestea ne îndreptățesc să-l socotim pe Ioan Kinnamos nu numai drept un cronicar al Bizanțului, ci și al românilor — unul dintre primii noștri cronicari.

Drd. M. SPĂTĂRELU

ABREVIERI

AARMSI = Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice
BSH = Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine
BNJ = Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
FONTES = Fontes Historiae Daco-Romane
RESEE = Revue des Études Sud-Est-Européennes
SCIVA = Studii și cercetări de istorie veche și arheologie

CINSTIREA SFINȚILOR ÎNGERI

I. ÎNVĂȚĂTURA ORTODOXĂ

După învățătura Bisericii Ortodoxe, sfinții îngeri sînt ființe spirituale și nemuritoare, personale și raționale, libere și necorporale, create de Dumnezeu, făcînd parte din lumea nevăzută și alcătuind, împreună cu sfinții, Biserica triumfătoare din împărăția cerească. Cu toate că sînt ființe spirituale, reale și personale, totuși sfinții îngeri se deosebesc, atît față de Dumnezeu, cît și față de oameni. Ei sînt inferiori lui Dumnezeu, Care i-a creat, dar superiori oamenilor, deoarece sînt duhuri sau ființe nemuritoare și necorporale. Denumirea lor generală de „malak" sau „angelos" (ceea ce înseamnă sol, trimis, vestitor) nu determină ființa sau natura lor, ci dă expresie relației în care sfinții îngeri se află față de Dumnezeu și față de lumea văzută, adică scopul pentru care au fost creați. Peste tot în Sfînta Scriptură prin denumirea „înger" sau „îngerul lui Dumnezeu" se înțelege trimisul lui Dumnezeu, vestitorul voiei lui Dumnezeu în lume (Numeri 20, 16; Maleahi 3, 1; II Cronici 36, 15-16; Luca 9, 52; Apocalipsă 1, 20).

Existența sfinților îngeri, ca de altfel și originea lor, este afirmată prin mărturiile Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții. Sfînta Scriptură conține numeroase mărturii despre existența sfinților îngeri (Facerea 3, 24 ; 22, 11 ; Ieșirea 32, 34). Mîntuitorul ne încredințează despre existența sfinților îngeri prin cuvintele : „Oricine mă va mărturisi pe Mine înaintea oamenilor și Fiul Omului îl va mărturisi pe el înaintea îngerilor lui Dumnezeu; iar cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, lepădat va fi înaintea îngerilor lui Dumnezeu" (Luca 12, 8-9). Explicînd Pilda semănătorului, Mîntuitorul arată că „secerișul este sfîrșitul lumii, iar secerătorii sînt îngerii" (Matei 13, 39). Tot din cuvintele Mîntuitorului aflăm că la Judecata din urmă va fi însoțit de „toți sfinții îngeri" (Matei 25, 31; Luca 9, 26); că, după învierea din morți, cei drepți vor fi „ca îngerii lui Dumnezeu în cer" Matei 22, 29-30); iar după judecată, prin sfinții îngeri se va face separarea celor buni de cei răi (Matei 13, 49).

Existența sfinților îngeri este afirmată în Sfînta Scriptură și prin numeroasele lor arătări în lume (angelofaniile). Sfinții îngeri s-au arătat preotului Zaharia (Luca 2, 13) ; Sfintei Fecioare Maria (Luca 1, 28) ; păstorilor la Bethleem (Luca 2, 8 și 13) ; Îl slujesc pe Mîntuitorul (Matei 4, 11 ; Luca 22, 43) ; femeilor mironosițe (Matei 28, 2 ; Marcu 15, 15 ; Luca 24, 4; Ioan 20, 2) ; Sfinților Apostoli (Fapte 1, 10-11 ; 5, 9; 12, 7). În viziune apoi, sfinții îngeri au fost văzuți de Iacob (Facerea 28, 12) și de proorocii Isaia (Isaia 6, 1-4) și Daniel (Daniel 7, 10).

Drept mărturie pentru existența sfinților îngeri sînt și numele unora dintre ei, menționate în Sfînta Scriptură, ca Mihail (Daniel 10, 13-21 ; Iuda 1, 9 ; Apocalipsă 12, 7) ; Gavriil (Daniel 8, 16 ; 9, 21 ; Luca 1, 19 și 26) și Rafael (Tobit 5, 4; 12, 15); precum și denumirile cetelor îngerești (Facerea 3, 24; Isaia 6, 2; Efeseni 1, 21; Coloseni 1, 16; I Tesaloniceni 4, 15 ; Romani 8, 38; I Petru 3, 22).

Creaturi ale lui Dumnezeu, sfinții îngeri au fost zidiți prin voia și puterea Cuvîntului Creatorului încă înainte de lumea văzută și de om (Facerea 1, 1; Iov 3, 8; Evrei 3, 4; Ioan 1, 3; Romani 11, 36; Efeseni 3, 9; Apocalipsă 4, 11; Psalmul 148, 1-5). „Pentru că întru El s-au făcut toate — zice Sfîntul Apostol Pavel — cele din ceruri și cele de pe pămînt, cele văzute și cele nevăzute" (Coloseni 1, 16).

Sfinții îngeri sînt, după natura lor, ființe spirituale sau duhuri, după cum mărturisește Psalmistul: „Cel ce faci pe îngerii Tăi duhuri și pe slugile Tale pară de foc" (Psalmul 103, 5), iar Sfîntul Apostol Pavel afirmă că „toți îngerii sînt duhuri slujitoare" (Evrei 1, 14). Sfinții îngeri sînt și

ființe necorporale, lipsite de trupuri (Matei 22, 30), după cum spune Mîntuitorul că „duhul carne și oase nu are“ (Luca 24, 39). Din acest motiv, în cîntările liturgice ei sînt denumiți „puteri cerești“ sau „puteri fără de trupuri“. Dacă în angelofanii sfinții îngeri îmbracă o formă vizibilă, acest lucru îl fac din necesitatea de a fi văzuți de om și numai pe durata împlinirii misiunii lor (Numeri 22, 31; Judecători 6, 21; 13, 21; Tobit 12, 19-21; Luca 1, 10, 16-29; 2, 13; Matei 28, 2; Marcu 16, 5; Luca 24, 4; Fapte 1, 10; 12, 7-10).

Potrivit cu natura lor spirituală și necorporală, sfinții îngeri sînt și ființe nemuritoare, dar nemurirea nu aparține în mod organic firii lor, ci harului divin. Sfîntul Ioan Damaschin afirmă acest adevăr cînd spune că „îngerul nu este nemuritor prin fire, ci prin har, căci tot ceea ce are început, are și sfîrșit potrivit naturii lui“ (Dogmatica, 2, 3). După cum sfinții îngeri au nemurirea prin harul divin, tot așa și sfințenia lor le-a fost dată de către Dumnezeu prin harul Sfîntului Duh, fiind însușită prin participarea și rămînerea lor în har.

Cu toate că sfinții îngeri sînt ființe spirituale, netrupești și nemuritoare, totuși nu sînt și ființe nemărginite, avînd o putere și o posibilitate de cunoaștere limitată. Ca făpturi create, sfinților îngeri le lipsește puterea creatoare, căci numai Dumnezeu este „singurul care face minuni“ (Psalmul 71, 19), iar Sfîntul Ioan Damaschin afirmă că sfinții îngeri au o fire mărginită, cînd spune că „îngerii sînt circumscriși, căci atunci cînd sînt în cer, nu sînt pe pămînt și cînd sînt trimiși de Dumnezeu pe pămînt, nu rămîn și în cer“ (Dogmatica 2, 3). În același timp, sfinții îngeri au și o posibilitate de cunoaștere limitată. Ei nu cunosc ziua judecății universale (Matei 24, 36; Marcu 13, 32); nici ființa, cugetările și tainele lui Dumnezeu (I Corinteni 2, 11; Romani 11, 34; Efeseni 3, 9-10; Coloseni 1, 26; I Petru 1, 12) sau tainele inimii omului (III Regi 8, 39; Sirah 42, 22-23; Psalmul 43, 23; Evrei 4, 12), după cum nu cunosc nici cele viitoare (Isaia 44, 7).

Zidiți de către Dumnezeu în stare bună (Facerea 1, 31; I Timotei 4, 4); și înzestrați cu puteri dăruite de Creatorul, sfinții îngeri se integrează în scopul întregii creații divine: preamărirea Creatorului și fericirea creaturilor. După natura și starea în care au fost creați, sfinții îngeri au o misiune dublă, una în relație cu Dumnezeu și alta în relație cu lumea văzută. În relație cu Dumnezeu, Creatorul lor, sfinții îngeri au misiunea de a preamări pe Cel Atotputernic și a sluji, împlinind voia lui Dumnezeu și executînd poruncile divine în raport cu lumea văzută și cu omul. În relație cu oamenii, sfinții îngeri au misiunea de a împlini lucrarea de providență a lui Dumnezeu în lume, îndrumîndu-i pe calea adevărului și a credinței celei curate, a binelui, a dreptății și a dragostei, în vederea mîntuirii lor, și a-i ocroti, ferindu-i de orice influențe ale celui rău, de orice primejdie și de la căderea în păcate sau fărădelegi. Acest adevăr este mărturisit de Biserica Ortodoxă în cuvintele: „Îngerii sînt duhuri, aduse de Dumnezeu din neființă la ființă, ca să laude pe Dumnezeu și să-L slujească. Apoi, ca să lucreze și în lumea aceasta a oamenilor, povățuindu-i pe ei la împărăția lui Dumnezeu“ (Mărturisirea Ortodoxă, 1, 19).

De altfel, în strînsă și directă legătură cu dubla misiune a sfinților îngeri, pe lîngă natura și starea lor, sînt și temeiurile din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, care îndreptățesc pe deplin cinstirea lor în cadrul cultului Bisericii Ortodoxe.

Din mărturiile Sfintei Scripturi se desprinde adevărul că sfinții îngeri, în relația lor față de Dumnezeu, se împărtășesc în continuu de starea harică, fiind permanent în comuniune cu Creatorul. Sfinții îngeri locuiesc în ceruri (Facerea 21, 17; 22, 11; Matei 22, 30; Marcu 12, 25; Evrei 12, 22), înaintea lui Dumnezeu, înconjurînd tronul ceresc (Iov 1, 6; Luca 1, 19) și văd pururea fața lui Dumnezeu, după cuvintele Mîntuitorului: „Căci zic vouă că îngerii lor în ceruri văd pururea fața Tatălui Meu, Care este în ceruri“ (Matei 18, 10). Datorită apoi acestei permanente comuniuni (Apocalipsa 1, 1-4 ; 5, 2 și 11 ; 7, 11), sfinții îngeri sînt denumiți aleși ai lui Dumnezeu (I Timotei 5, 21), îngeri ai luminii (II Corinteni 11, 14), îngerii Domnului (Matei 1, 20; Fapte 12, 7), cetățeni ai Ierusalimului ceresc (Evrei 12, 22).

Întrucît sînt permanent în ceruri, îngerii au misiunea principală de

a adora, preamărind prin laude pe Dumnezeu și de a sluji în lucrarea providenței divine. Proorocul Isaia a văzut Serafimii în jurul tronului ceresc aducînd întreită slavă Domnului Savaot (Isaia 6, 1-3); iar Sfîntul Apostol Ioan mărturisește că sfinții îngeri laudă neîncetat pe Dumnezeu (Apocalipsă 4, 8). Tot Sfintul Apostol Ioan a văzut pe toți sfinții îngeri care se închinau slăvind pe Dumnezeu (Apocalipsa 7, 11-12); iar proorocul Daniel a văzut pe sfinții îngeri care slujeau pe Cel vechi de zile (Daniel 7, 9-10). La Nașterea din Betleem, sfinții îngeri au preamărit prin cîntări pe Dumnezeu, căci S-a născut Cel ce avea să aducă pace pe pămînt și bună înțelegere între oameni (Luca 2, 13-14). Ca slujitori ai lui Dumnezeu, sfinții îngeri au slujit pe Mîntuitorul după întreita ispitire (Matei 4, 11), în Ghetsimani, cînd S-a rugat (Luca 22, 43), Îl slujesc și acum cînd Se află în ceruri (Efeseni 1, 20) și-L vor sluji și la a doua Sa venire, înconjurînd tronul de judecată (Matei 25, 31), separînd apoi pe cei buni de cei răi (Matei 13, 49).

În relația lor față de lumea văzută și față de om, sfinții îngeri, ca trimiși ai lui Dumnezeu, sînt mijlocitori între Creator și creatură. Trimiși din ceruri, ei au înalta misiune de a vesti în lume Cuvîntul lui Dumnezeu lucrarea Lui de providență în scopul mîntuirii tuturor, îndrumîndu-i pe aceștia pe calea săvîrșirii binelui. Față de cei drepți și credincioși, sfinții îngeri depun o activitate de mijlocire și ajutorare, după cum afirmă Sfîntul Apostol Pavel, cînd se întreabă: „Îngerii oare nu sînt toți duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească pentru cei ce vor fi moștenitorii mîntuirii?“ (Evrei 1, 14).

Trimiși de către Dumnezeu în lume, ca soli ai voiei divine, sfinții îngeri au vestit cele viitoare. Astfel, prin glasul sfinților îngeri, Dumnezeu vestește lui Avraam, nașterea lui Isaac (Facerea 18, 10-14) și pierderea Sodomei și a Gomorei (Facerea 18, 20-32); lui Iacob că-l va ocroti la întoarcerea sa în Canaan (Facerea 31, 11-13); lui Manoe și soției sale nașterea lui Samson (Judecători 13, 6-7); judecătorului Ghedeon chemarea de a salva poporul lui Israel (Judecători 6, 11-24); preotului Zaharia nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul (Luca 1, 11-20); Sfintei Fecioare Maria nașterea Mîntuitorului (Luca 1, 26-38), ca și bătrînului Iosif (Matei 1, 20-21); sutașului Corneliu ca să primească botezul de la Sfîntul Petru (Fapte 10).

Înzestrați de către Dumnezeu cu puteri deosebite, pot săvîrși minuni. Sfinții îngeri au fost trimiși pentru a ocroti pe cei drepți și credincioși, a le veni în ajutor și a-i salva de pieire. Ei salvează pe Lot și familia sa înainte de nimicirea Sodomei (Facerea 19, 15-16); pe proorocul Daniel care a fost aruncat în groapa leilor (Daniil 6, 23); pe cei trei tineri în cuptorul cu foc (Daniel 3, 28); eliberează din închisoare pe Sfinții Apostoli (Fapte 5, 19) și apoi pe Sfîntul Apostol Petru (Fapte 12, 7-10). Sfinții îngeri vor hrăni în mod minunat pe proorocul Ilie în pustie (III Regi 19, 5-7), vor tămădui de boală pe Tobit și pe nora sa, Sara (Tobit 12, 14). Sfinții îngeri poartă de grijă celor drepți și credincioși nu numai în viața de aici, ci și în viața de dincolo. După ce a murit săracul Lazăr, Mîntuitorul ne încredințează că „a fost dus de îngeri în sînul lui Avraam“ (Luca 16, 22).

Misiunea sfinților îngeri în relație cu omul nu se limitează numai la acțiuni temporale, ci îmbracă și un aspect de continuitate în forma de „îngeri păzitori“. Existența îngerilor păzitori pentru fiecare credincios este afirmată de Mîntuitorul în cuvintele: „Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din aceștia mici, căci zic vouă: Că îngerii lor, în ceruri văd pururea fața Tatălui Meu, Care este în ceruri“ (Matei 18, 10). Fiecare nou-născut primește la Botez un „înger păzitor“, care-l însoțește pe toată durata vieții cît păstrează credința în Dumnezeu. Dumnezeu a rînduit și „îngeri păzitori“ ai neamurilor și popoarelor (Daniel 10). Fiecare Biserică sau comunitate religioasă creștină are cîte un sfînt înger păzitor, căci Sfîntul Apostol Ioan susține că „cele șapte stele sînt îngerii celor șapte Biserici“ (Apocalipsă 1, 20); iar Sfîntul Apostol Pavel menționează că sfinții îngeri sînt prezenți în adunările religioase (I Corinteni 11, 10). Ei sînt prezenți și la sfintele slujbe, nu numai pentru a sluji și a aduce laudă lui Dumnezeu, ci și pentru a întări pe credincioși în rugăciunile lor. După mărturiile Sfintei Scripturi, sfinții îngeri păzitori au fost rînduiți pentru a păzi pe cel drept în toate căile vieții sale (Psalmul 90, 11); de a apăra pe cel credincios și a-l îndruma

pe calea mîntuirii (Psalmul 33, 7), ferindu-l de păcate, ocrotindu-l împotriva ispitelor și întărindu-l în credință și evlavie.

Pentru starea lor de sfințenie, vrednicie, dragoste și bunătate, dar mai ales pentru slujirea lor față de Dumnezeu și față de oameni, credincioșii creștini cinstesc pe sfinții îngeri prin închinare și-i cheamă în rugăciunile lor ca, mijlocind la Dumnezeu, să-i ajute în izbăvirea de păcate și dobîndirea fericirii celei veșnice. Astfel, Iosua se închină la sfîntul înger care era „căpetenia oștirii Domnului" (Iosua 5, 13-15); Manoe și soția sa se închină sfîntului înger care le-a vestit nașterea lui Samson (Judecători 13, 20); Sfîntul Apostol Ioan se închină sfîntului înger care i-a descoperit viziunile apocaliptice (Apocalipsă 22, 8). Sfîntul înger trimis de Dumnezeu este cinstit prin închinare de către proorocul Valaam (Numeri 22, 31); de către regele David împreună cu bătrînii poporului (I Cronici 21, 16); de către proorocul Daniel (Daniel 10, 9-10); sau de către Tobit și Tobie (Tobit 12, 15-16). Sfinților îngeri li se aduce cinstire și pentru că sînt purtători ai rugăciunilor celor drepți și credincioși înaintea lui Dumnezeu. Sfîntul Apostol Ioan vorbește despre sfinții îngeri care duc „rugăciunile tuturor sfinților" înaintea tronului ceresc (Apocalipsă 8, 2-3); iar sfîntul înger Rafael spune despre sine că este „unul din cei șapte îngeri care ridică rugăciunile sfinților și le înalță înaintea slavei Celui Sfînt" (Tobit 12, 15).

Biserica Ortodoxă, respectînd cuvintele Sfintei Scripturi și mărturiile Sfintei Tradiții, a statornicit din vechime cinstirea sfinților îngeri, instituind zile speciale de prăznuire în acest sens. Astfel, ziua de luni este „consfințită puterilor cerești celor fără de trupuri"; ziua de 8 noiembrie este închinată Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil; cea de la 6 septembrie minunii săvîrșite de Sfîntul Arhanghel Mihail la Colose; cea de la 26 martie și cea de la 13 iulie sînt închinate soborului Sfîntului Arhanghel Gavriil. Sfinții Părinți întruniți la Sinodul VII ecumenic au statornicit că se cuvine „a cinsti și a mări... și sfintele puteri îngerești și a cere mijlocirea lor, pentru că ele pot să ne facă pe noi plăcuți lui Dumnezeu". În același timp, Biserica Ortodoxă cinstește pe sfinții îngeri în cîntări de laudă, iar chipul lor este zugrăvit în biserici și pe sfintele icoane.

Cinstirea sfinților îngeri, după natura și scopul ei, se deosebește fundamental de preamărirea lui Dumnezeu. Dacă lui Dumnezeu, întrucît este Creatorul și Proniatorul a toată făptura, Îi datorăm un cult de preamărire, exprimat prin termenul de „latria" — adorare, sfinților îngeri le aducem acea închinare exprimată prin termenul de „dulia" — cinstire, deoarece îi cinstim pentru darurile și puterile cu care au fost înzestrați de către Dumnezeu, pentru binefacerile pe care Dumnezeu le revarsă prin mijlocirea lor, pentru ocrotirea și îndrumarea acordată celor credincioși pe calea mîntuirii.

II. DEOSEBIRI FAȚĂ DE ÎNVĂȚĂTURA ORTODOXĂ

Față de învățătura și practica Bisericii Ortodoxe referitor la cinstirea sfinților îngeri, se întîlnesc și unele păreri deosebite, după care această cinstire este integral respinsă. În acest sens sînt folosite unele texte biblice, interpretate fără a se ține seama de adevărul mărturisit în ele, sau de învățătura tradițională a Bisericii creștine primare.

a. Se afirmă că cinstirea sfinților îngeri ar fi idolatrie, interzisă și aspru condamnată de către Dumnezeu, după porunca II din Decalog (Exod 20, 3-5; Deuteronom 5, 7-9; 6, 14-15).

Cinstirea sfinților îngeri nu poate fi însă socotită idolatrie, deoarece Însuși Dumnezeu a dat poruncă lui Moise să facă doi heruvimi și să-i așeze pe chivotul legămîntului (Exod 25, 18-22), să țească chipuri de heruvimi pe perdeaua ce acoperea intrarea în Sfînta Sfintelor (Exod 26, 31) și pe covoarele ce acopereau sanctuarul (Exod 36, 8).

Întreg Cortul Sfînt a fost construit după modelul pe care Dumnezeu l-a arătat lui Moise pe Muntele Sinai (Exod 25, 40) și l-a sfințit după construire (Exod 40, 34). Aceiași heruvimi îi vom găsi și în templul lui Solomon (III Regi 8, 6-7 ; II Cronici 3, 10-13), sfințit și el de către Dumnezeu (III Regi 8, 10 ; Cronici 5, 14). Însuși Mîntuitorul și apoi Sfinții Apostoli au cinstit templul din Ierusalim, spunînd că este „casă de rugăciune"

(Matei 21, 13; Marcu 11, 17; Luca 19, 46) și „casă a lui Dumnezeu“ (Ioan 2, 16; Luca 2, 49), iar Sfinții Apostoli s-au rugat în acest templu (Fapte 3, 1; 24, 11). Dacă Dumnezeu ar fi interzis cinstirea sfinților îngeri, socotind-o drept idolatrie, n-ar fi trimis pe sfinții îngeri să vestească în lume poruncile divine, după cum reiese din numeroasele angelofanii, iar Mîntuitorul n-ar fi afirmat existența sfinților îngeri în ceruri (Luca 12, 8-9) sau a sfinților îngeri păzitori ai fiecărui credincios (Matei 18, 10).

b. Se spune că Însuși Mîntuitorul a cerut să ne închinăm numai lui Dumnezeu (Matei 4, 10; Luca 4, 8), iar Sfîntul Apostol Pavel să cinstim și să slăvim numai pe Dumnezeu (I Timotei 1, 17), deci nu trebuie să ne închinăm sau să cinstim pe sfinții îngeri.

Atunci cînd Mîntuitorul se adresează lui Satan, după întreita ispitire, zicînd : „Mergi înapoia Mea, Satano, căci scris este : Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-I slujești“, nu are în vedere cinstirea sfinților îngeri, ci oprește închinarea la îngerii cei răi și la tot ce s-ar putea substitui lui Dumnezeu. El se folosește aici de cuvintele din porunca dată poporului evreu de a păstra credința în unicul și adevăratul Dumnezeu (Deuteronom 6, 13; 10, 20) și a nu cădea în idolatrie (Iosua 24, 14). Mîntuitorul n-a interzis niciodată cinstirea sfinților îngeri, dar a afirmat că la judecata din urmă va veni întru slava Sa înconjurat de toți sfinții îngeri (Matei 25, 31), prin care se va face și separarea celor buni de cei răi (Matei 13, 49). Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă pe Timotei să păstreze curată Evanghelia lui Hristos pe care el o propovăduiește, aducînd slavă lui Dumnezeu, Care a trimis pe Fiul Său pentru a aduce mîntuirea. În acest sens Sfîntul Apostol Pavel vorbește despre cinstea și slava ce se cuvine numai lui Dumnezeu, dar fără ca, în felul acesta, să interzică cinstirea sfinților îngeri, despre care a afirmat că sînt făpturi ale Creatorului (Coloseni 1, 16) și duhuri slujitoare celor credincioși (Evrei 1, 14).

c. După cuvintele proorocului Isaia : „Nu voi da nimănui slava Mea și nici chipurilor cioplite cinstirea Mea“ (42, 8), se susține că cinstirea sfinților îngeri ar fi o înjosire adusă lui Dumnezeu, întrucît prin ea se micșorează cinstirea cuvenită numai Creatorului.

Din textul respectiv se vede clar că proorocul Isaia se referă aici la interzicerea idolatriei și nu la cinstirea sfinților îngeri, pe care i-a văzut înconjurînd tronul ceresc și aducînd întreită slavă lui Dumnezeu (Isaia 6, 2-3). De altfel, cinstirea sfinților îngeri nu micșorează adorarea lui Dumnezeu, ci se integrează pe deplin în ea, fiind adusă unor slujitori ai lui Dumnezeu, care locuiesc în ceruri, înconjurînd tronul ceresc (Matei 22, 30; Marcu 13, 25; Luca 1, 19; Evrei 12, 22) și aducînd slavă Creatorului (Apocalipsă 4, 8; 7, 11-12; Daniel 7, 9-10; Luca 2, 13-14).

d. Pe baza unor texte din Sfînta Scriptură, prin care se interzice cu desăvîrșire închinarea la „oștirea cerească“ (Deuteronom 4, 19; 17, 3-5; IV Regi 23, 5; Ieremia 19, 13; Sofonie 1, 5; Fapte 7, 42), se susține că și cinstirea sfinților îngeri ar fi oprită de către Dumnezeu.

Prin cuvîntul lui Dumnezeu a fost interzisă evreilor, sub aspră pedeapsă, închinarea la „oștirea cerească“, însă, după cum rezultă din textele biblice respective, interzicerea se referă la astrele cerești, la „soarele, luna și stelele“ și nu la sfinții îngeri. Interzicerea închinării la „oștirea cerească“ este peste tot menționată împreună și alături de închinarea la idoli, deci este considerată tot idolatrie. Evreii împrumutaseră de la unele popoare vecine, împreună cu închinarea la idoli, și închinarea la astrele cerești (sabeismul), pe care o practicau, de aceea Dumnezeu intervine prin proorocii Săi, sancționînd-o ca pe o gravă abatere de la credința cea adevărată. Dumnezeu nu putea să interzică cinstirea sfinților îngeri atîta timp cît ei au fost creați prin puterea Cuvîntului Său (Geneză 1, 1; Evrei 3, 4; Ioan 1, 3; Romani 11, 36; Efeseni 3, 9; Apocalipsă 4, 11; Psalmul 148, 1-5; Coloseni 1, 16) și sînt trimiși în lume ca să slujească celor drepți și credincioși (Evrei 1, 14; Psalmul 33, 7; 90, 10-11).

e. Se afirmă, de asemenea, că Sfîntul Apostol Pavel ar interzice cinstirea sfinților îngeri prin cuvintele: „Nimeni să nu vă smulgă biruința, printr-o prefăcută smerenie și printr-o fățarnică închinare la îngeri“ (Coloseni 1, 18).

Adresîndu-se creștinilor din Colose, Sfîntul Apostol Pavel le atrage atenția asupra unor practici de cult dăunătoare credinței creștine, între care și supraevaluarea închinării la sfinții îngeri, în dauna adorării lui Dumnezeu. El nu condamnă cinstirea sfinților îngeri, ci se ridică împotriva unor eretici ai vremii, care printr-o falsă evlavie se închinau mai mult sfinților îngeri, invocînd pretextul că Dumnezeu și Mîntuitorul Iisus Hristos fiind prea departe de lume nu se pot arăta direct, ci numai prin sfinții îngeri, de aceea ei trebuie cinstiți în primul rînd. Pentru a nu lăsa ca adorarea lui Dumnezeu să fie subestimată sau subordonată, Sinodul de la Laodiceea (can. 35) condamnă pe toți aceia care, părăsind Biserica creștină, practicau numai cinstirea sfinților îngeri, deoarece tot el afirmă că Dumnezeu a creat cetele îngerești (Coloseni 1, 16), rînduite drept „duhuri slujitoare" pentru cei credincioși (Evrei 1, 14).

f. Înșiși sfinții îngeri au refuzat închinarea adusă lor de către cei credincioși. Atunci cînd Sfîntul Apostol Ioan a voit să se închine sfîntului înger prin care i s-au descoperit viziunile apocaliptice, acesta îl oprește, zicînd: „Vezi să nu faci aceasta... lui Dumnezeu închină-te" (Apocalipsă 19, 10 ; 22, 8-9).

Sfîntul înger motivează acest refuz mai întîi prin cuvintele: „Sînt împreună-slujitor cu tine și cu frații tăi, proorocii...". Deci amîndoi, sfîntul înger și Sfîntul Apostol Ioan se aflau într-o situație de egalitate, ca slujitori ai lui Dumnezeu și vestitori ai celor viitoare. În al doilea rînd, refuzul este motivat de datoria pe care o aveau amîndoi, ca slujitori ai lui Dumnezeu și vestitori ai celor ce vor veni, de a se închina lui Dumnezeu, de aceea sfîntul înger îi spune: „Lui Dumnezeu închină-te". A fost o situație specială, de identitate în misiune, deoarece în alte cazuri sfinții îngeri au primit închinarea de la Iosua (Iosua 5, 13-14), de la Manoe (Judecători 13, 20), de la regele David (I Cronici 21, 16), de la proorocul Valaam (Numeri 22, 31), de la proorocul Daniel (Daniel 10, 9-10), sau de la Tobit și Tobie (Tobit 12, 15-16).

g. Se afirmă apoi că, întrucît sfinții îngeri nu sînt omniprezenți și au puteri limitate, nu ar putea cunoaște cerințele celor credincioși, nici rugăciunile adresate lor, încît nu trebuie să-i rugăm ca să mijlocească la Dumnezeu pentru izbăvirea de păcate și mîntuirea noastră.

* * *

Deși sfinții îngeri nu sînt ființe nemărginite, prin firea lor nu pot săvîrși minuni și nici nu cunosc tainele lui Dumnezeu, totuși, prin darurile cu care au fost înzestrați de către Creatorul lor, ei pot săvîrși minuni și pot cunoaște cele ce se petrec pe pămînt. Mîntuitorul însuși ne încredințează că sfinții îngeri se bucură „pentru un păcătos care se pocăiește" (Luca 15, 10). Sfinții îngeri au cunoscut soarta tristă a evreilor duși în exil și s-au rugat lui Dumnezeu pentru izbăvirea lor (Zaharia 1, 12-13); sînt înzestrați cu înțelepciune „ca să cunoască tot ce este pe pămînt" (II Regi 14, 20) și duc rugăciunile celor credincioși înaintea lui Dumnezeu (Apocalipsă 8, 2-3; Tobit 12, 15).

Patriarhul Iacob roagă pe sfîntul înger care l-a izbăvit de tot răul, ca să binecuvînteze și să ocrotească pe cei doi fii ai lui Iosif, Efraim și Manase (Fecerea 48, 16).

Pr. prof. M. CHIALDA

BIBLIOGRAFIE

M. Bădiuțeanu, *I.P.S. Mitropolit Nicolae Krutițki despre lucrarea sfinților îngeri*, în „Glasul Bisericii", 1960, nr. 1-2 ; M. A. Calnev, *Combaterea sectelor raționaliste*, traducere de Pr. Al. Scvoznicov, Chișinău (f. d.); Arhim Cleopa Ilie, *Despre credința Ortodoxă*, București, 1981 ; Diac. Al. N. Constantinescu, *Manual de Sectologie*, București, 1929; Prot. dr. P. Deheleanu, *Manual de Sectologie*, Arad, 1948; Arhim. Benedict Ghiuș, *Despre îngeri*, în „Mitropolia Olteniei", 1957, nr. 3-4; Magistrand A. Manolache, *Un capitol de angelogie: creația, natura și căderea îngerilor*, în „Studii Teologice", 1955, nr. 1-2 ; Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978.

LA DUMINICA A XXVI-A DUPĂ RUSALII

„Nebune, în această noapte, vor cere de la tine sufletul tău. Și cele ce ai pregătit ale cui vor fi ?“
(Luca 12, 20).

Acestea sînt cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos, din finalul Sfintei Evanghelii a zilei de astăzi. O întrebare cutremurătoare și înfricoșată pe care Mîntuitorul o adresează împotriva înclinațiilor păcătoase ale firii omenești, mereu dornică de îmbogățire, nesățioasă, lacomă și iubitoare de desfătări păgubitoare vieții duhovnicești.

Purtați de grijile vieții și noi ne asemănăm adeseori bogatului nemilostiv, care după ce i-au rodit îmbelșugat ogoarele, zicea întru sine : „Voi strica jitnițele mele și mai mari le voi zidi și voi strînge acolo tot grîul și bunătățile mele“ (Luca 12, 18).

Dar Dumnezeu, Care niciodată „nu voiește moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă și să fie viu“, dorea ca prin belșugul roadelor să trezească în sufletul celui robit de grijile vieții, lepădarea de patimi și îndreptarea, cu căință și mulțumire, către bunătatea dumnezeiască și milostivirea către cei săraci, cărora lipsa hranei le aduce înfometare și uneori chiar moartea.

Iată cît de actuală rămîne această pildă evanghelică, a Bogatului nemilostiv și astăzi, în civilizația contemporană, cînd, totuși, în lume există două aspecte antagoniste. Unora dintre oameni starea materială le prisosește și ei se desfătează din belșugul roadelor creînd inechitate și, prin surplusul lor, sfidare față de cei lipsiți și dezechilibru social și economic, pe cînd o altă parte mai numeroasă o constituie lumea săracilor a căror stare materială deplorabilă nu le mai promite nici chiar traiul zilei de mîine.

Și zicea bogatul din Evanghelie, în întunecimea împătimirii sale : „Suflete, ai multe bunătăți strînse pentru mulți ani ; odihnește-te, mănîncă, bea și veselește-te“.

În loc să-și vină întru sine, să privească cu ochi milostivi spre cel nevoiaș și neputincios, îmbuibarea l-a orbit sufletește, și-și atribuie sieși bunătățile strînse cu osteneala săracilor; dacă mintea i-ar fi sănătoasă, cel mult s-ar socoti un bun chivernisitor, un iconom credincios sau un administrator vremelnic al acestor bunătăți și nu un posesor absolut al lor.

Ca să înțelegem mai bine aspectul proprietății dăm un exemplu edificator despre modul în care trebuie să stăpînim peste bunurile noastre.

Pe un monah pustnic, care era mai bucuros să-și petreacă viața în sărăcia votului său, creștinii, cercetîndu-l pentru nevoile lor sufletești, îl rugau stăruitor să le primească ofrandele lor. Dar pustnicul refuzîndu-le ei plecau întristați la casele lor.

Asemenea plecau întristați și săracii, pe care din lipsă nu-i putea milui cu nimic. Acestea pînă în ziua cînd duhovnicul pustnicului l-a sfătuit părintește să primească darurile unora, pe care cu cealaltă mînă milostivă să le împartă altora. Așa încît de la chilia lui plecau și unii și ceilalți cu mulțumire și s-a făcut astfel pricină de mîngîiere pentru toți cei ce-l căutau.

Că nu este plăcut înaintea lui Dumnezeu agonisita de prisos, învățăm și din Vechiul Testament cînd citim despre cei patruzeci de ani de pribegie a evreilor în călătoria lor din Egipt spre țara Canaanului, Astfel mana pe care le-o trimitea Dumnezeu din cer zilnic, ca o binecuvîntare de hrană se strica în ziua doua, în caz că vreunul se lăcomea și strîngea mai mult decît necesarul zilei respective (Ieșire, 16).

Sentimentul milei rămîne însușirea proprie omului. Cu această făclie voia Dumnezeu să-i lumineze mintea și să-i încălzească inima bogatului din parabolă, spre a împlini lipsa săracilor și a celor oropsiți de soartă, din prea plinul bunătăților sale.

Grija față de cei săraci au învățat-o Sfinții Apostoli din viața și predica Mîntuitorului Iisus Hristos. Astfel, citim în cartea Faptele Apostolilor (4, 35), cum primii creștini își aduceau prisosul bunurilor lor la picioarele Sfinților Apostoli, iar aceștia fără a se socoti proprietarii acestor bunuri, cu multă dragoste le împărțeau după trebuință săracilor.

Ecoul acestor fapte a ajuns în Biserică pînă la noi cei de astăzi. Ce bine ar fi dacă acest ecou ar mișca și inimile celor bogați din zilele noastre, spre a se întoarce cu milă spre săraci, spre popoarele sărace din vremea noastră. Dar, de ce Dumnezeu îl numește „nebun“ pe bogatul nemilostiv? Din mai multe cauze și anume : pentru că n-a înțeles firea nemuritoare a sufletului său, punîndu-i înainte bunătăți stricăcioase, căci el zicea : „suflete, ai multe bunătăți...“. Apoi pentru că își atribuie bunătăți care au rodit și sporit cu binecuvîntarea lui Dumnezeu și deci nu sînt ale sale, ci aparțin lui Dumnezeu. Apoi pentru că se socotește domn și stăpîn al vieții sale și își rînduiește ani mulți zicînd : „Ai multe bunătăți, pentru mulți ani“, el care nu știa că ziua de mîine nu-i mai aparține. Este „nebun“ cu adevărat, pentru că nu știa cui a pregătit Dumnezeu acele bunătăți și nu înțelegea că neașteptatul ceas al morții avea să pună capăt vieții sale.

Sînt pline de sens, dar și înfricoșătoare cuvintele: „În această noapte vor cere de la tine sufletul tău“.

Sfinții Părinți cînd explică acest pasaj ne atrag atenția asupra cuvintelor : „În această noapte vor cere“ și arată sensul adevărat al lor. Nu zice : „Voi cere — adică Eu Dumnezeu, ci „vor cere“, ei, demonii, cărora le-a slujit o viață întreagă bogatul. Iar cînd zice „în această noapte“ lasă de înțeles că este vorba de întunericul păcatului în care s-a complăcut o viață întreagă, căruia i-a slujit și acel întuneric îl va cuprinde și în veci îl va însoți.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Sfinții Părinți ai Bisericii, învățătura Bisericii noastre ne povățuiesc la o viață adevărată, la o viață plăcută lui Dumnezeu prin cuvinte ca acestea : „Nu vă adunați comori, aici pe pămînt, unde moliile le mănîncă, rugina le strică și furii le fură, ci vă adunați comori nepieritoare în ceruri“ (Matei 6, 19), „căci unde este comoara voastră acolo va fi și inima voastră“ (Matei 6, 21).

Iar pentru ceasul sfîrșitului nostru, care nu ne este dat a-l cunoaște, citim : „Privegheați și vă rugați, că nu știți ziua și nici ceasul în care Fiul Omului va veni“ (Matei 25, 15).

Să punem în candela sufletului nostru untdelemnul credinței, al nădejdii și al dragostei față de Dumnezeu și față de semenii noștri, ca venind Mirele, Hristos, să-L putem întîmpina, ca și fecioarele cele înțelepte din Sfînta Evanghelie.

Dumnezeiasca Scriptură ne arată că noi, credincioșii, în starea în care ne va găsi ceasul sfîrșitului, așa vom rămîne în veșnicie, aceea va fi pecetea judecății noastre, spre odihnă sau spre osîndă veșnică. De aceea, datori sîntem să lucrăm faptele cele bune pînă este ziuă, căci venind noaptea, nimeni nu va mai putea lucra. Se vede că Sfînta Biserică a orînduit cu bună chibzuință pilda cu Bogatul nemilostiv, plină de învățăminte, și a așezat-o tocmai în perioada de sfîrșit a anotimpului de toamnă, după ce roadele pămîntului s-au adunat toate în jitnițe, spre a sugera o cît mai echitabilă chivernisire a acestora așa încît surplusurile noastre să împlinească lipsurile celor neputincioși, ca nu cumva împietrindu-ni-se inimile să rămînem sub povara agonisitelor prisositoare și astfel să ne asemănăm nemilostivului bogát.

Să ne ridicăm din păcatele noastre, să ne înălțăm în duhul iubirii lui Hristos Domnul nostru, ca să ne învrednicim de binecuvîntarea Sa primindu-L ca pe un mire în cămara sufletului nostru, ca să rostim și noi cu aceeași dragoste asemenea lui Zaheu, vameșul din Sfînta Evanghelie: „Iată, Doamne, jumătate din averile mele le împart săracilor și dacă am nedreptățit pe cineva cu ceva întorc împătrit“. Făcînd așa vom auzi și noi glasul lui Iisus : „Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia, căci și acesta fiul lui Avraam este“. Amin.

Ierom. Iustin NEAGU

LA SFÎNTUL NICOLAE

Sfîntul marele și dumnezeiescul Apostol Pavel, între alte îndemnuri, ne-a lăsat și pe acela referitor la cultul sfinților : „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au vestit cuvîntul lui Dumnezeu și privind la săvîrșirea vieții lor să le urmați credința“ (Evrei 13, 7).

De aceea, încă de la începuturile creștinismului, s-a rînduit ca să se sărbătorească amintirea sfinților, care s-au jertfit și și-au vărsat sîngele pentru slava Bisericii lui Hristos.

La toți sfinții de peste ani, deci și la Sfîntul Ierarh Nicolae, potrivit îndemnului paulin, sîntem datori să ne aducem aminte de ei, să scrutăm viața lor și să le urmăm credința.

Faptul că ne adunăm în fața Sfîntului Altar ca să sărbătorim pe Sfîntul Nicolae înseamnă că ne arătăm împlinitori ai îndemnului apostolic, aducîndu-ne aminte de Sfîntul Ierarh Nicolae. Dar trebuie să cunoaștem și viața Sfîntului Nicolae, ca apoi să-i urmăm credința.

Sfîntul Nicolae s-a născut în orașul Patara din Asia Mică, între anii 272 și 274, pe vremea împăratului roman Dioclețian, care a dezlănțuit cele mai îngrozitoare persecuții împotriva creștinilor. Părinții Sfîntului Nicolae au fost foarte bogați și totodată foarte credincioși. Fiind unicul fiu la părinți, Sfîntul Nicolae s-a bucurat de o deosebită îngrijire și educație. În mod special, mama lui urmărea cu insistență să facă din unicul ei copil un cetățean de valoare și un mare creștin. Era nelipsită la slujbele din catacombe, împreună cu copilul ei iubit. Cînd s-a făcut mai mare, viitorul Sfîntul Nicolae venea și singur la slujbele creștinești. Sfînta Tradiție reține faptul că Sfîntul Nicolae era foarte atent la slujbe și se silea din toate puterile să trăiască ceea ce auzise acolo. Odată a auzit că Mîntuitorul a zis : „Cine are două cămăși, să dea și celui ce n-are una“ și venind acasă și-a oprit o singură cămașă, iar pe celelalte le-a împărțit la copiii săraci. La fel a făcut și cu hainele și încălțămintea ; și-a oprit cîte una, iar restul l-a împărțit la copii săraci. Altădată a auzit citindu-se Evanghelia cu tînărul bogat și i-au intrat în inimă cuvintele Mîntuitorului adresate tînărului bogat : „Dacă vrei să fii desăvîrșit, mergi, vinde averea ta, împarte-o la săraci și vino de-Mi urmează Mie“. Dar întîmplîndu-se să-i moară ambii părinți și devenind moștenitorul unic al întregii averi părintești, și-a pus în aplicare vechea lui dorință de a se conforma cuvintelor Mîntuitorului spuse tînărului bogat. A adunat pe toți săracii din Patara și le-a împărțit toată averea ce o moștenise de la părinți, iar el s-a dus la Mănăstirea din Patara și a îmbrățișat viața monahală. În scurt timp s-a afirmat ca cel mai credincios călugăr din mănăstire. Tot timpul era la rugăciune. De la un timp a început să se roage pentru alinarea durerilor celor ce veneau la mănăstire ca să se vindece de diferite boli și mulți se vindecau prin rugăciunile sfîntului.

Vestea minunilor pe care le făcea prin rugăciunile lui s-a răspîndit cu iuțeala fulgerului la cele mai mari depărtări, încît Patara devenise un loc de pelerinaj. Oameni din toate părțile Asiei Mici veneau la Patara să vadă pe călugărul făcător de minuni, să se vindece de boli sau să-și vadă împlinite dorințele lor sufletești.

Vacantîndu-se scaunul episcopal de la Mira Lichiei, preoții de acolo s-au sfătuit să meargă la Patara să propună călugărului Nicolae, marele făcător de minuni, să primească a fi arhiepiscop la Mira Lichiei. S-au dus, au propus, dar Sfîntul Nicolae a refuzat categoric, spunînd că el nu este vrednic să urce pe un scaun arhiepiscopal. S-au mai dus apoi și alte delegații tot cu aceeași propunere, dar și ele au fost refuzate. În cele din urmă, arătîndu-i-se în vis Maica Domnului, care l-a îndemnat să primească propunerea oamenilor de la Mira Lichiei, cînd a venit o altă delegație a primit și a plecat cu delegația la Mira Lichiei, a luat scaunul arhiepiscopal în primire și a început activitatea ca Arhiepiscop la Mira Lichiei.

Nefericirea a făcut ca această nouă etapă din viața Sfîntului Nicolae să prindă contur în timp ce la tronul imperial roman era Dioclețian — marele prigonitor al creștinilor — și apoi, după moartea lui Dioclețian, a venit la tron Maximian, care era tot așa de crud cu creștinii, încît peste puțină vreme a fost arestat și închis împreună cu un număr mare de creștini și bătut și schingiuit în modul cel mai barbar ca să se lepede de credința în Hristos, dar el a suferit toate și s-a rugat întruna Mîntuitorului ca să-i scape din chinuri... Și Mîntuitorul l-a ajutat, căci a murit și Dioclețian și Maximian și tot Mîntuitorul a adus pe tronul Imperiului roman pe Sfîntul Constantin cel Mare care a dat libertate creștinismului și a eliberat pe toți creștinii din închisori.

Astfel, Sfîntul Nicolae a revenit la Mira Lichiei și a început o nouă

viață ca arhiepiscop, ca mare apărător al credinței și ca mare milostiv și iubitor de oameni.

În ceea ce privește latura activității Sfîntului Nicolae ca mare apărător al credinței, aceasta s-a arătat mai ales la Sinodul I ecumenic de la Niceea, din anul 325, convocat din inițiativa împăratului Constantin cel Mare, ca să pună capăt ereziei lui Arie și să restabilească liniștea în Biserică. Sfîntul Nicolae, la fel ca și ceilalți sinodali, a luptat cu cuvîntul împotriva lui Arie și dacă Arie n-a vrut să înțeleagă să se lepede de erezie și să vină la adevăr, l-a blestemat să moară de o moarte cumplită, ceea ce s-a și întîmplat.

Ca mare milostiv și iubitori de oameni, Sfîntul Ierarh Nicolae a săvîrșit nenumărate fapte de milostenie. Dintre toate, Sfînta Tradiție a reținut pe cea mai mare și mai semnificativă :

Un om avea trei fete, era sărac lipit pămîntului și era pîndit de nenorocirea de a-i rămîne fetele nemăritate, neavînd de unde să le dea zestre. În fața acestei situații, s-a hotărît să-și vîndă fetele unui negustor ca să le necinstească. Această hotărîre a omului a ajuns pînă la urechile Sfîntului Nicolae. Sfîntul Nicolae, care era tatăl milosteniei, a sărit în ajutor. Aurul pe care-l avea l-a împărțit în trei și punîndu-l în trei pungi le-a aruncat pe fereastră în casa omului nefericit, cu indicația că erau date pentru a se face din ele zestre pentru cele trei fete, ca să se poată mărita. Omul s-a conformat, și-a măritat fetele și așa a scăpat din necaz, iar fetele au scăpat de căderea în acel mare păcat.

Această mare faptă de milostenie l-a arătat pe Sfîntul Nicolae ca mare milostiv și iubitor de oameni și i-a atras atîta dragoste din partea poporului, încît la moartea sa din anul 333 l-a plîns toată Arhiepiscopia Mira Lichiei și toată Patara fiind înmormîntat în Mănăstirea din Patara.

Și după moarte, Sfîntul Nicolae n-a încetat de-a ajuta pe cei ce se roagă la el cerîndu-i ajutorul. Tot Sfînta Tradiție ne oferă un exemplu, desigur din multe altele, de ajutor minunat dat după moarte celor ce se roagă lui. Iată-l: Un om a hotărît să plece într-o călătorie pe mare. Înainte de a pleca s-a dus la mormîntul Sfîntului Nicolae și s-a rugat cu lacrimi în ochi să-l ajute să se întoarcă sănătos acasă. În călătorie s-a întîmplat să se împiedice de ceva pe vapor și a căzut în mare. Toată lumea de pe vapor l-a crezut pierdut. Sfîntul Nicolae l-a salvat. Și s-a dus la casa lui, adeverindu-se astfel că Sfîntul Nicolae primește rugăciunile celor ce se roagă lui și după moarte și împarte ajutorul lui tuturor celor ce se roagă lui.

Aceasta este, pe scurt, viața Sfîntului Nicolae. Noi, credincioșii creștini, trebuie „să-i urmăm credința".

Ce anume învățăm din viața Sfîntului Nicolae ?

Din faptul că încă de copil făcea fapte de milostenie Sfîntul Nicolae este exemplul omului milostiv, este milostenia întruchipată și, de aceea, dacă vrem să mergem pe urmele lui în împărăția lui Dumnezeu, să fim milostivi ca el, căci după Sfîntul Nicolae milostenia este cheia prin care se descuie Împărăția lui Dumnezeu. De aceea, trebuie să ne însușim această cheie.

Din faptul că el a fost mare apărător al credinței noastre la Sinodul I ecumenic de la anul 325, ni se oferă nouă exemplu de urmat în viață, în sensul de a ne hotărî ca precum el așa și noi să fim apărători ai credinței noastre creștinești și strămoșești.

După cum el a ajutat pe oamenii care i-au adresat rugăciuni, atît în viață cît și după moarte, reiese obligația noastră morală de a ne ruga Sfîntului Nicolae în orice timp și oriunde ne-am afla, fiind siguri că el ne ajută în primejdii și nevoi.

Să ne arătăm așadar milostivi, să fim apărători ai credinței ca Sfîntul Nicolae și să ne rugăm cu credință la Sfîntul Ierarh Nicolae, ca prin rugăciunile lui să ne dăruiască Dumnezeu pace, sănătate, iertare de păcate și bună sporire în viața noastră. Amin.

Pr. Th. LIFICIU

STRĂMUTAREA OSEMINTELOR MITROPOLITULUI VENIAMIN COSTACHI DE LA MĂNĂSTIREA SLATINA LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ DIN IAȘI — DECEMBRIE 1886

Începînd din luna martie anul 1803, cu unele întreruperi — 1807-1812 și 1821-1823 — *Mitropolitul Veniamin Costachi* a păstorit în scaunul mitropolitan al Moldovei și Sucevei pînă în ianuarie 1842. El a desfășurat o bogată și multilaterală activitate care-l așează printre ierarhii de seamă ai Bisericii Ortodoxe Române; a îmbogățit literatura bisericească, tălmăcind în limba română și tipărind cărți de cult și de îndrumare moral-religioasă, a întemeiat și ajutat Seminarul de la Socola, (cu începere din anul 1840, această școală a purtat numele său) a sprijinit, ca efor, înființarea și buna funcționare a unor școli românești, a zidit din temelie monumentala catedrală din Iași, a înălțat și reînnoit mai multe biserici, a vegheat părintește asupra mănăstirilor, clădind, la unele, corpuri de chilii, iar la altele, paraclise, dînd îndrumări pentru buna orînduire a averilor și rînduind, la unele, egumeni români în locul celor străini, a chemat din Transilvania profesori pentru școlile înființate pe vremea sa, a dotat tipografia de la Iași, la care s-au tipărit cărți numeroase, a pregătit pe unii dintre ucenicii săi pentru scaunele vlădicești, într-un cuvînt, și-a închinat toată viața, toată energia Bisericii și neamului său.

În ultimii ani ai arhipăstoririi sale, Veniamin a avut neînțelegeri cu Domnitorul Mihail Sturdza care l-au mîhnit și în cele din urmă l-au hotărît să se retragă din scaunul mitropolitan.

La începutul anului 1835 era adoptată, prin stăruința domnitorului și cu asentimentul mitropolitului, o lege privind administrarea mănăstirilor neînchinate. Potrivit acestei legi, statul primea o parte din veniturile acestor mănăstiri. S-a făcut, în acel an, 1835, cum s-a remarcat, cel dintîi pas spre secularizarea averilor mănăstirești. În 1836, Mihail Sturza a propus controlul veniturilor pe care le aveau mitropolia și episcopiile, urmînd ca o parte din aceste venituri să rămînă la dispoziția eparhiilor, iar altă parte să meargă la un fond de binefacere. Mitropolitul Veniamin n-a consimțit, deoarece Biserica avea nevoie de bunuri materiale pentru tipărirea cărților, întreținerea unor școli, înzestrarea catedralelor chiriarhale, salarizarea personalului de la cancelariile eparhiale etc. Într-o oarecare măsură, era influențat de B. Canta, o rudenie a sa, dar un adversar al domnitorului. Din cauza acestei atitudini, Mitropolitul Veniamin era necontenit criticat și atacat de domnitor. Venerabilul ierarh era învinuit că n-a supravegheat cu mai multă atenție lucrările de construcție ale catedralei ieșene, pentru care se cheltuiseră 2 milioane de lei, dar care, în 1841, era „un edificiu brăzdat de crăpături și amenințat cu ruina". În fața acestor învinuiri, Mitropolitul Veniamin n-a mai putut rămîne în scaunul mitropolitan. La 18 ianuarie 1842, printr-o scrisoare înaintată dom-

nitorului Mihail Sturdza, el anunța că se retrage: „Îngrijîndu-mă — scria el — pentru mîntuirea sufletului meu (de care ce este mie mai scump? după cuvîntul Domnului, ce zice: ce va dobîndi omul de-și va păgubi sufletul său) și cunoscînd că se apropie și ceasul sfîrșitului meu, aducîndu-mi aminte și de răspunsul ce sînt dator a da în ziua înfricoșatei judecăți, mi-am adunat gîndul și m-am cercetat în sine-mi pe mine însumi și am zis : oare „plăcută-i lui Dumnezeu slujba mea? oare sînt vrednic de dregătoria ce port? oare potrivită cu sfintele, apostolicești le și sobornicești le canoane au fost alegerea și hirotonisirea mea?“. Și uitîndu-mă în sfintele canoane, ca într-o oglindă, mi-am văzut sluția ticăloșiei și m-am încredințat că au fost cu totul dimpotrivă. Biruindu-mă dar iubirea de sine-mi, am căutat să aflu mîngîiere și am zis că deși nu am fost ales de Dumnezeu, dar am fost ales de oameni, mă văd însumi întru aceasta amăgit și osîndit, nefăcîndu-se și aceasta după sfintele așezămînturi.

Încredințez pe Înălțimea Voastră și pe toți iubiții simpatrioți, că de la anul 1806 viermele acesta (adică cugetarea judecății) mă roade. Mă măguleam că, poate, cu îndreptarea altora mi se va face și mie poate oarecare ușurare și la aceasta m-am amăgit, căci la agerimea oamenilor de astăzi ar trebui nu un prost Veniamin, ci un Hrisostom, Grigorie Teologul, un Marele Vasilie, ca și cu cuvinte de Duhul Sfînt însuflate să-i învețe și cu faptele lor cele lui Dumnezeu plăcute să-i înduplece ca să vieze după dumnezeiasca plecare.

Pentru aceasta dar, prin smerita mea scrisoare (aici alăturată) către Prea Sfîntul Patriarh și către Sfințitul Sinod, mărturisindu-mi nevrednicia, *mă paretisăsc și de astăzi înainte mă numesc monahul Veniamin*. Vă rog dar și vă giur pe ce aveți mai iubit, să nu mă siliți mai mult a mai prelungi întru aceasta, ca să nu mă întîmpine sfîrșitul, că veți greși lui Dumnezeu, cunoscătorul inimilor Carele știe că nu mințăsc...“. Fericitul întru pomenire ierarh mai cerea, prin aceeași scrisoare, să i se hărăzească „Mănăstirea Slatina cu veniturile ei, ca să mă liniștesc în puține zile ce-mi va ierta Dumnezeu a fi între cei vii pe pămînt. Binevoiți a încuviința de igumen la această Mănăstire Slatina pe Ierologhia Sa Arhidiaconul Meletie Istrate pe carele, totodată, voesc a-l hirotonisi preot și arhimandrit, iar după trecerea me din viață, igumenia sa se va mărgini în cuprinderea Așezămîntului“.

Primind această scrisoare, Mihail Sturdza subscria următoarea rezoluție: „Cu simțitoare mîhniciune am văzut o aseminea statornică hotărîre a paretisirii sale, dar îngrijindu-ne a nu greși în cele duhovnicești, aducînd mai multă silă împotriva sufletești sale învățăieri, în care-și privește mîntuirea, am primit această cerere a Preosfinției Sale... de vreme ce însuși și-au ales Mănăstirea Slatina cu toate veniturile ei, atît cele din Moldova cît și acele de peste hotar, fără a fi îndatorit să dea vreo samă de venituri sau cheltuieli. Drept aceasta spre siguranța liniștitei petreceri și nejicnire Preo-Sfinției Sale întru aceasta, i se statornicesc pomenitele dreptăți prin acest al nostru domnesc hrisov.

Scrisu-s-a acest hrisov în al optulea an al Domniei noastre în orașul Eși la 1842, Ghenarie în 28“ (Scrisoarea Mitropolitului Veniamin este integral inclusă în hrisov).

Împovărat de numărul anilor și împresurat de necazuri, Veniamin, în noaptea de 28/29 ianuarie 1842, înainte de a pleca spre Mănăstirea Slatina — de reținut că a plecat imediat, ca nu cumva să se producă după aprobarea demisiei vreo manifestare de simpatie —, a înconjurat, potrivit unei tradiții, de trei ori Catedrala, în mare măsură fructul strădaniilor sale, cu adînca durere în suflet că n-a terminat-o.

La mănăstire, într-o modestă chilie din clădirea de la nord-est, învecinată cu paraclisul, Veniamin, încă sănătos, cu funcțiunile intelectuale neștirbite de vîrsta sa înaintată — 74 de ani — și cu puterea de muncă de totdeauna, a continuat să lucreze. La începutul lunii ianuarie 1844 a redactat cunoscutul său *Testament*, act de mare valoare în istoria vieții noastre bisericești, care cuprinde știri referitoare la familia și la viața sa, la pregătirea sa cărturărească-teologică și care pune în lumină filotimia sa și atenția acordată de el unora dintre ucenicii săi.

Trei dintre operele tălmăcite de el din limba greacă: *Piatra scandelei sau lămurire* de Ilie Miniat, tipărită la Iași în anul 1844, *Pidalionul*, în care „se cuprind legiuirile dumnezeieștilor apostoli, ale sfintelor canoane ecumenice și localnice și ale osebiților părinți și dascăli ai Ortodoxiei", tipărit la Mănăstirea Neamț în același an, 1844, și *Buna murire de Evghenie Vulgaris*, tipărită la Iași în anul 1845, sînt însoțite de Precuvîntări (prefețe) alcătuite de Veniamin, de bună seamă pe cînd se afla la Mănăstirea Slatina. La 9 iulie 1844, el trimitea Epitropiei Seminarului Veniamin treizeci de exemplare din cartea *Piatra scandelei*, poftind-o „să binevoiască a porunci să se depuie spre păstrare în Biblioteca Seminariei".

În vîrstă de 78 de ani, „fericitul întru pomenire părintele nostru Mitropolitul Veniamin Costachi — se nota pe foile unei cărți de cult — s-au mutat din această vremelnică viață la anul 1846, luna lui decembrie 18 zile, miercuri dimineața la 5 ceasuri". El a fost înmormîntat, cum fără îndoială va fi cerut, lîngă zidul bisericii mănăstirii, ctitoria domnitorului Alexandru Lăpușneanu, în partea de miazăzi. Ulterior, cum se va arăta în cele ce urmează, rămășițele sale pămîntești au fost deshumate și așezate într-un mormînt ctitoricesc din biserica voievodală.

Spre sfîrșitul anului 1886, la inițiativa Mitropolitului Iosif Naniescu, osemintele sale au fost strămutate la Iași, apoi cu ceremonialul tradițional reînhumate în catedrala mitropolitană într-un mormînt-cavou situat între peretele dinspre miazăzi al bisericii și cel de-al patrulea pilastru. La Arhivele Statului din Iași s-a păstrat, în fondul arhivistic provenit de la Mitropolia Moldovei, un dosar care cuprindea acte referitoare la deshumarea, strămutarea și reînhumarea osemintelor Mitropolitului Veniamin. Acel dosar s-a pierdut în timpul celui de-al doilea război mondial. Cercetînd presa timpului, am găsit reportaje în legătură cu ceea ce s-a petrecut, acum un secol, la Slatina și la Iași. Iată cum s-au desfășurat evenimentele, la începutul lunii decembrie 1886:

Mitropolitul Iosif Naniescu a numit o comisiune care avea să aducă la îndeplinire hotărîrea sa de a strămuta la Iași rămășițele pămîntești ale pururea pomenitului ierarh Veniamin. Comisiunea era formată astfel: *Arhimandritul Conon Arămescu-Donici*, profe-

sor în Iași, ulterior Episcop al Hușilor și Mitropolit al Ungrovlahiei, *Arhimandritul Ioachim Mihăescu*, mare eclesiarh al Catedralei mitropolitane și *Iconomul Vasile Creangă*, protoiereul Iașului. Spre mănăstirea Slatina, comisiunea a plecat marți 16 (28) decembrie 1886. Acolo, clericii sosiți de la Iași, împreună cu protoiereul județului Suceava, cu reprezentanții Ministerului Instrucțiunii și al Cultelor și ai Prefecturii județului Suceava, în prezența *Arhimandritului Chelsie*, egumenul mănăstirii și a unor credincioși din satele învecinate, miercuri 17/29 decembrie 1886, „au procedat la dezgroparea venerabilelor oseminte ale marelui și ilustrului Mitropolit Veniamin". Comisiunea constituită ad-hoc și credincioșii au intrat în sfîntul locaș de la Slatina și s-au oprit lîngă mormîntul „familiei Lăpușneanu care a ctitorit mănăstirea, acoperit cu o mare lespede de marmură... deasupra căreia continuu arde o candelă de argint". Cu deosebită grijă, a fost deschis mormîntul „unde după cum este știut de toți" au fost depuse și osemintele lui Veniamin Costachi, „dezgropate și strămutate din mormîntul propriu aflător în afara bisericii, încă în anul 1853". Îndată ce „marea lespede ce-l acoperea a fost ridicată sub supravegherea unui arhitect special", s-a observat „un sicriaș de lemn, întreg și bine conservat, acoperit cu o catifea neagră avînd pe ea o cruce de fir". Deschizîndu-se sicriașul, „alăturea cu mormîntul, s-au putut vedea în el următoarele : mai întîi chiar deasupra o mică legătură conținînd cîteva mici oase, aproape de tot putrede, înfășurate în resturi de haine asemenea putrede și care după vechime și aspect crezîndu-se a fi ctitoricești, s-au înfășurat din nou într-o altă pînză curată și s-au depus iarăși în mormîntul încă deschis, unde nu se mai afla altceva nimic, după care acest mormînt s-a și acoperit definitiv tot cu marea lespede... restabilindu-se totul".

„Deosebit de aceasta, în același sicriaș, într-un capăt al său, se afla craniul întreg și bine conservat al ilustrului mitropolit, avînd dedesupt o cărămidă întreagă și bine conservată cu inscripțiunea *„Veniamin Costachi, proin Moldavis, 18 decembrie 1846*". Într-un săcușor de americă cu o cruce pe el erau „toate osemintele acestui mare stîlp bisericesc și național". Craniul și celelalte oseminte au fost așezate „în același sicriaș bine conservat". „Țintuit împrejur, înfășurat cu pînză nouă, șnuruit și sigilat cu sigiliul tuturor autorităților de față, sicriul a fost depus cu mare onoare în mijlocul bisericii". Seara s-a săvîrșit slujba vecerniei și privegherii, iar joi dimineața, 18 decembrie, cînd se împlineau 40 de ani de la moartea Mitropolitului Veniamin, Sfînta Liturghie, apoi o panahidă.

În aceiași zi, 18/30 decembrie 1886, la amiază, „cortegiul cu venerabilele oseminte, însoțite de comisiunea trimisă pentru ridicarea lor" pornea spre Iași. În drum spre gara Dolhasca sau spre aceea de la Pașcani — în presă nu se menționează — „se auzeau clopotele bisericilor din sate și se vedeau preoți în veșminte sacerdotale și numeroși credincioși întîmpinînd cu venerațiune" osemintele marelui Veniamin.

Vineri 19/31 decembrie 1886, cu trenul de 1,30, comisiunea și rămășițele pămîntești ale pururea pomenitului ierarh soseau în gara Iași. „Tot timpul parcurgerii drumului de la gară pînă la Mitropolie clopotele n-au încetat a suna". La intrarea în curtea mitropoli-

tană, preoți îmbrăcați în veșminte au preluat osemintele și le-au dus în biserica veche („Sf. Gheorghe"), unde s-a săvîrșit un parastas. Acolo au stat pînă marți 30 decembrie 1886/11 ianuarie 1887. In această memorabilă zi, Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de *Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Iosif Naniescu,* „îmbrăcat în veșmintele cu care servea răposatul întru fericire Veniamin", împreună cu *Episcopul Romanului, Melchisedec, Episcopul Dunării de Jos, Partenie, Arhiereul Valerian Rîmniceanul* și *Arhiereul Dositei Botoșăneanul,* „mai mulți arhimandriți, iconomi și diaconi"; „Corul, sub conducerea lui Gavriil Musicescu, a cîntat imnele Liturghiei". S-au împărțit, apoi, credincioșilor care luau parte la această ceremonie „lumînări albe și s-a început Panahida pentru sufletul Mitropolitului Veniamin". La acest serviciu s-a alăturat *Arhiereul Ieremia Gălățeanul* și aproape toți preoții din Iași.

După terminarea parastasului, osemintele purtate de doi arhimandriți — unul dintre ei starețul Mănăstirii Slatina — urmate de „iconomi, protosingheli, arhimandriți, diaconi, arhierei, episcopi, Mitropolitul Iosif, primarul orașului Iași, membrii comisiunii de restaurare a Catedralei și de un foarte numeros public" se îndreptau spre monumentala ctitorie „Veniamină", restaurată în intervalul 1881-1886. „În fruntea cortegiului mergea corul intonînd nespus de frumos *Sfinte Dumnezeule*". Impunătorul cortegiu, în sunetul clopotelor, „a înconjurat biserica mare apoi a intrat înlăuntru" unde s-a oficiat un Trisaghion încheiat cu *Veșnica lui pomenire*. „Sicriul în care se aflau osemintele marelui Veniamin a fost închis, sigilat și depus în locul anume pregătit în dosul stranei arhierești". Pe placa de marmură care închide mormîntul-cavou s-a scris, între timp, cu litere de aur : *„Veniamin Costachi, Mitropolitul Moldovei și Sucevei născut în decembrie anul 1768, hirotonit episcop Hușilor la 1792 iunie 27 și la 1796 iunie 1 trecut la Episcopia Romanului, iar de la 1803 martie 15 arhipăstorind în Mitropolia Moldovei pînă la 1842, cînd a demisionat retrăgîndu-se la Mănăstirea Slatina, unde a încetat din viață în 18 decembrie 1846. Venerabilele sale oseminte transportate din Slatina în anul 1886 s-au depus aici spre eternul repaos în această sfîntă biserică a Mitropoliei Iașilor, începută din temelie de el însuși în anul 1833 și terminată acum în 1886 prin stăruința Mitropolitului Moldovei și Sucevei Iosif Naniescu".*

Ceremonialul depunerii osemintelor Mitropolitului Veniamin în Catedrala nouă s-a încheiat la orele 11,30. „Splendoarea serviciului divin — nota un martor ocular — săvîrșit de șase prelați și sute de preoți, cîntarea corului ..., măreția cortegiului condus în cea mai mare rînduială, mulțimea credincioșilor au probat îndeajuns stima și respectul ce generațiunea actuală are pentru neuitatul ierarh al Bisericii Moldovei, Veniamin Costachi".

La 140 de ani de la obștescul sfîrșit al slăvitului ierarh Veniamin Costachi, dat într-o modestă chilie de la Mănăstirea Slatina, în care, învins de meșteșugiri vrăjmășești, a petrecut pustnicește ultimii ani ai vieții, și la un secol de la reînhumarea osemintelor sale în catedrala ctitorită prin sîrguința sa, clericii moldoveni începînd de la întîistătători pînă la slujitorii altarelor din sate, viețui-

torii din mănăstiri și dreptcredincioșii creștini aduc ales prinos de cinstire marelui ierarh, arhipăstor al Mitropoliei Moldovei și Sucevei și fiu de remarcabilă destoinicie al neamului nostru.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași,* București, 1888; Idem, *Istoria Seminarului Veniamin,* Iași, 1885; Protosinghelul Vasile Vasilache, *Mitropolitul Veniamin Costachi,* Mănăstirea Neamț, 1941; Pr. Ilie Gheorghiță, *Un veac de la moartea Mitropolitului Veniamin Costachi,* Mănăstirea Neamț, 1946; Gh. Ungureanu, *Mitropolitul Veniamin Costachi, ctitorul bisericii catedrale a Mitropoliei Moldovei,* în „Mitropolia Moldovei și Sucevei" ,10-12/1964; D. Ciurea, *Moldova sub domnia lui M. Sturdza,* Iași, 1947 ; „Curierul", nr. 141, nr. 143, nr. 145 și nr. 147, decembrie 1886; „Voința Națională", nr. 705 și nr. 707, decembrie 1886.

Pr. Scarlat PORCESCU

BISERICA DIN RĂZBOIENI
CTITORIE ÎNTRU „AMINTIRE ȘI POMENIRE"

În cronica lui Grigore Ureche se găsește următoarea mențiune: „Mai apoi, după ieșirea neprietenilor și a vrăjmașilor din țară, dacă au strînsu Ștefan-Vodă trupurile morților, movilă din cei morți au făcut și pre urmă ș-au ziditu deasupra oasilor o biserică, unde trăiește și astăzi întru pomenirea sufletelor" [1].

Relatarea se referă la lupta de la Valea Albă și la biserica lui Ștefan cel Mare din Războieni, a cărei ridicare în 1496, 8 noiembrie, este expresia unui epilog simbolic al luptelor din iulie 1476. Faptul ne apare cu atît mai semnificativ cu cît gestul lui Ștefan de a zidi o biserică „în amintirea și întru pomenirea" jertfei unor ostași căzuți pe cîmpul de bătălie, apărîndu-și patria și credința străbună, este fără precedent la noi, cît și în alte țări. Toate aceste elemente întăresc unicitatea bisericii de la Războieni între ctitoriile din epoca lui Ștefan, dar și între bisericile de la noi.

Înainte de a vorbi despre specificul, valoarea și semnificațiile acestei biserici — o expresie deosebită a cultului ortodox pentru cei răposați — să reamintim împrejurările în urma cărora a fost înălțată.

La două săptămîni după lupta de la Vaslui (10 ianuarie 1475) — „cea mai însemnată victorie din istoria medievală a Moldovei" [2] —, Ștefan cel Mare trimite unora dintre suveranii Europei mesaje în care arată că sultanul Mohamed II Cuceritorul va reveni asupra Moldovei „cu capul său și cu toată puterea sa", reamintind că Moldova este „poartă a creștinătății", și dacă această poartă va fi pierdută „toată creștinătatea va fi în primejdie". De aceea Ștefan solicită „pînă mai este vreme" ajutor, promițînd „cu jurămînt" că va „lupta pînă la moarte, noi cu capul nostru, pentru credința creștină" [3].

---

1. Grigore Ureche, *Letopiseţul Țării Moldovei,* București, 1958, p. 104.
2. *Istoria României,* vol. II, București, 1962, p. 515.
3. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare,* II, p. 321, apud *Istoria României,* p. 516.

Din nefericire, voievodul Moldovei nu a primit ajutoarele cerute, iar așteptările sale în privința reacției turcilor s-au materializat în faptă. Pornind de la Adrianopol, la 13 mai 1476, și avîndu-l în frunte pe Mohamed al II-lea, armata otomană străbate Dobrogea, înaintînd apoi pe Valea Siretului, spre Suceava, cu aproximativ 150.000-200.000 de oșteni, cărora pe parcurs li se adaugă încă 12.000 din Țara Românească și din părțile tătărăști.

Ștefan, fără alt sprijin, se pregătește, reușind să adune sub arme aproximativ 40.000 de ostași, efectiv care era cu mult inferior celui otoman Domnul Moldovei adoptă tactica unei bătălii „de hărțuire" menite să slăbească și să împuțineze inamicul, înainte ca acesta să ajungă la Suceava, bazîndu-se și pe rezistența cetăților întărite. Astfel, oștile mahomedane împuținate, demoralizate și obosite să nu aibă forța necesară la confruntarea decisivă, care a avut loc la 26 iulie 1476 la Valea Albă.

Analele vremii au prezentat pe larg această încleștare tragică pentru apărătorii Moldovei și ai creștinătății. Cronicarul polon Jan Dlugosz, în cuvinte pline de admirație, arată eroismul de la Războieni al lui Ștefan și al moldovenilor. Iar Grigore Ureche, pomenind de faptul că voievodului în timpul bătăliei i-a fost lovit calul și a căzut, adăuga: „Dumnezeu l-au feritu și nu l-au vătămat".

Lupta plină de sacrificii de la Războieni a consolidat și mai mult victoria de la Podul Înalt, Mohamed nereușind să cucerească cetatea Sucevei cu trupele sale, împuținate și obosite după încleștarea de la Valea Albă. Mai mult, se retrage din Moldova cu oștirea aproape înjumătățită. Majoritatea comentatorilor campaniei din 1476 sînt de acord că sultanul a părăsit Moldova nu ca învingător, ci ca învins. După încercarea abătută asupra ei, Moldova începe să se refacă, să reia și să continue acea dezvoltare și înflorire, dusă la apogeu în vremea lui Ștefan cel Mare. Lupta de la Valea Albă fusese însă grea și costase multe vieți. Evocînd-o, Nicolae Iorga o vedea astfel: „Lungă luptă de ucidere, lipsită de măreție, în care, fără să închine steagul, boierimea tînără a murit sub ochii bătrînilor cari priveau liniștiți cum se scurge sîngele lor sărac, ultim prinos de jertfă adus Țării".

Ștefan nu uită jertfele de la Valea Albă. Pune să se adune oasele lor la un loc și ridică deasupra lor altarul unei sfinte biserici în care eroii moldoveni să fie pomeniți în veac. Faptul acesta este consemnat în pisanie, dar a intrat și în tradiția locală. În anul 1973, arheologul Gh. I. Cantacuzino, efectuînd aici săpături, a ajuns la constatarea — expusă în comunicarea „Biserica lui Ștefan cel Mare din Războieni — Monument comemorativ" apărută în revista „Memoria Antiquitatis"[4], existenței unui mare număr de oseminte sub temelia bisericii: „În lungul suprafeței rezervate altarului și naosului fusese anterior săpată o groapă lungă de circa 10,50 m, lată de circa 3,50 m și adîncă de 1-1,20 m (...). Pe fundalul acestei gropi au fost depuse fără vreo ordine, în diferite direcții, oseminte reînhumate, într-un strat a cărui grosime ajunge la 0,35-0,40 m; deasupra osemintelor a fost așternut un strat de pămînt gălbui-castaniu, strat în care au fost găsite și cîteva oase, astupînd groapa pînă la nivelul înconjurător (...). În partea de est a naosului, la o distanță de circa 2 m de tîmplă, s-au putut observa resturile unei alte gropi ce pornește de deasupra urmelor de arsură de peste pămîntul ce acoperă stratul gros de oseminte reînhumate; această groapă, adîncă de numai 0,50 m, avea la rîndul ei pe fund, deasupra unor resturi de scîndură, oase reînhumate. *Există așadar în această zonă două straturi distincte de oseminte reînhumate*" (s. n.).

Din același text se desprind următoarele: „Prin caracteristicile care au fost prezentate, biserica din Războieni ocupă un loc aparte nu numai între numeroasele ctitorii ale lui Ștefan cel Mare, dar și în general între edificiile de cult din Țările Române. Nici pînă la ridicarea ei și nici după aceasta, nu există un exemplu similar de lăcaș ridicat „pentru amintirea și întru pomenirea" eroilor căzuți într-o bătălie, care să adăpostească osemintele acestora".

---

4. Gh. I. Cantacuzino, *Biserica lui Ștefan cel Mare din Războieni — Monument comemorativ*, în „Memoria Antiquitatis", an IV-V (1972-1973), P. Neamț, p. 231-235.

O dată cu sfințirea bisericii din Războieni, potrivit rînduielilor, s-a alcătuit și un pomelnic în care, firește, erau înscrise în primul rînd numele ctitorului și ale membrilor familiei sale, care însă, din nefericire, s-a pierdut. Din această cauză biserica din Războieni va înceta, vreme de trei secole, să-și îndeplinească misiunea pentru care fusese ctitorită, să înalțe rugăciuni pentru eroii moldoveni care au apărat țara și credința.

De trecutul istoric al bisericii din Războieni s-a ocupat între cei dintîi episcopul Melchisedec Ștefănescu, dedicîndu-i studiul *Inscripțiunea de la Războieni* (1882), inclus, trei ani mai tîrziu, în cartea sa „Notițe istorice adunate de pe la 48 mănăstiri și biserici antice din Moldova“ (București, 1885). În monografia pe care i-a consacrat-o în anul 1982, P.S. Eftimie Luca, Episcopul Romanului și Hușilor, arăta: „Cu prilejul vizitelor pe care le-a făcut la biserici și mănăstiri (...) Melchisedec a adunat însemnări în slavă, greacă sau română de pe zidurile locașurilor de închinare sau a clădirilor din jur, de pe lespezile care acoperă morminte și de pe diferitele obiecte de cult. El nu s-a mulțumit numai să semnaleze aceste însemnări ci a dat asupra lor, traducînd pe cele în greacă și în slavonă, unele indicațiuni istorice“ [5].

În felul acesta, episcopul Melchisedec s-a dovedit un strălucit înaintaș al lui Iorga, care a publicat masivele volume de *Inscripții și Documente* sau *Inscripții din bisericile României*. Datorită episcopului Melchisedec avem date despre biserica din Războieni încă din secolele XVII-XIX.

Dintr-o carte de judecată, datînd din anul 1620 și emanînd de la Gașpar-Vodă, se știe că Ștefan cel Mare, zidind biserica din Războieni, a dotat-o cu suprafețe de pămînt. Pe aceste locuri, cu care a fost înzestrată biserica, s-a întemeiat satul Războieni, vecin cu satul răzeșesc Uscați. Cu vremea însă pămînturile bisericii din Războieni au devenit proprietate boierească, încît în vremea domniei lui Ștefan Tomșa (1612) moșia Războieni și biserica erau stăpînite de vistiernicul Nicoară Prăjescu, căruia îi sînt confiscate și apoi dăruite Mănăstirii „Sfîntul Ilie“-Suceava. Documente din epoca domnitorului Radu-vodă ni-i arată pe călugării de la „Sfîntul Ilie“ judecîndu-se cu răzeșii din Uscați. La 1632, însă Lupu Prăjescu, fiul boierului refugiat în Polonia, răscumpără moșia Războienilor și biserica în schimbul unei sume de bani. De aceea în anul 1668, moșia Războienilor intră în posesia unui alt urmaș al familiei Prăjescu-Dumitrache, iar un an mai tîrziu, 1669, ea aparține deja spătarului Tudorache Iordache, care vinde jumătate din aceasta logofătului Dumitrașcu Boul, vînzare întărită prin hrisovul domnesc al lui Petriceicu-Vodă, din 1673. Cealaltă suprafață a moșiei, împreună cu biserica, va ajunge în stăpînirea slugerului Neculai. În anul 1714 o a patra parte a moșiei Războieni aparținea lui Velicico Cațichi din Iași, care o vinde slugerului Neculai și soției acestuia, Catrina.

Slugerul Neculai, fiul medelnicerului Eni, are și el procese cu răzeșii din Uscați și cu urmașii Prăjeștilor pentru moșia din Războieni, în 1731. Iar în anul 1734 biserica devine mănăstire de călugări. Astfel, slugerul Neculai oferă a patra parte din moșie pentru întreținerea călugărilor și trimite pe fiul său Sandu și pe fiica sa Safta la Antonie, Mitropolitul Moldovei, cerîndu-i recunoașterea mănăstirii și întărirea daniei și binecuvîntarea pentru călugărirea preotului Dimitrie, amănunt care întărește certitudinea că pînă atunci lăcașul din Războieni fusese biserică de mir.

Reintrată de acum în posesia moșiei, familia Prăjescu nu ține seamă de existența mănăstirii și vinde partea ei de proprietate — care cuprindea și biserica — logofătului Sandu Sturdza. Acesta respectă însă mănăstirea, lăsînd pe călugări să stăpînească biserica și să se bucure de veniturile daniei făcute de slugerul Neculai. Tot din documentele vremii reiese că în anul 1768 conducea mănăstirea egumenul Visarion, care se judecă cu răzeșii din Uscați, ce pretindeau că biserica mănăstirii s-ar afla pe locurile lor. Călugării își revendică însă dreptul de proprietari în temeiul hrisovului dat de Radu-vodă, în 1624.

Dintr-o scrisoare datînd din 1790, reiese că moșia a trecut, pe rînd, de la Sandu Sturdza la Constantin și Mihail Sturdza, iar stareț era arhi-

---

5. † Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor, *Episcopul Melchisedec Ștefănescu. Viața și înfăptuirile sale*, Roman, 1982, p. 77-78.

mandritul Efrem. În 1792, domnitorul Alexandru Moruzi face o serie de danii mănăstirii, pe care le va întări și domnitorul Mihail Șuțu. Dar Mihail Sturdza își revendică samavolnic drepturile de proprietar și, în pofida tuturor strădaniilor arhimandritului Efrem și ale mitropolitului Antonie, mănăstirea își încetează vremelnic existența.

Veniamin Costachi, în anul 1803, avînd încuviințarea și concursul domnitorului Alexandru Moruzi, face o reformă mânăstirească și așează la Războieni, aducîndu-le de la Văratec, douăzeci și cinci de călugărițe. Strămutarea se produce în afara oricărei formalități oficiale, printr-o înțelegere între ierarh și familia proprietară, Sturdza. În anul 1811, logofătul Mihail Sturdza închină Mănăstirea Epitropiei spitalelor „Sfîntului Spiridon" din Iași. Existența schitului de maici la Războieni era atestată la 20 martie 1813, într-o carte a Spiridoniei ieșene. În 1834, boierul Alecu Sturdza încearcă alungarea călugărițelor, dar prin grija mitropolitului Veniamin rămîn în continuare la Războieni.

Cum arăta schitul de maici de la Războieni la începutul secolului nostru ne spune Nicolae Iorga, în însemnarea *Spre Războieni,* publicată în 1907 în revista „Floarea Darurilor": „Aici găsim cîteva înflorite gospodării de măicuțe cu flori moldovenești îndătinate, indrisai, nemțișori, condurași ce se resfiră înaintea cerdacului de odihnă. Biserica e foarte bine ținută, dar fără nici unul din odoarele ctitorului, pe care le-au luat vînturile tulburărilor. Dar ferestruicile cu cadre gotice, ferestile mari cu ogive, ușa împodobită, sînt la locurile lor, afară doar de închiderea ferestilor din stînga și de aruncarea ca treaptă la scări a uneia din cele mai frumoase. Cea mai măreață din vechile înscripții se înșiră în patru rînduri lungi pe părețele din dreapta, pomenind de silnicul Mahomed, de vicleanul Basarab și de încercarea grozavă trimeasă de Dumnezeu asupra Moldovei. Se apleacă soarele spre seară. Raze ca de glorie veche auresc piatra săpată. O măicuță ciocănește, înconjurînd zidul, pe o toacă de fier. Și sunetul de armonie plutește pînă departe, ca o mîngîiere trimeasă morților viteji ce zac în adîncuri" [6].

Schitul de maici de la Războieni a existat pînă în anul 1960, cînd locașul a devenit biserică parohială. Amintim numele cîtorva dintre maicile care au stărețit aici: Nazaria, Apolinaria, Evghenia Arhip, Natalia Farcaș, Suzana Ștefănescu (soră a episcopului Melchisedec Ștefănescu), Xenia Chelsia, Olimpiada Oșlobanu, Xenia Tănase și Evelina Chirilescu.

Biserica din Războieni este un monument de arhitectură de mare valoare și frumusețe, care mărturisește din plin apartenența la acea categorie, pe care G. M. Cantacuzino o numește *estetica lui Ștefan cel Mare.* Notăm o trăsătură specifică a acesteia : „Crin crescut în tăcerea grădinilor evlaviei, estetica lui Ștefan cel Mare, în țîșnirea lui de gotică rigiditate și de bizantină noblețe, este întruchiparea cea vie a energiei noastre creatoare" [7].

În anul 1926, G. Balș publica *Bisericile lui Ștefan cel Mare,* în cuprinsul căreia acorda un loc însemnat (p. 75-81), ctitoriei din Războieni, alături de bisericile din Borzești (1493-1494) și „Sfîntul Ioan" Domnesc din Piatra Neamț (1497-1499): „Fără turlă, fără sînuri exterioare laterale, cu arcuri dubluri, arcade oarbe interioare, pronaos cu două bolți, discuri smălțuite simple" [8].

Înainte de a ne opri asupra trăsăturilor arhitecturale ale bisericii din Războieni, a cărei siluetă elegantă, elansată, avîntată spre cer se înalță în mijlocul poienii de la Valea Albă, să amintim că piatra din care a fost construit locașul a fost adusă de la cariera Șerbești, aflată la o depărtare de 16 km de Războieni.

Planul bisericii este cel moldovenesc, denumit mixt sau dreptunghiular, boltit, cu o serie de cupole dispuse în filă și prinse sub un singur acoperiș, fără turlă. Acoperișul bisericii e unitar, în patru ape, cu pante repezi și

---

6. N. Iorga, *Spre Războieni,* în „Floarea Darurilor" din 9 septembrie 1907, p. 378.
7. G. M. Cantacuzino, *Izvoare și popasuri,* București, 1977, p. 136.
8. Gh. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare,* p. 75-81 și 201.

streașină largă. Lungimea bisericii este de 22 m, iar lățimea este de 9 m. Încăperile sînt cele tradiționale: pronaos, naos și altar.

Ușa de intrare în pronaos, în zidul sudic, este încadrată de toruri și carete în arc frînt, torurile terminîndu-se jos cu baze mici sculptate, iar luneta ușii este decorată cu un bloc de piatră cu sculpturi în relief.

Pronaosul, destul de încăpător, are deasupra două calote sferice, dispuse longitudinal, care se sprijină pe arce în consolă și pandantivi, fiind separate de un arc de zid transversal și susținute de doi pilaștri de piatră cioplită.

Pronaosul este despărțit de naos printr-un perete masiv străpuns de o ușă încadrată de baghete încrucișate, la colțurile de sus, fiind lucrate minuțios și fixate pe baze mici sculptate. Unele din mulurile ancadramentului au fost distruse în parte. Deasupra ușii se află o firidă, destinată așezării icoanei hramului. De o parte și de alta a aceleiași uși sînt două firide, terminate în arc de cerc, încadrate de o decorație de cărămizi de culoare roșu închis.

Naosul are o singură calotă înălțată pe patru pandantivi, care se sprijină pe arcade laterale și longitudinale. Ca dimensiuni este mai mic decît pronaosul, avînd două ferestre laterale de dimensiuni egale, pe cînd pronaosul are două ferestre mari, una plasată în zidul vestic, iar cealaltă în cel sudic. Inexplicabil o asemenea fereastră nu s-a aflat și în zidul sudic. În exterior, la locul de întîlnire a zidurilor absidei cu ale naosului, biserica este prevăzută cu doi contraforți.

Altarul, căruia i s-a rezervat un spațiu considerabil, comparativ cu dimensiunile pronaosului și ale naosului, este semicircular în interior și poligonal în exterior, cu nouă laturi. Fereastra altarului are dimensiunile celor din naos ca și decorația interioară și exterioară. În pereții de nord și sud ai altarului, în apropierea tîmplei, sînt două nișe asemănătoare ca mărime cu cele din stînga și dreapta ușii de intrare din pronaos în naos. Nișele din altar sînt folosite astăzi ca proscomidiar și diaconicon.

Interiorul bisericii se pare că nu a fost pictat, dar decorația este suficient asigurată de cărămizile smălțuite în culorile roșu închis, care acoperă evazurile ferestrelor și firidele ce încadrează ușa de intrare în pronaos. În anul 1913, s-au făcut unele decorațiuni în ulei, lipsite însă de valoare artistică. Catapeteasma a fost lucrată în anul 1906.

Soclul bisericii este puternic și înalt de circa 1,20 m, cu un profil simplu. Pe lîngă cei doi contraforți amintiți, biserica mai are unul mic, similar, cu un picior de sprijin, plasat sub fereastra absidei altarului.

Elementele decorative exterioare cuprind două rînduri de firide. Firidele mari formează un rînd ce înconjoară biserica, iar cele mici, deasupra, cîte două pentru una mare. Acestora li se adaugă discurile smălțuite cu un bumb la mijloc, în culorile galben, verde și albastru. Două rînduri de discuri sînt fixate sub streașină și cîte unul la înălțimea arcurilor ocnițelor mici, iar cîte trei între spațiile arcurilor firidelor mari și cîte unul la extremitățile fiecărei fațade. Ocnițelor mari și mici și discurilor smălțuite li se adaugă și cărămizile smălțuite, un rînd fixat sub streașină, unul format din cîte trei cărămizi așezate în lung, la baza firidelor mici, altul similar la baza firidelor mari și ultimul, format din patru rînduri de cărămizi, înconjură corpul bisericii începînd de deasupra ușii de intrare în pronaos. Absida e decorată cu nouă firide alungite, care acoperă spațiul dintre soclu și bazele rîndului de firide mari. Pilaștrii despărțitori ai firidelor alungite sînt din piatră fasonată, care au fost însă acoperiți, în forma cărămizilor aparente, cu o culoare de roșu-cărămiziu.

În partea dreaptă a ușii de intrare se află *pisania* — cea mai amplă din toate cîte au fost săpate pe vreo biserică din epoca lui Ștefan cel Mare. Preferăm traducerea episcopului Melchisedec: „În zilele evseviosului și iubitorului de Hristos Domn, Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, Domnul Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, în anul 6984 (1476), iar al domniei mele al douăzecilea curgător, s-a ridicat Mehmet împăratu turcesc cu toate puterile sale răsăritene, încă a venit cu el și Basarab voievod cel numit Laiotă, cu toată țara sa basarabească. Și au venit să

prade și să cucerească Țara Moldovei și au ajuns aici, la locul numit Pîrîul Alb.

Și noi Ștefan Voievod și cu fiul nostru Alexandru am ieșit aici înaintea lor și am făcut aici război mare, în luna lui iulie, în 26 zile, și cu voia lui Dumnezeu au fost biruiți creștinii de păgîni. Și au căzut acolo mare mulțime din ostașii Moldovei. Atunci au lovit și tătarii din partea aceea. Pentru aceasta, eu Ștefan Voievod am hotărît să înalț această biserică cu hramul arhistrategului Mihail, întru ruga sa și a Doamnei mele Maria și a fiilor săi Alexandru și Bogdan și pentru amintirea și pomenirea drept-credincioșilor creștini, care au căzut aici.

În anul 7004 (1496), iar al domniei sale al patruzecilea curgător, în luna lui noiembrie 8"[9].

„Istoria mausoleului de la Războieni se împletește strîns cu lupta eroică pentru apărarea țării și pentru libertatea ei... Spre deosebire de alte ctitorii ale marelui domnitor moldovean, această zidire este, poate, singura care nu are la temelie o legendă. Ea este *sanctuarul eroilor*" (s. n.)[10]. Astfel la Înălțarea Domnului, praznic închinat de poporul nostru pomenirii eroilor neamului din toate timpurile, se prăznuiește la ctitoria lui Ștefan cel Mare din Războieni hramul satului, mai mare decît acela al bisericii de la 8 noiembrie. În vecinătatea bisericii s-a ridicat un monument de către ofițerii Regimentul 15 Războieni, închinat luptelor din 26 iulie 1476, operă a sculptorului alsacian Veisenberger, dezvelit la 27 octombrie 1857.

În anul 1926, cînd s-au comemorat 450 de ani de la luptele de la Valea Albă, pe lîngă numeroși săteni din județul Neamț, au venit atunci și alții din 14 județe, încît „mulțimea era nesfîrșită".

Amploare și un răsunet aparte a cunoscut, de asemenea, comemorarea a 500 de ani, în 1976, cînd, într-un frumos cadru natural, a fost prezentat un remarcabil spectacol literar-artistic, la care și-au dat concursul Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, Filarmonica „George Enescu" din Iași, Corul veteranilor de război din județul Neamț, precum și alte coruri și formații sătești din Războieni și din comunele învecinate.

Ștefan cel Mare a ridicat pe cei căzuți eroic în lupta de la Războieni, prin această ctitorie, la cinstea de martiri. „Putem considera, scria Gh. I. Cantacuzino, că ideea care a condus la ridicarea bisericii din Războieni deasupra osemintelor depuse în altar și naos, reprezintă o continuare a obiceiului existent încă din perioada paleocreștină a edificării altarului unor lăcașuri de cult deasupra unor cripte care adăposteau mormintele unor martiri, probabil în concepția lui Ștefan cel Mare cei care își dăduseră viața luptînd împotriva „păgînilor" erau asemuiți martirilor din perioada de început a creștinismului"[11]. După cum Ștefan i-a cinstit ca pe niște mărturisitori, pe cei căzuți pentru credință și pentru țară, țara și credincioșii — scria Grigore Ureche — „după moartea lui, pînă azi îi zic Sveti (Sfîntul) Ștefan vodă, nu pentru suflet, ce iaste în mîna lui Dumnezeu, că el au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejești, cari nimenea din domni, nici mai nainte, nici după aceea l-au ajuns".

În anul 1976, cu fondurile acordate de stat, biserica a fost restaurată și readusă la înfățișarea pe care o avea în vremea lui Ștefan cel Mare, lucrările fiind conduse de Profesorul arhitect Ștefan Balș.

În partea de răsărit, pe locul vechii stăreții, a fost construită o clădire nouă, care adăpostește și o sală de muzeu în care s-a organizat o expoziție cu fotoreproduceri, lucrări de artă, cărți și icoane vechi, precum și texte istorice legate de figura ctitorului și împrejurările în care s-a dat lupta din 1476, adunate de P. C. Pr. Scarlat Porcescu-Iași.

Din inițiativa și purtarea de grijă a Prea Fericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române — pe atunci Mitropolit al Moldovei —, din toamna

---

9. Episcopul Melchisedec, *Inscripțiunea de la Monastirea Războieni*, București, 1882.

10. *Războieni-Valea Albă și împrejurimile*, p. 342.

11. Gh. I. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 235.

anului 1985, s-au început lucrările de împrejmuire cu zid a bisericii-monument istoric. Cu bunăvoința și cu ajutorul credincioșilor s-a reușit să se împrejmuiască biserica și cimitirul din apropiere pe toate laturile, urmînd să se înceapă lucrările de finisaj. Prin asemenea strădanii continuăm „amintirea și pomenirea" eroilor de la Valea Albă care au apărat cu propria lor viață deopotrivă și neamul și credința.

Pr. Mihail POPESCU

INAUGURAREA BUSTULUI LUI EMINESCU DE LA PUTNA

Ridicarea unui bust lui Mihai Eminescu cu 60 de ani în urmă, în incinta Mănăstirii Putna, de către Cercul studențesc „Arboroasa", a fost determinată de rolul hotărîtor pe care l-a avut poetul în inițierea, organizarea și desfășurarea marii serbări românești și a primului congres al studenților români de pretutindeni ce a avut loc la mormîntul lui Ștefan cel Mare în zilele de 14-18 august 1871. Însăși ideea organizării acelei serbări, al cărei suflet [1] și animator [2] a fost, se pare că i-a aparținut lui Eminescu [3]. Pentru că „timid și sfios" o fi împărtășit poetul de la început această idee unuia și altuia dintre colegii săi — așa arată în evocarea sa Teodor V. Ștefanelli [4] — „timid și sfios din pricină că realizarea ei, atît din cauze politice, cît și materiale nu era ușoară și visul său, poate cel mai frumos, lesne putea numai vis să rămînă". Dar lucrurile erau în favoarea inițiativei măreție și ideea sa era acceptată cu mare însuflețire de colegii săi, din toate pămînturile românești, „atunci sfiosul și puțin energicul Eminescu începu să dezvolte o deosebită activitate pentru realizarea idei sale".

Fiind apreciat de studenții români de la Viena — reuniți în societatea „România jună" —, Eminescu a fost ales secretar al comitetului de organizare [5], calitate în care va redacta apelurile publicate sau trimise comunităților de studenți și elevi din țară și din străinătate pentru a se organiza în vederea participării lor la marea serbare ce „trebuia să devină purtătoarea ideii unității morale a națiunii noastre" [6]. Dacă „în trecut ni s-a impus o istorie, în viitor să ne-o facem noi" — scria poetul în apelul adresat studenților din Blaj — invitîndu-i la „un pelerinagiu de pietate către trecut la mormîntul lui Ștefan cel Mare și la un congres al inteligenților din respect pentru viitor" [7].

1. „Glasul Bucovinei", anul IX, nr. 2170, 6 august 1926, p. 1.
2. Șerban Cioculescu, *Eminesciana,* București, 1985, p. 33.
3. Cf. Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu,* Iași, 1983, p. 124 și nota 1; vezi și Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu,* București, 1978, p. 117.
4. Teodor V. Ștefanelli, *op. cit.*, p. 125.
5. Cf. Șerban Cioculescu, *op. cit.*, pp. 32-33. La 4 martie 1870, alături de Eminescu, președinte este ales contele E. Logothetty fiind înlocuit în aceeași lună cu viitorul mare chimist Nicolae Teclu, iar de la 8 aprilie 1871 este ales Ioan Slavici președinte și el va prezida marea serbare de la Putna, alături de Eminescu, care și-a păstrat funcția de secretar în tot acest timp.
6. *Ibidem*, p. 34.
7. *Ibidem.*

Ajuns la Putna, cu o lună de zile mai devreme, alături de alți membri ai comitetului, Eminescu, în calitatea sa, a retipărit vechiul necrolog al lui Ștefan cel Mare, alcătuit de Vartolomei Măzăreanu, a imprimat discursul oficial prezentat de A. D. Xenopol, a scris pentru această ocazie marșul *La arme*, (căruia i-a fost preferat un *Imn închinat lui Ștefan cel Mare*, de Vasile Alecsandri și pus pe muzică de Alexandru Flechtenmacher)[8] a distribuit participanților poezia lui Dimitrie Gusti, *Poemul Putnei*[9]. Pe întreg parcursul manifestărilor[10], Eminescu a fost prezent la toate momentele importante ce s-au consumat la acea mare întrunire românească[11]. Prin amploarea și programul ei, această manifestare o putem considera ca pe o legitimă continuare a Adunării de la Blaj — unde din 40.000 de piepturi de români s-a strigat: „noi vrem să ne unim cu țara" — și ca un preludiu al Adunărilor din 1918, culminînd cu cea de la Alba Iulia care au consfințit unitatea națională a tuturor românilor.

Datorită importanței pe care o prezintă pentru istoria noastră acea întrunire din 1871, de la mormîntul lui Ștefan cel Mare, era firesc ca în anii de după Unirea cea Mare să fie comemorată tot printr-o serbare națională de amploare și tot aici la Putna, iar mentorul ei să fie omagiat cu un bust în incinta acestui autentic panteon românesc de unde, de-a lungul veacurilor, „au iradiat idei înălțătoare care au sensibilizat și dinamizat simțirea și acțiunea tuturor românilor pentru înfăptuirea idealurilor supreme de libertate, independență și unitate politică[12]. Această datorie a revenit Cercului studențesc „Arboroasa", care însă datorită „nevoilor de tot felul"[13], nu au putut să o organizeze în anul 1921 la împlinirea semicentenarului, amînînd-o cu cinci ani, în 1926 — cînd se împlineau 55 de ani de la marea serbare, 422 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, și 37 de ani de la moartea lui Eminescu.

Evocînd acele înălțătoare momente, cînd o mînă de studenți în frunte cu Eminescu, Slavici, Porumbescu[14] și alții au chemat pe toți bunii români la o serbare de înfrățire, președintele Cercului studențesc „Arboroasa" arăta printre altele că acea serbare fusese „pornită dintr-un sentiment de pietate către trecutul nostru pe cît de glorios pe atît de nefericit" și era privită ca ocazie unică de meditație serioasă asupra problemelor impuse de viitorul națiunii noastre. „Așa gîndise Eminescu acea serbare și acesta i-a fost rostul". Români din toate ținuturile au luat parte și încă o dată s-a dovedit unitatea sufletească „toți erau un neam, aveau aceeași limbă, același suflet și aceleași aspirații: toți erau conștienți de trecutul acestui neam și de viitorul către care în chip firesc trebuia să tindă"[15]. Era o datorie și o onoare pentru generația imediat următoare actului de voință națională de la 1 Decembrie 1918 să evoce marile evenimente și marile personalități: „Nouă ne-a fost hărăzit să vedem visul atîtor generații împlinit — se arăta în

---

8. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, pp. 122 și 125.

9. Teodor V. Ștefanelli, *op. cit.*, pp. 129-133; vezi și Ioan Slavici, *Amintiri*, București, 1983, passim.

10. Cf. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, pp. 123 și 125, „Serbarea a început sîmbătă 14 august, anunțată cu 21 salve și cu primirea protocolară a oaspeților sosiți cu miile (...), Congresul își deschide lucrările în trapeza Putnei, luni pe seară, continuîndu-se a doua și apoi a treia zi, încheindu-se cu un prînz dat de egumenul mănăstirii, după care congresiștii părăsiră mănăstirea miercuri 18 august 1871".

11. Teodor V. Ștefanelli, *op. cit.*, pp. 127 și 139; Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, p. 12.

12. C. Gh. Marinescu, Al. Tănase, *Conștiința națională și valorile patriei*, Iași, 1982, p. 254.

13. *** *Sărbătoarea de la Putna* (1871-1926), „Glasul Bucovinei", anul IX, nr. 2170, 6 august 1926, p. 1.

14. Cf. Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*, Acesta, alături de Moș Grigore Vindireu au cîntat „pentru toată Dacia", după cum îi scria marele muzician și patriot tatălui său la Stupca.

15. Teodosie Popescu, *Un apel și o datorie*, „Conștiința națională" anul II, nr. 1-2, aprilie-mai 1926, p. 26.

apelul studenților —. Este deci datoria noastră să sărbătorim acum, cînd unitatea națională s-a făcut, pe vrednicul voievod și pe marele Mihai Eminescu: să ne plecăm cu smerenie înaintea generațiilor ce au luptat pentru această unitate și au ținut continuu vie conștiința trecutului glorios pregătind astfel viitorul neamului românesc". Luînd inițiativa comemorării acelui eveniment printr-o mare serbare națională, studenții făceau apel la românii de pretutindeni și la toate instituțiile să-i sprijine spre a duce la bun sfîrșit inițiativa luată. Se pare că sprijinul a fost mai mult decît așteptările tineretului studios, dacă ne gîndim că la început ei își propuneau doar : „cu această ocazie se va pune un epitaf nou pe mormîntul lui Ștefan cel Mare, *se va așeza o placă comemorativă* lui Mihai Eminescu (sublinierea noastră) și se va bate o medalie jubiliară" [16].

Dacă inițial se propusese o placă comemorativă pentru Eminescu, datorită popularității și simpatiei de care se bucura marele poet în rîndul tineretului universitar în acele momente, studenții organizatori au revenit asupra hotărîrii lor, lansînd liste de subscripție și realizîndu-i un bust lui Eminescu, „ale cărui sentimente pentru «Dulcea Bucovină», în care marele poet nu avea încă nici un monument, erau bine cunoscute" [17]. Fondurile s-au strîns relativ ușor și sculptorul Oscar Han a realizat bustul poetului în timp record.

Data dezvelirii bustului a fost stabilită pentru ziua de 8 august 1926, ocazie la care erau invitate toate societățile culturale românești să participe în număr cît mai mare „și cu steagurile lor". Oaspeții mai erau informați și de o reducere cu 50 % a călătoriei cu trenul, biletul de dus era valabil și la întoarcere pe baza unei vize puse la Putna [18]. Și tot în vederea atragerii a unui număr cît mai mare de participanți, pentru prima dată întîlnim ideea filmării unei manifestări populare „întreaga serbare se va cinematografia", anunțau organizatorii prin paginile ziarelor locale [19].

La chemarea arborescenilor, Putna devenise Mecca neamului românesc: „spre Putna se îndreaptă gîndurile românilor de pretutindeni — se arată în ziarul „Universul" [20] — Ștefan cel Mare și Mihai Eminescu întruchipează viziunea națiunii noastre și aspirațiile poporului român : «unitatea și libertatea!». Putna a devenit un simbol, un loc de pelerinaj, de închinare, de slăvire și de speranțe". „Veniți la Putna!" — era deviza și apelul studenților organizatori, care se încheia cu aceste cuvinte de un vibrant patriotism : „veniți la Putna!", se repeta!

Se preconiza ca manifestarea să fie pusă sub patronajul lui Iacob Negruzzi — participant la serbarea din 1871 — acum președinte al Academiei Române [21], dar acesta, ca și Octavian Goga, ministru de interne și Vasile Goldiș, ministrul artelor [22] — așteptați și aceștia — nu au participat, fiind doar reprezentați prin înalți funcționari ai respectivelor instituții.

Oaspeții sosiți din toate colțurile României Mari erau îndrumați și dirijați, atît spre locurile de cazare cît și acolo unde urma să aibă loc manifestările, de către energicii studenți, membri ai comitetului organizator ce purtau ca semn distinctiv, un ecuson tricolor la butonieră, pe care era gravată litera „A", însemnul „Arboroasei"; spre a fi ușor de identificat de toți cei ce veneau din toate plaiurile românești.

La 8 august 1926, ziua stabilită pentru ceremonie, curtea Mănăstirii Putna era neîncăpătoare pentru cei peste 5.000 de participanți la acest nou pelerinaj la mormîntul Marelui Ștefan, veniți pentru comemorarea sa, precum și a lui Mihai Viteazul, domnul primei Uniri, ca și întru omagierea lui Mihai Eminescu. Serbarea a început cu un serviciu religios patronat de

---

16. Idem.
17. *** *Serbare comemorativă la Putna*, „Glasul Bucovinei", anul IX, nr. 2161, 27 iulie 1926, p. 2.
18. *Ibidem.*
19. „Glasul Bucovinei", anul IX, numerele: 2168, 2170, 4 și 6 august 1926, p. 2.
20. „Universul", nr. 181, 8 august 1926, p. 2.
21. Teodosie Popescu, *art. cit.*, „Glasul Bucovinei", din 27 iulie 1926.
22. „Glasul Bucovinei" din 4 și 6 august 1926.

către P. C. Sa Arhimandrit Volcovschi, starețul mănăstirii, însoțit de un sobor de preoți. După acest moment inaugural în sunetul muzicii militare, studenții au tras tricolorul de pe chipul în bronz al lui Mihai Eminescu, în fața asistenței ce a izbucnit în prelungite urale, ovații de bucurie și entuziasm. Buciumașii celor peste 1000 de arcași îmbrăcați în straie de sărbătoare au vestit clipa solemnă de pe înălțimile turnului de la poarta mănăstirii și ale dealurilor din împrejurimi [23].

În această atmosferă însuflețitoare, în fața operei sculptorului Oscar Han, a început seria discursurilor omagiale prezentate de invitații de onoare și de reprezentanții unor instituții culturale centrale și din diferite orașe de pe întreg cuprinsul românesc. Printre primii care au luat cuvîntul a fost Prof. univ. dr. Domițian Spînu, care a vorbit în calitate de cel dintîi președinte al Cercului studențesc „Arboroasa" de după reactivarea acestuia [24] și care a arătat importanța congresului „pan-românesc" de la Putna organizat de Eminescu, Slavici și alții la 1871 și semnificația reluării acestei tradiții [25] de către societatea „Arboroasa". De asemenea a caracterizat personalitatea lui Mihai Eminescu, relevînd dominanta idealurilor sale patriotice: „unitatea tuturor românilor într-un stat unitar și independent" [26]. Au luat apoi cuvîntul delegatul Ministerului Artelor, delegatul sindicatului ziariștilor din România, Prof. univ. dr. Constantin Berariu în numele scriitorilor bucovineni a adus omagiu memoriei lui Eminescu și a mulțumit societății „Arboroasa" pentru inițiativa luată, propunînd ca astfel de manifestări să se organizeze cît mai des. Au mai prezentat cuvinte de salut și mulțumire Prof. I. Lungulescu, reprezentantul Casei școalelor, studentul Nicolae Dragoș, președintele Uniunii studenților români, Prof. V. Gheorghiu în numele Societății pentru cultură și Prof. univ. dr. Max Hacman în numele Universității, care a arătat meritele societății „Arboroasa" și a îndemnat tineretul universitar la muncă rodnică și constructivă luînd pildă de la marii înaintași ai neamului. În încheiere a luat cuvîntul studentul Teodosie Popescu, președintele în exercițiu al Cercului studențesc „Arboroasa", care a mulțumit tuturor pentru participare la marea manifestare precum și pentru sprijinul acordat prin toate mijloacele materiale și spirituale, subliniind ideea organizării și în viitor a unor astfel de manifestări cu un pronunțat caracter patriotic și național.

După cuvîntările rostite, toți cei prezenți au fost invitați la o masă cîmpenească și a urmat un amplu program artistic, la care, între formații, și-au dat concursul în primul rînd corurile din Putna, atît cel școlar cît și al Căminului cultural, care au intonat cîntecele patriotice *Deșteaptă-te române*, *Răsunetul Ardealului* și compozițiile lui Ciprian Porumbescu *E scris pe tricolor Unire*, *Trei culori* ș. a. A urmat corul societății „Arboroasa", reunit cu corul mitropolitan, ale căror cîntece erau amplificate de dangătul bătrînului clopot Buga ce înălța în eter numele ctitorului acestui străvechi lăcaș [27]. Serbarea populară a continuat pînă seara tîrziu cu recitări, cîntece și hore tradiționale. S-au făcut focuri pe dealurile din împrejurimi, încheindu-se printr-un pitoresc și original joc de artificii.

La reușita acestei serbări o contribuție deosebită au avut-o și arcașii — bravi urmași ai plăieșilor lui Ștefan cel Mare —, bătrîni cu plete încărunțite alături de mîndri feciori din frumoasa grădină a Bucovinei [28].

---

23. „Universul" nr. 183, 11 august 1926, p. 2.

24. Cf. C. Ghibănescu, *Cînta la Stupca o vioară*, ed. a IV-a, București, 1967, passim: Cercul studențesc „Arboroasa" a fost înființat în anul 1875, primul președinte fiind Gherasim Buliga; din 1876 a fost ales președinte Ciprian Porumbescu. În urma cunoscutei telegrame de condoleanțe trimisă la Iași în anul 1877, cu ocazia centenarului decapitării de către turci a lui Grigore Ghica-Vodă, societatea a fost desființată și reînființată la 28 noiembrie 1918.

25. La acest panteon românesc a mai avut loc o adunare populară în iulie 1904, cu ocazia comemorării a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare.

26. *** *Dezvelirea bustului lui M. Eminescu la Putna*, „Glasul Bucovinei", anul IX, nr. 2173, 11 august 1926, pp. 2-3.

27. „Universul", nr. 181, din 8 august 1926, p. 2.

28. *** *Dezvelirea bustului lui M. Eminescu la Putna*, în rev. cit..

Această adunare populară a fost una din cele mai mari și mai frumoase manifestări culturale și de solidaritate românească din cîte s-au organizat după Unirea cea Mare. Toate organele de presă, centrale și locale, au trimis corespondenți, care au publicat impresii și largi reportaje privind întrunirea de omagiere a lui Eminescu și pelerinajul de la mormîntul străluciturui voievod, Ștefan cel Mare [29]. Spre amintire, celor prezenți le-a fost înmînată medalia jubiliară realizată special pentru această ocazie, pe care este înfățișat marele voievod al Țării Moldovei, Ștefan cel Mare, alături de marele voievod al limbii române, Mihai Eminescu, două dintre personalitățile strălucite ale istoriei și limbii neamului nostru. Medalia a fost bătută din aluminiu, cu diametrul de 30 mm, și prevăzută cu o tortiță de agățat pentru a fi purtată ca medalion sau breloc [29 a].

Chipul în bronz al lui Eminescu, de o frumusețe clasică, cu fruntea largă de cugetător, cu ochii privind adînc în vreme, de parcă ar vrea să cuprindă toate tainele viitorului [30], este inspirat după prima sa fotografie [31], și-l reprezintă tînăr, așa cum era cînd a venit „la praznicul marelui Ștefan în anul 1871" [32]. Ca orice operă de artă plastică, bustul lui Eminescu de la Putna a constituit obiectul unor aprecieri din partea specialiștilor sau a unor oameni de cultură și artă. Astfel, H. Blazian arată că Oscar Han iubește viața și-i iubește poezia, dar el nu face piatra (bronzul) să tresară și să respire, el nu vrea să ne dea iluzia mișcării și a vieții imediate. În cazul acestei opere, accentul grav nu cade pe ceea ce constituie personalitatea lui poetică [33]. Iar Ionel Teodoreanu, mai generos, arată că „Han e singura rimă în marmură a lui Eminescu" și o părere similară are și Mihail Sadoveanu [34], cînd propune omagierea poetului cu un nou bust, care să fie realizat tot de Oscar Han [35].

Dar, însuși Oscar Han arată că sculptura monumentală trebuie să reziste în cadrul naturii profilată pe arhitectură și că un monument este și arhitectură și sculptură, care se unesc într-un volum, într-o formă în care planurile și liniile sculpturii să facă un tot unitar ca stil, contopite

---

29. „Opinia" (Iași), anul XXII, nr. 5760, 11 august 1926, p. 3. O surprinzătoare informație! Se referă numai la pelerinajul de la mormîntul lui Ștefan cel Mare și nu amintește nimic despre dezvelirea bustului lui Mihai Eminescu, care a fost principalul mobil al adunării.

29 a. Medalia a fost înmînată cu o panglică tricoloră, așa după cum se observă din exemplarul ce a fost pus la dispoziția noastră cu multă amabilitate de către numismatul iețean, ing. Anatolie Ciobanu.

30. *** *Dezvelirea...*

31. Fotografie realizată în toamna anului 1869 la Praga în drumul său spre Viena, în atelierul fotografului J. Tomás.

32. Gala Galaction, *La Mănăstirea Putna*, „Adevărul literar și artistic", anul IX, nr. 104, 2 august 1928, p. 1.

33. H. Blasian, *Oscar Han*, *ibidem*, anul VII, nr. 302, 19 septembrie 1926, p. 5.

34. Vezi: Lecca Morariu, „Buletinul Mihai Eminescu", anul X, 1939, p. 88, și: „România", anul II, nr. 377, 19 iunie 1939.

35. Chipul lui Eminescu a constituit o permanență în activitatea lui Oscar Han. A realizat un număr de alte cinci busturi monumentale și două statui, alături de multe alte lucrări răspîndite în muzee.

astfel încît monumentul privit din orice latură să facă o singură siluetă, „o singură încheiere arhitectonică prin armonie și unitate“ [36]. Acest monument așezat inițial într-o poziție inadecvată „jenantă și echivocă“ nu îndeplinea tocmai acele cerințe de armonie cerute teoretic de însuși sculptorul realizator.

Impresia aceasta și nevoia de a fi mutat de lîngă ușa mănăstirii, arată Gala Galaction, poate că este sporită și de stihurile de blestem din *Doina* lui ... și conchide vizionar : „într-o zi urmașii noștri (mai subțiri) vor așeza pe marele cîntăreț ceva mai departe de altar și vor săpa și alte versuri pe soclu“ [37].

Previziunea și dorința părintelui scriitor, Gala Galaction, a fost de bun augur și realizarea ei nu s-a lăsat prea mult așteptată. Astfel, bustul a fost mutat, inscripția înlocuită și redezvelită la 13 octombrie 1935, ocazionînd o nouă adunare populară la acest panteon al neamului nostru *.

În prezent, bustul lui Eminescu, este pus în valoare atît prin locul în care este amplasat, îndeplinind acele cerințe de spațiu și lumină, cît și prin soclul de granit, „piatră din munții noștri“, pe care putem citi versurile de cel mai profund patriotism: „Ce-ți doresc eu, ție, Dulce Românie !.... / La trecutu-ți mare, mare viitor“. Pe cartea deschisă de la baza monumentului stă săpat în marmură : „Icoana stelei ce-a murit / Încet pe cer se suie, / Era pe cînd nu s-a zărit, / Azi o vedem și nu e“. Iar în continuare : „Astfel totdeauna cînd gîndesc la tine, / Sufletul mi-apasă, nouri de suspine, / Bucovina mea!“ — versuri murmurate și simțite de toți vizitatorii ce vin să aducă omagiul lor celor doi mari înaintași, Ștefan cel Mare și Mihai Eminescu.

Victor MACARIE

---

36. H. Blasian, *art. cit.*, vezi și Marin Mihalache, *Oscar Han*, București, 1985, Pygmalion, p. 44.

37. Gala Galaction, *art. cit.*

*. Cf. unor informații extrase dintr-o monografie a Cercului studențesc „Arboroasa“, aflată în manuscris la unul din foștii ei președinți și trimise nouă de către învățătorul pensionar Iancu Istrate din Rădăuți, căruia îi aducem viile noastre mulțumiri.

Cronica bisericească

A. — Actualităţi ecumenice

A IX-A ADUNARE GENERALĂ A CONFERINŢEI BISERICILOR EUROPENE

Stirling—Scoţia (5-11 septembrie 1986)

Între 5 şi 11 septembrie 1986, au avut loc la Universitatea Stirling din Scoţia, Marea Britanie, lucrările celei de a IX-a Adunări Generale a Conferinţei Bisericilor Europene a cărei temă a fost „Slavă lui Dumnezeu şi pace pe pămînt", gazdă fiind Biserica Presbiteriană Scoţiană. La lucrări au participat mai mult de 400 de delegaţi, observatori şi oaspeţi dintre care mai mult de 200 de delegaţi ai aproape tuturor Bisericilor de pe continentul european.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată la această adunare de o delegaţie condusă de I.P.S. Mitropolit Antonie Plămădeală al Ardealului şi din care făceau parte următorii membri: P. S. Nifon Ploieşteanul, episcop-vicar patriarhal, P.P. C.C. Pr. prof. Ştefan Alexe şi Viorel Ioniţă de la Institutul Teologic Universitar Bucureşti, P. C. Pr. Silviu Pufulete, parohul comunităţii ortodoxe române de la Londra şi Prea Cuvioasele maici Nazaria Niţă, stareţa Mănăstirii Varatec şi Heruvima Timaru, stareţa Mănăstirii Ţigăneşti.

Lucrările Adunării generale au fost prezidate de Episcopul de Oxford Patrick Rodger.

Conform procedurii îndătinate s-a trecut la alegerea Comitetelor de lucru ale Conferinţei, cel dintîi comitet ales fiind *Comitetul de directive pentru următorii şapte ani pînă la următoarea Adunare generală*. În acest comitet au fost aleşi 20 de membri din diferite ţări ale Europei, iar preşedinte al comitetului a fost ales în unanimitate I.P.S. Antonie, Mitropolitul Ardealului.

Tema generală a Adunării a fost prezentată de Profesorul Paolo Ricca de la Biserica valdensă din Roma şi de Eva-Maria Taut din partea Bisericii luterane din R. D. Germană. Referatele au accentuat necesitatea crescîndă a angajării ferme a Bisericilor spre realizarea unităţii creştine, dar şi spre o unitate a Europei, care să devină promotoare a idealurilor de pace şi viaţă ale întregii omeniri, ameninţată de plaga nimicirii nucleare. Făcînd o frumoasă apreciere activităţii Pr. prof. Dumitru Popescu, Directorul de studii al Conferinţei Bisericilor Europene, referentul Paolo Ricca aduce un omagiu astfel Bisericii Ortodoxe Române, care se manifestă în întreaga sa lucrare ca o Biserică slujitoare a celor mai înalte năzuinţe ale omenirii, de dreptate, libertate, pace şi viaţă.

Au luat apoi cuvîntul participanţi la cea de a IX-a Adunare Generală între care şi I.P.S. Antonie, ale cărui intervenţii şi precizări sînt totdeauna idei-forţă în întrunirile ecumeniste. I.P.S. Sa, restabilind un echilibru între referatul Prof. P. Ricca şi adevărul istoric în ceea ce priveşte Europa şi subliniind responsabilitatea Bisericilor continentului pentru unitatea creştină şi angajarea lor în sprijinirea marilor probleme ale contemporaneităţii, a spus: „Cînd vorbim de Europa, trebuie să ne amintim că ea a fost leagănul civilizaţiei şi al culturii moderne, nu numai al războaielor. Ea a fost iniţiatoarea mişcărilor pentru pace, şi este şi în momentul acesta, şi tot ea a fost şi este iniţiatoarea ecumenismului care vrea tot unitate şi pace, aşa că trebuie să avem în minte întotdeauna acest echilibru care nu dezavantajează întotdeauna Europa".

A urmat în continuare prezentarea *Raportului Secretarului general*, G. G. Williams care în îndelungata sa activitate la sediul C.B.E. s-a identificat cu lucrarea şi bunele vreri ale acestui organism bisericesc european pentru unitate creştină şi pentru pace în lume. Dr. G. G. Williams îi va succede în funcţie Dr. Jean Fischer.

În continuare s-a prezentat raportul de activitate al sectorului studii

al C.B.E., sector laborios, asupra căruia Pr. prof. D. Popescu, cu zelul său teologic, și-a pus o benefică pecete.

Începînd cu 6 septembrie au avut loc lucrările pe secții și comitete. I.P.S. Antonie a condus *Comitetul de directive* care a prezentat raportul axat pe cele două idei călăuzitoare în lucrarea C.B.E., unitatea Bisericilor și problema păcii în lume, a păcii întemeiate pe dreptate, pe contactele inter-umane și pe dialog, în sprijinirea hotărîrilor Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa și aplicarea Actului final de la Helsinki din 1975.

S-a recomandat, în vederea soluționării practice a problemelor de la masa de lucru, organizarea și ținerea unei Adunări nordice a Bisericilor din emisfera nordică, la care să participe și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Consiliul Conferinței Catolice Naționale din Europa și Bisericile din țările semnatare ale Actului final de la Helsinki, care să aibă loc înainte de 1990 și a cărei temă să fie *„Pace și dreptate"*. S-a cerut Bisericilor o mai puternică angajare în lucrarea pentru dezarmare nucleară și totală, spre salvgardarea vieții și păcii în lume.

La această Adunare generală I.P.S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, a fost ales Președinte al C.B.E., iar P. S. Nifon Ploieșteanul a fost ales în Comitetul Consultativ.

În lucrările Adunării au fost susținute și două conferințe cu titlul *A. D. 2000 — Quo vadis Europa?* (Anul Domnului 2000 — Unde mergi Europa?) de către Prof. Kutzenkov de la Academia de științe politice din Moscova și de Profesorul olandez Hortmann, care și-au exprimat temerile lor în legătură cu convergența evenimentelor ezitînd să îmbrățișeze, în mod tranșant, pesimismul sau optimismul în legătură cu viitorul omenirii. Dintre cei care au luat cuvîntul la dezbaterile în jurul temei anunțate a fost și I.P.S. Mitropolit Antonie care, cu realismul ce-l caracterizează și în duhul învățăturii evanghelice autentice, a spus : „Mileniul al treilea va fi așa cum îl pregătim noi, nefiind pregătit de nimeni altcineva ... Sînt sigur că, împreună cu o nouă ordine economică internațională, care ar fi singura ce ar duce la pacea bazată pe dreptate, e nevoie și de o nouă ordine morală internațională și în politică, ordine în care da să fie da, viața să fie socotită sacră, onestitatea să fie lege în respectarea tratatelor, războiul să fie considerat păcat și crimă împotriva umanității, rațiunea să înlocuiască armele".

Toate acestea trebuie să devină realitate însă pentru ca omenirea să fie eliberată de coșmarul morții și al distrugerii și opțiunile exprimate trebuie să devină un crez al fiecărui creștin.

Adunarea Generală a C.B.E., și-a exprimat prin glasul participanților la Stirling aceleași năzuințe care au dus la întemeierea ei, „unitatea Bisericilor și a lumii și pacea și dreptatea pe pămînt", în contextul actual și de viitor al problemelor Bisericii în special și ale lumii în care trăim în general, cu convingerea în împlinirea lor, în dinamismul existenței și slujirii creștine înrîurite de lucrarea lui Dumnezeu.

Pr. Gh. PETRARU

B. — Arhiepiscopia Iașilor

SESIUNEA DE CONSTITUIRE ȘI DE LUCRU A ADUNĂRII EPARHIALE

Ca de fiecare dată, la sfîrșitul anului, și în acest an, întreaga activitate la Centrul eparhial Iași a fost încununată de sesiunea de lucru a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor care și-a desfășurat lucrările în ziua de 30 noiembrie 1986.

Lucrările Adunării eparhiale s-au desfășurat în acea atmosferă sărbătorească prilejuită de Referendum-ul de la 23 noiembrie 1986, cînd națiunea română la chemarea Conducerii superioare de stat, a Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, și-a exprimat cu înflăcărare adeziunea sa deplină la cauza păcii și vieții prin reducerea, unilateral, de către România cu 5 % a efectivelor, armamentelor și cheltuielilor militare. Și de această dată Biserica Ortodoxă Română prin ierarhii, clerul și credincioșii ei a participat cu aceeași lucidă responsabilitate și cu sentimentul chemării la pace și viață a tuturor oamenilor la acest act de profundă semnificație patriotică, națională și umanitară. Cu toții ne-am dat votul pentru pace și pentru viață, bineștiind și împlinind prin aceasta cuvîntul Mîntuitorului Iisus Hristos de a fi „făcători de pace" (Matei 5, 9), că fiind oameni ai păcii și vieții sîntem oameni ai iubirii și chemăm pe toți oamenii de bine la iubire care este „împlinirea legii" (Romani 13, 10), arătîndu-ne prin aceasta că sîntem una cu Hristos Care este pacea noastră și dovedindu-ne uniți în „cuget și simțire" cu moșii și strămoșii noștri care au încrustat în plămada ființei naționale vocația păcii, bună înțelegerea, dorința libertății și neatîrnării prin care s-a clădit și unitatea de neam afirmată dintotdeauna prin veacuri de jertfe. Acest sentiment al biruinței și al unității îl comemorăm totdeauna cu aleasă simțire la 1 Decembrie, cînd românii de pretutindeni „și-au văzut visul cu ochii", acela de a fi toți într-o țară liberă și unită. În acest cadru aureolat de sentimentele creștinești și patriotice, de împlinirile Bisericii noastre strămoșești și ale harnicului popor român din țara al cărei chip se înnoiește continuu prin efortul creator al tuturor românilor, de dorința de pace și viață și de tăria unității morale și naționale a tuturor fiilor acestui pămînt comemorate, de fiecare, dată, în aleasă simțire românească la 1 Decembrie al fiecărui an s-au desfășurat lucrările sesiunii de constituire și de lucru a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor în anul 1986.

Atmosfera sărbătorească în luminile căreia s-au desfășurat lucrările Adunării eparhiale a fost încununate însă și de bucuria negrăită a tuturor, slujitori și credincioși, de a avea în mijlocul nostru pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, cel de-al doilea mare ierarh moldovean ridicat la marea și greaua răspundere de cîrmaci al corabiei Ortodoxiei românești, prilej deosebit de ales de a ne simți înconjurați cu aceeași dragoste părintească, blîndețe și sinceră apropiere sufletească și privire caldă cu care am fost oblăduiți un deceniu. Prea Fericirea Sa a fost și va fi pentru fiecare dintre noi, tînăr sau vîrstnic, un adevărat părinte duhovnicesc și un cald îndrumător, apropiat și sincer, aprins de nestinsa dorință de a face pe fiecare să înțeleagă că în climatul înnoirilor din țara noastră Biserica, prin slujitorii și credincioșii ei, trebuie să-și dovedească „cu prisosință dragostea de Patrie și popor, oferind sprijinul său", așa cum a făcut-o de-a lungul veacurilor în înfăptuirea măreților împliniri care a unit în anii vieții noi elanul tuturor fiilor vetrei noastre strămoșești.

Adunarea a fost convocată de Prea Fericitul Părinte Teoctist în ziua de duminică 30 noiembrie. În prezența P. F. Părinte Patriarh Teoctist și a membrilor Adunării eparhiale, s-a săvîrșit tradiționalul Te Deum în Catedrala mitropolitană din Iași ,de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, răspunsurile fiind date de corala Catedralei mitoropolitane. La sfîrșit a luat cuvîntul Prea Fericitul Patriarh Teoctist care a subliniat conlucrarea armonioasă dintre

cler și credincioși în susținerea activității de slujire pe care o desfășoară Biserica Ortodoxă Română și caracterul democratic al organelor deliberative și executive bisericești de la parohii și eparhii.

S-a trecut apoi în sala de ședințe de la Centrul eparhial, unde s-au desfășurat lucrările Adunării eparhiale. La masa prezidiului a luat loc Prea Fericitul Patriarh Teoctist și P. S. Pimen Suceveanul împreună cu invitații de onoare.

Prea Fericitul Patriarh Teoctist, Președinte, propune și Adunarea eparhială aprobă biroul provizoriu al lucrărilor Adunării eparhiale, format din doi secretari, un cleric și un mirean, P. C. Prot. Anton Frunză și Domnul Ioan Zamfirescu.

P. C. Prot. Anton Frunză, secretar, face apelul nominal al membrilor Adunării eparhiale, aleși în acest for bisericesc pentru o nouă perioadă de patru ani, care depun mandatele de alegere și se constată prezența tuturor celor 30 membri aleși (10 clerici și 20 mireni).

Pe temeiul art. 99, 100 și 101 din Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative ale B.O.R., Adunarea eparhială se împarte în două secțiuni.

P. F. Părinte Patriarh Teoctist înmînează pentru examinare mandatele celor aleși, pentru validare P. C. Pr. Teodor Bodnar, președintele secțiunii I, și P. C. Prot. Teodor Moroșan, președintele secțiunii a II-a.

Prea Fericitul Patriarh Teoctist, Președintele Adunării, suspendă apoi ședința în vederea lucrărilor pe secțiuni.

La redeschiderea ședinței, P. F. Părinte Patriarh Teoctist, Președintele Adunării, invită pe raportorii celor două secțiuni ale Adunării eparhiale să prezinte referatele.

P. C. Prot. Mihai Mocanu, raportorul secției I, prezintă referatul cu propunerile de validare a mandatelor membrilor aleși în secțiunea I la circumscripțiile electorale I-V, arătînd că alegerile s-au făcut cu respectarea formelor legale și nu au fost contestații.

P. C. Prot. Teodor Moroșan, raportorul secției a II-a, prezintă referatul cu propunerile de validare a mandatelor membrilor în circumscripțiile electorale VI-X.

Constatîndu-se că s-au validat toate mandatele celor 30 de membri aleși în cele 10 circumscripții electorale la data de 9 octombrie 1986 pentru perioada de 4 ani (1986-1990), Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist declară constituită definitiv Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Iașilor.

Deschizînd lucrările Adunării eparhiale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist dă expresie înaltelor sentimente de care sîntem stăpîniți față de Conducerea noastră superioară de stat, arătînd că în acest for bisericesc au fost aleși clerici și mireni care cunosc bine viața Bisericii noastre și care sînt în același timp buni cetățeni ai Patriei.

„*Începem lucrările noastre*, a spus, între altele, P. F. Sa, *cu un gînd către Președintele țării noastre, gînd care cuprinde voința noastră, a tuturor credincioșilor noștri și a fiecăruia dintre noi. Domnia Sa poartă gîndul întregului popor, cu atîta strălucire și responsabilitate, al întregii noastre societăți. Aceasta nu este numai o vorbă spusă în zi festivă, ci lumea întreagă este astăzi îngrijorată și amenințată de primejdia nucleară.*

Noua inițiativă a Președintelui țării de reducere cu 5 % a armamentelor, cheltuielilor și efectivelor militare, a venit la nivel de faptă, o asemenea măsură luată cînd marile puteri caută arme care ar putea să distrugă planeta de mai multe ori. România, Președintele ei, combate aceste fapte prin reducerea efectivelor militare dînd dovadă de cea mai înaltă conștiință și responsabilitate, care tălmăcesc dorința de pace și de viață a poporului nostru așa cum cunoaștem din chemarea de la 23 noiembrie 1986, la Referendumul pentru pace și dezarmare".

Dînd expresie sentimentelor de care sîntem stăpîniți, Prea Fericitul Patriarh Teoctist dă citire telegramei adresate Președintelui țării noastre :

TELEGRAMĂ

Excelenței Sale
DOMNULUI *NICOLAE CEAUȘESCU*
PREȘEDINTELE
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

„Aflîndu-ne în sesiunea de constituire și de lucru a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor, azi 30 noiembrie 1986, gîndurile membrilor Adunării și ale Noastre personale se îndreaptă cu bucurie și recunoștință către cel dintîi fiu al Patriei, Erou între eroii neamului și Erou al păcii, personalitate politică de renume internațional, către Dumneavoastră, Mult Stimate Domnule Președinte Nicolae Ceaușescu, spre a Vă adresa cele mai alese sentimente de profundă admirație, respect și adîncă prețuire.

Anul Internațional al Păcii și, îndeosebi, Referendum-ul din 23 noiembrie a. c., ne-au prilejuit și nouă, ierarhi, slujitori și dreptmăritori creștini de pe frumoasele, istoricele și mănoasele plaiuri ale Moldovei și Bucovinei să ne exprimăm deplinul atașament față de inițiativa reducerii cu 5 % a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare, nutrind ferma convingere că această inițiativă care s-a bucurat de o largă și unanimă receptivitate și apreciere pe plan internațional, va fi urmată și de alte țări dornice de statornicirea unei păci trainice în lume și a bunei înțelegeri între țări și popoare.

În această atmosferă înălțătoare și plină de entuziasm, Ne este deosebit de plăcut să Vă asigurăm, Mult Stimate Domnule Președinte, ctitorul României socialiste, de hotărîrea noastră fermă de a sprijini, prin toate mijloacele specifice nouă, slujitorilor altarelor, epocalele realizări ale poporului român, și ne exprimăm deplina adeziune la politica internă și externă a Patriei noastre. Asemenea fiilor întregului nostru popor, vom stărui pentru îndeplinirea măreților planuri de dezvoltare multilaterală a țării, încredințîndu-Vă că vom face totul ca prestigiul scumpei noastre Patrii să fie afirmat pe toate meridianele globului și vom stărui în întrunirile noastre ecumenice locale, dar și internaționale, ca mesajul Păcii nu numai să fie cunoscut, ci aprofundat și transpus în viață.

Primiți, Mult Stimate Domnule Președinte, dorirele noastre de sănătate deplină și viață îndelungată pentru împodobirea chipului României fericite!“

În continuarea lucrărilor se trece la ordinea de zi pentru alegerea comisiilor Adunării eparhiale.

Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Teoctist, Președintele Adunării, desemnează ca secretar general al lucrărilor adunării și în biroul definitiv al Adunării eparhiale pe P. C. Prot. Anton Frunză și pe Domnii Ioan Zamfirescu și Nicolae Crăciunaș, membri ai biroului definitiv al Adunării.

Prea Fericirea Sa, ca Președinte, propune și Adunarea eparhială aprobă alegerea membrilor în Comisiile de lucru ale Adunării pentru perioada de 4 ani (1986-1990).

A urmat apoi prezentarea rapoartelor cu dările de seamă pe sectoare.

Raportul Sectorului administrativ-bisericesc a fost prezentat de Domnul ing. Ilie Lazăr. Raportul a arătat că în decursul anului 1986 viața religioasă la nivelul de parohie, protopopiat și eparhie s-a desfășurat potrivit învățăturii de credință a Bisericii Ortodoxe Române, bucurîndu-se de deplină libertate religioasă în contextul vieții celei noi în țara noastră. În mod deosebit raportul a arătat că pecetea conștiinței unei înalte răspunderi a slujirii creștine, pe care P. F. Patriarh Teoctist cu toată grija părintească a imprimat-o fiecărui slujitor al Eparhiei în timpul arhipăstoririi P. F. Sale de pe jilțul marilor mitropoliți ai Moldovei, este oglindită în rezultatele bogate înregistrate an de an atît de slujitorii Altarului străbun, cît și de credincioși, în mărturisirea și trăirea credinței celei dreptslăvitoare. Îndrumarea părintească caldă și apropiată de sufletul păstoriților a făcut ca multe din aspectele negative, care din nefericire se mai înregistrau în viața de familie sau în slujirea unor preoți din eparhie, precum și deficiențele privind disciplina financiară sau navetismul să fie vizibil micșorate. Colaborarea preotului cu organele parohiale atît de des subliniată de Prea Fericirea Sa în cadrul vizitelor canonice, a întîlnirilor cu protopopii, misionarii protopopești sau cu preoții la conferințele preoțești, la sfințiri de biserici sau vizite canonice a făcut ca și în rîndul credincioșilor să se simtă o angajare responsabilă în afirmarea unei autentice vocații, a slujirii și a unei vieți creștine exemplare puse în slujba împlinirilor spirituale și obștești.

Integrarea fiilor Bisericii noastre strămoșești în viața poporului nostru a făcut ca aceștia să răspundă cu solicitudine și dăruire tuturor chemărilor autorităților locale, tuturor inițiativelor pentru afirmarea elanului creator care și-a pus pecetea pe acești ani de lumină ai celei mai mărețe epoci din istoria neamului nostru. Vădirea unui înalt patriotism din partea slujitorilor și închinătorilor Altarului străbun de pe plaiurile Moldovei și Bucovinei a fost concretizată prin împlinirile care au dus la înflorirea localităților în care ei trăiesc cît și la buna păstrare a locașurilor de cult, multe dintre ele podoabe arhitectonice și unele chiar monumente istorice de o inestimabilă valoare artistică — moșteniri și mărturii ale unui trecut glorios. Așa cum adeseori a subliniat P. F. Patriarh Teoctist, credincioșii și preoții din Moldova, împărtășind în unanimitate conștiința unității de neam și de credință, aduc una și aceeași cinstire Altarului Bisericii și Patriei străbune, simțindu-se una cu moșii și strămoșii care au apărat cu propria lor viață acest leagăn al vetrei părintești.

Cu aceste sentimente și convingeri slujitorii și credincioșii din Eparhia noastră, convinși că „pentru viața creștină nu există ideal mai înalt decît apărarea păcii", au votat împreună cu fiii întregului nostru popor la 23 noiembrie 1986 pentru pacea și viața lumii, spunînd un hotărît DA, izvorît din crezul lor creștin, românesc și umanitar, reducerii unilaterale de către România cu 5 % a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare care la nivelul anului 1987 se evaluează la aproximativ 1.350.000.000 lei.

În cursul anului 1986 s-au efectuat 36 numiri de preoți în parohiile vacante și 60 de transferări. Au fost hirotoniți de P. F. Teoctist și de P. S. Episcop-vicar Pimen Sucevеanul 39 candidați la preoție pe seama parohiilor din eparhie. De asemenea s-au efectuat 31 lucrări de pictare a bisericilor, unele sînt în lucru precum și numeroase reparații de biserici și case parohiale.

În încheiere, raportorul aduce Prea Fericitului Patriarh Teoctist alese mulțumiri pentru deosebita grijă părintească arătată bunei desfășurări a vieții bisericești din Eparhie în timpul celor 10 ani de arhipăstorire la Iași precum și autorităților locale de stat pentru înțelegerea manifestată în rezolvarea unor probleme din Eparhie.

Prof. I. D. Lăudat, raportorul Sectorului cultural-misionar, a insistat asupra activității editoriale a Centrului mitropolitan, a grijii pentru păstra-

rea credinței strămoșești și a unității de neam, a conservării în condiții optime a patrimoniului național din Arhiepiscopia Iașilor.

Viața Bisericii noastre astfel structurate este și rămîne ontologic continuu deschisă progresului și trăirii marilor probleme care frămîntă omenirea de astăzi. Îndrumarea clerului și credincioșilor constituie o preocupare permanentă a slujirii arhierești, potrivit crezului teologic și simțirii profund creștine a Prea Fericitului Patriarh Teoctist. Cursurile de îndrumare misionară și conferințele preoțești trimestriale și administrative au fost prilejuri binecuvîntate de a vădi grija Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru cultivarea unei autentice responsabilități preoțești, îmbinînd armonios slujirea Bisericii cu cea a altarului Patriei. Totodată ele au fost și un potrivit prilej de a constata că preoțimea este preocupată activ de problemele majore ale timpului pe care îl trăim, în primul rînd asigurarea unui climat de pace statornică și perenă în Europa și în lume spre salvgardarea vieții omenirii, a culturii și civilizației ei impresionante.

Latura de îndrumare a slujitorilor bisericești și a credincioșilor drept-măritori se revarsă înrîurindu-le viața într-un mod binecuvîntat din minunatele pagini pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist le-a adus la lumină în pastorale, adevărate imne de preamărire a lui Dumnezeu celui în Treime închinat și de aleasă și profundă simțire patriotică și românească, în revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei", înmiresmată în genericul titlu „Pe tărîm pastoral" de scrisul și gîndirea teologică profundă și de iubirea creștină caldă și angajantă iradiată de personalitatea Prea Fericirii Sale, și în impunătoarea lucrare în patru volume *„Pe treptele slujirii creștine"*, care sintetizează, original și grăitor, conștiința slujirii care a călăuzit pașii Prea Fericirii Sale, de la fragedă vîrstă pînă la încununarea deplină a acesteia, prin alegerea unanimă și întronizarea în demnitatea de Întîistătător al unei Biserici vechi, de origine apostolică, angajată plenar în ecumenismul zilelor noastre, cu strălucite împliniri, Biserica Ortodoxă Română.

În timpul arhipăstoririi Prea Fericirii Sale la Iași, Tipografia Centrului mitropolitan de la Mănăstirea Neamț, altădată o modestă tipografie, a fost înzestrată cu utilaje dintre cele mai moderne, cărora li s-au creat și spații adecvate. Acest lucru a contribuit la îmbogățirea activității tipografice care, în decursul deceniului cît Prea Fericirea Sa a condus duhovnicește Arhiepiscopia Iașilor, este concretizată în numeroase apariții editoriale de prestigiu, între care, la loc de frunte, se înscrie lucrarea mai sus-amintită a Prea Fericirii Sale, *Pe treptele slujirii creștine*, Partea I și a II-a, Partea a III-a precum și Partea a IV-a (ultima fiind în curs de tipărire), reeditarea *Dumnezeieștii Liturghii* a lui Dosoftei, monografiile *Iacob Putneanul*, lucrare de referință a Prea Fericirii Sale în cunoașterea realităților bisericești din veacul XVIII în Moldova, *Mănăstirea Neamț, Comori ale spiritualității românești la Putna, Biserica Voroneț, Biserica „Sfîntul Gheorghe" din Suceava, vechea catedrală mitropolitană, Mănăstirea Agapia, Mănăstirea Varatec, Cartea de rugăciuni* și altele, iar revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei" și-a îmbogățit simțitor conținutul și ritmul perioadei de apariție.

Grija Prea Fericirii Sale pentru formarea viitorilor slujitori ai Bisericii în spiritul unei credințe vii în Hristos, al jertfelniciei, al muncii și disciplinei, al iubirii față de scrisul patristic și culturii în general, s-a manifestat prin modernizarea condițiilor de studiu și cazare la Seminar, numirea unui corp profesoral competent, iar fondul bibliotecii a fost mărit prin numeroase donații între care amintim, cu aleasă recunoștință, donația personală a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist.

Mănăstirile și monumentele istorice și de artă, vechi locașuri de spiritualitate ortodoxă și de cultură națională, oaze de dreaptă închinare, mărturii netăgăduite ale îmbinării și simbiozei organice dintre Biserica lui Hristos și popor, prin purtarea de grijă și îndrumarea permanentă a străjerilor acestor neprețuite valori ortodoxe, culturale și naționale, oferă celor ce vor să cunoască viața Bisericii noastre oglinda vie a dinamismului și vitalității ei. Personalul deservent al muzeelor și colecțiilor de pe lîngă mănăstirile și bisericile monumente istorice an de an își aprofundează cunoștințele profesionale și de cultură generală prin participarea la cursurile organizate de Arhiepiscopia Iașilor și cărora Prea Fericitul Patriarh Teoctist, ca un mare iubitor al trecutului nostru bisericesc și național, le-a acordat o sporită atenție.

Pentru buna păstrare și conservare a valorilor de patrimoniu cultural și național aflate în mănăstirile și bisericile noastre, prin grija Prea Fericirii Sale s-au amenajat depozite la Biserica Golia-Iași, Mănăstirea Vorona, Mănăstirea „Sfîntul Ioan cel Nou"-Suceava, Sucevița și Secu, asigurîndu-se condiții optime. La Catedrala mitropolitană veche din Iași în urma lucrărilor de restituire a formei originare, Mănăstirea Putna prin reconstruirea palatului lui Ștefan cel Mare, mănăstirile din ținuturile Neamțului și Sucevei și Mănăstirea Cetățuia au primit chipul frumuseții celei dintîi, ca o pecete de neșters peste veacuri a grijii Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, pentru ca aceste perle din diadema Ortodoxiei românești să fie și astăzi adevărate oaze ale isihiei, școli ale patriotismului, punți de legătură între creștinii și Bisericile de astăzi.

Toate aceste dimensiuni vădesc cu prisosință nu numai largile preocupări culturale ale Prea Fericirii Sale, ci și spiritul înnoitor pe care l-a promovat în rîndurile fiilor Bisericii noastre, a celor ce-și duc viața în aceste locașuri străbune pentru valorificarea bunurilor culturale și buna oglindire a preocupărilor Bisericii noastre pentru păstrarea și conservarea acestora, înaltă îndatorire creștină și patriotică în același timp, înscrisă la loc de cinste, între preocupările noastre de astăzi. Această nemijlocită cunoaștere și apropiere pe care o oferă lumii creștine de astăzi mănăstirile și bisericile noastre contribuie în egală măsură și la realizarea mărețului deziderat al lumii de astăzi — pacea și buna înțelegere între popoare, împlinindu-se prin aceasta și porunca Mîntuitorului de a fi „făcători de pace". De altfel, slujirea păcii este o constantă a slujirii bisericești, exprimată cultic și doxologic, dar și trăită eclesial, pentru că împăcarea și bunăvoirea sînt condiții ale rugăciunii, comuniunii și bucuriei împărtășirii harului dumnezeiesc. De aceea nu-i misiune mai înaltă și mai sfîntă pentru creștinii de astăzi decît a apăra pacea și viața lumii, atît de amenințate astăzi. Pacea este pentru noi egală cu opera întregii creații, iar viața este încoronarea creației, de aici și responsabilitatea noastră de slujitori ai Domnului vieții pentru apărarea și pentru îmbelșugarea ei cu frumusețile cărora a hărăzit-o Dumnezeu. Tuturor ne este scump crezul că nu putem sluji lui Dumnezeu fără a avea pacea lui Hristos, fără a fi noi înșine părtași la pacea pe care El a adus-o lumii prin Jertfa și Învierea Sa, mărturisit de Prea Fericitul Părinte Teoctist :

„De la aceste stihuri, al căror autor imortalizează slujirea păcii în cuvintele inspirate : „Cît de frumoase sînt pe munți picioarele trimisului care vestește pacea, a solului de veste bună" (Isaia 52, 7) și pînă la învestirea cu suprema răsplătire a „făcătorilor de pace" numiți „fiii lui Dumnezeu" (Matei 5, 9), aflăm neîncetat izvoare de încredere că prezența și aportul nostru în uriașul efort pentru salvgardarea păcii, a culturii omenirii, tălmăcește responsabilitatea noastră față de viața omenirii față de însăși viața planetei noastre. Slujind aceste sfinte idealuri, împlinim mesajul sfînt și mereu actual al Mîntuitorului Hristos, Care zice : „Pace vouă" (Luca 24, 36), „Pacea Mea dau vouă" (Ioan 14, 27) și adeverim, în același timp, că „nu sîntem ca și cei ce nu au nădejde" (I Tesaloniceni 4, 13)".

Nădejdea noastră angajează la răspundere întreaga suflare creștină ortodoxă, care după cum știm se observă atît la nivel local, cu participarea intercultică, cît și pe planul vieții ecumenice, cuvîntul Bisericii noastre fiind întotdeauna ascultat și unanim apreciat. Calea către refacerea unității creștine nu poate fi alta decît aceea pe care Biserica noastră o slujește : „Să ne cunoaștem mai bine pentru ca să ne iubim mai mult", spunea regretatul patriarh Justinian, iar Părintele prof. D. Stăniloaie, rezolvă dilema dintre adevăr și iubire, scriind : „Trebuie să creștem în adevăr pentru a vieții în iubire". În toate aceste alese preocupări clerul și credincioșii Bisericii noastre din Moldova și Bucovina, conștienți că nu pot sluji imperativelor lumii de astăzi și înaltelor năzuințe ale poporului nostru decît în unitatea de credință, în cinstirea valorilor culturale bisericești și naționale, în angajare deplină fată de Conducerea țării noastre, se vădesc îndrumarea și părintească grijă a P. F. Patriarh Teoctist, în spiritul hotărîrilor Sfîntului Sinod, dinamic sprijinit de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul și de ceilalți colaboratori de la Centrul eparhial. Desigur toate acestea cer jertfelnică dăruire, responsabilitate și angajare din partea tuturor.

P. C. Prot. Gh. Aparaschivei-Tg. Neamț a prezentat raportul dării

de seamă a Sectorului economic pe anul 1986, trecînd în revistă însemnatele împliniri de la mănăstirile și bisericile din cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, care, prin înnoirile pe care le-au cunoscut în acești ani, îmbină armonios trecutul cu prefacerile noului ev pe care toți românii îl trăim. De fapt, raportul a fost o oglindă luminoasă a împlinirilor din cei aproape 10 ani de statornică și devotată slujire și arhipăstorire a Prea Fericitului Patriarh Teoctist ca Mitropolit al Moldovei, care este presărată cu neegalate mărturii ale trecutului, vechi biserici și mănăstiri, monumente de artă și locașuri de închinare ortodoxă cărora li se redă chipul de altădată întru strălucirea și frumusețea prezentului. De la un capăt la altul al Eparhiei, începînd de la Catedrala mitropolitană din Iași și de la celebrele mănăstiri din Moldova și Bucovina cu pictură exterioară și pînă la bisericile de enorie, pecetea devotamentului și a dragostei față de credința și evlavia ortodoxă străbună, dovedite de P. F. Patriarh Teoctist, este elocventă. Mozaicul înfățișînd scena „Întîmpinării Domnului" din logia Catedralei mitropolitane, restaurarea vechii Catedrale mitropolitane din Iași, amplele lucrări de la Mănăstirea Putna, incluzînd reconstituirea vechiului palat domnesc al lui Ștefan cel Mare, chipul nou și deosebit de frumos al Mănăstirii Bistrița, unde P. F. Părinte Patriarh Teoctist a pășit în viața monahală, Mănăstirea Vorona, Biserica Voroneț, Mănăstirile Dragomirna, Slatina, Rîșca, Secu, vechi ctitorii voievodale, sînt tot atîtea nume ale înnoirilor și purtării de grijă ale P. F. Patriarh Teoctist din vremea cînd, din scaunul mitropolitan de la Iași, conducea destinele și se îngrijea părintește de buna gospodărire și îngrijire a acestora oaze de închinare ortodoxă străbună și de înaltă simțire românească.

Vechi biserici, impresionante prin arhitectura lor, renumite prin rolul lor în spiritualitatea ortodoxă și cultura românească au dobîndit strălucirea de altădată. Bisericile „Sfîntul Nicolae" a lui Bogdan-Vodă din Rădăuți, „Sfinții Trei Ierarhi"-Iași, „Sfîntul Sava"-Iași, Bărboi-Iași, „Sfîntul Ioan Botezătorul"-Iași, „Sfîntul Nicolae" Domnesc-Iași, „Sfîntul Atanasie și Chiril"-Podgoria Copou-Iași, „Învierea Domnului"-Suceava, „Sfîntul Ioan Botezătorul"-Siret, „Sfîntul Onufrie"-Siret, Pătrăuți, Volovăț, Solca, Probota și multe biserici și monumente de o realizare arhitectonică și artistică deosebită sînt cîteva dintre locașurile de cult restaurate prin grija părintească a Prea Fericirii Sale.

Trebuie amintită de asemenea străduința Prea Fericirii Sale de a se duce la bun sfîrșit lucrările la bisericile din Slătioara-Fălticeni, Victoria și Prisecani-Iași, Strunga-Pașcani, Munteni-Belcești-Hîrlău, Podgoria-Drăgușeni, și Cișmănești-Dobîrceni-Botoșani, Grumăzești-Tîrgu Neamț, Borlești-Piatra Neamț, Vatra Dornei și „Sfinții Apostoli"-Vatra Moldoviței-Cîmpulung. O atenție deosebită s-a acordat și întreținerii și reparațiilor la casele parohiale, construirii de paraclise sau clopotnițe la cimitire și împrejmuirea cimitirelor, precum și lucrările de bună întreținere a tuturor bisericilor din Eparhie, care în acești ani au fost împodobite cu picturi noi, mobilier sau alte bunuri care contribuie la înfrumusețarea bisericilor, ele fiind astfel adevărate podoabe ale evlaviei creștine pentru Casa Domnului. Unor parohii s-au acordat donații bănești pentru completarea fondurilor necesare.

Astfel numai în 1986 s-au încheiat lucrările la 49 de biserici și 30 de case parohiale, iar pentru monumentele istorice s-au alocat sume importante în vederea ducerii la bun sfîrșit a lucrărilor de restaurare și consolidare, iar parohiilor li s-a acordat suma de 1.715.000 lei.

Raportul a subliniat, de asemenea, că aceste lucrări nu s-ar fi putut efectua fără interesul deosebit al Prea Fericirii Sale, care a făcut vizite la fața locului pentru a se interesa de bunul mers al lucrărilor, dînd îndrumările necesare ce au contribuit la buna desfășurare și încheiere a lucrărilor. Acestei străduințe s-a adăugat și sprijinul plin de solicitudine al tuturor forurilor competente și al specialiștilor de înalt prestigiu și profesionalism.

P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, în calitatea Prea Sfinției Sale de colaborator apropiat al Prea Fericitului Patriarh Teoctist, și-a adus cu sporită rîvnă contribuția la toate aceste împliniri.

Bilanțul cifric și contabil al tuturor activităților sectorului economic-financiar pe 1986 a fost prezentat de Domnul V. Vicol, contabil-șef la Centrul eparhial.

În continuare, membri ai Adunării eparhiale au luat cuvîntul elogiind

activitatea Prea Fericitului Patriarh Teoctist și a Centrului eparhial. Șirul vorbitorilor a fost deschis de Domnul prof. dr. doc. Gh. Chipail-Iași, care și-a manifestat bucuria de a fi prezent la lucrările Adunării eparhiale și de a constata bogata activitate desfășurată în anul 1986 în Arhiepiscopia Iașilor. Desigur că în toate aceste împliniri se vede strădania și purtarea de grijă a Prea Fericitului Patriarh Teoctist, care a desfășurat o neobosită activitate în jilțul marilor mitropoliți ai Moldovei. În acest sens, activitatea Prea Fericirii Sale se circumscrie nu numai ogorului Bisericii noastre strămoșești ci are largi implicații ecumenice, pentru că vestitele monumente pe de o parte sînt punți de apropiere între Biserici și creștini ca o oglindire vie a vieții noastre bisericești din trecut și de astăzi, iar pe de altă parte participarea P. F. Patriarh Teoctist la marile întruniri ecumenice a însemnat întotdeauna cuvîntul slujitorilor și credincioșilor din aceste istorice ținuturi românești. Acestea sînt mărturii netăgăduite ale dimensiunilor largi de cuprindere ecumenică ale personalității Prea Fericirii Sale, al cărui devotament pentru slujirea Bisericii și a Patriei este unanim apreciată. Așadar iată că bucuriile trăite la Adunarea eparhială sînt pe drept cuvînt încununate de aceea, care pentru noi moldovenii are și un aspect mai aparte, de a fi fost prezidate de Prea Fericirea Sa, în noua și aleasa demnitate de Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române. Împărtășind sentimentele trăite de toți cei prezenți, urează P. F. Sale ani mulți și fericiți, binecuvîntați cu alese și importante împliniri bisericești.

La rîndul său, P. C. Pr. Teodor Bodnar-Gura Humorului a arătat bucuria preoților din Bucovina și bătrîna Moldovă de a avea astăzi în înalta cinste și demnitate de patriarh pe cel care a oblăduit un deceniu Mitropolia Moldovei și Sucevei. Într-adevăr, personalitatea Prea Fericirii Sale, căldura sufletească, blîndețea și grija părintească l-au apropiat de toți slujitorii Arhiepiscopiei Iașilor, încît nu poate fi ascunsă părerea de rău a unora că nu le mai este arhipăstor. Dar, în același timp, împreună cu toți fiii Bisericii noastre, ei trăiesc bucuria de a vedea pe părintele lor duhovnicesc în jilțul de Întîistătător al Bisericii noastre strămoșești. Faptul că Prea Fericirea Sa s-a ridicat din Moldova, din Tocilenii Botoșanilor la înalte demnități bisericești și din jilțul marilor mitropoliți moldoveni la rangul de patriarh dovedește că mai „nasc și în Moldova oameni", după spusa cronicarului. În Moldova, Prea Fericirea Sa și-a început slujirea și tot din Moldova a fost chemat la noua, dar greaua răspundere în care, spre bucuria tuturor, ne-a fost dat să prezideze lucrările Adunării eparhiale. Prea Fericirea Sa este un om al marilor împliniri pe care le-a cunoscut țara și poporul nostru astăzi, dar și împlinirile bisericești poartă pecetea înțelepciunii și personalității Prea Fericirii Sale. Aceste bucurii și nădejdi fac ca inimile tuturor, la acest moment sărbătoresc, să dea glas simțămintelor lor de dragoste și prețuire prin urarea :

Să ne trăiți mulți ani, Prea Fericirea Voastră !

P. C. Pr. consilier Dumitru Hadîrcă, dînd glas acelorași alese simțăminte de bucurie, arată că sînt prea puțin cuprinzătoare cuvintele pentru a reda întreaga trăire, prilejuită de participarea la lucrările Adunării eparhiale de anul acesta. De-a lungul anilor, P. C. Sa a participat la multe Adunări eparhiale, dar aceasta a fost cea mai deosebită, fiind prezidată de Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și de Părintele nostru duhovnicesc. Legătura sufletească de decenii între Prea Fericirea Sa și colaboratorii pe care i-a avut la Iași este astăzi aureolată de luminile unei negrăite bucurii. Împlinirile, prezentate pe scurt doar în dările de seamă, sînt mult mai numeroase și mai bogate, cum n-a cunoscut Mitropolia Moldovei și Sucevei decît în timpul marilor mitropoliți cărora istoria bisericească le-a rînduit un loc aparte, avînd desigur în fruntea tuturor pe Prea Fericitul Patriarh Teoctist, care prin mărețele sale înfăptuiri s-a înscris între ctitorii aleși ai Altarului strămoșesc din Moldova și Bucovina. Restaurărilor făcute în ultimii ani la monumentele istorice, Prea Fericirea Sa le-a dat valoarea și strălucirea care li se cuvenea. Cine poate gîndi altfel privind la Catedrala veche, la mozaicul de la Catedrală, la Golia, Vovidenia sau „Sfîntul Ioan Botezătorul", la Bărboi, Frumoasa sau Cetățuia, la Banu, Mitocul Maicilor, Podgoria-Copou, ca să amintim numai de cele din Iași. Dar ce să mai spunem de Putna sau „Sfîntul Ioan cel Nou" de la Suceava, unde au fost descoperite și restaurate fragmentele din pictura originală, la Voroneț sau Arbore și

cîte n-ar trebui amintite în rîndul acestora! Și toate acestea n-ar fi fost posibile fără veghea, preocuparea și grija Prea Fericirii Sale. De aceea bucuria noastră este împletită cu recunoștința și dragostea fiască pe care i-o purtăm Prea Fericirii Sale. Totodată aduc mulțumiri pentru solicitudinea și dăruirea colaboratorilor Prea Fericirii Sale, în frunte cu P.S. Pimen Sucevеanul și tuturor celor ce au sprijinit realizarea acestora.

P.C. Arhim. Mitrofan Băltuță, exarhul mănăstirilor, prezentînd o scurtă dare de seamă a vieții monahale din cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, a arătat că multe așezăminte mănăstirești și-au recăpătat frumusețea de odinioară prin restaurările făcute, dar și prin viețuirea în duhul învățăturii Bisericii noastre și a rînduielilor ei canonice. „Ora et labora" este conștiința oricărui străjer al acestor sfinte locuri pentru neamul și credința noastră și avem pentru aceste motive convingerea că flacăra patriotismului în aceste prime vetre de cultură națională nu se va stinge niciodată. Prea Fericirea Sa are meritul deosebit de a fi făcut ca la Putna lui Ștefan cel Mare, prin reconstruirea Casei domnești, să se înalțe iarăși „Panteonul simțirii românești" la slava de odinioară, să reînvie ceea ce părea apus, pentru că palatul ștefanian a fost reînălțat din temelii, necesitînd trudă, stăruință, persuasiune, preocupare și studiu, cercetare și curaj de a împlini ceea ce era doar un vis, ca un fel de legendă. Putem spune că prin palatul lui Ștefan la Putna au reînviat deci vremurile trecutului glorios din timpul marelui voievod al Moldovei și ea este astăzi iarăși vatră de închinare, de patriotică luminare și oglindire a legăturii Bisericii cu viața și istoria poporului nostru.

Dar și „Vorona începuturilor" a devenit, prin grija Prea Fericirii Sale, o oază de închinare, iar Bistrița a fost reînălțată la frumusețea pe care i-a dorit-o Alexandru cel Bun, „dătător de legi și datini" — cum îl numește Eminescu —, Gorovei, Rîșca sau Slatina sînt iarăși mărețe ca odinioară. Ca o recunoștință pentru purtarea de grijă a Prea Fericirii Sale, viețuitorii mănăstirilor noastre depun sîrg și dăruire în împlinirea tuturor ascultărilor, veghind la buna păstrare și gospodărire a acestora. Ei dau viață din viața lor și depun jertfa dăruirii lor, a evlaviei și a dreptei închinări pe aceste altare voievodale, ca ofrandă bineplăcută lui Dumnezeu și prinos de recunoștință pentru condițiile create de statul nostru, pentru ca aceste mărturii nepieritoare ale trecutului să rămînă pururea în slava pe care le-au dat-o părinții și înaintașii noștri. Acest atașament ființial pentru păstrarea valorilor trecutului în lumina împlinirilor prezente este mărturia unei dăruiri izvorîte dintr-o conștiință creștină și românească pilduitoare. Mulțumind tuturor factorilor pentru sprijinul pe care ni-l acordă în buna desfășurare a muncii și lucrării noastre de slujire a neamului și a Altarului străbun, adresez, din partea viețuitorilor acestor sfinte vetre de închinare Prea Fericirii Voastre urarea: *Să ne trăiți mulți și binecuvîntați ani, Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist!*

Șirul vorbitorilor a fost continuat de P.C. Prot. V. Hrestic-Fălticeni, care a arătat că împărtășind aceeași bucurie de a fi luat parte la lucrările Adunării eparhiale nu poate să nu dea glas aleselor sentimente de fiască recunoștință față de Prea Fericitul Patriarh Teoctist. Slujitorii și credincioșii din ținutul străvechii capitale a Moldovei, Baia, la acest moment sărbătoresc al Bisericii noastre, prin alegerea Prea Fericitului Teoctist ca Întîistătător al Bisericii, doresc Prea Fericirii Sale ani mulți și bogați în rodnice împliniri. Efortul lor pentru susținerea oricăror mărețe înfăptuiri, care înnoiesc chipul Patriei noastre dragi, atașamentul lor pentru agonisita materială și spirituală a poporului nostru vor fi sporite din zi în zi. De asemenea și grija lor pentru buna păstrare a valorilor trecutului nostru, cunoscutele monumente istorice Probota lui Petru Rareș, Rîșca sau Slatina, Dolhești Hatmanului Șendrea sau biserica Albă din Baia, alături de care se înalță înfăptuirile prezentului, care au schimbat radical localitățile, intrate în istoria și cultura neamului, de pe valea Șomuzului Mare sau cea a Moldovei, prin poezia lui Labiș sau inspirata pană a lui Sadoveanu, prin personalitățile care au trăit și creat în acele locuri. Toate acestea sînt buchetul recunoștinței cu care vin la acest moment sărbătoresc preoții și credincioșii Fălticenilor.

P.C. Prot. Grigore Diaconu a spus la rîndul său că bucuria botoșănenilor este îndreptățită în acest moment de faptul că Prea Fericirea Sa, prin

întreaga lucrare de slujire a Patriei și a Bisericii, se înscrie între marile personalități ale Botoșanilor. De acolo de unde a răsărit Luceafărul românilor sau lira lui Enescu, a pornit și drumul spre cununa de înaltă cinstire a Prea Fericirii Sale, niciodată desprins de locul natal, de trăirea adevăratei credințe și de mărturisirea dreptei închinări pe care le-a primit în casa părintească. De aici zelul permanent tineresc în împlinirea tuturor ascultărilor ce i s-au încredințat de la cei dintîi pași în viața monahală și pînă la cea de Întîistătător al Bisericii noastre strămoșești. Asemenea tuturor fiilor Bisericii străbune, și slujitorii și credincioșii din ținutul Botoșanilor aduc Prea Fericirii Sale urarea : *Mulți ani să ne trăiți Prea Fericirea Voastră !*

Din partea corpului profesoral și a elevilor Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț a dat expresie simțămintelor de bucurie P. C. Pr. prof. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului, care a arătat, pe scurt, toate împlinirile pe care le-a cunoscut școala nemțeană în timpul arhipăstoririi Prea Fericirii Sale la Iași. Biblioteca a fost considerabil îmbogățită cu numeroase cărți, multe din dorința personală a Prea Fericitului Patriarh Teoctist, condițiile de studiu și de cazare de asemenea. Corpul profesoral este la înălțimea exigențelor învățămîntului teologic, numit prin grija Prea Fericirii Sale, oferind elevilor posibilitatea unei înalte aprofundări teologice și o adecvată educație cetățenească, cerută de responsabilitățile pastoral-misionare ale preotului zilelor noastre. Astfel, procesul instructiv-educativ, în acești ultimi zece ani, a fost radical îmbunătățit. Vizitele Prea Fericirii Sale, purtarea de grijă și preocuparea pentru formarea unor aleși viitori slujitori ai Altarului strămoșesc au rodit însutit, după cuvîntul Evangheliei. Desigur că și sprijinul de care s-a bucurat Prea Fericirea Sa din partea colaboratorilor în această privință, în primul rînd al P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, trebuie remarcat, ca o oglindire a înțelepciunii cu care Prea Fericirea Sa a știut să-și aleagă oameni potriviți pentru diferitele ascultări de la Centrul eparhial sau din Eparhie.

Alăturîndu-ne tuturor celor ce doresc din inimă Prea Fericirii Sale îndelungă înzilire, dăm glas simțămintelor fiești de recunoștință pentru părinteasca oblăduire de care ne-am bucurat și ne bucurăm, noi cei ce slujim Biserica în școala nemțeană, radical înnoită material și spiritual datorită preocupărilor și grijii P. F. Patriarh Teoctist.

P. C. Arhim Iachint Unciuleac, starețul Mănăstirii Putna a dat glas aleselor simțăminte față de Prea Fericitul Patriarh Teoctist din partea obștii ctitoriei lui Ștefan cel Mare — „Soarele Moldovei". Prea Fericirea Sa este cu adevărat unul din marii ctitori ai Putnei, readucînd-o la frumusețea și măreția de odinioară. Palatul lui Ștefan, reînălțat astăzi, este o mărturie a grijii față de trecutul nostru istoric dar și a preocupării Prea Fericirii Sale de a se îmbina permanent și armonios măreția trecutului cu înnoirile prezentului, în toată lucrarea Bisericii noastre, pe plan ecumenic și în slujirea poporului căruia aparținem. Fructificarea întregului tezaur în contextul actual, oglindită prin restaurarea mănăstirilor monumente istorice este desigur una din multiplele mărturii ale înțelepciunii Prea Fericiri Sale, Și noi, cei de la Putna, ne-am bucurat de aceasta în primul rînd prin vizitele celor doi patriarhi, P.P. F.F. Diodor al Ierusalimului și Pimen al întregii Rusii, precum și prin împodobirea Putnei cu noul paraclis, sfințit chiar de Prea Fericitul Părinte Teoctist. Ce-aș mai putea adăuga acestora? Slujba hramului, din august anul acesta, săvîrșită de Prea Fericirea Sa, înainte de a fi ales în noua și înalta demnitate de patriarh, este o mărturie în plus a dragostei Prea Fericirii Sale pentru Putna — acest „Panteon al simțirii românești". Iată pentru ce bucuria și recunoștința noastră la acest ceas de sărbătoare ne îndeamnă să-L rugăm pe Bunul Dumnezeu ca să ni-l dăruiască Sfintei noastre Biserici îndelungat în zile, drept învățînd cuvîntul adevărului și fiindu-ne pildă de slujire și de dăruire Bisericii și neamului.

„Sînt emoționat și cuvintele sînt prea sărace pentru a reda simțămintele pe care le-am trăit împreună la această Adunare eparhială, a spus Domnul Ioan Zamfirescu. Noi toți am avut de învățat din tinerețea și dăruirea Prea Fericirii Sale în slujirea bisericească. Ne-a fost un adevărat părinte și călăuzitor în activitatea noastră, de aceea bucuria ni-i mare cînd ne înălțăm ochii la slava lui Dumnezeu și vedem cum răsplătește El ostenelile celor ce se sîrguiesc pentru a sluji cu toată dăruirea Biserica Sa și prin aceasta lumii, în care prin Iisus Mîntuitorul a așezat pacea și bunăvoirea

între oameni — crezuri sfinte pentru noi cei ce trăim credința lucrătoare mărturisind învățătura Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească. Îi mulțumim și îl asigurăm pe Prea Fericirea Sa că ne vom împlini și de acum înainte ascultarea de a sluji Biserica, dorindu-i multă sănătate și ani mulți".

P. C. Pr. Scarlat Porcescu, arătînd că la un asemenea popas sărbătoresc bucuria nu poate fi circumscrisă cuvintelor, a spus că Prea Fericitul Patriarh Teoctist, chiar și în noua demnitate de înaltă răspundere, este la fel de apropiat tuturor, tineri și vîrstnici. Aceasta este caracteristica Prea Fericirii Sale, care trădează firea blajină și caldă de moldovean. Această căldură sufletească, de fapt, cheamă căldura inimilor de a da glas simțămintelor noastre fiești. Simți această chemare spre deschidere sufletească numai în preajma marilor personalități dintre care negreșit face pare Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist. Dar această căldură sufletească este în mod fericit secondată de o profundă înțelepciune, rod al studiului, al experienței atîtor ani de slujire cît și al preocupărilor Prea Fericirii Sale de a-și împlini cum se cuvine chemările și rosturile în care a fost rînduit. De un asemenea Întîistătător, cald și înțelept, avea nevoie Biserica noastră și alegerea Prea Fericirii Sale confirmă că aceste calități i-au fost recunoscute și apreciate de Sfîntul Sinod, precum și în cadrul Bisericii Ortodoxe sau în Mișcarea ecumenică, așa cum a reieșit din cuvîntările celor ce au luat parte la instalarea Prea Fericirii Sale. Acesta este pentru noi îndemn de a-i urma pilduitoarea lucrare de slujire și de recunoștință fiască, sentimente de care avînd inima plină îi dorim multă sănătate și îndelungă păstorire ca Întîistătător al Bisericii, cu bogate și binecuvîntate roade care să însemne cu adevărat o „nouă brazdă" în ogorul Ortodoxiei românești.

P. C. Pr. M. Gheorghiu-Botoșani, la rîndul său, a arătat că, pe Prea Fericirea Sa, îl știe dintotdeauna, plin de zel și de tinerețe. Aceasta l-a făcut să fie între marii mitropoliți ai Moldovei, dar cu siguranță va fi și între marii patriarhi, urmînd pilda „Patriarhului înnoirilor", regretatul patriarh Justinian, și aducînd un spor de înnoire, de tinerețe în viața Bisericii noastre, un spor de dăruire în lucrarea ei de slujire. Prea Fericirea Sa face parte din galeria marilor oameni de cultură ai Botoșanilor, iubitori de țară și de neam, de graiul nostru strămoșesc și de moștenirea trecutului atît de bogată în Moldova și Bucovina. Legătura aceasta cu locul de obîrșie i-a dat puterea și zelul de a sluji Biserica și Patria cu neobosită dăruire. Tot aceasta îi va da putere de jertfelnică slujire a Bisericii și în înalta demnitate. „Să nu uitați, Prea Fericirea Voastră, Tocilenii originilor și Vorona începuturilor, și să ne trăiți întru mulți ani, împodobit cu strălucirea vredniciilor care v-au aprins inima și zelul de a nu avea nici un răgaz, nici un moment de împăcare cu sine în împlinirea rosturilor în care ați fost rînduit".

Au mai luat cuvîntul Domnul G. Rusu, P. C. Prot. T. Moroșan-Cîmpulung, Domnul C. Varganici, Domnul S. Grigoriu și Domnul D. Năstase, subliniind bucuria de a lua parte la lucrările Adunării eparhiale, de a cunoaște rodnicele împliniri ale Arhiepiscopiei Iașilor în timpul oblăduirii P. F. Patriarh Teoctist ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, de a înțelege felul cum fiii Bisericii noastre sînt deopotrivă slujitori ai dreptei credințe, dar și ai Patriei, ai unității neamului nostru.

Dările de seamă fiind supuse la vot au fost aprobate în unanimitate. De asemenea au fost aprobate Bilanțul și contul de execuție bugetară pe 1986 și Planul financiar pe anul 1987 al Centrului eparhial și al instituțiilor anexe.

Încheind lucrările, P. F. Patriarh Teoctist, în cuvîntul pe care l-a rostit, a arătat că bucuria acestor zile, prilejuite de votul vieții la 23 noiembrie 1986 și de sărbătorirea unirii tuturor românilor la 1 Decembrie 1918, este dătătoare de sporite puteri în slujirea cu dăruire a neamului și a Bisericii dreptslăvitoare.

„Semnificativă este și ținerea acestei Adunări eparhiale în ziua pomenirii Sfîntului Apostol Andrei, cel dintîi chemat la apostolat, care a predicat strămoșilor noștri daco-geți din Sciția Minor (Dobrogea de astăzi) și sudul Moldovei Evanghelia Fiului lui Dumnezeu, prilej de bilanț al lucrării de slujire din cuprinsul unui an și de evocare a integrării Bisericii în viața și istoria poporului din care ea a răsărit. Predica Sfîntului Andrei ne arată că aparținem unei Biserici cu adevărat apostolice, care s-a bucu-

rat de un deosebit prestigiu între celelalte Biserici Surori din primele veacuri, fiindu-ne Maică și oblăduitoare. Ca maică ne-a adus pe lume creștini, căci nu se cunoaște vreo dată cînd au primit botezul strămoșii noștri. Ca oblăduitoare ne-a mîngiat sufletele în vremurile tulburi, cum spunea Nicolae Bălan, cu nădejdea neclintită în înviere, în dreptatea acestui neam, dreptate împlinită la 1 Decembrie 1918, prin unirea tuturor românilor. Dar toate acestea nu și-au primit cununa deplinătății decît în anii noștri, cînd Biserica Ortodoxă Română este larg și unanim apreciată pentru slujirea sa vie și dinamică mai ales pe tărîm ecumenic. Teologia românească s-a impus atenției întregii creștinătăți prin realismul și profunzimea sa, iar contribuția teologilor români este așteptată în toate organismele ecumenice, intercreștine sau panortodoxe. Ierarhii și delegații Bisericii noastre se bucură de aleasă cinstire și intervențiile lor înscriu dialogurile ecumenice și creștine unor contexte și orizonturi așteptate de toți cei ce-L mărturisesc pe Hristos pentru împlinirea mărețului deziderat, pentru care S-a rugat Însuși Mîntuitorul, „ca toți să fie una" (Ioan 17, 21).

Desigur că toată această lucrare de slujire a Bisericii, închinată împlinirii deziderateloi ecumenice și creștine este împletită cu sprijinirea luptei pentru apărarea păcii și vieții, cea mai nobilă activitate de slujire a lumii pe care o poate aduce astăzi Biserica. Aceasta izvorăște și din conștiința misiunii sale. Dacă Biserica este prelungirea împărăției lui Dumnezeu pînă la sfîrșitul veacurilor, ca împăcare a omenirii cu Dumnezeu și a sfințirii lumii prin harul Duhului Sfînt, izvorît din jertfa Mîntuitorului Hristos, pînă nu se va statornici deplin în lume pacea și viața nu va mai fi amenințată de întunecimile morții ea nu-și va fi împlinit misiunea. De aceea slujirea noastră nu poate fi separată de lupta pentru apărarea păcii și vieții. Cu această conștiință și responsabilitate noi, ierarhi, slujitori și credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române, ne angajăm în susținerea oricăror inițiative și acțiuni de apărarea păcii ale poporului și țării noastre, personale ale Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, cum a fost și aceasta de la 23 noiembrie 1986, cînd ne-am dat împreună cu toți fiii țării noastre votul vieții, prin acel DA hotărît pentru trecerea de la vorbe la fapte, care trebuie să fie oglindirea concretă a tuturor acțiunilor pentru apărarea vieții și statornicirea păcii consacrate Anului Internațional al Păcii.

Așteptăm ca exemplul României să fie urmat și de alte state în reducerea cheltuielilor militare și a armamentelor. Aceasta va consolida eforturile omenirii pentru apropiere și bună înțelegere între popoare.

Așadar, iată cîte lucruri sînt motivele bucuriei și nădejdilor pe care le-am împărtășit astăzi toți. Vă mulțumesc pentru faptul că ați luat parte la ședința Adunării eparhiale, a spus Prea Fericirea Sa în încheiere, *și vă doresc multă sănătate, putere de muncă și alese bucurii".*

Pr. V. NECHITA
Pr. Gh. PETRARU

PRĂZNUIREA PREA CUVIOASEI PARASCHEVA LA CATEDRALA MITROPOLITANĂ DIN IAȘI

În fiecare an, pomenirea Sfintei Parascheva, ale cărei sfinte moaște, de cîteva secole, ocrotesc acest pămînt binecuvîntat al Moldovei, devine prilejul potrivit cînd fiii Bisericii strămoșești se adună în comuniunea credinței pentru a-și manifesta bucuria permanenței etnice și dimensiunea sacră a spiritualității noastre ortodoxe și românești. Sfinții lui Dumnezeu, aceste „vase alese" pline de puterea Duhului Sfînt, au înrădăcinat în ființa neamului nostru iubirea de Dumnezeu și de glia străbună. La poporul nostru, sfinții, „prietenii lui Dumnezeu", sînt mereu invocați în rugăciunile creștinilor. De aceea chipurile lor au împodobit, de-a lungul veacurilor, pereții bisericilor și caselor credincioșilor. Niciodată românii n-au pregetat a alerga, fie în vreme de bucurie, fie în vreme de tristețe, la „vasele luminii", la „fulgerile cele mult strălucitoare", cu care Bunul Dumnezeu a binecuvîntat acest popor binecredincios.

Animați de aceeași însuflețitoare rîvnă pentru cinstirea sfinților, și anul acesta, credincioși creștini din Moldova și din alte părți ale țării noastre și-au îndreptat pașii către Catedrala mitropolitană din Iași pentru ca să se închine, cu evlavie, la moaștele Sfintei Parascheva. Pelerinajul pe care ei îl întreprind la Iași de ziua Sfintei Parascheva a devenit o tradiție pioasă pentru care fapt sărbătoarea ocrotitoarei Moldovei a devenit moment de aleasă petrecere duhovnicească.

În dimineața zilei de 13 octombrie 1986, după citirea Acatistului Sfintei Parascheva, de către un sobor de preoți sub protia P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, în procesiune, s-a înconjurat Catedrala mitropolitană, purtîndu-se de către preoți racla cu Sfintele moaște ale Cuvioasei Parascheva. După tradiție, racla a fost așezată sub un baldachin în fața Catedralei, prin fața căruia, rînd pe rînd, credincioșii au sărutat moaștele sfintei, cerînd în rugăciunile lor să se învrednicească de revărsarea harului divin, de binecuvîntarea și bunătatea lui Dumnezeu.

Slujba Vecerniei și Litiei a fost săvîrșită de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul. La sfîrșit P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură creștinească despre rugăciune ca mijloc de comuniune cu Dumnezeu.

În ziua praznicului, Sfînta Liturghie a fost săvîrșită, din încredințarea I.P.S. Mitropolit Teoctist, locțiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul, înconjurat de soborul stareților de la mănăstirile moldovene și diaconii catedralei.

În cuvîntul său de la sfîrșitul Sfintei Liturghii către credincioși, P. S. Sa s-a referit, mai întîi, la viața plină de virtuți a Sfintei Parascheva, apoi a vorbit despre „sfînt și sfințenie" în viața creștină. Între altele P. S. Sa a spus: „Sfinții sînt aceia dintre oameni care și-au lăsat viața pătrunsă de razele harului divin, care i-a făcut pe ei înșiși adevărați luceferi pe cerul Bisericii. Alcătuirea firii lor plăpînde s-a transformat, s-a înnoit prin conlucrarea cu harul dumnezeiesc, încît au devenit făpturi noi, adevărate puteri spirituale în care s-a făcut cunoscută prezența și lucrarea lui Dumnezeu în lume. Cinstirea sfinților ne duce la preamărirea lui Dumnezeu, Cel ce este minunat între sfinții Săi. Ori de cîte ori cinstim sfinții Bisericii și îi chemăm în ajutor, preamărim pe Dumnezeu care i-a învrednicit de harul sfințeniei. Rugăciunile și ajutorul sfinților ne sînt de mare folos. „Dumnezeu ne cheamă la sfințenie" (I Tesaloniceni 4, 3-7), dar drumul sfințeniei nu este ușor, el este îngreuiat de multe necazuri și ispite. Una din ispitele care stau în calea sfințeniei este aceea de a ne socoti sfinți și fără de păcat încă din viață. Dar ne amăgim, pentru că Sfîntul Evanghelist Ioan spune: „Dacă zicem că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi" (I Ioan 1, 7-8). Sămînța sfințeniei o primim toți prin Taina Sfîntului Botez. Dar roada și răsplata ei o dă Dumnezeu. El este cel ce ne îmbracă în harul sfințeniei și ne dă bucuria fericirii veșnice, dacă ne străduim să păstrăm nepătată haina Botezului. Domnul nostru Iisus Hristos, „plinitorul credinței noastre" (Evrei 11, 1-2), ne-a încredințat Bisericii, rugăciunilor și ocrotirii sfinților, așa cum, pe bună dreptate, noi sîntem dați în ocrotirea Sfintei Parascheva. Comuniunea și legătura sfinților cu credincioșii o vedem înfățișată în pictura bisericilor și mănăstirilor noastre pentru că „sfinții vor judeca lumea" (I Corinteni 4, 2).

În continuare, P. S. Sa a arătat că prăznuirea Sfintei Paraschiva prilejuiește de fiecare dată comuniunea de iubire și har, de sfințenie și înălțare între fiii Bisericii noastre. În acest sens, sărbătoarea aceasta este praznicul dragostei celei adevărate, praznicul credinței cele dreptslăvitoare, care ne adună pe toți în jurul moaștelor Sfintei Parascheva.

În încheiere, P. S. Sa a spus că trebuie să ne exprimăm sincer recunoștința noastră față de Dumnezeu care a rînduit pe Sfînta Parascheva ca ocrotitoare a neamului nostru, pentru că ea, totdeauna, a adunat și adună pe credincioși în același cuget și simțămînt pentru a-și manifesta credința lor curată, pentru a-și cinsti după cuviință trecutul glorios al Patriei, pentru a iubi prezentul și frumoasele strădanii ale poporului nostru pentru pace și propășire.

A urmat îndătinatul Polihroniu.

În seara zilei de 14 octombrie, racla Sfintei Parascheva a fost purtată,

din nou, de preoți în jurul catedralei și așezată la locul ei în biserică. După citirea Paraclisului, de către P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul s-a încheiat, într-o atmosferă de aleasă bucurie și mulțumire sufletească, hramul Catedralei mitropolitane din Iași.

SFINȚIREA PARACLISULUI DIN CIMITIRUL PAROHIAL SĂVINEȘTI, PROTOPOPIATUL PIATRA NEAMȚ

Pitoreasca vale a Bistriței dobîndește pe zi ce trece o tot mai frumoasă înfățișare. Chipul înnoirilor a pus amprenta pe fiecare localitate așezată pe „rîul repede" de la Vatra Dornei pînă la Bacău. Printre acestea se numără și renumita citadelă a chimiei românești, Săvineștii. Este știut faptul că una din cele mai mărețe platforme chimice din Europa este Uzina de Fire și Fibre Sintetice de la Săvinești. Prin aceasta, localitatea a devenit cunoscută nu numai în țară, ci pe toate meridianele pămîntului, prin produsele ei de cea mai înaltă calitate. Miile de muncitori care desfășoară aici o vie și rodnică activitate sînt mulțumiți, de fiecare dată, cînd produsele lor se bucură de o largă și unanimă apreciere.

Harnicii locuitori ai Săvineștilor sînt însă și păstrători ai frumoaselor tradiții strămoșești. Creștini buni, care știu să slujească deopotrivă Patria și Biserica, răspund cu abnegație și la chemările păstoriților lor sufletești. Astfel, într-o scurtă perioadă de timp, au construit în cimitirul satului un frumos paraclis unde vor fi prohodiți, apoi pomeniți, cei chemați de Dumnezeu la locul de veșnică odihnă.

Slujba de tîrnosire a paraclisului, precum și Sfînta Liturghie arhierească au fost oficiate, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, de Prea Sfințitul Episcop-vicar Pimen Suceveanul, *în ziua de 2 noiembrie 1986*. În cadrul Sfintei Liturghii P. S. Sa a rostit un înălțător cuvînt de învățătură creștinească axat pe tema datoriei creștinilor de a păstra neabătut legătura ființială cu Biserica și despre unitatea bisericească. La sfîrșitul cuvîntului a prezentat enoriașilor din parohia Săvinești pe viitorul lor păstor sufletesc, Preotul Constantin Lupu-Marinei.

După îndătinatul Polihroniu, Prea Sfinția Sa a oficiat un parastas pentru toți cei adormiți și înmormîntați în jurul paraclisului recent sfințit.

Arhid. Ioachim GIOSANU

BISERICA „SFINȚII ATANASIE ȘI CHIRIL" PODGORIA COPOU DIN IAȘI

Una din frumoasele ctitorii ale lui Vasile Lupu, așezată în încîntătorul cadru natural al Grădinii botanice din dealul Copoului, este biserica „Sfinții Atanasie și Chiril" închinată celor doi mari patriarhi ai Alexandriei, apărători ai Ortodoxiei și ai Dumnezeirii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Dintele vremii a făcut însă ca biserica zidită la 1638 să-și piardă frumusețea realizării arhitectonice de odinioară.

După lucrările de consolidare și restaurare s-a pictat biserica de către pictorul bisericesc Vasile Carp din București, pictură terminată în toamna anului 1986. Concomitent cu lucrările de la biserică s-au efectuat consolidări și reparații capitale la casa parohială.

Bucuria acestor împliniri și-a primit cununa prin slujba de sfințire și Sfînta Liturghie, săvîrșite de P. S. Episcop-vicar Pimen Suceveanul din încredințarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, *în ziua de 8 noiembrie a. c.*.

În cadrul Sfintei Liturghii, P. S. Sa a hirotonit pe diaconul Ionel Butescu în preot, pe seama parohiei Cîndești, protopopiatul Piatra Neamț, județul Neamț.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. C. Preot Vasile Vaida a făcut o succintă dare de seamă a felului în care s-au desfășurat lucrările, mulțumind

Prea Fericitului Patriarh Teoctist pentru ajutorul material primit din partea Sfintei Mitropolii și îndrumările pe care i le-a acordat permanent.

P. S. Pimen a rostit apoi un cuvînt de învățătură despre importanța împodobirii locașului de cult în afirmarea unității de credință și în oglindirea dreptei închinări, despre rolul icoanelor și al sfinților în viața creștină și datoria fiecărui fiu al Bisericii dreptslăvitoare de a-și iubi Patria și Altarul strămoșesc, deopotrivă, și a luat parte la toate marile înfăptuiri ale poporului nostru cu dăruire jertfelnică. Pacea constituie o misiune dintotdeauna a Bisericii, a spus P. S. Sa, și de aceea, pînă nu se va statornici deplin, lupta noastră pentru apărarea ei nu va înceta. Cu această conștiință și responsabilitate avem datoria fiecare dintre noi, slujitori și credincioși de a susține orice inițiativă de pace a țării noastre, personal a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, recunoscut Erou al păcii în întreaga lume.

Pacea este o condiție fundamentală a afirmării valorilor vieții, cel mai scump dar făcut de Dumnezeu oamenilor, conștiință din care izvorăște și votul nostru — un DA hotărît apărării păcii și vieții —, pe care este chemat fiecare dintre noi să-l dea la 23 noiembrie 1986.

Transmițînd binecuvîntările patriarhicești ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, P. S. Sa a îndemnat pe cei prezenți să se facă pilde de slujire a Bisericii și Patriei, a păcii și bunei înțelegeri dintre oameni și popoare.

Pr. V. NECHITA

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL DUMITRU HRIȚCU

În seara zilei de 5 septembrie 1986, după o grea suferință, a trecut la cele veșnice Preotul Dumitru Hrițcu, paroh la parohia „Sfînta Treime"-Burdujeni-Sat, protopopiatul și județul Suceava.

Născut la data de 2 iulie 1913, în comuna Dumbrăveni, județul Suceava din părinții Costachi și Mafta Hrițcu, urmează cursurile școlii primare în satul natal, apoi se înscrie la liceul „Ștefan cel Mare"-Suceava pe care-l absolvă cu rezultate foarte bune.

S-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuți unde a fost apreciat de către profesorii săi. După ce și-a susținut examenul de licență în teologie, a urmat doi ani cursurile speciale superioare la Universitatea din Strasbourg.

În anul 1938 s-a căsătorit cu învățătoarea Cornelia Dumitrescu.

În același an, 1938, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Sabasa din Munții Neamțului.

Între anii 1951 și 1956 este numit protopop de Ceahlău, iar în 1957 este transferat la cerere la parohia „Sfînta Treime"-Burdujeni.

În anul 1959 i se încredințează conducerea protopopiatului Suceava, funcție ce o va păstra pînă în anul 1978.

Preotul Dumitru Hrițcu în cele aproape cinci decenii de pastorație a slujit în mod exemplar Biserica lui Dumnezeu și poporul din care s-a născut. În calitatea sa de păstor și protopop a dat dovadă de mult tact și înțelepciune, fiind bun conducător, suflet sincer și deschis în relațiile cu preoții și credincioșii.

A publicat în revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei" și „Anuarul Muzeului Județean Suceava" numeroase studii și articole.

În cursul anilor 1985-1986, a pictat biserica la care a slujit aproape trei decenii, în interior, în tehnica „fresco", a înlocuit tîmpla și icoanele, precum și mobilierul la care se adaugă veșminte și cărți de cult noi.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 9 septembrie 1986 și au participat un număr mare de preoți și credincioși.

Despre viața și activitatea sa au vorbit P.P. C.C. Preot Nicolae Pentelescu și Protopop M. Ciobotar, Domnii Froicu și Nicolae Moruz, epitropul bisericii.

În sunetul duios al clopotelor, în lacrimile familiei îndurerate și ale credincioșilor, corpul neînsuflețit a fost înhumat la cimitirul parohiei.

Prot. Mandache CIOBOTAR

PREOTUL PETRU SINESCU

În ziua de 12 noiembrie 1986, a trecut la cele veșnice, după o scurtă și grea suferință, Preotul Petru Sinescu, fost paroh la parohia „Sfinții Atanasie și Chiril" din Iași.

S-a născut în satul Andrieșeni, județul Iași, la 22 iunie 1912, în familia cîntărețului Ioan și Varvara Sinescu. În familie a primit o educație aleasă, alături de cei 5 frați și surori — trei frați au fost preoți: Constantin Sinescu, fost consilier, protopop la Iași și Vasile Sinescu, la Flămînzi. Urmează școala primară din Andrieșeni, apoi 8 ani la Seminarul „Veniamin Costachi" și Facultatea de Teologie din Cernăuți.

S-a căsătorit cu învățătoarea Ana Biciuman din Bivolari, avînd o fiică.

Înainte de hirotonie a funcționat 3 ani ca pedagog la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași.

A fost hirotonit la 23 octombrie 1938, pe seama parohiei Cogeasca. A păstorit timp de 48 de ani următoarele parohii: Cogeasca, Țiganași, Trifești, Poeni și în ultimii 12 ani parohia „Sfinții Atanasie și Chiril" din municipiul Iași. Peste tot a restaurat și reparat biserici, case parohiale și cimitire și a desfășurat o bogată activitate pastoral-misionară. În 1952 a primit distincția de iconom pentru activitatea desfășurată.

Slujba înmormîntării s-a oficiat la biserica „Sfinții Atanasie și Chiril" de un sobor de preoți. Au rostit cuvîntări următorii P. P. C. C. preoți: Constantin Căliman-„Sfîntul Lazăr", Th. Irimia-„Sfîntul Ioan Zlataust" și Ștefan Bitere, paroh la „Sfinții Atanasie și Chiril", care au scos în relief meritele și activitatea Preotului Petru Sinescu. Au participat la slujba înmormîntării familia și mulți credincioși.

A fost înmormîntat în cripta familiei din cimitirul „Eternitatea" din Iași.

Pr. Constantin CĂLIMAN

PREOTUL CONSTANTIN ȘTEFĂNESCU

În noaptea de 17 spre 18 noiembrie 1986, a trecut la cele veșnice Preotul Constantin Ștefănescu din orașul Dorohoi, în vîrstă de 85 de ani.

S-a născut la 4 februarie 1902, în familia Preotului Gheorghe Ștefănescu din Comuna Drăgănești, județul Neamț. A urmat școala primară în satul natal și dînd dovadă de însușiri deosebite — evlavios și iubitor de cele sfinte — părinții l-au înscris la Seminarul Teologic „Veniamin Costachi" din Iași, pe care l-a absolvit cu rezultate frumoase, după care a urmat cursurile facultății de Teologie din Cernăuți, unde de asemenea s-a remarcat în mod deosebit și a fost declarat licențiat în teologie în iunie 1929.

În octombrie 1925 s-a căsătorit cu Anica Girigan din orașul Dorohoi.

În februarie 1926 este hirotonit preot pe seama parohiei Prelipca din Protopopiatul Dorohoi, iar după un an și jumătate se transferă la Seminarul Teologic „Pimen Mitropolitul" din Dorohoi ca profesor de practica liturgică. Funcționează aici pînă în iunie 1931, cînd se transferă la parohia Broscăuți, iar după un an, vine în Dorohoi la parohia „Sfîntul Nicolae", ctitoria marelui voievod Ștefan cel Mare, unde păstorește pînă în anul 1980, cînd iese la pensie.

O dată cu venirea în Dorohoi a îndeplinit și funcția de protopop,

pînă după terminarea celui de-al doilea război mondial. În tot timpul activității sale Preotul Constantin Ștefănescu a fost foarte exigent cu sine însuși, s-a remarcat printr-o viață morală deosebită, bun slujitor și mai ales un neîntrecut predicator, ceea ce l-a făcut să fie bine cunoscut și apreciat.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Prot. Mihai Toma-Dorohoi, însoțit de P.P. C.C. preoți: Vasile Ciubotariu, Ilie Cojocaru, Aurel Constantinescu, Emil Ciomîrtan, Adrian Crețu, Constantin Popescu, Nicolae Axinte, Boris Petrov și Vasile Irimia.

Au vorbit, evidențiind viața și lucrarea Preotului Constantin Ștefănescu, P.P. C.C. preoți: Vasile Ciubotariu și Emil Ciomîrtan, care au elogiat activitatea și personalitatea celui trecut la cele veșnice.

Înconjurat de membrii familiei, de rude, precum și de o numeroasă asistență, corpul neînsufletit al Preotului Constantin Ștefănescu a fost petrecut la mormînt în dangăte de clopote, spre veșnică odihnă.

Pr. Vasile CIUBOTARIU

PREOTUL DR. MIRCEA ȘFICHI

În seara zilei de 20 decembrie 1986 a trecut la cele veșnice, după o grea suferință, Preotul dr. Mircea Șfichi de la parohia „Sfînta Treime"-Iași.

Preotul Mircea Șfichi s-a născut în ziua de 15 martie 1914 în comuna Adîncata, județul Suceava, ca fiu al bunilor creștini Maria și Gheorghe Șfichi.

A primit în sînul familiei o aleasă educație creștină și patriotică. Școala primară o urmează în satul natal și, după terminarea Liceului „Ștefan cel Mare" din Suceava, se înscrie la Seminarul din Dorohoi, pe care îl absolvă în anul 1933.

Între 1934 și 1938 urmează cursurile Facultății de Teologie din Cernăuți, obținînd la absolvire titlul de licențiat în teologie, iar în 1948 obține titlul de „doctor în teologie" la Facultatea de Teologie din Suceava cu teza: „Raportul dintre moralitate și religie", sub conducerea științifică a distinșilor profesori universitari: Pr. Valeriu Iordăchescu și Diac. N. I. Nicolaescu.

Este hirotonit preot în anul 1939 pe seama parohiei Prelipca, județul Suceava, unde păstorește pînă în anul 1941 cînd, la cerere, este transferat la parohia Pleșești, județul Suceava. La 1 iulie 1956 este transferat la parohia „Înălțarea Domnului"-Galata din Iași, de unde se transferă la 15 septembrie 1968 la parohia „Sfînta Treime" din Iași.

Timp de peste 20 de ani a fost și președintele Consistoriului eparhial, fiind un bun cunoscător al legislației bisericești.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 25 decembrie 1986 fiind oficiată de către un sobor sub protia P. C. Prot. Anton Frunză-Iași.

Despre personalitatea defunctului și vrednicia slujirii sale preoțești a vorbit P. C. Prot. Anton Frunză, care a scos în evidență calitățile deosebite sufletești și intelectuale ce l-au caracterizat pe Preotul Mircea Șfichi, transmițînd condoleanțe familiei îndoliate. A vorbit și P. C. Pr. Constantin Țuchel. În dangătul duios al clopotelor a fost coborît în mormînt, în cimitirul „Eternitatea" din Iași.

Pr. V. CHIROȘCĂ

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

Adunarea eparhială a Episcopiei Romanului și Hușilor și-a ținut ședința de constituire și sesiunea anuală de lucru în ziua de 30 noiembrie 1986.

Adunarea a început cu slujba Te Deum-lui oficiată de P. S. Ioachim Vasluianul împreună cu P. C. Pr. Vasile Grigore, protopop de Bîrlad, P. C. Pr. Ioan Pricop, parohul parohiei „Sfîntul Nicolae"-Bacău și P. C. Arhid. Ilie Murărașu, secretar eparhial.

Trecîndu-se apoi în sala de ședințe, în prezidiu iau loc P. S. Episcop Eftimie, P. S. Ioachim Vasluianul și alții.

În cuvîntul de deschidere, Prea Sfințitul Eftimie, după obișnuita urare de „bun venit", comunică Adunării eparhiale temeiurile statutare și regulamentare în baza cărora s-a făcut această convocare, decizia Cancelariei Sfîntului Sinod nr. 9668/1986, precum și scopul acestui for bisericesc constituit din clerici și credincioși și atribuțiile lui.

Prea Sfinția Sa reliefează cîteva importante evenimente și momente din viața Patriei înscrise în filele de calendar ale anului 1986.

Amintește că anul acesta s-au împlinit 600 de ani de cînd pe tronul Basarabilor a venit la domnie fiul lui Radu I, Mircea cel Bătrîn (1386-1418), contemporan cu Alexandru cel Bun, domnul Moldovei.

Anul 1986 a fost proclamat de O.N.U. ca *An Intenațional al Păcii,* sub deviza „Pace și Dezarmare. Pace și Dezvoltare". Mai mult ca oricînd omenirea se află acum la o răspîntie crucială.

Un pas concret pe calea dezarmării l-a reprezentat reducerea unilaterală cu 5% a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare. Astfel, Marea Adunare Națională ținută la 23 octombrie 1986, la propunerea Conducătorului țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, a hotărît reducerea de către România cu 5% a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare, care reprezintă un pas pe calea destinderii internaționale, a progresului și libertății popoarelor.

În urma acestei hotărîri, la 23 noiembrie 1986, în cadrul Referendumului, ne-am angajat cu un DA hotărît, exprimîndu-ne votul pentru dezarmare, pentru o lume fără arme, fără războaie.

Pe plan bisericesc, Prea Sfinția Sa, menționează că la 9 noiembrie 1986, a avut loc alegerea de către Colegiul Electoral Bisericesc a titularului în scaunul vacant de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române în persoana Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist Arăpașu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în locul regretatului întru adormire patriarhul Dr. Iustin Moisescu, pentru care se păstrează un moment de reculegere.

După alegere, noului patriarh i-a fost înmînat Decretul prezidențial de către Domnul Manea Mănescu, vicepreședinte al Consiliului de stat, joi 13 noiembrie, iar vineri, 14 noiembrie, a fost primit la Consiliul de Stat de către Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, cînd Prea Fericirea Sa a adresat mulțumiri pentru recunoașterea ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, iar Președintele țării i-a adresat felicitări, subliniind că Biserica Ortodoxă Română, potrivit obiceiurilor străvechi din țara noastră, trebuie să slujească poporul, munca de făurire a noii orînduiri sociale, de creștere a bunăstării materiale și spirituale a națiunii și a prestigiului României în lume.

Duminică 16 noiembrie a avut loc întronizarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, participînd delegați ai Bisericilor Ortodoxe Surori și ai altor Biserici creștine, precum și ai Organizațiilor creștine mondiale.

În încheiere, P. S. Sa consideră că Biserica noastră străbună, alături de întregul popor, este prezentă permanent cu lucrarea sa specifică la toate evenimentele și momentele semnificative din viața poporului nostru, sprijinind acțiunile statului nostru de progres social și bunăstare, de pace și colaborare internațională.

După cuvîntul de deschidere, Adunarea eparhială desemnează doi secretari (un cleric și un mirean), conform art. 111 din Regulamentul pentru

funcționarea organelor deliberative, în vederea întocmirii procesului-verbal de constituire a Adunării eparhiale.

Făcîndu-se apelul nominal se constată prezența tuturor deputaților desemnați de alegătorii din circumscripțiile electorale respective în acest for deliberativ eparhial, care prezintă biroului Adunării eparhiale mandatele respective.

Prea Sfințitul Eftimie, după constituirea celor două Comisii de validare și înmînarea dosarelor privind validarea alegerilor din 9 octombrie 1986, suspendă ședința și pe temeiul art. 99-102 din Regulamentul pentru funcționarea organelor deliberative, cele două comisii procedează regulamentar la verificarea dosarelor de alegeri întocmind cuvenitele procese-verbale.

Adunarea eparhială reluîndu-și lucrările în plen, Președintele Adunării eparhiale, Prea Sfințitul Eftimie, împarte rapoartele privind activitatea eparhiei pe anul 1986, a secțiilor administrativ-bisericească, culturală și economico-financiară, comisiilor respective pentru a fi analizate și a se referi asupra lor.

Raportorii celor trei comisii: pentru Secția administrativ-bisericească, P. C. Pr. Vasile Ulea, pentru Secția culturală, P. C. Pr. Ioan Pricop și pentru Secția economico-financiară, P. C. Prot. Vasile Radu, prezintă Adunării eparhiale referatele întocmite.

Pe marginea rapoartelor de activitate ale Eparhiei pe anul 1986 și a referatelor prezentate de raportorii respectivi, deputații Adunării eparhiale, luînd cuvîntul, au făcut următoarele precizări:

1. P. C. Preot Constantin Mardare-Bacău precizează că din rapoartele prezentate de cele trei sectoare de activitate reiese că la Centru eparhial s-a desfășurat o activitate laborioasă. Aceste rezultate se datorează lucrării cu timp și fără timp a Prea Sfințitului Episcop Eftimie. Amintește de lucrările de la biserica „Precista"-Bacău, de la Cașin, Tg. Trotuș și Bogdana.

2. P. C. Prot. Ioan Andrioaie-Moinești consideră că de la un an la altul Eparhia Romanului și Hușilor se bucură de noi realizări și aceasta datorită libertății religioase de care ne bucurăm. Evenimentul alegerii Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist și primirea Prea Fericirii Sale la Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, au umplut de bucurie inimile credincioșilor.

3. P. C. Prot. Vasile Radu-Bacău, menționează că în acest an al păcii am trăit un eveniment important în viața Bisericii Ortodoxe Române prin alegerea Prea Fericitului Patriarh Teoctist și în viața Patriei ne-am exprimat prin votul de la 23 noiembrie adeziunea la reducerea cu 5% a cheltuielilor militare. Din citirea referatelor au reieșit frumoasele realizări datorită muncii Prea Sfințitului Episcop și colaboratorilor Prea Sfinției Sale. P. C. Sa a remarcat grija față de bisericile monumente istorice.

4. Domnul doctor Gheorghe Popovici-Tg. Ocna mulțumește pentru alegerea sa în Adunarea eparhială, apreciind elogios efortul depus de Prea Sfințitul Episcop Eftimie și întreaga preoțime în activitatea sa.

5. Domnul avocat Tiberiu Hălăucescu-Roman remarcă mersul înainte al acestei eparhii datorat energiei deosebite a Prea Sfințitului Episcop Eftimie, care muncește cu timp și fără timp, cifrele din referate glăsuind mai mult decît vorbele despre activitatea laborioasă a acestei eparhii. Aceste realizări s-au împlinit datorită libertății religioase și a condițiilor de dreptate socială din țara noastră.

6. P. C. Pr. Ioan Pricop-Bacău arată că această Eparhie este asemenea unei familii care are în frunte un părinte care-și îmbrățișează cu drag fiii săi. P. C. Sa, mulțumește Prea Sfințitului Eftimie pentru dragostea cu care a fost primit în această Eparhie. Adunarea eparhială este un prilej festiv, deoarece am fixat cadrul muncii noastre într-un moment istoric de statornică pace, prin opțiunea întregului nostru popor la reducerea cu 5% a cheltuielilor militare. Aceasta este o misiune de mare înțelepciune a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, pe care-l omagiem în toate împrejurările.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Eftimie își exprimă satisfacția pentru activitatea pe anul 1986, cu roade bogate, așa cum s-a desprins din rapoartele de activitate analizate și referatele prezentate pe comisii în acest sens.

Aportul în realizarea acestei rodnice activități este și al colaboratorilor de la Centrul eparhial și în primul rînd al P. S. Ioachim Vasluianul, al pă-

rinților protopopi și al fiecărui preot în parte care au contribuit fiecare de pe poziția și de la locul său, în această familie a eparhiei, la activitatea bisericească și la înflorirea Patriei noastre.

Prea Sfințitul Eftimie apreciază activitatea depusă de secția culturală condusă de Prea Sfințitul Arhiereu-vicar Ioachim Vasluianul în aplicarea planului de măsuri misionare, plan care, prin P.P.C.C. părinți protopopi, cere tuturor preoților și organelor deliberative parohiale să intensifice lucrarea în vederea păstrării unității de credință și de neam a păstoriților.

„Cerem membrilor Adunării eparhiale și prin ei tuturor preoților și credincioșilor să intensifice activitatea social-patriotică pentru înflorirea și prosperitatea minunatei noastre Patrii și unității în Frontul Democrației și Unității Socialiste, să ne aducem contribuția la acțiunile pentru pace, urmînd exemplul de muncă, de simțire și de dăruire patriotică a strălucitului nostru Conducător, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Mulțumim tuturor membrilor Adunării eparhiale pentru aprecierea activității noastre și sîntem încredințați că preoții și credincioșii acestei eparhii se vor identifica cu mărețele idealuri sociale pe care le nutrește întregul nostru popor în realizarea unei Românii fericite și a împlinirii mesajului divin ca pe pămînt să fie pace și între oameni bună voire“.

În încheiere, membrii Adunării eparhiale au adresat o telegramă de mulțumire, Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, pentru climatul de deplină pace și libertate religioasă statornicit în Patria noastră. De asemenea, s-au mai adresat telegrame: Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și organelor locale de stat.

ITINERAR CHIRIARHAL ȘI SFINȚIRI DE BISERICI

Duminică 24 august 1986, Prea Sfințitul Episcop Eftimie, împreună cu P. C. Prot. Vasile Radu-Bacău și un sobor de preoți, a oficiat slujba de sfințire a bisericii „Sfînta Ana“-Bacău.

La vremea cuvenită, P.S. Episcop a hirotonit în diacon pe tînărul seminarist Ioan Pleșcan, pentru parohia Lipova-Bacău, iar pe diaconul Constantin Samoilă în preot, pe seama parohiei Gîrceni-Vaslui. Pentru munca depusă în înfrumusețarea sfîntului lăcaș P. C. Preot paroh Dorinel Grecu a fost distins cu rangul onorific de sachelar, iar P. C. Preot Emilian Gălușcă parohul parohiei „Sfîntul Gheorghe“-Bacău, pentru activitatea deosebită pe tărîm bisericesc și gospodăresc, i s-a acordat rangul onorific de iconom stavrofor.

Luînd cuvîntul, P. C. Pr. paroh aduce alese cuvinte de mulțumire P. S. Eftimie pentru dragostea pe care a arătat-o de a veni în mijlocul credincioșilor și apoi prezintă o dare de seamă asupra lucrărilor efectuate. În încheiere, P. S. Episcop Eftimie în cuvîntul de învățătură a spus: *„Din Sfînta Evanghelie de astăzi trebuie să reținem că minunea săvîrșită de Mîntuitorul pe mare este icoana a ceea ce trăim și noi. Ne zbuciumăm pururea pe valuri. Viața noastră este nestatornică și plină de primejdii ca și o corabie purtată încoace și încolo de vînt și furtună. Dar fiți cu curaj în toate împrejurările vieții. Mergeți bărbătește pe drum și feriți-vă de șoaptele îndoielii care vor să vă oprească“.*

Duminică, 31 august 1986, P. S. Eftimie a poposit pe urmele marelui voievod Ștefan cel Mare, pe plaiurile trotușene pentru a oficia *slujba de sfințire a bisericii din satul Borzești, filiala Băcăuți, protopopiatul Tg. Ocna, județul Bacău.*

P. C. Prot. Dumitru Ciubotaru, în fruntea unui sobor de preoți, a primit pe P. S. Episcop Eftimie. După rînduiala sfințirii bisericii, pe un podium împodobit sărbătorește s-a oficiat Sfînta Liturghie. A fost hirotonit în preot diaconul Costel Abiculesei, pentru parohia Dragomirești, protopopiatul și județul Vaslui, iar P. C. Preot Laurențiu Hîncu, parohul parohiei, i s-a acordat rangul onorific de sachelar.

În cuvîntul de învățătură P. S. Episcop Eftimie a spus: *„În Sfînta Evanghelie a zilei ni se relatează despre o minune săvîrșită de Mîntuitorul: Vindecarea unui lunatec, la stăruința unui tată îndurerat. Orice părinte aleargă pentru copilul lui, îndeosebi cînd acesta este în grea suferință. Părinții sînt îndatorați să facă totul spre a-și salva copiii din boala lor trupească și sufletească, din păcat. Așadar, din această minune se poate vedea clar care este raportul dintre părinți și copii, de creșterea înțeleaptă a copiilor...“.*

De sărbătoarea „Înălțarea Sfintei Cruci“ — 14 septembrie 1986, P. S. Episcop Eftimie a oficiat *slujba de sfințire a bisericii „Schimbarea la față“-cimitir-Roman,* la invitația P. C. Pr. Vichentie Mocanu de la acea biserică. În timpul Sfintei Liturghii, P. S. Sa a hirotonit în diacon pe seminaristul Laurențiu Segneanu, pentru parohia Izvoare, protopopiatul Roman, județul Neamț. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. S. Episcop Eftimie a spus: *„Biserica nu este numai casa de adunare în scopul propoveduirii cuvîntului lui Dumnezeu, a evanghelizării, ci și locaș sfințit și sfințitor în care este prezent Hristos în misterul euharistic. Aici tot ce ne înconjoară ne îndeamnă la rugăciune și la evlavie. Biserica este și locul unde s-au rugat părinții fiecăruia dintre noi, între noi și cei adormiți fiind o tainică legătură, comuniune a dragostei.*

Astăzi, sărbătorindu-se și Sfînta Cruce, vreau să vă spun că ea este armă împotriva diavolilor, sabie împotriva păcatului, sabie prin care Hristos a străpuns șarpele. Crucea este voința Tatălui, slava Unuia-Născut, bucuria Domnului, podoaba îngerilor, siguranța Bisericii, lauda lui Pavel, zidul sfinților, lumina întregii lumi“.

Duminică, 19 octombrie 1986, P.S. Eftimie *a sfințit biserica din parohia Gilești, protopopiatul Tg. Ocna, județul Bacău.*

Despre lucrările efectuate, P. C. Preot paroh Gheorghe Florea prezintă o scurtă dare de seamă. Apoi mulțumește cu smerenie P. S. Episcop Eftimie pentru venirea în mijlocul enoriașilor acestei parohii pentru a le binecuvînta ostenelile.

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Eftimie a spus: *„În duminica de astăzi, a XX-a după Rusalii, Sfînta Evanghelie ne istorisește minunea din Nain: învierea unui tînăr pe care o mamă văduvă și-l petrecea la mormînt. Minunea a fost săvîrșită de Mîntuitorul Iisus Hristos prin cuvintele: „Nu mai plînge“, iar ție, tinere, îți zic „Scoală-te“. Această întîmplare este un fapt mai presus de fire. Prin aceasta Mîntuitorul a arătat marea dragoste față de nenorocirile omenești. El a înviat pe tînăr pentru a-l reda mamei, spre a fi acestei văduve sprijin și mîngîiere“.*

P.S. Episcop Eftimie a delegat pe P.S. Ioachim Vasluianul pentru *a sfinți biserica „Sfîntul Gheorghe“-Bîrlad* și a oficia Sfînta Liturghie, *duminică 2 noiembrie 1986.*

Prea Sfinția Sa a fost întîmpinat de P. C. Prot. Vasile Grigore-Bîrlad, împreună cu un sobor de preoți. S-a săvîrșit apoi slujba de sfințire a bisericii și Sfînta Liturghie. La sfîrșit, P. C. Pr. paroh Gheorghe Moraru, făcînd un scurt istoric al parohiei, a spus: „Pentru enoriașii bisericii „Sfîntul Gheorghe“, pentru credincioșii celorlalte biserici din orașul Bîrlad, pentru mine, slujitorul acestui sfînt locaș, ziua de astăzi este o zi mare pentru că prin harul lui Dumnezeu, lucrător prin arhieria Prea Sfinției Voastre, s-a sfințit astăzi această biserică, spre duhovnicească bucurie a noastră a tuturor“. Apoi a adus mulțumiri tuturor celor care l-au ajutat la pictarea bisericii.

În cuvîntul de învățătură, P. S. Ioachim a spus, între altele: „Tezaurul învățăturii care duce „în sînul lui Avraam“, adică la mîntuire — îl are Biserica. Taina mîntuirii noastre este Hristos care împlinește Legea și profeții. Legea ne face să urmăm pe drumul cel drept. Profeții ne arată țelul spre care trebuie să năzuim. Cine are în sprijinul său aceste două puteri nu va rătăci niciodată“.

Arhid. Ilie MURĂRAȘU

Sfinţirea Bisericii cu hramul „Sfîntul Ierarh Nicolae" din parohia Poduri, protopopiatul Moineşti, în ziua de 26 octombrie 1986. P. S. Eftimie, Episcopul Romanului şi Huşilor, a săvîrşit slujba de sfinţire a bisericii cu hramul „Sfîntul Ierarh Nicolae" din parohia Poduri, judeţul Bacău, ca urmare a lucrărilor de reparaţii interioare şi exterioare.

Biserica parohială a fost construită din piatră şi cărămidă şi acoperită cu tablă galvanizată în anul 1841 de către enoriaşi.

Pe parcursul celor aproape 150 ani de existenţă, a fost reparată în anii: 1921, 1932, 1950 şi 1957.

În anii 1983-1986 s-au făcut reparaţii, o pictură nouă, executată de pictorul Dumitru Macovei din oraşul Moineşti, înlocuirea catapetesmei din scîndură cu una nouă din stejar sculptat, precum şi a stranelor şi a mobilierului.

Toate aceste lucrări s-au făcut la stăruinţa P. C. Pr. paroh Arpad Corbu, ajutat permanent de Consiliul şi Comitetul parohial şi de credincioşi.

După slujba de sfinţire a bisericii şi Sfînta Liturghie arhierească, a luat cuvîntul P. C. Pr. paroh Arpad Corbu, exprimîndu-şi bucuria terminării lucrărilor de reînnoire a bisericii, aducînd respectuoase mulţumiri tuturor celor ce l-au ajutat la lucrări.

Pentru meritele sale, P. C. Pr. paroh Arpad Corbu a fost hirotesit iconom. A urmat cuvîntul Prea Sfinţitului Episcop Eftimie, care, exprimîndu-şi bucuria de a se afla în mijlocul enoriaşilor din această parohie, printre altele a spus: *„După ce ne-am rugat Bunului Dumnezeu pentru apărarea ţării acesteia şi a celor ce vieţuiesc într-însa şi pentru pacea şi buna aşezare a întregii lumi, se cuvine să reflectăm asupra cuprinsului Sfintei Evanghelii de astăzi şi asupra vieţii Sfîntului Mare Mucenic Dimitrie a cărui pomenire o săvîrşim tot astăzi".*

În cuvinte înălţătoare Prea Sfinţitul Episcop subliniază înţelesurile duhovniceşti ale Evangheliei zilei referindu-se apoi şi la viaţa Sfîntului Mare Mucenic Dimitrie, erou al vieţii creştine ce s-a făcut cunoscut prin faptele sale de mărturisitor al dreptei credinţe şi iubitor al patriei sale, ca fiu al marelui dregător al Tesalonicului.

În încheiere s-a făcut un Te-Deum pentru conducătorii Bisericii, ai Statului şi pentru toţi binecredincioşi creştini.

Resfinţirea bisericii cu hramul „Tăierea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul" din filiala Tărîţa, parohia Pîrjol, protopopiatul Moineşti, judeţul Bacău. Urmare lucrărilor de reparaţii interioare şi exterioare şi împodobirea bisericii cu o frumoasă pictură în frescă, din încredinţarea P. S. Eftimie. Episcopul Romanului şi Huşilor, *în ziua de 7 decembrie 1986* a avut loc resfinţirea acestui sfînt lăcaş de către P. S. Ioachim Vasluianul, Arhiereu-vicar.

P. S. Sa a fost întîmpinat de soborul preoţilor, în frunte cu P. C. Prot. Ioan Andrioaie şi Preotul paroh Nicolae Dragomir.

A urmat slujba de resfinţire a bisericii şi Sfînta Liturghie, în timpul căreia P. S. Ioachim a hirotonit pe diaconul Gheorghe Crăciunescu în preot, pentru parohia Hălmăcioaia din protopopiatul Bacău.

A luat cuvîntul apoi P. C. Pr. paroh Nicolae Dragomir, prin strădania căruia s-au făcut lucrările de reparaţie, care după ce a mulţumit pentru prezenţa în parohie a P. S. Ioachim a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor.

Apoi a luat cuvîntul P. S. Ioachim care, printre altele, a relevat importanţa duminicii în viaţa creştină. P. S. Ioachim s-a referit şi la viaţa Cuviosului Ambrozie şi la Sfînta Muceniţă Filofteia, pe care Sfînta Biserică îi prăznuieşte în ziua de 7 decembrie, cu referire mai pe larg asupra Sfintei Filofteia, ale cărei Sfinte Moaşte se află în ţara noastră la Curtea de Argeş. P. S. Sa s-a referit la Referendumul de la 23 noiembrie 1986, spunînd: „Am semnat pentru pace nu numai cu mîna, ci şi cu conştiinţa şi toată fiinţa noastră pentru mesajul de pace cîntat de îngeri şi de oameni la marea sărbătoare ce se apropie, Naşterea Mîntuitorului Hristos; „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pămînt pace, între oameni bunăvoire" (Luca 2, 14). Toţi cei prezenţi au trăit o zi de aleasă şi rară bucurie duhovnicească.

Prot. I. ANDRIOAIE

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR IOAN COMĂNESCU

În ziua de 17 noiembrie 1986, a încetat din viață Preotul Ioan Comănescu, parohul parohiei Agăș, protopopiatul Moinești.

S-a născut în satul Băhnășeni, comuna Solonț, județul Bacău, la data de 26 decembrie 1917, fiind al optulea copil al Preotului Ioan Comănescu și al soției sale Elena.

Școala primară a urmat-o în satul natal, Băhnășeni, apoi opt ani la Seminarul din Roman și alți patru ani la Facultatea de Teologie din Chișinău și Cernăuți, declarat licențiat în teologie în 1942.

În august 1942 se căsătorește cu tînăra Elena Huluță, Dumnezeu binecuvîntîndu-i cu doi copii, și este hirotonit preot pentru parohia Agăș, la 12 septembrie 1942.

După o activitate de unsprezece ani la parohia Agăș, la 1 noiembrie 1953, este transferat la parohia Boșoteni, același protopopiat, și după patru ani, la 1 martie 1957, revine iarăși prin transfer la parohia Agăș. Desfășoară o pilduitoare activitate pastorală și social-obștească timp de aproape 44 ani.

Slujba înmormîntării a avut loc sîmbătă 22 noiembrie 1986 la biserica parohială Agăș, oficiată de către un sobor de preoți sub protia P. C. Prot. Ioan Andrioaie-Moinești.

După slujba prohodului, cortegiul funerar s-a îndreptat către biserica filială din satul Sulița, unde a fost înhumat în sunete de clopot și sub privirile înlăcrimate ale tuturor celor prezenți.

Despre viața și activitatea Preotului Ioan Comănescu au vorbit P. C. Prot. I. Andrioaie și P.P. C.C. Pr. Gheorghe Bînțu, Constantin Nemțeanu, Ioan Preotu și Ioan Lascăr.

Prot. I. ANDRIOAIE

PREOTUL ICONOM STAVROFOR GHEORGHE POPA

Joi 4 decembrie 1986, a încetat din viață Preotul pensionar iconom stavrofor Gheorghe Popa, fost paroh al parohiei „Sfîntul Ilie"-Bîrlad și protoiereu al Bîrladului timp de 18 ani.

Născut în anul 1909, în comuna Șuletea, județul Vaslui, dintr-o familie de agricultori, buni credincioși, a urmat școala primară în satul natal, liceul la Bîrlad și Facultatea de Teologie la Chișinău, fiind hirotonit preot în anul 1934, pentru parohia Simila, de lîngă „Sfinții Voievozi" din Bîrlad și, în cele din urmă, la parohia „Sfîntul Ilie" din Bîrlad, unde a păstorit pînă în anul 1978, cînd s-a pensionat, retrăgîndu-se în Galați.

Din anul 1959 pînă în anul 1977, timp de 18 ani, a îndeplinit funcția de protoiereu de Bîrlad.

În tot timpul pastorației sale s-a dovedit a fi la înălțimea chemării preoțești, atît din punct de vedere pastoral-misionar, administrativ-bisericesc și economic-gospodăresc, cît și din punct de vedere social-cetățenesc.

Cea mai însemnată realizare a sa ca paroh la Simila a fost reconstrucția bisericii monumentale din localitate, avariată de cutremurul din 1940, iar la Zorleni înfrumusețarea bisericii prin mai multe reparații de întreținere.

De asemenea și biserica „Sfîntul Ilie“ din Bîrlad a simțit mîna gospodărească a Părintelui Gheorghe Popa.

În ziua înhumării, sîmbătă 6 decembrie 1986, ziua Sfîntului Ierarh Nicolae, credincioși din Simila, Zorleni și Bîrlad, împreună cu preoți din protopopiatul Bîrlad, au mers la Galați, ca să conducă la locul de veșnică odihnă pe acela care a fost Preotul și protopopul Gheorghe Popa.

Rînduiala înmormîntării a fost săvîrșită de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Prot. Stanciu Mălăia, ca delegat al Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim al Dunării de Jos. Predica a fost rostită de P. C. Pr. Theodor Lificiu din Bîrlad, care a reliefat personalitatea Părintelui Gheorghe Popa, ca preot și protopop.

Rămășițele pămîntești ale mult regretatului Preot și protopop Gheorghe Popa au fost înhumate în cimitirul „Eternitatea“ din Galați.

PREOTUL ANDREI GIURCANU

Vineri, 5 decembrie 1986, a trecut la cele veșnice Preotul pensionar Andrei Giurcanu, fost paroh al parohiei Bogdănița, județul Vaslui, timp de 50 de ani.

Născut în anul 1901, în comuna Bogdănești din județul Vaslui ca al cincilea copil al harnicilor și credincioșilor părinți, Ana și Gheorghe Giurcanu, a urmat școala primară în satul natal și Seminarul teologic la Huși, fiind hirotonit preot de către P. S. Iacov Antonovici pentru parohia Bogdănița, unde a păstorit 50 de ani pînă în 1978, cînd s-a pensionat.

În timpul pastorației sale de jumătate de secol în Bogdănița s-a dovedit a fi la înălțimea vocației preoțești atît din punct de vedere misionar-pastoral, administrativ-bisericesc și economic-gospodăresc, cît și din punct de vedere social-cetățenesc, fiind adesea evidențiat in conferințele preoțești pentru activitatea sa rodnică.

În ziua înhumării, duminică 7 decembrie 1986, credincioșii din Bogdănița și din satele vecine, al căror bun duhovnic a fost, au venit să conducă la locul de veci pe fostul lor păstor și duhovnic.

Rînduiala înmormîntării a fost săvîrșită de către un sobor de preoți, după care regretatul Preot Andrei Giurcanu a fost înhumat în apropierea bisericii pe care a slujit-o o viață întreagă.

Pr. Th. LIFICIU

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

Revue officielle de l'Archevêché de Jassy
et de l'Evêché de Roman et de Huşi

ANNÉE LXIIe No. 6 novembre — décembre 1986

SOMMAIRE

REPUBLIQUE, MAGNIFIQUE FOYER

La XXXIXe Anniversaire de la Proclamation de la République (*P. C. Buzdugan*) 3

ELECTION ET INTRONISATION DE SA BEATITUDE LE PERE PATRIARCHE TEOCTIST DE L'EGLISE ORTHODOXE ROUMAINE (*P. Scarlat Porcescu*) 7

Le Métropolite de la Moldavie et de Suceava TEOCTIST ARAPAŞU (*P. Scarlat Porcescu*) 49

À LA FÊTE DE LA PAIX

† *TEOCTIST, Patriarche de L'Eglise Orthodoxe Roumaine*, Lettre-pastorale à la Nativité du Seigneur — 1986 . . . 59

† *EFTIMIE, Evêque de Roman et de Huşi*, Lettre-pastorale à la Nativité du Seigneur — 1986 64

ETUDES

Drd. Mihai SPĂTĂRELU, L'Oeuvre historique du croniqueur byzantin Ioan Kinnamos et son importance pour l'histoire de la Roumanie 70

LE JUSTE ENSEIGNEMENT DE L'EGLISE

P. prof. Mircea CHIALDA, Vénération des saints anges . . 85

HOMELIES

Hiérom. Iustin NEAGU, Au XXVIe Dimanche après la Pentecôte 91

P. Th. LIFICIU, A la Saint Nicolas 92

COMMÉMORATIONS

P. Scarlat PORCESCU, Déplacement des ossements du Métropolite Veniamin Costachi du Monastère Slatina à la Cathédrale métropolitaine de Jassy — décembre 1986 . . 95

P. Mihail POPESCU, L'Eglise de Războieni, fondation en „souvenir et en commémoration" 100

Victor MACARIE, Inauguration du buste d'Eminesco à Putna . 106

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

A. — ACTUALITÉS OECUMÉNIQUES 112

La IXe Assemblée Générale de la Conférence des Eglises Européennes — Stirling - Scoția (5—11 septembrie 1986) *(P. Gh. Petraru)*.

B. — ARCHEVÊCHÉ DE JASSY 114

La session de constitution et de travail de l'Assemblée diocésaine (*P. V. Nechita et P. Gh. Petraru*); Fête de la Très Pieuse Parascheva à la Cathédrale métropolitaine de Jassy; Consécration de la chapelle du cimetière paroissial Săvinești, doyenné Piatra Neamț (*Archid. Ioachim Giosanu)* ; L'Eglise „Saints Atanasie et Chiril"-Podgoria Copou de Jassy *(P. V. Nechita)*.

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre Dumitru Hrițcu (*Prot. Mandache Ciobotar*); Le Prêtre Petre Sinescu (*P. C. Căliman*); Le Prêtre Constantin Ștefănescu (*P. V. Ciubotariu*); Le Prêtre dr. Mircea Șfichi (*P. V. Chiroșcă*).

C. — EVÊCHÉ DE ROMAN ET DE HUȘI . . . 131

Les travaux de l'Assemblée diocésaine; Itinéraire de l'évêque et consécrations d'églises (*Archid. Ilie Murarașu et Prot. I. Andrioaie*).

† ENDORMIS DANS LA PAIX DU SEIGNEUR: Le Prêtre icônome stavrophore Ioan Comănescu (*Prot. I. Andrioaie*); Le Prêtre icônome stavrophore Gheorghe Popa; Le Prêtre Andrei Giurcanu (*P. Th. Lificiu*).

COMEMORĂRI

Pr. Scarlat PORCESCU, Strămutarea osemintelor Mitropolitului Veniamin Costachi de la Mănăstirea Slatina la Catedrala mitropolitană din Iași — decembrie 1986 . . . 95

Pr. Mihail POPESCU, Biserica de la Războieni, ctitorie întru „amintire și pomenire" 100

Victor MACARIE, Inaugurarea bustului lui Eminescu de la Putna 106

CRONICA BISERICEASCĂ

A. — ACTUALITĂȚI ECUMENICE 112

A IX-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene — Stirling—Scoția (5—11 septembrie 1986) (*Pr. Gh. Petraru*).

B. — ARHIEPISCOPIA IAȘILOR 114

Sesiunea de constituire și de lucru a Adunării eparhiale (*Pr. V. Nechita* și *Pr. Gh. Petraru)*; Prăznuirea Prea Cuvioasei Parascheva la Catedrala mitropolitană din Iași; Sfințirea paraclisului din cimitirul parohial Săvinești, protopopiatul Piatra Neamț (*Arhid. Ioachim Glosanu*); Biserica „Sfinții Atanasie și Chiril"-Podgoria Copou din Iași (*Pr. V. Nechita*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul Dumitru Hrițcu *(Prot. Mandache Ciobotar)*; Preotul Petre Sinescu *(Pr. C. Căliman)*; Preotul Constantin Ștefănescu (*Pr. V. Ciubotariu*); Preotul dr. Mircea Șfichi (*Pr. V. Chiroșcă*).

C. — EPISCOPIA ROMANULUI ȘI HUȘILOR 131

Lucrările Adunării eparhiale; Itinerar chiriarhal și sfințiri de biserici (*Arhid. Ilie Murarașu* și *Prot. I. Andrioaie*).

† CHEMAȚI LA DOMNUL: Preotul iconom stavrofor Ioan Comănescu *(Prot. I. Andrioaie)*; Preotul iconom stavrofor Gheorghe Popa; Preotul Andrei Giurcanu (*Pr. Th. Lificiu*).